

**УПА В СВІТЛІ СЛОВАЦЬКИХ ТА ЧЕСЬКИХ
ДОКУМЕНТІВ (1945 – 1948)**

**UPA VO SVETLE SLOVENSKÝCH A ČESKÝCH
DOKUMENTOV (1945 – 1948)**

Книга перша: Рейди УПА в документах війська
та апарату безпеки ЧСР (1945 – 1946)

Kniha prvá: Rejdy UPA v dokumentoch vojenských a
bezpečnostných štruktúr ČSR (1945 – 1946)

ЛІТОПИС УПА
Том 48

**LETOPIS UKRAJINSKEJ
POVSTALECKEJ ARMÁDY**
Tomus 48

**LITOPYS UPA
VOLUME 48**

**THE UPA IN LIGHT
OF SLOVAK AND CZECH
DOCUMENTS
(1945 – 1948)**

Book 1

*The UPA Raids in the Army and State Security Documents of
Czechoslovakia (1945 – 1946)*

Editor: Michal Smigel

With Introduction and Summaries in Ukrainian and English

**ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ
ТОМ 48**

**УПА В СВІТЛІ
СЛОВАЦЬКИХ ТА ЧЕСЬКИХ
ДОКУМЕНТІВ
(1945 – 1948)**

Книга перша:

*Рейди УПА в документах війська та апарату безпеки
ЧСР (1945 – 1946)*

Редактор: Міхал Шмігель

З українським й англійським вступом та резюме

ВИДАННЯ ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США І КАНАДІ
ТА
ТОВАРИСТВ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ІМ. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США І КАНАДІ

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Редагує Колегія
Відповідальний редактор
Петро Й. Потічний

Copyright: © 2010 by Litopys UPA

ISBN: 978-1-897431-16-0 (Canada)
ISBN: 978-966-2105-16-2 (Ukraine)

Обкладинка роботи
Мистця Мирона Левицького

The preparation of the book was realized within the frame of project VEGA n. 1/0633/08 „Documents for the regional history of Slovakia (1945–1948)“

Reviewers: PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD; doc. PhDr. Peter Mičko, PhD.

Cataloguing in Publication data:

UPA v svetli slovats'kykh ta ches'kykh dokumentiv (1945-1948)/ redaktor Michal Smigel.
Toronto-Lviv: V-vo Litopys UPA, 2010, 864 p: ill., ports. ; 24 cm. –
(Litopys Ukrain's'koi povstans'koi armii ; t. 48, Book 1)

Added t.p. in English: The UPA in light of Slovak and Czech documents: 1945-1948
Text in Slovak and Czech, introduction and summaries also in Ukrainian and English.
Includes bibliographical references and index.

ISBN: 978-1-897431-16-0 (Canada); 978-966-2105-16-2 (Ukraine)

Contents: kn. 1: Reidy UPA v dokumentakh viis'ka ta aparatu bezpeky CSR: 1945-1946.

1. Ukraine – History, 1917- .
2. Slovak Republic – History
3. Czech Republic – History.
4. Ukrain's'ka povstans'ka armii.
5. Czechoslovak army.
6. Czechoslovak state security.
7. Prisoners of war-Czechoslovakia.

- I. The UPA in Light of Slovak and Czech Documents: 1945-1948.
- II. Smigel, Michal 1975 -
- III. Potichnyj, Petro J. 1930 -
- IV. Series.

DK4121. 5 U4 U6 [DK508. 79 L5 t. 48]

Столітній ювілей
від дня народження
ЯРОСЛАВА СТАРУХА (“СТЯГА”)
(1910 – 2010)

До сто першої річниці
від дня свого народження
ФУНДАТОРОМ
видання цього тому є

п. ТЕОДОР БЕШ

народився 30 січня 1909 р.
в с. Розгадів Зборівського повіту в Україні

* * *

помер 11 квітня 2010 р.
похований на ділянці УПА
на цвинтарі Св. Володимира
в Оквил, Онтаріо, Канада

Рейди УПА в документах війська та апарату безпеки ЧСР (1945 – 1946 рр.)

Перехід польсько-чехословацького кордону та вступ на територію Словаччини (Чехословаччини) з метою пропаганди кількома відділами Української Повстанської Армії (УПА) у перші роки після завершення Другої світової війни був причиною найбільшої військової операції чехословацької армії у післявоєнний період. Цей перехід мав не тільки пропагандивну мету, але й велике політичне та суспільне значення. Ця операція, у деяких моментах, навіть перевершувала заходи безпеки, що відбувалися у зв'язку з елімінацією діяльності УПА у Чехословаччині (ЧСР). Мета та реалізація проникнення УПА у Словаччину восени 1945 та весною 1946 р. мали однозначно політичну ціль у вигляді пропагандивних рейдів. Щойно третій прихід декотрих загонів УПА до ЧСР у 1947 р., хоч і мав свій першорядний політичний підтекст, був передусім військовим питанням, і щойно пізніше до нього поступово знову приєднувався аспект можливого політичного впливу на внутрішньо-політичний розвиток країни. У зв'язку з цим, документи з проблематики діяльності УПА на території ЧСР мають високу інформаційну вартість і є цінним внеском до пізнання важливих аспектів цієї проблематики.

Архівні матеріали цікаві, зокрема, з точки зору пізнання форм та методів народно-визвольної боротьби, яку проводила УПА, Організація українських націоналістів (ОУН), чи Українська Головна Визвольна Рада, на українських етнічних територіях, особливо щодо воєнної та політичної лінії. Організовані рейди відділів УПА з Південно-Східної Польщі на територію ЧСР з метою антирадянської та антикомуністичної пропаганди, пропагування власного руху і опору, а пізніше з метою переходу через територію республіки на Захід до американської окупаційної зони в Німеччині у 1947 р., відображені в чеських і словацьких документах армії та безпеки, одночасно заповнюють інформаційний вакуум, потрібний для цілкового опрацювання питань діяльності УПА у Східній та Центральній Європі і з цим пов'язаних тем.

Втім, зі словацької та чеської точки зору, документи про діяльність УПА в ЧСР у 1945 – 1948 рр. надають погляд не тільки на військову сторінку заходів про ліквідацію УПА в країні, але – у ширшому контексті – вони є вкладом для пізнання тогочасної ситуації і внутрішньо-політичного розвитку на території республіки (зокрема в її словацькій частині) у переломному післявоєнному періоді. Одночасно вони є важливими і з точки зору дослідження військово-

вих структур і апарату безпеки ЧСР (їх стану, організації та розвитку, методів та форм забезпечення стабілізації безпеки республіки), охорони і забезпечення державних кордонів та ін. Зрештою, опублікування (довгий час приховуваних і недоступних громадськості) документів допоможе позбутися простору для створювання часто несерйозних констатацій та оцінок, якраз у Словаччині і в Чехії, позначених довготривалим однобічним і стереотипним сприйманням проблематики УПА (інколи без огляду на ширшу взаємопов'язаність), і в історіографії, і в публіцистиці.

* * * * *

Пропонований 48 том "Літопису УПА" є першою книгою (дво-томника), яка присвячена діяльності УПА на території Словаччини у 1945 – 1946 рр. у світлі словацьких та чеських документів. Тобто, з допомогою вибраних документів, тут представлений період від першого пропагандивного рейду відділів УПА на територію Східної Словаччини (серпень – вересень 1945 р.) до кінця другого рейду (квітень 1946 р.), як також до вересня 1946 р. Третьому проникненню декотрих відділів УПА на територію ЧСР у 1947 р., полоненням воякам УПА, та розслідуванню їх діяльності урядовою комісією ЧСР у 1947 – 1948 рр., буде присвячена друга книга видання. Такий розподіл проблематики на два часові періоди спричинений, передовсім, великою кількістю збереженого документального матеріалу, який знаходиться в архівах Словаччини та Чеської Республіки. Йдеться, дослівно, про тисячі архівних документів зосереджених в поодиноких фондах декількох архівних інституцій двох сусідніх республік.

Автентична дослідна база проблематики діяльності загонів УПА на території Чехословаччини у 1945 – 1947/48 рр. сконцентрована в основному у військових, центральних (національних) архівах та архівах органів безпеки обох республік.

Особливе місце, в дослідженні проблематики діяльності УПА на території Словаччини, займають документи, зосереджені у фондах Військового історичного архіву в Братиславі, зокрема у фонді "Операція «Бандерівці». Військові частини, які діяли проти бандерівців 1945 – 1948"¹ Фонд зберігає документи військових частин діючих

¹ Фонд "Операція «Бандерівці». Військові частини діючі проти бандерівців 1945 – 1948" є, за походженням, фондом чеського Військового історичного архіву (BIA) в Празі, який у 90-их роках XX сторіччя (внаслідок розподілу Чехословаччини на дві самостійні країни) був делімітований у Словаччину. Внаслідок поведінки у 2002 р. були затоплені приміщення празького BIA та пошкоджені архівалії Групи новітніх фондів та збірок (по 1945 р.), між іншим, і фонд "Міністерство національної

проти УПА на Словаччині, але не містить документації війська, що переслідувало членів УПА на Мораві у 1947 р. Матеріал не повний і включає документацію тільки 60-ох одиниць, які у 1945 – 1947 рр. були залучені до боротьби проти УПА. Матеріали інших частин або не збереглися, або не були передані в архів. Крім того, збережені документи творять різновидний матеріал, якщо у декотрих із них йдеться про майже комплексну документацію – протоколи, серії наказів, військові щоденники, агентурні звіти та ін., то матеріали інших частин складаються тільки з уривків документів. У 1962 р. частина матеріалу без історичної вартості (в основному інтенданського характеру – кореспонденція про матеріальне забезпечення, звіти про використання пального, поштові книги і т.п.) була скреслена, а фонд був зредукований з тодішніх 191 до 101 архівних картонів (такий стан триває досі). Історична цінність фонду безсумнівно висока – зібрання містять ситуаційні звіти і рапорти розвідки, які надають можливість погляду на стратегію і діяльність загонів УПА на Словаччині. Крім того, вони презентують тогочасні сприймання не тільки самих рейдів УПА на теренах Словаччини, але також вказують на відносини як на Північно-Східній Словаччині, так і в Південно-Східній Польщі, ситуацію лемківського населення і його втечі на чехословацьку територію та ін. З великої кількості збережених оперативних наказів можна детально реконструювати поступ бойових дій з ціллю усунення діяльності УПА в країні, тобто прослідити тактику введення в бій та рух чехословацьких військових частин, реорганізацію бойових груп і їх результати.²

Частина військового матеріалу, у зв'язку з діями чехословацької армії проти УПА, знаходиться у фонді словацького Військового історичного архіву під назвою "Командування 4-ої області Братислава. 1945 – 1950 рр." (загальний об'єм фонду становить 32 інвентарні одиниці). Цей фонд включає частину письмового матеріалу командування 4-ої військової області в Братиславі, рапорти інформаційної служби, повідомлення про діяльність відділів УПА на Словаччині, накази командування і звіти чехословацьких частин, що були спрямовані проти УПА, та документацію їх тилового забезпечення. Він також містить матеріали, які документують: співпрацю з поль-

оборони 1945 – 1950" (частину якого творять й документи з проблематики УПА у ЧСР). Від 2003 р. проводиться реконструкція пошкоджених архівних документів і зараз добратися до них неможливо. З інших (непошкоджених) збірок BIA в Празі, документи з проблематикою УПА знаходяться в деяких інших фондах (йдеться про поодинокі групи документів).

² *Operace „Banderovci“. Vojenské útvary operující proti banderovcům 1945 – 1948. Sdružený inventar. Praha: Vojenský historický archiv, 1966, c. 5 – 8.*

ською армією, акції проти біженців з Лемківщини, звіти про переслідування УПА на Мораві, залучення створених загонів з рядів колишніх партизанів у 1947 р. та їх діяльність і т.п. В часовому вимірі, матеріали торкаються головним чином 1945 – 1946 рр., а переважна частина їх копій знаходиться у фонді “Операція «Бандерівці»”³.

Незмінне місце у вивченні проблематики діяльності УПА на території ЧСР мають збірки фондів чеського Архіву органів безпеки в Празі, перш за все – фонд з номером 307 – під назвою “Бандерівці”. Матеріал зосереджений у згаданому фонді, містить в переважній мірі документи з діяльності органів Народної безпеки (НБ), Корпусу народної безпеки (КНБ) та Державної безпеки (ДБ) проти загонів УПА на чехословацькій території на протязі 1945 – 1948 рр. Збірки фонду надають порівняно широку базу матеріалів (загальна кількість фонду 111 архівних картонів), яка складається з великої кількості звітів про перебування відділів УПА і їх діяльність, та ситуаційних звітів, складених поодинокими станицями НБ в межах матеріалів Обласних командувань НБ майже з цілої Словаччини і тільки частинно з Морави.⁴ Крім того, фонд містить інформації про заходи проти УПА у формі директив, наказів, циркулярів, як також агентурні повідомлення, телетайпи, свідчення чехословацьких громадян, які спілкувалися з членами УПА, та особові справи і протоколи допитів полонених бійців УПА та членів цивільної сітки ОУН з Польщі. Фонд містить теж і організаційні справи, службові записи, фотографічний матеріал (полонених і вбитих членів УПА) та матеріал графічного характеру (мапи, плани, шкіци), особливо у зв’язку з розміщенням поодиноких відділів НБ і КНБ, охороною кордонів і т.п. У фонді знаходяться також документи військових командувань та Уповноваження внутрішніх справ Словацької Національної Ради (СНР) – у вигляді телетайпних повідомлень та ситуаційних звітів про місце знаходження та рух УПА, матеріали військової розвідки, накази Головного штабу Міністерства національної оборони (МНО) у зв’язку з акціями проти УПА (копії їх знаходяться і в декотрих архівних зібраннях центральних архівів).⁵ Правдоподібно, щодо кіль-

³ Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava. Roky 1945 – 1950. Inventár. Zost. Milan Ondruš. Trnava: Vojenský historický archív, 2002.

⁴ Матеріали про перехід декотрих членів та менших груп УПА Моравою у 1947 р. знаходяться у філіалі Архіву органів безпеки в Каніцях близько Брна, а саме, у фондах А-14 (Земське командування КНБ в Празі) та А-15 (Земське командування КНБ в Брні).

⁵ Prozátimní inventář k archivnímu fondu 307 Banderovci. Praha: Archív bezpečnostních složek, 2008. Доступний на: <http://www.abser.cz/data/pdf/abs/inventar-307.pdf>

кості, або якості, йдеться тут про найкраще опрацьований фонд до проблематики.⁶

Частина матеріалів органів безпеки та розвідки у зв'язку з діяльністю УПА на території ЧСР появляється і в декотрих інших фондах Архіву органів безпеки. Конкретно, у "Фонді Наукового інституту" – матеріали про діяльність чехословацьких органів безпеки та розвідки після 1945 року, та у фондах "Головне управління Військової контррозвідки" (сигнатура фонду 302) та "Різні матеріали безпеки від 1945 року" (сигнатура фонду 304), де знаходяться матеріали з діяльності інформаційних служб, документація розслідування осіб, що нелегально перейшли кордон, звіти про ситуацію в прикордонні та про акції проти відділів УПА, як наприклад агентурні та денні звіти, рапорти та ін.

Крім документів, що походять з архівів армії та органів безпеки, матеріали з проблематики діяльності УПА на території повоєнної ЧСР заступлені також в збірках Словацького національного архіву в Братиславі, зокрема у фонді "Уповноваження внутрішніх справ СНР 1945 – 1948 (секретаріат; безпека; циркуляри)", що містять, перш за все, комплексний матеріал у формі ситуаційних звітів та справ. У Чеській Республіці подібний матеріал згуртований в Національному архіві в Празі у збірках декотрих центральних державних органів, особливо у "Фонді Клемента Готтвальда" та у фонді "Міністерство внутрішніх справ – секретне".

Важливою частиною дослідження геуристичної основи проблематики є регіональні архіви Східної Словащини – особливо в Гуменному, Свиднику, Прешові, Вранові на Топлі та ін. З огляду на те, що йдеться про область інтенсивної діяльності УПА, збережені документи доповнюють картину проблематики в регіоні, і часто містять інформації, які у матеріалах центральних архівів відсутні.

Документи, включені до цієї публікації, упорядковані в п'ятьох тематичних кругах і (з деякими винятками) у хронологічному порядку. В цей спосіб вони кидають світло на поодинокі епізоди діяльності УПА у Словащині, а, одночасно, вказують на заходи чехословацьких органів армії та безпеки на їх усунення і забезпечення північно-східної ділянки словацького кордону у 1945 – 1946 рр., та тогочасне сприйняття цього тзв. бандерівського питання в країні.

Перша частина під назвою "Перший рейд українських повстанців на Словащині /серпень – вересень 1945 р./" складається з 52

⁶ На Словащині документи з проблематики УПА – походженням від органів безпеки, заступлені в Архіві Міністерства внутрішніх справ (МВС) у м. Левоча, а також в Архіві МВС у Нітрянській Стреді (але тільки частина агенди, більшість була до 2005 р. делімітована до Архіву Інституту пам'яті народу у Братиславі).

документів, за допомогою яких можна прослідкувати перебіг рейду УПА, діяльність українських повстанців на території Північно-Східної Словаччини та акції чехословацького війська, словацької Національної безпеки, а також радянських військових частин в процесі вичищення простору від рейдуючих відділів УПА.

Друга частина під назвою “Між першим та другим рейдом /жовтень 1945 р. – березень 1946 р./” складається зі 75 документів, які стосуються важливого періоду, під час якого дійшло до принципової переоцінки та вирішального сприйняття проблематики УПА чехословацькою стороною, якраз під впливом декотрих атак, які досі залишили нез’ясованими вбивства цивільного словацького населення в селах Снинського округу. Злочин був скоєний невідомою озброєною групою /групами/ в листопаді – грудні 1945 р. Вбивства були приписувані на рахунок діяльності УПА, в наслідок чого у першому кварталі 1946 р. приймалися “протибандерівські” заходи з наміром нормалізувати відносини у північно-східному прикордонні. Беручи до уваги контрверсійність цієї афери, у другій частині публікуються всі, дотепер знайдені в архівах Словаччини і Чехії, документи, що наводять автентичні погляди на події кінця 1945 р.

Третя частина публікації під назвою “Другий пропагандивний рейд УПА на Словаччині (квітень 1946 р.)” складається з 50 документів і подібно, як у першій частині, вказує на два напрямки проблематики – перебіг рейду частин українських повстанців (стратегія, цілі, поведінка членів) та заходи чехословацької армії і органів безпеки на ліквідацію відділів УПА в краї.

Четверта частина під назвою “Повстанський пропагандивний матеріал та звіти відділів УПА з другого рейду по Словаччині” (14 документів), нав’язує до попереднього тематичного круга, і містить декілька пропагандивних листівок та документів, підготовлених ОУН і УПА в Південно-Східній Польщі для цілей другого словацького рейду, протягом якого вони були поширювані рейдуючими відділами УПА серед населення та війська на Східній Словаччині. До цього розділу включено й частину матеріалу, який дістався до рук чехословацької безпеки по затриманні кур’єрів УПА “Аркадія” і “Пімсти” (очевидно у 1947 р.), що містив інструкції щодо проведення пропагандивного рейду на Словаччину та звіти повстанських командирів про перебіг рейду у 1946 р., які досі не були публіковані.

Остання п’ята частина тому під назвою “Інформаційні та ситуаційні звіти, накази, відомості силових структур ЧСР (травень – вересень 1946 р.)” складається зі 43 документів і містить передусім рапорти та відомості про діяльність УПА в Південно-Східній Польщі, здобуті

органами військової розвідки після другого пропагандивного рейду УПА (до вересня 1946 р.). Крім інформацій розвідки, у цій частині публікуються документи до проблематики чехословацько-польської співпраці (налагодженій в квітні 1946 р.) для ліквідації УПА, та про насильне повернення польських біженців (лемків) з північного сходу Словаччини, здійснене з допомогою армії та НБ у травні 1946 р. П'ята частина закінчується елаборатом командира військової групи "Оцель" („Сталь”) полковника Яна Гержмана, який підсумовує досвід боротьби з УПА у Словаччині та теоретично випрацьовує тактику її ліквідації, що потім була використана в часі переходу декотрих сотень УПА на Захід у 1947 р.

Збірка документів, які містяться в цій публікації (отримані автором на протязі 2004 – 2009 рр.), в жодному випадку не претендує на право повного опрацювання геуристичної основи цієї проблематики. Скоріше за все, це є лише певним показником актуального стану дослідження, чи радше стану актуального пізнання питання діяльності відділів УПА у Словаччині в 1945 – 1946 рр.

* * * * *

Особлива увага українського націоналістичного руху в рамках новосформованої (післявоєнної) антирадянської концепції, активного резистансу “Фронту поневоленних та загрожених народів”,⁷

⁷ Згідно концепції Української Головної Визвольної Ради, народи Центрально-Східної Європи, які опинились у “більшовицькому ярмі СРСР”, мали стати стратегічними партнерами у боротьбі українських повстанців за відновлення української державності. Якраз у зв'язку з визвольними рухами цих народів мав бути знищений існуючий більшовицький “імперіалістичний стан” та вибудована нова міжнародно-правова система, що спирається на принцип народного самовизнання. Тому в процесі боротьби проти радянської системи в регіоні керівництво визвольного руху від 1945 р. приймає тактику тзв. пропагандивних рейдів. На територію сусідніх країн висилає спеціально підготовлені відділи УПА, яких завдання було організувати серед місцевого населення різні форми політично-пропагандивної праці (SZCZEŚNIAK, Antoni – SZOTA, Wiesław: *Droga do nikąd. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce*. Warszawa 1973, с. 320). Як наводить один з визначних ідеологів українського визвольного руху Осип Дяків: “Цим шляхом УПА інформує про визвольну боротьбу українського народу та про життя у СРСР (головне ті народи, які ще не зажили жорстокість більшовицького режиму), активізує революційні антибільшовицькі сили цих народів і підвищує протибільшовицькі настрої народних мас, створює практичні передумови на конкретну співпрацю цих народів в єдиному протибільшовицькому фронті.” (В'ЯТРОВИЧ, Володимир: *Рейд українських повстанців у Прибалтиці*. In: Український визвольний рух. Зошит № 1. Львів 2003, с. 144.) Практичними кроками намічених цілей були, на протязі 1945 – 1950 рр., здійснені рейди українських повстанських відділів теренами Білорусії, Польщі, Румунії та Словаччини.

з-поміж країн Центральної та Східної Європи приділялась саме Чехословацькій Республіці. Зокрема її словацькій частині, яка межувала з Південно-Східною Польщею та Західною Україною, та де в перших роках після закінчення Другої світової війни діяла УПА найактивніше. Для цього існувало з української точки зору декілька причин. По-перше, в країні проходив порівняно слабшим темпом процес "більшевизації" ("совєтизації"), тобто, в перших повоєнних роках (1945 – 1946) проявлялася, на початку, невиразна залежність республіки від Кремля, а чехословацькі комуністи були ще слабкі. По-друге, існувала тут певна історична традиція співпраці українського націоналістичного руху і ЧСР, бо саме на чехословацькій території у міжвоєнному періоді активно діяли еміграційні націоналістичні організації, виходила їх преса, були засновані українські виховні та культурно-освітні організації і т.п. По-третє, особлива увага зверталася головню на словацьку частину ЧСР, тому, що саме словаків керівництво українських націоналістів вважало за потенційних союзників антибільшевицького резистансу, бо ж у відносинах між українським та словацьким народами ніколи не доходило до гострих ворожих проявів чи непорозуміння, як наприклад у відношенні українців з поляками, чи в меншій мірі з румунами чи угорцями. Важливу роль також відіграли особливості внутрішньо-політичного розвитку Словаччини, де значна частина словацького суспільства була незадоволена (з їх погляду) ліквідацією незалежної словацької держави (1939 – 1945 рр.) та відновленням Чехословаччини.⁸

Воєнні та політичні умови удругому півріччі 1945 р. були для УПА, щоправда, складні, але порівняно заспокоїливі, бо ж вона контролювала велику територію Південно-Східної Польщі (тзв. Закерзон-

Українська Головна Визвольна Рада (УГВР) – виникла у липні 1944 р. з ініціативи УПА на широкій політичній базі. Це був підпільний уряд, якого завданням було репрезентувати український народ, керувати визвольним рухом, та вести політичну та пропагандивно-інформативну боротьбу проти радянського ладу в Україні. Вужча Президія УГВР складалась: президент К. Осмак, віцепрезиденти В. Мудрий, І. Гриньох, І. Вовчук, генеральний секретар Р. Шухевич (де факто керівник УГВР), генеральний суддя і генеральний контролер. Під кінець 1944 р. частина керівництва УГВР емігрувала на Захід і створила Закордонне Представництво УГВР на чолі з о. др. І. Гриньохом. Генеральний Секретар закордонних справ УГВР М. Лебедь відповідав за закордонну політику. *Українська Головна Визвольна Рада. Літопис Української Повстанської Армії. Серія «Події і люди». Книга 7.* Eds.: П. Й. Потічний, М. Посівнич. Торонто – Львів, 2009.

⁸ В'ЯТРОВИЧ, Володимир: *Чехословаччина очима українських повстанців 1945 – 1948.* In: Acta historica Neosoliensia, 9/2006. Banská Bystrica 2006, с. 167.

ський край, Закерзоння),⁹ що становило майже 500-кілометровий відтинок польсько-радянського кордону. В цій ситуації ОУН, УПА та УГВР, саме з політичних, і воєнно-стратегічних інтересів вважали за потрібне організувати у Словаччину пропагандивні рейди. Як твердить словацький історик М. Кметь: "Провід [українського] опору був зацікавлений у поширюванні своїх поглядів, уявлень і програми і у сусідній країні, до якої переходило українське етнічне поселення, а також одночасно існувала реальна потреба стратегічного запілля з логістичних причин, особливо заради придбання союзників та симпатиків."¹⁰ Без сумніву, головною причиною дії УПА на території Словаччини у 1945 – 1946 рр. була розвідницька діяльність, пропаганда власного руху і пояснення його цілей, особливо активна антирадянська та антикомуністична пропаганда. Одночасно ішлося і про самопрезентацію ззовні – намагання демонструвати свою боротьбу за посередництвом чехословацької і західної преси, реакція якої очікувалась.

Підготовкою першого словацького рейду зайнялися повірені УГВР та проводу Закерзонського краю: заступник крайового провідника і крайовий референт пропаганди ОУН Василь Галаса ("Орлан") та командир 24-ого Тактичного Відтинку (ТВ) УПА "Маківка" Ярослав Дмитро Вітовський ("Андрієнко"), який був одночасно призначений командиром словацького рейду. Під їх керівництвом від липня 1945 р. на території української Галичини (на Самбірщині), почався спеціальний вишкіл та політична підготовка стрільців УПА і членів ОУН, відібраних для переходу на територію Східної Словаччини. Було вирішено, що в акції на теренах Словаччини візьмуть участь військові загони з ТВ УПА "Чорний ліс" з „Підкарпатського” куреня (під командою Павла Вацика – "Прута") в складі сотень "Змії" (сотен-

⁹ **Закерзоння, Закерзонський край** – територія на захід від тзв. лінії Курзона (у Південно-Східній Польщі) заселена українським та русинським населенням, на якій була створена підпільна адміністративна сітка ОУН(б). Край був поділений на три адміністративні округи ОУН: Округа № I – Лемківщина і Перемищина, Округа № II – Ярославщина і Грубешівщина та Округа № III – Холмщина і Підляшшя. Кожна округа ділилася на надрайони, райони і кущі. Крайовим провідником ОУН Закерзоння був Ярослав Старух – "Стя", референтом Служби безпеки ОУН та першим заступником крайового провідника був Петро Федорів – "Дальнич", референтом пропаганди та другим заступником крайового провідника був Василь Галаса – "Орлан", військовим референтом та командиром 6-ї Воєнної округи УПА "Сян" був майор Мирослав Онишкевич – "Орест". Сітка ОУН виконувала функцію цивільної адміністрації і творила запілля УПА.

¹⁰ KMEŤ, Miroslav: *Vecná a umelecká literatúra o problematike Ukrajinskej povstaleckej armády v Československu pred rokom 1990*. In: *Acta historica Neosoliensia*, 8/2005. Banská Bystrica 2005, с. 163.

ний Микола Корж – “Сокіл”) та “Заведії” (сотенний “Буря” – прізвище невідоме), а також сотня “Булава” під командуванням Володимира Гошка – “Мирона” з ТВ УПА “Маківка”. Крім того, до рейдуючої групи мала бути прилучена жіноча чота УПА “Крилаті”.¹¹

На початку серпня 1945 р. вишколені та перепідготовлені відділи були переміщені до лісів під село Лопінка на Лемківщині¹² на південному сході Польщі. В околиці Лопінки зосереджені частини УПА пройшли останній двотижневий передрейдовий вишкіл, отримали останні інструкції, були поповнені зброєю, боєприпасами, також пропагандивним матеріалом для поширення на Словаччині, та після короткого відпочинку, ввечері 22 серпня 1945 р. почали пересуватись на територію Словаччини. Вночі з 22 на 23 серпня 1945 р. кордон перетнули три посилені сотні УПА – разом близько 450 – 500 вояків та членів цивільної сітки ОУН. Так почався перший рейд відділів УПА у Словаччині (23 серпня – 24 вересня 1945 р.), задокументований за допомогою вибраних документів у першій частині цієї публікації.

Після переходу до північно-східних округів Словаччини заго-ни УПА маневрували майже цілком відкрито. З наміром оволодіти щонайбільшу територію, вони поділились на менші групи і просувались спочатку в округ Медзілаборце, Стропков і Гіралтовце, де відвідували поодинокі села. Пізніше свою діяльність поширили і до дальших округів Східної Словаччини. Поступали, як правило, згідно з попереднім планом. До поодиноких сіл (які були перед цим окружені озброєними вартами), вступали підвечір. Насамперед, займали місцеву поліцейську станицю (якщо така знаходилась у селі), її членів затримували та запевнювали, що український відділ не буде вживати насилля і має строгу заборону кривдити місцеве населення. На станицях проводили пропагандивну лекцію, в якій викладали свої цілі і причини, заради яких воюють. Потім у селі були проголошувані, або барабанщиком скликувані, зібрання населення, на яких політичний працівник УПА чи ОУН пропагував діяльність україн-

¹¹ В'ЯТРОВИЧ, Володимир: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. Серія “Бібліотека «Літопис УПА»”, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, с. 62.

¹² **Лемківщина (Łemkowszczyzna)** – регіон на південному сході Польщі, розташований вздовж польсько-словацького кордону на рівні Північно-Східної Словаччини, який на сході сусідував з Україною. До 1947 р. ця територія була заселена лемками, які на заході і півночі межувала з поляками, а на півдні зі словаками та словацькими українцями і русинами, з якими їх поєднували близькі етнічно-культурні впливи. Населення цього регіону не вважало себе єдиною етнічною групою. На відміну від західних лемків, які вважали себе русинами, східні лемки вважали себе українцями. Західну і Східну Лемківщину розмежовує Дуклянський перевал.

ських партизанів. Інші члени відділу ходили по хатах і проводили індивідуальні бесіди. Одночасно шукали нічлігу з можливістю приготування вареної страви та забезпечувались харчами. У пізну нічну годину, або на світанні, відділ УПА залишав село, а після швидкого переходу відвідував далші, часто віддалені села, чим у населення та структур безпеки викликав враження великої сили українських партизанів, що оперують в регіоні.¹³

Перші офіційні вісті про появу загонів УПА на території Північно-Східної Словаччини були хаотичні і неясні. Незважаючи на те, що перед початком рейду декотрі інформації з округів попереджали про активізацію загонів УПА близько словацьких кордонів, чехословацькі структури безпеки їх недооцінювали. Це впливало передусім з незнання актуального стану у Південно-Східній Польщі, а інформацій про діяльність УПА в прилеглому польському прикордонні майже не існувало. Тому у перших днях рейду місцеві національні комітети, прикордонні органи і військові асистентські підрозділи в регіоні були дезінформовані, що й відбилось в їх звітах та наказах. Відділи УПА спочатку абсурдно вважали за загони власцівців (які в тому часі і на цьому місці не могли навіть бути) або за розбиті німецькі загони чи озброєні банди. Аналогічно це проявлялось й у випадку чисельності вояків УПА, що оперували в краї, яких, за даними словацьких органів безпеки, армії та місцевих жителів, було 1200 – 2000 чоловік, хоча декотрі повідомлення їх кількість оцінювали на 5 – 6 і більше тисяч (у справі для президента ЧСР Е. Бенеша говорилося про 10 000 озброєних вояків УПА, які вторгнулись на територію Словаччини). Як свого часу твердив Б. Хньоупек: “Різномодна суміш справ, яка приходила про перший впад бандерівців, була неточна, протирічна, раз перебільшена, інколи з наміром зменшена, нераз цілком хаотична. [...] Словом, ситуація неясна, справи протилежні. Ясне було тільки те, що добре озброєні банди проникли глибоко на нашу територію а слабкі органи безпеки і фінансової варті були проти них безпомічні.”¹⁴ Перелякане та заскочене було місцеве словацьке та русинське населення в краї, що підтвердили і самі командири рейдуючих загонів УПА у Словаччині у своїх звітах.¹⁵

¹³ Детальніше про діяльність УПА на Словаччині протягом першого рейду дивись: ŠMIGEL, Michal: *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947). Niektoré aspekty pôsobenia jednotiek Ukrajinskej povstaleckej armády na území krajiny*. Banská Bystrica 2007, с. 85 – 106; В’ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. Серія “Бібліотека «Літопис УПА»”, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, с. 62 – 78.

¹⁴ CHŇOUPEK, Bohuš: *Banderovci*. Bratislava 1989, с. 285 – 286.

¹⁵ Archiv bezpečnostných složek (ABS) Praha, f. 302-142-6. *Komisia pre vyšetrovanie banderovských tlúp na území ČSR*, с. 67.

Імовірно невідомим був і намір приходу УПА на Східну Словаччину. На початку міркувалось, що частини УПА потерпіли в Польщі поразку, і тому переходять на Словаччину, або що їх ціллю є забезпечення матеріального постачання, чи посилення своїх рядів за рахунок місцевих жителів (між тим було висловлене підозріння, що УПА старається визволити німецьких військовополонених з табору у Кисаку). Аж пізніше – після переоцінки і аналізу перебігу рейду УПА у Словаччині – чехословацькі військові і політичні органи очевидно зрозуміли цілеспрямованість акції УПА, хоч і це пізнання було навмисне перекручене і зловжито на пропагандивні протибандерівські цілі.

Непідготовленість словацьких органів безпеки в прикордонні на прихід чужої озброєної групи, спричинена розпуценням старих поліцейських і жандармських структур 1-ої Словацької республіки з 1939 — 1946 рр. і формуванням нового апарату безпеки ЧСР, безперечно, була на користь УПА, що в загальному відбилась на перебігу першого словацького рейду. Малочисельні та якісно слабо організовані пограничні станиці Національної безпеки (НБ)¹⁶ та Фінансової варти (ФВ)¹⁷, що охороняли кордон, головню проти контрабанди,

¹⁶ 23 лютого 1945 р. видала Президія СНР постанови, на основі яких були розпучені всі дотеперішні формації жандармів і поліції (1-ої Словацької республіки) а в рамках дії створеного Уповноваження для внутрішніх справ (від січня 1946 р. Уповноваження внутрішніх справ) СНР для служби безпеки створився військово організований устрій – **Національна безпека**. Після часткових змін організаційної структури НБ, виконаних початком травня 1945 року, та включала: Головне командування Національної безпеки у Братиславі, двадцять Обласних командувань НБ та місцеві і пограничні станиці НБ. Загальними питаннями НБ займалося 1-ше відділення, а питаннями діяльності пограничних контрольних станиць – 3-тє відділення III-го відділу (безпеки) Уповноваження для внутрішніх справ СНР. Національна безпека у Словаччині розвивалась і виконувала завдання, по суті, самостійно і незалежно від органів безпеки в чесько-моравській частині республіки, де був постановою МВС ЧСР від 30. 06. 1945 р. створений Корпус національної безпеки (КНБ) на чолі з головним командуванням у Празі /КНБ 9600/. Координація діяльності обох частин безпеки держави здійснювалась, передусім, способом переговорів між представниками МВС та Уповноваження для внутрішніх справ СНР, КНБ та НБ, висиланням офіцерів зв'язку і т.п. Словацька НБ стала складовою частиною КНБ тільки у другій половині 1947 р. на основі Закону про національну безпеку (№ 149/1947 36. Зак). ŠTAIGL, Jan: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*. In: *Vojenská história*, roč. 4, č. 1, 2000, с. 56, 60.

¹⁷ **Фінансова варта** – озброєні органи державного фінансового управління (митні формування) зі завданням доглядати та забезпечувати прикордонні переходи на державних кордонах. Від літа 1945 р. керівництво та вирішення службових справ забезпечувало 2-ге відділення I-го відділу Уповноваження фінансів СНР в Братиславі. Основну організаційну структуру Фінансової варти становили: головні інспекторати, інспектори та відділи ФВ. ŠTAIGL, J.: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*, с. 56.

проти відділів УПА були просто безпомічні. Станіці у прикордонних селах мали максимально по 2 – 3 чоловіки. Тому проти рейдуючих загонів УПА не виступали і, логічно, їм не протистояли, а свою діяльність зосереджували тільки на збирання та подавання часто неперевіраних і протилежних інформацій своєму командуванню чи військовим органам, за що, незаслужено, отримали критику. Частинно це змінилось після приходу військових підкріплень до краю в пізнішому часі. Неспроможність проявилась і в структурах Оборонної інформаційної служби (ОІС), яка у цьому часі щойно створювалась і розвивалась.¹⁸

Одинока можлива сила, яка могла зупинити діяльність українських повстанців, була новосформована Чехословацька армія, хоча й ця боролась у тому часі з повоєнними персональними та матеріальними недоліками. Її з'єднання, розміщені у Словаччині, творили 4-ту військову область з командуванням у Братиславі¹⁹ з частин,

¹⁸ **Оборонна інформаційна служба** – була заснована у 1-му чехословацькому армійському корпусі в ЧСР ген. Людвіка Свободи, як Військова оборонна інформаційна служба (за прямою вимогою советського НКВД та без згоди чехословацького МНО). ОІС від самого початку свого існування володіла повноваженнями як інформаційної служби так і органу безпеки (заступала політичну поліцію) і було “продовженою рукою” НКВД в країні. В період стану мобілізації держави (тривав до кінця 1945 р.), коли армія (МНО) володіла надзвичайними правами, ОІС укріпилась на постійно у військових структурах. Вона спрямовувалась на внутрішню охорону армії (слідкування, контроль та перевірка складу, офіцерів – тодішнє першочергове завдання) та зовнішню оборону (ліквідація ворожих агентів, шпionів та диверсантів; інформаційний догляд над цивільним населенням; створювання агентурних сіток і под.). Протягом розбудови (післявоєнної) чехословацької системи оборони, від початку липня 1945 р. доходило до розбудови структури ОІС при окремих військових одиницях та військових областях. ОІС організаційно була поділена на: Головне управління ОІС при Головному штабі МНО, обласні управління ОІС при командуваннях військових області, відділення ОІС (при командуванні військових корпусів, дивізій та бригад, а при великих гарнізонах і у важливих місцях) та офіцерів ОІС (які були в полках, батальйонах, гарнізонних командуваннях середньої величини міст, окружних командуваннях резервистів та інших військових одиницях та установах). Дії ОІС частинно були спрямовані і поза армію та втручалися до компетентності інших секретних служб, зокрема Відділу політичних інформацій та Інформаційної служби Міністерства внутрішніх справ (МВС) ЧСР. ОІС також співпрацювало з радянськими секретними службами. На основі наказу начальника Головного штабу МНО дивізійного генерала Богуміла Бочека ОІС від 1.05.1946 р. була включена до структури Головного штабу як його 5-те відділення. Ближче дивись: HANZLÍK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politický moc 1945 – 1950*. Praha 2003, с. 20 – 28.

¹⁹ Від 25 травня 1945 р. діяла тзв. Тимчасова мирова організація чехословацьких збройних сил. Територія ЧСР була розділена на чотири організаційні та територіальні частини – військові області – з подібною організаційною структурою війська. На Словаччині була створена 4-та військова область з командуванням у Братиславі (командир генерал бригади Мікулаш Маркус; від 20.10.1945 р. генерал

що складалися із словацьких солдат та командирів.²⁰ Розміщення чехословацької армії у 1945 р. відповідало потребам безпеки, передусім, західних та південних кордонів республіки, з якими була ЧСР в тому часі ще у воєнному конфлікті (Німеччина, Австрія, Угорщина), та звідки можна було очікувати еventуальну загрозу країні. В часі, коли творилась організація армії, про УПА та її активність не було нічого відомо, а загроза з Південно-Східної Польщі не очікувалась.

Південні кордони Східної Словаччини від Турні на Бодрозі і далі на схід забезпечувала 10-та піхотна дивізія з командуванням в Кошицях /командир полковник артилерії Еміль Перко/ з піхотними 14, 20 та 32 полками, розміщеними в Прешові, Міхаловцях та Кошицях. На північно-східній ділянці словацького кордону 10-та піхотна дивізія мала тільки менші вартові (асистентські; тобто асистуючі станіцям НБ і ФВ) відділи зосередженні у гарнізонах в окружних містах Гуменне, Медзілаборце, Снина, Стропков та ін.²¹ Таким чином, проти релятивно чисельних, надзвичайно рухливих та досвідчених відділів УПА, які майстерно використовували лісові та гірські терени Північно-Східної Словаччини, та які добре володіли передумовами партизанського бою, на початку був виставлений слабкий комбі-

дивізії Міхал Шіріца). Основну організаційну структуру та дислокаційний склад військ, підпорядкованих 4-ій військовій області, творили: два військові корпуси (ВК), одиниці підсилення – танкова бригада (Ліптовський Мікулаш), чотири артилерійські бригади, протиповітряний артилерійський полк і дивізія літаків (командування в Тренчині) – та частини військового забезпечення. Організаційне ядро корпусів складалося з піхотних полків. Командуванню VII-го ВК в Тренчині (командир генерал бригади М. Шіріца; від 20.10.1945 р. генерал бригади М. Маркус) підпорядковувались 4-та дивізія з командуванням в Ружомберку (від 10.10.1945 р. реорганізована на 4-ту швидку дивізію з командуванням в Жиліні) та 9-та дивізія з командуванням в Нітрі (пізніше в Трnavі). Командуванню VIII-го ВК у Банській Бистриці (командир генерал бригади Ян Імро; від жовтня 1945 р. полковник Павол Куна) підпорядковувались 2-га дивізія з командуванням у Банській Бистриці та 10-та дивізія з командуванням у Кошицях. Від 1.10.1945 р. почала діяти тзв. Удосконалена організація чехословацьких збройних сил, яка організаційну структуру та розташування військ на Словаччині значно змінила. ŠTAIGL, Jan: Slovensko v rokoch 1945 – 1968. In: SEGEŠ, Vladimír a kol.: Slovensko. Vojenská kronika. Bratislava 2007, с. 136 – 137.

²⁰ У згоді з Кошицькою урядовою програмою (5.4.1945 р.) передбачалось збереження національного характеру військових частин. Тому на території Словаччини розміщені військові частини творились з рядів солдат, молодшого та старшого офіцерського складу (в основному) словацької національності. Мова командування та адміністративи була словацька.

²¹ Їх завданням було виконувати розвідувальну та патрульну діяльність, запобігати спробам нелегального переходу державних кордонів та контрабанди, забезпечувати озброєну допомогу органам державної адміністрації, передусім відділенням ФВ, а також НБ при виконанні різних завдань безпеки.

нований батальйон “Само” (командир капітан піхоти Тибор Само з Міхаловського гарнізону), що складався з двох рот (14-го та 20-го піхотного полку в кількості 120 солдатів та офіцерів), який під впливом появи УПА в краю та з власної ініціативи створило командування 10-ої піхотної дивізії 26 серпня 1945 р. Пізніше асистентський батальйон “Само” був підкріплений солдатами з вартових загонів (25-го піхотного полку) у Снині та у Медзілаборцях (гарнізон в Гуменному служив як резерва) – в загальному біля 110 чоловік. В додатку можна було ще рахуватися з допомогою поодиноких станиць НБ в округах, які було підпорядковано війську. На початку ці зосереджені сили свою діяльність обмежили на збір точних інформацій про рух відділів УПА, патрулювання, а також перекриття важливих шляхів проти проникнення УПА в глибину території.

На початку вересня 1945 р. поряд з асистентським батальйоном “Само”, 10-ою піхотною дивізією був створений асистентський батальйон “Баюс” (командир капітан піхоти Міхал Баюс), а саме злученням вартових загонів 25-го піхотного полку. Свою діяльність розпочав і взвод роти розвідки 10-ої піхотної дивізії, як група “Войтех” (активізований 6 вересня 1945 р.). Резерву цього військового угруповання творила одна рота з 37-го піхотного полку, 10-ої піхотної дивізії. На основі наказу Головного командування НБ при Обласному командуванні НБ у Гуменному був створений на початку вересня 1945 р. також Концентрований загін НБ, як підмога для військових частин.

Згідно з наказом міністра національної оборони ЧСР, командування 4-ої військової області вислало на Східну Словаччину дальші військові підкріплення: групу “Ян” – батальйон 7-го піхотного полку та групу “Ондрей” – батальйон 23-го піхотного полку 9-ої піхотної дивізії з Трнави, які до акцій проти УПА включились 8 вересня 1945 р. У цьому ж часі була домовлена співпраця з радянськими прикордонними підрозділами в Ужгороді, а при командуванні 10-ої піхотної дивізії почав діяти офіцер зв'язку Червоної армії /ЧА/ підполковник Черевінський.

Конкретне залучення радянських військ до акцій припинення діяльності УПА на словацькій території в дотеперішніх дослідженнях проблематики переважно оминалося, хоча йдеться про один з ключових і важливих моментів. Згідно з твердженням польського історика Г. Мотики, інформації про перехід загонів УПА у Словаччину викликали занепокоєння самого Лаврентія Берії в Москві. Нервова реакція Советів впливала з незнання намірів та сил українських партизанів. Не виключалось навіть, що йдеться про спробу

загонів УПА пробитись на Закарпаття.²² З цієї причини з Ужгороду був переміщений до Капушан біля Прешова моторизований полк 4-ої панцерної армії (з 30 бронетранспортерами і танками) а також і спеціальний відділ особливого призначення 9-ої гвардійської армії (мабуть нальотний загін радянської армії, що в документах згадується як “Група підполк. ЧА Рудзіка”, який 4 вересня 1945 р. прибув у Словаччину з Сомбателі в Угорщині). До ліквідації діяльності УПА у Словаччині включилась і спеціальна група функціонерів радянського НКВД, які слідували за ситуацією за посередництвом декількох своїх відділень на Східній Словаччині. Дальші радянські підкріплення консультувались за посередництвом радянського офіцера зв'язку підполк. Черевінського та рахувались з можливим залученням ще двох рот автоматчиків з військ генерала А. Й. Веденіна з Ужгороду.

Тільки після закінчення військової підготовки 11 вересня 1945 р. була розпочата воєнна операція чехословацькою армією у співпраці з радянськими військами на вичищення простору Північно-Східної Словаччини від відділів УПА. Почалась вона із запізненням, оскільки у тому ж часі (10 – 11 вересня 1945 р.) дві з трьох рейдуючих сотень УПА, включно з командиром акції “Андрієнком”, відійшли з території Словаччини.²³ Зосереджені чехословацькі військові частини (при яких в ролі зв'язкових та спостерігачів були прикріплені офіцери ЧА) у співпраці з радянськими підрозділами та посиленими загонами НБ від 11 вересня 1945 р. могли практично воювати вже тільки проти третьої сотні УПА під командуванням В. Гошка – “Мирона”.

Беручи до уваги те, що і чехословацькі органи володіли інформацією про відхід двох сотень на Закарпаття і у Польщу, командування 10-ої піхотної дивізії почало перегруповувати свої сили. Після розформування групи “Само” (15 вересня 1945 р.), завдання прочищення простору активної дії відділів УПА, їх ліквідації та витіснення на кордон із СРСР, вже здійснювали радянські загони зосереджені у групі підполк. ЧА Рудзіка у співпраці з батальйоном “Баюс” та ротою “Войтех” (які підпорядковувалися радянському командуванню). Піс-

²² MOTYKA, Grzegorz: *Ukraińska partyzantka 1942 – 1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii*. Warszawa 2006, с. 592.

²³ 28 серпня 1945 р. командир рейду “Андрієнко” отримав депешу з України, на підставі якої поділив рейдуючу групу на три частини. Перша, очолена ним, відійшла через Закарпаття у Галичину. Друга, під командуванням “Прута”, 10 вересня 1945 р. повернулася на Закерзоння. Третя – “Миронова” сотня, залишилася продовжувати акцію до 24 вересня 1945 р. В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. Серія “Бібліотека «Літопис УПА»”, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, с. 69.

ля приходу двох рот автоматчиків з 3-ої військової області (Морави) 14 вересня 1945 р. до Прешова, дійшло до дальшого перегрупування сил та створення нової бойової одиниці (командир майор піхоти Ярослав Фукс) під спільною назвою "Група Фукса" (складалась з двох рот автоматчиків з Морави та відділів "Баюс", "Ян" і "Ондрей"), яка від 20 вересня 1945 р. стала на останньому етапі операцій проти УПА.

Залучення до акції чехословацьких та радянських сил не перешкодило релятивно спокійному відходу сотні "Мирона" на терени Польщі 24 вересня 1945 р., чим перший словацький рейд УПА закінчився. Для УПА цей рейд був цілком успішним – політичне послання у повній мірі було сповнене. Він був успішним також і з військової точки зору, проходив у сприятливій атмосфері й крім декількох дезертирів, без виразних бойових дій чи втрат в людських силах Повернення повстанців до своїх базових територій було зумовлене виключно тим, що їх завдання на теренах Східної Словаччини було виконане, а тому можна погодитись зі словами Б. Хньоупека, який свого часу констатував: "... наші операції вплинули на відхід бандерівців так, як торішний сніг на передторішню зиму. Якби хотіли, то залишилися б. Не захотіли – відійшли."²⁴

Згідно Головної справи військової розвідки при МНО ЧСР, причиною слабого перебігу антибандерівських акцій була перш за все "недостатня охота органів НБ енергійно виступити, їх станиці подавали інформації про противника з запізненням і цілу відповідальність звалили на військові частини"²⁵. Дальшою з причин була невідповідність та слабка організованість і самих військових підрозділів (нестача боєприпасів, мобільних засобів, техніки зв'язку і т.п.), що проявилось в їх невиразних наступальних діях та обмеження себе до оборонної стратегії у витісненні відділів УПА за кордон.

Давніша чехословацька історіографія хоч і стверджує, що під час першого рейду "доходило і до звичайних розбійницьких нападів та пограбування, поєднаних з насиллям проти населення", але аналіз тогочасних документів це відкидає. Рейдуючі відділи УПА під час свого походу Східною Словачиною у серпні – вересні 1945 р. поводитись дисципліновано, а єдиним аргументом не на їх користь було придбання харчів, що вони робили за рахунок місцевого населення, яке саме терпіло нестачею. Втім, на рахунок УПА приписуване вбивство Міхала Потоми з Брезніце в Стропковському окрузі /30 серпня 1945 р./ ніяк не вкладається у зміст проведення рейду.

²⁴ CHŇOUPEK, B.: *Banderovci*, с. 292.

²⁵ FIALA, Jan: *Zpráva o Akci B*. Praha 1994, с. 97.

Структура військових одиниць зосереджених проти УПА (серпень – вересень 1945 р.)

Хоча одним із документів з виконання вбивства були звинувачені українські повстанці, об’єктивність цього документу послаблює суб’єктивність тодішнього пояснення, яке базоване на свідченні лише одного свідка. На перший погляд ця подія вносить до цілої проблематики мінімальний, але одночасно і важливий вимір.

Надзвичайним є означення за “бандерівця” (також “бендерівця”) кожної підозрілої (озброєної особи у військовій формі), яка знаходилась у лісових та гірських масивах Словаччини. Ця назва була прийнята та вживана у словацькому післявоєнному суспільстві якраз під час першого рейду УПА, та після його закінчення. Причому, типовим для словацького населення перших післявоєнних років було поширення носіння різних уніформів та нелегальне зберігання зброї, як наслідок партизанського руху, переходу фронту та боїв, які тут проходили, а в лісах вешталось

багато ненадійних елементів.²⁶ Якраз на Східній Словаччині, яка найбільше потерпіла від війни, відчутним був прояв бідноти і голоду жителів, які були національно змішані. Тут панували складні відносини у всіх сферах громадського співжиття, при чому, створювались сприятливі умови для формування груп контрабандистів та злочинців. Ці елементи дуже скоро зрозуміли, що назву “бандерівець” можна зловживати у власних нечистих намірах або на маскуванні власних вчинків і провин, не виключаючи і злочинних. Брак надійних членів НБ та ФВ, недостатня військова охорона кордонів, існуючі організаційні недоліки на рівні місцевих національних комітетів, корупція та клієнтелізм цьому тільки допомагали. Без сумніву, крім загонів УПА на території Північно-Східної Словаччини в той час діяли різні озброєні, кримінальні і навіть терористичні групи,²⁷ як з близького польського і закарпатського прикордоння, так і домашні. Саме усе це загострювало ситуацію в краї, а саму УПА компромітувало.

Тому на багато складнішим моментом сприймання проблематики діяльності УПА на території Східної Словаччини є час між першим та другим рейдом УПА (жовтень 1945 р. – березень 1946 р.), представлений з допомогою документів, включених до другої частини публікації. Без сумніву йдеться про дальший ключовий період, бо все те, що в ньому відбулось, визначило не тільки тзв. антибандерівську опозицію, пропагандивно спрямовану і зловживану, але стало для вищих владних інстанцій та органів безпеки у Словаччині основою для нормалізації відносин у північно-східному прикордонні, змобілізувало кращу охорону державних кордонів, та привело до радикальніших виступів проти УПА.

Після завершення першого рейду УПА на Східній Словаччині поступово відійшли з регіону на свої вихідні позиції військові частини з 9-ої піхотної дивізії та 3-ої військової області. Подібно й радянські частини на протязі жовтня 1945 р. повернулись до СРСР (до кінця 1945 р. усі радянські війська були виведені з ЧСР). Таким чином, від осені 1945 р. охорону кордонів Словач-

²⁶ Наприклад, переслідувані та переселявані німці, колишні угорські солдати та особи інших національностей, які поверталися із полону, концентраційних та інших таборів, найрізноманітніші дезертери, прихильники попередніх воєнних режимів, біженці, кримінальні елементи – контрабандисти, бракон'єри і т.п. Навіть деякі військові звіти в той час розрізнявали „бандерівців” (припускали – бандити, банди) та „групи УПА” – українських повстанців.

²⁷ Slovenský národný archív (SNA) Bratislava, f. PV – bezp., šk. 486, č. 47/1946. *Zaistenie bezpečnosti občianstva – hlásenie Veliteľstva 4. oblasti Bratislava č. 80.904/Taj. oper.1945.*

чини знову забезпечували відділення ФВ та прикордонні станиці НБ. Військові частини 10-ої піхотної дивізії були з безпосередньої охорони кордонів стягнені та надалі виступали у ролі допоміжних загонів при виконванні новоприйнятих завдань „Забезпечення прикордонної території” (ЗПТ)²⁸ – організаційних заходів, які були спрямовані не на пряму охорону кордонів, але тільки стежили за забезпеченням спокою і порядку в прикордонню.²⁹ Від Бардейова по кордони СРСР військову допомогу творили, залишені до диспозиції командування 10-ої піхотної дивізії, частини 25-го піхотного полку, складені з двох одиниць – “Баюс” та “Група 25-го піхотного полку”, і власний батальйон 20-го піхотного полку.

Саме після скорочення військової сили на території Північно-Східної Словаччини почали з'являтися не тільки домашні та закордонні кримінальні озброєні групи, але й солдати польської регулярної армії та різні польські націоналістичні елементи, які, використовуючи триваюче слабке забезпечення кордонів ФВ та НБ від кінця 1945 р. регулярно нападали і грабували словацькі прикордонні села. Такі напади здійснювались не тільки в Північно-Східній Словаччині, але й впродовж всього польського кордону. До зростаючих нападів та грабежів словацького населення почало доходити на переломі жовтня – листопада 1945 р. також і в округах Свидник, Медзілаборце, а особливо Снина.

До ускладнення ситуації у сфері безпеки доходило в окрузі Медзілаборце, де під впливом трагічних подій в Південно-Східній Польщі (поєднаних з насильним переселенням лемківського населення до СРСР) від жовтня 1945 р. почали появлятися менші групи біженців. Незабаром після них стали появлятися і ближче неідентифіковані озброєні групи. Неможливо однозначно встановити хто це був, бо всі наведені злочини їх діяльності мали в більшості випадків чисто кримінальний характер, а сприймали їх, як діяльність бандерівців. Особливо критична ситуація виникла в

²⁸ Vojenský historický archív (VHA) Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 11. *Vykonanie zaistenia pohraničného územia v oblasti 10. pešej divízie.*

²⁹ В рамках творення мирної системи охорони кордонів (за довоєнною моделлю) МНО ЧСР після угоди з МВС та Міністерством фінансів ЧСР постановило створити чотирьохступеневу охорону кордонів (31.8.1945). Перший ступінь становила ФВ, яка контролювала, перш за все, прикордонні переходи, другий – прикордонні станиці НБ (КНБ), третій – допоміжні військові відділи, які були дислоковані поблизу кордонів та четвертий – як резерва, швидкі дивізії окремих військових областей. ŠTAIGL, J.: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*, с. 58.

листопаді і грудні 1945 р. в окрузі Снина. Тут були не тільки напади та грабування, але дійшло й до декількох знущань та вбивств, при яких загинуло 18 людей – переважно євреїв та комуністів (в селах Нова Седлиця, Улич та Колбасов),³⁰ у виконанні яких були звинувачені вояки УПА.³¹

Командування УПА на Закерзонні, як відомо, від вбивства місцевих комуністів та євреїв, вчинених у селах Снинського округу під кінець 1945 р., відмежувалось. Як наводить український історик В. В'ятрович, чехословацькими авторами, очевидно, свідомо не був взятий до уваги той момент, "що до згаданих вбивств дійшло у грудні, тобто в часі, коли на території Словаччини відділів УПА просто не було". Поряд з тим В. В'ятрович підкреслив, що вбивства в окрузі Снина були чехословацькою історіографією несправедливо приписувані українським партизанам і навмисне наведені як зразок "бандерівського терору" та однозначний доказ антисемітизму УПА. Покликаючись на українського історика Л. Шанковського (жив і працював у США), він звертає увагу, що восени 1945 р. в окрузі Снина був організований спеціальний загін типу агентурно-провокаційної боївки НКВД. Цей псевдобандерівський загін під маркою УПА потім здійснив кілька нападів на цивільне словацьке населення у Снинському окрузі.³² Цю альтернативу можна брати до уваги, оскільки присутність відділів радянської армії і функціонерів НКВД у цьому відрізку часу і в цьому просторі є підтверджена. Відомо також, що апарат НКВД часто для боротьби проти УПА використовував ним створені псевдобандерівські загони, які регулярно використовували на території Західної України і Південно-Східної Польщі, з метою тероризування цивільних жителів під маскою УПА. Використання подібних боївок у Північно-Східній Словаччині мало

³⁰ Наведені події з жовтня – грудня 1945 р. були деякими старшими авторами названі як другий напад УПА на Східну Словаччину. Це необгрунтоване твердження, яке не базується на правді, але скоріш на припущеннях та вигадках. Така констатація появилась, наприклад, у працях П. Дршки, який говорить про вторгнення сотні "Бровко", "Кармелюк", "Мирон", "Періг", "Сокіл" та взводу "Горбового" до округу Снина в кількості 500 осіб, що є цілковитою нісенітницею, включно з назвами сотень, які в структурі УПА на Закерзонні не існували (крім сотні "Кармелюк", яка знаходилась далеко на півночі від словацького кордону, а "Мирон" був лише короткочасно командиром іншої сотні, яку йому довірили). DRŠKA, Pavel: *První boje s banderovci*. In: *Vojenské dějiny Československa. V. díl (1945 – 1955)*. Praha 1989, с. 100 – 101.

³¹ Детальніше дивись: ŠMIGEL, Michal: *Vraždy židov a komunistů na severovýchodnom Slovensku v roku 1945: Kolbasovská tragédia*. In: *Acta historica Neosoliensia*, č. 10/2007. Banská Bystrica 2007, с. 217 – 231.

³² В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. Серія "Бібліотека «Літопис УПА»", Т. 2. Торонто – Львів, 2001, с. 75 – 76.

б свій сенс і логіку, бо на початку діяльності позбавило б УПА симпатій населення та запілля у Словаччині, яке українські повстанці намагались тут побудувати.³³

Найімовірніше з усіх можливих альтернатив, які в останньому часі були на Словаччині обговорювані щодо пояснення подій, це версія, що вбивства євреїв були вчинені цілеспрямовано, правдоподібно на замовлення, з метою ліквідації небажаних осіб у цьому регіоні. Не можна виключати також те, що виконавцями цих злочинів була чисто кримінальна польсько-словацька група. Прямо таки очевидним є факт знання місцевих відносин членами групи, які диспонували точними інформаціями про ситуацію в регіоні, що очевидно походила від співпраці з декотрими місцевими жителями. Причинами вбивств, як це дотепер інтерпретувалось, не були ані расові, ані політичні, але скоріше економічні, або йшлося про зведення особистих рахунків. На основі фактів про ситуацію, яка у тому часі існувала в окрузі Снина, можна підозріння поширити, а замовниками вбивств снинських євреїв означити декотрих функціонерів місцевої самоуправи та членів станиць НБ в окрузі.³⁴ Втім, один з документів Прешовської Державної безпеки з 1952 р. прямо звинувачує одного з функціонерів Окружного національного комітету (ОНК) у Снині, який, нібито, стояв за вбивством євреїв, вчинених під кінець

³³ Як припускає дослідник бандерівської проблематики Б. Хньоупек „хоч жодних доказів ніхто ніколи не знайшов, але я мав підозру, що вбивства у Новій Седлиці, Уличі та Колбасові були на совісті” відділу УПА, під командуванням командира „Біра”. Він пояснює, що „Бірова” сотня перебувала в польському прикордонні найближче до округу Снина (CHŇOUPEK, B.: *Banderovci*, с. 313.). Комісія для дослідження бандерівських груп на території Чехословаччини у своєму заключному звіті в лютому 1948 р. стверджує цілковито протилежне. У звіті мовиться, що вбивства у Снинському окрузі здійснили озброєні групи, які до округу прийшли із Закарпатської України і туди назад повернулися (ABS Praha, f. 305-1). Цей звіт дуже підсилює теорію використання псевдобандерівської групи, яка була створена советським НКВД у Закарпатті.

³⁴ Убивства євреїв та комуністів у Снинському окрузі у листопаді – грудні 1945 р. є об'єктом дослідження групи словацьких істориків, які досліджують згадане питання з 2006 р. і які оприлюднили деякі результати (дивись наприклад: ŠMIGEL, M.: *Vraždy židov a komunistov na severovýchodnom Slovensku v roku 1945: Kolbasovská tragédia*, с. 217 – 231; також ŠMIGEL, Michal: *Murders of Jews in Northeastern Slovakia in 1945 – the Kolbasov Tragedy*. In: *Holokaust ako historický a morálny problém v minulosti a súčasnosti* (Holocaust as a historical and moral problem of the past and the present. Bratislava: Dokumentačné stredisko holokaustu pre Úrad vlády SR, 2008, с. 420 – 432.). Ситуацію навколо дослідження трагічного епізоду вбивств в окрузі Снина, ускладнює дійсність, що крім знайдених документів (опублікованих у другій частині), дослідникам цієї проблематики не вдалося знайти комплексної документації зі слідства трагедії. Не можна виключити, що коли вона й існувала, то не збереглася, або пізніше була навмисне знищена.

1945 р., та який мав спеціальний інтерес зліквідувати передусім євреїв Колбасова.³⁵ Це підтверджує, зокрема, й один з документів Братиславського Уповноваження внутрішніх справ (від 20 березня 1946 р.), в якому стверджується, що відділів УПА під кінець 1945 р. у даному регіоні не було, але використали цю обставину "різні групи грабіжників і контрабандистів, які під маскою "бандерівців" тероризували, грабували, а також вбивали жителів в північно-східному кутку Словаччини. До них, в декотрих випадках, приєдналися злочинні елементи із Снинського округу, особливо тому, що місцеве населення тут живе в дуже бідних умовах і не має можливості заробітку."³⁶ Наведене констатування Уповноваження внутрішніх справ тільки підтверджує інтерпретовану під сучасну пору теорію, що за вбивствами здійсненими в окрузі Снина у листопаді – грудні 1945 р., могли бути кримінальні елементи з домашніх рядів.³⁷ Втім і в пізнішому періоді (в листопаді 1947 р.) на спільному засіданні комісії представників армії та безпеки ЧСР, начальник Головного штабу МНО генерал дивізії Б. Бочек, підводячи підсумки протибандерівських заходів, констатував, що "у багатьох випадках було встановлено, що відділи, які складались з чехословацьких громадян (браконєрів, контрабандистів, спекулянтів і різних кримінальних елементів), свої злочини здійснювали саме під маскою бандерівців".³⁸

Складна ситуація в округах Снина та Медзілаборце у листопаді – грудні 1945 р. знову змобілізувала органи чехословацької армії та НБ. Під впливом справ про обстановку у північно-східному кутку Словаччини, командування 10-ої піхотної дивізії 29 листопада 1945 р. видало наказ про невідкладне переміщення до округів Медзілаборце і Снина І/14 батальйону з Попраду, 14-го піхотного полку, із завданням забезпечити північно-східну область, зліквідувати нелегальні групи та перешкодити їх вступу на словацьку територію. Його частини прибули до сіл Снинського округу 7 грудня 1945 р., тобто безпосередньо після вчинених вбивств євреїв в Уличі та Колбасові.

³⁵ Archív Ministerstva vnútra Slovenskej republiky Levoča, f. B-10-7, č. j. 84. *Krajská správa ŠtB Prešov* z 15.12.1952.

³⁶ ABS Praha, f. 307-99-1. *Ozbrojené tlupy na Slovensku, situačné hlásenie* z 20.3.1946.

³⁷ Наприклад, в кількох інших документах (з 1946 р.) братиславське Уповноваження внутрішніх справ підтверджувало, що збільшуються "різні напади, особливо у північному прикордонні, де наші люди на рахунок бандерівців займаються крадіжками". SNA Bratislava, f. PV-bezp., šk. 1, č. 180/1945. *Celková situačná správa z územia celého Slovenska za mesiac november 1946*, s. 25.

³⁸ В Чехословакии уже нет бендеровцов. In: Демократический голос, 22.11.1947 р.

Під тиском критики знову опинилася НБ на сході Словаччини. На основі наказу Головного командування НБ у Братиславі, обласний командир НБ Кошиці-II штабний капітан Еміль Крокавець вже 11 грудня 1945 р. був висланий до Гуменного. Його завданням, аж до відкликання, було керувати всіма заходами, що стосувались безпеки населення і їх маєтку в північно-східних округах, та налагодити зв'язок з найвищим командуванням військових частин, дислокованих на цьому просторі штабом 4-ої військової області. До диспозиції йому були дані всі, розміщені в області, станиці НБ, як теж змобілізовані відділи НБ в Бардейові, Снині і Міхаловцях.³⁹ Одночасно Головне командування НБ до цього простору перенесло частину членів НБ з обласних командувань у Міхаловцях, Прешові та Кошицях, а на рівні декотрих (ненадійних) станцій НБ, дійшло до кадрових змін.⁴⁰

14 грудня 1945 р. ситуацією на Східній Словаччині займалась на своєму засіданні Президія уряду ЧСР у Празі, яка зобов'язала МНО належним способом підкріпити військові частини в округах Снина і Медзілаборце.⁴¹ Командир 4-ої військової області генерал дивізії Міхал Шіріца по узгодженні з Головним штабом МНО ще перед цим рішенням видав 13 грудня 1945 р. наказ створити спеціальну групу для ЗПТ Північно-Східної Словаччини.⁴² Згідно з його наказом група ЗПТ, у силі 4-ох батальйонів (4-та швидка дивізія творила резерву групи) мала забезпечити кордони з Польщею і СРСР від сіл Чертижне (в окрузі Медзілаборце) по Руський Грабовець (округ Снина), а за посередництвом агентурної сітки, створеної з надійних жителів, здобувати ближчі інформації про УПА. Командуванню групи були підпорядковані органи НБ в краї (Обласне командування НБ в Кошицях мало унапрямувати їх діяльність),⁴³ а при штабі ЗПТ почав діяти офіцер зв'язку ФВ. Командиром групи ЗПТ був спочатку підполковник Ярослав Кміцікевич, командир піхотної бригади 4-ої швидкої дивізії (його команда почала вживати конспіраційну назву "Ярослав"), якого в половині січня 1946 р.

³⁹ SNA Bratislava, f. PV – sekr./1946, šk. 76, č. 966/240-46. *Rozkaz HVNB č. 320.dôv. zprav)*1945.

⁴⁰ SNA Bratislava, f. PV – sekr./1946, šk. 76, č. 966/240-46. *Hlásenie HVNB o protipatreniach proti banderovcom na východnom Slovensku č. 442.dôv./1945.* Також, f. PV – bezp., šk. 76, č. 966/240-46. *Zoznam útvarov NB na východnom Slovensku, doplnených prísl. NB v dôsledku zhoršenia sa bezpečnostných pomerov v tomto kraji.*

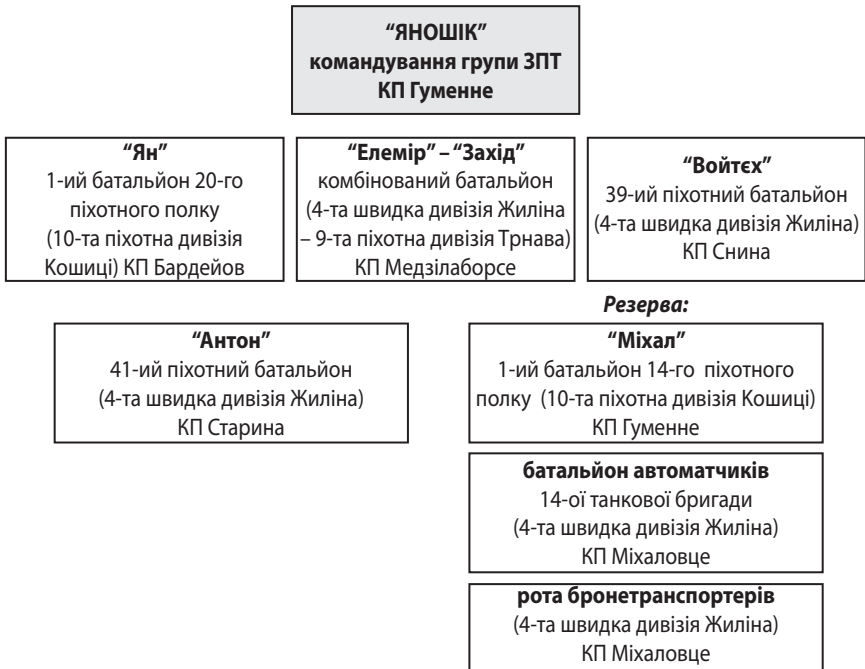
⁴¹ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“ 1945 – 1948, šk. 51, inv. č. 175. *Správa Úradu predsedníctva Sboru poverenikov z 18. 2. 1946.*

⁴² SNA Bratislava, f. PV – sprav., šk. 9, inv. č. 8. *Zvláštny rozkaz pre zaistenie pohraničného územia na severovýchodnom a východnom Slovensku.*

⁴³ MIČKO, Peter: *Ukrajinská povstalecká armáda (UPA) na Slovensku v roku 1946.* In: *Annales historici Presovienses*, č. 6, 2006, s. 203 – 204.

замінив підполковник генерального штабу Ян Станек, командир 4-ої швидкої дивізії (команда ЗПТ тоді вживала назу “Яношік”).

Структура групи ЗПТ “Яношік” (січень – березень 1946 р.)

На основі наказів командування групи ЗПТ “Яношік”, три батальйони прямо допомагали відділам НБ та ФВ при охороні кордону за посередництвом розміщення 1 – 2 взводів чи роти до поодиноких прикордонних поселень. Завданням цих військових відділів було перекрити основні кордонні переходи, вартувати на важливих напрямках та проводити контроль населення. З ініціативи командира ЗПТ “Яношік” 18 січня 1946 р. було заключено угоду про взаємну співпрацю, при переслідуванні та ліквідації відділів УПА, з командуванням радянських пограничних частин НКВС Закарпатської області в особі полковника Канторова.⁴⁴ Крім налагодження зв'язку і об-

⁴⁴ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 40, inv. č. 118. *Dohodnutie medzi československým a sovietskym vojskom o vzájomnej spolupráci na potieranie Benderovských bánd.*

міну інформацій, була домовлена можливість взаємного переходу кордону у випадку акцій переслідування УПА у прикордонній смузі, що в кінцевому результаті не реалізувалось, бо в перших місяцях 1946 р. відділи УПА не перетинали словацький кордон.

В січні 1946 р. дійшло й до посилення структур ОІС у північно-східному прикордонні. Активізувався Обласний реферат безпеки (ОРБ) в Гуменному та були створені відділи військової розвідки при командуванні та окремих батальйонах групи ЗПТ "Яношік", де почало діяти близько 40 членів ОІС.⁴⁵ Одночасно зі створенням агентурної сітки конфідентів з місцевого населення, дійшло до кращого набуття інформацій про політичну ситуацію і громадську безпеку на прилеглому польському боці, та про діяльність УПА в краї – на спосіб тзв. офензивної (зовнішньої) розвідки.

Ситуація у Північно-Східній Словаччині в ділянці безпеки на деякий час нібито стабілізувалась. Все впливало із обставин у сусідній Південно-Східній Польщі, де в перших місяцях 1946 р. польська армія перейшла до наступу, а відділи УПА тут чинили винятково сильний опір. Одночасно, з погляду чехословацьких органів, небезпечними вважалися переходи кордонів лемківським населенням, яке внаслідок загостреної ситуації у Південно-Східній Польщі від початку 1946 р., на початку поодиноким, а потім масово втікало на територію Словаччини, особливо до округу Медзілаборце. Там вони були поодинокими відділами НВ затримувані і депортовані назад за кордон. Оскільки очікувались вторгнення відділів УПА на територію Словаччини, командування 4-ої військової області підсилило групу ЗПТ дальшими резервами з 4-ої швидкої дивізії, чим ціле з'єднання досягло стану 2500 чоловік.⁴⁶ Під впливом отриманих розвідувальних інформацій про ситуацію у Південно-Східній Польщі та на основі вимоги командира групи ЗПТ "Яношік", початком лютого 1946 р. братіславське Уповноваження внутрішніх справ оголосило у східно-словацьких округах надзвичайні заходи (пропозиція оголосити надзвичайний стан була відхилена)⁴⁷ та передало підполковникові Янові Станекові тимчасове уповноваження обласного командуючого НБ, яке він виконував до 15 березня 1946 р.⁴⁸

⁴⁵ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 177. Zoznam príslušníkov OBZ skupiny ZPÚ v Humennom.

⁴⁶ FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, c. 67.

⁴⁷ SNA Bratislava, f. PV – bezp., šk. 486, č. 131/1946. *Mimoriadne opatrenia na severovýchodnom Slovensku – žiadosť o vyhlásenie*.

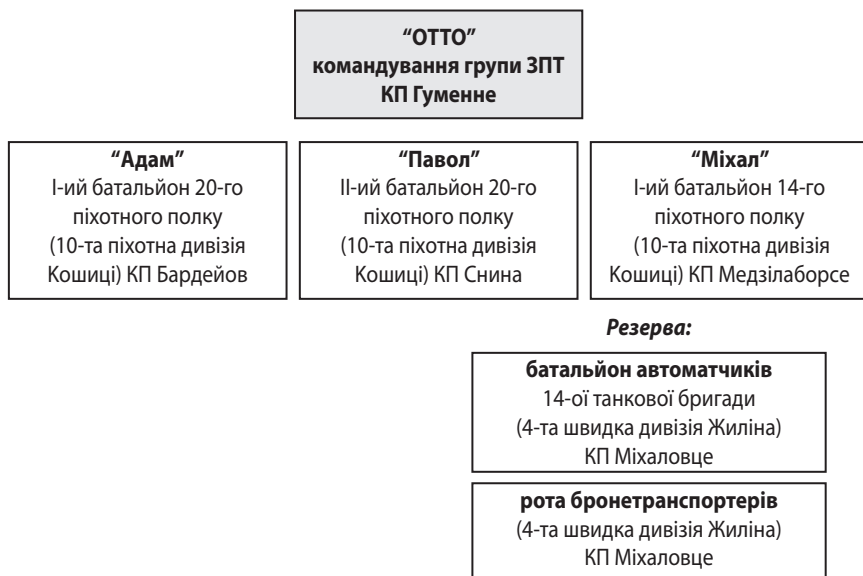
⁴⁸ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 175. *Stanek Ján, pplk. gšt. – poverenie právomocou oblastného veliteľa NB – zrušenie*.

Згодом, згідно даних військових інформаційних служб, УПА ніби зазнала в Польщі низку поразок (що не було точною інформацією), тому очікувалось, що остаточна ліквідація українського націоналістичного руху буде здійснена польськими органами у короткому часі. З тієї причини частина чехословацьких солдатів, зосереджених у північно-східній області Словаччини на можливе протистояння з УПА, була переведена до резерви. Стан військової групи ЗПТ “Яношік” тим самим знизився на половину, до 1250 чоловік, а згідно пропозиції командира групи підполк. Яна Станека була здійснена також реорганізація групи, яка впливала з припущення, що дальша небезпека з боку бандерівців вже незначна. Тому забезпечення північно-східньої ділянки словацького кордону знову прийняли тільки частини 10-ої піхотної дивізії, а решта останніх повернулась до своїх гарнізонів.⁴⁹

Наприкінці березня 1946 р. командування 10-ої піхотної дивізії створило нову військову групу для ЗПТ Північно-Східної Словаччини “Отто” під командою підполковника Отто Вагнера з 20-го

Структура групи ЗПТ “Отто”

(квітень 1946 р.)

⁴⁹ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 177. *Prepustenie mužstva odv. roč. 1943 a reorganizácia skupiny ZPÚ – návrh.*

піхотного полку. Ця група в силі трьох піхотних батальйонів та з резервними моторизованими частинами, дислокованими в Міхаловцях, замінила дотепер зосереджені там військові частини і мала охороняти кордон довжиною 200 км від ріки Попрад по село Убля в Снинському окрузі.⁵⁰ (Документи про діяльність групи ЗПТ "Отто" збереглися тільки в уривках). Це було помилкове військове рішення, зроблене якраз у передвечір другого рейду УПА на територію Словаччини. Перебіг цього рейду розглядається з допомогою документів у третій частині цієї книги.

Успіх першого словацького рейду у 1945 р. заохотив УГВР та керівництво ОУН і УПА на Закерзонні до організації і другого рейду у Словаччину. На його здійснення вплинули однак і інші чинники. На зовнішньо-політичній арені від початку 1946 р. дійшло до охолодження відносин між СРСР і його бувшими союзниками у антигітлерівській коаліції, що накінець вело до поділення світу на два ворожі табори. Ця поляризація давала надію, що Захід надасть ефективну допомогу і підтримку антирадянським та антикомуністичним рухам опору, що вело до їх активізації. З іншого боку, йшлося про важливу внутрішньо-політичну подію у Чехословаччині – травневі вибори 1946 р. до Законодавчих національних зборів, які мали визначити політичну майбутність країни на дальший період. Таким чином до передвиборчої кампанії між комуністами та демократичними силами, про майбутнє спрямування повоєнної Словаччини, весною 1946 року своїми діями в області Північно-Східної Словаччини вступила і УПА.

Підготовка до другого рейду УПА на територію ЧСР, конкретно у Словаччину, почалась вже зимою 1946 р. Як і у випадку першого, другий рейд також готував Василь Галаса – "Орлан".⁵¹ Крім "Орлана" у підготовці брали участь і дальші керівні особи УПА і ОУН Закерзонського краю. Відповідальним за політично-пропагандивну діяльність був Ярослав Пеців – "Вадим". Курінний Василь Мізерний – "Рен" був повірений у формуванні частин, які мали відійти у Словаччину. Окружний провідник ОУН Мирослав Гук – "Григор" готував видання пропагандивної літератури та листівок на словацькій і чеській мовах. Керівник надрайону ОУН "Бескид" Степан Голяш – "Мар" піклувався про забезпечення харчування. Командиром цілої акції у Словаччині був назначений В. Гошко – "Мирон", учасник

⁵⁰ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 177. Rozkaz velitelstva VO-4 pre reorganizáciu a zmenu zostavy „Zvláštnej skupiny ZPU“.

⁵¹ Дивись ГАЛАСА, Василь: *Наше життя і боротьба. Спогади*. Львів 2005, с. 84 – 85.

і командир одного із відділів у першому словацькому рейді. Крім його сотні, на терени Словаччини готовились відійти і сотні Василя Шишканинця – “Біра” та “Дідика” (ім'я невідоме), командування якої у часі рейду прийняв командир “Кармелюк” (ім'я невідоме). Одночасно стан сотень був підсилений пропагандистами цивільної сітки ОУН Закерзоння.⁵² Разом при підготовці акції працювало біля 1000 українських повстанців і працівників цивільної сітки ОУН. Для повстанців, залучених до пропагандивного рейду у Словаччину були випрацьовані “Орланом” “Короткі вказівки...”, якими у часі походу мали користуватися, та в котрих була накреслена головна концепція і тактичні завдання другого рейду УПА у Східну Словаччину.⁵³

Останні інструкції отримали бійці відділів УПА, готові увійти на територію Словаччини, 4 – 5 квітня 1946 р. в селі Вишня Воля, неподалік словацького північно-східного кордону. Всі три сотні (400 повстанців) поступово у встановлений час (по 21:00 годині) та без перешкод перейшли кордон ввечері 6 квітня 1946 р. у медзілаборецькій ділянці кордону, неподалік села Габура. В наступних днях члени усіх трьох відділів УПА на території Північно-Східної Словаччини розгорнули активну пропагандивну діяльність. Вживали тактику, перевірену вже під час першого рейду – знову розділились, чим викликали враження великої кількості маневруючих українських партизанів в регіоні, і старались свою діяльність поширити на щонайбільшу територію.⁵⁴ Тим більше, вони були добре забезпечені пропагандивними матеріалами у формі листівок які опубліковані в четвертій частині цієї книги.

Беручи до уваги її кількісний стан, група ЗПТ “Отто” знов не була здатна захистити кордон на північно-східній ділянці. Подібно як і при першому рейді, це діяло на користь рейдуючих відділів українських партизанів. Помимо посилення офензивної розвідки, структурами

⁵² В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. Серія “Бібліотека «Літопис УПА»”, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, с. 79 – 80.

⁵³ Згідно зі спогадами В. Галаси – „Орлана”: “Згідно з тактичними вказівками, повстанці мали: охопити якнайбільшу територію, не затримуючись довго на одному місці; утримуватись від боїв із чехо-словацькими військовими частинами; відразу по приході роздавати селянам наші листівки, роз'яснювати, що ми не збираємося воювати проти них; інформувати про цілі нашої боротьби і знаходити прихильників серед інтелігенції.” ГАЛАСА, В.: *Наше життя і боротьба. Спогади*, с. 85.

“Короткі вказівки для тих, що йдуть в рейд на Словаччину” та інструкції “Миронові” у листі “Друже Мирон!” опубліковані: В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. Серія “Бібліотека «Літопис УПА»”, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, с. 158 – 162, 169 – 173.

⁵⁴ Ближче про перебіг другого рейду УПА на Словаччині: ŠMIGEL, M.: *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, с. 128 – 157; В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*, Серія “Бібліотека «Літопис УПА»”, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, с. 79 – 95.

ОІС не була помічена активність УПА, а інформацій про підготовку рейду військова розвідка не мала, що знову свідчить про глибоку та успішну конспірацію задумів українських повстанців.

При згоді Головного штабу чехословацької армії, командування 4-ої військової області від 14 квітня 1946 р. почало підтягати підкріплення і одночасно формувати нову спеціальну групу "Оцель" (Сталь), командування якою прийняв заступник командира 4-ої військової області полковник генерального штабу Ян Гержман. Разом з тим, актуальною ситуацією на Східній Словаччині на своєму 51-му засіданні займалась 16 квітня 1946 р. і чехословацька влада. Вона ухвалила постанову, щоб акції проти УПА були виконані усіма силами, а МНО та МВС ЧСР видало розпорядження про прискорене – до двох тижнів – забезпечення вичищення території від УПА і нормалізування відносин в краї. З цією метою влада підпорядкувала всі частини НБ і ФВ армійському командуванню на Словаччині.⁵⁵

До 18 квітня 1946 р. командування 4-ої військової області і Головного штабу чехословацької армії нашвидко звільнили і пересунули до області діяльності УПА дальші боєздатні військові частини (2, 9, 10-ої піхотної та 4-ої швидкої дивізії) доповнені двома батальйонами автоматчиків танкових бригад з чеських країв. Таким чином до 21 квітня 1946 р. на Східній Словаччині зосередилось 14 піхотних, моторизованих і автоматних батальйонів, один батальйон танків, дві артилерійські частини, рота бронетранспортерів, ескадриля бойових літаків і декілька менших частин (у силі рот), розділених до підгруп "Железо" (Залізо), "Глінік" (Алюміній) та "Злато" (Золото) – останній підлягала і група ЗПТ "Отто". Військовому з'єднанню "Оцель" одночасно підпорядковувались всі станиці і чергові відділи НБ та відділення ФВ. Для можливого використання на Північно-Східній Словаччині були в Чехії наготові дальші три батальйони. Уповноваження внутрішніх справ одночасно видало наказ про оголошення надзвичайного стану в округах Східної Словаччини.⁵⁶

Проти трьох сотень УПА таким чином було виставлено біля 7000 солдатів з танками, артилерією, авіацією і з підмогою відділів НБ та ФВ. Вже від 18 квітня 1946 р. армійські частини зайняли долини річок Ціроха, Топля і Секчов та зосередились по лінії Бреков – Гуменне – Соль – Ганушовце – Бардейов, чим створили випадову позицію для очищувальної операції, названої пізніше "широкі граблі".⁵⁷ Її суть

⁵⁵ SNA Bratislava, f. PV – sekr., šk. 74, inv. č. 99. Podriadenie FS a NB – vyžiadanie.

⁵⁶ ABS Praha, f. 307-60-2. Vyhledška Poverenictva vnútra zo 16.4.1946.

⁵⁷ Дивись МІСКО, Р.: *Ukrajinská povstalecká armáda (UPA) na Slovensku v roku 1946*, с. 203 – 204.

полягала в оточенні області рейдуючих відділів УПА та витіснення їх за державний кордон, який потім мали закріпити та забезпечити його недоторканість. Та все ж таки їх роль не була простою. “Для ліквідації загонів УПА, які уникали прямого зіткнення, постійно переходили з одного місця на інше та були розсіяні в гористій та лісовій місцевості з можливістю схованок і прихованого руху, не вистачала тільки кількісна перевага,” – свого часу твердив Й. Фіала.⁵⁸

Залучення чехословацьких військових частин та відділів НБ знову прийшло із запізненням. Військова операція, розвинута 21 квітня 1946 р., була здійснена в часі коли рейд наближався до кінця та коли частини УПА або вже залишали, або поступово відходили з теренів Словаччини і повертались на свої бази. Сотня “Кармелюка” перейшла словацько-польський кордон вночі з 18 на 19 квітня, сотня “Біра” – 22 квітня, а сотня “Мирона” – 24 квітня 1946 р./ Група “Оцель” продовжувала прочісування області, й до 29 квітня 1946 р. досягла кордону з Польщею, котру зайняла і підсилила на ділянці між Чертижним та Новою Седлицею.

Протягом рейду усі три сотні УПА маневрували по Словаччині згідно наперед підготовленого плану. Сотня “Біра” просувалася по трасі Медзілаборце – Гуменне – Вранов на Топлі – Гіралтовце – Стропков. На Північно-Східній Словаччині відділ перебував 16 днів і без важливіших перешкод чи військових сутичок відвідав разом 31 село. Сотня “Мирона” рухалась по лінії Медзілаборце – Стропков – Гіралтовце – Бардейов – Прешов – Сабінов і дійшла до околиць Кошиць. В загальному пройшла 311 км та відвідала 49 місцевих сіл. Третя сотня під командуванням “Кармелюка” просувалася маршрутом Медзілаборце – Гіралтовце – Стропков – Бардейов – Прешов – Вранов на Топлі – Гуменне – Міхаловце і відвідала 26 сіл на Східній Словаччині.⁵⁹ Разом відділи УПА відвідали 106 сіл в десятих округах, в яких здійснили заплановану діяльність. Завдання, визначені їхнім керівництвом, були однозначно виконані. Відділи УПА мали намір затриматись у Словаччині 10, максимально 14 днів, за умов, що їм у цьому не будуть перешкоджати чехословацькі частини. У дійсності другий словацький рейд тривав фактично до 24 квітня 1946 р., тобто 18 днів.⁶⁰ В цьому часі, загони УПА не зустрілись з опором чехословацьких сил армії та безпеки крім двох-трьох незначних сути-

⁵⁸ Детальніше дивись: FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, с. 79, 80 – 84

⁵⁹ Звіти відділів “Мирон”, “Бір” та “Кармелюк”, які рейдували у квітні 1946 р. по Словаччині, опубліковані в: *Літопис Української Повстанської Армії. Том 33. Ред.: П. Й. Потічний, І. Лико.* Торонто – Львів 2001, с. 592 – 627.

⁶⁰ В’ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*, Серія “Бібліотека «Літопис УПА»”, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, с. 82.

Структура групи “Оцель” (до 21 квітня 1946 р.)

“ОЦЕЛЬ” командування групи (КП Прешов)		
Підгрупа “Железо” (КП Раславиці)	Підгрупа “Глінік” (КП Ганушовці)	Підгрупа “Злато” (КП Гуменне)
“Зденек” I-ий батальйон 23-го піхотного полку (9-та піхотна дивізія Трнава)	“Іван” 39-ий моторизований батальйон (4-та швидка дивізія Жиліна)	“Йозеф” 41-ий моторизований батальйон (4-та швидка дивізія Жиліна)
“Антон” II-ий батальйон 23-го піхотного полку (9-та піхотна дивізія Трнава)	“Штефан” II-ий батальйон 17-го піхотного полку (9-та піхотна дивізія Трнава)	“Карол” 45-ий моторизований батальйон (4-та швидка дивізія Жиліна)
“Адам” I-ий батальйон 20-го піхотного полку (10-та піхот. дивізія Кошиці)	“Франтішек” I-ий батальйон 7-го піхотного полку (9-та піхотна дивізія Трнава)	“Вацлав” комбінуваний артилерійський відділ (10-та піхот. дивізія Кошиці)
“Матеї” II-ий батальйон 14-го піхотного полку + дві роти 32-го піхотного полку (10-та піхот. дивізія Кошиці)		“Басіл” допоміжна рота (10-та піхотна дивізія Кошиці)
		“Еміл” рота автоматчиків (10-та піхот. дивізія Кошиці)
		“Петер” рота розвідки (10-та піхот. дивізія Кошиці)
Група ЗПТ “Отто” (КП Гуменне)		
“Павол” II-ий батальйон 20-го піхотного полку (10-та піхот. дивізія Кошиці)		
“Міхал” I-ий батальйон 14-го піхотного полку (10-та піхот. дивізія Кошиці)		
“Мілан” батальйон автоматчиків 14-ої танкової бригади (4-та швидка дивізія Жиліна)		
“Давід” рота бронетранспортерів /4-та швидка дивізія Жиліна/		
Резерва:		
“Філіп” батальйон танків 14-ої танкової бригади (4-та швидка дивізія Жиліна)		
“Душан” комбін. артилерійський відділ (2-га піхотна дивізія Банська Бистриця)		
“Чехи” батальйон автоматчиків (1-ий військовий округ)		
“Морава” батальйон автоматчиків /3-й військовий округ/		
ескадриля бойових літаків (Кошиці)		

Структура групи "Оцель"

(22 – 29 квітня 1946 р.)

"ОЦЕЛЬ" командування групи (КП Прешов)		
Підгрупа "Железо" (КП Медзілаборці)	Підгрупа "Глінік" /КП Вишава/	Підгрупа "Злато" (КП Снина)
"Антон" піхотний батальйон (КП Габура)	"Франтішек" піхотний батальйон (КП Чабаловці)	Командування "Яраслав" (КП Гостовиці)
"Адам" піхотний батальйон (КП Бардейов)	"Штефан" піхотний батальйон (КП Светлиці – Вілагі)	"Йозеф" моторизований батальйон (КП Вишня Яблонка)
"Зденек" піхотний батальйон (КП Медзілаборці)	Резерва: "Душан" комбін. артилерійський відділ (Вишава)	"Карол" моторизований батальйон (КП Чукаловці)
Резерва: "Філіп" танкова рота /Медзілаборці/	"Олдржіх" взвод бронетранспортерів (Нягов)	Командування "Отто" (КП Колбасов)
"Мілан" ½ батальйону автоматчиків (Медзілаборці)		"Іван" моторизований батальйон (КП Поляна)
		"Матей" піхотний батальйон (КП Тополя)
		"Павол" піхотний батальйон (КП Збой)

Підгрупа "РУКА"
 від 10. – 13. травня 1946 р.
 (КП Прешов)

Резерва групи "Оцель":

"Чехи" батальйон автоматчиків (Збудське Длге)
"Морава" батальйон автоматчиків (Подчічва – Товарне)
"Філіп II" танкова рота (Гуменне)
"Мілан" ½ батальйону автоматчиків (Гуменне)
"Олдржіх" взвод бронетранспортерів (Гуменне)

Резерва:

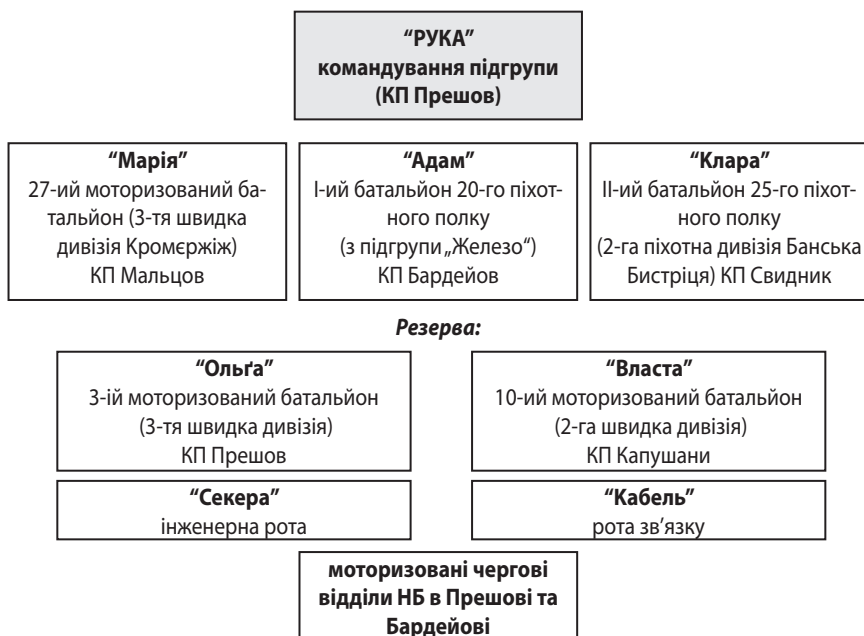
"Вацлав" комбін. артилерійський відділ (Гостовиці)
"Міхал" піхотний батальйон (Снина)
"Олдржіх" взвод бронетранспортерів (Снина)

чок, і з цілої акції вийшли без важливіших людських втрат, якщо не враховувати декілька поранених та пропавших без вісті повстанців (двох полонених), і без перешкод вернулись на свої базові терени у Польщі. Планований пропагандивний марш і на цей раз був успішно зреалізований.

Після зайняття північно-східної ділянки словацько-польського кордону, військові частини групи "Оцель" від травня 1946 р. перейшли до виконання функцій ЗПТ (час від травня по вересень 1946 р. є предметом розгляду п'ятої частини цієї публікації). Втім, після повторного загострення ситуації у прилеглий польській території, командування 4-ї військової області послало до місця розположення групи нові підкріплення – частину 3-ої швидкої дивізії з Моравії та один батальйон 2-ої піхотної дивізії, які разом з 1-им прапором 20-го піхотного полку були включені до новоствореної підгрупи "Рука" під командою полковника Яна Коларжіка. Вона забезпечувала державний кордон на захід від позиції групи "Оцель" – від Чертижнего по річку Попрад у силі трьох батальйонів дислокованих

Структура підгрупи "Рука"

(від 10/13 травня 1946 р.)

прямо на кордоні та двох у резерві. Підгрупа "Рука" мала в складі групи "Оцель" особливе положення і оперувала більш самостійно.⁶¹

Досвід з попередніх рейдів відділів УПА на територію Словаччини привів чехословацькі органи армії та безпеки вперше до налагодження співпраці з польською стороною.⁶² Після спільних переговорів владних і найвищих військових представників обох країн, на Дуклянському перевалі 26 квітня 1946 р. зустрілись представники групи "Оцель" та польської оперативної групи (ДГО) "Жешув", що діяла проти УПА у Польщі від початку квітня 1946 р. Сторони взаємно обмінялися інформаціями про здійснені і плановані операції проти УПА та стан забезпечення кордонів і домовились про наступні зустрічі і співпрацю в царині обміну інформаціями та про координацію своїх дій.⁶³ Одночасно, обидві сторони призначили офіцерів зв'язку, котрі від 12 травня 1946 р. почали діяти при командуваннях обох груп. При групі "Оцель" майор генерального штабу Ян Конечни, а при командуванні (ДГО) "Жешув" штабний капітан генерального штабу Йозеф Муціл. Разом з тим, чехословацьке військове командування і штаб підполковника Я. Гержмана знову активізували співпрацю з радянським військовим командуванням в Ужгороді. Вже на протязі другого (квітневого) рейду УПА декотрі частини групи "Оцель" співпрацювали з прикордонними частинами НКВД у формі обміну розвідувальними інформаціями,⁶⁴ а при групі почав діяти радянський зв'язковий офіцер.⁶⁵ В літніх місяцях 1946 р. відбулось ще декілька дальших спільних переговорів військових представників ЧСР, Польщі та СРСР з метою координації діяльності армій проти УПА.

В травні – червні 1946 р. крім декількох перестрілок прямо на лінії кордону, запанував в прикордонні релятивний спокій. Група "Оцель", яка в червні 1946 р. нараховувала приблизно 11 тисяч чоловік, виконувала на північному сході Словаччини передусім завдання ЗПТ. На основі інформацій від оперативної групи "Жешув",

⁶¹ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 595. *Osobitný rozkaz pre jednotky veliteľstva „Ruka“*. *Smernice pre ZH*.

⁶² У перші повоєнні роки взаємини між ЧСР та Польщею були досить напружені. До цього сприяли, крім іншого, територіальні суперечки про визнання кордонів і претензії обох сторін щодо деяких територій довоєнної Німеччини після перенесення польсько-німецького кордону на лінію Одер – Ніса (перш за все Тешінська область), а також напружена ситуація навколо Вишньої Орави та Північного Спішу. ŠTAIGL, J.: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*, с. 55.

⁶³ FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, с. 85 – 86.

⁶⁴ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 500. *Osobitný „Tajný“ rozkaz*.

⁶⁵ Archív Ústavu pamäti národa (A ÚPN) Bratislava, f. B 10-7. *Benderovci, akcia proti nim, spolupráca s ČA*.

командування групи періодично підкріплювало охорону кордону (склад групи деколи мінявся згідно з актуальною ситуацією), а після закінчення польських акцій військові відділи групи виконували прочісування державного кордону і власного прикордоння та у співпраці з відділами НБ здійснювали операції відшукування та повернення лемківських біженців з Польщі, які якраз під впливом польських операцій переходили на словацьку територію та шукали тут притулок⁶⁶ І так в кінці травня 1946 р. було насильно передано до Польщі понад 4000 лемківських біженців, а інших, пізніше, відправлено до табору для біженців у Стражському. При пошуках і затриманні підозрілих цивілів брали участь відділення ОІС і тзв. Спеціальна група надпоручика Гуга Реїсмана,⁶⁷ яка підлягала 6-му відділенню ОІС командування "Оцель". До 26 травня 1946 р. було оголошено 290 затриманих осіб за співпрацю з УПА або іншу незаконну діяльність.⁶⁸ Одночасно військовою розвідкою була надалі здійснювана, за посередництва агентурної сітки, офензивна розвідка,⁶⁹ до якої поступово підключались і прикордонні відділи НБ, які здобували інформації про політично-громадські взаємини та дії УПА в прилеглій польській території⁷⁰, хоча ці інформації, отримані таким способом, часто мали мінімальну інформаційну вартість.

В липні 1946 р. склад сил, призначених на охорону кордону та ЗПТ, частково змінився. Існуючий спосіб ЗПТ був надалі діючим, але вимагав залучення великої кількості сил і засобів. Тому на основі

⁶⁶ Близьче дивись: ŠMIGEL, Michal: *Lemkovskí utečenci na Slovensku (1945 – 1946)*. In: Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa. Legnica – Zielona Góra 2007, с. 313 – 329.

⁶⁷ ABS Praha, f. 302-142-6. *Zoznam opatrení pre „Ocel“ – 6“ zo 17. mája 1946.*

⁶⁸ FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, с. 90.

⁶⁹ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 43, inv. č. 184. *Činnost orgánov výzved. spravodajstva – usmernenie.*

⁷⁰ Після реструктуризації Уповноваження внутрішніх справ у 1946 р. організація управління НБ (включно з прикордонними станицями) перейшла до діяльності 1-го відділення 5-го відділу (державна безпека та адміністративна поліція). Деякими компетенціями, по відношенню до їхньої діяльності, диспонували і інші відділи Уповноваження, зокрема 6-ий відділ (інформаційний), восени 1946 р. перейменований на відділ "Z" (державна безпека та політичні інформації). Рішенням його керівника майора Р. Вікторіна з 10.8.1946 завдання прикордонних станиць НБ були поширені на офензивну розвідку, тобто, здобування вістей з прикордоння, а також із глибини тої, чи іншої сусідньої країни, на кордонах якої перебувають їхні командні пости (крім СРСР, проти якого будь-яка розвідка була заборонена). Ця інформаційна діяльність мала бути організована у глибину 30 км від власного кордону, а її метою було здобути інформацію щодо економічних, політичних, суспільних та військових питань сусідніх держав. ŠTAIGL, J.: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*, с. 59 – 60.

угоди МНО, МВС та Міністерства фінансів ЧСР дотеперішнє чотириступеневе забезпечення державних кордонів (згідно з наказом МНО від 31. серпня 1945 р.) було змінено на триступеневе через об'єднання 3-го і 4-го ступенів послідовності.⁷¹ Одночасно військовим гарнізонам і частинам, розміщеним близько кордонів, були дані завдання “Забезпечення кордону” в часі актуальної загрози для зовнішньої безпеки країни.⁷²

Спокійна ситуація у прикордонні дала можливість поступово зменшити сили охорони кордону Північно-Східної Словаччини та реорганізувати групу ЗПТ “Оцель”, яка 22 липня 1946 р. змінила свою конспіративну назву на “Тепліце”. Командування групи оцінило існуючий досвід охорони кордону і акцій проти УПА, та запропонувало нові способи ЗПТ за допомогою ретельної агентурної охорони кордону і маневрування сильних і оперативних резерв. Від половини серпня 1946 р. частина військових відділів, з декількома чеськими частинами включно, поступово відходила до своїх гарнізонів, наслідком чого група ЗПТ “Тепліце” була зменшена до 5 піхотних батальйонів і роти автоматчиків в тзв. інформаційному ступені та 2 моторизованих батальйонів і 2 батальйонів автоматчиків, з ротами автоматчиків та бронетраспортерів у резерві. 10 вересня 1946 р. також були відкликані і офіцери зв'язку при штабах груп “Тепліце” і “Жешув”. В кінці вересня 1946 р. командування групи “Тепліце” перебрав полковник Йозеф Тлах, а полковник Я. Гержман повернувся на своє попереднє місце до штабу командування 4-ою військовою областю.⁷³

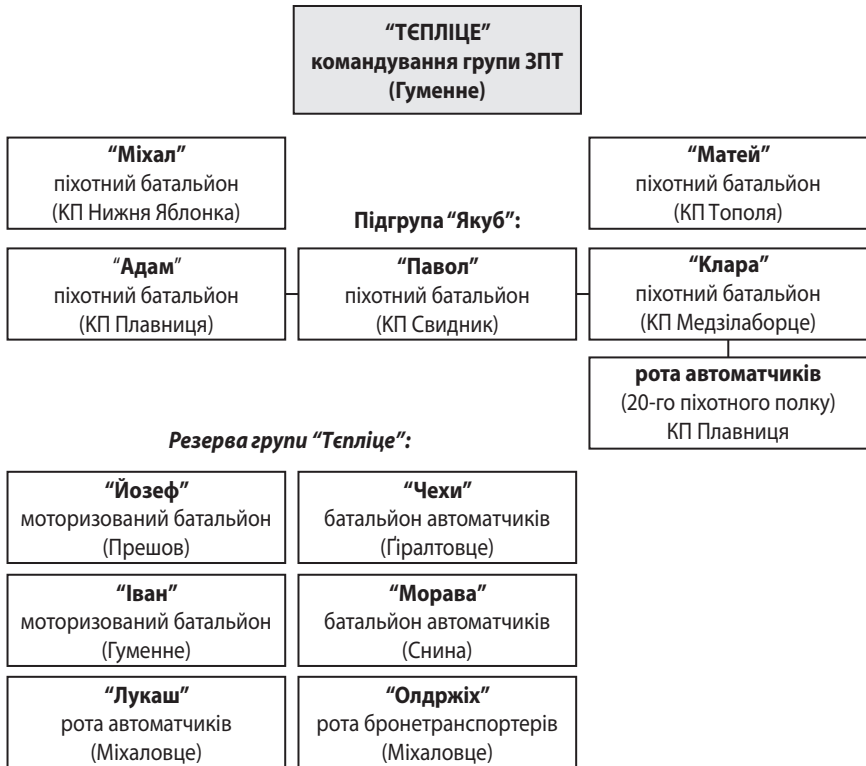
Від закінчення другого квітневого рейду до кінця 1946 р. і аж по весну 1947 р., великі відділи УПА на території Північно-Східної Словаччини майже не з'являлись, за винятком хіба малих груп, як правило тих, що переходили на словацьку територію з метою уникнути польського оточення, і котрі зразу ж верталися назад у Польщу. Частини інформаційного ступеня групи “Тепліце” обсервували прикордонну територію, міняючи місця своєї діяльності і вартування. Резерви батальйонів і групи передусім займалися навчанням. До дрібних інцидентів дійшло на кордоні аж в кінці 1946 р. У більшості випадків відділи УПА всіляко уникали зустрічі з частинами чехословацької армії і не мали зацікавлення у військовому протистоянні. Наслідком спокійної ситуації група далі реорганізувалась, а одночасно скорочувалась. Станом на 30 листопада 1946 р. вона налічувала вже тільки 3920 чоловік.

⁷¹ Дивись примітку під номером 21.

⁷² ŠTAIGL, J.: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*, с. 59.

⁷³ FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, с. 108 – 109.

Структура групи ЗПТ “Теплице” (10 серпня – 18 вересня 1946 р.)

* * * * *

Примітки редактора: У більшості документів їхній текст публіковано повністю і тільки в деяких випадках частини документів були пропущені, коли їхній зміст, з точки зору тематики, був присвячений неважливим питанням чи моментам. Вилучений текст позначено квадратними дужками [...]. Нечіткі слова чи речення в документах позначені дужками (...). У випадку неідентифікованих підписів (писаних рукою) у квадратних дужках написано [нечіткий підпис].

Збережено автентичне формулювання публікованих документів, навіть у випадках, коли це не відповідає сучасному мовному правопису. З огляду на принцип мінімального втручання до оригіналу документу збережено навіть помилкові та діалектні вирази авторів. Виправлено лишень очевидні помилки. Деякі скорочені слова-аббревіатури уточнено з допомогою квадратних дужок (як наприклад вд.[ова]).

Словацька транскрипція польських назв сіл не уточнюється у випадку, коли не має суттєвої різниці в їх вимові. Якщо словацька транскрипція відмінна від польської назви, то вона наводиться у примітці в оригіналі.

Загальновживані скорочення, які часто повторяються, пояснено в окремій частині цієї публікації.

* * * * *

Редактор складає щиру подяку всім особам, які допомогли підготувати цей том. Зокрема велика подяка належить перекладачам Штефанові Крушку та д-р. Йосифові Сірці, рецензентам д-р. Мірославу Кметьові та д-р. Петеру Мічкові, Миколі Кулику за допомогу від "Літопису УПА", а особливо проф. Петру Й. Потічному за його вартісні сугестії, поради та повну підтримку.

Міхал Шмігель

Rejdy UPA v dokumentoch vojenských a bezpečnostných štruktúr ČSR (1945 – 1946)

Propagandistické a únikové prieniky niekoľkých oddielov Ukrajinskej povstaleckej armády (UPA) na Slovensko, respektíve do Československa v prvých rokoch po skončení druhej svetovej vojny spôsobili nielen usku-točnenie po desaťročia najväčšej vojenskej akcie československej armády po skončení vojny, ale mali aj veľký politický a spoločenský vplyv. Ten v niektorých momentoch dokonca zatieňoval samotné bezpečnostné aktivity prebiehajúce v súvislosti s elimináciou činnosti UPA v Českosloven-sku (ČSR). Už len samotný cieľ a realizácia prienikov UPA na Slovensko na jeseň 1945 a na jar 1946 mali jednoznačne politické zameranie v podobe propagandistických rejdov. Až tretí prienik niektorých jednotiek UPA do ČSR v roku 1947, aj keď mal svoj primárny politický podtext, bol predovšetkým vojenskou záležitosťou, hoci sa neskôr k nemu opäť pridával aj postupne sa vzťahujúci politický vplyv na vnútropolitický vývoj krajiny. Z uvedených dôvodov tak dokumenty k problematike činnosti UPA na území ČSR majú vysokú výpovednú hodnotu a sú cenným príspevkom k poznaniu niekoľkých dôležitých aspektov problematiky.

Zaujímavé sú predovšetkým z hľadiska poznávania foriem a metód národnooslobodeneckého zápasu vedeného UPA a Organizáciou ukra-jinských nacionalistov (OUN), respektíve Ukrajinskou hlavnou oslobodi-teľskou radou na ukrajinských etnických územiach, a to najmä v rovine vojenskej a politickej. Rejdy oddielov UPA organizované z juhovýchod-ného Poľska na územie ČSR s cieľom antisovietskej a antikomunistickej propagandy, propagácie vlastného hnutia i rezistencie a neskôr s cie-ľom prechodu cez územie republiky na Západ do americkej okupačnej zóny v Nemecku v roku 1947, zachytené v českých a slovenských do-kumentoch vojenskej a bezpečnostnej proveniencie, zároveň vyplňajú isté informačné vákuum potrebné pre celkové spracovanie otázky čin-nosti a pôsobenia UPA vo východnej a strednej Európe, ako aj tém s ňou priamo súvisiacich.

Navyše zo slovenského a českého hľadiska dokumenty o pôsobe-ní UPA v ČSR v rokoch 1945 – 1948 poskytujú pohľad nielen na zdanli-vo iba vojenskú stránku operácií likvidácie oddielov UPA v krajine, ale v širšom kontexte sú prínosným článkom k poznaniu dobovej situácie a vnútropolitického vývoja na území republiky, zvlášť jej slovenskej čas-ti a to v prelomovej povojnovej dobe. Rovnako sú významné aj z hľa-diska skúmania vojenských a bezpečnostných štruktúr ČSR (ich stavu, organizácie a vývoja, metód a foriem zabezpečovania bezpečnostnej stability republiky), ochrany a zabezpečenia štátnych hraníc a pod. Na-

pokon zverejnenie (dlhú dobu utajovaných a verejnosti neprístupných dokumentov) dopomôže k eliminácii priestoru pre vytváranie často nereserioznych konštatovaní a hodnotení, navyše na Slovensku a v Čechách poznačených pretrvávajúcim jednostranným stereotypným vnímaním problematiky UPA (niekedy bez pochopenia širších súvislostí), a to ako v historiografii, tak aj v publicistike.

* * * * *

Predkladaný 48. tomus „Litopysu UPA“ je prvou knihou (z dvojdielnej publikácie) venovanej činnosti UPA na území Slovenska v rokoch 1945 – 1946 vo svetle slovenských a českých dokumentov, t.j. prostredníctvom vybraných dokumentov mapuje obdobie od prvého (august – september 1945) po koniec druhého (apríl 1946) propagačného rejdú oddielov UPA na území východného Slovenska, respektíve do septembra 1946. Tretiemu vniknutiu niektorých oddielov UPA na územie ČSR v roku 1947, zajatým príslušníkom UPA a vyšetrovaniu ich činnosti vládnuou komisiou ČSR v rokoch 1947 – 1948 bude venovaná druhá kniha série. Takéto rozdelenie problematiky na dva časové úseky je spôsobené predovšetkým veľkým množstvom dochovaného a rôznorodého dokumentačného materiálu k problematike, ktorý sa nachádza v archívoch Slovenska a Českej republiky. Ide doslova o tisícky archívnych dokumentov sústredených v jednotlivých fondoch niekoľkých archívnych inštitúcií dvoch susedných republík.

Primárna heuristická základňa problematiky pôsobenia oddielov UPA na území Československa v rokoch 1945 – 1947/48 sa koncentruje najmä vo vojenských, bezpečnostných a v ústredných (národných) archívoch dvoch republík.

Osobitné zastúpenie vo výskume problematiky činnosti UPA na území Slovenska predstavujú dokumenty sústredené v zbierkach Vojenského historického archívu v Bratislave, najmä vo fonde „Operace „Banderovci“. Vojenské útvary operujúci proti banderovcům 1945 – 1948“.⁷⁴ Fond sústreďuje dokumenty vojenských jednotiek operujúcich

⁷⁴ Fond „Operace „Banderovci“. Vojenské útvary operující proti banderovcům 1945 – 1948“ je pôvodne fondom českého Vojenského historického archívu (VHA) v Prahe, ktorý v 90. rokoch 20. storočia (v dôsledku rozdelenia Československa na dva samostatné štáty) bol delimitovaný na Slovensko. V dôsledku povodní v Prahe v roku 2002 boli zatopené priestory pražského VHA a poškodené archívne skupiny novodobých fondov a zbierok (po roku 1945), medzi nimi aj fond „Ministerstvo národnej obrany 1945 – 1950“ (ktorého súčasťou sú aj dokumenty k problematike UPA v ČSR). Od roku 2003 prebieha rekonštrukcia poškodených archíválií a prístup k nim nie je možný. Z iných (nepoškodených) fondov VHA v Prahe dokumenty k problematike UPA sa vyskytujú aj v niektorých ďalších fondoch (ide však o ojedinelé skupiny dokumentov).

proti UPA na Slovensku a nezahrňa dokumentáciu vojenských oddielov prenasledujúcich príslušníkov UPA na Morave v roku 1947. Materiál nie je komplexný a zahrňuje spisy len 60 jednotiek, ktoré v rokoch 1945 – 1947 boli nasadené proti UPA. Materiál ostatných jednotiek sa buď nezachoval alebo nebol odovzdaný na archiváciu. Navyše aj dochované spisy tvoria rôznorodý materiál, kým u niektorých ide takmer o komplexnú dokumentáciu – protokoly, série rozkazov, vojenské denníky, spravodajské spisy atď., oproti tomu materiál iných skupín pozostáva iba zo zlomkov spisov. V roku 1962 časť materiálu bez historickej hodnoty (najmä intendantčnej povahy – korešpondencia o zásobovaní, výkazy o čerpaní pohonných hmôt, poštovné knihy atď.) bola skartovaná a fond bol zredukovaný z pôvodných 191 na 101 škatúl (stav pretrval do súčasnosti). Historická hodnota fondu je samozrejme vysoká – súbory spisov obsahujúce situačné hlásenia a spravodajské informácie poskytujú pohľad do stratégie a činnosti oddielov UPA na území Slovenska. Okrem toho prezentujú dobové vnímanie nielen samotných rejdov UPA na Slovensku, ale popisujú aj pomery – ako na severovýchodnom Slovensku, tak aj v juhovýchodnom Poľsku, situáciu lemkovského obyvateľstva a jeho úteky na československé územie atď. Z rozsiahleho súboru zachovaných operačných rozkazov je možné detailne rekonštruovať postup bojových operácií na elimináciu činnosti UPA v krajine, t.j. taktiku nasadenia a presunov československých vojenských jednotiek, reorganizáciu bojových skupín a ich výsledky.⁷⁵

Časť vojenského materiálu v súvislosti s nasadením československej armády proti UPA sa nachádza vo fonde slovenského Vojenského historického archívu pod názvom „Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava. Roky 1945 – 1950“ (celkový rozsah fondu 32 inventárnych jednotiek). Zahrňa najmä časť písomností veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave, materiál spravodajskej služby, hlásenia o aktivitách UPA na Slovensku, rozkazy veliteľstiev a správy o činnosti československých jednotiek nasadených proti UPA i dokumentáciu ich tylového zabezpečenia. Taktiež obsahuje spisy dokumentujúce spoluprácu s poľskou armádou, akcie proti utečencom z Lemkoviny, hlásenia o prenasledovaní UPA na Morave, nasadenia v roku 1947 vytvorených jednotiek z radov bývalých partizánov aj ich činnosť a iné. Z hľadiska časového rozpätia sa materiály týkajú hlavne rokov 1946 – 1947 a prevažná ich časť sa duplicitne vyskytuje vo fonde „Operace «Banderovci»“.⁷⁶

⁷⁵ *Operace „Banderovci“. Vojenské útvary operující proti banderovcům 1945 – 1948. Sdružený inventář.* Praha: Vojenský historický archív, 1966, s. 5 – 8.

⁷⁶ *Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava. Roky 1945 – 1950. Inventár.* Zost. Milan Ondruš. Trnava: Vojenský historický archív, 2002.

Nezastupiteľné miesto v bádaní problematiky činnosti UPA na území ČSR majú zbierky českého Archívu bezpečnostných zložiek v Prahe a predovšetkým fond pod číslom 307 s názvom „*Banderovci*“. Materiál sústredený v uvedenom fonde zahŕňa v prevažnej miere dokumenty z činnosti útvarov Národnej bezpečnosti (NB), Zboru národnej bezpečnosti (ZNB), respektíve Štátnej bezpečnosti (ŠtB) proti oddielom UPA na československom území v rozpätí rokov 1945 – 1948. Zväzky fondu poskytujú pomerne rozsiahlu materiálnu základňu (celkový rozsah fondu 111 škatúl) pozostávajúcu z veľkého množstva hlásení o výskyte UPA a jej činnosti i situačných správ vyprodukovaných jednotlivými stanicami NB zoskupenými v spisoch Oblastných veliteľstiev NB takmer z celého Slovenska (a len sčasti Moravy).⁷⁷ Okrem toho fond obsahuje protiopatrenia proti UPA v podobe rozkazov, smerníc a obežníkov. Tiež spravodajské hlásenia, ďalekopisy, výpovede československých občanov, ktorí prišli do styku s príslušníkmi UPA, osobné zväzky (kartotéky) a výsluchové protokoly zajatých príslušníkov UPA a členov civilnej siete OUN z Poľska. Fond obsahuje aj rozsiahlu organizačnú agendu, služobné záznamy, fotografický materiál (zajatých a zastrelených príslušníkov UPA) a materiál grafického charakteru (mapy, plány, náčrty) najmä v súvislosti s dislokáciou jednotlivých útvarov NB i ZNB, strážením hraníc a pod. Vo fonde sa nachádzajú aj dokumenty vojenských veliteľstiev a písomnosti Povereníctva vnútra Slovenskej národnej rady (SNR) – v podobe ďalekopisných hlásení a súhrnných správ o výskyte a pohybe UPA, materiály vojenskej rozvedky, nariadenia Hlavného štábu Ministerstva národnej obrany (MNO) v súvislosti s akciou proti UPA, ako duplicitne sa vyskytujúci materiál uschovaný v iných zbierkach niektorých ústredných archívov.⁷⁸ Pravdepodobne ide o najlepšie spracovaný fond k problematike, či už po kvantitatívnej alebo kvalitatívnej stránke.⁷⁹

Časť bezpečnostného a spravodajského materiálu v súvislosti s činnosťou oddielov UPA na území Československa sa vyskytuje v niekoľkých ďalších fondoch Archívu bezpečnostných zložiek. Konkrétne vo

⁷⁷ Podklady k prechodu niektorých príslušníkov a menších skupín UPA Moravou v roku 1947 sú sústredené v pobočke Archívu bezpečnostných zložiek v Kaniciach pri Brne, a to predovšetkým vo fondoch A-14 (Zemské veliteľstvo SNB v Prahe) a A-15 (Zemské veliteľstvo SNB v Brne).

⁷⁸ *Prozatímní inventář k archivnímu fondu 307 Banderovci*. Praha: Archiv bezpečnostních složek, 2008. Dostupné na: <http://www.abscr.cz/data/pdf/abs/inventar-307.pdf>

⁷⁹ Na Slovensku dokumenty k problematike UPA (bezpečnostnej proveniencie) zastúpené v Archíve Ministerstva vnútra v Levoči a taktiež v Archíve Ministerstva vnútra v Nitrianskej Strede (avšak len časť agendy, väčšina bola do roku 2005 delimitovaná do Archívu Ústavu pamäti národa v Bratislave).

„Fonde Študijného ústavu“ – písomnosti z činnosti československých bezpečnostných a spravodajských zložiek po roku 1945, a vo fondoch „Hlavná správa Vojenskej kontrarozviedky“ (značka fondu 302) a „Rôzne bezpečnostné spisy po roku 1945“ (značka fondu 304), obsahujúcich písomnosti z činnosti spravodajstva, vyšetrovanie osôb pre ilegálny prechod hraníc, správy o pomeroch v pohraničí a o akciách proti príslušníkom UPA (spravodajské a denné správy, hlásenia atď.).

Okrem dokumentov pochádzajúcich z vojenských a bezpečnostných archívov, spisový materiál k problematike činnosti UPA na území povojnového ČSR je zastúpený v zbierkach Slovenského národného archívu v Bratislave, a to predovšetkým vo fonde „Povereníctvo vnútra SNR 1945 – 1948“ (sekretariát; bezpečnosť; obežníky), obsahujúcim najmä súhrnný materiál v podobe situačných prehľadov a hlásení. Podobne v Českej republike sa koncentruje v Národnom archíve v Prahe v písomnostiach niektorých ústredných štátnych úradov, zvlášť vo „Fonde Klementa Gottwalda“ a vo fonde „Ministerstvo vnútra – tajné“.

Nezanedbateľnú zložku výskumu heuristickej základne problematiky predstavujú regionálne archívy východného Slovenska – predovšetkým v Humennom, Svidníku, Prešove, Vranove nad Topľou atď. Vzhľadom na to, že ide o oblasť najväčšej intenzity činnosti UPA, dochované dokumenty dopĺňajú drobnokresbu problematiky v regióne a často obsahujú informácie, ktoré sa v materiáloch ústredných archívov nenachádzajú.

Dokumenty zaradené do tejto publikácie sú usporiadané v piatich tematických okruhoch a (až na výnimky) v chronologickom poradí. Týmto spôsobom vnášajú svetlo do jednotlivých epizód pôsobenia UPA na Slovensku, a zároveň poukazujú na protiopatrenia československých vojenských a bezpečnostných orgánov na elimináciu prienikov a zabezpečenie severovýchodných hraníc Slovenska v období rokov 1945 – 1946 a tiež dobové vnímanie tejto tzv. banderovskej otázky v krajine.

Prvá časť s názvom „Prvý rejd ukrajinských povstalcov na Slovensko (august – september 1945)“ pozostáva z 52 dokumentov, prostredníctvom ktorých je sledovaný samotný priebeh rejdu UPA, činnosť ukrajinských povstalcov na území severovýchodného Slovenska a akcie československého vojska, slovenskej Národnej bezpečnosti a taktiež sovietskych vojenských jednotiek v procese vyčistenia priestoru severovýchodného Slovenska od rejdujúcich oddielov UPA.

Druhá časť s názvom „Medzi prvým a druhým rejdom (október 1945 – marec 1946)“, pozostávajúca zo 75 dokumentov, sa venuje pomerne dôležitému obdobiu, počas ktorého došlo k zásadnému prehodnoteniu a exponovaniu vnímania problematiky UPA zo strany česko-

slovenských orgánov, a to pod vplyvom niekoľkých prepádových akcií a doposiaľ neobjasnených vražd civilného slovenského obyvateľstva v obciach Sninského okresu, vykonaných neznámou ozbrojenou skupinou (skupinami) v novembri – decembri roku 1945. Tieto boli pripisované na vrub činnosti UPA a z nich sa v prvom kvartáli roku 1946 následne odvíjali protibanderovské opatrenia a snaha normalizovať pomery v severovýchodnom slovenskom pohraničí. Vzhľadom na kontroverznosť aféry sa v druhej časti publikujú všetky dokumenty doteraz nájdené v archívoch Slovenska a Čiech, poskytujúce autentické pohľady na udalosti z konca roka 1945.

Tretia časť publikácie s názvom „Druhý propagandistický rejď UPA na Slovensko (apríl 1946)“ sa skladá z 50 dokumentov a podobne ako v prvej časti poukazuje na dve strany problematiky: priebeh rejdu oddielov ukrajinských povstalcov (stratégia, zábery, správanie sa príslušníkov a pod.) a protiopatrenia československej armády a bezpečnostných štruktúr na zneškodnenie oddielov UPA v oblasti.

V poradí štvrtá časť s názvom „Povstalecký propagandistický materiál a hlásenia oddielov UPA z druhého rejdu po Slovensku“ (14 dokumentov) nadväzuje na predchádzajúci tematický okruh a sú v nej zaradené niektoré propagandistické letáky a dokumenty pripravené vedením OUN a UPA v juhovýchodnom Poľsku pre účely druhého slovenského rejdu, v priebehu ktorého boli rozširované rejdujúcimi oddielmi UPA medzi obyvateľstvom a vojskom na východnom Slovensku. V tejto časti sa nachádza aj časť materiálu, ktorý sa dostal do rúk československej Bezpečnosti po zajatí kuriérov UPA „Arkadija“ a „Pimsty“ (zrejme v roku 1947) a obsahoval inštrukcie ohľadom uskutočnenia propagandistického pochodu na Slovensko a aj hlásenia povstaleckých veliteľov o priebehu rejdu v roku 1946, ktoré ešte doteraz neboli publikované.

Posledná, piata časť knihy s názvom „Spravodajské a situačné hlásenia, nariadenia, poznatky silových štruktúr ČSR (máj – september 1946)“, pozostávajúca zo 43 dokumentov, obsahuje najmä správy a poznatky o činnosti UPA v juhovýchodnom Poľsku, získané orgánmi Obranného spravodajstva po druhom propagačnom rejde UPA (do septembra 1946). Okrem spravodajských informácií sú v tejto časti publikované dokumenty k problematike československo-poľskej spolupráce (nadviazanej v apríli 1946) pri likvidácii UPA a vysídlenia poľských utečencov (Lemkov) na severovýchodnom Slovensku, uskutočnených prostredníctvom armády a NB. Piatu časť uzatvára elaborát veliteľa vojenskej skupiny „Oceľ“ plk. Jana Heřmana, ktorý sumarizuje dovtedajšie skúsenosti s UPA na Slovensku a teoreticky rozvádza taktiku ich likvidácie, používanú už v nasledujúcom období – pri prechode niektorých oddielov UPA na Západ v roku 1947.

Stav publikovaných vybraných dokumentov v tejto publikácii (nadobudnutých autorom v jeho výskumnom úsilí v priebehu rokov 2004 – 2009) si v žiadnom prípade nenárokuje na označenie komplexného spracovania heuristickej základne problematiky, ale je skôr istým ukazovateľom aktuálneho stavu výskumu, respektíve stavu aktuálneho poznania otázky pôsobenia oddielov UPA na Slovensku v časovom horizonte rokov 1945 – 1946.

* * * * *

Osobitná pozornosť ukrajinského nacionalistického hnutia spomedia krajín strednej a východnej Európy v rámci novovytyčenej (povojnovej) antisovietskej koncepcie aktívnej rezistencie „Frontu podrobených a ohrozených národov“⁸⁰ bola venovaná Československej republike.

⁸⁰ Podľa koncepcie Ukrajinskej hlavnej osloboditeľskej rady národy strednej a východnej Európy, ktoré sa ocitli v „bolševickom jarme ZSSR“, sa mali stať strategickými partnermi v boji ukrajinských povstalcov za obnovenie ukrajinskej štátnosti. Práve v spojení s oslobodeneckými hnutiami týchto národov mal byť zničený existujúci bolševický „imperialistický stav“ a vybudovaný nový medzinárodnoprávny systém opierajúci sa o princíp národného sebaupravenia. Preto v procese boja proti sovietskemu systému vedenie osloboditeľského hnutia od roku 1945 nastoľuje taktiku tzv. propagandistických rejdov. Na územia susedných štátov vysielala špeciálne pripravené oddiely UPA s úlohou organizácie rôznych foriem politicko-propagandistickej práce medzi miestnym obyvateľstvom. (SZCZEŚNIAK, Antoni – SZOTA, Wiesław: *Druga do nikad. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce*. Warszawa 1973, s. 320.) Ako uviedol jeden z popredných ideológov ukrajinského osloboditeľského hnutia Osyp Djakiv: „Touto cestou UPA informuje o oslobodeneckom boji ukrajinského národa a o živote v ZSSR (hlavne tie národy, ktoré ešte nezažili krutosť bolševického režimu), aktivizuje revolučné protibolševické sily týchto národov a stupňuje protibolševické nálady národných mäs, vytvára praktické predpoklady pre konkrétnu spoluprácu týchto národov v jednotnom protibolševickom fronte.“ (В'ЯТРОВИЧ, Володимир: *Рейд українських повстанців у Прибалтиці*. In: Український визвольний рух. Зошит № 1. Львів 2003, s. 144.) Praktickými krokmi na ceste realizácie uvedeného cieľa boli v priebehu rokov 1945 – 1950 uskutočnené rejdy ukrajinských povstaleckých oddielov územím Bieloruska, Poľska, Rumunska a Slovenska.

Ukrajinská hlavná osloboditeľská rada (Ukrajinská Holovna Vyzvolna Rada – **UHVR**) – vznikla v júli 1944 na podnet vedúcich činiteľov UPA na širokej politickej základni. Bola to podzemná vláda, úlohou ktorej bolo reprezentovať ukrajinský národ, usmerňovať osloboditeľské hnutie a viesť politický a propagandisticko-informačný boj proti sovietskemu zriadeniu na Ukrajine. Užšie Prezídium UHVR tvorili: prezident K. Osmak, viceprezidenti V. Mudryj, I. Hryňoch, I. Vovčuk, generálny tajomník R. Šuchevyč (de facto vedúci UHVR), generálny sudca a generálny kontrolór. Koncom roku 1944 časť vedenia UHVR emigrovalo na Západ a vytvorilo Zahraničné zastupiteľstvo UHVR (na čele s Dr. I. Hryňochom). Generálny tajomník zahraničných vecí UHVR M. Lebed' bol zodpovedný za zahraničnú politiku. Bližšie pozri *Українська Головна Визвольна Рада. Літопис Української Повстанської Армії. Серія «Події і люди». Книга 7*. Eds.: П. Й. Потічний, М. Посівнич. Торонто – Львів, 2009.

Najmä jej slovenskej časti, ktorá susedila s juhovýchodným Poľskom a západnou Ukrajinou, kde v prvých povojnových rokoch pôsobila UPA najaktívnejšie. Na to jestvovalo (z ukrajinského pohľadu) niekoľko príčin. Po prvé, pomerne slabším tempom sa v krajine uskutočňoval proces boľševizácie (sovietizácie), teda v prvých povojnových rokoch sa prejavovala na začiatku nevýrazná závislosť krajiny od Kremľa a komunisti boli slabí. Po druhé, existovala tu istá historická tradícia spolupráce ukrajinského nacionalistického hnutia s ČSR, keďže práve na československom území v medzivojnovom období aktívne existovali emigrantské nacionalistické organizácie, vychádzala ich tlač, boli založené vzdelávacie a kultúrno-osvetové organizácie a pod. Po tretie, osobitná pozornosť bola venovaná ČSR a najmä jej slovenskej časti z toho dôvodu, že Slováci boli považovaní vedením ukrajinských nacionalistov za potenciálnych spojencov antiboľševickej rezistencie, keďže medzi ukrajinským a slovenským národom nikdy nedošlo k ostrým antagonickým prejavom či sporom, ako napríklad vo vzťahu Ukrajincov s Poliakmi, v menšej miere s Rumunmi či Maďarmi. Dôležitú úlohu taktiež zohrávali osobitosti vnútropolitického vývoja Slovenska, kde značná časť slovenskej spoločnosti bola nespokojná (podľa ich názoru) s likvidáciou slovenského štátu (1939 – 1945) a obnovením Československa.⁸¹

Vojenské a politické pomery v druhom polroku 1945 boli pre UPA síce zložité, ale relatívne uspokojivé, keďže dokázala získať kontrolu nad rozsiahlymi oblasťami juhovýchodného Poľska (tzv. Zakerzonský kraj, Zakerzonie),⁸² vrátane takmer 500-kilometrového úseku poľsko-sovietskych hraníc. V tejto situácii OUN a UPA, respektíve UHVR pokladalo za potrebné organizovať na Slovensko propagandistické rejdy, a to ako z politických, tak aj z vojensko-strategických záujmov. Ako uviedol slovenský historik M. Kmeť: „Vedenie [ukrajinského] odboja malo záujem o šírenie svojich názorov, predstáv a programu i v susednom štáte, do

⁸¹ В'ЯТРОВИЧ, Володимир: *Чехословакчина очима українських повстанців 1945 – 1948*. In: *Acta historica Neosoliensia*, 9/2006. Banská Bystrica 2006, s. 167.

⁸² **Zakerzonie, Zakerzonský kraj** – územie západne od tzv. Curzonovej línie (v juhovýchodnom Poľsku) obývané ukrajinským a rusínskym obyvateľstvom, kde bola vytvorená podzemná administratívna sieť OUN(B). Kraj bol rozdelený na tri okruhy OUN: I. okruh – Lemkivščyna a Peremyščyna, II. okruh – Jaroslavščyna a Hrubešivščyna a III. okruh – Cholmščyna a Pidlaššja. Každý okruh sa delil na nadrajóny, rajóny a tzv. kušči. Krajským vedúcim OUN Zakerzonského kraja bol Jaroslav Staruch – „Sťah“, referentom Bezpečnostnej služby OUN a prvým zástupcom krajského vedúceho Petro Fedoriv – „Daľnyč“, referentom propagandy a druhým zástupcom krajského vedúceho Vasyľ Halasa – „Orlan“ a vojenským referentom a veliteľom 6. vojenského okruhu UPA „San“ mjr. Myroslav Onyševyč – „Orest“. Sieť OUN plnila funkciu civilnej administrácie a tvorila zázemie UPA.

ktorého navyše presahovalo ukrajinské etnické osídlenie, a zároveň sa ukazovala reálna potreba strategického zázemia nielen z logistických dôvodov, ale najmä kvôli získavaniu spojencov a sympatizantov.⁸³ Bezpochyby hlavným dôvodom akcií UPA na území Slovenska v rokoch 1945 – 1946 bola prieskumná činnosť, propagácia vlastného hnutia i objasňovanie jeho cieľov, a najmä aktívna antisovietska i antikomunistická propaganda. Popritom išlo aj o spôsob sebaaprezentácie navonok – snaha zviditeľniť svoj boj prostredníctvom československej, ale aj západnej tlače, ohlas ktorej sa predpokladal.

Prípravou prvého slovenského rejdu boli UHVR a vedúcim OUN Zakarzenského kraja poverení: zástupca krajského vedúceho a krajský referent propagandy OUN Vasyľ Halasa – pseudonym „Orlan“ a veliteľ 24. taktickej skupiny (TS) UPA „Makivka“ Jaroslav-Dmytro Vitovs'kyj – „Andrijenko“, ktorý bol zároveň menovaný za veliteľa slovenského rejdu. Pod ich vedením od júla 1945 na území ukrajinskej Haliče (v okolí Sambora) začal prebiehať špeciálny výcvik a politické školenia vojakov UPA a členov OUN určených na vniknutie na územie východného Slovenska. Bolo rozhodnuté, že prvého rejdu na Slovensko sa zúčastnia vojenské jednotky z TS UPA „Čierny les“ kuriňa (práporu) „Podkarpatského“ v zložení sotní (rôti) „Zmiji“ (veliteľ Mykola Korž – „Sokil“) a „Zavediji“ (veliteľ „Burja“ – priezvisko neznáme) a taktiež sotňa „Bulava“ pod velením Volodymyra Hoška – „Myrona“ z TS UPA „Makivka“. Pritom, do rejdujúcej skupiny mala byť pripojená ženská čata UPA „Krylati“.⁸⁴

Začiatkom augusta 1945 boli precvičené a preškolené oddiely UPA presunuté do lesov v okolí obce Lopinka na Lemkovine⁸⁵ v juhovýchodnom Poľsku. V okolí Lopinky sústredené oddiely UPA prešli posledným dvojtýždenným predpochodovým výcvikom, dostali posledné inštrukcie, boli dozásobené zbraňami, muníciou i propagačným materiálom a po krátkom odpočinku 22. augusta 1945 prešli na územie Slovenska.

⁸³ KMEŤ, Miroslav: *Vecná a umelecká literatúra o problematike Ukrajinskej povstaleckej armády v Československu pred rokom 1990*. In: Acta historica Neosoliensia, 8/2005. Banská Bystrica 2005, s. 163.

⁸⁴ В'ЯТРОВИЧ, Володимир: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. Серія „Бібліотека «Літопис УПА»“, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, s. 62.

⁸⁵ **Lemkovina (Łemkowszczyzna)** – región v juhovýchodnom Poľsku ležiaci pozdĺž poľsko-slovenskej hranice na úrovni severovýchodného Slovenska, ktorý na východe susedil s Ukrajinou. Do roku 1947 bola oblasť obývaná Lemkami, ktorí na západe a severe susedili s poľským obyvateľstvom a na juhu so Slováckmi a slovenskými Ukrajincami i Rusínmi, s ktorými ich spájali blízke etnicko-kultúrne vplyvy. Obyvateľstvo regiónu sa nepovažovalo za jednoliatu etnickú skupinu. Na rozdiel od západných Lemkov, ktorí sa považovali za Rusínov, východní Lemkovia sa stotožňovali s Ukrajincami. Západnú a východnú Lemkovinu rozdeľuje Duklianský priesmyk.

Uvedeného dňa prekročili poľsko-slovenskú hranicu tri zosilnené sotne UPA – celkom okolo 450 – 500 vojakov a príslušníkov civilnej siete OUN. Tak sa začal prvý rejd oddielov UPA na Slovensku (22. augusta – 24. septembra 1945), ktorý je zdokumentovaný prostredníctvom vybraných dokumentov v prvej časti tejto publikácie.

Po svojom prechode do severovýchodných okresov Slovenska sa jednotky UPA pohybovali takmer celkom otvorene. V snahe zasiahnuť čo najväčšie územie sa rozdelili a v menších skupinách sa pohybovali spočiatku v okresoch Medzilaborce, Stropkov a Giraltovce, kde navštevovali jednotlivé obce. Neskôr svoju činnosť rozšírili aj do ďalších okresov východného Slovenska. Postupovali spravidla podľa rovnakého scenára. Do jednotlivých obcí (predtým zaistených ozbrojenými hliadkami) vstupovali podvečer. Najprv si zabezpečili miestnu bezpečnostnú stanicu (ak sa tá v obci nachádzala), jej príslušníkov zaistili a ubezpečili, že ukrajinský oddiel nebude používať násilie a má prísny zákaz obťažovania miestneho obyvateľstva. Na staniciach realizovali aj propagandistickú prednášku, kde ozrejmili svoje ciele a dôvody, pre ktoré bojujú. Následne v obci bolo vyhlásené alebo vybubnované verejné zhromaždenie, na ktorom politický pracovník UPA či OUN propagoval činnosť ukrajinských partizánov. Ostatní príslušníci oddielu chodili po domoch a uskutočňovali individuálne besedy. Zároveň hľadali ubytovanie s možnosťou prípravy vareného jedla a zabezpečovali si potraviny. V neskorých nočných alebo ranných hodinách oddiel UPA obec opúšťal a po rýchlom presune navštevoval ďalšie (často aj vzdialené) obce, čím u obyvateľstva a taktiež bezpečnostných štruktúr vzbudzovali dojem obrovského počtu ukrajinských partizánov pohybujúcich sa v regióne.⁸⁶

Prvé oficiálne správy o prieniku oddielov UPA na územie severovýchodného Slovenska boli doslova chaotické a útržkovité. Hoci ešte pred začatím rejdu niektoré hlásenia z okresov upozorňovali na aktivitu UPA v blízkosti slovenských hraníc – tieto boli československými bezpečnostnými štruktúrami podceňované. Pramenilo to predovšetkým z neznalosti aktuálnych pomerov v juhovýchodnom Poľsku a poznatky o činnosti UPA (ako takej) v prilahlom poľskom pohraničí doslova neexistovali. Dezinformované boli preto v prvých dňoch rejdu všetky miestne národné výbory, bezpečnostné útvary a vojenské asistenčné oddiely v regióne, čo sa prejavilo aj v ich hláseniach a rozkazoch. UPA na začiatku absurdne považovali za oddiely vlasovovcov (ktorí sa v tej-

⁸⁶ Podrobnejšie o činnosti UPA na Slovensku v priebehu prvého rejdu pozri: ŠMIGEĽ, Michal: *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947). Niektoré aspekty pôsobenia jednotiek Ukrajinskej povstaleckej armády na území krajiny*. Banská Bystrica 2007, s. 85 – 106; В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*, Серія "Бібліотека «Літопис УПА»", Т. 2. Торонто – Львів, 2001, s. 62 – 78.

to dobe a na tomto území jednoducho nemohli vyskytovať a pohybovať), respektíve zvyšky rozbitých nemeckých oddielov alebo ozbrojené bandy. Podobne sa to prejavilo aj v prípade početnosti oddielov UPA pohybujúcich sa v kraji, ktoré sa slovenskými bezpečnostnými zložkami, armádou aj miestnym obyvateľstvom odhadoval na 1200 až 2000 príslušníkov, hoci niektoré správy ich počet nadhodnocovali aj na 5 – 6 tisíc vojakov a viac (v správe pre prezidenta ČSR E. Beneša sa hovorilo o 10 000 ozbrojených členoch UPA, ktorí prenikli na územie Slovenska). Ako svojho času uviedol B. Chňoupek: „Pestrá zmes správ, ktorá prichádzala o prvom vpáde banderovcov, bola nepresná, protichodná, raz zveličená, inokedy zámerne zľahčovaná, neraz celkom zmätená. [...] Slovom, situácia neprehľadná, správy rozporné. Isté bolo iba to, že dobre vyzbrojené bandy prenikali hlboko do nášho územia a slabé bezpečnostné orgány a finančná stráž boli proti nim bezmocné.“⁸⁷ Vystrašené a zaskočené bolo aj domáce slovenské a rusínske obyvateľstvo v kraji, čo dokonca dokumentovali aj samotní velitelia na Slovensku rejdúcich oddielov UPA.⁸⁸

Podobne nebol známy ani účel vniknutia UPA na východné Slovensko. Na začiatku sa predpokladalo, že jednotky UPA boli porazené v Poľsku a preto sa uchylujú na územie Slovenska, alebo ich účelom je zabezpečenie materiálnych potrieb, či posilnenie svojich radov z domáceho obyvateľstva (medziiným bolo vyslovené podozrenie, že sa snažia oslobodiť nemeckých zajatcov zo zajateckého tábora v Kysaku) a pod. Až neskôr – po vyhodnotení a analýze priebehu rejdú UPA na Slovensku – československé vojenské a politické orgány pravdepodobne pochopili účelovosť akcie UPA, hoci aj tieto poznatky boli zámerne prekrúcané a zneužívané na propagandistické protibanderovské účely.

Nepripravenosť slovenských bezpečnostných útvarov v pohraničí na takéto vniknutie cudzej ozbrojenej zložky (spôsobená aj rozbitím starých policajných a četníckych (žandárskych) štruktúr 1. Slovenskej republiky z rokov 1939 – 1945 a vytváraním novej podoby bezpečnostného aparátu ČSR), nepochybne pôsobila v prospech UPA, čo sa aj celkovo odrazilo na priebehu prvého slovenského rejdú. Málopočetné a po kvalitatívnej stránke slabo organizované pohraničné stanice Národnej bezpečnosti (NB)⁸⁹ a Finančnej stráže (FS),⁹⁰ strážiace severné hranice

⁸⁷ CHŇOUPEK, Bohuš: *Banderovci*. Bratislava 1989, s. 285 – 286.

⁸⁸ Archív bezpečnostných zložiek (ABS) Praha, f. 302-142-6. *Komisia pre vyšetrovanie banderovských tlúp na území ČSR*, s. 67.

⁸⁹ Dňa 23. 2. 1945 vydalo Predsedníctvo SNR nariadenia, na základe ktorých boli rozpustené všetky dovtedajšie formácie žandárstva a polície (z obdobia 1. Slovenskej republiky) a v rámci pôsobnosti vytvoreného Povereníctva pre veci vnútorné (od

hlavne proti pašeráctvu, boli proti oddielom UPA jednoducho bezmocné (stanice NB a FS boli v prihraničných obciach obsadené maximálne 2 – 3 príslušníkmi). Preto proti rejdujúcim oddielom UPA nevystupovali a ani sa o to celkom logicky nepokúšali a svoju činnosť sústredili iba na sústreďovanie a podávanie (často neoverených a protichodných) správ nadriadeným, respektíve vojenským orgánom, za čo si vyslúžili neadekvátnu vlnu kritiky. Čiastočne sa to zmenilo až po prísune vojenských posíl do oblasti v neskoršom období. Nemohúcnosť sa prejavila aj v štruktúrach Obranného spravodajstva (OBZ), ktoré sa toho času iba tvorili a vyvíjali.⁹¹

januára 1946 Povereníctva vnútra) SNR sa pre bezpečnostnú službu vytvoril vojensky organizovaný útvar – **Národná bezpečnosť**. Po čiastočných zmenách organizačnej štruktúry NB, uskutočnených začiatkom mája 1945, tá zahŕňovala: Hlavné veliteľstvo Národnej bezpečnosti v Bratislave, dvadsať oblastných veliteľstiev NB a miestne i pohraničné stanice NB. Na Povereníctve pre veci vnútorné sa otázkami NB všeobecne zaoberalo 1. oddelenie a otázkami činnosti pohraničných kontrolných staníc 3. oddelenie III. (bezpečnostného) odboru. Národná bezpečnosť na Slovensku sa vyvíjala a plnila úlohy v podstate samostatne a nezávisle od bezpečnostných zložiek v česko-moravskej časti republiky, kde bol výnosom Ministerstva vnútra ČSR z 30. 6. 1945 vytvorený Zbor národnej bezpečnosti (ZNB) na čele s Hlavným veliteľstvom ZNB v Prahe (útvar ZNB 9600). Koordinácia činností oboch bezpečnostných zložiek štátu sa uskutočňovala predovšetkým rokovaním zástupcov Ministerstva vnútra a Povereníctva pre veci vnútorné, ZNB a NB, vysielaním styčných dôstojníkov a pod. Slovenská NB sa stala súčasťou ZNB v druhej polovici roku 1947 na základe Zákona o národnej bezpečnosti (č.149/1947 Zb. z.). ŠTAIGL, Jan: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*. In: *Vojenská história*, roč. 4, č. 1, 2000, s. 56, 60.

⁹⁰ **Finančná stráž** – ozbrojené orgány štátnej finančnej správy (colné útvary) s úlohou stráženia a zabezpečovania pohraničných prechodov na štátnych hraniciach. Od leta 1945 vedenie jej agendy a riešenia služobných záležitostí zabezpečovalo 2. oddelenie I. odboru Povereníctva financií SNR v Bratislave. Základnú organizačnú štruktúru Finančnej stáže tvorili: hlavné inšpektoráty, inšpektoráty a oddelenia FS. ŠTAIGL, J.: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*, s. 56.

⁹¹ **Obranné spravodajstvo** (súdobá zaužívaná skratka **OBZ**) – vzniklo v 1. čs. armádnom zbore v ZSSR gen. Ludvíka Svobodu ako Vojenské obranné spravodajstvo (na priamu žiadosť sovietskeho NKVD a bez súhlasu československého MNO). OBZ od samého začiatku svojej existencie disponovalo ako právomocami spravodajskej služby, tak aj právomocami bezpečnostného orgánu (suplovalo úlohy politickej polície) a bolo predĺženou rukou sovietskeho NKVD v krajine. V dobe brannej pohotovosti štátu (trvala do konca roku 1945), kedy armáda (MNO) disponovala mimoriadnymi právomocami, sa OBZ natrvalo ukotvilo vo vojenských štruktúrach. Zameralo sa na vnútornú ochranu armády (sledovanie, kontrola a preverovanie mužstva, dôstojníkov – vtedajšia prvoradá úloha) a vonkajšiu obranu (zneškodňovanie nepriateľských agentov, špiónov a diverzantov; spravodajský dozor nad civilným obyvateľstvom; vytváranie agentúrnych sietí a pod.). V priebehu budovania (povojnovej) československej brannej moci, od začiatku júla 1945 dochádzalo k vytváraniu štruktúry OBZ pri jednotlivých armádných útvaroch a vojenských oblastiach. OBZ sa organizačne rozčlenila na Hlavnú správu OBZ pri Hlavnom štábe MNO, oblastné správy OBZ pri veliteľstvách vojenských oblastí, oddelenia OBZ (pri veliteľstvách armádných zborov, divízií a brigád a pri veľkých posádkach a v dôležitých miestach)

Jediná možná sila, ktorá mohla aktivity ukrajinských povstalcov zastaviť, bola novoformovaná československá armáda, hoci aj tá zápasila s povojnovými personálnymi a materiálnymi nedostatkami. Jej časti rozmiestnené na Slovensku tvorili 4. vojenskú oblasť s veliteľstvom v Bratislave⁹² s jednotkami so slovenským mužstvom a velením.⁹³ Rozmiestnenie československej armády totiž v roku 1945 zodpovedalo potrebe zaistenia hlavne západných a južných hraníc republiky, s ktorými bola ČSR v tej dobe ešte vo vojnovom stave (Nemecko, Rakúsko, Maďarsko), a odkiaľ bolo predpokladané eventuálne ohrozenie štátu. V dobe, kedy sa organizácia armády tvorila, nebolo o UPA a jej aktivitách nič známe a ohrozenie z juhovýchodného Poľska sa jednoducho nepredpokladalo.

Na východnom Slovensku južné hranice od Turne nad Bodvou ďalej na východ zaistovala 10. pešia divízia s veliteľstvom v Košiciach (veliteľ plk. del. Emil Perko) s pešími plukmi 14., 20. a 32. rozmiestnenými v Pre-

a dôstojníkov OBZ (nachádzajúcich sa v plukoch, práporoch, posádkových veliteľstvách stredne veľkých miest, okresných doplnovacích veliteľstvách a vo vojenských ústavoch a útvaroch). Pôsobenie OBZ čiastočne smerovalo aj mimo armádu a zasahovalo do kompetencie iných tajných služieb, najmä Odboru politického spravodajstva a Spravodajskej služby Ministerstva vnútra (MV) ČSR a spolupracovalo so sovietskymi tajnými službami. Na základe rozkazu náčelníka Hlavného štábu MNO divízneho generála Bohumila Bočka bolo OBZ od 1. 5. 1946 včlenené do štruktúry Hlavného štábu ako jeho 5. oddelenie. Bližšie HANZLIK, František: *Vojenské obranné zpravodajství v zápase o politickú moc 1945 – 1950*. Praha 2003, s. 20 – 28.

⁹² Od 25. mája 1945 platila československou vládou schválená tzv. Dočasná mierová organizácia česko-slovenskej brannej moci. Územie ČSR bolo rozčlenené na štyri organizačné a teritoriálne celky – vojenské oblasti – s rovnakou organizačnou štruktúrou vojsk. Na území Slovenska vznikla 4. vojenská oblasť s veliteľstvom v Bratislave (veliteľ brig. gen. Mikuláš Markus; od 20. 10. 1945 div. gen. Michal Širica). Základnú organizačnú štruktúru a dislokačnú zostavu vojsk podriadených 4. vojenskej oblasti tvorili: dva armádne zbory (AZ), posilové jednotky – tanková brigáda (Liptovský Mikuláš), štyri delostrelecké brigády, protiletadlový delostrelecký pluk a letecká divízia (veliteľstvo Trenčín) – a jednotky bojového zabezpečenia. Organizačné jadrá zborov tvorili pešie divízie. Veliteľstvu VII. AZ v Trenčíne (veliteľ brig. gen. M. Širica; od 20. 10. 1945 brig. gen. M. Markus) bola podriadená 4. divízia s veliteľstvom v Ružomberku (od 1. 10. 1945 reorganizovaná na 4. rýchlu divíziu s veliteľstvom v Žiline) a 9. divízia s veliteľstvom v Nitre (neskôr v Trnave). Veliteľstvu VIII. AZ v Banskej Bystrici (veliteľ brig. gen. Ján Imro; od októbra 1945 plk. Pavol Kuna) sa podriadila 2. divízia s veliteľstvom v Banskej Bystrici a 10. divízia s veliteľstvom v Košiciach. Dňom 1. októbra 1945 začala platiť tzv. Zdokonalená organizácia československej brannej moci, ktorá organizačnú štruktúru a dislokačnú zostavu vojsk na Slovensku podstatne zmenila. ŠTAIGL, Jan: Slovensko v rokoch 1945 – 1968. In: SEGEŠ, Vladimír a kol.: *Slovensko. Vojenská kronika*. Bratislava 2007, s. 136 – 137.

⁹³ V súlade s Košickým vládym programom (5. 4. 1945) sa predpokladalo zachovanie národného charakteru vojenských útvarov. Na území Slovenska boli vojenské oddiely preto zložené z mužstva, poddôstojníkov a dôstojníkov (prevažne) slovenskej národnosti. Veliaca a služobná reč bola slovenčina.

šove, Michalovciach a v Košiciach. Na severovýchodnom úseku hraníc Slovenska mala 10. pešia divízia len menšie strážne (asistenčné) oddiely (posádky)⁹⁴ v okresných mestách Humenné, Medzilaborce, Snina, Stropkov atď. A tak proti relatívne početným jednotkám UPA, nesmierne pohyblivým a skúseným, majstrovsky využívajúcim lesnatý a horský terén severovýchodného Slovenska a znalým ostatných predností partizánskeho boja, stál na začiatku slabý kombinovaný prápor „Samo“ (veliteľ kpt. pech. Tibor Samo z michalovskej posádky), skladajúci sa z dvoch rôt (zo 14. a 20. pešieho pluku v počte 120 vojakov a dôstojníkov), ktorý pod vplyvom vniknutia UPA do oblasti a z vlastnej iniciatívy 26. augusta 1945 vytvorilo velenie 10. pešej divízie. Následne bol asistenčný prápor „Samo“ posilnený mužstvom zo strážnych oddielov (25. pešieho pluku) v Snine a v Medzilaborciach (ako záloha slúžila posádka v Humennom) – spolu okolo 110 mužov, a mohlo sa počítať s podporou jednotlivých staníc NB v okresoch, ktoré sa mu veliteľsky podriaďovali. Na začiatku svoju činnosť obmedzil na hliadkovanie a získavanie presných správ o pohybe UPA a tiež zatarasenie dôležitých smerov proti hlbšiemu prieniku UPA do vnútrozemia.

Začiatkom septembra 1945 popri asistenčnom prápore „Samo“ bol 10. pešou divíziou zriadený asistenčný prápor „Bajús“ (veliteľ kpt. pech. Michal Bajús) – spojením strážnych oddielov 25. pešieho pluku, a svoju činnosť zahájila aj čata prieskumnej roty z 10. pešej divízie ako skupina „Vojtech“ (nasadení od 6. septembra 1945). Zálohu tohto vojenského zoskupenia tvorila jedna rota z 37. pešieho pluku (10. pešej divízie). Na základe rozkazu Hlavného veliteľstva NB pri Oblastnom veliteľstve NB v Humennom začiatkom septembra 1945 vznikol aj Sústredený oddiel NB ako podpora vojenských jednotiek.

Na rozkaz ministra národnej obrany ČSR súčasne odoslalo veliteľstvo 4. vojenskej oblasti na východné Slovensko ďalšie vojenské posily: „Ján“ – prápor 7. pešieho pluku a „Ondrej“ – prápor 23. pešieho pluku 9. pešej divízie z Trnavy, ktoré do akcií proti UPA sa zapojili od 8. septembra 1945. V tom čase bola dohodnutá aj spolupráca so sovietskymi pohraničnými jednotkami v Užhorode a pri veliteľstve 10. pešej divízie začal pôsobiť styčný dôstojník Červenej armády (ČA) pplk. Čerevinskij.

Samotné zapojenie sovietskych vojsk do akcie eliminácie činnosti UPA na slovenskom území v doterajších rozpracovaniach problematiky sa väčšinou opomínalo, hoci ide o jeden z kľúčových a dôležitých mo-

⁹⁴ Úlohou vojenských asistenčných oddielov bolo vykonávať prieskumnú a hliadkovaciu činnosť, brániť pokusom o ilegálne prechody štátnej hranice i pašeráctvu a poskytovať ozbrojenú asistenciu orgánom štátnej správy, predovšetkým útvarom FS a tiež NB pri plnení rôznych bezpečnostných úloh.

mentov. Podľa poľského historika G. Motyky správy o prieniku jednotiek UPA na Slovensko vzbudili znepokojenie samého Lavrentija Beriju v Moskve. Nervózna reakcia Sovietov pramenila z neznalosti zámerov a síl ukrajinských partizánov. Dokonca nevylučovali, že ide o pokus oddielov UPA prebiť sa do Zakarpatska.⁹⁵ Z tohto dôvodu bol z Užhorodu presunutý do Kapušian pri Prešove jeden motorizovaný pluk zo 4. obrnenej armády (s 30 obrnenými autami a tankami) a zároveň aj zvláštny špeciálny oddiel z 9. gardovej armády (zrejme prepadový oddiel sovietskej armády v dokumentoch pomenovaný ako „skupina pplk. ČA Rudzika“, ktorá 4. septembra 1945 dorazila na Slovensko zo Szombatheľy v Maďarsku). Do akcie likvidácie činnosti UPA na severovýchodnom Slovensku sa zapojila aj špeciálna skupina funkcionárov sovietskeho NKVD (monitorujúcich situáciu prostredníctvom niektorých svojich oddelení na východnom Slovensku). Ďalšie sovietske posily sa vyjednávali prostredníctvom sovietskeho styčného dôstojníka pplk. Čerevinského a kalkulovalo sa so zapojením ešte dvoch rôť samopalníkov z vojsk gen. A. J. Vedenina v Užhorode.

Až po ukončení vojenských príprav 11. septembra 1945 bola československou armádou v spolupráci so sovietskymi jednotkami započatá vojenská operácia na vyčistenie priestoru severovýchodného Slovenska od jednotiek UPA. Začala však relatívne neskoro, keďže približne v rovnakom čase (10. – 11. septembra 1945) dve z troch rejdujúcich sotní UPA vrátane veliteľa akcie „Andrijenka“ územie Slovenska opustili.⁹⁶ Sústredené československé vojenské oddiely (pri ktorých v úlohe styčných dôstojníkov a pozorovateľov sa vyskytovali dôstojníci ČA) v spolupráci so sovietskymi jednotkami a zosilnenými útvarmi NB od 11. septembra 1945 prakticky mohli bojovať už len proti tretej sotni UPA pod velením V. Hoška – „Myrona“.

Vzhľadom na to, že aj československé orgány disponovali informáciami o odchode dvoch sotní do Poľska a na Zakarpatsko, veliteľstvo 10. pešej divízie začalo preskupovať svoje sily. Po rozpustení skupiny „Samo“ (15. septembra 1945) prečesávanie priestoru aktuálneho výskytu oddielov UPA a ich likvidáciu, respektíve vytlačenie na hranicu so ZSSR tak uskutočňovali sovietske jednotky sústredené v skupine pplk.

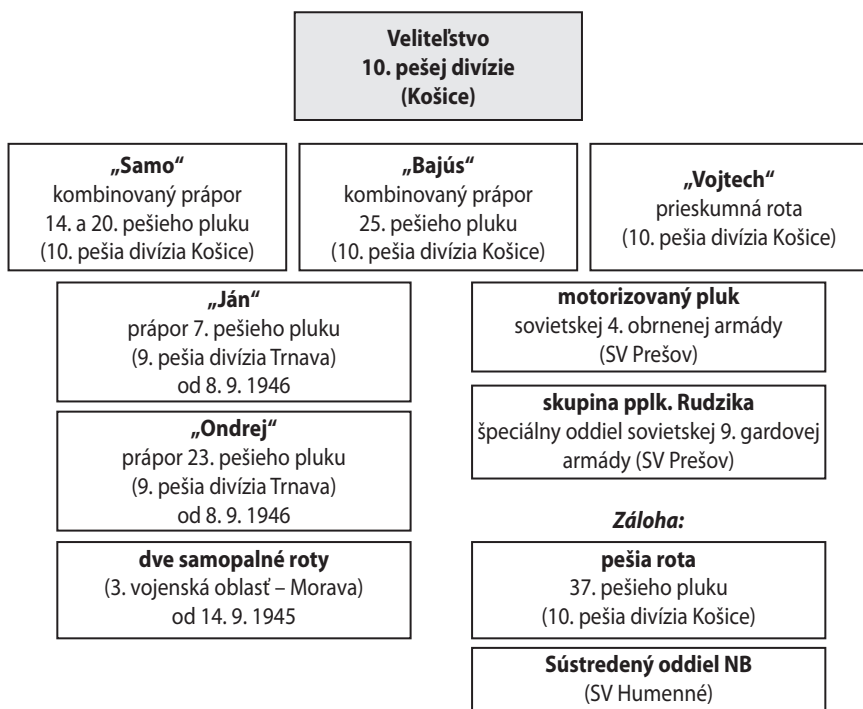
⁹⁵ MOTYKA, Grzegorz: *Ukraińska partyzantka 1942 – 1960. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii*. Warszawa 2006, s. 592.

⁹⁶ Dňa 28. augusta 1945 veliteľ rejdu „Andrijenko“ dostal depešu z Ukrajiny, na základe ktorej rozdelil rejdujúcu skupinu na tri časti. Prvá na čele s ním odišla cez Zakarpatsko do Haliče. Druhá pod velením „Pruta“ sa 10. septembra 1945 vrátila na Zakerzonie. Tretia – „Myronova“ sotňa ostala pokračovať v akcii do 24. septembra 1945. В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*, Серія “Бібліотека «Літопис УПА»”, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, s. 69.

ČA Rudzika v spolupráci s práporom „Bajús“ a rotou „Vojtech“, ktoré sa veliteľsky podriadili sovietskemu veliteľovi. Po príchode dvoch rôt samopalníkov z 3. vojenskej oblasti (Moravy) 14. septembra 1945 do Prešova, došlo k ďalšiemu preskupeniu síl a vytvoreniu novej bojovej skupiny (veliteľ mjr. pech. Jaroslav Fuks) pod spoločným názvom „Jednotka Fuksa“ (zloženej z dvoch rôt samopalníkov z Moravy a oddielov „Bajús“, „Ján“ a „Ondrej“), ktorá od 20. septembra 1945 stála v poslednej etape operácie proti UPA.

Štruktúra vojenských jednotiek nasadených proti UPA

(august – september 1945)

Nasadenie československých a sovietskych síl však nezabránilo relatívne pokojnému odchodu sotne „Myrona“ na územie Poľska 24. septembra 1945, čím sa prvý slovenský rejd UPA skončil. Pre UPA bol vcelku úspešný – pôvodné politické poslanie v plnej miere splnil. Rovnako bol aj vojensky úspešný a prebehol v pokojnej atmosfére bez výraznejších vojenských stretnutí či strát na mužstve (okrem niekoľkých dezertérov).

Odchod povstalcov na ich bázové územia bolo spôsobené výlučne tým, že úlohy na území východného Slovenska boli ukončené a preto je možné súhlasiť so slovami B. Chňoupeka, ktorý svojho času konštatoval: „...naše operácie ovplyvnili odchod banderovcov ako lanský sneh predlanskú zimu. Keby boli chceli zostať, boli by zostali. Keďže nechceli, odtiahli.“⁹⁷

Podľa Hlavného oddelenia vojenskej rozviedky pri MNO ČSR príčinou chabého priebehu antibanderovských akcií bola predovšetkým „nedostatočná ochota orgánov NB rázne zakročiť, ich stanice podávali informáciu o protivníkovi s omeškaním a celú zodpovednosť prenechali na vojenské orgány“.⁹⁸ Ďalším z dôvodov bola nepripravenosť a aj slabá organizácia vojenských oddielov (nedostatok streliva, mobilných prostriedkov, spojovacej techniky atď.), čo sa prejavilo v ich nerozvážnom postupe a zvolenej stratégii jednoduchého vytlačenia oddielov UPA za hranice.

Staršia československá historiografia síce konštatovala, že v priebehu prvého rejdú „dochádzalo aj k obyčajným lúpežným prepadom a k rabovaniu, spojeným s násilím proti obyvateľstvu“, analýza dobových dokumentov to však vyvracia. Rejdujúce oddiely UPA sa na území severovýchodného Slovenska počas svojho pochodu v auguste – septembri 1945 chovali disciplinovane a jediným protiargumentom v ich neprospech bolo získavanie potravín, zabezpečovaných na úkor obyvateľstva, ktoré samo trpelo ich nedostatkom. V tejto súvislosti na účet UPA pripisovaná vražda Michala Potomu z Breznice v Stropkovskom okrese (30. augusta 1945) istým spôsobom nezapadá do kontextu poslanca rejdú. Z jej vykonania boli obvinení ukrajinskí povstalci, objektivitu dokumentu však naruša subjektivita jej dobového objasnenia (postavená na výpovedi jediného svedka udalosti). Táto udalosť vnáša do celej problematiky na prvý pohľad zanedbateľný, avšak dôležitý rozmer.

Týmto je fenomén označenia za „banderovca“ („benderovca“) každej podozrivej (ozbrojenej, uniformovanej) osoby pohybujúcej sa v lesnatých a horských masívoch Slovenska prijatý a zaužívaný vo vedomí slovenskej povojnovej spoločnosti práve po prvom rejde UPA, ba už aj v jeho priebehu. Popritom typickou črtou prvých povojnových rokov bolo pomedzi slovenským obyvateľstvom rozšírené nosenie uniforiem a nelegálne držaných zbraní (ako dôsledok partizánčenia, prechodu frontu a bojov, ktoré sa tu odohrali) a v lesoch sa pohybovalo viacero

⁹⁷ CHŇOUPEK, B.: *Banderovci*, s. 292.

⁹⁸ FIALA, Jan: *Zpráva o Akci B*. Praha 1994, s. 97.

nespoľahlivých živlov.⁹⁹ Práve na východnom Slovensku – území najviac postihnutom vojnou, kde sa citeľne prejavovala chudoba, hlad a podvýživa obyvateľstva a ktoré bolo značne národnostne premiešané a vládli tu komplikované pomery vo všetkých sférach verejného života, sa zároveň vytvárali živné podmienky pre formovanie pašeráckych a zločineckých skupín. Navyše, viaceré nespoľahlivé elementy rýchlo pochopili, že sa meno banderovcov dá zneužiť pre vlastné často nekalé úmysly, respektíve na maskovanie vlastných činov a priestupkov (nevynímajúc zločineckých). Absencia spoľahlivých príslušníkov NB a FS, nedostatočné vojenské zabezpečenie hraníc, prevládajúce organizačné nedostatky na úrovni miestnych národných výborov, korupcia a klientelizmus tomu len napomáhali. Bezpochyby, okrem oddielov UPA na území severovýchodného Slovenska v tomto období pôsobili aj iné ozbrojené skupiny – pašerácke, kriminálne, ba teroristické,¹⁰⁰ a to tak z blízkeho poľského a zakarpatského pohraničia, ako aj domáce. Práve to následne vyostrovalo situáciu v oblasti a samotnú UPA kompromitovalo.

Preto oveľa zložitejším okamihom vnímania problematiky pôsobenia UPA na území východného Slovenska pôsobí úsek medzi prvým a druhým rejdom UPA na Slovensku (október 1945 – marec 1946), zmapovaný prostredníctvom dokumentov zaradených do druhej kapitoly publikácie. Nepochybne ide o ďalšiu kľúčovú periódu, keďže všetko to, čo sa v nej udialo, sformovalo nielen tzv. antibanderovskú opozíciu (propagandisticky usmerňovanú a zneužívanú), ale stalo sa pre vyššie vládne a bezpečnostné inštanície na Slovensku podnetom pre normalizáciu pomerov v severovýchodnom pohraničí, zmobilizovalo ochranu štátnych hraníc a voči UPA sa začalo pristupovať radikálnejšie.

Po ukončení prvého rejdu UPA na východnom Slovensku boli aj vojenské jednotky z 9. pešej divízie a 3. vojenskej oblasti postupne stiahnuté z regiónu do svojich mierových pozícií. Podobne aj sovietske oddiely zrejme v priebehu októbra 1945 sa vrátili do ZSSR (ku koncu roka 1945 boli z ČSR vyvedené všetky sovietske vojenské jednotky). Od jesene 1945 tak zabezpečovali bezprostrednú ochranu hranice Slovenska

⁹⁹ Napríklad prenasledovaní a vysídľovaní Nemci, bývali maďarskí vojaci a osoby viacerých národností vracajúce sa domov zo zajateckých, koncentračných a iných táborov, všemožní dezertéri, stúpenci predchádzajúcich vojnových režimov, utečenci, kriminálne elementy – pašeráci, pytláci a pod. Dokonca niektoré vojenské správy z tohto obdobia rozdeľovali medzi „banderovcami“ (ako sa domnievali – banditami, bandami) a „skupinami UPA“ – ukrajinskými povstalcami.

¹⁰⁰ Slovenský národný archív (SNA) Bratislava, f. PV – bezp., šk. 486, č. 47/1946. *Zaistenie bezpečnosti občianstva – hlásenie Veliteľstva 4. oblasti Bratislava č. 80.904/Taj. oper. 1945.*

opäť už len oddelenia FS a pohraničné stanice NB. Vojenské jednotky 10. pešej divízie boli z bezprostredného stráženia hraníc stiahnuté a aj naďalej vystupovali v úlohe asistenčných oddielov pri plnení novovytýčených úloh „Zabezpečenia pohraničného územia“ (ZPÚ)¹⁰¹ – organizačných opatrení, ktoré nesmerovali k priamej ochrane hranice, ale sledovali zabezpečenie pokoja a poriadku v pohraničí.¹⁰² Od Bardejova po hranice ZSSR vojenskú asistenciu tvorili k dispozícii veliteľstva 10. pešej divízie ponechané oddiely 25. pešieho pluku sformované do dvoch skupín – „Bajús“ a „Skupina pešieho pluku 25“ – a vlastný prápor z 20. pešieho pluku.

Práve po redukcii vojenskej sily sa začali na území severovýchodného Slovenska objavovať nielen kriminálne ozbrojené skupiny zahraničné a domáce, ale aj príslušníci poľskej regulárnej armády a rôzne poľské nacionalistické elementy, využívajúce pretrvávajúce slabé obsadenie pohraničia FS i NB a od konca leta 1945 pravidelne prepádali a lúpili slovenské prihraničné obce. Tieto vpády sa neuskutočňovali len na severovýchodnom Slovensku, ale v celej dĺžke poľských hraníc. K množiacim sa prípadom prepádania a rabovania slovenského obyvateľstva však začalo dochádzať na prelome októbra – novembra 1945, a to predovšetkým vo Svidníckom, Medzilaborskom a najmä Sninskom okrese.

Bezpečnostná situácia sa komplikovala v okrese Medzilaborce, kam pod vplyvom tragických udalostí v juhovýchodnom Poľsku (spojených s násilným presídlením lemkovského obyvateľstva do ZSSR) od októbra 1945 sa začali objavovať menšie skupinky utečencov. V ich šlapajach sa čoskoro objavili aj bližšie neidentifikovateľné ozbrojené skupiny. Nie je možné jednoznačne určiť, o koho vlastne išlo, keďže všetky uvedené delikty ich pôsobenia mali vo väčšine čisto kriminálny charakter a boli vnímané ako činnosť banderovcov. Osobitne kritická situácia vznikla v novembri a decembri roku 1945 v okrese Snina. Nešlo už iba o prepadnutia a rabovanie. Došlo k viacerým vraždám, pri ktorých zahynulo 18 ľudí, predovšetkým obyvateľov židovského vierovyznania a komu-

¹⁰¹ Vojenský historický archív (VHA) Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 11. *Vykonanie zaistenia pohraničného územia v oblasti 10. pešej divízie.*

¹⁰² V rámci vytvárania mierového systému ochrany hraníc (podľa predvojnového modelu) nariadilo MNO ČSR po dohode s MV a Ministerstvom financií ČSR vytvorenie štvorsledovej zostavy ochrany hranice (31. 8. 1945). Prvý sled predstavovala FS uzatvárajúca predovšetkým hraničné prechody, druhý pohraničné stanice NB (ZNB), tretí asistenčné oddiely vojenských jednotiek dislokovaných v blízkosti hranice a štvrtý, ako záloha, rýchle divízie jednotlivých vojenských oblastí. ŠTAIGL, J.: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*, s. 58.

nistov (z obcí Nová Sedlica, Ulič a Kolbasov),¹⁰³ za vykonávateľov ktorých boli označení príslušníci UPA.¹⁰⁴

Samotné vedenie UPA na Zakerzoní, ako je známe, sa od vražd miestnych komunistov a Židov spáchaných v Sninskom okrese koncom roka 1945 dištancovalo. Ako uviedol ukrajinský historik V. Vjatrovyč, československými autormi cielene nebol braný do úvahy moment, „že k spomínaným vraždám došlo v decembri, t.j. v tom čase, keď na území Slovenska oddielov UPA jednoducho nebolo.“ Zároveň V. Vjatrovyč podotkol, že vraždy v okrese Snina boli československou historiografiou nespravodlivo pripisované ukrajinským partizánom a úmyselne uvádzané ako príklad „banderovského teroru“ a jednoznačný dôkaz antisemitizmu UPA. Odvolávajúc sa na ukrajinského historika L. Šankovského (pôsobiaceho v USA) uvádza, že na jeseň roku 1945 bol v okrese Snina organizovaný špeciálny oddiel na spôsob agentúrno-provokačnej jednotky NKVD. Tento pseudobanderovský oddiel pod menom UPA potom uskutočnil rad prepadových akcií voči civilnému slovenskému obyvateľstvu v Sninskom okrese.¹⁰⁵ Táto alternatíva môže prichádzať do úvahy, keďže prítomnosť oddielov sovietskej armády a dokonca funkcionárov NKVD v tomto priestore a čase je potvrdená. Známa je aj skutočnosť, že aparát NKVD často využíval na boj s UPA ním vytvárané pseudobanderovské oddiely (pravidelne ich nasadzovali na území západnej Ukrajiny a juhovýchodného Poľska), cieľom ktorých bolo terorizovať civilné obyvateľstvo pod rúškom UPA. Nasadenie podobného oddielu na severovýchodnom Slovensku by malo svoj zmysel a logiku – hneď v začiatkoch pôsobenia by UPA zbavilo sympatií a zázemia na Slovensku, o vybudovanie ktorých sa ukrajinskí povstalci usilovali.¹⁰⁶

¹⁰³ Uvedené udalosti z októbra – decembra 1945 boli niektorými staršími autormi uvádzané ako druhý vpád UPA na východné Slovensko. Je to neopodstatnená konštrukcia, ktorá sa nezakladá na pravde, ale skôr na dohadoch či výmysloch. Takéto konštatovanie sa napríklad objavilo v prácach P. Dršku, ktorý hovorí o prieniku sotní „Brovko“, „Karmeljuk“, „Myron“, „Perih“, „Sokil“ a čaty „Horbového“ do okresu Snina v celkovom počte 500 osôb, čo je úplným nezmyslom, vrátane názvu sotní, ktoré v štruktúre UPA na Zakerzoní v podstate neexistovali (okrem sotne „Karmeljuk“, ktorá sa nachádzala ďaleko na sever od slovenských hraníc, a „Myron“ bol iba krátkodobým veliteľom inej sotne, dočasne mu zverenej). DRŠKA, Pavel: *První boje s banderovci*. In: *Vojenské dějiny Československa*. V. díl (1945 – 1955). Praha 1989, s. 100 – 101.

¹⁰⁴ Podrobnejšie ŠMIGEL, Michal: *Vraždy židov a komunistov na severovýchodnom Slovensku v roku 1945: Kolbasovská tragédia*. In: *Acta historica Neosoliensia*, č. 10/2007. Banská Bystrica 2007, s. 217 – 231.

¹⁰⁵ В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*, Серія “Бібліотека «Літопис УПА»”, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, s. 75 – 76.

¹⁰⁶ Ako pripúšťa bádateľ banderovskej problematiky Bohuš Chňoupek, „hoci sa nikdy nenašli dôkazy, mal som podozrenie, že vraždy v Novej Sedlici, Uliči a Kolbasove mal na svedomí“ oddiel UPA pod velením veliteľa „Bira“. Vysvetľuje, že „Birova“ sotňa sa

Najpravdepodobnejšou zo všetkých možných alternatív (ktoré sa v ostatnej dobe na Slovensku traktovali) objasnenia udalostí sa javí verzia, že vraždy boli na Židoch vykonané účelovo, pravdepodobne na objednávku s cieľom odstránenia nepohodlných osôb v regióne. Nedá sa vylúčiť ani to, že páchatelmi bola čisto kriminálna poľsko-slovenská skupina. Až zarážajúco totiž bijú do očí znalosti miestnych pomerov príslušníkmi vraždiacej skupiny a ich disponovanie presnými informáciami o situácii v regióne – zrejme získanými v spolupráci s niektorými miestnymi obyvateľmi. Príčiny vražd neboli ani rasové a ani politické (ako sa doteraz problém interpretoval), ale skôr ekonomické, respektíve išlo aj o vyrovnanie si účtov. Na základe poznatkov o situácii, ktorá v tom čase vládla v okrese Snina, je možné podozrenie rozšíriť a za „objednávateľov“ vražd sninských Židov označiť niektorých funkcionárov miestnej správy a príslušníkov staníc NB v okrese.¹⁰⁷ Navyše jeden z dokumentov prešovskej Štátnej bezpečnosti z roku 1952 priamo obviňuje jedného z funkcionárov ONV v Snine, ktorý údajne stál v pozadí židovských vražd vykonaných koncom roka 1945 a na odstránení predovšetkým kolbasovských Židov mal mať zvláštny záujem.¹⁰⁸ Pozoruhodne to potvrdzuje aj jeden z dokumentov bratislavského Povereníctva vnútra (z 20. marca 1946), v ktorom sa konštatovalo, že oddiely UPA sa ku koncu roku 1945 v oblasti nevyskytovali, ale využívali túto okolnosť „rôzne lupičské a pašerácke bandy, ktoré pod názvom „banderovci“ terorizovali, drancovali a tiež vraždili obyvateľstvo v severovýchodnom cípe Slovenska. K týmto sa v niektorých prípadoch pridali zločinecké živly zo Sninského

nachádzala v poľskom pohraničí najbližšie k okresu Snina. (CHŇOUPEK, B.: *Banderovci*, s. 313.). Naopak Komisia pre vyšetrovanie banderovských tlúp na území Československa vo svojej záverečnej správe z februára 1948 uvádza, že vraždy v Sninskom okrese spáchali ozbrojené oddiely, ktoré do okresu prenikli zo Zakarpatskej Ukrajiny a tam sa opäť vrátili (ABS Praha, f. 305-143-1). Čo v tomto podaní môže práve nadväzovať na teóriu využitia pseudobanderovskej skupiny vytvorenej sovietskou NKVD v Zakarpatsku.

¹⁰⁷ Vraždy spáchané na Židoch a komunistoch v Sninskom okrese v novembri – decembri 1945 sú objektom výskumu skupiny slovenských historikov, ktorí uvedenú otázku skúmajú od roku 2006 a niektoré čiastkové výsledky publikovali (pozri napríklad ŠMIGEL, M.: *Vraždy židov a komunistov na severovýchodnom Slovensku v roku 1945: Kolbasovská tragédia*, s. 217 – 231; tiež ŠMIGEL, Michal: *Murders of Jews in Northeastern Slovakia in 1945 – the Kolbasov Tragedy*. In: *Holokaust ako historický a morálny problém v minulosti a súčasnosti / Holocaust as a historical and moral problem of the past and the present*. Bratislava: Dokumentačné stredisko holokaustu pre Úrad vlády SR, 2008, s. 420 – 432.). Situáciu okolo výskumu tragickej epizódy vražd v okrese Snina komplikuje skutočnosť, že okrem doteraz nájdených dokumentov (publikovaných v druhej kapitole) sa viacerým bádateľom problematiky nepodarilo objaviť komplexnú dokumentáciu z vyšetrovania skutkov. Nie je možné vylúčiť, že ak aj existovala, nebola zarchívovaná, respektíve neskôr mohla byť aj účelovo zničená.

¹⁰⁸ Archív Ministerstva vnútra Slovenskej republiky Levoča, f. B-10-7, č. j. 84. *Krajská správa ŠtB Prešov z 15. decembra 1952*.

okresu, zvlášť keďže tamojšie obyvateľstvo žije vo veľmi biednych pomeroch a nemá zárobkovej možnosti“.¹⁰⁹ Uvedené konštatovanie Povereníctva vnútra len potvrdzuje v súčasnosti interpretovanú teóriu, že za vraždami spáchanými v okrese Snina v novembri – decembri roku 1945 mohli stáť aj kriminálne elementy v podstate z radov domácich.¹¹⁰ V neskoršom období (v novembri 1947) na spoločnom zasadnutí vojenskej a bezpečnostnej komisie ČSR náčelník Hlavného štábu MNO divízy gen. B. Boček sumarizujúci výsledky protibanderovských aktivít konštatoval, že „v mnohých prípadoch bolo zistené, že oddiely zložené z československých občanov – lesných poľovníkov, pašerákov a rôznych kriminálnych elementov svoje zločiny uskutocňovali práve na účet banderovcov“.¹¹¹

Zložitá bezpečnostná situácia v okresoch Snina a Medzilaborce v novembri – decembri 1945 opätovne zmobilizovali československé vojenské a bezpečnostné orgány. Pod vplyvom správ o situácii v severovýchodnom kúte Slovenska veliteľstvo 10. pešej divízie 29. novembra 1945 vydalo rozkaz o urýchlennom presune do Medzilaboreckého a Sninského okresu I/14 práporu z Popradu (zo 14. pešieho pluku) s úlohou zaistiť severovýchodnú oblasť a zlikvidovať ilegálne skupiny, respektíve zabrániť ich prieniku na slovenské územie. Jeho oddiely však dorazili do ohrozených obcí Sninského okresu 7. decembra 1946 (teda tesne po uskutočnených židovských vraždách v Uliči a Kolbasove).

Pod paľbou kritiky sa znova ocitli útvary NB na východnom Slovensku. Na základe rozkazov Hlavného veliteľstva NB v Bratislave bol oblastný veliteľ NB Košice II škpt. Emil Krokavec už 11. decembra 1945 vyslaný do Humenného. Jeho úlohou bolo až do odvolania riadiť všetky opatrenia, týkajúce sa bezpečnosti občanov a ich majetku v severovýchodných okresoch a mal nadviazať spojenie s najvyšším veliteľom vojenských jednotiek dislokovaných do ohrozeného priestoru štáбом 4. vojenskej oblasti. K dispozícii mu boli dané všetky v oblasti dislokované stanice NB a aj pohotovostné oddiely NB v Bardejove, Snine a Michalovciach.¹¹² Súčasne Hlavné veliteľstvo NB do tohto priestoru presunulo časť príslušníkov NB z oblastných veliteľstiev v Michalovciach, Prešove,

¹⁰⁹ ABS Praha, f. 307-99-1. *Ozbrojené tlupy na Slovensku, situačné hlásenie z 20. 3. 1946.*

¹¹⁰ Napríklad aj v niekoľkých ďalších dokumentoch (z roku 1946) bratislavské Povereníctvo vnútra konštatovalo, že sa stupňujú „rôzne prepady hlavne v severnom pohraničí, kde naši ľudia na úkor benderovcov prevádzajú krádeže“. SNA Bratislava, f. PV-bezp., šk. 1, č. 180/1945. *Celková situačná správa z územia celého Slovenska za mesiac november 1946*, s. 25.

¹¹¹ В Чехословакии уже нет бендеровцев. In: Демократический голос, 22. novembra 1947.

¹¹² SNA Bratislava, f. PV – sekr./1946, šk. 76, č. 966/240-46. *Rozkaz HVNB č. 320.dôv. zprav./1945.*

Bardejove a Košiciach a na úrovni niektorých (nespolahlivých) staníc NB došlo k radu personálnych zmien.¹¹³

Dňa 14. decembra 1945 sa situáciou na východnom Slovensku zaoberalo na svojom zasadnutí aj Predsedníctvo vlády ČSR v Prahe, ktoré uložilo MNO, aby náležite posilnilo vojenské posádky v okresoch Snina a Medzilaborce.¹¹⁴ Veliteľ 4. vojenskej oblasti divízy gen. Michal Širica po dohode s Hlavným štábom MNO však ešte predtým vydal 13. decembra 1945 rozkaz vytvoriť zvláštnu (osobitnú) skupinu pre ZPÚ severovýchodného Slovenska.¹¹⁵ Podľa jeho rozkazu mala skupina ZPÚ v sile štyroch práporov (4. rýchla divízia tvorila zálohu skupiny) zaistiť štátne hranice s Poľskom a ZSSR od Čertižného (v Medzilaboreckom okrese) po Ruský Hrabovec (okres Snina) a s pomocou spravodajskej siete, vytvorenej zo spoľahlivého miestneho obyvateľstva, získavať o UPA bližšie údaje. Veliteľstvu skupiny boli podriadené zložky NB v oblasti (Oblasťné veliteľstvo NB z Košíc malo usmerňovať ich činnosť)¹¹⁶ a pri štábe ZPÚ začal pôsobiť aj styčný dôstojník FS. Veliteľom skupiny ZPU bol najprv pplk. pech. Jaroslav Kmicikievič – veliteľ pešej brigády 4. rýchlej divízie (jeho veliteľstvo používalo krycí názov „Jaroslav“), ktorého v polovici januára 1946 vystriedal pplk. gšt. Ján Stanek, veliteľ 4. rýchlej divízie (krycí názov veliteľstva ZPÚ – „Jánošík“).

Na základe rozkazov veliteľstva skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ tri prápory priamo asistovali útvarom NB a FS v strážení hranice, a to prostredníctvom umiestnenia 1 – 2 čiat či roty do jednotlivých prihraničných osád. Úlohou jednotiek bolo prehradenie dôležitých prechodov, hliadkovanie v dôležitých smeroch a kontrola obyvateľstva. Z iniciatívy veliteľa ZPU „Jánošík“ bola 18. januára 1946 uzatvorená dohoda o vzájomnej spolupráci pri prenasledovaní a likvidácii oddielov UPA s veliteľstvom sovietskych pohraničných jednotiek NKVD Zakarpatskej oblasti (v zastúpení plk. Kantorova).¹¹⁷ Okrem nadviazania spojenia a výmeny sprá-

¹¹³ SNA Bratislava, f. PV – sekr./1946, šk. 76, č. 966/240-46. *Hlásenie HVNB o protiopatreniach proti banderovcom na východnom Slovensku č. 442.dôv./1945. Tamtiež, f. PV – bezp., šk. 76, č. 966/240-46. Zoznam útvarov NB na východnom Slovensku, doplnených prísl. NB v dôsledku zhoršenia sa bezpečnostných pomerov v tomto kraji.*

¹¹⁴ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“ 1945 – 1948, šk. 51, inv. č. 175. *Správa Úradu predsedníctva Sboru poverenikov z 18. 02. 1946.*

¹¹⁵ SNA Bratislava, f. PV – sprav., šk. 9, inv. č. 8. *Zvláštny rozkaz pre zaistenie pohraničného územia na severovýchodnom a východnom Slovensku.*

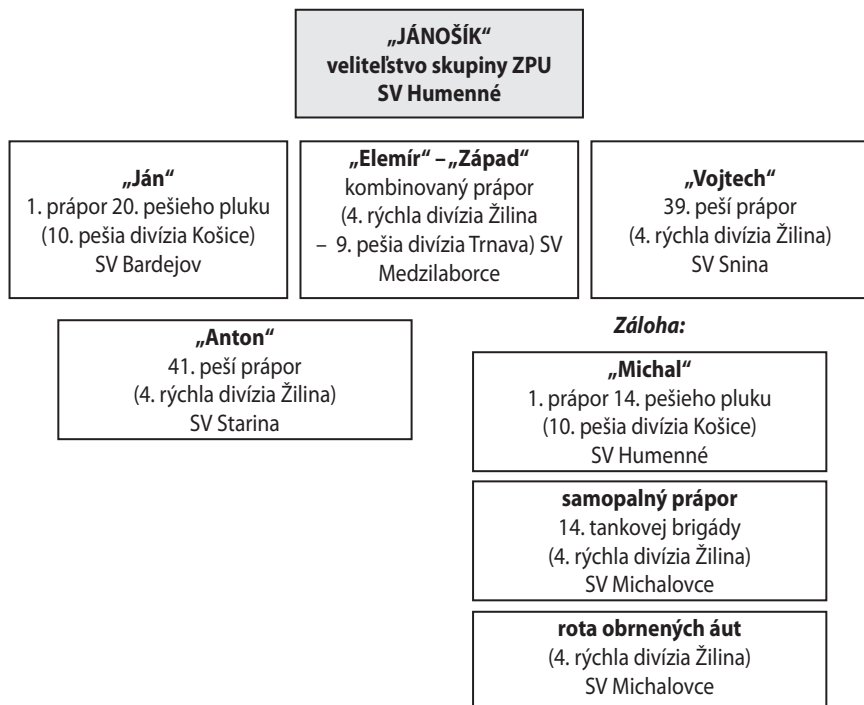
¹¹⁶ MIČKO, Peter: *Ukrajinská povstalecká armáda (UPA) na Slovensku v roku 1946.* In: *Annale historici Presovienses*, č. 6, 2006, s. 203 – 204.

¹¹⁷ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 40, inv. č. 118. *Dohodnutie medzi československým a sovietskym vojskom o vzájomnej spolupráci na potieranie Benderovských bánd.*

vodajských informácií bola dohodnutá možnosť prekračovania hraníc v prípade akcií prenasledovania UPA v pohraničnom pásme, čo sa v konečnom dôsledku nerealizovalo, keďže v prvých mesiacoch roku 1946 oddiely UPA neprekračovali slovenskú hranicu.

Štruktúra skupiny ZPÚ „Jánošík“

(január – marec 1946)

V januári 1946 došlo k posilneniu štruktúr OBZ v severovýchodnom pohraničí. Aktivizoval sa Oblastný bezpečnostný referát (OBR) v Humennom a boli zriadené oddelenia vojenskej rozviedky pri veliteľstve a jednotlivých práporoch skupiny ZPÚ „Jánošík“, kde začalo pôsobiť takmer 40 spravodajských príslušníkov.¹¹⁸ Súčasne s vytvorením agentúrnej siete konfidentov z miestnych obyvateľov, dochádzalo k lepšiemu získavaniu správ o bezpečnostnej i politickej situácii na priľahlom

¹¹⁸ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 177. Zoznam príslušníkov OBZ skupiny ZPÚ v Humennom.

poľskom území a o činnosti UPA v oblasti – na spôsob tzv. ofenzívneho /vonkajšieho/ spravodajstva.

Situácia na severovýchodnom Slovensku sa akoby načas po bezpečnostnej stránke stabilizovala. Všetko sa odvíjalo od situácie v susednom juhovýchodnom Poľsku, kde v prvých mesiacoch roka 1946 poľská armáda prešla do vojenskej ofenzívy a oddiely UPA tu kládli mimoriadne intenzívny odpor. Zároveň z pohľadu československých orgánov boli pokladané za nebezpečné prechody hraníc lemkovským obyvateľstvom, ktoré v dôsledku zostrenej situácie v juhovýchodnom Poľsku od začiatku roka 1946 ojedinele (neskôr hromadne) utekalo na územie severovýchodného Slovenska (zvlášť do okresu Medzilaborce), kde bolo jednotlivými bezpečnostnými útvarmi zaisťované a deportované späť za hranice. Keďže sa predpokladali aj únikové prechody oddielov UPA na slovenské územie, veliteľstvo 4. VO posilnilo Skupinu „ZPÚ“ ďalšími zálohami zo 4. rýchlej divízie, čím celá skupina dosiahla stav 2500 mužov.¹¹⁹ Pod vplyvom získaných spravodajských správ o situácii v juhovýchodnom Poľsku a na dožiadanie veliteľa ZPÚ „Jánošík“ začiatkom februára 1946 bratislavské Povereníctvo vnútra vyhlásilo vo východoslovenských okresoch mimoriadne opatrenia (návrh na vyhlásenie stanného práva bolo zamietnuté)¹²⁰ a odovzdalo pplk. gšt. J. Stanekovi dočasnú právomoc oblastného veliteľa NB na území severovýchodného Slovenska, ktorú vykonával do 15. marca 1946.¹²¹

V neskoršom období podľa vojenských prieskumných správ mala UPA utrpieť v Poľsku rad porážok (čo však nebolo presné), a preto sa očakávalo, že konečná likvidácia ukrajinského nacionalistického hnutia bude uskutočnená poľskými orgánmi v dohľadnom čase. Z tohto dôvodu bola časť československých vojakov, sústredených v severovýchodnej oblasti Slovenska na boj s UPA, prepustená do zálohy. Stav vojenskej skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ týmto klesol o polovicu – na 1250 mužov a podľa návrhu veliteľa skupiny pplk. gšt. J. Staneka bola uskutočnená jej reorganizácia, ktorá vychádzala z predpokladu, že ďalšie nebezpečenstvo zo strany banderovcov už nie je veľké. Zaistenie slovenských hraníc v severovýchodnom úseku preto prevzali opäť len jednotky 10. pešej divízie a väčšina ostatných sa vrátila k svojim pôvodným posádkam.¹²²

¹¹⁹ FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, s. 67.

¹²⁰ SNA Bratislava, f. PV – bezp., šk. 486, č. 131/1946. *Mimoriadne opatrenia na severovýchodnom Slovensku – žiadosť o vyhlásenie.*

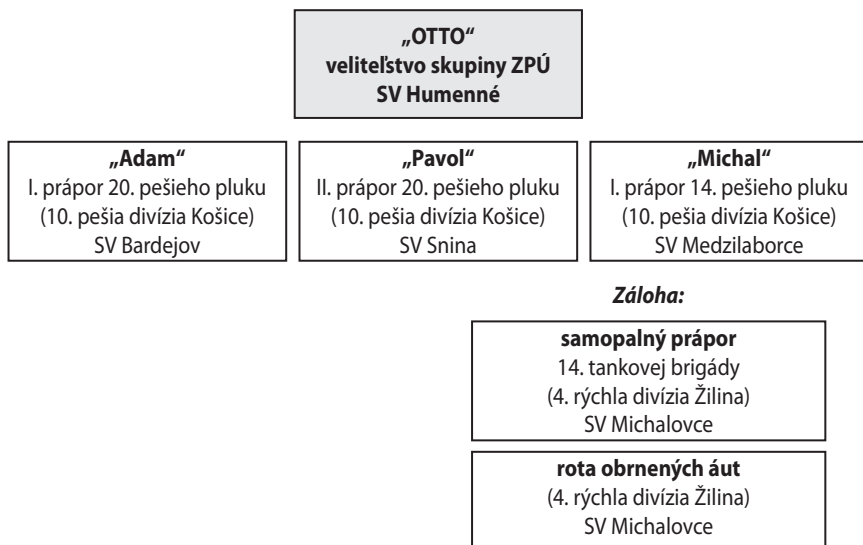
¹²¹ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 175. *Stanek Ján, pplk. gšt. – poverenie právomocou oblastného veliteľa NB - zrušenie.*

¹²² VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 177. *Prepustenie mužstva odv. roč. 1943 a reorganizácia skupiny ZPÚ – návrh.*

Koncom marca 1946 veliteľstvo 10. pešej divízie vytvorilo novú vojenskú skupinu pre ZPÚ severovýchodného Slovenska „Otto“ (veliteľ pplk. Otto Wágner z 20. pešieho pluku) v sile troch peších práporov a s motorizovanými jednotkami v zálohe dislokovanými v Michalovciach, ktorá vymenila doterajšie sústredenie vojenských síl a mala chrániť hranice v dĺžke 200 km od rieky Poprad po obec Ubľa v Sninskom okrese¹²³ (dokumenty o pôsobení skupiny ZPÚ „Otto“ sa zachovali len v útržkovitej podobe). Bolo to však chybné vojenské rozhodnutie, zrealizované práve v predvečer druhého rejd UPA na územie Slovenska (prostredníctvom dokumentov jeho priebeh je ozrejmeneý v tretej časti tejto publikácie).

Štruktúra skupiny ZPÚ „Otto“

(apríl 1946)

Úspech prvého slovenského rejd z roku 1945 podnietil UHVR a vedenie OUN a UPA na Zakerzoní k organizácii aj druhého propagačného ťaženia na Slovensko. Na jeho uskutočnenie však zapôsobili aj ďalšie faktory. Na zahraničnopolitickej scéne od začiatku roka 1946 došlo k ochladeniu vzťahov medzi ZSSR a jeho bývalými spojencami v antihitlerovskej koalícii, čo nakoniec viedlo k deleniu sveta na dva nepriateľské

¹²³ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 177. Rozkaz veliteľstva VO-4 pre reorganizáciu a zmenu zostavy „Zvláštna skupina ZPÚ“.

tábory. Táto polarizácia dávala nádej, že Západ poskytne účinnú pomoc a podporu antisovietskym a antikomunistickým hnutiam odporu, čo prispelo k ich aktivizácii. Na druhej strane išlo o dôležitú vnútropolitickú udalosť v ČSR – májové voľby roku 1946 do Ústavodarného národného zhromaždenia, ktoré mali určiť politickú budúcnosť krajiny v ďalšom období. A tak do predvolebného boja medzi komunistami a demokratickými silami o budúce smerovanie povojnového Slovenska vstúpila na jar roku 1946 so svojimi aktivitami v oblasti severovýchodného Slovenska aj UPA.

Prípravy na druhý rejd UPA na územie ČSR, respektíve Slovenska boli začaté už v zime roku 1946. Ako v prípade prvého, tak aj druhý rejd pripravoval Vasyľ Halasa – „Orlan“.¹²⁴ Okrem „Orlana“ sa na prípravách rejdu podieľali aj ďalší vedúci činitelia OUN a UPA Zakerzonského kraja. Zodpovedný za politicko-propagandistickú činnosť bol Jaroslav Peciva – „Vadym“. Veliteľ kuriňa Vasyľ Mizernyj – „Ren“ bol poverený formovaním oddielov, ktoré mali odísť na Slovensko. Okružný vedúci OUN Myroslav Huk – „Hryhor“ pripravoval vydanie propagandistickej literatúry a letákov v slovenskom a českom jazyku. Vedúci nadrajónu OUN „Beskid“ Stepan Goľaš – „Mar“ mal na starosti zabezpečenie proviantu. Veliteľom celej akcie na Slovensku bol poverený V. Hoško – „Myron“, účastník a veliteľ jedného z oddielov v prvom slovenskom rejde. Okrem jeho sotne sa na územie Slovenska pripravovali odísť aj sotne Vasyľa Šyškanynca – „Bira“ a „Didyka“ (meno neznáme), velenie ktorej v časoch rejdu prebral veliteľ „Karmeluk“ (meno neznáme). Zároveň bol stav sotní posilnený propagandistami z civilnej siete OUN Zakerzonja. Celkovo na príprave akcie pracovalo okolo 1000 ukrajinských povstalcov a pracovníkov civilnej siete OUN zo Zakerzonja.¹²⁵ Pre povstalcov zapojených do propagandistického ťaženia na Slovensko „Orlan“ vypracoval „Krátke inštrukcie“, ktorými sa počas pochodu mali riadiť a v ktorých načrtol hlavnú koncepciu a taktické úlohy druhého rejdu UPA na východné Slovensko.¹²⁶

¹²⁴ Pozri ГАЛАСА, Василь: *Наше життя і боротьба. Спогади*. Львів 2005, s. 84 – 85.

¹²⁵ В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*, Серія „Бібліотека «Літопис УПА»“, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, s. 79 – 80.

¹²⁶ Podľa V. Halasa – „Orlana“: „V súlade s taktickými pokynmi, povstalci mali: obsiahnuť čo najväčšie územie, nezdržujúc sa dlho na jednom mieste; vyvarovať sa boja s česko-slovenskými armádnymi jednotkami; hneď po príchode rozdávať roľníkom naše letáky, vysvetľovať, že nechceme bojovať proti nim; informovať o cieľoch nášho boja a nájsť prívržencov medzi inteligenciou.“ ГАЛАСА, В.: *Наше життя і боротьба. Спогади*, s. 85.

„Krátke inštrukcie tým, ktorí idú v rejd na Slovensko“ a smernice „Myronovi“ v liste „Priateľovi Myronovi!“ sa publikujú: В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*, Серія „Бібліотека «Літопис УПА»“, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, s. 158 – 162, 169 – 173.

Posledné nariadenia dostali vojaci oddielov UPA, pripravení vniknúť na územie Slovenska, v dňoch 4. – 5. apríla 1946 v obci Wola Wyżna v blízkosti slovenských severovýchodných hraníc. Tie prekročili všetky tri sotne (celkovo 400 povstalcov) večer 6. apríla 1946 osobitne v stanovenom čase (od 21.00 hod.) a bez prekážok v medzilaboreckom úseku hraníc (v okolí Habury). V nasledujúcich dňoch príslušníci všetkých troch oddielov UPA na území severovýchodného Slovenska rozbehli aktívnu propagandistickú činnosť. Používali taktiku odskúšanú už v priebehu prvého rejdú – opäť sa rozdelili, čím vyvolávali dojem veľkého počtu pohybujúcich sa ukrajinských partizánov v regióne a snažili sa svojou činnosťou obsiahnuť čo najväčšie teritórium.¹²⁷ Navyše boli dobre zásobené propagandistickým materiálom v podobe letákov (publikuje sa vo štvrtjej časti publikácie).

Vzhľadom na svoj početný stav skupina ZPÚ „Otto“ opäť nebola schopná ubrániť hranice v severovýchodnom úseku, čo rovnako (ako v prvom rejde) pôsobilo v prospech oddielov UPA rejdujúcich po východnom Slovensku. Aj napriek zosilneniu ofenzívneho spravodajstva útvarmi OBZ nebola postrehnutá aktivita UPA a informáciami o pripravách rejdú vojenská rozviedka nedisponovala, čo opäť svedčí o hlbokéj a úspešnej konšpirácii zámerov ukrajinských povstalcov.

Od 14. apríla 1946 veliteľstvo 4. vojenskej oblasti po dohode s Hlavným štábom československej armády začalo s prísunom posíl a zároveň s formovaním novej vojenskej skupiny „Oceľ“, velenie nad ktorou prevzal plk. gšt. Jan Heřman, zástupca veliteľa 4. vojenskej oblasti. Súčasne vzniknutou situáciou na východnom Slovensku sa na svojej 51. schôdzi zaoberala 16. apríla 1946 aj československá vláda. Uznesla sa na tom, aby akcie proti UPA boli prevedené všetkou silou a MNO i MV ČSR nariadilo urýchlene do dvoch týždňov zabezpečiť vyčistenie územia od UPA a normalizovať pomery v oblasti. Preto vláda podriadila všetky jednotky NB a FS armádnemu veleniu na Slovensku.¹²⁸

K 18. aprílu 1946 veliteľstvo 4. vojenskej oblasti a Hlavný štáb československej armády urýchlene uvoľnili a presúvali do oblasti pôsobenia UPA ďalšie bojaschopné vojenské jednotky (z 2., 9. a 10. pešej a 4. rýchlej divízie) posilnené o dva samopalné prápory tankových brigád z českých krajín. Celkovo (k 21. aprílu 1946) sa sústredilo na východnom Slovensku 14 peších motorizovaných a samopalných práporov, jeden prápor tankov, dva delostrelecké oddiely, rota obrnených áut, letka bo-

¹²⁷ Bližšie o priebehu druhého rejdú UPA na Slovensku: ŠMIGEL, M.: *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 128 – 157; В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословащини*, Серія “Бібліотека «Літопис УПА»”, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, s. 79 – 95.

¹²⁸ SNA Bratislava, f. PV – sekr., šk. 74, inv. č. 99. *Podriadenie FS a NB – vyžiadanie*.

jových lietadiel a niekoľko menších jednotiek (v sile rôť), rozdelených do podskupín „Železo“, „Hliník“ a „Zlato“ (poslednej podliehala aj skupina pre ZPÚ „Otto“). Skupine „Oceľ“ sa zároveň podriadili všetky stanice NB, pohotovostné oddiely NB a oddelenia FS. Pre prípadné použitie na severovýchodnom Slovensku boli v českých krajinách v pohotovosti ďalšie tri prápory. Povereníctvo vnútra súčasne vydalo vyhlášku o mimoriadnych opatreniach v okresoch východného Slovenska.¹²⁹

Proti trom sotniám UPA tak bolo nasadených zhruba 7000 vojakov s tankami, delostrelectvom a letectvom a s podporou oddielov NB a FS. Už od 18. apríla 1946 armádne jednotky obsadili údolia riek Cirocha, Topľa a Sekčov a sústredili sa na čiare Brekov – Humenné – Sol’ – Hanyšovec – Bardejov, čím si vytvorili pozíciu na začatie vojenskej operácie, neskôr pomenovanej „široké hrable“.¹³⁰ Jej podstata spočívala v obkľúčení oblasti pohybu UPA a následnom vytlačení nepriateľa za štátne hranice, ktoré mali následne zaistiť a tak zabezpečiť ich integritu. Napriek tomu ich úloha nebola jednoduchou záležitosťou. „K zneškodneniu skupín UPA, ktoré sa vyhýbali stretnutiu, neustále sa presúvali a boli rozptýlené v hornatom a lesnatom teréne s možnosťou úkrytu a skrytého pohybu, nestačila len početná prevaha,“ – ako svojho času konštatoval J. Fiala.¹³¹

Nasadenie československých vojenských oddielov a NB bolo opäť oneskorené. Vojenská operácia začatá 21. apríla 1946 sa uskutočnila v dobe, kedy oddiely UPA buď opustili alebo postupne opúšťali územie Slovenska (vzhľadom na to, že sa rejd chýlil k záveru) a vracali sa na svoje bázové územie (sotňa „Karmel’juka“ prekročila slovensko-poľskú hranicu v noci z 18. na 19. apríla, sotňa „Bira“ 22. apríla a sotňa „Myrona“ 24. apríla 1946). Skupina „Oceľ“ pokračovala v prečesávaní ohrozenej oblasti a do 29. apríla 1946 dosiahla hranicu s Poľskom, ktorú obsadila a utesnila v priestore od Čertižného po Novú Sedlicu.

V priebehu rejd sa všetky tri sotne UPA pohybovali na Slovensku podľa vopred pripraveného plánu. Sotňa „Bira“ po trase Medzilaborce – Humenné – Vranov nad Topľou – Giraltovce – Stropkov. Na severovýchodnom Slovensku jednotka strávila 16 dní a bez vážnejších prekážok či vojenských stretnutí navštívila celkom 31 obcí. Sotňa „Myrona“ sa presúvala po línii Medzilaborce – Stropkov – Giraltovce – Bardejov – Prešov – Sabinov a došla aj do okolia Košíc. Celkovo prešla 311 kilometrov

¹²⁹ ABS Praha, f. 307-60-2. Vyhláška Povereníctva vnútra zo dňa 16. apríla 1946 č. 11.686-1/1946-III/4.

¹³⁰ Pozri MIČKO, P.: *Ukrajinská povstalecká armáda (UPA) na Slovensku v roku 1946*, s. 203 – 204.

¹³¹ Podrobnejšie pozri FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, s. 79, 80 – 84.

Štruktúra skupiny „Oceľ“ (k 21. aprílu 1946)

„OCEĽ“ veliteľstvo skupiny (SV Prešov)		
Podskupina „Železo“ SV Slov. Raslavice	Podskupina „Hliník“ SV Hanušovce	Podskupina „Zlato“ SV Humenné
„Zdeněk“ I. prápor 23. pešieho pluku (9. pešia divízia Trnava)	„Ivan“ 39. motorizovaný prápor (4. rýchla divízia Žilina)	„Jozef“ 41. motorizovaný prápor (4. rýchla divízia Žilina)
„Anton“ II. prápor 23. pešieho pluku (9. pešia divízia Trnava)	„Štefan“ II. prápor 17. pešieho pluku (9. pešia divízia Trnava)	„Karol“ 45. motorizovaný prápor (4. rýchla divízia Žilina)
„Adam“ I. prápor 20. pešieho pluku (10. pešia divízia Košice)	„František“ I. prápor 7. pešieho pluku (9. pešia divízia Trnava)	„Václav“ kombin. delostrelecký oddiel (10. pešia divízia Košice)
„Matej“ II. prápor 14. pešieho pluku + dve roty 32. pešieho pluku (10. pešia divízia Košice)		„Vasil“ pomocná rota (10. pešia divízia Košice)
		„Emil“ samopalná rota (10. pešia divízia Košice)
		„Peter“ prieskumná rota (10. pešia divízia Košice)

Skupina ZPÚ „Otto“ SV Humenné
„Pavol“ II. prápor 20. pešieho pluku (10. pešia divízia Košice)
„Michal“ I. prápor 14. pešieho pluku (10. pešia divízia Košice)
„Milan“ samopalný prápor 14. tankovej brigády (4. rých. divízia Žilina)
„Dávid“ rota obrnených áut (4. rýchla divízia Žilina)

Záloha:
„Filip“ tankový prápor 14. tankovej brigády (4. rých. divízia Žilina)
„Dušan“ kombin. delostrelecký oddiel (2. pešia divízia Banská Bystrica)
„Čechy“ samopalný prápor (1. vojenskej oblasti)
„Morava“ samopalný prápor (3. vojenskej oblasti)
letka bitevných lietadiel (Košice)

Štruktúra skupiny „Ocel“

(22. – 29. apríl 1946)

„OCEL“ veliteľstvo skupiny (SV Prešov)		
Podskupina „Železo“ (SV Medzilaborce)	Podskupina „Hliník“ (SV Výrava)	Podskupina „Zlato“ (SV Snina)
„Anton“ peší prápor (SV Habura)	„František“ peší prápor (SV Čabalovce)	Veliteľstvo „Jaroslav“ (SV Hostovice)
„Adam“ peší prápor (SV Bardejov)	„Štefan“ peší prápor (SV Svetlice – Világy)	„Jozef“ motorizovaný prápor (SV Vyšná Jablonka)
„Zdeněk“ peší prápor (SV Medzilaborce)	Záloha: „Dušan“ kombinovaný delostrelecký oddiel (Výrava)	„Karol“ motorizovaný prápor (SV Čukalovce)
Záloha: „Filip“ tanková rota (Medzilaborce)	„Oldřich“ čata obrnených áut (Ňagov)	Veliteľstvo „Otto“ (SV Kolbasov)
„Milan“ časť samopalného práporu (Medzilaborce)		„Ivan“ motorizovaný prápor (SV Polana)
		„Matej“ peší prápor (SV Topoľa)
		„Pavol“ peší prápor (SV Zboj)
Podskupina „RUKA“ od 10. – 13. mája 1946 (SV Prešov)		

Záloha skupiny „Ocel“:

„Čechy“ samopalný prápor (Zbudské Dlhé)
„Morava“ samopalný prápor (Podčičva – Tovarné)
„Filip II“ tanková rota (Humenné)
„Milan“ časť samopalného práporu (Humenné)
„Oldřich“ čata obrnených áut (Humenné)

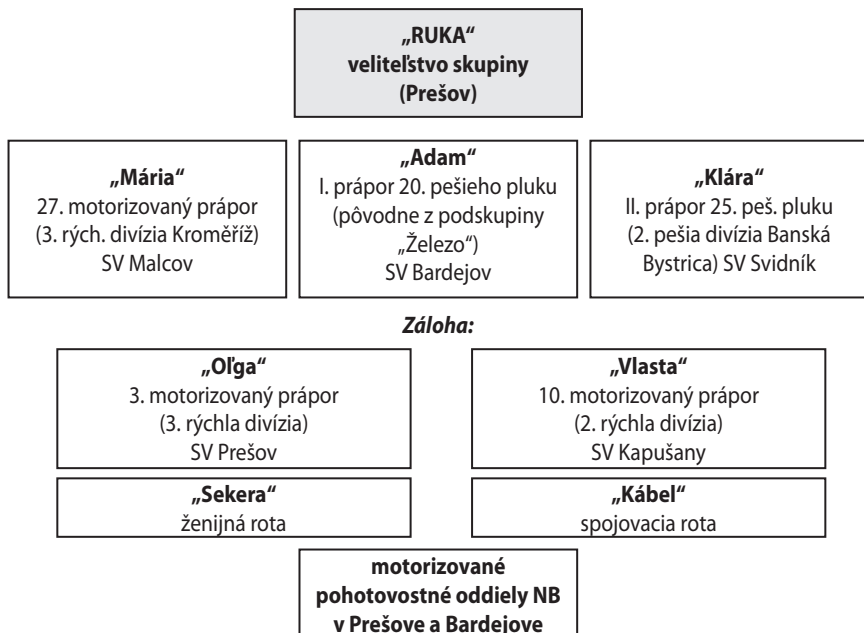
Záloha:

„Václav“ kombinovaný delostrelecký oddiel (Hostovice)
„Michal“ peší prápor (Snina)
„Oldřich“ čata obrnených áut (Snina)

a navštívila 49 miestnych obcí. Tretia sotňa pod velením „Karmeluka“ sa presúvala po trase Medzilaborce – Giraltovce – Stropkov – Bardejov – Prešov – Vranov nad Topľou – Humenné – Michalovce a navštívila 26

Štruktúra podskupiny „Ruka“

(od 10./13. mája 1946)

obcí na východnom Slovensku.¹³² V súhrne oddiely UPA navštívili 106 obcí v desiatich východoslovenských okresoch, v ktorých uskutočnili plánované aktivity. Cieľ vytyčený svojím velením jednoznačne naplnili (pôvodným zámerom bolo zdržať sa na území východného Slovenska 10, maximálne 14 dní, aj to za podmienky, že nebudú rušení československými jednotkami). V skutočnosti druhý slovenský rejd trval fakticky do 24. apríla 1946, teda 18 dní.¹³³ Počas neho sa oddiely UPA nestretli s väčším odporom československých armádných a bezpečnostných

¹³² Hlásenia oddielov „Myron“, „Bir“ a „Karmeluk“ rejdujúcich v apríli 1946 po Slovensku sú publikované v: *Літопис Української Повстанської Армії. Том 33. Eds.: П. Й. Потічний, І. Лико. Торонто – Львів 2001, s. 592 – 627.*

¹³³ В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословаччини*, Серія „Бібліотека «Літопис УПА»“, Т. 2. Торонто – Львів, 2001, s. 82

zložiek, z celej akcie vyšli bez vážnejších ľudských strát – niekoľko zranených a nezvestných (dvoch zajatých) a bez väčších prekážok sa vrátili do svojich základní v juhovýchodnom Poľsku. Zamýšľané propagačné ťaženie aj tentokrát úspešne zrealizovali.

Po obsadení severovýchodného úseku slovensko-poľských hraníc vojenské jednotky skupiny „Ocel“ od mája 1946 opäť plnili funkciu ZPÚ (obdobie máj – september 1946 je predmetom piatej časti publikácie). Navyše po opätovnom vyostrení situácie v prilahlom poľskom území veliteľstvo 4. vojenskej oblasti vyslalo do priestoru nové posily – časť 3. rýchlej divízie z Moravy a jeden prápor z 2. pešej divízie, ktoré spolu s 1. práporom 20. pešieho pluku boli včlenené do novovytvorenej podskupiny „Ruka“ (veliteľ plk. Jan Kolařík). Tá zaistovala štátne hranice na západ od postavenia skupiny „Ocel“ – od Čertižného po rieku Poprad (s tromi prápormi priamo na hranici a dvomi v zálohe). Podskupina „Ruka“ mala v zostave skupiny „Ocel“ zvláštne postavenie a operovala samostatnejšie.¹³⁴

Skúsenosti s predchádzajúcimi prienikmi oddielov UPA na územie Slovenska viedli československé vládne a vojenské orgány prvýkrát k nadviazaniu spolupráce s poľskou stranou.¹³⁵ Po vzájomných rokovaníach vládnych a najvyšších vojenských predstaviteľov oboch štátov sa 26. apríla 1946 na Duklianskom priesmyku stretli zástupcovia vojenskej skupiny „Ocel“ a poľskej operačnej skupiny DGO „Rzeszów“, pôsobiacej proti UPA na území Poľska od začiatku apríla 1946. Obidve strany sa informovali o uskutočnených a plánovaných akciách proti UPA, zaistení hraníc a dohodli sa na ďalších schôdzkach a spolupráci v oblasti výmeny spravodajských informácií a v prípadnej koordinácii svojich postupov.¹³⁶ Zároveň obe strany vymenovali styčných dôstojníkov, ktorí začali pôsobiť pri veliteľstvách oboch skupín od 12. mája 1946 (pri veliteľstve „Ocel“ mjr. gšt. Jan Konieczny, pri veliteľstve DGO „Rzeszów“ škpt. gšt. Jozef Musil). Súčasne s tým československé vojenské veliteľstvo a štáb plk. J. Heřmana opätovne zaktivizovali spoluprácu so sovietskym vojenským velením v Užhorode (už v priebehu druhého (aprílového) rejdru UPA niektoré jednotky skupiny „Ocel“ spolupracovali

¹³⁴ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 595. *Osobitný rozkaz pre jednotky veliteľstva „Ruka“*. *Smernice pre ZH*.

¹³⁵ V praktickej rovine boli vzťahy medzi ČSR a Poľskom v prvých povojnových rokoch značne napäté. Prispievali k tomu okrem iného územné spory o uznanie predvojnových hraníc a obojstranné nároky na niektoré oblasti predvojnového Nemecka po posunutí poľsko-nemeckej hranice na líniu Odra – Nisa (predovšetkým oblasť Tešínska), ako aj napätá situácia okolo Hornej Oravy a severného Spiša. ŠTAIGL, J.: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*, s. 55.

¹³⁶ FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, s. 85 – 86.

s pohraničnými útvarmi NKVD pri výmene spravodajských informácií o UPA¹³⁷ a pri skupine začal pôsobiť sovietsky styčný dôstojník.¹³⁸ V priebehu letných mesiacov roku 1946 došlo aj k viacerým spoločným rokovaniam vojenských predstaviteľov ČSR, Poľska a ZSSR s cieľom koordinácie činnosti armád proti UPA.

V máji – júni 1946 okrem niekoľkých prestreliek priamo na hraničnej čiare vládol v pohraničí relatívny pokoj. Skupina „Oceľ“ (v júni 1946 približne 11 000 mužov) zabezpečovala na severovýchodnom Slovensku predovšetkým úlohy ZPÚ. Na základe informácií od operačnej skupiny „Rzeszów“ velenie skupiny periodicky zosilňovalo ochranu hraníc (zostava skupiny sa niekedy menila podľa aktuálnej situácie) a po ukončení poľských akcií vojenské oddiely skupiny uskutočňovalo prečesávanie štátnej hranice i predpolia vlastného obranného postavenia a v spolupráci s útvarmi NB realizovalo operácie vyhľadávania i odsunu lemkovských utečencov z Poľska, ktorí práve pod vplyvom poľských operácií prechádzali na slovenské územie a hľadali tu útočisko¹³⁹ (koncom mája 1946 odsunuli za hranice viac než 4000 lemkovských utečencov a ďalších v nasledujúcom období zhromažďovali do internačného tábora pre utečencov v Strážskom). Na vyhľadávaní a zaistení podozrivých civilistov sa podieľali útvary OBZ a tzv. Zvláštna skupina npor. Huga Reismanu,¹⁴⁰ veliteľsky podriadená 6. oddeleniu (OBZ) veliteľstva „Oceľ“ (k 26. máju 1946 bolo hlásených 290 zaistených osôb pre spoluprácu s UPA alebo inú nezákonnú činnosť).¹⁴¹ Súčasne bolo vojenskou rozvedkou naďalej prostredníctvom agentúrnej siete uskutočňované ofenzívne spravodajstvo,¹⁴² do ktorého sa v neskoršom období zapojili aj pohraničné oddiely NB a získavali informácie o politicko-spoločenských pomeroch a pôsobení UPA v priľahlom poľskom pohraničí¹⁴³ (hoci správy získané takýmto spôsobom, častokrát mali mimoriadne malú spravodajskú hodnotu).

¹³⁷ VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 500. *Osobitný „Tajný“ rozkaz.*

¹³⁸ Archív Ústavu pamäti národa (A ÚPN) Bratislava, f. B 10-7. *Banderovci, akcia proti nim, spolupráca s ČA.*

¹³⁹ Bližšie pozri ŠMIGEL, Michal: *Lemkovskí utečenci na Slovensku (1945 – 1946)*. In: Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa. Legnica – Zielona Góra 2007, s. 313 – 329.

¹⁴⁰ ABS Praha, f. 302-142-6. *Zoznam opatrení pre „Oceľ“ – 6“ zo 17. mája 1946.*

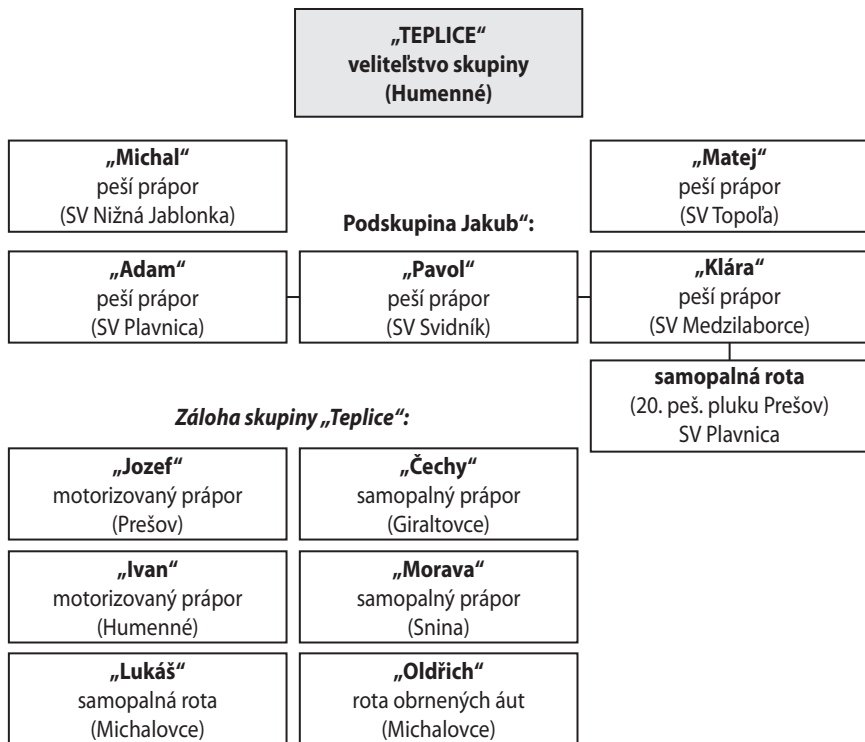
¹⁴¹ FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, s. 90.

¹⁴² VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 43, inv. č. 184. *Činnosť orgánov výzved. spravodajstva – usmernenie.*

¹⁴³ Po reštrukturalizácii Povereníctva vnútra v roku 1946 prešla organizácia správy NB (vrátane pohraničných staníc) do pôsobnosti 1. oddelenia V. odboru (verejná bezpečnosť a administratívna polícia). Niektorými kompetenciami vo vzťahu k ich činnosti

Štruktúra skupiny ZPÚ „Teplice“

(10. august – 18. september 1946)

V júli 1946 sa zostava síl vyčlenených na ochranu hranice a ZPÚ čiastočne zmenila (doterajší spôsob ZPÚ bol síce účinný ale vyžadoval nasadenie veľkého počtu síl a prostriedkov). Na základe dohody MNO, MV a Ministerstva financií ČSR bol doterajší štvorsled zabezpečenia

prítom disponovali aj ďalšie zložky Povereníctva, najmä VI. odbor (spravodajský), na jeseň 1946 premenovaný na odbor „Z“ (štátna bezpečnosť a politické spravodajstvo). Práve výnosom jeho prednostu mjr. R. Viktorína z 10. 8. 1946 boli úlohy pohraničných staníc NB rozšírené o ofenzívne spravodajstvo, t.j. získavanie správ z pohraničia a tiež z vnútrozemia toho-ktorého susedného štátu, na hraniciach ktorého sú ich veliteľstvá dislokované (okrem ZSSR proti ktorému akékoľvek spravodajstvo bolo zakázané). Táto vonkajšia spravodajská činnosť mala byť organizovaná do hĺbky 30 km od vlastnej hranice a jej cieľom bolo získavať informácie o hospodárskych, politických, spoločenských a vojenských otázkach vývoja susedných štátov. ŠTAIGL, J.: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*, s. 59 – 60.

štátnych hraníc (podľa nariadenia MNO z 31. augusta 1945) zmenený na trojsled spojením doterajšieho 3. a 4. sledu.¹⁴⁴ Vojským jednotkám a útvarom dislokovaným v blízkosti hranice boli súčasne stanovené úlohy na „Zaistenie hranice“ v čase akútneho ohrozenia vonkajšej bezpečnosti štátu.¹⁴⁵

Pokojná situácia v pohraničí umožňovala redukciu síl stráženia hraníc severovýchodného Slovenska a reorganizovať skupinu ZPÚ „Oceľ“, ktorá 22. júla 1946 zmenila svoje krycie meno na „Teplice“. Velenie skupiny zhodnotilo dovtedajšie skúsenosti zaistenia hraníc a akcií proti UPA a navrhovalo nové spôsoby ZPÚ, prostredníctvom dôkladnej spravodajskej ochrany hraníc a pohybových manévrov silných a rýchlych záloh. Od polovice augusta 1946 časť vojenských oddielov skupiny postupne odchádzala do svojich mierových posádok (vrátane časti českých jednotiek), v dôsledku čoho skupina ZPÚ „Teplice“ bola zredukovaná na 5 peších práporov a samopalnú rotu v tzv. spravodajskom slede a 2 motorizované i 2 samopalné prápory so samopalnou rotou a rotou obrnených áut v zálohe. Dňa 10. septembra 1946 boli odvolaní aj styční dôstojníci pôsobiaci pri štáboch skupín „Teplice“ a „Rzeszów“. Koncom septembra 1946 velenie nad skupinou „Teplice“ prevzal plk. Jozef Tlach a plk. J. Heřman sa vrátil na svoje pôvodné pôsobisko na veliteľstve 4. vojenskej oblasti.¹⁴⁶

Od konca druhého aprílového rejdú po koniec roku 1946, respektíve až do jari roku 1947 sa ucelené oddiely UPA na území severovýchodného Slovenska v podstate neobjavovali (až na malé skupiny, spravidla prechádzajúce na slovenské teritórium v snahe vyhnúť sa poľskému obklúčeniu, ktoré však ihneď odchádzali späť do Poľska). Jednotky spravodajského sledu skupiny „Teplice“ monitorovali priestor pohraničia striedajúc miesta svojej činnosti a hliadkovania. Zálohy práporu a zálohy skupiny sa predovšetkým venovali výcviku. K drobným incidentom došlo na hraničnej poľsko-slovenskej čiare až koncom roku 1946. Vo väčšine prípadov sa oddiely UPA všemožne vyhýbali stretu s jednotkami československej armády a nemali záujem o vojenskú konfrontáciu. V dôsledku pokojnej situácie sa skupina ďalej reorganizovala a súčasne znižovala (stavom k 30. novembru 1946 dosahovala už len 3920 mužov).

¹⁴⁴ Pozri poznámku č. 21.

¹⁴⁵ ŠTAIGL, J.: *Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950)*, s. 59.

¹⁴⁶ FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, s. 108 – 109.

* * * * *

Editorská poznámka: Dokumenty sú vo väčšine publikované v plnom znení a len v niektorých prípadoch boli časti dokumentov vynechané (ak ich obsah bol venovaný z hľadiska problematiky nepodstatným témam či momentom). Vynechaný text je označený značkou: [...]. Nečitateľné slová či vety v dokumentoch sú označené značkou: (...). V prípade neidentifikácie podpisov písaných rukou je v hranatých zátvorkách uvedené: [nečitateľný podpis].

Zachované je autentické znenie dokumentov, a to aj v prípade, keď sa pravopisne rozchádza so súčasnou jazykovou normou (zachované sú aj pravopisné chyby či nárečové slová pisateľa – zo zásady minimálnych zásahov do pôvodnosti dokumentu). Opravované boli len zrejmé preklepy. Niektoré skrátené slová boli spresnené za pomoci hranatých zátvoriek (napríklad: vd.[ova]).

Slovenský prepis poľských názvov obcí sa nespresňuje v prípade, že nie je zásadný grafický rozdiel v ich znení. Ak slovenský prepis sa odlišuje od poľského pomenovania je uvedený v poznámke v pôvodine.

Všeobecne zaužívané skratky a skratky častejšie sa opakujúce sú vysvetlené v osobitnej časti tejto publikácie.

* * * * *

Editor vyslovuje srdečné poďakovanie všetkým osobám, ktoré boli nápomocné pri príprave tohto zväzku. Veľká vďaka patrí predovšetkým prekladateľom Štefanovi Kruškovi a Dr. Josyfovi Sirka, recenzentom Dr. Miroslavovi Kmeťovi a Dr. Petrovi Mičkov, pánu Mykolovi Kulyku za pomoc od „Litopysu UPA“ a osobitne prof. Petrovi J. Potičnému za jeho usmerňovanie, cenné pripomienky, rady a celkovú pomoc.

Michal Šmigel'

UPA Raids as Reflected in the Documents of the Army and Security Apparatus of the Czechoslovak Republic (1945–1946)

In the first years after the end of the Second World War units of the Ukrainian Insurgent Army (UPA) carried out a series of propaganda raids on the territory of Slovakia (Czechoslovak Republic; CSR). These raids, which had immense political and social significance, triggered the Czechoslovak army's largest military operation in the postwar period.

In certain aspects, these raids overwhelmed the security measures that were implemented in connection with the liquidation of the UPA's operations in the CSR. The UPA's penetration into Slovakia between spring 1945 and spring 1946 had an explicitly political goal and took the form of propaganda raids. Although the third round of UPA raids into the CSR in 1947 had a political subtext, it was primarily a military question, and the potential political impact on the domestic political development of Czechoslovakia gradually accrued to it. Thus, the documents that focus on the UPA's operations on the territory of the CSR are an extremely rich source of information and an invaluable aid to understanding various important aspects of this question.

These archival materials are especially interesting in that they are helping researchers to become aware of the forms and methods of the national liberation struggle, particularly its military and political aspects, which was waged by the UPA, the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), and the Ukrainian Supreme Liberation Council (UHVR) in the Ukrainian ethnographic lands. The raids that were organized from southeastern Poland into the CSR by UPA detachments, whose goals were to conduct anti-Soviet and anti-communist propaganda, draw attention to the Ukrainian armed resistance movement and, later, cross the territory of Czechoslovakia to the American Zone of Occupation in Germany in 1947, are reflected in Czech and Slovak army and security service documents. These archival materials, which are slowly filling the information vacuum, are crucial to a thorough study of questions relating to the UPA's operations in Eastern and Central Europe.

From the Czech and Slovak standpoints, the documents that reveal the activities of the UPA in the CSR in 1945–1948 shed light on the military aspect of the measures which were implemented in order to liquidate the UPA in Czechoslovakia. In a broader context, they are also an important component in the study of the situation in those years and the socialist republic's domestic political development—particularly in Slovakia—during the critical postwar period. At the same time, they are crucial to the study of the military structures and security apparatus of the CSR—their status, organization, and development, methods and

forms of ensuring the stabilization of security in the republic—as well as the protection and security of the state borders, etc. For many decades these documents were inaccessible to the public. Their publication will help preclude the conceptualization of often frivolous statements and opinions, especially in Slovakia and the Czech Republic, which for many decades have been characterized by a one-sided and stereotypical approach to questions relating to the UPA (and often ignoring broader interconnections both in historiography and political essay writing).

* * * * *

Volume 48 of the *Litopys UPA* is the first of two volumes devoted to UPA activities on the territory of Slovakia in 1945–1946, as revealed in Slovak and Czech documents. The documents featured in this first volume cover the period from the first UPA propaganda raid into eastern Slovakia (August–September 1945)—to the end of the second raid (April 1946), as well as to late September 1946. The second volume will focus on the third penetration by UPA units into the CSR in 1947, captured UPA soldiers, and the investigation of their activities by a state commission of the CSR that was created in 1947–1948. The division of this large topic into two time periods is dictated, above all, by the huge quantity of documentary material stored in the archives of Slovakia and the Czech Republic: literally thousands of archival documents are located in the collections of several archival institutions in these two neighboring republics.

The primary source base for the study of the activities of UPA detachments on the territory of Czechoslovakia in 1945–1947/48 is mostly concentrated in military and central (national) archives and the archival fonds of the security organs of both republics.

A special place in the research on UPA activity in Slovakia is occupied by the documents stored in the collections of the Military Historical Archive in Bratislava, mainly in the collection called “Operation ‘Banderites’: Military Units Operating against the Banderites in 1945–1948.”¹⁴⁷ This collection contains documents that were drawn up by

¹⁴⁷ The collection known as “Operation ‘Banderites’: Military Units Operating against the Banderites in 1945–1948” was originally stored at the Czech Military Historical Archive (VHA) in Prague. In the 1990s, after Czechoslovakia split into two independent countries, it was transferred to Slovakia. A flood in 2002 damaged the building housing the VIA, as well as the archival materials of the Group of Modern Fonds (up to 1945) including, among others, the collection “Ministry of National Defense 1945–1950,” part of which is comprised of documents on the UPA in the CSR. The reconstruction of the damaged archival documents began in 2003, and at the present time access to them is denied. Documents relating to the UPA, which are stored in other, undamaged, collections of the VHA in Prague are found in other fonds (individual groups of documents).

anti-UPA military units in Slovakia, but there is no documentation by the army, which hunted down UPA members in Moravia in 1947. This material is thus incomplete and includes documents drawn up by only sixty army units that were deployed against the UPA in 1945–1947. Documents originating from other units either did not survive or were not archived. In addition, those documents that are extant are of a diverse nature. Some are comprehensive—minutes, series of orders, military diaries, agentura reports, etc.—while others exist only in the form of fragments.

In 1962 some historically insignificant materials—for the most part, documents relating to quartermaster issues, including correspondence the supply of materiel, reports on the use of fuel, postal books, etc.—were discarded, and the collection was reduced from 191 archival cartons to 101; this is the current situation. The historical value of this collection is unquestionably high, as it contains situational and intelligence reports that expose the strategy and activities of the UPA detachments in Slovakia. As well, they reveal not only yesterday's perceptions of the UPA raids into Slovakia but also relations both in northeastern Slovakia and southeastern Poland, the situation of the Lemko population and its flight to Czechoslovak territory, and many other issues. From the large number of existing operational orders it is possible to make a detailed reconstruction of the progress of the combat actions that were aimed at eliminating UPA activity in the country, i.e., to trace the tactic of launching Czechoslovak military units into battle and their movements, as well as the reorganization of combat groups and their results.¹⁴⁸

Some military documentation on the Czechoslovak army's anti-UPA actions is stored in a collection housed at the Slovak Military Historical Archive, entitled "The Command of the 4th District Bratislava: 1945–1950" (a total of 32 inventory units). It includes some written material prepared by the command of the 4th Military District in Bratislava, intelligence service reports, announcements about the activities of UPA units in Slovakia, orders issued by the command, reports of Czechoslovak units that were thrown against the UPA, and documentation on the UPA's rear line service. The collection also includes materials documenting the CSR's cooperation with the Polish army, actions targeting refugees from the Lemko region, reports on the hunt for the UPA in Moravia

¹⁴⁸ *Operace "Banderovci": Vojenské útvary operující proti banderovcům 1945–1948. Sdružený inventar* (Praha: Vojenský historický archiv, 1966), pp. 5–8.

¹⁴⁹ *Velitelstvo 4. oblasti Bratislava, Roky 1945–1950: Inventár*, comp. Milan Ondruš (Trnava: Vojenský historický archiv, 2002).

and the use of detachments that were created from the ranks of former partisans in 1947, and their activities, etc. These materials mainly cover 1945–1946, and most copies of these documents are stored in the collection entitled “Operation ‘Banderites.’”¹⁴⁹

Various collections in the Czech Archive of the State Security Service, above all fond 307 entitled “Banderites”, play a key role in the study of UPA activities in the CSR. The materials contained in this fond include mostly documents on the actions targeting UPA detachments on Czechoslovak territory from 1945 to 1948, which were undertaken by the organs of National Security (*Národná bezpečnosť*; NB), the Corps of National Security (*Zbor národnej bezpečnosti*; ZNB) and State Security (*Štátna bezpečnosť*; ŠtB). The documents in this collection comprise a comparatively broad base of materials (a total of 111 archival cartons) consisting of a large number of reports on the presence of UPA units and their activities, as well as situational reports prepared by individual NB stations, part of the materials of the Regional Commands of the NB based in nearly every corner of Slovakia (only some from Moravia).¹⁵⁰ In addition, the fond contains various types of documents that reveal the measures undertaken against the UPA: directives, orders, circulars, agentura announcements, teletype messages, statements of Czechoslovak citizens who had links with UPA members, personnel files, and minutes of interrogations of captured UPA soldiers and members of the OUN civilian network in Poland. The collection also contains organizational matters, administrative (office) notes, photographs (of captured and killed UPA members) and graphic materials (maps, plans, and sketches), particularly with regard to the deployment of individual NB and ZNB units, border protection, etc. There are also documents issued by military commands and the Ministry [*Povereníctvo*] of Internal Affairs of the Slovak National Council (SNR) in the form of teletype announcements and situational reports about the location and movement of the UPA detachments, military intelligence, orders issued by the General Staff of the Ministry of National Defense in connection with the anti-UPA actions (copies of these documents are located in some archival collections stored at the central

¹⁵⁰ Documentary materials on the transit of some insurgents and smaller groups of the UPA through Moravia in 1947 are located in a branch of the Archive of the State Security Organs in Kanice, near Brno, specifically in fonds A–14 (Territorial Command of the SNB in Prague) and A–15 (Territorial Command of the SNB in Brno).

¹⁵¹ *Prozatímní inventář k archivnímu fondu 307 Banderovci* (Prague: Archiv bezpečnostních složek, 2008). Accessed at: <http://www.abscr.cz/data/pdf/abs/inventar-307.pdf>.

archives).¹⁵¹ In terms of quantity and quality, this is arguably the best developed collection on this topic.¹⁵²

Some documents of the state security and intelligence services connected to the UPA's activity on the territory of the CSR are housed in several other fonds of the Archive of the State Security Service, specifically in the Fond of the Scholarly Institute, which contains materials on the activities of the Czechoslovak state security and intelligence services after 1945, as well as in the collections entitled "Main Directorate of Military Counterintelligence" (fond 302) and "Various Security Materials from 1945" (fond 304). These collections include materials on the activities of the intelligence services, documents concerning the investigations of individuals who crossed the border illegally, reports on the situation in the border area and on the actions that were launched against UPA units (agentura and daily reports, etc.).

In addition to documents from the archives of the army and the state security service, materials on the UPA's activity on the territory of postwar Czechoslovakia are also stored in the collections of the Slovak National Archives in Bratislava, especially in the fond "*Ministry /Poverenictvo/ of Internal Affairs of the SNR 1945–1948 (secretariat, security, circulars)*," which contain mostly wide-ranging material in the form of situational reports and files. Similar documentation is housed in the National Archives in Prague, the collections of some central state bodies, especially the Klement Gottwald Collection and the fond entitled "*Ministry of Internal Affairs—Secret*."

An important part of the research on the heuristic base of the set of problems relating to the UPA's activities in the CSR is the regional archives of eastern Slovakia, particular those in Humenné, Svidník, Prešov, Vranov nad Topľou, et al. Since the issue here is the UPA's intense activity, these documents supplement the general picture in this region and often contain information that is missing in documents stored at the central archives.

The documents featured in this volume are grouped chronologically (with certain exceptions), according to five thematic categories. Thus, they shed light on individual aspects of the UPA's activity in Slovakia. At the same time, they reveal the measures that were adopted by the

¹⁵² In Slovakia, documents on the UPA that originate from the state security organs are housed in the Archive of the Ministry of Internal Affairs in the city of Levoča, as well as in the Archive of the Ministry of Internal Affairs in Nitrianska Streda (but only part of the collection; until 2005 the majority of the materials were housed in the Archive of the National Memory Institute in Bratislava).

Czechoslovak army and security agencies in its struggle to eliminate the UPA and safeguard the northeastern sector of the Slovak border in 1945–1946; these documents also disclose the perceptions of the so-called Banderite question that were current in the country at the time.

The opening chapter of the volume, entitled “The First Raid of the Ukrainian Insurgents in Slovakia (August–September 1945)”, consists of fifty-two documents that trace the course of the UPA raid, the activities of the Ukrainian insurgents on the territory of northeastern Slovakia, and the actions undertaken by the Czechoslovak army, the Slovak National Security, and Soviet military units in the process of eliminating the UPA raiding detachments in the region.

The second chapter, entitled “Between the First and the Second raid (October 1945–March 1946)”, consists of seventy-five documents that focus on the important period when the Czechoslovak state was carrying out a fundamental reassessment and coming to terms with the UPA problem in the wake of a number of attacks that resulted in the killings, still unresolved to this day, of Slovaks living in various villages in the Snina district. This crime was committed by an unknown armed group or groups in November–December 1945. The killings were attributed to the UPA, and, as a result, in the first quarter of 1946 “anti-Banderite” measures were introduced with the goal of normalizing relations in the northeastern border area. Owing to the controversial nature of this affair, the second chapter of this volume contains all documents located to date in the archives of Slovakia and the Czech Republic, which cite authentic views on the events that occurred in late 1945.

The third chapter, entitled “The Second Propaganda Raid of the UPA in Slovakia (April 1946)”, consists of fifty documents. Just like in the first chapter, these documents indicate two distinct directions: the course of the UPA raid (strategy, aim, conduct of the insurgents) and the measures that were adopted by the Czechoslovak army and state security organs in order to liquidate the UPA units in this territory.

The fourth chapter, entitled “The Insurgent’s Propaganda Material and the Reports of the UPA Units from the Second Raid in Slovakia”, consists of fourteen documents that are thematically linked to the first topic. It features several propaganda leaflets and documents that were prepared for the second Slovak raid by the OUN and the UPA in southeastern Poland, which the insurgents disseminated among the population and army personnel in eastern Slovakia. This chapter also includes some documents that fell into the hands of the Czechoslovak state security forces after the capture of the UPA couriers “Arkadii” and “Pimsta” (in 1947). They contain instructions concerning the execution

of the propaganda raid into Slovakia and reports written by insurgent commanders about the course of the raid in 1946, which have never been published.

The fifth and final chapter of the volume, entitled “The Informational and Situational Reports, Orders, News of the CSR Power Structures (May–September 1946)”, consists of forty-three documents, including reports and information about UPA activity in southeastern Poland, which were captured by military intelligence after the second UPA propaganda raid (up to September 1946). Besides intelligence information, this section includes documents on Czechoslovak-Polish cooperation (established in April 1946) during the liquidation of the UPA, and on the forcible repatriation of refugees from Poland—Lemkos—from northeastern Slovakia, which was carried out by the army and the NB in May 1946. This chapter concludes with a disquisition written by the commander of the military group “Ocel” (Steel), Colonel Jan Heřman, who summarizes the entire struggle against the UPA in Slovakia and theoretically develops the tactics aimed at its liquidation that were used in the subsequent period of the confrontation with the UPA (during the trek to the West of several companies in 1947). The selection of documents published in this volume (obtained by the author of this article between 2004 and 2009) is in no way an exhaustive study of the primary source base of this topic. It is rather only a certain indicator of the actual state of research or current knowledge on the activities of UPA units in Slovakia in the period 1945–1946.

* * * * *

Within the framework of the newly formed (postwar) anti-Soviet conception and active resistance of the “Front of Enslaved and Endangered Nations,”¹⁵³ the Ukrainian nationalist movement devoted special attention to the Czechoslovak Republic out of all the countries of Cen-

¹⁵³ According to the conception formulated by the Ukrainian Supreme Liberation Council, the peoples of Central and Eastern Europe who had fallen under the “Bolshevik yoke of the USSR” were supposed to become strategic partners in the Ukrainian insurgents’ struggle to restore Ukrainian statehood. Specifically with regard to the liberation movements of these nations, the existing Bolshevik “imperialist state of affairs” was supposed to be destroyed, and a new international legal system based on the principle of national self-determination was to be established. Thus, during the course of the struggle against the Soviet system in the region, from 1945 the leaders of the Ukrainian liberation movement adopted the tactic of so-called propaganda raids. They dispatched specially trained UPA units into neighboring countries, whose task was to organize various forms of political-propagandistic work among the local population. See Antoni Szcześniak and Wiesław Szota, *Droga do nikąd: Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce* (Warsaw: MON, 1973), p. 320. As Osyp Diakiv, one of the eminent ideologues of the Ukrainian liberation movement, writes, “In this way the

tral and Eastern Europe; in particular, to the Slovak part of Czechoslovakia, which bordered on southeastern Poland and western Ukraine, and where the UPA was most active during the first years after the Second World War. From the Ukrainian standpoint, there were several reasons for this. First, the process of "Bolshevization," or "Sovietization," was being introduced at a comparatively slower pace in Slovakia. During the first postwar years (1945–1946) Slovakia was only loosely dependent on the Kremlin, and the Czechoslovak communists were still weak. Second, there was a tradition of cooperation between the Ukrainian nationalist movement and the CSR: during the interwar period émigré nationalist organizations were active here, newspapers were published, and Ukrainian educational and cultural-educational organizations, etc., were founded. Third, special attention was focused on the CSR, mainly Slovakia, because the leadership of the Ukrainian nationalists viewed the Slovaks as potential allies in the anti-Bolshevik resistance. This may be explained by the fact that Ukrainian-Slovak relations had never resulted in any harsh antagonism or acute misunderstandings, as may be seen in Ukrainian-Polish relations and, to a lesser degree, in Ukrainian-Romanian or Ukrainian-Hungarian relations. An important role was also played by the domestic political development of Slovakia, where a sig-

UPA is providing information about the liberation struggle of the Ukrainian people and life in the USSR (mainly those nations that have not yet experienced the harshness of the Bolshevik regime), activating the revolutionary anti-Bolshevik forces of these nations, and lifting the anti-Bolshevik moods of the popular masses, creating the practical prerequisites for the concrete cooperation of these nations in a single anti-Bolshevik front." See Volodymyr V'iatrovych, "Reid ukrains'kykh povstantsiv u Prybaltyku," in *Ukrains'kyi vyzvol'nyi rukh*, bk. 1 (Lviv: Tsentr doslidzhen' vyzvol'noho rukhu, 2003), p. 144. The practical steps of the above-mentioned goals took the form of raids carried out by Ukrainian insurgent detachments into Belarus, Poland, Romania, and Slovakia between 1945 and 1950.

The Ukrainian Supreme Liberation Council (UHVR) was founded on a broad political base in July 1944 on the initiative of the UPA. This was an underground government whose task was to represent the Ukrainian nation, lead the liberation movement, and conduct a political and propagandistic-informational struggle against the Soviet regime in Ukraine. The Presidium of the UHVR consisted of the president, Kyrylo Os'mak; vice-presidents Vasyl' Mudryi, Rev.- Dr. Ivan Hryniokh, and Ivan Vovchuk; general secretary Roman Shukhevych (the de facto head of the UHVR); a judge-general; and a general controller. Toward the end of 1944 some of the UHVR leaders immigrated to the West, where they established the External Representation of the Ukrainian Supreme Liberation Council (ZCh UHVR), headed by Rev.-Dr. I. Hryniokh. The General Secretary of Foreign Affairs of the UHVR, Mykola Lebed', was responsible for foreign policy. See *Ukrains'ka Holovna Vyzvol'na Rada*, bk. 7 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, Series "Podii i liudy," ed., Peter J. Potichnyj and Mykola Posivnych (Toronto; L'viv: Vydavnytstvo Litopys UPA, 2009).

nificant proportion of Slovak society was distressed by the abolition of the independent Slovak state (1939–1945) and the restoration of the federal state of Czechoslovakia.¹⁵⁴

The military and political conditions in the second half of 1945 were difficult for the UPA, yet comparatively encouraging because the insurgents were able to gain control over a large swath of territory in southeastern Poland—the so-called Zakerzonnia region¹⁵⁵—which comprised a nearly 500-kilometer-long segment of the Polish-Soviet border. Thus, the OUN and the UPA (UHVR) considered it crucial to organize propaganda raids into Slovakia, both in terms of their political and military-strategic interests. The Slovak historian Miroslav Kmet' writes: "The leadership of the [Ukrainian] resistance was interested in disseminating its views, concepts, and programs in the neighboring country, to which part of the Ukrainian ethnic population was moving; at the same time, a real need for strategic rear line services was emerging for logistical reasons, especially for the purpose of acquiring allies and sympathizers."¹⁵⁶ Without a doubt, the main purpose behind the UPA operations on the territory of Slovakia in 1945–1946 was to gather intelligence, promote its movement, and explain its intentions—and especially to disseminate anti-Soviet and anti-communist propaganda. Another important consideration was the need for external self-promotion: to demonstrate the struggle of the UPA through the Czechoslovak and Western press, whose reactions were anticipated.

The first Slovak raid was organized by the UHVR and the leaders of Zakerzonnia: Vasyl' Halasa ("Orlan"), deputy krai leader and OUN krai

¹⁵⁴ Volodymyr V'iatrovych, "Chekhoslovachchyna ochyma ukrains'kykh povstantsiv 1945–1948," *Acta historica Neosoliensia* (Banská Bystrica), no. 9 (2006): p. 167.

¹⁵⁵ The **Zakerzonnia region** (Zakerzons'kyi krai) was the territory that lay west of the so-called Curzon Line in southeastern Poland, populated by Ukrainians and Rusyns, where an underground administrative network of the OUN(B) was created. This territory was divided into three OUN administrative okruhas: Okruha no. 1, comprising the Lemko and Peremyshl' regions; Okruha no. 2, comprising the Iaroslav and Hrubeshiv areas; and Okruha no. 3, comprising the Kholm and Pidliashshia regions. Each okruha was subdivided into nadraions, raions, and kushches. The leadership of OUN in Zakerzonnia consisted of: krai leader Iaroslav Starukh ("Stiah"); responsible leader of the OUN Security Service and first deputy of the krai leader Petro Fedoriv ("Dal'nych"); responsible propaganda leader and second deputy of the krai leader Vasyl' Halasa ("Orlan"); and responsible military leader and commander of the 6th UPA Military Okruha "Sian" Major Myroslav Onyshkevych ("Orest"). The OUN network functioned as a civilian administration and created the UPA's rear line services.

¹⁵⁶ Miroslav Kmet', "Vecná a umelecká literatúra o problematike Ukrajinskej povstaleckej armády v Československu pred rokom 1990," *Acta historica Neosoliensia*, no. 8 (2005): p. 163.

responsible leader for propaganda, and Iaroslav-Dmytro Vitovs'kyi ("Andriienko"), commander of the 24th UPA Tactical Group (TH) "Makivka," who was concurrently appointed commander of the Slovak raid. Under their leadership, the UPA riflemen and OUN members who were selected to take part in the raid into eastern Slovakia received special training and political instruction on the territory of Ukrainian Galicia (Sambir area), starting in July 1945. It was decided that the following military units would take part in the actions in Slovakia: detachments of TH UPA "Chornyi lis" from the "Pidkarpats'kyi" Battalion (led by Pavlo Vatsyk—"Prut") within the companies "Zmii (Company Commander Mykola Korzh—"Sokil") and "Zavedii" (Company Commander "Buria"; real name unknown), as well as Bulava Company under the command of Volodymyr Hoshko ("Myron") from TH UPA "Makivka." In addition, a women's UPA platoon, "Krylati," was to be seconded to the raiding group.¹⁵⁷

In early August 1945 the newly trained detachments were deployed to the forests near the village of Lopinka in the Lemko region,¹⁵⁸ located in southeastern Poland. Before the raid, the UPA detachments based in the vicinity of Lopinka completed another two-week round of training, obtained their final instructions, and were issued weapons and ammunition as well as a supply of propaganda material for dissemination in Slovakia. After a brief rest, on the evening of 22 August 1945 the UPA raiders began to move into the territory of Slovakia. During the night of 22–23 August three reinforced UPA companies, consisting of approximately 450–500 soldiers and members of the civilian OUN network, crossed the border. This was the start of the first raid of UPA detachments into Slovakia (23 August–24 September 1945), which is documented in the selection of materials featured in the first chapter of the present volume.

After reaching the northeastern districts of Slovakia, the UPA detachments began maneuvering practically out in the open. With the intention of covering the largest chunk of territory as possible, they di-

¹⁵⁷ Volodymyr V'iatrovych, *Reidy UPA terenamy Chekhoslovachchyny*. Litopys UPA, Library, Vol. 2 (Toronto – L'viv: Vyd-vo Litopys UPA, 2001), p. 62.

¹⁵⁸ The **Lemko region** (Lemkivshchyna) is located in southeastern Poland, near the Polish-Slovak border, parallel to northeastern Slovakia, whose eastern part borders on Ukraine. Until 1947 this territory was inhabited by Lemkos. Their neighbors in the west and north were Poles, and in the south—Slovaks, Slovak Ukrainians, and Rusyns, with whom they shared close ethnocultural ties. The people living in this region did not consider themselves members of a single ethnic group. In contrast to the western Lemkos, who considered themselves Rusyns, the eastern Lemkos considered themselves Ukrainians. The western and eastern parts of the Lemko region are divided by Dukla Pass.

vided into smaller groups and initially moved around the districts of Medzilaborce, Stropkov, and Giraltovce, where they visited individual villages. Later, they expanded their activities to the more outlying districts of eastern Slovakia. As a rule, they operated in keeping with a set plan. Toward evening, they would approach individual villages, which earlier had been surrounded by armed guards. They would first take over the local police station, if the village had one, detain its personnel, and assure them that the Ukrainian detachment would not use force because it was under strict orders not to harm the local population. At the police station they would hold a propaganda lecture describing the goals and reasons why they were fighting. Later, an assembly of the village's inhabitants would be announced or convened by a drummer, during which an UPA or OUN political worker would describe the activities of the Ukrainian insurgents. Meanwhile, other members of the detachment would be going from house to house holding conversations with the residents. At the same time, the raiders searched for lodgings for the night, where a hot meal could be prepared and more food supplies acquired. Late at night or at dawn, the UPA detachment would leave the village, and after a brief trek, visit other (often outlying) villages, which led the population and the security organs to believe that there were huge numbers of Ukrainian insurgents operating in the region.¹⁵⁹

The first official news about the penetration of UPA detachments into northeastern Slovakia was disorganized and vague. Despite the fact that before the raid some information from the districts had warned that UPA detachments were becoming more active near the borders of Slovakia, it was underestimated by the Czechoslovak security agencies. This may be explained by their unfamiliarity with the real situation in southeastern Poland and the fact that information about the UPA's activities as such in the Polish borderlands was practically non-existent. Thus, in the early days of the first UPA raid, local national committees, border agencies, and auxiliary army subunits in this region were poorly informed, which was reflected in their reports and orders. At first the UPA detachments were regarded, absurdly enough, as units of Vlasovites—who could not possibly have been in the area at this time—or members of smashed German detachments or armed bands. Misconceptions were also rife in regard to the numerical strength of the UPA detachments operating in the area: according to data gathered by the

¹⁵⁹ For detailed discussion of the UPA's activities in Slovakia during the first raid, see Michal Šmigel', *Banderovci na Slovensku (1945–1947): Niektoré aspekty pôsobenia jednotiek Ukrajinskej povstaleckej armády na území krajiny* (Banská Bystrica, 2007), pp. 85–106; V'iatrovych, *Reidy UPA*, *Litopys UPA*, Library, Vol. 2, pp. 62–78.

Slovak security forces, the army, and local inhabitants, there were between 1,200 and 2,000 Ukrainian insurgents, although certain reports assessed their numerical strength at around five or six thousand, and even more. (A report prepared for Edvard Beneš, the president of the Czechoslovak Republic, stated that 10,000 armed UPA soldiers had penetrated into the territory of Slovakia.) As the historian Bohuš Chňoupek writes, "The assorted mixture of reports that were arriving about the first influx of the Banderites was inaccurate, contradictory, sometimes exaggerated, at other times intentionally diminished, and often completely chaotic. [...] In a word, the situation was unclear, and matters were contradictory. The only clear thing was that well armed bands had penetrated deep into our territory, and the weak security organs and financial guard were helpless against them."¹⁶⁰ The local Slovak and Rusyn population in the region was frightened and taken aback—a state of affairs that was documented by the commanders of the UPA raiding detachments in Slovakia.¹⁶¹

It is very likely that the Czechoslovak authorities also knew nothing about the goal of the UPA's appearance in eastern Slovakia. At first, they believed that the UPA units in Poland had suffered a defeat and were therefore crossing over into Slovakia; or their goal was to secure supplies or strengthen their ranks by enlisting local residents. At the same time, it was suspected that the UPA was seeking to free German POWs from the camp in Kysak. It was only later—after a reassessment and analysis of the course of the UPA raid into Slovakia—that the Czechoslovak military and political structures clearly grasped the focused UPA action. Nevertheless, this new knowledge was deliberately distorted and misused for propagandistic, anti-Banderite goals.

The Slovak security organs' lack of preparedness in the border region and inability to confront the penetration of a foreign armed group, which was caused by the disbandment of the old police and gendarme structures of the First Slovak Republic of 1939–1946 and the formation of a new security structure for the CSR, unquestionably benefited the UPA, and this advantageous situation was generally reflected throughout the course of the first Slovak raid. The numerically weak and poorly organized borderland stations of the National Security (NB)¹⁶² and the Financial Po-

¹⁶⁰ Bohuš Chňoupek, *Banderovci* (Bratislava, 1989), pp. 285–86.

¹⁶¹ Archív bezpečnostných zložiek (Czech Security Forces Archive; henceforward ABS) Prague, Komisia pre vyšetrovanie banderovských tlúp na území ČSR, f. 302–142–6, p. 67.

¹⁶² On 23 February 1945 the Presidium of the CSR issued resolutions disbanding all existing formations of gendarmes and the police (of the First Slovak Republic), and an agency organized along military lines and called **National Security** was created as

lice (Finančná stráža; FS)¹⁶³ both of which protected the border, mainly from contraband, were simply powerless against the UPA units (stations in border villages were staffed by a maximum of two or three people). For that reason they did not go up against the UPA raiding detachments and, logically, did not resist them. They focused their activities only on grouping and transmitting often unverified and contradictory information to their command or army organs, for which they were unjustifiably censured. This situation changed somewhat after the arrival of military reinforcements to the region during a later period. The inability to deal with the situation was also manifested in the structures of the Committee of Defense Security Information (OBZ), which was only being created and developed at this time.¹⁶⁴

part of the newly created Ministry for Internal Affairs (renamed in January 1946 as the Ministry of Internal Affairs) of the CSR. After some limited changes were made to the organizational structure of the NB in early May 1945, the new security agency consisted of: the Main Command of National Security in Bratislava; twenty Regional Commands; and local and borderland stations. General questions were dealt with by the 1st Section, while questions relating to the activities of the borderland control stations were dealt with by the 3rd Section of the 3rd Division (Security) of the Ministry for Internal Affairs of the CSR. Essentially, the national security service in Slovakia developed and carried out tasks independently of the security organs in the Czech-Moravian part of the CSR, where the Committee of National Security (ZNB) was created by a resolution of the Ministry of Internal Affairs of the CSR on 30 June 1945 and headed by the Main Command in Prague (ZNB 9600). The activities of both sections of the state security service were coordinated through negotiations between officials of the Ministry of Internal Affairs (federal) and the Ministry for Internal Affairs of the Slovak Republic, the ZNB, and the NB, the dispatching of liaison officers, etc. The Slovak NB became part of the ZNB only in the second half of 1947, following the passage of the Law on National Security, No. 149/1947, Collection of Laws. See Jan Štaigl, "Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945–1950)", *Vojenská história* 4, no. 1 (2000): p. 56, 60.

¹⁶³ The **Financial Police** (Finančná stráža; FS) – armed organs of the state financial administration (customs formations) whose task was to oversee and maintain state border crossings. From the summer of 1945 the leadership and implementation of day-to-day operations were provided by the 2nd Section of the 1st Division of the Ministry of Finances of the Slovak Republic in Bratislava. The main organizational structure of the Financial Police was comprised of the main inspectorates, inspectors, and branches of the FS. See Štaigl, "Ochrana," p. 56.

¹⁶⁴ The **Committee of Defense Security Information** (Obranné spravodajstvo; **OBZ**) was founded in General Ludvík Svoboda's 1st Czechoslovak Army Corps in the USSR as a military-defense intelligence service (on the direct orders of the Soviet NKVD and without the agreement of the Czechoslovak Ministry of National Defense). From the beginning of its existence, the OBZ operated both as an intelligence service and a security force (political police) and was the "long hand" of the NKVD in the country. During the period when the country was in a state of mobilization (until the end of 1945) and the army (Ministry of National Defense) acquired extraordinary rights, the OBZ became permanently entrenched in the military structures. It was tasked with maintaining internal security in the army (surveillance, control, and vetting of army personnel and officers (a priority task at the time) and external

The only force that could have stopped the activity of the Ukrainian insurgents was the newly created Czechoslovak army. However, at this very time the army was grappling with postwar personnel and material shortcomings. Its formations, stationed in Slovakia, comprised the 4th Military District; its command was based in Bratislava,¹⁶⁵ and its units were manned by Slovak soldiers and commanders.¹⁶⁶ The stationing of

defense (liquidation of enemy agents, spies, and saboteurs; intelligence monitoring of the civilian population; the creation of agentura networks, etc.). During the postwar build-up of the Czechoslovak defense system, by early July 1945 the OBZ structure was being developed within individual army units and military districts. The OBZ was divided into the Main Directorate based at the General Staff of the Ministry of National Defense, regional OBZ directorates at district army commands, OBZ sections (within the commands of army corps, divisions, and brigades, and in large garrisons and key locations), and OBZ officers (in regiments, battalions, garrison commands of medium-sized cities, district commands of reservists and other military units and institutions). The OBZ's operations were also partly channeled outside the army and intruded on the competence of other secret services, in particular the Department of Political Intelligence and the Intelligence Service of the Ministry of Internal Affairs of the CSR; it also cooperated with the Soviet secret services. An order issued on 1 May 1946 by Division General Bohumil Boček, the head of the General Staff of the Ministry of National Defense, made the OBZ part of the structure of the General Staff as its 5th Division. For detailed discussion of this, see František Hanzlík, *Vojenské obranné zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950* (Prague, 2003), pp. 20–28.

¹⁶⁵ The so-called Provisional Peacetime Organization of the Czechoslovak Armed Forces began to function on 25 May 1945. The territory of the CSR was divided into four organizational and territorial parts—military districts—with an organizational structure similar to the army. The 4th Military District was created in Slovakia, with its command based in Bratislava (commander: Brigadier General Mikuláš Markus; on 20 October 1945 the command was handed over to Division General Michal Širica). The main organizational structure and composition of the stationed troops that were subordinated to the 4th Military District were comprised of two army corps (AZ), auxiliary units in the form of a tank brigade (Mikuláš Liptovský), four artillery brigades, one anti-aircraft artillery regiment, one aircraft division (command based in Trenčín), and military supply units. The organizational nucleus of the various corps consisted of infantry regiments. The command of the VII AZ in Trenčín (commander: Brigadier General M. Širica; from 20 October 1945 led by Brigadier General M. Markus) was subordinated to the 4th Division with its command headquarters based in Ružomberk (as of 10 October 1945 it was reorganized as the 4th Rapid-Response Division, with its command based in Žilina) and the 9th Division based in Nitra (later in Trnava). The 2nd Division, with its command in Banská Bystrica, and the 10th Division with its command in Košice, were subordinated to the command of the VIII AZ in Banská Bystrica (commander: Brigadier General Ján Imro; from October 1945, led by Colonel Pavol Kuna). The Enhanced Organization of the Czechoslovak Armed Forces began to function from 1 October 1945, and it significantly altered the organizational structure and deployment of troops in Slovakia. See, Jan Štaigl, "Slovensko v rokoch 1945–1968," in Vladimír Segeš et al., *Slovensko: Vojenská kronika* (Bratislava, 2007), pp. 136–37.

¹⁶⁶ The agreement with the Košice government program (5 April 1945) called for the preservation of the national character of army units. Thus, army units deployed on the territory of Slovakia were comprised of soldiers and junior and senior officers mainly of Slovak nationality. The language of the command and the administration was Slovak.

the Czechoslovak army in 1945 primarily satisfied the security needs of the republic's western and southern borders shared with the countries with which the CSR was in military conflict at the time (Germany, Austria, and Hungary) and from where it was possible to expect eventual threats to the country. At the time when the army was being organized, nothing was known about the UPA and its activities, and no threat from southeastern Poland was anticipated.

The southern borders of eastern Slovakia, from Turňa nad Bodvou to points farther east, were secured by the 10th Infantry Division with its command in Košice (commander: Artillery Colonel Emil Perko) with infantry troops from the 14th, 20th, and 32nd Regiments stationed in Prešov, Michalovce, and Košice. On the northeastern sector of the Slovak border the 10th Infantry Division only had smaller border guard units (i.e., auxiliary stations assisting the NB and the FS) based in garrisons in the district cities of Humenné, Medzilaborce, Snina, Stropkov, et al.¹⁶⁷ Initially pitted against the relatively numerous UPA detachments, which were extraordinarily mobile and experienced, masters at taking advantage of the forested and mountainous terrain of northeastern Slovakia, and highly skilled in the art of insurgent warfare, was the weak Combined "Samo" Battalion (commander: Infantry Captain Tibor Samo from the Michalovce Garrison), which consisted of two companies (the 14th and 20th companies from the Infantry Regiment, numbering 120 soldiers and officers).

Following the penetration of the UPA into the country, on 26 August 1945 the battalion created the command of the 10th Infantry Division on its own initiative. Later, the auxiliary "Samo" Battalion was reinforced by soldiers from the guard detachments (of the 25th Infantry Regiment) in Snina and Medzilaborce (the garrison in Humenné was a reserve force), numbering approximately 110 men. Reinforcements from individual NB stations in the districts, which were subordinated to the army, could also be relied on to offer assistance. At first, these troops limited their operations to gathering accurate information about the movement of the UPA units, and patrolling and blockading important routes to prevent the deeper penetration of the UPA into the territory.

In early September 1945, in addition to the "Samo" Battalion, the 10th Infantry Division created the auxiliary "Bajús" Battalion (commander: Infantry Captain Michal Bajús) by merging the Guard detachments of the 25th Infantry Regiment. Also put into operation was a platoon from

¹⁶⁷ Their task was to carry out intelligence and patrolling operations, prevent attempts at illegal crossings of the state borders and the movement of contraband, and provide armed assistance to state administrative bodies, above all to sections of the FS and the NB while carrying out various security tasks.

the Intelligence Company of the 10th Infantry Division: the "Vojtech" Group, which was activated on 6 September 1945. The reserve of this military formation was comprised of one company from the 37th Infantry Regiment (10th Infantry Division). Also in early September the Main Command of the NB at the Regional Command of the NB in Humenné issued an order creating the Concentrated Detachment of the NB as reinforcement for the army units.

On orders from the Ministry of National Defense of the CSR, the command of the 4th Military District deployed additional military reinforcements to eastern Slovakia: the "Ján" Group, a battalion of the 7th Infantry Regiment; and the "Ondrej" Group, a battalion of the 23rd Infantry Regiment, 9th Infantry Division from Trnava, both of which were pressed into action against the UPA on 8 September 1945. By this time, cooperation had already been established with Soviet border subunits in Uzhhorod, and Lieutenant-Colonel Cherevinsky, a Red Army liaison officer, began to work in the command of the 10th Infantry Division.

The concrete engagement of Soviet troops in the operations to liquidate UPA activity in Slovakia has been mostly neglected by contemporary scholars, despite the fact that this is a key question. According to the Polish historian Grzegorz Motyka, information about the penetration of UPA detachments into Slovakia sparked alarm in Moscow, in none other than Lavrentii Beria himself. The Soviets' nervous reaction stemmed from lack of knowledge of the Ukrainian insurgents' plans and forces. The possibility was not excluded that the UPA detachments were seeking to break through to Zakarpattia (Transcarpathia).¹⁶⁸ For this reason, a motorized regiment from the 4th Armored Army (including 30 Armored Personnel Carriers/APCs/ and tanks) was deployed from Uzhhorod to Kapusany, near Prešov, together with a special-forces unit from the 9th Guards Army (possibly a raiding detachment of the Soviet army; in documents it is called the "Group of the Red Army Lieutenant-Colonel Rudzik," which arrived in Slovakia from Szombathely, Hungary, on 4 September 1945). Also enlisted in the struggle to eliminate UPA activity in Slovakia was a special group of Soviet NKVD officials, who monitored the situation with the aid of several of its units in eastern Slovakia. Additional Soviet reinforcements were consulted through the Soviet liaison officer, Lieutenant-Colonel Cherevinsky, and the participation of two more machine gun companies from the armies led by General Andrei Vedenin from Uzhhorod was also considered.

¹⁶⁸ Grzegorz Motyka, *Ukraińska partyzantka 1942–1960: Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i Ukraińskiej Powstańczej Armii* (Warsaw, 2006), p. 592.

The Czechoslovak army's military operation, in concert with Soviet troops, to clear the area of northeastern Slovakia of UPA detachments began only after the completion of military preparations on 11 September 1945. The start of the operation was delayed because at this time (10–11 September) two out of the three UPA raiding companies, including the commander of the "Andriienko" action, had already left the territory of Slovakia.¹⁶⁹ As of 11 September the concentrated Czechoslovak army units (to which Red Army officers were attached as liaisons and observers), in cooperation with Soviet subunits and reinforced detachments of the NB, were finally able to fight against only the third UPA company, led by V. Hoshko ("Myron").

Since the Czechoslovak organs also had at their disposal information about the departure of the two UPA companies to Zakarpattia and Poland, the command of the 10th Infantry Division began to regroup its forces. After the disbandment of the "Samo" Group on 15 September 1945, the task of combing through the terrain of the UPA's active operations, liquidating them, and pushing them across the border into the USSR was carried out by Soviet detachments concentrated in the group led by the Red Army Lieutenant-Colonel Rudzik, together with the "Bajús" Battalion and "Vojtech" Company, which were subordinated to the Soviet command. The arrival in Prešov of two machine gun companies from the 3rd Military District (in Moravia) on 14 September led to a further regrouping of forces and the creation of a new combat unit (commander: Infantry Major Jaroslav Fuks) under the joint name of the "Fuks Group" (comprising the two machine gun companies from Moravia and the "Bajús," "Ján," and "Ondrej" units), which joined the final stage of the anti-UPA operations on 20 September 1945.

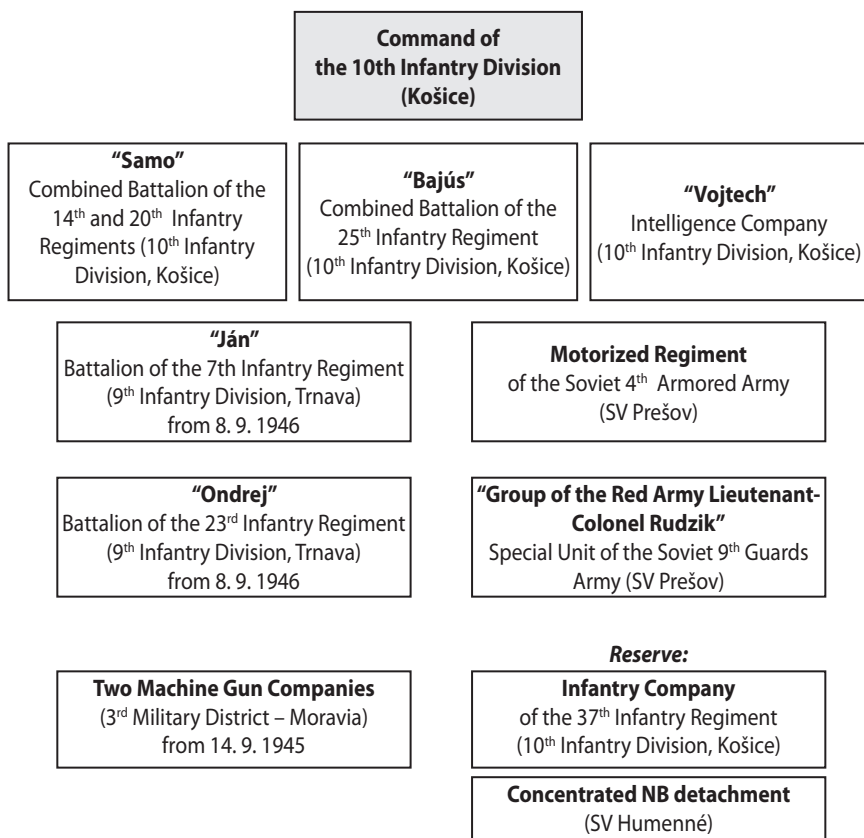
The engagement of the Czechoslovak and Soviet forces did not impede the relatively peaceful departure on 24 September 1945 of "Myron's" Company to Poland, which concluded the UPA's first raid into Slovakia. From the UPA's point of view, the raid was totally successful: the political mission had been completed in full. It was also a victory from the military standpoint, as it had taken place in a favorable atmosphere, without clear-cut combat engagements or human losses (apart from a few desertions). The insurgents' return to their base territories was determined

¹⁶⁹ On 28 August 1945 "Andriienko," the commander of the raid, received a dispatch from Ukraine ordering him to divide the raiding group into three sections. The first one, headed by him, departed for Galicia via Zakarpattia. The second section, commanded by "Prut," left for Zakerzonnia on 10 September 1945. The third group, "Myron's" Company, remained behind to continue the operation until 24 September. See V'iatrovych, *Reidy UPA*, Litopys UPA, Library, Vol. 2, p. 69.

exclusively by the circumstance that their assignment in eastern Slovakia was completed. Thus, there is every reason to agree with B. Chňoupek, who states: "...Our operations influenced the withdrawal of the Banderites like last year's snow on the winter before last. If they had wanted to, they would have remained. They did not want to, so they left."¹⁷⁰

According to the Main Department of Military Intelligence at the Ministry of National Defense of the CSR, the reason behind the feeble

The Structure of Military Units Deployed against the UPA (August–September 1945)

¹⁷⁰ Chňoupek, *Banderovci*, p. 292.

round of anti-Banderite actions was, first and foremost, “the insufficient willingness of the NB organs to put up an energetic stand; their stations supplied delayed information about the enemy, and the whole responsibility was dumped on the army units.”¹⁷¹ Another reason was the lack of preparation and weak organization of the army subunits (lack of ammunition, transport, and communications, etc.) – problems that were manifested in their vague actions and exclusively defensive strategy for carrying out what should have been a simple operation to push the UPA detachments back across the border.

Although earlier Czechoslovakian historiography states that during the first raid “ordinary criminal attacks and robberies, together with violence against the population did occur,” an analysis of daily documents refutes this. During their campaign in eastern Slovakia in August–September 1945, the UPA raiding detachments conducted themselves in a disciplined fashion, and the only argument that can be used against them is that they obtained their food supplies at the expense of the local population, which was itself experiencing shortages. With regard to the murder of Michal Potoma from Breznica, Stropkovský district, on 30 August 1945, in no way can the UPA be blamed for it because murder absolutely did not fit the purpose of the raid. Although one of the documents concerning the murder blames the Ukrainian insurgents, its objectivity is weakened by the subjectivity of the explanation that was given at the time (based on the testimony of only one witness). This event adds a minimal, at first glance, dimension to this set of questions; at the same time, it is an important issue.

The designation as “Banderite” (sometimes spelled “Benderite”) of every suspect individual (armed and/or in uniform) found in the forests and mountain massifs of Slovakia was a phenomenon that was instantly accepted by the postwar Slovak society, and it became prevalent during and after the UPA’s first raid. At the same time, a typical feature of the Slovak population during the first postwar years was the wearing of various uniforms and the illegal possession of firearms—the result of partisan warfare, border crossings, and battles that took place here—and many untrustworthy elements were hanging about

¹⁷¹ Jan Fiala, *Zpráva o Akci B* (Prague, 1994), p. 97.

¹⁷² For example, persecuted and resettled Germans, former Hungarian soldiers, and people of other nationalities, who were returning from captivity, concentration camps, and other types of camps; motley groups of deserters, supporters of former military regimes, refugees, criminal elements, including smugglers, poachers, and others. Even some military reports from this period distinguished “Banderites” (it was assumed they were bandits, members of bands) from “UPA groups”—Ukrainian insurgents.

in the forests.¹⁷² Poverty and hunger among the nationally-mixed inhabitants was felt most keenly in eastern Slovakia, which had suffered the greatest losses because of the war. Complex relations marked all spheres of public life, and favorable conditions for the formation of groups of smugglers and criminals were emerging here. These elements quickly understood that they could capitalize on the term “Banderite” for their own nefarious schemes or to mask their actions and misdeeds (not excluding criminal acts). The lack of reliable NB and FS personnel, inadequate military protection of the borders, organizational shortcomings of local national committees, corruption, and clientelism only exacerbated the situation. There is no question that, in addition to the UPA detachments on the territory of northeastern Slovakia, various armed, criminal, and even terrorist groups,¹⁷³ both those from the nearby Polish and Transcarpathian border areas and domestically-based ones, were active here at this time. This activity worsened the situation and compromised the UPA.

Therefore, a much more complex aspect of the perception of the UPA’s activity in Slovakia is the period between the first and second UPA raids (October 1945–March 1946), represented by the documents included in the second part of this volume. At issue here, unquestionably, is the key later period because everything that took place then determined not only the anti-Banderite opposition, which was propagandistically directed and misused, but also formed—in the eyes of the top ranks of the government and security organs in Slovakia—the basis for the normalization of relations in the northeastern border area and mobilized more diligent protection of the state borders, leading to more radical action against the UPA.

After the end of the first UPA raid into eastern Slovakia, the military units from the 9th Infantry Division and the 3rd Military District gradually began to withdraw from the region and return to their bases. During October 1945 Soviet units also returned to the USSR (by the end of that year all Soviet troops had been withdrawn from the CSR). Thus, from fall 1945 the protection of Slovakia’s borders was once again being maintained by FS units and border stations of the NB. Units of the 10th Infantry Division were discharged from the direct task of protecting the borders and in the future served as auxiliary detachments, carrying out the new tasks that had been formulated by

¹⁷³ Slovenský národný archív (Slovak National Archives; henceforward SNA) Bratislava, Zaistenie bezpečnosti občianstva – hlásenie Veliteľstva 4. oblasti Bratislava č. 80.904/Taj. oper. 1945, f. PV–bezp., šk. 486, č. 47/1946.

the "Borderland Protection Service" (ZPÚ)¹⁷⁴: organizational measures aimed not at directly protecting the state borders but maintaining law and order in the borderland.¹⁷⁵ From Bardejov all the way to the borders of the USSR military assistance was provided by units from the 25th Infantry Regiment, placed at the disposal of the command of the 10th Infantry Division. They consisted of the "Bajús" Group and the "Group of the 25th Infantry Regiment," as well as one battalion of the 20th Infantry Regiment.

After the military forces were scaled back in northeastern Slovakia, domestic and foreign armed criminal groups began appearing, as well as soldiers of the Polish regular army and various Polish nationalistic elements, all of whom took advantage of the continuing weak border protection provided by the FS and the NB. From the end of 1945 these groups regularly staged attacks and robberies in Slovak border villages. Such attacks took place not only in northeastern Slovakia but all along the Polish border. In late October/early November 1945 robberies and attacks against the Slovak population spread to the districts of Svidník, Medzilaborce, and especially Snina.

The security situation was becoming exacerbated in Medzilaborce, where, beginning in October 1945, smaller groups of refugees began arriving in the wake of the tragic events in southeastern Poland, which were compounded by the forcible resettlement of the Lemko population to the USSR. Shortly afterwards unidentified armed groups began appearing in the area. It is impossible to determine exactly who they were because, for the most part, all the above-listed misdeeds were of a criminal nature; yet they were perceived as Banderite activities. An especially critical situation emerged in November–December 1945 in the Snina district, where attacks and robberies took place as well as several acts of violence and murders that claimed the lives of eighteen people, mostly Jews and communists, in the villages of Nová Sedlica,

¹⁷⁴ Vojenský historický archív (Military Historical Archive, henceforward VHA) Bratislava, Vykonanie zaistenia pohraničného územia v oblasti 10. pešej divízie, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 11.

¹⁷⁵ As part of the new peacetime border protection system (according to the pre-war model) the Ministry of National Defense of the CSR resolved, after concluding an agreement with the MIA and the Ministry of Finances of the CSR, to create a four-tiered border protection system (31 August 1945). The first tier consisted of the FS, which primarily controlled border crossings; the second tier consisted of NB (ZNB) border stations; the third tier consisted of auxiliary military units that were deployed to border areas; and the fourth tier consisted of rapid-response divisions from various military districts, to be used as reserves. See Štaigl, "Ochrana," p. 58.

Ulič, and Kolbasov.¹⁷⁶ Once again, these crimes were attributed to UPA soldiers.¹⁷⁷

It is known that the UPA command in Zakerzonnia distanced itself from these murders. According to the Ukrainian historian Volodymyr V'iatrovych, Czechoslovak historians deliberately ignored the fact "that these murders took place in December, i.e., at the time when there were simply no UPA units left on the territory of Slovakia." V'iatrovych emphasizes that Czechoslovak historians unjustly blamed the killings in the Snina district on the Ukrainian insurgents, knowingly alluding to them as an example of "Banderite terror" and clear-cut proof of the UPA's anti-Semitism. Citing the US-based Ukrainian historian Lew Shankovsky, V'iatrovych writes that in the fall of 1945 a special detachment designed along the lines of an NKVD agentura-provocateur special unit was organized in the Snina district. This pseudo-Banderite detachment, pretending to be the UPA, later carried out a number of attacks on the civilian population in the Snina district.¹⁷⁸ This alternative theory is entirely plausible because the presence of Soviet army units and NKVD officials at this time and in this area has been confirmed. It is an established fact that in its struggle against the UPA the NKVD apparatus frequently resorted to false-flag, pseudo-Banderite detachments (using them regularly on the territory of western Ukraine and southeastern Poland) with the goal of terrorizing the civilian population by groups masquerading as the UPA. The use of such special units in northeastern Slovakia would have been viable and logical: at the outset of their operations, they would deprive the UPA not only of sympathy on the part of the local population but also of its rear line services in Slovakia, which the Ukrainian insurgents were seeking to establish.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Some older writers claim that these events, which took place between October and December 1945, were the second UPA raid into eastern Slovakia. This claim is uncorroborated, as it is based on assumptions and inventions. This claim appears, e.g., in the works of Pavel Drška, who writes about the penetration into the Snina district of the "Brovko," "Karmeliuk," "Myron," "Perih," and "Sokil" companies and "Horbovyi's" platoon, numbering 500 men. This is utter nonsense. Equally ludicrous are the names of the companies: they did not exist in the UPA structure in Zakerzonnia, with the exception of "Karmeliuk's" Company, which was located far north of the Slovak border; "Myron" was briefly the commander of another company to which he was assigned. See Pavel Drška, "První boje s banderovci," in *Vojenské dějiny Československa. V. díl (1945–1955)*, 1st ed. (Prague: Naše vojsko, 1989), pp. 100–101.

¹⁷⁷ For detailed discussion, see Michal Šmigel, "Vraždy židov a komunistov na severovýchodnom Slovensku v roku 1945: Kolbasovská tragédia," *Acta historica Neosoliensia*, no. 10 (2007): pp. 217–31.

¹⁷⁸ V'iatrovych, *Reidy UPA*, Litopys UPA, Library, Vol. 2, pp. 75–76.

¹⁷⁹ As the researcher of Banderite-related topics, B. Chňoupek, writes, "Although no one has ever uncovered any proof, I suspected that the killings in Nová Sedlica, Ulič, and Kolbasov were committed by" the UPA unit led by Commander "Bir." He explains

Out of all the possible explanations that have been discussed in Slovakia in recent years, the most plausible explanation is that the murders of the Jews were carried out in a targeted fashion, probably to order, with the goal of liquidating certain undesirable individuals in the region. Neither should one discount the possibility that the killers were members of a purely criminal Polish-Slovak group. A clear indication of this is the fact that the members of this group had knowledge of local relations and had exact information about the situation in the region, obviously obtained as a result of their cooperation with some local residents. The motives behind the killings were neither racial nor political, as they have been interpreted to this day, but economic; or it was a case of settling accounts. On the basis of facts concerning the situation that existed at the time in the Snina district, the web of suspicion surrounding those who ordered the murders of the Snina Jews may be expanded to include several officials of the local self-administration and members of the NB stations in the district.¹⁸⁰

A document from the Prešov State Security, dated 1952, openly accuses an official from the District National Committee (ONV) in Snina, who was allegedly behind the 1945 murders of the Jews, and who had a special interest in liquidating the Jews of Kolbasov, above all.¹⁸¹ This is corroborated in particular by a document drawn up by the Ministry

that "Bir's" company was in the Polish border region closest to the Snina district. See his *Banderovci*, p. 313. In its concluding report issued in February 1948, the commission that was formed to investigate the Banderite groups on the territory of Czechoslovakia confirmed the complete opposite. The report states that the killings in the Snina district were carried out by armed groups that arrived in the district from Transcarpathian Ukraine, to which they later returned. See ABS, f. 305–1. This report significantly bolsters the theory of the use of the pseudo-Banderite group that was created by the Soviet NKVD in Zakarpattia.

¹⁸⁰ The murders of Jews and communists in the Snina district in November–December 1945 are being investigated by a group of Slovak historians, who have been studying this question since 2006. Some of the results of this research have already been published. See, e.g., Šmigel, "Vraždy židov," 217–31; see also his "Murders of Jews in Northeastern Slovakia in 1945 – the Kolbasov Tragedy," in *Holokaust ako historický a morálny problém v minulosti a súčasnosti* (The Holocaust as a historical and moral problem of the past and the present) (Bratislava: Dokumentačné stredisko holokaustu pre Úrad vlády SR, 2008), pp. 420–32. Research on this tragic episode is complicated by the fact that, with the exception of a few documents that have been uncovered (published in the second part of this volume), scholars working on this topic have not been able to uncover any comprehensive documentation on the investigation into these murders. The possibility cannot be excluded that if such documentation ever existed, it has not survived or was at some point deliberately destroyed.

¹⁸¹ Archív Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Levoča Krajská správa ŠtB Prešov z 15. decembra 1952, f. B–10–7, č. j. 84.

of Internal Affairs in Bratislava, dated 20 March 1946, which confirms that in late 1945 there were no UPA detachments in the region. Nevertheless, "various groups of robbers and smugglers...masquerading as 'Banderites', terrorized, robbed, and also killed the inhabitants of the northeastern corner of Slovakia. In certain cases, they were joined by criminal elements from the Snina district, especially because the local population here lives in very impoverished conditions and has no possibility to earn a living."¹⁸²

The above statement of the Slovak Ministry of Internal Affairs confirms the current theory that domestic criminal elements may have been behind the killings in the Snina district.¹⁸³ Later, in November 1947, during a joint session of a commission formed of representatives of the army and security service of the CSR, Division General B. Boček, the head of the General Staff of the Ministry of National Defense, summarized the anti-Banderite measures, declaring that "in many cases it was ascertained that units consisting of Czechoslovak citizens (poachers, smugglers, speculators, and various criminal elements) committed their crimes precisely masked as Banderites."¹⁸⁴

The difficult situation in the districts of Snina and Medzilaborce in November–December 1945 once again mobilized the Czechoslovak army and the NB in the northeastern corner of Slovakia. Thus, on 29 November 1945 the command of the 10th Infantry Division ordered the immediate deployment to Medzilaborce and Snina of the I/14th Battalion from Poprad (14th Infantry Regiment), which was tasked with securing the northeastern region, liquidating illegal groups, and preventing them from penetrating into Slovak territory. Its units arrived in the villages of the Snina district on 7 December 1945, i.e., shortly after the murders of the Jews in Ulič and Kolbasov.

The NB in eastern Slovakia once again became the target of criticism. In keeping with an order issued by the Main Command of the NB in Bratislava, on 11 December 1945 the regional commander of the NB Košice-II, Staff Captain Emil Krokavec, was dispatched to Humenné. Until

¹⁸² ABS Prague, Ozbrojené tlupy na Slovensku, situačné hlásenie z 20.3.1946, f. 307–99–1.

¹⁸³ For example, several other documents (dated 1946) from the Bratislava Ministry of Internal Affairs confirmed the escalation of "various attacks, especially in the northern border area, where our people, pretending to be Banderites, are engaged in thefts." See SNA Bratislava, Celková situačná správa z územia celého Slovenska za mesiac november 1946, s. 25, f. PV-bezp., šk. 1, č. 180/1945.

¹⁸⁴ "V Chekhoslovakii uzhe net benderovtsov," *Demokraticeskii golos*, 22 November 1947.

his recall, his assignment was to take charge of all measures pertaining to the safety of the population and its property in the northeastern districts and to establish contact with the highest command of the army units that were deployed by the headquarters of the 4th Military District. All the NB stations in the region were placed at his disposal, and NB units in Bardejov, Snina, and Michalovce were also mobilized.¹⁸⁵ At the same time, the Main Command of the NB transferred to this area some of the NB personnel from the regional commands in Michalovce, Prešov, and Košice. In addition, personnel changes were made at some unreliable NB stations.¹⁸⁶

On 14 December 1945 the situation in eastern Slovakia was discussed at a session of the Ruling Presidium of the Czechoslovak Republic in Prague, which ordered the Ministry of Defense to shore up the army units in the districts of Snina and Medzilaborce.¹⁸⁷ In agreement with the General Staff of the Ministry of National Defense, Division General Michal Širica, the commander of the 4th Military District, issued an order on 13 December 1945 (one day before the Presidium's order) to create a special ZPÚ group for northeastern Slovakia.¹⁸⁸ According to this order, the ZPÚ group, consisting of four battalions (the 4th Rapid-Response Division was the group's reserve), was tasked with securing the borders with Poland and the USSR from the village of Čertižné (Medzilaborce district) to the village of Ruský Hrabovec (Snina district) and, with the assistance of an agentura network consisting of reliable local residents, to obtain more accurate information about the UPA. Subordinate to the group's command were NB organs in the territory (the Regional Command of the NB in Košice was supposed to direct their activities)¹⁸⁹ and an FS liaison officer was assigned to the ZPÚ headquarters. Initially, the commander of the ZPÚ was Lieutenant Colonel Jaroslav Kmicikievič, commander of the Infantry Brigade of the 4th Rapid-Response Division (his command began using the codename "Jaroslav"). In mid-January

¹⁸⁵ SNA Bratislava, Rozkaz HVNB č. 320. dôv.zprav./1945, f. PV-sekr./1946, šk. 76, č. 966/240–46.

¹⁸⁶ SNA Bratislava, Hlásenie HVNB o protipatreniach proti banderovcom na východnom Slovensku č. 442. dôv./1945, f. PV-sekr./1946, šk. 76, č. 966/240–46; op.cit., Zoznam útvarov NB na východnom Slovensku, doplnených prísl. NB v dôsledku zhoršenia sa bezpečnostných pomerov v tomto kraji, f. PV-bezp., šk. 76, č. 966/240–46.

¹⁸⁷ VHA Bratislava, Správa Úradu predsedníctva Sboru povereníkov z 18.2.1946, f. Operace "Banderovci" 1945–1948, šk. 51, inv. č. 175.

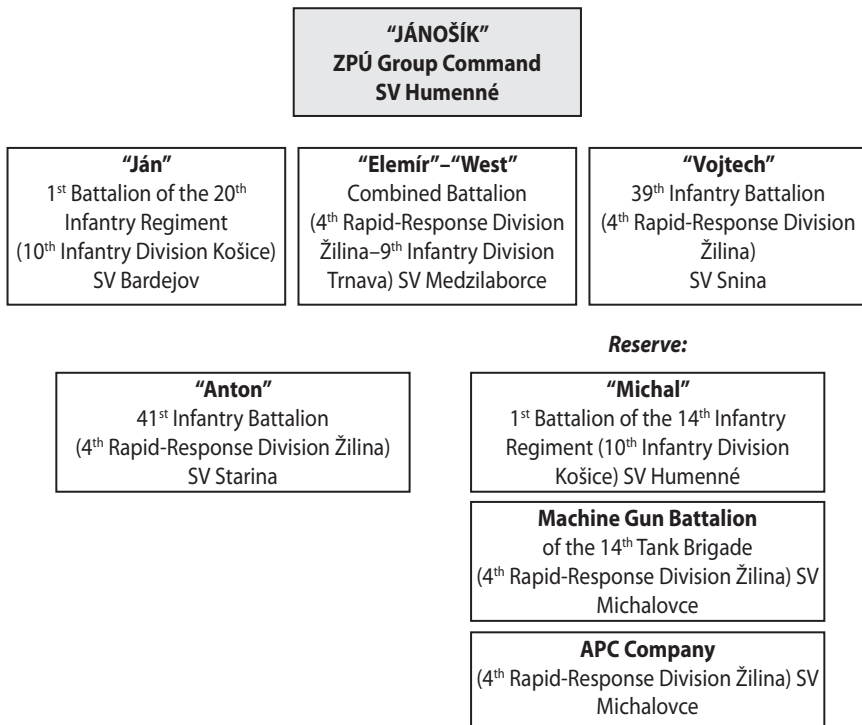
¹⁸⁸ SNA Bratislava, Zvláštny rozkaz pre zaistenie pohraničného územia na severovýchodnom a východnom Slovensku, f. PV-sprav., šk. 9, inv. č. 8.

¹⁸⁹ Peter Mičko, "Ukrajinská povstalecká armáda (UPA) na Slovensku v roku 1946," *Annales historici Presovienses*, no. 6 (2006): pp. 203–4.

1946 he was replaced by Lieutenant Colonel of the General Staff Ján Stanek, commander of the 4th Rapid-Response Division (the ZPÚ command used the codename “Jánošík”).

The Structure of ZPÚ Group “Jánošík”

(January–March 1946)

As ordered by the command of ZPÚ Group “Jánošík,” three battalions directly assisted units of the NB and the FS in guarding the border, with one or two platoons or a company deployed to individual borderland settlements. The task of these army units was to seal the main border crossings, guard important routes, and maintain control over the population. On the initiative of the commander of ZPÚ “Jánošík,” on 18 January 1946 an agreement of mutual cooperation on the search for and liquidation of UPA detachments was concluded with Colonel Kantorov, the commander of Soviet NKVD borderland units of Zakarpattia

oblast.¹⁹⁰ In addition to the establishment of communications and information exchange, the agreement opened up the possibility for mutual border crossings during anti-UPA actions in the borderland area, which, in the final result, never came to pass because in the first months of 1946 no UPA units crossed the Slovak border.

In January 1946 the OBZ structures in the northeastern border area were reinforced. The Regional Security Department (OBR) in Humenné began to operate more energetically, and units of military intelligence were created at the command and in individual battalion groups of ZPÚ Group "Jánošík," where approximately forty members of the OBR began working.¹⁹¹ Once an agentura network of informers recruited from the local population was created, the process of obtaining data on the political situation, public security in the area bordering on Poland, and information on the UPA's activity in the region—so-called offensive (external) intelligence—was improved.

For a time, the security situation in northeastern Slovakia seemed to stabilize. Everything stemmed from the situation in neighboring southeastern Poland, where in the early months of 1946 the Polish army launched an offensive, and the UPA detachments there put up strong resistance. At the same time, border crossings by the Lemko population were considered dangerous from the standpoint of the Czechoslovak organs. As a result of the worsening situation in southeastern Poland, beginning in early 1946 Lemkos began fleeing, at first individually and then en masse, to the territory of Slovakia (especially to the Medzilaborce district), where they were detained by NB units and deported across the border. Since it was expected that UPA detachments would be moving into Slovak territory, the command of the 4th Military District reinforced the ZPÚ group with additional reserves from the 4th Rapid-Response Division; the entire formation now numbered 2,500 soldiers.¹⁹² As a result of intelligence information that was obtained about the situation in southeastern Poland, and on the demand of the commander of ZPÚ "Jánošík," in early February 1946 the Slovak Ministry of Internal Affairs in Bratislava promulgated a series of extraordinary measures in the districts of eastern Slovakia (a proposal to declare a state

¹⁹⁰ VHA Bratislava, Dohodnutie medzi československým a sovietskym vojskom o vzájomnej spolupráci na potieranie Benderovských band, f. Operace "Banderovci," šk. 40, inv. č. 118.

¹⁹¹ VHA Bratislava, Zoznam príslušníkov OBZ skupiny ZPÚ v Humennom, f. Operace "Banderovci," šk. 51, inv. č. 177.

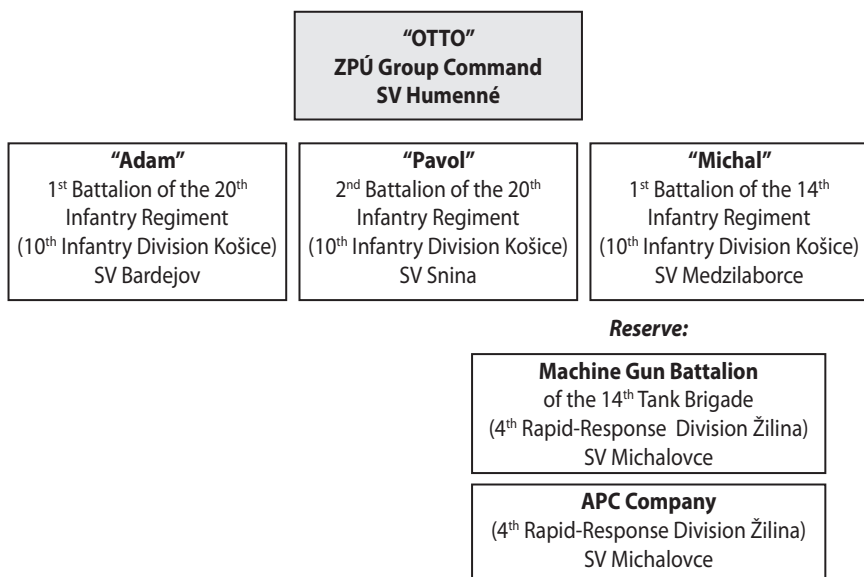
¹⁹² Fiala, *Zpráva o Akci B*, p. 67.

of emergency was rejected)¹⁹³ and temporarily appointed Lieutenant Colonel J. Stanek commander of the NB, a post that he retained until 15 March 1946.¹⁹⁴

Eventually, the military intelligence services reported that the UPA had purportedly suffered a number of defeats in Poland (this intelligence was inaccurate). Therefore, it was expected that the ultimate liquidation of the Ukrainian nationalist movement would be carried out by the

The Structure of ZPÚ Group “Otto”

(April 1946)

Polish organs within a short period of time. For that reason, a number of Czechoslovak soldiers, who were concentrated in the northeastern region of Slovakia in anticipation of a possible conflict with the UPA, were transferred to the reserve. The numerical strength of ZPÚ Group “Jánošík” was thus reduced by half to 1,250 soldiers. On the proposal of the group’s commander, J. Stanek, the reorganization was carried out in

¹⁹³ SNA Bratislava, Mimoriadne opatrenia na severovýchodnom Slovensku – žiadosť o vyhlásenie, f. PV – bezp., šk. 486, č. 131/1946.

¹⁹⁴ VHA Bratislava, Stanek Ján, pplk. gšt. – poverenie právomocou oblastného veliteľa NB – zrušenie, f. Operace “Banderovci,” šk. 51, inv. č. 175.

the belief that the Banderite danger had now been reduced to a minimum. Therefore, the maintenance of security in the northeastern sector of the Slovak border once again became the responsibility of only part of the 10th Infantry Division, and the rest of the troops returned to their garrisons.¹⁹⁵

In late March 1946 the command of the 10th Infantry Division created “Otto,” a new ZPÚ army group in northeastern Slovakia (commander: Lieutenant Colonel Otto Wágner of the 20th Infantry Regiment), whose three infantry battalions and reserve motorized units stationed in Michalovce replaced the recently deployed army units. They were tasked with guarding a 200-kilometer-long stretch of the border from the Poprad River all the way to the village of Ubl’a in the Snina district¹⁹⁶ (only fragments of documents about the activities of ZPÚ Group “Otto” have survived). This flawed military directive was issued on the eve of the second UPA raid into Slovakia (the documents published in the third section of this volume trace the course of this raid).

The success of the UPA’s first Slovak raid in 1945 encouraged the UHVR and the OUN and UPA leadership in Zakerzonnia to organize a second raid into Slovakia. However, several factors had an impact on its realization. At the beginning of 1946 a number of changes had occurred in the international arena. Relations had now cooled between the USSR and its erstwhile allies in the anti-Nazi coalition, and the world was now divided into two hostile camps. This polarization sparked the hope that the West would provide effective assistance and support to the anti-Soviet and anti-communist resistance movements, and this hope led them to become more active. At the same time, an important domestic political event in Czechoslovakia was on the horizon: the May 1946 elections to the Legislative National Assemblies, which were supposed to define the political future of the country. Thus, through its operations in northeastern Slovakia in the spring of 1946 the Ukrainian Insurgent Army entered the pre-election campaign fray between the communist and the democratic forces that would determine the future course of postwar Slovakia.

The preparations for the UPA’s second raid into the territory of the Czechoslovak Republic—specifically Slovakia—began in the winter of 1945–46. Just like the first raid, the second one was organized by Vasyl’

¹⁹⁵ VHA Bratislava, Prepustenie mužstva odv. roč. 1943 a reorganizácia skupiny ZPÚ – návrh, f. Operace “Banderovci,” šk. 51, inv. č. 177.

¹⁹⁶ VHA Bratislava, Rozkaz veliteľstva VO-4 pre reorganizáciu a zmenu zostavy “Zvláštnej skupiny ZPÚ”, f. Operace “Banderovci,” šk. 51, inv. č. 177.

Halasa ("Orlan").¹⁹⁷ Besides Halasa, other leading figures of the UPA and the OUN in Zakerzonnia took part in the preparations. Iaroslav Petsiv ("Vadym") was responsible for political-propagandistic activity. Battalion commander Vasyl' Mizernyi ("Ren") was in charge of forming the detachments that would enter Slovakia. The okruha leader of the OUN, Myroslav Huk ("Hryhor"), was in charge of preparing propagandistic literature and leaflets in the Czech and Slovak languages. The leader of OUN nadraion "Beskyd," Stepan Golash ("Mar"), was tasked with securing food supplies. The entire Slovak operation was placed under the command of V. Hoshko ("Myron"), a participant and the commander of one of the units that took part in the first UPA raid. Besides his company, companies led by Vasyl' Shyshkanynets' ("Bir") and "Didyk" (real name unknown) were also preparing to leave for Slovakia; during the raid the command of the latter company was taken over by Commander "Karmeliuk" (real name unknown). At the same time, the companies were reinforced by propagandists from the civilian OUN network of Zakerzonnia.¹⁹⁸ Approximately a thousand Ukrainian insurgents and members of the civilian OUN network worked on the preparation of the approaching operation. A set of "Brief Instructions for Those Who Are Going on the Raid into Slovakia," prepared by "Orlan" for the insurgents assigned to the propaganda raid and which were to be used during the campaign, outlined the main conception and tactical assignments of the second UPA raid into eastern Slovakia.¹⁹⁹

The UPA detachments received their final instructions on 4–5 April 1946 in the village of Wola Wyzna, near the northeastern border of Slovakia. All three companies, numbering 400 insurgents, crossed the border without any difficulty on the evening of 6 April at the appointed time (after 21:00 hours) in the Medzilaborce segment of the border (near the village of Habura). Over the next few days the members of the three UPA detachments launched their propagandistic activities. They resorted to the tactic that had been tested during the first raid: once

¹⁹⁷ See Vasyl' Halasa, *Nashe zhyttia i borot'ba: Spohady* (Lviv: Vydavnytstvo MS, 2005), pp. 84–85.

¹⁹⁸ V'iatrovych, *Reidy UPA*, Litopys UPA, Library, Vol. 2, pp. 79–80.

¹⁹⁹ Vasyl' Halasa ("Orlan") writes: "In keeping with the tactical instructions, the insurgents were to cover the largest chunk of territory possible without remaining long in one place; to avoid battles with Czechoslovak army units; immediately after their arrival, to distribute our leaflets among the villagers, explain that we are not going to be fighting against them; to provide information about the goals of our struggle, and to find sympathizers among the intelligentsia." See Halasa, *Nashe zhyttia*, p. 85. The "Brief Instructions for Those Who Are Going on the Raid into Slovakia" and the instructions to "Myron," contained in the letter "Druzhe Myron!" are published in V'iatrovych, *Reidy UPA*, Litopys UPA, Library, Vol. 2, pp. 158–62, 169–73.

again they divided into smaller groups, thereby creating the impression of a large number of Ukrainian insurgents maneuvering throughout the region, and they sought to expand their activities in as large an area as possible.²⁰⁰ Furthermore, they were well supplied with propaganda materials in the form of leaflets (published in the fourth section of this volume).

Despite its numerical strength, ZPÚ Group “Otto” was once again unable to protect the border in the northeastern sector. Just like during the first raid, this situation acted in the Ukrainian insurgents’ favor. Even though the OBZ structures had improved their offensive intelligence gathering, no UPA activity was noticed, and military intelligence did not have any information about the preparation of the raid, which again attests to the utmost conspiracy surrounding the plans of the Ukrainian insurgents.

In agreement with the General Staff of the Czechoslovak army, on 14 April 1946 the command of the 4th Military District began shoring up its reinforcements and formed a special new group called “Ocel’,” whose command was assigned to Colonel of the General Staff, Jan Heřman, deputy commander of the 4th Military District. Two days later, on 16 April, the Czechoslovak government discussed the situation in eastern Slovakia at its 51st session. It passed a resolution urging that anti-UPA actions be carried out with all available forces and that the defense and interior ministries of the CSR issue speedy directives—within two weeks—to ensure that the area was cleansed of the UPA and to normalize relations in the region. With this goal in mind, the government subordinated all the NB and FS units to the army command in Slovakia.²⁰¹

By 18 April 1946 the command of the 4th Military District and the General Staff of the Czechoslovak army quickly deployed to the area of UPA operations additional combat-ready army units (of the 2nd, 9th, and 10th Infantry Divisions and the 4th Rapid-Response Division), which were supplemented by two machine gun battalions of Czech tank brigades. By 21 April the following army formations were concentrated in eastern Slovakia: fourteen infantry, motorized, and machine gun battalions; one tank battalion; two artillery units; one APC company; a squadron of fighter planes; and several smaller units (companies) that were divided into the subgroups “Železo” (Iron) “Hliník” (Aluminum), and “Zlato” (Gold), with ZPÚ Group “Otto” subordinated to the latter subgroup. At

²⁰⁰ For detailed discussion of the second UPA raid in Slovakia, see Šmigel', *Banderovci na Slovensku*, pp. 128–57; V'iatrovych, *Reidy UPA*, Litopys UPA, Library, Vol. 2, pp. 79–95.

²⁰¹ SNA Bratislava, Podriadenie FS a NB—vyžiadanie, f. PV—sekr., šk. 74, inv. č. 99.

The Structure of “Ocel” Group

(Up to 21 April 1946)

“OCEL” Group Command (SV Prešov)		
Subgroup “Železo” (SV Raslavice)	Subgroup “Hliník” (SV Hanušovce)	Subgroup “Zlato” (SV Humenné)
“Zdeněk” 1 st Battalion of the 23 rd Infantry Regiment (9 th Infantry Division Trnava)	“Ivan” 39 th Motorized Battalion (4 th Rapid-Response Division Žilina)	“Jozef” 41 st Motorized Battalion (4 th Rapid-Response Division Žilina)
“Anton” 2 nd Battalion of the 23 rd Infantry Regiment (9 th Infantry Division Trnava)	“Štefan” 2 nd Battalion of the 17 th Infantry Regiment (9 th Infantry Division Trnava)	“Karol” 45 th Motorized Battalion (4 th Rapid-Response Division Žilina)
“Adam” 1 st Battalion of the 20 th Infantry Regiment (10 th Infantry Division Košice)	“František” 1 st Battalion of the 7 th Infantry Regiment (9 th Infantry Division Trnava)	“Václav” Combined Artillery Unit (10 th Infantry Division Košice)
“Matej” 2 nd Battalion of the 14 th Infantry Regiment + two companies from the 32 nd Infantry Regiment (10 th Infantry Division Košice)		“Vasil” Auxiliary Company (10 th Infantry Division Košice)
		“Emil” Machine Gun Company (10 th Infantry Division Košice)
		“Peter” Intelligence Company (10 th Infantry Division Košice)

ZPŮ Group “Otto”

(SV Humenné)

“Pavol” 2 nd Battalion of the 20 th Infantry Regiment (10 th Infantry Division Košice)
“Michal” 1 st Battalion of the 14 th Infantry Regiment (10 th Infantry Division Košice)
“Milan” Machine Gun Battalion of the 14 th Tank Brigade (4 th Rapid- Response Division Žilina)
“Dávid” APC Company (4 th Rapid- Response Division Žilina)

Reserve:

“Filip” Tank Battalion of the 14 th Tank Brigade (4 th Rapid-Response Division Žilina)
“Dušan” Combined Artillery Unit (2 nd Infantry Division Banská Bystrica)
“Čechy” Machine Gun Battalion (1 st Military District)
“Morava” Machine Gun Battalion (3 rd Military District)
Squadron of fighter planes (Košice)

The Structure of "Ocel" Group (22–29 April 1946)

"OCEL" Group Command (SV Prešov)		
Subgroup "Železo" (SV Medzilaborce)	Subgroup "Hliník" (SV Výrava)	Subgroup "Zlato" (SV Snina)
"Anton" Infantry Battalion (SV Habura)	"František" Infantry Battalion (SV Čabalovce)	"Jaroslav" Command (SV Hostovice)
"Adam" Infantry Battalion (SV Bardejov)	"Štefan" Infantry Battalion (SV Svetlice-Világy)	"Jozef" Motorized Battalion (SV Vyšná Jablonka)
"Zdeněk" Infantry Battalion (SV Medzilaborce)	Reserve:	"Karol" Motorized Battalion (SV Čukalovce)
Reserve:	"Dušan" Combined Artillery Unit (Výrava)	"Otto" Command (SV Kolbasov)
"Filip" Tank Company (Medzilaborce)	"Oldřich" APC Platoon (Ňagov)	"Ivan" Motorized Battalion (SV Polana)
"Milan" (Half) Machine Gun Battalion (Medzilaborce)		"Matej" Infantry Battalion (SV Topoľa)
		"Pavol" Infantry Battalion (SV Zboj)
Subgroup "RUKA" from 10-13 May 1946 (SV Prešov)		
Reserve of "Ocel" Group:		
"Čechy" Machine Gun Battalion (Zbudské Dlhé)		Reserve:
"Morava" Machine Gun Battalion (Podčičva- Tovaréné)		"Václav" Combined Artillery Unit (Hostovice)
"Filip II" Tank Company (Humenné)		"Michal" Infantry Battalion (Snina)
"Milan" (Half) Machine Gun Battalion (Humenné)		"Oldřich" APC Platoon (Snina)
"Oldřich" APC Platoon (Humenné)		

the same time, all stations and regular NB units and FS sections were subordinated to the military formation "Ocel". An additional three battalions were on alert in the Czech part of the country for possible use in northeastern Slovakia. The Slovak Ministry of Internal Affairs also issued an order proclaiming a state of emergency in the districts of eastern Slovakia.²⁰²

Thus, approximately 7,000 soldiers supported by tanks, artillery, aviation, and auxiliary units of the NB and the FS were arrayed against three UPA companies. By 18 April 1946 army units had already occupied the valleys of the Cirocha, Topľ'a, and Sekčov rivers. They were deployed along the line of Brekov–Humenné–Sol'–Hanušovce–Bardejov, thus creating a position from which to launch the cleansing operation, later called "Wide Rakes."²⁰³ Its essence lay in encircling the region where the UPA detachments operated and pushing them across the state border; afterwards it was to be reinforced and its inviolability secured. Nevertheless, the task of these army units was a difficult one. "Numerical strength alone was not sufficient to liquidate the UPA detachments that evaded direct clashes, moved constantly from one place to another, and which were scattered throughout mountainous and forested locales that provided hiding places and concealed movement," writes Fiala.²⁰⁴

Once again, the commitment of Czechoslovak army and NB units came too late. The military operation launched on 21 April 1946 took place when the UPA detachments had already left Slovakia or were in the process of departing for their bases (because the raid was coming to an end) ("Karmeliuk's" Company crossed the Slovak-Polish border during the night of 18–19 April; "Bir's" Company crossed on 22 April; and "Myron's" Company, on 24 April). The "Ocel" Group continued combing the area, and by 29 April it had reached the Polish border, which it occupied and reinforced in the sector between Čertižné and Nová Sedlica.

During the raid all three UPA companies maneuvered throughout Slovakia in keeping with a set plan. "Bir's" Company moved along the Medzilaborce–Humenné–Vranov nad Topľou–Giraltovce–Stropkov Highway. The company spent sixteen days in northeastern Slovakia, visiting thirty-one villages without encountering any major difficulties or military clashes. "Myron's" Company moved along the Medzilaborce–Stropkov–Giraltovce–Bardejov–Prešov–Sabinov line, reaching the vi-

²⁰² ABS Praha, Vyhláška Povereníctva vnútra zo dňa 16. apríla 1946 č. 11.686-1/1946-III/4, f. 307-60-2.

²⁰³ See Mičko, "Ukrajinská povstalecká armada," pp. 203–4.

²⁰⁴ For detailed discussion, see Fiala, *Zpráva o Akci B*, pp. 79–84.

cinity of Košice. It covered a total of 311 km and visited 49 villages. The third company, under "Karmeliuk's" command, moved along the Medzilaborce–Giraltovce–Stropkov–Bardejov–Prešov–Vranov nad Topľou–Humenné–Michalovce Highway, visiting twenty-six villages in eastern Slovakia.²⁰⁵ Altogether, the members of the UPA detachments visited 106 villages in 10 districts, where they carried out their planned activities. They completed the tasks assigned by their leadership (the plan was to spend ten days in Slovakia, to a maximum of fourteen, only if the Czechoslovak units did not obstruct them). The second Slovak raid actually lasted until 24 April 1946, i.e., a total of eighteen days.²⁰⁶ During this operation the UPA detachments did not encounter any resistance from the Czechoslovak armed forces and security organs (with the exception of two or three clashes). The Ukrainian insurgents suffered only minimal human losses – a few soldiers were wounded or disappeared without a trace (two wounded) – and they returned unmolested to their base field of operations in Poland. This time, too, the propaganda raid was a resounding success.

After occupying the northeastern sector of the Slovak-Polish border, in May 1946 the army units of "Ocel" Group began carrying out ZPÚ functions (the period from May to September 1946 is the subject of the fifth section of the present volume). When the situation became exacerbated again in the adjacent Polish territory, the command of the 4th Military District deployed new reinforcements: a unit of the 3rd Rapid-Response Division from Moravia and one battalion of the 2nd Infantry Division. Together with the 1st Battalion of the 20th Infantry Regiment, these units were included in the newly created subgroup "Ruka" (commander: Colonel Jan Kolařík). It secured the state border west of the "Ocel" Group's position—from Čertižné all the way to the Poprad River (with three battalions right on the border and two held in reserve). The subgroup "Ruka" occupied a special position within "Ocel" Group and operated in a more independent fashion.²⁰⁷

As a result of the experience amassed by the Czechoslovak army and security services during the UPA's previous penetrations into Slova-

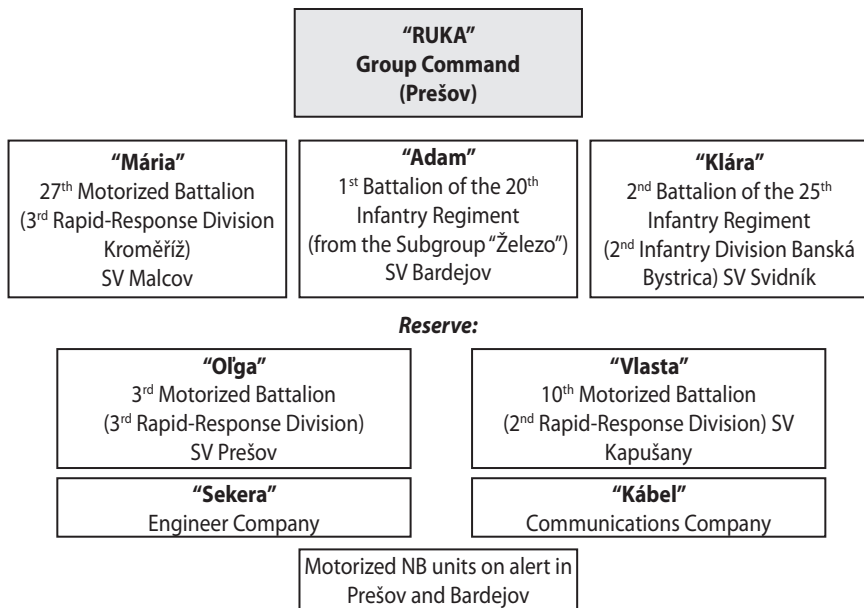
²⁰⁵ The reports of the "Myron," "Bir," and "Karmeliuk" detachments that carried out the April 1946 raid into Slovakia are published in vol. 33 of *Litopys Ukrains'koi Povstans'koi Armii*, eds. Peter J. Potichnyj and Ivan Lyko (Toronto; Lviv: Litopys UPA, 2001), pp. 592–627.

²⁰⁶ V'iatrovych, *Reidy UPA*, Litopys UPA, Library, Vol. 2, p. 82.

²⁰⁷ VHA Bratislava, Osobitný rozkaz pre jednotky veliteľstva "Ruka", Smernice pre ZH, f. Operace "Banderovci," šk. 99, inv. č. 595.

The Structure of Subgroup “Ruka”

(From 10-13 May 1946)

kia, cooperation with the Polish side was established for the first time.²⁰⁸ After joint talks involving government officials and the highest-ranking military representatives of both countries were held, on 26 April 1946 representatives of “Ocel” Group met at Dukla Pass with the Polish DGO operational group “Rzeszów,” which had begun its anti-UPA operations in Poland earlier that month. Both sides exchanged information about their past and future operations against the UPA, and about the state of security maintenance on their borders. They came to an agreement about holding further meetings and establishing cooperation in the field of information exchange and coordination of their operations.²⁰⁹

At the same time, both sides appointed liaison officers, who began to work in the commands of both groups as of 12 May 1946 (“Ocel” Group: Major of the General Staff Jan Konieczny; DGO “Rzeszów” Com-

²⁰⁸ In the first postwar years, Czechoslovak-Polish relations were quite strained. This was caused, among other things, by border disputes and both sides’ claims to certain territories that had belonged to pre-war Germany after the Polish-German border along the Oder-Neisse line was moved (primarily the Tesin (Teschen) region), as well as by the tense situation around Horná Orava and northern Spiš. See Štaigl, “Ochrana,” p. 55.

²⁰⁹ Fiala, *Zpráva o Akci B*, pp. 85–86.

mand: Staff Captain of the General Staff Jozef Musil). In addition, the Czechoslovak military command and the headquarters of Lieutenant Colonel J. Heřman renewed cooperation with the Soviet military command in Uzhhorod (during the second/April/ UPA raid some units of "Ocel" Group were already cooperating with NKVD border units, exchanging intelligence).²¹⁰ A Soviet liaison officer also began working in this group.²¹¹ Several more rounds of joint talks between the military representatives of the CSR, Poland, and the USSR took place in the summer of 1946, in order to coordinate the anti-UPA operations of the three countries' armed forces.

With the exception of several skirmishes, during May–June 1946 a period of relative calm descended on the border. "Ocel" Group (approximate strength in June 1946: 11,000 soldiers) primarily ensured that the ZPÚ's tasks were being carried out in northeastern Slovakia. On the basis of information supplied by "Rzeszów," the group command periodically reinforced the border guard (the group's composition occasionally changed, depending on the situation) and, after the completion of the Polish operations, the army units of this group combed the state border area and its own borderland. Together with NB units, the group hunted down and deported Lemko refugees from Poland, who were fleeing the Polish operations and seeking refuge in Slovak territory.²¹² Thus, in late May 1946, more than 4,000 Lemko refugees were forcibly deported to Poland; later, other Lemko refugees were sent to a refugee camp located in Strážske. The search for and detention of suspect civilians were carried out by OBZ units and the so-called Special Group commanded by First Lieutenant Hugo Reisman,²¹³ which was subordinated to the 6th Branch of the OBZ of the "Ocel" command (by 26 May 1946, 290 individuals were detained for collaborating with the UPA or other types of illegal activities).²¹⁴ At the same time, military intelligence continued to gather offensive intelligence with the help of an agentura network,²¹⁵ to which border units of the NB were gradually enlisted to collect information about political-civic relations and UPA actions in the adjacent

²¹⁰ VHA Bratislava, Osobitný "Tajný" rozkaz, f. Operace "Banderovci," šk. 86, inv. č. 500.

²¹¹ Archív Ústavu pamäti národa (A ÚPN) Bratislava, Benderovci, akcia proti nim, spolupráca s ČA, f. B 10-7.

²¹² For detailed discussion, see Michal Šmigel, "Lemkovskí utečenci na Slovensku (1945–1946)," in *Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa* (Legnica – Zielona Góra, 2007), pp. 313–29.

²¹³ ABS Praha, Zoznam opatrení pre "Ocel"-6 zo 17. mája 1946, f. 302-142-6.

²¹⁴ Fiala, *Zpráva o Akci B*, p. 90.

²¹⁵ VHA Bratislava, Činnosť orgánov výzved. Spravodajstva – usmernenie, f. Operace "Banderovci," šk. 43, inv. č. 184.

Polish territory.²¹⁶ However, the intelligence that was obtained in this manner was often shoddy.

In July 1946 the composition of the forces that were assigned to protect the border, including the ZPÚ, was partially altered (the ZPÚ's method of operations had worked well, but it required a large number of forces and means). On the basis of an agreement concluded by the defense, interior, and finance ministries of the CSR, the existing four-tiered state border security system (in keeping with an order issued by the Ministry of Defense on 31 August 1945) was changed to a three-tiered system (by combining the third and four tiers).²¹⁷ At the same time, army garrisons and units deployed near the borders were assigned to "Border Security" during a period of real threat to the country's external security.²¹⁸

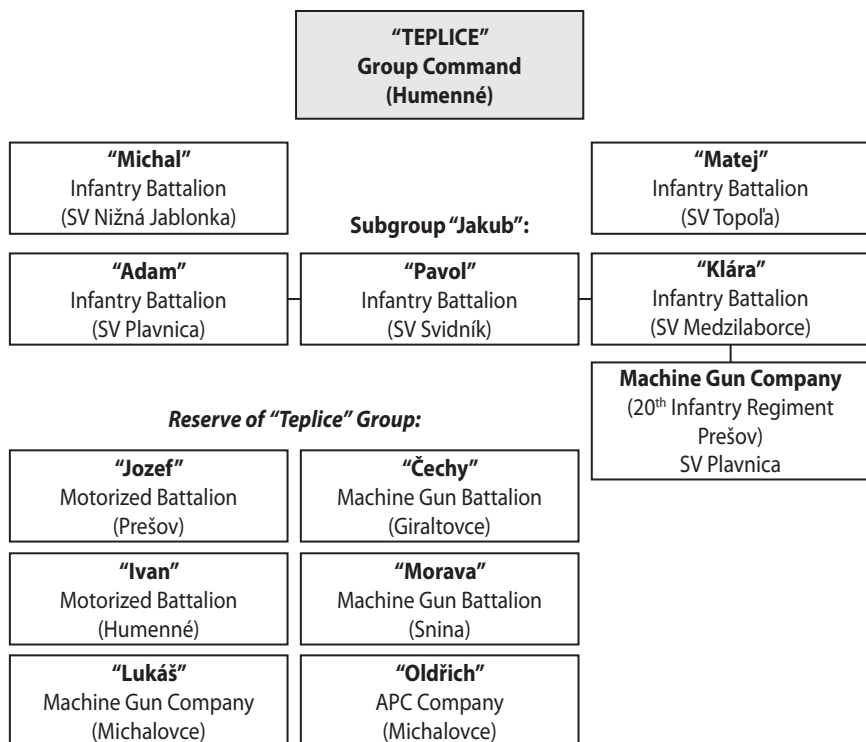
The calm situation in the border areas facilitated the gradual reduction of forces needed to defend the border of northeastern Slovakia and to reorganize ZPÚ Group "Ocel", which on 22 July 1946 changed its codename to "Teplice." The group command assessed the combined experience of defending the border and reviewed the anti-UPA operations. It proposed new ZPÚ methods based on methodical agentura border protection and the maneuvering of powerful, operational reserves. From mid-August 1946 some army units began returning to their garrisons (along with some Czech units), as a result of which the ZPÚ "Teplice" Group was scaled back to five infantry battalions and one machine gun company in the so-called informational tier, and two motorized battalions and two machine gun battalions, with machine gun companies and APCs in reserve. On 10 September 1946 the liaison officers were recalled from the headquarters of the "Teplice" and "Rzeszów" groups. At the end

²¹⁶ After the restructuring of the Slovak Ministry of Internal Affairs in 1946, the task of organizing the NB Directorate (including border stations) became part of the responsibility of the 1st Section of the 5th Division (state security and administrative police). In relation to their activities, other sections of the Slovak Ministry of Internal Affairs, particularly the 6th Division (Information), which was renamed in the fall of 1946 as Department "Z" (state security and political information) also had certain responsibilities. In keeping with a decision handed down on 10 August 1946 by its head, Major R. Viktorín, the tasks of the NB border stations were expanded to offensive intelligence, i.e., the gathering of news from the border area as well as from inside those neighboring countries on whose borders their command posts were stationed (except for the USSR, against which all intelligence gathering was forbidden). This intelligence activity was supposed to be organized at a distance of 30 km beyond the Czechoslovak border, and its goal was to obtain information on the economic, political, social, and military issues of neighboring states. See Štaigl, "Ochrana," pp. 59–60.

²¹⁷ See n. 21.

²¹⁸ Štaigl, "Ochrana," p. 59.

The Structure of ZPÚ Group “Teplice” (10 August–18 September 1946)

of that month the command of “Teplice” Group was taken over by Colonel Jozef Tlach, and Colonel J. Heřman returned to his previous post, the command of the 4th Military District.²¹⁹

Between the end of the second April raid and late 1946/spring 1947 large UPA detachments practically did not appear on the territory of northeastern Slovakia (with the exception of small groups, as a rule those that were crossing into Slovak territory in order to escape encirclement by the Poles and which then immediately returned to Poland). Units of the “Teplice” Group’s informational tier monitored the border area, changing the areas of their activities and border guard duties. Reserves of battalions and groups primarily engaged in training. Minor incidents occurred on the border only in late 1946. In the majority of cases, UPA detachments tried their utmost to avoid encountering units

²¹⁹ Fiala, *Zpráva o Akci B*, pp. 108–9.

of the Czechoslovak army and had no interest in engaging in any military confrontations. As a result of the continuing calm, "Teplice" Group continued its reorganization and simultaneous reduction (as of 30 November 1946 the group numbered only 3,920 people).

* * * * *

Editor's comments: The texts of the majority of the documents in this volume have been published in their entirety. In several cases, parts of some documents were omitted (e.g., if their content is devoted to unimportant questions). Omitted text is indicated by square brackets [...]. Illegible words or sentences are indicated by parentheses (...). Unidentified (handwritten) signatures are indicated by the following phrase within square brackets: [illegible signature].

The original style of the published documents has been preserved even in those cases where it violates current rules of orthography (in keeping with the principal of minimal intrusion into an original document, even incorrect or dialect expressions have been retained). Only obvious mistakes have been corrected. Some abbreviations have been corrected and are indicated within square brackets (e.g., vd.[ova]).

The Slovak transcription of the village names in Polish is not made exact if there are no essential differences in pronunciation. In cases where the Slovak transcription differs from Polish rendition of names the Slovak original is given in the note.

Common abbreviations that are repeated frequently are explained in a separate section in this book.

* * * * *

The editor is grateful to all those individuals who helped prepare this volume for publication. Special thanks are due to the translators, Štefan Kruško and Dr. Josef Sirka; Miroslav Kmeť and Dr. Peter Mičko, who read the manuscript; Mr. Mykola Kulyk provided aid from the "Litopys UPA" and especially to Prof. Peter J. Potichnyj for his invaluable suggestions, advice, and all-round support.

Michal Šmigol'

Частина І.

**ПЕРШИЙ РЕЙД УКРАЇНСЬКИХ ПОВСТАНЦІВ
НА СЛОВАЧЧИНІ**
(серпень – вересень 1945 р.)

Časť I.

**PRVÝ REJD UKRAJINSKÝCH POVSTALCOV NA
SLOVENSKO**
(august – september 1945)

Part I.

**THE FIRST RAID OF THE UKRAINIAN
INSURGENTS IN SLOVAKIA**
(August–September 1945)

[1]

Úrad Okresného národného výboru, bezpeč. referát Snina.
Čís. 25/1945 – prez.

Z á p i s n i c a

Napísaná dňa 17. apríla 1945 na Úrade ONV v Snine z príležitosti vyšetrovania činnosti nemeckých benderovcov v pohraničnom okrese Snina.

Prítomní:

Michal Pytel'
bezpeč. refer.
Ján Ogurčák
šštrážm.

Vel. stan. NB
Armin Techman

Oznamujem, že dňa 22. marca 1945 asi o 16 hod. prišlo do obce Rušina, okr. Snina 85 banderovcov, ktorí mali ťažké guľomety, asi 3, asi 35 ruských automatov, a ostatní banderovci mali pušky, pištole a granáty. Medzi nimi boli aj 4 ženy. Jeden s banderovcov mal hodnosť kapitána.

Uvedenú obec obsadili a s občanmi vonku usporiadali schôdzu, na ktorej prednášali, že bojujú za slobodnú Ukrajinu a ukrajinský národ. Ďalej prednášali, že Hitler aj Stalin už prepadli a že teraz zvíťazí už len ukrajinský národ.

Dňa 8. apríla 1945 boli videní 3 banderovci v obci Zboj a v ten istý deň v tejto obci vypukol požiar preto nie je vylúčené, že tento požiar spôsobili banderovci.

Dňa 22. marca 1945 bol zadržaný milíciou¹ v Uliči, okres Snina Andrej Leščenko /Trochimovič/ nemecký parašutista, ktorý bol pustený padákom v katastru obce Ulič, okres Snina ešte s 8 nemeckými parašutistami a ktorí boli pozdejšie pochytaní milíciou Veľké Berezné.²

Dostal som hlásenie od fin. pohraničnej stráže z N.[ovej] Sedlice, okr. Snina, že v obci Stužici³, okr. Veľké Berezné bolo dňa 10. 4. 1945 asi 60 banderovcov, dňa 12. 4. 1945 referent bezpeč. Veľké Berezné podal hlásenie, že v okolí Stužica, okr. Veľké Berezné bolo 250 banderovcov a nakoľko okres Veľ. Berezné bol veľmi ohrozený, žiadal tamojší referent pomoc od sninského okresu.⁴

Podobných prípadov v našom okrese sa vyskytlo od mesiaca decembra asi okolo 150.

Veliteľ nár. bezpeč. Ulič, okr. Snina udáva, že v okolí pohraničného pásma Slovenska, Karpatskej Ukrajiny⁵ a Poľska 2 až 3 krát za týždeň

chodí lietadlo nezistenej totožnosti /pravdepodobne nemecké/ čo je dokázané, že sa v tom priestore našli 3 padáky nemecké, s ktorým bol spustený aj Andrej Leščenko /Trochimovič/, ktorý bol odovzdaný oblasťnému bezpeč. ref. v Humennom.

Z horeuvedených dôvodov ONV v Snine žiada, aby na hranice Česko-slov.[enska] a Poľska boli vyslané finančné stráže, prípadne vojenské stráže, ktoré by hranice riadne strážili. Hranice sú síce obsadené pohraničnou strážou s tunajšieho obyvateľstva a to v počte takom ako bolo za mierového času ČSR, čo však na terajšiu situáciu nezodpovedá, čo je dôkazom vyššie uvedené prípady banderovcov, ktorí sa môžu rozšíriť aj do zázemia ČSR.

V Snine, dňa 17. 4. 1945.

Pyteľ M. M.

Štátny archív (ŠA) Prešov – pobočka Humenné, f. ONV Snina 1945 – 1949, šk. 1, č. 25/1945.

¹ Ozbrojené milície sa formovali z miestneho obyvateľstva hneď po prechode frontu a oslobodení územia východného Slovenska od konca roku 1944 a súčasne sa obnovovala činnosť žandárskych (četníckych) staníc (z celkového stavu žandárskeho zboru a štátnej polície bývalej Slovenskej republiky 4383 členov bolo do služieb Národnej bezpečnosti prevzatých 4176 členov – stav ku koncu roka 1945). Milície a žandárstvo plnili – ako úlohy všeobecnej bezpečnosti, tak aj štátnobezpečnostné úlohy. Koncom marca 1945 rozhodlo Predsedníctvo SNR, aby všade tam, kde sa vytvorila Národná bezpečnosť, boli milície zrušené a odzbrojené (čo sa aj stalo v priebehu leta 1945). Obce si mohli niektorých milicionárov prevziať do svojich služieb v rámci plnenia poriadkovej služby, avšak (ako obecní zamestnanci) nemali právo na nosenie zbrane (PEŠEK, J.: *Štátna bezpečnosť na Slovensku 1948 – 1953*. Bratislava 1999, s. 10 – 12; MEDVECKÝ, Matej: Prvá obeť Štátnej bezpečnosti. In: *Pamäť národa*, roč. V, 2009, č. 1, s. 59 – 60.) V dôsledku prieniku UPA na územie severovýchodného Slovenska boli v niekoľkých prípadoch miestne poriadkové služby opäť ozbrojované pod zámienkou ochrany obce pred banderovcami (najmä v okrese Snina).

² Velykyj Bereznyj severovýchodne od Užhorodu na Ukrajine.

³ Obec Stučysia severovýchodne od Velykeho Berezneho.

⁴ V tejto súvislosti je potrebné brať do úvahy fakt, že v tej dobe územie bývalej Podkarpatskej Rusi ešte de iure patrilo Československu (do 6. januára 1946), hoci de facto bolo pod mocou Sovietov.

⁵ Rozumej Zakarpatskej Ukrajiny, resp. Podkarpatskej Rusi.

[2]

Okresné veliteľstvo NB Snina, okres Snina. Snina, 9. august 1945.

Číslo: 36/dôv./45.

Vec: Vlasovské¹ tlupy, presun –
hlásenie.

Odpoveď na čís. 20 zprav./45
zo dňa 10. 7. 1945

Hlavné veliteľstvo NB – 2 odd.²
zprav. sekcia.
B r a t i s l a v a. Dôverné.
Priamo

Hlásim, že dňa 8. augusta 1945 o 23.00 hod. oznámil istý ruský dôstojník od telefonistov Strážske, okr. Michalovce – Baligrod,³ Poľsko na Okr. vel. NB – 2 odd. v Snine, že dňa 5. 8. 1945 asi o 24. hodine robili banderovské tlupy presun v sninskom okrese. Jedna takáto tlupa v počte 200 mužov, že išla cez les severne asi 2 km od obce Parihuzovce, okres Snina a prešla do Poľska. Druhá tlupa v počte asi 200 mužov údajne išla 5. 8. 1945 asi o 23. hod. juhovýchodne 3 km od obce Starina⁴, okres Snina smerom do Poľska. Táto tlupa prešla cez štátnu hradskú pri obci Veľ.[ká] Poľana⁵, okres Snina a pri tom, že počala strieľať z pušiek proti ruským vojakom idúcim po tejto hradskej do Poľska.

Podľa udania horeuvedeného dôstojníka tieto banderovské tlupy boli vyzbrojené ľahkými a ťažkými guľometmi a automatmi. Každá z nich mala dve ťažké delá a po 10 mínometov.

Túto zpravu dosiaľ sa mi nepodarilo preveriť, lebo nik z občanov uvedených banderovské tlupy nevidel, ani pri raziách lesov, ktoré prevádzala NB v tun. okrese nedalo sa nič určitého zistiť. Možno ju však pokladať za pravdivú, keďže oznamovateľ je ruský dôstojník.

Tento dôstojník ďalej udal, že v okolí mesta Cisna, Lisko⁶ a Sanok / Poľsko/ sa sústredili poľské a ruské vojská, ktoré vedú boj s banderovcami a preto je možné, že banderovské tlupy sa vrátia späť do okresu Snina, ktorý hraničí z Poľskom a ktorý je v lesnatom a hornatom teréne, kde sa majú možnosť banderovci dobre ukrývať.

Z uvedeného dôvodu prosím, aby do sninského okresu na štátne hranice bolo vydané ihneď vojsko na akcie proti týmto banderovským tlupám, lebo NB sama na to nebude stačiť.

Stopovanie v tomto smere pokračuje a kladný výsledok bude dodatočne Vášmu veliteľstvu hlásený.

Hlásenie predkladám: Vel. nár. bezpeč. pre vých. Slov.[ensko] Košice,
Posádkovému veliteľstvu odd. OBZ Michalovce a OVNБ v Humennom.

politický zástupca
[nečitateľný podpis]

vedením okresu NB poverený
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-6.

¹ Rozumej banderovské, UPA.

² Z piatich oddelení Hlavného veliteľstva Národnej bezpečnosti bolo 2. oddelenie NB bezpečnostné a spravodajské. Do jeho kompetencií patrili „veci podľa zákona o ľudových súdoch (zaistovanie kolaborantov, zradcov a pod.), trestné činy podľa zákona na ochranu republiky, všetky veci politickej povahy, veci dôležité z hospodárskeho hľadiska, situačné správy a obranné spravodajstvo“. Druhé oddelenie HVNB bolo prvou štátnobezpečnostnou formáciou, ktorá sa vytvorila ešte v priebehu oslobodzovania Slovenska. Stala sa známou pod názvom NB-2 ako neuniformovaná zložka, na rozdiel od Národnej bezpečnosti ako uniformovanej zložky, ktorá mala na starosti otázky všeobecnej bezpečnosti. V súvislosti s oslobodzovaním územia Slovenska v zime a na jar 1945 a podobne počas počiatočného vývoja štruktúry celej Národnej bezpečnosti (najprv existencia troch veliteľstiev v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach s podriadenými oblastnými veliteľstvami a od apríla 1945 rozdelenie obvodu HVNB na tri oblasti, v rámci ktorých pôsobili okresné veliteľstvá a stanice NB) menila sa aj štruktúra štátnobezpečnostnej zložky NB (prvotne zápasila s absenciou jednotného velenia a koordináciou činnosti teritoriálnych celkov). Do Bratislavy bolo po oslobodení presunuté Hlavné veliteľstvo NB-2, v Bratislave a Košiciach pôsobili oblastné riaditeľstvá NB-2 a v jednotlivých oblastiach a okresoch sa činili oblastné a okresné veliteľstvá NB-2. Takéto teritoriálne rozčlenenie 2. oddelenia NB trvalo do septembra 1945, keď sa vytvorila Ústredňa politického spravodajstva.

Popritom v personálnej oblasti KSS dosiahla to, že NB-2 bola jedinou zložkou Národnej bezpečnosti, ktorá bola až na výnimky budovaná s „novými ľuďmi“ (aktívni účastníci SNP), zastávajúcimi jej politickú koncepciu, či už priamo komunisti alebo prívrženci KSS. Dominujúci vplyv KSS v NB-2 vyjadrovala aj tá skutočnosť, že jej prednostom bol komunista mjr. Rudolf Viktorín, ktorý bol od júna 1945 aj zástupcom hlavného veliteľa NB.

Po premiestnení Povereníctva pre veci vnútorné z Košíc do Bratislavy došlo k reorganizácii jeho štruktúry. Koncom mája 1945 sa agenda Povereníctva štruktúrovala do štyroch odborov (ďalej sa členila na oddelenia). Bezpečnostným sa stal III. odbor pozostávajúci zo štyroch oddelení – 1. oddelenie malo na starosti všeobecné veci týkajúce sa NB, 2. oddelenie bolo politicko-bezpečnostné, 3. oddelenie všeobecnobezpečnostné a 4. oddelenie priestupkové. Do kompetencie štátnobezpečnostného 2. oddelenia patrila spravodajská služba, kriminálna služba, zaistovanie osôb nepriateľských štátů, záležitosti asociálnych živlov, veci podľa zákona na ochranu štátu a podľa

nariadenia o ľudových súdoch a tiež problematika národnej milície. Takáto organizačná štruktúra platila do novembra 1945. (PEŠEK, J.: *Štátna bezpečnosť na Slovensku 1948 – 1953*, s. 11 – 14.)

³ Baligród

⁴ Obec Starina zanikla v dôsledku výstavby vodnej nádrže Starina v roku 1986.

⁵ Obec Veľká Poľana zanikla v roku 1986 v súvislosti s výstavbou vodnej nádrže Starina.

⁶ Starší názov obce Lesko.

[3]

Okresné veliteľstvo NB Medzilaborce. Medzilaborce, 19. august 1945.
Číslo 253/1945.

Vec: Očisťovanie od nemeckých
vojenských tlup.

Hlavné veliteľstvo NB – 2. odd.
zpráv. sekc.
B r a t i s l a v a.

Výnos Povereníctva SNR pre veci vnútorné číslo 2037/45 zo dňa 14. 7. 1945, rozkaz HVNB číslo 2037/45 zo dňa 17. 7. 1945 a rozkaz oblastného veliteľstva NB Humenné číslo 383/45 zo dňa 26. 7. 1945.

Hlásim, že v obvode tunajšieho okresu doposiaľ vykonané akcie na nemecké vojenské tlupy nemali kladného výsledku. Avšak podľa udania občanov obce Habura boli videní nejakí záškodníci.

Dňa 6. augusta 1945 vo večerných hodinách videly Mária Džugová a Anna Ľučkaničová z Habury, okres Medzilaborce v chotári obce Habura, okr. Medzilaborce v lese zvanom „Pásika“ obvod stanice NB Čertižné 6 mužov oblečených v ruských a československých uniformách. Títo muži mali podľa udania postavený stan, u ktorého mali postavenú stráž s jedným guľometom nezistenej výroby. Ostatní členovia záškodníckej tlupy mali automaty povešané v okolí stanu na stromoch.

Ďalej hlásim, že dňa 12. augusta 1945 v čase od 5.00 do 7.20 hod. bolo vidieť v lese zvanom „Brusy“ kataster obce Malá Poľana, okres Medzilaborce väčší oheň. Tiež bolo súčasne počuť výstrely z pušiek, automatov a detonácie niekoľko vyhodených ručných granátov. Streľbu počulo miestne obyvateľstvo a tiež aj pastieri pasúci stádo na poli v kat. obce Malá Poľana. Príčina streľby doposiaľ nie je známa. Obyvateľstvo obce Malá Poľana tvrdí, že to môžu byť len záškodníci /banderovci/.

Tiež koluje zpráva, že v chotári obce Malá Poľana asi 8. aug. 1945 boli videní podobní ozbrojení 4 muži. Títo boli oblečení v rovnošate ruskej armády.

Tieto záškodnícke tlupy /banderovci/ na občanoch tunajšieho okresu, resp. na ich majetku sa nijakých násilností doposiaľ nedopustili.

Podľa výpovede majora ruskej armády Piso Fedor Michajlovieča sú títo záškodníci /banderovci/ v Poľsku na pohraničí prenasledovaní ruským a poľským vojskom a v dôsledku toho prechádzajú cez hranice ČSR do pohraničných okresov.

Dostanú: Hlavné veliteľstvo NB 2 odd. zprav. sekc., veliteľstvo NB.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-3.

[4]

Stanica NB Svidník, okr. Svidník.

Svidník, 25. augusta 1945.

Číslo: 55.zpráv.táj./1945.

Vec: Zvlášťne udalosti z pohr.

čsl.-poľského – hlásenie.

Odpoveď na čís. 20.zpráv./1945
zo dňa 10. júla 1945.

Hlavné veliteľstvo NB 2. odd.
zprav. sekcia.
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 23. augusta 1945 o 15.00 hod. obsadila obec Súcha,¹ okr. Svidník tlupa banderovcov /vlasovcov/, kde prenocovala a dňa 24. 8. 1945 v 2.10 hod. odišla severozápadným smerom k poľskej hranice asi 1 km od obci Súcha, kde sa usadili.

Tlupa je vyzbrojená 2 ťažkými kulometmi, ktoré majú uložené na dvoch koňoch, nezistené množstvo ľahkých kulometov, automatov a pušiek. Tlupa je v sile asi 800 mužov, ktorí sú vystrojení rôznej rovnošate. Podľa zistenia veliteľom tejto tlupy je major, asi 35 ročný, Ukrajinec, blondiak, štíhly, vysokej postavy asi 184 cm. Ďalší dôstojníci boli jeden kapitán národnosti talianskej, druhý kapitán nár. rumunskej, majú štyroch lekárov. Seba nazývajú banderovcami. Skoro všetci sú rodení od Stanislavova, Rusko.² Všetci majú inteligentné vystupovanie a prísnu

disciplínu. Všetci sú vo veku od 20 do 30 – 35 rokov, vo väčšej čiastke slobodní. Podľa výpovede veliteľa tejto tlupy na neznámom mieste vedľa uvedenej tlupy majú sa nachádzať ešte tlupa vlasovcov a Litovcov. Všetkých organizovaných podľa výpovede veliteľa má byť 50 000. Uvedená tlupa na naše územie prišla z obci Čeremka³, Poľsko. Tlupa mala veľmi slušné vystupovanie a nedopustila sa na našom obyvateľstve žiadnych násilností.

Všeobecný cieľ banderovcov podľa ich výpovede je:

Boj vedú proti červenej armáde a proti komunizmu. Nechcú kolchozy, ich jediným cieľom je vy dobyť si samostatnú Ukrajinu. Čakajú až príde čas, že nastane vojna medzi Amerikou a Ruskom. Znájú všetky pomery na Slovensku a chcú nadviazať styky s čsl. armádou. Pravdepodobne tieto tlupy majú spojenie s poľskou armádou. Ďalej sa vyslovil veliteľ tlupy, že keď oni nebudú nikým prenasledovaní, že každému dajú pokoj.

Taktiež vedia aj to, že okres Svidník, Stropkov a Snina sú organizovaní v strane KSS a tiež vo všetkých úradoch v spomenutých okresoch sú úradníci z tejto strany. Vedia tiež mena sekretárov KSS vo vyššie spomenutých okresoch.

Pýtali sa tiež, že akú mienku má o nich tunajší ľud a čo by spravili keď by tak náhodou niektorý z nich zostal v obci, či by ho prezradili. Podľa mienky obyvateľov obce Súcha bolo bádať, že banderovci sú nábožensky citovo založení. Sú proti zatváraní politických väzňov a v Poľsku prepustili väčšie množstvo týchto väzňov. Vedia za UNR⁴ a taktiež za člena tejto rady Rohaľa.⁵ Informovali sa o obciach Príkra, Komárnik, Ladamirová a Svidník. Majú zakreslené stanice NB v pohraničí. Menovaná tlupa bojovala asi pred týždňom s príslušníkmi 4. ukrajinského frontu, ktorá nasadila proti tlupe, ako vzdušné, tak aj pozemné zbrane.

Táto tlupa, podľa ich výpovede, majú založiť na území Slovenska povstalecké skupiny. Okrem uvedených zbraní tlupa mala so sebou tiež zvláštny ľahký protitankový guľomet, z ktorým podľa ich výpovede na území Poľska vyriadili z boja štyri ruské tanky, z ktorým bojovali, kde bolo tak z jednej a z druhej strany padlých 300 mužov. Za uvedenou tlupou nebola tunajším obyvateľstvom videná žiadna zásoba a tunajšej stanice NB sa doposiaľ nepodarilo zistiť z čoho a z akým spôsobom sa uvedené tlupy zásobujú. Po odchode Banderovcov z dediny členovia NB vypravili sa do Suchého, kde zistili, že banderovci nechali jedného príslušníka, ktorého zobrali so sebou a odovzdali okresnému veliteľovi NB Stropkov.

Podľa výpovedi zajatého banderovca zistilo sa, že je nemeckej národnosti a má hodnosť poručíka, vypráva len nemecky. Na otázky mu kladené ohľadom banderovcov malo vyprávať, lebo on bol len dva dni

medzi níma. V dedine ostal preto, lebo nemienil z týmito lesom ďalej ísť a nevedel, že pomer medzi Nemcami a Slovákmi je nepriateľský.⁶

Zpráva sa zasiela: Hlavnému veliteľstvu NB 2. odd. správ. sekcie priamo, OBZ v Michalovciach priamo, spravodajskému dôstojníkovi Košice, a Oblastnému veliteľstvu NB Prešov-vidiek sl. postupom.

Pol. zást. vel. stanice NB
[nečitateľný podpis]

Veliteľ stanice NB neust.
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-10.

¹ Suchá

² Stanislavov (dnes Ivano-Frankivs'k) na Ukrajine. V hovorovej reči na Slovensku bol dlhodobo pod zaužívaným pomenovaním „Rusko“ chápaný Sovietsky zväz (platí aj pre ďalšie dokumenty).

³ Czeremcha

⁴ UNR – Ukrajinská národná rada (oficiálne Ukrajinská národná rada Prjaševščiny – UNRP) – vznikla 1. marca 1945 v Prešove na ustanovujúcom zjazde delegátov ukrajinských obcí a okresov, ako národno-politický orgán reprezentujúci ukrajinské a „ruské“ (rusínske) obyvateľstvo žijúce na východnom Slovensku. Na začiatku svojej činnosti vyvíjala separatistické tendencie pripojenia tzv. Prjaševščiny (severovýchodného Slovenska) k Ukrajinskej SSR. Následne prešla na pročeskoslovenské pozície a (od mája 1945) deklarovala podporu Košickému vladnému programu, zameriavajúc sa na presadenie proporcionálneho zastúpenia Ukrajincov v ústredných orgánoch štátnej moci a v ostatných inštitúciách a orgánoch štátnej správy a súdnictva, najmä v okresoch s ukrajinským (rusínskym) obyvateľstvom. Osobitná pozornosť zo strany UNRP sa v povojnových rokoch venovala rozvoju ukrajinského národnostného školstva na severovýchodnom Slovensku a konštituovaniu referátu pre riadenie týchto škôl pri Povereníctve školstva a osvety SNR. Po februári 1948 bola doslova trpenou spoločenskou inštitúciou a začiatkom 50. rokov 20. storočia bola zlikvidovaná, respektíve pretransformovaná na výsostne kultúrnu inštitúciu pod názvom Kultúrny zväz ukrajinských pracujúcich.

⁵ Ivan Rohaľ-II'kiv – zakladajúci člen, generálny tajomník a funkcionár UNRP, poslanec.

⁶ Výpoveď (v lesoch sa potulujúceho bývalého nemeckého dôstojníka) sa v väzku dokumentov nenachádzala, zrejme nebola dokumentačne podchytená alebo sa nezachovala.

[5]

Okresné veliteľstvo NB Medzilaborce. Medzilaborce, 25. august 1945.
Číslo: 62 dôv./45
Vec: Tlupa Banderovcov, objavenie sa.

Hlavné veliteľstvo NB 2. odd.
zpráv. sekc.
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 24. augusta 1945 asi o 20 hod. prišla tlupa záškodníkov /Banderovcov/ nezisteného počtu do obce Staškovce, okres Medzilaborce. Táto tlupa záškodníkov sa ubytovala po domoch obce Staškovce. Pri tom sa ale zaistila, rozostaviac okolo celej obce, stráže. Občanov obce Staškovce, okres Medzilaborce sa opytovali v ruskej reči,¹ či sa tam nachádzajú ruské vojenské jednotky² a tiež kde je najbližšia posádka Čsl. vojska. Asi o 2.00 hod. dňa 25. aug. 1945 odišli soberúci si so sebou niekoľkých občanov, ktorí im mali ukázať cestu. Pred obyvateľstvom však neprezradili ich smer cesty. Od obyvateľstva si pýtali ešte avšak nijakých násilností sa nedopustili.

Ďalej bolo zistené, že dňa 25. augusta 1945 asi o 4. – 5. hod. prechádzala pravdepodobne táto tlupa záškodníkov cez obec Makovce, okres Medzilaborce. Táto tlupa bola údajne v sile 500 – 1000 mužov. Ozbrojení boli ľahkými zbraňami a to: puškami, automatmi, granátmi a mínometmi. Tiež podľa údajov mali mať aj ľahké a ťažké guľomety. Podľa udania tamajšieho obyvateľstva mala táto tlupa so sebou aj kone a vozy. Banderovci po opustení obce Makovce, okres Medzilaborce, odišli smerom na obec Veľkrop, okres Stropkov.

Uvedená tlupa Banderovcov sa teraz nachádza pravdepodobne v lesoch okresu Stropkov a časť týchto aj v lesoch okresu Humenné.

Ide tu pravdepodobne o vojakov ruskej alebo ukrajinskej národnosti lebo s tamajším obyvateľstvom sa vyprávali po rusky.³

Dostanú: HVNB 2. odd. zpráv. sekc. Bratislava, Posádkové vel. odd. OBZ Michalovce, zpravodajský dôstojník Michalovce a Obl. vel. NB Humenné.

Okresný veliteľ NB sl. vzd.
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-3.

¹ V „ruskej reči“ – teda po rusínsky, v rusínskom jazyku. Označenie jazyka slovenských Rusínov za „ruský“ (t.j. rus’ký) pramenilo z dlhodobého sporu nielen o jazyk, ale aj kultúrnu orientáciu a národnú identitu tohto obyvateľstva

v Československu. Rusíni pre označenie svojej identity používali etnonymá Rusín, Rus, Uhrorus, Karpatorus a až administratíva 1. ČSR ako prvá začala sa zmieňovať o slovenských Rusínoch ako o Ukrajincoch (na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi). Počas 2. svetovej vojny sa rusínske obyvateľstvo Slovenska značne rusifikovalo (rusofilstvo) a ich ruské (rus'ké), respektíve rusínske povedomie značne zosilnelo. Popritom menej gramotní či vzdelaní jedinci (ako medzi samotnými Rusínmi, tak aj v štátnej správe a bezpečnostných zložkách) na rozdiel od inteligencie nerozlišovali medzi ruským a rusínskym a oba termíny často zamieňali. Všeobecne sa v povojnovom období etnická skupina Rusínov na severovýchodnom Slovensku označovala ako Ukrajinci a Rusi.

² Rozumej sovietske vojenské jednotky. Na tomto mieste a aj v ďalších dokumentoch je potrebné rozlišovať medzi označením „ruský“ ako rusínsky (jazyk, dialekt, národnosť atď.) a „ruský“ ako sovietsky (občan, príslušník, oddiel atď.).

³ Rozumej vojakov rusínskej alebo ukrajinskej národnosti, rozprávali po rusínsky.

[6]

Oblastné veliteľstvo NB Humenné.
Číslo 79 dôv./1945.

Humenné, 25. august 1945.

Vec: Ozbrojená tlupa neznámych
mužov – objavenie.

Odpoveď na číslo 20 zprav. 1945
zo dňa 10. 6. 1945.

Hlavné veliteľstvo Národnej
bezpečnosti 2. oddelenie.
B r a t i s l a v a .
D ô v e r n é !

Hlásim, že dňa 23. augusta 1945 v dopoludňajších hodinách bola vi-
dená roľníkom Jozefom Bobalom z Vyš.[ných] Ladičkoviec č.d. 21, okres
Humenné, v lese „lštoka“ severne obce Vyš. Ladičkovce a severovýchod-
ne obce Turcovce, okres Humenné, tlupa ozbrojených mužov v počte
asi 25, ktorá sa informovala, ako je ďaleko železničná trať, či sú na blízku
žandári,¹ koľko ich je a či je na blízku vojsko, aké vojsko a koľko.

Roľník Jozef Bobala z Vyš. Ladičkoviec, išiel dňa 23. augusta 1945 v do-
poludňajších hodinách do lesa „lštoka“, v katastru obce Vyš. Ladičkovce, ok-
res Humenné obzerať drevo. Asi o 10. hod. prišlo k nemu asi 25 neznámych
mužov ozbrojených ruskými automatmi, puškami a ručnými granátmi, kto-
rí žiadali od neho potraviny. Keď im potraviny nemohol dať, pýtali sa ho,
ako je ďaleko žel. trať, kde sú žandári a vojsko, aké je tu vojsko a či je veľa
žandárov a vojska. Na tieto otázky im odpovedal Bobala záporne, neviem.

Ozbrojení neznámi muži boli oblečení jednak v rovnošatách rus-
kých vojakov a tiež v civilnom obleku – boli miešaní vojaci aj civili. Ozb-

rojení boli všetci. S roľníkom Bobalom a medzi sebou rozprávali rusky. Keď roľníka Bobalu prepúšťali dali mu výstrahu, že ak dakomu povie, že sa s nimi v lese stretol a rozprával, ho rozstrieľajú aj s rodinou.

Prípád oznámil na tunajšom veliteľstve dňa 24. 8. 1945 brat Jozefa Bobalu, Pavol Bobala, ktorý každodenne dochádza z Vyš. Ladičkoviec do Humenného, kde je zamestnaný. Ide o spoľahlivých občanov, ktorí už v minulosti pracovali v podzemnom hnutí a ktorí aj proti výstrahe prípad oznámili a preto zprávu možno považovať za spoľahlivú a pravdivú. Preskúšať táto zpráva sa nenechala. Vzhľadom na rozsiahlosť lesa, jeho polohy a možnosti úkrytu v ňom, nechá sa usudzovať, že ozbrojená tlupa môže byť v lese usadená.

Podľa nariadenia Povereníctva SNR pre veci vnútorné zo dňa 14. 7. 1945, číslo 2037/1945 okresný veliteľ NB /jeho zástupca/ chcel bez meškania previesť očistovaciu akciu, ale nakoľko išlo o väčší počet ozbrojených mužov a nízke stavy členov NB v okrese by nestačili na úspešnú akciu, požiadal cestou ONV v Humennom o poskytnutie ozbrojenej vojenskej asistencie v počte 80 mužov. Vojenská posádka v Humennom s jej nízkym stavom nemohla poskytnúť túto asistenciu a preto požiadala o zaslanie vojska z posádky Michalovce, ktoré dovedna mohli poskytnúť najviac 90 mužov. V dôsledku nedostatku dopravných prostriedkov, vojsko z Michaloviec sa mohlo dostať do Humenného len dňa 25. 8. 1945 vo večerných hodinách a s akciou sa malo započat' dňa 26. 8. 1945 v skorých ranných hodinách.

Medzi časom, t.j. dňa 25. 8. 1945 o 23. hod. prišla zpráva Oblastnému veliteľstvu NB v Humennom, že v obciach Malé a Veľké Staškovce, okres Medzilaborce, sa ubytovalo veľké množstvo ozbrojencov /vlasovcov/, respektíve banderovcov² v počte 500 až 1000 mužov vyzbrojených automatmi, guľometmi, granátmi a mínometmi, ktorí sú riadne organizovaní – majú kone a povozy a smerujú komplexmi lesov do lesa „lštoka,“ kde boli videní práve hore uvedení muži v počte 25. V dôsledku obavy aby nepatrné množstvo očistovacieho československého vojska nenarazilo na veľkú presilu, oblastný veliteľ NB v Humennom očistovaciu akciu odvolal.³

Zpráva sa predkladá: Hlavnému veliteľstvu NB – 2. odd. zprav. sekcii, originál v jednom exemplári priamo, Veliteľstvu 10. pešej divízie, odd. OBZ v jednom exemplári na odpise priamo, zpravodajskému dôstojníkovi v jednom exemplári na odpise priamo a Oblastnému veliteľstvu NB v Humennom na odpise služobným postupom.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

¹ Žandári (alebo četníci) – príslušníci slovenského žandárstva (v časoch Slovenského národného povstania bolo žandárstvo, ktoré prešlo na stranu povstalcov, premenované na četníctvo a pod takýmto názvom pretrvalo do vytvorenia Národnej bezpečnosti na Slovensku), neskôr hovorovo príslušníci Národnej bezpečnosti (tiež „esenbáci“).

² Správa nadväzuje na zmienku z dokumentu č. 5 a podrobnejšie rozvádza udalosť v dokumente č. 7.

³ Podrobnejšie pozri v nasledujúcom hlásení OVNB Humenné – dokument č. 7.

[7]

Oblastné veliteľstvo NB Humenné.

Humenné, 26. augusta 1945.

Číslo: 79 dôv./45.

Vec: Banderovci v tunajšej oblasti –
objavenie sa.

Hlavné veliteľstvo
Národnej bezpečnosti
B r a t i s l a v a Tajné!

K číslu 79 dôv./45 zo dňa 25. augusta 1945 okresného veliteľa NB Humenné, ktoré bolo predložené HVNB 2. odd. spravodajskej sekcie hlásim:

Po obdržaní zprávy dňa 24. augusta 1945 o objavení sa Banderovcov v katastru obce Vyšnie Ladičkovce¹ v lese „Ištoka“ ihneď som ústne osobne vyrozumel spravodajského dôstojníka OBZ v Košiciach a v Humennom.

Okresný veliteľ NB v Humennom prostredníctvom ONV v Humennom vyžiadal proti Banderovcom vojenskú asistenciu od miestnej posádky. Miestna vojenská posádka v Humennom pre minimálny stav asistenciu poskytnúť nemohla, preto žiadala o pomoc z Michaloviec. Vojenská posádka Michalovce pomoc prisľúbila a vojsko z Michaloviec do Humenného malo dôjsť ešte dňa 24. augusta 1945 vo večerných hodinách. Akcia proti Banderovcom mala byť započatá dňa 25. augusta 1945 o 5. hod. ráno. Vojsko z Michaloviec však došlo do Humenného len dňa 25. augusta 1945 vo večerných hodinách. V dôsledku toho akcia mala byť prevedená dňa 26. augusta 1945 vo včasných ranných hodinách. Medzitým však prišla zpráva od okresného veliteľa NB z Medzilaboriec, že dňa 24. augusta 1945 vo večerných hodinách obsadili Banderovci

obec Staškovce, okres Medzilaborce. Túto zprávu dňa 25. augusta 1945 som dal preveriť zpravodajskému dôstojníkovi od OBZ z Humenného a môjmu politickému zástupcovi, ktorí odišli do obce Staškovce, aby na mieste zistili pravdivosť zprávy. Výsledok som dostal dňa 25. augusta 1945 o 22. hodine, ktorý hlásim:

Dňa 24. augusta 1945 asi o 18 – 19 hod. prišla do obce Staškovce smerom od poľských hraníc, tlupa ozbrojených Banderovcov v sile od 500 až do 1000 mužov. Vyzbrojení boli ľahkými a ťažkými guľometmi, automatmi, puškami, pištoľami a granátmi. V obci Malé a Veľké Staškovce sa jednotka rozišla po domoch a tieto dediny obsadila silnými strážami. Z týchto obcí počas ich zdržania sa nebolo dovolené nikomu obce opustiť. U miestnych obyvateľov takmer v každom dome rozkázali si navariť večeru. K obyvateľstvu sa však chovali slušne a disciplinovane. S obyvateľstvom sa zhovárali ruskou rečou, avšak medzi sebou po nemecky. O 23. hodine spojkou bol daný rozkaz k odchodu, kedy sa jednotka v najväčšej tichosti sústredila. Pri odchode zobrala táto jednotka so sebou 19 ročného Juraja Ilkiva a 17 ročného Jána Hupeja. Týchto požiadali, aby im ukázali cestu a smer na obec Makovce – Veľkrop. Cestou ich nahovárali, aby sa pridali k nim. Opytovali sa ich na náladu obyvateľstva, politické zmýšľanie, resp. presvedčenie, mená miestnych predsedov národných výborov, na politické strany a ich predsedov, na silu vojenskej československej posádky v Medzilaborciach, na znášanlivosť s ruskými vojakmi, na veliteľstvá NB a finančnej stráže. Ilkiv a Hupej ich doprevadili do Salnických lesov,² odkiaľ ich potom na vlastnú prosbu pustili domov, bez akejkoľvek ujmy s príkazom, aby vo veci nikomu nič nehovorili. Spomínali, že idú viesť boj proti komunizmu a sťahujú sa na Zakarpatskú Ukrajinu. Medzi nimi však padli poznatky, že vojna ešte nebola ale bude. Najstarší medzi nimi bol asi 45 ročný silnej postavy, ktorý si počínal ako veliteľ, ale hodnostné označenie nijaké nemal. Boli medzi nimi aj asi 14 roční chlapci. So sebou mali 3 osedlané kone avšak baťohov nijakých nemali až na ojedinelé chlebníky. Pri ich odchode sa opytovali tiež na obec Sninu. Podľa udávania týchto sprievodcov cesty veľmi dobre poznali, nakoľko sprievodcovia sa zmienili, že v obci Makovce pôjdu okolo kostola, na čo však poznamenali, že tam je zlá lavička a tadiaľ nepôjdu. Pri odchode z obce Veľké a Malé Staškovce poznamenali, že za nimi príde ešte silnejšia ozbrojená jednotka, ale aby sa ničoho nebáli, že ich oni len prišli oslobodiť a nikomu neublížia. Uvedená skupina prechádzala cez obec Makovce, okres Medzilaborce dňa 25. augusta 1945 asi o 00.30 hod. a išla smerom na obec Veľkrop, okres Stropkov cez les a cez obec Veľkrop prechádzala asi o 1.20 hod. V tejto obci boli videní občanom Michalom Berezňákom č.d. 19. Berezňák udáva, že popred

jeho dom išli jeden za druhým asi 1 hodinu. V obci Veľkrop sa však nezastavili, ale išli smerom ďalej na obec Soľník – Pucák³, okres Stropkov.

Po obdržaní tejto zprávy spolu so zpravodajským dôstojníkom OBZ z Humenného poslal som dňa 26. augusta 1945 o 2. hod. ráno kuríra s hlásením o objavení sa Banderovcov 10. pešej divízii do Košíc. Po našom hlásení začali sa sústreďovať v Humennom vojenské jednotky z Michaloviec a z Prešova. Peší pluk 14 Prešov poslal 53 mužov a peší pluk 20 poslal 66 mužov. Spolu s humenskou posádkou celý stav asistenčného práporu je 150 mužov. Podotýkam, že jednotky sú veľmi slabo vyzbrojené. Veliteľom asistenčného práporu je kapitán Samo, posádkový veliteľ z Michaloviec.⁴

Dňa 26. augusta 1945 spolu s posilami prišiel aj od 10. pešej divízie z Košíc rozkaz na prevedenie akcie, ktorý zhruba znie: Prerezať Banderovcom cestu Humenné – Medzilaborce a zamedziť im prechod do okresu Snina. Tento rozkaz bol daný preto, lebo je pravdepodobné, že Banderovci sa chcú dostať do Zakarpatskej Ukrajiny.

Jednotky asistenčného práporu boli rozmiestnené takto: rota pešieho pluku 14 v sile 53 mužov odišla do Vyšnej Radvani. Úloha: hliadkovanie na bicykloch na ceste Humenné – Vyšnia Radvan'.⁵ Vyslať dve hliadky do okolitých lesov a to jedna do Ruskej Kajny a druhá do Vyšnej Olky.⁶

Rota pešieho pluku 20 odošle 30 mužov do Stropkova s úlohou prehliadnuť lesy v okolí Smolníka⁷ a v Štiavniku.⁸ Zbytok roty bol presunutý do Koškoviec s úlohou vyslať hliadky do Ladičkoviec a do Hrubova.

Posádka v Humennom ostáva ako záloha a posádka v Medzilaborciach /30 mužov/ spolu s NB má za úlohu hliadkovanie na ceste Vyšnia Radvan' – Medzilaborce. NB Koškovce v sile 8 mužov dal som k dispozíciirote pešieho pluku 20.

Pre zprávu o objavení sa Banderovcov v Staškovciach, akcia do Vyšných Ladičkoviec bola zastavená a prevedie sa akcia podľa náčrtu, ktorý som opísal.

Som v stálom spojení deň a noc s veliteľom asistenčného práporu. Dňa 27. augusta 1945 SV z Humenného má byť preložené do Vyšnej Radvani, v dôsledku čoho idem s veliteľom asistenčného práporu tiež do Vyšnej Radvane.

Na príkaz Povereníctva SNR v Košiciach zo dňa 16. augusta 1945, číslo 7503/45 bol dňom 16. augusta 1945 premiestnený npor. Anton Fázik k tunajšiemu veliteľstvu, ktorý však do tohto času službu u tunajšieho veliteľstva ešte nenastúpil. Prosím Vaše veliteľstvo, aby npor. Fázik bol hneď upovedomený, aby službu u tunajšieho veliteľstva nastúpil, lebo pre spoluprácu s vojskom nestačím vybavovať všetko potrebné,

hlavne agendu. Keďže akcia má potrváť dlhší čas, bolo by v záujme služby, aby npor. Fázik prišiel na tunajšie veliteľstvo čím skôr.

Pohotovostnému oddielu v Michalovciach som nariadil, aby dňa 27. augusta 1945 dodala pre tunajšie veliteľstvo jedno nákladné auto na dobu, za ktorú sa bude prevádzať ošišťovacia akcia. Prosím, aby moje rozhodnutie bolo schválené a pohotovostnému oddielu v Michalovciach aby bol daný dodatočne Vaším veliteľstvom rozkaz na prepožičanie auta pre tunajšie veliteľstvo.

Pri uzávierke tohto hlásenia prišla doteraz ešte nepreverená zpráva, že Banderovci sa objavili v okolí Papína a tiež aj pri Humennom, na Podskalke. Už na podklade hlásenia rozhodli sme sa spolu s veliteľom asistenčného práporu vyslať ihneď posádku zo Sniny 15 mužov a 5 členov NB do priestoru Papín. Po preverení týchto zpráw zašlem hneď Vašmu veliteľstvu podrobné hlásenie a rozhodnutie.

Napokon prosím, aby pre tunajšie veliteľstvo bolo dodané osobné auto a benzín.

O priebehu ošišťovacej akcie budem Vaše veliteľstvo podrobne informovať.

Oblastný veliteľ NB
kpt. Borguľa

Dostane: Hlavné veliteľstvo Národnej bezpečnosti a Hlavné veliteľstvo Národnej bezpečnosti 2. oddelenie zpravodajskej sekcie, Bratislava.

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Vyšné Ladičkovce

² Rozumej do lesov v okolí obce Solník južne od Veľkropu. Súčasný názov obce Solník prešiel radom zmien: v rokoch 1920 – 1927 Solník, Salník; v rokoch 1927 – 1973 Solník; po roku 1973 Solník.

³ Obec Pucak (predtým aj Pucák) v roku 1955 premenovaná na Korunková.

⁴ O úlohách a začatí činnosti asistenčného oddielu pod vedením kpt. pech. Tibora Sama – pozri dokument č. 8 a 9.

⁵ Vyšná Radvaň, v súčasnosti Radvaň nad Laborcom.

⁶ Obce Nižná a Vyšná Olka sa už v roku 1944 spojili do obce Olka.

⁷ Zrejme je to preklep a ide o obec Solník.

⁸ Dnes Šarišský Štiavnik.

Veliteľstvo 10. pešej divízie.

Košice, 25. august 1945.

Čís. 10.220/Taj.I.odd.1945.

Vec: Asistenčný prápor – odoslanie do priestoru Humenné – Stropkov.

Prílohy: 2 map[y].¹

Pán

kpt. pech. Tibor S a m o

p. pl. 20,

M i c h a l o v c e.

I. Situácia:

Dňa 24. 8. 1945 bola zistená v obciach Príkra a Suchá sv. Medzilaborce väčšia skupina Vlasovcov v sile asi 250 mužov, ktorá sa dňa 25. 8. 1945 presunula do obce Roškovce jz. Medzilaborce. Hliadky tejto skupiny v sile 25 mužov boli videné dňa 25. 8. 1945 vo Vyšných Ladičkovciach sev. Humenné.

Dňa 25. 8. 1945 bola hlásená iná skupina Vlasovcov v priestore Veľkrop sv. Stropkov, ktorá prechádzala smerom jz. cez obec Breznička, 4 km sv. Stropkova.

V tom istom čase bola zistená ďalšia skupina Vlasovcov v počte asi 300 mužov v priestore Štiavnik sz. Stropkova a v bukovom lese asi 2 km sv. Solník.

Prvá skupina Vlasovcov zosílená druhou skupinou Vlasovcov až na počet asi 700 mužov má za úlohu postupom vo smere všeobecne sv. Humenné dostať sa do Z.U. /Zakarpatskej Ukrajiny/.

II. Úloha asist. práporu:

a) Dostať sa čo najrýchlejšie do priestoru Humenné a prerezať presun Vlasovej skupiny na čiare cesta: Humenné – Koškovce – Vyš[ná]. a Niž[ná]. Radvaň – Medzilaborce.

b) prečesať hliadkovaním po oboch stranách cesty: Humenné – Medzilaborce lesné priestory a tieto vyčistiť od ilegálnych bánd.

c) proti ilegálnym bandám energicky zakročiť, zlikvidovať ich, alebo ak ich bude presila, rozprášiť ich.

d) zistiť vyslaním 2 asist. čiat situáciu v priestore Stropkov a Štiavnik a v prípade narazenia na jednotky Vlasovcov, tieto zlikvidovať, resp. rozprášiť.

Predvídám, že v noci z 25. 8. na 26. 8. 1945, alebo z 26. 8. na 27. 8. 1945 skupine Vlasovcov z priestoru Roškovce presunie sa jv. smerom a prekročí v tom istom smere cestu Humenné – Medzilaborce, aby pokračovali vo svojom presune všeobecne jv. smerom do ZU.

V tomto prípade asist. prápor prereže cestu: Humenné – Nižná Jablonka, Humenné – Stakčín – Starina – Ruské².

V každom prípade ponechávam rozhodovanie samému veliteľovi asist. práporu podľa vývoja situácie a získaných správ.³

III. Sostava: Asistenčnú rotu peš. pluku 20, ktorej odoslanie do priestoru Vyš.[né] Ladičkovce som nariadil dňa 25. 8. 1945 telefonicky, zosilujem asist. rotou pešieho pluku 14 /rota o 3 peších čatách a jednej čaty automatčikov/, ktorú veliteľ pešieho pluku 14 ihneď postaví a odošle pod velením energického dôstojníka autami, ktoré pre tento účel dodá autorota 10 do priestoru Humenné, kde velenie nad obidvoma asist. rotami /assist. prápor/ prevezme kpt. pech. Tibor S a m o, peší pluk 20, ktorého zároveň určujem veliteľom tohto asistenčného práporu.

VI. Styk a spojenie: SV veliteľa asist. práporu Humenné a podľa situácie. Spojenie udržiavajte medzi sebou hliadkami, a SV peš. pluku 14 a peš. pluku 20 telefonicky /štátna permanentná linka/.

V. Zpravodajstvo: Chcem presné zprávy od veliteľa asist. práporu o zahájení a o výsledku činnosti asist. práporu pri zakročovaní proti ilegálnym bandám.

Dôležité zprávy hláste ihneď veliteľstvu 10. pešej divízie – 1. oddelenie telefonicky.

2. oddel. vyššie 1 dôstojníka – zprav. orgán.

[...]

VII. R ô z n e : Týmto pozmeňujem fonogram čís. 66 zo dňa 25. aug. 1945, ktorý obdržal veliteľ p. pluku 14 od veliteľstva 10. peš. divízie – 1. oddelenie.

Veliteľ asist. roty p. pluku 14 odovzdá písomný rozkaz velit. 10. peš. divízie čís. 10.220/Taj.l.odd.1945 veliteľovi asist. práporu kpt. pech. Tiborovi Samovi, ktorého zároveň vyrozumie na ceste do Humenného v Michalovciach a vezme ho sebou.

Úloha asist. práporu končí po zlikvidovaní, resp. rozprášení ilegálnych bánd.

Roty vybavte potrebným počtom bicyklov, ak ich nemáte, zadovážte si ich z miestnych zdrojov podľa zák. čís. 117/1924 cit. V predp. B-VI-2, časť I., § 1, 5, 6.

IX. Zdravotné opatrenie: Peší pluk 14 a 20 dodá pre asist. rotu po 1 zdrav. hliadke. Lekára pre asist. prápor určí peší pluk 20.

Dostane: V rovnakom znení peší pluk 14, 20, kpt. pech. Tibor Samo na prevedenie, velit. VIII. zboru na vedomie.

Z rozkazu:
náčelník štábu 10. peš. div.
mjr. gšt. Ján CISÁRIK.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 416.

¹ Nepublikujú sa.

² Obec Ruské zanikla v roku 1986 v súvislosti s výstavbou vodnej nádrže Starina.

³ Dňa 28. augusta 1945 vydalo veliteľstvo 10. pešej divízie v Košiciach dodatok k svojmu rozkazu z 25. augusta, v ktorom úlohy asistenčných oddielov od peších plukov 14 a 20 spresnilo – pozri dokument č. 10.

[9]

Asistenčný prápor Humenné.
Čj.1/Taj.1945.

Humenné, dňa 27. augusta 1945.

Vec: Asistenčný prápor – zahájenie
činnosti – hlásenie.

Veliteľstvo 10. pešej divízie,
1.odd.
K O Š I C E .

Hlásim, že podľa nariadenia čj. 10.220/Taj.1.odd.1945, zahájil som s asistenčným práporom činnosť dňa 26. augusta 1945 o 19.00 hod. Asistenčný prápor sa skladá: 1/20 rota, 2 dôstojníci, 66 mužov v výzbrojou, 51 pušiek, 1 LG, 4 automaty, 1/14 rota, 1 dôstojník, 51 mužov so zbraňami, 7 LG, 10 automatov, 35 pušiek. Podľa Vášho rozkazu a správ získané dislokoval som tieto roty nasledovne: 1/20 rota obec Koškovce, s úlohou, vyslať hliadky do obce Ladičkovce a Hrubov. 1/14 rota do obce Nižná Olka a Ruská Kajňa. S.V. tejto roty je Vyšná Radvaň. Tieto vyslané hliadky nezistili prítomnosť v okruhu týchto obcí vlasovcov ani žiadne iné ilegálne bandy.

2 čaty pod velením por. Obuška vyslal som do priestoru Stropkov, Štiavnik, Solník doteraz som od tejto skupiny správy žiadne neobdržal. K svojej činnosti pribral som strážsky oddiel pešieho pluku 25 v Medzilaborciach a v Snine. Hliadka stráž. odd.[ielu] z Medzilaboriec hlásila dnes dopoludnia nasledovné: Dňa 24. aug. 1945 asi o 18 – 19 hod. prišla do obce Staškovce od poľských hraníc, tlupa ozbrojených bánd v sile 500 – 1000 mužov, vyzbrojení boli ľahkými aj ťažkými kulometmi, automatmi, puškami a ručnými granátmi. V obciach V.[el'ké] a Malé Staškovce sa tlupa rozišla po domoch a východy z obcí zaistila silnými

strážami. Z obci počas ich pobytu nesmel sa nikto vzdialiť. U miestnych obyvateľov takmer v každom dome rozkázali navariť si večeru. K obyvateľstvu sa však chovali slušne. S obyvateľstvom sa zhovárali rusky, medzi sebou však nemecky. O 23. hod. sa spojkou bol daný rozkaz k odchodu, kedy sa celá tlup sústredila a sobrala so sebou dvoch mužov, aby im ukázali cestu a odišli smerom Makovce – Veľkrop. Cestou ich nahovárali, aby sa k nim pripojili. Opytovali sa na náladu obyvateľstva, mena predsedov MNV, politické strany a silu československej posádky v Medzilaborciach tiež na ich snažanlivosť s ruskými vojakmi. Spomínali že idú viesť boj proti komunizmu, a že idú na Zakarpatskú Ukrajinu. Najstarší bol medzi nimi asi 45-ročný silnej postavy, ktorý si počínal, ako veliteľ. Hodnostať a označenia žiadne nemal, boli tam aj 14 roční chlapci. So sebou mali 3 osedlané kone, batožinu nemali žiadnu, až na ojedinele chlebníky. Pri odchode sa opytovali na obec Sninu a spomínali, že za nimi príde ešte väčšia ozbrojená jednotka. Uvedená skupina prešla cez obec Veľkrop 25. VIII. 1945 asi o 1.00 hod. a cez obec Makovce asi o 3.00 hod. Išli smerom na obec Soľník a Pucák okres Stropkov.

1/20 rota v dopoludňajších hodinách dnešného dňa zaslala mi nasledujúcu správu. Asi 25 – 30 mužov z ilegálnej skupiny prešlo dedinami N.[ižná] Jablonka, Papín, Zubné, všetko severovýchodne od Humenného. Sobrali v obciach chlieb a v Nechv.[álovej] Polianke 2 kozy a odišli do lesov, východne od dediny Nechv. Polianka.

2. čata asistenčnej rotý hlási o 10.00 hodine dnešného dňa nasledujúcu zprávu:

V okolí Stropkova v obci Brusnica a Kolbovce, kde nocovali zo dňa 26. na 27. aug. 1945 v noci vlasovské jednotky v sile v obydvoch dedinách asi 800 – 900 mužov, ozbrojená TK a LK automatmi, puškami a granátmi. Ústroj rôzna uniforma roztrhaná pod velením jedného majora Francúza. V okolí Soľník, Pucák, Breznička a Veľkrop pohybuje sa vlasovská jednotka v sile asi 400 mužov a vyzbrojená tiež, ako prvé dve skupiny. Ustrojená väčšinou v našej uniforme. Podľa zistených správ od civil. obyvateľstva tá skupina snaží sa dostať na maďarské hranice. V okolí Štiavnik zistená len jedná osoba v nemeckej uniforme, ktorá sa snažila dostať civilný oblek ušla späť do lesa a viac nebolo ju vidieť. V okolí Petejoviec¹, Bžany, Ruská Voľa, V.[yšný] Hrabovec a Tokajík, skupina vlasovcov sila nezistená, snaží sa dostať podľa správ civilného obyvateľstva do Giraltovcie, Prešova za akým úkolom nezistené. Skupina v okolí Petejovce, Bžany atď. chová sa s civilným obyvateľstvom veľmi špatne, ako s nepriateľským obyvateľstvom. Ostatné skupiny sa chovajú dobré, len vyberajú od civilného obyvateľstva potraviny. Čo sa týka munície a

signalizácie, podľa zpráw civilného obyvateľstva vlasovská jednotka má veľmi malý počet munície u seba. Nevie, aká je záloha, pretože doposiaľ nebola zistená. Signalizácia je jedine píšťalkou.

V tej istej dobe obdržal som zprávu od OVNB Prešov:

Oznamujem, že dňa 23. aug. 1945 objavili sa v obci Suchá, okr. Stropkov ozbrojené nepriateľské tlupy vlasovcov v počte asi 850 mužov. Dňa 28. aug. 1945 objavili sa tlupy vlasovcov v priestore Brusnica, Petejovce, Kolbovce, Jakušovce. Predné hliadky prekročili rieku Ondavu u obce Bžane. Terajší ich stav sa zvýšil až na tisíc – 1200 mužov. Ozbrojení sú automatmi, LK a TK. Dá sa predpokladať ich všeobecný smer postupu na východ do oblasti Humenného.

Dňom 28. augusta 1945 v ráňajších hodinách určujem stálu hliadku v sile 1:30 v obci Dobrá², severozápadne od Humenného s úlohou vyslať hliadky do lesov východne od obce a udržiavať spojenie s posádkou v Stropkove.

Posádke Snina vydal som rozkaz vyslať stálu hliadku do obce Pčoliné v sile 1:20 a hliadkovaním zamedziť priechod na ceste do Čukaloviec a Hostovice. Vzájomné spojenie hliadkovaním medzi posádkou V.[yšná] Radvaň, Koškovce, Pčoliné som taktiež nariadil.

Podľa zistených zpráw a hlásení je zjavné, že v trojuholníku Humenné, Stropkov a Medzilaborce nachádza sa viacero ilegálnych skupín v počte 1500 – 2000 mužov, proti ktorým svojimi prostriedkami a silami nemôžem podniknúť žiadnu bojovú akciu. Činnosť obmedzuje sa čiste na hliadkovanie, získanie presných zpráw.

Vo večerných hodinách bol dopravený z Vranova okres Vranov,³ jeden príslušník, doteraz nezistenej skupiny pôvodom Rus, vo veku asi 20 rokov ustrojený v anglickej rovnošate, výsluchom som však od neho nemohol dostať žiadne presnejšie zprávy. Vypovedať nechce.⁴

Prosím, aby na základe môjho hlásenia, boli prevedené patričné opatrenia, totiž zosilnenie asistenčného práporu aspoň o trojnásobok, jak v počte ľudí, tak aj vyzbroja, hlavne automatických zbraní a opravných prostriedkov.

Ľud je nespokojný a žiada o rýchlu záchranu.

Veliteľ asistenčného práporu:
kpt. pech. Tibor Samo

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 416.

¹ Petejovce – obec zanikla v dôsledku výstavby vodného diela Veľká Domaša v 60. rokoch 20. storočia.

² Pravdepodobne ide o obec Dobrá nad Ondavou. Obec zanikla v 60. rokoch 20. storočia v dôsledku výstavby vodného diela Veľká Domaša.

³ Dnes Vranov nad Topľou, okres Vranov nad Topľou.

⁴ Protokol o zaistení uvedenej osoby v zväzku dokumentov sa nenachádzal, zrejme nebol dokumentačne podchytený alebo sa nezachoval.

[10]

Veliteľstvo 10. pešej divízie.

Košice, 28. august 1945.

Čís. 10.220/I.Taj.l.odd.1945.

Vec: Asistencia Humenné – Stropkov.

Podľa rozdeľovníka.

Dodatok k nášmu rozkazu čis. 10.220/Taj.l.odd.1945 zo dňa 25. augusta 1945 nariaďujem:

I. Rota p.pl. 14 a asist. skupiny kpt. Sama presunie sa do Hanušoviec¹. Ubytuje sa v Hanušovce, úlohou hliadkovať vo smeroch:

a) Hanušovce – Giraltovce,

b) Hanušovce – Hlinné,

c) prípadne Hanušovce – Hermanovce² – Šimonka trig. 1092³.

II. Časti p.pl. 20 s tejto skupiny ubytujú sa v Hermanovce a hliadkujú vo smeroch:

a) Humenné – Vyšný Radvaň,

b) Humenné – Ohradzany – Lukačov⁴,

c) Udržujú spojenie s čatami p.pl. 25 vo Snine a s čatami p.pl. 14 v Hanušovciach.

III. Kladiem dôraz najmä na presné a bezmedzerné sledovanie pohybov zistených ilegálnych tlup, a na okamžité hlásenie, zistených skutočností, ktoré najkratšou cestou dodávajúte priamo veliteľstvu 10. pešej divízie.

O tejto povinnosti informujte všetky príslušné NB.

Dostane: kpt. Samo, p.pl. 14, 20.

Z rozkazu:
náčelník štábu 10. peš. div.
mjr. gšt. Ján CISÁRIK

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 416.

¹ Hanušovce nad Topľou

² Hermanovce nad Topľou

³ Šimonka (1092 m n.m.) – najvyšší vrch Slánskych vrchov, vypínajúci sa nad obcou Zlatá Baňa.

⁴ Zrejme Lukačovce severozápadne od Ohradzian.

[11]

Stanica NB Oľka, okres Medzilaborce.
Č. jedn. 63 dôv./45.

Oľka, 28. august 1945.

Vec: Objavenie banderovských tlúp –
hlásenie.

Odpoveď na čís. 20 zprav./1945
zo dňa 10. 7. 1945.

Hlavné veliteľstvo NB –
2. odd. zpráv.
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že na tunajšiu stanicu NB Oľka, okres Medzilaborce dostavil sa dňa 28. augusta 1945 predseda MNV z Pritulian¹, okres Medzilaborce Michal Vasilov a hlásil, že do obce Prituliany a Ruská Poruba, okres Medzilaborce prišla banderovská tlupa v počte 300 – 400 mužov dňa 27. augusta 1945 o 11. hod. a zdržali sa až do 28. augusta 1945 do 3. hod., ktorí odišli smerom k Jakušovciam, okres Stropkov.

Ďalej hlásim, že vyzbrojenie, podľa hlásenia predsedu MNV, mali ťažké a ľahké kulomety, automaty a granáty. Rozprávali všetci ukrajinsky. Obyvateľstvu nič nerobili len pýtali ješ. Hovorili, že sú banditi a že bojujú proti ruskému komunizmu, aby si vybojovali samostatnú Ukrajinu.

Vedením stanice NB poverený:
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-3.

¹ Prituľany

Oblasťné veliteľstvo NB Humenné.
Číslo: 79-1.dôv./45.
Vec: Situačné hlásenie.

Humenné, 29. augusta 1945.

Hlavné veliteľstvo NB 2. oddelenie zprav. sekcia
B r a t i s l a v a.

Hlásim:

Banderovci sa nachádzajú stále v okrese Stropkov. Podľa dnešnej zprávy, ktorú uvádzam je zrejmé, že sa Banderovci sťahujú do okresu Humenné.

Dňa 29. 8. 1945 o 24. hodine hlásili tunajšiemu veliteľstvu členovia NB zo stanice NB Košarovce, že dňa 29. 8. 1945 o 21. hodine prišli na stanicu NB Košarovce hlásiť občania z Vyšnej Sitnice, okres Stropkov toto:

„Vyšnia Sitnica¹ je obsadená Banderovcami. Banderovci nepustia nikoho von z dediny.“ Občania, ktorí doniesli túto zprávu ušli z Vyšnej Sitnice, keď bola obsadená Banderovcami. Sila Banderovcov je asi 300 – 500 mužov úplne vyzbrojených. Majú ľahké a ťažké guľomety, automaty a protitankové pušky. Banderovci prišli od Prituľan a Rohožníka.

O tomto hlásení som osobne, ústne vyzrozumel zpravodajského dôstojníka OBZ v Humennom, ktorý zariadi ďalšie potrebné. Veliteľa asistenčného práporu som vyzrozumieť nemohol, lebo je niekde v okolí Hanušoviec.

Či je zpráva pravdivá neviem udať, lebo nie je ešte preverená. Stanica NB Košarovce patrí pod okres Stropkov. Stanica NB Košarovce bude po preverení tejto zprávy hlásiť Vášmu veliteľstvu prostredníctvom svojho oblasťného veliteľstva Prešov celkovú situáciu.

K celej veci hlásim:

Ľud príchodom Banderovcov je veľmi postrašený a nekludný. Ľud chce vidieť zásahy vojska.

Rozšírila sa propaganda, že Banderovci chytajú komunistov. Bol už prípad, že bol v Humennom na okresnom sekretariáte KSS jeden občan, ktorý odovzdal komunistickú legitimáciu s tým, že zo strany vystupuje, lebo má strach. Propaganda však nezakladá sa na pravde. Zistené je, že Banderovci sa chovajú voči obyvateľstvu slušne. Obyvateľstvo prehlásilo, že medzi Banderovcami je veľká disciplína.

Denne chodí na tunajšie veliteľstvo mnoho občanov s tým, aby sme im dali zbrane, že sami sa Banderovcom postavlia na odpor.

Prosím Vaše veliteľstvo, aby do Humenného bol vyslaný silný pohotovostný oddiel NB pod velením jedného dôstojníka, ktorý by som

použil na zlikvidovanie menších záškodníckych bánd. Členovia pohotovostného oddielu nech sú bývalí žandári. Tunajšie veliteľstvo by sústredilo asi 50 členov NB. Mal by som potom s pohotovostným oddielom jednotku asi o 100 mužoch, s ktorou by som sa mohol pustiť v priamy boj s Banderovcami.

Ak by bol vyslaný pohotovostný oddiel, prosím, aby pohotovostný oddiel priviezol so sebou strelivo do pušiek a automatov a benzín na prepravu jednotiek.

Auto z pohotovostného oddielu z Michaloviec, ktoré som si zapožičal, nemôžem používať, lebo nemám benzínu.

Predkladám odpis rozkazu asistenčného práporu v Humennom pre informáciu.² Taktiež predkladám svoj vlastný šifrový kľúč pre služobný styk s Vaším veliteľstvom. Robím to preto, lebo chcem, aby Vaše veliteľstvo bolo ihneď informované a zpráva, aby bola utajená. Zprávy budem posilať buď fonogramom, alebo telefonicky. Zpráva bude vždy krátka, napr.: Banderovci obsadili dňa 25. 8. 1945 o 19. hod. obec Hrabovec. Sila 500 mužov. Po tejto zpráve bude hneď nasledovať zpráva písomná – podrobná.

Oblasťný veliteľ NB
kpt. Borguľa

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Vyšná Sitnica

² Publikuje sa ako dokument č. 13.

[13]

Asistenčný prápor – Humenné.
Č.j. 2/Taj.1945.

Humenné, dňa 29. augusta 1945.

Vec: Rozkaz pre zaujatie stanoviska,
resp. stanovy práporu.

Podľa rozdeľovníka.

I. Situácia

Podľa posledných správ ilegálne skupiny prechádzajú, resp. sa nachádzajú v priestore, kóty 366, západne Nižná Sitnica v počte asi 600 mužov. 2. skupina podľa zprávy zo dňa 28. augusta 1945 má obsadenú obec Detrík, východ.[ne] – východoseverne¹ od Hanušoviec v počte asi 250 mužov a hliadky tejto skupiny boli dňa 27. augusta 1945 večer v obci Ruská Voľa, Vavrinec a Petkovce.

Skupiny sú vyzbrojené puškami, automatmi a ťažkého kalibru a LK a TK, sú ustrojení v nových nemeckých a maďarských a ruských uniformách. Veliteľom prvej skupiny je Ukrajinec, vyššej atletickej postavy, hodnotného označenia nenesie. Veliteľom 2. skupiny je údajne francúzsky major. Podľa zprávy získaných od civilného obyvateľstva vydávajú sa menovaní za ukrajinských partizánov a majú úmysel prejsť do priestoru Kysak, kde sa údajne nachádza nemecký zajatecký tábor.²

Menšie skupiny až po dvoch alebo troch mužov objavuje sa tiež v okolí Stropkova.

Ilegálne skupiny pre svoju výzvednú činnosť používajú v civile oblečených svojich príslušníkov a tí chodia po cestách.

Asistenčný prápor podľa vydaných ústnych rozkazov zaujal dňa 29. 8. 1945 túto zostavu: 1/14 rota Hanušovce, časť 1/20 roty Hlinné, 2. časť 1/20 roty Počičva.³ Pribrané jednotky k asistenčnému oddielu, resp. práporu: posádka Humenné, ako pohotovosť /30 mužov/, posádka Snina /40 mužov/, posádka Medzilaborce /40 mužov/, posádka Stropkov.

II. Úloha

1/14 rota, prevádza hliadkovanie zo svojho SV:

Hanušovce, Giraltovce, Štiavnik, Stropkov.

Hanušovce, Bystré, Hermanovce, Zlatník – Hlinné k SV 1/20 roty.

Získané zprávy zo svojho obvodu, ako aj z obvodu Stropkov doručuje hliadka na SV 1/20 roty v Hlinnom.

1/20 rota SV Hlinné prevádza hliadkovanie na čiare:

Hlinné – Jastrabie – Čičava – Počičva k druhej časti 1/20 roty. Zprávy hliadka mu doručuje do Počičvy.

Druhá časť 1/20 roty por. Obušek zo SV Počičva prevádza hliadkovanie po ose Počičva – Dobrá – Bžany, kde nadväzuje spojenie s hliadkami s posádkou Stropkov. Zhromaždené zprávy na SV Počičva z priestoru Hanušovce – Hlinné – Počičva – Stropkov, doručuje por. Obušek cyklistickými spojkami na SV práporu v Humennom.

Posádka Stropkov prevádza hliadkovanie po ose Breznička – Veľkrop – Havaj, kde nadviaže spojenie s hliadkami z posádky Medzilaborce. Ďalšiu hliadku vysielala na spojenie po ose Breznica – Miňovce – Turiany⁴ – Bžany, kde nadviaže spojenie s hliadkami z Počičvy a doručuje jej prípadné zprávy.

Posádka Medzilaborce hliadkuje po ose Rokytovce – Spáleník⁵ – Havaj a nadviaže spojenie s hliadkami z posádky Stropkov.

Posádka Snina zruší stálu hliadku v Pčolinom a prevádza hliadkovanie Snina – Pčoliné – Čukalovce. Veliteľ všetky zprávy doručuje zo Sniny na SV Humenné.

Posádka Humenné, ako záloha veliteľa práporu.

Všetky jednotky hliadkovaním zamedzia akýkoľvek prechod ilegálnych skupín cez čiaru svojho hliadkovacieho úseku, zisťujú zprávy o pohybe skupín, počte a výzbroji, ako aj o úmysle ilegálnych skupín. Hliadky pri svojej činnosti zastavujú sa na všetkých staniciach NB, odkiaľ tiež získavajú zprávy.

Hliadky nepriateľskej skupiny v slabšej sile, ako sú sami, likvidujú a nariaďujem veliteľom získať z jednej či druhej strany zajatcov.

III. Spojenie

Kde sú telefónne linky, používajte tieto pre spojky, ako aj pre hliadky, zabavte vo svojom okruhu potrebný počet bicyklov, alebo aj iné dopravné prostriedky.

Dôležité hlásenie doručte na SV práporu ihneď najkratšou cestou, ináč denne zasielajte na SV práporu situačné hlásenie, ktoré bude obsahovať stav jednotky, čo do počtu mužstva, tak i výzbroja a streliva, a udalosti vo svojom obvode.

IV. Zásobovanie

Asistenčný prápor je zásobený do dňa 1. 9. 1945 po tom dni 1/14 rota zásobuje z posádky Prešov u svojho útvaru, za ktorým účelom prideľujem mu malé nákladné auto, časti pešieho pluku 20 budú zásobované starostlivosťou PV.- Humenné. Pribrané jednotky sa zásobujú ako doteraz.

V. Rôzne

Z rozkazu veliteľa 10. divízie všetky stanice NB v úseku asistenčného práporu vo veciach ilegálnych skupín podliehajú veliteľstvu asistenčného práporu a jeho podriadeným veliteľom v jednotlivých úsekoch, preto sú povinné vyhovieť každej žiadosti zo strany asistenčných jednotiek.

Veliteľ 1/14 roty odošle svoje ťažké nákladné autá /dve/ na SV do Humenného, kde budú slúžiť pre prípadnú potrebu prevezenia zálohy. Strelivo v prípadnej potrebe vyžiadať si od SV Humenné.

Ranených cez SV Humenné odovzdajte do štátnej nemocnice Humenné. Vážne a náhle prípady 1/14 rota odsunuje do nemocnice Prešov.

Velitelia rôť silne dbajú o dobrú disciplínu mužstva, zakážte akékoľvek sa vzdávanie od svojej jednotky, ako aj rabovanie a špatné zachádzanie s civilným obyvateľstvom.

Dostane: Veliteľstvo 10. pešej divízie, na vedomie.

1/14, 1/20 rota PV.-Stropkov, PV.-Medzilaborce, PV.-Snina, PV.-Humenné, OVN NB Humenné, 2. časť 1/20 roty – na vedomie.

Za správny odpis:
Humenné, 29. august 1945
Oblasťný veliteľ NB
kpt. Borguľa

Veliteľ asistenčného práporu
kpt. pech. Tibor Samo v.r.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 416.

¹ Rozumej severovýchodne od Hanušoviec nad Topľou.

² Rovnakú domnienku zopakovalo veliteľstvo 10. pešej divízie v osobitnom rozkaze č. 4 (pozri dokument č. 23), z čoho neskôr vzišlo konštatovanie a následne aj mýtus o tom (interpretovaný staršími československými autormi), že UPA prejavovala veľký záujem o zajatecký tábor nemeckých vojakov blízko Kysaku (hoci išlo len o internačný tábor slovenských Nemcov, v tom čase vysídľovaných do Nemecka), ktorý údajne chceli prepadnúť a zajatcov vyslobodiť a zároveň včleniť do svojich radov. Bezpochyby išlo o propagandistickú tézu s cieľom označiť vojakov UPA za „pohrobkov fašizmu“.

³ Zrejme osada Podčičva, súčasť obce Sedliská (severovýchodne od Vranova nad Topľou).

⁴ Turany nad Ondavou

⁵ Spáleník – horský masív v Ondavskej vrchovine.

[14]

Oblasťné veliteľstvo NB – 2. odd.
Humenné.

Číslo: 485-2.dôv./45.

Vec: Banderovci – objavovanie sa
a ich činnosť – hlásenie.

Humenné, 31. august 1945.

Hlavné veliteľstvo NB,
zpravodajská sekcia
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 23. augusta 1945 objavili sa v obci Suchá, okres Stropkov ozbrojené nepriateľské tlupy Banderovcov v počte asi 250 mužov.

Dňa 26. augusta 1945 objavili sa tlupy Banderovcov v priestore Brusnica, Petejovce, Kolbovce a Jakušovce, okres Stropkov. Ich predné hliadky prekročili rieku Ondavu u obce Bziané.¹ V tomto okolí ich stav sa zvýšil až na 1000 – 1200 mužov.

Dňa 26. augusta 1945 usadili sa tlupy Banderovcov v obci Prituľaň a Rus.[ká] Poruba, okres Medzilaborce. Počet Banderovcov tamojšie

obyvateľstvo odhaduje na 300 – 400 mužov, ktorí dňa 27. augusta 1945 o 11.00 hod. došli do spomenutých obcí a zdržali sa tam do 3.00 hod. dňa 28. augusta 1945. Odtiaľ Banderovci odišli smerom na Jakušovce, okres Stropkov. Dňa 28. augusta 1945 bolo tiež vidieť v okolí Košaroviec v nočných hodinách signalizovanie, vystrelenie bielej rakety, čo dokazuje, že tlupy Banderovcov sa stále pohybujú v lesoch v okolí Košaroviec, okres Stropkov.

Podľa udania obyvateľstva prechádzalo cez dedinu Veľkrop, okres Stropkov veľké množstvo Banderovcov, ktorí išli cez tamojšiu dedinu asi 1 a pol hodiny neprestajne.² Obyvateľstvo odhaduje ich počet asi na 3000 mužov.

Banderovci sú ozbrojení pištoľami, automatmi, ťažkými a ľahkými guľometmi. Ruksaky nemajú, majú iba chlebníky, v ktorých majú po niekoľko stoviek nábojov. Oblečení sú väčšinou v ruských uniformách, tiež v nemeckých a niektorí sú z nich aj v civilných šatách.

Podľa udania obyvateľstva, ktorí sa s Banderovcami rozprávali títo udávajú, že Banderovci sú väčšinou ruskej národnosti,² sú veľmi disciplinovaní /ukáznení/, obyvateľstvu nič zbytočne nezničia a nič nezoberú. Pri príchode do dediny, túto obsadia a pokiaľ sú v dedine, nikoho z dediny nevypustia. Obyvateľstvu nariaďa, aby pre nich pripravili stravu, za čo vždy platia americkými dolármi. Občanom hovoria, aby sa ich neobávali, že oni nemajú nič proti československým občanom a tiež ani proti vojakom, ale majú za úkol bojovať proti komunizmu. Naproti tomu však majú povinnosť chrániť a podporovať demokraciu. Obyvateľstva sa pýtajú, že kto je komunista a údajne už niekoľko ľudí, u ktorých pri legitimovaní našli legitimácie komunistickej strany, zobrali so sebou. Banderovci majú tiež vlastné povozy, kuchyne³ a na mieste, kde táboria, nechávajú za sebou prázdne americké konzervové krabice.

V krajoch, v ktorých sa objavujú Banderovci, obyvateľstvo je poľakané, obávajú sa, že musia Banderovcov stravovať, a tiež Banderovci im vyprávajú, aby domky, ktoré boli vojnou zničené ešte nestavali, lebo môžu byť znovu zničené.

Podľa doterajšieho zistenia dá sa predpokladať, že tieto tlupy Banderovcov došli na územie Československej republiky z Poľska.

Ohľadne získavania zpráw o Banderovcoch tunajšie veliteľstvo úzko spolupracuje s OBZ a tunajším posádkovým veliteľstvom. Doposiaľ boli na tunajšom veliteľstve traja muži ruskej-ukrajinskej národnosti, ktorí sú veľmi podozriví, že pochádzajú tiež z Banderovcov. Títo chlapi boli zaistení: jeden v nočných hodinách vo Vranove n/T.,⁴ mestskou políciou, druhý na ceste Medzilaborce – Vyš.[ná] Radvaň, členmi NB a tretí v okolí Humenného, voj. hliadkou. Zo zaistených boli oblečení dvaja v ruských

uniformách a jeden v civile. Zaistení všetci udávajú, že vracajú sa z Nemecka domov na Ukrajinu a že v Nemecku boli v lágri, ako zajatci. Ich výpovede sa však na pravde nezakladajú, nakoľko nemajú u seba žiadne doklady alebo potvrdenia, ktorým by to mohli dokázať.⁵

Politický zástupca obl. velit. NB:
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Bžany

² Porovnaj údaj z pôvodnej správy OVNB Humenné z 26. 8. 1945 v dokumente č. 7.

³ Ide o neoverenú informáciu, zrejme autor správy vychádzal z fám kolujúcich medzi obyvateľstvom, keďže oddiely UPA rejdúce po Slovensku nedisponovali povozmi a poľnými kuchyňami.

⁴ Vranov nad Topľou

⁵ Protokoly o zaistení uvedených osôb v zväzku dokumentov sa nenachádzali, zrejme neboli dokumentačne podchytené alebo sa nezachovali.

[15]

Stanica NB Ľubotín, okres Sabinov.
Číslo: 103 dôv. / 45.

Ľubotín, 10. september 1945.

Vec: Neznámi ozbrojení muži –
potulovanie sa po lesoch.

Hlavné veliteľstvo NB – 2 odd.
zprav. sekcia

Hlásim, že Jozef Dvorščák, lesný hájnik z Ľubotína, č.d. 91 videl dňa 31. augusta 1945 asi o 16.00 hod. v lese takzvanom „Solisku“ asi 4 km za obcou Čirč 11 neznámych mužov ozbrojených automatickými pištoľami.

Jozef Dvorščák, ako lesný hájnik bol dňa 31. augusta 1945 na obchádzke v lese. Keď sa z lesa vracal domov spozoroval pred sebou chlapa, ktorý mieril na neho automatickou puškou a zakričal: „Stoj, zbraň dole a pod' sem!“ Dvorščák zbraň odložil a išiel k chlapovi, kde spozoroval ešte ďalších 10 sediacich a ležiacich chlapov. Chlap, ktorý na Dvorščáka zavola, požiadal od neho legitimáciu slovenskou rečou: „Ukážte mi vašu legitimáciu, nebojte sa ja nie som pytlík.“ Dvorščák mu ukázal občiansku legitimáciu a prisahný list, ktoré mu po prezretí chlap vrátil

so slovami môžete ísť domov. Dvorščák však neodchádzal ihneď, ale začal si zapáľovať ohorok z cigarety. Chlap keď videl, že Dvorščák nemá tabaku, ponúkol ho zo svojho, aby si spravil cigaretlu. Na to si Dvorščák cigaretlu spravil, zapálil a ihneď od chlapov odišiel.

Dňa 1. septembra 1945 keď Dvorščák išiel zasa tou cestou ako i dňa 31. 8. 1945 našiel na mieste, kde chlapi sedeli, jeden náboj do automatickej pištole kalibru 12 mm. Na dne nábojnice sú písmená: „e c s 43.“

Dvorščák udal, že chlapi boli 24 – 35 roční, rôznej veľkosti. Ozbrojení všetci automatickými pištoľami. Automatické pištole boli tak veľké ako nemecké. Zásobníky mali však kratšie ako nemecké.

Oblečení boli všetci v civilných šatoch rôznej farby. Na hlavách mali čiapky. Všetci mali dlhé nohavice, ktoré mali na spodku pripnuté sponkami. Kabáty mali niektorí dlhé, niektorí krátke, ktoré mali pripnuté na batohoch.

[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-5.

[16]

Hlavné veliteľstvo Národnej
bezpečnosti.
Číslo: Sine / 45.

Bratislava,
5. september 1945.

Povereníctvo SNR pre veci
vnútorné
B r a t i s l a v a.

Oblasťné veliteľstvo Prešov zaslalo dňa 4. septembra 1945 o 16.10 hod. tento fonogram:

Dňa 30. augusta 1945 o 17.00 hod. bola v katastru obce Jakušovce, okres Stropkov, nájdená mŕtvola občana Michala Padomu¹, tajomníka KSS v obci Breznica.

V okrese stropkovskom skupiny vlasovských vojsk zdržujú sa v obciach, ako bolo naznačené vo fonograme zo dňa 31. augusta 1945.²

V okrese prešovskom ojedinelé malé skupiny vlasovských dochádzajú do dedín v nočných hodinách a to do obcí: Tuchlino³, Brestov, Cmočernany⁴ a Zlatá Baňa.

Dňa 3. septembra došli jednotky vojsk na zlikvidovanie vlasovských skupín. Z jednotkami ruskými a s čsl. vojskom NB je v úzkej spolupráci.

Odovzdal por. Vojtkovič, prevzal strážm. Jakubčák.

SNA Bratislava, f. PV – bezp., šk. 483, č. 109/1945.

¹ Správne Michal Potoma – podrobnejšie o jeho zavraždení pozri dokument č. 17.

² Vo fonograme z 31. augusta 1945 OVNB v Prešove uviedlo: „...v okrese Stropkovskom majú obsadené obce Lipnica⁵, Rohožník a Prituľany. Dňa 30. augusta 1945 obyvatelia obce v Breznici Jána Padova [Michala Potoma – pozn. M. Š.] zavraždili. V noci prichádzajú do okolitých obcí za potravnými článkami. V okrese Giraltovsom zdržujú sa v okolí obce Remeniny. Počet ich odhaduje sa v okrese Stropkovskom v počte 1500 mužov. V okrese Prešovskom a Giraltovsom spolu 300 až 500 mužov.“ (SNA Bratislava, f. PV – bezp., k. 483, č. 109/1945.)

³ Pravdepodobne obec Tuhrina juhovýchodne od Prešova.

⁴ Močarmany, dnes súčasť obce Petrovany južne od Prešova.

⁵ Zrejme Sitnica, t.j. Vyšná Sitnica.

[17]

P r i e p i s !

Okresné veliteľstvo NB Stropkov.
Číslo: 471/45

Stropkov, 1. september 1945.

Vec: Potoma Michal z Breznice
zavraždený Vlasovcami.

O k r e s n ý s ú d
S t r o p k o v .

Oznamujem, že dňa 27. augusta 1945 asi o 2 hod. odišiel Michal Potoma, 32-ročný od svojej manželky z Breznice k svojim rodičom do obce Brusnica. Cestou do Brusnice bol Potoma zadržaný Vlasovým vojskom, ktoré v noci na 27. augusta 1945 malo obsadenú obec Brusnica a okolo tejto postavené stráže. Potom bol Vlasovým vojskom odvedený do bukového lesa zvaný „Vysoká“ v katastri obce Jakušovce, kde bol týmito násilne usmrtený, vyzutý a vyzlečený donaha, zahrabaný do lístia a prikrytý haluzami.

Dňa 26. augusta 1945 odpoľudnia do neskorých večerných hodín popíjal nebohý Michal Potoma pálené liehové nápoje v hostinci Jozefa Gonosa v Breznici s miestnymi obyvateľmi, kde za týmto prišla jeho

manželka Mária rod. Petrušková a volala ho, aby išiel domov. V hostinci prítomní hostia začali sa neb. Michalovi Potomovi smiať, že čo je to za chlapa, čo za ním chodí manželka do krčmy. Nebohý Potoma sa preto na svoju manželku vykričal, na čo táto odišla domov a on ostal ďalej v hostinci Gonosa v Breznici popíjať. Neskoro v noci vrátil sa nebohý Potoma domov. Keď mu jeho manželka Mária rod. Petrušková začala dohovárať, že chodí po krčmách, pije drahú pálenku a ona s deťmi spí v rozbitom dome, tento jej na to nič neodpovedal, ale vzal kabát a prikrývku a z izby odišiel. Mária Potomová, rod. Petrušková, manželka neb. Michala Potomu v domnienke, že jej manžel po odchode z izby išiel si ľahnúť k nočnému odpočinku na povál, o tohto sa ďalej nestarala.

Dňa 27. augusta 1945 keď vstala v čas ráno opytovala sa manželka neb. Michala Potomu Mária Potomová, rod. Petrušková svojho otca Andreja Petrušku, či jej manžel spí na povale, alebo či už vstal. Tento jej odpovedal, že jej manžel Michal Potoma na povale nespál a že tohto vôbec nevidel.

Keď manželka neb. Michala Potomu Mária Potomová svojho manžela doma nenašla a z domácich jej nemohol nikto povedať kde je, začala sa po tomto zháňať po obci Breznica, či ho niekto nevidel buď v noci, alebo ráno z miestneho obyvateľstva niekde z obce odchádzať.

Pritom zistila od vojaka Jána Brenzu z Breznice, ktorý je t.č. na dovolenke, že sa tento stretol na dolnom konci obce Breznica s jej manželom dňa 27. augusta 1945 asi o 2 hod., ktorý mu povedal, keď sa ho opytoval kde ide, že ide k svojim rodičom do obce Brusnica.

Dňa 30. augusta 1945 pri stopovaní po nebohom Michalovi Potomovi bolo zistené, že Potoma bol zadržaný Vlasovou vojenskou jednotkou v obci Brusnica, ktorá v noci na 27. augusta 1945 mala obsadenú obec Brusnica a okolo tejto na prechodoch postavené stráže.

Dňa 30. augusta 1945 pri ďalšom stopovaní po neb. Michalovi Potomovi bol vypočutý Ján Škreptáč, roľník z Kolbovíc, ktorý udal: „V noci z nedele na pondelok, t.j. z 26. na 27. augusta 1945 mali obsadenú Vlasové jednotky našu obec Kolbovce. Keď boli pripravení k odchodu, vyzvali ma Vlasovci, aby som ich odprevadil z Kolbovíc na cestu vedúcu do obce Piskorovce. Ja som týmto nijako nemohol v tomto odporovať a som ich z obce Kolbovce odprevadil na vrch zvaný „Vysoká,“ ktorý je v katastri obce Jakušovce. Títo mi rozkázali, že tam s nimi musím zostať spať v bukovom lese. V lese som s týmito zostal asi do 14 hod. toho istého dňa. Potom všetci Vlasovci vstali a s nimi aj ja, ktorí ma na každom kroku strážili, nastúpili do troch jednotiek a jeden z týchto opytoval sa ma, ktorá je väčšia obec, či Prituľany alebo Poruba¹. Ja som týmto odpovedal, že Prituľany. Pri nastupovaní Vlasových jednotiek, stretol

som sa na opísanom vrchu s neb. Michalom Potomom, s ktorým sme sa rozprávali medziiným aj o tom, čo s nami chcú Vlasovci urobiť, že nás nechcú prepustiť domov. V tom prišiel ku mne jeden Vlasovec ozbrojený automatom a vyzval ma, aby som ho nasledoval. Ja som s týmto poodišiel dolu vrchom asi na vzdialenosť 200 krokov. Vlasovec ma tam vyzval, že budeme v lese zbierať černice. Ja som zo strachu, aby ma pri zbieraní černíc, keď sa nakloním dopredu Vlasovec neodstrelil, černice som nezbieral ale sadol na zem a čakal čo so mnou bude ďalej. Pritom som počul, že Potoma, ktorého som nechal pri nastúpených Vlasových jednotkách bol týmito bitý a že po každom uderení ho zakričal „Joj! Joj!“ Z počiatku boli Potomove výkriky, ktorého som poznal po hlase, že to je on, silnejšie, neskoršie slabšie až úplne zanikli. Keď som sa asi za pol hodiny vrátil k Vlasovým jednotkám na miesto, kde som od nich odišiel, už som Potomu pri týchto nenašiel a nemal som odvahy sa od Vlasovcov opytovať, kde je Potoma. Podľa počínania Vlasovcov viem, že títo Potomu vtedy tam zabili a že skôr než som sa vrátil k týmto ho niekde predomnou, aby som ho už nevidel v podrastu bukového lesa zahrabali.“

Dňa 30. augusta 1945 o 19. hod. bola nájdená mŕtvola Michala Potomu v lese zvanom „Vysoká“, vzdialenom od obce Brusnica asi 3 km manželkou tohto Máriou Potomovou, rod. Petruškovou a príbuznými tohto práve v tých miestach, kde Ján Škreptáč tvrdil, že sa s neb. Michalom Potomom stretol pri nastupovaní Vlasových vojenských jednotiek.

Dňa 31. augusta 1945 včasne ráno priviezla manželka neb. Michala Potomu Mária, rod. Petrušková mŕtvolu svojho manžela z lesa zvaného „Vysoká“ do svojho domu obce Breznica.

Mŕtvola Michala Potomu bola samá modrina, okolo krku mala uviazaný asi 8 mm hrubý špagát, do ktorého bola vložená zákrutka 2 ½ cm hrubá, s ktorou Vlasovci neb. Potomovi utiahli okolo krku uviazaný špagát a ho násilne a barbarským spôsobom udusili. Táto mimo tohto bola úplne nahá. Špagát a zákrutka sa odovzdáva ako vec dôkazná Vášmu súdu.

Podľa ďalšieho šetrenia bolo zistené, že Vlasové vojenské jednotky dňa 28. augusta 1945 ponúkali ku kúpe oblek z nebohého Michala Potomu v obci Poruba Michalovi Zalepovi z Poruby. Michal Zalepa však šaty od Vlasovcov nekúpil. Mimo tohto Vlasovci chodili po obci Poruba s klobúkom neb. Michala Potomu a keď sa ich niektorý z obyvateľov opytoval odkiaľ klobúk majú, odpovedali, že tento doniesli sebou z Ukrajiny.² Podľa toho je isté, že neb. Potomu nikto iný nezavraždil len Vlasovci.

31. augusta 1945 bol o hore opísanom prípade písomne vyrozumený Okresný súd v Stropkove a požiadaný, aby vyslal súdnu komisiu do obce Breznica, za účelom ohľadania mŕtvoľy Michala Potomu, prípadne prevedenia súdnej pitvy a zistenia príčiny smrti.

Podľa pripojenej zápisnice súdnej komisie Okresného súdu v Stropkove zo dňa 31. augusta 1945 smrť mohla nastať pred dvoma až tromi dňami. Bezprostredná príčina smrti je udusenie. Podľa priebehu štrangulačnej ryhy sa dá s istotou zistiť a konštatovať, že sa nejedná o obesenie, pretože chýbajú znaky typické u obesenca, t.j. stopy uzla vzadu a na obidvoch stranách krku. Popísaný nález na zadnej strane v tylu je v jednej výške s ostatnou ryhou a ukazuje na to, že asi tam bola založená zákrutka do slučky a krútením tejto bola privedená smrť udusením. Ostatné príznaky vonkajšieho násillia nie sú takého rázu, aby mohli privodiť smrť. Tieto mohli povstať jednak od bitia nejakým tu-pým predmetom a jednak aj pri sebaobrane proti duseniu, ale nemohli privodiť smrť.

Odpis zápisnice súdnej komisie k oznámeniu pripojujem.³

Priepis oznámenia predkladám súčasne aj úradu Okresného národného výboru v Stropkove na vedomie.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

ŠA Prešov – pobočka Svidník, f. ONV Stropkov 1945 – 1948, šk. 51, č. 470/1945.

¹ Ruská Poruba

² Skutočnosť, že v obci Ruská Poruba boli ponúkané šaty zavraždeného Michala Potomu dosvedčujú aj súčasné zistenia (súkromný archív M. Šmigela – prepis rozhovoru s ThDr. Gabrielom Brendzom).

³ Dokument sa nepublikuje.

[18]

MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY

Praha, 8. 9. 1945.

Hlavní správa OBZ

Č.j. 5238 I/taj.zprav.1945.

Věc: Benderovci – objavenie sa tlup
na vých. Slovensku, ich činnosť.

Vojenská kancelária
prezidenta republiky
P r a h a .

V poslednom čase objavily sa na území východného Slovenska bandy t. zv. – Benderovcov.

Na naše územie prechádzajú z územia Poľska a západnej Ukrajiny.

Prvé bandy týchto – Benderovcov – objavily sa dňa 23. aug. t.r., kedy do obce Suchá, okres Stropkov vtrhlo 250 benderovcov. Od miestneho obyvateľstva násilím sobrali potraviny, bielizeň a vnikli toho samého dňa do obce Príkra, 20. km sev. Niž.[ný] Svidník,¹ kde tiež rabovali a ohrozovali miestne obyvateľstvo.

Ďalšia skupina benderovcov objavila sa v priestore obce Ladičkovce.

Dňa 25. aug. 1945 vtrhla do obce Veľkrop v okrese Stropkov skupina 500 benderovcov a rabovala.

Iná skupina tiež 500-členná objavila sa v lese Korunka pri obci Solník v okrese stropkovskom. Táto skupina dňa 26. 8. t.r. odtiahla do nového priestoru smerom na Závada – Ruská Poruba v okrese Stropkov.

Okres Stropkov je celý preplnený tlupami benderovcov. V tomto okrese majú benderovci obsadené obce: Vyš.[ná] Sitnica, Prituľany, Rohožník, Petrovce, Brusnica, Kolbovce, Jakušovce, Závada, Piskorovce, Ratajovce, Dapalovce², Ruska Voľa, Bžany, Turiany, Vavrinec, Detrik.

V okrese prešovskom sú obsadené benderovcami obce: Červenica, Dubník, Močarany³, Tuhrina, Brestov, Drieňov.

V okrese Giraltovce obce: Remeniny a ich okolie.

Dňa 1. sept. t.r. o 22.00 hod. prišla asi 1500 členná tlupa benderovcov z Poľska na naše územie a obsadila dedinu Čertižné v okrese medzilaboreckom.⁴ Táto skupina dňa 2. t.m. odišla do obce Príkra⁵ a Driečna v okrese Medzilaborce.

V dňoch 2. a 3. sept. prichádzajú z územia Poľska na územie našej republiky nové bandy, ktoré boli na území Poľska rozbité a mali údaje asi 160 mŕtvych a 7000 zajatých. Počet tlup stále vzrastá.

Dňa 4. sept. objavila sa ďalšia skupina v priestore Vyš. Sitnica asi 1500 členná a druhá v priestore Hermanovce asi 500 členná.

Dňa 6. 9. objavily sa nové bandy v lesoch v okrese michaloveckom a sobranskom.⁶

Príliv bánd na území východného Slovenska je zo dňa na deň väčší. Celkový počet týchto banditov na území východného Slovenska sa odhaduje asi na 10 000. Bandity tvoria samostatné skupiny pod vedením dôstojníkov a sú vyzbrojení ťažkými a ľahkými guľometmi, mínometmi, puškami, automatmi, pištoľami a ručnými granátmi. Pôvod zbraní rôzny. Používajú zbrane nemecké, ruské, poľské a naše. Vystroj je nejednotná, mnohí sú z nich oblečení v civil. šatoch. Živia sa rabovaním a prepádajú obce, osady a tiež menšie mestečka.

V lete sa zdržiavajú v lesoch, odkiaľ robia prepady na okolité dediny, križovatky a týmto spôsobom si obstarávajú potrebné veci. Podľa skúsenosti z Poľska v zime obsadzujú odľahlé a menej prístupné obce, osady a pod., ktoré držia a brania. V týchto obsadených dedinách prezimujú

a vykorisťujú bezbranné obyvateľstvo, ktoré je proti nim bez ochrany.

Organizácia benderovcov bola založená ukrajinskými fašistami, ktorí bojujú za samostatnosť Ukrajiny. V ich radoch sa nachádzajú príslušníci všetkých možných národností, ktorí sa pod týmto rúškom skrývajú pred trestom. V ich radoch nachodíme hlavne Ukrajincov, Poliakov a posledne u nich hľadajú útočisko mnohí Vlasovci.

Medzi sebou najčastejšie hovoria ukrajinsky, alebo poľsky. Medzi ľuďom hovoria, že bojujú za samostatnú Ukrajinu a samostatné Poľsko proti bolševickému jarmu.

Jako vyplýva z výpovedi niekoľkých zajatcov, velitelia vyšších jednotiek sú nemeckí dôstojníci. V niekoľkých prípadoch nemeckí dôstojníci vystupujú ako poradcovia ukrajinských veliteľov.

Objavenie sa týchto tlúp na našom východnom území stáva sa povážlivé a nadobúda väčšieho rozsahu. Miestne obyvateľstvo je príslušníkmi týchto tlúp ohrozované na životoch, ich majetky sú poškodzované a situácia, hlavne zásobovacia, stáva sa kritická. Vykonané bezpečnostné opatrenia sú doposiaľ veľmi nepostačujúce a bezvýsledné. Je preto žiaduce, aby príslušné kompetentné miesta venovali týmto správam náležitú pozornosť a poskytli miestnemu obyvateľstvu východného Slovenska patričnú pomoc a ochranu.

Predovšetkým je potrebné, aby vojenské jednotky, ktorým bolo uložené benderovcov likvidovať, boli vybavené dopravnými prostriedkami, keďže likvidácia takýchto bánd prevádza sa pomocou rýchlych obkľúčovacích manévrov.

Vzhľadom k nedostatočnej výzbroji jednotiek čs. armády na Slovensku, doporučujem, aby na východné Slovensko boli odoslané prápory automačikov z moravskej oblasti, vybavené dopravnými prostriedkami, aby akcia bola koordinovaná s príslušným štábom ČA a aby z našej strany bol likvidáciou bánd poverený jeden veliteľ, ktorému by boli podriadené všetky jednotky k tomu účelu odoslané.

Dostane: Voj. kanc. prez. rep., min. predseda, min. vnútra, min. informácií, nám. preds. vlády Široký, nám. preds. vlády Ursini, min. Dr. Šrobár, min. Pietor, min. Ďuriš, min. Šoltés, min. gen. Svoboda, štát. taj. gen. Ferjenčík, štát. taj. Klementis, štát. taj. Lichner, náč. hl. št. gen. Boček, gen. ČA Molotkov, Hl. št. 1. oddel.

Náčelník Hlavnej správy OBZ
pplk. pěch. Bedřich Reicin⁷ v.r.

Za správnosť vyhotovení:
[nečitateľný podpis]

¹ V roku 1944 obce Nižný a Vyšný Svidník sa spojili do mesta Svidník. V textoch sa používa zastaralý názov.

² Ďapalovce

³ Močarmany

⁴ Podrobnejšie pozri a porovnaj dokument č. 20.

⁵ Podrobnejšie pozri dokument č. 21 a 22.

⁶ Podrobnejšie pozri dokument č. 27, 28, 29.

⁷ Bedřich Reicin (1911 – 1952) – pôvodným menom Friedrich Reinzinger – československý vojak, generál, člen KSČ a spolupracovník NKVD (ešte z predvojnového obdobia). V roku 1940 emigroval do ZSSR, kde bol v roku 1942 prijatý do československého útvaru v Buzuluku. Po absolvovaní dôstojníckej školy bol zaradený do osvetového aparátu československej jednotky v ZSSR. V januári 1945 bol menovaný prednostom OBZ vytvoreného v rámci 1. československého armádneho zboru v ZSSR pod velením L. Svobodu. V máji 1945 sa stal náčelníkom novovytvorenej Hlavnej správy OBZ a 1. augusta 1945 bol povýšený na pplk. Reicinom riadené OBZ bolo po celú dobu svojej existencie mocenským nástrojom KSČ a samotný Reicin (ako vysoký funkcionár KSČ) všetku svoju činnosť vo funkcii podriaďoval snahám KSČ o ovládnutie armádnych štruktúr. Po zrušení OBZ a jeho včlenení do aparátu Hlavného štábu MNO (ako 5. oddelenie) od 1. mája 1946 bol jeho náčelníkom (povýšený už na plk.). Po februári 1948 zastával funkciu námestníka ministra obrany (prítom sa naďalej podieľal na čistkách v armádnom dôstojníckom zbore) a ku koncu roka 1948 bol povýšený na brig. gen. V rámci mocenských bojov vo vnútri KSČ bol vo februári 1951 zatknutý, obvinený z účasti v tzv. Slánskeho protištátnom sprisahaní a 3. decembra 1952 bol popravený.

[19]

Asistenčný prápor Humenné.

Humenné, dňa 2. sept. 1945.

Čj. 5/Taj. 1945.

Vec: Pohyb a činnosť ilegálnych skupín – hlásenie.

Veliteľstvo 10. pešej divízie,
2. odd.

K o š i c e.

Hlásim, že dňa 30. augusta 1945 asi o 16.00 hod. odpoľudnia vtrhli do obce Petrovce¹ a Pakostov, okr. Stropkov vlasovci v sile 300 – 500 mužov a tam sa ubytovali. Prišli zo smeru Rohožník a V[yšná] Sitnica.

Dedinu silne strážili a brali od civilného obyvateľstva násilím potravné články. Vyzbrojený boli puškami, automatmi, LK a ŤK a tiež troma protitankovými puškami. Vo väčšej čiaske boli to národnosti ukrajinskej, poľskej, nemeckej a niekoľko Slovákov. Z obce odišli o 3. – 4.00 hod. po polnoci smerom na obec Černinu, okr. Humenné.

Dňa 1. sept. 1945 asi o 14.00 hod. opäť vtrhli do spomenutých obcí vlasovci, ale v mnohonásobnom väčšom počte 900 – 1000 mužov. Spomenutí banditi prišli od severovýchodu. Podľa zistenia v tejto skupine nachádzajú sa aj tí, ktorí tam boli predošlý deň. Dedina bola silne strážená a zase brali od občanov potravné články. Z obce odišli dňa 2. sept. 1945 o 1.00 hod. po polnoci smerom na Vyšnú Sitnicu. Podľa doteraz získaných správ táto skupina pohybuje sa neustále v priestore: Ruská Poruba – Prituľany – kóta 366 – Nižná Sitnica – Pakostov – Petrovce.

Dňa 1. sept. 1945 o 21.00 hod. [prišlo] do obce Petkovce, juhovýchodne Hanušoviec, 30 mužov, pýtali si jesť od občanov. Vyzbrojený boli: 4. LG, pištole, automaty, ustrojení v nemeckej a v ruskej uniforme. Prišli zo smeru Detrík a odišli z dediny o 23.30 smerom severovýchodným na Trepec.²

Dňa 1. septembra 1945 o 22.00 hod. obsadila skupina benderovcov alebo vlasovcov obec Čertizné, severozápadne Medzilaborce. U predsedu MNV občana Sekela a Bačutu³ poslali na stanicu NB, aby zavolali členov NB na ulicu, že chcú s nimi vyjednávať. Medzi tým sobrali ako rukojemného občana Šturáka a povedali predsedovi MNV, že keď padne jedna rana v dedine, hneď Šturáka odstreli.⁴ Na stanici NB sa toho času nachádzali strážmajster Mikuláš Bozík a strážm. Štefurka, ktorí však nemohli nijako zasiahnuť, nakoľko stanica NB bola obklúčená a dovnútra vošlo potom 12 členov zo skupiny so Sekelom a Bačutom, s ktorými vyjednávali, že nemajú peniaze, rabovať nechcú a on ako predseda MNV sa musí postarať o stravu. Miestni občania doniesli im mlieko a chlieb čím sa uspokojili. Táto skupina podľa odhadu počítala asi do 2000 ľudí /podľa mojej mienky je to nepravdepodobné/. Tento počet udávali len oni sami. So stanice NB potom odišli, stanicu so žandármi zatvorili, aby nikde neodchádzali. Táto skupina odišla z Čertizného asi o 24.00 hod. neznámym smerom, lebo nikto ich nemohol sledovať. Podotýkam, že táto zpráva do podrobnosti ešte nie je preverená, keď sa tak stane, zašlem hlásenie ihneď. Mám dojem, že sa jedná o novú skupinu, ktorá prešla s Poľska cez hranice.

Veliteľ asist. práporu:
kpt. pech. Tibor Samo:

¹ Obec Petrovce bola už v roku 1944 oficiálne zlúčená s obcou Pakostov a stala sa jej miestnou časťou. Tu a na iných miestach sa chybné uvádza ako samostatná obec.

² Obec Trepec zanikla v 60. rokoch 20. storočia v dôsledku výstavby vodnej nádrže Veľká Domaša.

³ Ide o občana Petra Pačutu (pozri nasledujúci dokument).

⁴ Porovnaj udalosti s nasledujúcim dokumentom č. 20.

[20]

Z á p i s n i c a

spísaná na stanici NB Čertižné, okres Medzilaborce dňa 6. januára 1948 z Petrom Pačutom narodený 24. 4. 1897 v Čertižnom, okres Medzilaborce, ženatý, roľník, greko-katolik.

P r e d m e t :

zápisničné vypočutie Petra Pačutu z Čertižného, okres Medzilaborce o objavení sa ozbrojenej tlupy dňa 1. sept. 1945.

Peter Pačuta po upozornení udáva:

Dňa 1. septembra 1945 bol som u svojho zaťa v Čertižnom u Štefana Šturáka. Keď sme sa nevečerali a sedeli v izbe naraz vošlo asi o 19.30 hod. do izby asi 10 – 12 ozbrojených mužov. Ostatní muži ostali na dvore. Ozbrojení muži keď vošli do izby, pozdravili ukrajinským nárečím „Dobrý večer hospodáru“. Po pozdravení sa nás pýtali, že či ich poznáme. Ja som od preľaknutia nič nepovedal ani nikto. Oni na to potom povedali, že oni sú tí čo ľudia o nich hovoria, že sú Benderovci. Potom mňa a môjho zaťa vyzvali, že aby sme išli s nima. Po ceste keď sme s nima išli, na každých pár krokov stála ich hliadka a oni sa dorozumievali svojimi heslami. Keď sme prišli nad Čertižné k lesu tam ich bolo veľmi veľa, koľko ich bolo ani udať neviem. Keď sme tam prišli sa nás pýtali, že či sú v obci vojaci a tiež sa nás pýtali, že akého je zmýšľania obyvateľstvo, či je veľa komunistov. Ďalej jeden hovoril, že či je v obci veľa žandárov, že oni by chceli sa v obci navečerať. Ďalej hovoril že oni proti ČSR nemajú nič, ale sa len navečerajú a pôjdu ďalej a nikomu nič neurobia. Že oni bojujú za samostatnú Ukrajinu. Po tomto mňa zobrali a musel som ísť s nima ku predsedovi MNV v Čertižnom a Štefana Šturáka zadržali, a že ho nepustia zakaiaľ sa ja nevrátim. Semnou išlo asi 20 ozbrojených mužov. Keď sme prišli k predsedovi zobrali predsedu a museli sme ísť

s nima na stanicu NB. Keď sme prišli na stanicu NB mňa i predsedu pustili preč a oni ostali na stanici. Keď sme odišli zo stanice videl som, že na dvore stanice je už ich strašne veľa a taktiež už i po dedine ich bolo pri každom dome 5 – 6. Po ceste ma kontrolovali a po prekontrolovaní ma pustili domov. Počas celej doby ine sa ma nepýtali, okrem toho čo som už udal. O podpore svojho hnutia nič nerozprávali a taktiež nerozprávali nič o ČSR alebo SSSR.

Ozbrojení muži boli od 25 do 30 rokov. Ozbrojení boli kulometmi automatmi, puškami a taktiež granátmi neznámeho pôvodu. Oblečení boli v uniformách čsl., ruských a poľských. Traja z ozbrojených mužov čo boli na stanici NB sa vydávali za veliteľov ale žiadne veliteľské odznaky nemali, podľa ktorých by ich bolo poznať ako veliteľov. Jeden čo sa vydával za veliteľa mal oblečený krátky kožený kabát pravdepodobne maďarsky. Voči mne sa chovali dobre, nevyhrožovali nič a bolo vidno že sú disciplinovaní. Z obce Čertižné odišli ozbrojení muži ako som sa dozvedel od občanov na druhý deň smerom na Příkru.

Viac vecí udať už neviem, nakoľko je to už dlhá doba.

Zápisnica po spísaní prečítaná a podpísaná.

D.a.h.

Vypočul:
[nečitateľný podpis]

Zapisovateľ:
[nečitateľný podpis]

Vypočúvaný:
Peter Pačuta

ABS Praha, f. 307-76-15.

[21]

Stanice NB Krajná Polana, okr. Svidník.
Čís. jed. 1428-1/47.

Krajná Polana, 5. január 1948.

Vec: Benderovci – šetrenia.

Odpoveď na čís 56/47 zo dňa
18. 12. 1947.

Vojenský útvar 8961
k rukám vyšet. kom.
plk. Košťák¹

Prílohy: 5.

K o š i c e pošt. schr. 8/18.
cestou OVNB Svidník.

Dodatok k tun. hlásenia zo dňa 15. decembra 1947 číslo 1486/47.
Hlásim, že koncom mesiaca augusta 1945 pohybovala sa v obvode tunajšej stanice NB silnejšia skupina UPA v počte asi 200 mužov, kto-

rá navštívila pohraničnú obec Príkru, Suchú, Bodružal' a Vyšný Komárnik. Do obce Príkra prišli cez deň a asi 40 mužov zostalo v obci a zbytok zdržoval sa v lese v blízkosti obce. Ozbrojení muži, ktorí vnikli do obce postavili stáže na okraj a do stredu obce, ozbrojené guľometmi, ktorí mali zabrániť odchodu ľudí z obce. Ostatní ozbrojení muži chodili po obci dom od domu, kde si pýtali jesť, pričom zbierali potraviny aj pre ostatných a zároveň svolávali občanov na schôdzku na uprostred obce. Po sossbieraní potravín od občanov shromaždili sa naprostred obce, kde k nim prišli asi 10 – 15 občanov, kde k nim prehovoril jeden ozbrojený muž UPA. K jeho reči občania si pamätajú len to, že hovoril im aby sa ich ľudia nebáli, lebo oni nikomu nič neurobia, že oni nie sú banditi, ale riadna armáda, ktorá bojuje proti komunizmu a za svoju Ukrajinu. Potom im vysvetľovali koho majú považovať za banditov a koho sa majú obávať. Celú reč držal asi 15 – 20 minút. Po skončení reči všetci odišli z obce do poľa smerom na obec Suchá sobrali so sebou aj sossbierané potraviny.

Pravdepodobne tá istá skupina UPA v počte asi 200 mužov prišla na druhý deň v odpoľudňajších hodinách do obce Suchá, kde sa sozbehli po domoch a pýtali od občanov jesť. Po najedení sa pýtali si od občanov nejaké jedlo na cestu. Z obce odišli vo večerných hodinách neznámym smerom. V obci schôdzku nedržali ale len v jednotlivých domoch jednotlivci UPA hovorili ľuďom účel ich boja, že vraj bojujú za oslobodenie Ukrajiny. Táto skupiny mala medzi sebou aj lekára, ktorý v obci aj ošetril nemocného Petra Prokopíča zo Sucheje.

Začiatkom mesiaca septembra 1945 v nočných hodinách prišlo do obce Bodružal asi 200 – 300 ozbrojených mužov UPA, ktorí sa tiež rozšli po domoch v obci a pýtali si od občanov jesť. V obci sa zdržali asi 30 minút a odišli neznámym smerom z obce. Propagandu v obci nijakú nerobili.

V mesiaci septembri 1945 prišli ozbrojení muži UPA dvakrát do obce Vyšný Komárnik tiež len za účelom najedenia sa. Keď sa najedli odišli preč smerom do Poľska. V obci schôdzku žiadnu nedržali jedine jednotlivci UPA pri styku s obyvateľstvom hovorili občanom, že bojujú proti komunistom a za oslobodenie Ukrajiny.

V obci Miroľa, Krajná Poľana, Nižný Komárnik a Kožuchovce ozbrojené skupiny UPA pozorované nikým neboli. Je možné, že tieto obce prešli v noci, lebo podľa tvrdenia občanov z týchto obcí a najmä z obce Miroľa a Kožuchovce boli vyšliapané chodníky cez polia okolo týchto obcí. Tiež tomu nasvedčujú letáky v obci Krajná Poľana, o ktorých rozhodení bolo hlásené v tunajšom predošlom hlásení. V iných obciach tunajšieho obvodu činnosť UPA v roku 1945 nebola zistená.

V roku 1946 pohyb ozbrojených tlúp verejne pozorovaný nebol. Je možné, že nejaké skupiny prípadne jednotlivci prešli cez obvod tunajšej stanice, ale žiadnu obec prípadne niektorého občana nenavštívili.

Podľa zistenia občania navštívení príslušníkmi UPA v jednotlivých obciach, potraviny, prípadne jedlo dali týmto len z obavy, keďže prišli do obce ozbrojení a do domu išli väčšinou 4 až 5 ozbrojených mužov prípadne i viac. Pri vyšetrovaní tvrdili, že sa na všetko už nepamätajú, lebo príchodom UPA do obce boli preľaknutí a ich činnosť sa báli sledovať.

Ďalej hlásim, že na tunajšej stanici NB v dobe uvedeného pohybu tlúp UPA nebol na tunajšej stanici NB žiaden príslušník NB. V tejto dobe vykonávala službu na tunajšej stanici len obecná polícia, takže nie je známe, že aké opatrenia boli nimi urobené, lebo sa nenachádzajú na stanici žiadne písomnosti.

Pobyt farára Jozefa Jiža je tunajšej stanici NB neznámy.

Protokol v 5 exemplároch o propagácii UPA v obci Příkra k zpráve pripojujem.²

Veliteľ stanice NB
šštážm. Kurilec

ABS Praha, f. 307-76-15.

¹ Plk. Rudolf Košťák – člen tzv. Komisie pre vyšetrovanie zločinov banderovských tlúp na území ČSR. Tá bola oficiálne ustanovená prípisom Hlavného štábu MNO z 29. septembra 1947 a pozostávala z nominantov MNO a MV „za účelom súdneho prerokovania trestných činov zajatých alebo vzdajúcich sa banderovcov páchaných na území ČSR“ (predseda komisie najprv plk. just. sl. JUDr. Valentin Mičulka, neskôr Dr. Hoblík). Svoju činnosť začala 1. októbra 1947 a najprv sídlila v Banskej Bystrici (od polovice decembra 1947 v Košiciach). Práca Komisie vo všeobecnosti smerovala k cieľnému „usvedčeniu čo možno najväčšieho počtu banderovcov z kvalifikovaných trestných činov“. Komisia disponovala dovtedajšími písomnosťami spojenými s činnosťou UPA na území Československa – osobné záznamy a vypočúvacie listy spísané s príslušníkmi UPA či s poškodenými občanmi a svedkami na staniaciach NB, ministerstve obrany či vnútra, respektíve na Povereníctve vnútra. Zároveň mali byť tieto materiály na výzvu Komisie doplnené stanicami ZNB ešte o chýbajúce údaje o trestných činoch UPA v tom-ktorom priestore ČSR – čo je aj prípad predmetného a ďalších publikovaných dokumentov z obdobia októbra 1947 až februára 1948. Svoju činnosť Komisia ukončila asi v polovici februára 1948. (ABS Praha f. 307-103-1 a 305-143-1.)

² Publikuje sa ako dokument č. 22.

[22]

Stanica NB Krajná Poľana, okres Svidník

P r o t o k o l

spísaný dňa 28. decembra 1947 v Krajnej Poľane, okres Svidník s býv. predsedom MNV v Príkrej Jánom Blichom.

Prítomní: šštrážm. Jozef Kurilec a šštrážm. Štefan Gašparík II.

P r e d m e t o m

je vypočutie býv. predsedu MNV Jána Blichu z Príkrej vo veci propagácie tľupami UPA v obci Príkra, okres Svidník.

Výpoveď: Asi koncom mesiaca augusta 1945 došlo do obce Príkra, okres Svidník asi 30 – 40 ozbrojených mužov, ktorí po príchode do obce postavili stráž na horný a dolný okraj obce, ozbrojenú guľometmi a niekoľko mužov s guľometmi nechali ako strážnych na prostriedku obce. Ostatní chodili v obci dom od domu a pýtali niečo na jedenie. Občania v obci zo strachu pred nimi, dali sa im najesť čo mali doma a tiež ozbrojení muži od občanov pýtali nejaké potraviny pre ostatných ozbrojených mužov, ktorí mali byť niekde pri obci v lese. Pozbierané potraviny si sobrali do košov a všetci sa potom zišli na prostriedku obce. Pri sbieraní potravín, hovorili občanom, aby prišli na prostred obce, že chcú tam im niečo povedať. Na základe tohto povolávania, zišlo sa na prostred obce asi do 15 – 20 občanov z obce, ku ktorým prehovoril jeden ozbrojený muž. Z jeho reči si pamätám len toľko, že hovoril, aby sa ich ľudia nebáli, že oni im nič neurobia, lebo oni len bojujú proti komunistom. Ďalej im vysvetľoval, že ľudia ich označujú a sa ich boja ako banditov, avšak oni nie sú banditi, ale riadna armáda, ktorá bojuje za svoju Ukrajinu. Za banditov im označoval len takých ozbrojených mužov, ktorí chodia po 2 až 3 po lesoch, takže títo ich môžu orabovať. Viac si z jeho reči už nepamätám, lebo tomu už je viac ako 2 roky a tiež vtedy som od nich mal veľký strach ako člen komunistickej strany, keďže hovorili, že bojujú proti komunistom. Celú reč držal asi 15 – 20 min. a hovoril ukrajinskou rečou. Z miestnych občanov nerečnil nikto, ani schôdzky dobrovoľne sa nikto nezúčastnil. Všetko to, čo ľudia museli ozbrojeným mužom dať, urobili to len z obavy pred týmito, aby sa im nejak nepomstili, príp. aby ich nevyrabovali. K obyvateľstvu v obci sa zachovali priateľskí a nedopustili sa voči nemu žiadneho násillia ani nikoho nevyrabovali. Zobrali si len to, čo títo im sami dali. Po skončení reči, odišli z obce preč i s potravinami

do poľa smerom na obec Suchu. Viackrát sa v obci Príkra ozbrojení muži neobjavili ani nepočul som, že by boli niekde v blízkosti tejto obce.

Viac o uvedenom prípade neviem.

Protokol po napísaní prečítaný a prítomnými podpísaný.

Krajná Poľana, 28. december 1947.

Vypočúvaný:

[nečitateľný podpis]

Zapisovateľ:

[nečitateľný podpis]

Vypočúvajúci

[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-76-15.

[23]

VELITEĽSTVO 10. PEŠEJ DIVÍZIE.

Košice, 5. sept. 1945.

Čís. 10.258/Taj.1.oddel. 1945.

O s o b i t n ý r o z k a z č í s . 4 :

/súhrn osobne a telefonicky vydaných rozkazov/

I. Situácia: Benderovských skupín javí sa ku dňu 4. 9. 1945 takto:

a/. prieskumné hliadky Benderovcov objavovali sa v uplynulom týždni v priestoroch Červenica, Drienov, Močarmany a Petrovany.

b/. potvrdená bola prítomnosť týchto skupín:

– asi 60 mužov v priestore Zlatá Baňa – Hermanovce.

– asi 500 mužov v priestore jv. Gíraltovce: Fijaš – Lomné – Detrík – Kobylnice.

– asi 1000 mužov v priestore jv. Stropkov: Brusnica – Kolbovce – Jakušovce – Ruská Poruba – Vyš[ná]. Sitnica – Tokajík.

– asi 1000 mužov v priestore Čertižné.

c/. Ďalej podľa doposiaľ nepreverených správ objavilo sa asi 80 mužov v priestore Lipjany¹ z. Sabinov.

Ich výzbroj je: pušky, automaty, automat. pušky, ĽG, ŤG, PTP a granáty, snád' pancierové pásty. Údajne majú málo streliva.

Ich prieskumné prvky mali záujem na priestore Kysak, snád' o tamojší zajatecký tábor /?/.

d/. Vlastný asist. prápor „SAMO“ /o dvoch rotách/ hliadkuje po hradскеj Gíraltovce – Hanušovce – Vranov – Podčičva v súčinnosti s NB.

– Vlastná čata prieskumnej rotы ako skupina „VOJTECH“ hliadkuje po hradскеj Košice – Prešov s dôrazom na priestor Lemešany.

– Ruský prieskumný motorizovaný oddiel od 3. 9. 1945 v činnosti v priestore Prešov – Kapušany.

II. Úloha: Počínajúc dňom 7. 9. 1945 zosílený bude prápor „SAMO“ dvoma rotami peš. pluku 25 a to tak, že tieto hlásia sa uvedeného dňa dopoludnia v Hanušovciach u kpt. pech. SAMU.

Počínajúc dňom 6. 9. 1945 započne činnosť asist. prápor „BAJÚS“ v priestore Kysak – Prešov – Sabinov.

Spoločná úloha skupiny „SAMO“, „BAJÚS“ a „VOJTECH“:

– viesť prieskum tak, aby pohyb a sila partizánskych skupín bola vždy bezpečne známa,

– udržiavať styk a spolupracovať s ruskou jednotkou, ktorá akciu v tom-ktorom priestore koná,

– likvidovanie partizánskych skupín, na ktoré sa naráži,

– spolupracovať so stanicami a pohotovostnými oddielmi NB.

Osobitné úlohy:

– Skupina „SAMO“: zabráni prenikaniu partizánskych skupín na západ od čiar Giraltovce – Hanušovce – Vranov n./Topľ.[ou] – Podčičva – Trebišov s dôrazom v úseku: Giraltovce – Hanušovce a v priestore Podčičva.

– Skupina „BAJÚS“: zabráni prenikaniu partizánskych skupín na západ od čiar Obyšovce² – Prešov – Sabinov s dôrazom v priestore Kysak – Obyšovce a Prešov.

– Skupina „VOJTECH“: zabráni prenikaniu týchto skupín na západ od čiar Košice – Lemešany.

III. Zaistenie:

a./ jedna rota peš. pluku 37 ako záloha veliteľa divízie,

b./ každá skupina pri prvom stretnutí s ruskými jednotkami, ktoré spolu prevádzajú akciu, vyžiada si a vzájomne vymení heslá z bezpečnostných dôvodov,

c./ počas trvania akcie vydajte heslá denne všetkým staniciam a pohotovostným oddielom NB, s ktorými spolupracujete,

d./ všetci velitelia vyrozumujú miestne NV v okruhu svojej pôsobnosti, aby nenápadným spôsobom upovedomili miestne obyvateľstvo na nebezpečnosť pohybu civilných osôb od súmraku do svitu,

e./ dbajte na to, aby pri vykonaní tohto rozkazu bolo šetrené civilné obyvateľstvo čo najviac.

IV. Požiadavok zpráv:

Preveriť prítomnosť bánd, ich silu, výzbroj, výstroj a činnosť:

a./ v priestore Lúčky – sev. Lipjan³,

b./ v obciach Drienov, Močarmany, Petroviany,⁴
c./ v priestore Hermanovce, Zlatá Baňa, Remeniny, /či sa tam vôbec
nejaké jednotky nachádzajú/
d./ priestor Giraltovc, sv. Turiany, Valkov⁵, Nižná Sitnica, Ruská Poruba,
e./ priestor jv. Stropkov, obce Breznica, Jakušovce, Prituľany, Pis-
kurovce, Ďapalovce, Petrovce, Pakostov, Závada, Pucák a ďalšie obce
v tomto priestore,
f./ priestor Čertižné, Príkra, Suchá,
g./ priestor 10. peš. divízie, najmä priestor na sv. od čiare Orlov, Lip-
jany, Prešov, Lemešany, Podčičva,
h./ získajte čo najviac zajatcov a týchto prevedte ihneď na veliteľ-
stvo 10. peš. divízie do Košíc.
K získaniu zpráw použite pridelené Vám motorky, v nutnom prípade
i osobné autá.

V. Styk a spojenie:

a./ SV skupina „SAMO“ – Hanušovce,
SV skupina „BAJÚS“ – Prešov,
SV skupina „VOJTECH“ – Lemešany.
b./ spojenie s veliteľstvom 10. peš. divízie uskutočňujte telefonicky
na linkách štátnej poštovej správy a pokiaľ je, rádiotelegraficky. (...)
c./ trvalé spojenie je do staníc NB a finančnej stráže v: Krajná Poľa-
na, Stropkov, Zborov, Kružlová Huta⁶, Kapotov⁷, Malcov, Lipjany, Veľký
Šariš, Hanušovce, Giraltovc, Chmeľov, Slanec, Bídovce, Lemešany, Ne-
retice, Svinica, Strážske.
Kde je možné, využite pri dodaní zpráw i linky štátnych železníc.
d./ Sberňa zpráw je zriadená v Hanušovciach. Jedného dôstojníka
dodá spoj. prápor 10, Prešov.

VI. Hlásenie:

Na veliteľstvo 10. peš. divízie:

a./ periodické o 8.00 hod. a 16.00 hod.
b./ dôležité zprávy ihneď /najmä každé stretnutie s nepriateľom/.

VII. Zásobovanie a odsuny :

a./ odbery chleba, mäsa a drobného proviantu prevádzajte vlastný-
mi dopravnými prostriedkami u pešieho pluku 14 – Prešov.
b./ strelivom: požiadavky streliva a zbraní predložte podľa potreby
na veliteľstvo 10. peš. divízie – zbrojná správa.
c./ zdravotné opatrenie: odsuny nemocných a ranených prevádzaj-
te do štátnej nemocnice – Prešov, Košice, Humenné. Lekára ku skupina

„SAMO“ a „BAJÚS“ prideli zdrav. správa 10 peš. divízie. Pomocný zdravotný personál prideli v dostatočnom počte k jednotlivým skupinám zdrav. správa 10. peš. divízie.

d./ dopravné prostriedky: Skupiny „SAMO“ a „BAJÚS“ dostanú starostlivosť VO-4, resp. velit. 10. peš. divízie osobné auto „Willys“, 1 motocykel s príviesom a 3 nákl. autá. Skupina „VOJTECH“ osobné auto „Willys“ a 1 nákl. auto. Tieto dopravné prostriedky použite jak pre vlastné zásobovanie, tak pre rýchly presun a prieskumnú činnosť.

Skupine „SAMO“ a „BAJÚS“ prideliujem po 400 l APH s patričnými mazadlami. Ďalší prípadný odber APH vyžadujte na žiadanku veliteľa skupiny u pešieho pluku 14 – Prešov, kde súčasne posielam 1000 l APH ako dispozičnú zásobu veliteľstva 10. pešej divízie.

Dostane: Skupina „SAMO“, „BAJÚS“, „VOJTECH“, peší pluk 14, tyl, zdrav. služba, zbroj.[ná] služba, automob. služba, 2. oddel., 3. oddel., oddel. osvet.[y] a vých.[ovy], 10. peš. div. na vykonanie, VO-4, velit. VIII. sboru, peší pluk 20, 25, 37 na vedomie.

Veliteľ divízie
plk. del. Emil Perko⁸

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 11.

¹ Lipiany, dnes Lipany.

² Obišovce, okres Košice.

³ Lúčka severne od Lipian.

⁴ Petrovany

⁵ Obec Valkov zanikla v 60. rokoch 20. storočia v dôsledku výstavby vodnej nádrže Veľká Domaša.

⁶ Kružlovská Huta

⁷ Pravdepodobne Gaboltov.

⁸ Emil Perko (1905 – 1984) – slovenský a československý dôstojník, generál. V roku 1943 sa zúčastnil ťaženia slovenskej armády (po boku Nemcov) na východnom fronte. V rokoch 1944 – 1945 účastník SNP (veliteľ V. taktickej skupiny v Turci). V rokoch 1945 – 1948 veliteľ 10. pešej divízie v Košiciach (od 20. apríla do 13. septembra 1946 velil podskupine „Zlato“ v rámci vojenskej skupiny „Oceľ“, resp. „Teplíce“ nasadenej proti UPA). V roku 1947 (s účinnosťou od 1. 10. 1946) bol povýšený na brig. gen. V rokoch 1948 – 1950 vykonával funkciu veliteľa delostrelectva 4. vojenskej oblasti v Bratislave a následne bol veliteľom delostrelectva VÚ 4559 v Banskej Bystrici (do 1. mája 1951). V dôsledku perzekučných praktík komunistického režimu bol k 1. máju 1951 preložený do zálohy. (*Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Praha 2005, s. 222.)

[24]

MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY

Praha, 6. září 1945.

Hlavní správa OBZ

Č.j. 4996/la-taj.zprav.45.

Věc: Zprávy z vých. Slovenska – hlášení.

Dle rozdělovníku.

Předkládám na vědomí zprávu z východního Slovenska od škpt. L u k a č e (10. p. div.) o situaci k 4. IX. [19]45:

„Na vých. Slovensku přešly skupiny Benderovců. Jedna skupina je v prostoru vých. Sitnice v síle 1000 – 1500 mužů. Druhá skupina v prostoru Hermanovce asi 500 mužů. Dne 1. IX. [19]45 přešla z Polska nová skupina a obsadila Čertižné v počtu 150 mužů. Během 2. a 3. IX. [19]45 přicházely další skupiny, které byly rozprášeny v Polsku a utrpěly velké ztráty. Počet band na našem území stoupá. Protipatření: 3 asistenční prapory. Došly též sovětské přepadové oddíly v nezištěné síle. Zprávy se proěřuje.

Náčelník Hlavní správy OBZ:

pplk. Re i c i n B.

Dostane: Voj. kanc. přes. rep.
p. min. předseda
p. min. vnitra
2. odd. hl. štábu

VHA Praha, f. Vojenská kancelář prezidenta republiky (VKPR), šk. 1, č.j. 1112.

[25]

Úrad Okresného národného výboru v Snine.

Číslo: 305/1945 prez.

Predmet: Bezpečnostné opatrenia.

Prísne dôverné !

Všetkým obvodným úradom NV v okrese !
/do rúk prednostom úradu/

Tunajšiemu úradu bolo oznámené, že v susedných okresoch, ako aj na pohraničí nášho okresu sa vyskytujú zločinecké bandy, ktoré majú v úmyslu narušiť poriadok a bezpečnosť.

V záujme zabezpečenia pred prípadným incidentom nariaďujeme:

Po dohode s príslušným veliteľstvom NB s okamžitou platnosťou zavedte v každej obci z radu úplne spoľahlivých dobrovoľníkov miličnú stráž, ktorá bude slúžiť čestne a bezplatne a má byť ozbrojená. Verejnosť nech nie je o učinенých opatreniach informovaná. V smysle zákona číslo 131/1936 Sb. z. zakazujeme jakékoľvek strielanie, pálenie výbušnín, strelby z poplašných pištoľí, strielanie z rakiet a pod., nakoľko kto bude pri tom pristihnutý, bude NB zaistený a dopravený pred súd. Podozrivé osoby a cez obec prechádzajúce neznáme osoby, nech sú legitimované a v páde podozrenia zaistené NB a sem dodané. Pozorované podozrenie alebo výskyt banditov v chotári obvodu nech sú sem písomne s podrobným popisom hlásené z poslom a stanica NB nech je o tom hneď upovedomená.

Snina, dňa 6. septembra 1945.

predseda ONV.
[nečitateľný podpis]

vz. tajomník ONV.
[nečitateľný podpis]

ŠA Prešov – pobočka Humenné, f. ONV Snina 1945 – 1949, šk. 2, č. 305/1945.

[26]

Stanica NB Brestov, okres Prešov.
Číslo: 85-1 dôv./45.
Vec: Ozbrojená tlupa – pohyb.

Brestov 7. september 1945.

Hlavné veliteľstvo NB
B r a t i s l a v a.

Dodatkom k tunajšiemu hláseniu zo dňa 30. augusta 1945, číslo 85 dôv./45 h l á s i m, že dňa 5. septembra 1945 o 21. hod. prišlo do obce Červenica, okres Prešov asi 40 ozbrojených mužov automatmi býv. nemeckej armády, oblečení v uniformách býv. nemeckej armády, ruskej a maďarskej. Prevažná väčšina z týchto ozbrojených mužov mala u seba i civilný odev. Po dojití do obce rozišli po domoch miestnych roľníkov, od ktorých si žiadali stravu, ktorú im títo museli poskytnúť. Pri tejto príležitosti sa niektorí z ozbrojených mužov dopytovali roľníkov, či by ich nevzali na práce. Tohože dňa o 23 hod. ozbrojená tlupa z obci Července odišla do lesov smerom na Zlatú Baňu.

Niektorí občania z obce Červenice udali, že i v noci z 29. na 30. augusta 1945 tam bolo asi 20 ozbrojených mužov, ktorí po vyžiadaní si stravy od miestnych roľníkov odišli z obce neznámym smerom.

Ďalej miestni roľníci udali, že do obce Červenice dochádza tá samá ozbrojená tlupa, nakoľko niektorých členov tejto tlupy podľa videnia poznajú.

Dňa 6. septembra 1945 o 9 hod. boli videní v poli medzi obcami Huviz¹ a Tuhrina 4 mužovia oblečení v bývalej nemeckej uniforme na vrchu mali oblečené svrchníky a to 3 farby tmavej a 1 biely a ozbrojený boli automatmi.

Vyššie uvedené zistila hliadka tunajšej stanice NB pri služobnej obchádzke v obci Červenici dňa 6. septembra 1945 o 12 hod.

Obdržia: HVNB v Bratislave, OBZ v Košiciach, zprav. dôst., Obl. vel. NB a ONV v Prešove.

Veliteľ stanice NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-1.

¹ Dnes Lúčina.

[27]

Okresné veliteľstvo NB Michalovce. Michalovce, 8. september 1945.
Číslo: 126 dôv./45
Vec: Benderovci, prechod cez územie
ČSR na Zakarpatskú Ukrajinu.

Odpoveď na číslo 20.zprav./1945 Hlavné veliteľstvo NB – 2.odd.
zo dňa 10. júla 1945. zprav. sekcia
B r a t i s l a v a Dôverné!

Dodatkom k fonogramu Obl. vel. NB Michalovce zo dňa 6. 9. 1945.

Hlásim, že dňa 4. septembra 1945 asi o 20. hod. prišlo do obce Oreské, okres Michalovce pres 100 mužov oblečených do vojenských šiat nemeckej, maďarskej armády a v civilných oblekoch. Tu v obci sa rozišli po domoch, kde si pýtali jesť, keď sa najedli a vzali sebou nejaké potraviny odišli asi o 23 hod. do lesov.

Táto samá skupina vojenských osôb prišla dňa 5. septembra 1945 o 20. hod. do obce Tarnava¹, Kaluža v okrese Michalovce a Klokočov okres Sobrance. Aj v týchto obciach pýtali si jesť, vzali sebou nejaké potraviny a zase odišli späť do lesov. Z obce Klokočov odišli dňa 6. septembra 1945 o 5 hod. a boli doprovedení hájnikom Andrejom Timkom až nad obec Remetské Hámry.²

V hore uvedených obciach nerobili žiadneho násillia na obyvateľstvo, len v tom prípade hrozili automatmi, keď sa im niekto postavil na odpor. V obci Klokočov platili na dvoch miestach za potraviny a tabak ruskými červencami. Naopak na druhých dvoch miestach, kde obyvatelia domáci z domu utiekli vzali – odcudzili – prádlo a peniaze na hotovosti v sume 200 až 1200,- Kčs. Boli tiež u nich videné čl. poukážky. Na mužoch bolo pozorovať veľká vyčerpanosť a nečistota. Pravdepodobne aj preto jeden z vojakov vzal si prádlo, aby sa mohol prezliecť.

Táto skupina vojakov bola ozbrojená automatmi, guľometmi a ručnými granátmi. Mimo to mali pri sebe každý ešte pištole. Len u jedného vojaka bola videná obyčajná puška. Cez seba mali navešané guľometové pásy s nábojmi. Mali dvoch veliteľov, ktorí však neboli nijak hodnotami označení. Velitelia aj ostatní vojaci ponajviac hovorili ukrajinským jazykom. Vydávali sa za ukrajinských partizánov a hovorili, že oni bojujú za oslobodenie Ukrajiny tak, ako naši partizáni za oslobodenie ČSR. V obci Klokočov pýtali sa občana Andreja Maštáka, v akej strane je organizovaný. Keď im odpovedal, že on je robotčí človek, a že je organizovaný v KSS, odpovedali mu, že teraz má biely chleba, ale keď v tej strane ostane, potom nebude mať ani čierny chleba. Inak mu nič nerobili.

Smer príchodu do obcí okresu michalovského bol z okresu humensského, prechádzali potom do okresu sobraneckého a ďalej na Zakarpatskú Ukrajinu, lebo sa pýtali, kde sú hranice Slovenska a Zakarpatskej Ukrajiny. Tunajším územím prechádzali podľa mapy, ktorú mal sebou ich veliteľ. Do obce prichádzali tým spôsobom, že prišla dvojmužová hliadka ozbrojená automatmi do krajného domku, tam sa informovali, či tam nie je žandárska stanica, či tam náhodou nie sú prítomní žandári, alebo čl. vojsko, a keď dostali informácie, že nie, vnikli potom do obce na jedlo. Pri vchode dvojmužovej hliadky do krajného domu asi 16 – 30 mužová hliadka ostala na kraj obci, aby v prípade, keď by hliadka bola ohrozená mohla im prispieť na pomoc. Z obce si potom vzali sebou sprievodcu do inej obce, ktorá bola sprievodcovi už predom označená – pomenovaná. Obce opúšťali tým spôsobom, že za obcou padlo pár výstrelov na čo všetci hneď opustili obec a uberali sa na určené predom miesto, kde mali zraz.

Posudok: Celá táto vojenská ozbrojená jednotka pod vedením a velením veliteľov prišla pravdepodobne na naše územie z Poľska, prechádzala

tunajším územím slanskými lesami, aby sa tak dostala na Zakarpatskú Ukrajinu, aby sa tu pravdepodobne organizovala a pripravovala na oslobodenie Ukrajiny. Na našom území nemá zmyslu robiť nejaké akcie, ale len, aby sa tu behom pochodu zásobovala cestou. Obyvateľstvo tunajšieho kraja bolo síce týmto prechodom znepokojené, avšak tomuto sa vysvetľuje účel prechodu ukrajinských partizánov a tak znovu ukludňuje. Obyvateľstvu sa doporučuje, aby nekládlo odpor proti ozbrojeným jednotkám.

Táto zpráva je overená. Prípád vyšetroval osobne okresný veliteľ NB spolu s oblastným veliteľom NB na miestach, dňa 7. septembra 1945. Zpráva pochádza od osôb, ktorí touto jednotkou boli nútené sprevádzať z miesta na miesto.

Zpravu dostane priamo: HVNB – odd. zprav. sekcia v Bratislave, OBZ v Michalovciach, Oblastné veliteľstvo NB v Michalovciach a ONV v Michalovciach.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

ŠA Košice – pobočka Michalovce, f. ONV Michalovce 1945 – 1948, šk. 3, č. 517/1945.

¹ Trnava pri Laborci

² S veľkou pravdepodobnosťou ide o sotňu UPA t.č. pod velením Jaroslava Dmytra Vitovského – „Andrijenka“ (veliteľa celej akcie na Slovensku), ktorý na základe rozkazu došlého z Ukrajiny koncom augusta 1945 rozdelil na Slovensku rejdujúcu skupinu na tri časti a s prvou postupoval na Zakarpatsko a ďalej do Haliče. Ďalší postup „Adrijenkového“ oddielu je zmapovaný v dokumente č. 28 a 29.

[28]

Stanica NB Rem. Hamry,
okr. Sobrance.

Číslo 73 dôv./45.

Vec: Vlasovci, objavenie sa –
hlásenie.

Rem. Hamry,
7. september 1945.

D ô v e r n é.
Hlavné veliteľstvo NB,
Bratislava.

Hlásim, že podľa udania Gustava Ogurčáka, 35 ročného, obecného strážnika obce Rem.[etské] Hamry č.d. 82, okres Sobrance bolo v súvislosti s bandou Vlasovcov zistené dňa 6. septembra 1945 toto:

Dňa 6. septembra 1945 asi o 18. hod. išiel Gustav Ogurčák do Kováčovej záhrady v katastri obce Rem. Hamry, okres Sobrance pre svoj dobytok. Tu bol zastavený 3 neznámymi mužmi, ktorý sa ho opytovali, že aká je tu obec a kadiaľ sa dostanú, najbližšie smerom k Tibave, okres Sobrance. Tiež ho požiadali, aby ich odprevadil do blízkej obce Vyš. [ných] Remiet, čo Ogurčák z obavy pred zastrelením lebo všetci menovaní boli ozbrojení urobil. Keď skutočne im prisľúbil, že neznámym ozbrojených mužov odprevadil do obce Vyš. Remety, videl, že v celku sa nejedná o 3 mužov, ale v celku asi o 35 až 50 mužov – Vlasovcov, ktorí jednak boli oblečení v ruských uniformách a jednak v civilnom odeve.

Všetci uvedení – Vlasovci boli vyzbrojení asi 3 ľahkými čsl. kulometmi, nemeckými automatmi a každý z nich mal na sebe ovešané ručné granáty.

Vzhľadom k tomu, že Kováčova záhrada je v zalesnej časti vzdialená asi 1500 m od obce Rem. Hamry a je v pohorí Vihorlátu, nikto z obce nevedel, že kadiaľ Vlasovci spolu s Ogurčákom idú a aký majú úmysel. Celá skupina ozbrojených mužov – Vlasovcov, prešla asi 500 m od obce Rem. Hamry, do blízkej obce vzdialenej od Rem. Hamrov asi 2000 m obce Vyš. Remety, kde neznámi muži – Vlasovci si pýtali ješť a dotazovali sa, že kde je najbližšie obec Tibava a hranica.

Po najedení sa v obci Vyš. Remety, neznámi ozbrojení muži – Vlasovci prešli do blízkej obce Vyš.[ná] Rybnica, okres Sobrance, kde na ceste zastavili 2 neznámym mužov, ktorých ozbrojení muži – Vlasovci požiadali, aby ich prevadili ďalej, načo Ogurčáka prepustili na slobodu asi o 22. hod. Tento spomenutý prípad ihneď prišiel oznámiť na tunajšiu stanicu NB.¹

Gustav Ogurčák k veci podotknul, že celá skupina ozbrojených mužov prechádzala všade v rojnici – kryte a medzi rečou hovorili, aby verejnosť nemala pred nimi obavu, lebo oni bojujú len proti komunizmu. Z ich rečí a jednaní vycítil, že všetci neznámi ozbrojení muži – Vlasovci sú ukrajinskej národnosti a majú sa úmysel dostať ďalej, smerom na P. Rus.²

Zprávu predkladám: HVNB Bratislava priamo, v odpise služobným postupom obl. vel. NB Michalovce.

Vedením stanice NB poverený:
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-7.

¹ Z ďalšej správy NB z Remetských Hamrov (z 8. 9. 1945) vyplýva, že aj ďalšiu noc obcou prechádzalo niekoľko príslušníkov UPA: „Hlásim, že dňa 8. septembra 1945

oznánil na tunajšej stanici NB Štefan Maleta, 20-ročný, bytom v Rem. Hamroch, okres Sobrance toto: Dňa 7. septembra 1945 asi o 23. hod. išiel Štefan Maleta dolu obcou Rem. Hamry. Na prostred dediny zbadal skupinu 4 neznámych ozbrojených mužov – Vlasovcov, ktorí ho zastavili a opytovali sa ho na rôzne miestne pomery. Medzi rečou tiež udali, že vedľa, že v meste je stanica NB. Všetci pri debate hovorili, že idú od Medzilaboriec, od obce Vyš[ná]. Radvaň a o ďalšej ich ceste sa nezmienili, alebo toto nechceli prezradiť. Neznámi – muži – Vlasovci boli oblečení takto: 2 mali nemeckú rovnošatu, jeden mal oblečený civilný oblek a jeden ruskú rovnošatu. Hovorili jazykom ukrajinským. Vyzbrojení boli nemeckými automatmi a každý mal na páse navešané ručné granáty.“ Ďalej vo svojej správe NB uviedla: „Hlásim, že podľa šetrenia sa nechá predpokladať, že v tunajšom okolí sa zdržujú väčšie bandy ozbrojených Vlasovcov, lebo medzi verejnosťou sa povráva, že i ten lebo onen občan videl ozbrojenú skupinu prechádzať lesom a z obavy sa to jednotlivci boja oznámiť. Celá obec je v lesnatom teréne a zvlášť vhodná pre ukrývanie ozbrojených tlúp. Dosiaľ ešte neboli zistené prípady, aby si bol niekto sťažoval, že bol ozbrojenou tlupou napadnutý a orabovaný. Že v tunajšom okolí sa zdržujú ozbrojené tlupy Vlasovcov svedčí o tom i tá skutočnosť, že denne počuť v dialke strelbu z pušiek a automatov.“ (ABS Praha, f. 307-97-7.)

²T.j. na Podkarpatskú Rus (Zakarpatskú Ukrajinu).

[29]

Stanica NB Tibava, okres Sobrance.

Tibava, 7. september 1945.

Číslo: 77 dôv./45.

Vec: Banderovci a Vlasovci objavenie sa
a prechod do Zakarpatskej Ukrajiny.

Hlavné veliteľstvo NB – 2.odd
/zprav. sekcia/
B r a t i s l a v a . Priamo.

Hlásim, že dňa 7. septembra 1945 objavili sa v tunajšom staničnom obvode v obci Choňkovce a Podhorod', okres Sobrance Banderovci a Vlasovci v sile 35 až 50 mužov.

Uvedení Banderovci a Vlasovci prišli do uvedených obcí dňa 7. septembra 1945 o 10. hodine. V obci Choňkovce sobrali so sebou dvoch občanov a to Františka Bednárika a Jána Medvid'a, oboch z Choňkoviec a prinútili ich, aby im išli ukázať cestu z lesa „Ščabík“ do lesa „Lisá“, ktoré lesy sú v katastru obce Choňkovce a vedie medzi nimi cesta vicinálna, ktorá je dosť frekventovaná. Keď Bednárik a Medvid' Banderovcov a Vlasovcov z lesa zv. „Ščabík“ do lesa zv. „Lisá“ cez hradskú previedli a boli od nej asi 500 m Banderovci a Vlasovci oboch prepustili a povedali im, aby odišli späť do obce Choňkovce.

Banderovci a Vlasovci viedli toho času medzi sebou ešte dvoch ľudí z Hlivišť, ktorých mali sobrať v noci zo 6. na 7. septembra 1945 v Hlivištiach za účelom ukazovania cesty. Jeden z uvedených občanov sa mal volať Šimko a druhý nebol poznaný. Týchto občanov ani pri prechode uvedenými lesmi neprepustili ale ich ešte zadržali a museli ich doprevádzať ďalej smerom na Zakarpatsku Ukrajinu.

Banderovci a Vlasovci boli ustrojení v nemeckých a maďarských vojenských rovnošatách a boli vyzbrojení tromi ľahkými guľometmi, nemeckými automatmi, niekoľkými puškami, pištoľami a ručnými granátmi. Tiež mali pri sebe mapy a kompas. Zvlášť sa informovali či hliadky NB chodia do obce Choňkovce a iných blízkych obcí a asi koľko razy do týždňa. Tiež rozprávali, že sú Ukrajinci a že bojujú proti komunizmu a za taký štát, ako mali Slováci v roku 1939. Pri prepustení Bednárika a Medviďa sa ich ešte pýtali či lesy, ktorými idú, nie sú zamínované.

Banderovci a Vlasovci chovali sa proti slovenskému obyvateľstvu priateľsky a nepáchali žiadne krádeže, ani iné trestné činy iba, že tieto obce prešli a šli ďalej.

Veliteľ stanice NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, 307-97-7.

[30]

VELITEĽSTVO 10. PEŠEJ DIVÍZIE
Číslo: 10.258 Taj.1.oddel.1935.

Košice, dňa 8. 9. 1945.

O s o b i t n ý r o z k a z č. 5 /súhrn osobne a telefonicky vydaných rozkazov/

I. Situácia:

a/ Dňa 7. 9. 1945 objavilo sa asi 300 Banderovcov v priestore: Lipoová – Mlynarovce – Štiavnik. Nepreverené. Dňa 8. 9. 1945 objavilo sa asi 100 Banderovcov v priestore: Močarmany – Drienov. Nepreverené.

b/ Dňa 8. 9. 1945 boli vyložené prápory od p.pl. 7 a p.pl. 23 v Obyšovciach¹ a presunuli sa do priestoru Prešov a to: prapor p.pl. 7 ubytoval sa zaistene v Kelemeši², prapor p.pl. 23 v Niž.[nej] Šebeši.³

Situácia skupín „SAMO“, „BAJÚS“, „VOJTECH“ – nezmenená.

II. Úloha bojových skupín divízie:

a/ Zabrániť preniknutie Banderovcov na západ od čiaary: Bardejov – Hanušovce – Vranov n/T. – Trebišov.

b/ Stálym prieskumom vypátrať a sledovať pohyb, silu a úmysel Banderovských skupín /za spolupráce s NB/.

c/ V súčinnosti s ruskými jednotkami likvidovať Banderovské skupiny, alebo zatlačiť ich z terajších priestorov k hraniciam Zakarpatskej Ukrajiny.

III. Vykonalie:

a/ Ťažisko boja vedie skupina „SAMO“ pri doterajšej jeho úlohe v úseku ohraničením: na severe Železník – Miňovce – Brusnica – Závada všetko vto, Sukova – Monastýr mimo, na juhu Hanušovce – kóta 533 – Detrik – Kelča⁴ – Ďapalovce – Niž[ná]. Sitnica – kóta 461 – Hrubov – Zbudská Brestá⁵ všetko vto.

b/ Prápor p.pl. 7 na sever – prápor p.pl. 23 na juh.

Prápor p.pl. 7 /skupina „JÁN“/, prápor p.pl. 23 /skupina „ONDREJ“/, presunú sa zaistene z doterajších ubytovacích miest takto:

1/ Skupina „JÁN“ po ceste Kapušany – Lipníky – Giraltovcie.

Roty: Giraltovcie – Brestov⁶ – Marhoň – Kurima.

2/ Skupina „ONDREJ“ po ceste Prešov – Hanušovce.

Roty: Černé⁷ – Hlinné – Sol’ – Vranov n./T.

IV. Styk a spojenie:

SV skupín „SAMO“, „BAJÚS“, „VOJTECH“ – nezmenené.

SV skupiny „JÁN“ – Giraltovcie.

SV skupiny „ONDREJ“ – Hlinné.

Najneskoršie, po presune do východiska naviažu velitelia novoprišlých práporov osobný styk s pplk. ČA Rudzikom v Kapušanoch.

V. Zásobovanie:

Novoprišlé prápory zásobujú sa potravinami a APH od p.pl. 14 – Prešov. V ostatnom platí: „Osobitný rozkaz č. 4“, ako aj heslá na dobu od 1. 9. 1945 do 30. 9. 1945.

„Osvetový požiadavok k oper. rozkazu č. 4“, ako aj heslá na dobu od 1. 9. 1945 do 30. 9. 1945.

VI. Rôzne: Skupina „SAMO“ odovzdá jedno nákl. auto skupine „JÁN“ a skupina „BAJÚS“ odovzdá jedno nákl. auto skupine „ONDREJ“.

Dostanú: Všetci príjemca „Osobitného rozkazu č. 4“, skupina „JÁN“ a skupina „ONDREJ“.

Veliteľ divízie:
plk. del. Emil PERKO, v.r.
v zast. mjr. Cisárik

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 416.

¹ Obišovce severne od Kysaku.

² Dnes Ľubotice, mestská časť Prešova.

³ Dnes Nižná Šebastová, mestská časť Prešova.

⁴ Obec Kelča zanikla v 60. rokoch 20. storočia v dôsledku výstavby vodnej nádrže Veľká Domaša.

⁵ Zbudský Brestov, v súčasnosti Brestov nad Laborcom.

⁶ Zrejme obec Brezov severozápadne od Giraltovciev.

⁷ Pravdepodobne ide o Čierne nad Topľou.

[31]

Sústredená národná
bezpečnosť v Humennom.
Čís. jedn.101 dôv./45.

Humenné,
8. september 1945.

Vec: Situačná zpráva – predloženie.

Hlavné veliteľstvo NB
B r a t i s l a v a
Dôverné. Priamo.

V zmysle služobného predpisu „predpis pre sústredenie a asistencie NB“, §29 hlásim, že od príchodu sústredeného oddielu do Humenného až doteraz poriadok a bezpečnosť oblasti neboli vážnejšie porušené.

Dňa 6. septembra 1945 vykonala jedna hliadka sústredeného oddielu v počte 1:20 obchádzkovú službu z Humenného smerom do obce Chlumec¹, kde mali byť videní na okraji lesa niekoľkí ozbrojení vojaci /banderovci/. Táto hliadka pri návrate zo stopovania hlásila, že žiadni ozbrojení vojaci tam videní neboli a že tieto údaje sa nezakladajú na pravde.

Druhá hliadka sústredeného oddielu v počte 1:10 vykonala tohože dňa obchádzkovú službu z Humenného smerom do obce Jasenova² a pri návrate z tejto obchádzky hlásila, že ani tam až doposiaľ žiadni ozbrojení banderovci videní neboli.

Dňa 6. septembra 1945 večer obdržalo oblastné veliteľstvo NB Humenné zo Sniny telefonickú zprávu, že od obce Világi³, okres Medzilaborce smerom cez Pčoliné okr. Snina tiahne na Sninu asi 400 ozbrojených banderovcov a že cestou po obciach berú so sebou mužov a obyvateľstvu dobytok.

Na základe tejto zprávy a rozkazu oblastného veliteľa NB v Humennom kpt. Borguľu odišiel tohože dňa o 22. hod. proti spomenutým banderovcom celý sústredený oddiel pod vedením svojho veliteľa do Sniny a odtiaľ cez všetky obce ležiace smerom Világi do tejto obce. Sústredený

oddiel však ani v obciach a ani nikde v chotári žiadnych banderovcov nestreť a nevidel.

Pri tomto stopovaní po banderovcoch sústredený oddiel zistil, že dňa 5. septembra 1945 asi o 18. hod. prišlo smerom od kopanice Valentic⁴ do obce Világi, obe okr. Medzilaborce celkom asi 300 – 400 ozbrojených banderovcov, ktorí sa v obci zdržali asi 30 min. Behom tohto chodili v obci dom od domu a pýtali niečo jesť. Násilím vôbec od nikoho nič nevzali a ani nikomu z obyvateľov ináč neublížili. Pred odchodom z obce zobrali banderovci so sebou roľníkov Šimona Horváta a Ivana Kačuka, oba z obce Világi, s tým, že im musia ukázať cestu cez štátne hranice do Poľska. Potom všetci banderovci odišli z obce Világi po lesnej ceste cez les a štátne hranice až do obce Zubenka⁵, nachádzajúcej sa za štátnymi hranicami na poľskom území. Po príchode do obce Zubenka poslali bandineri roľníkov Horvátha a Kačuka späť domov do obce Világi a sami mali pokračovať v ceste ďalej smerom na Krosno v Poľsku.⁶

Títo banderovci podľa výpovede očitých svedkov boli vyzbrojení automatmi, guľometmi, granátmi, puškami a 3 mínometmi. Ustrojení boli v ruskej, anglickej a slovenskej voj. rovnošate a rozprávali medzi sebou len ukrajinsky. Nakoľko ich rovnošata a obuv bola v poriadku a sami boli mladí, čistí a vyholení, robili dobrý dojem na obyvateľstvo. Voči obyvateľstvu obce Világi sa chovali v každom smere slušne.

Sústredený oddiel sa z tohoto stopovania vrátil až dňa 7. septembra 1945 o 20. hod.

Pri doterajšom stopovaní po banderovcoch obišiel sústredený oddiel v okrese Humenné, Snina a Medzilaborce tieto obce: Jasenov, Porúbka, Kamienka, Chlmec, Hažín⁷, Kamenica⁸, Dlhá n/Cir.,⁹ Belá¹⁰, Snina, Pčoliné, Chostovce¹¹, Telepovce¹², Nižnia a Vyšnia Jablonka¹³ a Világi, avšak stopovanie po týchto nemalo kladného výsledku a bolo pritom zistené, že v týchto obciach a v ich okolí až doposiaľ nebolo vidno banderovcov, okrem hore uvedenej obce Világi. V ďalšom stopovaní po banderovcoch sa pokračuje.

Napokon hlásim, že pre vadnosť písacieho stroja je v tejto zpráve mnoho strojových chýb – priepisov.

Veliteľ sústredeného odd.[ielu]
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Správne Chlmec (južne od Humenného).

² Jasenov južne od Humenného.

³ Világy – v roku 1948 bola obec premenovaná na Svetlice.

⁴ Valentovce – časť Zbudskej Belej.

⁵ Ide o obec Zubeňsko severovýchodne Világ na poľskej strane.

⁶ S veľkou pravdepodobnosťou ide o druhú sotňu UPA t.č. pod velením „Pruta“, ktorá (po „Adrijenkovej“ sotni) opustila územie severovýchodného Slovenska, na ktorom zostala pokračovať v rejde už len sotňa pod velením Volodymyra Hoška – „Myrona“ (do 24. septembra 1945).

⁷ Dnes Hažín nad Cirochou.

⁸ Kamenica nad Cirochou

⁹ Dlhá nad Cirochou

¹⁰ Belá nad Cirochou

¹¹ Zrejme Hostovice.

¹² Od roku 1948 Osadné.

¹³ Nižná a Vyšná Jablonka

[32]

VELITELSTVO 10. PEŠEJ DIVÍZIE
Číslo: 10.258/Taj.1.oddel.1935.

Košice, 10. sept. 1945.

O s o b i t n ý r o z k a z č. 6.

I. Situácia:

Podľa získaných správ vlastných, ktoré boli tiež potvrdené styč. dôstojníkom ruského veliteľstva v Užhorode, presunuly sa jednotlivé skupiny Banderovcov do 10. 9. 1945 takto:

a) Skupina v priestore Čertižné odišla pravdepodobne na poľské územie.

b) Skupina z priestoru jv. Stropkov presunula sa cez Čabiny – Hostovice – Starina na územie ZU, kde je likvidovaná toho času ruskými jednotkami.

c) Skupina z priestoru jv. Giraltovice, presunula sa cez Prešovské vrchy smerom Močarmany – Drienov v noci zo 7. 9. na 8. 9. 1945 a prekročila Torysu v priestore Kendice – Drienovská Nová Ves a v noci z 8. 9. na 9. 9. 1945 bola zistená v dedine Suchá Dolina, odkiaľ sa presunula smerom južným.

II. Úloha:

a) Skupiny „SAMO“, „JÁN“ a „ONDREJ“ vyrazia dňa 11. 9. 1945 o 05.00 hod. z východiska t.j. hradská: Bardejov – Kurima – Marhoň¹ – Giraltovice – Hanušovo² – Vranov n/Topľou a:

– pátrajú po zbytkoch Banderovských skupín, pri čom

– zaistia a odoberajú všetky doteraz civ. obyvateľstvom skrývané a neodovzdané zbrane a muníciu.

b) Skupiny „BAJUS“, „VOJTECH“ – vedú prieskum tak, aby boli bezpečne známe pohyby a úmysel Banderovskej skupiny záp. od Torysy.
– v spolupráci so skupinou pplk. ČA Rudzika likvidujú zistené objavy sa Banderovské skupiny.

III. Vykonanie:

a) Spoločný veliteľ pre skupiny „SAMO“, „JÁN“ a „ONDREJ“ je kpt. pech. SAMO. Prečistenie vykoná jednak podľa dispozícií, ktoré obdržal dňa 8. 9. 1945 u náčelníka štábu 10. peš. divízie, jednak podľa nasledujúceho:

– Východisko a vyrazenie vid' bod II. Úloha a./.

1. Postupný cieľ: Vyšný Svidník – Stropkov – Turiany – Kelča – Žalobín – Maťašovce³ – Brekov.

2. Postupný cieľ: Krajná Poľana – Havaj – Závada – Ruská Poruba – Petrovce – Turovce⁴ – Koškovce – Zbudský Brestov⁵ – Hažín.

3. Konečný cieľ: Kalenov⁶ – Vydraň – Nágov⁷ – Čabalovce – Bálin⁸ Pusta⁹ – Zbudská Belá – Zbudský Brestov¹⁰ – Jabloň – Udavské.

Rozhranie medzi vých. skupinami, smery postupu a postupné ciele vid' priložená priesvitka.¹¹

b) Skupina „BAJUS“ a „VOJTECH“ velí kpt. pech. BAJÚS. Oboch podriaďujem pplk. ČA Rudzikovi a úlohu vykonajú po dohode.

c) Po skončení úloh mienim odoslať skupinu „JÁN“ a „ONDREJ“ do svojich mierových posádok a skupinu „SAMO“ presunúť do priestoru Košice.

Pravdepodobné nakladacie stanice: pre skupinu „JÁN“ – Medzilaborce, pre skupinu „SAMO“ – Vyš.[ná] Radvaň, pre skupinu „ONDREJ“ – Koškovce – Humenné.

Pohotovosť k nakladaniu 15. 9. 1945 o 06.00 hod.

IV. Styk a spojenie:

Styk a spojenie u vých. skupín na skupinu „SAMO“.

SV vých. skupín podľa Osobitného rozkazu č. 5, bod IV.

SV skupina „BAJÚS“ a „VOJTECH“ – nezmenené.

Sberne zpráv: Hanušovce a ďalej podľa dispozícií kpt. pech. SAMU. Každé predvídané premiestnenie Sberných zpráv hlásí kpt. pech. SAMO včas na veliteľstvo 10. peš. divízie – 3. oddelenie.

Kpt. pech. SAMO osobne nadviaže styk s pplk. ČA Rudzikom v Kapušanoch a informuje ho o zmenenej situácii, ako aj rozdelených úlohách vých. skupín „JÁN“, „SAMO“, „ONDREJ“ a spoločnej akcii skupín „BAJÚS“ a „VOJTECH“.

V. Zásobovanie:

Zásobovacia základňa ostáva predbežne u p. pluku 14 – Prešov.

Potrebné rozkazy vydá veliteľ tylu 10. peš. div.

VI. Hlásenia: Podľa Osobitného rozkazu čís. 4, bod VI a) a b).

Po skončení úlohy jednotliví velitelia skupín samostatne a presne vypracujú podrobnú reláciu o svojej činnosti a predložia na veliteľstvo 10. peš. divízie – 1. oddelenie dňa 16. 9. 1945.

V ostatnom platí mat.[eriálová] časť Osobitného rozkazu čí. 4.

Dostanú: Všetci príjemci Osobitného rozkazu čí. 4 a 5.

Veliteľ divízie:
plk. del. Emil PERKO
v zast. mjr. Cisárik

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 416.

¹ Marhaň

² Hanušovce nad Topľou

³ Od roku 1946 Ondavské Matiašovce.

⁴ Zrejme Turcovce.

⁵ Zrejme nejde o Zbudský Brestov (t.č. Brestov), ale Brestov pri Humennom.

⁶ Kalinov severne od Medzilaboriec.

⁷ Ňagov

⁸ Neidentifikované.

⁹ Neidentifikované.

¹⁰ Zbudský Brestov (starší názov) – v tej dobe Brestov (dnes Brestov nad Laborcom).

¹¹ Nepublikuje sa.

[33]

VELITEĽSTVO 10. PEŠEJ DIVÍZIE

Košice, 11. sept. 1945.

Číslo: 10.258/Taj.1.oddel.1935.

Vec: Písomné potvrdenie rádiogramu

10. peš. div. – predloženie.

Veliteľstvu 4. oblasti
B r a t i s l a v a .

Na rádiogram VO-4 čí. 883/1945 zo dňa 10. 9. 1945.

Predkladám písomné potvrdenie rádiogramu 10. peš. div. čí. 632/1945 zo dňa 11. 9. 1945.

I. Situácia Benderovských skupín javí sa podľa získaných prevere-
ných vlastných zpráv, ktoré boli tiež potvrdené styčným dôstojníkom
ruského veliteľstva v Užhorode, do 11. 9. 1945 takto:

– Skupina v priestore Čertyžné v počte 1000 – 1200 Benderovcov odišla na poľské územie.

– Skupina z priestoru jv. Stropkov v sile 1000 Benderovcov presunula sa cez Čabiny – Hostovice – Starina na územie ZU, kde je likvidovaná toho času ruskými jednotkami.

– Zo skupiny z priestoru jv. Gíraltovce, presunulo sa asi 500 – 600 mužov do priestoru Ruské Pekľany¹ – Suchá Dolina, ktorí t.č. sa nachádzajú v priestore kóty Čierna Hora asi 15 km záp. Suchá Dolina. Z tejto istej skupiny asi 100 mužov prevažne Maďarov smeruje do Maďarska, ktorí sú oblečení v civilných oblekoch, odobratých od civilného obyvateľstva. Skupinky týchto tvoria 5 až 10 mužov.

– Zbytok tejto skupiny asi 200 mužov smeruje k hraniciam ZU.

– V priestore 10. peš. div. sa teda nachádza t.č. len jedná kompaktná väčšia skupina Benderovcov v sile 500 – 600 mužov v priestore Ruské Pekľany – Suchá Dolina – kóta Čierna Hora, ktorá smeruje pravdepodobne do Nízkych Tatier a je likvidovaná vlastnou skupinou „BAJÚS“ a „VOJTECH“ v spolupráci s ruskou skupinou pplk. Rudzika, ktorá za týmto účelom prišla dňa 4. 9. 1945 zo Szombathely a ubytovala sa v Kapušanoch.

2. Skupina „SAMO“ spolu s prápormi peš. pluku 7 a 23 rozmiestnené v priestore: Bardejov – Gíraltovce – Hanušovce – Sol', začala pod velením kpt. pech. SAMU prečistovaciu akciu podľa Osobitného rozkazu č. 6 /viď priloženú oleátu/², ktorý súčasne predkladám.³

Skupina „BAJÚS“ a „VOJTECH“ v spolupráci s ruskou skupinou pplk. Rudzika likvidujú skupinu Benderovcov v priestore Ruské Pekľany a Suchá Dolina.

3. Dňa 10. 9. 1945 bolo dohovorené so styčným dôstojníkom z Užhorodu pplk. Čerevinským, že spoločná akcia slovenských jednotiek s vojskami gen. Vedenina z Užhorodu v dôsledku zmenenej situácie odpadá a preto ani nie je treba predbežne odosielať na východ dve roty automatčikov, ohlásené rdgm. čís. 883. Prápory p.pl. 7 a 23 odošlem pravdepodobne dňa 16. 9. 1945 do ich mierových posádok železnicou.

Osobitný rozkaz č. 6 s oleátou bol zaslaný 11. 9. 1945.

Dostane: Velit. 4. oblasti a velit. VIII. sboru.

Veliteľ divízie:
v zast. mjr. gšt. Ján CÍŠÁRIK

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 11.

¹ Dnes miestna časť obce Ľubovec.

² Nepublikuje sa.

³ Publikuje sa ako dokument č. 32.

Okresné veliteľstvo NB Medzilaborce. Medzilaborce, 10. sept. 1945.
Číslo: 62-2 dôv./45.

Vec: Benderovci objavenie sa –
hlásenie.

Hlavné veliteľstvo NB – 2 odd.
zprav. sekc.
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 7. septembra 1945 o 10 hod. išiel Michal Ištván z obce Rokytovce, okres Medzilaborce do lesa zvaného Sčop, kat. obce Rokytovce, za účelom prihotovenia si palivového dreva. Ako vyšiel na vrch spomenutého lesa na úzke koľajnici kadiaľ lesná správa zvažala drevo z hory videl na týchto koľajniciach 25 mužov ozbrojených automatmi. Títo mužovia zbadajúc Michala Ištvána namierili automatmi na neho. Jeden z týchto mužov vyzval Ištvána aby išiel bližšie k nemu. Keď k ním prišiel sa ho pýtali, že čo tu bude robiť on im odvetil, že si bude hotoviť drevo. Ďalej pýtali od Ištvána aby im dal niečo zafajčiť. Ištvan keďže mal u seba tabak ich ponúkol a asi desiati si z neho zafajčili. Potom sa ho pýtali, či v Medzilaborciach je veľa vojska a on im odpovedal, že mnoho. Tiež sa opytovali, či v obci Rokytovce sa nachádza nejaké vojsko a ako ďaleko môže byť do Poľska smerom na obec Borov¹ a či do večera tam dôjdu. Ďalej sa vyzvedali na miestne pomery, či obyvateľstvo má čo jesť, či má dosť práce a čo je medzi obyvateľstvom nové. Oblečení boli v ruských a nemeckých rovnošatách, každý z nich mal na sebe batoh, vyzbrojení boli automatmi a hovorili po ukrajinsky.

Dňa 10. sept. 1945 o 10. hod. oznámil na tun. vel. predseda NV obce Nižné Čabiny² Fedor Kiša, že dňa 9. sept. 1945 bol Ján Škovrán z Nižných Čabín asi o 16. hod. v lese zv. Hon pod Kamianov kde bol prepadnutý 5 neznámymi mužmi, ktorí boli vyzbrojení automatmi a oblečení v ruskej a nemeckej rovnošate.

Škovrán mal u seba 380 K., z ktorých keď zbadal neznámych ozbrojených mužov skryl si 300 K za sáru svojej topánky a 80 K si ponechal vo vrecku. Neznámi muži 80 K ktoré Škovrán mal vo vrecku mu sobrali a Škovrána prepustili domov.

Predkladám: HVNB – 2 odd. zprav. sekc. Bratislava, Obl. vel. NB Humenné, Pos.[adkové] vel. odd. OBZ Humenné, Pos. vel. zpravodajský dôstojník Michalovce.

ABS Praha, f. 307-97-3.

¹ Zrejme Borowe.

² Dnes Čabiny.

[35]

Stanica NB Široké, okres Prešov.

Široké, 11. september 1945.

Čís. jedn.: 103 dôv./45

Vec: Ozbrojená tlupa v obci Ondrášovce,
hlásenie.

Hlavné veliteľstvo NB
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 9. septembra 1945 o 20. hodine prišla ozbrojená tlupa v počte asi 70 mužov do obce Ondrášovce, okres Prešov. Oblečení boli v rovnošatách: nemeckej, ruskej, anglickej a v civilnom odeve. Ozbrojení boli guľometmi neznámeho pôvodu, ruskými a nemeckými automatmi, puškami, pištoľmi, granátmi a pásmi streliva do guľometov tiež neznámeho pôvodu.

Obyvatelia v Ondrášovciach museli príslušníkom tejto tlupy uvariť jedlo, ktoré v bytoch týchto obyvateľov hneď pojedli a museli dať príslušníkom tejto tlupy asi 40 chlebov.

Ozbrojená tlupa sa vypytovala ondrášovských obyvateľov, či v Ondrášovciach ako i v okolitých obciach a v Prešove sú Židia a komunisti. O sebe príslušníci tejto tlupy tvrdili, že sú Benderovci a že bojujú za demokratickú Ukrajinu proti komunizmu a proti Židom. Rozprávali rusky, ukrajinsky a slovensky.

Tlupa prišla do Ondrášoviec zo Suchej Doliny, okres Prešov, kde bola v noci z 8. na 9. septembra 1945, lesom a cez obce Bajerov a Žipov, okres Prešov, a z Ondrášoviec odišla dňa 9. septembra 1945 o 22.30 hod. neznámym smerom, pravdepodobne smerom na Cemiatu alebo na Čiernu Horu smerom k Margecanom, okres Gelnica.

V iných obciach obvodu tunajšej stanice NB táto tlupa ani jej členovia neboli spozorovaní.

Zpráva je hlásená: Hlavnému veliteľstvu národnej bezpečnosti v Bratislave, prieklepom služobným postupom oblastnému veliteľstvu

NB Prešov, Posádkovému veliteľstvu Prešov a Okresnému národnému výboru v Prešove.

Veliteľ stanice NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-1.

[36]

MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY

Praha, 12. septembra 1945.

Hlavní správa OBZ

Č.j. 5364 / I-a taj. zprav. 45.

Vec: Prehľad nepriateľskej činnosti v dobe
od 23. 8. do 10. 9. 1945.

T A J N É !

Podľa rozdeľovníka

Veliteľstvo 4. oblasti, oblastná správa OBZ zaslalo nám tento prehľad nepriateľskej činnosti v dobe od 23. 8. do 10. 9. 1945:

1/. Východné Slovensko:

Po rozbití niektorých silnejších skupín Banderovcov na poľskom území, uchýlili sa rôzne početné, pomerne silné a dobre vyzbrojené jednotky na východnom Slovensku, kde spojením sa už tam nachádzajúcimi oddielmi banderovcov a menšími skupinami Vlasovcov vytvorili pre okres prešovský, stropkovský a medzilaborecký znepokojenie, ktoré sa dá odstrániť jedine väčšou akciou.

Bandy sú pomerne dobre vyzbrojené – ľahkými a ťažkými guľometmi, puškami, dostatkom munície /40 až 50 nábojov na pušku/, automatickými zbraňami.

Výstroj: nemecké, ruské a slovenské uniformy, najviac však v civilnom obleku.

Celkový stav ku dnešnému dňu asi 5000 mužov.

Zásobovanie: prepady a plienenie obcí v obvode ich pôsobnosti.

Pohyb bánd: len v jednom prípade bol hlásený prechod jednej asi 300 mužov silnej tlupy zo Slovenska do Poľska, okres Medzilaborce, inak trvá príliv bánd cez poľské hranice do Slovenska a ďalší pohyb smerom južným a juhozápadným.

Národnosť: väčšinou poľská a ukrajinská.

Charakter bánd: boj za demokratickú Ukrajinu a Poľsko bez ruského vplyvu. Doposiaľ bol tiež hlásený len jeden prípad vraždy a to dňa 30. 8.

1945 bola nájdená mŕtvola zavraždeného Michala Padomu, tajomníka KSS v obci Breznica /4 km od Stropkova/.¹ Naopak, jedna prepadnutá vojenská hliadka v sile jedného družstva bola po 2 a pol hod. zadržaná bez akéhokoľvek násillia prepustená.²

Rozčlenenie bánd: bandy sú rozčlenené v priestore Čertižné – Driečna – Prykrá³ /asi 15 km SV od Nižného Svidníka/ v sile asi 1500 mužov. V priestore Kozí Hrad /asi 8 km JV od Nižného Svidníka/ asi 100 mužov nachádza sa v pohybe smerom južným. V priestore Prituľany – Niž.[ná] Sitnica /15 km JV od Stropkova/ asi 1500 mužov banda, ktorá vysielala hliadky do okruhu až 5 km. V priestore Turiany – Detrik – Remeniny – Kobylnice – Ruská Vola asi 1000 mužov silná banda /v priestore asi 15 km južne a JZ od Stropkova/. V priestore Hermanovce /približne 15 km od Prešova/ asi 500 mužov silná banda. V priestore Dubník – Červeni-ca – Drienov – Močarmany /JV od Prešova/ asi 300 mužov silná skupina v pohybe smerom západným.

Jednotlivé skupiny sú dobre vojensky vedené pod velením dôstojníkov v hodnosti majora alebo kapitána.

2/. Severné Slovensko:

V poslednej dobe boli získané zprávy týkajúce sa pohybu jednotiek tzv. AK – Armija Krajowa. Tieto pohyby nie sú príliš vzdialené od Čs. hraníc asi v priestore Čadca – Polhora. Vzhľadom k tomu, že poľská armáda podľa všetkých náznakov chystá určité opatrenia k potreniu ilegálnej organizácie skladajúcej sa zo stúpcov poľskej emigrantskej vlády v Londýne. V prípade vojenskej akcie proti AK skladajúcej sa z niekoľko skupín asi po 250 mužov stáva sa možnosť, že príslušníci AK využijú horského masívu lesnatého Bezkyd k prekročeniu Bezkyd.

Výzbroj a výstroj príslušníkov AK je anglického a amerického pôvodu a podľa vypovedania svedkov sú súčiastky výstroja a výzbroja zhadzované z lietadiel „Neznámeho pôvodu.“ AK bojuje proti terajšej poľskej vláde a proti Rusku.

Posudok o situácii: ako vidno z prvého odstavca začínajú znamenať bandy na východnom Slovensku určité potiaže, vzhľadom k tomu, že slovenské jednotky na východnom Slovensku trpia nedostatkom výzbroje a výstroja. Okrem toho, jedná sa o okresy, kde válka pre jej dlhé trvanie v týchto okresoch civilné obyvateľstvo značne roztrpčila a pripravila o všetko.

Tieto bandy, pomerne inak disciplinované, prevádzajú značnú propagandu proti Rusku⁴. Ich ideovým cieľom je boj proti komunizmu a proti Rusku. Taktiež židovstvo stavajú na pranier. Podľa výpovedi rôznych skupín sú bandy organizované a má ich byť u nás a v Poľsku okolo 50 000. Rozdeľujú sa na tri hlavné skupiny: Banderovci, Vlasovci a Litevci. K tomu

pristupujú zbytky rozprášených nemeckých jednotiek. Robia tiež propagandu, že čakajú na válku medzi Amerikou a Ruskom a tak si chcú vydo-
byť samostatnú Ukrajinu. Voči civilnému obyvateľstvu sú bandy inak sluš-
né a prehlasujú, že dajú tomu pokoj, pokiaľ nebudú prenasledované.⁵

Náčelník Hlavnej zprávy OBZ:
pplk. Reicin

Dostane: Voj. kanc. prez. rep.,
p. min. predseda,
p. min. vnútra,
p. min. národ.[nej] obrany,
1. – 2. od.[delenie] hlav. štábu,
štátny tajomník MNO,
náčelník hlavného štábu,
gen. RA Molotkov.

VHA Praha, f. VKPR, šk. 1, č.j. 1123 Taj./1945.

¹ Správne Michal Patoma (pozri dokument č. 17).

² O uvedenej udalosti zajatia československých vojakov UPA sa doposiaľ
nepodarilo objaviť konkrétnejšie informácie (porovnaj s dokumentom č. 43).

³ Príkra

⁴ Proti ZSSR.

⁵ Uvedené hlásenie bolo náčelníkom Hlavnej správy OBZ MNO prebrané ako
celok z analogického hlásenia náčelníka Oblastnej správy OBZ Veliteľstva 4. oblasti
mjr. pech. Pavla Marcelého z 11. septembra 1945. (ABS Praha, f. 307-99-1)

[37]

VELITEĽSTVO 4. OBLASTI
Oblastná správa OBZ

Bratislava, 12. september 1945.

SLUŽOBNÝ LÍSTOK.

Podľa rozdeľovníka.

Oznamujem situáciu banderovských tlúp na východnom Sloven-
sku:

- dňa 5. 9. 1945: v priestore Čertižné tlupy v počte 1500 – 2000,
v priestore Závada – Pucák v počte 500, v priestore
V.[yšná] Sitnica – Pakostov v počte 1000 – 1500,

³ Správne Hrabušice juhozápadne od Spišského Štvrtka.

⁴ Pčoliné

⁵ Dnes Vyšný Žipov.

⁶ Zrejme Klembarok v priestore medzi obcami Kvačany a Klenov severovýchodne od Margecian.

⁷ Pavel Marcelý (1914 – 1980) – československý a slovenský dôstojník, generál. Zúčastnil sa ťaženia slovenskej armády (po boku Nemecka) proti ZSSR, z ktorej v roku 1942 prešiel na Kubáni k sovietskym jednotkám. V roku 1943 bol zaradený do 1. čsl. samostatnej brigády v ZSSR, neskôr 2. čsl. paradesantnej brigády v ZSSR (pracoval na úseku rozvedky). Účastník bojov na povstaleckom fronte (s účinnosťou od marca 1945 povýšený na mjr. pech.). V auguste 1945 ustanovený za náčelníka Oblastnej správy OBZ veliteľstva VO-4 v Bratislave (v októbri 1946 povýšený na pplk. pech.). V rokoch 1947 – 1948 vykonával funkciu prednostu 5. (osobného) oddelenia Hlavného štábu v Prahe. V rokoch 1949 – 1953 bol poverený výkonom funkcie krajského vojenského veliteľa v Bratislave (v roku 1950 povýšený na brig. gen. a v roku 1953 na generálmajora). V septembri 1953 bol preradený do zálohy. (*Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, s. 186.)

[38]

Okresné velit. Národnej
bezpečnosti Sabinov.
Čís. 75 dôv./45

Vec: Vlasovci, objavenie sa
v Ostrovianoch.

Sabinov,
11. september 1945.

Hlavné veliteľstvo NB, 2. odd.
zprav. sekcia
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 10. septembra 1945 asi o 20.30 hod. prišla do obce Ostroviany¹, okr. Sabinov, smerom od obce Lažany, okr. Prešov, skupina /asi 35 – 40/ mužov oblečených prevažne do nemeckej vojenskej rovnošaty a do civilu, ozbrojených prevažne ruskými automatmi, ďalej nemeckými a slovenskými puškami a asi 5 slovenskými ľahkými guľometmi. Pravdepodobne sa jedná o Vlasovcov, alebo Banderovcov. Traja z týchto mužov hovorili tiež slovensky a to jeden západným nárečím, 2 východným zemplínskym nárečím, ostatní hovorili rusky – ukrajinsky.

Pred príchodom týchto mužov do obce Ostroviany, prišiel napred jeden z nich, oblečený v civile, hovoril po slovensky, do bytu Anny Palkovej v Ostrovianoch a tejto sa pýtal, že či sú v dedine nejakí vojaci, či ruskí, alebo slovenskí. Keď tento civil zistil, že v dedine nie sú žiadni vojaci, prišli do dediny ostatní mužovia, kde si dali u miestnych občanov

navariť rezance s mliekom. Asi o 21.45 hod. vyzvali strojníka Štefana Blichára z Ostrovian, aby ich previedol cez Torysu a hradskú, a potom ukázal im cestu na obec Šomu², Jakuboviany³, Tolčemeš a Bodolak⁴. Blichár ich doprevádzal až na štátnu hradskú medzi obec Okrucany a Michaľany⁵, odkiaľ im údajne utiekol pri príležitosti, keď na hradskej bolo počuť príchod auta, o ktorom Vlasovci – Banderovci tvrdili, že je to ruský motor a z obavy pred Rusmi políhali si všetci do poľa okolo hradskej.

Všetci boli chatrne oblečení, šatstvo roztrhané, mali so sebou ručné kufríky, aktovky a niektorí vojenské chlebníky. Nábojov mali mnoho. Obyvateľstvu hovorili, že idú oslobodiť Ukrajinu od boľševizmu – komunizmu, že chcú, aby na Ukrajine bola demokracia, aby každý mohol riadne svoj majetok užívať.

Vedeli, že v Michaľanoch, kde je asistenčný oddiel „Bajús“, je asi 50 vojakov, ďalej, že v Sabinove je posádka vojenská a silná stanica NB. Celej skupine rozkazoval asi 30 ročný muž bez hodnosti, hovoril rusky – ukrajinsky, ktorý sa vyslovil, že v Kyjeve je už vzbura proti komunizmu a že behom 3 mesiacov sa na Ukrajinu a tiež na Slovensku všetko zmení.

Mali dostatok cigariet, ba dokonca jeden druhému predával 25 kusov cigariet za 150 korún. Peniaze mali čs. poukážky. Druh cigariet sa nedal zistiť.

Veliteľ skupiny sa tiež v Ostrovianoch vyslovil, že v noci z 10. na 11. 9. 1945 musia prejsť najmenej 25 km. Tento veliteľ mal aj vojenskú mapu a hovoril, že cestu zo Šomy cez lesy už pozná. Ďalej tiež hovoril, že sám bojoval proti Nemcom a kritizoval ich, že sú barbari, že vyvraždili jeho rodinu.

Celá skupina javila veľký strach pred vojskom i keď hovoria, že slovenských vojakov sa neboja, lebo vraj už niekoľkokrát sa so slovenskými hliadkami stretli, a že po malom rozhovore sa rozišli každý svojou stranou. Veľkú obavu javili však pred ruskými vojakmi.

Zo smeru príchodu a odchodu skupiny je zrejmé, že táto prišla smerom od západu a ide na východ. Ďalej je predpoklad, že skupina sa presunuje len v noci a vyhyba sa miestam kde sú vojaci.

V obciach ležiacich pod lesmi Čergova a Minčolu neboli dňa 11. 9. a ani 10. 9. 1945 nikde spozorovaní. Je predpoklad, že sa obciam vyhnujú a šli smerom na obce Kríže a Bardejov.

Hlásenie predkladám: HVNB 2. odd. zprav. sekcia, OBZ Košice, zprav. dôst. peš. pl. 14, veliteľstvu asistenčnej jednotky „Bajús“ Prešov a oblastnému veliteľstvu NB Prešov.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

¹ Ostovany

² Od roku 1948 Drienica.

³ Jakubovany

⁴ Obec Tolčemeš (roku 1948 premenované na Šarišské Sokolovce) a Bodolak (od roku 1948 Bodovce). Pozri nasledujúci dokument č. 39.

⁵ Michaľany nad Torysou, dnes Šarišské Michaľany.

[39]

Okresné veliteľstvo NB Sabinov.

Sabinov, 13. september 1945.

Číslo: 73 dôv./45.

Vec: Vlasovci – Banderovci –
v Tolčemeši a Bodolaku.

Hlavné veliteľstvo NB 2. odd.
zprav. sekcia
B r a t i s l a v a.

Dodatok k tunajšiemu hláseniu zo dňa 11. 9. 1945, čis. 75 dôv./1945.

Hlásim, že dňa 11. 9. 1945 asi o 20 hod. prišli do obce Bodolak a Tolčemeš, okres Sabinov Vlasovci – Banderovci v nezistenom počte z lesa nad obcou Bodolak /kóta 673/. Po príchode do obce Bodolak, všetci obyvatelia, ktorí sa zdržovali na dedine museli odísť domov. Na dedine si postavili hliadky, ktoré konali službu po dedine a 2 stále hliadky s guľometmi, ktoré boli uprostred dediny. Ostatní členovia tlupy chodili z domu do domu, žobrali chlieb, mlieko, slaninu, maslo a lekvár. Vyzbrojení boli ruskými a nemeckými automatmi, ďalej automatickými puškami, ktoré mali byť dlhšie ako riadne pušky čs. avšak po celej dĺžke hlavne mali tieto pušky chladič. Ďalej ľahkými guľometmi, pásovými, pravdepodobne ruskými. Oblečení boli do nemeckých, ruských a slovenských uniforiem a tiež v civilu.

Niekoľko z týchto mužov zišlo tiež do obce Tolčemeš, kde tiež zobrali chlieb, mlieko, maslo, slaninu a lekvár.

Traja z týchto hovorili po slovensky, z ktorých jeden východoslovenským nárečím. Ostatní ukrajinsky s poľským prízvukom.

U Andreja Savku v Tolčemeši zobrali násilím jedny nové baganče a lekvár.

K obchodníkovi Bartolomejovi Balážovi v Bodolaku prišli asi o 21. hod. a boli tam do 2. hod. dňa 12. 9. 1945. V obchode tohto kúpili krém a vazelínu na boty, olej na vlasy, tužky, perá a písacie papiere, 8 kg soli,

ocot, ogúrky a pálenku, všetko v cene 2100 korún. Platili čs. poukážkami a slovenskými peniazmi. Platil všetko len jeden, pravdepodobne podveliteľ, ktorého menovali menom „V a š n í r“. Tento Vašnir mal veľa peňazí a už mal aj kolkované peniaze. Ostatní príslušníci skupiny nikde nič neplatili.

U obchodníka Baláža spomínaný Vašnir hovoril, že ich cieľom je oslobodiť Ukrajinu od komunizmu, bojujú za jej samostatnosť a za demokraciu v Ukrajine. Ďalej hovoril, že zriadenie demokratické na Slovensku sa im páči a že podobné zriadenie chcú mať aj na Ukrajine. Veľmi nadávali na ruské kolchozy, kde vraj vládne otroctvo. Vašnir ďalej rozprával, že je ich 15 000 a že idú na Ukrajinu. Slovensko je vraj šťastné tým, že Slovákov je len 3 mil. a majú samostatnosť, Ukrajincov je vraj 50 mil. a sú pod nadvládou Rusov.

Roľníka Andreja Tomku z Bodolaka, vyzval jeden z mužov, aby mu povedal, kto má v dedine rádio. Keď Tomko mu prezradil, že učiteľ Bizúf, ihneď ho musel Tomko doviešť k nemu.

U učiteľa Jozefa Bizúfa v Bodolaku poslal tento Rus, pravdepodobne veliteľ celej skupiny, roľníka Tomku domov. Potom slušne žiadal učiteľa Bizúfa, aby zapnul rádio, že chce počúvať zprávy. Z toho však zišlo, keďže rádio Bizúfovi nefungovalo. Tento muž hovoril, že sú ukrajinskí povstalci. Na otázku odkiaľ prišli odpovedal, že to nemôže prezradiť. Len hovoril, že sú ukrajinskí povstalci a že bojujú za demokraciu a oslobodenie Ukrajiny. Ďalej hovoril, či vraj v hazete /novinách/ o nich nič nepočuli, lebo on vraj bol v Prešove, kde v novinách čítal, že pri Stropkove zadusili jedného komunistu.¹

Tento veliteľ bol asi 28 – 30 ročný, oblečený v zelenej uniforme, na nemeckej čapici mal znak na modrom podklade, namaľované 3 zuby o ktorom tvrdil, že je to ukrajinský znak a zuby /žlté/ v modrom kruhu znamenajú ukrajinskú pšenicu.

Celú tlupu videla v lese zvanom „Miščichov les“ nad obcou Bodolak niže kóty 673 Anna Tomková, rod. Kopaská z Tolčemeša dňa 11. 9. 1945 asi o 16. hod. Jeden muž z tlupy na ňu volal, aby prišla k nim do lesa východoslovenským nárečím.

Tlupa odišla z obce Bodolaka dňa 12. 9. 1945 o 2 hod. Zoradila sa na ceste v obci Bodolaku a podľa hlasu /zvuku/ pochodu odišli zase do lesa smerom k potoku, ktorý tečie cez obec Tolčemeš.

Jedná sa pravdepodobne o tlupu, ktorá dňa 10. 9. 1945 bola v Ostrovianoch odkiaľ odišla do lesa nad obec Bodolak a vyhla sa všetkým obciam. V tomto lese tlupa sa cez deň ukrývala a potom večer zišla do obce Bodolak a Tolčemeš, kde si nabrala potraviny. Keďže tlupa zohnala asi väčšie množstvo potravín, je predpoklad, že buď bude sa niekoľko

dní v lesoch Čergova a Minčolu zdržovať a pozdejšie sa zase objaví, alebo sa pohne ďalším smerom, najpravdepodobnejšie smerom na Bardejov.² Celá tlupa javila strach a nedôveru voči obyvateľstvu a niektorí jej členovia si sťažovali, že sú prenasledovaní slovenským vojskom. Kde bola tlupa v noci z 12. na 13. 9. 1945 nebolo zistené, nakoľko v žiadnej podhorskej obci v okrese sabinovskom zistená nebola.

Hlásenie predkladám priamo: HVNB 2. odd. zprav. sekc., OBZ Košice, zprav. dôst. p. pl. 14 Prešov, Asistenčná jednotka „Bajús“ Prešov, Vel. 10. peš. div. Košice a obl. vel. NB Prešov.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-5.

¹ Ide o vraždu Michala Patomu z Breznice (dokument č. 17).

² V dodatku k hláseniu z 13. septembra 1945 OVNB Sabinov nasledujúceho dňa uviedlo: „Hlásim, že dňa 13. 9. 1945 o 20. hod. prišli do obce Hradisko, okres Sabinov, asi 45 až 50 Vlasovcov – Banderovcov, oblečených prevažne v nemeckých uniformách. Medzi nimi boli 3 Slováci oblečení v civilu. V Hradisku nechali si uvariť halušky a vyžobrali si chlieb, mlieko a maslo, ktoré si sobrali so sebou. Navštívili miestneho predsedu NB Andreja Sabola, ktorému sobrali noviny. Sabol potom ich musel odvieť k miestnemu učiteľovi Vincentovi Dadejovi, ktorého sa pýtali, čo je nového vo svete, ako sa dohodli 3 veľmoci na mierovej konferencii, t.j. Rusko, Amerika a Anglia. Ďalej im odpovedal, že nič nevie. Na otázku predsedu Sabola, prečo ešte bojujú, odpovedali, že chcú osamostatniť Ukrajinu a nechcú kolchozy. Pri tejto príležitosti ukázali Sabolovi knihu, v ktorej mali napísaný nejaký rozkaz, na spodku ktorého bolo napísané: „Smrť Stalinovi a červenej armáde“. Z Hradiska odišli o 23. hod. smerom na Čergov. Pri východe z dediny vyzvali Juraja Patrigáča z Hradiska, aby ich sprevádzal a ukázal cestu na obec Osykov,³ okres Bardejov. Jedná sa pravdepodobne o tlupu, ktorá bola dňa 10. 9. 1945 v Ostrovianoch, z 11. na 12. v Tolčemeši a v Bodolaku.“ (ABS Praha, f. 307-97-5.)

³ Osíkov

Veliteľstvo skupiny Samo.

Michalovce, 15. septembra 1945.

Číslo: 11/Taj.1945.

Vec: Relácia o činnosti skupiny –
hlásenie.

Veliteľstvo 10. peš. divízie,
I. oddelenie
K o š i c e .

Podľa osob. rozkazu č. 10.258/Taj.I.oddelenie 1945 hlásim:

Skupina Samo započala svoju činnosť dňa 26. augusta 1945 podľa nar. vel. 10. peš. divízie. č. 10.220/Taj.1945 v priestore, Humenné, Stropkov, Medzilaborce. Skupina sa skladala z dvoch rôt s celkovým počtom 4 dôstojníkov a 117 mužov, vyzbrojených ľahkými strel.[nými] zbraňami /pušky, autom.[atické] a ľah. guľ./ a disponovala s 3 náklad. autami. Úlohou skupiny bolo likvidovať nepriateľské skupiny, ktoré prešli na naše územie z Poľska.

Dňa 27. VIII. 1945 zaujala skupina zostavu: 1/20 rota Koškovce, 1/14 rota Vyšná Radvaň s úlohami: hliadkovaním pátrať po nepriateľských skupinách po ose Humenné – Medzilaborce a obojstranne cesty, S.V. skupiny Humenné so zálohou 30 mužov. Pri zaujatí uvedenej zostavy nepr. skupina, ktorá sa nachádzala v priestore Vyšná Sitnica, prejavila tendenciu v preskupovaní na západ. Pre zabránenie tohto – preskupil som svoju jednotku so súhlasom divízie na čiaru Hanušovce – Hlinné – Počičva s úlohami: Hliadkovaním zabrániť prechod nepriat. skupiny cez čiaru Giraltovec – Hanušovce – Počičva – Humenné.

Dňa 4. IX. 1945 do Kapušian prišiel mot. pluk RA, s úlohou likvidovať nepr. skupiny. Spojenie s nimi bolo ihneď nadviazané a tak zaistená spolupráca. S jednotkami RA podnikly sa akcie v priestore Remeniny, Zlatá Baňa, Počičva všetky bezvýsledné. Nepriat. skupiny sa úmyselne vyhýbala boju a začali ustupovať na sv. za hranice.

Dňa 7. IX. 1945 skupina bola zosilnená 1 pešou rotou od p. pl. 25.

Dňa 9. IX. 1945 do priestoru skupiny prišla skupina Ján a Ondrej, tým o priestor skupiny Samo sa zúžil na čiaru severne Železník – Hanušovce južne.

Podľa nariadenia vel. 10. peš. divízie č.10.258/Taj.1.odd.1945 zahájili skupiny akciu s úlohou prepátrať lesy zo západu na východ až na čiaru všeobecne Humenné – Medzilaborce, so súčinnosťou RA jednotiek.

Úsek skupiny Samo: Severná hranica: Železník – Mínovce – Brusnica – Závada všetko vto, Soková – Monastír¹ mimo, na juhu Hanušovce – kóta 533 – Detrik – Kelča – Ďapalovce – Nižná Sitnica – kóta 461 – Hrubov – Zbudská Bresta² všetko vto.

Úseky rôť: 1/20 rota severne, sa shoduje s úsekom skupiny, južne Mičakovce – Kobylnice – Ruská Voľa – Lomné, Mrazovce – kóta 459 – Prituľany vto, Vyšná Oľka – Nižné Čabiny mimo.

Úsek 1/25 severne ako juž. hranica 1/20 roty, južná hranica Ďurďoš – Maťaška³ – Petejovce – kóta 421 – Vyš.[ná] Sitnica – Ruská Krajna⁴ vto, Vyš.[ná] Radvaň mimo.

Úsek 1/14 roty: severná, ako južná 1/25 roty, južná hranica: Shodujúca sa s hranicou skupiny.

Akcia započala dňa 11. IX. 1945 o 07.00 hod. a bola prevedená v troch postupných cieľoch a to: Dňa 11. 9. 1945 prvý post. cieľ: Míňovce – Turiany – Kelča. S.V. skupiny Lomné. Druhý post. cieľ dňa 12. 9. 1945: Závada – Rus.[ká] Poruba – Niž.[ná] Sitnica. S.V. skupiny Ruská Poruba. Tretí postupný cieľ dňa 13. 9. 1945: Niž.[né] Čabiny – Volica – Niž.[ná] Radvaň, S.V. skupiny Vyšná Radvaň.

S nepriateľskými jednotkami sa vôbec nestretlo a podľa správ v priestore akcie boli posledný krát asi v dňoch 6. a 7. 9. 1945. Ustúpily smerom sv. za hranice do priestoru Drohobíč v Poľsku.⁵

Počas akcie boli pridelení k mojej skupine dvaja dôstojníci od RA v hodnosti kapitána delostrelectva a poručíka pechoty, ako styční dôstojníci a pozorovatelia. O výkone našich jednotiek sa veľmi pochvalne vyjadrovali.

Za dobu svojej činnosti som zistil, že NB a obyvateľstvo dodávalo veľmi nepresné a prehnané zprávy, ba aj odporujúce jeden druhému.

V celom úseku ohraničenom: Humenné – Medzilaborce – Stropkov – Hanušovce, nachádzalo sa asi 500 – 700 Banderovcov, podľa zprávy od NB a obyvateľstva išlo to až do 2000 – aj viacej.

Ďalej som zistil: V okruhu mojej činnosti je vypálené a vojnou zničené 42 obcí, niektoré sú úplne bez akéhokoľvek prístrešia bez výživy, tak že až hladujú. Doteraz o nich nebolo nijako prakticky postarané a prichádzajúca zima ohrozuje týchto postihnutých a vypálených ľudí i na životoch.

Prídel potravín nie aby im boli zvyšované, ba naopak sú znižované, prídel šiat nepatrný.

V záujme celoštátnom je, aby bola prevedená okamžitá náprava. Celkový stav a výpovede občanov poukazujú na to, ako by sa o pome-roch a spôsobe života, ktoré je úplne pod úroveň človeka vôbec nevedelo vo vládných kruhoch.

Skupina Samo bola dňa 15. septembra 1945 likvidovaná.

Vel. skupiny:
kpt. pech. Tibor Samo

¹ Obce Sukov a Monastyr južne Medzilaboriec.

² Brestov (Brestov nad Laborcom)

³ Matiaška

⁴ Ruská Kajňa

⁵ Správne Drohobyč na západnej Ukrajine.

[41]

VELITEĽSTVO 10. PEŠEJ DIVÍZIE
Číslo: 10.258/Taj.1.oddel.1935.

Košice, 17. 9. 1945.

O s o b i t n ý r o z k a z č. 7.

I. Situácia:

1. Podľa získaných zpráav vlastných, javí sa situácia Benderov.[ských] skupín do 17. 9. 1945 takto:

a/ Skupina, ktorá bola 9. 9. 1945 zistená v priestore: Suchá Dolina – Čierna Hora asi 200 mužov, presunula sa v dňoch 12. – 13. – 14. 9. 1945 po menších skupinách smerov sv. do priestoru Hradisko – Čerhov¹ /kóta 1053/ – Šibe – Kobyly.

b/ Iná menšia skupina bola zistená v priestore sv. Vyš.[ný] Slavkov – kóta 863 – kóta 846 – Magura. Všetko zbytky Benderovských skupín.

2. V dňoch 11. – 13. 9. 1945 skupiny „SAMO“, „JÁN“ a „ONDREJ“ previedly očisťovaciu akciu podľa Osobit. rozkazu č. 6 a nenarazili na žiadne skupiny Benderovcov.

Z tohto dôvodu nariadil som odsunutie týchto skupín v dňoch 15. – 16. 9. 1945 takto:

a/ Skupiana „JÁN“ a „ONDREJ“ presunula sa do Prešova a ubytovali sa: Skupina „JÁN“ v Tolčemeši, skupina „ONDREJ“ v Solivare.²

b/ Skupina „SAMO“ bola zlikvidovaná.

c/ Situácia skupiny „BAJÚS“ – nezmenená.

d/ Skupina „VOJTECH“ presunula sa do Košíc.

e/ Dňa 14. 9. 1945 boli vyložené v Prešove 2 roty automatčikov od VO-4 pod velením mjr. pech. Jaroslava Fuksa a ubytovali sa v Prešove.

II. Úloha bojových skupín:

1. Skupiny „BAJÚS“, „ONDREJ“, „JÁN“ a 2 roty automatčikov ubytované v priestore Prešova podriaďujem takticky mjr. pech. Jaroslavovi Fuksovi, ktorého zároveň určujem veliteľom týchto skupín, pod spoločným názvom „Jednotka Fuksa“, s úlohou:

a/ zabrániť prenikaniu zbytkov Benderovcov na západ od čiar : Prešov – Michalany – Sabinov – Lipiany – Lubotín – Orlov.

b/ prepátrať a prečesať priestor, ohraničený na juhu: cestou Prešov – Svinia – Chmin. N. Ves³ – Bertotovce – Fričovce – Široké – Branisko, na západe: Branisko – Poľanovce – kóta 778 – Vyš.[ný] Slavkov – Niž.[ný] Slavkov – Hamborek⁴, na východe: Prešov – Kapušany – Raslavice – Kobylky – Bardejov, na severe: Bardejov – Rokytno – Tarnov – Gerlachov – Snakov – Lenart⁵.

III. Vykonanie: Prečesanie tohto priestoru vykoná „Jednotka Fuksa“ takto:

a/ hneď po obdržaní tohto rozkazu presunie sa skupina „ONDREJ“ a „JÁN“ peším pochodom do východiska k vyrazeniu po ceste Prešov – Chmen. N. Ves – Fričovce – Široké – Branisko a to:

– skupina „ONDREJ“ do priestoru ohraničeného na záp.[ade]: Branisko vto., na vých.[ode]: Fričovce vto.

– skupina „JÁN“ do priestoru ohraničeného na záp.: Bertotovce vto., na vých.: V.[elký] Šariš vto.

b/ obidve roty automatčikov sa presunú autami po ceste: Prešov – Michalany – Sabinov – Lipiany – Torysa – Breznica – Niž.[ný] Slavkov a Vyš.[ný] Slavkov tak, aby dorazila na miesto /1 rota aut. Vyš. Slavkov, 2. rota aut Niž. Slavkov/, súčasne so skupinou „ONDREJ“.

c/ skupina „BAJÚS“ živo hliadkuje na ceste Prešov – Sabinov – Lipiany.

1. fáza akcie: Rota automatčikov vyrazí z východiska súčasne so skupinou „ONDREJ“ /pozor na vlastných/. Smer postupu pre roty automatčikov a skupinu „Ondrej“, vid' pril.[ožená] priesvitka.⁶

2. fáza akcie: Po dosiahnutí rozhrania skupiny „ONDREJ“ a „JÁN“ rotami automatčikov, vyrazí skupina „JÁN“. Smer postupu vid' priložená priesvitka.

3. fáza akcie: Po dosiahnutí cesty Prešov – Sabinov – Lipiany /1. postupový cieľ/ záujmu skupiny a roty automat. „Jednotky Fuksa“, nové východisko na 2. post. cieľ a pokračujú v ošetrovacích akciách ďalej podľa priloženej priesvitky.

Východisko a rozhranie skupín a rôt automat. „Jednotky Fuksa“, vid' pril. priesvitka.

Postupné ciele a konečný cieľ podľa pril. priesvitky.

IV. Styk a spojenie:

SV „Jednotky Fuksa“ – Prešov.

SV „ONDREJ“: Široké – Lipiany – Kamenica – Malcov.

SV „JÁN“: Chmin. N. Ves – Michalany – Tolčemeš – Bardejov.

SV 1. r.[ota] automat.: Vyš. Slavkov – Sabinov – Jakoviany⁷ – Rokytno.

SV 2. r.[ota] automat.: Niž. Slavkov – Peč. N. Ves⁸ – Lutica⁹ – Tarnov.
SV „BAJÚS“ nezmenené. SV „VOJTECH“ – Košice.
Spojenie SV „Jednotky Fuksa“ a Vel. 10. peš. div. rádiatelegraficky.
Spojenie SV „Jednotky Fuksa“ a SV skupín a automat. rôť telefonicky
a spojkami. V ostatnom platí Osobitný rozkaz č. 4 ad. c/.

V. Zásobovanie:

a) Zásobovacia základňa ostáva u p. pl. 14 Prešov. Potrebné rozkazy
vydá veliteľ tylu 10. peš. div.

b) Dopravné prostriedky: Veliteľ „Jednotky Fuksa“ použije k prepra-
ve rôť automat. nákl. aut.[ami], ktoré sa nachádzajú u skupín „Jednotky
Fuksa“ podriadených.

VI. Hlásenia: Podľa osobitného rozkazu č. 4. Po ukončení akcie veliteľ
„Jednotky Fuksa“ vypracuje podrobnú reláciu o svojej činnosti a predlo-
ží na Veliteľstvo 10. peš. div. – 1. oddelenie.

Dostanú: „Jednotky Fuksa“, skupiny „ONDREJ“, „JÁN“, „VOJTECH“,
„BAJÚS“, rota automat., tyl, 5. odd., 2. odd., OBZ na prevedenie VO-4
a VIII zbor, p. pl. 14 na vedomie.

Za správnosť:
náčelník štábu:
mjr. gšt. Ján Cisárik

Veliteľ divízie:
plk. del. Emil Perko, v.r.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 416.

¹ Čergov

² Dnes mestská časť Prešova.

³ Chminianska Nová Ves

⁴ Hradný vrch (kóta 775), západne od obce Brezovička (okr. Sabinov).

⁵ Lenartov

⁶ Prílohy – priesvitky tohto dokumentu sa nepublikujú.

⁷ Dnes Jakovany.

⁸ Pečorská Nová Ves

⁹ Starší názov obce Ľutina.

VELITEL'STVO 10. PEŠEJ DIVÍZIE
Číslo: 10.258/Taj.1.oddel.1935.

Košice, 19. september 1945.

O s o b i t n ý r o z k a z č. 8.
/Zaistenie hraníc/

I. Úloha: Po skončení akcie podľa Osobit. rozkazu Velit. 10. peš. div. č. 7, presunú sa jednotlivé skupiny „Jednotky Fuksa“ všeobecne na čiaru: Bardejov – Zborov – Niž.[ný] Svidník – Ladomirová – Havaj – Madzilaborce, s úlohou:

a/ zabrániť prenikaniu zbytkov Benderovcov na juh od tejto čiaru na územie ČSR,

b) hliadkovaním pátrať po zbytkoch Banderovských skupín a tieto likvidovať za spolupráce s NB,

c) v spolupráci s fin. strážou zabrániť pašovaniu v tomto priestore, kontrolovať všetky povozy prichádzajúce z pohraničia, ako aj povozy smerujúce k poľským hraniciam.

II. Vykonalie: Velitelia jednotlivých skupín a rôť automatčikov, presunú sa ihneď po skončení akcie z konečného cieľa, do nových priestorov takto:

Skupina „ONDREJ“: Bardejov – Zborov – Čarno¹ – Niž.[ný] Mirošov.

1. rota automatčikov: Niž.[ný] Orlík.

2. rota automatčikov: Niž. Svidník.

Skupina „JÁN“: Veľké Bukovce² – Havaj – Poľana³ – Medzilaborce – Vydraň.

Skupina „BAJÚS“, po skončení akcie rozpúšťam. Bude znova utvorená Osobitným rozkazom.

Rozhranie medzi skupinami a rotami vid' priložená priesvitka.

III. Styk a spojenie:

SV „Jednotky Fuksa“ – Prešov.

SV „ONDREJ“ – Bardejov – Zborov – Čarno – Niž.[ný] Mirošov.

SV „JÁN“ – Veľ. Bukovce – Havaj – Poľana – Medzilaborce – Vydraň.

SV 1. roty automat. – Niž. Orlík.

SV 2. roty automat. – Niž. Svidník.

V ostatnom platí Osobitný rozkaz č. 7.

IV. Zásobovanie:

a/ Zásobovanie prevádzajte autami, ktoré máte k dispozícii. V ostatnom platí Osobitný rozkaz č. 7.

b/ Dopravné prostriedky: Na presun do nových priestorov na väčšiu vzdialenosť použite nákladných aut.

V. Hlásenia: Veliteľ spojených skupín Fuksa, ihneď po zaujatí nových SV veliteľmi skupín a rôť, predloží situačné hlásenie s priesvitkou 1 : 200000 rozmiestnenia skupín a rôť na Velit. 10. pešej divízie – 1. oddelenie.

Dôležité zprávy predkladajte ihneď telefonicky, alebo rádiotelegraficky.
Dostanú: Všetci prijemci Osobitného rozkazu č. 7.

Za správnosť:
náčelník štábu:
mjr. gšt. Ján CISÁRIK

Veliteľ divízie:
plk. del. Emil PERKO, v.r.

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 11.

¹ Dnes Šarišské Čierne.

² V súčasnosti Bukovce.

³ Starší názov obce Malá Poľana (severne od Medzilaboriec).

[43]

VELITEĽSTVO 4. OBLASTI

Bratislava, 26. septembra 1945.

Oblasťná správa OBZ

Čís.:3802-I-Taj.zprav.45.

Vec: Banderovské tlupy – situačná
zpráva – predloženie.

Podľa rozdeľovníka.

Hlásim situáciu banderovských tlúp na východnom Slovensku od 6. 9. 1945 do 20. 9. 1945.

A/ Sila banderovských tlúp a obce, ktoré tlupy prechádzajú alebo obsadily.

Dňa 6. 9. 1945:

Zistená skupina 3 mužov pri hradskej Spiš.[ské] Podhradie – Levoča.

V noci objavily sa skupiny banderovcov v lesoch v okrese Michalovce a Sobrance. Počet skupín 3 – 5 o 20 – 80 mužoch, každá skupina.

Členovia týchto skupín prišli do obce Orešské¹, kde vzali obyvateľstvu potraviny a odišli späť do lesov.

Dňa 7. 9. 1945:

Prišla do obce Mlynarovce okres V.[yšný] Svidník skupina asi 350 banderovcov. Podľa udania obyvateľov prišla táto skupina z Kurimy a Lipová. Toho istého dňa odišla do lesov smerom Benedikovce² – Štiavnik.

O 23.00 hod. prišla do obce Olšavka okres V. Svidník skupina 100 banderovcov. Táto po hodinovej zástavke odišla smerom k obci Vyslava³. Podľa údajov obyvateľstva prišla skupina z obce Gribov. Pozdejšie sa táto skupina zdržiavala v lesoch okolo obce Olšavka – Vyškovce – Potoky – Mergeška⁴ – Vagríneec.

Skupina asi 300 banderovcov sobrala z obce Világ okres Medzilaborce občanov Šimko J. a Horvátha, ktorí skupinu previedli cez hranice do Poľska smerom na obec Zubenisko. Po prevedení skupiny boli obaja prepustení domov.⁵

Dňa 8. 9. 1945 prevádzal o 01.30 hod. istý Cigán Tāncos Matej skupinu asi 120 banderovcov cez železnicu Kendice – Drienovská Nová Ves do lesov nad Ruskými Pekľanami. Tu sa zdržala skupina niekoľko hodín a odišla smerom na západ.

Spozorovaná bola tlupa asi 30 mužov v Skrabskom okres Vranov n/T., ktorá odišla smerom do obce Bystré.

Z obce Világ 300 mužov spozorovali na prechode do Poľska. Z obce Palota 100 až 120 mužov taktiež do Poľska. Z obce Pčoliné 30 až 60 mužov taktiež do Poľska. Z obce Pichne skupina nezisteného počtu prešla popri Snine a Starine na Zakarpatskú Ukrajinu.

Dňa 9. 9. 1945:

Prešla skupina asi 300 banderovcov z priestoru Detrík na Skrabské a Slov.[enský] Žipov, odtiaľ ďalej cez rieku Topľu na Zlatník a na Západ.

Objavili sa asi traja muži asi 3 km východne od obce Poráč, okres Spišská Nová Ves a tu sa dotazovali na najbližšie obce a počty obyvateľov týchto obcí.

O 11.30 hod. prišli do horárne u Poráča dvaja civilisti, kde sa dopytovali po partizánoch.

O 02.00 hod. skupina nezisteného počtu prešla obcami Užovie⁶ – Tolčemeš smerom na Čergov.

Dňa 10. 9. 1945:

Bolo spozorovaných v lese „Lendava“ v okolí obce Koterbachy asi 25 mužov. Dopytovali sa na jednotky ČA a čs. armády. O 20.00 hod. objavila sa skupina asi 25 mužov pri obci Koterbachy okres Spišská N.[ová] Ves. Táto mala na prsiach okružhle znaky vo farbách bielo-červeno-čierne. Ide tu pravdepodobne o spišských Nemcov, ktorí sa skrývajú v horách a sú t.č. v radoch banderovcov.

O 20.30 hod. prišla skupina 40 banderovcov zo smeru Lažany do obce Ostroviany okres Sabinov. Vzala so sebou občana Blichard Štefana, ktorý jej ukázal cestu na Čergov.⁷

Skupina nezisteného počtu z okolia Snina zdržuje sa v priestore Vihorlat.

Dňa 13. 9. 1945:

Spozorovaná skupina asi 100 mužov, ktorá prechádzala cez obce Malá Lodina, okres Prešov.

V priestore Čergov nad Sabinovom nachádza sa skupina asi 400 mužov. Ostatné skupiny sťahujú sa späť do Poľska.

Dňa 14. 9. 1945:

O 20.00 hod. prišla do obce Šiba okres Bardejov skupina 50 – 60 banderovcov. V obci vzala potraviny a odišla smerom na Kobyly. Vzala so sebou občana Gašpar Jozefa a Pavelka Jozefa, ktorí jej ukazovali cestu na Giraltovce.

Dňa 16. 9. 1945:

Skupina v priestore obce Šiba okres Bardejov je stále na mieste.

Dňa 17. 9. 1945:

O 20.00 – 22.00 hod. zdržovala sa v obci Vyšvola okres Bardejov skupina 50 – 60 banderovcov, ktorá po prestávke odišla neznámym smerom.

Dňa 18.9.1945:

Skupina v priestore Čergov stále na mieste.

Zo dňa 19. 9. a 20. 9. 1945 nedošlo hlásenia o situácii banderovcov.

B/ Výzbroj a výstroj banderovcov:

Skupiny banderovcov sú vyzbrojené väčšinou ťažkými a ľahkými guľometmi, puškami, automatmi /pôvodu ruského a nemeckého/, pištoľami, ruč.[nými] granátmi a objavilo sa niekoľko ľahkých mínometov a protitankových pušiek anglického pôvodu.

Mužstvo skupín má u seba 30 – 50 nábojov do pušky, 3 – 5 ručných granátov /pôvodu nemeckého, ruského, poľského a tiež čs. škody⁸/.

Pri ústupe z Poľska v dňoch 2. a 3. 9. 1945 bolo donesených niekoľko protitankových pušiek anglického vzoru, ktorých účinok má byť údajne proti ÚV veľmi dobrý.

Výstroj je rôznorodá a pochádza z armád: nemeckej, poľskej, maďarskej, ruskej a tiež slovenskej. Uniforma je v značne obnosenom stave a mužstvo tlup v mnohých prípadoch, možno vo väčšine je oblečené do civilného odevu.

C/ Spôsob boja, disciplína a zaobchádzanie s civil. obyvateľstvom:

Doteraz nedošlo k srážkam jednotiek čs. a ČA s banderovcami. Dá sa predpokladať, že tieto tlupy sa vyhýbajú boju neustálymi presunmi z priestoru do priestoru, vchádzajú do obcí, kde berú potraviny, vnášajú neistotu medzi civilné obyvateľstvo, pred ktorým častými pohybmi budia zdanie svojej sily a množstva.

Disciplína je údajne dobrá, až veľmi dobrá.

S civilným obyvateľstvom zachádzajú slušne iba kde-tu soberú so sebou z radov obyvateľstva sprievodcov, ktorých po splnení požadovaného

úkolu posielajú späť k rodinám. Došlo iba v jednom prípade k zabitíu občana Padomu⁹ z Breznice, predsedu KSS, ktorý bol tlupami zaškrtený.

D/ Zaobstarávanie potravín:

Vo väčšine prípadov tlupy prichádzajú do jednotlivých obcí, vydávajú rozkazy na prípravu stravy obyvateľom, najedia sa a odchádzajú bez toho, že by sa niekto staral o zaplatenie. Potraviny obstarávajú až odoberaním týchto od civilného obyvateľstva na spôsob rekvirácie. Iba v jednom prípade bolo zistené, že tlupa v obci Vinné okres Michalovce kúpila voľy, ktoré zaplatila dolármi /možno falošnými/.

E/ Velenia a vekové starie príslušníkov tlúp:

Velenie nad tlupami je v rukách dôstojníkov rôznych národností. Veľmi sú zastúpení Francúzi, Nemci, Poliaci, Rumuni, Taliani, Rusi-Ukrajinci¹⁰. Mužstvo je taktiež rôznej národnosti, prevládajú však Poliaci, Rusi-Ukrajinci, Maďari, sú tu však tiež Rumuni, Slováci a Nemci. Veková hranica príslušníkov tlúp pohybuje sa od 20 – 35 rokov. Všetci príslušníci sú slobodní.

F/ Propaganda medzi obyvateľstvom rozširovaná tlupami a soznamy:

Ako rozširujú príslušníci banderovských tlúp bojujú iba za demokratické Poľsko a osamostatnenie Ukrajiny a zároveň proti komunizmu. Nemajú v úmysle napádať obyvateľstvo a jednotky čs. pokiaľ im nebudú robené prekážky.

Rozširujú tiež správy, že ich je v Poľsku na 50 000 mužov a hodljú nadviazať spojenie tiež s čs. armádou.

Majú porobené presné soznamy staníc NB a ich obsadenie a všetkých činovníkov KSS na východnom Slovensku.

Sú vraj nepriateľmi toho aby niekto bol väznený pre svoje politické presvedčenie. V Poľsku údajne rozpustili niekoľko táborov, kde boli väznení politickí väzni a tiež na Slovensku sa informujú o tábory politických väzňov.

G/ Vlastné opatrenia proti tlupám:

Nateraz k likvidovaniu tlúp sú zasadené na vých. Slovensku 2 skupiny a to: Prvá skupina pod velením kpt. Samo v priestore Giraltovce, druhá skupina pod velením kpt. pech. Bajúsa v priestore obce Šiba okres Bardejov. Sú tiež prevádzkané akcie v priestore Branisko – Malý Šariš smerom severovýchodným.

K bojom proti banderovcom prišli do priestoru Prešov tiež jednotky ČA v sile motorizovaného pluku a niekoľko tankov.

Dňa 8. 9. 1945 bola o 22.30 hod. zaskočená a zajatá naša hliadka asi 50 mužov banderovcami, ktorú však hliadku po niekoľkých hodinách prepustili bez akýchkoľvek strát.

Tlupy sú roztrúsené po horách a lesoch, ľahko sa vyhnú prípadnému styku s našimi a ČA jednotkami.

Doteraz nebol hlásený prípad odporu nakoľko nedošlo k žiadnym srážkam.

H/ Záver: Všeobecne sa tlupy zdržujú v horách, lesoch a odľahlých obciach. Pri príchode do dediny prevedú najprv zaistenie tejto hliadkami a strážami. Celok potom pochoduje do dediny v trojstupe. Do dedín prichádzajú tlupy medzi 16.00 a 18.00 hod. a po odpočinku a nakŕmení sa odchádzajú okolo 02.00 hod. a 03.00 hod. Disciplína je dobrá, v mnohých prípadoch je veľmi dobrá. Obyvateľstvo navštevovaných obcí, ktoré bolo vojnou ťažko postihnuté a t.č. trpí znovu nedostatok je tlupami vyžierané, prestrašené a pesimistický pozerá na vývoj udalostí. Už oficiálne /v novinách bolo vypísané bezpečnostným orgánom, že si nevedia poradiť s tlupami a neprevádza sa protiopatrenie/ toto však bolo pred započatím akcii proti tlupám.

Doteraz sa nepodarilo zistiť či skupiny niekedy len 2 – 3 mužov preniknúvši na západ sústreďujú sa niekde na strednom Slovensku alebo, čo je tiež možné, príslušníci tlúp sa chcú dostať domov, nakoľko tohto spôsobu života sa už nabažili a vidia bezúčelnosť svojho jednania.

Dostane: MNO-HSOBZ ako hlásenie, VO-4, 2.odd., HVNB, 2.odd., a Pover. SNR pre veci vnútorné, III. odbor na vedomie.

Náčelník oblastnej správy OBZ:
mjr. pech. Pavel Marcely

ABS Praha, f. 307-97-25.

¹ Oreské východne od Strážskeho.

² Beňadikovce

³ Vislava

⁴ Dnes Nová Polianka.

⁵ Porovnaj dokument č. 31.

⁶ Zrejme Uzovce juhovýchodne od Sabinova.

⁷ Pozri dokument č. 38.

⁸ Rozumej z výroby československého závodu „Škoda“.

⁹ Správne Michal Potoma.

¹⁰ Rozumej Rusíni a Ukrajinci.

Okresné veliteľstvo NB Stropkov.

Stropkov, 20. september 1945.

Číslo: 126 dôv./45.

Vec: Banderovci ozbrojení –
hlásenie.

Dôverné !

Hlavné veliteľstvo NB – 2. odd.
zpráv. sekcia

B r a t i s l a v a . P r i a m o !

Hlásim, že v noci dňa 18. septembra 1945 asi o 23. hod prišlo do obce Vyšná Olšava, okres Stropkov asi 80 ozbrojených Banderovcov. Banderovci okolo tejto obce postavili silné stráže a zbytok týchto prebudilo obyvateľstvo z nočného odpočinku, ktorému rozkázali, aby pre nich pripravili jedlo a posbierali v obci chleba. Po najedení sa Banderovci dňa 19. septembra 1945 asi o 1 hod. odišli z Vyšnej Olšavy smerom na východ do bukového lesa zvaného „Kučkov“.

Banderovci boli vyzbrojení ľahkými guľometmi, automatmi, vojenskými puškami, pištoľami a nemeckými ručnými granátmi. Oblečení boli väčšinou v rovnošate nemeckého vojaka a aj v občianskom odevu. Títo sa opytovali miestneho obyvateľstva koľko je na stanici NB Nižná Olšava príslušníkov NB. Ďalej povedali miestnemu obyvateľstvu, že oni sú ukrajinskí vojaci, hľadajú komunistov a ruských vojakov. O ruských vojakoch, ktorí ich sledovali a sledujú aj teraz mali presné zprávy kde sa títo pohybujú.

Dňa 19. septembra 1945 asi o 19 hod. prišlo 132 ozbrojených Banderovcov z lesa od obce Turany do obce Vyšného Hrabovca, okres Stropkov. Vo Vyšnom Hrabovci rozostavili na cesty a prechody silné stráže, na obyvateľstvu domáhali sa jedla a chleba a keď sa najedli a sossbierali nejaký chlieb medzi obyvateľstvom, asi po polhodinovom odpočinku odišli smerom k obci Kelča, na čo potom z tohto smeru odbočili do bukových lesov smerom k obci Ďapalovce. Títo boli ozbrojení rovnako ľahkými guľometmi, puškami, pištoľami, ručnými granátmi a automatmi a oblečení boli takisto v rovnošatách nemeckého vojaka a v občianskom odevu. Miestnemu obyvateľstvu vo Vyšnom Hrabovci rozprávali, že všetci ruskí vojaci musia opustiť do 1. októbra 1945 československé územie a že namiesto týchto prídu do ČSR anglickí a americkí vojaci a že spoločne s týmito a vojakmi ČSR pôjdu aj oni bojovať proti SSSR.

O objavení sa obidvoch skupín ozbrojených Banderovcov bolo tu najším okresným veliteľstvom NB telefonicky vyzrozené ruské vojenské veliteľstvo – NKVD v Medzilaborciach dňa 19. septembra 1945, ktoré po týchto zaviedlo ihneď stopovanie.

Priepis tejto zprávy predkladám súčasne Posádkovému veliteľstvu, odd. OBZ v Michalovciach, Veliteľstvo 10. pešej divízie zpravodajský dôstojník v Košiciach, Veliteľstvo 10 pešej divízie odd. OBZ 2. odd. v Košiciach a Oblastnému veliteľstvu NB Prešov priamo.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-9.

[45]

Okresné veliteľstvo NB Stropkov.

Stropkov, 25. september 1945.

Číslo: 126-1 dôv./45.

Vec: Banderovci ozbrojení –
hlásenie.

Dôverné !

Hlavné veliteľstvo NB- 2. odd.
B r a t i s l a v a. Priamo!

Dodatkom k tunajšiemu fonogramu zo dňa 21. septembra 1945 a 24. septembra 1945 a k zpráve číslo 126 dôv./45 zo dňa 19. septembra 1945¹ hlásim:

Dňa 21. septembra 1945 asi o 10. hod. stretol sa Ján Bovan z Pakostova na križovatke chodníka v bukovom lese Ferligov medzi obcou Priťulany a Jakušovce s 11 ozbrojenými Banderovcami, ktorí naňho zvolali keď išiel lesom po chodníku „Stoj“. Keď Bovan na toto vyzvanie zostal stáť, opytoval sa ho jeden z Banderovcov, ktorý oproti nemu vystúpil z lesa, či má niečo fajčiť. Bovan tomuto odpovedal, že má len jednu cigaretu. Banderovec na to povedal Bovanovi „Dávaj ju sem“. Banderovec potom sa Bovana opytoval či má chlieb. Keď Bovan tomuto odpovedal, že má len malý kúsok, ktorý si vzal sebou na cestu z Pakastova do Stropkova, Banderovec tomuto odpovedal „Dávaj aj chlieb sem“. Na to sa Banderovec opytoval Bovana odkiaľ a kam ide a keď Bovan tomuto odpovedal, že do Stropkova niečo obstaráť do svojej domácnosti, tento ho prepustil. Keď Bovan odchádzal od Banderovcov, svolal z týchto jeden v lese sediaci Banderovec na ostatných „Stávajte idom“. Banderovci odobrali sa v ďalšej ceste lesom po chodníku smerom k obci Križlovce¹. Či okrem 11 Banderovcov bolo v lese aj viac, Bovan nevedel udať, že okrem spomenutých 11 Banderovcov, ďalších v hustom podraсте nevidel.

Dňa 22. septembra 1945 asi o 2. hod. prišli do obce Ďapalovce asi 50 Banderovci, ktorí sa v tejto obci zdržali do 4. hod. toho istého dňa a potom odišli smerom k obci Černina, okres Humenné. Banderovci si v tejto obci počínali ako obvykle, prosili jesť, chlieb a iné potravné články a proti obyvateľstvu nedopustili sa nijakých násilenstiev alebo rabovačiek.

Dňa 21. septembra 1945 s Banderovcami prišiel do obce Ďapalovce aj istý Peter Sova, asi 22-ročný, asi 165 cm vysoký, strednej postavy, štíhly, okrúhlejšej tváre, rovnej chôdze, ktorého Banderovci vzali sebou svojho času keď navštívili túto obec, aby im ukazoval smer cesty. Keď sa Sovu opytovali niektorí miestni obyvatelia prečo sa od Banderovcov nevráti domov, Sova týmto odpovedal, že tak urobiť nemôže, lebo má strach od Banderovcov, že ak by od týchto utiekol, žeby ho preto zavraždili.

Obyvateľstvo, najmä mužského pohlavia, ktorí sú členmi KSS a ilegálne pracovali v podzemnom hnutí proti fašistickému Nemecku, prejavujú strach, aby ich Sova nevyzradil Banderovcom a títo sa im za to ako príslušníkom KSS nepomstili. Sova je známy ako osoba práce sa vyhýbajúca, páchajúca stále trestné činy, najmä krádeže, pre ktoré bol občanmi a bezpečnostnými orgánmi prenasledovaný. Sova je pôvodom Poliak. Rodičia mu už zomreli. Má iba jednu sestru Stašku vydatú za kováčom Kovalikom v Košarovciach.

Dňa 24. septembra 1945 medzi 8. a 9. hod. zastavila asi 50 mužov ozbrojená skupina Banderovcov v lese medzi obcou Kelča a Vyšný Hrabovec Jána Pavúka z Vyšného Hrabovca, ktorý išiel na úrad MNV do Kelči. Banderovci sa Pavúka opytovali odkiaľ a kam ide, ďalej sa ho informovali o komunistoch a potom ho prepustili.

Pri vyšetrovaní a preverovaní horeopísaných zpráv o ozbrojených Banderovcoch bolo zistené výpoveďou Mária Rovasovej z Kelči, že títo sa zdržujú v lese zvanom Švidark v katastri obce Kelča pri kóte 220, kde už ich Rovasová a aj iní občania viac rázy videli.

Opísané zprávy o pohybe ozbrojených skupinách Banderovcov boli preverené a zodpovedajú skutočnosti.

Pri preverovaní horeopísaných zpráv o Banderovcoch bolo zistené, že sa jedná o tú jednu a samú skupinu, ktorá už bola niekoľko rázy videná tunajším obyvateľstvom a aj už po dva razy v tej ktorej obci v okrese.

Prepis tejto zprávy predkladám súčasne Posádkovému veliteľstvu 2. odd. OBZ v Michalovciach, Veliteľstvu 10. pešej divízie – zpravodajský dôstojník a Veliteľstvu 10. peš. divízie, odd. OBZ v Košiciach a Oblastnému veliteľstvu NB Prešov priamo.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

¹ Pozri predchádzajúci dokument č. 44.

² Krišľovce

[46]

VELITEĽSTVO 10. PEŠEJ DIVÍZIE
Číslo: 10.258/Taj.1.oddel.1935.

Košice, 21. september 1945.

O s o b i t n ý r o z k a z č. 9.
/Rozkaz pre prieskum/

I. Situácia: Dňa 21. septembra 1945 objavili sa Benderovci v počte asi 11 mužov v priestore lesa zvaného „Perligov“ medzi obcami: Prituľany a Jakušovce. Obrali istého občana a odišli smerom do obce Krišľovce.

Boli ozbrojení a nie je vylúčené, že v tom priestore bolo ich aj viac.

II. Úloha: Kombinovaná rota automatčikov od p. pl. 25 presunie sa ihneď autami do priestoru: Turiany¹ – Brusnica s touto úlohou:

a) prepátrať priestor : Turiany – Vyš.[ný] Hrabovec – Tokajík – Piškorovce² – Rohožník – Prituľany – Jakušovce – Brusnica – Miňovce,

b) objavivších sa Benderovcov likviduje,

c) prípadne podľa získaných zprav prevedie akciu v inom priestore.

III. Zásobovanie:

a) Proviantom: Peší pluk 25 vydá suchú stravu na 2 dni.

b) Dopravné prostriedky: 3. nákl. autá a 1 motocykel.

IV. Hlásenia: Veliteľ roty automatčikov hlási situáciu z najbližšej telef. stanice /pošta Keľča, alebo Stropkov/ vždy o 12.00 hod a 18.00 hod denne na Velit. 10. peš. div. 1. odd.

Predpokladaný koniec úlohy 23. 9. 1945 večer.

Dostanú: Všetci príjemci Osobitného rozkazu č. 8 na vedomie.

Veliteľ komb. roty aut. prevzal rozkazom osobne.

Za správnosť:
náčelník štábu:
mjr. gšt. Ján CISÁRIK

Veliteľ divízie:
plk. del. Emil PERKO, v.r.

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 11.

¹ Turany nad Ondavou

² Piskorovce

Stanica NB Humenné, okr. Humenné.

Číslo: 131 dôv./45.

Vec: Banderovská tlupa – objavenie sa
v obvode tunajšej stanice NB.

Humenné, 22. sept. 1945.

Hlavné veliteľstvo NB – 2.odd.
zprav. sekcia
B r a t i s l a v a . Priamo.

Hlásim, že dňa 21. septembra 1945 asi o 19.30 hod. prišla do obce Adidovce, okres Humenné, obvod tunajšej stanice NB skupina banderovcov – vlasovcov v počte asi 50 – 60 mužov. Skupina prišla smerom od obce Maškovce, okres Humenné a po príchode do obce, rozišla sa po jednotlivých domoch v menších skupinách, dvaja až traja muži spolu a žiadali od obyvateľov, aby im prichystali večeru.

Skupina bola vyzbrojená automatickými 10 ranovými puškami, ruskej výroby, obyčajnými puškami, zväčša výroby nemeckej, automatmi, výroby ruskej i nemeckej, ľahkými tanierovými guľometmi, ruskej výroby, a bolo medzi nimi pozorovať aj ťažké guľomety, vzduchom chladené, výroby nemeckej. Okrem toho skoro všetci členovia skupiny opatrení boli ďalekohľadmi rôznych typov a výroby. Oblečení boli v ruských, nemeckých a slovenských vojenských rovnošatách. Nachádzali sa medzi nimi aj takí, ktorí boli oblečení v civilnom obleku. Hovorili väčšinou len rusky. Bolo však medzi rečou medzi nimi badať, že užívajú aj slovenské výrazy z nárečí východného Slovenska. Dopravné prostriedky nemali so sebou žiadne. Oproti obyvateľom vystupovali slušne, nepoužili nikde žiadneho násillia a ani nikomu a nič násillím nevzali. Hovorili o sebe, že sú ukrajinskí povstalci a že bojujú za samostatnosť Ukrajiny v čom im je napomoci Anglia a Amerika. Medzi iným udávali, že smer ich cesty vedie na Ukrajinu a že cez východné Slovensko len prechádzajú. Taktiež sa dozvedali, že v akom pomere sú v obci zastúpení organizovaní členovia politických strán komunisti a demokrati.

Z obce Adidovce odišli asi okolo 23.30 – 24. hod. toho samého dňa po ceste smerom na obec Zubné. Z obce odchádzali po skupinách, t.j. asi po 4 – 5 mužoch spolu vo vzdialenosti asi 20 – 30 m skupina od skupiny. Takýmto spôsobom aj do obce prichádzali. Ako skupina banderovcov opustila obec Adidovce, prechádzal asi za pol hodiny cez túto obec smerom na Zubné a Papín čatár Ján C a r í k z Papína od OBZ Košice, ktorý išiel na návštevu do Papína k rodičom. Tento údajne medzi obcou Adidovce a Zubné narazil na posledné hliadky zo skupiny, ktoré podľa

jeho udania zahájili na neho paľbu, spočiatku z pušiek a potom aj z automatu a guľometu. Následkom tejto paľby sa potom čatár Carík vrátil do obce Adidovce, kde prenocoval do rána a ráno dňa 22. septembra 1945 dostavil sa na tunajšiu stanicu NB, kde prípad oznámil. Ako člen OBZ prípad ihneď telefonicky hlásil na OBZ Košice z tunajšej stanice NB.

Podľa vyšetrovania tunajšej stanice NB, občania z obce Adidovce, ktorí po odchode banderovskej skupiny z ich obce boli ešte začas hore, t.j. neodišli ihneď odpočívať, ale po skupinách po obci vymieňali svoje názory nad odohravším sa prípadom, nepočuli žiadne výstrely, ktoré by boli odznali po odchode skupiny z ich obce. Nezdá sa byť pravdivá okolnosť, že by hliadky zo skupiny banderovcov boli zahájili paľbu na čat. Caríka a to jednak preto, že sa vyhýbajú každého násilia a okrem toho výstrely z automatu a guľometu zvlášť v noci, boli by rozhodne počuli občania z obce Adidovce, čo sa však nestalo.

Skupina podľa zistených poznatkov medzi obcami Adidovce a Zubné z cesty odbočila do lesa smerom na Sninu. V obci Adidovce sa však jej niektorí členovia dopytovali na obec Starinu, kde sa údajne skupina má dostať. Ďalší smer cesty alebo jednotlivé miesta, kde sa skupina zdržuje, sa tunajšej stanici zistiť nepodarilo.

Hlásenie sa predkladá: Hlavnému veliteľstvu NB – 2. odd. zprav. sekcii priamo, Oblastná správa OBZ Košice priamo, posádkovému veliteľstvu – oblastný zpravodajský dôstojník Humenné a Oblastnému veliteľstvu NB Humenné služobným postupom.

Veliteľ stanice NB neust.
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

[48]

Okresné veliteľstvo
NB Medzilaborce.
Číslo: 62-3/1945.dôv.
Vec: Benderovci objavenie sa –
hlásenie.

Medzilaborce,
22. september 1945.

Hlavné veliteľstvo NB
zprav. sekc.
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že v noci z 20. na 21. sept. 1945 asi o 3.00 hod. prišli do obce Palota, okr. Medzilaborce neznámi ozbrojení muži v počte asi 15 –

20 mužov. Spomenutí mužovia boli ozbrojení automatmi a granátmi. Oblečení boli v rovnošate býv. nemeckej armády. Hovorili po ukrajinsky. Títo ozbrojení mužovia po príchode do obce Palota, vošli do bytu Michala Mochnáča a žiadali od neho, aby im vydal vojenské šaty, ktoré má mať doma uschované. Mochnáč z obavy spomenutým mužom vydal jednu súpravu voj. šiat a jeden pár voj. topánok chcejúc sa ich zbaviť, nakoľko mu títo vyhrážali, že keď uvedené veci nedá, bude s ním zlé.

Po odchode od Michala Mochnáča išli k Andrejovi Paškovi v Palote, ktorý i proti vôli im musel otvoriť a zažať svetlo. Keď do jeho bytu vošli nazlostení Pašku ubili a mu povedali, že keď sa to bude opakovať s ním ináč zatočia a odchádzajúc od menovaného zobrali mu jeden pár číziem.

Ďalej išli k Andrejovi Kavalkovičovi od ktorého vzali tabak, ktorý mal Kavalkovič doma pre svoju potrebu a odišli preč. Potom išli k Michalovi Medvedovi ktorého vyzvali aby s nimi išiel do lesa a vydal im pušku, ktorú tam má schovanú, čo menovaný aj urobil. Po tomto prevedení asi o 4.30 hod. odišli z obce Palota smerom na poľské hranice.¹

Ďalej hlásim, že v noci z 21. na 22 sept. 1945 asi o 23. hod. prišli opäť do obce Palota, okr. Medzilaborce neznámi mužovia v sile asi 35 – 40. Ozbrojení boli puškami, automatmi, pištoľami a granátmi. Oblečení boli tiež v rovnošate býv. nemeckej armády údajne pod velením istého učiteľa z Oslavíc² – Poľsko, meno ktorého sa zistiť nedalo a jeho zástupcu syna býv. starostu tiež z Oslavíc – Poľsko. Títo mužovia chodili v obci Palota z dom do domu a opytovali sa kde komu čo predchádzajúceho dňa bolo odcudzené. Pri tom poznamenali, že to boli nejakí banditi, ktorí pod ich menom chodia kradnúť. V tom čase bola v obci Palota usporiadaná tanečná zábava, na ktorú aj uvedení mužovia prišli, kde prehlásili, že keď ich niekto prezradí, zradcu na mieste odstrelia, lebo oni bojujú proti komunizmu a nikomu nič nerobia. V obci Palota sa v tom čase tiež nachádzala hliadka zo stanice NB Vydraň, si stopujúca po smere ich príchodu a odchodu tiež aj počte. Túto hliadku uvedení mužovia v obci zastavili. Tejto hliadke rešp. strážm. Mikulášovi Giňovskému³ prikázali, aby ich neprezradil, lebo keď zistia, že ich prezradil nabudúce prídu do obce Vydraň, okr. Medzilaborce s väčšou silou a potom so všetkými príslušníkmi NB urobia poriadok.⁴ Asi o 3. hod. uvedení ozbrojení mužovia odišli smerom na Poľské hranice.

Hlásim, že do tun. okresu je nutne potrebná vojenská pomoc, aby takto mohol byť poriadok a bezpečnosť v tunajšom okrese zjednaný.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

¹ Dňa 1. februára 1946 obyvatelia obce Palota Ivan Vasko a Andrej Kavalkovič boli podrobení výsluchu a vypovedali o návšteve ich dediny príslušníkmi UPA nasledujúco: „Dňa 20. septembra 1945 a 21. septembra 1945, keď našu dedinu navštívili banderovci, niekoľko banderovcov spalo u Jána Spišiaka mladšieho, obyvateľa z Paloty, tamtiež príslušného. Toto sa opakovalo pri každej návšteve banderovcami, kde ich srdečne privítal a uhostil. K tomu podotýkam, že Hučko Gregor starší, pri príležitosti reorganizácie MNV, keď sa do dediny dostavilo viac banderovcov, medzi nimi dvaja dôstojníci, menovaný Hučko Gregor starší pristúpil k jednému z dôstojníkov, vzal jeho čapicu do rúk, potľieskal ho po pleci a povedal: Podívalte sa ľudia, to nie je čert, ale náš človek. Aj uňho banderovci spali a ich hostil.“ (ABS Praha, f. 302-142-6.)

² Oslawica, východne od Medzilaboriec na poľskej strane.

³ Vypoveď strážm. Mikuláša Giňovského sa publikuje v dokumente pod č. 48.

⁴ Uvedené skutočnosti v podstate v rovnakom znení boli zopakované v hlásení stanice NB Vydraň okres Medzilaborce z 25. septembra 1945, adresované Poverenictvu SNR pre veci vnútorné a pozoruhodne nadporučíkovi NKVD Michajlovovi. V súvislosti s vyšetrovaním krádeží v obci Palota a stretom príslušníkov UPA s hliadkou NB z Vydrani bolo podotknuté: „Ďalej hlásim, že dňa 21. 9. 1945 asi o 11 hod. prišli opäť do obce Palota, okres Medzilaborce neznámi ozbrojení mužovia v sile asi 35 – 40, ktorí prišli za tým účelom, že vyšetrujú krádež, ktorú predošlého dňa spáchali neznámi ozbrojení mužovia. Pri tejto príležitosti bola tiež v obci Palota, okres Medzilaborce hliadka z tunajšej stanice NB Vydraň, ktorá mala za účel, aby tam zistila, čo a aká sila tam bola. Hliadka keď odchádzala z obce Palota asi o 11. hod., táto dostala upovedomenie, aby si dala pozor, nakoľko, že je už nižný koniec obce Palota obsadený, pričom hliadke nebolo už možné, aby bola mohla uniknúť a musela v obci ostať. Asi za pol hod. prišli nez.[námi] ozbrojení muž.[i] k hliadke, ktorá sa stretla pri kostole, ktorí jej povedali, aby sa nič nebáli, že jej nič nespravia, ale aby sa z hliadky NB žiaden neodvážil strieľať, nakoľko, že ich postrieľajú a povedal jej, aby šla do školy a bola tam, lebo ináč, že sú nútený ich postrieľať, čo hliadka musela proti presile to spraviť, pričom bola tam až do 5.00 hod. rána.“ (ABS Praha, f. 307-97-3.)

[49]

Z á p i s n i c a

napísaná dňa 31. januára 1946 vo veci údajov p. strážmajstra NB Mikuláša Geňovského zo stanice Vydraň.

Dňa 21. IX. 1945 asi o 3. hodine v noci keď banderovci obsadili dedinu Palotu a istých občanov vykradli hneď nasledujúci deň t.j. 22. IX. 1945

bol som na hliadke v obci Palota, okr. Medzilaborce za účelom, aby som vyšetril čo predošlého dňa banderovci v obci previedli. Keď som prišiel do obci Palota a musel som sa zdržať asi do 23. hodiny za istyma ľuďmi, ktorých som mal vypočuť, aby som mal presné zprávy, oznámili mi občania, že dedina je obsadená z oboch strán banderovcami. Keď som videl, že nemám iného východiska len ostať v obci Palota, musel som ísť do školy, kde mládež usporiadala tanečnú zábavu. V službe som bol s des. nsk. Michalom Martičišinom z Driečnej, ktorému som povedal, aby sme si služobnú zbraň /automaty/ uschovali pri škole bývajúcej občianky a prišli sme do miestnosti, kde sa poriadala tanečná zábava. Asi o pätnásť minút prišli do miestnosti asi osem banderovcov ozbrojených automatmi a granátmi /mali nemecké zbrane/, nastavili na nás automaty a ich veliteľ nás vyzval, aby sme hneď opustili miestnosť a šli s ním na dvor. Keď sme prišli na dvor, posadili sme sa na zrub studne, pri čom mne hovoril moje meno, mená našich členov NB na stanici Vydraň, ďalej mne hovoril, aby sme sa nebáli, že nám sa nič nestane, keď nebudeme na nich strieľať, nebudú ani oni na nás. V prípade, keď by sme použili na nich zbraň, tak nás rozstrieľajú, keďže ich je viac ako nás na stanici. Ďalej mne povedali, či v Medzilaborciach dajú sa kúpiť noviny a či im môžem doniesť. Na to som im povedal, že kúpiť sa dajú, lenže doniesť im nemôžem. Na tieto slova odpovedali, že kúpené noviny aby som odovzdal občanovi Jánovi Čekanovi z Paloty, príslušný tamtiež, nakoľko dotýčný nám vždycky povie o pomeroch v okrese /čo sa týka vojska, jak silná je stanica NB a pod./. Keď som prišiel služobne po druhé do obce Palota, stretol som sa z Jánom Čekanom a pýtal sa ma či som mu niečo nedoniesol. Na to som mu povedal, že neviem nič, že skôr on vie čo je nového v obci Palota. Ďalej nepovedal nič a tým sme sa rozišli. Ešte podotýkam, že pri rozhovore na školskom dvore s banderovcami som sa zmienil či by kúpené noviny nemohol som odovzdať občanovi Gregorovi Hučkovi, tiež z Paloty, keďže toho lepšie poznám, načo mne povedali, že môžem im nechať aj uňho, že aj on je s nami, ale lepšie je nechať u Jána Čekana.

Ešte pri tej príležitosti mne povedali, že v prípade zatknutia Jána Čekana a zabratie ho z Paloty ma rozstrieľajú nakoľko ich je vždy viac ako nás a obsadia nám aj našu stanicu a mňa rozstrieľajú. Z toho dôvodu podrobnosti /prípady s novinami/ som nehlásil podľa rozkazu Hl. vel. NB, nakoľko tak ja, ako aj moji kolegovia boli ohrození na živote.

Zápisnica prečítaná a podpísaná.

D. a. h.

Stržm. Geňovský

P r i e p i s .

Stanica NB Papín, okres Snina.

Papín, 26. september 1945.

Číslo : 101 dôv./45.

Vec: Stanica NB Papín, prepadnutie
banderovcami.

Hlavné veliteľstvo NB,
zprav. sekcia

Odpoveď na čís. 20 zprav./45,
zo dňa 10. 7. 1945.

B r a t i s l a v a .

Hlásim, že výp. členovi NB Jozefovi Kovaľovi, zo stanice NB Papín, bola na deň 22. 9. 1945 udelená vzdialenka do obce Snina, pre usporiadanie rodinných záležitostí.

Pri návrate zo vzdialenky, výp. člen NB Jozef Kovaľ zo Sniny viezol sa na príležitostnom povozе roľníka Roháča z obce Pichné, aj s jedným neznámym občanom z obce Pichné.

Na ceste medzi obcou Snina – Pichné¹, jeden neznámy vojak oblečený v čsl. blúze, čapici /lodže/ a v ruských nohaviciach, ozbrojený ruským automatom, pištoľou, nem. granátmi a ďalekohľadom, zastavil povoz a výp. člena NB Jozefa Kovaľa vyzval, aby z voza zišiel dolu, ktorý výzvy uposlúchnul a neznámy vojak sa ho pýtal, či je komunista. Výp. člen NB Kovaľ odpovedal, že komunista nie je. Neznámy vojak sa opäť opýtal, čo je vlastne. Tento odpovedal, že je členom NB na stanici NB Papín a zároveň menovaného legitimoval. Po zlegitimovaní neznámy vojak, nariadil povozníkovi, aby odišiel. Ku neznámemu vojakovi, potom sa pripojil ešte jeden neznámy vojak, ktorý bol skrytý a bol oblečený v nem. rovnošate a ozbrojený bol ľahkým ruským guľometom, pištoľou, ručnými granátmi a ďalekohľadom. Na ceste výp. člena NB Kovaľa vyzvali, aby išiel s nimi, ktorého neznámi vojaci odvedli do blízkeho lesa.

Výp. člen NB Kovaľ, keď prišiel do lesa, okolo neho nahromaždilo sa asi 70 neznámych vojakov, oblečených v nemeckých, ruských a čsl. uniformách, ozbrojení boli ľah.[kými] ruskými guľometmi, automatmi, pištoľami, ručnými granátmi a ďalekohľadmi. V lese neznámi vyšetrovali menovaného, ako sa volá, kde je zamestnaný, odkiaľ je, či pozná okolité obce a v ktorej obci je ruské vojsko. Potom sa pýtali, koľko žandárov je v Papíne, koľko je komunistov a akého smýšľania je veliteľ. Po vyšetrovaní s menovaným všetci odišli do obce Pichné, kde prišli asi o 16.30 hod. a pýtali sa, kde je hostinec. Nakoľko v hostinci nemali nič vypiť, vyzvali Fedora Sisáka z Pichného, aby im priniesol pálenku, ktorý im priniesol

asi 1 liter. Medzi tým rozkázali si neznámi vojaci večeru asi pre 5 osôb. Keď sa navečerali a pálenku vypili, za toto zaplatili. Koľko, to výp. člen NB udal nevie, ale platili čsl. peniazmi.

Z obce Pichné všetci odišli, kde sa na konci obce výp. člena NB Jozefa Kovaľa pýtali, kadiaľ je najbližšia cesta do Papína, ktorý im cestu ukazoval. Cestou prešli obec Nechvál'. Poľanka² a do obce Papín neznámi vojaci, spolu s výp. členom NB Kovaľom prišli asi o 24. hod. Potom neznámi vojaci /banditi/ pýtali sa, kde je stanica, ktorý im kasáreň NB ukázal. Po tomto banditi celú obec obstali ako aj kasáreň NB a výp. člen NB Kovaľ musel zobudiť členov NB. Po tomto 2 banditi vošli na stanicu NB, potom vošli 3 ďalší aj s veliteľom /poručík/ a na konci vošli ešte 2 ďalší banditi.

Keď sa všetci na stanici NB usadili, začali príslušníkom NB vysvetľovať a pritom sa pýtali, že či vedia, kto sú oni. Potom sa sami priznali, že sú banditi a začali ich program čítať z jedného neznámeho rozkazu. Rozkaz čítali ukrajinsky. Medzi iným čítali a hovorili, že bojujú za samostatnú Ukrajinu, proti komunizmu, kolchozom, proti Židom a proti bolševikom a že bojujú za demokraciu. V tomto že ich napomáha Amerika a Anglia, a že slovenským komunistom nerobia nič.

Asi o 1.45 hod. dňa 23. 9. 1945 všetci zo stanice NB a okolia odišli smerom na obec Nižná Jablonka. Výp. člena NB Jozefa Kovaľa zanechali na stanici NB. Príslušníci NB odvedení, odzbrojení, ani zranení neboli.

Prípád bol ihneď, t.j. 23. 9. a 25. 9. 1945 hlásený poslom oblastnému veliteľstvu NB v Humennom na ďalšie pokračovanie, nakoľko tunajšia stanica NB dosiaľ zriadený telefón nemá.

Hlásenie obdrží: HVNB – 2. odd. zprav. sekcia Bratislava originál priamo, priepis priamo OBZ Košice, pos. vel. – odd. OBZ Humenné, zprav. sekcia NB Košice, ONV Snina a obl. vel. NB Humenné sl. postupom.

Veliteľ stanice NB neust.
[nečitateľný podpis]

ŠA Prešov – pobočka Humenné, f. ONV Snina 1945 – 1949, šk. 2, č. 305/1945.

¹ Pichne

² Nechválova Polianka

Stanica NB Telepovce, okres Snina.	Telepovce, 25. september 1945.
Číslo: 31 dôv./45.	
Vec: Banderovci objavenie sa –	
hlásenie.	Okresný národný výbor,
Odpoveď na číslo 305/1945 prez.,	S n i n a .
zo dňa 6. sept.1945.	

Oznamujem, že dňa 23. sept. 1945 medzi 21. a 22. hod. prešlo cez obvod tun. stanice tlupa asi počte 50 ozbrojených banderovcov, cez obec Nižná Jablonka do obce Telepovce. V obci Telepovce bola tanečná zábava, kde banderovci obsadili budovu s ľahkými kulometmi, v ktorej sa konala tanečná zábava a na to hneď traja z týchto mužov vošli do miestnosti a začali na prítomných občanov kričať, že aby sa nebáli oni sú banderovci, ale nikomu neurobia nič, aby tancovali ďalej. Za týmito prišlo potom ešte asi desať ďalších ozbrojených mužov. Ktorí rozprávali prítomným obyvateľom, že oni nič nechcú, len zničiť komunizmus a kolchozy, oni sú demokrati, ich podporuje Amerika a Anglia. Pri zábave sa začali rozprávať s ľuďmi, ktorým hovorili, že peňazí a všetkého majú nadostač. V miestnosti, kde sa konala zábava sa zabavili asi hodinu. Ako stadiaľ odchádzali, sobrali so sebou dvoch chlapcov, ktorí ich museli odprevadiť až na slovensko-poľskú hranicu. Na hranici dali chlapcom 130,- Kčs a pustili ich domov. Banderovci išli smerom na obec Bálnica¹, ktorá je protihlom pásme od obce Telepovce je vzdialená asi 10 km.²

Banderovci boli oblečení v nemeckých a ruských uniformách, ozbrojení boli automatmi, automatickými puškami, ľahkými kulometmi, granátmi, pištoľami a pancierovými päťami. Hovorili medzi sebou ako aj s ľuďmi po ukrajinsky. Uvedených banderovcov videli všetci ľudia, ktorí boli na zábave.

Banderovci pravdepodobne cez naše územie prechádzajú do Poľska za akým účelom doposiaľ sa tunajšej stanice nepodarilo zistiť. V tomto smere sa stále stopuje. Kladný výsledok bude Vášmu úradu dodatočne oznámený.

Veliteľ stanice neustanov.
[nečitateľný podpis]

ŠA Prešov – pobočka Humenné, f. ONV Snina 1945 – 1949, šk. 2, č. 305/1945.

¹ Bálnica

² Porovnaj s hlásením IFS v Telepovciach (dnes Osadné) – nasledujúci dokument č. 52.

Inšpektorát finančnej
stráže Telepovce.
Číslo:19/Taj-1945
Situačná správa z obvodu
inšpektorátu fin. stráže Telepovce.

V Telepovciach,
27. septembra 1945.

T a j n é !

K č.: 2/Taj-I/2-1945.Pov.SNR pre fin.

Hlavné veliteľstvo NB,
2. oddelenie
B r a t i s l a v a.

Predostieram so správou, že v noci z 23. 9. na 24. 9. 1945 prešli banditi cez tunajšiu obec Telepovce, kde došli okolo polnoci.

K tejto správe udávam: Hliadka z oddelenia fin. stráže Tepelovce, ktorá konala službu v blízkosti budovy kasárne fin. stráže, asi o 23.30 hod. počula krik v okolí školy, kde bola práve zábava. Odobrala sa tam, aby zistila, čo sa robí. Keď tam stála asi 5 minút pri dverách školy, prišli ku ním ozbrojení traja banditi a predstavili sa im „Sme banditi“. Hneď ich zaistili automatmi s vyzvaním, aby nič nepodnikali, lebo že ich postrieľajú a potom, že pôjdu postrieľať ostatných a kasáreň, že vyhodia do vzduchu v prípade, že niečo podniknú. Tiež im hovorili, že škoda im niečo robiť, lebo ich je tuná viac. Potom vošlo do miestnosti ešte asi 10 banditov a ostatní obsadili budovu školy, kde bola zábava. Niektorí z obecnstva vyskočili oblokmi, ale hneď boli vonku chytení a vrátení späť do vnútra, takže nesmel nikto opustiť miestnosť. Keď sa obecnstvo ukludnilo, jeden bandita prečítal leták, ktorého obsah bol, že oni sú nie banditi, ale demokrati, ktorí bojujú proti komunizmu. Po prečítaní letáka asi jednu hodinu sa zabávali s obecnstvom a potom sa všetci pobrali smerom na št. hranicu. Hliadku fin. stráže mali štyria zaistenú a musela ísť s nimi až za kasáreň a prepustili ju až vtedy, keď ostatní boli už v bezpečí. Dali jej však vyhrážku, že ak niečo podniknú, že sa vrátia a všetkých postrieľajú. Banditov bolo asi 50 a ku kasárni nešiel z nich žiaden. Všetci boli vyzbrojení automatmi, pištoľami a granátmi. Od kasárne si zobrali so sebou dvoch mužov v civile, ktorí im museli ísť ukázať cestu až na št. hranicu. Týmto údajne za to zaplatili.

Ďalej som zistil podľa udania ľudí, že poľská vojenská posádka, ktorá konala ostrahu št. hranice, presťahovala sa z obce Balnica do obce inej. Údajne má to byť Čišna¹. Jednotke tejto velí poručík Malinovský.

Poľské úrady začali evakuovať obyvateľstvo pohran. pásma ukrajinskej národnosti. Z tohto obyvateľstva, ktoré podľa údajov má byť preťahované na Ukrajinu, mnohí ušli do hôr, kde sa ukrývajú.

Sila vlastnej fin. stráže a jej umiestnenie je také ako bolo podané vo zpráve z 12. 9. 1945. Čj.:11/Taj-1945.

Prednosta inšpektorátu v zast.
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Cisna

Частина II.

МІЖ ПЕРШИМ ТА ДРУГИМ РЕЙДОМ

(жовтень 1945 р. – березень 1946 р.)

Časť II.

MEDZI PRVÝM A DRUHÝM REJDOM

(október 1945 – marec 1946)

Part II.

BETWEEN THE FIRST AND THE SECOND RAID

(October 1945–March 1946)

VELITEĽSTVO 10. PEŠEJ DIVÍZIE
Číslo: 10392/Taj.1.oddel.1945.
Vec: Osobitný rozkaz č. 10.

Košice, 5. okt. 1945.

Prílohy: 1 /oleáta/, 1 plán.¹

Podľa rozdeľovníka.

OSOBITNÝ ROZKAZ ČÍS. 10.

I. Situácia: V dôsledku odsunu práporu p. pl. 7 a 23 javí sa situácia bojových jednotiek 10. peš. div. sv.² oblasti divízie takto:

a/ 1. a 2. rota automatčikov od VO-3, dislokovaná v priestore Vyšný Orlík – Lodomírova³ zaisťuje tento priestor, kam vysielajú hliadky v okruhu svojej činnosti zvlášť smerom severným k poľským hraniciam.

b/ Vlastná skupina „BAJÚS“, dislokovaná v priestoroch: Lipjany,⁴ Ľubotín, Stará Ľubovňa hliadkuje po ceste Prešov – Bardejov a zabráňuje prenikaniu zvyškov Benderovcov na jz. od tejto čiary.

c/ Roty peš. pluku 25 ponechané k dispozícii veliteľovi 10. peš. div. pre prípadné boj. použitie proti Benderovcom sú ubytované v Košiciach.

d/ I/20 prápor dislokovaný v dôsledku mierovej organizácie v Bardejove, prevádza výcvik nováčkov svojho práporu.

II. Úloha:

A/ I/20 prápor dislokovaný v Bardejove, vytvorí zo svojho počtu asist. oddiel, do ktorého zaradí dôstojníkov, rotmajstrov a mužstvo starších ročníkov postrádateľných pre výcvik nováčkov a bude pripravený:

a/ Ihneď zasiahnuť v prípade získaných správ o objavivších sa Benderovcoch a týchto likvidovať.

b/ Na požiadanie NB, resp. fin. stráže poskytnúť dočasne asist. výpomoc v smysle nar. velit. 10. peš. div. čís. 10354/Taj.1.oddel.1945 „Rozkaz pre zaistenie pohraničného územia“ a všetkých doplnkov, vydaných k tomuto rozkazu. Hranice činnosti I/20. práporu vid' pril. oleáta.

B/ Roty p. pl. 25 presunú sa do nových ubytovacích miest a to:

– 1. pešia rota a 3. rota automatčikov presunú sa do Humenného, kde sa ubytujú a mimo prevádzania výcviku:

a/ okamžite zasiahnuť proti objavivším sa zvyškom Benderovcov,

b/ poskytnú dočasnú asist. výpomoc a to čo najrýchlejšie keď o to budú požiadané orgánmi NB, resp. fin. stráže v priestore svojej pôsobnosti podľa pril. oleáty.

– 2. rota automatčikov presunie z doterajšieho ubyt. miesta:

1. čatu aut. do Medzilaboriec,

2. čatu automat. do Sniny, s úlohami ako u rôť p. pl. 25 v Humennom, ale v priestoroch podľa prílohy oleáty.

V dôsledku toho veliteľ 1. peš. roty p. pl. 25 ihneď prevedie „Ohlásenie transportov v smysle služ. predp. Ž-II-2, na ŽVT-Košice a vyžiada si potrebné transporty podľa priloženej prílohy čís. 3 služ. predp. Ž-II-2, najmenej však 48 hodín pred nakladaním, a to zvlášť pre roty, ktoré sa presunú do Humenného a zvlášť pre 1. čatu do Medzilaboriec.

Vykładacia stanica pre 2. čatu automat. spolu s 1. rotou pešou je Humenné, odkiaľ sa 1. čata aut. presunie peším pochodom do Sniny ihneď po príchode do Humenného, po ceste: Kamenica n/Cir.[ochou] – Dlhé n/C.[i-rochou] – Snina.

IV.⁵ Styk a spojenie:

SV Jednotky „FUKSA“ – Prešov,

SV skupiny „BAJÚS“ – Lipjany – Lubotín – St.[ará] Ľubovňa,

SV rôť aut. VO-3 – Vyš.[ný] Orlík – Ladomírova,

SV 1. čaty aut. p. pl. 25 – Medzilaborce,

SV 2. čaty aut. p. pl. 25 – Snina,

SV 1. peš. roty a 3. roty aut. – Humenné.

Spojenie medzi sebou a s nadriadenými veliteľstvami uskutočňuje na štátnych linkách poštovej správy, prípadne rádiotelegraficky, alebo kuriérom.

V. Hlásenie:

a/ Hlásenia o zaujatí nových SV predložte na velit. 10. p. div. ihneď po zaujatí nových SV.

b/ Dôležité správy pre každé poskytnutie dočasnej asist. výpomoci jednotkám MV, resp. fin. strážam hláste ihneď.

Roty p. pl. 25 podriaďujem po takt.[ickej] stránke vel. jednotky „FUKSA“.

VI. Zásobovanie: Roty peš. pluku 25 pričleňujem po stránke hospodárskej k hosp. správe p. pl. 20. Zásobovanie bude sa diať v dohode s MNV v Medzilaborciach a Snine. V posádke Humenné normálnym spôsobom v tamojších kasárňach.

VII. Zdravotné opatrenia: Pokyny ohľadom zásobovania vydá vel. rôť. hospodár p. pl. 20.

Velitelia rôť p. pl. 25 po príchode do nových SV ihneď uzavru smluvu s miestnymi lekármi v miestach veliteľov čiat k vykonaniu zdrav. prehliadok a prípadných odsunov ranených.

Dostane: Veliteľ jednotky „FUKSA“, skupina „BAJÚS“, 1. pešia rota, 2., 3. rota automatčikov p. pl. 25, ŽTV-Košice, p. pluk 20, 3., 2. oddel., OBZ, týl., zdrav. správa veliteľstva 10. peš. div. na prevedenie, VO-4 a VIII. sbor na vedomie.

Za správnosť:
prednosta 1. oddelenia:
škt. pech. Alojz SVETELSKÝ.

Veliteľ divízie:
plk. del. Emil PERKO, v.r.

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 11.

¹ Nepublikujú sa.

² T.j. severovýchodnej oblasti.

³ Ladomirová

⁴ Lipany

⁵ Nesprávne číslovanie podľa originálu.

[54]

Oddelenie Finančnej stráže Runina.
Číslo: 155/1945.

V Runine, dňa 7. 10. 1945.

Vec: Obyvatelia poľskej Ukrajiny;¹
ilegálny a hromadný prechod do
Čsl. republiky.

S Ú R N E !

Okresnému národnému
výboru
v S n i n e .

Už dva týždne pozorovali príslušníci tun. odd. fin. stráže, že na protiľahlom pohraničí na poľskej Ukrajine sa obyvateľstvo ukrýva v lesoch.

Dnes, dňa 7. 10. 1945, v ranných hodinách prihlásilo sa na tun. odd. 82 Ukrajincov nad 15 rokov a 67 detí vo veku do 15 rokov. Všetci sú z protiľahlého pohraničia z obce Wetlina a štátne hranice prekročili ilegálne. So sebou majú 40 kusov kráv, 23 kusov teliat, 10 koní, 5 žriebät a 7 kusov oviec.

Tunajšia finančná stráž sa pokúšala vrátiť Ukrajincov späť za štátnu hranicu, čo oni odopreli a ubytovali sa prechodne v obci Runina, okres Snina. Povedali, že radšej ich môžeme postrieľať, alebo akokoľvek s nimi naložiť, ale do Poľska sa nevrátia. Dôvod, prečo opustili svoje obce v Poľsku a prečo sa ukrývali v lesoch, udávajú nasledovný: „Pred dvoma týždňami prišli do našej obce Wetlina poľskí vojaci a nariadili rýchlu prípravu na vystahovanie do SSSR² preto, že sme ukrajinskej národnosti. Nariadenie sme uposlúchli, zbalili svoje najnutnejšie veci a na vozoch sme sa odvážali do obce Czisna³, odkiaľ sme mali byť hromadne transportovaní. Tu nás Poliaci obrali o veci aj dobytok a poslali, že môžeme ísť, kde chceme.

Vracali sme sa do rodných obcí, aj v iných obciach sa totiž robilo podobné. Doma v našej obci boli iní poľskí vojaci, ktorí za našej neprítomnosti všetko vyrabovali, niektoré domy podpálili a keď nás uvideli, bez príčiny do nás strieľali. Mnohých aj poranili. Rozpáchli sme sa do hôr, kde sme sa skrývali celé dva týždne a teraz vplyvom zimného daždivého počasia boli sme nútení prejsť na Čsl. územie a uchýliť sa v obci.

Prosíme, aby sme boli ponechaní v Čsl. republike do tej doby, kým sa naša otázka vysťahovania nevyrieši. Ochotní sme ísť kdekoľvek pracovať.“

Tunajší úrad prosí o podanie rýchlej zprávy, ako naložiť s prisťahovalcami. V prípade, že sa budú musieť vysťahovať za štátnu hranicu, prosím o zaslanie vojenskej posily.⁴

Vo veci bol vyrozumený Okresný národný výbor v Snine, Povereníctvo SNR pre financie v Bratislave cestou Inšp. fin. stráže v Ulici a vel. 4. oblasti, OBZ v Bratislave.

[nečitateľný podpis]
spr. odd.

ŠA Prešov – pobočka Humenné, f. ONV Snina 1945 – 1949, šk. 3, č. 538/1945.

¹ Termín „poľská Ukrajina“ je vecne nesprávny a v slovenskom prostredí takmer nepoužívaný (hoci sa v niektorých dokumentoch vyskytuje). V takomto podaní teritoriálne vymedzuje oblasť juhovýchodného Poľska obývaného rusínskou a ukrajinskou menšinou (tzv. Lemkovina).

² Dňa 9. septembra 1944 bola v Lubline uzatvorená dohoda medzi komunistickou poľskou vládou (Výborom národného oslobodenia) a vládou USSR o vzájomnej výmene obyvateľstva – evakuácii ukrajinského obyvateľstva z teritória Poľska a poľských občanov z územia USSR (bola výsledkom vymedzenia novej poľsko-sovietskej hranice; podobné dohody podpísala poľská vláda aj s vládami Bieloruska a Litvy). Uvedená zmluva deklarovala dobrovoľnosť vzájomného presídlenia, hoci v priebehu jej realizácie sa ukázala ako fikcia. Na Zakerzoní sa tak od roku 1945 rozpútala rozsiahla propagačná akcia v snahe nakloniť lemkovské obyvateľstvo na presídlenie do ZSSR. Hoci na začiatku agitácia spĺňala stanovený cieľ – na presídlenie sa hlásilo obyvateľstvo zo zničených i frontom poškodených obcí a chudobné obyvateľstvo (určitú úlohu v tejto situácii zohrali aj obavy z kulminujúceho poľsko-ukrajinského napätia a silnejúcich protiukrajinských nálad v Poľsku), v polovici roka 1945 sa však dobrovoľné presídlenie takmer zastavilo a dokonca sa objavovali prípady nelegálnych návratov presídlelcov naspäť do Poľska. Za týchto okolností varšavská vláda najprv pristúpila k niektorým politickým a ekonomickým opatreniam, inými slovami k nátlaku, ktorým chcela donútiť Lemkov vysťahovať sa do ZSSR. Od jesene 1945 poľská komunistická vláda pristúpila k ďalším ostrejšim nátlakovým akciám a to aj za pomoci poľských

nacionalistických oddielov a kriminálnych bánd terorizujúcich obyvateľstvo regiónu. Popri tom všetkom sa zintenzívnila činnosť poľskej armády, ktorá sa podieľala na presídlení obyvateľstva a akcie ktorej boli často sprevádzané násilnosťami a brutalitou – zvlášť od začiatku roku 1946, t.j. v dobe priblíženia sa termínu ukončenia presídlenia (stanoveného de iure na 15. júna 1946). K problematike bližšie pozri ŠMIGEL, Michal – HALCZAK, Bohdan: K problematike postavenia Lemkov v Poľsku v druhej polovici 20. storočia a ich presídlenie do Sovietskeho zväzu. Akcia „Visla“. In: *Acta historica Neosoliensia*. Tomus 7. Banská Bystrica 2004, s. 187 – 198.

³ Cisna

⁴ Aby sa vyhlo takémuto precedensu aj do budúcnosti, Povereníctvo vnútra SNR v Bratislave nariadilo Národnej bezpečnosti Sninského okresu vyzvať utečencov, ktorí začiatkom októbra 1945 ilegálne prekročili hranice, aby okamžite opustili slovenské územie. V prípade, ak by sa odmietali vysťahovať, bolo nariadené eskortovať ich za hraničnú čiaru za asistencie príslušníkov Finančnej stráže. Stalo sa tak 10. októbra 1945. (ŠA Prešov – pobočka Humenné, f. ONV Snina 1945 – 1949, šk. 3, č. 538/1945.) Nebol to však ojedinelý prípad. Ako nasvedčujú aj ďalšie hlásenia, k podobným ilegálnym prechodom hraníc dochádzalo v jesenných mesiacoch roku 1945 aj na iných miestach severovýchodného slovensko-poľského pohraničia – predovšetkým v úsekoch okresov Snina, Medzilaborce a Svidník. Išlo o jednotlivcov a menšie skupiny, ktoré vďaka takmer nestráženým hraniciam sa ľahko dostávali na slovenskú stranu, či už v snahe zabezpečenia si potravínových článkov alebo za účelom prechodného ubytovania v tomto regióne. K množiacim sa prípadom hromadných prechodov hraníc utečencami z Lemkoviny začalo dochádzať v prvých mesiacoch roka 1946 a to v dobe priblíženia sa termínu ukončenia poľsko-ukrajinskej výmeny obyvateľstva (stanoveného na koniec júna 1946).

[55]

Okresné veliteľstvo NB Medzilaborce.

Medzilaborce, 11. okt. 1945.

Číslo: 104 dôv./45

Vec: Banderovci objavenie sa –
hlásenie.

Hlavné veliteľstvo NB – 2. odd.
zprav. sekc.
B r a t i s l a v a.

Rozkaz HVNB – 2. odd. zprav. sekc. Bratislava čís. 20.zprav./45 zo
dňa 10. 7. 1945.

Hlásim, že dňa 10. októbra 1945 asi o 23 hod. prišli do obce Palota, okres Medzilaborce, asi 30 – 40 ozbrojení mužovia. Títo mužovia boli oblečení v nemeckej a poľskej rovnošate. Vyzbrojení boli automatmi,

údajne aj pištoľami a granátmi. Táto ozbrojená jednotka po príchode do obce Palota, okres Medzilaborce, vošli do niekoľko domov ako: k Jánovi Markovi, Júlii Hnidákovej a Jánovi Vaškovi. Po vstupe do uvedených občanov resp. do ich bytov im hovorili, aby sa nebáli, že im oni nič neurobia. Medziiným hovorili, že oni bojujú proti komunizmu. Chcú, aby boli zrušené v Rusku kolchozy, lebo oni bojujú za pravú demokraciu a pravá demokracia nepripúšťa nijaké kolchozy ani podobné podniky. Tiež sa opytovali tamojšieho obyvateľstva, že kedy odišli československý voiaci, v akej sile tam boli a kedy zase naspäť prídu. Od tohto občianstva sa však nič pozitívneho nedozvedeli, nakoľko toto v tom smere nie je vôbec nikým informované. Obyvateľstvo obce Palota, okres Medzilaborce, pri príchode týchto ozbrojených mužov do spomenutej obce sa domnievalo, že sú to vojaci československej armády, lebo aj títo chodia v rovnožate bývalej nemeckej armády. Od tamojšieho obyvateľstva spomenutá ozbrojená jednotka nič nežiadala, žiadne pokrmy ani šatstvo alebo obuv a vôbec počas celého obsadenia obce Palota, okres Medzilaborce, spomenutou jednotkou nikomu v ničom ublížené nebolo.

Asi o 4.00 hod. ráno spomenutá ozbrojená jednotka nastúpila, bez hluku alebo spôsobenia niekomu nejakej ujmy odišla smerom na poľské hranice, pravdepodobne do Poľska.

Zpravu predkladám: HVNB – 2. odd. zprav. sekc. Bratislava, odd. OBZ Prešov, zpravodajskému dôst. Košice, oblastnému veliteľovi NB Humenné a Posádkovému veliteľstvu Humenné.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-3.

[56]

VELITEĽSTVO 10. PEŠEJ DIVÍZIE

Košice, 17. okt. 1945.

Číslo: 10.447/Taj.1.oddel.1945.

Vec: Osobitný rozkaz č. 11.

Prílohy: 2 + 1 oleáta.¹

Podľa rozdeľovníka.

OSOBITNÝ ROZKAZ ČÍS. 11.

I. Situácia: Podľa získaných zprav činnosť benderovských skupín na ZU v poslednej dobe opäť oživila. Podľa výsluchu zajatcov pokúsili sa

dokonca ilegálne tlupy Benderovcov preniknúť zo Zakarpatskej Ukrajiny do severových. krajov nášho štátu.

Vlastná situácia vyžaduje vzhľadom na slabé personálne obsadenie oddelení fin. stráží a staníc NB zaistiť severových. priestor štátu proti benderovským skupinám, dislokáciou vlastných jednotiek v tomto priestore a vytvoriť z týchto jednotiek prepadové čaty, resp. družstvá s nasledujúcou úlohou:

II. Úloha:

a/ okamžite zasiahnuť proti zisteným banderovským skupinám a tieto likvidovať v spolupráci s NB alebo oddeleniami fin. stráže,

b/ vysielaním hliadok pátrať po zbytkoch benderovských skupín,

c/ poskytnúť dočasnú asist. výpomoc a to čo najrýchlejšie, na požiadanie orgánov NB, resp. fin. stráží v priestore svoje pôsobnosti podľa priloženej oleáty,

d/ v spolupráci s oddeleniami fin. stráží zabrániť pašovaniu a každý prípad pašovania zistený voj. jednotkami odovzdať orgánom fin. stráže a o výsledkoch predložiť ihneď hlásenie na velit. 10. pešej divízie.

III. Prevedenie:

1/ zaistenie sev.vých. časti oblasti 10. peš. divízie prevedú roty pešieho pluku 25, ktoré pre tento účel boli ponechané k dispozícii veliteľovi 10. peš. div. takto:

a/ Veliteľ 2. roty automatčikov ponechá 1. čatu automat. v Medzilaborciach, 2. čatu presunie zo Sniny do Papína.

b/ 3. rota automat. dislokovaná v Humennom vysunie:

1. čatu do Stariny,

2. čatu do Ubli.

c/ 1. peš. rota dislokovaná v Humennom zaujme novú zostavu takto:

1. čata – Podhradie /Podhorod/,²

2. čata – Snina,

3. a 4. čata /zbytok/ – Humenné.

2/ rozmiestnenie a úloha skupiny „BAJÚS“ ostáva nezmenená.

3/ 1/20. prápor Bardejov v dôsledku odchodu 1. a 2. roty automatčikov z priestoru Vyšný Orlík – Ladomirova prevezme okrem doterajšej úlohy, nariadenej Osobitným rozkazom čís. 10 – velit. 10. peš. div. čís. 10.392/Taj.1.oddel.1945³, tiež úlohy 1. a 2. roty automat. a rozšíri priestor svojej činnosti podľa priloženej oleáty.

Presuny čiat peš. pluku 25 do nových SV, vykonajte peším pochodom ihneď po obdržaní tohto rozkazu, najkratšou cestou.

Podriadenosť: 2. a 3. rota automat. podriaďujem taktický veliteľovi 1. p. roty peš. pluku 25, ktorého zároveň ustanovujem veliteľom „Skupiny peš. pluku 25“ /1. peš. rota, 2. rota automat., 3. rota automat./.

Veliteľa skupiny „BAJÚS“ a veliteľa „Skupiny peš. pluku 25“ podriaďujem priamo veliteľstvu 10. peš. divízie.

IV. Styk a spojenie: SV Skupiny „BAJÚS“ nezmenené.

SV „Skupiny p. pl. 25“ Humenné.

SV 1. peš. roty – Humenné – Snina – Podhradie.

SV 2. roty automat. – Medzilaborce – Papín.

SV 3. roty automat. – Starina – Ubľa.

[...]

Dostane: Veliteľ skupiny „BAJÚS“, veliteľ skupiny peš. pluku 25 /3 krát/, peší pluk 20 na prevedenie a VO-4, VIII. sbor ako hlásenie.

Veliteľ divízie:
v zastúpení mjr. gšt. Ján CÍŠARIK

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 11.

¹ Prílohy sa nepublikujú.

² Pravdepodobne Podhorod' (staršie názvy – Podhradie, Podhorodie) juhovýchodne od Humenného neďaleko hranice s Ukrajinou.

³ Pozri dokument č. 53.

[57]

Stanica národnej bezpečnosti

Sabinov, 28. 10. 1945.

Terňa, okres Sabinov.

Číslo: 148 dôv./45

Vec: Tatarskyj Anton a Malankevicz Vasil,
príslušníci skupiny Banderovcov,
zadržanie.

Hlavné veliteľstvo NB – 2. odd.
zprav. sekcia
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 27. októbra 1945 o 23. hod. priviedol Ján Blaščák a Anton Sabol z Hradiska, okres Sabinov na tunajšiu stanicu NB dvoch príslušníkov Banderovskej skupiny a to:

- I. Antona Tatarskyj, nar. 4. 5. 1928 v Sudovej Vyšnej, okres Mosciska¹ – SSSR, syn Teofila a Anastázie rod. Chomitckej, príslušného do rodiska, posledne bytom v Drohobycz – Sambor², Lemberská ulica, č.d. 6, slobodný, študent, vojakom údajne nebol, vychodil 6 tried gymnázia, národnosti ukrajinskej, neživí nikoho, údajne zachovalý.

II. Vasil Malankevicz, nar. 22. 2. 1922 v Sprynia, okres Sambor – SSSR, syn Gregora a Anny rod. Pehečkovej, príslušný do rodiska, posledne bytom v Sprynie, č.d. 120, slobodný, roľník, vojakom údajne nebol, písať a čítať vie, gr.kat., národnosti ukrajinskej, ne-živí nikoho, údajne zachovalý.

Tatarskyj a Malankevicz na územie ČSR prišli v júli 1945 z Galície³ so skupinou bandy Banderovcov, ktorá čítala 300 až 400 mužov, ktorí boli ozbrojení vojenskými puškami, automatmi a ľahkými guľometmi, ručnými granátmi a pištoľami maďarskej, ruskej a nemeckej výroby.

Potulovali sa v okresoch Medzilaborce, Stropkov, Humenné, Vranov, Prešov a Sabinov. Ich úlohou bolo, aby slovenských občanov presvedčili, že oni Banderovci nie je skupina banditov, ako o týchto píše noviny, ale riadni poľskí občania a preto tiež nesmeli nikde nič kraďnúť. Pri prekročení čsl. hraníc pri Medzilaborciach, veliteľ skupiny, ktorá čítala asi 400 mužov, bol Miroň, ktoré meno bolo krycie. Táto skupina sa potom rozdvajila, a to tak, že 32 mužov, medzi ktorými bol Tatarskyj a Malankevicz, išla pod velením veliteľa s krycím menom Prut, do okresov Prešov, Sabinov a späť do okresu Giraltovece, kde v obci Nemcovciach Tatarskyj a Malankevicz sa odtrhli a až dosiaľ sa potulovali po lesoch okresu Bardejov a Sabinov.

Dňa 27. októbra 1945 boli zadržaní v Hradisku, okres Sabinov.

Tatarskyj udáva: „V roku 1944, keď prišli do Samboru vojská ČA, a keď bol potom nariadený povinný nástup na odvod do ČA, utiekol som z domu preč, lebo som bol ešte mladým a bál som sa boja. Zdržoval som sa v lesoch, kde v tom čase bolo viac chlapov. Títo ma potom vzali medzi seba do skupiny a tak s týmito som musel chodiť. Domov som sa potom už bál vrátiť. Na Slovensku vraj nikde nič nerobili. Keď sme prišli do obce Nemcovce, okres Giraltovece, bol som poverený s Malankeviczom, aby som strážil most na rieke Topli v Nemcovciach. Ostatní príslušníci skupiny boli na druhom konci dediny. V tom čase konala sa v obci svadba, kde niekto vystrelil. Príslušníci mojej skupiny, ktorí boli na druhej strane dediny, keď výstrel počuli z dediny utiekli do lesa a mňa i Malankevicza nechali v dedine. Týchto sme už viac nevideli a tak sme ostali dvaja a od tých čias sa potulujeme po lesoch a dedinách v okrese Bardejov a Sabinov. Zbrane a to 2 pušky sme po odtrhnutí sa od skupiny zahodili. Dňa 27. októbra 1945 chceli sme prenocovať v obci Hradisko⁴, okres Sabinov, kde sme boli zadržaní.“

Malankevicz udal: „Bol som na prácach v Nemecku, kde ma vzali Nemci. Po oslobodení Orscheschlemenu⁵ americkou armádou, bol som poslaný do môjho rodiska Spryni – SSSR, kde asi za týždeň po mojom príchode prišli 12-ti Banderovci do domu, kde som býval a musel som

ísť s nimi do lesa, lebo mi hrozili, že ak nepôjdem, tak ma odstrelia. Od toho času až do septembra 1945, keď som bol v Nemcovciach od týchto odtrhnutý som stále s Banderovcami musel chodiť. Dňa 27. októbra 1945 bol som v obci Hradisko, spoločne s Tatarskyjm zadržaný.“

Tatarskyj a Malankevicz boli dňa 28. októbra 1945 odovzdaní posádkovému veliteľstvu Sabinov.⁶

Tatarskyj mal oblečené civilné nohavice, zimný kabát, šnurovacie topánky a vojenskú nemeckú blúzu.

Malankevicz mal oblečené civilné nohavice, baganče a zimný kabát a vojenskú maďarskú blúzu.

Hlásenie bolo predložené v odpise: HVNB – 2. odd. zprav. sekcia, OBZ Prešov, zpravodajský dôst. Prešov, pobočka politického zprav. Prešov, Oblastné vel. NB Prešov a Posádkové vel. Sabinov.

Veliteľ stanice NB v z.
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-5.

¹ Sudova Vyšňa, okres Mostys'ka, západne od Ľvova na Ukrajine.

² Mestá Drohobyč a Sambir juhozápadne od Ľvova.

³ T.j. zo západnej (poľskej) Haliče.

⁴ Dnes miestna časť obce Terňa.

⁵ Neidentifikované.

⁶ O ich ďalšom osude doposiaľ neboli objavené dokumenty. Pravdepodobne boli neskôr vydaní poľským orgánom.

[58]

Oddelenie finančnej stráže Runina.

Inšpektorát fin. stráže Ulič.

Rudolf Baroš, doz. fin. stráže a
Pavol Borza, výp. síla, stretnutie
sa s ozbrojenou tlupou Ukrajincov.

Služobné hlásenie

Pri výkone hran. stráž. služby konanej dňa 30. 10. 1945 podľa služ. rozkazu č. 104 konala horemenovaná hliadka fin. stráže službu lesom, smerom od úpätia hory Smrekovica. Pod kopcom Vysoká Kičera¹ narazi-

la na tlupu ozbrojených mužov v takej blízkosti, že vyhnúť sa stretnutiu, alebo použiť služobnej zbrane, pre veľkú presilu nebolo možné. Hliadka bola obkľúčená.

Mužovia hliadku neodzbrojili, ich veliteľ v reči ukrajinskej upozornil, aby sa nepokúšala klásť odpor, priblížil sa k hliadke a podávajúc ruku sa predstavil ako „kapitán Bugán“. Bol oblečený v nemeckej rovnošate vojenskej bez hodnosti. Bol ozbrojený nemeckým automatom, pištoľou, mal ďalekohľad aj kompas. Ostatní, ktorí medzitým vyšli z úkrytov, v počte asi 50 mužov, boli rôzne oblečení a vyzbrojení. Čo videla hliadka, mali dva ľahké guľomety nem. vzoru, viac automatov, ostatní mali pušky a granáty rôzneho druhu. Polovica z tlupy boli oblečení v nemeckej vojenskej rovnošate, ostatní boli v civilnom odevu. Veliteľ mužov ubezpečoval hliadku, že sa jej nič nestane, kým nebude na jeho vojakov strieľať.

V rozhovore s hliadkou medzi iným povedal: „My sme Ukrajinci, bojujeme za utvorenie veľkej Ukrajiny, lebo ako 50 mil. národ máme na to plné právo. Nedáme sa vykorisťovať ani Rusom ani Poliakom. Oni nás teraz vyhánajú z vlastných domov, ale to vydržíme, lebo zanedlho naša požiadavka pre utvorenie veľkej Ukrajiny bude známa celému svetu. S ČSR chceme nažívať teraz aj v budúcnosti priateľsky“.

Na upozornenie doz. Baroša prečo prekračujú hranice ČSR, čo nie je dovolené, odpovedal, že musia, lebo dostávajú k tomu rozkaz od svojich vyšších veliteľov.

Po rozhovore upozornili hliadku, aby nestrieľala, a po skupinkách odišli lesnou cestou, smerom k štátnej hranici.²

Podotýkam, že hliadke nič neodcudzili a po celú dobu rozprávali po ukrajinsky.

V Runine, 30. 10. 1945.

Baroš Rudolf doz.
Borza Pavol výp. sila

Oddelenie finančnej stráže

- R U N I N A -

Došlo dňa 31. X. 1945

Číslo j. 186/1945, prílohy 0

Rudolf Baroš, doz. fin. stráže a Pavol
Borza, výp. sila, stretnutie s ozbrojenou
tlupou Ukrajincov.

Okresnému národnému výboru v Snine.

Predostieram s tým, že sa jedná o ilegálne organizovanú ozbrojenú jednotku Ukrajincov, tzv. „Benderovcov,” ktorí šarapatia na protiľahlom pohraničí, na poľskej Ukrajine. Majú veľa prívržencov z tamjšieho obyvateľstva ukrajinskej národnosti, ktoré poľské úrady vystahovávajú na územie ruskej Ukrajiny³, kde nechcú ísť a hŕfnu utekajú do hôr. Podľa získaných informácií sa organizujú v početné ozbrojené tlupy a je obava, že v zime, následkom nedostatku potravných článkov, budú dochádzať na čsl. štátne územie, vykorisťovať a znepokojovať naše obyvateľstvo.

Antal
doz. spr. odd.

ŠA Prešov – pobočka Humenné, f. ONV Snina 1945 – 1949, šk. 2, č. 305/1945.

¹ Vrch Vysoká Kýčera nad obcou Runina.

² Porovnaj s dokumentom č. 59.

³ Sovietskej Ukrajiny.

[59]

Oblasťná odbočka ÚPZ Humenné.

Humenné, 4. november 1945.

Číslo: 363 zprav./1945.

Vec: Šarapatenie Banderovcov –
hlásenie.

Ústredňa politického zpravodajstva¹
B r a t i s l a v a

Hlásim, že dňa 30. októbra 1945 pri výkone pohraničnej strážnej služby konanej doz. fin. stráže Rudolfom Barošom a výp. členom fin. stráže Pavlom Borzom narazila táto hliadka pod kopcom Vysoká Kýčera na väčšiu tlupu ozbrojených Banderovcov v takej blízkosti, že vyhnúť sa stretnutiu, alebo použiť zbrane pre veľkú presilu bolo nemožné. Túto dvojčlennú hliadku Banderovci obkľúčili, ale ju neodzbrojili. Veliteľ Banderovcov v ukrajinskej reči ich upozornil, aby sa nepokúšali klásť odpor, priblížil sa k nim, podal im ruku a predstavil sa ako „kapitán Bugan“, oblečený bol v nem. voj. rovnošate bez hodnosti, ozbrojený bol nem. automatom, pištoľou, mal ďalekohľad a kompas, ostatní podľa odhadu financov asi 50-ti Banderovci boli

oblečení v různých uniformách, niektorí boli i v civilnom obleku a rôzne ozbrojení, mali 2 ľah. guľomety nem. vzoru, väčšina z nich automaty, granáty tiež rôzneho druhu a pušky. Veliteľ Banderovcov hliadku stále upozorňoval, že dokiaľ nebudú na jeho mužov strieľať sa im nič nestane. V rozhovore s hliadkou medzi iným povedal: „My sme Ukrajinci, bojujeme za utvorenie Veľkej Ukrajiny, lebo ako 50 mil. národ máme na to právo. Nedáme sa vykorisťovať ani Rusom ani Poliakom. Oni nás teraz vyhánajú z vlastných domov, ale to vydržíme, lebo zanedlho naša požiadavka pre utvorenie Veľkej Ukrajiny bude známa celému svetu. S Československou republikou chceme nažívať teraz i v budúcnosti priateľsky“.

Na upozornenie doz. fin. stráže Baroša, že prečo prekročujú hranice ČSR, keď je toto nedovolené veliteľ odpovedal, že musia, lebo dostávajú na to rozkazy od svojich vyšších veliteľov. Po skončení rozhovoru upozornili ešte fin. hliadku, aby na nich nestrieľala a odišli po skupinách lesnou cestou smerom k hranici.

Dňa 31. októbra 1945 o 22.00 hod. prišli do domu Mikuláša Kireša, obyvateľa obce Nová Sedlica dvaja Banderovci, z ktorých jeden zostal vonku a druhý vošiel dnu. V byte bola celá rodina a na návšteve sused Ján Douhun. Banderovec, ktorý vošiel dnu sa spytoval, kde býva Mikuláš Kireš, ktorý keď povedal, že to je on, Banderovec pýtal od neho zbrane, automat, pištoľ a guľomet, na čo mu Kireš vraví, že toto mu dať nemôže, nakoľko žiadne zbrane nemá. Po tomto ho chcel zobrať, že ho odvezie k ich „komandantovi,“ keď sa ale tento zdráhal, nechal ho tak a posadil sa a začali rozprávať o komunizme, pýtal sa, že prečo sa toľkí ľudia dali zapísať do Komunistickej strany, ale to vraj pre nich nič neznamená, lebo všetko to drží Anglicko a Amerika, a že všetkých komunistov povešajú. Rozprávali po ukrajinsky.² Pozdejšie odišli do domu Michala Batromija, kde bola práve svadba³. Tu sa zakrátko zhromaždilo asi 50 mužov – Banderovcov ozbrojených automatmi, granátmi a guľometmi. Asi polovica z nich ostala vonku a ostatní vošli dnu, kde sa najedli a do rána sa zabávali a tancovali. Ráno zobrali so sebou Michala Batromija⁴, aby im ukázal na poli, kde sa nachádzajú míny a odišli preč.

K tomu hlásim, že obyvateľstvo tohto kraja je Banderovcami veľmi znepokojené a bolo by žiaduce, aby pohraničná stráž bola zosilnená, lebo je až vo veľmi úbohom stave, hranice sú vôbec nedostatočne obsadené finančnou strážou, taktiež je potrebné, aby stav staníc NB v pohraničí bol zosilnený, na pohraničie by sa mali vyslať asistenčné oddiely vojska, aby sa takto zamedzilo šarapateniu a prechádzaniu hraníc ČSR Banderovcami, čo vyvoláva veľkú nespokojnosť u obyvateľstva, čo zhoršujú dnešné ťažké hospodárske časy.

Hlásim, že túto zpravu predkladám oneskorene z toho dôvodu, že s obcami v pohraničí nie je žiadneho jak dopravného, tak telefonického spojenia.

Prednosta odbočky neust.:
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ V septembri 1945 došlo v štruktúre 2. oddelenia Národnej bezpečnosti k organizačným zmenám. Vytvorila sa Ústredňa politického spravodajstva (ÚPZ). Jej úlohou bolo presadiť jednotné velenie a usmerňovanie štátnobezpečnostnej služby. Na území Slovenska boli v sídlach oblastných veliteľstiev NB ustanovené oblastné bezpečnostné referáty (OBR). Celkovo na Slovensku existovalo dvadsať OBR, ktoré zostali zachované až do konca roka 1946, zatiaľ čo ÚPZ bola koncom októbra 1945 pretransformovaná do osobitného odboru Povereníctva SNR pre veci vnútorné. (PEŠEK, J.: *Štátna bezpečnosť na Slovensku 1948 – 1953*, s. 12.)

² Porovnaj s výpoveďou Juraja Karbunika, ktorú zaznamenal Ing. Miroslav Buraľ v októbri 2006 v Novej Sedlici. Pozri BURAL, Miroslav: *Uličská dolina na konci roka 1945 v spomienkach a faktoch*. Rukopis, s. 3 – 4 (In: Acta historica Neosoliensia, č. 12/2009. Banská Bystrica 2009 – t.č. v tlači).

³ Svadba sa konala v dome Batromijovcov v Novej Sedlici (necelých sto metrov od oddelenia Finančnej stráže) a to 1. novembra 1945 (pozri dokument č. 61 a 62). Ženil sa Juraj Batromij s Annou Topoľančinovou zo Zboja. (BURAL, M.: *Uličská dolina na konci roka 1945 v spomienkach a faktoch*, s. 3.)

⁴ Ukazovať zamínované polia odišiel Demeter (rusínsky hovorovo Mytro, z toho zrejme vzišiel preklep – Michal) Batromij. V ďalších dokumentoch sa už správne uvádza Demeter Batromij (pozri dokument č. 61, 62 a tiež č. 91).

[60]

Okresné veliteľstvo

NB Medzilaborce.

Číslo: 104-1 dôv./45.

Vec: Banderovci objavenie sa –
hlásenie.

Medzilaborce,

31. október 1945.

Hlavné veliteľstvo NB – 2. odd.
zprav. sekc.

B r a t i s l a v a

Rozkaz HVNB – 2. odd. zprav. sekc. Bratislava, čís. 20.zprav./45 zo dňa 10.7.45.

Hlásim, že v noci 31. októbra 1945 asi o 0.15 hod. došla ozbrojená tlupa Banderovcov asi 120 mužov do obce Palota, okres Medzilaborce,

kde obsadili celú obec aby nikto z obce nemohol odísť. Táto tlupa bola ozbrojená väčšinou automatmi a niekoľko guľometmi. Oblečení boli v nemeckej a v anglickej voj. rovnošate. Rozprávali rusky aj nemecky.

Pri tomto obsadení obce Palota vošli 6 ozbrojených mužov automatmi do obchodu Ivana Didíka, kde násilím mu sobrali rôzne veci tovaru a to: mydlo, tužky, droždie, prídelový cukor asi 15 kg, kancelársky papier, kávu, hrebene, papierky na cigarety, oleje na vlasy a rôzne iné veci ako 8 pár spodného prádla, 2 mužské obleky, 1 krátky kožený kabát a 4 páry ponožiek.

Škoda, ktorú utrpel Ivan Didík činí asi 30 000 K.

Pri odchode z obchodu vyzvali otca Ivana Didíka, že keď sa opováži to niekde hlásiť, že prídu druhý krát a že ho obesia.

Táto tlupa Benderovcov zdržala sa v obci Palota, okres Medzila-borce asi do 3 hod. ráno, kde na smlúvené znamenie veliteľa neznámej hodnosti sa zišli a odišli smerom na Radošice¹ do Poľska.

Stravovanie a zásobovanie týchto ozbrojených tlúp nie je známe, je ale pravdepodobné, že sa stravujú len z toho, čo násilím obyvateľstvu soberú.

Dostanú: HVNB – 2. odd. zprav. sekc. Bratislava, Obl. vel. NB Humenné, Vel. 10. peš. divízie zprav. dôst. Košice a Posádkové veliteľstvo odd. OBZ Prešov.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-3.

¹ Radoszyce

[61]

Stanica NB Ulič, okres Snina.

Ulič, 2. novembra 1945.

Číslo: 332/45.

Vec: Banditi – objavenie sa v tunajšom
obvode.

Úrad okresného národného
výboru
S n i n a .

Oznamujem, že dňa 1. novembra 1945 asi o 18. hod. prišla do obce Zboj, okr. Snina skupina banditov a obsadila zo severného okraja menovanej obce 3 domky. O prítomnosti banditov upozornil miestnu pohra-

ničnú fin. stráž hájnik Čopák.¹ Správca odd. ihneď sobral všetko mužstvo a zahájil na banditov paľbu. Banditi na paľbu odpovedali, opustili obec Zboj a odišli smerom do obce Novosedlica², kde sa zdržali od 20 do 4 hod. rannej dňa 2. XI. 1945. Banditi hľadali u miestnych občanov zbraň a ráno 2. XI. 1945 sobrali sebou Demetra Batromija z Novosedlice, ktorý im ukazoval zamínované polia. Tohože dňa o 16. hod. Batromija prepustili a podľa jeho výpovede odišli smerom do Poľska.³ Batromij 3 z banditov poznal ako občanov pohr. obce Vetlina⁴ /Poľsko/. Podľa jeho výpovede, banditov bolo asi 100.

Prípád hlásil na tun. stanici dňa 2. XI. 1945 o 9. hod. správca odd. fin. stráže vo Zboji Ján Gelenecký.

Zranený ani usmrtený nebol nik. Banditi v obci Zboji rozkázali si pripraviť večeru. Od občana Batromija sobrali 3 chleby. Iné potraviny, alebo hovädzí dobytok nebrali. Oblečení boli do rovnošiat ruských, poľských, nemeckých a civilu. Výzbroj: strojné pušky, automaty, pušky a granáty.

Veliteľ stanice NB neust.
strážm. Froliga

ŠA Prešov – pobočka Humenné, f. ONV Snina 1945 – 1949, šk. 2, č. 305/1945.

¹ Vasil' Copák – pozri dokument č. 62.

² Správne Nová Sedlica.

³ Podrobnejšie k udalostiam v obci Zboj a Nová Sedlica v dňoch 1. – 2. novembra 1945 pozri dokument č. 62.

⁴ Wetlina

[62]

- O p i s -

Oddelenie finančnej stráže
Nová Sedlice.

Číslo: 122 / 1945.

Vec: Oddel. fin. stráže Nová Sedlica, t.č. Zboj,
prestrelka medzi Benderovcami a fin.
strážou – hlásenie.

V Novej Sedlici,
3. novembra 1945.

Veliteľstvo 4. oblasti,
Oblasťná správa OBZ
B r a t i s l a v a.

Dňa 1. novembra 1945 asi o 18.00 hod. dostavil sa do kanc. oddel. fin. stráže Nová Sedlica, t.č. Zboj Andrej P e t r a n i č, výp. sila fin. stráže, ktorý hlásil, aby som sa dostavil Jurajovi C o p á k o v i, na horný okraj obce Zboj, že tam sa nachádzajúci ruský veliteľ chce sa rozprávať so správcom oddel. V doprovode výp. sily Andreja Petraniča, dostavil som sa na určené miesto. Pred domom Juraja Copáka do ruskej voj. rovnošaty oblečený muž predstavil sa mi ako veliteľ jednotky, ktorá má za úkol zistiť, kde sa nachádzajú mýnové polia a ich odstrániť.

Nakoľko nemám presných zpráw, kde sa mýnové polia nachádzajú, odkázal som ho na miestne obyvateľstvo, ktoré lepšie pozná okolitý terén. Keďže už niekoľkokrát sa vyskytli podobné prípady nepojal som žiadneho podozrenia a po kratšom bežnom rozhovore vrátil som sa aj s výp. silou Andrejom Petraničom na byt. Poznamenávam, že na mieste schôdzky pri rozhovore bolo prítomných asi 7 alebo 8 ruskej voj. rovnošaty oblečených mužov. Asi o 19.00 hod. dostavil sa na spoločný byt zamestnancov oddel. Vasil C o p á k, lesný hájnik a oznámil mi, že na okraji obce Zboja v niekoľkých domoch nachádzajú sa Benderovci. Po tomto hlásení vydal som všetkým prítomným zamestnancom rozkaz riadne sa vyzbrojiť a ihneď odišli sme udaným smerom. Keď sme sa priblížili asi na sto krokov bola zahájená z udaného miesta strelba z pušiek, automatov a guľometov. My sme sa po skupinách rozdelili a zahájili sme protistrelbu. Asi po 10 minútovej prestrelke strelba utíchla. Po krátkom čakaní priblížili sme sa k miestu odkiaľ bolo strieľané a tam už žiadne podozrivé osoby sme nenašli. Na mieste sme zistili, že strelba bola zahájená proti nám väčšou skupinou Benderovcov. Ktorá sa však vzdialila smerom k štát. hranici do Poľska. Nakoľko tunajšie oddel. nemá žiadneho dopravného prostriedku ani telefonického spojenia /najbližšia telefónna stanica Humenné vzdialené 60 km/ nemohla byť ihneď podaná zpráva. V dôsledku malého stavu zamestnancov od prenasledovania Benderovcov bolo upustené. Aby bola zaistená bezpečnosť miestneho obyvateľstva všetci zamestnanci oddel. hliadkovali až do rána v obci Zboji.

Dňa 2. novembra 1945 v obci Novej Sedlici sme zistili, že po odchode z obce Zboja, Benderovci odišli do Novej Sedlici, skupina v počte asi 25 mužov zdržala sa v uvedenej obci v dome Batromeja Demetreja¹, kde bola svadba až do ranných hodín. Zatiaľ skupina v počte asi 80 mužov odišla do lesa smerom k štát. hranici do Poľska. Keď poslední Benderovci odchádzali sobrali so sebou Demetreja Batromeja, aby im ukázal, kde sa nachádzajú mýnové polia. Menovaný sa vrátil späť do Novej Sedlice

dňa 2. nov. 1945 vo večerných hodinách. Pri tom rozprával, že Banderovci sobrali so sebou asi 50 mín a že sa vyslovili, keď finančná stráž ešte raz použije proti nim zbrane, že vypália obec Nová Sedlica a Zboj.

Poznamenávam, že obyvateľstvu obce Zboj a taktiež obyvateľstvu Novej Sedlici dobytok, alebo pod.[obné] nesobrali.

Pri prestrelke nebola žiadna osoba zranená, ani zabitá.

Podpis: nečitateľný v.r.
správca oddel.

ABS Praha, f. 307-97-6.

¹ Demetra Batromija.

[63]

Oblastná odbočka ÚPZ Humenné.

Humenné, 8. november 1945.

Číslo: 579 zprav/1945.

Vec: Šarapatenie Banderovcov –
hlásenie.

Ústredňa politického zpravo-
dajstva
B r a t i s l a v a

K fonogramu tun. odbočky zo dňa 8. novembra 1945 hlásim:

Dňa 5. novembra 1945 asi o 15.00 hod. vyšli z lesa zvaného Kamenný Biel v katastru obce Zvala, okr. Snina, traja Banderovci, ktorí sa priblížili k čriede pasúceho sa dobytká. Pasáci, ktorí pásli dobytok, keď zbada-
li Banderovcov utiekli a Banderovci využijúc ich neprítomnosti zobrali z čriedy 2 kravy a tieto so sebou hnali smerom k poľským hraniciam. Pri tomto čine pozoroval ich 14 ročný Michal Groznanič zo Zvaly, okr. Snina.

Kravy zobrahané Banderovcami boli vlastníctvom Petra Groznaniča a Vasiľa Baraníka z obce Zvala.

Dňa 6. novembra 1945 boli v lese Kamenný Biel znovu videní Vasilom Ferkom zo Zvaly asi piati Banderovci. Oblečení boli v rôznych uniformách a ozbrojení boli puškami.

Ďalej bolo zistené, že v pohraničných obciach poľských a to v obci Solinka, Roztoka,¹ Balnica, Zubriac² a iných prišli Banderovci k tamajším starostom spomínaných obcí a spísali si slobodných mužov vo veku od 18 – 25 rokov a za niekoľko dní prišli znova do týchto obcí a týchto

mužov zobrali so sebou do hôr. V obci Solinka zobrali so sebou asi 18 mužov.

V Poľsku na pohraničí pri obci Solinka vypálili Banderovci asi pred troma týždňami poľské finančné kasárne. Poľskí financi z týchto kasární odišli asi pred mesiacom v čase, keď sa v tomto úseku najviac zdržovali Banderovci.

Ďalej hlásim, že na tomto úseku sú hranice čsl.-poľské zo strany našej najslabšie strážené. Poliaci na povolenie poľských úradov často tadiaľto prechádzajú do ČSR, kde donášajú petrolej a soľ a to si u našich občanov vymieňajú za iné produkty. Za týmto účelom prechádzajú i čsl. občania do Poľska a späť.

Týmto spôsobom je ľahko možné dostať sa do ČSR reakčným a nášmu štátu nepriateľským živlom, keďže prechod cez hranicu je možno povedať úplne voľný. Je preto potrebné a tiež je nutné, aby stav staníc NB v pohraničí bol tiež zosilnený – zvýšený aspoň na dobu pokiaľ sa pomery na pohraničí narušované Banderovcami a ťažkými hospod. a sociálnymi podmienkami ukludnia.

Do celkovej zprávy o Banderovcoch II/1. odd. 13. 9. 45.

Prednosta odbočky neust.
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Zrejme Rostoki Górne.

² Żubracze

[64]

Okresné veliteľstvo NB Medzilaborce.

Medzilaborce 14. nov. 1945.

Číslo: 137 dôv./45.

Vec: Benderovci – objavenie sa.

Hlavné veliteľstvo NB – 2. odd.
zprav. sekc.
B r a t i s l a v a.

Rozkaz HVNB – 2. odd. zprav. sekc. Bratislava čís. 20.zprav./45 zo dňa 10. 7. 1945.

Hlásim, že v noci z 13. na 14. novembra 1945 asi o 23 hod. prišlo do obce Vydraň, okres Medzilaborce asi 13 mužov. Títo mužovia boli ozb-

rojení automatmi puškami pištoľami a granátmi, je pravdepodobné, že mali aj guľomety, nakoľko mali niektorí krížom cez prsia prevesené pásy naplnené nábojmi /plechové pravdepodob.[ne] nemecké/. Oblečení boli v uniformách býv. nemeckej armády a tiež niektorí z nich mali oblečené dlhé kožené kabáty. Uvedení mužovia keď prišli do obce Vydraň k občanovi Vasilovi Džurbanovi č.d. 92, predstavili sa, že sú oni poľskí partizáni. Po predstavení sa prehliadli celý dom pri čom sa opytovali, či tam nie sú čs. vojaci alebo financi. Po prehliadke domu si od Džurbana pýtali jesť. Džurban im dal mlieko a chlieb asi 2 kg chleba a 2 l mlieka. Počas zdržania sa u Džurbana stála vonku stráž a nikoho z izby von nepustili. Okrem potravín, ktoré zjedli Džurbanovi, nič nevzali. Tým istým spôsobom prišli k občanovi Michalovi Hrišovi, ktorému sobrali 3 páry topánok, 2 páry ponožiek, 3 m plátna na bielizeň, 1600 K v hotovosti, 1 šatku na hlavu, 3 súpravy mužskej bielizne, 1 povlak na perinu, 2 prestieradla na posteľ. Ďalej vošli násilím do domu Michala Cepku, ktorému vzali 1 zimný kabát, 2 súpravy mužskej bielizne a 1000 K v hotovosti. Tiež vošli do domu Júlie Lutášovej ktorej vzali 1 pár ženských číziem, 1 papuče, 1 ponožky a 500 K v hotovosti. Tým istým spôsobom vošli k občanovi Gregorovi Baraniakovi a vzali mu 5 párov topánok rôzneho druhu, 1 pár mužských číziem, 1 prestieradlo na posteľ, 2 páry ponožiek, 3 šatky na hlavu. Ivanovi Džurbanovi vzali 1 zimný kabát, 1 svrchník, 2 páry mužského prádla a 1 pár mužských topánok.

Celková škoda spôsobená týmito mužmi činí asi 20 až 25 000 K.

Títo neznámi mužovia tesne pred 24. hod. na znamenie výstrelom z pušky dali sa na útek, v domnení, že ich niekto prenasleduje, z obce Vydraň smerom na vrch „Strop“ k poľskej hranici. Odcudzené veci sobrali však so sebou avšak pri úteku jeden z nich stratil čiapku s poľskou orlicou, ktorá bola vystrihnutá zo žltého plechu, ktorá sa nachádza na stanici NB Vydraň k prípadnému zisteniu páchatel'ov.

Javí sa podozrenie, že tu nejde o Benderovcov, ale o obyčajných poľských banditov, ktorí vykorisťujú pohraničné obce.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-3.

Z á p i s n i c a .

napísaná dňa 26. novembra 1945 v miestnosti okresného sekretariátu KSS v Snine, v prítomnosti obyvateľstva obce Novosedlica, členmi KSS a to: Mikuláš Runčák nar. 1907, Zimučak Vasil' nar. 1897, Douhun Mikuláš nar. 1915, Fedoraš Michal nar. 1920, Fedoriak Michal nar. 1901, Lešanič Ivan nar. 1900, Švajka Stanko nar. 1895, Ďžiga Ján nar. 1918, Harkot Peter nar. 1907, Bunga Vasil' nar. 1903, obyvatelia obce Novosedlica, okres Snina, ktorí sa dostavili na okresný sekretariát KSS v Snine a udávajú nasledovne:

Do našej dediny zachádzajú banderovské tlupy, ktoré boli prvý raz 4. 11. [19]45¹ a z tej doby skoro každú noc prichádzajú a zaberajú produkty, dobytok, šatstvo atď. Navštívili miestneho predsedu KSS a mu vyhrožovali, že ho zastrelia atď.

1. Mikuláš Runčák udáva: V štvrtok t.j. 12. 11. 1945² došli do dediny Novosedlica banderovci asi v počte 50 – 60 a prišli do Maleša Vasil'a, kde som aj ja nocoval, nakoľko nemám svojho doma, zaklepali na oblok a povedali hospodarju vstávaj. On vstal a otvoril dvere a za ním prišiel jeden do izby, kde som spal a začal prosieť chleba. Maleš mu povedal, že chleba nemá a on mu povedal, že čo máš to mi daj. Ja nakladieľ ohňa a uvarím zemiaky a kapustu tak ti dám. Odpoveď bola, že ja som nežobrák. Ty vieš kto s tebou hovorí? Ja stotník. Keď nemáš nič ja odídem a odišiel. Za 10 minút znovu prišiel jeden a klope. Ale keď mu Maleš povedal, že nemá nič aj ten odišiel. To čo zastrelili Kireša Mikuláša som nemal vedomosť až ráno som počul takúto zprávu. Od Giča, výpomocnej sily finančného zboru, som počul, že došli do Zboja a zašli na oddelenie fin. stráže, kde hovorili viac ako 3 hodiny. Keď už odchádzali vytiahol pištoľ a povedal jeden, že už 99 bolševikov táto pištoľ zastrelila. Prišli k predsedovi MNV v Zboji a chceli ho poviesť, len ho financi odprosili a tak ho poriadne vybily s palicou.³ Odobrali sa zo Zboja a odišli do Novosedlici, kde zašli do druhého domu do Dinič Mitrovej vd. kde zobrali šatstvo, ktoré si doniesla z Čiech. Odišli do Šiškana vyrabovali ho, jeden vytiahol pištoľ a strelil mu do hlavy v dome. Po nebohom zostali dve deti a manželka nemocná.⁴ Ďalej odišli do Gelba, zobrali od neho peniaze a všetko čo sa mu v dome nachádzalo a jeho tiež a odišli preč. Zašli do predsedy KSS Kireša Mikuláša kde našli doma len manželku a deti a menovaný bol skrytý. Banderovci pýtali sa kde je, a keď im povedali že odišiel, chceli odstreliť celú rodinu. Keď táto sa nastrašila povedala, že kde je otec, a keď menovaný došiel

pýtali od neho najsamprv všetky zbrane, spisy kom. strany a keď tento im dal spisy vyviedli ho na dvor a odstrelili. Po ňom zostali 3 deti a manželka. Okrem toho zabrali od Kíreša kravu a dva voly a tak odišli preč.⁵ Menovaný udáva, keď nám nepríde náhla pomoc, teda aby nám poslali vojsko alebo aby nás okamžite zobrali sme nútení sa pripojiť k nim, lebo druhej pomoci nemáme, keďže každú noc nám ohrožujú na živote.

2. Horeuvedené údaje potvrdzuje aj Zimučak Vasil.

Taktiež potvrdzujú tieto údaje všetci horemenovaní obyvatelia obce Novosedlica, len Fedoraš Michal podotknul že banderovci nechali na ulici lístok v ktorom písali, že takou to smrťou pôjdu boľševici do jedného za Stalinovu hlavu.

Menovaní obyvatelia žiadajú o okamžitú pomoc, ktorá keď nepríde okamžite sú nútení odísť preč.

Viac nemáme čo k podotknutiu.

Zápisnica po prečítaní podpísaná.

D. a. h.

Zapisovateľ:
[nečitateľný podpis]
Michal Pytel'

Vypočúvané:
na druhej strane⁶

SNA Bratislava, f. PV – sekr./obyč. 1946, šk. 75, č. 966/54-46 sekr.

¹ Ako vyplýva z predchádzajúcich dokumentov (dokument č. 59) bolo to minimálne od 1. novembra 1945 – od Batromijovej svadby.

² Zrejme ide o preklep a správny dátum (vzhľadom na priebeh udalosti) by mal byť 23. novembra 1945.

³ Predsedom MNV v Zboji bol Pernica, pôvodom z Moravy, ktorý po uvedenej udalosti z obce zutekal. (BURAL', M.: *Uličská dolina na konci roka 1945 v spomienkach a faktoch*, s. 3.)

⁴ Porovnaj v dokumentoch č. 66, 67, 71 a podrobnejšie pozri dokument č. 68.

⁵ Porovnaj v dokumentoch č. 66 – 67 a 71.

⁶ Dopísané rukou.

Povereníctvu SNR pre veci vnútorné, odbor VI.¹

v Bratislave.

Hlásim, že šarapatenie banderovcov v tunajšom okrese značne stúpa. Okres Snina susedí s Poľskom a je hornatý a lesnatý, v ktorom sa dajú ľahko udržať banderovci. Prez leto nebolo o ich činnosti nič počuť, ich šarapatenie bolo zamedzené, nakoľko v okrese tunajšom v každej obci bola okrem NB organizovaná dobrovoľná milícia v počte 10 – 15 mužov, ktorá zabránila šarapateniu. Boli to väčšinou členovia KSS a ostatní bezpartajní. Keď dobrovoľná milícia bola odzbrojená a rozpustená, čo sa stalo koncom septembra 1945 od tejto doby začali banderovci častejšie navštevovať náš okres. Dňa 31. X. 1945 prišli banderovci do obce Novosedlica, okr. Snina v ktorej obci chceli ešte v tú dobu odstreliť Mikuláša Kíreša predsedu KSS.² O čom bolo podané hlásenie. Dňa 22. XI. 1945 prišli do obce Novosedlica a zabrali ošipánú. Opäť dňa 23. XI. 1945 na 24. XI. 1945 prišli do obce Novosedlica v noci a zastrelili Mikuláša Kíreša, predsedu KSS v Novosedlici, a Ivana Šišáka³, hájnika v Novosedlici. V tú istú noc zabrali sebou Dávida Gelba, občana židovského náboženstva. Od menovaných zabrali všetok dobytok a ich vyrabovali. Banderovci najmä večer a v noci sa voľne pohybujú po obciach tunajšieho okresu a majú dokonca aj soznam členov KSS a hovoria, že takou smrťou pôjdu všetky komunisti za hlavu Stalina. Je to činnosť a práca našej reakcie, lebo banderovci by nevedeli, kto sa nachodí v obci, kto je v KSS a ako sa menuje. Po obciach je úplná panika a chaos v strane KSS. Dňa 26. XI. 1945 boli z obce Novosedlica 18 členov KSS, ktorí žiadali, aby boli vypísaní zo strany KSS.⁴ To sa objavuje vo všetkých obciach.

Taktiež už niekoľko ráz bolo hlásené, že činnosť ľudových súdov v tun. okrese ešte nebola započatá, hoci v okrese majú byť okolo 18 kolaborantov súdených MĽS a 8 OĽS a na 6 kolaborantov bol vydaný zatykač, ktorí sa do dnes skrývajú, sú na slobode. Je nutné aby bol zvýšený stav členov NB, činnosť ľudových súdov bola započatá a kolaboranti aby boli zaistení a čím skôr súdení.

Snina, dňa 28. novembra 1945.

Michal Pytel'

SNA Bratislava, f. PV – sekr./obyč. 1946, šk. 75, č. 966/54-46 sekr.

¹ V novembri 1945 došlo k ďalšej reorganizácii štruktúry Povereníctva pre veci vnútorné. K štyrom odborom, existujúcim od mája 1945, pribudol V.

odbor (pracovné tábory) a VI. odbor (spravodajský). Popritom dovtedajší III. (bezpečnostný) odbor zostal zachovaný s tým, že sa jeho agenda zredukovala na otázky všeobecnej bezpečnosti. Šiesty (spravodajský) odbor dostal na starosť ochranu štátu a spravodajskú službu, čiže kontinuálne nadväzoval na pôsobenie 2. oddelenia NB (NB-2), respektíve na krátkodobú existenciu Ústredne politického spravodajstva a neskôr 2. oddelenie III. odboru. Prevzal agendu súvisiacu s výkonom ľudového súdnictva, agendu spojenú so zatýkaním a prepúšťaním politicky nespoľahlivých osôb, podozrivých z protištátnej činnosti, agendu odsunu Nemcov a Maďarov z krajiny a agendu politicko-spravodajskú. Od januára 1946 začal platiť nový rozvrh štruktúry práce Povereníctva vnútra (už sa nepoužíval názov Povereníctvo pre veci vnútorné), ktorý zachovával kompetencie všeobecnej bezpečnosti III. odboru (prednosta Jozef Lietavec, člen KSS) a pre VI. (spravodajský) odbor ako štátnobezpečnostnú zložku (prednosta mjr. Rudolf Viktorín, KSS) stanovil: zabezpečovanie štátu pred vnútornými útokmi na jeho samostatnosť, jednotnosť, zvrchovanosť, celistvosť a ľudovodemokratickú formu; obrana pred podobnými rozvratnými snahami a politickými útokmi vedenými zo zahraničia; obrana proti hospodárskemu vyzvedačstvu; získanie správ pre účely informatívne, správne a študijné v týchto odboroch. VI. odbor Povereníctva vnútra sa členil na dve sekcie – I. politickú a II. spravodajskú (tie sa členili na oddelenia), a tiež samostatné referáty (osobný, trestný, hospodársky atď.). V rámci I. sekcie pôsobilo začiatkom roku 1946: 1. oddelenie (politická situácia, politické strany, spolky, hnutia), 2. oddelenie (súdy, očista, pracovné tábory), 3. oddelenie (tlač, evidencia), 4. oddelenie (menšiny) a 5. oddelenie (hospodárske otázky). II. sekcia sa členila: 1. oddelenie (vnútropolitické spravodajstvo), 2. oddelenie (zahraničnopolitické spravodajstvo), 3. oddelenie (agentúra a dôvernici) a 4. oddelenie (technicko-výskumné). Oddelenia sa členili na referáty. Agendu VI. odboru Povereníctva vnútra na území Slovenska naďalej teritoriálne spravovali oblastné bezpečnostné referáty. (PEŠEK, J.: *Štátna bezpečnosť na Slovensku 1948 – 1953*, s. 15 – 16.)

² Pozri dokument č. 59.

³ Ivan Šiškan – bol pôvodom z obce Chitrovo v Rusku. Do Novej Sedlice sa dostal počas 1. svetovej vojny ako zajatec. Tu sa oženil a usadil. Jeho pôvodné meno bolo Ivan Šiškanov, ktoré si na Slovensku zmenil (z toho pramenili deformácie a viaceré variácie jeho mena v jednotlivých dokumentoch). K jeho osobe bližšie pozri BURAL, M.: *Uličská dolina na konci roka 1945 v spomienkach a faktoch*, s. 6.

⁴ Podrobnejšie v predchádzajúcom dokumente č. 65.

Oblasťné veliteľstvo NB Humenné.

Humenné 3. december 1945.

Číslo: 204 dôv./45.

Vec: Situačné zprávy – predkladanie.

Odpoveď na číslo 2300 zprav./45
zo dňa 2. novembra 1945.

Povereníctvo pre veci
vnútorné
VI. odbor.
Bratislava.

Hlásim:

[...]

2/. Bezpečnostné pomery v tunajšej oblasti nie sú doteraz tak ucelené, ako by toho súčasná doba vyžadovala. Príčina váži najmä v tom, že u členov NB nie je dostatok kvalifikovaných síl a tým viazne nie len písomná agenda, ale i bezpečnostná služba vôbec. Najmä je pozorovateľný nedostatok kvalifikovaných síl u veliteľov staníc NB, lebo v celej oblasti je dislokovaných 28 staníc NB a celkový počet kvalifikovaných veliteľských síl sú len 4. To isté je aj s kvalifikovanými silami na okresných veliteľstvách NB, lebo napr. okresné veliteľstvo NB v Snine je od oslobodenia tohto kraja bez okresného veliteľa NB a až do dnes vedie toto okresné veliteľstvo nekvalifikovaný vrchný strážmajster, ktorý je súčasne i veliteľom stanice. Takéto nedostatky sa vyskytujú taktiež v iných rezortoch. Napr. Okresný súd v Snine, Medzilaborciach a vo Vranove n./Topľou nezačínal až doteraz svoju činnosť pre nedostatok kvalifikovaného úradníctva. Tie isté nedostatky je pozorovať aj u niektorých úradov okresného národného výboru, ako napr. v Medzilaborciach, kde až doteraz policajný trestný súd nezačínal svoju činnosť. Týmto sa stáva, že vo väčšine trestných činov sa nečinnosťou premlčí a páchatelia týchto činov zostávajú beztrestní.

V poslednom čase sa vyskytujú prípady narušovania verejného poriadku, pokoja a bezpečnosti, ozbrojenými skupinami Banderovcov. Tieto skupiny v počte až niekoľkých desiatok prechádzajú na naše územie z Poľska a Zakarpatskej Ukrajiny, okrádajú obyvateľstvo a tiež páchajú iné násilné smilstvá. Tak napr. dňa 13. 11. 1945 asi o 23.00 hod. prepadla skupina 13 ozbrojených Banderovcov obec Vydraň. Niekoľkých občanov obrali o šatstvo a peniaze v úhrnnej hodnote asi 25.000 Kčs.¹ Dňa 22. 11. 1945 asi o 23.00 hod. obsadila skupina 70 Banderovcov obec Nová Sedlica, orabovali viacerých občanov o rožný a iný dobytok, ako aj iné produkty a niektorých občanov trýznili preto, že sú členmi KSS. Taktiež dňa 23. 11. 1945 o 19.00 hod. obsadili Banderovci v počte asi 150 mužov obec Zboj, okres Snina, ako

aj Novosedlicu, okres detto, kde okrem iných násilností zastrelili Ivana Šiško-
niča a Mikuláša Kíreša, obyvateľov Novej Sedlice, len preto, že sú členmi KSS.
Tomuto nasvedčuje tá okolnosť, že pri oboch mŕtvolách zanechali ručne pís-
saný lístok s týmto znením „Zahynul za Stalina. Takýchto komunistov čaká
smrť v Slovenskom štáte.“ Podpis: „Ukrajinská armáda.“² Ten istý čas odviekli
Banderovci so sebou z Novosedlice Žida Dávida Gelba, ktorý sa doteraz ne-
vrátil a o jeho osude nie je doteraz nič známo³. O tomto bola predložená
podrobná zpráva dňa 1. decembra 1945, pod čís. 226 dôv./45.⁴

Dňa 25. novembra 1945 medzi 20. a 21. hodinou prepadli dvaja
neznámi muži oblečení v nemeckých uniformách skupinu 9 občanov
z Nižného Hrabovca, okres Vranov n./Topľou. Pri prepade bol vojak Ján
Gajdič postrelený tak nebezpečne, že pri preprave do nemocnice svoj-
mu zraneniu podľahol. Zprávu o tomto prípade podala stanica NB Nižný
Hrabovec dňa 27. 11. 1945, pod čís. 112 dôv./45.

Dňa 30. 11. 1945 pri konanej razii hliadkou stanice NB Ubl'a, za spo-
ločnosti lesného personálu na udanlivých pytlíakov v lese „Na-stat“, ob-
vod stanice NB Ubl'a, prepadnutá bola táto výprava v lese neznámou
ozbrojenou skupinou. Neznáma ozbrojená skupina vystrelila na výpravu
asi 30 – 40 rán, ktorým padli za obeť dvaja lesní hájníci, ktorí boli prav-
depodobne zastrelení.⁵ Zpráva o tomto bola podaná dňa 1. decembra
1945 o 12.50 hod. Oblasťnému bezpečnostnému referátu v Košiciach
telefonicky. Podrobnú zprávu som doteraz nemohol predložiť, nakoľko
stanica NB Ubl'a prípad vyšetruje a zprávu doteraz nepodala.

Stanica NB v Humennom je v prúde vyšetrovania niektorých členov
MNV a ONV pre delikty, ktorých sa dopustili v súvislosti s ich úradným
postavením. Medzi členmi tunajšej KSS je pozorovať určitú neľúbosť
a prejavujú voči členom NB akúsi opozičnú náladu a intervenujú, aby
sa trestné činy spáchané týmito osobami nebrali do úvahy, lebo že vraj
tieto činy boli spáchané ponajviac v časoch revolučných. Keď členovia
NB na tieto ich intervencie nereagujú, počuť rôzne chýry a vyhrážky, že
príde čas, v ktorom budú členov NB preverovať automatmi. Zato však
členovia NB konajú si bez povšimnutia takýchto narážok svoju povin-
nosť, čo určitých členov z KSS tým viac znepokojuje. Tak ako z radov KSS,
tak i z radov partizánov sa chovajú voči obyvateľstvu a nastolenému po-
riadku povýšene a vzpurne, pri každej príležitosti vyzdvihujú len svoje
zásluhy, kde koho obviňujú a keď členovia NB nevyšetria takéto obvine-
nie podľa údajov takýchto jednotlivcov, prehlasujú členov NB za fašis-
tov a prehlasujú, že NB pracuje fašistickým spôsobom, zastáva zradcov
a kolaborantov, ale v inom smere zasa útočí proti komunistickej strane.

V poslednom čase prenikli zo Zakarpatskej Ukrajiny zvesti, že generali-
simus Jozef Stalin má byť zaistený a že v samotnej Moskve, ako aj na území

SSSR sa robia prípravy k revolúcii. Taktiež prenikla zpráva, že má byť údajne zavraždený. V súvislosti s týmto bolo počuť aj také zprávy, že mal byť pred zaistením generalisima Stalina zavraždený aj generál Žukov. Tieto zprávy však preverené nie sú, ale urobil som pokus pomocou získaných konfidencí zprávy preveriť a o pravdivosti týchto podám ihneď zprávu.

[...]

Oblasťný veliteľ NB
npor. Karol Čellár, v.r.

SNA Bratislava, f. PV – bezp., šk. 1 (1945), č. 637/1945.

¹ Porovnaj so závermi dokumentu č. 64.

² Porovnaj s výpoveďou Michala Fedoraša v dokumente č. 65 a výpoveďou Jána Rusiča v dokumente č. 68. Pozri tiež dokument č. 71.

³ Dávid Gelb sa nikdy viac do obce nevrátil. Medzi miestnym obyvateľstvom sa údajne rozprávalo, že kvôli pašeráckym aktivitám bol odvečený do Poľska a tam zavraždený. Pozri aj BURAL, M.: *Uličská dolina na konci roka 1945 v spomienkach a faktoch*, s. 6.

⁴ Dokument sa napriek intenzívnemu pátraniu doposiaľ nepodarilo objaviť.

⁵ Incident sa odohral 30. novembra 1945 v doline Radovo (hrebeň Nastaz) v katastri obce Ubl'a v blízkosti sovietskych hraníc. Išlo o miestnu poľovnícku výpravu, na ktorú spustili paľbu sovietski vojaci – pohraničníci z oporného protibanderovského bodu, zriadeného na slovensko-sovietskej hranici. V dôsledku takéhoto „nedorozumenia“ zahynul správca Lesnej správy v Ubl'i Peter Černega a dvaja lesní hájníci Juraj Babej a Andrej Čop z Uble. Pozri výpoveď Michala Sirka zaznamenanú Ing. M. Buralom v januári 2008: BURAL, M.: *Uličská dolina na konci roka 1945 v spomienkach a faktoch*, s. 12 – 13.

[68]

Z á p í s n i c a

spísaná v Novej Sedlici, č.p. 109, okr. Snina, v prítomnosti Jána Rusiča, obyvateľa v Novej Sedlici č.p. 95, Juraja Michalcu, predsedu MNV v Novej Sedlici, strážm. Augustína Antoního, ako vypočúvajúceho a strážm. Michala Bajcuru.

P r e d m e t o m

je vypočúť Jána Rusiča, 38 ročný, maloroľník v Novej Sedlici, č.p. 95, okr. Snina vo veci zavraždenia Jána Š i š k a n a z Novej Sedlice benderovcami v mesiaci 22., 23. novembra 1945.

Ján Rusič, po napomenutí, aby vypovedal len pravdu udal: „Asi koncom mesiaca novembra 1947 okolo 23. – 24. hodín, zaklopali na naše okno i dvere neznámi muži. Keď som sa na to neozval, kričal jeden z nich, aby som otvoril, a aby som ich pustil do chaty, izby. Keď som ani na to nereagoval, tak jeden kričal, že aby som ihneď otvoril, lebo ináč, že ma zabije. Nakoľko som počul, že vonku je ich viac, tak som išiel otvoriť. Akonáhle som otvoril, už, už sa tlačili za mnou do izby. Do izby ich prišlo asi 15. Všetci boli oblečení v rôznych vojenských uniformách. Niektorý mal nemeckú vojenskú uniformu, niektorý maďarskú, ruskú, poľskú a miešanú. Všetci boli silne ozbrojení. Niektorý mal automat, niektorý pušku a každý piaty mal ľahký ruský alebo nemecký guľomet. Niektorí z nich mali cez prsia pásy s nábojmi do guľometu. Jeden z nich sa ma opýtal: kde Šiškan meškaje. Ja som mu na to odpovedal, že ja nie Šiškan, ale ten stále na mňa robil nátlak, aby som mu ihneď povedal, že kde Šiškan meškaje. Keď som sa mu stále vyhovárал, že ja nie som Šiškan, tak na mňa kričal, že keď nepoviem ihneď kde meška, tak ma odstreľí a položil automat ústím na moje prsia. Vtom jeden z nich priskočil, a povedal, že on vie kde Šiškan meška. Potom sa zobrali do vedľajšej izby, do ktorej bol vchod z našej izby. Tam Šiškana chytili v posteli a vyviedli ho von. Keď išli cez našu izbu som videl, ako ho jeden udel po hlave. Šiškan na to kričal, aby ho nebili, lebo, že on je nevinný. Čo vonku s ním urobili neviem, lebo my sme si museli ľahnúť na posteľ a nesmeli sme sa pohnúť. Potom ho zase doviedli naspäť do izby. Pritom prehľadali v tej izbe, kde Šiškan spal ladu, kde sme mali spoločné šaty aj peniaze. Z tej ladi vybrali všetky papiere. Medzi nimi našli tiež legitimáciu komunistickej strany patriacu Šiškanovi. Jeden z nich mu prezrel všetky papiere a pritom povedal, aha, to je zástupca komunistického predsedu. Ich komandant napísal v našej izbe na jednu kartku toto: pohynie, tak ako on, tak všetci komunisti v Československej Republike za Stalinovou hlavou takou smrťou pôjdu ako ty. Túto kartku dali Šiškanovi prečítať a v jeho izbe na stenu poviesili. Tento komandant sa potom zase vrátil do našej izby a povedal: „Hrab.“ Tento komandant bol strednej postavy a hovoril po ukrajinsky. Na to slovo Hrab, jeden z nich išiel do izby Šiškanovej a pištoľou mu strelil jednu ranu do pravého oka a jednu ranu do ľavého spánku. Obidve gule prešli – vyšli mu z hlavy. Šiškan hneď ostal na mieste ležať mŕtvy. Potom odišli. Pritom však z tej ladi vzali: dva páry pracovných topánok, dvojce nohavice farby tmavej, jednu vestu a iné rôzne dámske prádlo a 5000 Kčs v hotovosti. Šiškanovi vzali všetky šaty, t.j. dvojce, jedny nedeľné, farby sivej a jedny pracovné, dva automaty nemeckej výroby a dve ruské dlhé pušky, a tiež nejaké peniaze, avšak neviem

koľko. Ján Rusič utrpel škodu vo výške 10 000 Kčs, a neb. Šiškan 3000 Kčs. Väčšina z nich rozprávala po ukrajinsky.

Obec Nová Sedlica leží v kúte, ako posledná obec medzi hranicami ČSR, Poľsko a SSSR, okres Snina.

Zápisnica skončená, nahlas prečítaná a podpísaná.

D. a. h.

ABS Praha, f. 307-77-9.

¹ Ivan Šiškan

[69]

VELITEL'STVO 10. PEŠEJ DIVÍZIE.

Košice, 29. nov. 1945.

Číslo: 10.601/Taj.1.oddel.1945.

Prílohy: 3.¹

OSOBITNÝ ROZKAZ ČÍS. 12.

I. Situácia: Všeobecne pokojná situácia v oblasti 10. peš. divízie, bola v poslednej dobe porušená v severových. časti oblasti, šarapaténím ilegálnych bánd. Ide tu buď o Benderovcov, alebo rozprášené jednotky tzv. UPA /Ukrajinská povstalecká armáda/, ktoré sú v boji s poľskou a Červenou armádou v priestore severových. našich hraníc.

Podľa dosiaľ získaných preverených zpráw, bola potvrdená prítomnosť týchto skupín na našom území:

a/ V dňoch 13/11 – 14/11 asi po 50 – 80 Benderovcov v obciach Palota – Vydraň – Telepovce.²

b/ Dňa 22/11 o 22.00 hod. prišla do obce Novosedlica, okr. Snina skupina asi 50 Benderovcov. Skupina previedla v obci rabovanie a 23/11 o 04.00 hod. odišla smerom k poľským hraniciam.

c/ Dňa 24/11 vtrhla iná skupina do obce Novosedlica, kde zavraždila dvoch tamjších obyvateľov³ a ušla preč k hraniciam Poľska. Preverené.

Všeobecne, obyvateľstvo v tomto kraji je veľmi znepokojené plienením a rabovaním ilegálnych bánd a žiada okamžitú pomoc.

II. Úloha: I/14 prápor Poprad presunie sa ihneď z doterajšieho ubytovacieho miesta do priestoru Humenné – Snina – Stakčín – Medzila-borce – Telepovce – Ruský Potok s úlohou:

1/ zaistiť severovýchodnú časť oblasti 10. peš. divízie proti výčinom ilegálnych bánd,

2/ pôsobením v priestore podľa priloženej priesvitky /príloha č. 1/ zlikviduje ilegálne bandy, nachádzajúce sa na našom území,

3/ radikálne zabráni hliadkovaním ďalšiemu prenikaniu na teritórium nášho štátu.

III. Prevedenie:

1/ I/14 prápor úplný aj s nováčkami, presunie sa ihneď po obdržaní tohto rozkazu z Popradu do Humenného a ďalej do nových priestorov takto:

a/ veliteľstvo práporu, guľometná rota, mínometná rota, 1. výcviková rota /složená s nováčkov 1., 2., 3. roty/ – Humenné.

b/ samopalná rota /aj s nováčkami/ – Snina.

c/ PTP rota /aj s nováčkami/ – Stakčín.

d/ 1., 2., 3. rota pozostávajúca z mužstva starších ročníkov všetkých 3 rôt, prípadne prebytočného mužstva z guľometnej roty, po rovnomernom rozdelení mužstva a vyrovnaní počtov u všetkých 3 peších rôt, rozmiesti sa takto:

1. rota: Telepovce – Vyš.[ná] Jablonka – Zvala⁴ – Ruské,

2. rota: Medzilaborce – Čertižné – Kalinov – Palota,

3. rota: Ruský Potok – Runina – Zboj – Novosedlica.

2/ I/14 prápor ponechá v Poprade potrebné mužstvo na stráženie kasáreň „Pod Gerlachom“. Počet mužstva pod velením 1 rotmajstra, ponechajte na 3 výmeny do strážnej služby.

3/ a/ veliteľ I/14 práporu popri úlohách ZPÚ, riadi a usmerňuje výcvik svojich nováčkov podľa doteraz platných výcv. smerníc.

b/ v prípade bojového zasadenia rôt, odoberie sa ihneď na svoje BSV⁵, odkiaľ riadi bojové akcie a manéver proti objavivším sa ilegálnym bandám. Svoje BSV môže zmeniť podľa vážnosti situácie.

c/ guľometná, mínometná rota prevádzajú výcvik podľa výcvikových osnov, platných pre 2. obdobie a tvoria zálohu veliteľa práporu.

d/ 1. výcv. rota prevádza výcvik nováčkov sústredených od všetkých 3 peších rôt podľa platných výcv. osnov na 2. obdobie. K tomuto účelu vyberie veliteľ I/14 práporu najschopnejšieho veliteľa roty a každá pešia rota dodá pre túto výcvik. Rotu po 1, resp. 2 veliteľov čiat z počtu dôstojníkov s príslušným počtom inštruktorov.

Nováčkov zorganizujete od príslušných rôt do čiat podľa organizačného čísla roty a pridelite im vlastných veliteľov a inštruktorov.

e/ samopalná rota, dislokovaná v Snine, prevádza:

1/ Výcvik nováčkov podľa výcv. osnovy na 2. obdobie,

2/ tvorí zálohu veliteľa I/14 práporu pre prípadné bojové použitie.

Z toho dôvodu veliteľ roty prevádza výcvik samopalníkov s väčším dôrazom na boj zblízka, boj o osady a hlavne v lese. Výcvik nováčkov prevádzajte tu čo najintenzívnejšie.

f/ PTP rota, dislokovaná v Stakčíne, prevádza výcvik podľa výcvikových osnov na 2. obdobie a tvorí zálohu veliteľa práporu.

Všetky výcvikové rotý musia byť tiež schopné ochrany vlastného ubytovacieho miesta proti ilegálnym bandám.

g/ Pešie rotý:

- chránia vlastné ubytovacie miesta vhodným rozložením stálych stráží, proti prípadnému napadnutiu,

- hliadkovaním v najbližšom okolí pátrajú po prítomnosti a činnosti ilegálnych band,

- vysielaním hliadok najmenej v sile družstva do vzdialenejších miest, vyhliadavajú zprávy o ilegálnych bandách /silu, výzbroj, miesta kde sa zdržujú, národnosť, zamýšľaný úmysel, pátrajú po používaných prechodoch a cestách ilegálnych band/,

- za spolupráce NB a FS sú vždy pripravené okamžite zasiahnuť proti zisteným bandám a tieto povinné likvidovať,

- veliteľia rôt zriadia si vo svojich priestoroch dôvernú sieť z radov civilného obyvateľstva, ktoré ich bude spoľahlivo informovať o prítomnosti ilegálnych band v tom-ktorom priestore, obci, aby zásah proti nim bol vždy rýchly a účinný.

IV. Presun:

a/ po železnici: Veliteľ I/14 práporu ihneď po obdržaní tohto rozkazu vykoná ohlásenie transportu podľa sl. prípisu Ž-II-2 na ŽTV-Košice podľa priloženého vzoru.

Nakladacia stanica: Poprad.

Vykladacia stanica: Humenné.

2/14 rota – Medzilaborce.

b/ Presun rôt z Humenného do nových SV: Po vyložení I/14 práporu v Humennom, presunú sa rotý do nových ubytovacích miest peším pochodom podľa priloženej priesvitky /príloha čís. 1/.

Presun prevedie sa najkratšími cestami.

Nová ubytovacia zostava 1/14 práporu musí byť zaujatá podľa priloženej priesvitky najpozdejšie do 3. dec. 1945 do 24.00 hod.

V. Dopravné prostriedky:

a/ Povozy: Peší pluk 14 okrem doteraz pridelených povozov 1/14 práporu, každej pešejrote prideli 2 povozy a 2 páry koní. Sane pokiaľ nebudú dodané starostlivosťou veliteľstva 10. peš. divízie, zaobstarajú si veliteľia peších rôt z miestnych zdrojov.

[...]

IX. Hlásenia: Veliteľ I/14 práporu hlási na veliteľstvo 10. peš. div. najpozdnejšie do 5. dec. 1945 písomne, zaujatie novej ubytovacej zostavy.

Ďalej hlási: a/ Každý zásah proti ilegálnym bandám,

b/ Všetky získané zprávy o Benderovcoch a jednotkách UPA,

c/ Každú väčšiu zamýšľanú akciu proti ilegálnym bandám.

Hlásenia predkladajte priamo velit. 10. peš. div. – 1. oddel. – rádiodiagramy ihneď – priebeh písomne.

X. Rôzne:

a/ Veliteľa 3. roty v Ruskom Potoku upozorňujem, že v priestore Novosedlica – Zboj – Ulič pracuje t.č. ruská delimitačná komisia na hraniciach ČSR – ZU.

b/ Týmto rozkazom ruším rozkaz velit. 10. peš. div. č. 10.556/Taj.1.oddel.1945 „Spojenecké armády – vystriedanie“. Roty peš. pluku 14, ktoré boli odoslané v dôsledku tohto rozkazu do priestoru Humenné – Medzilaborce, riadia sa vo všetkom podľa Osobitného rozkazu č. 12 veliteľstva 10. peš. divízie.

Dostane: VO-4, velit. VIII. sboru na vedomie, p. pluk 14, I/14 prápor, PV – Humenné, ŽTV-Košice na prevedenie.

Za správnosť:
náčelník štábu
mjr. gšt. Ján Cisárik.

Veliteľ divízie:
plk. del. Emil PERKO, v.r.

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 1, inv. č. 11.

¹ Nepublikujú sa.

² Pozri dokument č. 64.

³ Je tým myslená vražda Mikuláša Kireša a Ivana Šiškana z Novej Sedlice (pozri predchádzajúce dokumenty č. 65, 66 a tiež 67, 71).

⁴ Obec Zvala zanikla v roku 1986 v súvislosti s výstavbou vodnej nádrže Starina.

⁵ BSV – asi „bázové stanovište veliteľstva“.

[70]

Oblasťný bezpečnostný referát,
Humenné.
Číslo: 625 zprav./1945.
Vec: Výčiny banderovských tlúp –
hlásenie.

Humenné,
8. december 1945.

Povereníctvo pre veci vnútorné
VI. odbor
Bratislava

Dodatok k tunajšiemu rdgm. číslo 4, a, b, c/45, zo dňa 8. dec. 1945 hlásim:

Dňa 4. decembra 1945 asi o 18. hod. obsadili banderovci obec Nová Sedlica, okres Snina. Banderovcov bolo v počte asi 30 mužov, rôzne vyzbrojených a oblečených. Od obyvateľstva zobrali rôzne potraviny, šatstvo a iné rôzne veci. Potom vošli do domu občana Vasila Semaka a pýtali od neho slaninu, keďže im tento odoprel ju vydať, zobrali mu jednu ošípanú, hodinky, šatstvo, vojenské doklady a z nôh mu vyzuli boty. Jurajovi Kaliničovi zobrali jednu ovцу, Eliášovi Petříkovi asi 5 kg slaniny a obchodníkovi Izidorovi Lešeničovi zobrali z obchodu rôzny tovar. Za ukradnuté veci zaplatili týmto občanom čsl. platidlami. Okrem týchto vecí pobrali od miestnych občanov rôzne potravné články, zemiaky a pod., ktoré naložili na dvoje sane a nariadili toto občanovi Eliášovi Izajskému a Jurajovi Diničovi odviešť na hranice. Títo po privezení týchto vecí na hranicu preložili tieto na iné sane a vrátili sa nazad do obce Nová Sedlica.

Banderovci sa z obce vzdialili dňa 5. dec. 1945 asi o 4. hod. ráno.

Dňa 5. dec. 1945 asi o 19.30 hod. prišli Banderovci do obce Zboj, okres Snina, obsadili odd. finančnej stráže, tam sa zdržali až do skorších ranných hodín, finančnú stráž nechali zaistenú strážou a niekoľkí z tejto tlupy odišli do obce, vyhľadali predsedu MNV Jána Čepáka, zobrali mu jedny čižmy, pričom sa ho vypytovali či sú v obci ešte komunisti. Ďalej Mikulášovi Legdanovi zobrali rôzne šatstvo, Ďahovi jednu ošípanú, okrem toho iným občanom zobrali viac oviec, šatstvo a rôzne potravné články. Nakradnuté veci odviezli smerom k poľským hraniciam.

V rozhovore s obyvateľstvom hovorili, že prídu sa ešte pozrieť i do iných obcí a do Uliča tiež. Ďalej hovorili, že Stalin je Banderovcami postrieľaný, vedenie vlády prevzal Molotov, ďalej, že Ukrajina bude samostatná a že bojujú za odstránenie kolchozov, Židov a komunistov.

Dňa 6. dec. 1945 asi o 20.00 hod. obsadili Banderovci obec Ulič, okr. Snina, zaujali palebné postavenie, zaistili vlastné jednotky a vnikli do obce. Vošli do bytu Viktora Vinera, č.d. 13 v počte asi 50 mužov, ozbrojených väčšinou automatmi, menovaného prinútili násilím, aby im poukazoval kde bývajú komunisti, Židia, stanicu NB a finančné oddelenie. Po tomto vošli do bytu Alexandra Steina, kde bola prítomná jeho manželka Ružena, rod. Schenbergerová, jej sestra Lenka Klehrová.¹ Všetkých tu menovaných zastrelili pištoľou do hlavy. Po tomto čine vyrabovali byt, všetky cenné veci zobrali a odišli hľadať ďalších Židov v obci, keďže však nikoho nenašli, pobrali sa k potravnému družstvu, z dverí odtrhli visiacu zámku a vyrabovali tam všetko nachádzajúce sa množstvo plátna, múky, soli a iného rôzneho tovaru.² Po tomto hľadali v rôznych bytoch miestnych občanov skrývajúceho sa Žida Teichmana,³

ktorého keď nemohli nájsť povedali, že ho musia dostať za každú cenu i keď to bude vodne.⁴

Asi pätnásť Banderovcov došlo na oddelenie finančnej stráže, vošli do ubytovacej miestnosti za dozorcom FS Teofilom Fuskom podávajúc mu ruky so slovami ako sa máte pán správca, takto sa privítali i s ostatnými tam prítomnými členmi FS. Po celý tento čas bolo oddelenie FS a stanica NB v Uliči prísne strážená Banderovcami. Banderovci mali vedomosť o tom, že na oddelení FS je na kontrole inšpektor Otčenáš z Bratislavy i s nejakým doktorom, ktorého meno neudali. Medzi rečou povedali Banderovci, že prečo odišiel, či sa ich azda bojí? My sme mu nič neurobili. Potom debatovali o rôznych veciach pričom zase spomenuli postriešanie Stalina, ktorý sa vraj ani nemohol zúčastniť osláv výročia októbrovej revolúcie. Keď sa ich členovia FS pýtali, čo je ich úkolom, títo odpovedali, že bojujú za oslobodenie Ukrajiny, postrieľajú Židov a komunistov a musia odstrániť kolchozy v Ukrajine a ČSR povedali len toľko, že jej nechcú ničím škodiť. Potom ponúkli členov FS cigaretami a poberajúc sa von povedali, že musia si ísť pozrieť NB, aby sa vraj táto na nich nehnevala alebo necítila sa byť urazená a vyzvali dozorcú FS Bodku, aby ich zaviedol na stanicu NB. Po vyjdení z odd. FS, za menovaným dozorcom išli traja Banderovci, aby im tento nemohol ujsť.

Na stanicu NB v Uliči asi o 22 hod., kde zabúchali na dvere, na čo sa zobudil strážm. František Sňáda, ktorý prišiel ku dverám a pýtal sa, že kto je to, na čo Banderovci odpovedali „my.“ Na ohlásenie sa dozorcú Bodku, strážm. Sňáda dvere otvoril a vošlo dnu asi 15 Banderovcov, podali strážm. Sňádovi a Kanderovi ruky so slovami, ako sa majú, čo je nové a či nevedia kde bývajú Židia. Banderovci sa zaujímali o ich uniformu a zbrane, pričom jeden z nich povedal, že toto robia preto, aby ich vedeli rozoznať od členov FS, ponúkli menovaných strážm. cigaretami podali im ruky a odišli preč.⁵ Stanicu NB občas kontrolovali osvietením, či z nej niekto nevychádza. Určitá časť z tejto tlupy Banderovcov odišla do obce Kolbášov, kde boli už asi o 23. hod., vošli do bytu obchodníka Samuela Poláka, kde si nechali robiť večeru a po nej tam prítomných Židov a to: Esteru Jakubčanovú, jej sestru Šariku, Liberovú Gizelu, Poláka Jozefa, Gimbergerovú Gizelu, Šalamúna Rotha, Poláka Mandela, Bergerovú Šašu, Lichtera Jána a asi sedemnášť ročnú Židovku menom Etelka, ktorej priezvisko je neznáme, zastrelili.⁶ V dome ostala skrytá v perinách Jakubovičová Helena, s ktorou spísanú zápisnicu pripojujem.⁷ Banderovci vyrabovali celý byt a obchod, všetky veci naložili na sane a odišli smerom na obec Ulič k poľským hraniciam.⁸

Všetci členovia tejto tlupy boli riadne oblečení a vyzbrojení automatickými zbraňami. Celá tlupa bola vojensky organizovaná a disciplinovaná.

linovaná. Rozprávali medzi sebou rečou ukrajinskou, poľskou, českou a nemeckou. Počet celej tlupy sa odhaduje na 100 – 150 mužov, čo však sa nedalo doposiaľ zistiť.

Obyvateľstvo týmto činom Banderovcov je veľmi rozhorčené a pobúrené. Niektorí sa z domov vzdialili a prišli do Sniny. Je veľmi potrebné, aby prišla ďalšia vojenská posila na pohraničie. Ďalej je žiaduce vyhlásenie stanného práva v pohraničných okresoch, a takto zneškodniť tamjšie reakčné živly, nepriateľsky zaujaté proti štátu, čo však bude možné len vtedy, keď bude sem daná riadna vojenská posila. Ďalej je nutné zosilniť v pohraničí stanice NB a odd. FS pokiaľ je to len možné.

Ďalej hlásim, že v dôsledku výčinov Banderovcov členovia KSS v sninskom okrese zo strany KSS hromadne vystupujú v obave pred vyrabovaním prípadne zavraždením, týmto strana KSS v okrese stráca na dobro pôdu pod nohami, ba možno povedať, keď to pôjde takto ďalej zanikne i úplne.

Napokon hlásim, že táto zpráva rádiostanicou nemohla Vám byť hlásená už 7. 12. 1945, nakoľko nebolo elektrického prúdu, ktorý nebol ani 8. 12. 1945, preto som bol nútený túto zprávu odoslať telefonic-ky Košiciam, ktoré Vám ju rádiostanicou odoslali. Dňa 9. 12. 1945 zasa nemohla tunajšia rádiostanica nadviazať spojenie ani s Bratislavou ani s Košicami.

Prednosta OBR:
ppor. M i h á l i k v.r.

Za správnosť odpisu:
Humenné, 12. apríl 1946
Prednosta OBR služ. vzdial.
/nečitateľný podpis/

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ V dome Alexandra Steina v Uliči sa v tom čase nachádzala jeho manželka Ružena Steinová, rod. Schenbergerová, jej sestra Levia Riedermanová (Schenbergerová) a Ester Klehrová. Boli teda zastrelené štyri osoby. Mená obetí sa v dokumentoch líšia a doteraz nie sú presne známe. Porovnaj s dokumentom č. 71.

² O neskoršom vyšetrovaní vyrabovaného potravinového družstva v obci Ulič pozri dokument č. 73.

³ Armin Tejchman – veliteľ stanice NB a zároveň vedúci potravinového družstva v Uliči. Ako vyplýva z dobových dokumentov A. Tejchman bol medzi miestnym obyvateľstvom neoblúbený, pretože v uvedenom období spisoval židovský majetok arizovaný (a rozobraný) v období 1. Slovenskej republiky (1939 – 1945). Pozri tiež dokument č. 73.

⁴ Popis udalosti v obci Ulič zo 6. decembra 1945 porovnaj s dokumentom č. 71.

⁵ V tejto súvislosti strážm. František Šnada a strážm. Martin Kandera boli podrobení zvláštnemu vyšetrovaniu v neskoršom období. Bližšie pozri dokument č. 172.

⁶ Aj v tomto prípade sa mená židovských obetí z Pollákovho domu v Kolbasove líšia. Navyše v uvedenom zozname chýba manželka Samuela (Mendela) Polláka Helena Polláková. Porovnaj s dokumentom č. 71 a pozri poznámku č. 1 dokumentu č. 71.

⁷ Zápisnicu s Helenou Jakubičovou (ktorá by mohla do celého prípadu vniesť viac svetla) sa napriek intenzívnemu pátraniu doposiaľ nepodarilo objaviť. Pozri poznámku č. 2 dokumentu č. 71.

⁸ Ohľadom udajného vyrabovania Pollákovho domu a obchodu v Kolbasove bližšie pozri neskoršie vyšetrovanie (dokument č. 73).

[71]

Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava.

Bratislava, 3. januára 1946.

Číslo: 4501/Dôv.1.odd.1946.

Vec: Benderovci na Slovensku – zpráva
za dobu 22. XI. – 22. XII. 1945.

Veliteľ skupiny ZPÚ.
H u m e n n é .

Zasielam na vedomosť zprávy o činnosti Benderovcov za dobu od 22. XI.–do 22. XII. 1945 v okrese Snina:

„Hoci sa činnosť Benderovcov obmedzovala doteraz väčšinou len na lúpežné rekvirovanie potravín a šatstva, prešli títo do konca minulého mesiaca k zvýšenej aktivite ba aj k politickým vraždám:

Dňa 22. novembra 1945 prepadla skupina 70 Benderovcov, ktorá bola jednotne oblečená v rovnošatách býv. nemeckej armády a vyzbrojená automatmi, strojnými puškami a ručnými granátmi, do obce Novú Sedlicu, okres Snina, kde rabovali potraviny.

Dňa 23. novembra 1945 prepadla skupina 150 – 200 týchto Benderovcov obec Zboj, okres Snina. Zatiaľ čo asi 50-ti držali v šachu finančnú stráž, ostatní rabovali potraviny a zbili predsedu KSS Pernicu a občana Fedora Dodu. O polnoci vyrabovali člena KSS Ivana Šiškoniča, ktorého zastrelili. Pri mŕtvoľe zanechali lístok s textom: „Zahynul za Stalina. Takýchto komunistov čaká smrť v Slovenskom štáte. – Ukrajinská armáda.“

Nato odišli k predsedovi KSS v Novej Sedlici Mikulášovi Kírešovi, ktorému vzali soznam členov KSS a dobytok, načo ho tiež zastrelili. Pri

jeho mŕtvoľe zanechali lístok s tým istým textom ako pri mŕtvoľe Šiško-
niča.

Pri odchode dňa 24. novembra 1945 vyrabovali žid. občana Davida Gelba, ktorý bol unesený a dosiaľ sa nevrátil.

Dňa 1. decembra 1945 narazila menšia tlupa ozbrojených Benderovcov na ruskú pohraničnú hliadku v obvode obce Husák, okres Sobrance. Nato ihneď začala akciu proti banditom, načo sa jeden Benderovec nezisteného mena sám zastrelil. Ostatní ušli.

Dňa 4. decembra 1945 obsadili Benderovci obec Nová Sedlica, kde vyrabovali občanov.

Dňa 5. decembra 1945 vyrabovali obec Zboj a ohlásili svoju návštevu aj druhým dedinám.

Dňa 6. decembra 1945 večer prišli Benderovci na 8 saniach do obce Ulič, okres Snina. Táto akcia bola väčšieho štýlu a pripravovaná. Celú obec obsadili, najmä stanicu NB a fin. stráže a zaujali palebné postavenia. Skupina 50 mužov vošla do bytu Viktora Vinera, ktorý bol donútený ukázať domy židov a komunistov. Nato ihneď začali akciu proti tamojším žid. občanom, vošli do bytu Alexandra Steina, kde boli prítomné jeho manželka Ružena, rod. Schonbergerová, sestra tejto Lenka Schonbergerová a Ester Hlohrová. Všetky tieto osoby odstrelili. Byt vyrabovali a hľadali ukrytých židov, hlavne istého Teichmana. Po tomto činu vyrabovali aj iné byty a zvl.[ášť] Potravné družstvo. Potom sa zdržovali dlhšie a stanici NB, kde debatovali o politike. Boli v uniformách ruských, poľských, maďarských a nemeckých SS-oddielov. Hovorili nárečím ukrajinským, poľským a tiež českým, z čoho sa dá usúdiť, že išlo o sudetských Nemcov. Benderovci boli dobre informovaní o pomeroch v ČSR a o sile stanice NB a fin. stráže, ba aj to vedeli, že na oddelení fin. stráže má byť nejaký inšpektor Otčenáš z Bratislavy. So sebou viedli čierneho vlčiaka. Na otázku jedného člena fin. stráže, že čo je ich programom, odpovedali, že bojujú za oslobodenie Ukrajiny a odstránenie židov, komunistov a kolchozov.

Dňa 7. decembra 1945 o 01.00 hodine došla jedna časť skupiny z Uľiča do obce Kolbásov, okres Snina. Tam vošli do domu Samuela Poláka, kde boli prítomní títo občania: Ester Jakubčanová, jej sestra Šárika Jakubčanová, Gizela Grunbergerová, Jozef Polák, Mendel Polák, Saša Bergerová, Šalamún Roth, Ján Lachter a 17 ročné dievča menom Etelka z obce Ubl'a, zatiaľ nezisteného priezviska.¹ Menovaných najprv týrali, potom ich nechali nastúpiť a všetkých rad radom odstrelili. Pri tom bola prítomná v izbe Helena Jakubovičová, ktorú nenašli, lebo bola skrytá v perinách.² Benderovci hovorili po slovensky a ukrajinsky. Spomenuli, že ešte musia urobiť poriadok s komunistami v Snine a že obec Nová

Sedlica a Ulič sú s nimi v najlepšom kontakte. Potom ešte hľadali židov po ostatných domoch, ktorých mená presne vedeli.³ U občanov sa vy-
pytovali na židov v okolitých obciach. Zo zavraždených boli Alexander
Stein a Ján Lachter členmi KSS, ostatní neboli politicky organizovaní.
Dôvod tohto činu treba hľadať v spomenutom programe Benderovcov,
vyničiť všetkých židov a komunistov.

Dňa 1. decembra 1945 zisťovali Benderovci v obci Ulič, či sú tam
židia, avšak vyhli sa srážke s naším vojskom útekem.⁴

Dňa 16. decembra 1945 bola zistená skupina asi 40 Benderovcov
v medzilaboreckom okrese, ktorá sa pohybovala severným smerom od
obce Miková do obce Čertižné. Proti banditom bolo ihneď nasadené
vojsko. Podrobné zprávy však ešte nedošly.

Od 17. decembra 1945 podnes sú zprávy o Benderovcoch
negatívne...⁵

Z rozkazu:
náčelník štábu 4. oblasti :
pplk. gšt. Elemír Polk⁶
v z. [nečitateľný podpis]

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 175.

¹ Menoslov je neúplný. V noci zo 6. na 7. decembra 1945 v Kolbasove
tragicky zahynulo 11 osôb židovského pôvodu. Ich mená sú pravdepodobne
nasledujúce: Samuel (Mendel) Pollák (39 r.) – krajčír z Kolbasova; Adolf Schöchter
(22) – krajčír z Kolbasova; Šalamún Roth (36) – obchodník z Kolbasova; Jozef
Lieber (43) – obchodník z Uble; Helena Polláková (32); Gizela Lieberová
(21); Estera Farkovičová (22); Gizela Grummerová (20); Šarlota Bergindová
(17); Estera Jakubovičová (23) a Ján Laichter (člen KSS). Navyše sa doposiaľ
nepodarilo odhaliť (a tak overiť menoslov), kde boli ich telá pochované.
Traduje sa, že po počiatočnom pochovaní na židovskom cintoríne v Kolbasove
ich neskôr exhumovali a previezli niekde na židovský cintorín do Sniny alebo
Humenného.

² Jednoznačne tragický, ale tiež nemenej záhadný je osud Heleny
Jakubovičovej – dievčaťa, ktoré prežilo tzv. kolbasovskú masakru. Je známe,
že bola prevezená na výsluch do Humenného a do Kolbasova sa už nevrátila.
Údajne odišla kamsi k známym, niekoľko mesiacov žila v Humennom a potom
emigrovala do USA. Ako uviedol J. Hrubovčák: „Vraj si ju hneď po tejto strašnej
tragédii zobral k sebe príbuzný Áron [zrejme Armin – pozn. M.Š.] Tejchman, vtedajší
veliteľ miestnej milície v Uliči, a potom sa s ňou vraj odsťahoval do Ameriky.
Odvtedy akoby sa bola za jediným svedkom tejto otrasnej udalosti z povojnových
dní zavrela voda. Niet po nej ani stopy, i keď sa o jej ďalší osud zaujímal už
viac ľudí.“ (HRUBOVČÁK, Jozef: Hlas mŕtvych žaluje: Smutné povojnové dielo

banderovcov v Uličskej doline. In: *Republika*, roč.1, č. 165 [166], 15. októbra 1993, s. 7.) H. Jakubovičová sa svojim spoluobčanom už nikdy neozvala. Márne po nej pátral v 90. rokoch 20. storočia aj Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike. Podľa posledných informácií údajne ešte t.č. žije v USA. Pozri výpoveď Gizely Lipovskej (rod. Weissbergerovej) zaznamenanú Ing. M. Buraľom v januári 2008: BURAĽ, M.: *Uličská dolina na konci roka 1945 v spomienkach a faktoch*, s. 11.

³ Informácia sa zrejme nezakladá na pravde. Okrem 12 Židov sústredených v noci zo 6. na 7. decembra 1945 v Pollákovom dome v Kolbasove, na opačnej strane obce žil už len jeden občan židovskej národnosti – starec Jakubovič, ktorého, ako vypovedali miestni občania, nikto nehľadal. Bližšie k celej problematike pozri ŠMIGEL, M.: *Banderovci na Slovensku (1945 – 1947)*, s. 121 – 144.

⁴ Uvedeného dňa sa vojsko v Uliči nemohlo nachádzať, do Uličskej kotliny sa jednotky popradského 1/14 práporu dostali až 7. decembra 1945 ráno (pozri dokument č. 74). Zrejme ide o preklep dátumu.

⁵ Pozri dokument č. 79.

⁶ Elemír Polk (1905 – 1994) – československý dôstojník, generál. Od roku 1939 pôsobil vo vyšších veliteľských funkciách slovenskej armády. V roku 1944 sa zapojil do príprav SNP a v auguste 1944 prešiel k partizánom a stal sa veliteľom dvoch partizánskych oddielov („Ščors“ a „Bohdan Chmelnickij“). Po prechode frontu vstúpil do 1. čsl. armádneho zboru v ZSSR (v apríli 1945 povýšený na pplk. gšt.). V júni 1945 stal sa dočasným a od apríla 1946 riadnym náčelníkom štábu veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave (vo funkcii pôsobil do roku 1948). V rokoch 1948 – 1958 pôsobil vo funkcii veliteľa pechotného učilišťa v Michalovciach (v roku 1949 povýšený na brig. gen.). Do zálohy bol preradený v roku 1958. (*Vojenské osobnosti československého odboja 1939 – 1945*, s. 234.)

[72]

Oblasťný bezpečnostný
referát Humenné.

Číslo: 254 zprav./46.

Vec: Pogrom v Uliči a Kolbásove –
hlásenie.

Odpoveď na rdgm. 335/46

zo dňa 8. 4. 1946

Prílohy: 2

Humenné, 12. apríl 1946.

Povereníctvo vnútra, VI. odbor.

B r a t i s l a v a

Hlásim, že dňa 12. 4. 1946 bolo v obci Kolbasov a Ulič prevedené vyšetrovanie vo veci pogromu v týchto obciach, spáchaného v noci zo dňa 6./7. decembra 1945. Taktiež boli vyšetrení tamojší príslušníci NB vo veci uzrokovania sa s Banderovcami.

Vyšetovanie previedol ppor. Mihaľov¹, práp. Hlôška a Michal Pytel, príslušníci tamojšieho OBR.

Vyšetovaním bolo zistené, že sa všetko stalo tak, ako je to vidieť z priloženého odpisu hlásenia a odpisu trestného oznámenia na neznámeho páchatela.²

Vo veci uzrozumienia sa príslušníkov NB v Uliči s Banderovcami bolo zistené nasledovné:

Dňa 6. 12. 1945 asi o 21.45 hod. prišlo na stanicu NB v Uliči asi 20 ozbrojených mužov – Banderovcov. Na stanici NB t.č. spali dvaja príslušníci NB a to strážm. František Sňada a strážm. Martin Kandra. Ostatní príslušníci spali v obci Ulič v súkromných bytoch. Keď Banderovci prišli do dvora budovy stanice NB svietili títo cez okno elektrickou svietelňou do miestnosti stanice, v ktorej spali horeuvedení dvaja príslušníci. Na toto svietenie a šramot, prebudil sa strážm. Sňada, ktorý na búchanie, ktoré previedli Banderovci na dvere miestnosti, kde spali dvaja strážm. a na zavolanie týchto, aby dvere otvorili, tieto aj otvoril. Po otvorení dverí vošlo do miestnosti asi 15 – 16 ozbrojených automatmi a pištoľami, mužov Banderovcov. Po príchode do miestnosti popodávali Banderovci ruky tam sa nachádzajúcim príslušníkom NB a pýtali sa ich, ako sa majú, čo majú nového a kde sa v obci nachádzajú Židia. Na túto otázku t.j., že kde sa nachádzajú Židia im strážm. Kandra povedal, že Židia sú poschovávaní, nakoľko sa boja Banderovcov, keďže odchádzali z obce Zboj, že sa prídu pozrieť aj do obce Ulič. /Táto zpráva, čo Banderovci odkázali z obce Zboj bola už t.č. známa skoro každému občanovi z obce Ulič/.³ Banderovci na toto odpovedali, že však si ich oni nájdu. Po tomto sa Banderovci z miestnosti odobrali a odišli von. Pri vchodoch do budovy NB postavili stráž, ktorá tam stála až do 5. hod. dňa 7. 12. 1945, t.j. až dovtedy, pokiaľ títo z obce všetci neodídu. O výčinoch, ktoré Banderovci v túto noc v obci previedli sa príslušníci NB dozvedeli až ráno dňa 7. 12. 1945, t.j. po odchode týchto.

Podľa výpovede príslušníkov NB v Uliči, títo ani predtým ani potom Banderovcov nevideli. Taktiež od občanov z obvodu stanice NB Ulič sa nepodarilo zistiť, že by niektorí z tamojších príslušníkov NB bol videný v spoločnosti nejakých Banderovcov.

Prednosta OBR služ. zdial.
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Pravdepodobne ide o ppor. Mihálíka z OBR v Humennom.

² Napriek intenzívnemu pátraniu viacerých bádateľov sa prílohy tohto dokumentu – t.j. hlásenie o vyšetrovaní vraždy Židov v Kolbasove v noci zo 6. na 7. decembra 1945 a tiež trestné oznamenie na neznámeho pachateľa – doposiaľ nepodarilo objaviť.

³ Skutočnosť, že za kolbasovskou tragédiou môžu byť aj iné dôvody ako antisemitické, potvrdzuje pozoruhodný údaj, ktorý po sebe zanechal člen KSS Peter Stebila, rodák zo Zvaly, vo svojom memoárovom diele *Nezabudnuteľné roky*. Uvedený autor potvrdzuje názor, že niektorí obyvatelia vedeli o chystanom prepade Kolbasova a táto informácia bola takpovediac „verejným tajomstvom“: „Furman kolbasovskej pily Vasil' Hančák viezol Maleša cez obec Ulič. Tu sa stretli so židom Bermanom z Uble, ktorý tiež išiel do Kolbasova. Maleš mu poradil nejst' do Kolbasova, vrael, večer prídu tam banderovci a všetkých pobijú.“ (СТЕБИЛА, Петро: *Незабутні роки*. Братислава 1980, s. 225.) Vasil' Maleš a jeho spoločník Anis (obidvaja pôvodom z Podkarpatska, odkiaľ ušli na Slovensko pred nastolením sovietskej moci) boli v uvedenom čase prenajímateľmi kolbasovskej pily, ktorú získali za podivných okolností od národného správcu pily a súčasne funkcionára ONV v Snine Františka Gracela. V nasledujúcich rokoch táto machinácia bola objektom prešetrenia bezpečnostnými orgánmi. (ŠA Prešov – pobočka Humenné, f. MNV Kolbasov 1944 – 1990, šk. 5, inv. č. 135/1957 admin.) Pozri tiež hlásenie príslušníka OBR v Humennom Michala Pyteľa z 11. decembra 1945 – dokument č. 76.

[73]

O d p i s

Stanica NB Ulič, okr. Snina.

Ulič, 30. december 1947.

Číslo: 485/45

Vec: Krádež, prevedenie v Uliči –
šetrenie

Odpoveď na čís. 1321/45 zo dňa

21.12.1945.

Oblasťné veliteľstvo NB

Prílohy : 2

H u m e n n é

Hlásim, že oznámenie Sväzom protifašistických politických väzňov v Kolbasove, oblasťný sekretariát bolo prevedené v obci Ulič a v obci Kolbasov nasledovné:

V noci zo 6 na 7. 12. 1945 bola benderovcami prepadnutá obec Ulič, ako aj obec Kolbasov, okres Snina. V obci Ulič benderovci zavraždili 4 osoby židovského vierovyznania a vyrabovali v tejto obci družstvo, ktorému odcudzili väčšie množstvo plátna, múky, soli a iné v obchode sa nachádzajúce potravné články. V obci Kolbasov zavraždili títo bende-

rovci 11 osôb židovského vierovyznania a odcudzili v obchode Emanuela Poláka¹ asi 1 q. cukru asi 1 q. ryže, nezistené množstvo múky a iné potravné články. Či u zavraždených osôb odcudzili peniaze, nepodarilo sa tun. stanici NB zistiť.

K vášmu [číslu] 1321/45 zo dňa 21. 12. 1945 hlásim:

Údaje uvedené v oznámení Sväzu protifašistických väzňov oblastného sekretariátu Košice, nezakladajú sa na pravde tak, ako sú opisované v tomto oznámení. Nie je pravdou, že v obci Kolbasov bola odcudzená zavraždeným osobám jedna krava, šijacie stroje a iné nemovitosti, ktoré neodcudzili benderovci. Uvedenú kravu v oznámení, chytil dňa 7. 12. 1945 Vasil Hančák, obyvateľ obce Kolbasov na poli. Je pravdepodobné, že benderovci kravu počas prevedenia vraždy z maštale vypustili. Vasil Hančák chytenú kravu oznámil predsedovi MNV Vasilovi Dankovi v Kolbasove. Keďže kravu nemal kto opatrovať, zobral si ju k sebe a opatroval ju až do dňa 21. 12. 1945, kedy kravu zobral od menovaného Berko Kesler a Štemberger, oba židovského vierovyznania a odviezli túto do Sniny. Čo sa urobilo s kravou zavraždených ďalej, nie je tun. stanici NB známe. Tiež neboli odcudzené šijacie stroje pozostávajúce po zavraždených, ale boli dané do úschovy Vasilovi Demjanovi č.d. 23, a 2 šijacie stroje do úschovy Vasilovi Hančákovi v Kolbasove č.d. 8. Múka a soľ, ktorú benderovci ponechali u zavraždených osôb a to 70 kg múky, 70 kg soli, bolo rozdelené medzi obyvateľstvo a vojsko. Peniaze za múku a soľ sa nachádzajú u komisie, ktorá rozdeľovala prídel potravných článkov. Ostatné veci boli spísané MNV v Kolbasove. Budova po zavraždených ako aj vnútorné zariadenie je nateraz používané vojskom.

K číslu 1322/45 zo dňa 21. 12. 1945 hlásim:

Nie je pravda, že by miestni občania sa tiež zúčastnili krádeže v družstve v Uličí, ktorého bol vedúcim Armin Teichmann, lebo benderovci odcudzili takmer všetok tovar, ktorý sa nachádzal v družstve. Krádežou bola spôsobená škoda 16.000,- Kčs.

K bodu 2 hlásim, že nie je pravdou, že by výbor družstva žiadal náhradu za spôsobenú škodu benderovcami od vedúceho družstva Armina Teichmanna, ako je v tom bode uvedené. Výbor družstva Armina Teichmanna žiadal o vyúčtovanie, ktoré Teichmann neurobil, ani peniaze pokladníkovi družstva neodovzdal. Účinkovanie obchodvedúceho Teichmanna nezodpovedalo pravidlám o vedení družstva, ale vzbudzovalo dojem, že družstvo je súkromným podnikom. Armin Teichmann, keď aj vyplatil obnos 28 000 Kčs, zaplatil ich nie zo svojich, ale z prostriedkov družstva, ktoré mal a neodovzdal do pokladnice družstva. Teichmann zaplatil spolu 13 949 Kčs a nie 28 000 Kčs, ako je uvedené v jeho zápisnici. Tiež nie je pravdou, že bol niekto z výboru družstva v Uličí terorom do-

nútil Armina Teichmanna, aby škodu spôsobenú benderovcami zaplatil z vlastných prostriedkov, ale bolo na ňom požadované Jánom Šantom a Michalom Capom, iba to, aby vyúčtoval celú akciu družstva v Uliči.

Taktiež podľa výpovedí miestnych občanov nie je známe o tom, že Armin Teichmann bol by bojoval v partizánskom odraď² Žukov, ani vydanú partizánsku legitimáciu týmto veliteľstvom. Taktiež nemá svedkov, ktorí by jeho údaje v partizánskom odboji mohli potvrdiť. Nie je pravdou, že Armin Teichmann bol okresným veliteľom NB – I, ale bol len veliteľom NB v obci Uliči.

Napokon hlásim, že údaje uvedené v zápisnici Sväzu protifašistických väzňov oblastného sekretariátu Košice nie sú vôbec pravdivé, že by príslušníci tun. stanice NB udržovali styky s benderovcami a že ich nezaujímali veci o prevedenej vražde občanov židovského vierovyznania z obvodu tun. stanice NB. Taktiež nie je pravda, že stanica NB v Uliči nepodnikla nijaké kroky zaistenia hnutelného a nehnuteľného majetku zavraždených osôb benderovcami.

Keďže sa v danom prípade nejedná o krádež, alebo o spreneveru, ktorú vykonali občania zo židovského hnutelného majetku, z toho dôvodu nebolo tun. stanicou NB nič vo veci podniknuté.

Veliteľ stanice NB neus.
strážm. Šnada v.r.

Za správnosť opisu:
Ulič, 16. október 1947
vedením stanice NB pov.
/strážm. Zágorka/

ABS Praha, f. 307-77-9.

¹ Samuel (Mendel) Pollák

² Správne „otrjad“ (rus.) – oddiel.

[74]

Ú r a d n ý z á z n a m .

Hlásim, že o výčinoch Banderovcoch má VI. odbor za posledný čas tieto správy.

P. povereník pre veci vnútorné dostal dňa 8. decembra 1945 telegram tohoto znenia: „Máme 21 mŕtvych zavraždených – okamžitá silná vojenská pomoc potrebná – Hakoš¹, predseda ONV Snina.“

Tunajší odbor dostal dňa 8. decembra 1945 rádiogram z Košíc tohto znenia: „Hlásim, že oblastný veliteľ NB Humenné hlásil dňa 8. decembra 1945 o 7.50 hodine toto: V noci na 7. decembra 1945 obsadili Banderovci obec Kolbasov, okres Snina. Zastreli 15 Židov.² Zpráva nasleduje.“

Na to som sa ihneď spojil telegraficky s veliteľstvom 4. vojenskej oblasti s prednostom operačného oddelenia škpt. Kubastom a oznámil som mu vec, aby zariadil ihneď potrebné protiopatrenia. Poslal som tiež telegram do Prahy Min. vnútra odboru polit. spravodajstva s tým, aby gen. Bartík upovedomil ihneď ministra národnej obrany gen. Svobodu.

Oblastnému bezpečnostnému referátu Košice som telegraficky nariadil, aby vošiel do styku s veliteľom alebo náčelníkom 10. divízie a títo, aby urobili potrebné protiopatrenia. OBR Košice rádiotelegraficky hlásil, že náčelník [štábu] 10. divízie v Košiciach mjr. Cisárik udal: „Až po obec Zboj je rozmiestnených 1. prápor vojska v počte asi 500 mužov. /Sú to 3 roty o 12 čatách/. Vojsko je umiestnené v jednotlivých obciach – priemerne 1. čata v jednej obci. Naše vojsko zaujalo obsadenie obcí podľa plánu dňa 7. 12. 1945. Do obce Kolbasov, kde bola vykonaná vražda, neboli dislokovaní vojaci pre nedostatok. Vojsko neprevádza čistku, lebo malý stav vojska na to nestačí. Banderovci sú usadení aj na území Poľska a ZU kam naše vojsko nemôže ísť. Na zneškodnenie Banderovcov je potrebné dohody medzi nami, Rusmi a Poliakmi a je treba previesť spoločné akcie s väčším počtom vojska.“

Dňa 9. 12. 1945 o 11. hod. som telefonicky zavolať pplk. Polka, náčelníka [štábu] VO-4, a škpt. Kubastu, prednostu operačného oddelenia VO-4 a oznámil som im nové zprávy a žiadal som zosílenie našich jednotiek na východnom Slovensku. Pplk. Polk mi oznámil, že terajší stav je taký, že po prepustení ročníkov 1941 a 1942 do pomeru mimočinnnej služby je vylúčené, aby mohli dať ďalšie vojsko na vých. Slovensko a že t.č. je tam už dislokovaný jeden prápor. Ďalej mi pplk. Polk oznámil, že dňa 7. 12. 1945 na porade veliteľov v Bratislave plk. Perko, veliteľ 10. divízie, prehlásil, že v poslednom čase na východnom Slovensku nebolo vidieť žiadnych Banderovcov. Na porade veliteľov sa údajne uvažovalo o tom, že VO-4 požiada MNO, aby z Čiech bol daný 1. prápor na východné Slovensko, ktorí by tam prípadne zostal cez celú zimu. Dosiaľ to však nebolo zrealizované.

Do ohrozeného priestoru na východné Slovensko bol rozkazom VO-4. čís. 52087.Dôv.1.odd.1945 zo dňa 3. decembra 1945³ presunutý z Popradu I/14 prápor, ktorý je dislokovaný v priestore Humenné – Snina – Stakčín – Medzilaborce – Telepovce – Ruský Potok. Toto umiestnenie bolo ukončené dňa 7. 12. 1945.

„Dňa 6. t.m. prišli na 8 saniach do obce Ulič. Zastreli 4 občanov – Židov. Obyvateľstvo vyrabovali. Potom na jedných saniach odišli do obce Kolbasov. V jednom dome zastreli 11 ľudí, všetko rozbili a obyvateľstvo vyrabovali.“⁴

Posila vojska nutná ihneď. Medzi obyvateľstvom panika. Obyvateľstvo z pohraničia uteká. NB a fin. stráž je bezradná a tiež ohrozená a chce sa vzdialiť.

Potrebné vyhlásiť v pohraničí stanné právo. 18 obcí v Poľsku majú obsadené. Bývalý učiteľ z Husného⁵ Šenkerich je veliteľom Banderovcov.“

OBR Humenné.

SNA Bratislava, f. PV – sekr. 1946, šk. 76, č. 966/240-46.

¹ Ivan Hakoš – vtedajší predseda ONV v Snine.

² Pod údajom „15 Židov“ je potrebné rozumieť vraždy židovských občanov v Uliči (4 osoby) a Kolbasove (11 osôb) zo 6. na 7. decembra 1945. Pozri dokument č. 70 a 71.

³ Zrejme nesprávne datovanie, keďže rozkaz na presun I/14 práporu z Popradu na severovýchod Slovenska vydalo veliteľstvo 10. divízie v Košiciach už 29. novembra 1945 (pozri dokument č. 67).

⁴ Porovnaj s dokumentmi č. 70 – 71.

⁵ Neidentifikované.

[75]

Hlavné veliteľstvo národnej
bezpečnosti.
Číslo: 320 dôv. sprav./1945.
Vec: Banderovci, bezpečnostné
opatrenie.

Bratislava
10. december 1945.

Podľa rozdeľovníka.

Udalosti z posledných dní na vých. Slovensku potvrdzujú, že bezpečnostné pomery sú tam ešte stále neutešené, ba priamo kritické. Znovu sa tam objavujú skupiny Benderovcov, ktoré olupujú, ba dokonca vraždia civilné obyvateľstvo, ktoré je výčinnmi natoľko znepokojené, že dobrovoľne opúšťa svoje príbytky, a to hlavne z územia v pohraničí.

Tomuto stavu treba urobiť raz radikálny koniec a preto v dohode VO-4 nariaďujem:

Škpt. Emil Krokavec, oblastný veliteľ NB Košice-II, odoberie sa ihneď do Humenného, odkiaľ až do odvolania bude riadiť všetky bezpečnostné opatrenia, týkajúcich sa bezpečnosti občanov a ich majetku v okresoch Humenné, Snina, Medzilaborce, Stropkov, Vyšný Svidník, Bardejov a Sobrance. Dotyčný naviaže ihneď spojenie s terajším veliteľom a v budúcnosti s najvyšším veliteľom vojenských jednotiek do ohrozeného priestoru dislokovaných, ktorému bude odborným poradcom vo veciach bezpečnostných.

Škpt. Krokavec po príchode do Humenného ihneď zistí a sem rádiotelegraficky hlási:

- 1/. ktoré stanice NB bolo by treba ešte posiliť a koľkými príslušníkmi NB.
- 2/. kde by bolo treba v ohrozenom priestore zriadiť dočasné stanice NB.
- 3/. kam môžu byť dirigované prípadné ďalšie pohotovostné oddiely NB.

4/. všetky poznatky a potreby, ktoré sám nadobudnul a získal.

Pre informáciu uvádzam, že v najbližšej dobe budú všetky pohraničné stanice NB a finančné stráže posilené určitou vojenskou jednotkou, ktorí budú tvoriť prvé pásmo bezpečnostných opatrení v pohraničí. Bližšie podrobnosti o ďalších opatreniach sa dozviete priamo od príslušného voj. veliteľa. VO-4 sa zaručilo, že urobí všetko, aby ohrozený priestor bol vojensky náležite zaistený a od ilegálnych skupín vyčistený.

Veliteľ bezpečnostných opatrení má už dnes k dispozícii pohotovostné oddiely v Bardejove, Snine a Michalovciach.

Zariadte ihneď, aby bola venovaná zvýšená pozornosť tiež miestnemu obyvateľstvu, či nie je vo spojení s Benderovcami, organizujte dokonalú zpravodajskú službu, kontrolu cudzincov a prevádzajte pátranie po zbraniach a pod. Postarajte sa, aby bolo udržiavané čo najlepšie spojenie s vojskom, ktoré v jeho činnosti musí byť účinné a všestranne podporované.

Veliteľa bezpečnostných opatrení splnomocňujem ku všetkým úkonom, ktoré uzná v záujme bezpečnosti za potrebné. Očakávam však plnú iniciatívnosť a príkladnú rozhodnosť v každom smere.

Vaše komandovanie je dočasné, cestovný rozkaz pripojený.

Dostane: Oblastný veliteľ NB Košice-II na vykonanie,
Poverenie pre veci vnútorné III. a VI. odbor ako hlásenie.
VO-4, obl. veliteľstvá NB Humenné a Prešov na vedomie.

Hlavný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

SNA Bratislava, f. PV – sekr. 1946, šk. 76, č. 966/240-46.

Okresný národný výbor

v S n i n e .

V poslednom čase v tunajšom okrese šarapatenie banderovcov je na dennom poriadku. Tieto vraždy, ktoré boli spáchané posledné dni v tunajšom okrese je vidieť, že menovaní sú dobre informovaní a vedia o celej organizácii v tunajšom okrese čo je činnosťou aj našej reakcie. V tejto veci je za potrebné urobiť ihneď radikálne opatrenie a to tak, že z tunajšieho okresu niektorých členov NB treba premiestniť, napr. zo stanice NB Papín, kde banderovci boli a spokojne a priateľsky s členmi NB zachádzali, ďalej zo stanice NB Telepovce, Ulič, Starina. Je vidieť, že bezpečnostné orgány tunajšieho okresu nie sú nebezpeční proti banderovcom, ako aj banderovci dľa nich, vraždy čo sa staly, ako aj rabovanie sú faktom, že takéto bezpečnostné orgány sú zbytočné na vykonávanie bezpečnostnej služby v terajšej dobe, preto je zapotrebné zriadiť takúto NB a vôbec bezpečnostné orgány, ktoré v prípadoch aké sa staly doteraz budú brániť a vykonávať službu svedomite, pilne a nie ako sa stalo v poslednej dobe, že menovaní pijú s banderovcami a pod. Taktiež je zapotrebné premiestniť niektorých úradníkov ONV, MNV a z Poštového úradu.

Je treba zaistiť kolaborantov, ktoré majú byť súdené (...) ihneď započat' (...). Zvlášť zaistiť tých ľudí, ktorí v poslednom čase majú spojenie s banderovcami a robia všelijaké propagandy proti KSS, SSSR a ČSR. Týchto je treba vyšetriť a v prípade vážnom dodať do zaistovacieho tábora.

Snina, dňa 11. dec. 1945.

Michal Pytel'

ŠA Prešov – pobočka Humenné, f. ONV Snina 1945 – 1949, šk. 3, č. 574/1945.

Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava
Číslo: 52.725/Dôv.1.odd.45.

Bratislava, 13. december 1945.

Dôverné! Súrne!

Zvláštny rozkaz pre zaistenie pohraničného územia na severových. a vých. Slovenska.

I. V poslednom čase je časť severových. a vých. pohraničného územia Slovenska ohrozované ilegálnymi bandami, ktoré prepádajú a okrádajú civilné obyvateľstvo. Ide tu buď o Benderovcov alebo rozprášané jednotky takz. UPA /Ukrajinská povstalecká armáda/, ktoré sú likvidované poľskou a Červenou armádou v priestore severových. a vých. našich hraníc a pred týmito utekajú na naše územie.

II. Aby bezpečnosť civilného obyvateľstva v severových. a vých. časti Slovenska bola opäť obnovená, je treba:

- zabrániť v prenikaní bandám na naše územie za spolupráce fin. stráže a staníc NB zaistením prechodu hraníc pozdĺž severových. a vých. Slovenska od Čertižnej¹ /10 km severozáp. Medzilaborce/ až po Rus.[ký] Hrabovec /20 km juhových. Snina/,

- stálym hliadkovaním a to ako v najbližšom okolí miesta ubytovania, tak i na miestach vzdialenejších pátrať po skupinách ilegálnych bánd a tieto likvidovať v priestore všeobecne ohraničenom na západe: Čertižnej – Medzilaborce – Niž.[ná] Radvan² – Humenné, na juhu: Michalovce – Vyš.[né] Remety – Rus.[ká] Hrabová³ a ďalej pozdĺž vých. a severových. hraníc,

- na základe správ byť pripravený rýchle a účinné zasiahnuť i proti väčším skupinám bánd,

- chrániť vlastné ubytovacie miesto vhodným rozložením stráží proti prepadom,

- sriadiť dôvernú sieť s radov spoľahlivého civilného obyvateľstva za účelom získania správ o bandách, pokiaľ ide o výstroj, výzbroj, národnosť, úmysel a cieľ, ich používané cesty a prechody, kde a v ktorom priestore sa zdržujú.

III. Sostava:

a/ Skupina v zložení kombinovaný prápor 9. a 4. divízie /prápor „Západ“, 39. prápor, 41. prápor a I/14 prápor.

Veliteľ skupiny – veliteľ peš. brig. 4. div. pplk. Kmicikievič.

b/ Prápor „Západ“ je zostavený z mužstva odv. ročníku 1943 9. a 4. div. – vystrieda časti práporu I/14 a zaistí priestor ohraničený na seve-

rových. štátnou hranicou od kóty 575 severozápadne Čertižné až po Ruská⁴ /mimo/, na juhu čiarou: Čertižné, Haburie⁵ – Medzilaborce – Výrava – Világ⁶ – Hostovice – Ostrožnica⁷ – Smolník /všetko vto/.

Prápor 41 /v složení 3 pešie roty a rota samopalníkov i s nováčkami/ vystrieda časti práporu I/14 a zaistí priestor ohraničený na severovýchode a východe štátnej hranice od Ruská /vto/ až po Rus. Hrabovec /vto/, na juhu čiarou: Poľana⁸ – Topoľa – Kolbasov – Klenová – Ruský Hrabovec /všetko vto/.

Prápor 39 /v složení 3 pešie roty a rota samopalníkov i s nováčkami/ zaistí priestor všeobecne ohraničený na severovýchode a východe hranici kombinovaného práporu „Západ“ a práporu 41., na západe a juhu čiarou Krásny Brod – Niž.[ná] Čabina⁹ – Niž.[ná] Radvaň – Koškovce – Snina – Kolonica.

Prápor I/14 SV Humenné. Stiahne po vystriedaní novými prápormi /kombinovaný prápor „Západ“ a prápor 41/ svoje časti do Humenné, kde tvorí zálohu veliteľa skupiny k prípadnému zosíleniu niektorého s pohraničných práporov a je pripravený k použitiu za nepredvídaných okolností.

Veliteľ skupiny so svojim náčelníkom štábu a s príslušným personálom ihneď po obdržaní tohto rozkazu odíde do Košíc, kde sa hlási u veliteľa 10. divízie, ktorému je podriadený. Po ohlásení u veliteľa 10. div. odíde do Humenného na SV veliteľa I/14 práporu, kde sa informuje o situácii v priestore, kde má plniť svoj úkol a vyčká príchodu pridelených útvarov, ktorým vydá ihneď svoje rozkazy.

Zaujatie zostavy musí byť prevedené s najväčším urýchlením.

IV. Veliteľ 4. div. ihneď po obdržaní tohoto rozkazu zariadi ohlásenie transportu podľa služ. predpisu Ž-II-2 na ŽTV Bratislava pre útvary, ktoré majú byť zasadené na území severových. Slovenska.

Nakladacia stanica pre prápor 39: Trenčín

Nakladacia stanica pre prápor 41: Žilina.

Vykladacia stanica: Humenné.

Od každého práporu /39. a 41./ budú odoslané na nové miesta určenia len 3 polné roty a rota samopalníkov i s nováčkami. Veliteľ – veliteľ práporu, lebo jeho zástupca. Zbývajúca časť práporu zostane v mierovej posádke.

Okrem toho 4. div. zostaví oddiel v sile 100 mužov /jedná rota – odv. ročník 1943/ s príslušným počtom dôstojníkov, ktorý spolu s oddielom 300 mužov 9. div. budú tvoriť kombinovaný prápor „Západ“ pod velením dôstojníka, ktorého určí veliteľ 9. div. Vykladacia stanica pre oddiel od 4. div. – Humenné.

Veliteľ 9. divízie postaví oddiel v sile 1 veliteľa a 300 mužov /odv. roč. 1943/ s príslušným počtom dôstojníkov zostavený ve tri roty s od-

povedajúcim počtom samopalníkov. Tento oddiel bude tvoriť kombinovaný prápor 9. a 4. divízie – prápor „Západ“.

Veliteľ 9. divízie zariadi okamžité ohlásenie transportu na ŽTV Bratislava. Nakladaciu stanicu určí veliteľ 9. divízie.

Vykladacia stanica: Medzilaborce.

V. Ubytovanie:

1/ V posádke Humenné v peších kasárňach.

2/ V ostatných posádkach a ubytovacích miestach prechodne podľa zák. o prechodnom ubytovaní vojska /zák. čís. XXXVII z r. 1879, III. diel/ za náhradu podľa zákona čís. 38/1945.

VI. Styk a spojenie:

SV veliteľa skupiny: Humenné.

SV veliteľov práporov: určí veliteľ skupiny.

[...]

VIII. Hlásenia:

Veliteľ skupiny predloží VO-4 rozkazy, ktoré vydal pre svoje podriadené prápory na základe tohto rozkazu.

Ďalej hlási priamo VO-4:

a/ každý zásah proti ilegálnym bandám,

b/ všetky získané zprávy o Benderovcoch a jednotkách UPA.

Dôležité zprávy ihneď rádiotelegraficky.

IX. Rôzne:

a/ Výchviku nováčkov venujte v nových priestoroch náležitú pozornosť podľa platných výchovných osnôv na 2. obdobie.

b/ Velitelia práporov 39, 41 a I/14 sa upozorňujú, že v priestore Novosedlice¹⁰, Zboj, Ulič pracuje toho času ruská delimitačná komisia na hranici ČSR – ZU.

c/ Velitelia všetkých stupňov naviažu okamžite osobný styk so všetkými stanicami NB a oddel. fin. stráže pridelených v priestore.

Pre informáciu sa uvádza:

Škpt. Emil K r o k a v e c, oblastný veliteľ NB Košice-II. bol odoslaný do Humenného odkiaľ bude riadiť všetky bezpečnostné opatrenia, pokiaľ ide o národnú bezpečnosť. Menovanému bolo nariadené nadriadeným veliteľstvom, aby okamžite naviazal osobný styk s veliteľom skupiny.

Škpt. Krokavec má k dispozícii okrem dislokovaných staníc NB ešte pohotovostné oddiely v Bardejove, Snine a Michalovce.

Dostane: 4., 9., 10. div., vel. peš. brig. 4. div. pplk. Kmicikievič, ŽTV-Bratislava na prevedenie, MNO – hl. št. 1. odd., VIII. sbor, Pov. SNR pre veci vnútorné, HVNB, OSOBZ-Bratislava – na vedomie.

Za správnosť:
[nečitateľný podpis]

Veliteľ 4. oblasti:
brig. gen. M. Širica v.r.¹¹

SNA Bratislava, f. PV – sprav., šk. 9, inv. č. 8.

¹ Čertižného

² V súčasnosti Radvaň nad Laborcom.

³ Ruský Hrabovec

⁴ Zrejme Ruské.

⁵ Starší názov obce Habura.

⁶ Világy

⁷ Ostružnica – obec zanikla v roku 1986 v súvislosti s výstavbou vodnej nádrže Starina.

⁸ Veľká Poľana

⁹ Nižné Čabiny

¹⁰ Nová Sedlica

¹¹ Michal Širica (1894 – 1970) – československý dôstojník, zborový generál. Príslušník československých legií v Rusku (1917 – 1920). V rokoch 1920 – 1938 pôsobil vo veliteľských funkciách vo viacerých vojenských posádkach v ČSR. Po vzniku Slovenského štátu v roku 1939 veliteľ 17. divízie v Prešove. Zúčastnil sa ťaženia slovenskej armády proti ZSSR ako veliteľ 21. pešieho pluku Rýchlej divízie na východnom fronte (február – júl 1942). Následne veliteľ peších plukov v Trenčíne a Zvolene. V čase SNP velil II. TS „Fatra“ a po porážke Povstania bol zatknutý a väznený v Bratislave. Od apríla 1945 vo funkcii veliteľa oblastného veliteľstva čs. armády pre východné Slovensko. Dňa 1. júna 1945 bol vymenovaný za brig. gen. a následne ustanovený za dočasného veliteľa VII. zboru v Trenčíne. Dňa 20. októbra 1945 prevzal funkciu veliteľa 4. vojenskej oblasti v Bratislave. K 1. októbru 1946 bol povýšený na div. gen. a 1. septembra 1947 na zborového generála. Na základe vykonštruovaného obvinenia bol vo februári 1951 prepustený z armády. Bol degradovaný, súdený a väznený (1954 – 1955). V roku 1964 bol Vyším vojenským sudom občiansky a právne rehabilitovaný. (*Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, s. 284 – 285.)

[78]

Oblastné veliteľstvo NB Humenné.

Humenné, 14. decembra 1945.

škpt. Emil Krokavec

Číslo: 1.dôv./45.

Vec: Veliteľ bezpečnostných opatrení –
určenie.

Podľa rozdeľovníka.

HVNB nar. čís. 320 zprav./1945 zo dňa 10. 12. 1945 poverilo ma riadením bezpečnostných opatrení v okresoch,¹ ktorým dávam tento roz-

kaz na prevedenie. Toto opatrenie je prechodného rázu, a stalo sa pre kritické bezpečnostné pomery v okresoch v súvislosti so zločineckými bandami – Benderovcami, ktoré tam lúpia a vraždia a takto znepokojujú obyvateľstvo a brzdia konsolidačný proces na východnom Slovensku.

Spomínaný rozkaz HVNB dostaly oblastné veliteľstvá NB Humenné, Michalovce a Prešov na vedomie. Moje sídlo je na oblastnom veliteľstve NB v Humennom, kam adresujte všetku poštu pre mňa určenú a to tak, že ju pošlete v dvoch obálkach. Na vonkajšej strane nech je adresa: Oblastné veliteľstvo NB Humenné a na vnútornej: škpt. Emil Krokavec. Poštu zasielajte priamo.

Okresným veliteľom nariaďujem:

1/. Predložte početné stavy príslušníkov NB na podriadených Vám staniaciach NB s týmito rubrikami: 1./ stanica NB /pomenovanie sídla/. 2./ systemizovaný stav podľa dislokačného prehľadu z roku 1938 /číslenie/. 3./ skutočný stav číselne, skutočný stav vo forme zlomku, v čitateli s kvalifikovanými členmi NB, v menovateli členmi NB nek.², prípadne výpomocnými. 4./ hodnosť a meno veliteľa stanice NB.

2/. Situačnú zpravu, ktorú predkladáte oblastným veliteľstvám koncom každého mesiaca podľa rozkazu Povereníctva pre vnútro VI. odbor. [číslo] 2300 zprav./45 zo dňa 22. 11. 1945 predložte tiež za mesiac december 1945 a za budúce mesiace aj mne.

3/. Zariadte, aby každá stanica NB mala v každej obci svojho obvodu spoľahlivých konfidentov, ktorý by stanicu NB informovali, či je niekto z miestneho obyvateľstva neni v spojení s Benderovcami –

- kto v obci prechováva zbrane a pytliačí,
- aký cudzinci sa v obci zdržujú, trvale alebo dočasne.

Mená konfidentov, získaných v obciach mi predložte. Za hodnotné a pravdivé zprávy dostanú konfidenti odmenu.

Zariadte, aby sa velitelia staníc v najkratšej dobe presvedčili na obciach a samotách, či sa tam nezdržujú cudzinci. Takéto osoby nech dôkladne prelustrujú, vyšetria a podľa okolností zadržia a odovzdajú súdu, alebo Oblastnému bezpečnostnému referátu.

O výsledku pátrania po cudzincoch predložte hlásenie do 25. decembra 1945. Predložte i negatívne hlásenia.

4/. Hláste obce a jednotlivcov doteraz zistených, ktorí sú podozriví z prechovávaní zbraní a kde by bolo treba vykonať raziu s Pohotovostnými oddielmi a vojskom.

V budúcnosti hláste samočinne každý zistený prípad takéhoto podozrenia, aby som mohol zariadiť potrebné.

5/. V budúcnosti predkladajte mi opis každého hlásenia týkajúceho

sa bezpečnostných pomerov, ktoré predstaveným veliteľstvám predkladáte podľa platných predpisov a nariadení.

6/. Nariaďujem, aby všetky útvary NB s vojskom, ktoré je už v pohraničí, alebo tam príde tesne spolupracovali. Boli s ním v stálom styku a poznatky o Benderovcoch si navzájom oznamovali, a vojenské jednotky súčinne a všestranne podporovali.

7/. Predložte hlásenie, ktoré stanice NB by bolo treba zosilniť a koľkými príslušníkmi NB, kde by bolo treba v ohrozenom a pohraničnom pásme zriadiť stanicu a to dočasne v akej sile a podmienky zariadenia týchto staníc /ubytovanie, stravovanie, telefón, dôvody prečo zriadiť/.

Tak isto hláste všetky nedostatky a potreby z Vašich okresov, ktoré ste doteraz získali o bezpečnostných pomeroch.

Pre informáciu uvádzam, že v najbližšej dobe budú všetky pohraničné stanice NB a finančné stráže zosilnené vojskom a takto budú tvoriť prvý sled bezpečnostných pomerov v pohraničí.

Očakávam príkladnú rozhodnosť a iniciatívu všetkých veliteľov pri týchto opatreniach.

Dostane: okr. veliteľ Humenné, Snina, Medzilaborce, Stropkov, Vyšný Svidník, Bardejov, Sobrance. Obl. veliteľstvo NB Humenné, Bardejov, Prešov, Michalovce, Sobrance a I/14 prápor na vedomie a HVNB ako hlásenie.

škpt. Emil Krokavec v.r.

SNA Bratislava, f. PV – sekr. 1946, šk. 76, č. 966/240-46.

¹ Pozri dokument č. 75.

² Nekvalifikovanými.

[79]

O p i s.

Stanica NB Čertižné, okr. Medzilaborce.
Číslo: 177.dov./1945.

Čertižné, 17. 12. 1945.

Vec: Banderovci objavenie sa –
hlásenie.

O B Z H U M E N N É.

Hlásim, že dňa 16. 12. 1945 o 10.00 hod. prechádzalo od obce Miková, okres Medzilaborce cez chotár obce Čertižné asi 40 banderovcov. Banderovci prešli poľom zvané „Lásky“ a prišli až do poľa zvané „Jamy“,

ktoré sa nachádza vo vzdialenosti asi 1200 m severne od obce Čertižné, odkiaľ odišli hornatými končinami smerom na štátnu hranicu a prešli do Poľska.

Prípád bol oznámený na tunajšej stanici NB dňa 16. 12. 1945 o 1.30 hod. dvoma hodnovernými občanmi z Čertižného.

Po oznámení prípadu na tunajšej stanici NB bola vyslaná hliadka na miesto, kadiaľ benderovci prechádzali, kde boli zistené stopy po prechode väčšej tlupy mužov. Stopy viedli smerom na štátne hranice, kde sa stopy tratili následkom snehovej fujavice. Hliadka tunajšej stanice NB zistila od občanov, ktorí banderovcov videli prechádzať, že boli oblečení v dlhých zimných kabátoch a pre špatné počasie nedalo sa zistiť či boli oblečení vo vojenských uniformách, alebo v civilu a taktiež nedalo sa zistiť, ako boli ozbrojení.

Ďalej, hlásim, že dňa 16. 12. 1945 o 2. hod. v noci prišla lupičská ozbrojená banda smerom od štátnej hranice pravdepodobne z Poľska cez obec Veľká Driečna do Malej Driečnej¹, okres Medzilaborce. Lupičská ozbrojená banda sa zastavila v Malej Driečnej, okr. Medzilaborce pred domom Michala Kušaja č.d. 7, kde šiesti mužovia obstali dom a štyria zamaskovaní ozbrojení mužovia vošli do miestnosti, kde spal Michal Kušaj aj z jeho rodinou. Pri vniknutí do miestnosti aj zasvietili so svojou elektrickou lampou a domácich vyzvali, aby sa ani jeden z miesta nepohnul. Jeden z ozbrojených mužov oprel pušku s nasadeným bodákom do praveého pleca M. Kušajovi a povedal mu, aby sa z miesta nehýbal, pričom druhý strelil z pušky do povaly.

Ozbrojená tlupa u M. Kušaja zobrala nasledujúce veci: 9000 Kčs. a 30 dolárov na hotovosti, ktoré mal uschované v skrini, jedny vačkové hodiny, 5 kg. slaniny, 6 l masla, 6 kg cukru, asi 23 kg múky, 3 m domáceho plátna, jeden dlhý zimný kabát farvy kávovej, štyri vrecia z domáceho plátna, jednu bielu panskú košeľu, osem sliepok a rôzne doklady znejúce na meno Vasila Kušaja.

Ozbrojená tlupa sa u Michala Kušaja zdržala asi 15 minút, odkiaľ odišli cez obec Veľ.[ká] Driečna smerom k štátnej hranici do Poľska. Stopy ozbrojenej tlupy viedli cez štátnu hranicu do obce Čeremchy² /Poľsko/. Ozbrojená tlupa bola ozbrojená vojenskými nemeckými a poľskými puškami, oblečená bola v poľských uniformách a rozprávali poľsky a rusky.

Celková škoda vyrabovaných vecí Michala Kušaja činí asi 20 000 Kčs.

Veliteľ stanice NB neust.

Za správnosť opisu:

Dôstojník OBZ

Humenné, 22.12.1945.

[nečitateľný podpis]

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 171.

¹ V roku 1960 obidve zlúčené do obce Driečna a od roku 1964 súčasť obce Vladiča.

² Czeremcha

[80]

Hlavné veliteľstvo národnej
bezpečnosti.

Číslo: 442 dôv./1945.

Vec: Opatrenia prevedené proti
Benderovcom, hlásenie.

Bratislava,
20. december 1945.

Odpoveď: na ústny rozkaz
p. povereníka Dr. Viktoryho.¹

Prílohy: 3²

Povereníctvo pre veci vnútorné
/do rúk p. povereníka/

B r a t i s l a v a.

Hlásim, že boli vykonané tieto protiopatrenia proti Benderovcom na východnom Slovensku:

1/. Dňa 8. októbra 1945 oblastné veliteľstvo NB Michalovce vykonalo prezentáciu členov NB na skúšku a tohože dňa bol aktivovaný pohotovostný oddiel o počte 48 príslušníkov NB, z ktorých bolo 45 zaradených na stanice NB v obvode tohože veliteľstva.

2/. Dňa 22. októbra 1945 bola vykonaná u oblastného veliteľstva NB Košice-I prezentácia členov NB na skúšku a 52 členov NB na skúšku bolo zaradených na stanice NB v oblasti Humenné.

3/. Dňa 29. októbra 1945 bola vykonaná u oblastného veliteľstva NB v Prešove prezentácia členov NB na skúšku, z ktorých oddiel bol dňom 10. decembra 1945 premiestnený do Sniny.

4/. Dňom 1. decembra 1945 bol aktivovaný pohotovostný oddiel v Bardejove o počte 23 členov NB na skúšku.

5/. Dňom 24. september 1945 bol aktivovaný pohotovostný oddiel NB u oblastného veliteľstva NB Košice-II o počte 46 členov NB.

6/. V dôsledku zhoršených pomerov na východnom Slovensku odkomandoval som škpt. Emila Krokavca do Humenného od oblastného veliteľstva NB Košice-II a dal som mu plnú moc v riadení bezpečnos-

tných opatrení na východe pod číslom 320.dôv.zprav./1945 zo dňa 10. decembra 1945, odpis tohoto rozkazu bol Vášmu Povereníctvu predložený.³ Škpt. Krokavec na základe môjho rozkazu vydal vlastný rozkaz pre podriadené mu útvary /odpis rozkazov predkladám/, z ktorého sa dá predvídať, že na určené miesto bol dobre volený a svoju úlohu splní do dôsledkov. Aby túto úlohu mohol vykonávať rýchle po stránke veliteľskej, odoslal som mu dňa 19. decembra 1945 auto Tatra 52 zo stopovacej stanice Bratislava. Podľa potreby a požiadavok škpt. Krokavca budú učinené ďalšie opatrenia na zlikvidovanie Benderovcov, môj zástupca a náčelník štábu HVNB pplk. Andrej Júny pomery na východnom Slovensku vo dňoch 27. až 31. decembra 1945 osobne preskúša.

Veliteľstvo 4. oblasti vydalo zvláštny rozkaz pre zaistenie pohraničného územia na severovýchodnom a východnom Slovensku pod čís. 52.725/Dôv.1.odd.1945 zo dňa 13. decembra⁴. Tento rozkaz obdržalo tiež Povereníctvo pre veci vnútorné. Veliteľom je pplk. Kmicikievič, s ktorým škpt. Krokavec úzko spolupracuje. Pohotovostný oddiel v Snine po zostavení pohotovostného oddielu z partizánov bude ihneď zosilený. Celkove na východe sú 3 pešie prápory vojska a to: 39. prápor o 3 peších rotách a rote samopalníkov zaisťuje priestor v priestore Krásny Brod, Nižnia Radvaň⁵, Snina, Kolonica. Prápor 41 složený z troch peších rôt a roty samopalníkov zaisťuje priestor ohraničený na severovýchode od Ruská⁶ /vto/ až po Ruský Hrabovec /vto/ na juhu čiarou: Poľana⁷ – Topoľa, Kolbasov, Klenová – Ruský Hrabovec /všetko vto/. Prápor I/14 ako záloha veliteľa skupiny SV Humenné. Okrem týchto troch práporov je ešte kombinovaný prápor krycej zn. prápor „Západ,“ ktorý vystrieda časti práporu I/14 a zaisťuje priestor ohraničený na severovýchode štátnou hranicou od kóty 575 severozápadne Čertižné až po Ruské /mimo/. Na juhu čiarou Čertižné, Haburie, Medzilaborce, Výrava – Smolník /všetko vto/.

V prílohe predkladám soznam útvarov NB na východnom Slovensku, ktoré boli doplnené príslušníkmi NB v dôsledku zhoršenia sa bezpečnostných pomerov v tomto kraji. Poznámka „kv.“ pri menách jednotlivých veliteľov značí kvalifikovaný veliteľ, poznámka „n.“ značí nekvalifikovaný veliteľ.

Hlavný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

SNA Bratislava, f. PV – sekr. 1946, šk. 76, č. 966/240-46.

¹ Dr. Július Viktory – povereník vnútra, člen KSS, funkciu zastával od 18. septembra 1945 do 14. augusta 1946.

² Prílohy dokumentu sa nepublikujú.

³ Publikovaný ako dokument č. 75.

⁴ Publikovaný ako dokument č. 77.

⁵ Nižná Radvaň

⁶ Ruské

⁷ Veľká Poľana

[81]

Veliteľstvo skupiny pre ZPÚ.
Číslo: 2/dôv. 1945.

Humenné, 20. decembra 1945.

Operačný rozkaz č. 1.

I. V poslednom čase je časť severových. a vých. pohraničného územia Slovenska ohrožovaná bandami, ktoré prechádzajú čas od času naše hranice a prepádajú a okrádajú civilné obyvateľstvo. Ide tu o Banderovcov, ktorí sa zdržujú sev. od štátnej hranice na území Poľska a majú tam obsadený istý priestor a stále posádky.

II. Aby bola zaistená správna bezpečnosť obyvateľstva v severových. a vých. častiach Slovenska je treba:

1. zabrániť v prenikaní nepriateľským bandám na naše územia za spolupráce fin. stráže /FS/ a staníc NB, zaistením prechodu hraníc pozdĺž severových. a vých. Slovenska od Čertiženej¹ /10 km sz. Medzilaborce/ až po Ruský Hrabovec /20 km jv Snina/,

2. stálym hliadkovaním a to ako v najbližšom okolí miesta ubytovania, tak i na miestach vzdialenejších pátrať po skupinách ilegálnych bánd a tieto likvidovať v priestore všeobecne ohraničenom na východe: Čertižné – Medzilaborce – Nižný Radvaň – Humenné, na juhu: Michalovce – Vyšné Remety – Rus. Hrabová² a ďalej pozdĺž vých. a severových. hraníc,

3. na základe správ byť pripravený rýchle účinne zasiahnuť i proti väčším skupinám bánd,

4. chrániť vlastné ubytovacie miesta vhodným rozložením stráží proti prepadom,

5. sriadiť dôvernú sieť z radov spoľahlivých civilistov za účelom získavania správ o bandách, pokiaľ ide o výstroj, výzbroj, národnosť, úmysel a cieľ, ich používané cesty a prechody, kde a v ktorom priestore sa zdržujú.

III. Skupina pre ZPÚ zaistí priestor ohraničený na západe: kóta 575 sz. od Čertižné – Medzilaborce – Nižný Radvaň – Humenné vto, na vý-

chode: od najvýchodnejšieho výbežku poľských štátnych hraníc – pozdĺž štátnej hranice SSSR – Rus. Hrabovec – Podbradie³ – Choňkovce vto, na juhu: Michalovce – Vyš. Remety – Rus. Hrabovec vto. Skupina nemá ani na východe, ani na západe žiadnych susedov.

IV. Skupina pre ZPÚ obsadí a zaistí priestor v sostave: /od západu na východ/ kombinovaný prápor Západ, peší prápor 41, 39 v 1. sledu a I/14 prápor po vystriedaní a odovzdaní úlohy v 2. sledu jako záloha a to:

A. Kombinovaný prápor Západ:

na západe: trig. 691 Klin – Čertižné – Medzilaborce – Krásny Brod – Nižný Radvan – Kožkovce⁴,

na východe: Vysoký Groň trig. 909 – kóta 428 – Čeriny trig 672 – Humenský Rokytov – Kožkove – všetko vto.

Prvá rota od p.pr.39:

na západe: východné hranice komb. práporu Západ mimo,

na východe: kóta 933 – kóta 857 – Parihuzovce – Pščolina⁵.

Peší prápor 41:

na západe: hranice 1/39 roty mimo,

na východe: od Kremenároš kóta 1214 všeobecne po štátnej hranici SSSR – kóta 496 jv. od obce Ulič vto,

na juhu: Ulič – Kolbasov – Stariny⁶ – Pščolina.

Peší prápor 39:

na severe: všeobecne južná hranica p. práporu 41 mimo,

na východe: kóta 496 jv. od Uliča – štátna hranica s SSSR – Rus. Hrabovec,

na juhu: Choňkovce – Vyš. Remety – Kamienka – Humenné.

B. Kombinovaný prápor Západ:

SV veliteľa práporu a rotou samopaľníkov v Medzilaborciach,

SV 1. roty s 3. čatami v Čertižnom,

SV 2. roty s čatou vo Vydrani, 2. čata v Kalinove⁷, 3. čata v Palote,

SV 3. roty s 1. a 2. čatou vo Vylágu⁸, 3. čata vo Výrave.

I/39 rota:

SV roty s 1. a 2. čatou v Telepovciach, 3. čata Vyšná Jablonka

Peší prápor 41:

SV veliteľa práporu s rotou samopaľníkov v Starine,

SV 1. roty s 1. časťou vo Vel. Poľane, 2. čata Zvale, 3. čata Ruská

SV 2. roty s 1. a 2. čatou v Kolbasove, 3. čata Runina,

SV 3. roty s 1. a 2. čatou v Uličí, 3. čata v Zboji,

Peší prápor 39:

SV veliteľa práporu s rotou samopaľníkov v Starine,

SV 2. roty s 1. a 2. čatou v Ubli, 3. čata v Klenovej,

SV 3. roty s 1. a 2. čatou v Rus. Hrabovci, 3. čata v Dúbrave.

I/14 prápor:

Celý v kasárňach v Humennom.

Roty samopalníkov tvoria zálohy pre vel. práporov.

V. Kombinovaný prápor Západ:

Prehradí 1. rotou smer: Čertižné – Medzilaborce a zaistí stálym hliadkovaním priestor: Čertižné – Kalenov,

2. rotou smer: Vydraň – Kalenov, Vydraň – Palota a hliadkovaním zaistí priestor Kalenov – Palota, kóta 764,

3. rotou smer: Vilag – Nágov⁹, Výrava – Olšinky¹⁰ a zaistí hliadkami priestor od kóty 764 – Výrava – Világ, kóta 428.

I/39 rota:

Prehradí smery: Hostovice – Telepovce, Hostovice – Vyš. Jablonka a hliadkovaním zaistí priestor: kóta 428, Vyš. Jablonka – Telepovce, kóta 857.

Peší prápor 41:

Prehradí 1. rotou smery: Poľana – Zvala, Poľana – Ruská a zaistí hliadkovaním priestor: kóta 857 – Zvala – Ruská,

2. rotou: smer: Topoľa – Runina, Kolbasov – Ruský Potok a zaistí hliadkovaním priestor: Ruská – Runina – Zboj,

3. rotou: smer: Zboj – Novosedlica, Zboj – Krivé, Ulič – Zábrod¹¹ a hliadkovaním zaistí priestor od kóty 1214 – Novosedlica – Zboj – Krivé – Ulič.

Peší prápor 39:

Prehradí smery: Ubľa – Klenová, Ubľa – Berezné¹² a hliadkovaním zaistí priestor: Úbľa – Ulič – Dúbrava,

3. rotou smer: Rus. Hrabovec – Podhradie – Choňkovce a zaistí hliadkovaním priestor: Dúbrava – Rus. Hrabovec – Choňkovce.

I/14 prápor je pohotový zasiahnuť do všetkých ohrozených smerov v priestore úloha skupiny.

Roty skupiny pre ZPÚ zosilnia vo svojich priestoroch FS.

VI. SV veliteľa skupiny v Humennom /Oblasťné čet. veliteľstvo, SV komb. práporu Západ v Medzilaborciach, SV práporu 41 v Starine, SV práporu 39 v Snine, SV práporu I/14 v Humennom /kasárne//.

Velitelia práporov pre styk s vel. skupiny a svojich rôť využijú permanentnej telefónnej a telegrafnej siete pokiaľ táto je k dispozícii, ináč pešími spojkami, dokiaľ nedôjdu rádia a pohyblivé spojovacie prostriedky,

Styk medzi rotami a práporami hliadkami.

Poštové ústredne s tel. hovorne obsadte pre deň i noc voj. službou.

Situačné hlásenia predkladajte každého 5., 10., 15., 20., 25., 30. v mesiaci, dôležité hlásenia ihneď, zatiaľ i poštou /mot./ spojkou. Prvé hlásenie predložte po príchode so ubytovacích priestorov.

VII. Výdajne munície, APH a proviantu v kasárňach v Humennom. Odber proviantu od výdajne skupiny k práporom a rotám bude sa predbežne diať starostlivosťou proviantných vel. práporov vlastnými mot. vozidlami, až do pridelenia mot. vozidiel skupine.

U každého práporu sa etabluje práporné obvazište. Preventívne zdrav. opatrenia u rôt prevádzajú zdrav. podd. Vážnejšie prípady odsunovat do št. nemocnice do Humenného.

1/39 rotu po stránke zdravotnej starostlivosti pridelujem práp.[oro-vému] lekárovi p. práporu 39 vo Snine.

Odsun zajatcov na SV skupiny do Humenného.

Rôzne:

V ubytovacích miestach naviažu velitelia styk s vel. staníc NB, vel. MNV a informujú sa o priestoroch a miestach vytýčených a nevytýčených mín. polí – upozorňujem na opatnosť hlavne pri hliadkovaní.

Nariaďujem stále nosenie zbraní a pohyb najmenej dvoch ozbrojených jednotlivcov.

Žiadam, aby obyvateľstvu nebolo žiadne príkorie robené a poškodzované na jeho újmach, ale zdravým a rozumným pomerom k nemu ste ho presvedčili, že sme mu prišli pomáhať a naopak potrebujeme pri plnení našich úloh jeho pomoc a porozumenie.

Výcvik pokračuje normálne ďalej, venujte zvýšenú pozornosť hlavne výcviku nováčikov podľa platných výcvikových osnov na 2. výcvikové obdobie. Upozorňujem všetkých veliteľov, že od 3/1. 1945 pokračuje vo vytyčovacích prácach ruská delimitačná komisia a pomocní personál používa nemecké zimné kožuchy, aby nedošlo k nedorozumeniu.

Nedostatky hláste ihneď.

Dostane: Vel. IV. oblasti, vel. 10 divízie, škpt. Emil Krokavec na vedomie,

Kom. prápor Západ, 39 a 41 prápor, I/14 prápor na vykonanie.

Veliteľ skupiny:
pplk. pech. Jaroslav Kmicikievič¹³

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 174.

¹ Čertižného

² Ruský Hrabovec

³ Podhorod'

⁴ Koškovce

⁵ Pčoliné

⁶ Starina

⁷ Kilinové (tiež Kalenov) – Kalinov

⁸ Világy

⁹ Ňagov

¹⁰ Olšínkov

¹¹ Zabrid' – obec na ukrajinskej strane pohraničia juhovýchodne od obce Ulič.

¹² Velykyj Bereznij na Ukrajine.

¹³ Jaroslav Kmicikievič (nar. 1894) – československý dôstojník, plukovník. Účastník 1. zahraničného odboja v Taliansku, prešiel do služieb československej armády po vzniku ČSR, pôsobil v armádnych štruktúrach 1. Slovenskej republiky (na sklonku vojny veliteľ 101. pešieho pluku 2. technickej divízie operujúcej v Taliansku a následne veliteľ 1. čsl. divízie v Taliansku). V septembri 1945 menovaný za veliteľa 4. pešej brigády v Žiline. V polovici decembra 1945 sa stal veliteľom zvláštnej skupiny pre ZPÚ východného Slovenska – krycie meno „Jaroslav“ (do 16. januára 1946). Do boja proti UPA bol nasadený aj v druhej polovici apríla 1946 ako veliteľ podskupín „Hliník“ (21. apríla – 1. mája 1946), „Jaroslav“ (2. – 31. mája 1946), „Zlato“ (1. júna – 28. júla 1946) a „Jakub“ (1. októbra 1946 – 5. januára 1947) v štruktúrach vojenskej skupiny „Ocel“, resp. „Teplíce“. V januári 1947 bol ustanovený za zástupcu veliteľa 4. divízie v Žiline a následne veliteľa žilinskej posádky (vo februári 1947 povýšený na plk.). Od konca augusta 1947 vykonával funkciu zástupcu veliteľa 2. divízie v Nitre a od začiatku decembra 1947 bol menovaný za dočasného posádkového veliteľa v Olomouci. Od polovice marca 1948 dočasný veliteľ 2. brigády v Banskej Bystrici a koncom augusta 1948 sa stal posádkovým veliteľom v Bratislave. K 1. augustu 1949 bol preložený do výslužby. (*Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, s. 136 – 137.)

[82]

Veliteľstvo skupiny pre ZPÚ.

Číslo: 5/taj.1945.

Vec: Situačné hlásenie –
predloženie.

Humenné, 20. decembra 1945.

Veliteľstvo 4. oblasti
náčelník štábu
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dislokáciu jednotiek skupiny a ich úlohy určil som len na podklade mapy a zprav od NB a zprav. orgánov. Praktickú rekognoskáciu som nepreviedol, lebo nemám k dispozícii mot. prostriedok.

I. Snehové pomery južne od Poľsko-ČSL. št. hraníc majú taký charakter, že hliadkovacia služba bez lyží sa nedá v terénu prevádzať, a preto je len v záujme služby, aby sa tieto v najkratšom čase dodaly. Mám informácie, že v okolí Plzne sa nachádza niekoľko vagónov lyží a váž-

nosť tunajšej služby má iste prednostný nárok pred iným. Minimálny požiadavok: na počet jednej čaty v rote dodať lyže, ak sa majú služobné úlohy svedomite a dôkladne plniť.

Otázka najnútennejšej motorizácie služieb a veliteľstiev je akútna, lebo dislokácia jednotiek je priestorove veľiká a keď má veliteľ sverenú mu úlohu, musí byť bezpodmienečne motorizovaný.

Prosím, aby skupine bol pridelený automobilný dôstojník, ktorý by riadil chod automobilnej služby po stránke technickej a odbornej, keďže skupine bude vybavená istým počtom mot. vozidiel a technického účtovateľa na účtovanie poh. hmôt. Ďalej prosím o pridelenie spoj. dôstojníka, pre veci spojovacie a ktorý by robil pre skupinu šifranta a dešifranta a vyškolil by v šifrovacej službe obsluhu rádio-staníc od rôť a praporov. Tieto požiadavky sú veľmi naliehavé, a preto prosím o ich skoré realizovanie.

Pretože permanentná sieť tel. poštovej správy nestačí, je nutné túto rozšíriť, preto prosím o dodanie 15 tel. prístrojov a cca 100 km kábelu s patričnou obsluhou, lebo 10. divízia nemá ani spoj. materiál, ani spoj. personál.

II. Na základe získaných zpráv rozhodnul som sa na ochranu pohraničia zmeniť zostavu nariadenú VO-4 a to zaistil som 3 prápormi v 1. sledu a jedným prápormom v zálohe, lebo prechádzajúce skupiny bánd využívajú medzier v zostave jednotiek a nimi prechádzajú. Prax potvrdila, že zálohy pre ich nepohyblivosť nikdy nemôžu včas zasiahnuť, čo vo zvýšenej miere platí v terajších a tunajších pomeroch. Podotýkam, že záp. hranice úseku skupiny až po Nižnú Poľansku, 10 km sv. od Zberova sú skoro nestrážené a FS je stiahnutá do hĺbky územia, preto je nutné, aby aj tento úsek našich hraníc bol prechodne strážенý vojskom.

III. Pohraničie je predimenzované pohyblivými a stálymi agentmi a dôverníkmi nepr. špionážnej služby, a preto treba previesť protiopatrenie, vybudovať stálu a silnú zpravodajskú sieť, hlavne nasadením ofenzívnych zpravodajcov, ktorí by mali úlohy i mimo naše hranice a dodávali cenné zprávy v konkrétnej situácii zasadeným jednotkám. Dnešným stavom zprav. bádania vo vých. čiaske Slovenska absolútne nepostačuje a priamo podporuje aktivitu cudzej a nepriateľsky zameranej špionáže. Podľa nepreverených zpráv zprav. sieť Banderovcov vedie i do hĺbky nášho štátu.

Není preskúmané tvrdenie, ktorá však je veľmi pravdepodobná, že Banderovci a čiasky PÚ¹ sú zásobované zbraňami i proviantom vzduchom, čo by svedčilo o záujmu niektorej mocnosti.

Množia sa symptómy ilegálneho vytvárania skladísk zbraní a munície v pohraničnej zóne – s akým cieľom?

Politická a hospodárska situácia v pohraničí podporuje cítenie anti-semitizmu a nacizmu, ktorý zanechal silné korene z minulosti a je žiaduce, aby repatrianti-semiti – t.č. neboli do pohraničných krajov odosielaní.

Ak má byť boj proti skupinám Banderovcov a PÚ, ktorých počet je veľiký a stále vzrastá, úspešný, musí byť diplomatickou cestou presadená spoločná vojenská intervencia armády SSSR, Poľska a ČSR, lebo zásah len jednej zo zmiernených armád je iluzórnych a vojensky znamená len defenzívne opatrenia. Obkolesenie, stlačenie a konečné zničenie dá sa uskutočniť len kooperáciou.

Veliteľ skupiny:
pplk. pech Jaroslav Kmicikievič

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 174.

¹ Neidentifikovaná skratka

[83]

Peší prápor 41.

SV., dňa 23. decembra 1945.

Čís.: 1/Taj.1945.

Vec: Situačné hlásenie 1.

Veliteľstvo skupiny S.V.

Situácia v úseku pešieho práporu 41 dňa 23. 12. 1945 do 19.00 hodín.

I. V y s t r i e d a n i e:

Hlásim, že peší prápor 41 vystriedal jednotky I/14 práporu podľa rozkazu velit. skupiny ZPU čí. 2./Dôv.1945 a dňa 23. 12. 1945 v popoľudňajších hodinách striedanie ukončil. Behom striedania až na prípad vid'V. – žiadne zvláštne udalosti.

II. Zprávy o nepriateľovi:

Nepriateľské jednotky v nezistenej sile majú obsadené všeobecne údolie rieky Solinky, Ryky a Wetlinky na území poľskom. Obsadené majú dedinky a samoty vo vojensky organizovaných častiach a podľa zpráw a činnosti zamestnávajú sa úsilným výcvikom ako aj ozbrojenými výpadmi za produktami i na naše územie. Podľa zpráw kolujúcich v našom pohraničí pripravujú sa na väčšie organizované akcie z jara 1946, no nie je vylúčené, že zvýšením vojenských akcií so strany Poľskej vlády a so strany SSSR poťažne prinútení hladom budú chcieť preniesť svoje záujmy na naše územie. Složenie: skupiny banderovcov pozostávajú z bojov-

níkov za Veľkú Ukrajinu a mám dojem, že vojenské vedenie je v rukách Nemeckých. Obyvateľstvo terorizované hlavne však neuvedomelé s nimi na poľskej strane sympatizuje. Nábor brancov prevádzajú tajnými mobilizáciami, ukrajinského obyvateľstva, tiež prijímaním fašistických bežencov všetkých národností hlavne však Nemcov a Maďarov.

Svoje politické banderovské snaženie propagujú a upevňujú rozširovaním správ o poskytovanej podpore USA a Anglicka v ich boji o Veľkú Ukrajinu, ktorá má vrcholiť roku 1946. Na menej uvedomelé obyvateľstvo pohraničia pôsobia vraždením Židov a prísl. KSS.

III. V y z b r o j e n i e :

Skupiny dosiaľ sa objavili vyzbrojené iba ľahkou pechotnou výzbrojou zbraní a odevu rozličných typov a armád. Nábor zbraní a výstroja pravdepodobne prevádzajú odoberaním od civ. obyvateľstva a pátraním po horách, ktorými prešiel front. Vystrojení sú tiež rádiostanicami.

VI. Obyvateľstvo ČSR.

Naše pohraničné obyvateľstvo z 50 % je za ČSR. Zbytok tvoria fašistické živly, z banderovcami tajne sympatizujúce, a indiferentní poťážne majúci strach z vyhrážania a s akcií banderovcov. Prítomnosťou vojska čs. pocit bezpečnosti u obyvateľstva značne stúpol. Temer v každej pohraničnej dedinke je bezpodmienečne treba vypátrať a odstrániť tieto živly, ktoré nie len že pracujú ako zpravodajské benderovské orgány až v hĺbke nášho štátu, ale budú, keďže sú ozbrojení v prípade banderovských akcií nebezpeční ako ozbrojené skupiny a jednotlivci. Mám dojem, že títo jednotlivci majú určitý vplyv na ostatných spoluobčanov čo sa javí v tom, že pri vyšetrovaní obyvateľstvo s obavy pred pomstou nechce týchto prezradiť, tají, a dokonca cudzích agentov v mnohých prípadoch u seba ukrýva.

K zamedzeniu tohoto navrhujem postaviť zvlášťne tajné zpravodajské skupiny složené s jednotlivcov – odborníkov prísl. štátnej tajnej polície, ktorí vytvoria v exponovanom pohraničí silnú bezpečnostno-politickú silu.

Ďalej hlásim, že pohraničné okresy nemajú prevedený súpis občanov, obyvateľstvo nemá legitimáciu, čím je úplne znemožnená kontrola osôb. Politická situácia vo veci oboch strán národného frontu je podobne vplyvom nekludných pomerov nejasná, a je badateľný presun zo strany KSS do strany DS.

Hmotné nedostatky pohraničných krajov, ktoré veľmi utrpeli vojnou pôsobia na politické a národnostné cítienia tiež v smysle indiferentnom /je mi jedno kto príde, bez toho nič nemám, iba samu biedu/.

V. Vlastné jednotky:

Peší prápor 41 obsadil úsek v smysle operačného rozkazu čís. 1 vel. skup. pre ZPU v plnom rozsahu.

a/. Nebezpečné priestory: prechody lesnými cestami medzi Zvalou na našej strane a Solinky na strane poľskej po lesných cestách:

1./ Cez Černín¹ kóta 935 a

2./ Borzačina trig. 932.

Do obce Zvala prechádzajú denne príslušníci poľskej národnosti zo Solinky.

3./ Samoty v priestore Beskydu a Chyžky pod Skalou², kde vedie z poľskej strany bývalá maďarská vojenská cesta sjazdná pre ľahké povozy a ústiaca cez Hlboký potok do N.[ovej] Sedlice. Touto cestou prešla ozbrojená skupina banderovcov z Wetliny v sile 80 mužov v noci z 21. na 22. 12. 1945 okolo 24.00 hodín. Ozbrojená spomenutá skupina vybrala prídelový proviant miestnych občanov uložený v potravnom družstve.³

Navrhujem, aby do spomenutej obce nebol v budúcnosti hromadne prisunovaný proviant, ale aby pre tento si obyvateľstvo chodilo do obce Ulič. Ďalej žiadam, aby NB vyšetrilo, prečo neboly urobené opatrenia, keďže príchod banderovcov vopred sami oznámili a cez to všetko prídelový proviant bol sústredený až nápadne poslušne v družstve. Na deň 23. 12. 1945 banderovci rozšírili zpravu, že prídu do Zboja. Veliteľ 3. roty vyslal posádke vo Zboji posilu. Výsledok presne mi nebol ešte hlásený.⁴

VI. S u s e d i a :

Spojenie s peš. práp. 39 – dosiaľ nenaviazané. Spojenie z južným susedom dosiaľ tiež nenaviazané.

Je nutné, aby krycie jednotky sovietskej armády v pohraničí blíz Podkarpatskej Rusi boli na naše krídlo v Uliči upozornené a nám (...) styku s nimi bolo úsilím velit. skupiny pre ZPU umožnené, pretože naše hliadky mohli by byť ohrozené akciami a neinformovanosťou (...) jednotiek sovietskych.

VII. S p o j e n i e :

Spojenie medzi jednotlivými osádkami v rámci rôť i práporu pre nedostatok spoj. prostriedkov pešími, alebo spojkami na koňoch – nevyhovujúce, pretože šírka a hĺbka úseku vyžaduje rýchlych zásahov záloh v prípade ozbrojenej nepriateľskej akcie.

[...]

Veliteľ peš. práp. 41:
šcpt. pech. Takáč Anton⁵

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 174.

¹ Čerenin

² Samota Chyžka pod Skalou – severne od obce Nová Sedlica v blízkosti vrchu Kremenec na rozhraní slovensko-poľsko-ukrajinskej hranice. V tej dobe samotu obývala vdova Žofia Maťašovská s dcérami (v regióne známa ako

„Medová baba“), ktorú upodozrievali z kontaktov s UPA v Poľsku, keďže cez samotú viedla jediná priechodná cesta od poľskej hranice do Novej Sedlice. Podrobnejšie pozri dokument č. 91.

³ K tejto udalosti pozri hlásenie IFS v Uliči – dokument č. 84.

⁴ Podľa ďalšieho hlásenia (z 25. decembra 1945) veliteľa pešieho práporu 41 škpt. pech. A. Takáča ozbrojená skupina sa ďalšieho dňa skutočne v uvedenom priestore objavila: „V noci z 23. na 24. decembra prenikla skupina benderovcov v počte asi 15 mužov do osady Nová Sedlica. Po obdržaní tejto správy veliteľ predsunutej čaty Zboj vyslal do Novej Sedlice hliadku, pred ktorou však skupina benderovcov ustúpila bez toho, že by prišlo k boju. Podľa zprávy, ktoré dnes boli rozšírené znovu v priestore Novej Sedlice údajne benderovci chcú sa vyhýbať ozbrojených konfliktov s čs. vojskom. Mám dojem, že benderovská skupina prešla na našu stranu z prieskumných úmyslov“. (VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 174.)

⁵ Anton Takáč (1916 – 1975) – československý dôstojník, účastník ťaženia slovenskej armády na východnom fronte proti ZSSR, účastník SNP, člen KSS, plukovník. Od júla 1945 pôsobil na veliteľských funkciách pešieho práporu v Nitre, 7. pešieho pluku a 43. samostatného motorizovaného práporu. V decembri 1945 – januári 1946 veliteľ 41. pešieho práporu skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska. Následne absolvoval kurz OBZ a v apríli 1946 vykonával funkciu náčelníka OBZ pri veliteľstve „Oceľ“ („Oceľ-6“). Od začiatku júna 1946 pôsobil na veliteľstve VO-4 v Bratislave, neskôr v Hlavnom štábe MNO. V roku 1953 bol preložený do zálohy a následne pôsobil vo vojenskom školstve. (*Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, s. 295.)

[84]

Inšpektorát finančnej stráže Ulič.
Číslo: 58/Taj.zpráv.1945.

V Uliči, dňa 31. decembra 1945.

Ulič, inšpektorát fin. stráže;
periodické hlásenie.

1./ V tunajšom hlásení zo dňa 15. dec. 1945 som uviedol, že keď vojenská posila nebude zosilnená, banderovci budú šarapať ďalej. To sa aj stalo. Podľa hlásenia oddelenia fin. stráže Nová Sedlica, t.č. Zboj, zo dňa 22. decembra 1945 číslo 18/taj.zprav.1945 dňa 21. 12. 1945 asi o 23 hod. prišli do obce Nová Sedlica banderovci v počte asi 40 mužov a vzali od obchodníka Lešaniča 200 kg múky a 600 kusov cigariet. Podrobné hlásenie bolo predložené v zmysle výnosu Pov. pre veci vnútorné VI. odbor patričným úradom. Vojenská posila, ktorá došla do tunajšieho úseku dňa 7. dec. 1945 mala obsadenú obec Kolbasov, Ulič a Zboj ako

aj Runinu. V obci Nová Sedlica v tej dobe voj. posila nebola.¹ Banderovci vysielajú svojich ľudí najmä do obce Nová Sedlica za účelom získania správ. Obyvateľstvo zo strachu pred banderovcami tunajším orgánom nejde v ústrety aj keď o ich prítomnosti v obci má vedomosti. Ako príklad uvádzam nasledovné:

Dňa 20. dec. 1945 hliadka z oddel. fin. stráže Zboj bola u obchodníka Ivana Lešaniča v Novej Sedlici, aby zistila z akého dôvodu menovaný nevydal prídel múky atď. V tej dobe v obchode pod obchodníckym pultom bol ukrytý jeden banderovec. Hoci menovaný o tom vedel, hliadke to neprezradil. Dňa 23. dec. 1945 bol člen tunajšej stanice NB v Novej Sedlici zistiť u uvedeného obchodníka čo vzali od neho dňa 21-ho dec. Banderovci. V obchode pod pultom zasa bol ukrytý banderovec, obchodník o tom vedel, vyšetrujúcemu orgánovi to však neprezradil.

V ostatných obciach, kde sú oddelenia fin. stráže ako Ruské a Runina, banderovci sa dosiaľ neukázali.

2./ Za hraničnou čiarou sa nenachádza pol. vojenská, ani fin. stráž. Protiahlé pohraničné pásmo majú dosiaľ obsadené banderovci.

3./ Chovanie sa obyvateľstva na našej strane je uspokojujúce, až nato, že bezpečnostným orgánom ako je už uvedené nejde v ústrety. V protiahlom pohraničí obyvateľstvo ide s banderovcami. Vzájomná pomer sa neudrzuje. Propaganda – žiadna.

4./ Nezistené žiadne podozrivé osoby.

[...]

Prednosta inšpektorátu
[nečitateľný podpis]

Predložené: Vel. 4. oblasti, oblastná sprava OBZ Bratislava, Hlavné veliteľstvo NB 2-odd. Bratislava.

ABS Praha, f. 307-97-6.

¹ Dňa 26. decembra 1945 v uvedenej veci bola urobená náprava. Rozkaz náčelníka štábu skupiny pre ZPÚ kpt. Leopolda Ďurama pre veliteľa 41. pešieho práporu znel: „Nariaďujem prevedte ihneď zmenu zostavy a dislokácie 3. roty. Veliteľ roty s oboma čatami sa ihneď presťahuje do Novosedlice a jedna čata od 2. roty z Kolbasova do Uliča. Nakoľko smer Novosedlice je veľmi exponovaný, kladiem naň obzvláštny dôraz a nariaďujem intenzívne hliadkovanie od kóty 1214 – Kremenec až po kótu 1190 – Ďurkovec. Čata, ktorá prevezme úlohu v Uliči, nariaďujem, aby mala samostatného a schopného veliteľa čaty, pretože i táto jednotka je zasadená v priestore veľmi vážnom čo do dôležitosti“. (VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 174.)

Veliteľstvo skupiny pre ZPÚ.
Číslo: 8/taj. 1946.
Vec: Situačné hlásenie čís. 2 –
predloženie.

Humenné, 24. decembra 1945.

Podľa rozdeľovníka.

Hlásim, že 20. na 21. v noci došiel 39. a 41. prápor.

Dňa 21. t.m. 39 a 41. prápor odpochoďovali odpoľudnia do ubytovacích miest a obsadili hranice podľa vl.[asťného] oper. rozkazu č.1.¹

Pri vystriedaní jednotiek I/14 práporu sa nestalo nič až nato, že z 21. na 22. v noci banda 40 až 80 mužov prepadla obec Novosedlicu a vyrabovala Potravné družstvo a odišla smerom na Wetlinu. Z toho je vidieť, že Banderovci majú veľmi dobré spojenie s našim zázemím, že boli informovaní: a/ že prídel do obce Novosedlica je v Potravnom družstve, b/ že naše jednotky majú prísť 22. t.m. do priestoru.

Dňa 22. večer došla rota od 41. práporu, ktorú som dirigoval do Medzilaboriec.

Dňa 24. t.m. došiel ráno transport 9. divízia s veliteľom práporu a 300 mužmi, ktorí odišli ihneď do ubytovacieho priestoru Medzilaboriec.

Hlásim nedostatky:

39. prápor hoci mal rozkaz odoslať aktívnych dôstojníkov, odoslal ako veliteľov rôť 3. podporučíkov, 1. poručíka, všetkých v zálohe, veliteľia čiat poddôstojníci, na 4 roty poslal len jedného účtovníka, je nemožné aby záložný dôstojníci velili rotám nováčkov v tak ťažkej situácii ako je tuna, aj je nesmyselné aby veliteľia čiat poddôstojníci mohli plniť samostatné bojové úlohy, keď čata od čaty je odlúčená na niekoľko km. Tak isto jeden účtovník nemôže variť a účtovať pre všetky roty práporu.

S práporom od 9. divízie prišiel ako veliteľ práporu kpt. Habert, bez veliteľov rôť a čiat, takže schádzajú 3. veliteľia rôť a 9. veliteľia čiat. Tento prápor prišiel bez ľahkých guľometov a patričnej munície, ktorých je treba 27. Prápor potrebuje zdravotnú hliadku pre prápor a roty.

Mužstvo je vybrané z celej 9. divízie, a keďže nemá veliteľov dôstojníkov predstavuje bandu, ktorá urobí viacej škody ako osohu.

Doposiaľ veliteľ skupiny je imobilný a auta nákladné, ktoré došli s práporom sú len čiastočne pojazdné. U každého práporu už je po jednom aute nepojazdnom. Následok veľkých vzdialeností, ktoré tieto autá musia prekonávať a nemôžu byť vôbec použité k taktickým úlohám.

Doposiaľ neprišli lekári, čím sa stalo, že 3 prápory sú na hraniciach bez lekárskej pomoci, taktiež nedošli sanitné autá, ktoré sú tu veľmi potrebné.

Velitelia práporov sú bez spojenia, nakoľko nemajú spoj. materiál a spoj. personálu. Rádio stanice došli ale nemajú kľúče pre rádiospojenie a je nariadené šifrovať a dešifrovať len dôstojníkmi, čo je nemožné, lebo velitelia čiat sú len poddôstojníci a hlavne tieto vysunuté čaty potrebujú rádio prístroje.

V obsadenom priestore je sneh a blato a spojenie sa prevádza len pešími spojkami, takže hlásenia prichádzajú oneskorene o 24 až 48 hodín.

Nakoľko v dĺžke 50 km hliadkujú naše jednotky na hranici SSSR, prosím aby SSSR bol vyrozumený cestou diplomatickou, že naše jednotky nachádzajú sa severne od Kremenec kóta 1214 až po Podhorod' 15 km sv. od Sobraniec. Nariadil som škpt. Krokavcovi, NB, odísť na hranice Užhorodu a tam o tejto skutočnosti referovať.

Zprávy zistené o nepriateľovi:

Nepriateľské jednotky vojensky organizované majú obsadené dediny severne od našich hraníc v Poľsku s pravdepodobným ťažiskom v priestore Wetlina – Zátvarlica², kde majú svoj štáb. Vo svojich stálych posádkach zamestnávajú sa vojenským výcvikom a tiež podnikajú akcie – prepady i na naše územie, cieľom získania hospodárskych produktov a odevných materií.

Složenie skupín Banderovcov sa grupuje s bojovníkov za nezávislú Ukrajinu, ktorí sa dopĺňujú mobilizáciou obyvateľstva a kde tiež svoj útulok fašistickí blíženci všetkých národností, hlavne Nemci a Maďari.

Banderovci šíria propagandu, že sú podporovaní Spojenými štátmi a Anglickom, a že v roku 1946 pomôžu im tieto v boji proti SSSR. Civilné obyvateľstvo na Poľskej strane je ukrajinskej národnosti, ktoré nenávidí Poliakov a nechce byť evakuované do SSSR, v dôsledku čoho, sympatizuje a podporuje tieto bandy, ako svojich chránilov.

Civilné obyvateľstvo na našej strane je čs. smýšľania, ale keď nedostáva žiadna hospodárska pomoc je indiferentné a hovoriť: „Nech príde kto chce, bez toho nič nemám, iba samú biedu a nikto mi nič nedá.“ A skutočne tento severových. kraj Slovenska je úplne izolovaný a pozabudnutý a starostlivosť úradov je minimálna. Prídely vo väčšine prípadov kým dôjdu zo Západu tak sa zredukujú, že pre chudobné obyvateľstvo neostane skoro nič.

K riešeniu tejto situácie je treba v prvom rade zlepšiť hospodársku a materiálnu situáciu tohto obyvateľstva, zaviesť spravodajskú sieť, ktorá by vytvárala zpravodajcov nepriateľských bánd a ofenzívnym zpra-

vodajcom zistila skutočnosť vecí na druhej strane. Je nutné, aby Poľsko, SSSR a ČSR spolupracovali pri likvidovaní týchto živlov.

Prosím, aby prápory boli vybavené týmito prostriedkami, poťažne čiastkami:

1/ Spoj. čatou, vybavenou spoj. prostriedkami /telef. prístroje, prepojovače, kábelom/.

2/ Žen. čatou, ktorá by zamínovala na hraniciach vchody na naše územie a bola nápomocná pri výstavbe srubov, alebo opravách budov pre naše jednotky.

3/ Poslať lyže pre hliadky so zimnou výstrojom.

4/ Celty.

5/ Ďalekohľady.

6/ Prosím vymeniť všetkých záložných dôstojníkov, aby velitelia rôt boli len akt. dôst., velitelia čiat mladší dôst., rtm. alebo dšl. Velitelia práporov prosia o zosilnenie batériou horských kanónov a rotou ťažkých guľ.

Pre spojenie je treba pre veliteľov práporov terénne osobné vozy, pre zprav. dôst. a kuriéra polopásový voz alebo motocykel.

Pre každý prápor osvetového dôst. a dôst. OBZ s čatou poľných čatníkov.

Zdravotný materiál doplniť obvázmi u mužov.

Taktická záloha nemá žiaden význam, keď nebude motorizovaná, lebo za tunajších podmienok nepríde nikdy náš čas.

Skupina je zle vybavená, potrebuje šifrovacieho dôstojníka, spoj. dôst., autodôst.[ojník], účtovateľa APH a niekoľko mot. vozidiel.

Prosím, aby výdajňa APH bola v Humennom, lebo sa stalo, že 10. div. dodala APH bez oleja a patričných mazadiel.

Škpt. Handel doposiaľ sa nehlásil, lebo je na dovolenej, zastupuje ho zál. dôstojník.

Mňa a všetkých dôstojníkov skupiny mrzí, že pri odchode usilovali sa mnohí dôstojníci zostať doma a zostali, vyhovárajú sa na rôzne okolnosti. Tiež nikto nepostaral sa o mužstvo na Štedrý večer, takže dnes je horšia situácia ako kedysi na fronte.

Dostane: VO-4, 10. divízia ako hlásenie.

Veliteľ skupiny:
pplk. pech. Jaroslav Kmicikievič

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 174.

¹ Pozri dokument č. 81.

² Zatwarnica

Peší prápor 39.
Číslo: 4/dôv. 1945.
Vec: Situačné hlásenie –
predloženie.

Snina, dňa 24. dec. 1945.

Veliteľstvo skupiny,
H u m e n n é.

Na nariadenie vel. skupiny č. 2/dôv.1945 hlásim:

Roty peš. práporu 39 boli ubytované v nariadených ubytovacích miestach dna 22. dec. 1945 o 18.00 hod. Roty sú ubytované po čatách okrem samopal. roty s mínometnou časťou, ktoré sú ubytované v jednej budove.

Ubytovanie 1. roty je dobre, 2. a 3. roty menej dobré pre nedostatok budov, ktoré sú v značnej čiastke spálené, zbúrané, alebo chýbajú okná a dvere a okrem toho v obytných budovách sú pre dve až tri rodiny, samopal. rota s mínomet. časťou majú ubytovanie dobré. Veliteľom rôt som nariadil, aby v dohode s MNV previedli prípadné opravy ku zlepšeniu ubytovacích pomerov.

Doposiaľ v úseku neboly zistené žiadne ilegálne osoby. Podľa výpovede tunajšieho obyvateľstva boli prevedené vraždy a vyhrážky z osobnej pomsty. Okrem toho bolo zistené od tunajšieho obyvateľstva, že pred príchodom vojska dochádzali do tohto priestoru ruskí agenti s propagandou za pripojenie sa Slovenska k ZSSR.¹ Táto zpráva doposiaľ nie je ešte preverená na MNV a NB.

Civilné obyvateľstvo z priestoru 2. a 3. roty je po stránke potravín veľmi slabo zásobené.

Schodnosť ciest pre autá je až do obce Ubl'a a k 1.rote k rozcestiu Papín – Telepovce, Papín – Hostovice.

Styk a spojenie medzi rotami hliadkovaním a spojkami.

Veliteľ' práporu:
škpt. Petrínek Vojtech.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 174.

¹ Ide o tzv. Hnutie za pričlenenie severovýchodného Slovenska k ZSSR, resp. o snahu vyvolať na území severovýchodného Slovenska (v rusínskych obciach a okresoch) široké ľudové hnutie za pripojenie regiónu k Zakarpatskej Ukrajine či Ukrajinskej SSR. Iniciatíva vychádzala z činnosti tzv. Dočasného národného výboru prjaševských a ruských Ukrajincov, ktorý na svojom prvom zasadaní v Užhorode 29. novembra 1944 prijal rezolúciu (podobnú

Manifestu prvého zjazdu Národných výborov Zakarpatskej Ukrajiny o pripojení Zakarpatska k Ukrajine – prijatého v Mukačeve 26. novembra 1944) adresovaný Národnej rade Zakarpatskej Ukrajiny, kde sa žiadalo pripojiť k Zakarpatsku celú „prešovskú Ukrajinu“ (severovýchodné Slovensko) s haličskou Lemkovinou (juhovýchodné Poľsko). Zrejme pod týmto vplyvom a s podporou sovietskych bezpečnostných zložiek začali na územie východného Slovenska od začiatku roku 1945 prenikať skupiny agitátorov zo Zakarpatska, ktoré sa usilovali vyvolať medzi obyvateľstvom severovýchodného Slovenska hnutie za pripojenie k Zakarpatskej Ukrajine. Popritom podpisové akcie sa uskutočňovali na rôznych miestach rozmanitým, často aj podvodným spôsobom, a nechýbal pri tom nátlak či vyhružky. Do uvedenej iniciatívy sa zapojili aj členovia prípravného výboru Ukrajinskej národnej rady Prjaševščiny za podpory miestnych aktivistov. Je reálny predpoklad, že v tomto smere sa angažovali na priamy podnet vysokých vojenských činiteľov ČA zo Zakarpatska (nie je možné vylúčiť, že týmto aktom išlo aj o sovietsky tlak na československú vládu, aby odstúpila Zakarpatsko – v tej dobe aktuálny československo-sovietsky problém). Pravdepodobne však medzi velením ČA operujúcej na východnom Slovensku a politickým vedením ZSSR nedošlo v tejto otázke k dostatočnej koordinácii, respektíve je možné predpokladať, že velitelia ČA bolo dokonca vyzvaní, aby pozastavili svoju iniciatívu v tomto smere. Následne Hnutie za pričlenenie územia k ZSSR tak začalo slabnúť a napokon zaniklo (súviselo to aj s prechodom UNRP v apríli – máji 1945 na československú politickú orientáciu a s podporou košického vládneho programu), hoci v niektorých kruhoch doma a v emigrácii takéto myšlienky (pri rôznych príležitostiach) dožívali aj v ďalších rokoch. Bližšie k problematike pozri ŠMIGEL, Michal: *Hnutie za pričlenenie severovýchodných okresov Slovenska k ZSSR (1944 – 1945). Mýty či realita?* In: Slovenská republika 1939 – 1945 očami mladých historikov V. Slovenská republika medzi Povstaním a zánikom (1944 – 1945). Banská Bystrica 2006, s. 293 – 307.

[87]

Veliteľstvo skupiny pre ZPÚ.

Humenné, 27/12 1945.

Číslo: 25/taj. 1945.

Vec: Situačné hlásenie č. 3.

VO-4, náčelník štábu

B r a t i s l a v a

Nakoľko do dnešného dňa nenastalo žiadne zlepšenie vo vybavení skupiny pre ZPÚ, hlásim opätovne situáciu skupiny a prosím o najskoršie uskutočnenie požiadavok skupiny, ktorá sa nachádza v kritickom stave.

1. Lekári do dnešného dňa sa nehlásili a u práporov, rôť a odlúčených čiat sa množia prípady horúčkovitých nemocí. Prítomnosť lekárov je neodkladná, lebo v priestoroch, kde sú dislokované časti skupiny nie- to žiadneho civ. lekára, nehovoriac o tom, keď by došlo k boji a zrane-

niam, čo je každú chvíľu možné, kto by niesol zodpovednosť za životy našich vojakov.

2. Doposiaľ mám spojenia telefonické len s práporami. Prápory s rotami a odlúčenými čatami udržujú spojenia len pomocou našich spojiek. Rádia síce došly, nedostal som však doposiaľ prevodzovacie údaje, ačkoľvek som žiadal, nemám spojovacieho dôstojníka a dôst. šifrovacieho, takže sú t.č. rádia nepoužívateľné. Podotýkam, že na 22 rádiových staníc došlo len 21 vojakov a minimálna potreba je 44. Keďže šifrovaciu a dešifrovaciu službu podľa nar. MNO môžu prevádzať len dôstojníci, čo je v mojom prípade nemožné, prosím, aby toto nariadené bolo pozmenené a túto službu mohli konať i aspiranti, dšl. podd.

Prosím, aby každý prápor bol doplnený spoj. častou s patričným množstvom tel. materiálu. Tiež prosím o dodanie troch kusov dvojnásobného zosilovača. Spojenie je v danej situácii veľmi nutné, lebo zprávy od odlúčených čiat dochádzajú na prápory s 12 hodinovým oneskorením a zprávy sú už staré.

Ďalej prosím o pridelenia ku každému práporu po jednej zákopníckej, alebo ženijnej čate, ktorá by previedla zamínovania prechodov na hraniciach do Poľska, a ktorá by stavala, poťažne vypomáhala pri stavbe srubov. Avizovaných 30 sekier a píl doposiaľ nedošlo.

Vybavenie skupiny mot. vozidiel je nutné, lebo z ôsmich vozidiel je t.č. už 5 vyradených z premávky a tieto nebudú v stave zásobovať všetky jednotky, takže situácia sa javí kritická a môže sa stať prípad, že jednotky ostanú bez zásobovania, poťažne toto pre vzdialenosti uviazne. Podotýkam, že z miestnych zdrojov sa výkupy robiť nemôžu, lebo ľud je veľmi chudobný, naopak civ. obyvateľstvo sa shromažďuje pri voj. kuchyniach a žobre o jedlo.

Prosím o dodanie autodôstojníka, technického účtovateľa a mechanika na opravu mot. vozidiel. Lebo skupina nemá odborníka a vodiči sa vyznajú len vo vedení vozidiel a sú v stave len minimálne opravy previesť. Tiež kolónna správkareň pre opravy I. stupňa je potrebná.

Prosím o dodanie 27 l. guľ. pre prápor 9. divízie s patričným množstvom streliva, aspoň 2000 ručných granátov pre skupinu – jednotky nepriniesly žiadne. Ďalekohľady cca 70 pre skupinu, polné lopatky, celt. Prápor 9. divízie priviezol kuchyne bez kuch. náradia, z miestnych zdrojov sa nedá vypožičať, lebo obyvateľstvo samo nemá a kúpou sa tiež nedá zadovážiť. Prápor tiež nepriniesol konské prikrývky a čistiace potreby.

Nakoľko elektrické svetlo v obsadenom priestore nie je, jednotky potrebujú cca 200 lúč. s osvetľovacou kvapalinou.

3. Je nutné, aby každý prápor mal svojho osvetového dôstojníka a dôstojníka OBZ, ktorí v tunajších pomeroch a situácii by mali veľiký puovár.

Škpt Handel sa doposiaľ nehlásil.

Prosím o výmenu zál. dôstojníkov, ktorí podľa nar. MNO už mali byť dávno demobilisovaní a keď vidia, že ich kamaráti, ktorí nemali to šťastie ísť na Východ sú už prepustení, pôsobí to na nich demoralizačne, znechutuje ich to a strácajú záujem o službu.

4. O taktickom použití zálohy z Humenného pri dnešnej situácii s mot. vozidlami sa nedá hovoriť. Sám, ako vel. skupiny nemám voz, úsek skupiny som osobne nezrekognostoval, k jednotkám sa podívať nemôžem a nákladné autá sú tak zásobovaním preťažené /tri/, že ich pre svoje veliteľské úlohy použiť nemôžem. Taktiež to vyzerá s vel. práporov, ktorí potrebujú ter. os. vozidlo a ešte jedno je potrebné pre službu zprav. a kuriérnu.

5. Prosím o dodatočné zaslanie vianočnej nádielky – prílepkovania, keďže mužstvo I/14 práporu dostalo a jednotky na hraniciach nie.

6. Intendačné smernice o pôžitkách a náležitostiach doposiaľ vydané neboli.

7. Prosím, aby tieto moje požiadavky, ktoré sú veľmi sùrne sa braly vážne a boli splnené, lebo o jednotky pre ZPÚ sa zaujímajú i poslanci z Východu¹, ktorí prichádzajú do styku s mužstvom a ktorí mi nadhodili, že urobia interpeláciu v parlamente a ľahkovážnom braní situácia na Východe a o nedostatku záujmu o vlastné jednotky. Nakoľko sa pohybuje v tomto kraji a ich záujem je veľmi živý a úprimný a mužstvo prostoreko odhaľuje nedostatky, čomu ja zabrániť nemôžem, keďby priamo z parlamentu pražského bola žiadaná náprava.

Podotýkam, že naši susedia z Východu, juhu a západu nás pozorujú a svojimi agentami využívajú naše nedostatky v prospech svojej propagandy. Mám nepreverené zprávy, že sa agituje pre pripojenie k Východu a sľubujú sa rôzne politické a hospodárske výhody.

Tiež UNRA a politické strany sa zaujímajú nepriamo o veci, pretože pozadie je politické a nemierené hlavne proti príslušníkom komunistickej strany.

Prosím, aby sa veci na Východe braly veľmi vážne, lebo vážnosť to vyžaduje. Bez prostriedkov a so špatným vybavením sa tu nedá robiť. Naopak celej veci a hlavne armáde to len škodí.

Veliteľ skupiny:
pplk. pech. Jaroslav Kimicikievič

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 174.

¹ T.j. východného Slovenska.

² Rozumej agituje sa za pripojenie k ZSSR. Pozri poznámku č. 1 k dokumentu č. 86.

Anton.

SV, dňa 29. decembra 1945.

Čís.: 32/Dov. 1945.

Vec: Michal Pencák „Slavko“,

člen UPA – odoslanie.

Veliteľstvo skupiny pre ZPU

Hlásim, že dňa 28. dec. 1945 prihlásil sa dobrovoľne u veliteľa čaty Anton-1 vo Zvale Michal Pencák zvaný u UPA „Slavko“, menovaný pri vyšetrovaní udáva:

Narodil som sa 14. okt. 1921 v Rozviniciach, rayon Jaroslaw¹, tam tiež príslušný, rodičov i súrodencov zabili mi Poliaci po prevalení sa frontu cez môj rodný kraj. Národnosti ukrajinskej, slobodný, grék.kat., 5 ľud. škôl, zahr. školu², čítať a písať vie, ovláda nemecký jazyk, vojakom nebol. Na jar 1940 bol vzatý na prácu do Nemecka Ahlen – Vurtemberg³, kde pracoval ako záhradník až do roku 1943, kedy bol operovaný na pruh a v prvých mesiacoch 1944 bol prepustený a vrátil sa do Rozviníc. Po 6 týždňoch bol povolaný do poľskej pracovnej služby „Junáci“ /Baudienst/, kam pre telesnú neschopnosť nenastúpil, ale prihlásil sa dobrovoľne do ukrajinskej milície v Komanči⁴. Pred príchodom frontu, aby ho Nemci sebou nesobrali ako ostatní Ukrajinci ušiel s 5 milicionármi do hôr. V tom čase už v celom Haliči organizovali UPA /Ukrajinskú povstaleckú armádu/ menovaný sa k nim pridal. Bol príslušníkom 2. stotniny „Bulba“ niekoľko takýchto stotnín /12 až 14/ tvorilo: kuriň /ako brigáda/ táto kuriň nazývala sa „Kuriň – Ren.“ Mená veliteľov nevie, pretože údajne každý mal krycie meno a pôvod každý člen musel pred druhým tajiť. Benderovskí agenti propagovali vstup do UPA asi týmto heslom: „bijú Nemci, bijú Rusi, chceme slobodnú Ukrajinu.“ Skupiny mali vo svojich polytrukov – výchovy. Celá kuriň-Ren v sile asi 2000 ozbrojených mužov prešli ruský front v priestore u Lavočného.⁵ Tu však stratili mnoho ľudí jak prechodom tak početnou dezerciou po šťastlivom prechode. Odtiaľto kuriň rozdelila sa na stotniny /skupiny/ ktoré boli dirigované v rozličné smery. Stotnina Bulba, do ktorej menovaný náležal so stotninou Chmelničenko boli napravené na smer Přemysl.⁶ Sila jednej stotniny 80 až 100 mužov. Aký presný úkol velitelia mali nevie, medzi mužstvom sa povrávalo, že ostanú vo vyčkávacích pozíciách, kým začne USA vojnu proti SSSR /všeobecne mysleli, že to bude na jar v roku 1945/. Neďaleko Přemysla v mestečku Jamňe⁷ boli jednotkami ČA obklúčení, obe skupiny sa rozutekali bez toho, že by bolo prišlo k dlhšiemu boju. Menovaný sa zachránil, ako udáva, so 17 kamarátmi. Velenia nad nimi sa

hneď ujal veliteľ jedného družstva menom Černý a hneď sa vydali na pochod smer Sanok, kam ich viedli 4 členovia tejto skupiny, ktorí odtiaľ pochádzajú. Odísť domov sa bál, pretože zbehov trestali na mieste dopadnutia trestom smrti a perzekúciou rodiny. 4, ktorí ich viedli zbehli pri Sanoku, ostatní 15 postupne dostali sa do priestoru: Hulskie – Zátvarnica – Chmiel – Dvorník – Procisné – Stupoviany – Berehy – Vetlina – Smerok – Strubovisko – Solinky⁸ a naposledy zdržiavali sa v Lopieninkach – Habkovec⁹. Tu boli znovu zorganizovaní agentom pod značkou Ostap, muža inteligentného 40 ročného, strednej postavy, čiernych vlasov, ktorý mal stále okolo seba ako ochranu 2 až 3 ochrancov. Potom zadržaný onemocnel na týf.[us], ktorý preležal v stavení u sedliakov.

Po týždňoch ozdravel a vrátil sa do skupiny, ktorá bola stále na tom istom mieste. Časté prednášky držieval im polytruk – výchovný „Voron“ asi 25 ročný, ruského prízvuku. Tento ich upevňoval, aby vytrvali v boji a u UPA, hovoril im o Ukrajinskej oslobodzovacej rade,¹⁰ ktorá boj vraj vedie. Keďže je chorý už dlhší čas, pripravoval sa, že utečie a za najbezpečnejšie miesto pokladal RČS. Čo i previedol za pomoci jedného sedliaka v Solinkách¹¹ a prešiel hranicu lesami do Zvaly, kde vyhľadal veliteľstvo a vzdal sa.

Slavko vypovedal:

V Poľsku je vládne vojsko, Krajova armia /AK/ – poľskí partizáni.

Poručík od AK má údajne 300 dolárov. AK vedie stále boje s vládnyim poľským vojskom a s vojskom SSSR. UPA údajne mohli tiež dostať finančnú podporu od západných veľmocí, ale Ukrajinská oslobodzovacia rada túto podporu neprijala, aby nebola v budúcnosti viazaná. Preto členovia UPA nie sú platení. V ruskej Ukrajine sú stále boje medzi ČA a benderovcami /UPA/, títo však majú zákaz zajatých prísl. ČA vraždiť, ale naopak ich údajne odzbrojujú a posielajú domov, chcúc si ich takto získať. Menovaný ďalej udáva, že obyvateľstvo Haliča so závišťou pozerá na usporiadané pomery RČS. Obdivuje našu vládu. Poľské a ukrajinské obyvateľstvo dnešného Poľska žije pritom vo veľmi ťažkých životných podmienkach, pretože vláda na nich kladie veľké požiadavky poplatkové jak v naturáliách, tak aj v peniazoch. Pohraničný kraj preto pomáha si náberom životných potrieb výmenou, alebo pašovaním z ČSR. Čo do dnes /kým neprišli jednotky našej skupiny/ považovali za povolené, pretože im v tom údajne nikto nebránil. Menovaný udáva: Skupiny UPA majú zákaz prekročenia hraníc ČSR. Ďalej udáva, že v priestore Wetliny – Smerek nachádzajú sa väčšie časti UPA. Ich organizáciu ani silu nepozná.

Úsudok veliteľa Anton.

Dôkladne vyšetriť organizáciu UPA.

V prípade, že by menovaný mohol byť postrádaný, prosím, aby mi bol daný na určitý čas k dispozícii /zpráv./. Menovaný je chorý, potrebuje lekárske ošetrenie /má svrab/.¹²

Majetok: čižmy, civ. nohavice, civ. kabát, 2 košeľe, 2 spodky, 1 sveter, 1 pánske punčochy, 1 čiapka, 1 hodinky, 1 ťahacia harmonika. Ktoré veci odosielam zároveň s ním.

Veliteľ Anton:
šcpt. pech. Takáč Anton

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 174.

¹ Rożwienica juhozápadne od Jaroslawa.

² Záhradnícku školu.

³ Würtenberg

⁴ Komańcza

⁵ Lavočne juhozápadne mesta Dolyna na západnej Ukrajine.

⁶ Przemysl

⁷ Jamna

⁸ Hulskie – Zatwarnica – Chmiel – Dwernik – Procisne – Stuposiany – Berehy – Wetlina – Smerek – Strubowiska – Solinka

⁹ Łopienka – Habkowce

¹⁰ T.j. Ukrajinská hlavná oslobodzovacia rada (UHVR).

¹¹ V Solinke

¹¹ Michal Pencák – „Slavko“ bol 31. decembra 1945 spolu s 8 osobami nemeckej národnosti (zbehovia zo zajateckého tábora v Sambore), ktorí sa rovnako dobrovoľne prihlasili na veliteľstve pešieho prápora 41, odovzdaný do väznice OBZ veliteľstva 10. pešej divízie v Košiciach. Pozri tiež dokument č. 90.

[89]

Veliteľstvo skupiny pre ZPÚ.
Číslo: 32/Taj.1945.
Vec: Situačné hlásenie číslo 4.

Humenné, 30. decembra 1945.

VO – 4, náčelník štábu
B r a t i s l a v a .

I. Situácia všeobecná: Hlásim, že zaistenie hraníc na východnom Slovensku musí byť trvalé až do skonsolidovania pomerov, z týchto dôvodov:

1/ že Banderovci ovládajú naše pohraničie už od februára 1945, t.j. jedenásť mesiacov a obyvateľstvo, ktoré nemalo právnej istoty trpne im podľaľho.

2/ že FS a NB nebola na hraniciach, tieto nestrážila a chovala sa viac menej trpne, lebo stanice boli personálne slabo obsadené a službu konali viacej km od hraníc.

K tomu navrhujem: aby v pohraničí bola sriadená zprav. sieť polit. bezpečnosti, ktorá by pátrala po zprav. orgánov Banderovcov ma našom území a len po odstránení týchto sa zredukuje príťažlivosť Banderovcov,

– aby boli priamo na hraniciach postavené sruby a sriadené pohraničné stáže. Hranice zadrôtovať a strážiť celú dĺžku psami, jako to robia Sovieti na svojich hraniciach. Doposiaľ sa to nepreviedlo a naše št. hranice až k Tatrám sú voľné, lebo FS len tam strážila, kde je hranica zaľudnená, prístupná a ktorou žiadon pašerák ani Banderovec neprejde,

– obyvateľstvo pohr. územia je 100% za ČSR, lebo utečenci z východu a severu ich v tomto presvedčení udržujú, len boli bezbranní a nik sa o nich nestaral, nik ich v biede nepodporil, preto sú apatický a slúžia tomu kto má zbraň. Obyvateľstvo ej veľmi chudobné, nemá žiadne zárobkové možnosti, preto navrhujem, aby SNR pamätala pri industrializácii na tento zabudnutý kraj a dal zárobok obyvateľstvu. Sú bežné prípady, že chudobný prídel si obyvatelia nemôžu vyplatiť, lebo nemajú peňazí naň, lebo ihneď tento prídel odpredávajú za smiešne nízku cenu, aby si vyzískali tie najnutnejšie peniaze. Deti chodia bosé, obyvateľstvo žije v podvýžive, je bez svietivá a škôl.

II. Situácia personálna: Lekári doposiaľ nedošli. Je smutné, že jednotky, ktoré došli 18. t.m. sú bez lek. pomoci, nemoce sa množia a nie kým a čím ošetrovať. Ako by to vyzeralo, keď by došlo k nejakej akcii, boli by ľahšie a ťažko ranení?

Veliteľský sbor: práporu Západ chýbajú traja vel. rôť a 9 vel. čiat.

p. práporu 39 všetci velitelia rôť sú zál. dôstojníci, chýbajú velitelia čiat,

I/14 velitelia všetkých rôť sú záložní dôst., velitelia čiat chýbajú,

p. prápor 41 je obstojne obsadený.

III. Spojenie: Doposiaľ nebol skupine dodaný spoj. a šifr. dôstojník, neboly dodané kľúče a prevozná dáta a z 22 došlých rádiotelegrafistov so stanicami sú dvaja vodiči, sedem mužov sa nevyzná v rádio službe, takže mi zostáva pre obsluhu malých RS len 13 mužov. Pre manipuláciu s 2 stanicami RSB-F¹ obsluhu nemám, nik im nerozumie.

Preto prosím odoslať min.[imálne] 27 radistov pre malé stanice a 6 mužov vycvičených v obsluhu pohyblivých /mot./ RSB-F, ďalej, aby každý prápor dostal po jednej spoj. čate s materiálom.

IV. Hospodárska situácia: Škpt. Handelt od p.pl. 20 došiel 29. t.m., ktorý pre funkciu hospodára a proviantného v jednej osobe nestačí.

Prosím o vytvorenie sam.[ostatného] hosp. telesa s hosp. správou s najnutnejším obsadením, pretože cesta do Prešova vlakom je veľmi dlhá, mot. prostriedkov na používanie nieto, keďže pre odber peňazí musia chodiť velitelia rôt s účtovníkmi. Hospodár nutne potrebuje, keď má zásobovanie proviantom riadne fungovať: dôst., alebo rtm. Pre odbery z IS k prov. výdajne do Humenného, jedného gážistu pre zásobovanie a so starostlivosťou o intendačný materiál.

Vel. 10 div. vychádza všestranne s veľikou ochotou skupine v ústrety, pomáha i vo veciach, ktoré nespádajú do jej puováru, pretože veľmi dobre a reálne chápe ťažké polozenie excentricky vysunutej skupiny, pretože IS nerátaly s prírastkom skupiny, prosím, aby prov. zásoby boli zväčšené so zreteľom na nové jednotky, ktoré pripadly na starostlivosť 10. div.

Prápor 39 a I/14 sa nachádza vo veľmi kritickej situácii s obuvou, temer jedna tretina stavu mužstva je napolo bosá, prosím, aby SIM preúčtoval priamo p.pr.39, p.pl.14 po 250 párov bot a tieto boli zaslané na skupinu, starostlivosťou SIMU.

Z tejto príčiny nemohol som preskupiť 39 prápor na predĺženia západného krídla, lebo mužstvo by pochod pre zlú obuv nemohlo vykonať.

Kraj v ktorom sú dislokované jednotky je tak chudobný, je nemysliteľné, aby zásobovanie sa dialo výkupom z miestnych zdrojov, kravu, ktorú UNRA roľníkovi dodá, tento za predajnú-úradnú cenu mal odpredať armáde. Keďby bola ťarcha zásobovania prenesená na civ. sektor, nastane behom mesiaca hlad a epidémia. Preto prisunúť potreby pre jednotky zo západu.

Navrhujem, aby pre kritické obdobie, kedy zásobovanie môže uviaznuť pre neprekonateľné prekážky prirodzené /záveje, veľiký sneh/ boli roty vybavené železnou dávkou proviantu aspoň na 5 dní.

Nakoľko kondícia mužstva je veľmi slabá a úlohy má zodpovedné a vysilujúce, prosím, aby sa pamatovalo prilepšením aspoň v takom rozsahu, že mužstvo bude dostávať normálnu dávku chcela – 700 gr., nejaké tuky a liehoviny. Voda je bakteriologicky závadná, je nutné variť čaj, preto je potrebné dodať čaj a cukor.

V. Automob. služba: opätovne prosím o rýchle riešenia otázky mot. vozidiel. Autoprápory majú dostatok dobrých mot. vozidiel, jazdia poručníci, prosím, aby niektorému práporu bolo nariadené, aby dodal nutné mot. prostriedky – ale spoľahlivé, opotrebovaný materiál je pre mňa len balast.

Automob. prápor v Košiciach má dostatok dôstojníkov odborníkov. Keďže i miesto zástupcu je obsadené, prosím uvoľniť pre službu

aut.[omobilového] dôstojníka skupiny, s tech. účtovateľnom a mechanikom áut. Kolóna správkaŕeň je nutná. Presunúť výdajne APH do Humenného.

Vozidlá, zaslané od útvarov s jednotkami sú nevybavené, chybujú im najnutnejšie prostriedky pre tech. chod vozidla, nehovoriac o prostriedkoch, ktoré sú zapotreby pre prvostupňové opravy vodičom prevádzané.

Autodôstojník má u skupiny veľmi široké povinnosti, preto jeho skoré dodanie je nutné a opodstatnené.

VI. Rôzne: styčný orgán pre jednotky FS doposiaľ sa nehlásil.

Prosím, aby moje minimálne a opodstatnené požiadavky boli čím skôr upokojené a doporučujem vyslať orgán z VO-4, aby prišiel k skupine preskúmať stav jednotky a presvedčil sa na mieste preverením, že prosím len najnutnejšie veci, ktoré sú v záujme životaschopnosti skupiny.

Veliteľ skupiny:
pplk. pech. Jaroslav Kimicikievič

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, inv. č. 371.

¹ Typ rádiostanice.

[90]

Veliteľstvo skupiny pre ZPÚ.

Humenné, 1. január 1946.

Číslo: 1/1946.

Vec: Zpravodajské hlásenie č.1

VO-4, náčelník štábu.

10. divízia, náčelník štábu.

Hlásim, že dňa 28. decembra 1945, prebehol od banderovcov Michal Pencák z Poľska do Zvaly, a v dňoch 29. a 30. decembra 1945 bolo zaistené v Ruskom 8 nemeckých zajatcov, ktorí utiekli zo zajateckých táborov v Poľsku, a mali v pláne dostať sa do Nemecka, alebo vôbec do zóny obsadenej západnými spojencami. V dňoch 29. a 31. XII. 1945 vykonal som prehliadku v pohraničných úsekoch, kde som hovoril priamo s mojimi najnižšími podveliteľmi, s príslušníkmi NB, FS, a s civilným obyvateľstvom. Výsledok šetrenia so zajatcami, a môjho osobného pozorovania som došiel k tomuto záveru:

Banderovci nachádzajú sa v kline, medzi našimi hranicami a hranicami SSSR v priestore rieka Solinka a Jablonka¹ a hranica SSSR. Sú vojensky zorganizovaný v jednotky zvané „kurene“ a stotiny.² Kurene a stotiny majú krycie mená ako pr.[íklad] stotiny „Chmeličenko“, „Bulba“. Každá stotina má okolo 100 príslušníkov a každý kureň má až 10 stotín.

Veliteľmi týchto jednotiek sú skúsení a dobre vycvičení dôstojníci, len ukrajinskej národnosti. Mužstvo sa regrutuje s utečencov ktorí nechcú patriť pod SSSR a ani pod Poľsko. Nemcov ktorí utekajú zo zajateckých táborov medzi seba nechcú prijímať lebo im nemôžu zabudnúť ich výčiny na Ukrajinu.

Tendenciou banderovcov je prečkať túto zimu a utešujú sa nádejou, že až na jar r. 1946 vznikne vojna medzi USA a SSSR a oni sa k nej pripoja a vybojujú samostatnú Ukrajinu pod heslom: „Bijú Nemci bijú Rusi, chceme slobodnú Ukrajinu“.

O ČSR sa vyjadrujú pochvalne a sympatizujú s ňou z toho dôvodu, že sa stará o svoje obyvateľstvo a má zavedený právny poriadok. Zásobujú sa potravinami od chudobného tamajšieho ľudu. Zbrane získavajú jednak od civilného obyvateľstva, jednak hľadaním zbraní a munícia po lesoch cez ktoré prešla vojna keď ešte bolo zbraní dostatok. Je zaujímavé, že keď sa civilné obyvateľstvo uchádza o pomoc u poľských úradov a tie mu nepomôžu, banderovci sťažnosti civilného obyvateľstva vyšetrí a konajú preňho bezpečnostnú službu nielen po stránke politickej ale i po stránke všeobecnej.

II.

Civilné obyvateľstvo severne našich hraníc je veľmi chudobné. Nedostáva od poľskej štátnej správy žiadnych prídelov. Polia vyrabované a aby nepomrelo hladom prechádzalo nestrežené naše hranice aby si zadovážilo potravné články. Keď boli títo ľudia našimi voj. hliadkami zadržované, omlúvali sa že doposiaľ im to nik nezakazoval a mysleli si že prechod je dovolený. Poliaci s nimi zaobchádzajú zle. Obklúčia niektorú dedinu, nariadia aby všetko zanechali, že ich chcú presídliť so SSSR, naložia ich na transporty, za tú dobu vyrabujú ich dedinu potom im oznámujú, že transport neodchádza a pustia ich domov medzi holé steny.

III.

Civilné obyvateľstvo SSSR prebieha ilegálne cez hranice do ČSR. Sú to hlavne príslušníci bývalého 1. čsl. zboru, ktorí boli repatriovaní alebo na dovolenke. Týmto vyprávajú o nekorektnom postupe úradov voči nim a o nedostatočnej právnej istote.

IV.

Naše civilné obyvateľstvo v čsl. východnom pohraničí je väčšinou ukrajinskej národnosti, sympatizuje s Ukrajincami v Zakarpatskej Ukra-

jine, s Ukrajincami v Poľskú a vidí banderovcov ako národných mstiteľov proti každému kto ukrajinský ľud utláča. Je 100% československého smýšľania lebo vidí, ako sa Ukrajincami v susedných štátoch zle zaobchádza. Nepriateľský sa chová k tým, ktorí na jar 1945 agitovali a zbierali podpisy za pripojenie k SSSR.³ Vidia že jeho záchrana hlavne v materiálnej stránke je v ČSR. Chcel som vyskúšať v obci Ublá, kde úpravou hraníc veľká časť lesov a poľnosti pripadla k SSSR, náladu občanov pre som povedal, keď sa mi sťažovali, že mnoho stratili, že im vykonám pripojenie celej obce k SSSR a tak mi ostanú všetky majetky spolu. Nato mi spontánne všetci skoro kričali, že nechcú, radšej sa zrieknu tých poľností lebo po pripojení by vraj stratili aj to čo im ostalo.

Samozrejme že v dobe 11 mesiacov keď naše hranice neboly strážené, banderovci získali si v jednotlivých obciach dôverníkov, majú svoju spravodajskú sieť, ktorá ale príchodom čsl. armády a utesnením hraníc pomaly sa preruší. Ľud všeobecne povára, že Praha klame Bratislavu, Bratislava a Košice chudobné východné okresy.

V.

NB. Do príchodu čsl. armády stanice NB utiahly sa dozadu a pasívne sa chovaly v svojom obvode a to preto:

- 1./ že boli početne slabí a nestačili na takú úlohu,
- 2./ že títo četníci boli väčšinou nekvalifikovaní a velitelia staníc slabí,
- 3./ že nemali žiadnu oporu v okresných národných výboroch, naopak tie zastávali sa občanov neoprávnene a hádzali svetlo na žandárov a na reakcionárov. Pod tým vplyvom četníci sa chovali pasívne aby nikde nenarazili.

VI.

FS. Finančná stráž všeobecne tiež nestačí na streženie hraníc lebo má veľké úseky, malo kvalifikovaných príslušníkov. Títo sú slabo platení a sú vlastne civilistami v uniforme ako sami o seba hovoria.⁴

VII.

Navrhujem:

Armáda nech utesní hranice na severe a na východe a to na samej hranici. Bolo by dobre porobiť tam sruby a strážiť hranicu hliadkovaním pozdĺž hranice. Ovšem armáda by musela byť vybavená lyžami, psami a spojovacími prostriedkami k svojím zálohám.

Čo sa týka NB. Treba zhustiť NB ustanoviť energických veliteľov staníc, dodať kvalifikovaných technikov a podporovať ich ako nositeľov právneho poriadku v ČSR. Počul som, že je veľký počet kvalifikovaných četníkov nepreverených, alebo za malé priestupky prepustených. Bolo by dobre povolať ich k službe a dať im možnosť tu na východe očistiť svoj štít.

Čo sa týka FS taktiež treba zhustiť sieť stanice, príslušníkov lepšie honorovať ale najmä zmilitarizovať aby svojím chovaním viac reprezentovali ČSR. Vybavenie staníc musí byť lepšie aby títo ľudia po ťažkej službe mohli si lepšie odpočinúť.

Čo sa týka civilného obyvateľstva treba mu dať hlavne možnosť zárobkov. Je tak chudobné, že nemá peňazí na zakúpenie prídelu. Mohlo by si zarobiť na úprave ciest, na stavaní nových spojov v krajoch novou hranicou rozrezaných, na čistení lesov od úžitkového dreva ktorého tu spustý hnijú, na zriadení telefónnej siete, na rekonštrukcii štátnych budov. Bolo by treba užiťotvoriť lesnícke správy. Treba dať možnosť, a hlavne dodať materiál, k znovu vybudovaniu zničených dedín, škôl, četníckych staníc, fin. staníc, a potom tu nebude žiadneho problému aby ČSR bola vzorom v demokraticko-socialistickej republike.

Armáda je tu nutná cez celý rok 1946 aby sa napravilo, čomu mohlo sa zabrániť keby sa to bolo vyriešilo ešte v lete r. 1945. Ovšem ťažkosť služby v pohraničí vyžaduje, aby jednotky armády mali aspoň po trojmesačnej dobe vymenované, dobre zásobované a vybavené všetkými prostriedkami.

K hláseniu predkladám protokoly spísané so zajatcami na veľ. práporu. Týchto zajatcov som odovzdal k 10. divízii OBZ do Košíc.⁵

Veliteľ skupiny pre ZPÚ.
pplk. pech. Jaroslav Kmicikievič

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 175.

¹ Jablonka

² Správne „kuriň“ a „sotnia“.

³ Pozri poznámku č. 1 k dokumentu č. 86.

⁴ Táto správa veliteľa skupiny pre ZPÚ stala sa podkladom pre neskoršie hlásenie náčelníka Oblastnej správy OBZ veliteľstva 4. oblasti v Bratislave adresovanej VI. odboru Povereníctva vnútra SNR v Bratislave 21. januára 1946. (ABS Praha, f. 307-97-25.)

⁵ Publikuje sa len protokol spísaný s Michalom Pencákom (pseudo „Slavko“) – pozri dokument č. 88.

Anton.

SV., dňa 2. januára 1946.

Čís.: 1/Dôv.1946.

Vec: Situačné hlásenie č. 3.

Jaroslav,
SV.

Situácia v úseku peš. práp. 41 dňa 2. januára 1946 do 12.00 hod.

I. Situácia v poľskom pohraničí:

Situáciu v k nám priľahlom Poľskom pohraničí doplňujem takto:

A./ Civ. obyvateľstvo:

Sympatie poľského aj ukrajinského obyvateľstva v našom pohraničí voči nášmu štátu zo dňa na deň stúpajú, čo sa zračí v snahe dostať sa na naše územie, a ďalej, v tam kolujúcich správach, že údajne pohraničie až po San má byť pripojené k ČSR. /výpoveď poľských občanov, ktorí ilegálne v poslednej dobe prekročili naše hranice, boli hliadkami zadržaní, vyšetrení a po poučení eskortovaní za hranice späť/.

B./ Skupiny UPA /banderovci/ nerušene účinkujú v pohraničí až po San, podľa výpovedí Maruše Lazorovej z Dolžíc¹, okres Sanok asi pred 6 dňami /okolo stredy/ v Záhire² pri Sane Poliaci brali Ukrajincov k presťahovaniu do SSSR. Prišli však UPA a vyhodili do vzduchu tamojší železničný most. Pri vzniklej srážke s poľskou milíciou a vojskom vyhorelo údajne v Záhire 37 domov. Vo Volkovej³ pri Sane umučili člena komunistickej strany a celú jeho rodinu zavraždili. UPA má obsadené mimo dosiaľ hlásené obce Buk, kde sú v slabšej sile, ozbrojení automatmi, puškami a ruskými granátmi. Cez deň stavajú stráž sostavenú z miestnych obyvateľov, ktorých neozbrojujú, sami odpočívajú. V noci platí prísna záverečná hodina, stráž denne prevádzajú sami jak vendetami tak hliadkovaním. Na čapiciach nosia v čele plechové trojzuby, niektorí majú vyznamenania so stuhami v ukrajinských národných farbách /modro-žltá/. Veliteľom je staršina. Ďalej majú trvalo obsadený Lopienik a Hapkovce⁴. Z Hapkoviec vzali asi pred mesiacom 5 mládencov /akoby brancov UPA/ títo však im vraj utiekli a t.č. sú kdesi na prácach v Sudetách. Od Buka smerom až po San sú rozložené v celej doline temer v každej obci. Poľská milícia naposledy v počte asi 20 mužov bola v Dolžici 30. 12. 1945. Bola z posádky Tisna⁵ a smerovala do Liska. Pred 14 dňami skupina, ktorá prepadla posádke milície v Tisne prechádzala Dolžicami. Jej počet nepresahoval 50 mužov a boli z okolia Wetliny. Medzi týmito banderovcami občania Dolžíc poznali niekoľko občanov z Wetliny. Jedna

menšia tlupa z tejto skupiny bola vedená nejakým Hruškom a z mien ako sa oslovovali uvádza: Vilcha, Koreň, Stieska, Jabloň. Preslyp⁶ je tiež obsadený UPA.

Dňa 16. 12. 1945 prišli UPA v sile 15 mužov do Solinky, kde vzali 2 kozy a nezaplatili. Z výpovedi šetrených je zjavné, že medzi UPA sú i Nemci, utekajúci zo zajateckých táborov z SSSR /nesrovnáva sa s výpoveďami zbeha UPA „Slavko“⁷/.

II. Vlastné pohraničie :

Nálada civ. obyvateľstva dobrá. Civ. obyvateľstvo trpí nedostatkom obuvi a šatstva. Prídely textílií sú čo do počtu až smiešne minimálne, v poslednom čase prišla do Stariny zásielka ženských šiat a prádla tohto druhu: hodvábné dámske prádlo, dámske klobúčky, podprsenky atď., čo vzbudilo medzi obyvateľstvom smiech a pohoršenie.

Dňa 31. dec. 1945 v Nov.[ej] Sedlici bol hliadkou zadržaný Fedor Ďujda, ktorý pri vyšetrovaní udal: Býva t.č. u vd. Maťašovskej v Chyži pod Skalou, zamestnaním sezónny robotník. Pred týždňom odišiel z Nov. Sedlice, kde pracoval po domoch, k vdove Maťašovskej na Chýžu pod Skalou, kde býva i s matkou i sestrou, ktorá u vd. Maťašovskej je zamestnaná ako pomocnica domácnosti. Vdova Maťašovská s 2-mi dcérami obýva v Chyži pod Skalou 5 izbový byt v 2 býva sama, 1 býva Ďujda, a 2 ďalšie sú stále voľné. Rodina Maťašovská má 3 kravy a včelník z čoho sa vraj živí. Menovaný vypovedá, že pred 3-mi týždňami benderovci vzali z Nov. Sedlice 2 q múky. Svedčí, že oni povraždili našich občanov náboženstva židovského v Uliči a v Kolbasove. Vdova Maťašovská, vraj akoby omlúvala ich čin, tvrdí, že u židov našli za fľašu jedu, s ktorým v spojení s komunistami chceli tráviť tamojších ľudí. Benderovci do Nov. Sedlice prichádzajú cez samotú Chyžu pod Skalou. Dňa 30. dec. 1945 prišli 14.00 hod. 3 ozbrojení benderovci /nem. automaty/ do izby vd. Maťašovskej v Chyži pod Sk. Oblečené mali ruské a civ. plášte na hlavách ruské ušanky. Všetci traja tvrdili o sebe, že sú komandíri a hovorili po poľsky. V sobotu večer 29. 12. 45 prišiel do N. Sedlice z dovolenky pom. fin. stráže v Zboji Gič Martin, ktorý s dcérou Maťašovskej Jankou odišiel do Chyži pod Sk., ustrojený v rovnošate fin. stráže no bez služ. opasku a bez zbrane. Menovaný bol prítomný, keď prišli spomenutí členovia UPA, ktorí ho ponúkli tabakom. Keď Ďujda odchádzal benderovci sa s nim rozlúčili s tým, že na gr.kat. sviatky i oni prídu dolu /do N. Sedlice/.

V tú dobu boli benderovci u Maťašovskej, prišla do Chyžky pod Sk. Anna Rusičová cez zákaz veliteľa N. Sedlice, kde aj tú noc spala. Ďujda vypovedá, že i ona je v styku s benderovcami. Medzi občanmi, ktorí sa stýkajú s benderovcami podľa udania Ďujdu sú: Hopčák Peter, Hopčák

Vasil, Batromy Demeter⁸, Kalinič Michal všetci z N. Sedlice. Títo 4 a Anna Rusičová schádzajú sa často u obchodníka v N. Sedlici menom Lešanič Ivan⁹, ktorý pravdepodobne je iniciátorom činnosti tejto skupiny. V tejto dobe v Zboji zdržoval sa referent oblastného bezpeč. referátu pre okres Snina menom Pites Michal¹⁰. Prosím, aby menovaný, poťažne úrad bezpečnosti bez môjho vedomia nepodnikal žiadne kroky /zaistenie a odstránenie určitých ľudí v N. Sedlici a Chýžky pod Sk. nech je prevedené po predchádzajúcej dohode so mnou/.¹¹

III. Činnosť pohran. odd. fin. stráže :

Činnosť členov fin. stráže je absolútne nevyhovujúca a nie je vôbec usmernená a prispôsobená situácii. Finančné odd. hovia si ďaleko od hraníc a len z času na čas navštevujú miesta tesne pri hranici. Majú styky s miestnym i s obyvateľstvom poľským, ktoré s ich vedomím a bez ich zákroku v mnohých prípadoch neoprávnene prekračujú hranice.

Z toho dôvodu prosím: aby až do príchodu zodpovednejších síl fin. stráže dozor nad týmito /po stránke zaistenia hraníc bol sverený veliteľovi toho ktorého úseku/. Zároveň prosím, aby bol prevedený v najkratšom čase tento presun staníc NB a odd. fin. stráže v mojom úseku:

- odd. fin. stráže z Ostružnice do Zvaly,
- zo Stariny do Veľkej Poľany stanica NB,
- odd. fin. stráže zo Zboja do N. Sedlice,
- sriadiť predsunutú stanicu národnej bezpečnosti v N. Sedlici.

Zároveň navrhujem, aby členom pohraničných staníc NB a odd. fin. stráže neboly poskytované riadne dovolenky, kým právny poriadok nie je v pohraničí uvedený aspoň do uspokojujúceho stavu, aby sa neopakovalo, že z počtu 3 členov fin. odd. 2 sú na dovolenke a tretí sedí v kancelárii /to isté platí u NB/. Navrhujem, aby veliteľstvo Jaroslav prísne žiadalo dôkladné šetrenie dôvodov neuspokojujúceho výkonu v službe pohr. odd. a NB a aby žiadalo okamžitú nápravu.

IV./ Vlastné jednotky:

a/ Nálada mužstva dobrá.

b/ Požiadavky vid' situačné hlásenie č. 1 z 23. decembra 1945.¹²

c/ Zdravotný stav zatiaľ uspokojujúci.

d/ Situácia v zásobovaní zo dňa na deň sa zlepšuje.

e/ Spojenie pre nedostatok spoj. materiálu dosiaľ nedostatočné.

Prosím o nariadenie, aby mierové časti odoslali nám väčší počet strážnych kožuchovej a kapcov.

V. Zdravotný stav koní špatný, kone sú zavšivené ešte z mierovej posádky a trpíme absolútnym nedostatkom vet., zdrav. materiálu.

VI. Prosím, aby mi bol odoslaný lekár aspoň na dobu prevedenia občasnej lekárskej prehliadky podľa služ. predpisu A-I-I, čl.

215, a aby zdrav. poddôstojníci stotín boli vybavení príručnými lekárníčkami /brašny zdrav. poddôst./ aspoň s najnutnejším zdrav. materiálom: čistý benzín, jód, obvazy, masť proti svrabu a bórová vazelína, vata.

Ukončené o 12.00 hodín.

Veliteľ Anton:
škpt. pech. Takáč Anton

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 175.

¹ Dołżyca

² Zagórz

³ Wolków

⁴ Łopienka a Habkowce

⁵ Cisna

⁶ Przysław

⁷ Pozri dokument č. 88.

⁸ Demeter Batromij – pozri dokumenty č. 59, 61 – 62.

⁹ Pozri dokument č. 84.

¹⁰ Piteľ Michal

¹¹ Ako svedčia ďalšie dokumenty, rodina Maťašovská z Chyžky pod Skalkou bola vo veci vypočúvaná a sledovaná (pozri napríklad dokument č. 118).

¹² Publikuje sa ako dokument č. 83.

[92]

Anton.

Čís.: 37/1946.

Vec: Situačné hlásenie č. 4

SV., dňa 4. januára 1946.

Jaroslav,
SV.

Situácia v úseku peš. práp. 41 dňa 4. januára 1946 do 12.00 hodín.

I. Situácia v poľskom pohraničí nezmenená:

Zo získaných zpráv stále je potvrdzovaná prítomnosť skupín UPA pozdĺž našich hraníc do hĺbky až po San. Je viac než pravdepodobné, že v priestore Wetlina – Berehy je niekde ich veliteľstvo /myslím tým veliteľstvo skupín nám najbližších/. Dodatočne zistené: Okolo 20. dec. 1945 80 mužov z obce Wetliny bolo zmobilizovaných na odpratávanie snehu z cesty údolím potoka smerom k našim hraniciam. V poslednej dobe

medzi proviantom členov UPA objavily sa mäsové konzervy UNRRA, je pravdepodobné, že tieto boli prepašované od nás do Poľská, poťažne, že boli vybrané pri poslednom prepade zo zásob prídelu občanstva Nov.[ej] Sedlice od obchodníka Lešanica v Nov. Sedlici. Výpovede vyšetrovaných poľských prísl. zadržaných pri pašovaní podporujú môj dojem, že vlastné skupiny členov UPA sú nie početné ale ich rady rozširujú obyvatelia z tamojších dedín, ktorí takto ľahko dostanú sa k produktom /získaným núteným zberom lebo lúpežami/.

Paľba, ktorú sme v prvých dňoch počuli zo smeru Sanoka, posledné dni prestala až dnes dňa 4. jan. 1946 okolo 15.00 hod. bolo počuť mocný výbuch z priestoru Záarp.[atskej] Ukrajiny zo smeru juhovýchodného / je možné, že v sov. pohraničí odstreľovali mínové polia/. Podľa výpovedí dôverníkov údajne vo väčšej časti Poľská panuje chaos.

V poslednej dobe bol iba jeden prípad prekročenia našich hraníc skupinou 3 banderovcov /podrobne viď odstavec II./

II. Situácia vo vlastnom pohraničí:

Uspokojujúca. Nálada civ. obyvateľstva sa zlepšuje, v úseku Anton-1 v dôsledku vzorného a nekompromisného vykonávania služby a ochrany štát. hraníc úplne prestal ilegálny pohraničný styk, pašeráctvo materiálu i osôb a mám dojem, že pretrhnutím pašeráckej reťaze táto odbočila a vedie v niektorom zo susedných úsekov. V záujme obyvateľstva pohr. územia prosím, aby boli urobené kroky v tom smysle, aby prídely šatstva či už ako dobrovoľné dary, alebo ako textilný tovar predajný boli schopné nosenia a upotrebenia, podľa miestnych poveternostných, terénnych možností a zvyklostí a potrieb tunajšieho kraja /napríklad: miesto dámskych klobúčik – vlniak, miesto dámskeho prádla – teplú košeľu, miesto dámskych letných šiat – teplé šatstvo/.

III. Rôzne:

Dňa 4. jan. 1946 hlásil príchod a nástup služby por. zdrav.

a/ V zál. MUDr. Martinka Ladislav, ktorý po stránke zdravotnej zariadil v ubytovacích rajónoch jednotiek Antona najpotrebnejšie. Zdravotný stav mužstva dobrý.

b/ Podľa situačného hlásenia vel. rôt – strava mužstva nedostačujúca /fazula, hrach/. Navrhujem, aby aspoň 3 krát týždenne boli cestoviny a do polievok dodaná zelenina.

c/ Podľa ústneho hlásenia pom. podkováča kone u Anton-1 a 2 sú zavšivené. U Anton-1 u jedného koňa vyskytol sa svrab. Pre ošetrenie koní prosím, aby boli dodané čistiace potreby a potrebné lieky na ošetrovanie.

Zdravotný stav a kondícia koní dobrá.

d/ Z pridelených 2 nákl. áut je iba jedno pojazdné, ktoré je tiež vo veľmi zlom stave /defekty, je nevystrojené pre poľnú službu a celkove vyžaduje odborné opravy/.

Za nepojazdné auto, ktoré je teraz v dielni prosím náhradu.

Veliteľ A n t o n:
v zast. škpt. pech. Pivoluska Juraj

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 175.

[93]

Veliteľstvo skupiny pre ZPÚ.

Humenné, 4. januára 1946.

Číslo: 20/1946.

Vec: Zpravodajské hlásenie

číslo 2 – predloženie.

VO-4 náčelník štábu, Bratis.[lava]
10 divízia, náč. štábu, Košice.

Zprávy o nepriateľovi: Banderovci nachádzajú sa na sever od našich hraníc v priestore ohraničenom na východe riekou San, západná hranica nie je známa. Gross sa nachádza v blízkosti hraníc SSSR a Poľska na jv. od Sanoka. Výstroj a výzbroj pomerne solídna, pôvodu nemeckého a ruského. Na čiapkach nosia ukrajinský odznak trojzub, nosia ukrajinské vyznamenania, velitelia sú dôstojníci – starešina. Činnosť ich v ostatnom čase je dosť pasívna, vystupujú ozbrojene proti Poliakom len vtedy, keď poľské alebo vojenské úhrady chcú odtransportovať civ. obyvateľstvo do SSSR. Tiež majú nepriateľský pomer ku komunistom. Sú vojensky organizovaní, disciplinovaní, vysvetľuje to i nasledujúci prípad: v obci Kalenov¹ sev. od Medzilaboriec jedného občana okradli /zlodeji/. Postihnutý sa domáhal pomoci od našej FS, táto mu pomoc odmietla, ako tiež i FS poľská. Prešiel na poľskú stranu, dostal sa do styku s Banderovcami, ktorí po obklúčení dediny urobili prehliadku u obyvateľstva, ukradnuté veci našli a vrátili pôvodnému majiteľovi.

Mobilizujú z civ. obyvateľstva vojakov, ale títo im utekajú za hranice a má sa ich väčší počet nachádzať na prácach v Sudetoch. Medzi Banderovcami sa nájdu i Nemci, ktorí utekajú zo zajateckých táboroch SSSR. Banderovci vo dne odpočívajú, sú strážení neozbrojeným obyvateľstvom, večer hliadkujú a zaisťujú svoje ubytovacie miesta. Civ. obyvateľstvo má nariadenú záverečnú hodinu pre pohyb večer.

Poľské vojsko: zdržuje sa väčšinou pozdĺž hraníc a komunikačných spojov v priestore sev. Medzilaborce, ale v ostatných dňoch sa z pohraničia stiahli. Úloha ich je udržať poriadok, vystupovať ozbrojene proti Banderovcom, ponováč ale Banderovci majú hlavný cieľ boj proti SSSR a Poliaci nenávidia Rusov, pretože nevystupujú nepriateľsky proti Banderovcom, naopak s nimi tajne sympatizujú a obmedzujú svoju činnosť len na rabovanie civ. ukrajinského obyvateľstva.

S Armiou Krajovou, ktorá je ilegálna, udržiavajú Banderovci priateľské styky a poľské oficiálne vojsko proti nim tiež vojensky nevystupuje, ba vyskytli sa prípady, že Banderovci bojovali spoločne s vojskami Krajovej armii, ktoré majú veľkú popularitu u poľského obyvateľstva.

Ukrajinské obyvateľstvo žijúce v Poľsku sa živí nádejou, že pripadne k ČSR, táto fáma je veľmi rozšírená. Poľské obyvateľstvo je nepriateľsky naklonené k SSSR a sympatizuje so západom.

Vlastné civ. obyvateľstvo: je vidieť zlepšenie bezpečnostných pomerov a konsolidovanejší život civ. obyvateľstva príchodom vlastných vojsk. Z Poľska prepadávajú ho zlodejské bandy, ktoré údajne nestotožňujú sa s Banderovcami, z času na čas prevádzajú krádeže, príchodom našich vojsk sa prípady hodne zredukovali, a postupným zlepšovaním služobných opatrení snáď aj úplne zamedzí.

V Medzilaborciach na stavbe lupkovského tunelu pracuje ruský, údajne polotrestanecký, ženský sbor cca 500 – 600 osôb, ktoré sú ubytované v Medzilaborciach na úkor civ. obyvateľstva, podporujú čierny trh, lebo dostávajú dennú mzdu per persona kčs 200.00 a vykupujú všetko, čo sa dá. Práca pokračuje pomaly, lebo pracujú bez technických vymožeností a niet nádeje, že sa skoro ukončí. Navrhujem, aby sa dala práva našemu živlu, ktorí iste bude mať bližší záujem na skoršom ukončení práce, nehovoriac o nutnosti podporiť ľud pracou.

NB: sa zapojuje veľmi sľubne do ostrahy hraníc vplyvom styčného orgánu NB hlavné oblastné veliteľstvo vychádza príkladne rýchle v ústrety.

FS: doposiaľ sa nehlásil styčný orgán pre FS a FS doposiaľ nie sú zapojené do procesu. Fiňancom sú udeľované dovolenky a tí, čo ostávajú, obmedzujú sa len na administratívu v kanceláriách.

Rôzne: dal som rozkaz, aby hájníci boli vyzbrojení zhabanými puškami od civilistov, ktorí vykonávajú službu v štátnych lesoch a ozbrojením sa veľmi prispeje k všeobecnej bezpečnosti a konsolidácii.

Nakoľko gross jednotiek v pohraničí konajúcich službu sú nováčikovia, je treba aspoň skúsenejších aktívnych veliteľov rôť, veliteľov čiat ašpirantov, alebo dšl. podd. Je nutné previesť výmenu kádra zál. dôstojníkov, lebo títo nemajú najkľadnejší pomer k službe.

Veliteľ skupiny:
pplk. pech. Jaroslav Kmicikievič

Po uzavretí zprav. hlásenia došla táto zpráva:

Čsl. občan, ktorý ako uhliar bol zamestnaný u Kapišovej, oznámil na NB, že z 2. na 3. t.m. Banderovci z Barvinku² prešli do Krajnej Poľanky a do Ladomirovej, boli v počte asi 30 – 40 mužov. Je to pravdepodobne prieskum, ktorý obišiel naše západné krídlo. Prosím o nariadenie, či mám predĺžiť záp. krídlo vytiahnutím 39 práporu, alebo prevedie to prápor dislokovaný v Bardijove³. Prápor 39 veľikého taktického opodstatnenia v svojom úseku až na jednu rotu nemá, lebo jeho hranice sú dobre blokované vojskom SSSR.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 175.

¹ Kalinov

² Barwinek

³ Starší názov Bardejova.

[94]

Oblasťný bezpečnostný
referát Humenné.

K číslu: 5 zprav/46.

Predmet: Dodatok k situačnej zpráve.

Humenné,
5. január 1946.

Povereníctvo pre veci vnútorné
VI. odbor
B r a t i s l a v a

Hlásenie o banderovcoch.

Banderovci /UPA – Ukrajinská povstalecká armáda/ sídlia v priestore ohraničenom riekou San, hranicou ČSR a na západe cestou Medzilaborce – Liska¹. Najväčšia časť nachádza sa v oblasti jv. Sanoku. Výzbroj a výstroj je dobrá, pôvodu nemeckého a ruského. Nosia ukrajinský odznak – trojzub – a vyznamenania v ukrajinských farbách. Velitelia sú dôstojníci. Vojskovo sú organizovaní v jednotky /Kureň asi ako naša brigáda, okolo 10 stotín/ a v stotiny po 80 – 100 mužov, ktorí majú krycie mená /Chmelničenko, Bulba, Reň atď./

Jednotky majú svojich osvetových dôstojníkov – politrukov – ktorí udržujú národné povedomie a morálku.

Nábor brancov je z ukrajinského obyvateľstva a čiastočne aj z Nemcov uprchlých zo zajateckých táborov SSSR. Banderovci majú nepriateľský postoj ku komunistom a židom. Vo dne odpočívajú, sú strážení obyvateľstvom, ktoré s nimi zväčša sympatizuje. V noci si hliadkujú sami a obsadeným obciam určujú záverečnú hodinu. Šíria propagandu, ako by na jar t.r. mala vypuknúť vojna medzi USA a SSSR a oni by si vybojovali slobodnú Ukrajinu.

Podľa nepreverených zpráav majú Ukrajiniskú národnú radu, ktorej sídlo je vraj v Baligrode.

Poľské vládne vojsko vyhyba sa zrážkam s banderovcami a AK /Armia krajová/ ilegálna poľská vojenská organizácia spolupracuje s banderovcami.

Civilné obyvateľstvo v Poľsku je vo veľkej biede, lebo nedostáva žiadne prídely, ktoré si pred príchodom čsl. voj. jednotiek obstarávalo pašeráctvom na našom území.

Naše civil. obyvateľstvo má, poťažne malo, v ojedinelých prípadoch styky s banderovcami a naši pašeráci s poľskými. Toto obyvateľstvo ukrajinskej národnosti zväčša vidí v banderovcoch mstiteľov proti každému, kto Ukrajincov utláča. Už z tohoto dá sa s určitostou predpokladať, že banderovci majú medzi nimi svojich ľudí. Ukrajinské obyvateľstvo v ČSR sa však chová k Republike lojálne azda preto, že vidí ako sú u nás pomerne najkonsolidovanejšie pomery. Aby sa táto dôvera ešte viac upevnila, bolo by potrebné postarať sa o zárobkové možnosti týchto ľudí, lebo niektorí si nemôžu pre finančné ťažkosti ani zakúpiť svoje prídely od distributérov.

Bolo by po každej stránke dobre zvýšiť lesné hospodárstvo /ťažbu dreva/, aby sa aspoň tým spôsobom poskytol obyvateľstvu zárobok a zariadiť u patričného ministerstva väčšiu starostlivosť o vhodnú propagandu medzi obyvateľstvom.

K tomu ešte hlásim, že podľa posledných ešte nepreverených zpráav stiahli sa poľské oddiely z Czeremky² do Jaslisk, aby tam boli posilnení a mohli sa dať do akcie proti banderovcom. V oblasti Lupkovského priesmyku je posledná poľská posádka vo Wola Michowa, ktorá však sa chová ku banderovcom úplne apaticky.

Posledné prechody banderovcov na naše územie boli dňa 30. XII. 1945, keď boli u vdovy Žofie Matiašovskej v Novosedlici³, kde sa vyjadrili, že na gr.kat. Vianoce tam opäť prídu /vojsko upovedomené/, ďalej prípad z banderovského zajatia sa vrátiaceho Michala Makara z Kamenice n/C.[iروحou], ktorý pri pálení uhlia v Hrubove, sev. od Humenného bol zajatý, odvečený do N.[ižného] Svidníka, kde bol väznený a kde mali

banderovci štáb, orabovaný a po 3 týždňoch prepustený /hlásil to 3. 01. 1946/, priechod asi 30-člennej skupiny medzi Čukalovcami a Parihuzovcami, okr. Snina a konečne priechod 6 ozbrojených banderovcov 3. 01. 1946 o 20. hod. Oľkou, smerom na Praurovce⁴.

Úzky kontakt s oblastným veliteľstvom NB, s veliteľom sústredených pohotovostných oddielov NB mjr. Krokavcom, pplk. Kmicikievičom, veliteľom sústredených vojsk, ako aj so zpravodajským dôstojníkom som už nadviazal a budúca naša práca bude vykonávaná v úzkej spolupráci.

Prednosta OBR
[nečitateľný podpis]

Dodatkom hlásim, že banderovci majú obsadené v Poľsku tieto obce:

Wetlina, Strubovisko⁵, Smerek, Prislup⁶, Javorec⁷, Bokylsko⁸, Rastoka⁹, Smolník, Michowa Wola, Solinka a Habkowce, Dzubrača¹⁰, Krivé¹¹, Lisna¹², Buk, Barigrod, Cisna, Sanok, Jabloniky¹³, Lyszna, Zubracze, Berechy¹⁴ a Smolník¹⁵.

V každej z horeuvedených obcí sú riadne organizovaní a ozbrojení banderovci v sile najmenej 80 až 120 mužov. Majú veľkú zásobu konzerv UNRRA.

Skladiská munície majú v obci Vetlina a Smerek. Taktiež disponujú ľahkým delostrelectvom a novými anglickými automatmi. Konfident, ktorý bol vyslaný do Poľska ďalej udáva, že banderovci tvrdia /bol s nimi v osobnom styku/, že automaty dostávajú leteckým prísunom z Anglie.

Prednosta OBR
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Lesko

² Czeremcha

³ Pozri dokument č. 91.

⁴ Obec sa nedá identifikovať, ide o preklep.

⁵ Strubowiska

⁶ Przysłup

⁷ Jaworzec

⁸ Zrejme Bukowsko.

⁹ Asi Roztoka Górna

¹⁰ Pravdepodobne Żubracze.

¹¹ Krywe

¹² Asi Liszna.

¹³ Jabłonki

¹⁴ Berehy Górne alebo Berehy Dolne. Samostatná obec Berehy neexistovala.

¹⁵ V juhovýchodnom Poľsku sú dve obce Smolnik – pri Łupkówe (východne od Medzilaboriec) a severne od Stuposian pri ukrajinských hraniciach.

[95]

Oblasťný bezpečnostný

referát Humenné.

Číslo: 23 zprav./46.

Predmet: Situačné hlásenie.

Humenné,

10. január 1946.

Povereníctvo pre veci vnútorné
VI. odbor,
B r a t i s l a v a.

K vášmu rdgm. číslo 19 zo dňa 7. januára 1946 hlásim, že boli do Poľska vyslaní nevediac vzájomne o sebe, dvaja konfidenti z okresu medzilaboreckého a dvaja z okresu sninského. Doposiaľ sa vrátili a podali hlásenie len konfidenti z medzilaboreckého okresu. Hlásili:

V Poľsku, východne od Krosna a južne od Sanoka, nemá obyvateľstvo doposiaľ vedomosti o vyhlásení stanného práva. V obciach východne od Krosna a Jasla¹ šarapatia banderovci. Prepadávajú železničné stanice a tovar z vagónov, ktorý sa im hodí, zoberú so sebou. Asi 10 km južne od Sanoku podmínvali banderovci železničnú stanicu a vyhodili ju do vzduchu, pričom bolo zabitých 40 osôb. Prednostu tejto stanice, ako aj zriadencov chceli postrieľať, avšak na veľké prosenie ich len orabovali, vyzliekli dohola a potom prepustili. Toto urobili preto, lebo prednosta stanice, ako aj iní zriadenci vraj hlásili poľskej polícii, že banderovci v noci prepadli vlak.

Po železničnej trati od Lupkova² až po Sanok nie je kontrola po vlakoch, až v Sanoku je vojenské železničné veliteľstvo v počte asi 40 vojakov, za vedenia poručíka Jedlinského, ktorí už prevádzajú kontrolu osôb, či sa už jedná o civilov, alebo ruských vojakov.

Civilní občania, ktorí vedia, alebo sa dozvedia o presunoch banderovských jednotiek, boja sa to zahlásiť na vojenské veliteľstvo, prípadne na milíciu, lebo je dôvodné podozrenie, že banderovci majú v týchto jednotkách niekoľko svojich ľudí. Potvrďovalo by to, že sa už stalo viac prípadov, že ten, ktorý udal banderovcov, alebo ich presuny, bol odvedený a už sa viac nevrátil, alebo bol hneď na mieste zavraždený.

Všetky obce v obvode Kalnica – Smerek a iné sú obsadené banderovcami proti ktorým z poľskej strany nebola doposiaľ podniknutá žiadna akcia. Na železničnej stanici v Lupkove, ktorej prednosta je Poliak Grul', je vojenská pohraničná hliadka, veliteľ poručík Dudič a asi pred troma dňami nastúpila tam službu poľská colná stráž, skladajúca sa z 8 členov.

V Krosne a iných na severu položených obciach dajú sa potraviny síce len za vysoké ceny zohnať, ale v území, ktoré ovládajú banderovci nedá sa zohnať nič. Pašeráci, ktorých banderovci už niekoľkokrát obrali o pašovaný tovar, neodvažujú sa viac, alebo len vo veľmi zriedkavých prípadoch prechádzať a pašovať cez hranice Slovenska.

Z hore uvedených dôvodov, teda, že obyvateľstvo v území kontrolovanom banderovcami nemá o vyhlásení stanného práva v Poľsku vedomosti, nemôžem doposiaľ hlásiť reagovanie civilného obyvateľstva na stanné právo, prípadne popravu, či pokroky v konsolidovaní pomerov v Poľsku.

Nové zistenia a poznatky budem ihneď vášmu úradu hlásiť.

Prednosta OBR:
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Jasło

² Łupków

[96]

A n t o n.

SV., dňa 10. januára 1946.

Čís.: 62/Taj. 1946.

Vec: Situačné hlásenie.

J a r o s l a v
S. V.

Situácia v úseku peš. práp. 41 ku dňa 10/1. 1946 do 08.00 hod.:

1./ Zprávy o nepriateľovi /banderovci, UPA Krajová armia/:

Situácia o nepriateľovi v zásade nezmenená. V poslednom čase pohraničnými hliadkami najmä u Anton 1 a 3 boli zistené stopy prechodov cez hranice k nám a pozoruhodné je ako už bolo hlásené, že stre-

diskom pochodu banderovcov je Chyžka pod Skalou, kde bolo najviac zistených stop. Potrebné protiopatrenia boli účinné.

Situácia UPA a Krajovej armie je nezmenená a podľa výpovede posledných poľských občanov – predošlé hlásenia a zprávy sa potvrdzujú. V poslednom čase je badať menej prípadov prekráčovania ilegálne našich hraníc zo strany Poľskej čo je zrejmá reakcia protiopatrení jednotiek.

2./ Zprávy z vlastného a cudzieho pohraničia:

a/ Vo vlastnom pohraničí je nálada obyvateľstva zvýšená príchodom vojska počas sviatkov gr.kat. Pridely boli dodané a rozdelené každej obci v našom úseku. Je badať zvýšenú chuť k práci civ. obyvateľstva, keďže ich bezpečnosť je zaručená prítomným vojskom. Civilní obyvatelia porovnávajú pomery v našom pohraničí s pomermi poľského pohraničia, v čom je badať veľkú diferenciu v prospech nášho štátu. V poslednom čase sú rozdeľované pridely aj textilného tovaru, čo je pre tento vojnu postihnutý kraj veľmi potrebné.

b/ V cudzom pohraničí všeobecne je situácia nezmenená. Následkom zamedzenia ilegálneho prechodu hraníc je badať zúfalé postavenie civilného obyvateľstva v Poľskom pohraničí, lebo toto je nútené potravné články si zaobstarávať z väčšej časti výmenou z našej strany napr. prinášajú soľ a vymieňajú za cukor, obilie, muku a pod. V predošlých hláseniach som uviedol bezprávné postavenie na poľskej strane, čo teraz môžem znovu len zase potvrdiť.

3./ Situácia vlastných jednotiek:

a/ Disciplína a nálada mužstva je primeraná a zo dňa na deň sa zlepšuje v pomere predvianočnom s tým rozdielom, že dodavky proviantu hlavne cigariet a peňažných náležitostí boli realizované a najmä sa mužstvo teší na dodatočný vianočný prídel.

Nálada mužstva, disciplína ako aj výkon služby sa zlepší po realizovaní požiadavkov v situačnom hlásení čí. 3 a čí. 1 zo dňa 23/12 45 a zo dňa 2/1 1946, kde je nezbytné potrebné strážne kožuchy a zimné prádlo.

b/ Zdravotný stav mužstva a zvierat:

M u ž s t v o:

Zdravotný stav mužstva zistený pri lekárskejších prehliadkach bol uspokojivý až na to, že mužstvo veľmi trpí nedostatkom zimného výstroja /chýbajú kapce, kožuch a zimné prádlo/ a sťažuje si na jednotvárnosť stravy /žiadne čerstvé mäso, žiadna zelenina /a na nepostačujúce dávky vzhľadom na vykonávanú namáhavú poľnú službu /hliadkovanie denne 20 – 30 km/ v ťažkom horskom teréne.

Medzi mužstvom nevyskytli sa žiadne vážnejšie onemocnenie až na niekoľko prípadov kožných chorôb.

Navrhujem: mužstvu čím prv dodať zimnú výstroj, spestriť jedálny lístok /kapusta, mrkva, event. sušená zelenina, čerstvé mäso/ a zvýšiť dávky jedla.

Ďalej, nakoľko cez tunajšie územie behom frontových akcií prešlo mnoho vojska navrhujem z preventívnych dôvodov /proti pohlavným nákazám/ prideliť celej jednotke Anton aspoň 1000 kusov preservatívov, ktoré by si mohlo mužstvo odkúpiť za režírnú cenu.

K o n e :

Zdravotný stav koní nezmenený. Vid' situačné hlásenie čís. 3, čl. 5 predložené pod čís.1/dôv. zo dňa 2/1 1946.

c/ Z á s o b o v a n i e :

Zásobovanie z väčšej časti sa usmerňuje do viac menej normálnych kolaji až na to, že pekárne nestačí produkovať toľko chleba, aby tento mohol byť na čas odobraný a rozvezený jednotkám. Následkom toho sa stáva, že vzdelanejšia jednotka dostane chlieb 2 – 3 dni opozdne ako jej prináleží. Zásobovanie viazne aj preto, že Anton má k dispozícii 2 nákl. autá avšak prakticky len jedno, lebo druhé auto používa autodôstojník skupiny pre ZPÚ pre účely svoje a nie pre účely Antona.

d/ Nedostatky a požiadavky osobného a materiálneho razu

Mužstvo je ubytované v núdzových drevených barakoch a izbách, kde niet vôbec večerného osvetlenia najmä na strážniciach, kde je toto nezbytné potrebné ku kontrole civilných osôb. Večer sa nemôže po 16.00 hod. vôbec pracovať v kanceláriách.

Ďalej je nezbytné potrebné realizovať materiálne požiadavky v predošlých situačných hláseniach Antona.

4./ R ô z n e :

Prosí, aby veliteľa Anton bolo pridelené osobné auto aspoň jeden motocykel, ako rýchly dopravný prostriedok pre kuriérov a dovoz stravy odlúčených čiat.

Anton
v zast. škpt. pech. Pivoluska Juraj

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 175.

Pošt. priehradka čís. 2 – Humenné.

Humenné,
dňa 12. januára 1946.

Čj.: 11/Taj.zprav.1946.

Vec: Hlásenie.

J a r o s l a v,
Humenné.

Hlásim, že dňa 11. januára 1946 a 12. jan. 1946 som konal služ. cestu – nočnú obchôdzku v úseku Medzilaborce – Čabalovce – Výrava – Kalenov¹ – Vydraň – Haburie – Čertižné, pri ktorej som zistil nasledujúce veci:

Do Výravy som došiel s veliteľom práp. z Medzilaboriec a zistili sme, že celá stráž – strážnica spala, taktiež veliteľ stráže a stráž pred ubytovacím miestom nás len vo vzdialenosti jedného kriku zbadala. Veliteľ práporu podá trestné oznámenie na veliteľa stráže. V spomenutom mieste som zistil, že hliadky vôbec nekonajú svoju povinnosť, čiže s hliadkami som sa počas tamojšieho pobytu nestretol, hoci tieto mali hliadkovať pozdĺž dediny a zaistiť vchod a východ. Po poldruha hodinovom pobyte vo Výrave, pri odchode sme sa stretli s húfmi hliadok, ktoré zobudili a tak vyslali.

Pri obchôdzke v tú istú noc vo Vydraň – Kalenová som zistil väčší poriadok, hliadky boli presne a dobre rozoslané a tiež zaistenie dediny dostatočne fungovalo. Pri tejto obchôdzke som získal nasledujúce zprávy. Podľa zpráv získaných od tam. obyvateľov sa banderovci v poslednej dobe vyslovili nasledovne: Keď ČSR sa k nim bude chovať dobre, tak dostane ešte čiastku z Poľska, ale keď zle, tak posunú hranicu Ukrajiny až po Prešov. Vyslovili sa ďalej, že sú medzi nimi krytí anglickí dôstojníci.

Veľký Wislok a Worgu² a okolité obce majú kolonizovať do 15. 1. 1946 do SSSR, obyvateľstvo toto samozrejme, kolonizáciu túto previesť nechce a pravdepodobne dôjde k zrážkam medzi obyvateľstvom – banderovcami, ktoré toto obyvateľstvo príde zachraňovať pred kolonizáciou. Banderovci v poslednej dobe vypaľujú dediny, a to Wola Michowú a okolité obce. Podľa zpráv je asi 12 000 banderovcov všeobecne v tomto úseku /zázemie/ čiastočné. Podľa zpráv agenta Divého, ktorý počul od obyvateľov z druhej strany, že z Čiech dostávajú banderovci podporu /šatstvo/.

Vo Wysloku sa nachádza /Wyslok Wielky/ t.č. veliteľ pluku banderovcov, tam má aj svoju ošetrovňu, muničný sklad. Sám veliteľ je podplukovník. V spomenutom mieste je viac ranených vojakov – banderovcov, ktorí tam boli prevezení z rôznych bojov s jednotkami. T.č. banderovci

sa nachádzajú v Smolníku v sile asi 1 práporu, v lesoch pri Woli Michowej v Szczawne³ sa t.č. nachádza asi 1 rota.

Dňa 6. 1. 1946 mali vo Welkom Wysloku banderovci na Štedrý večer, kde veliteľ pluku všetkých banderovcov pozdravil a želal im šťastlivé sviatky, pri tom slúbil, že s príchodom jara ráta, že samostatná Ukrajina bude vybojovaná jednak na bodákoch banderovcov a za pomoci veľkých spojencov Ameriky a Anglie.

Banderovci vo Wysloku, v Horbe⁴ a Surovici prevádzajú stále zbierky naturálií medzi civ. obyvateľstvom. Ich rozmnoženie tiahne sa pozdĺž rieky San, kde ich je tiež zasadených asi 3000 mužov. Vo Wysloku banderovci prevádzajú výcvik mužstva, taktiež prijímajú nováčikov k svojim jednotkám, najviac z novoprijatých Ukrajincov /galičanov/⁵, ktorí mali optovať⁶ do Ruska. Súčasne sa nachádzajú medzi nimi aj zbytky nemeckej armády, „Vlasovci“, esesmani a utečenci zo zajateckých táborov v SSSR.

Medzi 26. a 28. XII. 1945 prevádzali banderovci bojový výcvik vo veľkom merítku.

Zprávy horeuvedené boli len čiastočne preverené.

Dňa 12. januára 1946 v noci o pol jednej hodine som počul z Kalenova na hranici, alebo bezprostrednej blízkosti hraníc, plnodávkové strelby z guľometov a pušiek smerom severozápadným.

Od nášho agenta som sa ďalej dozvedel, že má dôjsť posila k banderovcom tento týždeň. Taktiež očakávajú v úseku vojakov. Po strelbe nočnej som ihneď nariadil v Kalenove pohotovosť – poplach, ktorý po dvojhodinovom klude som odvolal, ale hliadky zosilnené až do rána hliadkovali a mali zistiť samozrejme pôvod strelby. Do Čertižného som došiel 6.45 hod. 12. 1. 1946, kde sa podarilo získať nasledujúce zprávy:

Dňa 11. 1. 1946 vlastne medzi 0.00 a 2.00 hod. v noci bolo počuť ostrú paľbu z mínometov a ručných zbraní. Taktiež na ceste do spomenej obce som videl viackrát záblesky, ktoré som-sme si všimli už asi od 09.00 hod. večer.

Poľskí vojaci v Jasliskach hovorili, že majú dôjsť dve poľské divízie do toho priestoru. Okrem toho zo správ obyvateľov z druhej strany, Poľiaci budujú telefónne vedenie až po hranice. Všeobecne v Poľskom pohraničí tohto úseku je veľký ruch a chaos. Pravdepodobne už aj z tých okolností vysvitá, že v najbližšej dobe dôjde tam k väčším udalostiam. V noci dňa 12. januára 1946 bola vystrelená rana z ručnej zbrane na stráži pred budovou FS v Čertižnom. Obširnejšie v spise 12/Taj.zprav.1946.

Náhodou pri pobyte v Čertižnom som sa stretol aj s hliadkou vyslanou z Nižného Svidníka a prísl. 20. pluku I. práporu 1. rote 2. čate, ktorá došla nadviazať styk s tamojšou rotou. Pre zaujímavosť hlásim, okrem toho, že boli menovaní vyzbrojení puškou, ktorá mierne visela na kús-

ku špagáte a miesto opaska mali tiež plátennú „handru,“ menovaný sa volal vojak Virtoš Jozef, prísl. bardejovského I. práporu 1. rote 2. čate, t.č. dislokovanej v Nižnom Svidníku. V tejto veci hlásim, že menovaná rota je vo Svidníku a hradskú Svidník – Krajná Poľana – Barvinek neobsadila, pre ktorú vlastne celé posunutie tohto práporu bolo nariadené /čiasťočne/ menovaného veliteľa družstva hliadky som upozornil na túto okolnosť, aby upozornil príslušného veliteľa rot, aby posunul nejakú čatu do Krajnej Poľany, aby hliadkovali smerom na Duklu a Bodruždaj⁷ a aby každodenne nadviazali styk s ľavým krídlom rot v Čertižnom. Všeobecne jednotka v Čertižnom koná v tomto úseku skoro najdokonalejšie svoju úlohu. Spojenie telefónne majú slabé pre zlý telefónny prístroj, /ale tento bude behom najkratšej doby vymenený/.

V noci telefónne spojenie s Vydraňou vôbec neni len vodne, ale aj v tejto veci bude pravdepodobne prevedená náprava. Podľa zprávy zo dňa 6. 1. 1946 ruský kpt., ktorý je zadelený u poľskej voj. jednotke v Rymanove⁸ sa vyslovil, že majú obsadiť našu hranicu a tak zúčastniť sa a zaútočiť na banderovcov smerom do ich zázemia. Zaujímavé, že ako oporný bod použijú naše hranice.

Všeobecná nálada našich vojakov dislokovaných jednotiek je ale veľmi dobrá, lebo z mnohých miest sa ponosujú o malé dávky nepripomínajúc v to, že hliadky suchú stravu nemôžu so sebou zobrať, takže sú skoro celý deň bez „úradného jedla“. Všeobecná nálada nášho obyvateľstva v pohraničí je uspokojivá, ale samozrejme sa ponosujú, že prídely nedostávajú. Výrava hlási zo dňa 11. 1. 1946 prelet lietadla vo veľkej výške smerom juhovýchodným.

Ondrej kovič.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 175.

¹ Kalinov

² Neidentifikovateľné

³ Asi v Szczawnej.

⁴ Pravdepodobne Horbky.

⁵ Haličanov

⁶ V tomto kontexte rozumej „presídliť sa“. Opcia je (z právneho hľadiska) dobrovoľná voľba občianstva a presídlenie na územie štátu, občianstvo ktorého si osoba zvolí, čo sa však v podmienkach juhovýchodného Poľska a v kontexte praxe presídlenia do ZSSR v tomto období nerealizovalo. Išlo o násilné presídlenie.

⁷ Bodružal juhovýchodne od Krajnej Poľany.

⁸ Rymanów

Veliteľstvo skupiny pre ZPÚ.
Číslo: 65/Taj.1946.
Vec: Zprav. hlásenie č. 3.

Humenné, 12. januára 1946.

VO-4
náčelník štábu
B r a t i s l a v a .

I. Zprávy o nepriateľovi:

Od 23. 12. 1946 do dnešného dňa v priestore obsadenom skupinou sa nevyskytovaly ani väčšie, ani menšie bandy.

Boly mi hlásené menšie bandy, ktoré sa objavily na západ od záp. hranice skupiny v priestore Stropkov, Vyšný Svidník, pravdepodobne len s prieskumnou úlohou, stiahly sa pravdepodobne za hranice štátu.

Bandy majú pôvodne obsadený priestor, kde sú stabilne zariadené. Utekajúcich zajatcov, ktoré boli jednotkami skupiny zadržaní, podľa ich výpovedí verbovali ich Banderovci medzi seba.

II. Zprávy z vlastného a cudzieho pohraničia:

Doposiaľ v Poľsku nebolo vyhlásené stanné právo, i keď boly urobené obyvateľstvu určité obmedzenia na slobode. Verejné podniky majú záverečnú hodinu o 17.00 hod., pohyb obyvateľstva je stanovený do 20.00 hod.

Následkom obsadenia hraníc a tým aj ilegálneho prechodu našich hraníc, je bádať zúfale postavenie poľského civ. živlu, lebo tento si obstarával potravné články výmenou na našej strane. Prinášala sa soľ a vymieňala sa za cukor, obilie, múku a pod. Bezprávné postavenie civ. poľského obyvateľstva trvá.

Dňa 6. 1. 1946 bola v Poľsku vypálená Banderovcami obec Dešno pri Rimanovom¹.

Dňa 6. 1. 1946 bol zastrelený v Rimanove v Poľsku ruský kapitán. V dôsledku toho bola zosilnená posádka /poľská/ v Rimanove asi o 50 mužov.

Vo vlastnom pohraničí je nálada obyvateľstva zlepšená a agresívna. Prídely boly dodané a rozdelené, chuť k práci rastie, keďže prítomným vojskom je mu bezpečnosť zaručená. Civilné obyvateľstvo má konkrétny obraz o pomeroch za hranicami, je zrejmá veľiká oddanosť k vlastnému štátu, lebo diferencuje hospodárske, politické sú veľmi značné nášho štátu k štátom susedným.

III. Situácia vlastných jednotiek:

Morálka a nálada mužstva so dňa na deň sa zlepšuje vplyvom dost' plynulého, regulovaného zásobovania proviantom a peňažnými náleži-

tosťami a postupného odstraňovania nedostatkov jednotiek. Podmienky na kolektívne ubytovanie sú síce zlé, ale príchodom žen. špecialistov v krátkom čase bude i tento vážny problém odstránený.

Strava kaloricky a kvantitatívne nepostačuje. Hliadkovacia služba v ťažkých terénnych podmienkach je nedostatočná. Hliadky robia denný výkon 25 – 30 km. Z hľadiska zdravotného a kondičného je nutné, aby otázka prídavkov bola čo najskôr vyriešená. Zdravotné prídavky nepostačia.

Zdravotný stav mužstva je uspokojivý. Vyskytol sa jeden prípad brušného týfu, ktorý dopadol šťastlivo. Pre mužstvo by sa mala zvýšiť náležitosť mydla, lebo v tak zanedbanom prostredí po stránke hygieny, prídel nestačí.

VI. Taktická situácia:

Od Čertižného až po Ruský Hrabovec sú hranice dostatočne utesené. Prápory majú po jednej rote v zálohe, vyjmúc pr. 39, ktorý má dve s použitím na smeroch: Snina – Telepovce, Snina – Starina. Predpokladám, že keď poľské vojská podniknú akciu proti Banderovcom, budú sa títo tlačiť pozdĺž potokov a riek k našim hraniciam od Medzilaboriec na východ. Záloha v Humennom pre tento prípad je priestorové vzdialená. Dá sa výhodnejšie použiť na smeroch: Humenné – Stropkov, Humenné – Vyšný Svidník, Humenné – Medzilaborce.

V zalesnenom horskom masíve uzavretom Svidníkom – Gíraltovcami – Vranovom – Humenným – Medzilaborcami objavili sa jednotlivé ozbrojení muži, ktorých pôvod nebol preskúmaný, ale je pravdepodobné, že sú to vlastní civ. obyvatelia, ktorí v tomto priestore pytliačia.

V. Rôzne:

V Humennom stalo sa v ostatnom čase niekoľko prípadov krádeží a vlúpaní. Príslušníkov Červ.[enej] armády tu niet. Banderovcov tiež niet, takže je temer isté, že akcie previedli civilisti.

Doposiaľ došli dvaja lekári.

Je nutné zo služobného hľadiska, aby vel. skupiny, práporom, OBZ dôstojníkovi boli dodané ter. os. autá, lebo ich činnosť v terajšej situácii je veľmi obmedzená pre nepohyblivosť.

Z rozkazu:
náčelník štábu.
[nečitateľný podpis]

Veliteľ skupiny:
pplk. pech. Jaroslav Kmicikievič

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.

¹ Deszno pri Rymanówce

Inšpektorát finančnej
stráže Medzilaborce.
Číslo: 6/Taj. zpav. 1946.

V Medzilaborciach,
15. jan. 1946.

Situačná správa zo služobného
úseku – predloženie.

Taj. zprav.

V smysle nariade.[nia] Povereníctva pre financie oddel. I/2 v Bratislave zo dňa 14. novembra 1945, čís. 50/Taj. a taktiež podľa prípisu Povereníctva pre veci vnútorné VI. odbor v Bratislave zo dňa 22. 10. 1945 podávam túto správu:

Dňa 12. I. 1946 v noci zapálili benderovci obce Lipovco¹ – Poľsko. Domky poliali petrolejom a tak pálili. Pri požiari zhoreli 3 detí. Obyvateľstvo menovanej obci je ukrajinské. Pre akú príčinu bola dedina spálená som nezistil.

Dňa 13. I. 1946 bola banderovcami zapálená obec Došňa² – Poľsko v počte asi 60 domov, obec bola načisto vypálená. Obyvatelia národnosti poľskej. Veľká časť obyvateľstva utiekla do lesov a taktiež mnoho sa utečencov skrýva aj na našej strane v lesoch v katastroch obce Príkra a Čertižné.

Dňa 14. I. na 15. I. 1946 bola spálená obec Posada³ v Poľsku, obyvatelia poľskej národnosti, ktorí sa skryli v lesoch a väčšia časť ušla do obce Wole⁴.

Okrem uvedeného sa medzi poľským obyvateľstvom rozpráva, že v priestore Polianky a Jesielka⁵ minulý týždeň boli medzi benderovcami a poľským vojskom boje, pri ktorých sa benderovcom podarilo obsadiť 17 obcí, medzi ktorými obsadili Polianku a Jesielku, že v obci Moščanici⁶ benderovci nariadili mobilizáciu. Medzi Rymanovom a Došňou dňa 6. I. 1946 bol poľským vojakom chytený major benderovec. V smeru Dukli – Barvinka bolo počuť od 12. – 14. o.m. kanonádu a taktiež v noci záblesky.

Podľa zprávy od Patloviča z Chvostejová /Habura/, ktorý sa vrátil z Poľska udáva: Dňa 13. I. 1946 v Vorobníku⁷ – Poľsko boli úkladné zavraždené 7 rodín, národnosť pravdepodobne poľská /vražda prevedená nožom/ benderovcami.

Inak v úseku inšpektorátu na strane našej je klud a udržuje sa poriadok, podludníctvo prestáva, zaistovacie jednotky vojenské veľa prispievajú ohľadne udržania poriadku a osôb, bezpečnosti obyvateľstva. Vzájomný pomer obyvateľstva na oboch stranách hranič. čia-

ry je uspokojivý, niet sporov medzi Poliakmi poťaž.[ne] Ukrajincami a naším obyvateľstvom. Napriek tomu veľké spory a nedorozumenia sú na druhej strane medzi Ukrajincami a Poliakmi. Poliáci vyhánajú Ukrajincov do SSSR a títo nechcejú do SSSR optovať. Do sporov sa vmiešali aj benderovci a poľské vojsko z toho nastáva veľmi zlá situácia ako pre Poliakov samých, taktiež aj pre Ukrajincov. Vraždy, podpaľčstvo atď.

Podozrivé osoby neboly tunajším úradom zadržané.

Sila vlastnej fin. stráže a jej umiestnenie. Oddel. fin. stráže Kalinov 5, Palota 7, Šterkovce⁸ 6, Olšinkov 6. Oddel. fin. stráže Palota, t.č. vo Vydrani. Oddel. fin. stráže Olšinkov, t.č. vo Výrave. Okrem toho je na výpomoc pridelených 1 – 9 voj. výp. posíl, ktoré sa nachádzajú v Medzilaborciach z nedostatku ubytovania, poťažne stravovania. Okrem toho t.č. sa nachádza asi po jednej čate v obci Kalinov, Palota, Vydraň, Výrava a v Medzilaborciach 1. rota.

Dostane: Pover. pre veci vnútorné VI. odbor v Bratislave.
Poverenictvo pre financie, oddel. I/2 v Bratislave.
Vel. 10 peš. divízie v Košiciach.
Prísluš.[ný] OBZ v Humennom
Vel. 4. obl. – Obl. správa OBZ Bratislava

Prednosta inšpektorátu
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-97-3.

¹ Lipowce

² Zrejme Deszno.

³ Zrejme Posada Jaśliska.

⁴ Wola Wyżna

⁵ Polanky a Jasiel.

⁶ Moszczaniec

⁷ Asi Wróblík.

⁹ Sterkovce – miestna časť obce Čabalovce.

[100]

Oblasťný bezpečnostný referát Humenné. Humenné, 16. január 1946.
Číslo: 47 zprav./46.

Predmet: Štyria banderovci dôstojníci
v Čukalovciach – hlásenie.

Povereníctvo pre veci vnútorné
VI. odbor
Bratislava.

Hlásim, že podľa sdelenia konfidenta z Čukaloviec, okres Snina, boli tam v noci z 13. 1. 1946 na 14. 1. 1946, t.j. na ruského Silvestra a Nový Rok, u grékokatolíckeho farára, ktorý býva u sedliaka menom Bila 4 banderovskí dôstojníci. Konfident počúval ich rozhovor s farárom. Vyprávali väčšinou o tom, ako bojovali na fronte, ako boli obklúčení sovietskymi vojakmi v bunkroch a ako sa im podarilo odtiaľ preraziť, ako ich chytilo NKVD a ušli. Na to sa ich farár pýtal na jedno meno, na čo banderovci odpovedali, že o tom nevedia, lebo sa im pri úteku stratil. Rozhovor bol vedený po ukrajinsky. Banderovci boli oblečení podobne ako naše FS, mali filcové topánky a na hlave baranice.

O 02 hod. v noci odišli k druhému grékokatolíckemu farárovi Behunovi na faru v tej samej obci, kde rozhovor, vedený taktiež po ukrajinsky, pokračoval. Medzi rečou bolo počuť hrkanie nábojov, ako aj otázku, čo s tým automatom. U farára sa zabávali až do 5.45 hod., kedy odišli s farárom Behunom až na koniec dediny, medzitým čo jeden z prítomných civilov išiel vypožičať voz k farárovi, ktorý býva u Bila. Za dedinou nasadli na voz 6 osôb a odišli smerom na Hostovice.

Po dohode s obl. veliteľom NB npor. Čelárom dostala stanica NB v Telepovciach a v Pčolinom rozkaz, aby menovaní farári boli sledovaní a prípadne aj vyšetrovaní.

Výsledok šetrenia budem hlásiť.¹

Prednosta OBR
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Pozri dokument č. 101 a tiež dokumenty č. 112, 113 – 114.

[101]

Oblasťný bezpečnostný referát Humenné. Humenné, 17. január 1946.
Číslo: 47 zprav./46.

Predmet: Štyria banderovci dôstojníci –
dodatok k hláseniu.

Povereníctvo vnútra VI. odbor
B r a t i s l a v a

Dodatkom k tunajšiemu číslu 47 zprav./46, zo dňa 16. januára 1946 hlásim podľa ďalších sdelení nášho konfidenta, že 6 osôb, medzi nimi štyria banderovskí dôstojníci, ktorí odišli smerom na Hostovice boli dovezení až do Nižnej Jablonky, kde prišli ku tamajšiemu obyvateľovi Skýbovi, majiteľovi auta a pýtali sa ho, či nepôjde autom do Humenného. Po jeho zápornej odpovedi odišli k druhému občanovi menom Ričálko, kde jedli svoje konzervy. Akého pôvodu boli tieto konzervy, nedalo sa doposiaľ zistiť. Farár Behun išiel medzitým odbraviť omšu v Nižnej Jablonke. Po obede štyria banderovci odišli smerom na Humenné. Podľa dodatočných údajov ich kočiš je tiež zo ZU, alebo z Poľskej Ukrajiny.

Tieto nové zprávy som taktiež oznámil obl. veliteľovi NB npor. Čelárovi.

Prednosta OBR
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

[102]

Veliteľstvo Jánošík.

SV, 17. januára 1946.

Čís.: 100/1946.

Vec: Prevzatie velenia nad jednotkami
určenými akciám proti
Banderovcom.

Podľa rozdeľovníka.

Na rozkaz náčelníka hlavného štábu prevzal som dňa 16. januára 1946 velenie nad všetkými jednotkami určenými k akciám proti Banderovcom. Okrem toho z rozhodnutia Národného frontu sú mi pod-

riadené všetky bezpečnostné orgány v okresoch Snina, Medzilaborce a Humenné.

Požadujem od všetkých mne podriadených jednotiek a bezpečnostných orgánov tú najprísnejšiu kázeň a to priamo železnú. Mne podriadené jednotky a bezpečnostné orgány musia tvoriť usporiadanú, súdržnú, kamarátskym duchom a národným sebavedomím presiaknutú a disciplinovanú skupinu, ktorá nech je situácia akákoľvek, drží pohromade tak, ako nás k tomu (...) vernosť k národu, republike a prisaha.

Som osobne presvedčený, že každý jednotlivec mojej skupiny je presvedčený a vedomý svojej úlohy, ktorú mu národ sveril a bude štít a češť československého národa a československej armády chrániť do krajnosti, aby vinou zločineckých Banderovcov nestihol katastrofálny osud naše obyvateľstvo, ktorého bezpečnosť máme zaistiť.

Vyzývam všetkých príslušníkov mojej skupiny a všetkých príslušníkov NB, mne podriadených, aby krátkou cestou zakročili proti každému zločineckému zjavu rozkladu jak v radoch vojska, NB, tak i v radoch civilného obyvateľstva.

Velitelia všetkých stupňov sa postarajú, aby morálka bojová pohotovosť jednotiek bola na takej výške, ako náš spoločný osud a úlohy to vyžadujú. Nariaďujem veliteľom všetkých stupňov, aby svoje podriadené jednotky riadne poučovali a aby každému mužovi bolo všetko vysvetlené a známe, prečo bolo vojsko dirigované na severovýchodné Slovensko.

Očakávam od všetkých príslušníkov mojej skupiny a od príslušníkov mne podriadených bezpečnostných orgánov, to najlepšie porozumenie pre plnenie svojej povinnosti a úlohy a že nebude treba žiadnych drakonických zásahov a že stačí moja veliteľská výzva, aby boli z územia severovýchodného Slovenska odstránené všetky zločinecké a štátu nepriateľsky naklonené živly. O stavu veci sa osobne presvedčím a podľa toho zariadim svoje ďalšie kroky.

Postarám sa a zaručujem Vám, že všetky chyby a nedostatky v najkratšom čase odstránim a pevne verím, že skupina, určená k ochrane severovýchodného Slovenska sa zaradí na čestné miesto a že 100 % splní svoju úlohu, ktorá je na ňu kladená a ktorú jej s dôverou overil národ.

Tento rozkaz prečítajte všetkému mužstvu a velitelia doplnia rozkaz vlastnými konkrétnymi poznámkami v rámci svojich jednotiek.

Pre písomný styk používajte teraz: pošt. priečinok 3/ Jánošík, Humenné.

Dostane: VO – 4, ako hlásenie všetky podriadené jednotky /až do čiat/. Oblastné veliteľstvo NB, Humenné na prevedenie, mjr. NB Krokavec, Humenné.

Veliteľ pre ZPÚ:
pplk. gšt. Ján Stanek.¹

¹ Ján Juraj Stanek (1909 – 1996) – dôstojník československej a slovenskej armády, účastník ťaženia slovenskej armády proti ZSSR, genrálmajor. Počas SNP veliteľ časti vojsk 2. TS (známy aj ako „Železný kapitán“) a veliteľ partizánskej skupiny „Jánošík“. Od roku 1945 člen KSČ. Po skončení vojny bol povýšený na pplk. gšt. a pridelený do OBZ Hlavného štábu MNO. Začiatkom septembra 1945 bol vymenovaný za veliteľa 4. rýchlej divízie v Žiline. Od polovice januára do konca marca 1946 bol popritom veliteľom skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska, za čo bol aj následne povýšený na plukovník generálneho štábu. Od 1. decembra 1947 pôsobil ako veliteľ 9. pešej divízie v Bratislave. Koncom mája 1949 bol zbavený velenia a preložený do Prahy na Vysokú vojenskú školu. V roku 1951 bol degradovaný a zatknutý Štátnou bezpečnosťou. V priebehu roka bol však prepustený (stal sa údajne tajným spolupracovníkom ŠtB) a v hodnosti plk. gšt. preložený do zálohy. Po roku 1968 bol občiansky a právne rehabilitovaný a v roku 1990 povýšený do hodnosti generálmajora. (*Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, s. 268.)

[103]

TELEGRAM

VO-4. 1. odd.

Tajné.
Veľmi súrne.

Z Poľska hufne uteká obyvateľstvo aj s dobytkom. Údajne poľská armáda sa rozdvajila – bojuje proti sebe. Je tam asi revolúcia. Zprávy preverujeme. Dajte na vedomie OSOBZ.¹

V dôsledku napätej situácie v Poľsku žiadam o pridelenie posilových prostriedkov² a styčného dôstojníka od letectva.

Pplk. Stanek.

Dešifroval dňa 21. 1. 1946

11.15 hod [nečitateľný podpis]

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.

¹ Uvedenú časť telegramu veliteľ skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ pplk. gšt. Ján Stanek adresoval aj ústredným orgánom v Bratislave i Prahe a Hlavnému štábu MNO v dôsledku zostrenej situácie v juhovýchodnom Poľsku. Predovšetkým v súvislosti s intenzívnymi akciami poľskej armády pri násilnom presídlení tamajšieho lemkovského obyvateľstva do ZSSR (od polovice januára 1946)

a aj niekoľkých hromadných prechodov tohto obyvateľstva na územie Slovenska a ich usadenia sa v pohraničnom pásme – zvlášť v priestore severne od Čertižného – Paloty (okr. Medzilaborce). Súčasne sa očakával aj ústup jednotiek UPA na Slovensko. Takáto „prehnaná“ reakcia veliteľa ZPÚ pramenila predovšetkým zo snahy získať rozsiahle právomoci v oblasti pôsobnosti vojenskej skupiny (vrátane vyhlásenia stanného práva na severovýchodnom Slovensku). Pozri dokumenty č. 105 – 106, 110 a 119.

² V telegrame z 27. januára 1946 veliteľ ZPÚ „Jánošík“ od VO-4 požadoval: „Následkom nepokojov v Poľsku obyvateľstvo ukrajinskej národnosti húfne uteká na naše územie. Zachytávam ho a shromažďujem v Humennom. Prosím o direktívy, čo s ním robiť. Prosím tiež o okamžité zosilnenie práporom automatčikov, 3 bat. mot. delostrelectva a 1 rotou tankov. Požadované mot. vozidlá prosím tiež prideliť.“ (VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.)

[104]

F O N O G R A M¹

V Poľsku je pravde podobne **r e v o l ú c i a**, pred ňou civilné obyvateľstvo **u t e k á !** Nariadujem s okamžitou platnosťou zostrenú pozornosť všetkých jednotiek na hraniciach. Zosilnite hliadkovanie v pohraničí. Civilné obyvateľstvo z Poľska, ktoré prejde hranice koncentrujte u práporov, alebo dočasne u rôť. Hlášťe zprávy získané o situácii v Poľsku. Zvlášťne prípady hlášťe hneď.

Veliteľ Jánošík

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 40, inv. č. 118.

¹ Fonogram bol adresovaný podriadeným jednotkám veliteľstva skupiny ZPÚ severovýchodného Slovenska „Jánošík“.

[105]

R Á D I O G R A M

Skupina ZPÚ – Humenné

Hlášťe či obyvateľstvo z Poľska uteká aj na naše územie. Preverte či skutočne poľská armáda sa rozdvojila a či bojuje proti sebe a či je v Poľsku revolúcia.

Na podklade Vášho hlásenia bude rozhodnuté o pridelenie Vám posilových prostriedkov.

Zakazujem Vám akékoľvek hlásenia predkladať priamo na hlavný štáb, štát. tajomníkovi alebo Predsedníctvu SNR.

Bude Vám ešte nariadené písomne komu máte hlásenia predkladať.

Číslo: 240.Taj.1.oddel.1946

Veliteľ 4. oblasti:
gen. Š i r i c a v.r.

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.

[106]

R Á D I O G R A M

Skupina ZPÚ – Humenné

Dnes k Vám bol vyslaný dôstojník štábu od VO-4. Ohľadom ukrajinského obyvateľstva vyjednáme potrebné s Poverením vnútra.¹

Práporu samopalníkov nariadená pohotovosť.² Podľa situácie, ktorú zistí dôst. štábu u Vás, bude po jeho návrate ihneď o posilových prostriedkoch rozhodnuté.³

V prípade okamžitej potreby posily, vyžiadať túto od velit. 10. divízie. Jednali sme taktiež o bojovom letectvu. S týmto predbežne nepočítajte.

VO-4 čís.: 250.Taj.1.oddel.1945

Náčelník štábu VO-4:
pplk. Polk, v.r.

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.

¹ Po konzultácii s Poverením vnútra veliteľstvo VO-4 oznámilo veliteľovi skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ 28. januára 1946 nasledujúce: „Podľa rozhodnutia Poverenia SNR pre veci vnútorné vracajte všetky osoby prechádzajúce z Poľska – bez povolenia štátnej hranice – krátkou cestou späť.“ (SNA Bratislava, f. PV – sekr., šk. 75, č. 966/64-48.) K problematike pozri ŠMIGEL, Michal: *Lemkovskí utečenci na Slovensku (1946): hromadné prechody na územie krajiny, internácia v Strážskom a odsun*. In: Łemkowie, Bojkowie, Rusini – historia, współczesność, kultura materialna i duchowa. Tom II. Zielona Góra – Słupsk 2009, s. 97 – 114.

² Do pohotovosti bol uvedený prápor samopalníkov zo 14. tankovej brigády v Turčianskom Svätom Martine.

³ Na základe rozhodnutia div. gen. Hoška z 30. januára 1946 a po dohode s VO-4 bola skupina pre ZPÚ „Jánošík“ posilnená 14. práporom samopalníkov a 10 obrnenými vozmi – s rozmiestnením v Michalovciach ako záloha skupiny. Začiatkom februára 1946 bola skupina ZPÚ posilnená guľometnými rotami od práporov 39 a 41. (VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.)

[107]

Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava.

Bratislava, 23. jan. 1946.

Číslo: 5435/Dôv.1.odd.1946.

Vec: Usnesenie Predsedníctva vlády –
oznámenie.

Skupina ZPÚ

H u m e n n é .

Nar. MNO čís. 2636/Dôv.hl.št.1.odd.1946 dávam na vedomie.

„Úrad Predsedníctva vlády oznámil intimátom zo dňa 14. XII. 1945, že Predsedníctvo vlády sa rozhodlo na svojej schôdzi konanej v decembri 1945 likvidovať benderovské tlupy.

Aby akcia bola úspešná, usnieslo sa Predsedníctvo vlády na týchto opatreniach:

1./ Uložiť ministrom zahraničných vecí, aby požiadal vlády SSSR a Poľska, aby spoločne s nami vykonali akciu na urýchlené zlikvidovanie benderovských tlúp.

2./ Uložiť ministrom národnej obrany, aby dostatočne zosílil posádky v okresoch: Svidník, Snina a Medzilaborce. /Medzitým postavená skupina ZPÚ Humenné je považovaná za dostačujúcu/.

3./ Uložiť ministrom vnútra, aby SNB bol pre akciu zlikvidovania benderovských tlúp podriadený vojenskému veleniu“.

Zasielam na vedomosť.

Dostane: Skupina ZPÚ a veliteľstvo 10. div.

Z rozkazu:

Náčelník štábu 4. oblasti:
v zast. [nečitateľný podpis]

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 175.

Veliteľstvo Jánošík.

Humenné, 23. januára 1946.

Číslo: 12 vel./taj.1946.

Vec: Dohodnutie medzi československým
a sovietskom vojskom o vzájomnej
spolupráci na potieranie Benderovských
bánd.

T a j n é .

Podľa rozdeľovníka.

Dňa 18. januára 1946 veliteľstvo pre ZPU s veliteľstvom sovietskych pohraničných jednotiek NKVD Zakarpatskej oblasti sa spoločne dohodlo o vzájomnej spolupráci pri prenasledovaní a potieraní Benderovských bánd.¹

Veliteľstvo ZPU na základe dohovoru nariaďuje:

1./ Československé pohraničné jednotky nadviažu styk so sovietskymi pohraničnými jednotkami vo svojich úsekoch.

2./ Pri prenasledovaní Benderovských bánd môžu jak československé, tak i sovietske jednotky prekročiť štátne hranice a môžu prevádzať prenasledovanie, resp. operácie proti Benderovcom len v malej hĺbke.

Veliteľ, ktorý so svojou jednotkou prenasleduje Benderovcov smerom na územie susedného štátu t.j. SSSR, musí za každú cenu, pokiaľ je to možné, zavčas uviesť príslušného veliteľa ruských pohraničných jednotiek o prenasledovaní Benderovcov československými jednotkami a musí mu podať presné zprávy o sile, spôsobe boja, smerov alebo priestorov, ktorými Benderovci ustupujú.

Zo strany ruských pohraničných vojsk je to obdobné ako zo strany československých vojsk.

3./ V prípade, že veliteľ československej jednotky, čo prenasleduje Benderovcov, nemôže včas uviesť ruské jednotky, môže v prenasledovaní na ruskom území pokračovať.

V tomto prípade je však nutné, aby veliteľ československej jednotky naviazal všemožným spôsobom spojenie s patričným veliteľom úseku ruských pohraničných vojsk a s nim sa spoločne dohodol ohľadom spoločného prenasledovania Benderovcov. Pri tomto dohovore musia si stanoviť, ktorá jednotka bude pôsobiť do tylu, event. bude obchvacať t.j. zaskočiť Benderovcov, aby nemohli uniknúť, a do akej hĺbky bude československá jednotka na ruskom území napomáhať /toto vždy stanoviť podľa situácie/.

Zo strany ruských pohraničných bude postupované obdobným spôsobom, ako zo strany československých vojsk.

4./ Pri prenasledovaní benderovských bánd, ktorých stopy vedú na ruské územie, veliteľ československej jednotky, ktorý tieto bandy prenasleduje, oznámi ruskému veliteľovi najbližšej pohraničnej jednotky smery a priestor nezákonného prechodu hraníc benderovskými bandami.

Obdobne bude jednané i zo strany ruských pohraničných vojsk.

5./ Na požiadanie veliteľa československej jednotky, ktorá prenasleduje Benderovské bandy, u príslušného ruského veliteľa úseku môže byť prenasledovanie podľa potreby predĺžené na území ruskom vo smere prenasledovania benderovských bánd.

Obdobne bude jednané zo strany ruskej.

6./ Pre spoločné akcie, ktoré budú prevádzané československým a ruským vojskom, boli dohodnuté tieto ushovorené znamenia:

a/ hlasom: zvolanie 10, ohlas 3,

b/ svetelné: séria červených a bielych rakiet, vystrelená vo smere postupu bánd.

Pri akciách budú pozemné vojská podporované i letectvom a za tým cieľom boli stanovené tieto ushovorené znaky:

S letectvom: červené rakety strieľané jednak z lietadla a jednak od pozemných vojsk.

Dostane: Anton, Michal, Vojtech, Elemir.

Veliteľ pre ZPU:
pplk. gšt. Ján Stanek

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 40, inv. č. 118.

¹ Publikuje sa ako nasledujúci dokument č. 109.

[109]

Preklad a opis.
Všeobecne tajné.

DOHODA

o vzájomnom prechode štátnych hraníc pohraničnými jednotkami SSSR a československými jednotkami za cieľom prenasledovania a likvidovania prechodiacich bánd a o vzájomnej spolupráci, spojenej s týmto.

Dňa 18. januára 1946 dolupodpísaný veliteľ pohraničných jednotiek NKVD Zakarpatskej oblasti pplk. Kantorov P. V. z jednej strany a vel. 4. RD pplk. čs. armády Ján Stanek z druhej strany potvrdili návrh pplk. Staneka o prechode štátnych hraníc skupinami pohraničných jednotiek SSSR na územia ČSR a skupinami čs. pohraničných jednotiek na územie SSSR cieľom prenasledovania a likvidovania bánd, prechádzajúcich cez hranice.

Pri tomto bola uzavretá nasledujúca dohoda:

1/. Veliteľstvo sovietskych pohraničných vojsk s návrhom pplk. Staneka o vzájomnom prechode štátnych hraníc skupinami sovietskych a československých pohraničných jednotiek cieľom prenasledovania prešlých bánd súhlasí.

2/. Cieľom uskutočnenia vzájomnej spolupráce stanoví sa nasledujúci rozvrh:

a/. Pri bezpodmienečnom prenasledovaní bánd z jednej alebo druhej strany /skupinami sovietskych a československých pohraničných jednotiek/ veliteľ jednotky, ktorá prenasleduje bandy smerom k hraniciam, pokiaľ je to možné zavčas uvedomí veliteľstvo pohraničnej jednotky dotyčného štátu o možnostiach prechodu bánd na jeho územie, cieľom prevedenia patričných vojenských opatrení, potrebných pre spoločnú likvidáciu bánd v pohraničí /Zorganizovanie skupín na vlastnej strane/.

b/. V prípade, že nie je možno včas uvedomiť veliteľa pohraničnej jednotky susedného štátu, môže sa v prenasledovaní pokračovať. V tomto prípade pri nutnosti prenasledovania bánd veliteľa sa dohovoria na mieste, že strana, na ktorej územie prešli bandy, bude pôsobiť so svojimi jednotkami do tylu bánd do takej hĺbky, akú vyžaduje situácia.

c/. Pri prenasledovaní bánd, ktorých stopy vedú za hranice, hlási veliteľ prenasledujúcej jednotky smery a priestor nezákonného prechodu hraníc veliteľovi najbližšej pohraničnej jednotky susedného štátu.

d/. Na požiadanie veliteľa, ktorý prenasleduje bandy, môže byť prenasledovanie podľa potreby predĺžené na území susedného štátu vo smere prenasledovania.

3/. Všetky uvedené prípady, ako upovedomenie o akciách proti bandám, o prechode, potrebnom pre prenasledovanie bánd pohraničnými jednotkami na územie susedného štátu, nevyhnutné upovedomenie o smeroch postupu bánd, ktoré nezákonne prešli štátne hranice, upovedomenie najbližšieho veliteľa pohraničných jednotiek susedného štátu :vchádzajú v platnosť dňom uzavretia tejto dohody.

4/. Ustanovujú sa následovné dohovorené znamenia:

a/. hlasové zvolanie 10, ohlas 0.,

b/. svetelné: séria červených a bielych rakiet vo smere postupu bánd,

c/. s letectvom: červené rakety jednak s lietadla a jednak od pozem. jednot.[iek]

O tomto bola napísaná dohoda v troch exemplároch.

Podplukovník /Kantorov/
Kantorov, v.r.

Podplukovník gšt. Stanek Ján
pplk. gšt. Stanek Ján v. r.

Za správnosť prekladu a opisu:

Náčelník štátu:

kpt. pech. Samo Tibor

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 70, inv. č. 322-323.

[110]

VELITELSTVO 4. OBLASTI

Oblasťná zpráva OBZ

Č.j. 100950/2B.dôv.zprav.1956.

Vec: Situácia na východnom
Slovensku – hlásenie.

Bratislava, dňa 24. jan. 1946.

Povereníctvo SNR pre veci
vnútorné.

VI. odbor.

B r a t i s l a v a .

Predkladám na vedomie zprávy z priestoru činnosti Benderovcov.

Banderovci sa nachádzajú v priestore medzi S a n o k o m – L u p k o w o m¹ /hranice ČSR a SSSR/ a riekou Sanom. Jeden pluk bol zistený v priestore medzi Vislok a Vetlina so štábom v Zatvarnici. Sú vojensky organizovaní a vedení skúsenými dôstojníkmi väčšinou Ukrajincami a Vlasovcami. Mužstvo sa regrutuje väčšinou z haličských Ukrajincov a je medzi nimi veľké percento inteligencie.

Sú vyzbrojení ľahkými a strednými pechotnými zbraňami, ruského a nemeckého pôvodu. Výstroj je ruská, nemecká, anglická aj československá, čiapkach nosia trojzub.

V poslednej dobe nepodnikli väčšiu vojenskú akciu, ich činnosť na našom území je t.č. viac propagačná, namierená proti SSSR, komunis-

tom a židom. Medzi našim civilným obyvateľstvom majú svojich dôverníkov, ktorí im donášajú od nás zprávy a naopak donášajú na naše územie tendenčne zprávy rozširované Benderovcami.

Ich pomer k SSSR je krajne nepriateľský, taktiež k terajšej poľskej vláde. S Armiou Krajovou udržiujú priateľské styky. K ČSR sa chovajú neutrálné. Chvália konsolidované pomery u nás a prehlasujú, že sa nechcú dostať do konfliktu s našim vojskom.

Armia Krajova. Poľská ilegálna armáda „AK“, je tvorená z prívržencov bývalej ilegálnej vlády, riadenej s Londýna, ktorá za vojny viedla boj s Nemcami. Teraz bojuje AK proti SSSR a proti komunistom. Dostáva podporu od západných veľmocí a jej príslušníci sú dokonca platení v dolároch. Majú sympatiu veľkej časti civilného obyvateľstva a sú nim podporovaní. Voči ČSR zaujímajú neutrálné stanovisko.

Poľská regulárna armáda neni vojensky dosť hodnotná, neni uvedomelá a je zle vycvičená. V akciách proti Benderovcov neprejavuje dostatočnú rozhodnosť, ba niektorí jej príslušníci s Benderovcami sympatizujú. Jej pomer k AK je väčšinou dobrý. Panuje v nej nenávisť proti Rusom, komunistom a židom.

Obyvateľstvo na sever od našich severovýchodných hraníc, väčšinou Ukrajinci, žije bez právneho poriadku. Nedostáva žiadny prídel, za to je systematicky rabované poľským vojskom a úradmi. Toto obyvateľstvo verejne prejavuje svoje prianie, pripojiť sa k ČSR a odvoláva sa na to, že už r. 1919. žiadalo pripojenie k ČSR.² Toto ukrajinské obyvateľstvo je transportované do SSSR, pri čom príde o zbytok svojho majetku. Benderovci sa snažia odtransportovaniu ukrajinského obyvateľstva zabrániť, preto vypaľujú dediny opustené Ukrajincami, aby poľskí kolonisti sa nemohli do nich nasťahovať.

Po celú dobu, čo naše hranice neboly uzavreté, prechádzalo toto obyvateľstvo voľné na naše územie pre potraviny. Dnes, keď je pri prechode hraníc zadržané, vyhovára sa, že doposiaľ mu v tom nebolo bránené a sťažuje sa, že u nich panuje bezprávie a hlad.

Pomery na východnom Slovensku. Obyvateľstvo na východnom Slovensku žije v katastrofálnych hospodárskych, finančných, sociálnych a zdravotných pomeroch. Je naprostý nedostatok potravín a šatstva obyvateľstvo nemá ani tie minimálne finančné prostriedky, aby si zakúpilo svoj prídel.

Zárobkové možnosti nie sú temer žiadne. Bytové pomery sú tiež strašné. Dediny byly vojnou zničené. Teraz býva v primitívnej chatrči 18 – 20 osôb. Následkom týchto nedostatkov trpí obyvateľstvo a zvlášť deti, podvýživou a rozširujú sa epidemické choroby, hlavne brušný a škvrnitý týf a svrab.

Je naprostý nedostatok liekov a lekárov.

Obyvateľstvo je smýšľania československého, je Republike na 100% oddané a verí, že dostane pomoc. Politicky bolo väčšinou organizované v komunistickej strane, ale v poslednom čase je očividný presun do DS. Stalo sa tak hlavne následkom teroru a propagandy Benderovcov a utečencov zo Zakarpatskej Ukrajiny. Je tiež zaujaté proti židom, tiež pod vplyvom Benderovcov. V dôsledku teroru benderovcov a ich pomáhачov skoro všetci židia utiekli z toho kraja.

Výkonnosť NB nie je valná a nie je na výške. Je treba doplniť stanice NB spoľahlivými a kvalifikovanými ľuďmi a ustanoviť energických veliteľov staníc.

Ustanovený styčný orgán FS Inšp. B o r i s z Košíc, ktorý bol určený k ZPÚ, doposiaľ sa u veliteľa nehlásil. Príslušníci FS sú nedisciplinovaní, nekonajú riadne službu, na hranice nechodia vôbec a miesto služby venujú sa svojim súkromným záležitostiam. Sú nespoľahliví a tí, ktorí plnia svedomite svoju povinnosť sú odstrkovaní protekčnými jednotlivcami. Bolo tiež zistené, že tieto odd. FS ešte nikdy neboli kontrolované vyššími orgánmi. Keď bola nariadená pohotovosť, udeľovali si navzájom dovolenky a prehlasovali, že na nich sa nevzťahuje voj. trestný zákonník, ačkoľvek boli podriadení voj. orgánom. Mnohí príslušníci FS priamo podporovali pašeráctvo a obohacovali sa na úkor štátu.

Na celom území východného Slovenska nachádza sa medzi civilným obyvateľstvom mnoho zbraní, ktoré nechce odovzdať napriek tomu, že k odovzdaniu zbraní bolo niekoľkokrát vyzvané. Toto tiež nasvedčuje tomu, že úrady nemajú vážnosť obyvateľstva. Je to následkom toho, že vo väčšine obcí fungujú aj dnes revolučné národné výbory, v ktorých sedia nekvalifikovaní a k tomu nesúci ľudia. Dochádza k incidentom medzi členmi NV a obyvateľstvom. Tak napr. v obci T e l e p o v c e, okr. Snina, dňa 14. I. zbilo obyvateľstvo predsedu MNV.

Pretože v tomto kraji sú celkom mimoriadne pomery, žiada veliteľ pre ZPU bezpodmienečné vyhlásenie s t a n é h o p r á v a v okresoch: Sobrance, Snina, Humenné, Medzilaborce, Svidník, Stropkov, a Bardejov a to z nasledujúcich dôvodov:

1. K zamedzeniu špionáže v prospech Benderovcov a Poľska /celé východné Slovensko je zamorené benderovskými agentmi/.
2. K zabráneniu pašovania zbraní Benderovcom, čo sa prevádza zo strany nášho civilného obyvateľstva výmenou za soľ.
3. K zabráneniu prechovávanía Benderovcov u obyvateľstva na našom území.
4. Kvôli donúteniu obyvateľstva vydať zbrane.

5. Kvôli vyčisteniu spomenutých okresov od rozkladných a štátu nepriateľských živlov.

6. K zamedzeniu čierneho obchodu a vykorisťovanie zúboženého obyvateľstva.

Záujem štátu vyžaduje, aby nedostatky na východnom Slovensku boli čím skôr odstránené a to tým spôsobom, že každá složka štátnej správy prevedie nápravu v svojom rezorte.

Náčelník obl. správy OBZ:
pplk. pech. Marcely Pavel

ABS Praha, f. 307-97-25.

¹ Łupków

² Išlo o iniciatívu rusofilskej Dočasnej rady (Russkij Uriad) sídliacej vo Florynke (1919) o pripojenie Lemkoviny k Československu, čo v konečnom dôsledku vyvolalo reakciu poľskej administratívy a následné začlenenie Lemkoviny do II. Rzeczypospolitej (1918 – 1939).

[111]

Veliteľstvo pre ZPÚ.

Humenné, dňa 25. januára 1946.

Číslo 133/dôv.1946.

Vec: Prítomnosť delegácie zástupcov

Amerického tisku – hlásenie.

Podľa rozdeľovníka.

Hlásim, že večer dňa 22. januára 1946 došla do Humenného delegácia zástupcov amerického tisku, ktorú sprevádzal Ing. Imrich Šoltés od povereníctva pre informácie. Delegácia bola ubytovaná v hoteli Sodomka v Humennom a bola na môj rozkaz kontrolovaná, ako i ostatní hostia, hliadkou NB.

V delegácii boli nasledujúci amer. novinári:

1/ Caman St. Nobwalis,

2/ Arthur Gaeth,

3/ Tenald Sumde,

4/ Otto Sausmar,

5/ Bernat Savis,

Spomenutá delegácia dňa 23. januára 1946 odišla bez môjho povolenia do úseku ZPÚ a preto som ju nechal zadržať v Medzilaborciach mo-

jou jednotkou a vrátiť do Humenného, kde som si menovaných nechať predviesť. Na môj dotaz, z akého dôvodu sem prišli, bolo mi oznámené, že boli vyslaní obzrieť si zničení kraj a získať informácie o biednom stave obyvateľstva. Zdôraznil som, že som ich preto nepustil ďalej, nakoľko územie je pod vojenskou ochranou a že nikto z cudzincov nemôže byť pustený na toto územie bez môjho povolenia, nakoľko sa vystavujú nebezpečeniu a keď sa niečo stane, nesiem za to zodpovednosť.

Zástupcom amerického tisku som poskytol pravdivé informácie o Banderovcoch o ilegálnej poľskej armáde /Poľska armija krajová/ o situácii obyvateľstva v Poľsku a informácie o stavu vlastného obyvateľstva, zdravotných a sociálnych pomeroch na severovýchodnom Slovensku. Vojenské opatrenia som odmietol, nakoľko tieto sú tajného rázu.

Ing. Šoltés od povereníctva pre informácie sa omlúval, že nie je mu známe nič ohľadne opatrení na severovýchodnom Slovensku. Preto prosím, aby povereníctvo pre informácie bolo upozornené na to, že delegácie zahraničných novinárov nech sú dirigované na veliteľstvo pre ZPÚ v Humennom, nakoľko bez môjho povolenia moje jednotky nepustia nikoho do pohraničia a okrem toho delegácie zahraničných novinárov sa vydávajú v nebezpečie, že by mohli byť ohrozené náhodou v niektorom priestore preniknúvšou bandou.

Čiaru Medzilaborce – Snina smerom k pohraničí nesmie žiadny cudzinec bez môjho vedomia prekročiť.

Je veľmi smutné, keď povereníctvo pre informácie nevie aké opatrenia sú v terajšej dobe na severovýchodnom Slovensku.

Dostane: Hl. št. hl. spr. OBZ., štát. tajomník gen. Ferjenčík, VO-4. náčel. št., VO-4 obl. spr. OBZ ako hlásenie, Predsedníctvo Sboru povereníkov na vedomie

Veliteľ pre ZPÚ.:
pplk. gšt. Ján Stanek

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 177.

Skupina ZPU, oddelenie OBZ.

Humenné, 26. januára 1946.

Čj.: 47/Taj.46

Vec: Zpravodajské hlásenie

zo dňa 25. 1. 1946 –

predloženie.

Podľa rozdeľovníka.

J 5: 19. 1. o 24.00 hod. horel oheň nad Ruským Potokom. Podľa stôp v snehu som zistil, že pri ohni boli 3 chlapi, ktorí prišli z poľskej strany a odišli do Poľska.

J 7: Civilné obyvateľstvo má radšej vojakov ako Benderovcov.

„Elemir“, Medzilaborce: Asi 16. januára 1946 dostali banderovci rozkaz sústrediť sa ku Krakowu, kde majú dočasne ubytovať za neznámym účelom.

Po odchode banderovcov zo Surovičských Polian¹ /10km sz. od Wisloku WK/ dostavily sa na miesto poľské bandy a zavraždily niekoľko ukrajinských rodín a zapálily im domy, pretože nadržali banderovcom. Banderovci odkázali, že sa vrátia špeciálne len nato, aby mohli vyvraždiť Poliakov za to, že Rusínov udali.

Banderovci, ktorí tiahli na Krakow, mali úplne nové uniformy na spôsob našich voj. súkenných farby khaki. Látku dostali údajne z USA. Ďalej mali pušky pôvodu ČZ. V poslednej dobe nevyberali banderovci zásobovací kontingent z dedín – mali vlastné zásoby zo zahraničia.

Ohľadom prebehnuvšej zprávy, že sa medzi nimi nachádza čsl. príslušník v hodnosti kapitána, nezistil som nič vierohodného. Myslí, že to bude Ukrajinec, hovoriaci našou rečou.

J 107 – Telepovce: O 4 ukrajinských kuriéroch, ktorí prechádzali naším územím cez Bratislavu do Viedne so zvláštnym poslaním, zistil som toto:

Dvaja z civilov hovorili slabo po česky a dvaja slabo po slovensky. Podľa reči sa zdalo, že sú to Ukrajinci. Jedli konzervy zn. „Kanada“ ½ kg. Rozprávali málo, zrejme preto, aby sa rečou neprezradili. Keď sa ich kočíš opýtal, kam idú, povedali, že do Prahy a na otázku, odkiaľ, odpovedali – čo ťa do toho. Dvaja boli starší a dvaja mladší.

Na nohách mali čižmy a rajtky. Oblečení boli v dlhých kabátoch. Jeden mal ruskú čiapku, ostatní civilné.

Pri ceste do Telepoviec sa rozprávali, že majú zásobovacie ťažkosť, nemajú baganče atď. „Prečo nám nedodáva USA keď zásobuje celý svet?“, „Do akých čias budeme sedieť?“ „Bojujeme už 4 roky a neznáme žiadny poriadok, či bude z toho niečo alebo nič?“ Na to mu druhý odpovedal: „Zná to jeden Führer, viac nikto.“ Pravdepodobne to boli dôstojníci.²

V Smolniku bolo 14. januára asi 200 benderovcov v kostole. Boli vyzbrojení automatmi, puškami a ľahkými guľometmi vz. Dechtiareva a mínometmi.

24. januára 1945 táto istá jednotka v zaistenom pochode postupovala smerom na Jasliská – Nižná Wola – Wislok³. Cestou rabovala okolité obce. Jej príslušníci sa veľmi dožadovali amerických dolárov. Asi o 08.00 hod. prišli do Wisloku, kde vyrabovali dedinu a podpálili, takže asi polovica dediny shorela. Požiar bolo vidno aj z Medzilaboriec.

Podľa výpovedí zaistených Ukrajincov budú utekať celé húfy prenasledovaných na našu stranu, aby sa takýmto spôsobom vyhli násilnostiam PŠV⁴.

Príslušníci poľských jednotiek sa vyhrážali, že dňa 25. januára 1946 prídu do Nižnej a Vyšnej Woli a obidve dediny vypália. Tieto jednotky viedli dôstojníci, z ktorých najvyššia hodnosť má byť poručík.

Dňa 23. januára 1946 bolo zistené od príslušníkov KOP /výpomocná finančná stráž z príslušníkov armády/, že na poľskej strane v Čeromošnom⁵ /vzdialené od hraníc asi 1 a pl. km⁶/ sa nachádzajú títo príslušníci v sile 1-14, veliteľom je desiatnik. Táto stráž je vyzbrojená ruskými zbraňami. Od budovy, kde je táto stráž ubytovaná, na juhovýchodnej strane asi na vzdialenosť 10 m je postavený „DOT“⁷, v ktorom je umiestnený jeden ľahký guľomet vz. Dechtiareva. Dom, v ktorom je stráž ubytovaná, je vzdialený od hradskej, ktorá vedie do Jaslisk asi 350 – 450 m. Táto stráž má telefónne spojenie s veliteľstvom, ktoré sa nachádza v Jasliskách. Veliteľom je jeden podporučík nezisteného mena. /Preverené/.

Dňa 24. januára 1946 bolo mi hlásené, že benderovci vypálili obec Lipowiec. Zpráva nepreverená.

Dostane: Vel. „JÁNOŠÍK“ na vedomie, HSOBZ, OSOBZ.

Prednosta oddelenia OBZ:
škpt. K r i v a Anton.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 177.

¹ Polany Surowiczne

² Ide o údajných štyroch kuriérov UPA, ktorí sa pohybovali na severovýchodnom Slovensku v priestore severne od Sniny (pozri dokument č. 100 a 101). Ich ďalší postup je zmapovaný v dokumente č. 113.

³ Jasliska – Wola Nižna – Wislok Wielki

⁴ PŠV – poľské štátne vojsko

⁵ Czeremosznia

⁶ Jeden a pol kilometra.

⁷ Bunker

Oblasťný bezpečnostný
referát Humenné.

Číslo: 47 zprav./1946.

Predmet: 4 banderovci – dôstojníci,
dodatok k hláseniu.

Humenné,
27. januára 1946.

Povereníctvo vnútra, VI. odbor
B r a t i s l a v a.

Dodatkom k predošlým hláseniam hlásim, že k prvším zprávam sa zistilo nasledovné:

Dňa 12. januára 1946 o 22.00 hod. prešli z obce Wetliny do Strubowisk v Poľsku 4 kuriéri z UPA /Ukrajinská povstalecká armia/, ktorých doprevádzali 2 sprievodcovia. Títo sa v Strubowiskách vypytovali na cestu do obce Liszna a odtiaľ do Telepoviec na Slovensku. Sprievodcovia odprevadili kuriérov až na čsl. hranice, odkiaľ sa vrátili späť a kuriéri pokračovali v ceste okolo Telepoviec do Čukaloviec, Hostoviec¹ atď, ako už bolo hlásené.

Podľa vyšetrovania však všetci farári popierajú, že by u nich boli banderovci. Gr.kat. farár, ktorý býva u občana Bila v Čukalovciach, menom Anton Kowalski tvrdí, že 14. januára asi o 06.30 hod., keď ho jeho kočiš Filip Zalucki viezol na vozíku do Nižnej Jablonky, kde mal slúžiť omšu zastavili ich asi 500 m od Hostoviec /ktorí ich dobehli/ 4 muži a prosili, aby ich zaviezol do N.[ižnej] Jablonky. Farár Zalucki² ich vzal so sebou. Pri jazde mu vraj tí 4 muži hovorili, že cestujú do Prahy a vypytovali sa ho, či chodia z N. Jablonky nejaké autá s drevom do Humenného, ako aj to, kedy odchádza z Humenného vlak smerom na Košice. Farár odpovedal, že niekedy chodia autá z N. Jablonky a vlak na Košice že má z Humenného odchod po 13. hod. Keď prišli do N. Jablonky, stálo pred domom občana Skýbu Jána nákladné auto s drevom, ktoré riadil šofér Ján Mašlár. Toho sa muži pýtali, či by ich nevzal so sebou do Humenného. On im to prisľúbil, ale vraj pôjde až za 20 – 30 minút. Muži odpovedali, že sa medzi tým najedia a vošli k Jánovi Ričalkovi, kde sa vraj pýtali, či by im nepredal asi 20 cigariet a niečo na jedenie, čo Ričalka odmietnul s tým, že nič nemá. Preto muži si vytiahli z aktovky 3 konzervy zn. UNRRA, kanadského pôvodu, ktoré si zohriali a zjedli. Potom odišli, ale medzitým im nákladné auto odišlo a preto išli za kočišom farára Kowalského Filipom Zaluckim žiadajúc ho, aby ich doviezol do Humenného, kde musia byť do 13. hod. Zalucki ich vraj nechcel odviesť, načo jeden vošiel do mašta-

le a zapriahal kone. Na takéto naliehanie ich potom Zalucki odviezol do Humenného, kde od nich dostal ako odmenu 200,- Kčs.

Doposiaľ nie je zistené, u koho si uschovali samopaly a dve uniformy. Každý z nich je ozbrojený dvoma pištoľami a v prípade nebezpečia sú odhodlaní strieľať. So sebou majú jednu koženú aktovku a kufrík, asi 3 kg ťažký, v ktorom majú dôležité dokumenty. Cestovali cez Košice, pravdepodobne rýchlikom do Bratislavy a odtiaľ do Viedne, do americkej okupačnej zóny a pravdepodobne cestujú tiež do Prahy. Podľa ich rozhovoru majú sa vrátiť za 2 – 3 týždne, t.j. 26. I. – 2. 2. 1946. Pri cestovaní vlakom používajú tej taktiky, že jeden sedí v prednom a druhý v zadnom vozni bez dokladov a druhí dvaja, ktorí majú falošné doklady, cestujú s kufrikom v prostredných vozňoch.

Popis osôb:

1./ Asi 25-roč., štíhly, vysokej postavy, čiernovlasý, na sebe má dlhý zimník, baranicu a čierne čížmy.

2./ Asi 38-roč., štíhly, čiernych kučeravých vlasov, tmavohnedé šaty, dlhý zimník, baranica a baganče.

3./ Asi 24-roč., stred. postavy, čiernovlasý, dlhý zimník, baranica a čierne čížmy.

4./ Asi 30-roč., tlstý, gaštanových vlasov, na sebe mal krátky zimník, placatú čapicu a čierne čížmy.

Všetci hovoria po ukrajinsky a okrem toho traja po slovensky a jeden po česky. Pravdepodobné je, že aj niektorú svetovú reč.

Prosím, aby bolo zavedené usilovné pátranie v rýchlikoch v smeroch Bratislava – Košice a Bratislava – Praha. Na trati Košice – Humenné – Medzilaborce, prípadne Humenné – Snina, na ktorej sa dnešným dňom zahajuje doprava, som po dohode so skupinou ZPÚ, odd. OBZ a členmi NB zariadil kontrolu vlakov.

Výsledok uvedených opatrení, prípadne ďalšieho stopovania budem urýchlene hlásiť.³

Prednosta OBR:
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Hostovíc

² Farár A. Kowalski.

³ Pozri nasledujúci dokument č. 114.

[114]

Oblasťný bezpečnostný
referát Humenné.
Číslo: 77 zprav./1946
Predmet: 6 osôb spolupráca s
banderovcami – zaistenie org.[ánom]
OBZ – hlásenie.

Humenné,
27. januára 1946.

Povereníctvu vnútra, VI. odbor
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 26. januára 1946 o 21.15 hod. bolo predvedených na skupinu ZPÚ, odd. OBZ, 6 osôb, ktoré sú dôvodne podozrelé zo spolupráce s banderovcami /vid' naše hlásenie 47 zprav./1946/ a ktoré zaistili orgány OBZ.

Zaistení boli:

- 1./ grékokatolícky farár Anton Kowalski z Čukaloviec
- 2./ grékokatolícky farár J. Behún z Čukaloviec
- 3./ kočíš gr. kat. farára Filip Zalucki z Čukaloviec
- 4./ občan Bila z Čukaloviec
- 5./ Ján Ričalko z Nižnej Jablonky
- 6./ Ján Skýba z Nižnej Jablonky

Menovaní doposiaľ neboli vyšetrovaní a po ich vypočutí, ktorému budem prítomný, podám urýchlene hlásenie.

Prednosta OBR.:
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

[115]

VELITEĽSTVO 4. OBLASTI
Oblasťná správa OBZ
Č. j: 140065/2B.Taj.zprav. 46.
Vec: Organizácia zvláštnej zprav. siete
proti Benderovcom – nariadenie.

Bratislava, dňa 28. 1. 1946.

Povereníctvo SNR pre vnútro
VI. odbor,
B r a t i s l a v a.

Bolo zistené, že benderovci udržujú pravidelný styk s našimi reakci-

onármí v nimi ohroženéj oblasti. Benderovci majú dobre organizovanú agentúrnú sieť medzi naším civilným obyvateľstvom, lebo len tak možno vysvetliť, že sú dokonalé o našich pomeroch informovaní.

Preto nariaďujem:

Okamžite započat' budovanie agentúrnej siete proti Benderovcom a túto sieť stále doplňovať a zdokonaľovať.

Jej úkolom je:

1./ Sledovať všetky osoby ktoré sú podozrivé, že udržujú styk s benderovcami a sú im akýmkoľvek spôsobom na pomoc.

2./ Zisťovať a zneškodňovať benderovských agentov a dôverníkov na našom území.

3./ Zistiť a hlásiť všetky prípady, keď civilný alebo vojenský bezpečnostný orgán nevyvinie v akcií proti benderovcom také úsilie, ako mu jeho prostriedky dovoľia a ako to od neho jeho služobná povinnosť vyžaduje.

Za týmto účelom naviažte a udržiujte najtesnejší styk s NB a zvlášť s tými jej orgánmi, ktoré dostaly obdobný úkol.

Dávam Vám na vedomie v plnom znení nariadenie vydané mojim orgánom na zneškodnenie zpravodajskej siete benderovcov.

Náčelník oblastnej správy OBZ:
pplk. pech. Pavel M a r c e l y

ABS Praha, f. 307-97-25.

[116]

MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY

Praha, 29. leden 1946.

Hlavní správa OBZ

Č.j. 50.453/taj.zprav.-2.-46

Věc: Situační zpráva o vých. Slovensku.

Podle rozdělovníku

V důsledku nedostatečných bezpečnostních opatření na východním Slovensku, provedly v posledních měsíci minulého roku z území Polska silné benderovské tlupy loupežné a teroristické výpady na naše území.

Tyto tlupy čítající až 500 mužů napadly obce: Zboj, Novou Sedlici, Ulič a Kolbasov, všechny okres Snina.¹

Benderovci, kteří se sami nazývají „Ukrajinská povstalecká Armija“ / UPA/ ovládají část polského území od čáry Sanok – Lupkov na východ

po SSSR hranice. Tvoří disciplinované jednotky, které jsou vedené odvážnými a inteligentními důstojníky, většinou ukrajinské národnosti, též Vlasovci. Mužstvo je doplňováno /zesilováno/ obyvatelstvem ukrajinské národnosti, které ze strachu před přestěhováním do Ruska, prchá z Haliče² a přidává se k těmto jednotkám. Do banderovských jednotek jsou přijímáni též Němci, zběhnuvší ze sovět. zajateckých táborů.³ Tyto jednotky jsou vyzbrojeny zbraněmi německého a ruského původu. Vystrojeny ruskými, německými, československými i anglickými stejnokroji. Na čepicích nosí odznak trojzubu. Jejich síla se odhaduje na 6000 mužů. Jsou zpracovávány propagandou, že na jaře vypukne válka mezi SSSR a západními mocnostmi, kteří jim prý pomohou. Velení nad těmito jednotkami má „Ukrajinská osvobozovací rada“. Cílem je získat „samostatnost“ Ukrajiny.

Tyto Banderovské jednotky udržují styk s Benderovci, kteří se zdržují v Bavorsku a jsou materiálně podporováni UNRR-ou.⁴ V Bavorsku je též mnoho vedoucích činitelů Benderovců, kteří se považují za jejich vrcholný orgán a tito posílají svoje pokyny Benderovcům do Polska a SSSR a přijímají odtud hlášení.

Úkolem UPA je :

1./ organizovat, vyzbrojit jednotky a připravit opěrná místa pro případ otevřeného boje.

2./ zamezit odsunu Ukrajinců do vnitra SSSR.

3./ spolu s AK /Armia krajova/ boj proti představitelům nynější polské vlády a sovětským jednotkám.

Poměr UPA k Němcům je přátelský, napomáhají jim v útěku ze sovětských zajateckých táborů a dopravují je do bezpečí.

Spolupracuje s polskou Armií krajovou /AK/, která vede boj proti nynější polské vládě, komunistům a sovětským jednotkám /transportům/ Je podporována ze zahraničí pravděpodobně gen. Andersem⁵ zahraničními platidly /dolary/.

Polská regulérní armáda je chabě vycvičena. Proti Benderovcům nepodniká žádné větší akce k jejich zlikvidování. U značné části příslušníků této armády panuje velká nenávist vůči Rusům, Židům a komunistům.

Obyvatelstvo na polském území ovládané Benderovci /většinou ukrajinské národnosti/ žije v úplném bezprávním stavu jakéhokoliv zásobování. Jsou okrádáni Benderovci, příslušníky AK, ba i regulérním polským vojskem. V poslední době Benderovci vypalují vesnice, aby se polské regulérní vojsko, případně polské obyvatelstvo nemohlo v těchto místech ubytovati a usadzovati. Obyvatelstvo trpí velký nedostatek a nouzi. Toto obyvatelstvo nechce se do SSSR přestěhovati prý z toho důvodu, že nejsou usazováni pohromadě ale rozptýleni jednotlivě po různých oblastech SSSR.

Situace na východním Slovensku:

Od osvobození tohoto území až po doby příchodu voj. jednotek vyslaných k potření benderovských tlup, byly čs. hranice severových. Slovenska v délce asi 100 km nedostatečně stráženy.

U FS projevuje se v této oblasti všeobecná nekázeň a nezájem o službu. Některé stanice FS nebyly za celou dobu kontrolovány jejich nadřízenými orgány. SNB není dosud ve výši jak po stránce personální, tak i co do kvality a spolehlivosti, zejména velitelů stanic.

Tyto nedostatečné bezpečnostní poměry umožnily, aby Benderovci vytvořili si mezi našim obyvatelstvem síť svých buněk, které šířily mezi obyvatelstvem nenávisť vůči Židům a komunistům, a podávaly jim přesné zprávy z našeho území. Na základě těchto zpráv prováděli pak Benderovci terorizování obyvatelstva a loupeže. Teroristická činnost projevovala se zejména proti členům KSS, partyzánům a Židům. Toto terorizování obyvatelstva mělo velký vliv na vývoj politické situace na východním Slovensku. Projevilo se to tím, že z obavy před pronásledováním Benderovci, členové KSS hromadně přestoupili do DS a Židé opustili kraj. V některých obcích organizace KSS přestaly téměř veřejně působiti. Sociální poměry na východním Slovensku jsou krajně neutěšené zejména po stránce zásobovací, bytové, výdělkové a zdravotní. Přesto jsou obyvatelé tohoto kraje naprosto oddaní a věrní čsl. ideji.

V důsledku těchto neutěšených poměrů, které se v poslední době na východním Slovensku vyvinuly, byly nuceny vojenské orgány vyslati do těchto míst silnější voj. jednotky a zabezpečiti tento kraj proti benderovským tlupám, ohrožující život a majetek obyvatelstva a znovuzřídit pořádek a bezpečnost.

Současně byl podán návrh vojenským orgánům RA k společné likvidaci benderovských tlup za součinnosti jednotek polských, čs. a RA pod společným velením RA.

Dostane: ministr nář.[odní] obrany, stát. taj. gen. Ferjenčík, náč. hlav. štábu, 1. odd. hl. št., hl. št. velit. pěch.[oty], min. vnitra, ministerský předseda, min. zahr.[aničních] věcí, pover. pre vnútor.[né] vecí, pover. pre financie, místopředseda vlády Kl.[ement] Gottwald, Voj. kanc. přes. republ.

Za správnost:

Náčelník Hlavní správy OBZ:
pplk. pěch. Reicin Bedřich v.r.

Narodní archiv České republiky (NA ČR) Praha, f. 100-24, zv. 42, a. j. 843.

¹ Uvedené (avšak nereálne) konštatovanie sa stalo podkladom pre niektorých starších československých autorov v názoroch na druhý prienik UPA v novembri – decembri 1945 do Sninského okresu a to až v sile niekoľkých

sotní. Pozri napríklad *Vojenské dějiny Československa. V. díl (1945 – 1955)*. Praha 1989, s. 100 – 101.

² Zo západnej (poľskej) Haliče – Lemkoviny.

³ Ide skôr o propagandistickú teóriu, ktorá je v rozpore s hláseniami nižších vojenských orgánov, OBZ a výpoveďami zajatých príslušníkov UPA.

⁴ Tvrdenie, že UPA bola podporovaná UNRRA, zrejme pramenilo zo získaných spravodajských informácií, že príslušníci UPA požívali konzervy UNRRA.

⁵ Vladislav (Władysław) Anders (1892 – 1970) – divízny generál poľskej armády, poľský vojenský a politický činník. V dobe 2. svetovej vojny veliteľ poľských útvarov (Andersova armáda; 2. poľský zbor) a hlavný veliteľ poľských síl na Západe (1945). Po skončení vojny zastával protikomunistické pozície, vydobyl zastavenie násilnej repatriácie príslušníkov jeho armády do Poľska (plánovanej britskou vládou), za čo bol komunistickou vládou v roku 1946 zbavený poľského občianstva. Od roku 1954 člen a faktický líder tzv. Výboru troch – ústredného orgánu poľskej emigrácie na Západe.

[117]

Skupina ZPU, oddelenie OBZ.

Humenné, 30. januára 1946.

Č.j.: 63/Taj.zprav.1946.

Vec: Situačné hlásenie zo dňa

25. – 28. 1. 1946 – predloženie

Podľa rozdeľovníka.

Podľa zprávk získaných od civilného obyvateľstva, ktorí prechádzajú do Poľska bolo zistené, že väčšie časti UPA skupiny sa nachádzajú v Poľsku v okolí Sanok, Lisko, menšie skupiny na pohraničných dedinách, a to: Solinka, Wola,¹ Veľká Ranka². Vo Wetline bola zistená skupina 50 mužov.

Príslušníci UPA dostali prísny rozkaz neprekračovať naše hranice. V prípade, keby boli prinútení bojom prekročiť naše hranice, to slušne a v najkratšej dobe vrátiť sa naspäť na územie Poľska. V úseku Snina neboli zistené žiadne ilegálne organizácie. UPA odišli zo Solinky dňa 21. januára 1946. Veliteľ tejto skupiny bol por. Ukrajinec – meno neznáme. Odišli na rozkaz pplk. do Zabrodza, ktorý tam prišiel na koni – meno neznáme. UPA násilne chytá mužov od 18 – 40 rokov a týchto vteľuje do svojich jednotiek. Poliaci v strachu pred nimi opúšťajú svoje domovy. Pohraničné pásmo od Woli Michovej až po rieku San nie je vôbec strážené, v tomto priestore sa zdržujú len jednotky UPA. Územie od Lupkowa až po Wola Michowa je strážené poľským vojskom.

Zástupcom veliteľa poľských jednotiek vo Woli Michowej je ppor. Łojacz. Ubytovatí sú na farskom úrade, okolie ubytovacieho priestoru majú zamínované. Obsadenie kádra dôstojníkov v poľskej armáde je nasledovné:

Dôstojníci, poddôstojníci a vojaci včítane prápormi, sú Poliaci. Vyšším jednotkám velia ruskí dôstojníci.

Strava: v poľskej armáde je úbohá, sedliaci z Woli Michowej pre armádu museli odovzdať obilie, zemiaky, vajcia, dobytok atď., a to bezplatne.

Medzi poľským vojskom sa šíri zpráva, že v najkratšej dobe musí prísť k vojne.

„Anton“ – /peš. práp. 41, Starina/ hlási:

Do obce N.[ová] Sedlica počuť z protihledej ruskej strany hluk motorizovaných vozidiel, pravdepodobne zhromažďujú vojska proti benderovcom.

Na poľskej strane, záp. Wetlina, benderovci pália dediny, v ktorých je obyvateľstvo naladené proti nim.

„Elemir“ hlási:

Jednotky benderovcov presunujú sa väčšinou západným smerom. V noci na 20. januára 1946 prišlo asi 50 benderovcov do Wole Wyżnej a Nižnej, kde sa zdržali do úsvitu. Ďalej upozornili obyvateľstvo, aby sa nezdržiavalo v horách, lebo je tam ohrozené. Po dobu pobytu v obciach zaistili sa po okrajoch dediny strážnymi. Krátko po odchode týchto skupín do Wole Wyznej prišlo asi 60 poľských vojakov, ktorí sa tam ubytovali. Dňa 28. januára boli zistené skupiny UPA v nasledujúcej sile: Wislok – 600, na Poľane – 300, v okolí Bukowa a Wisloku – 600, tam je pravdepodobne ich štáb. O podpálení obce Wislok boli zistené nasledujúce podrobnosti: obyvateľstvu bolo zakázané zachraňovať svoj majetok, kto prestúpil zákaz, bol zbitý alebo zastrelený. V obeť padlo 7 mŕtvych, 4 ťažko zranení. 38 domov úplne zhorelo. Poľská hliadka v sile asi 13 mužov, vyslaná do priestoru Wislok je nezvestná.

Dňa 25. januára 1946 bola prestrelka väčšieho rázu v priestore Jaslo – Wislok na poľskej strane straty činili 7 mužov. Poliaci použili aj mínometov. V priestore Wislok bola zasadená 1 pešia rota, ktorá ustúpila pred presilou jednotiek UPA.

V priestore Przemysel³ bolo vypáleno 7 obcí, a to zčasti poľskými vojskami zčasti jednotkami UPA.

V Jasliskách sú dvaja poľskí poručíci, jeden je veliteľom pohraničnej jednotky v sile 50 mužov, druhý je osvetovým dôstojníkom. Jeho úlohy sú pravdepodobne spravodajské. Poručík Dančák, veliteľ pohraničnej stráže v Jeslí⁴, zbehol. Dôvod bol údajne, že bol predvolaný na veliteľ-

stvo z podozrenia pre odcudzenie zbrane. Menovaný je strednej postavy, okrúhlej tváre, asi 26 ročný /presný dátum zbehnutia nie je zistený/.

V obci Lupkow je pohraničná stráž v sile 30 mužov pod velením poručíka. Príslušníci tejto stráže tvrdia, že v ich priestore sa doposiaľ neobjavily žiadne skupiny UPA. Poľské jednotky majú zvláštne oddiely, tzv. „Karné expedície“ Príslušníci tejto chodia v civilnom odeve, iba plašte majú vojenské. Vyzbrojení sú údajné vlastnými zbraňami, ktoré dostali roku 1939. Tieto jednotky sú najväčším postrachom pre ukrajinské obyvateľstvo v Poľsku pre neľudské zaobchádzanie s nimi. Dňa 28. januára 1946 Dimitrij Kučeriak, Ukrajinec, ilegálne prekročil naše štátne hranice. Zpäť sa vrátiť nechce, pretože Poliaci vystrieľali jeho rodinu a zapálili celú jeho rodnú obec Karlekyv⁵. V domoch zhorelo údajne 60 ľudí a 250 bolo zastrelených. Zbytok obyvateľstva poľskí vojaci odviekli so sebou /boli to údajne jednotky 25. peš. pluku poľského/. V minulých dňoch, dátum presne nezistené, údajne došli do Sanoku dva poľské pešie pluky, a to 25. a 26. pluk, odkiaľ majú podnikať bojové akcie proti UPA.

Dňa 23. januára 1946 bola v obci Zubenska⁶ zranená výstrelom z pušky Mária Konchalová, ktorá prešla naše štátne hranice a dnes sa nachádza v štátnej nemocnici v Humennom na liečení.

Ďalej bolo mi hláseno, že benderovci sa delia na dve skupiny – benderovci idealisti, ktorí bojujú za samostatnú Ukrajinu a jednotky složené z Ukrajincov, podporované Rusmi, vyzbrojené ruskými zbraňami, k dispozícii majú ruské auta, ktoré údajne majú bojovať proti benderovcom idealistom.

V okolí Sanoku boli sosbieraní obyvatelia ukrajinskej národnosti, naložení do vlaku a mali byť odtransportovaní do Ruska. Benderovci aby tomu zabránili na rieke San železničný most vyhodili do vzduchu. Pri tejto akcii bol zastrelený jeden major z NSZ.

Správy neoverené, v overení sa pokračuje.

Anton 3 hlási:

Dňa 8. 1. 1946 veliteľ Anton-3 na vyšší rozkaz nadviazal spojenie s ruskými pohraničnými jednotkami, veliteľ týchto jednotiek tvrdí, že na ich území nie sú žiadne benderovské skupiny. Podľa výpovedi prebehlíkov zo ZU, obyvateľstvo by si prialo, aby Zakarpatská Ukrajina bola pripojená nazpäť k ČSR, nakoľko tam je dnes bieda.

Oddelenie FS zo Zboja, ktorému prislúcha do rajónu N. Sedlica, Uličské Krivé, nekoná obchádzku hranice pravidelne.

Prednosta oddelenia OBZ:
[nečitateľný podpis]

¹ Zrejme Wola Michova.

² Asi Rawka.

³ Przemyśl

⁴ Jasiel

⁵ Karlików

⁶ Zubeńsko

[118]

Čís.: 36 Dôv.zprav.1946.

Humenné, 31. januára 1946.

Vec: Situačné hlásenie z priestoru

ANTON /Starina/ – predloženie.

Podľa rozdeľovníka.

A./ Vlastné pohraničie:

Obyvateľstvo má nedostatok peňazí, keďže je značná nezamestnanosť. V dôsledku toho často si nemôže vybrať ani prídely potravín a ostatných článkov dennej potravy. Ceny týchto článkov nie sú presne určené, aspoň nie spôsobom kontrolovateľným verejnosťou, takže obchodníci si určujú ceny sami. Všeobecne je nálada obyvateľstva napriek týmto ťažkostiam dobrá.

Napriek prísnemu zákazu prechádza obyvateľstvo z našej strany do Poľska a naopak za účelom pašovania. Z Poľska sa pašuje najmä soľ, do Poľska cukor. Trestné sankcie pre pašeráctvo sú príliš mierne a preto treba tieto sprísniť, aby pašeráctvo bolo znemožnené, keďže v rámci tohto prenášajú sa zprávy z nášho pohraničia do Poľska.

Obyvateľstvo ukrýva napriek opakovaným upozorneniam a vyhláškam /vybubnovaniu/ ešte stále zbrane, ktoré sú schované väčšinou v lesoch. Medzi zbraňami sú aj ľahké guľomety a ručné granáty.

Vnútropolitická situácia je teraz trochu nejasná, pôvodná absolútna väčšina KSS po objavení sa benderovcov prestala, čo treba pripísať protikomunistickej propagande uvedených. Všeobecne badať v politickom smýšľaní pohraničného obyvateľstva nerozhodnosť.

Od doby príchodu čs. armády do pohraničia benderovci už nenavštevujú pohraničné obce, aspoň nie vo väčších tlupách. Obyvateľstvo je preto vďačné armáde a má k nej väčšinou kladný pomer.

Cudzie pohraničie:

Podľa zpráw získaných od konfidentov badať v poľských pohraničných obciach u benderovcov značný ruch, keďže sa pripravujú k obrane

proti poľským vojskám, ktoré údajne majú zaberat' ukrajinské obyvateľstvo. Benderovci vraj vyhadzujú mosty, jednak aby znemožnili poľskej armáde postup, jednak aby znemožnili odsunutie ukrajinského obyvateľstva. Zásobujú sa z miestnych zdrojov, ale je veľmi rozšírená zpráva, že dostávajú zásobovanie lietadlami. Benderovci rozšírili zprávu, že sa budú brániť proti Poliakom za každú cenu a keby sami na to nestačili, volajú na pomoc čs. armádu, aby obsadila toto územie.

Početnú silu benderovcov v Haliči možno odhadnúť asi na 10 000. Celkove ich má byť asi 50 000. Podľa ich propagandy je ich zámerom „biť Červeného kata.“ T.č. sú vraj boje medzi benderovcami a Poliakmi u Lyska¹. Z Baligrodu boli Poliáci údajne vyhnaní. V obci Wetlina sú údajne 2 roty benderovcov, každá má vraj po 160 mužov. V obci Berehy býva kpt. Meran, veliteľ jednej roty. V obciach Kobelsko a Javoreň² sú ranení benderovci. Asi pred 10 dňami prišli benderovci k starostovi obce Lišna a spálili soznam Ukrajincov, ktorí mali byť vysťahovaní. Údajne mali prísť do obcí Ruské a Veľká Poľana po 15. januári 1946 nejakí benderovci za účelom získavania zpráw. Zpráva sa zdá byť pravdivá, keďže bola všeobecne rozšírená zpráva, že čs. armáda dňa 15. januára 1946 opustí pohraničie.

Z obce Nová Sedlica počuť z ruskej strany hukot motorových vozidiel. Pravdepodobne shromažďujú sa tam jednotky ČA k akciám proti benderovcom.

V Novej Sedlici býva Helena Priatková, ktorá údajne mala a snáď ešte aj má styky s benderovským kapitánom. Prípád sa vyšetruje.

Do chaty pod Skalkov dochádzajú častejšie benderovci. V chate býva vdova Maťašovská so svojimi dvoma dcérami a sluhom. Tieto osoby boli vypočúvané, zatiaľ bez výsledku. Sú pod pozorovaním.

Situácia vlastných jednotiek:

a/. Disciplína je napriek zásobovacím a materiálnym nedostatkom dobrá.

b/. Zdravotný stav mužstva je uspokojivý. Okrem už hláseného prípadu škvrnitého týfu vážnejšie onemocnenia sa nevyskytli. Dňa 23. januára 1946 boli všetci príslušníci ANTONa očkovaní proti škvrnitému týfu a bolo prevedené odhmyzenie mužstva ubikácií.

c/. Zdravotný stav zvierat nezmenený.

d/. Zásobovanie: už hlásené nedostatky, najmä nedostatok soli.

e/. Požiadavky: treba prideliť 2 telef. prístroje ako náhradu za pokažené. Bolo by výhodné uzavrieť so smluvným dodávateľom mäsa podobnú smluvu ako u skupiny Vojtech. Pre pom. proviantného treba prideliť bezpodmienečne váhy pre rozdeľovanie proviantu rotám, keďže v celom ubytovacom mieste niet váh.

Dostane: HSOBZ, OSOBZ-4, JÁNOŠÍK.

Prednosta oddelenia
šapt. pech. Anton Kriva

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 177.

¹ Leska

² Zrejme Kobylec a Jaworze.

[119]

Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava.

Bratislava, 4. február 1946.

Číslo: 337/Taj.1.odd.1946.

Vec: Mimoriadne opatrenia na
sev.vých. Slovensku – žiadosť
o vyhlásenie.

Povereníctvo pre vecí vnútorné
do rúk p. Dr. Koržinského,
B r a t i s l a v a.

Veliteľstvo 4. oblasti na základe správ o možnosti ústupu benderovcov na naše územie následkom úspešných očisťovacích akcií poľskej vládnnej armády proti Benderovcom nariadilo voj. posilnenie tohto priestoru.

Vojenský veliteľ tohoto priestoru pplk. gšt. Stanek žiada pre udržanie poriadku, aby bol v prípade potreby splnomocnený vyhlásiť rôzne sostrené opatrenia v okresoch: Sobrance, Snina, Humenné, Medzilaborce, Svidník, Stropkov a Bardejov tak, aby mohol všetkým i civ. politickým úradom vydať potrebné rozkazy, pretože politické orgány a bez. orgány dosiaľ neprejavili dostatočne energický postoj proti týmto bandám a jednak sa dopustily rôznych pokleskov vôči civ. obyvateľstvu hlavne v zásobovaní.

Voj. veliteľ žiada plnú moc:

1/ k zamedzeniu cudzej špionáže v prospech benderovcov a Poľska,

2/ k zabráneniu pašovania zbraní benderovcom, čo sa prevádza so strany nášho obyvateľstva výmenou za soľ,

3/ k zabráneniu prechovávanu benderovcov u obyvateľstva na čs. území,

4/ kvôli donúteniu obyvateľstva k vydaniu /zbraní, domové prehliadky/

5/ kvôli vyčisteniu spomenutých okresov od rozkladných a štátu nepriateľsky naklonených elementov,

6/ k zamedzeniu čierneho obchodu a vykorisťovania obyvateľstva, ktoré okrem holého života niema skoro ničoho.

Nakoľko vyhlásenie stanného práva neuznávam z rôznych dôvodov za účelné a je bezpodmienečne potrebné, aby tamojší veliteľ /voj./ bol žiadanou plnou mocou vybavený žiadam, aby tamojšie kompetentné poverenie na základe platných zákonov a nariadení urýchlene mi príslušné zmocnenie pre vojenského veliteľa zaslalo, alebo aby bol k voj. veliteľovi odoslaný civ. úradník Vášho rezortu vybavený patričnou právomocou, ktorý by veci patriace do civ. správy mohol na mieste riešiť a všetko potrebné zariadiť.

Za správnosť :
Náčelník štábu 4. oblasti
pplk. gšt. Elemír Polk

Veliteľ 4. oblasti :
brig. gen. Michal Širica v. r.

SNA Bratislava, f. PV – bezp., šk. 486, č. 131/1946.

[120]

Veliteľstvo Jánošík, 2. oddiel.
Čís.: 13/Taj.zprav.1946.
Vec: Zprávy od 5. do 8. februára
1946 – predloženie.

Humenné, 8. februára 1946.

Podľa rozdeľovníka.

1./ Zprávy z priestoru ELEMIR /Medzilaborce/:

A./ Zprávy z cudzieho pohraničia:

Do obce Jašílka /20 km SSZ¹ Medzilaborce/ prišla posila poľského vojska v sile asi 200 mužov. Dňa 2. februára 1946 bola prevedená výmena veliteľov /dôstojníkov/. V obce Gorlice /40 km s. Bardejova/ je údajne štáb jednotiek „Karna dispozícia“, t.j. jednotiek, ktoré prevádzajú trestné výpravy proti ukrajinskému obyvateľstvu. V uvedenom meste sústreďuje sa aj trofejný materiál. U Sanoku prepadli, alebo vyhodili do povetria jednotky UPA 2 transporty poľského vojska, pričom prišlo o život 80 poľských vojakov. Do obce Czeremcha /15 km sz Medzilaborce/ prišla dňa 2. februára 1946 dvojčlenná hliadka, na ktorú poľská posádka zahájila

paľbu. Hliadka nato utiekla smerom na Wolu Wyźnu. Do Czeremchy bol dňa 2. februára 1946 dopravený člen UPA, ktorého Poliaci zajali. Podľa výpovede poľských vojakov bol vypočúvaný za telesných múk, ale napriek tomu vypovedal iba, že ich jednotky sa neboja nikoho a že sú podporované z Veľkej Británie, ktorá im dodáva aj zbrane. Veliteľ pohraničnej stráže v obci Jasiel /10 km s. Medzilaborce/ por. Jarecki bol asi pred dvoma týždňami zajatý spolu s jedným desiatnikom jednotkami UPA: Po celý čas mali oči zaviazané, ale ináč sa s nimi veľmi dobré zachádzalo. Po týždni boli prepustení. Menovaný poručík bol vymenený ruským poručíkom. Podľa zpráw získaných od príslušníkov poľskej pohraničnej stráže zdržujú sa jednotky AK v priestore Rymanov² /34 km s. Medzilaborce/. Väčšie jednotky zdržujú sa údajne v priestore Warszawa a Lublin. Jednotky AK sú vraj podporované Angliou a Amerikou. Medzi poľským vojskom je rozšírená zpráva, že Američania platia každému príslušníkovi AK mesačne 7 USA dolárov v americkej mene. V Rymanove pred dvoma týždňami bol jednotkami AK zastrelený kapitán ČA.

[...]

2. Zprávy z priestoru VOJTECH /Snina/:

A./ Zprávy z cudzieho pohraničia:

Jednotky UPA premiestnily sa znova do obce Balnica /6 km severne Telepovce/. Zdržujú sa v tomto priestore v menších tlupách po 6 – 10 mužov. Silnejšie jednotky UPA boli hlásene z obce Smolnik /12 km s. Telepovce/. Poľské jednotky z obce Wola Michova veľmi sa obávajú týchto jednotiek UPA, preto hliadkujú smerom na Smolnik iba na veľmi krátku vzdialenosť. Okolie svojich ubikácií vo Woli Michovej Poliaci zamínovali.

B./ Zprávy z vlastného pohraničia:

[...] Dňa 5. februára 1946 došiel do obce Telepovce poľský príslušník Michajlo Sučko, ktorý priniesol tlačivo vydané UPA „Deklarace průvodu organizace ukrajinských nacionalistů po ukončení druhé světové války v Evropě“.³ Podľa výpovedi menovaného dostal toto tlačivo od UPA v obci Cisna, s výzvou aby ho odovzdal čs. veliteľovi v Telepovciach.

[...]

3. Zprávy z priestoru ANTON /Starina/:

A./ Zprávy z cudzieho pohraničia:

V priestore Wetlina – Smerek bol zaistený väčší pohyb UPA smerom na severozápad. Podľa výpovede dvoch maďarských vojakov, ktorí ušli so sovietskeho zajatia, zdržovalo sa v obci Wetlina /12 km s. Zboj/ asi 800 až 1000 príslušníkov UPA: Vyzbrojení sú čs. guľometom vz. 26, nemeckým guľometom vz. 42, maďarským 1. guľ. a samopalmi. [...]

5. Zprávy od IFS Medzilaborce:

A./ Zprávy z cudzieho pohraničia:

Dňa 19. januára 1946 došlo v priestore južne od Sanoku k srážke medzi poľským vojskom a UPA. Poľské vojsko malo za úkol obklúčiť pohorie južne od Sanoku /pravdepodobne priestor záp. od Baligrodu/, kde sa mala zdržovať väčšia jednotka UPA. Poľské vojsko bolo na pochode prepadnuté jednotkami UPA, pričom padlo 42 poľských vojakov a 1 poručík, 100 – 200 bolo ranených. Medzi ranenými bol aj poľský major a kapitán, ktorí, keď ich UPA chcela zajať, zastrelili sa. UPA zajala 50 poľských vojakov. Straty UPA 6 mŕtvych a 15 ranených. UPA ukoristila 6 mínometov, 5 guľometov a väčšie množstvo pušiek a pištolí.

V dňoch 21. až 23. januára vysťahovalo poľské vojsko v priestore Sanok obyvateľstvo ukrajinskej národnosti. Vysťahovanie bolo prevedené násilím, domy Ukrajincov zapečatené a oni samotní odovzdaní ruskej presídľovacej komisii. Táto prijala však len tých, ktorí prehlásili, že sa vysťahujú dobrovoľne. Ostatným bola odobraná batožina a potom ich vrátili. Do svojich domov sa ovšem vrátiť nemohli, keďže tam ich poľské vojsko už nepustilo. Preto väčšina z nich utiekla do hôr a tam sa pridala k UPA.

V obci Lupkow, bol dňa 22. januára 1946 zaistený ruským vojskom, ktoré bolo oblečené v poľskej voj. rovnošate, tamojší veliteľ pohraničného vojska, pretože verejne prehlásil pred obyvateľstvom, že on nie je terajší komunistický vojak, ale starý poľský AK. Terajší nový veliteľ je v hodnosti majora, prikomandovaný z Komanczi – Poľsko. Je to ruský dôst. v poľskej rovnošate. Veľmi horlivo sa učí čítať a písať po poľsky, je energický a prísny. Poliakom sa nepáči, jeho rozkazy ignorujú.

Dňa 23. – 24. I. 1946 poľské vojsko vyhánalo ukrajinské obyvateľstvo z mestečka Sanok, Baligrod a Nova Zaguš⁴. Kde sa obyvateľstvo postavilo na odpor, poľské vojsko páľilo dediny, do obyvateľov, ktorí hasili svoje domy, bolo strieľané guľometmi a ranených nechávali zomierať upálením. Mnoho obyvateľov ušlo do hôr, kde sa pripojilo k Benderovským skupinám.

Okolo 4. februára 1946 notársky úrad s personálom ako aj milícia z obce Wola Michowa /15 km jz. Baligrod/ stiahli sa do Lupkova, keďže v uvedenom priestore očakávali tuhé boje poľ. vojska s Benderovcami.

V meste Przemysl mosty cez San sú vyhodené. Východnú časť mesta majú obsadenú Benderovci, západnú poľ. vojsko.

Dňa 23. I. 1946 prišiel do obce Surowica a Moszczaniec /18 km j. Rymanow/ voj. poľský oddiel, kde miestnym obyvateľom vojaci zobralo kone, kravy, ovce, šatstvo atď. Podobný trestný oddiel prišiel dňa 24. I. 1946 do obce Wislok Wk. Zapálili dom Andreja Betlyja, menovaného

postrelili na ľavej ruke, zastrelili mu štyrročnú dcérku a postupne zapálili 36 domov. Dobytok a šatstvo sobrali. 6 civilov bolo zabitých a 4 poranení. Vojaci hovorili po poľsky a boli medzi nimi aj civili. Výprava došla do obce o 10. hodine a odišla okolo 15. hod.

Z 24. – 25. I. 1946 bola spálená obec Karlikow /16 km jz. Sanok/. 30 civilistov bolo mŕtvych a viac ranených. Obec až na dva domy ľahla popolom.

Z priestoru Wislok Wk. – Czystohorb uteká obyvateľstvo do hôr, prekračuje čsl.-poľské hranice a hľadá na našom území úkryt, lekársku pomoc a osobné bezpečie.

Dňa 30. I. 1946 bola do základov vypálená obec Duszatyn /18 km VVS⁵ Medzilaborce/. Zhorela tiež pila a mnoho civilov bolo zajatých.

Uvedené akcie poľskej armády proti ukrajinskému obyvateľstvu boli prevedené zato, že obyvateľstvo podporovalo Benderovcov, zdráhalo sa odovzdať predpísaný kontingent potravín, alebo sa postavilo na ozbrojený odpor proti vysťahovaniu.

Proti ČSR neprevádza sa z poľskej strany žiadna propaganda.

Dostane: HSOBZ, OSOBZ – 4 a vel. Jánošík.

Prednosta oddelenia:
škpt. Anton Kriva

VHA Bratislava, f. Operace Banderovci, šk. 78, inv. č. 371.

¹ Severne-severozápadne

² Rymanów

³ Publikuje sa ako dokument č. 180.

⁴ Asi Zagórz.

⁵ Východne-severovýchodne

[121]

O d p i s.

ÚRAD PREDSEDNÍCTVA SBORU POVERENÍKOV

Číslo: 124/dôv.-1946.

Bratislava, dňa 13. februára 1946.

Vec: Národná bezpečnosť na severo-
východnom Slovensku /okres Humenné,
Snina, Medzilaborce/ – závary.

D ô v e r n é.

Povereníctvo vnútra
v B r a t i s l a v e .

Veliteľstvo pre ZPÚ v Humennom svojou správou zo dňa 24. januára 1946 číslo 24 taj./1946 hlásilo nasledovné:

„Národná bezpečnosť na severovýchodnom Slovensku /okres Humenné, Snina, Medzilaborce/ neplní riadne a svedomite svoje povinnosti a všetky úkoly na ňu kladené vykonáva ledabyle a povrchrne. Ačkoľvek na území severovýchodného Slovenska sa potuluje mnoho ľudí pochybnej povesti, čo pravdepodobne stoja v službách Benderovcov, NB kontrolu neprevádzala a teraz len povrchrne, takže som bol prinútený touto kontrolou poveriť vojsko.

Väčšina príslušníkov NB je apatická a ľahostajná k vykonávaniu služby a hlavne ich nevšímavosť pramení z nespokojnosti jednak z povyšovaním a jednak z premiestňovaním. Počť medzi väčšinou príslušníkov NB sťažnosti, že mnohí boli povýšení, ačkoľvek nemali žiadnych zásluh a že mnohí, čo učastnili povstania a pracovali proti Nemcom a fašistom, boli opomenutí /týka sa to hlavne strážmajstrov/.

Na severovýchodné Slovensko malo prísť 12 nových veliteľov staníc NB, dosiaľ však prišli len 3 a o ostatných 9 nie dosiaľ nič počť. Podľa dosiaľ získaných správ už 9 veliteľom, čo mali prísť na severovýchodné Slovensko, vydané dekréty na ich premiestnenie boli zrušené.

Príslušníci pohotovostného oddielu, ktorý ma stanovisko v Humennom, prišli polovojensky a polocivilne vystrojení, takže skutočne nikto nevie či sú to četníci alebo nejakí pobehaji, posháňaní Boh vie odkiaľ. Pohotovostný oddiel NB má byť pripravený na zásah, keď by sa niečo stalo, ovšem má len 2 dopravné prostriedky a to v chatrnom stave.

Stanice NB nie sú skoro ničím vybavené, služobné pomôcky chýbajú, správna agenda sa robí z hlavy, ubytovanie je mizerné, takže podľa toho vyzerá i úradovanie, resp. konanie služby.

Väčšina príslušníkov NB miesto služby sháňa si životné potreby.

Hlavné veliteľstvo miesto, aby poslalo sem spoľahlivých príslušníkov NB, komandovalo niekoľkých členov, ktorí boli známi ako stúpenci tiso-vsko-tukovského režimu a fašizmu.

Z toho všetkého je vidieť, že chyba je u Hlavného veliteľstva NB v Bratislave a že sú tam ľudia, ktorým zvlášť mnoho nezáleží na konsolidácii pomerov a verejného poriadku a že buď nie sú hodní zastávať tak vysoké a zodpovedné miesta /funkcie/ alebo sú neschopní a nespoľahliví.

Neviem, kto sa bude musieť jedenkrát z toho všetkého zodpovedať.

Ak nebude v dohľadnej dobe zjednaná patričná náprava, som pevne rozhodnutý nechať celú Národnú bezpečnosť v okrese Humenné, Snina, Medzilaborce odzbrojiť a nahraďiť vojskom, t.j. orgánmi OBZ, so-silnenými zvláštnymi vojenskými jednotkami.“¹

To sa Vám dáva na vedomie a cieľom sjednania čoskorej nápravy.

O výsledkoch Vášho pokračovania podajte sem urýchlene zprávu.

Na vedomie dostane Veliteľstvo pre ZPÚ k prípisu číslo 24/taj.1946.

Šéf úradu:
Dr. Clementis, v.r.²

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 51, inv. č. 175.

¹ Uvedená správa veliteľa vojenskej skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska pplk. gšt. Jána Staneka bola adresovaná Hlavnému štábu československej armády, Hlavnej správe OBZ, štátnemu tajomníkovi gen. M. Ferjenčíkovi, náčelníkovi štábu 4. vojenskej oblasti a Oblasťnej správe OBZ ako hlásenie, Predsedníctvu zboru poverenikov SNR – na vedomie a so žiadosťou o nápravu. (VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.)

² Vladimír Clementis (1902 – 1952) – československý politik, poslanec, právnik, prekladateľ a spisovateľ, člen KSČ (1924 – 1940 a 1945 – 1951), člen ÚV KSČ (1949 – 1951). Od apríla 1945 štátny tajomník a v rokoch 1948 – 1949 minister zahraničia ČSR. V roku 1952 bol v procese s tzv. Protištátnym sprisahaneckým centrom pod vedením Rudolfa Slánskeho odsúdený na smrť a popravený. V roku 1963 bol rehabilitovaný.

Povereníctvo vnútra VI. odbor.

Čis. jedn.: 1669-II/1-1946.

Bratislava 14. február 1946.

Vec: Odhalenie protištátnych organizácií
na Slovensku

Odpoveď na čis. jedn.
966/88-46 sekr.

D ô v e r n é !
Veľmi súrne !

Prílohy: 1.

Pán povereník vnútra
B r a t i s l a v a .

Na tamojší prípis č.j. 966/88-46 sekr. zo dňa 4. februára 1946 hlásim toto:

V druhej polovici min.[ulého] roku sa vyskytly jednotlivé lupičské a pašerácke tlupy na severo-východnom okraji Slovenska, ktoré ako „benderovci“ terorizovali naše obyvateľstvo. Počet týchto tlúp, ktoré len občas prechádzaly naším územím a tu sa trvalo nezdržovali, sa nedá s určitosťou udať pre pohyblivosť týchto skupín. Odhaduje sa však na 50 000 mužov, ktorí sa objavovali v skupinách od 20 – 500 ľudí v našich obciach, kde drancovali a tiež vraždili.

Súčasne s týmito tlupami sa začali objavovať na západnom Slovensku „Biela garda“ a „Bieli partizáni“.¹ Prakticky začali vystupovať v septembri 1945, keď pri Bánovciach, Trenčíne a Topolčanoch boli zistené menšie ozbrojené tlupy.

Zvlášť v septembri 1945 bola zistená tlupa 23 rôzne ozbrojených uniformovaných chlapov, ktorá v polnoci prešla trojstupom cez obec Zliechov, okres Ilava a aj neskôršie boli videní asi 15-ti chlapi ozbrojení automatmi, v tamomšom okrese. Stopovanie po týchto nemalo zatiaľ kladného výsledku.

Ďalšia skupina ozbrojených mužov bola videná v okrese Kys.[ucké] Nové Mesto a Považská Bystrica.

Zprávy o týchto tlupách pochádzajú síce z vierohodných prameňov, avšak keďže nebola doteraz zistená žiadna pozoruhodnejšia činnosť týchto ozbrojených skupín, treba všetky zprávy v tomto smere brať s istou rezervou a každopádne dá sa povedať, že zatiaľ nejde o väčšiu súvislú akciu.

Úhrnom sa teda o tlupách na Slovensku dá sa ustáliť toto:

a/ Tlupy Ukrajinskej povstaleckej armády a Armije Krajowej sa na území Slovenska vôbec neobjavovali, ale len benderovské tlupy, ktoré

sa skladaly z rôznych živlov s poľského pohraničia a využívajúc prechodné nevyjasnené pomery, drancovaly obyvateľstvo. Vojenským zaistením hraníc benderovská otázka na Slovensku sa zlikvidovala.

b/ Tlupy „Bielych“ ako „Biela garda“ a „Bieli partizáni“ boli videní na západnom Slovensku v ojedinelých prípadoch a nepredstavujú zatiaľ skutočné nebezpečenstvo.

Podrobnosti o tlupách vysvitajú z priloženého odpisu zprávy vo veci ilegálnej činnosti ozbrojených podvratných živlov na Slovensku, zaslanej dňa 11. februára 1946 Prezídiu povereníctva vnútra k číslu 301/10-1946.

Pasívne zachovanie sa členov NB bolo zistené počas vraždy v sninskom okrese a vec bola daná na vyšetrenie v smysle tam. príkazu č.j. 2088-1-1946 zo dňa 30. januára 1946 a zpráva bude predložená v stanovenej lehote dodatočne.

Iné prípady pasívneho zachovania sa členov NB zatiaľ neboly hlásené, je však možné, že členovia NB, ktorí sú väčšinou len v počte 2 – 5 mužov na jednotlivých staniciach, sa nepostavili na odpor proti bandám, ktoré boly vždy v mnohonásobnej presile a silne ozbrojené automatmi, naproti tomu naše orgány maly len pušky a pištole.²

Zvýšenie stavu členov NB zatiaľ nebolo možné pre nedostatok vycvičených a zapracovaných síl, nakoľko značná pozornosť sa musela venovať južnému pohraničiu.

Službukonajúcim členom NB boly vydané patričné rozkazy:

č. 1358/45 zo dňa 7. septembra 1945: „Pytliactvo – preventívne opatrenia, stíhanie a trestanie“.

č. 397-zprav.1945 zo dňa 17. decembra 1945: „Zaistenie bezpečnosti v spolupráci jednotiek ČA s jednotkami čs. brannej moci a NB“.

č. 263-1-zprav.1945 zo dňa 7. januára 1946: „Zaistenie pohraničného územia, – opatrenia“.

č. 567 zprav.1945 zo dňa 9. januára 1946 a č. 567-1/zprav.1945 zo dňa 9. januára 1945: „Stíhanie vojenských príslušníkov pohybujúcich sa ilegálne na území ČSR“.

Napriek tomu však orgány NB neboly v stave čeliť ozbrojeným tlupám a preto boly zriadené i potrebné vojenské opatrenia. Príchodom voj. posádok do severo-východných slovenských miest a obcí sa otázka benderovcov aj skutočne likvidovala.

S veliteľstvom 4. oblasti je tun. úrad v stálom styku a ďalšie potrebné opatrenia sa bežne zariaďujú.

Prednosta VI. odboru
pplk. Viktorín Rudolf v.r.

Zpráva

vo veci ilegálnej činnosti ozbrojených podvratných živlov na Slovensku na príkaz Prezídia Povereníctva vnútra zo dňa 11. februára 1946, číslo 301/10-1946.

Od leta minulého roku začali sa objavovať benderovské tlupy na severo-východnom pohraničí Slovenska, asi na čiare: Svidník – Čertižné – Vydraň – Medzilaborce – Čabyny – Výrava – Vylágy³ – Telepovce – N.[ová] Sedlica – Zboj – Ulič. Najväčšia aktivita tlup sa javila v severo-východnom cípe Slovenska v priestore posledných troch obcí.

Pomenovanie „benderovci“ údajne sa vyvodzuje po ich vodcovi „prof. Benderov“, ktorý mal byť ich hlavným veliteľom.

Počet benderovcov, ktorí sa zdržovali na našom území nedá sa presne zistiť vzhľadom na ich veľkú pohyblivosť, avšak odhaduje sa na 50 000 osôb, jednotlivé tlupy od 20 – 500 osôb.

Hlavný príliv benderovcov bol s poľskej strany. Vzhľadom na to boli urobené bezpečnostné opatrenia a hlavne opatrenia z vojenskej strany.

Po zaujatí pozícií čs. vojska benderovci úplne prestali prechádzať na naše územie. Zato však v Poľsku šarapatia v nezmenšených rozmeroch. UPA a AK /Ukrajinská povstalecká armáda a Armija Krajowa/ sídli západne od rieky San a hlavne južne od Sanoka blízko hraníc SSSR. Sú vojensky organizovaní a veľmi dobre vyzbrojení. Rekrutujú sa prevažnou väčšinou z tamojšieho obyvateľstva ukrajinskej národnosti, ktoré sa k nim hŕne pre zlé životné podmienky v Poľsku a bezmocnosť vlády. Bojujú stále s regulárnou poľskou armádou, avšak poľské vládne vojsko nemá žiadneho bojového ducha, nakoľko s benderovcami sympatizuje a týchto tajne a všemožne podporuje.

Na ruskom území a hlavne Zakarpatskej Ukrajine bojujú proti nim aj ruské oddiely, nakoľko cieľom benderovcov je boj proti komunizmu a Židom, ako aj osamostatnenie Ukrajiny. Ich nádej spočíva hlavne v tom, že na jar vypukne vojna medzi SSSR a západnými veľmocami a vo svojej propagande sa chvália podporou a sympatiou hlavne USA. Konkrétne bolo zistené, že zanechávali po sebe prázdne konzervy amerického pôvodu a platili často dolármi. Proti týmto povstalcem na poľskom území majú teraz byť nasadené dve poľské divízie a týmto prechádza vec úplne do kompetencie poľských a ruských miest.

Na naše územie UPA a AK neprechádzala. Využívali však tejto okolnosti rôzne lupičské a pašerácke bandy, ktoré pod známym názvom „benderovci,“ terorizovali, drancovali a tiež vraždili obyvateľstvo v se-

vero-východnom cípe Slovenska. K týmto sa v niektorých prípadoch pridali zločinecké živly zo sninského okresu, zvlášť keďže tamojšie obyvateľstvo žije v biednych pomeroch a nemá zárobkovej možnosti. Náprava môže byť učená zamestnávaním našich robotníkov na stavbe tunela pri Lupkove, okres Medzilaborce, kde pracuje asi 700 ľudí ruského trestaneckého tábora s priemerným denným zárobkom 200,- Kčs na osobu, alebo zamestnávaním obyvateľstva v lesnom hospodárstve a pri spracovaní dreva.

Príchodom čs. vojsk a dislokáciou 380 členov NB /medzi nimi novo-zriadený tzv. „lietajúci oddiel NB“⁴ so sídlom v Snine/ sa zamedzil skoro úplne ďalší ilegálny prechod našich hraníc lupičskými pašerákmi a poľským civilným obyvateľstvom, takže môžeme povedať, že od začiatku r. 1946 je otázka benderovcov na Slovensku úplne zlikvidovaná.

Zprávy z východného Slovenska sú negatívne až na tieto najnovšie poznatky:

Dňa 5. januára 1946 bol vypočutý Michal Makar z Kamenice n/Cir. [ochou], ktorý bol v zajatí benderovcov a udal, že koncom decembra 1945 benderovci mali svoj štáb v Nižnom Svidníku, odkiaľ riadili a podnikali akcie v priestore Krajná Poľana, Ladomírová, Barvínek⁵ a Svidník.⁶

Dňa 6. januára 1946 boli benderovci videní jediný raz tohto roku na východnom Slovensku, keď cez obec Kučín, okres Giraltovce prešla trojčlenná skupina ozbrojených benderovcov. Výčiny však neboli hlásené.

Dňa 13. januára 1946 strieľal dosiaľ nezistený páchatel' na členov finančnej stráže v Čertižnom, okr. Medzilaborce, avšak ich nezasiahol.

V okrese Trstená sa už minulého roku vyskytli ojedinelé ozbrojené skupiny a to v obciach Hladovka a Vitanova. Ešte dňa 5. okt. 1945 dostal Ferdinand Barsch, riaditeľ školy v Čadci výhražný dopis v benderovskom duchu, t.j. s protikomunistickou a anglofílskou tendenciou. Podpis bol „Biela garda – Uran“.

Dňa 18. januára 1946 sa znovu pokúšala 4-členná tlupa vniknúť na naše územie pri obci Vitanová, okres Trstená. Príslušníci tlupy boli väčšinou v civile a mali za klobúkom dlhé kohútie perá – rovné kosierky, takže sa dá predpokladať, že mohli byť maďarskej národnosti. Keď spozorovali, že naša hliadka NB zosilnená družstvom vojska zaujala palebné postavenia, stiahla sa bez boja do Poľska.

Dňa 26. januára 1946 zatklo OBZ v Humennom 6 osôb pre podozrenie zo spolupráce s benderovcami, medzi nimi dvoch gr.kat. farárov, ktorí napomáhali 4 benderovským dôstojníkom – kuriérom cestujúcich do Viedne a do Prahy s osobitným zatiaľ nezisteným poslaním.⁷ Dôkladné stopovanie po nich bolo zavedené, avšak dosiaľ bez kladného výsledku.

Ďalšie poznatky o tlupách sú hlásené z okresu Čadca.

Dňa 14. januára 1946 bola videná silne ozbrojená tlupa 5 mužov v katastri obce Turzovka, okres Čadca. Jeden z tlupy, poručík, vypytoval sa v českej reči miestneho občana Jána Sabelu na partizána Faturu, ktorého vraj musia dostať do rúk. Každý z nich bol ozbrojený automatom a pištoľou. Mali na sebe biele šaty a biele baranice. S týmto asi súvisí vžitý názov „bieli partizáni,“ užívaný na severo-západnom Slovensku, zatiaľ čo na Považí a na strednom Slovensku tlupy sa nazývajú „bielou gardou“ /možno v súvislosti s „Bielou gardou“ v porevolučnom Rusku/.

Tieto tlupy majú existovať hlavne v priestore Turzovka – Dlhé Pole, okres Čadca a je rozšírená zpráva, že tieto skupiny zakladá z fašistických živlov bývalý generál Prchala.⁸ Majú byť zásobované lietadlami, ako to naznačujú rôzne zprávy, avšak s určitosťou sa to nedalo zistiť. Napr. dňa 19. januára 1946 malo byť zhodených 6 – 8 padákov pri obci Červený Kameň – Lednice, okres Púchov n./V.[áhom] Rozšiřovatel' tejto zprávy Ján Bertan ju však nevedel hodnoverne doložiť a iných svedkov na túto okolnosť nebolo možno zistiť, takže sa musí brať s rezervou. Napriek tomu však pri tej istej obci /Lednica/ bola dňa 5. januára 1946 s istotou zistená tlupa troch mužov v čs. uniformách, ktorí sa miestneho občana Jozefa Vanču vypytovali na naše pomery, na komunistov a Židov. Toto bolo o pol noci a za dedinou. Do obce však ne išli. Ihneď zavedené stopovanie nemalo kladného výsledku.

Dňa 19. januára 1946 bola videná 4-členná tlupa v opustených bačoviskách zv. Mazúrová, pri Novej Bystrici, okres Kysucké Nové Mesto, ktorá prešla z Poľska na naše územie pri kóte 1173 – Javorina.

Ďalšie ozbrojené tlupy boli zistené v horách pri Topoľčanoch a Trenčíne.

Podľa zpráv rozšírených medzi obyvateľstvom topoľčianskeho okresu, majú sa tam zdržovať ozbrojené tlupy nezistenej sily od jesene 1945, podnes, ktoré sa skladajú jednak z príslušníkov nemeckej menšiny na Slovensku /napr. z Veľkého Poľa, Horných a Dolných Hámrov/, jednak z gardistov a iných živlov. Takto sa chcú vyhnúť odsunu Nemcov, poťažne pred postavením pred ľudový súd. Konkrétne bola zistená menšia ozbrojená tlupa pri obci Klíž, okres Topoľčany, ktorá sa trvale zdržuje v Inoveckých horách, blízko obce Skýcov, okres Topoľčany.

Aj v trenčianskom okrese sa vyskytli ozbrojené tlupy.

Ešte v novembri 1945 sa zistili rôzne protištátne nápisy na domoch a hradských v okolí Trenčína. Zistilo sa, že táto propaganda vychádza od istej skupiny teroristov bielej gardy v Záblatí, okres Trenčín. Podarilo sa medzi nich vpašovať jedného dôverníka, ktorý im pomocou príslušných úradov predal jeden automat za 500,- Kčs a rôzne potraviny. Týmto sa zistila ich sieť, ako aj, kto prechováva zbrane a kto pre nich pracuje.

Takto sa tiež zistilo, že dňa 10. novembra 1945 dali do prevádzky čiernu vysielaciu, ktorá však pre technickú nedokonalosť dávala len pokusné signály, na zachytenie celej akcie sa vec ďalej pozorne sleduje a vo vhodnom čase bude zakročené proti páchatelom.

Prehľad vývinu tlúp na strednom Slovensku:

Dňa 18. septembra 1945 boli videní dvaja ozbrojení mužovia v civilile pri obci Trebichava, okres Bánovce.

Dňa 23. septembra 1945 skupinka 6 ozbrojených mužov, čiastočne v civilile, čiastočne v maďarských uniformách, pri obci Omšenie, okres Trenčín.

Dňa 30. septembra 1945 sa zistila 12 – členná tlupa na samote Zlobinie pri Slatinke, okres Bánovce n./Bebr.[avou] Všetci boli v nemeckých rovnošatách.

Dňa 20. októbra 1945 bola rozšírená správa medzi obyvateľstvom, že „bielych partizánov“ v okolí obcí Petrova Lehota, Omšenie a Dolná Poruba /okr. Trenčín – Ilava/ organizuje nejaký význačný človek, zdržujúci sa v Tatranskej Polianke.

V topoľčianskom okrese sa dlhší čas pohybovala tlupa pod vedením istého Pištu Bazila. Proti tejto tlupe podnikla dňa 14. okt. 1945 tamojšia stanica NB očistovaciu akciu za asistencie čaty vojska, ktorá však nemala kladného výsledku.

Dňa 27. novembra 1945 podarilo sa OBR – Nitra zadržať bielych gardistov Františka /Pištu/ Bazila a Petra Kuceka, ktorých prípad sa ešte vyšetruje.

Dňa 18. decembra 1945 boli zistení 6 ozbrojení mužovia pri obci Brvnište, okres Považská Bystrica, ktorí odišli do obce Stupné.

Dňa 19. decembra 1945 pred polnocou prešla v trojstupe 23-členná automatmi ozbrojená jednotka cez obec Zliechov, smerom na Košecké Rovné, okres Ilava. Členovia jednotky mali na sebe nemecké, maďarské a slovenské uniformy a hovorili medzi sebou po nemecky, maďarsky a slovensky.

Po polnoci, teda už dňa 20. decembra 1945 išli za nimi traja pištoľami ozbrojení mužovia v uniforme četníckej, ktorí však neprišli na tamojšiu stanicu NB a podľa všetkých náznakov tiež patrili k spomenutej jednotke „bielych.“

Dňa 21. decembra 1945 podal OBR – Zlaté Moravce vysvetlenie vo veci tamojších bielych partizánov, údajne takýto vôbec neexistujú, ale ide o obyčajných pašerákov, ktorí často nosia vojenské uniformy. Z toho ľudia vraj spravili mytos o bielych partizánoch.

Dňa 22. decembra 1945 však isté naše orgány počas služobnej cesty osobným autom zažili toto:

Od Považskej Bystrice po Žilinu dostávali stále defekty, nakoľko cesta bola posypaná drobnými kľincami. Keď auto opravovali, varovali ich miestni obyvatelia, aby sa tam dlho nezdržovali, lebo sú tam vraj partizáni, ktorí prepadávajú obce a sú sústredení v Milochovskej doline pri Považskej Bystrici. Pred Starou Žilinou počuli v lese prudkú paľbu a detonácie ručných granátov. Zpäť cestoval už len jeden náš orgán a zažil toto: pred kľavianskym tunelom sa pred ním zvalil na cestu veľký balvan. Zistil, že balvan bol shodený zo skaly pomocou brvna, ktorého bolo použité ako páky. Na tom istom mieste, kde pri prvej ceste dostal defekt, opäť dostal defekt zapríčinený drobnými kľincami. Počas opravy bol prepadnutý paľbou z automatov z blízkeho lesíka a jeho auto bolo viac rázy zasiahnuté. Nato pokračoval v jazde na prázdnych gumách.

Dňa 22. decembra 1945 bola videná skupina 13 – 15 chlapov v rôznych uniformách ozbrojenými automatmi pri Košeckom Podhradí okres Ilava.

Dňa 24. decembra 1945 sa zistila ďalšia skupina 12 mužov s automatmi, z toho 4 v uniforme NB /četníckej/, ostatní v civile. Tieto zprávy boli rozširované a ohlásené NB tamojšími obyvateľmi síce serióznej povesti, avšak od tej doby neboli zistené novšie poznatky, takže je podozrenie, že takéto zprávy istí ľudia úmyselne rozširujú, aby znepokojovali obyvateľstvo. Pritom sa musí vziať do úvahy aj tá okolnosť, že v danom prípade ide o neprístupný horský kraj, kde sa ľahko a na dlhšiu dobu môžu ukryť ilegálne živly, ako napr. nemeckí vojaci, ktorí utiekli v decembri 1945 z ruského transportu v počte asi 2000 a ktorí sa chcú dostať cez Slovensko do Rakúska. Niektorí z nich už boli chytení pri Ilave a odovzdaní OBZ. Medzi nimi boli i dvaja poručníci.

Dňa 5. januára 1946 boli zistení traja ozbrojení muži v čs. uniforme medzi D.[olnou] Breznicou a Lednicou, okres Púchov, ako už uvedené, ktorí zisťovali naše vnútorné pomery.

Dňa 31. decembra 1945 boli videní dvaja ozbrojení chlapi na ceste z Brvnišťa do Stupného, okres Považská Bystrica a dňa 8. januára 1946 boli opäť videní, keď prešli cez obec Papradno, smerom na hory „Javorníky.“ S miestnymi občanmi hovorili po slovensky.

Dňa 24. decembra 1945 /na Štedrý večer/ bolo pri Papradne počuť strelbu z rôznych peších zbraní, ako z pušiek, automatov, guľometov, ba dokonca aj z mínometu.

Dňa 21. decembra 1945 boli dvaja neznámi páchatelia vyrušení pri krádeži ošípanej v Považskej Teplej, okres Považská Bystrica. Keď miestni občania pokúsili sa krádeži zamedziť, začali na nich strieľať z revolveru a utiekli do hôr zv. Veľký Manin.

Okrem tohto činu zatiaľ neboli hlásené nijaké väčšie výčiny týchto tlúp, takže ich zásobovanie ostáva nevyjasnené, nakoľko dodávky lie-

tadlami zatiaľ s istotou konštatované neboli. Všetky opatrenia na ich dopadnutie boli zariadené orgánmi NB, ako aj vojskom.

Keďže sa tlupy viac nevyškylali, boli vojenské hliadky stiahnuté dňa 22. januára 1946 z Ilavy, Zliechova a z Nemeckého Pravna.

Podnes nijaká novšia činnosť ozbrojených tlúp na Slovensku nebola hlásená.

Bratislava dňa 12. februára 1946.⁹

SNA Bratislava, f. PV – sekr./obyč. 1946, šk. 15, č. 966/88-46 sekr.

¹ Tzv. Biela garda a bieli partizáni – pod touto skôr propagandistickou bublinou umelo vytváranou komunistickým spravodajstvom treba chápať konštrukciu, ktorá vyhovovala ideologickému obrazu tzv. vnútorného nepriateľa (asociácia „biely“ vo význame „reakčný“, „kontrarevolučný“). Z toho dôvodu sa táto terminológia objavovala v spravodajských informáciách. Avšak žiadne oddiely takéhoto – odbojového – charakteru na Slovensku výraznejšie nepôsobili a ich spojenie so zahraničím (napr. ľudácka emigrácia, tzv. hnutie gen. Leva Prchalu atď.) bolo iluzórne (až na tzv. Bielu légiiu). V niektorých prípadoch išlo o lokálne kriminálne skupiny pôsobiace zväčša na západnom Slovensku.

² Porovnaj s predchádzajúcim dokumentom č. 121.

³ Világy

⁴ Tzv. Lietajúci oddiel NB bol zriadený 5. januára 1946 z vtedajšieho Pohotovostného oddielu NB v Snine v dôsledku zložitých pomerov v severovýchodnom slovensko-poľskom pohraničí. Jeho úlohou bola kontrola obyvateľstva a zaistenie podozrivých osôb, vozidiel a materiálu, zamedzenie čierneho obchodu a činnosti domácich kriminálnych skupín, zamedzenie prieniku cudzích ozbrojených zložiek z Poľska a ich likvidovanie (v spolupráci s vojskom) a prieskumná činnosť. Oblasťou pôsobenia Lietajúceho oddielu NB boli okresy Snina, Humenné, Medzilaborce a Vranov nad Topľou. (VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk 78, inv. č. 371.)

⁵ Barwinek

⁶ Pozri dokument č. 94.

⁷ Súvislosť s dokumentom publikovaným pod č. 114.

⁸ Lev Prchala (1892 – 1963) – československý generál, exilový politik. Príslušník československých legií v Rusku (1917 – 1920). Po štúdiu na vysokej vojenskej škole v Paríži pôsobil v niekoľkých vyšších funkciách v československej armáde. V roku 1925 brigádny generál, v roku 1928 divízny generál a v roku 1936 armádny generál. V období mníchovskej krízy veliteľ 4. armády na Morave a po nej bol menovaný vojenským veliteľom Podkarpatskej Rusi a členom tamjšej vlády (15. marca 1939 nariadil vojenskú obranu proti maďarskému útoku). Po obsadení Podkarpatskej Rusi ušiel do Poľska, kde organizoval česko-slovenské vojenské jednotky. Koncom roku 1939 odišiel do Francúzska a neskôr na Britské ostrovy. V emigrácii patril medzi výrazných odporcov politiky exilového

prezidenta Eduarda Beneša, ktorý ho v októbri 1940 postavil mimo vojenskú službu. Do Československa sa už nikdy nevrátil. V roku 1945 bol zbavený hodnosti armádneho generála, ktorú vysúdil u britských úradov späť. Žiadosť pražskej vlády o jeho vydanie britské úrady v roce 1946 odmietli. V exile sa aj naďalej politicky angažoval.

⁹ Identická správa avšak so zmeneným názvom – „Ozbrojené tlupy na Slovensku, situačné hlásenie“ – bola prednostom VI. odboru Povereníctva vnútra pplk. Rudolfom Viktorínom adresovaná 20. marca 1946 pražským ministerstvám vnútra (odbor politického spravodajstva) a zahraničia, slovenským poverenictvám vnútra, informácie a financií, Sboru povereníkov SNR v Bratislave, Hlavnému veliteľstvu NB a veliteľstvu 4. oblasti v Bratislave. (ABS Praha, f. 309-99-1.)

[123]

Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava.

Bratislava, 29. marca 1946.

Číslo: 903/Taj.1.oper.1946.

Vec: Banderovci na vých. Slovensku –
hlásenie.

Tajné. Súrne.

Svetlo¹, 1. odd., Praha.

Vel. ZPÚ skupiny na vých. Slovensku dnes hlási toto:

„Dňa 26. marca 1946 hod. sev. Lupkova bolo obklúčené 150 poľských vládných vojakov Benderovcami. Obklúčení majú voľnú cestu len na naše územie. V Medzilaborciach sú poľskí dôstojníci a ranení vojaci. Ráno 27. marca prišli do Medzilaboriec 4 dôstojníci, medzi nimi 1 major, a 35 vojakov poľského vládneho vojska.

U Lupkova prekročili Benderovci v doteraz nezistenej sile naše hranice. Obec Lupkov bola v noci vypálená“.

Na to chcem vydať vel. skupiny ZPÚ tento rozkaz:

„Poľských dôstojníkov a vojakov odzbrojiť, poskytnúť stravu a ubytovanie a zaistiť. Benderovcov, ktorí by sa pokúsili prekročiť hranice, zničiť a za každú cenu zabrániť prekročenie našich hraníc“.

Skôr než tento rozkaz vydám vel. skupiny ZPÚ prosím o urýchléné rozhodnutie či dôstojníkov a vojakov príslušníkov vládnej poľskej armády mám odzbrojiť a zaistiť, alebo nie. Alebo ich mám prepustiť do Poľska. Nakoľko vec je veľmi súrna, prosím abych v tejto veci bol volaný k dialnopisu.

Veliteľ 4. oblasti
brig. gen. Michal Širica, v.r.

TELEGRAM

VO-4: K Vašemu čj. 903/Taj.op.46, v dohode s ministerstvom zahraničných vecí nařizují: Bolo-li prokázáno, že polské vojsko, které ustoupilo na naše území do Medzilaboriec, je skutečně vojskem vládním a že ustoupilo pod tlakem Benderovcu, zacházejte s nimi jako se spojencem. Vydejte jim stravu a převedte je s našim malým doprovodem přes stát. hranici a jejich úplnou výstrojí a výzbrojí. S velitelem pol. oddílu sepište o případu, propuštění o výdeji stravy, s ponecháním jejich plné výstroje komison. Protokol, kteří musí on i ještě s jedním pol. důstoj. podepsati. Protokol zašlete urychleně na MNO hl. št. Proti benderovcom, kteří přešli naše hranice zakročte se zbraní, tak jak navrhuje, zpravte o tom povereníctvo.

Čj. 7222/taj.oper.46

Hl. št. 1. odd.

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.

¹ Svetlo – krycí názov Hlavného štábu MNO.

[124]

Povereníctvo vnútra, VI. odbor.

Bratislava, 29. marec 1946.

Číslo: 4623-VI-II/1-1946.

Vec: Banderovci – situačné hlásenie.

Príloha 1.

Podľa rozdeľovníka.

Príchodom jari oživuje činnosť benderovcov, poťažne poľských povstalcov v Poľsku. Už v januári 1946 začali zintenzívnenú propagandistickú činnosť, hlavne letákmi, adresovanými „celému kultúrnemu svetu“.¹

Keďže niektoré kuríny /benderovské jednotky/ boli cez zimné obdobie rozpustené, sa teraz znovu koncentrujú a n.pr. už začiatkom januára t.r. boli zistené menšie tlupy benderovcov, blízko čsl. hraníc, n.pr.:

V Solinke 150, v Balnici 100, v Szczerbanke² 500, Maniowe³ 200 a Zubensku⁴ 50. Proti týmto bolo nasadených 250 vojakov poľského vládneho vojska, ktorých ubytovali v Mníchowoj Woli.⁵

Súčasnne sa začaly nové akcie proti benderovcom aj so strany ČA. Táto mala útočiť na benderovcov v dňoch 13. – 14. I. 1946 a zajať okolo 500 povstalcov. Zbytok mal byť rozprášaný.

Dňa 25. I. 1946 bol v obci Vydraň, okres Medzilaborce, zadržaný poľský štátny príslušník Ján Chryn z obce Čistý Horb⁶ /Poľsko/, ktorý sa uchýlil na Slovensko pred bojovými akciami v Poľsku. Vypovedal, že poľské vládne vojsko vedie stále boje s povstalcami – banderovcami, ktorí ustupujúc ničia a pália za sebou dediny. Civilné obyvateľstvo sa väčšinou pridružuje k ustupujúcim benderovcom, ktorí sa presunujú do poľského vnútrozemia smerom severo-východným. Vládne vojsko, ktoré obsadzuje benderovcami opustené dediny, taktiež ničia majetok občanov, pretože poskytli hmotnú a morálnu pomoc povstalcov.

Následkom očisťovacích akcií, niektorí ukrajinský farári, ktorí sympatizovali s benderovcami a boli príslušníkmi organizácie SIČ⁷, začali ilegálne prechádzať na čsl. územie.

Obyvateľstvo južného Poľska je s vládou nespokojné, lebo táto nie je v stave čeliť zásobovacím ťažkostiam a obnoviť poriadok v ohrozených oblastiach, zvlášť keď vidia protiklad k usporiadaným pomerom v susednom Československu. – Citovaná výpoveď poľského prebehlíka sa zdá byť hodnovernou.

O priebehu operácii nie sú po ruke žiadne oficiálne zprávy, avšak zaznamenávam zprávy kolujúce medzi obyvateľstvom pohraničia:

Dňa 5. februára 1946 mala byť nasadená na ZU /Zakarpatská Ukrajina/ ruská divízia pod velením gen. Levčenka proti poľsko-ukrajinským povstalcov. Táto sa však mala pridať k benderovcom. Táto zpráva však ničím nie je doložená a ani nebolo možné preveriť jej pravdivosť. Uvádzam ju však kvôli evidencii kolujúcich chýrov. S tou istou rezervou treba brať aj dosiaľ nepreverenú zprávu, že v dňoch 16. – 18. II. 1946 ČA mala zajať okolo 30 000 benderovcov.

Ako bolo poznamenané už aj v predošlých situačných správach, benderovci sú údajne zásobovaní konzervami „UNRRA“, lietadlami neznámej príslušnosti. Toto platí aj naďalej a bolo konkrétne zistené, že:

dňa 9. marca 1946 krúžili nad Lupkovským priesmykom štyri lietadlá nezistenej príslušnosti. Proti týmto zahájila poľská pohraničná jednotka paľbu a dostala aj odpoveď z lietadiel. Výsledok tejto prestrelky nebol zistený ani na jednej, ani na druhej strane. Lietadlá nato odleteli do poľského vnútrozemia, odkiaľ sa jedno ešte vrátilo a až potom odletelo za ostatnými. Zpráva je preverená.

Dňa 20. marca 1946 napadli benderovci dedinu Jasielko⁸ /Poľsko/, kde pobrali všetok dobytok, kone s povozmi, šatstvo a potraviny. Nato došlo k srážke medzi povstalcami a vládnym vojskom. Podrobnú zprávu o tomto prepadaní predkladám v prílohe.

Následkom týchto operácií sa opäť vyskytli prípady, že benderovci prechádzali aj na naše územie v okrese Medzilaborce.

Pri výpadoch benderovcov do obce Lupkov /Poľsko/ posielali predné hliadky až do obce Palota, okres Medzilaborce, čím sa po dlhšej dobe zas ohrožovalo aj naše územie. Toto bolo umožnené tým, že vojenská jednotka bola stiahnutá z Paloty. Boly však urobené potrebné opatrenia na obnovenie bezpečnosti hraníc.

Z Medzilaboriec boli dovezení do štátnej nemocnice v Humennom traja poľskí ranení vojaci, ďalej bolo zistené, že pri srážke v obci Jasielko /Poľsko/ padli dvaja vojaci, viacerí boli ľahšie zranení a boli zajatí benderovcami. Medzi nimi bol aj poľský osvetový dôstojník por. Žagnovický. Jeden dôstojník prebehol na našu stranu a bol dňa 21. marca 1946 našim vojskom poslaný späť do Poľska. Ďalší poľský dôstojník bol v ťažkozranenom stave dodaný do nemocnice v Komanči /Poľsko/.

Dňa 20. marca 1946 sa viedol tuhý 4-hodinový boj v pohraničnom pásme obce Kalinov, okres Medzilaborce medzi povstalcami a poľským vládnyim vojskom. Do boja byly nasadené všetky pozemné zbrane mimo tankov. Troch ranených doviedol poľský poručík do nemocnice v Medzilaborciach. Počet padlých dosiaľ nebol zistený. Okolo 90 poľských vládnych vojakov bolo zajatých benderovcami. Aj táto zpráva je preverená.

Dňa 20. marca 1946 sa objavily silnejšie tlupy benderovcov na hraničiach severne od Zvaly, okres Snina.

Dňa 26. marca 1946 viedly sa v Poľsku tuhé boje o obec Lupkov. Povstalci obklúčili pritom jeden poľský prapor v sile 300 mužov. Preto požiadali Poliaci naše voj. veliteľstvo o pomoc. Poľskí dôstojníci, ktorí prišli vyjednávať však boli po dohode s prísl.[ušnými] miestami v Prahe poslaní späť, nakoľko medzi tým tam bol obnovený poriadok a panuje opäť úplný klud. Je však pravda, že prechodne boli povstalcami obsadené niektoré obce čsl.–poľskom pohraničí Poľska n.pr. obec Lupkov.

Ďalej dňa 26. marca 1946 odpoľudňa prekročilo poľské vládne vojsko v sile 500 mužov a dôstojníkov čsl-poľské hranice, medzi obcami Lupkov a Palota. Poľské vládne vojsko bolo benderovcami rozprášené a prinútené k ústupu na naše územie.

Dňa 27. marca 1946 v dopoludňajších hodinách asi 116 poľských vojakov prešlo Lupkovským priesmykom na územie ČSR, tvrdiac o sebe, že boli rozprášení benderovcami pri akcií v okolí Lupkovského priesmyku. Týchto prevzala čsl. posádka v Medzilaborciach. Potom boli československou posádkou dopravení do Poľska, po ceste Svidník, Bardejov, Zborov.

Dňa 26. marca 1946 bolo tunajšiemu úradu hlásené, že na "Pobjede" Lup.[kovský] priesmyk ruský pracovná oddiel už tretí deň nemôže pracovať pre boje, ktoré sa odohrávajú v tomto priestore.

Dňa 26. marca 1946 prišla z Lupkova do Medzilaboriec jedna poľská vlaková súprava, pozostávajúca z jednej lokomotívy a 4 nákladných vo-

zov. Na tejto súprave bolo dovezených 56 osôb, poľských železničiarov, ktorí ušli pred benderovcami. V železničných vozňoch majú svoje bytové zariadenie. Mosty a železnice sú porušené. Nakoľko táto vlaková poľská súprava s uvedenými osobami sa nemôže touto traťou vrátiť späť do Poľska, lebo Lupkov je obsadený benderovcami, bolo nariadené, aby poľská vlaková súprava bola vrátená späť do Poľska inou traťou, za doprovodu našich orgánov na celom našom území až po hranice.

Zároveň poznamenávam, že tunajší úrad venuje veci zvýšenú pozornosť a o každom kladnom poznatku v tom smere predloží v čas zprávu.

Dostane: Ministerstvo vnútra, odbor polit. zprav., Praha
Ministerstvo zahraničných vecí, Praha
Zemský odbor bezpečnosti, odd. pre Slovákov, Praha II.
Pán povereník vnútra, Bratislava
Pán povereník pre informácie, Bratislava
Pán povereník pre financie, Bratislava
Sbor povereníkov, Bratislava
VO-4, Bratislava
VO-4, 2. odd., Bratislava
VO-4, OS: OBZ, Bratislava
Hlavné veliteľstvo NB, Bratislava.

Za povereníka:
[nečitateľný podpis]

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, inv. č. 371.

¹ Ide o leták „Do celého kultúrneho sveta. Otvorený list Ukrajincov bývajúcich za Curzonovou líniou“. Pozri dokument č. 181.

² Szczecbanówka

³ Maniów

⁴ Zubeňsko

⁵ Wola Michowa

⁶ Czystohorb

⁷ SiČ, t.j. Karpatská SiČ – polovojenské ukrajinské dobrovoľnícke jednotky sformované OUN na Podkarpatskej Rusi na obranu Karpatskej Ukrajiny (nezávislý štátny útvar, ktorý vyhlásil nezávislosť od Československa; existoval v dňoch 15. – 16. marca 1939 a následne bol okupovaný Maďarskom). Viedli krvavé boje na línii Užhorod – Mukačevo – Berehové – Sevuľ a po maďarskej okupácii prešli na partizánsky spôsob boja v horských masívoch Karpát (do konca mája 1939).

⁸ Správne Jasiel. Pozri dokument č. 125.

Výpis z hlásenia stanice NB Vydraň, okr. Medzilaborce,
čís. 100/dôv./46.

Príloha k čís. 4625-VI-II/1-1946.

Vec: Prepad obce Jasielko.

Dňa 20. marca 1946 asi o 6. 00 hod. Prepadlo 700 – 800 ozbrojených benderovcov obec Jasielko¹ – Poľsko, ktorá susedí s obvodom tunajšej stanice a je vzdialená od hranice asi 5 km.

Obec od nočných hodín plánovite obstúpili a vyzvali sa tam nachádzajúcu poľskú posádku v počte asi 100 mužov, aby sa táto vzdala a odovzdala zbrane. Poľské vojsko sa postavilo na odpor, načo benderovci zahájili paľbu z 2 ťažkých kulometov na budovu, v ktorej bolo vojsko ubytované a po krátkom boji, benderovci zmocnili sa všetkých zbraní poľského vojska. Po akcií, ktorá trvala asi 1. hod. benderovci vzali so sebou všetkých vojakov, ktorí boli v obci ubytovaní, mimo ranených štyroch. Ďalej z obci od obyvateľov zobrali asi 20 kusov hovädzieho dobytká a asi 15 koní aj s povozmi.

V prepadnutej obci počas prepadu benderovci zastrelili 3 vojakov a 1 civilistu a poranili asi 6 vojakov a 5 – 6 civilistov, ktorým neposkytli žiadnu prvú pomoc. Traja neozbrojení ťažko ranení poľskí vojaci nechali sa odvieŕť na svojom vojenskom povoze s 1 ľahšie raneným poľským vojakom prez naše územie, ktorých doprevádzalo naše vojsko smerom na Lupkov, nakoľko územie Poľska bola pre nich cesta nebezpečná v dôsledku obsadenia ciest v Poľsku benderovcami.

Benderovci prišli do obce Jasielko smerom od obce Vislok a odišli smerom na obec Jasliisko.² Ozbrojení boli ťažkými kulometmi, ľahkými kulometmi, automatmi, puškami a asi 5-mi mínometmi. So sebou mali asi 50 dvojspražných konských záprahov s povozmi, na ktorých mali naložené zbrane, strelivo, proviant. Vystrojení boli v uniformách nemeckých, anglických, rumunských, ruských a poľských. Výzbroj a výstroj mali v dobrom zchovalom stave. Hovorili po väčšine rusky, ale boli medzi nimi aj takí, ktorí hovorili nemecky, česky a slovensky.

Táto zpráva je preverená.

Bratislava, dňa 29. marca 1946.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, inv. č. 371.

¹ Jasiel

² Jaśliiska

Dôstojník OBZ u ZPÚ.

Humenné, 5. apríla 1946.

Čj : 182/Taj.zprav.1946.

Vec: Situačné hlásenie od 27. marca
do 5. apríla.

Podľa rozdeľovníka.

Dňa 27. marca 1946 prišla k nám ďalšia skupina poľského vojska, medzi ktorými sa nachádzal major ČA a poľský kapitán. Podľa výpovede kapitána poľskej armády zo Sanoka bola poslaná na pomoc obklúčeným poľským vojskom do Lupkova jednotka v sile 250 mužov. Táto jednotka v priestore Mokrá¹ – Komancza bola prepadnutá UPA /benderovcami/ a rozprášená. Z 250 mužov tejto jednotky prišiel na naše územie do Medzilaboriec len major ČA a poľský kapitán s 37 mužmi. Táto jednotka dňa 28. marca 1946 bola odoslaná po tej istej ose pochodu späť do Poľska, ako predošlá jednotka.

Dňa 30. a 31. marca 1946 krúžily 2 lietadlá, pravdepodobne poľské, v priestore: Lupkow, Wola Michowa, Maniu,² Szczurbanovka,³ Sulinka, Balnica, a ostreľovali jednotky UPA, ba dokonca na niektorých miestach shadzovaly aj bomby.

Poľské jednotky nachádzajú sa najbližšie od našich hraníc v Ciszne⁴, a to asi v sile 100 mužov. Ďalej sú v Sanoku, Zaguži⁵ a Lesku.

Cesty do Lupkova po Zaguži a Sanok sú na toľko zničené, že potrebujú najmenej mesiac intenzívnej práce na opravu. /Podľa výpovede poľského inžiniera./

V Poľsku je ilegálna organizácia NSZ, ktorej cieľom je samostatné Poľsko, aké bolo pred vojnou /1939/. Podľa výpovedí poľských dôstojníkov existovala táto organizácia v Poľsku už za nemeckej okupácie a mnohí jej členovia boli v nemeckých službách, druhá časť zase v AK. Aký je dnes pomer medzi AK a NSZ, nepodarilo sa nám zistiť. NSZ dneska spolupracuje s UPA. Akciu proti poľským jednotkám v dedine Mokrá previedla UPA s NSZ spoločne. Táto organizácia podľa výpovede poľského dôstojníka robí poľskej vláde najväčšie starosti, nakoľko jej príslušníci všade používajú násilie a teror. Viac o tom sa mi dosiaľ nepodarilo zistiť.

Vlastné územie:

Z 30. na 31. marca 1946 asi o 24.00 hod. prišla do dediny Zbudský Rokytov skupina 8 mužov, ozbrojených automatmi PPŠ⁶, pistolami a granátmi. Štyria z nich ostali na južnom konci dediny na križovatke, ostatní štyria zašli do predsedu MNV a spytovali sa na politické pome-

ry. Vzali od neho sviňu /podľa výpovedí bezplatne/, zabili ju a odniesli sebou. Odišli smerom severovýchodným. Okrem toho predsedovi MNV hovorili, aby o tom nikomu nič nehovoril, lebo ináč mu zničia dom a rodinu vystrieľajú.

Dňa 3. apríla 1946 o 23.30 hod. prišli opäť do Zbudského Rokytova dvaja ozbrojení muži v ruskej uniforme. V dome občianky Anny Roštovej pýtali sa na jej syna, ale keďže tento nebol práve doma, odišli tým istým smerom ako prví. Obyvatelia tejto dediny sú touto udalosťou veľmi znepokojení.

Dňa 5. apríla 1946 krúžilo nad dedinou Kalinov dlhšiu dobu dvojmotorové lietadlo. Pôvod a značka sa zistiť nedala, keďže lietalo príliš vysoko.

Ináč na našom území v tomto priestore pokoj.

Dostane: Oddelenie OBZ 10. peš. div., veliteľstvo „Otto“ na vedomie.

Dôstojník OBZ skup. ZPÚ:
kpt. Bačkovský Ján.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, inv. č. 371.

¹ Mokre

² Maniów

³ Szczurbanówka

⁴ Cisna

⁵ Zagórz

⁶ PPŠ – sovietsky samopal vz. 41.

[127]

SKUPINA Z.P.Ú. HUMENNÉ
Oddel O.B.Z.

Humenné, 28. februára 1946.

Čj.: 161/Taj.správ.1946

Vec: Situačné hlásenie ku
dňu 1. 3. 1946.

Podľa rozdeľovníka.

A/ Zprávy zahraničné:

Poľsko:

Dňa 10. februára 1946 zahájily z priestoru Sanok dve kompletne, kombinované mot. divízie, veľmi dobre vyzbrojené, bojové akcie proti UPA.

Tieto divízie sú pravdepodobne z Krakowa a do konca decembra 1945 operovali v priestore Rymanow – Szczawné.

Smer postupu:

1.divízia: Sanok – Lesko – Baligród – Cisna – Wetlina – Berehy Gorné – Dwernik – Wolosaté¹ – Bukowice².

V Berehy Gorné sa jednotky rozdelili na dva prúdy. Jeden prúd išiel smerom na Dwernik, druhý na Wolosaté s konečným postupným cieľom Bukowice /na ruských hraniciach/.

Ako prvé vyrazily obrnené jednotky a za nimi silná motorizovaná pechota. Pešie jednotky postupne za nimi obsadzovaly podľa predom stanoveného plánu strategicky dôležité dediny – mestečka. Postupných i konečných cieľov Dwernik – Wolosaté – Bukowice dosiahli bez bojov.

Po vyrazení a na ďalšom postupe obrnené a mot. vozidlá páliť do hôr. Zahájily paľbu na civ. obyvateľstvo v dedinách, ktoré pred nimi utekalo.

Štáb, ktorý velí jednotkám v priestore Dwernik – Berehy Gorné – Wolosaté – Strubowiska – Cisna, ubytoval sa vo Wetline na fare, kde má rádio vysielač.

Do všetkých mestečiek a dedín na ose Sanok – Lesko – Baligród – Cisna – Wetlina – Berehy Gorné – Dwernik a Wolosaté, prišli poľské jednotky v sile 100 – 300 mužov. Dobré ozbrojených ľahkými a ťažkými zbraňami.

2.divízia.

Východisko okolo Sanoka.

Smer postupu:

Sanok – Lesko – Hoczew – Bereska – Polanczyk – Wolokowyja – Rajské – Tworylná – Krivé – Hulské – Zátwornica.³

Štáb, ktorý velí jednotkám v priestore Wolkowyja – Bereska – Hoczew – Lesko, ubytoval sa v Hoczeve alebo Lesku /presne nezistené/.

Úloha:

Obklúčiť a zničiť bandy UPA v priestore, ohraničenom postupovou čiarou obidvoch divízií – hranicou ruskou a hranicou ČSR.

Výstroj:

Zimná. Sú dobre a teplo vyobliekaní. Pomerne dobre obutí. Kožuchov ani kapce nemajú. Aktívni dôstojníci majú rovnošaty. Mužstvo má poľské čiapky armádne /rohaté/ alebo teplé podľa ruského vzoru.

Sú to prvé poľské jednotky, doteraz videné, ktoré sú riadne vyzbrojené a vystrojené. Budia dojem organizovanej armády.

Vyzbroj:

Mužstvo pušky, poddôstojníci a dôstojníci automaty. Každá divízia 15 až 20 tančikov, 25 – 30 obrnených vozidiel, mínomety, pechotné delá, ťažké a ľahké guľomety a ruské protitankové pušky.

Obidve divízie sú dobre vyzbrojené pre boj v horách.

Zásobovanie:

Kuchyne so sebou nemajú, tak isto zásoby proviantu. Zásobujú sa z miestnych zdrojov. Násilne rekvirujú a habú, čo sa dá. Za zrekvirované a zhabané veci neplatia. Sú rozdelení po domoch v skupinách po 6 – 8 mužov. Gazdiná im musí variť. Následkom toho utrpela a veľmi trpí morálka poľského vojaka a pomer civilného obyvateľstva jak poľského tak ukrajinského k poľskej armáde sa vyostřil do najvyššej miery.

Morálka:

Morálka poľského vojaka je na veľmi nízkom stupni.

Príčinou úpadku sú dva faktory: 1/. materiálny,
2/. politický.

1./ Faktor materiálny. Poľský vojak od utvorenia armády až dodnes nedostáva prídely, alebo tak malé, že z toho za žiadnych okolností nemôže vyžiť. Je preto nútený nezákonne rekvirovať, habať a kraďnúť. Za zhabaný tovar neplatí. Na základe toho pomer medzi obyvateľstvom a armádou je krajne nepriateľský. Keď sa civilné obyvateľstvo dozvie, že má prísť poľská armáda, ihneď všetko skrýva a zakopáva. Takto zdemoralizovaný vojak núdzou a nedostatkom dá sa ľahko podplatiť a jedná proti predpisom a nariadeniam.

Príklad: V obci Závoz⁴ v okolí Leska poľský vojak prepustil špióna UPA za 300 zlotých, ktorého eskortoval na veliteľstvo. Tieto prípady sú na dennom poriadku.

2./ Faktor politický. a./ Na poľského vojaka dôstojníka vplývajú silne podzemní pracovníci civilnej siete AK a NSZ /národowe sily zbrojné/.

b./ Prepolitizovanosť a politická roztrieštenosť poľskej armády. Dôstojníci i mužstvo berú aktívnu účasť vo všetkých politických legálnych i ilegálnych stranách v Poľsku.

c./ Časté a nerovné boje armády s bandami UPA. Proti bandám AK a NSZ je zásadne vysielaná tajná politická polícia /poľské bezpečenie/.

d./ Sympatia veľkej časti armády k týmto bandám a aktívna služba jednotlivcov z týchto bánd /zpravodajcov, provokatérov, propagandistov/ v poľskej armáde zdemoralizovala poľského vojaka tak, že často skladá zbrane bez boja.

e./ poľská armáda skladá sa z dvoch skupín príslušníkov proti sebe politicky orientovaných.

1. Skupina.

Príslušníci, narodení v Poľsku a povolaní do činnnej alebo mimoriadnej služby sympatizujú s AK, NSZ, alebo v civile boli tajnými príslušníkmi týchto bánd. Sú to nacionalisti šovinisti, ktorí sympatizujú s londýnskou

vládou, túto podporujú a všetkými prostriedkami bojujú proti legálnej vláde vo Varšave. Nenávidia všetko, čo je ruské. Sú to slavianski „Prušáci“. Majú silný demoralizačný vplyv na druhú a tretiu časť armády, ktorá podporuje vládu vo Varšave a sympatizuje s SSSR.

2. Skupina.

Príslušníci armády, ktorí ušli pred Nemcami do SSSR, tam boli zaradení do poľských jednotiek, ktoré bojovaly pod velením ruských dôstojníkov proti Nemcom. Ovládajú ruskú reč, sympatizujú s SSSR a podporujú vládu vo Varšave. Majú záujem o politické pomery v Poľsku a konsolidáciu pomerov.

3. Skupina.

Príslušníci, ktorí sa narodili v oblastiach, pripojených v roku 1939 k SSSR, alebo už predtým tam prináležajúcich. Neovládajú poľský jazyk, boli vychovaní v inom politickom prostredí, duchu, jazyku a mentalite. Pomery v Poľsku ich nezaujímajú. Zostali pod vplyvom prostredia, z ktorého vyšli. Sympatizujú s SSSR a legálnou vládou vo Varšave.

Zdravotníctvo:

Všeobecne je na nízkom stupni. Na vysokom stupni nebolo ani za starého Poľska. Je citelný nedostatok liekov všetkých druhov. U každého pluku je len jeden lekár. Lekári boli zistení v týchto miestach: Lesko, Sanok, Dwernik, lieky, ktoré sú teraz k dispozícii, sú od UNRRY. Pre civilné obyvateľstvo liekov niet, hlavne v Karpatskej oblasti. Takisto civilných lekárov široko ďaleko niet. Obyvateľstvo chodí k lekárom vojenským a dáva im za radu a pomoc všetko, čo má.

Príklad: V Karpatoch následkom nedostatku jódu sa často vyskytuje choroba štítnej žľazy /"vole"/. Na celom okolí nemožno dostať natrium jodatý. V lekární v Sanoku dali si zaplatiť za malú fľaštičku 250 zlotých. Vojenský lekár zistil, že je to akva destiláta pura.

Záver:

Všeobecne možno povedať, že poľská armáda je číselne slabá, morálne a politicky rozvrátená, veľmi slabo vyzbrojená, vystrojená a zásobovaná. Musí sa často presunovať a koncentrovať do priestorov, ohrozených bandami UPA. Na ťažké úlohu jej sverenú v žiadnom ohľade nestačí.

AK – Armija Krajowa.

Počiatky vzniku AK siahajú od prvých mesiacov okupácie Poľska nemeckou armádou. Za nemeckej okupácie Poliaci vytvorili viac podzemných organizácií, ktoré až do oslobodenia ČA viedli urputný boj proti Nemcom. Po príchode ČA roku 1944 všetky tieto podzemné organizácie spojily sa v jednu veľkú novú organizáciu, ktorá sa volala Armija Krajowa. Táto vzala si za úlohu zaviesť poriadok v Poľsku a do dôsledkov

ho brániť. Nakoľko veľká väčšina jej príslušníkov boli poľskí nacionalisti, pridala sa k londýnskej vláde, s touto sympatizovala a ju podporovala. Na základe toho rozhodla sa terajšia vláda, sídliaca v Lubline AK odzbrojiť, rozpustiť, lebo mala silný charakter protiruský. AK tento rozkaz neuposlúchla, zbrane neodovzdala, utiahla sa znova do podzemia a začala všetkými prostriedkami ilegálny boj proti terajšej vláde vo Varšave.

Organizácia AK.

AK delí sa na dve časti: a/ zbrojné sily,
b/ civilná podzemná sieť.

a./ Zbrojné sily.

Regrutujú sa zo všetkých vrstiev a kruhov poľskej pospolitosti. Najväčšie percento tvorí poľská inteligencia, hlavne študenti. Podzemnú sieť majú organizovanú v celom Poľsku. Oddiely AK sú veľmi dobre vyzbrojené a vystrojené. Výzbroj, výstroj a zásoby dodávajú lietadlá generála Andersa z Talíe. Finančné prostriedky poskytuje poľská vláda v Londýne.

Pred mesiacom mal poľský prezident Bierut interview so zahraničnými žurnalistami, ktorým povedal, že poľská vláda vo Varšave má v rukách presné faktá /počet/, koľko armáda gen. Andersa dodala materiálu AK. Toto interview bolo publikované v celej poľskej tlači.

Výzbroj a výstroj AK.

Ich materiálne a zbrojné vystrojenie, takisto zásobovanie je najlepšie zo všetkých ozbrojených síl Poľska. Sú vyzbrojení prevažne anglickými zbraňami. Majú mínomety, pechotné delá, automaty, ľahké a ťažké guľomety.

Zásobovanie AK.

Tie zásoby, ktoré možno dostať v Poľsku, majú zbrojné sily od civilného obyvateľstva poľského. To čo niet v Poľsku, je im letecky dodávané gen. Andersom. Okrem toho stará sa o ich zásobovanie civilná podzemná sieť zo zásob UNRRA na úkor civilného obyvateľstva. Civilné obyvateľstvo poľské ich všemožne podporuje a s nimi sympatizuje. Verejne hovorí, že takto, t.j. dnešný vládny režim, to nezostane. Musí prísť zmena.

Morálka:

Je dobrá. Sú oddaní londýnskej vláde, nenávidia všetko, čo je ruské. K ČSR sa stavajú kludne, hovoria, že u nás je zavedená skutočná demokracia ako v západných štátoch. Podkladom tejto morálky je jednak poľský šovinizmus, silná propaganda, všemožná podpora civilného obyvateľstva, široko rozvetvená sieť podzemná v celom Poľsku, pomoc Andersa, sympatia západných mocností a vrodená nenávisť proti všetkému, čo je ruské. Dôkazom toho je ten fakt, že poľské vládne kruhy nie-

koľko ráz vyzvaly AK, aby složila zbrane. Sľubovali naprostú amnestiu, beztrestnosť, voľnosť pohybu, štátnu prácu a iné výhody. Na tieto výzvy nik nereagoval a zbraň nesložil.

b./Civilná podzemná sieť.

Má tri úlohy: 1./ organizačná,
2./ propagačná,
3./ teroristická.

Opierajúc sa o poľský šovinizmus a vrozenú nenávisť Poliakov proti všetkému, čo je ruské, podarilo sa AK nájsť /zorganizovať/ veľmi mnoho stúpencov v celej pospolitosti poľskej. Nieto úradu, školy, továrne, remeselníckeho podniku, obchodu, dediny a mesta, kde by nemala zorganizovaných svojich stúpencov alebo ľudí, ktorí s ňou sympatizujú.

Najviac aktívnych členov má spomedzi poľského študentstva a profesorov vysokých a stredných škôl. V poslednom čase celá poľská tlač jednohlasne tvrdila, že poľské stredné a vysoké školy stali sa baštou AK. Na základe toho koncom januára previedla poľská tajná polícia /poľské bezpečienstvo/ masové zatváranie poľského študentstva a profesorov stredných a vysokých škôl.

2./ Úloha propagačná.

Propagandu proti terajšej vláde vedú všetkými prostriedkami a spôsobmi. Vydávajú podzemné noviny, tlačené doma v podzemí. Rozširujú noviny, vydávané poľskou vládou v Londýne. Disponujú spustou propagačného materiálu, písaného a tlačeného v zahraničia prepašovaného ilegálne do Poľska. V jednej brožúre protištátnej bola rozoberaná demokracia v Poľsku a srovnávaná s demokraciou západných štátov a ČSR. Autor /právnik/ v nej dokazoval, že terajšia demokracia v Poľsku je pseudodemokraciou a uvádzal pre toto svoje tvrdenie právne dôvody. Záverom dokazoval, že terajšia poľská demokracia nedá sa v žiadnom ohľade srovnáť s demokraciami západných štátov a ČSR, ktoré sú v tomto ohľade vzorom.

3./ Úloha teroristická.

Vo svojich teroristických akciách snaží sa AK zachovať zdanie humánnosti, aby verejná mienka v zahraničí nemala dojem a neprišla k presvedčeniu, že pácha ukrutnosti.

Všetky poľské úrady a ústavy, továrne a dielne sú presiaknuté týmito teroristami, ktorí veľmi starostlivo sledujú každého, kto oduševnene pracuje pre terajšiu vládu. Týchto duchovných pracovníkov a zástancov terajšej poľskej vlády tajne súdia a vynášajú nad nimi rozsudok. Likvidácia je prevádzaná bezohľadne a tajne v každom čase /najpríhodnejšom/ a na každom mieste. Nik z ľudí, oddaných vláde nie je istý životom. Nie jedna, aby poľské noviny neuverejnili niekoľko nekrológov o tragickej

smrti vysoko postavených ľudí, oddaných vláde a zákerne zavraždených AK.

Príklad: V Sanoku zabili od oslobodenia Poľska troch šéfov poľského bezpečenia. Posledná vražda bola v januári 1946.

Častý spôsob teroristických akcií AK je prepádanie bánk a pôšt, cieľom získania finančných prostriedkov a ochromenia hospodárskeho života v Poľsku.

Ďalším spôsobom teroristických akcií sú sabotáže. Sabotáže prevádzajú veľmi rafinované vo všetkých odvetviach hospodárskeho i úradného života Poľska. Zdržujú chod práce, nevybavujú spisy, ničia kartotéky a administratívne spisy, aby úrad nemohol konať svoje povinnosti a aby tak nastala anarchia v administratívnej agende. Najškodlivejšie a najúčinnnejšie sú sabotáže teroristov v zásobovaní obyvateľstva. Lístky vydajú, ale tovar zmizne, alebo je načierno rozpredaný ich prívržencom. Preto možno na lístky dostať veľmi málo alebo nič. Je tým sledovaný cieľ vyvolať nespokojnosť širokých mas poľského robotníctva a obviňovať poľskú vládu, že sa o poľskú pracovitú poľskosť nestará. Dosiahli tým toho, že ceny potravných článkov a textílií sú na čiernom trhu neuvěřiteľne vysoko a nik nemá dôveru v úradný administratívny aparát terajšej vlády.

Pomer AK k poľskej armáde.

Pomer medzi AK a vládnu armádou poľskou je pomerne priateľský. Príčinou toho je, že vo vládnej armáde je mnoho Poliakov nacionalistov, povolaných do činnosti služby, ktorí buď sympatizujú s AK, alebo v civilii boli ich aktívnymi členmi. Ako som zdôraznil, vládne vojsko nie je zásadne vysielané na akcie proti bandám AK a NSZ.

Príklad: V Birči⁵, okres Przemysl v mesiaci novembri 1945 boli v tamjších kasárňach prepádnutí poľskí vládni vojaci silnými jednotkami UPA. Keď UPA zahájila paľbu, títo začali kričať: „Nestrieľajte, my sympatizujeme s AK“. Bandy UPA ich odzbrojili, skladištia vyrabovali a materiál odniesli sebou. Zajatých poľských vojakov pustili na slobodu.

Príslušníci AK vedú neúprosný boj proti poľskému bezpečeniu / tajnej politickej polícii/, oddanej terajšej vláde. Týchto bez pardonu AK vraždí a zasa naopak. Viď prípad zavraždenia 3 šéfov poľského bezpečenia v Sanoku.

NSZ – Národowe sily zbrojne.

Národové sily zbrojne je celkom odlišná teroristická organizácia ako AK. Táto organizácia tiež pracovala podzemne za okupácie Poľska proti Nemcom a už vtedy mala iný program metódy a spôsoby práce. Po oslobodení Poľska ČA NSZ zamietlo spoluprácu s AK a inými podzemnými organizáciami a zadržalo svoj program podzemnej práce až dodnes.

NSZ je čisto vojenská organizácia podzemná, ktorej úlohou je len bezohľadným bojom a likvidáciou ľudí politicky i verejne činných znova vzkriesiť nacionálne veľiké Poľsko. Od iných podzemných organizácií poľských líši sa tým, že vedie bezohľadný vyhladzovací boj proti svojim nepriateľom. Za nepriateľa pokladá každého Žida a Ukrajinca bez rozdielu veku a pohlavia, každého Poliaka, ktorý verejne alebo politicky pracuje s terajšou vládou. Týchto ľudí nemilosrdne a bez pardonu akýmkoľvek spôsobom vraždia. Na základe svojho radikálneho programu NSZ rozchádza sa s AK v metódach práce a spôsobe vedenia boja proti terajšej vláde. Podzemnú prácu AK neruší a jej príslušníkov nevraždí. S príslušníkmi UPA sú v nepriateľskom pomere /lebo UPA je podzemná organizácia ukrajinská/ a vedú proti sebe vyhladzovací boj. Jeden druhého neživia /vraždia/. V poslednom čase prevádzalo bezohľadné akcie proti poľským Židom, ktorí sa zachránili pred hitlerovským barbarstvom. Na základe toho poľskí Židia začali hufne utekať do miest /veľkých/ a keď ani tam sa necítili bezpeční životom, hufne sa vysťahovávajú do Palestíny ilegálne prekračujú hranice ČSR⁶ za peniaze získavajú doklady a tu sa usadzujú. /viď prípad 60 Židov v okrese bardiovskom/.⁷

Početne je NSZ slabšia omnoho ako AK. Zdržujú sa hlavne v oblastiach obývaných čisto poľským obyvateľstvom. Najpočetnejšie skupiny sú vo východných oblastiach Poľska, a to: oblasť lublinská, cholmská, toruňská /hlavne pozdĺž hraníc pruských, kde nemilosrdne vraždia Nemcov/ a oblasť rzeszovská. Žijú zásadne v nedostupných lesoch a horách. Prepady prevádzajú v skupinách 20 – 30 mužov.

Zásobujú sa od civilného obyvateľstva, ktorému berú násilie to, čo potrebujú. Výzbroj a výstroj majú ukoristenú z bojov s Nemcami, poľským bezpečienstvom a vládny vojskom. Pretože neudržiava styky s londýnskou vládou a Andersom, je slabo ozbrojený a oblečený.

Pre toto bezohľadné vraždenie Poliakov i Nepoliakov neteší sa NSZ sympatiám poľského národa a nemá od neho podpory. Dostane len to, čo si násilne soberú. Inteligencie medzi sebou majú málo. Podzemnú sieť medzi civilným obyvateľstvom nemajú, lebo toto je proti nim brutálne vraždenie Poliakov. Spôsob ich teroristickej práce je rozličný. Zastavia vlak, každý sa musí legitimovať. Zistených Ukrajincov, Židov a poľských úradníkov, ktorí pracujú v politike, v poľskej administratíve, alebo prináležia do strany PPS /Poľská partia socialistická/ a komunistickej, na mieste bez pardonu odstreliť. Tieto prípady zastavenia vlakov a vraždenia obyvateľstva stávajú sa najčastejšie v oblasti rzeszovskej.

V prvej polovici decembra 1945 vyvraždili tieto bandy polovicu obyvateľstva ukrajinského, na dedinách a v mestách v priestore medzi Rzeszowom – Przeworskom – Jaroslawom. Prvá polovica bola vyvražde-

ná, druhá pred touto hrúzou utiekla do Ruska. Staly sa veľmi často prípady, že celá dedina bola bezohľadne vyvraždená, ženy, starcov a najmenšie deti nevynímajúc.

Ako príklad uvádzam mená vyvraždených Ukrajincov týmito bandami: Sembratovič, 77 ročný, zavraždený v okolí Dynów – Bireza, Koltoniuk, 55 ročný, dekan farár, zavraždený v priestore Jaroslaw, Knejozúk Jaroslav, 35 ročný, zavraždený v Belzec, okolie Ruská Rawa⁸, Lazurišin, 45 ročný, zavraždený v okolí Jaroslava, Wolanovicz, 37 ročný, zavraždený v okolí Jaroslaw.

Desať km od Torune⁹ pôsobil lesný inžinier Klisz, 38 ročný, Ukrajinec, ženatý, otec 3 detí. Manželka i deti poľskej národnosti. V Toruni pôsobil 12 rokov. Bol zavraždený bandami NSZ koncom decembra 1945 bez ohľadu nato, že jeho žena a deti boli poľskej národnosti. O jeho zavraždení napísala jeho manželka gr.kat. farárovi do Zátvarnice ako bratovi jej muža. Zastrelený bol tromi ranami do chrbta.

Táto vraždiaca teroristická organizácia nie je tak nebezpečná poľskej vláde ako AK, lebo je početne slabá a nemá podzemnú sieť medzi poľským civilným obyvateľstvom. Je slabo vyzbrojená a vystrojená. Poľské úrady pokladajú za banditov a na základe krátkeho súdneho procesu každého banditu odsudzujú k trestu smrti. Majú totiž ani na svedomí najviac bezohľadných vražd poľských politických a verejných činiteľov.

Poľské bezpečienstvo a vládna armáda podniká v priestoroch, kde sa objavujú široko založené akcie s kladným výsledkom. Dôkazom toho sú súdne procesy, ktoré sa dnes proti týmto banditom vedú.

V priestoroch, kde sa tieto bandy nachodia, civilné obyvateľstvo je tak zterorizované a zastrašené, že ani vládnym ani policajným ani vojenským orgánom za žiadnych okolností nič neprezradzujú. Príčinou tejto neochoty je to, že príslušníci týchto bánd chodia prestrojení medzi civilným obyvateľstvom, provokujú ho ako ľudia oddaní poľskej vláde a pri najmenšom prezradení o mieste alebo činnosti trestajú ich na mieste zastrelením alebo povesením.

Nedá sa predpokladať, že tieto bandy budú toho roku zlikvidované poľským režimom. Zima sa končí a jarné, letné a jesenné obdobie je pre ich pobyt a činnosť v horách priaznivé. Príčinou, prečo tieto bandy nemôžu byť zlikvidované, je slabosť poľskej vlády, lebo sa nemôže oprieť o svoj administratívny aparát, početne slabá morálne rozvrátená, slabo vyzbrojená a vystrojená armáda, pasívny postoj civilného obyvateľstva, ktoré nepodporuje úradný aparát a nedonáša zprávy o činnosti a pobyte týchto bánd. Nemá totiž zaručeno osobnú a majetkovú bezpečnosť a poľské vládne vojsko i poľskie bezpečienstvo, nie sú schopné tieto bandy zlikvidovať.

Hospodárske pomery v Poľsku:

Pred vojnou s Nemeckom bolo Poľsko krajom prevažne roľníckym. V posledných rokoch poľská vláda pomocou veľkých investícií finančných vybudovala priemysel textilný v Lodži a Bialostoku¹⁰, priemysel železiarsky v mestách od Krakova pozdĺž Karpát po Sanok. Koncern sa volal „Centrálny okruh priemyslový“ pod skrátkou COP. Mimo toho pracovali menšie priemyselné podniky malej kapacity, ktoré nemali vplyv na priemyslový život v Poľsku.

COP bol podnik štátny a v rukách čisto poľských. Priemysel textilný bol na 80 – 90 % v rukách židovských. Obchod podľa oficiálnych štatistík bol takisto z 80 % v rukách židovských. Za okupácie Nemci plánovali COP odmontovať a previezli do Nemecka. Textilné závody v Bialostoku boli vojnou zničené. Lodž so svojimi továrňami bola privtelená k Nemecku po dobytí Poľska. Po celý čas okupácie Nemci pracovali k tomu, aby sa Poľsko stalo štátom zemeľským. Zemedelstvo za okupácie povzniesli na vyššiu úroveň ako bolo za starého Poľska. Výroba zemeľských produktov sa v každom ohľade zvýšila, ale poľský sedliak a ľud z toho nič nemal. Poľský sedliak musel všetko odovzdať Nemcom a stanovený kontingent bol tak vysoký, že musel často sám hladovať. Následkom toho za okupácie nastal v poľských mestách veľký hlad a nedostatok zásob všetkého druhu.

Za ústupu pred ČA nemecká administratíva a armáda všetko, čo bolo v skladoch vyviezla do Nemecka a to, čo Nemci nemohli vyviezť, zničili. Najväčšie škody utrpelo poľnohospodárstvo tým, že in bol vyvezený všetok živý inventár do Nemecka. Poľsko po oslobodení zostalo bez priemyslu a bez zásob. Toto charakterizuje presne hospodárske pomery, keď znala katastrofálnu situáciu roľníka a maloroľníka, stanovila v roku 1944-45 roľníkom tak vysoké kontingenty na odvádzanie poľnohospodárskych produktov a živého inventáru, že tieto ani zpolovice nemohly byť splnené. I cez silnú propagandu a časté apely vlády roľníci nemohli splniť ani zpolovice tento kontingent, lebo proste nemali z čoho dať. Keďže vyživovacia situácia v mestách bola katastrofálna, prikročila k radikálnym opatreniam a nariadila rekvizície. Tým proti sebe poštvala masy roľníckeho ľudu, lebo mu bolo brané to posledné. Dnes borí sa poľský zemeделец s ohromnými ťažkosťami a snaží sa, aby sa aspoň na svojom gazdovstve udržal. Zeme nieto čím obrobiť a je málo osiva. Prídel statku roľníkom je tak minimálny, že nemôže mať absolútne vplyv na zlepšenie úbohého stavu poľského sedliaka. Prídelov nieto, musí všetko kupovať poväčšine načierno. Ceny na čiernom trhu sú príliš vysoké, napr.:

Jeden kôň stojí 50 – 70.000 zlotých

Jedna krava 20.000 zlotých,
Jedna ošípaná /100 – 120 kg/ 10.000 – 15.000 zlotých,
Jeden kg pšenice alebo žita 3.000 – 4000 zlotých,
Jeden pár baganči 3.000 zlotých.

Situácia v mestách je takisto zlá. Za ústupu Nemci všetok priemysel buď vyviezli alebo totálne zničili. Je preto Poľsko i v tých najmenších maličkostiach priemyselnej výroby odkázané na dovoz zo zahraničia. Zásobovací systém nefunguje. Prídela na lístky je tak minimálny, že stačí na 30 – 40% zaokrytie životných potrieb. Všetko ostatné musí poľský robotník, roľník a úradník kupovať na čiernom trhu. Keďže platy úradníkov a robotníkov nemôžu ani čiastočne kryť ich životnú potrebu, nastáva tým napätie, nedôvera a obviňovanie terajšej poľskej vlády, že nemôže zjednať poriadok.

Administratívny aparát zásobovací je jednak skorumpovaný, jednak sabotuje. Zásoby UNRRA miznú, alebo sú rozpredávané na čiernom trhu. V poslednom čase rozmohly sa lavínovité defraudácie a malverzácie štátnych peňazí. Nakoľko pomery v tomto ohľade v poslednom čase stali sa neudržateľnými, zriadila poľská vláda vo všetkých okresných mestách "Kontrolno-sudové komisie", ktoré majú úlohu odhaľovať a súdne trestať týchto defraudantov. Súdne procesy s týmito defraudantmi vedené sú na dennom poriadku a ich výsledky uverejňované v tlači. Tieto komisie boli zriadené v mesiaci januári 1946.

Toto je charakteristika hospodárskej situácie životného niveau najlepšie organizovaného poľského teritória stredného Poľska.

Pomery v juhovýchodnej časti poľského teritória, ohraničeného mestami Krynica – Krosno – Jaslo – Sanok – Przemyśl – Jarosław – Cholm¹¹, prevážne obydleného Ukrajincami sú omnoho horšie. Obyvateľstvo častými bojami bánd a rabovaním vládneho vojska, ktoré proti nim bojuje, je priamo zničené. Často musia odovzdávať poľským vládnym orgánom, alebo bandám poslednú kravu a živobytie. Keď nedajú dobrovoľne, sú vyrabovaní a vraždení. V tejto časti Poľska hrozí na jar katastrofálny hlad. Už teraz obyvateľstvo nemá čo jesť a jedinou potravou sú zemiaky, kapusta a ovsený chlieb. Masti nieta. Keď má sedliak troška mlieka, musí ho odovzdať ako kontingent bandám UPA alebo poľským úradom tam kde je poľská administratíva. Jesenné práce zemeľské neboli na 70 % vykonané a podľa dnešných pomerov jarne práce nebudú môcť byť vôbec prevedené, lebo niet ani ťažného statku ani osiva.

V severozápadných oblastiach Poľska, ohraničených mestami Poznań – Bytom – Wrocław /Vratislav/ – Štětín¹², je hospodársky chaos. Tieto oblasti boli z veľkej čiastky obydlené Nemcami, ktorí sú vysídľovaní do Nemecka. Ruská armáda po obsadení týchto teritórií vyviezla všetko, čo

sa vyviezť dalo, takže zostali len prázdne roľnícke a živnostnícke usadlosti, v mestách domy bez dverí a bez okien. Poľská vláda obsadzuje toto územie Poliakmi presídlenými zo západnej Ukrajiny, zabranej Ruskom i z hlboké zázemia ruského, ktorí optovali pre Poľsko. Títo presídlenci zo vzdialených oblastí ruských, prichádzajú s holými rukami, alebo malými zavazadlami. Príčinou toho sú veľké vzdialenosti alebo nemajetnosť, keďže pracovali v Rusku na kolchozoch. Aký taký inventár privádzajú a prinášajú so sebou Poliaci, presídlení zo západnej Ukrajiny. Prichádzajú so živým i mŕtvym inventárom. Ruská vláda a ruské administratívne orgány im v tom nerobia prekážok.

Táto oblasť hospodársky i priemyslovo za Nemecka tak vyvinutá, je teraz úplne vydrancovaná. Poľskí osídlenci stoja tu zúfalí s prázdnyimi rukami, majú začínať znova, ale nevedia ako. Tuna je treba vysokých investícií štátnych, ktoré poľská vláda za terajšej situácie poskytnúť nemôže, hoci robí, čo je v jej silách. Po hospodárskej konsolidácii tohto teritória bude mať toto najväčší význam v hospodárskom živote Poľska.

Táto kritická hospodárska situácia poľská jasne osvetľuje hlad poľských vládnych kruhov po vzorných a dobre organizovaných priemyslových oblastiach na Těšinsku.

Záver:

Všeobecne možno povedať, že hospodárske pomery Poľska sú veľmi neutešené, skoro kritické. Ich zlepšenie priamo a bezprostredne súvisí s konsolidáciou politickou, ale táto za dnešných rozháraných pomerov sa nedá v dohľadnom čase očakávať. V Poľsku nik vážne nemyslí na prácu. Všeobecne je očakávaná zmena v politických pomeroch. Väčšina poľskej pospolitosti tvrdí, že pomery takto zostať nemôžu a tento stav je len prechodný.

Politické pomery v Poľsku:

Politická situácia, ktorá sa vytvorila v terajšom Poľsku, spadá výlučne do boja dvoch svetov, dvoch faktorov a dvoch nerovných táborov.

Jeden z týchto táborov chce, aby Poľsko sledovalo politiku, ktorú viedli poľskí vládcovia v dávnej minulosti.

Druhý tábor chce poľskú politiku previesť na nové koľaje a dať histórii Poľska novú náplň.

Na čele prvého tábora omnoho početnejšieho stojí v prvom rade poľská šľachta a magnati, poľská inteligencia a katolícky klérus. Toto sú reprezentanti poľského imperializmu a chorobného šovinizmu.

Druhý tábor vedú stredné kruhy poľskej pospolitosti, hlavne časť robotníctva a pracujúcej inteligencie, ktorí boli najviac zasnávaní za starých poľských režimov a tvrdo bojovali za práva a lepší život týchto stredných vrstiev.

Prvý tábor v terajšej Poľske sosskupil sa okolo zahraničnej vlády v Londýne a v rôznych podzemných organizáciách v Poľsku. Táto skupina vedie boj o vzkriesenie Poľska čisto nacionalistického, Poľska „Wocarstwowého“, Poľska expanzívneho s atribútmi politiky imperialistickej.

Druhý tábor sosskupil sa okolo terajšej poľskej vlády vo Varšave, ktorá sa snaží radikálnymi nariadeniami politickými a sociálnymi strhnúť Poľsko z tradičnej megalománie poľského šovinizmu a imperializmu.

Boj týchto dvoch táborov je urputný, lebo ide o sformovanie nového života v Poľsku.

Keď chceme porozumieť terajšej politickej situácii v Poľsku, musíme brať do povahy historické a psychologické momenty poľského národu.

V živote každého národa sú historické momenty, ktoré po dlhé veky pôsobia na psychologické a politické formovanie nových generácií. Takými historickými momentmi v živote poľského národa bola slávna imperialistická politika poľského kráľa Borislava Krivoústého na západných hraniciach Poľska. Zabral Sliezsko a Moravu – kráľa Jegella. Na severe Poľska, zabral Pomoransko a Prusko. Kráľa Vladislava IV. Na východe Poľska, zabral západnú Ukrajinu /Halič/, Wolyň a Ukrajinu na pravom brehu Dnepra. Vladislavom IV. dosiahol poľský imperializmus svojho vrcholu.

Tieto imperialistické myšlienky poľského národa čas od času znova zachvacujú niektoré vrstvy poľského národa.

Tým sa dá vysvetliť, že v októbri 1938 vtedajšia poľská vláda pod náporom poľskej verejnej mienky a imperialistického šovinizmu poľskej ulice zabralo od ČSR Těšinsko /Zaolšie/. To isté sa opakovalo o niečo pozdejšie s Litvou. Poľskí šovinisti žiadali, aby vláda ultimatívnu formou žiadala revíziu smluvy s Litvou. Málo chýbalo, že neprišlo k vojne. Litva ustúpila.

Poľský šovinizmus našiel mohutného protektora v poľskej šľachte a magnátoch, ktorý vlastnili obrovské majetky na Volyni, Haliči a Ukrajine a až do dnešného dňa rozsievачov a zástancov poľského imperializmu a žravého šovinizmu. Poľský pán /magnát/, ktorý po celé veky reprezentoval poľskú dŕžavu a bol tlmočníkom poľských záujmov zahraničí, vychovával poľský národ a formoval dušu poľských generácií. A tu je celý koreň zla.

Táto veľmi početná poľská šľachta zaštepila do duše poľského národa šovinizmus a imperializmus. Nabila dušu chorobou nesvornosti a nerešpektovania autority a zákonov štátnych.

V čase dlhoročných poľských rozborov, poľský národ /nie bez silných vplyvov poľskej šľachty/ osvojil si ešte jednu formu vedenia boja s nepriateľom, a to konšpiráciou a rebéliou, presiaknutou poľským nacionálnym fanatizmom.

Pri analýze politickej situácie súčasného Poľska musíme mať tieto faktory na zreteli. V poľskom národe poveky vychovávanou poľskou šľachtou s katolíckym klérom ožila znova zaštepovaná chorobná megalománia. Vybuchol znova poľský šovinizmus a prirodzená nenávisť proti všetkému, čo nie je poľské a hlavne proti všetkému, čo je ruské. Zmena kurzu poľskej politiky, smluva s SSSR a jeho priazeň postavily na nohy celú poľskú reakciu, čiže poľských magnátov, inteligenciu, katolícky klérus a veľkú časť sedliakov, ktorí sa nakazili a nasiakli poľským nacionalizmom a veľkou nenávisťou voči východu /SSSR, Litva, Lotyšsko, Bielorus, Ukrajina/.

Zmluva so SSSR, vydanie Volyne a Haliča /Západnej Ukrajiny/ raz navždy pochovala chútky poľských veľmožov a nacionalistov na Východe. Západná Ukrajina a Volyň je pre poľských nacionalistov zem zasvätená. V ich chorobnej predstave je táto zem od vekov poľská. Zrieknuť sa týchto teritórií znamená pre nich zrieknuť sa Veľkej Poľsky, a vzdať sa poľského veľkopánstva. Odovzdaním týchto oblastí SSSR dostala poľská reakcia mocnú zbraň pre svoju propagandu, udierajú na najcitlivejšie struny veľmocensky vychovávanej poľskej duše, burcujúc a kriesiac znova poľský šovinizmus, poukazujúc na stratu poľských východných „Kresov“¹³ /východných oblastí/. Znova vychádzajú navrch zlé vlastnosti a chyby, ktoré si poľský národ osvojil v minulých dobách. Politika, ktorá vedie teraz väčšia časť poľského národa, podporovaná poľskou emigráciou v zahraničí a podzemnými organizáciami v Poľsku, je politika sebaklamom /blufu/. Politika, ktorá sa neriadi kritériami rozumu a blaha vlasti, ale opiera sa výlučne o šovinistické city poľského národa. Táto politika má svoju tradíciu a i cez hrozné následky, do ktorých uvrhla poľský národ a štát, znova zachvacuje poľský národ. Nedostatok reálneho politického cítenia v Poľsku je jeho najväčšie nešťastie. Toto sa markantne prejavilo v ostatných predvojnových rokoch, kedy Poľsko nadobudlo určitú váhu v medzinárodnej politike. V týchto rokoch poľská vláda vo svojej vnútornej politike zaštepovala do národa presvedčenie o poslaní a veľkosti poľského národa a štátu, o nedotknuteľnosti poľských hraníc /hlavne na východe/, o veľkom poslaní poľského národa v Európe, ktorý má byť pojiťkom medzi Východom a Západom.

Dvadsaťročná politika poľská bola fakticky politikou bez „Precedensu,“ ale i jej zrútenie v roku 1939 bolo tiež bez „precedensu“ v histórii tohoto štátu.

Neporiadok a anarchia, ktoré ovládli terajšie Poľsko, sú logické následky dlhoročnej krátkozrakej politiky poľského národa, politiky, ktorá vychovávala poľskú ulicu v šovinistickom duchu a nakoniec poľská ulica opanovala presiakla poľský štátny organizmus a doviedla poľský štát

do katastrofálneho položenia. Terajšie položenie, v ktorom sa nachádza celý poľský národ nemožno inakšie nazvať ako katastrofálny, a to z troch príčin.

1./ S jednej strany poľská legálna vláda vo Varšave s celým štátnym a administratívnym aparátom, armádou, bezpečnostnými orgánmi, legálnymi organizáciami, opretá o priateľstvo a spojenectvo s Ruskom. S druhej strany emigračná vláda v Londýne so svojím diplomatickým sborom za hranicami, armádou Andersa v Itálii, silnými podzemnými organizáciami v Poľsku, so všetkou šľachtou, r.kat. klérom, inteligenciou a veľkou väčšinou poľského národa.

2./ Z jednej strany demokratické zriadenie, základná zmena zahraničnej politiky, radikálna zmena agrárnej držby, nacionalizácia priemyslu a socializácia vo všetkých odvetviach hospodárskeho života. Z druhej strany zriadenie skrz naskrz nacionalistické, túžba po udržaní status quo pred vojnou v politike zahraničnej i vo všetkých odvetviach vnútorného života v Poľsku.

3./ Z jednej strany námaha úradov vlády vo Varšave upevniť svoju pozíciu za hranicami, vytvoriť normálny život v Poľsku a rešpektovanie štátnych zákonov a nariadení. Z druhej strany kompromitujúca propaganda londýnskej vlády za hranicami, sabotážna teroristická a deštruktívna práca podzemných organizácií v štáte, aktívna alebo pasívna spoluúčasť väčšiny poľského národa.

Ad 1./ Varšavská vláda za neobvykle ťažkých, skoro neprekonateľných prekážok, zorganizovala administratívny aparát, armádu a políciu, oživotvorila celý štátny stroj. Na prvý pohľad celý štátny aparát funguje právne. Keď sa ale pozrieme hlbšie do tohto aparátu, zistíme, že pol druhého roka práce poľská administratíva nedosiahla žiadnych alebo najmenších výsledkov. Poľská administratíva nikdy nebola na výške a poľské poriadky ešte pred vojnou boli známe i v zahraničí. Teraz sa celý stav omnoho zhoršil. Príčinou tohto rozháraného stavu v štátnom aparáte je malý počet úradníkov, ktorí by oduševnene a z presvedčenia pracovali pre terajšiu poľskú vládu vo Varšave. Sú ako biele vrany. Zbytok sú tichí prívrženci vlády v Londýne alebo ľudia bezcharakterní, zdemoralizovaní s podplácaním a malverzáciami, karieristi. Morálna hodnota týchto ľudí rovná sa nule. Dôkazom tohto stavu sú súdne procesy proti nim vedené na špeciálnych poľských súdoch pre defraudácie a mrhanie štátnych peňazí.

Orgány bezpečnostné /poľské bezpečienstvo/, sú jediní ľudia oddaní poľskej vláde vo Varšave. Slabou stránkou ich je, že je ich málo. Je vedený proti nim bezohľadný vyhladzovací boj, solidárne všetkými poľskými podzemnými organizáciami a časom i členmi /príslušníkmi/

vládnej armády. Z tej príčiny majú bezpečnostné orgány najviac strát a obetí.

Poľská milícia civilná „obyvateľská“ je početne silnejšia ako bezpečnostné orgány. Je zdemoralizovaná podzemnými organizáciami, ktorými udržuje často styky, hlavne s členmi AK. Poľské bezpečienstvo musí často proti nim zakročovať a ich zatýkať.

Vládne vojsko je početne veľmi slabé, morálne rozvrátené, slabo vyzbrojené a vystrojené, taktiež nie je v stave splniť úlohy, ktoré mu vláda ukladá.

Poľská administratíva, orgány bezpečnostné a armáda sú tak prepolitizované, že mimo politiky ich nič nezaujíma. Na každom kroku, či v úrade, kasárňach, továrňach, na ulici, v dedinách i mestách možno počuť vzrušené debaty pre i proti terajšej vláde vo Varšave.

Ad 2./ Pre svoju zahraničnú a vnútornú politiky vedenú diagonálne opačným smerom inými zásadami, inou orientáciou, inými spôsobmi, ako bola vedená stará a tradičná politika poľská, varšavská vláda vzbúrila proti sebe väčšinu poľskej pospolitosti. Prevedením agrárnej reformy do dôsledkov poštvala proti sebe nielen vlastníkov rozparcelovaných latifundií, ale i všetkých tých, ktorí na týchto latifundiách pracovali. Poľský statok je pre každého Poliaka a poľského vlastenca voľačosi nedotknuteľného, lebo v ňom sa od vekov koncentroval poľský politický život a bol baštou odporu proti všetkým tým, ktorí násilne okupovali Poľsko. Takto to bolo v dávnej histórii Poľska a tak to bolo i za okupácie Nemcami. Tu koncentroval sa a usmerňoval každý odpor poľských vlastencov proti všetkým nepriateľom Poľska. Je preto poľský dvor pre všetkých Poliakov nerozlučnou súčasťou poľského štátu. Poľsko bez šľachtického /magnátskeho/ dvora je poľskej duši cudzie. Je to ohnisko odporu, sily, patriotizmu, fanatizmu a poľského šovinizmu. Veľmi často sa stali prípady v terajšom čase, že poľskí chlapi nechceli poľskú zem, hoci im ju dávala vláda zadarmo a používala k tomu všetkých prostriedkov propagačných.

Orientácia poľskej zahraničnej politiky na Moskvu, ktorú započala varšavská vláda ako prvá v histórii Poľska, je podľa poľskej mentality najväčšou zradou odvekých poľských ideálov. Poľský národ zaslepený šovinizmom i tradičnou, dlhoročnou vojnou s Ruskom, vo svojej politickej krátkozrakosti nechce vidieť, že tento boj s Ruskom bol vždy príčinou zániku poľského štátu.

V Poliakovi je už vrozený predsudok, že každý hospodársky, kultúrny a politický styk a zmluva s Ruskom privedú Poľsko k úpadku, alebo zániku. Záchranu existenčnej poľskej štátnosti vidia zásadne len v ozbrojenej borbe s Ruskom, alebo v naprostej izolovanosti a separatizme hospodárskeho, kultúrneho i politického od Ruska.

Vznikom nových organizácií socialistických a hlavne strany komunistickej a uskutočňovaním dôslednej socializácie celého vnútorného, poľského života vidí poľská reakcia asimiláciu verejného i vnútorného života s životom ruským, čo je podľa ich mienky smrteľným nebezpečenstvom pre Poľsko. Toto je príčinou toho, že všetci poľskí patrioti sabotujú nariadenia varšavskej vlády, aby tieto ako smrteľné nebezpečenstvo pre Poľsko nevošli v platnosť a nemohli byť realizované.

Celý poľský národ sjednotil sa v tom, aby zachránil zbytky starých poriadkov, tradičnej Poľski, ktorá je duši Poliaka taká blízka a drahá. Následkom toho nariadenia varšavskej vlády vyznievajú naprázdno, lebo poľskou administratívou nie sú realizované a poľskou pospolitosťou sú bojkotované. Následkom toho nastáva v Poľsku čím ďalej, tým väčšie rozháranosť v každom odvetví vnútorného, verejného, politického a hospodárskeho života.

Ad 3./ Varšavská vláda snažiac sa udržať svoju existenciu a upraviť svoju pozíciu, založila niekoľko politických strán, ktorých úlohou je získať do svojich rádov celú poľskú pospolitosť a pretvoriť ju podľa nových zásad politicky, hospodársky a vnútorne.

Najdôležitejšie politické strany sú:

- 1./ Stronnictwo ludowe,
- 2./ PPS – Polska partia socialistična,
- 3./ Stronnictwo demokratičné,
- 4./ Partia komunistična.

Mimo tohto počtu sú ešte menšie politické strany, ktoré nemajú taký vplyv na vnútorný život poľský. Mnohé z týchto politických strán čiastočne spolupracujú s vládou a mohli by mnoho vykonať pre nový a obrozený život Poľska, keby nebolo teroru poľských podzemných organizácií. Tieto podzemné organizácie s veľkou starostlivosťou sledujú každý krok význačných politických, verejných a hospodárskych činiteľov a akonáhle skonštatujú, že práce týchto činiteľov rozchádza sa s ich programom – likvidujú ich. Likvidácia týchto činiteľov je na dennom poriadku a je ňou zaplavené celé Poľsko. Teror podzemných organizácií proti týmto význačným osobnostiam sa v poslednom čase tak zosilnil, že paralyzoval na 80 % užitočnú, vlasteneckú a ideologickú prácu týchto ľudí.

Propaganda londýnskych emigrantských kruhov, časté apely na poľský národ v kraji a deštruktívna práca podzemných organizácií v Poľsku zburovaly a oživotvorily znova poľský šovinizmus a ohlušili, lebo otupili aký-taký zdravý politický úsudok a rozhľad poľského národa. Uvrhly Poľsko v úplnú anarchiu. Z politického hľadiska terajšie Poľsko je jedným veľkým bojovým kotlom, v ktorom večne kypí a prevádza sa

smrteľný boj poľského výbojného šovinistického nacionalizmu novými formami, ktoré priniesol nový, povojnový život v Poľsku. V tomto kotli veľmi často sa stretávajú nielen záujmy poľského národa a štátu, ale i záujmy iných veľmocí.

Kto z nich vyhraje, ukáže blízka budúcnosť.

Z á v e r .

Následkom permanentnej deštruktívnej londýnskej poľskej vlády, teroru a sabotáží podzemných organizácií v Poľsku, sympatie a súhlasu s ňou prevážnej väčšiny poľského národa je pravdepodobné, že príde v blízkom čase ku kríze vlády vo Varšave. Môže ju zachrániť iba rýchla konsolidácia poľského politického života alebo silný zásah zvonka.

Politická konsolidácia v tom čase nie je uskutočniteľná pre vzbúrený a znova oživovaný poľský fanatizmus a šovinizmus.

Prichádza v úvahu jedine zásah zvonka. Ten môže prísť iba z SSSR. Treba zdôrazniť, že na východných poľských hraniciach sú rozložené početne silné jednotky ČA.

* * * * *

UPA – Ukrajinská povstalecká armija.

Keď chceme dnes hovoriť o UPA, musíme mať na zreteli históriu ukrajinského nacionálno-štátneho separatizmu, ktorý v rôznych dobách preberal formu buď zjavného zbrojného odporu, alebo vo forme podzemných organizácií viedol boj.

Na východnej Ukrajine viedol boj proti Rusku, v západnej Ukrajine proti Poľsku. Boli časy, keď príslušníci jeho zo západnej i východnej Ukrajiny bojovali na južnom fronte.

Príklad: v roku 1918 haličská armáda i bojové časti Veľkej Ukrajiny bojovali o Lwow¹⁴. Roku 1919 celá UHA /Ukrajinská Haličská Armáda/ naraz s celou východnou armádou Petlura¹⁵ zahájili ofenzívu na Kiev¹⁶ proti SSSR.

Zosobnením /legendárnou postavou/ ukrajinského štátneho separatizmu je od najdávnejších čias po dnešný deň hetman /ukrajinský pohlavár/ Mazepa, ktorý naraz so švédskym kráľom Karlom XII. zviedol boj s ruským cárom Petrom pod Poltavou. Mazepa boj prehral, ale idea separatizmu Mazepu zostala, ujala sa a rozbúrila ukrajinský národ a zostala v jeho duši až po dnešný deň.

Na konci prvej svetovej vojny ukrajinský nacionálny separatizmus vybuchol s novou živou silou. Západná Ukrajina /Halič/ povstala proti Poľsku, východná Ukrajina proti Rusku. V tejto vojne nositeľmi ukrajinských separatistických ideí medzi národom boli USS /Ukrajinskí Sičoví Strilci/, a hlavný ataman, šéf armády, hlava celej Ukrajiny Semeon Petlu-

ra. Semeon Petlura stal sa druhým Mazepom, t.j. obnoviteľom ukrajinského nacionálne-štátneho separatizmu. Po vojne utiahli sa ukrajinskí separatisti znova do podzemia. Na východnej Ukrajine povstala najvýznačnejšia podzemná organizácia SVU /Sojuz Vyzvolenia Ukrajiny/, ktorý vo veľkej miere mal členov – najvýznačnejších inteligentov a vedúcich duchovných ukrajinských pracovníkov. Predsedom tejto podzemnej organizácie bol Michajlo Hrušovský¹⁷, slávny svetový historik. V roku 1918-19 bol prezidentom ukrajinskej republiky.

V západnej Ukrajine zorganizovala sa podzemná organizácia UVO /Ukrajinská Vojsková Organizácia/. Jej členmi stali sa prevažne vojaci UHA a časom táto organizácia získala veľkú časť ukrajinskej študujúcej mládeže roľníckeho pôvodu. Na čele tejto organizácie stál bývalý plukovník UHA Evgén Konovalc¹⁸. Niekoľko rokov pred terajšou svetovou vojnou asi v roku 1928-30 UVO sa pretvorilo v OUN /Organizácia Ukrajinských Nacionalistov/. OUN prehlbila podzemnú prácu a rozšírila sieť na celú Veľkú Ukrajinu. Štáb OUN na čele s Konovalcom stále prebýval za hranicami a zasielal svoje direktívy krajoým vedúcim na východnej a západnej Ukrajine.

OUN prevádzala dvojakú prácu:

1./ Organizovala ukrajinskú mládež a vychovávala v nej iskreného nacionálneho ducha.

2./ Viedla teroristické i sabotážne akcie v Poľsku i Rusku.

Eugén Konovalc je pokladaný ukrajinskými nacionalistami za národného hrdinu a legendárneho bojovníka za slobodnú Veľkú Ukrajinu. Je treba potvrdiť, že OUN svojim nacionálnym fanatizmom /nenávisťou hlavne proti všetkému čo je poľské/ vo veľkej miere zburcovala ukrajinský nacionálny šovinizmus. Možno smelo tvrdiť, že OUN dalo počiatok bojujúcemu ukrajinskému nacionalizmu, ktorý až po dnes nezná kompromisu. Konečným cieľom a ideálom všetkých príslušníkov tejto organizácie je slobodná a veľiká /Soborná/ Ukrajina, združujúca všetkých Ukrajincov.

Po tragickej smrti Konovalca roku 1938 v Rotterdame, vedenie podzemnej organizácie prevzal plukovník Melník¹⁹. Keď prišla druhá svetová vojna, podzemná práca OUN pribrala na intenzite. Na počiatku roku 1940 prichádza rozvrat v tejto organizácii. Krajoý vedúci Štefan Bandera vytýka Melníkovi, že OUN nevyvíja dostatočnú aktívnu činnosť a že Melník sa obklopil neschopnými ľuďmi /Senyk a Sciborský²⁰, ktorých o rok pozdejšie na príkaz OUN zastrelili na uliciach Žitomíra/ a Bandera sám preberá vedenie podzemnej organizácie.

Týmto rozštiepila sa OUN na dve časti: prívržencov Banderu a Melníka. Celá mladá generácia OUN na západnej Ukrajine išla s Banderom, takže Melník ostal sám s malou časťou prevažne staršej emigrácie a sko-

ro prestal mať vplyv na OUN. Tým viac, lebo pravdepodobne bol pod vplyvom nemecko-hitlerovskej vlády.

1. 7. 1941 po dobytí Lwowa Nemcami, Bandera cez lwowský rozhlas vydal proklamáciu a prehlásil Ukrajinský nezávislý štát.²¹ Hlavou vlády na západnej Ukrajine stáva sa Bandera, predsedom vlády Stockiv.²² Proklamácia hovorila, že po dobytí Kiewa ukrajinská vláda vo Lwowe sa automaticky podriadi centrálnej vláde v Kiewe. Nemecké Wehrmacht neprekážalo v práci Banderovi. Po dobytí Západnej Ukrajiny /Haliče/ od SSSR, túto privtelili ako nový dištrikt do poľského gubernátu pod názvom „Galicien“.²³ Vtedy gestapo pozatváralo celú vládu v Lwowe na čele s Banderom a previedlo masové zatváranie medzi mládežou a členmi OUN.

Po Banderovi zmizli všetky stopy /dodnes sa nevrátil/ a OUN utiahlo sa do podzemia a začalo tvrdú borbu s Nemcami. V tom samom čase vznikajú a organizujú sa ozbrojené oddiely UPA, aby viedli otvorený záškodnícky boj s Nemcami /partizánsky/ a aby chránili záujmy ukrajinské na Západnej Ukrajine, hlavne proti Poliakom, ktorí začali podzemnú akciu proti ukrajinskému civilnému obyvateľstvu.

Na vznik a rozvoj UVO potom OUN a tým samým na UPA mali veľký vplyv dva faktory:

1./ Prvým činiteľom /faktorom/ boli tradičné námahy niektorých ukrajinských vrstiev vytvoriť ukrajinský nezávislý štát. Tieto snahy tiahnu sa ako červená niť ukrajinskou históriou a prejavovali sa silnejšie za kozáckych čias, potom za Mazepu a na konci dvoch ostatných desaťročí. Tieto snahy boli výsledkom buď intenzívnej práce vedúcich nacionálnych kruhov za samostatnú Ukrajinu, alebo následky skutočných krívd, ktoré boli páchané na ukrajinskom národe.

2./ Druhým faktorom, ktorý pôsobil na vznik a rozvoj ukrajinského separatizmu /podzemných organizácií, ktoré vznikali na základe týchto ideí/, bol vplyv morálny, často i materiálny niektorých zainteresovaných zahraničných mocností.

Nemalú rolu na vzniku UVO mala rakúsko-uhorská vláda vo Viedni. 16. 8. 1914 úradne a verejne zorganizovala, vystrojila a vyzbrojila sbor USS /Ukrajinskí Sičovi Strilci/, ktorý mal úlohu bojovať proti ruskej armáde. USS pozdejšie vo veľkej miere dodával členov do UVO a veliteľia USS boli na vedúcich miestach UVO i OUN /plukovník Konovalec, plukovník Melník/. USS obnovila ukrajinský bojujúci nacionalizmus a zburchovala v ukrajinskom národe nacionálny šovinizmus. UVO a OUN vybičovali nacionalizmus až k fanatizmu.

Tesne pred pádom rakúsko-uhorskej monarchie, rakúska vláda dala ukrajinským nacionalistom vo Lwowe roku 1918 jeden milión korún v zlate ako subvenciu na podkopnú prácu proti Poľsku a Rusku.

Nie je tajnosťou, že nemecká vláda až do roku 1939 bola silne zainteresovaná na aktívnej činnosti a rozmachu ukrajinského nacionálneho separatizmu a nie raz finančne podporovala UVO a UON. Keď cudzím vládam podľa ich politických cieľov bolo treba zosilniť separatistický ruch a prácu podzemných organizácií, podporovali toto hnutie morálne a materiálne. Keď nepotrebovali alebo krížili ich záujmy, prestali ho podporovať alebo ho pritom ničili.

Príklad: Zatknutie Banderu, členov jeho vlády, členov UON v auguste 1941 vo Lwowe gestapom.

Vznik UPA v roku 1941 mal ideový zmysel, lebo išlo o boj s nemeckými okupantmi, s nemeckým násilím. Morálka, disciplína a bojový duch dosiahli v tom čase vrcholu. Najideovejší mladí ľudia hrnuli sa do (...), ozbrojenými akciami nadobúdali výzbroj, výstroj a bojovali urputne s nemeckým SD a gestapom. Po dvoch rokoch organizovanej práce a tuhých bojov mala UPA početne silné ozbrojené oddiely, skúsené v bojoch, pred (...) bojovou ideou proti Nemcom a podporované oddane civilnou pospolitosťou Západnej Ukrajiny a civilnou podzemnou sieťou.

Prišiel ústup Nemcov a príchod ČA. S tou zmenou nastala základná zmena v oddieloch UPA. Do oddielov UPA každým dňom hrnuli sa masy mladých Ukrajincov, ktorí tam hľadali jediné útočisko pred svojim zánikom. Sú to prevažne členovia ukrajinskej polície, tzv. Hilfpolici²⁴, Werkschutzu, Selbstschutzu, SS-divízie Galicien²⁵ a všetci tí, ktorí za okupácie verejne slúžili Nemcom. Všade inde im hrozila smrť. Oddiely UPA číselne vzrástli trikrát násobne, ale ich disciplína a morálka upadla. Bývalí ideoví bojovníci sa pominuli a ostal najhorší element, ktorému boli cudzie ideály, za ktoré bojovali ich predchodcovia. Všetci novoprišli členovia hľadali v nej jedlo a záchranu života. Ukrajinské civilné obyvateľstvo skoro poznalo na svojej koži túto zmenu. Od augusta 1945 začala UPA prevádzať rekvizície živého inventáru a na všetky iné produkty stanovila tak vysoký kontingent, že ho obyvateľstvo nemohlo splniť pri najlepšej vôli, lebo samo je chudobné a hladovalo. Odklonilo sa preto od UPA a prestalo ju podporovať.

Dôvody pre existenciu UPA zanikli, hoci jej propaganda všetkými prostriedkami snaží sa ho presvedčiť o nutnosti ďalšieho jestvovania. Rozumní členovia a inteligencia prichádzajú k názoru, že ich postavenie a borba sú beznádejné. Nastávajú preto časté dezercie, keď sa naskytne i tá najmenšia príležitosť. UPA sa proti tomu bráni a každú dezerciu trestá zastrelením.

Operačná činnosť bojových oddielov a civilnej siete UPA na území terajšieho poľského štátu je ohraničená na juhu hranicou ČSR, na vý-

chode riekou Sanom, ktorá je súčasne časťou hranice medzi Poľskom a SSSR, na severe siaha až po mesto Cholm, na západe je ohraničená čiarou Jaroslaw – Przemysel – Dynow – Rymanow. Skrátka oddiely UPA operujú na území Poľska len tam, kde býva ukrajinské obyvateľstvo. Ďalej na západ od poľsko-sovietskej hranice, kde končí etnografická hranica ukrajinského obyvateľstva, tam končí aj vplyv UPA.

Operatívny terén UPA v Poľsku je so stránky strategickej a operačnej veľmi nepriaznivý, lebo sa tiahne ako úzky pás medzi hranicou Poľska a SSSR. Existencia UPA zhoršuje sa každým dňom tým, že ukrajinské obyvateľstvo je vysídľované z tejto oblasti do SSSR. Medzi Przemyslom a Jaroslawom bolo to v septembri 1945 na 70% presídlené do SSSR, takže oddiely UPA /väčšie/ sa tu nemôžu udržať, lebo toto územie bolo osídlené poľským obyvateľstvom, presídleným z SSSR. Tým sa stalo, že väčšie oddiely UPA sa stiahli na terén medzi Sanokom – Rymanow a hranice ČSR.

Tým sa dá vysvetliť zosilnená činnosť UPA poslednej zimy na tomto území. Zlikvidovali všetky stanice poľskej milície, všetky notárske úrady, vyhodili alebo spálili všetky mosty na tomto teréne, porobili prekážky a záseky na hradských a cestách a zvädzali časté boje s poľským vlád-
nym vojskom.

V januári 1946 poľský generál Rola Żimierski, ktorý podpísal dohodu medzi Poľskom a SSSR o výmene poľského a ukrajinského obyvateľstva,²⁶ oficiálne vyhlásil pred plénom poľskej vlády vo Varšave, že zbytok, t.j. 35 % ukrajinského obyvateľstva na poľskom území bude do jesene 1946 presídlené do SSSR. Dva týždne po tomto prejave znova nastalo presídľovanie ukrajinského obyvateľstva z obvodu Lesko. Medzi prvým až 12. februárom 1946 bolo vysťahované do SSSR všetko obyvateľstvo ukrajinské z mesta Sanok a Lesko a z týchto obcí: Sanočok, Postolov, Dúbrawka, Lúčky, Huzely, Záhule a Záluž²⁷. Ukrajinské obyvateľstvo celého obvodu Lesko dostalo od varšavskej vlády rozkaz pripraviť sa a byť prichystané na odchod. Oddiely UPA snažili sa zabrániť tomuto presídleniu. Ich akcia bola bezvýsledná, obyvateľstvo vysídlené bolo.

Príchod dvoch poľských divízií do leského obvodu urobil koniec operáciám väčších oddielov UPA. Dva týždne pred príchodom týchto dvoch divízií väčšie oddiely UPA ustúpili na sever, pravdepodobne do území medzi Cholmom a Wolyňou. Príchod týchto dvoch divízií má pravdepodobne úlohu nielen očistiť tento kraj od oddielov UPA, ale súčasne previesť vysídlenie ukrajinského obyvateľstva z tohto územia.

Vysídlením ukrajinského obyvateľstva z tohto územia stratia oddiely UPA svoj *raison d'être*.

Počet oddielov UPA na tomto území poľskom je veľmi ťažko odhadnúť, jednak celkom určite možno povedať, že tieto oddiely nepresahujú

sily 5 kurínov, t.j. približne 3 – 4000 mužov. Dôkazom môjho tvrdenia je celkom určite zistený fakt, že na území Rymanow – Sanok – Lesko – Baligrod – Sanke²⁸ – hranica ČSR a hranica poľsko-ruská operoval len jeden kurín, tzv. kurín „Lemkovský.“ Veliteľom tohto kurína je „Rén.“ Rén za nemeckej okupácie bol veliteľom ukrajinskej „Hilfspolici“ v Sanoku. Obyvateľstvo Sanoka ho dobre pozná, celú jeho bývalú činnosť a aj jeho pravdivé meno. Ďalším dôkazom je ten fakt, že keď v novembri 1945 UPA robila akcie v okolí Bircza /obvod Przemysel/ proti poľskému vojsku, museli byť vyslané dve sotní z kurína Réna a dve sotní kurína Prúta, ktoré prišli z ruských oblastí poza hraníc Poľska. Celý kurín Prúta mal len dve sotní, t.j. asi 400 mužov. Do Ruska vracal sa cez obec Stuposzany²⁹.

Početná sila a bojová hodnota týchto kurínov každým dňom upadá. Početná sila upadá častými dezerciami príslušníkov UPA. Bojová hodnota upadá pre nedisciplinovanosť, beznádejnosť a predlžovanie ďalšieho boja, ich situácia sa teda každým dňom zhoršuje.

S celou rozhodnosťou možno dnes povedať, že väčšia časť obyvateľstva týchto území prestalo dnes sympatizovať /v poslednom čase/ s oddielmi UPA. Stavila sa proti nemu nepriateľsky preto, že všetko nešťastie, ktoré za posledného poldruha roka postihlo tento biedny terorizovaný a ustrašený ľud, je v prvej miere zásluhou UPA. Desiatky vypálených obcí, ožobráčenie, ktoré hraničí so žobráctvom, stovky a tisícky postrieľaných a povešaných nevinných Ukrajincov označovali dráhu, kade tiahli a operovali tieto bandy.

Chvastavá propaganda a tvrdý teror, ktorého UPA užívala proti civilnému obyvateľstvu, mali tiež svoje hranice. Propaganda sa vyčerpala, lebo sa nič nespĺnilo, čo rozširovala. Teror proti civilnému obyvateľstvu, ktoré v poslednom čase prežilo toľko hrôz spôsobil, že mu prestalo záležať na živote.

O ďalších úlohách a existencii UPA sa nedávno vyjadril jeden z významných veliteľov UPA v privátnej debata s gr.kat. farárom v Krivom. Otvorene povedal, že na základe medzinárodnej situácie a fatálneho vnútorného polohovania UPA zbýva jediná možnosť: zakončiť Krutami, alebo Bazárom. To znamená /myslel tým/ vrhnúť sa všetci do beznádejného boja a zahynúť do posledného chlapa. Zanechať tým po sebe v histórii legendárnu pamiatku, ako ju zanechali po sebe hrdinovia Thermopyl a ukrajinskí povstalci pod Krutami a Bazárom roku 1920. Zahynuli do jedného, keď bojovali proti SSSR.

Predpoklady pre taký koniec UPA by boli možné, keby v ich terajších oddieloch panoval vysoký bojový duch a morálka. Obidve tieto hodnoty im však chýbajú. V každom prípade otvorená reč jedného z vedúcich UPA dokazuje nesporne jedno: Úloha a existencia UPA sa končí.

Majúc na zreteli celé jej rozpoloženie, v ktorom sa nachádza možno predpokladať, že zbytky oddielov UPA na teréne Poľska budú sa snažiť všetkými silami, aby sa dostali na najvýhodnejšie terény s ukrajinským obyvateľstvom. V tomto prípade je to Volyň. Tam budú sa môcť udržať nejaký čas, kým sa nerozpadnú na základe rozvrátenej morálky, alebo ich nezlíkvuje vláda dotyčného štátu, kde sa budú nachádzať.

Osud UPA rieši pred našimi očami neomylná história, ktorá už raz v roku 1920 vyriešila osud ukrajinských povstalcov na území Západnej a Veľkej Ukrajiny. Boli do chlapa zlikvidovaní.

Z nášho hľadiska nehrozí dnes ČSR nebezpečie ústupu UPA na naše územie z nasledovných dôvodov:

1./ Oddiely UPA na tomto teréne boli početne veľmi slabé a teraz ustúpili pred poľskou armádou na územie Przemysel – Cholm.

2./ Celé naše pohraničie do hĺbky 30 – 40 km je obsadené poľským vládnyim vojskom.

3./ Zbytky UPA pre svoju blízkosť likvidáciu budú gravitovať do oblastí čisto ukrajinských na Volyni, ktorá bola vždy kolébkou ukrajinských partizánov pre svoje centrálné polozenie, hlboké lesy, ďaleké priestory, úrodnosť a bohatstvo zeme.

Na základe rozboru hore spomenutých faktov prichádzam k presvedčeniu, že dôvody, pre ktoré bola vyslaná skupina pre ZPÚ do pohraničia v okrese Snina – Medzilaborce – Starina a Bardejov – prestali existovať.

Československá armáda v tomto pohraničnom území svoje poslanie v každom ohľade splnila. Upevnila československé povedomie a dôveru obyvateľstva vojnou úplne ožobráčeného k ČSR, jej vláde a rešpektovaniu ňou vydaných zákonov a nariadení, ozdravila a upevnila zdemoralizovanú verejnú administratívu, zahriakla reakčné živly, usmernila vedúce politické osobnosti vo vedení slušného politického boja a dôstojne reprezentovala vysokú kvalitu československého vojska pod energickým a nekompromisným, ale ideálnym vedením pplk. gšt. Staneka.

Prosím, aby všetkým dôstojníkom a vojakom, ktorí tento mesiac odchádzajú do pomeru mimo činnú službu, bolo vyslovené pochvalné uznanie.

Navrhujem ponechať zmenšené ZPÚ do toho času /koniec marca alebo apríla 1946/, kým pomery tuná nebudú v každom ohľade znorlizované. Venujeme sa totiž teraz štúdiu rozboru a očisteniu verejného, politického a hospodárskeho života v tomto zničenom a ožobráčenom území.

Môžem s hrdosťou konštatovať, že čl. armáda a jej velitelia majú tuná i v zahraničí /Poľsko/ veľmi dobrý zvuk. Nie raz mi to agenti s ra-

dostou prinášali z Poľska.

Dostane: OSOBZ, HSOBZ cez OSOBZ /v 4 výtlačkoch/, Velit. Jánošík,
10. divízia na vedomie.

Prednosta oddelenia OBZ:
škpt. K r i v a Anton

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Wołosate

² Bukowiec

³ Wołkowyja – Raiskie – Tworylne – Krywe – Hulske – Zatwarnica.

⁴ Zawóz

⁵ Bircza

⁶ Mnoho Židov z okolitých krajín (najmä Poľska a Maďarska) hľadalo nádej a záchranu práve v ČSR, kde sa v porovnaní s pomermi vo vlastných krajinách cítili predsa len bezpečnejšie, respektíve krajinu využívali tranzitne v ceste na Západ, eventuálne do Palestíny. Celkovo k utekajúcim Židom československé orgány zaujímali v rokoch 1945 – 1947 benevolentný postoj. Ich prechod územím republiky bol koordinovaný s UNRRA a židovskou organizáciou American Jewish Joint Distribution Committee. Napríklad len od septembra do decembra 1946 cez územie ČSR a transportmi ďalej na západ prešlo 12 065 poľských utečencov a československé úrady napomohli napríklad presunu 750 poľských židovských detí na Západ. (ABS Praha, f. 425-213-1; *Československo a Izrael v letech 1945 – 1956. Dokumenty*. Eds. K. Kaplan et al. Praha 1993, s. 38 – 39.)

⁷ Ide o prechod takmer 100 poľských Židov na Slovensko, ktorí sa usadili v obvode stanice NB Malcov Bardejovského okresu. Ako na margo toho uviedlo Povereníctvo vnútra v jednom zo svojich obežníkov: „Naspäť sa vratiť nechcú. Udávajú, že sú v Poľsku prenasledovaní bezpečnostnými orgánmi a tiež zo strany obyvateľstva, a keď títo jednotlivci niekde zastihnú, že ho ubijú na smrť“. (SNA Bratislava, f. PV – sekr., šk. 75, č. 966/45-46 sekr.)

⁸ Bežec pri Tomaszówe Lubelskom pri ukrajinskej hranici severozápadne od Ravy Rus'kej (leží v príľahlom ukrajinskom pohraničí).

⁹ Toruń

¹⁰ Łódź a Białostok.

¹¹ Chełm

¹² Poznań – Bytom – Wrocław – Szczecin

¹³ Kresy, Kresy Wschodnie – týmto pojmom sa vo všeobecnosti (a nie vždy teritoriálne presne) označujú východné územia Druhej Poľskej republiky (1919 – 1939), ležiace východne od tzv. Curzonovej línie (demarkačná línia v poľsko-boľševickej vojne navrhnutá britským ministrom zahraničia Georgom Curzonom v júli 1920) až po hranice zo ZSSR.

¹⁴ Ľvov (ukr. Ľviv)

¹⁵ Symon Petľura

¹⁶ Kyjev (ukr. Kyjiv)

¹⁷ Mychajlo Hruševs'kyj

¹⁸ Jevhen Konovalec'

¹⁹ Andrij Meľnyk

²⁰ Omeljan Senyk a Mykola Scibors'kyj zahynuli v Žitomire koncom augusta 1941 za nevyjasnených okolností.

²¹ Akt obnovenia štátnej nezávislosti Ukrajiny bol vyhlásený v Ľvove 30. júna 1941.

²² Jaroslav Stec'ko

²³ „Galizien“ (nem.)

²⁴ Hilfspolizei

²⁵ Oficiálne 14. Waffen-Grenadier Division der SS (Galizien Nr. 1).

²⁶ Zrejme ide o celkovo zmätočné informácie, keďže generál Michał Rola-Żymierski nemal nič spoločného s podpísaním poľsko-ukrajinskej dohody o vzájomnom presídlení obyvateľstva z 9. septembra 1944.

²⁷ Sanoczek, Postołów, Dubrawka, Łuczka, Huzele, (asi) Zahutyń a Zaluž

²⁸ Neidentifikované

²⁹ Stuposiany

Частина III.

**ДРУГИЙ ПРОПАГАНДИВНИЙ РЕЙД УПА
НА СЛОВАЧЧИНІ**

(квітень 1946 р.)

Časť III.

**DRUHÝ PROPAGANDISTICKÝ REJD UPA
NA SLOVENSKO**

(apríl 1946)

Part III.

**THE SECOND PROPAGANDA RAID OF THE UPA
IN SLOVAKIA**

(April 1946)

Veliteľstvo 10. pešej divízie.
Čís: 34491/Taj.1.oddel.1946.
Vec: Návrh na zabezpečenie S.V.
pohran. ČSR.¹

Košice, 6. apríl 1946.

Tajné!

Pplk. pech. W a g n e r Otto,
vel. skup. ZPÚ,
H u m e n n é.

Na nar. VO-4 čís. 966/Taj.2.oddel.1946 /rdgrm. čís. 432/1946/ zišla sa komisia na SV vel. skupiny ZPÚ v Humennom dňa 5. 4. 1946 v tomto zložení:

pplk. del. PERKO Emil, veliteľ 10. peš. divízie,
pplk. NB STANČÍK Ján, za HVNB,
pplk. pech. WAGNER Otto, vel. skup. ZPÚ,
mjr. pech. BALÁŽ Ján, za VO-4.

Po prejednaní najnovšej situácie sa zisťujem že jednotky UPA neprekročujú hranice ČSR až na ojedinelé prípady malých skupín, ktoré sa však ihneď po zistení, že sú v ČSR vracajú. Podľa dosiaľ nepreverenej správy menšie skupiny majú sa nachádzať v lesoch priestore s. Papína.

Na strane poľskej asi od Jaslisiek² na vých. území Poľska nie je ovládané poľskými vl. jednotkami a srážky s jednotkami UPA vyznievajú v neprospech vlád. vojska, ktoré menšie jednotky boli nútené ustúpiť i cez ČSR.

Podľa zpráw, ktoré som získal v SSSR v pohraničných obciach, majú sa zdržiavať i zbehovia ČA, býv. Vlasovci atď., ako sluhovia a robotníci.

Vzhľadom k týmto okolnostiam a na pravdepodobnú ďalšiu zvýšenú bojovú činnosť na strane poľskej i za stále zlepšujúce sa počasie /možnosť ukrývania sa v lesoch/ dochádzajú shromaždení činitelia vojska i NB k tomu názoru, že stávajúce zaistenie treba čo najskôr zdokonaľiť.

K tomu navrhujem v dohode s ostatnými prítomnými členmi:

- 1./ Sosilniť prvý sled jedným peším práporom /SV – Papín/.
- 2./ Prideliť skupine ZPÚ 1 rotu stredných tankov do Humenného.
- 3./ Dotovať skupinu OBZ asi na stav 20 mužov z čoho 10. divízia dodá 10 príslušníci OBZ bezpodmienečne v občianskom odevu.
- 4./ Zdokonaľiť spojovaciu sieť postavením rádiostanice vo Svidníku, Papíne – ďalej v Bardejove a Prešove zriadiť rádiostanicu pre priamy styk s Humenným.

5./ Realizovať včas žiadanky skupiny o APH podľa predloženého prelimináru.

6./ Pre vyžadovaný prápor vid'. bod 1./ dodať osobný terénny voz.

7./ Dotovať skupinu dôstojníkmi podľa zvláštneho hlásenia vel. ZPÚ.

8./ S hľadiska NB treba urobiť tieto opatrenia:

a/ Stanice NB v úseku od Svidníka až po hranice ČSR – SSSR treba shustiť /zriadiť nové stanice alebo expozitúry NB/, tak aby v prvom slede bolo 11 staníc NB a v druhom slede 11 staníc NB.

b/ Stopovaciu stanicu v Humennom treba vybaviť dokonalo ako po stránke odborne osobnej, tak i po stránke materiálnej, pretože po stránke kriminálnej a zpravodajsko-bezpečnostnej javí sa nedostatok zvlášť pri stopovaní po jednotlivých bánd. Je bezpodmienečne treba, aby stopovacia stanica dala 2 osobné autá a 2 schopných psov.

c/ Na Okr. vel. ohrozených úsekoch je treba prideliť 1 motocykel, aby zprávy o vyskytnuvších sa tlupách boli odoslané spojku na kompetentné miesta nakoľko telefónne vedenia nie sú dokonale vystavané.

d/ Treba zariadiť, aby stanice NB prevádzkali ihneď kontrolu všetkých neznámych osôb do ich obvodu prišlých. Osoby, ktoré nie sú štátnymi občanmi ČSR treba bezodkladne vyšetriť po vyšetrení odovzdať bez prietahu bezpečnostným orgánom toho štátu odkiaľ prišli. Pritom treba orgánov NB i FS poučiť, že potvrdenie o podaní opčnej prihlášky³ neoprávňuje k legálnemu prekročeniu hraníc a ani k pobytu na našom území.

9./ Navrhuje sa, aby FS v pohraničí bola zosilnená jednak zhustením staníc a jednak i početne v nastávajúcich staniaciach, podľa návrhu styč. orgánu FS u ZPÚ.

10./ Navrhujem, aby FS v oblasti 10 peš. div. boli po stránke výkonu služby a disciplinárne podriadené vojsku až do podpísania mierových smlúv.

11./ Nakoľko sa často vyskytujú prelety lietadiel neznámej národnosti vo dne i v noci, navrhujem presunúť do Košíc 1 letku stíhačov / denných i nočných/, alebo leteckú hliadku NB na kontrolu vzdušného priestoru nad východným Slovenskom.

12./ Upraviť peňažné náležitosti príslušníkov ZPÚ podľa návrhu vel. ZPÚ.

Dostane: ako hlásenie VO-4,
na vedomie: pplk. NB STANČÍK Ján, HVNB,
mjr. pech. BALÁŽ Ján, VO-4,
pplk. pech. WAGNER Otto, vel. skup. ZPÚ.

Z rozkazu:
náčelník štábu.
[nečitateľný podpis]

Veliteľ divízie:
plk. del. Emil Perko, v.r.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, inv. č. 371.

¹ Severovýchodného pohraničia ČSR.

² Jasliska

³ Ide o opčné prihlášky v súvislosti s opciou štátneho občianstva ČSR obyvateľmi českej a slovenskej národnosti na Podkarpatsku (Zakarpatskej Ukrajine).

[129]

„M i c h a l“

S.V. 9. apríla 1946.

Čj. 227/Taj.1946.

Vec: Situačné hlásenie –
predloženie.

Hlásim, že dňa 6. apríla 1946 v odpoľudňajších hodinách veliteľ roty v Čertižnom hlásil prechod hraníc dvoch poľských podporučíkov. Po vyšetroaní bolo zistené, že patria legálnej poľskej armáde, že majú jednotky v Čeremche a Jasliskách v sile pravdepodobne roty. Vyjadrili sa, že obsadzujú cestu Čeremcha – Jasliska a ďalej a že je to počiatok väčších akcií proti Banderovcom. Jeden z nich hovoril veľmi sebavedome, že Banderovcov zlikvidujú.

Dňa 7. apríla 1946 v ranných hodinách sme dostali zpravu, že v noci zo dňa 6. na 7. apríla 1946 okolo 24.00 hod. prešla skupina Banderovcov zo smeru Jasiel – Chvostejov¹, kde zobudili obyvateľa Štefana Komanického a Štefana Rejbu, ktorí ich museli zaviesť smerom na severný okraj Habury /dedine sa vyhli/. V Habure zobudili ďalšieho náhodného obyvateľa, ktorý ich musel odviesť do obce Miková. V Mikovej zobudili obyvateľa (...) Jána /pretože sa v jeho dome svietilo/ on to odoprel ich viesť ďalej s odôvodnením, že ráno musí byť v službe na železnici. Nato sami zobudili iného obyvateľa, ktorý ich zaviedol okolo Malej Poľany až k obci Havaj, kde ho prepustili. Dopytovali sa na obec Makovce, ale v tejto neboli. Dedinám sa po ceste vyhýbali a na obyvateľstve nič nevynucovali. Bolo ich okolo 100 – 150 ľudí veľmi dobre vyzbrojených ľahkými zbraňami rôznych typov a veľmi dobre oblečených prevažne v poľských uniformách, v nemeckých, maďarských a tiež civilných, prípadne kombinovaných s uniformou. Mali sebou asi štyri kone a jednu alebo dve kravy. Nakoľko bola tmavá noc

a sprievodcov vždy vzali na čelo prúdu a nedovolili im tento prehliadať, tiež pri zastávkach len štyria – piati so sprievodcami budili ďalšieho sprievodcu a zbytok zostal mimo dediny, títo nemohli podať presnejšie zprávy. So sprievodcami nehovorili po ceste. Ináč hovorili po ukrajinsky.

Dňa 8. apríla 1946 Šanta Ivan, úradník z Medzilaboriec, obyvateľ obce Roškovce udával, že asi v 7.00 hod, ráno prišla hliadka Banderovcov v sile okolo 20 mužov do obce Roškovce tam vyvesili plagáty a pýtali potraviny. Udával, že obec Bystrá je obsadená Banderovcami. Plagáty priniesol so sebou.

Dňa 8. apríla 1946 v ranných hodinách učiteľ z obce Driečna udával, že skupina okolo 200 Banderovcov peší i na koňoch prešla cez obec Driečno dňa 7. apríla 1946 vo troch skupinách. Prvá skupina prešla obec Driečno asi v 19.15 hodín, druhá skupina asi 30 mužov v 20.30 hodín a tretia skupina v sile okolo 40 mužov v 21.00 hodín. Všetky skupiny smerovali na obec Vyš.[ná] Vladiča. Išli peší i na koňoch. Mali sebou ľahké guľ. automaty, pušky a automatické pušky nemeckého vzoru. Mali sebou jedno teľa, nádoby na varenie a batchy, balíky. Boli oblečení prevažne v poľskej uniforme. Obyvateľstvu hovorili aby sa nebáli ak v najbližších dňoch prejdu cez Driečno ťažké zbrane.

Dňa 8. apríla 1946 v 09.00 hodín ráno úradníčka z ONV udávala, že ráno o pol ôsmej hodine na ceste Ňagov – Čabalovce stretla skupinu Banderovcov peší i na koňoch idúcich smerom na Čabalovce po hradskej. Na telefonický rozkaz veliteľstva pre ZPÚ previesť násilný prieskum po ceste Medzilaborce – Virava² bol tento prevedený v 10.00 hodín. Veliteľ prieskumu por. Števovič zistil:

V obci Čabalovce členovia finančnej stráže mali v noci službu a dozvedeli sa, že v obci Ňagov bolo okolo dvesto Banderovcov v dobe od 23.00 hod. do 01.00 hodín.

V obci Vyrava finančný rešpicient Šumichrast udáva, že poľská armáda Banderovcov rozprášila v priestore Voľa Michová, vo dňoch 5. a 6. 4. 1946 pomocou tankových jednotiek.

V obci Ňagov obyvatelia udávali, že všetkých Banderovcov v Ňagove bolo 250 – 300.³ Výzbroj automaty, pušky, ruská, čs. a nemecká ľ.g. V lese údajne mali ť.g. a mínomety. Prišli v 20.00 hodín zo severovýchodu vo dvoch prúdoch. Boli oblečení prevažne v poľskej uniforme. Povedali že bojujú za slobodnú Ukrajinu. Na pozdrav „Zdravstvujte“ povedali že zdravia „Dobrý deň“. Povedali, že idú na Podkarpatskú Rus. Pýtali si ješť /veľmi slušne/ a kde im to bolo odopreté nevynucovali si jedlo. Predali aj jedného koňa a od toho dali potvrdenku.⁴

Z obce Ňagov odišli po polnoci, avšak ešte ráno dvaja boli v dedine videní. Na pochod sa dali pravdepodobne až v ranných hodinách vý-

chodne po lesoch Magury. Tieto zprávy však nie sú presné, takže nie je vylúčené, že prešli do lesov južne Čabaloviec.

Dňa 8. apríla 1946 skupina asi 150 Banderovcov z lesov Magury prešlo tesne u železničného mostu juhovýchodne obce Vydraň cez hradskú do lesov smerom na poľské hranice. /V asi 17:00 hodín/. Mali štyri kone a boli oblečení prevažne v poľských uniformách.

Z poľskej strany obyvateľstvo pohraničia vo viacerých prípadoch utieklo do ČS: Udávali, že v Poľsku sa Banderovci zakopávajú a bojujú s poľskou armádou. Sami Banderovci im radili, že bude „boj na život a na smrť“, aby opustili Poľsko. Posledný týždeň je počuť kanonádu, guľ. paľbu, bombardovanie, asi desať prípadov detonácie /ako vyhadzovanie objektov do vzduchu/. Hliadky na hraniciach počujú paľbu t.g. a v noci je vidieť ohne z horiacich dedín. Občas krúži jedno lietadlo na hraniciach v priestore Medzilaborce – Telepovce. Prichádza z Poľska. Typ sa nedá zistiť, pretože je vo veľmi veľkej výške.

K prestrelke s našimi nikde nedošlo. Banderovské skupiny sa naším jednotkám vyhýbajú. Len v prípade, že stretnú našu slabú hliadku a sami sú vo veľkej prevahe, nadväzujú rozhovor a hovoria, že oni naším vojakom neublížia, že naše hranice majú zakázané prekročovať a teraz tak robia len pre to, lebo nemajú iného východiska.

Veliteľ práporu:
kpt. pech. Bajus Michal

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 70, inv. č. 322 – 323.

¹ Chvostejov – kopaničiarska oblasť v katastrálnom území obce Habura severozápadne od Medzilaboriec.

² Výrava

³ Porovnaj s dokumentom č. 132.

⁴ Rejdujúce oddiely UPA boli zásobené finančnou hotovosťou a tiež bližšie neurčeným počtom koní (V. Vjatrovýč uvádza počet 11 koní). Peniaze mali slúžiť na zabezpečenie potravín a v prípade, keď sa hotovosť pominie, mali na Slovensku kone predať. Pre ľahšie zabezpečenie zásob potravín boli počas príprav rejdu vytlačené aj špeciálne potvrdenky (ukr. „Posvidka“) a tiež „Poukážky na potraviny“, ktoré vypracoval „Mar“ a boli približne v nasledujúcom znení: „My, ukrajinskí povstalci, ďakujeme za poskytnuté potraviny pre Ukrajinskú povstaleckú armádu. Suma Vašej pomoci bude kompenzovaná Ukrajinským samostatným štátom“. (В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословащини*, s. 81.) Vyskytoval sa aj iný typ potvrdenky – pozri dokument č. 188 .

Povereníctvo vnútra, VI. odbor.

Bratislava, 16. apríl 1946.

Číslo: 5535-VI-II/1-1946.

Vec: Benderovci, situačné hlásenie a
prehľad nového vniknutia týchto
na čs. územie.

Podľa rozdeľovníka

Tlupy „Ukrajinskej povstaleckej armády“ /UPA/ a „Armije Krajowej“ /AK/ v ďalšom „benderovci“ ešte od skončenia vojny šarapatily v juho-východnom Poľsku, kde vláda nebola v stave túto otázku vyriešiť. Využívajúc slabé vojenské zaistenie našich severovýchodných hraníc prechádzali benderovci aj na naše územie, zvlášť na jeseň m.r. kde spáchali rôzne násilnosti ba aj vraždy na obyvateľstve. Keď však začiatkom t.r. naše vojenské a bezpečnostné jednotky boli v ohrozenej oblasti zosilnené, benderovská otázka na Slovensku sa zdala byť vyriešená.

Poľské vojská však boli prinútené k ráznejším opatreniam proti povstalcovi, ktorí sa príchodom jari znova začali schádzať a slučovať v tzv. „kuríny“ /benderovské jednotky/. Vládne vojsko nasadilo proti nim všetky zbrane pechoty ako aj delostrelectvo, pod nátlakom čoho benderovci ustupovali opäť aj na naše územie, a to počnúc dňom 20. marca 1946.

Zatiaľ čo benderovská otázka na jeseň m.r. predstavovala len viacmenej lokálne pohraničné incidenty, teraz predstavuje vážne ohrozenie vnútornej bezpečnosti a poriadku v štáte, keďže jednotlivé povstalecké tlupy v sile od 150 do 500 mužov sa púšťali hlboko do východoslovenského vnútrozemia až po Humenné, Vranov n/Topľ.[ou] a Sabinov, využívajúc svojho silného ozbrojenia a ťažko prístupného lesného terénu.

Preto boli proti týmto tlupám zahájené patričné vojenské akcie, nakoľko bolo zistené, že pri tomto prenikaní na naše územie ide o plánovitú akciu a nie o náhodilosť. Toto dokazuje tá okolnosť, že benderovci pre tento prípad mali pripravený propagačný letákový materiál v slovenskej a českej reči, ktorý po príchode na Slovensko rozširovali vo väčšom množstve. V týchto letákoch sa obracajú na „Čechov – Slovákov – vojakov“¹ s tým, že k nám prichádzajú ako hostia a vyzývajú naše obyvateľstvo k spoločnému boju proti „poľsko-bolševickému barbarstvu“, SSSR a komunizmu. V iných letákoch zas štvú Slovákov proti „čecho-bolševikom“ a vychvaľujú bývalý „Slovenský štát“. Letáky končia takto: „Smrť bolševickým tyranom! – Ukrajinskí povstalci.“ Okrem toho bol zadržaný a tun. úradu predložený aj humoristický, politicko-satyrický leták v ukrajinskej reči pod titulom „Veselý kútik“², ktorý slovom a primitívne skresleným obrazom osmiešňuje sú-

časné politické udalosti a zrejme je písaný pre príslušníkov povstaleckých jednotiek. Všetky letáky sú písané strojom a rozmnožované hektografom na cyklost.[ylovanom] papieri.

Je pravdepodobné, že benderovci nadviazali priamy styk so západnými veľmocami, alebo sa aspoň o to pokúsili, u ktorých hľadajú pomoc, podporu hmotnú a morálnu a ochranu, po zlyhaní svojich nádejí na skorú vojnu medzi spojencami, na čom budovali svoju existenciu. Konkrétne bolo zistené, že ešte začiatkom t.r. vyslali štyroch dôstojníkov – kuriérov do amerického okupačného pásma Rakúska alebo Nemecka, ktorí mali precestovať cez Bratislavu alebo Prahu, ako to svojho času bolo oznámené. Avšak hoci bola zariadená prísna kontrola vlakov, nepodarilo sa ich zadržať. Teraz bolo zistené, že títo kuriéri sa na zpiatočnej ceste zastavili v obci Čukalovce, okr. Snina, kde dvaja z nich vošli do bytu gr.kat. farára Bihuna. Tam prítomnej jeho manželky sa vypytovali na gr.kat. farára Antona Kovalského, ktorý je t.č. zaistený v Humennom. Povedali, že prichádzajú od amerického voj. veliteľstva v Mníchove a vrátili jej 1 kabát, ktorý si predtým vypožičali od farára Kovalského. Krátko na to sa začala zvýšená aktivita benderovcov.³

P r e h ľ a d udalostí od 20. marca 1946, kedy sa začalo nové hromadné prechádzanie tlúp na naše územie:

Dňa 20.3.1946 objavila sa silná jednotka benderovcov severne od Zvaly, okres Snina, nakoľko v Poľsku zúrily tuhé boje za delostreleckej podpory so strany vládneho vojska. Povstalci však mali údajne rozprášiť viaceré poľské vládne útvary a zajať jeden prápor, následkom čoho Poliaci požiadali naše voj. veliteľstvo o pomoc.

Dňa 26.3.1946 prekročilo 500 vojakov poľskej regul. armády naše hranice na útoku pred benderovcami, ako aj jedna vlaková súprava s poľskými železničiarimi. V smysle smerníc, ktoré vydalo MNO nakladalo sa s Poliakmi ako so spojencami a boli na inom pohraničnom úseku poslaní späť do Poľska.

Dňa 27.3.1946 prešli ďalšie poľské skupiny vládnych útvarov na naše územie, ktoré boli rozprášené v bojoch pri Lupkovskom priesmyku. Aj títo boli dopravení späť do vlasti. Išlo o príslušníkov 6. a 8. pešej divízie, ktoré operujú južne od Sanoku.⁴

Následkom týchto operácií velenie povstalcov stiahlo gro svojich síl do priestoru Przemysl a tam prevá-

dzalo mobilizáciu slobodných mužov od 18 do 50 rokov. Takto posilnené benderovské jednotky začali expanzívne prepady vládneho vojska smerom na juh a sledoval celý rad bojov ako to už bolo oznámené / napr. potýčka dňa 19. 3. 1946 pri obci Mokré na Sano-ku, kde rozprášili 1 prápor vládneho vojska; dňa 20. 3. 1946 prepád obce Jasielko,⁵ tesne na čs. hraniciach povst. jednotkou asi 600 až 800 mužov, ktorá dobila celú vojenskú výzbroj vládneho práporu a rekvirovala obyvateľstvu kravy a kone; dňa 22.3.1946 útok benderovcov na Komanču /Poľsko/ a dňa 23. 3. 1946 na Radošicu /Poľsko/, kde vládne útvary sa stiahly bez boja. Tak došlo postupne aj k prenikaniu na naše územie, ako to už bolo popísané.

- Dňa 30.3.1946 bolo 8 benderovcov v Zbudskom Brestove, okres Medzilaborce, ktorí hovorili po ukrajinsky a nemec-ky. Vzali starostovi sviňu a vrátili sa do Poľska.
- Dňa 7.4.1946⁶ prišlo okolo 300 benderovcov do obce Hríbov,⁷ okr. Stropkov, odkiaľ prešli do okresu Svidník. Proti týmto boli rýchlo stiahnuté pohotovostné oddiely z Humenného, Michaloviec a Bardiova, pred príchodom ktorých sa benderovci stiahli späť do Poľska v zrejmej snahe sa vyhnúť srážke s našim vojskom.⁸
- Dňa 8.4.1946 mali povstalci obsadenú obec Bystré⁹ – Roškovec, okr. Medzilaborce. Odišli smerom na Výravu cez kótu 427 na severovýchod. Toho dňa sa objavili benderovci aj v obci Hrabovčiek, okr. Svidník v sile 150 mužov.¹⁰ Predná hliadka bola v obci Mergeška.¹¹
- Dňa 9.4.1946 prepadlo 200 – 300 benderovcov obec Kožian,¹² okres Gíraltovec, odkiaľ odišli do Kučina a Nemcoviec.¹³ Ráno sa vrátili cez Nižnú a Vyšnú Vôľu¹⁴ – Slovenské Raslavice¹⁵ do Poľska. Toho dňa prišlo 5 ozbrojených benderovcov aj do obce Zboj, okr. Snina.
- Dňa 10.4.1946 objavila sa v obci Ruský Kručov¹⁶, okr. Gíraltovec, väčšia skupina povstalcov v sile 500 mužov, ktorá odišla južným smerom na Ruskú Vôľu¹⁷ a ďalej.¹⁸ Ďalšia väčšia skupina benderovcov bola zistená v obci Gribov – Olšava¹⁹, okr. Svidník, ktorá odišla cez Vyšľavu²⁰ a Mergešku do Hrabovčika a Rovného. Predné hliadky boli v obci Mlynárovce. Leteckým výskumným oddielom, ktorý sledoval ich ďalší

pobyt bolo zistené, že sa tieto skupiny zdržovali v hustom lese ohraničenom obcami Rovné – Mlynárovce – Sipová²¹ v svídnickom okrese v pohybu smerom na juh. Za účelom ich likvidovania bola zriadená voj. akcia za podpory obrnených áut z Krásneho Brodu a tankov z Humenného. Priebeh akcie zatiaľ nebol hlásený.

Z poľského úseku pohraničia počuť celý deň silnú delostreleckú paľbu v úseku Jasielko, nakoľko v predošlý deň prišlo do obce Míchowa Woľa v Poľsku jednotka asi 1000 vládnych vojakov na protibenderovské akcie. Následkom toho prenikla toho dňa ďalšia benderovská skupina na naše územie medzi obcami Világy – Zbojné – Nižná Jablonka, okr. Snina, kde sa však nepodnikly vlastné akcie pre malý stav vlastného vojska tam dislokovaného.

Dňa 11.4.1946 sa objavila skupina asi 350 benderovcov v obciach Dukovec,²² Želmanovce²³, Buková a Chmelov²⁴, západne Giraltoviec. Za stravu a cigarety, požadované od miestneho obyvateľstva riadne zaplatili a žiadne násilnosti neboli hlásené.

Dňa 12.4.1946 prešla tlupa 350 – 400 povstalcov cez obce Nižné a Vyšné Ladičkovce a obsadila obec Ohradzany,²⁵ severozápadne Humenného. Tam sa zdržala do raných hodín nasledujúceho dňa a odtiahla smerom na obec Karná, kde sa zdržuje v okolitých hustých lesoch. Bezpečnostné opatrenia proti tejto tlupe ozbrojenej ťažkými a ľahkými guľometmi, automatmi a pištoľami sú v prúde.

Toho dňa prišla tlupa benderovcov do obce Rošov,²⁶ južne Bardiova a odišla smerom na obec Kobyly na samotu „Sranča“. Mali so sebou 4 kone, guľomety, automaty a pušky. Boli v uniformách nemeckých, ruských a československých.

Toho dňa pred polnocou prišla do obce Hermanovce okr. Giraltovce skupina benderovcov – 300; ktorá prišla smerom od obce Petrovce²⁷, okr. Giraltovce. Po polnoci, t.j.

dňa 13.4.1946 odišli smerom na Zlatník a Hlinné, okr. Vranov n/Topľou. Boli vyzbrojení guľometmi, automatmi a puškami a viedli so sebou dva kone.

Toho dňa boli videné ešte ďalšie benderovské skupiny a to: asi 300 benderovcov sa objavilo v lese pri Slovenskom Žipove, severozápadne Vranova n/Topľou. Príslušníci tejto jednotky javili záujem o miestne politické pomery.

Vo večerných hodinách prišla do obce Šiba, okr. Bardiov skupina 150 – 200 benderovcov. Okrem obvyklej výzbroje viedli so sebou 4 kone a na druhý deň ráno odišli smerom na Čergov.

V noci z 13. na 14. 4. 1946 prenocovala jednotka 200 benderovcov v obci Štefanovce, okr. Vranov n/Topľ. [ou], ktorá sa pohybuje smerom na Továrne – Tov. Poľanku²⁸ – Strážske – Nižný Hrabovec, prípadne smerom na Topoľovku – Strážske a Nižný Hrabovec. O 16. hodine bola táto jednotka videná na presunu medzi obcami Továrne a Štefanovce.

Dňa 14.4.1946 prešla silná jednotka o 500 mužov cez obec Továrne, severovýchodne Vranova n/Topľ. Benderovci boli na koňoch a pohybovali sa smerom na Lieskovec, okr. Humenné.

Menšia jednotka asi 50 benderovcov, prešla toho istého dňa cez obec Ambrusovce – Olejníkov²⁹, okres Sabinov, v ktorom okrese sa týmto po prvý objavili benderovci. Boli ozbrojení ruským automatmi a čiastočne na koňoch. Ďalšia skupina, asi 300 povstalcov, prišla toho dňa do obce Jakuboviany³⁰, okr. Sabinov, ktorá prišla smerom od Čergova. Odišla

dňa 15.4.1946 smerom na obec Michalany n/Tor.³¹ Požadovali od miestneho obyvateľstva stravu a rozširovali obvyklé – protikomunistické letáky.

Celkový počet t.č. na Slovensku sa zdržujúcich benderovcov sa nedá odhadnúť, nakoľko z došlých telegr. správ nevysvitá dosť jasne, či ide o vždy novšie skupiny alebo nie.

Vojenské opatrenia na definitívne očistenie Slovenska od tlúp sú v plnom prúde a konečný výsledok bude včas oznámený.

SNA Bratislava, f. PV – sekr., šk. 74, inv. č. 99.

¹ Pozri dokument č. 179.

² Zrejme nešlo o politicko-satirický leták s názvom „Veselý kútik“ ale skôr o rubriku v jednej z tlačovín UPA, resp. OUN.

³ Ideo údajných štyroch kuriérov UPA, ktorí sa pohybovali severovýchodným Slovenskom v januári 1946 (pozri dokumenty č. 100 – 101, 112 – 114). Podrobnejšie o ich návšteve obce Čukalovce 22. marca 1946 pozri dokument č. 132.

⁴ Prechody príslušníkov poľského vojska na územie Slovenska zachytené v dokumentoch č. 123 – 124 a 126.

⁵ Pozri dokument č. 125.

⁶ K celkovému prehľadu pohybu oddielov UPA v prvých dňoch rejdú pozri aj dokumenty č. 132 a č. 133.

⁷ Gribov

⁸ Pozri protipatrenia československej armády v dňoch 6. – 11. apríla 1946 – dokument č. 131.

⁹ Bystrá

¹⁰ O činnosti príslušníkov UPA v obci Hrabovčik porovnaj s dokumentmi č. 132 – 133 a podrobnejšie pozri dokument č. 134.

¹¹ Podrobnejšie pozri v hlásení dôstojníka OBZ pri ZPÚ – dokument č. 133.

¹² Kožany

¹³ Podrobnejšie o správaní sa príslušníkov UPA v obciach Kožany, Kučín a Nemcovce 9. apríla 1946 pozri dokument č. 132.

¹⁴ Nižná a Vyšná Voľa

¹⁵ Slovenské Raslavice (od roku 1948 Vyšné Raslavice) a Uhorské Raslavice (od roku 1948 Nižné Raslavice) boli v roku 1971 zlúčené do jednej obce Raslavice.

¹⁶ V súčasnosti Kručov.

¹⁷ Ruská Voľa

¹⁸ Viac v dokumente č. 132.

¹⁹ Olšavka

²⁰ Vislava

²¹ Správne Lipová.

²² Dukovce

²³ Podrobnejšie v dokumente č. 135.

²⁴ Kuková a Chmeľov

²⁵ O obsadení obce Ohradzany oddielom UPA pozri dokument č. 136.

²⁶ Asi Kľušov južne od Bardejova.

²⁷ K propagande príslušníkov UPA v obci Petrovce pozri dokument č. 137.

²⁸ Tovarnianska Polianka

²⁹ Osada Ambrušovce, súčasť obce Olejníkov.

³⁰ Dnes Jakubovany.

³¹ Michalčany nad Torsou – dnes Šarišské Michalčany.

PEŠÍ PLUK 20.
Č.j. 140/Taj.1946.

Humenné, dňa 13. apríla 1946.

Popis operácii.

Proti UPA boli prevedené tri ofenzívne akcie.

1/. Dňa 7. 4. 1946 o 20.00 hod. prenikla skupina asi 600 mužov, z toho 6. jazdcov po svahoch Magura /tri km vých. Medzilaborce/ do osady Nagov¹ a okolie. Z Nagova odišli v 24.00 hod. po ceste smerom na Čabalovce. Dňa 8. 4. ráno bola za nimi poslaná jedna čata OA s čatou samopalníkov. Nepriateľ unikol na poľské územie. Ku srážke neprišlo, a ani prieskumu sa nepodarilo nič zistiť.

2/. Dňa 6. 4. 1946 o 23.00 prešla skupina asi 150 mužov naše hranice po ose Jasiel – Chvostejov – Miková do Bystré², kam dorazila dňa 7. 4. o 03.00 hod. UPA vyslala prieskum do Roškoviec. Toho dňa v noci v 03.30 odišli smerom na Olku. Bola poslaná záloha z Michaloviec, tri tanky, tri OA s doprovodom, tejto skupine pridaná rota pluk. samopalov v sile 50 mužov a pohotovosť NB oddielov v sile 30 mužov. Táto skupina vyrazila 8. 4. v 14.00 hod. vo dvoch prúdoch. Východný prúd: Čata OA s doprovodom po ose Humenné – Medzilaborce. Západný prúd: Čata tankov s doprovodom, rota pluk. samopalov a PONB po ose Humenné – Vyšná Radvaň, Nižná a Vyšná Olka, odkiaľ plukovná rota samopalov sasadla s vozidlami a prečesala les smerom na Sukov. PONB s tankami pokračoval po ose (...) – Varechovce – Bystré – Havaj. PONB mal za úkol odrezáť ústup UPA zo severu – bolo zosilené čatou OA z Medzilaboriec – a čatou tankov s doprovodom. Čata tankov zostala stať v osade Bystré pre poruchu a špatnú cestu. Pri tejto akcii dotyk zjednaný nebol. Rota plukových samopalov na nepriateľa nenarazila a pohotovostný oddiel nepriateľa nevidel, unikol smerom jz. Táto skupina je pravdepodobná so skupinou, ktorá sa objavila dňa 10. 4. v Ruskom Kručove o 01.00 hod.

3/. 6. 4. 1946 v 16.40 hod. prišiel do Mergešky prieskum UPA v sile 20 mužov. Toho dňa v 15.50 asi 2 km. južne Mergešky sa sústredila skupina UPA v sile asi 300 – 400 mužov a prešla do Hrabovčika a Rovného, kde dorazili 6. 4. o 21.30. Z Rovného odišli na juh a dňa 9. 4. odpočívali cez deň v lesoch asi dva a pol kilometra južne Rovné. Odtiaľ sa pohli dňa 9. 4. v 16.00 smerom na Kožany, kam dorazili okolo 19.00 hod. Z Kožian odišli v 20.00 hod. smerom na Nemcovce. Dňa 10. 4. odišli z Nemcoviec v 03.00 hod. na západ do okolia Nižnej a Vyšnej Vole. Bola pripravená akcia na deň 10. 4. 1946, ktorej sa mali zúčastniť. 1/. 5 obrnených vozidiel s doprovodom,

2. roty samopalníkov, pešia rota zo Svidníka, Zborova, Tarnova, špeciálne roty I/20 práporu, kurz.[ových] odstrelovačov p.pl. 20 a pohotovost. oddiel NB /20 mužov/. Bolo ujednané, že veliteľ ZPÚ obdrží zprávu o mieste pohybu UPA cez Košice do 07.00 hod. Zpráva bola predaná Košiciam v 07.15. hod a do Humenného bola dodaná v 8.15 hod. na urgenciu veliteľa ZPÚ. Následkom toho jednotky vyrazily k sústredu opozdene. Jednotky I/20 práporu, zosilené dvoma čatami OA obsadily čaru Zubinné³ – Bardejov – Slov.[enské] Raslavice. Rota pluk. samopalov a čata tankov a PONB oblasti Humenné dorazily do Gíraltoviec až v 14.00 hod. /tanky mali poruchu/. Na akciu tohoto dňa už nezbývalo času a akcia bola prevedená až 11. 4. a počala v 06.00 hod. tohoto dňa. Veliteľ ZPÚ aby mohol zhustiť jednotky obkľučujúce skupinu UPA, vyžiadal si pohotovost. oddiel NB z Prešova a všetky voľné jednotky z Košíc. Košické jednotky mali uzavrieť priestor Demjata – Vaniškovce. Z Košíc boli poslané 2. roty p. pl. 32, ktoré uzavrely priestor Kapušany – Kobyly. Súčinnosť PONB z Prešova bola sľúbená veliteľom tohoto oddielu. Bolo mu prikázané strážiť v noci priestor Kučín. Tento PO sa nedostavil, aniž by odriekol účasť. Na telefonický dotaz v 20.00 hod. oznámil veliteľ oblasti NB Prešov, že PO nepoše. Následkom toho priestor Kučín nebol obsadený cez noc. Veľ. ZPÚ nemohol už poslať mužstvo za tmy do Kučína. Nemalo cenu obsadzovať terén za tmy a bolo nebezpečie autonehody. /Už behom dňa bolo autonehodou vyradené 22 mužov snajperského kurzu/. Čata NB z PO Humenné bola odoslaná na miesto teprv za svítania, aby nahradila nedostavivších sa PO Prešov. Čistenie lesa bolo prevedené vo 4. smeroch. A/ Abrahámovce – Prílesek – kóta 455, záp. Andrejova – Zábava. B/ Kopryvnica – kóta 54 – Andrejová – Zábava. C/ Kochanovce – vých. Andrejovy, kóta 350 – južný okraj Bardejova. D/ Kučín – Ubinská Obruč, kóta 550, kóta sev. okraj Bardejova. Čata tankov s doprovodom postupovala nezalesneným priestorom po ose Kochanovce – Nižná a Vyšná Voľa – Lukavica – Bardejov. Konečného cieľu dosiahol len jeden tank – ostatné zostali v poliach pre poruchu. Čistenia lesov zúčastnilo sa celkom 150 mužov, 3 tanky. Akcia bola ukončená asi v 14.15. hod. V uzavretom priestore nebolo najedno nič, pretože UPA unikla v noci dňa 11. 4. v 03.00 hod. pravdepodobne v okolí Kučín. Veliteľ ZPÚ potom rozhodol zamedziť jednotkám UPA prechod do pohorí Čergov – Minčol a zanechal posádky na čiare Bardejov – Demjata a ostatné jednotky odoslal do posádok.

Veliteľ pluku a skup. ZPÚ:
pplk. pech. Wagner Otto,⁴ v.r.

Za správnosť:
Pom. náč. štábu:
npor. pech. Malík Rudolf

¹ Ňagov

² Bystrá

³ Zrejme Dubinné.

⁴ Otto Viktor Wagner (1902 – 1974) – československý dôstojník, účastník 2. zahraničného odboja (1939 – 1945), príslušník francúzskej Cudzineckej légie a veliteľ francúzskeho partizánskeho pluku „Foch“, plukovník. V československej armáde od roku 1922. Od 1. septembra 1945 veliteľ pešieho pluku 20 v Michalovciach, neskôr v Prešove (do novembra 1947). V auguste 1945 povýšený na pplk. a v októbri 1946 na plk. Od začiatku apríla 1946 veliteľ zvláštnej skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska „Otto“ (do konca augusta 1946), ktorá bola následne včlenená do vojenskej skupiny „Oceľ“ (podskupina „Zlato“) nasadenej proti UPA. V rokoch 1947 – 1951 vykonával funkciu veliteľa pešieho práporu 68, zástupcu veliteľa 13. brigády a motorizovanej brigády tankového zboru v Olomouci. Začiatkom apríla 1951 bol preložený (ako politicky nespoľahlivý) do zálohy. (*Vojenské osobnosti československého odboja 1939 – 1945*, s. 329 – 330.)

[132]

Hlavné veliteľstvo
národnej bezpečnosti.

Bratislava,
15. apríl 1946.

Číslo: 320-3 zprav./1946.

Vec: Činnosť Banderovcov na východnom
Slovensku – úhrnná zpráva.

Prílohy: 2.

Povereníctvo vnútra – III. odbor.
Bratislava

Predkladám úhrnnú zprávu o objavovaní sa a činnosti banderovských tlúp na severo-východnom Slovensku:

Dňa 22. marca 1946: prišli do obce Čulakovce, okres Snina, do bytu gr.kat. farára Ivana Bihuna dvaja banderovskí kuriéri a jeho manželke odovzdali jeden kabát. Povedali jej, že kabát je majetkom gr.kat. farára Kovalského, ktorý im ho požičal ešte v januári 1946 a prosili ju, aby kabát Kovalskému odovzdala. Medzitým jej hovorili, že sú kuriérmi Banderovcov a boli u amerických okupačných vojsk v Mníchove. Dopytovali sa na farára Kovalského, na jej manžela gr.kat. farára Bihuna a na pomery. Po krátkom zdržaní sa odišli k poľským hraniciam. Podľa zprávy títo kuriéri cestovali z Mníchova vlakom až do Humenného a z Humenného do Hostovic štátnym autobusom, odkiaľ išli pešo.

Gr.kat. farár Anton Kovalskij bol dňa 26. januára 1946 zaistený OBZ v Humennom.¹

Dňa 6. apríla 1946: o 23.00 hod. prešlo z obce Rudawka² v Poľsku cez štátnu hranicu do osady Chvastejov, okres Medzilaborce, asi 150 mužov, ozbrojených automatmi a pištoľami a oblečených v uniformách ruských, nemeckých a slovenských. Štefan Kamenický z Chvastejova ich musel zaviesť do Habury, odkiaľ Ondrejom Onufrák ich musel zaviezť vozom do obce Miková. Tu dali Onufrákovi dva protikomunistické letáky, aby ich vyvesil na budovu NB alebo na vojenskú kasáreň, a prepustili ho domov.³

Dňa 7. apríla 1946 asi o 19.00 hod. došlo do obce Veľká Driečna, okres Medzilaborce, asi 100 Banderovcov z Poľska, ktorí po krátkom zdržaní odišli smerom na Vyšný Vladič⁴. Obyvateľstvu povedali, že prichádzajú z Poľska a musia ísť cez ČSR na Zakarpatskú Ukrajinu.

Tohože dňa o 3.00 hod. ráno prišiel z Poľska do obce Miková, oddiel Banderovcov v počte 100 mužov, vyzbrojený vojenskými automatmi nemeckého pôvodu a ľahkými guľometmi, ostatné zbrane a strelivo niesli na koňoch. So sebou viedli dve kravy a mali tiež cvičeného psa – vlčiaka. Boli oblečení do ruských, poľských a čsl. rovnošiát a vystrojení boli stanovými dielcami žltej farby. Hovorili ukrajinsky. Prišli do obce Bystrá, ktorú uzavreli hliadkami a opustili ju až o 14.00 hod.

Asi o 16. 30 hod. tohto dňa objavilo sa v lesoch medzi obcami Palota a Vydraň asi 80 až 100 ozbrojených Banderovcov. Stretli sa s občanom Komanom z Vydrane, ktorému dali dva protikomunistické letáky a prikázali mu, aby ich odovzdal na stanici NB. Takéto letáky dali tiež vojenskému strážnemu na železničnej trati pri obci Ňagov, okolo ktorého prechádzali, a príkazom, aby ich odovzdal svojim kamarátom. Vojenskému strážnemu hovorili, aby sa nebál. Banderovci mali so sebou 5 jazdeckých koní a ozbrojení boli ľahkými guľometmi, automatmi, puškami s granátmi. Oblečení boli do rôznych rovnošiát a niektorí i v civilnom obleku.

Tohto dňa asi o 20. hodine prišla tlupa Baderovcov v počte 100 až 120 mužov do obce Ňagov, okres Medzilaborce. Jedná sa tu pravdepodobne o Banderovcov, uvedených v predošlom odseku, nakoľko do obce Ňagov prišli z lesov z Vydrane. V Ňagove sa Banderovci rozišli po domoch, kde sa najedli. Potom odišli smerom na Valentovce. Cestu im musel ukázať občan Fedor Lukáč. Tlupa bola ozbrojená automatmi, puškami, granátmi a guľometmi. Mali oblečené čsl., ruské a nemecké uniformy a hovorili po ukrajinsky. V obci spievali ukrajinské piesne a na ploty nalepili protikomunistické plakáty. Michalovi Huzejovi z Ňagova, č.d. 49, predali jednu kobyľu, za 1000 Kčs, 1 liter koňaku, 2 chleby

a jeden elektrický lampáš. Nikomu neurobili žiadne príkorie, najedli sa a o 1.30 hod dňa 8. apríla 1946 odišli. Pred obyvateľstvom hovorili, že sa chcú dostať na Ukrajinu, lebo v Poľsku ich vraj prenasledujú. Hovorili ľuďom, aby sa ich nebáli, lebo oni nikomu nič neurobia, ale bojujú proti komunizmu. Hovorili tiež to, že v horách majú aj kanóny a keď bude treba, dotiahnu ich dolu.

Dňa 8. apríla 1946 asi o 18. hodine objavila sa tlupa ozbrojených Banderovcov v lesoch nad Kalinovom, okres Medzilaborce. Banderovci, keď sa dozvedeli, že posádka čsl. vojska v Kalinove sa pripravuje na obranu proti nim, ustúpili smerom na poľské hranice.

Toho istého dňa o 22.00 hod. prišli do obce Hrabovčik, okres Svidník, dve skupiny ozbrojených Banderovcov v počte asi 250 mužov, smerom od Medzilaboriec. Prvá skupina (asi 150 mužov) odišla do obce Rovné, kým druhá skupina (asi 100 mužov) zdržala sa v Hrabovčíku. Ich veliteľ dozvedal sa na politické pomery na okolí a kde je najbližšia vojenská posádka. Chcel v škole ľuďom držať prednášku. Keď bol však predsedom MNV Ivanom Petríkom upozornený, že občania už spia a v obci je NB, od toho upustil. Potom na stanicu prišli traja Banderovci, ozbrojení automatmi a – zatiaľ čo stanica bola dokola obstatá ostatnými členmi tlupy – títo prítomným členom NB hovorili, že bojujú proti boľševizmu, spýtovali sa ich, či počuli Churchillovu reč⁵ a či vedia, že za dva mesiace vypukne vojna medzi USA a SSSR. Potom odišli za ostatnými a všetci po obciach vyberali potraviny. Zatiaľ si zaistili obce Rovné a Hrabovčik hliadkami a až o 03.00 hod. dňa 9. 4. 1946 odišli smerom na Mlynárovce a Kurimu. Zárok členov NB proti Banderovcom vzhľadom na veľkú presilu a predpokladaný neúspech nebol možný.⁶

Banderovci mali výstroj a výzbroj nemeckého a ruského pôvodu. So sebou viedli tiež 10 koní, na ktorých mali naložené ťažké guľomety. Boli veľmi dobre vyzbrojení. Na čiapkách mali ukrajinský znak – trojzub.

Asi o 10.45 hod. dňa 8. apríla 1946 prišla do obcí Repejov a Pravrovec,⁷ okres Medzilaborce, skupiny Banderovcov, čítajúc asi 90 až 100 mužov, ozbrojených automatickými zbraňami (tiež ľahkými a ťažkými guľometmi). Sebou mali tri jazdecké kone a jednu kravu. Pri príchode do obcí prevádzali legitímáciu občanov a z obcí von nikoho nepustili. Od občanov pýtali jedlo a fajčivo, ale obyvateľstvu nič zlé neurobili. Po prestávke, za ktorej si vyčistili zbrane, odišli do Ruskej Poruby. Tu tiež od občanov požadovali jedlo a fajčivo, čo im bolo zo strachu pred násilím aj poskytnuté. Keď sa najedlo odišli späť, avšak iba do stodôl a senníkov, nie do obytných domov obyvateľov. Za poskytnuté veci platili americkými dolármi. Ráno o 03.00 hod. dňa 9. 4. 1946 odišli smerom na obec Hrozník,⁸ okres Stropkov.

Asi o 13.00 hod. tohto dňa prišlo z lesa „Podosy“ do obce Mergoška,⁹ okres Svidník, 13 Banderovcov, ozbrojených automatmi, puškami a granátmi. V obci nakúpili mlieko a vajcia, za čo platili čsl. peniazmi. Potom odišli naspäť do lesa „Podosy“, kde sa nachádzalo údajne ich veliteľstvo a asi 150 Banderovcov. Banderovci mali na sebe šedé rovnošaty anglického strihu. Celá skupina tohto dňa z uvedeného miesta odišla cez rieku Ondavu smerom na Hrabovčik. Skupina má údajne za úkol dostať sa čím skôr do Poľska a na našom území má sa vyhybať bojom.

O 20. 00 hod. dňa 8. apríla 1946 prišla skupina Banderovcov v počte asi 150 mužov pod velením dôstojníka v hodnosti kapitána do osady Valentovce, okres Medzilaborce, vyzbrojená puškami, automatmi granátmi. Sebou mali 4 kone, z ktorých jeden bol ťažko ranený. Táto jednotka prekročila štátne hranice pri obci Výrava. Vo Valentovciach pýtali si jesť a pýtali sa prečo sa ich ľudia boja. Presviedčali občanov, že oni Slovákom nič neurobia. Pri nákupe potravín platili československými platidlami a americkými dolármi. Hovorili občanom, že čoskoro zase prídu, aby im občania pripravili zásoby. Veliteľ Banderovcov vyhlásil, že teraz prídu väčšie jednotky vlakom z Ukrajiny, kde sa všetko vzbúrilo. Na stanicu NB zaslali letáky protikomunistického obsahu.

Dňa 9. apríla 1946 asi o 17.30 hod. obsadilo asi 200 – 300 Banderovcov obec Kožany. Boli to Ukrajinci vo veku od 20 do 35 rokov a medzi sebou mali tiež dvoch 15 ročných chlapcov oblečených v civilných oblekoch. Ostatní boli oblečení v nemeckých rovnošatách. Vyzbrojení boli rôznymi automatickými zbraňami, guľometmi a puškami a na sebe mali navesané ručné granáty. Po obsadení obce časť Banderovcov zaistila východy a vchody v obci a ostatní kupovali od občanov potraviny, za ktoré platili československými platidlami.

Pred odchodom z obce napísali Banderovci na stenu obchodu Jána Vašenka čiernou farbou toto: „Česi a Slováci! Vy znáte, že v bolševickom režime nie je slobody myšlienky, slova, viery, schôdze, imania ani parlamentárneho a národného predstavenstva?“ Okrem toho na obecnú tabuľu vylepili dva letáky. Potom odišli do obce Kučín a Nemcovce, kde sa zdržali až 3 hodiny dňa 10. 4. 1946, kedy odišli smerom na Slovenské Raslavice. Pred odchodom z Kučína Banderovci tu tiež napísali na stenu hostinca Jána Korpaňa toto: „Česi a Sováci! Či vy znáte? bolševickí imperialisti pripravujú sa panovať nad celým svetom. Europe hrozí despotizmus a teror NKVD.“ Hovorili občanom, že oni nikomu nič neurobia, ale prišli sem len na návštevu a ubíjať komunistov.¹⁰

Toho istého dňa zisťoval por. NB Minárik, okresný veliteľ NB v Gíraltovciach, situáciu v okrese. Asi o 21.00 hodine toho dňa išiel na osobnom aute smerom na Kurimu. Prechádzajúc obec Kučín, zistil, že

pri vchode do obce stráži skupina 10 – 15 ozbrojených mužov, ktorí ho nechali vojsť do obce. Po obci sa potulovalo asi na 100 ozbrojených mužov. Pri východe z obce silne ozbrojené skupiny v sile asi 40 mužov ležiac v priekope po oboch stranách cesty, chceli auto por. Minárika zastaviť. Dvaja ozbrojení jazdci tejto skupiny skočili na koňoch k autu a takto sa pokúšali auto zastaviť ale vodič auta pridal plynu s veľkou rýchlosťou s autom banderovcom ušiel do obce Kurima, odkiaľ sa mohli vrátiť iba o 06.00 hod. ráno. Na základe poznatkov takto získaných, bolo dňa 10. 4. 1946 urobené potrebné opatrenie proti príslušníkom banderovských tlúp vojenskými veliteľmi a príslušníkmi NB a do akcie boli zasadené taktiež 3 tanky.

Tohto dňa, t.j. 10. apríla 1946 prešli cez obec Ruský Kručov asi o 04.00 hod. silné skupiny Banderovcov v počte asi 400 – 500 mužov. Banderovci mali sebou i 10 koní. Vyzbrojení boli automatmi a smerovali na obec Ruská Voľa, okres Giraltovce. Cestou zastavili hliadku NB, strážm. Imricha (...), u ktorého previedli osobnú prehliadku a bez toho, aby mu niečo odobrali, prepustili ho.

Dňa 10. 4. 1946 asi o 18.00 hodine 30 členná ozbrojená skupina Banderovcov prišla do obce Fiaš,¹¹ okres Giraltovce, vybrali si od obyvateľstva potraviny a tohože dňa asi o 24.00 hod. odišiel celý tento oddiel do lesov smerom na obec Soboš, okres Giraltovce. Počas svojho pobytu zanechali Banderovci v obciach letáky. Chovanie sa Banderovcov voči obyvateľstvu nebolo nepriateľské a nikomu nič neukradli.

Odpisy letákov pripojujem.¹²

Na potlačenie Banderovcov sú v prúde opatrenia a do boja proti nim sú zasadené jednotky vojska a 3 pohotovostné oddiely NB, ktoré sú v Stropkove.

Ďalšie zprávy o objavovaní sa banderovských tlúp na území Slovenska, budú Vám vždy dodatočne hlásené.

Priepis zprávy zasielam Veliteľstvu 4. oblasti.

Hlavný veliteľ NB

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.

¹ Pozri dokument č. 114.

² Rudawka Jašílska

³ Podrobnejšie v hlásení veliteľa oddielu „Michal“ (dokument č. 129).

⁴ Vyšná Vladiča. V roku 1964 spolu s Nižnou Vladičou boli zlúčené do obce Vladiča.

⁵ Zrejme ide o Churchillov „Fultonský prejav“ z 5. marca 1946.

⁶ Porovnaj s dokumentmi č. 133 a 134.

⁷ Pravrovce (od roku 1964 súčasť obce Repejov).

⁸ Zrejme Rohožník.

⁹ Mergeška

¹⁰ Porovnaj s dokumentom č. 133.

¹¹ Fijaš

¹² V dokumentačnom zväzku sa prílohy dokumentu nenachádzali.

[133]

Dôstojník OBZ u ZPÚ

Humenné, 14. apríla 1946.

Čj.: 187/Taj.1946.

Vec: Situačné hlásenie od 7. do

13. apríla 1946 – predloženie.

Podľa rozdeľovníka.

Hlásim: prvá skupina benderovcov prešla naše štátne hranice dňa 6. apríla z Jasiel /Poľsko/ do dediny Chvostejov, kde dorazila o 23.00 hod. dňa 7. apríla 1946. V Chvostejove sa rozmiestnili po dedine a po hodinovom pobyte odišli cez Mikovú do Bystrej. V dedine Bystrá zaistili všetky vchody do dediny a taktiež vyslali 20 členný prieskum do dediny Raškovce. Ďalej odišli do dediny Olka. Je pravdepodobné, že táto skupina pochodovalo vo viacerých prúdoch, keďže dňa 10. 4. 1946 bola videná o 01.00 pri prechode Ruským Kručovom v sile asi 500 mužov. Táto skupina aj dnes sa nachádza v lesoch, južne od Ruskej Vole.

Druhá skupina bola zistená dňa 7. apríla 1946 o 17.00 hod. pri presune z južných svahov hory Magura. Skupina bola v sile 600 mužov. Do dediny Ňagov v ten deň asi o 20.00 hod. prišlo 100 členov tejto skupiny, zbytok bol v lese, severne od Ňagova. Z Ňagova odišli o 24.00 hod smerom severným do Poľska. Táto skupina na našom území viac videná nebola.¹

Tretia skupina benderovcov bola videná v sile asi 300 – 400 mužov v lese, severne od dediny Mergeška – Stropkov o 15.20 hod. 8. 4. 1946. Do dediny Mergeška benderovci vyslali 20 členný prieskum. O 19.00 hod. sa benderovci sústredili pod lesom asi 2 a pol km južne Mergešky, odkiaľ prešli riekou Ondavu a cez kopec a polia odišli do dediny Hrabovčík, kde pochodovali dvoma skupinami po 100 – 200 mužov. Druhá skupina odišla do dediny Rovné. V Hrabovčíku požiadali správcu ľud. školy, aby zhromaždil občanov, ktorým vraj benderovci budú držať prednášku. Keď im spomínaný učiteľ ich požiadavku odoprel, veliteľ benderovcov sa vyslovil, že naša inteligencia ich nerozumie, a preto im nejde v ústrety.² Z Hrabovčíka odišli do Rovného a odtiaľ dňa 9. 4. 1946 o 3.00 hod.

odišli smerom južným. Cez deň sa nachádzali v lese, asi 3 km južne od dediny Rovné. Z toho priestoru táto skupina sa pohla smerom na dedinu Kožany. Do Kožan dorazili o 17.30 hod. V dedine sa rozišli po domoch a od civilného obyvateľstva si prosili stravu. Keď odchádzali, napísali na obchod Važenka čiernou farbou toto: „Česi a Slováci, vy znáte, že v boľševickom režime nie je slobody myšlienky, slova, viery, schôdzi, umenia, ani parlamentného a národného predstavenstva“.

Z Kožan odišli toho dňa o 20.00 hod do dedín Kučín a Nemcovce. V dedine Kučín a Nemcovce sa benderovci zaistili strážami u východov z dediny. Ja som sem vyslal prieskum na aute z Giraltoviec do dediny Kučín a Kurima. Tento prieskum narazil na stráže benderovcov v Kučíne dňa 9. 4. 1946 o 23.10 hod. Dvojčlenná hliadka NB /zo stanice NB Kurima/ bola práve na obchádzke v Kučíne a Nemcovciach. Benderovci túto hliadku neodzbrojili, ale ju zadržali do svojho odchodu. Pri odchode napísali na hostinec Jána Korpoňa v Kučíne čiernou farbou toto: „Česi a Slováci, či vy znáte, že boľševickí imperialisti sa pripravujú opanovať nad celým svetom. Európe hrozí despotizmus a teror NKVD“. Z Kučína a Nemcoviec odišli dňa 10. apríla 1946 o 03.00 hod. smerom západným. Cez deň sa nachádzali v lese, západne Nemcoviec asi 3 km.

Dňa 10. 4. 1946 asi o 20.00 hod. prišli zo severu do dediny Kochanovce. V dedine sa rozmiestili po občanoch, východy z dediny zaistili strážami a od obyvateľstva si žiadali stravu. Z Kochanoviec odišli 10. 4. 1946 o 01.00 hod. smerom juhozápadným.

Dňa 11. 4. 1946 o 20.00 hod. táto skupina prišla do dediny Želmanovce.³ V Želmanovciach zaistili strážami vchody do dediny, rozišli sa po domoch a žiadali si stravu. Zo Želmanoviec odišli 12. 4. 1946 o 1.30 hod, smerom juhovýchodným na Babie.

Všetky zprávy byly včas hlášené na velit. 10. divízie.

Situáciu som hlásil každý deň telefonický 10. peš. divízii, oddeleniu OBZ a velit. skupiny ZPÚ.

Úmysel benderovcov:

Úmysel benderovcov sa doposiaľ zistiť nedalo. Benderovci tvrdia, že na naše územie prišli kvôli propagande. Podľa situácie v Poľsku, títo na naše územie ustúpili pre presilu poľských vojsk.

Chovanie:

Benderovci v dedinách /podľa výpovedí/ chovajú sa voči civilnému obyvateľstvu veľmi slušne, násilne nič neberú, lenže občania majú pred nimi strach, takže keď v dedine niečo žiadajú, všetko aj dostanú. Všade propagujú, že sú demokrati a že oni bojujú proti komunizmu. Na tabuliach, kde sú vyvesené nariadenia MNV, vyvesujú svoje vyhlášky a rôzny propagačný materiál. V niektorých dedinách za stravu platili čsl.

peniazmi, taktiež občanom predávali kone, ktoré sa im nehodili. Všade sa spytujú na komunistov, ale dosiaľ nestal sa prípad, aby boli niekoho zabili alebo niekomu ublížili. Na dopyt, že čo budú robiť, keď sa stretnú s našou armádou odpovedali, že oni sa u nás boju vyhýbajú, lenže keď príde k boju, budú sa brániť do posledného.

Bezpečnostné opatrenia:

Dediny, do ktorých prídu benderovci za stravou, zaistia zo všetkých strán strážami. Ďalej po cestách, odkiaľ im hrozí nebezpečie, vysielajú prieskum na vzdialenosť až 4 km. Pri odchode z dediny ponechajú v dedine hliadku, aby táto zabránila pozorovaniu ich odchodu. Táto po 15 – 20 minútach odchádza úplne iným smerom ako odišla jednotka. Za presunu sú zaistení prieskumnými hliadkami zo všetkých strán. V smere postupu vysielajú hliadky až do 6 km. Postupujú len lesami a poľami, hradske a cesta obchádzajú, t.j. po nich sa vôbec nepohybujú. V lese sú rozmiestnené po skupinách, najviac 20 – 30 mužov, skupina od skupina 60 m. Skupiny sú rozmiestnené do kruhu tak, aby v prípade nebezpečia sa mohli brániť. Na okraj lesa posielajú pozorovateľov, opatrených ďalekohľadmi. Do okolitých dedín cez deň vysielajú prieskum, najviac v sile 20 mužov. Tak isto majú aj civilný prieskum.

Spojenie:

Skupina udržuje spojenie pozorovaním a spojkami. Medzi skupinami je spojenie krátkovlnných vysieláčov. Všetky skupiny majú jeden centrálny štáb, ktorý je na našom území, lenže jeho postup doposiaľ sa nepodarilo zistiť. Pravdepodobne postupuje s niektorou skupinou.

Zásobovanie:

Zásobujú sa len od miestneho obyvateľstva, väčšinou bezplatne.

Výstroj:

Oblečení sú v nemeckých, ruských uniformách, čiastka má aj civilný oblek.

Výzbroj:

Väčšina automaty, pušky vz. nemecký. Každých 10 mužov /družstvo/ má jeden LG. Velitelia majú pištole. Každý veliteľ sotniny /roty/ má mapu a buzolu. Ruské kompasy má každý veliteľ družstva, u niektorých jednotiek každý druhý vojak. Každý dôstojník má ďalekohľad. Zvláštnu zásobu nábojov nemajú, len to, čo nosia so sebou.

Disciplína:

Veľmi dobrá ako k vyšším, tak aj k civilnému obyvateľstvu sa chovajú slušne.

Situácia vlastná:

Sila našich jednotiek, nachádzajúcich sa na východe nestačí na zlikvidovanie benderovských skupín.

So strany vlastnej boli prevedené 3 bojové akcie proti benderovcom, ale doposiaľ sa dotyk zjednať nepodarilo, keďže malý počet vojakov nemohol dôkladne priestor prečesať a banderovci sa naším jednotkám v lese vyhli. Taktiež je treba zosilniť OBZ odborníkmi, ktorí by boli v civilí rozmiestnení v priestoroch, kde sa nachádzajú benderovci a každý ich pohyb hlásiť krátkovlnnou vysielaczkou. Ďalej dôstojník OBZ potrebuje najmenej 2 civilné autá, za účelom získavania zprávy, lebo keď civil cestuje vojenským autom, je veľmi nápadný a výkon služby je týmto rušený.

V prílohe prikladám operačný rozkaz velit. ZPÚ a propagačný materiál.⁴

Dostane: veliteľstvo 10. divízie, veliteľstvo „Otto“, OSOBZ cez velit. 10. div.

Dôstojník OBZ a ZPÚ:
kpt. B a č k o v s k ý Ján

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, inv. č. 371.

¹ Podrobnejšie v hlásení veliteľa oddielu „Michal“ – dokument č. 129.

² Porovnaj s dokumentom č. 134.

³ Bližšie pozri dokument č. 135.

⁴ V archívnom zväzku materiál nebol priložený.

[134]

Stanica NB Hrabovčik, okres Svidník.

Hrabovčik, 14. apríl 1946.

Číslo: 114 dôv./1946.

Vec: Ozbromené tlupy, prechod cez tunajší
obvod – hlásenie.

Okresný národný výbor
S v i d n í k .

Oznamujem, že dňa 8. apríla 1946 o 22.00 hod. prišli do obce Hrabovčik, okres Svidník 2 skupiny ozbrojených tlúp – Banderovcov v počte asi 250 mužov, smerom od Medzilaboriec. Prvá skupina v počte asi 150 mužov odišla do obce Rovného a druhá skupina v počte asi 100 mužov ostala v obci Hrabovčik. Pri vstupe do tejto obce zastavili sa u predsedu MNV Ivana Petrika, riaditeľa gr.kat. ľud. školy, ktorého sa pýtali na pomery politické a kde je najbližšia vojenská posádka.

V gr.kat. ľud. škole chcel veliteľ Banderovcov držať prednášku miestnemu obyvateľstvu, avšak keď im Ivan Petřík povedal, že obyvatelia už spia a tiež, že v obci je NB od tejto opustili a poslali na stanicu NB občana Andreja Cuprišina, ktorému dali dopis, aby ho doručil príslušníkom stanice NB. V dopise boli dve vyhlášky, napísane v jazyku slovenskom, ktoré odpisy v prílohe prikladám.¹ O niekoľko minút po obdržaní vyhlášok prišli na tunajšiu stanicu 3 Banderovci, ktorí sa tunajším príslušníkom predstavili ako Ukrajinskí povstanci, ktorí bojujú proti komunizmu a za oslobodenie demokratickej Ukrajiny. Tunajších príslušníkov sa Banderovci pýtali, či je na Slovensku vojsko ČA, či vieme čo Churchill rečnil a či vieme, že za dva mesiace bude vojna medzi USA a SSSR. Na tieto otázky im príslušníci tunajšej stanice odpovedali: „My tuná nevieme o ničom, nakoľko rádio nemáme a noviny nám nedochádzajú“. Potom Banderovci zo stanice odišli do obce, kde i s ostatnými chodili po miestnom obyvateľstve, od ktorých si pýtali potravné články.

Obec Hrabovčák, v ktorej sa zdržovali Banderovci, bola obsadená hliadkami a zvlášť stanica NB a škola, v ktorej sa zdržoval ich veliteľ. O 04.00 hod. polovica z tejto skupiny odišla do obce Rovného, kde už bola prvá skupina v počte 150 mužov, ktorá taktiež pýtala od občanov potravinové články. Druhá skupina odišla nad obec Hrabovčák do lesa, ktorá dávala pozor na hlavnú cestu vedenú do Svidníka, aby sa z obce nikto nevzdialil.

Banderovci mali vystroj a vyzbroj pôvodu nemeckého a ruského. So sebou viedli 10 koní, na ktorých mali naložené ťažké guľomety. Vyzbrojení boli ťažkými a ľahkými guľometmi, puškami a každý druhý príslušník mal automat a granát. Na čiapkach mali ukrajinský odznak – trojzub.

Dňa 9. 4. 1946 hliadka tunajšej stanice NB o 6.00 hod. odišla do obce Rovného, kde zistila smer odchodu Banderovcov a po jej vrátení toho samého dňa prípad hlásila okresnému veliteľstvu NB Svidník.

Veliteľ stanice NB neust.

ŠA Prešov – pobočka Svidník, f. ONV Svidník 1945 – 1948, šk. 40, č. 279/1946.

¹ Išlo o propagačné letáky „Vyhláška“ a „Česko-slovenským vojakom!“. Pozri dokumenty č. 178 – 179.

Stanica NB Kuková, okres Giraltovce.

Kuková, 17. december 1947.

Číslo: 330 dôv./1947.

Vec: Benderovci – šetrenie.

Odpoveď na čís. 56/47 zo dňa
6.12.1947

Vojenský útvar 8961
K o š i c e, pošt. schránka B/19
Prílohy: 17

Prílohou predkladám všetky odpisy hlásení o členoch UPA, ktoré vnikli do obce tunajšieho obvodu stanice NB.

Hlásim, že dňa 11. 4. 1946 prišla asi o 20.00 hod. do obce Dukovce a Želmanovce, okres Giraltovce v počte asi 200 – 300 členov UPA, kde si žiadali od miestneho obyvateľstva stravu a pri tejto príležitosti rozhadzovali letáky, v ktorých propagovali myšlienku Veľkej Ukrajiny. Propagácia v obci Dukovce a Želmanovce nemala žiadneho výsledku, nakoľko táto bola prevedená len letákovou akciou. Pri tejto letákovej akcii nebol porušený pokoj a ani poriadok v tunajšom obvode.

Tlupa UPA zdržala sa v týchto obciach len krátky čas a to ½ hod. a odišla smerom na Prešov. Propagácia bola letáková, z miestnych občanov nikto nerečnil a taktiež nikto im nenadržiaval. Miestni občania chovali sa lojálne proti členom UPA a títo proti obyvateľstvu sa chovali slušne a propagovali len to, že chcú demokraciu, ako je uvedené v pripojenom protokole spísanom s Jurajom Čopákom z Dukoviec.¹ Členovia UPA sa pýtali tiež na osoby zmýšľajúce proti demokraticky a na osoby židovského vierovyznania, ale toto bolo len rázu informatívneho, lebo hoci sa niečo dozvedeli nikomu ničím neublížili. Pri príchode členov UPA do služobného obvodu tunajšej stanice NB, nedošlo ku krádežiam a ani k žiadnym násilnostiam proti tunajšiemu obyvateľstvu.

Odpis letáku predkladám a čistopis, t.j. originál bol s hlásením predložený pod tun. čís. 274 dôv./47 zo dňa 12. 4. 1947 Poverenictvu vnútra VI odb. Bratislava.

Vedením stanice NB pover.
strážm. G á l

ABS Praha, f. 307-76-15.

¹ V archívnom zväzku dokument neobsahoval pripojené prílohy.

Stanica NB Ohradzany, t.č. Slov. Volová, okres Humenné.

P r o t o k o l

spísaný na stanici NB Ohradzany, t.č. Slov.[enská] Volová, okres Humenné, dňa 29. novembra 1947 s Jurajom Fedákom, 40 ročným roľníkom, t.č. predseda MNV z Ohradzian č.d. 40, okres Humenné, vo veci obliehania obce Ohradzany príslušníkmi benderovskej skupiny dňa 12. apríla 1946.

Vypovedal po upovedomení, aby v predmetnej veci vypovedal skutočnú pravdu, udáva nasledovné:

„V roku 1946 začiatkom jara v presne nezistený deň prišlo do našej obce viac mužov asi okolo 70, presne však neviem, nakoľko po celej obci som nechodil. Spomenutí muži boli oblečení v uniformách podobných nemeckým vojenským uniformám a ozbrojení boli bubienkovými guľometmi, automatmi rôzneho druhu, puškami tiež rôzneho druhu a pištoľami. Ja som ich zbadal zo svojho dvora, keď prechádzali hore dedinou a videl som, že do každého dvora vchádzali po dvaja a tiež aj ku mne prišli dvaja. Spomenutých dvoch mužov, s ktorých jeden bol asi 25 ročný a druhý asi 32 ročný, pýtal som sa, keď prišli do môjho domu, že čo sú zač, na čo mi odpovedali: „My sme Benderovci“, na to som sa ich pýtal odkiaľ sú a odpovedali mi, že sú z Ukrajiny. Ja som sa ich ďalej vypytoval, čo tu chcú, prečo nejdu do svojej zeme, t.j. do Ukrajiny, na to mi oni odpovedali, že oni tu bojujú za demokraciu. Ďalej mi sami rozprávali, že u nich, t.j. na Ukrajine, je veľká bieda, že oni boli tiež tak gazdovia ako ja, ale odkedy nastal kolchoz, že nemajú ničoho. S týmto ja som odišiel do svojej práce a členovia spomenutej skupiny zostali v izbe. Keď bolo už celkom tma po spomenutých u mňa sa zdržujúcich prišiel tretí a spoločne odišli naprostred dediny na cestu, kde sa ich zišlo viac a asi po dobu 30 minút tam spievali. Po tomto vrátili sa opäť do izby a pýtali si niečo zajesť, čo im moja manželka z obavy dala. Do našej dediny spomenutá tlupa prišla pred večerom, keď sa už stmievalo a odišla asi o 3. hodine na druhý deň. Na dedine a ani na inom mieste verejne nerečnili, avšak po ich odchode dozvedel som sa, že skoro v každom dome prehlasovali, že bojujú za demokraciu. Po odchode na druhý deň v obci boli ponachádzané lístky v slovenskej reči, kde sa však tie lístky podeli neviem, taktiež neviem presne obsah týchto lístkov. V mojom dome a tiež podľa výpovedí spoluobčanov, členovia Benderovskej skupiny jednali s obyvateľmi

slušne, rabovačky ani násilia sa nedopustili. K tomuto nemám viac čo podotknúť.

Protokol po spísaní prečítaný a podpísaný.

D.a.h.

Vypočujúci
strážm. Knapčok

Zapisovateľ
strážm. Knapčok

Vypočúvaný
Juraj Fedák

ABS Praha, f. 307-76-15.

[137]

Stanica NB Hanušovce n/T.,
okr. Giraltovce.
Čís. 2223/47.

Hanušovce n/T.,
22. dec. 1947.

Vec: Benderovci, hlásenie o propagácii.

Odpoveď k čís.: 56/1947 zo dňa
6. 12. 1947.

Vojenský útvar 8961

Prílohy: 5

K o š i c e, pošt. priehr. B/19

Hlásim, že dňa 12. apríla 1946 asi o 19. hod. vnikla do obce Petrovce, okr. Giraltovce ozbrojená tlupa UPA v počte asi 150 mužov, ktorí po príchode do obce rozdelili sa na menšie skupiny a vošli skoro do každého domu v tejto oblasti, kde si pýtali jest.

Veliteľ tejto skupiny UPA aj s 5 členmi UPA vošli do domu podpredsedu MNV Jánovi Vargovi, ktorému nariadil, aby dal zvolať občanov do nejakého domu, lebo že im chce niečo povedať. Nakoľko celá obec bola obsadená benderovcami, podpredseda sa obával, že v prípade neuposlúchnutia môžu sa na ňom, alebo dokonca na obyvateľoch obce dopustiť nejakého násilia, dal bubnovaním na známosť, aby sa občania zišli hneď do miestnej ľudovej školy. Na čo asi o 20. hod. dostavili sa do školy asi 20 – 30 občanovia, kde potom prišiel veliteľ tlupy UPA aj s 5 členmi z tejto tlupy a držal tam krátku reč prítomným občanom. Rozprával po ukrajinsky a vo svojej reči propagoval myšlienku osamostatnenia Ukrajiny. Medzi svojou rečou najmä povedal: „Vojna ešte nie je skončená a my budeme aj naďalej bojovať, kým Ukrajina nebude samostatná. Komunizmus nám odobral Ukrajinu, ale my to musíme vybojovať, aby Ukrajina bola samostatná“. Pri tom ešte povedal, aby nemysleli, že ich je

len tak málo, ale že oni majú aj inú pomoc, že akú pomoc tým myslel, to nepovedal. Proti ČSR ani židom pri tejto príležitosti neštvál.

Z miestnych obyvateľov pri tejto príležitosti žiadny nerečnil ani benderovcov zvlášť nepodporoval a na schôdzi sa zúčastnili len z obavy pred tlupou UPA, keďže títo mali obsadenú celú obec.

Tlupa UPA počas zdržovania sa v obci Petrovce nič násilím nezobrala ani sa nedopustili žiadneho iného násilia.

Propagácia UPA, poťažne jej veliteľa, nijako nezapôsobila na miestne obyvateľstvo, nakoľko obec Petrovce je partizánska obec a na schôdzke sa zúčastnili len z obavy.

Uvedený prípad bol v tom čase po zistení prípadu hlásený telefonicky príslušným úradom, poťažne veliteľstvom a hneď na druhý deň prišlo do obce Petrovce vojsko, ktorí sa zúčastnili na stíhaní tlupy UPA, avšak sa im nepodarilo chytiť členov UPA, keďže títo vnikli behom noci do blízkych Slanských hôr.

Tlupa UPA v obci Petrovce pri tejto príležitosti žiadne letáky alebo tlačivá nerozdávala ani neukazovala.

Zápisnice spísané v predmetnej veci so svedkom podpredsedom MNV z Petroviec v 5 exemplároch súčasne predkladám.¹

Veliteľ stanice NB
strážm. M a h ú t

ABS Praha, f. 307-76-15.

¹ Nepublikuje sa.

[138]

Dôstojník OBZ u ZPÚ.

Humenné, 16. apríla 1946.

Čj.: 189/Taj.46.

Vec: Situačné hlásenie od 11. do

16. apríla 1946 – predloženie.

Podľa rozdeľovníka.

Hlásim, dňa 11. apríla 1946 skupina banderovcov v sile asi 300 mužov bola v dedine Vyšné Ladičkovce. Do dediny prišli od Hrabovca¹ asi o 18.00 hod. V dedine sa zaistili strážnymi so všetkých strán. Ubytovali sa v domoch a vypýtali si od miestneho obyvateľstva stravu. Ako obvykle, vyvesili na vyhláškových tabuliach svoj propagačný materiál. Z dediny

odišli asi o 04.00 hod. cez Nižné Ladičkovce dňa 12. apríla 1946 smerom juhozápadným.

Dňa 12. apríla 1946 o 17.30 hod. prišla táto skupina od Ladičkoviec do dediny Ohradzany. Mali aj lekára so 4. sanitármi. Dňa 13. 4. [19]46 o 02.30 hod. odišli do lesa Petrová, juhovýchodne od Ohradzian.

Dňa 13. 4. 46 v ranných hodinách prešla cez dedinu Slov.[enský] Žipov asi 30 členná hliadka smerom na Merník. V lese si varili raňajky a sotrvali tam až do 16.00 hod. Mali so sebou podľa výpovedí miestnych občanov asi 30 – 40 koní. Bola to pravdepodobne väčšia skupina, keďže les dookola strážili a nikoho doň nevpúšťali. Občania pod zámienkou, že idú do lesa na drevo, prišli až k lesu, videli teda tam viac koní, uviazaných pri stromoch.²

Dňa 13. 4. 46 o 18.00 hod. odišli asi 85 banderovci zo Slov. Žipova smerom na Merník, kde sa rozdelili na dve skupiny. Jedna vyrazila z obce Merník o 19.30 hod a smerovala na Ruský Kazimír³, druhá za ňou o 21.00 hod.

Dňa 13. 4. 46 o 20.00 hod prišli asi 200 banderovci do Čičavy. Mali 50 koní. Pýtali si jesť a o 23.00 hod. odišli do obce Ruský Kazimír. 14. 4. 46 o 02.00 hod. odišli k dedine Sedliská, potom zabočili na Slov.[enský] Kajňu a Benkovce. 14. 4. 46 o 18.00 hod. bola skupina banderovcov asi 120 mužov a 2 kone v Matiašovciach⁴ uprostred dediny. Mali 8 guľometov Degtiareva, asi 20 automatov, ostatok pušky a pištole.

Dňa 13. 4. 46 na 14. 4. 46 prenocovalo asi 200 banderovcov v obci Štefanovce, okr. Vranov, ozbrojených puškami, automatmi a LG. O 16.00 hod. bola táto jednotka videná za presunu medzi Tovarným a Štefanovcami.

Dňa 13. 4. 46 o 02.30 hod. odišlo asi 120 banderovcov s 8 guľometmi z Matiašoviec smerom na Podčičvu.

V dedine Matiašovce mal banderovský propagandista aj prednášku.⁵

Pohyb týchto skupín nasvedčuje tomu, že asi chcú dostať na Vihorlat, keďže sa na to spytovali aj občanov v dedinách, ktorými prechádzali. Aby sa im zabránil prechod do Vihorlatu, veliteľ skupiny ZPÚ pplk. Wágner údolie u Brekova na ľavom brehu Laborca dal obsadiť samopalníkmi. Veliteľom samopalnej čaty bol por. Obušek. Tento čatu rozmiestnil v šírke 2 km. V noci 16. apríla 1946 o 02.00 hod. skupina banderovcov v sile asi 150 tiahla od dediny Topolovka smerom na Vihorlát, kóta 440 / pozri špeciálnu mapu Humenné/. Severovýchodne od Brekova banderovci chceli prejsť riekou Laborec. Keď začali prechádzať cez rieku veliteľ čaty samopalníkov zahájil na banderovcov paľbu. Banderovci boli prekvapení, rozprchli sa po poli a ustúpili smerom, odkiaľ prišli. Ustupujúcich prenasledovať nebolo možné, keďže bola ešte tma a 30 chlapov nestačilo na prenasledovanie. Čate samopalníkov o 15 minút po zahájení paľby prišla na pomoc čata OA v sile 40 mužov.⁶ Banderovci za ten čas

však ušli do lesa, západne od Brekova.⁷ Straty na vlastnej strane neboly žiadne. Zo strany nepriateľa bol chytený 1 vojak,⁸ ukoristený bol jeden kôň, 2 pušky, 3 disky do LG Degtiarova,⁹ 2 vedrá s čierno farbou, ktorú používali na písanie nápisov na stenách.¹⁰

Situácia vlastná:

Jednotky skupiny ZPÚ nestačia na zlikvidovanie banderovských tlúp. 3 prápory skupiny ZPÚ sú rozmiestnené na slovensko-poľskom pohraničí. Jednotky, ktoré má veliteľ poruke na likvidovanie potulujúcich sa banderovských tlúp v počte 300 mužov, nestačí na prečesávanie lesa. Ďalej banderovci podľa výpovedi zajatca, majú prísne zakázané od svojich veliteľov bojovať proti čl. jednotkám a ako sme sa presvedčili pri prípade u Brekova, sa boju aj vyhýbajú. Banderovské jednotky, ktoré sa zdržujú na našom území, podľa výpovedi zajatca, boli zaslané len kvôli propagande. Tieto skupiny na našom území mali ostať 10 – 14 dní, aj to len vtedy, keď našimi jednotkami nebudú rušení. Dnes všetko nasvedčuje tomu, že banderovské jednotky sa sťahujú naspäť do Poľska, keďže smer postupu majú severovýchodný.

Vlastné jednotky, ktoré boli sem zaslané k likvidovaniu banderovcov sa do 16. 4. 1946 žiadnej akcii nezúčastnili.

Dostane: OSOBZ cez 10. div., 10. divízia odd. OBZ, veliteľstvo „Otto“.

Dôstojník OBZ u ZPÚ:
kpt. B a č k o v s k ý Ján.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, iv. č. 371.

¹ Hrabovec nad Laborcom

² Pozri dokument č. 139.

³ Dnes Vyšný Kazimír.

⁴ Ondavské Matiašovce

⁵ O propagácii príslušníkov UPA v Matiašovciach pozri dokument č. 140.

⁶ Por. Jozefovi Obušekovi, veliteľovi samopalnej čaty 20. pešieho pluku, prišla na pomoc čata obrnených áut s čatou 14. samopalného práporu pod velením kpt. Jozefa Palkoviča. Neskôr por. Obušek a kpt. Palkovič a ich jednotky dostali pochvalné uznanie a veliteľské poďakovanie. Desať vojakov zúčastnených na prestrelke pri Brekove bolo mimoriadne povýšených. O por. Obušekovi uverejnila armádna tlač v poľnom propagandistickom časopise „Bojovník za východné Slovensko“ (vyšli tri čísla) článok pod názvom „Bite banderovcov podľa vzoru por. Obuška“, kde zvýraznila jeho „statočnosť a rozhodné chovanie v boji“, čo malo prispieť k „občianskemu uvedomeniu a rozptýleniu vplyvu propagandy UPA medzi vojakmi a obyvateľstvom“. (FIALA, J.: *Zpráva o Akci B*, s. 75, 99).

⁷ Išlo o oddiel UPA pod velením „Karmelúka“. Pozri tiež dokument č. 157 a 158.

⁸ Do zajatia padol Štefan Šatinský. Pozri s ním spísaný protokol – dokument č. 177.

⁹ Sovietsky ľahký guľomet vz. 27.

¹⁰ Porovnaj s hlásením oddielu UPA „Karmelúka“ – dokument č. 187.

[139]

P r o t o k o l

napísaný dňa 29. decembra 1947 na stanici NB v Slovenskom Žipove s Jozefom Hricom nar. 14. 11. 1923, roľ.[níckym] synom, bytom v Slov. Žipove č.d. 62, okres Vranov.

Predmetom je vypočutie vo veci členov UPA, ktorí dňa 13. 4. 1946 s ním hovorili.

Menovaný bol napomenutý, aby vypovedal pravdu na čo udáva:

„Dňa 13. apríla 1946 asi o 10.30 hod. šiel som s povozom so svojím bratom Štefanom do lesa na drevo. Keď som došiel k lesu zvanom Ulový kút v katastri obce Slov. Žipov bol som zastavený dvoma neznámymi ozbrojenými automatmi mužmi. Títo boli oblečení v uniforme nemeckého vojaka. Po zastavení sa ma pýtali, že kde ideme a z ktorej dediny sme. Ja som im odpovedal, že ideme do lesa na drevo, a že sme z obce Slov. Žipov. Na to sa ma pýtali, že či ja viem, že čo sú oni za chlapci. Ja som im odpovedal, že počul som o takých chlapcoch, ale že neviem čo sú za jedni. Na to mi odpovedali, že sú Ukrajinci, ktorí bojovali v býv. nem. armáde a teraz bojujú za demokraciu a proti komunistom. Ďalej sa ma pýtali, či v obci Slov. Žipov jest komunisti a aké politické strany sú v obci založené. Ja som im odpovedal, že neviem, či sú v obci komunisti a aké politické strany sú založené, keďže len teraz som došiel od vojska. Po tomto ma prepustili. Keď som sa vracal, zase ma zastavili s tým, aby som v obci nehovoril žandárom, že sú tuná v lese a po tomto ma prepustili i s bratom domov. Na iné aby boli hovorili si nepamätám.“

Protokol po prečítaní schválený a podpísaný.

[nečitateľný podpis]
svedok

[nečitateľný podpis]
zapisovateľ

Jozef Hric
udávajúci

ABS Praha, f. 307-76-15.

[140]

O d p i s

Stanica NB Tovarné, okr. Vranov.

Tovarné, 15. apríl 1946.

Číslo: 154-1 dôv./1946

Vec: Benderovci, pohyb a činnosť –
hlásenie.

Oblasťné veliteľstvo NB

Prílohy: 1

H u m e n n é .

Hlásim, že dňa 14. apríla 1946 asi o 18. hod. prišla skupina Benderovcov od Žalobína cez les do Štefanoviec. Asi 200 vojakov v nemeckých uniformách, vyzbrojení automatmi a ľahkými guľometmi. Keď zistili, že v Štefanovciach už dňa 14. 4. 1946 v noci prenocovala v tejto obci jednotka Benderovcov asi po 20 min. oddychu, t.j. o 18.20 hod. odpochovala v bojovom rozvinutí cez les smerom na Karná.

Dňa 14. 4. 1946 o 18.45 hod. z lesa od Žalobína prišla skupina Benderovcov do obce Matiašovce,¹ ktorá sa k obci približovala zaistene predsunutými hliadkami a súčasne zo štyroch strán obsadila obec Matiašovce, kde sa utáborili na noc. Skupina pozostávala asi zo 150 mužov dobre vyzbrojených automatmi rôzneho druhu, ľahkými guľometmi, granátmi a bola dobre oblečená. Na všetky strany obce postavili, resp. rozostavili guľomety do palebnej pohotovosti. Veliteľ nariadil vyhubovať, aby sa všetci občania zhromaždili pred potravným družstvom, kde prednášal zhromaždeným občanom v reči ukrajinskej, že oni sú Ukrajinskí povstalci, bojovali s Nemcami proti boľševizmu, neskôr aj proti Hitlerizmu a že sú rovnako za zničenie fašizmu a boľševizmu odhodlaní bojovať, lebo vraj komunizmus a hitlerizmus sú rovnaké diktatúry. Oni nedošli ničiť slovenské obce a národ, ale došli bojovať za správnu demokraciu a varovať občanov pred komunizmom, ktorý je horší od fašizmu. Na noc sa ubytovali po skupinách u občanov, ktorí ich museli stravovať a tiež na cestu im museli dať potraviny. Dňa 15. 4. 1946 o 3. hod. odišli z Matiašoviec podľa rieky Ondavy k podčičvianskému mostu a ďalej pravdepodobne do inoveckých hôr alebo hôr smerom na Kladzany, prípadne Strážske.

Ich taktika je, že cez deň sa zdržujú v lese a na noc obsadia niektorú obec na odľahlejšom mieste, kde sa zásobia potravinami.

V obci Matiašovce zanechali plagát, ktorý predkladám.¹

Za správnosť odpisu:

Veliteľ stanice NB neust.

Tovarné, 19. december 1947

strážm. Šimek v.r.

Veliteľ stanice:

strážm. Náčin

¹ Maťašovce

² V agende sa nenachádzal.

[141]

Okresné veliteľstvo NB Prešov.

Prešov, 16. apríl 1946.

Číslo: 191 dôv./1946

Vec: Ozbrojená tlupa, rozširovanie
protišťátnych letákov – hlásenie.

Odpoveď na číslo: 2300 zprav./1945.
Prílohy: 3.

Povereníctvo vnútra – VI. odbor
B r a t i s l a v a.
Priamo.

Hlásim, že dňa 13. apríla 1946 asi o 7 hod. prišlo asi 100 ozbrojených mužov z obce Petrovce, okres Giráľtovce do lesa zv. „Zadná Vola“, ktorý sa nachádza v katastri obce Kerešťvej,¹ okres Prešov.

V tomto lese pracoval Ján Andrejka a Ján Sasarák z Kerešťveja, okres Prešov, ktorým ozbrojená tlupa odovzdala tri frankované a dve nefrankované obálky adresované týmto osobám:

Filip Pätoprstý, profesor na učit.[eľskom] ústave Trnava.

Július Dronský, riad. št. ľud. školy Nižný Blh, okres Rim.[avská] Sobota.

Gejza Biroš, riad. št. ľud. školy Lipovník, p.p.² Drnava, okres Rožňava.

Alexander Olejár, správca št. ľud. školy Kerešťvej, okres Prešov a

Duchovný otec, Kerešťvej, okres Prešov, ktorý sa správne menuje
Emil Kelló, gr.kat. farár v Kerešťveji, okres Prešov.

V obálkach nachádzajú sa vyhlášky a letáky písané cyklostylom v jazyku slovenskom a českom.

Ján Andrejko a Ján Sasarák frankové obálky poštovému úradu však nedoručili a spolu s nefrankovanými obálkami odovzdali stanici NB Kapušany, okres Prešov dňa 15. apríla 1946.

Frankované obálky s príslušnými vyhláškami predkladám.

Nefrankované obálky s vyhláškami predkladám Oblastnému bezpečnostnému referátu v Prešove na ďalšie pozorovanie adresátov v Kerešťveji, okres Prešov.

Hlásenie predkladám v priepise priamo Hlavnému veliteľstvu NB Bratislava, Oblastnému veliteľstvu NB a Oblastnému bezpečnostnému referátu v Prešove.

ABS Praha, f. 307-97-1.

¹ V roku 1948 bola obec premenovaná na Okružná (severovýchodne od Prešova).

² Neidentifikovaná skratka. Asi pobytom v Drnave.

[142]

Stanica NB Závadka, okres Humenné.

P r o t o k o l

napísaný na stanici NB Závadka, okres Humenné, dňa 4. decembra 1947 so svedkom Michalom Gracom z Lieskovca č.d. 8, okres Humenné, ktorý bol prítomný na schôdzke usporiadanej benderovskou tlupou v obci Lieskovec dňa 15. apríla 1946 o 22. hodine.

Michal Grac 43 ročný, roľník, terajší predseda MNV v obci Lieskovec, okres Humenné, pri spisovaní protokolu udal nasledovné:

„Dňa 15. apríla 1946 asi o 18-tej hodine prišla do obce Lieskovec ozbrojená benderovská tlupa v počte asi 100 mužov, ktorá si rozostavila strážu na ceste vedúcej do obce Lieskovec a tiež po vonkajšom okraji obce, čím znemožnila akýkoľvek príchod a východ z obce Lieskovec. Zbývajúca časť benderovskej tlupy mimo strážnych sa rozišla po domoch za účelom navečierania sa. Asi o 21. hod. tohože dňa prišiel ku mne jeden benderovec ozbrojený pištoľou a oblečený v nemeckej uniforme, ktorý na hlave mal brigádírku ruského dôstojníka a povedal mi, aby som dal zabubnovať, žeby sa zišli občania do školy, kde bude mať on k nim verejný prejav. Ja zo strachu a tiež z obavy pred prípadným násilím dal som zabubnovať, aby sa občania zišli do školy, kde som sa tiež sám zúčastnil a vypočul prednesený prejav vyššie uvedeným benderovcom.

Na verejnom prejave prednesenom benderovcom v štátnej ľudovej škole v obci Lieskovec sa zúčastnilo asi 30 občanov, z ktorých nemal nik žiadnu reč mimo benderovca. Benderovec vo svojom prejave spomínal o Ukrajinskom národe, že ako trpí pod nadvládou SSSR a že preto oni ušli z Ukrajiny, aby oslobodili svojich trpiacich bratov spod nadvlády ruskej. Dokiaľ neoslobodia svojich bratov, dotiaľ neprestanú bojovať.

O ČSR nemal žiaden prejav, iba napomínal miestnych občanov, aby voľili na demokratickú stranu a nie na komunistickú, pretože komunizmus je zlý.

Občania zúčastnivší sa schôdzky sa chovali slušne a tiež aj prítomní benderovci chovali sa voči miestnemu obyvateľstvu slušne, bez akéhokoľvek terorizovania a násilnosti.

Benderovci v obci Lieskovec, okres Humenné sa nedopustili väčších škôd, dľa môjho vedomia iba toľko, čo im bolo dané k večery jednotlivými občanmi, ktorých potravných článkov daných benderovcom jednotlivými občanmi, kúpna cena činí asi 2000 Kčs.

Okrem uvedených údajov neviem nič viac udať.“

[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-76-15.

[143]

Oblasťný bezpečnostný
referát Michalovce.

Michalovce,
17. apríl 1946.

Číslo: 20/ zprav./46.

Vec: B a n d e r o v c i objavenie
sa v obvode.

Povereníctvo vnútra
VI. odbor
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 16. apríla 1946 v odpoľudňajších hodinách, bol tunajší OBR vyrozumený dôverníkom, že do tunajšieho obvodu a to smerom od Humenného k obci Brekov – Strážske, sa približuje skupina Banderovcov. Počet ich nebol zistený.

Toho dňa vo večerných hodinách, telefonický vyrozumel Oblasť. sekret. KSS v Michalovciach, tunajší OBR, že od Humenného prichádza skupina asi 150 Banderovcov a že táto bude asi pozastavená v okolí Brekova, prípadne Strážskeho.

Na základe tohto odobrala sa hliadka tunajšieho OBR ref. Foljovka, spolu s tajomníkom SPS v Michalovciach – Tkáčom a 2 členmi stanice NB Michalovce na osobnom aute KSS a šla smerom k obci Strážske, aby o veci informovala príslušné stanice NB.

V obci Strážske bolo skutočne potvrdené a to predsedom miestnej odbočky KSS part. por. Kuchtom, že do obce Krivošťany,¹ okres Micha-

lovce, skutočne došli nejakí Banderovci a že tu aj nakupovali nejaké potraviny.

Táto okolnosť bola ďalej vyšetrovaná a je ešte v stálom priebehu vyšetrovania a výsledok o tomto bude predložený dodatočne.

Toho istého dňa bolo ďalej hlásené, že v pohorí Vihorlatu v noci na 16. apríla 1946 bolo vidieť viac ohňov, ktoré si kladli Banderovci. V dôsledku toho odišiel ihneď prednosta OBR por. Matejka do okresu Sobrance, aby vec preveril, prípadne zariadil potrebné. V noci na 17. apríla 1946 sa skutočne táto okolnosť opakovala a sám som videl v lese Kijov, pohorie Vihorlatu viac ohňov. Kto však tieto kladol nedalo sa presne zistiť, lebo dosiaľ nikto sa v okolitých obciach neukázal. Je však isté, že to budú skupiny Banderovcov, ktoré sa sem po rozbití utiahli.

Dňa 16. a 17. apríla 1946 prišli však už do tunajšieho obvodu vojenské posily a tieto teraz sústavne hliadkujú a zisťujú miesta Banderovcov.

Tejto okolnosti je venovaná zvýšená pozornosť a každý poznatok bude ihneď hlásený Vášmu Povereníctvu vnútra VI. odbor.

Tunajší OBR udržuje stále spojenie s voj. veliteľstvom a tiež OBZ v Michalovciach.

V závažnej spolupráci na stanici NB Strážske s príslušníkmi tunajšieho OBR a tiež taj.[omníkom] SPS, bola ústne referovaná p. por. Kubačovi od VI. odboru, ktorý to bude ústne ref.[erovať] pri príchode zo služobnej cesty.

Celkový výsledok tejto závažnej záležitosti bude po prešetrení s Oblastným vel. NB Michalovce a po jeho opatrení hlásený Vášmu Povereníctvu vnútra VI. odbor.

Prednosta OBR
[nečitateľný podpis]

A ÚPN Bratislava, f. B 10-5-1.

¹ Od roku 1960 súčasť Strážskeho.

Veliteľstvo 10. pešej divízie.
Čís. 34.512/Taj.1.oddel.1946.
Vec: Osobitný rozkaz VO-4
čís. 14.

Košice, 12. apríl 1945.

P e š í p l u k 20,
H u m e n n é .

Nar. VO-4 čís. 1018/Taj. 1.oddel.1946 zasielam v plnom znení na vedomie a prevedenie:

I. Vzhľadom na situáciu, ktorá vznikla prekročením našich hraníc skupinami Benderovcov a to hlavne v priestore Medzilaborce – Svidník, nariaďujem dodatkom k VO-4 čís. 725/Taj.1.odd. a k Vášmu čís. 3449/Taj.1.oddel.1946.

II. Vaša úloha, aby ste zvláštnou skupinou pplk. Wágnera zaistili bezpečnosť hraníc a hlavne zabránili prenikaniu Benderovcov na naše územie trvá a nech je táto prevedená s najväčším dôrazom a dôkladnosťou.

III. Prostriedky:

Na zlikvidovanie preniknutých tlúp a na zosilnenie skupiny ZPÚ odosielam a podriaďujem k tejto skupine okrem doterajších jednotiek ešte tieto jednotky:

a/ mot. práp. 39, p. práp. I/7 kompletne, vybavené so spoj. čatami. Ďalej 2 roty tankov s veliteľom práporu.

Tieto jednotky budú pečlivosťou VO-4 instradované do vykladacích staníc, ktorí si sami podľa Vám odoslaného rádiogramu určite.

b/ Pre zvlášť naliehavé prípady uvažujte o tom, aby ste i zo zbývajúcich jednotiek 10. div. ako i z ťažkej delostrel. brigády vytvorili si osobitné asistenčné oddiely. Použitie týchto asist. oddielov len so súhlasom VO-4.

c/ Súčasne VO-4 znovu žiada MNO o urýchlené odoslanie do priestoru ZPÚ prieskumné roty z Moravy a Čiech.

IV. Zvlášť pokyny pre použitie jednotiek ZPÚ:

Predvídam, aby pri malom počte svojích jednotiek použili ste čo najmenej síl pre stále stojacie zaistenie /napr. v osadách, alebo pri pohraničných prechodoch/ a ponechal si stále čo najsilnejšie jednotky, ktorými by ste mohli pohyblivým manévrom zlikvidovať prípadné vniknulé jednotky Benderovcov.

Stojacie zaistovacie jednotky v žiadnom prípade nesmú svoje stanovište opustiť, musia sa na mieste brániť. Pre tento spôsob boja /obrana na mieste/ musia sa tieto jednotky dôkladne pripraviť. Obranu obce vybudujte i s použitím civilného obyvateľstva pre obranné práce.

V. Zvláštne nariadenia:

a/ Aby ste mohli použiť celý prápor samopalníkov u skupiny ZPÚ, dislokujte do Michaloviec aspoň jednu del. batériu, ktorá do príchodu žen. práporu z odmínovacích prác prevezme tiež stráženie vojenských objektov v posádke.

b/ VO-4 zariadi, aby ste mali tiež isté veliteľské práva nad príslušníkmi finančnej stráže, ako máte voči NB.

c/ Kontrola vzdušného priestoru bude uskutočnená VLO4.¹

VI. Stále SV divízie a skupiny ZPÚ nezmenené.

Nevylučujem možnosť, aby vel. 10. div. s užším štábom premiestnil sa na čas potreby na vhodné SV do ohrozeného priestoru.

Postarajte sa vlastnými prostriedkami o zdokonalenie rádiosieti podľa Vášho návrhu číslo 34491/Taj.1.oddel.1946. Eventuálnu ďalšiu potrebu si konkrétne vyžiadajte.

VII. Materiálne opatrenie:

a/ Posilové prostriedky budú vybavené dostatočne motorovými vozidlami.

b/ Ohľadom pridelenia osobných áut robím požiadavok na MNO.

c/ 10 000 litrov APH boli Vám pridelené čís. 918/Taj.tank.46. Ďalšiu potrebu APH si v čas vyžiadajte.

Náležitosti osôb boli stanovené VO-4 čís. 229.670/int.1946 /vid' tiež čís. 725/Taj.1.oddel.1946/.

VIII. Situačné hlásenie:

Denne predkladajte situačné hlásenia i negatívne tak, aby došli na VO-4 o 09.00 hod. a 21.00 hodín.

K tomu nariaďujem:

1./ Presuny jednotiek na zosilenie skupiny ZPÚ vo vykladacej stanici Kapušany:

- II/14. prápor dňa 13. 4. asi o 10.00 hod. Po vyložení presunie sa do obce Tulčík.

- 39. mot. prápor dňa 13. 4. asi o 10.00 hod. Po vyložení presunie sa do obce Lada.

- I/7. prápor dňa 14. 4. o 06.50 hod.

Časy príchodu do Kapušian sú len predvídané.

- 2 roty tankov s veliteľom práporu do vykladacej stanici Prešov. Čas príchodu bude oznámený.

2./ Pre stráženie voj. objektov odosielam do posádky Michalovce I/10. del. oddiel.

I/10. del. oddiel odpochoduje v tejto zostave:

a/ 2 bat. o 2 delách 76 mm Ris-3, s celkovým počtom mužstva si 100 mužov.

Del. oddiel presune sa z Košíc do Michaloviec dvojdenným peším pochodom. Nocovaciú stanicu určí veliteľ del. pluku 10. Odchod 12. 4. 1946 o 17.00 hod.

Del. oddiel I/10 ubytuje sa v kasárňach peš. pluku 20, v prípade, že by stajne nevystačili, potom ubytuje časť koní v ženijných kasárňach.

Veliteľ oddielu I/10 je súčasne po dobu stráženia posádky Michalovce veliteľom posádky.

Podrobné rozkazy vydá veliteľ del. pluku 10.

3./ Zásobovanie. Pridelené jednotky na zosilnenie skupiny ZPÚ pričleňujem po stránke zásobovania intend. materiálom do starostlivosti vel. skupiny ZPÚ.

4./ Pre štáb veliteľa pešieho pluku 20 dodá počas úloh spojených so ZPÚ delostrel. pluk 10 jedného aktívneho dôstojníka.

5./ Vel. ZPÚ predkladá denne situačné hlásenia i negatívne, tak aby došli na velit. 10. peš. div. 1. oddeleniu do 08.00 hod a 20.00 hod. [...]

Každé zranenie a smrť vojenských osôb hláste veliteľstvu 10. pešej divízie nielen za svojích príslušníkov, ale i na pridelené jednotky. Veliteľstvo 10. pešej divízie zariadi ďalšie potrebné s príslušnou kmeňovou jednotkou.

Dostane: Peší pluk 14, 20, 32, del. pluk 10 v rovnakom znení na vedomie a prevedenie.

Veliteľ divízie:
v zast. mjr. gšt. Ján Cisárik.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, inv. č. 371.

¹ Asi vojenský letecký oddiel 4.

[145]

Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava.

Bratislava, 12. apríla 1946.

Číslo: 1041/Taj.1.odd.1946.

Vec: Benderovci – likvidovanie.

Akcia pohyblivých a roztrúsených bánd UPA, ktorá sa rozrastáva, jej politický význam, rozľahlosť a obťažnosť terénu vyžadujú dôrazným zákrokom z našej strany, ktorý doporučujem vykonať silnými prostriedkami. Od ráznej, silnej akcie môže sa očakávať rozhodnejší výsledok ako dosavadnými výpomocnými zásahmi.

Navrhujem a prosím o schválenie tejto akcie:

1./ Skupina pplk. pech. Wagnera – I. a II./20. prápor; I/14. práp., prápor samopalníkov 14 s dosavádnymi posilovými prostriedkami – prevedú ďalej svoju úlohu.

2./ Medzitým pripravím jednotnú akciu, ktorú si predstavujem takto:

a/ skupina veliteľa p. pl. 23, pplk. pech. S t r e l k a a práp. I. a II/23, II/17. práp. vyrazí z údolia Torysy, aby prečistili Minčol a Čergovské vrchy a postúpila potom všeobecným smerom Bardejov – Niž.[ná] Polanka¹ až na štátne hranice, ktoré spolu s NB a FS zaistí. Pred svojim vyrazením utvorí kordón medzi Orlovom a Kapušany mimo, aby zamedzila prenikaniu bánd na juhozápad.

O použití uvedených práporov žiadal som už pod číslom 1024/Taj.1.oddel.1946.

b/ skupina pplk. pech. D u a l s k é h o, s práporom I/7, II/14 a mot. práp. 39, 2 roty tankov s veľ. práp. a komb. del. oddielom od 2. divízie vyrazí súčasne so skupinou pplk. pech. Strelku z priestoru Hanušovce – Dobrá n/Ondavou smerom na Dukelský priesmyk, kde zaistí štátne hranice. Pred svojim vyrazením utvorí práp. II/14 kordón od Kapušian vto po Hanušovce vto, aby zamedzila prenikaniu bánd od Slánskych vrchov.

Použitie práporu I/7 a mot. práp. 39 a oboch tank.[ových] rôť bolo už Vami schválené, prosím o schválenie použitia ešte práp. II/14 a komb. del. odd. od pech. delva 2. divízie.

c/ Mot. práp. 41 a 45. komb. del. oddiel od pech. delva 10. divízie premiestnia sa do Humenného, aby spolu so skupinou pplk. Wagnera previedly vyčistenie priestoru od Čertižné vto po hranicu SSSR a vystriedaly patričné čiasťky pplk. Wagnera, ktoré by potom prešli do zálohy veliteľa celku.

Prosím o schválenie použitia oboch uvedených práporov a komb. del. oddielu od 10. divízie.

d/ Po vyčistení celého územia a dosiahnutí štátnych hraníc chcem zasadené jednotky ponechať v zaistení hraníc až do doby, kedy v susedných štátoch bude hnutie UPA potlačené.

3./ Započatie celkovej akcie predvídám asi za týždeň, t.j. okolo 21. apríla 1946, ak nenastanú komplikácie s inštradiáciou.

4./ Veliteľom celej akcie chcem určiť veliteľa VIII. sboru, plk. pech. K u n u,² SV – Prešov. Veliteľ 10. divízie, plk. del. P e r k o, ktorý bude podriadený veliteľovi VIII. sboru, bude riadiť len akciu skupiny pplk. Wagnera a mot. práp. 41 a 45. Jeho SV – Humenné. Po dobu neprítomnosti chcem pplk. pech. Tlacha určiť zástupcom veliteľa divízie v Košiciach.

Skupina pplk. pech. Strelku a pplk. pech. Dualského bude podliehať priamo veliteľovi celku pplk. pech. Kunovi.

5./ Odosielam na východné Slovensko svojho zástupcu, aby sa priamo informoval o situácii a potrebné zariadil. Prosím znovu o schválenia tohto môjho návrhu.

Dostane: Náčelník hl. štábu ako návrh, vel. VIII. sboru a 10. divízia ako prípravné návšteie.

Zástupca veliteľa 4. oblasti
plk. gšt. JÁN HEŘMAN³

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ Nižná Poľanka (neskôr Nižná Polianka).

² Pavol Ján Kuna (1895 – 1982) – československý a slovenský dôstojník, generál. Príslušník československých légii v Rusku. Účastník ťaženia slovenskej armády po boku Nemecka proti ZSSR. Zúčastnil sa priprav SNP a po vypuknutí Povstania veliteľ Obrannej oblasti 1, veliteľ III. TS, neskôr veliteľ IV. TS 1. ČSA na Slovensku. Po oslobodení pracoval v štruktúrach MNO. V rokoch 1945 – 1947 vo funkcii zástupcu veliteľa a (od októbra 1945) veliteľa VIII. armádneho zboru MNO v Banskej Bystrici. Od apríla 1946 do septembra 1947 bol ako zástupca veliteľa dočasne pridelený k veliteľstvu „Oceľ“, neskôr „Teplíce“. Vo februári 1947 bol povýšený do hodnosti brig. gen. Od septembra 1947 opäť dočasný veliteľ VIII. armádneho zboru. Po nastolení komunistickej moci v ČSR bol k 1. aprílu 1948 z armády prepustený a zbavený hodností (degradovaný na vojaka). V roku 1991 mu bola vratená generálska hodnosť in memoriam. (*Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, s. 165 – 166.)

³ Jan Heřman – český a československý dôstojník, generál. Prevzatý do služieb československého vojska z rakúsko-uhorskej armády hneď po vzniku ČSR. V rokoch 1938 – 1939 pôsobil na Podkarpatskej Rusi ako vrchný styčný dôstojník. Člen domáceho odboja v období okupácie Čiech (bol internovaný pre „rasový“ pôvod jeho manželky). V rokoch 1945 – 1947 zástupca veliteľa 4. vojenskej oblasti v Bratislave. Od 17. apríla do konca septembra 1946 veliteľ vojenskej skupiny „Oceľ“ (od 22. júla 1946 premenovanej na „Teplíce“). Vyznačoval sa značnými teoretickými znalosťami, praktickými schopnosťami a bohatými skúsenosťami. Službu v armáde ukončil v hodnosti brigádneho generála.

VELITEĽSTVO 4. OBLASTI
Čís. 34.542.Taj.1.oddel.1946.

Bratislava, 15. apríla 1946.

Osobitný rozkaz k akciám na východnom Slovensku.

Zo všetkých hlásení, ktoré dostávam o preniknutejších skupinách Benderovcov cez štátne hranice ako ich voľných pohyboch a pocho- doch v hlbokom území vých. časti vých. Slovenska, mám dojem, že príslušným veliteľom vojenských jednotiek do týchto území poslaných, neni dobre známy ich úkol alebo že svoje úlohy neplnia. Činnosť ve- liteľská dosiaľ spočíva podľa doterajších výsledkov len v konštatovaní sily a pohybu bánd a ich sledovanie. Táto zarážajúca skutočnosť núti ma upozorniť dôrazne a naposledy znovu všetkých veliteľov na ich úlohy, za provedenie ktorých sú mi osobne zodpovední.

Podľa medzinárodného práva nesmie cudzia osoba ozbrojená pre- kročiť hranice štátu. Ako náhle sa tak stane, musí byť okamžite odzbro- žená a internovaná a po dohode s príslušným štátom vrátená na jeho územie. Nedá-li odzbrojiť dobrovoľne, musí byť taktiež ihneď použité všetkých prostriedkov i zbrane, aby bola zneškodnená. Na naše územie prenikly ozbrojené bandy, ktoré olupujú vlastné chudobné obyvatel'- stvo, ktoré dosiaľ samo žije v biednych pomeroch v dôsledku vojny a šíri propagandu nám nepriateľskú. K ochrane vlastných štátnych hraníc a k ochrane vlastných spoluobčanov a zjednanie kludu a poriadku boli vyslané do ohrozeného priestoru vojenské jednotky s úkolom:

1/ Odzbrojiť a internovať všetky cudzie osoby a bandy, ktoré prešli ilegálne hranice a potulujú sa na vlastnom našom území.

2/ Nedajú-li sa dobrovoľne odzbrojiť, zničiť ich bezohľadne všetký- mi prostriedkami.

3/ Poskytnúť civilnému obyvateľstvu všetku podporu a ochranu.

4/ Čo najskôr vyčistiť celé územie od týchto bánd a zjednať klud a poriadok.

5/ Zaisťiť štátne hranice a zabrániť novému prechodu ďalších bánd.

Príslušníkov vojska, NB, a FS, ktorí toto nariadenie nebudú plniť do všetkých dôsledkov ihneď zaisťiť a eskortovať vojenskému súdu do Ko- šíc.

Náčelníkovi oblastnej správy výchovy a osvetu nariaďujem vydať patričné rozkazy pre osvet. dôstojníkov u jednotiek zaradených k plne- niu horeuvedeného úkolu na vých. Slovensku.¹

Tento rozkaz musí ihneď preniknúť k tým najnižším veliteľom a vojskom.

Proti každému veliteľovi a vojskovi, ktorý danú úlohu nesplnia a poruší tak svoju prísahu, zakročím všetkými prostriedkami.

Dostane: Vel. skupiny plk. KUNA pre podriadené jednotky.²

Za správnosť:

náčelník štábu VO-4

pplk. gšt. Elemír POLK, v. r.

Veliteľ 4. oblasti :

brig. gen. Michal ŠIRICA, v. r.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 70, inv. č. 322-323.

¹ Pozri Osvetový rozkaz k Operačnému rozkazu č. 1 – dokument č. 149.

² Osobitný rozkaz k akciám na východnom Slovensku veliteľa 4. vojenskej oblasti bol adresovaný veliteľstvu 10. pešej divízie v Košiciach, ktoré nasledujúceho dňa (16. apríla) ho v plnom znení vyexpedovalo na vedomie a prevedenie podriadeným jednotkám nasadeným proti UPA. (VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.)

[147]

Dialnopolis.

Vel. 10 div. pre plk. gšt. Heřmana, Košice.

Nariadenie MNO hl. št. č. 7282/taj.1.odd. dávam v plnom znení na prevedenie.

Vláda sa včera uzniesla¹ aby akcia proti Banderovcom bola preve-
dená so všetkou energiou a urýchlenním a aby sa ukončila najpozdnejšie
do dvoch týždňov. SNB, Fin. stráž a všetky ostatné orgány poverenictva
vnútra podriaďuje vláda veliteľovi akcie. Náčelník hl. štábu dnes rozhod-
nul, aby plk. gšt. Heřman prevzal velenie akcie. Budú Vám dodané dva
prápory samopalníkov z Čiech a Moravy, ktorým bola dnes nariadená
pohotovosť, zdelte nám kam majú byť instradované. Ďalej bude daná
k dispozícii jedna bitevná letka na letišti v Košiciach. Dopravné pros-
triedky opatríte si podľa platných nariadení ako pri veľkých cvičeniach.
S akciou začnite čo najskôr. Dnes keď takmer všetky jednotky sú už na
predpokladanom východišti akcie, neni odôvodnené, aby skupiny Ban-
derovcov prenikaly južne tejto čiary. Takéto skupiny treba ničiť a nie
spravodajsky sledovať.

K tomu VO-4 dodáva: plk. Kuna do ďalšieho rozhodnutia zostáva ako zástupca veliteľa celku v Prešove. VO-4 požiadalo MNO – hl. štáb instradovať prápory z Čiech a Moravy do Prešova, VO-4 nariadilo sústreďiť do Prešova k aut. prap. 8 zo západu ako zálohu 40 šoferov.

Č. 1115.Taj.1.oddel.1946

Veliteľ 4. oblasti:
brig. gen. Michal Širica

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.

¹ Stalo sa tak 16. apríla 1946.

[148]

VELITEĽSTVO „OCEĽ“.
Čís.: 119/taj.I.oddel.1946.

Prešov, 16. apríla 1946.

OSOBITNÝ ROZKAZ Č. 1.

I. Roztrúsené jednotky UPA porušili integritu ČSR, prekročili štát. hranice v priestore Cigelka¹ – Dukelský priesmyk – Medzilaborce – Zboj a prenikajú neprehľadným terénom jak smerom južným tak i smerom juhozápadným. Večer dňa 15. 4. 1946 objavila sa taká skupina v sile 300 – 350 mužov v priestore Kojetice² – Župčany – Malý Šariš /západne Prešova/ a po dvojhodinovom odpočinku presunula sa vo smere na Margecany. Východne Prešova dosiahly čelné časti týchto tlúp všeobecne čiaru: Radvanovce – Jastrabie³ – Udavské – Zboj.

Pre informáciu uvádzam niektoré väčšie zistené tlupy:

– V priestore Ladičkovce – Ohradzany /severozáp. Humenné/ asi 300 mužov.

– V priestore Slovenská Kajňa /Krajňa/ – Benkovce /sev. Vranova/ asi 2000 mužov.

– V priestore Štefanovce – Tovarné /záp. Humenné/ asi 200 mužov.

– V lese východne Slovenský Žipov asi 40 mužov a ďalšie tlupy v priestoroch: Grusovce,⁴ Kobyla⁵ /južne Bardejov/ a iné.

Ide tu o tlupy v sile: 50 – 500 mužov, ktoré sa pohybujú v ťažko dostupnom teréne /mimo dobrých komunikácií/, vymáhajú potraviny od civilného obyvateľstva a šíria neprajnú nám propagandu – boju sa však vyhýbajú. Skupiny sú oblečené v nemeckých, ruských a poľských unifor-

mách mnohí tiež v civilu, vyzbrojené puškami, ľahkými guľ., samopalmi a granátmi, hlavne nemeckého vzoru.

II. Pre likvidovanie spomenutých roztrúsených skupín /bánd/ naria-dilo VO-4 zorganizovať – Zvláštnu skupinu – pod mojim velením.⁶

– SV tejto skupiny: Prešov.

Úloha skupiny:

a./ Zamedziť prekročeniu roztrúsených bánd cez čiaru: Tarnov – Bardejov – Slov.[enské] Raslavice – Hanušovce – Vranov – Humenné.

b./ Vytlačiť tieto tlupy za štát. hranice vo všeobecnom smere: Prešov – Dukelský priesmyk.

c./ Zaistiť štát. hranice a obnoviť integritu hranice ČSR.

Skupina pozostáva z nasledujúcich podskupín:

1./ Podskupina pplk. Strelku. SV Slovenské Raslavice. Táto podskupi-na pozostáva z:

a./ I/20, prápor – SV Bardejov. Tento prápor plní tiež doterajšie úlo-hy plynúce zo ZPÚ.

b./ II/14 prápor – SV Slovenské Raslavice. Do sväzku tohto práporu pričleňujem 2 roty p.pl. 32 /samopalnú a prieskumnú, nachádzajúce sa v osadách Slov. Raslavice, Tulčík.

c./ I/23 prápor.

d./ II/23 prápor

e./ Vel. p.pl. 23.

} SV Slovenské Raslavice.

Tieto útvary sú t.č. na presune, vykladacia stanica Slovenské Ra-slavice. Po príchode dislokujte I/23 prápor v priestore Slov. Raslavice – Chmelovce⁷, II/23 prápor v priestore Slov. Ráslavice – Tročany – Kobylý.

2./ Podskupina pplk. Dualského – SV Hanušovce.

Táto pozostáva z:

a./ I/7 prápor – SV Hanušovce.

b./ II/17 prápor – SV Slov.[enský] Žipov./ t.č. je na presune, vyklada-cia stanica Vranov n./Topľou/.

c./ Mot. prápor 39 – SV Sol'.
Tento prápor sa presunie do určeného priestoru z terajšieho ubyto-vacieho obvodu /Hanušovce/ až po príchode II/17 práporu.

3./ Podskupina plk. del. Perku – SV Humenné.

Táto pozostáva z:

a./ Skupina ZPÚ pplk. Wagnera – SV Humenné. K tejto skupine pat-ria všetky doterajšie ZPÚ jednotky t.j.: II/20 prápor, I/14 prápor, 14 samo-palný prápor okrem práporu I/20, ktorý podľa horejšieho odseku ad. 1./ je pričlenený podskupine Strelka.

b./ Mot. prápor 41 a 45 – SV Humenné.

Oba prápory sú na presune – vykladacia stanica Humenné. Z uby-

tovacích príčin povolujem dislokovať jeden prápor poťažne jeho časť do osád Závadka poťažne Brekov.

c./ Kombinovaný del. oddiel 10. divízie – SV Humenné.

V prípade, že práce spojené s delimitačnou komisiou nedovolia plk. Perkovi ujať sa velenia, až do prípadného iného rozhodnutia ustanovujem jeho zástupcom pplk. Wagnera.

4./ Moja záloha:

a./ prápor tankov – SV Prešov.

b./ kombinovaný del. oddiel 2. peš. divízie – SV Kapušany /t.č. na presune, vykladacia stanica Kapušany/.

5./ Rozhranie:

Medzi podskupinou Strelka a Dualský: Haršák⁸ – Pavlovce – Giraltove – Stropkov – Čertižné – všetko pre podskupinu Dualský.

Medzi podskupinami Dualský a Perko: Nižný Hrabovec – Dlhé⁹ /sev. Koškovce/ – Olšínkov – všetko pre podskupinu Perko.

Napriek tomuto rozhraniu časti ZPÚ dislokované v úseku podskupiny Dualský plnia svoje úlohy podľa dispozícií vel. ZPÚ /pplk. Wagnera/.

III. Úlohy:

Všetky vymenované podskupiny vo svojich úsekoch prevádzajú:

1./ Zaistenie svojich ubytovacích priestorov ako aj čiaary: Tarnov – Bardejov – Slov. Raslavice – Hanušovce – Vranov – Humenné – a tiež čiaary: Čertižné – Medzilaborce – Poľana – Zboj. /Túto úlohu prevezmú v prvom rade jednotky ZPÚ/.

Velitelia podskupín usmernia svoje podriadené jednotky a rozložia svoju spravodajskú sieť tak, aby zabránili preniknutiu tlúp UPA vo všeobecnom smere juhozápadnom do Čergovských vrchov, Slanských vrchov a Vihorlatu cez horespomenuté čiaary.

2./ Svoje jednotky udržiujú stále v bojovej pohotovosti, aby v prípade potreby boli schopné v najkratšom čase previesť prípadný nariadený manéver. Táto úloha sa vo zvýšenej miere týka mojej zálohy, t.j. tankového práporu a komb. del. oddielu 2. div.

3./ Svoju zpravodajskú a dôvernícku sieť rozprestrú v celej svojej oblasti ako aj do okrajových časti susedných úsekov, avšak svoj bojový priezrum a bojové zaistenie z dôvodov vyslovených v predchádzajúcom odseku nesmú vysunúť ďalej od svojich ubytovacích priestorov ako 5 km u peších časti a 15 km u mot. časti.

4./ Svoje sily, jak behom ubytovania tak aj behom ofenzívnych akcií nesmú trieštiť na malé skupiny /okrem bojového zaistenia/ ale držia ich viac pohromade v dôsledku čoho však vzniklé medzery musia byť tým lepšie zpravodajský zaistené, to znamená, že ani jedná osada ani samota nesmie zostať nepozorovaná.

5./ Štátne hranice nesmú byť naším vojskom prekročené.

6./ V prípade, že pridete do styku s regulárnou poľskou armádou, ktorej jednotlivé časti sú občas donútené ustúpiť na naše územie, týchto požiadajte v prípade naliehavej potreby /za boja/ o spoluprácu, ale len po dôkladnom preverení a nechajte ich bojovať samostatne, na krídle a pod. Každopádne sa vynasnažte aby toto reg. vojsko v najkratšom čase opustilo naše územie.

7./ Účel akcie musí byť čo najprísnejšie utajený.

8./ Veliteľom podskupín bolo ústne /plk. Dualskému kuriérom/ oznámené dňa 16. 4. 1946 vykladacie stanice jednotlivých častí, ktoré sú t.č. na presune a preto ihneď vyšli svojich orgánov na príslušné vykladacie stanice, kde títo naviažu s dopravným úradom ČSD aby mohli veliteľom transportov odovzdať ihneď písomné rozkazy.

9./ Kým neprídu všetky jednotky podskupín do určených priestorov, plnia tieto podskupiny dané im úlohy so silami, ktoré majú t.č. v dispozícii.

10./ Podskupiny používajú vo styku s tunajším veliteľstvom jedine tie krycie značky, ktoré sú pojaté do spoj. rozkazu. /Tento súčasne vydávam/.

11./ Zariadte potrebné tiež v smysle čj. 1095/Taj.1.oddel.VO-4 z 15. 4. t.r. – tento spis ste obdržali vo viacerých exemplároch.

12./ V prípade, že narazíte na mínové polia, ktoré budú prekážať väčším akciám, predložte mi náčrtok týchto mínových polí – na ich odstránenie bude predisponované mužstvo žen. práporu z Michaloviec. /Upozorňujem, že požiadavky tohto druhu možno predkladať len vo veľmi závažných prípadoch/.

IV. Spolupráca s NB a FS:

VO-4 po dohode s HVNB rozhodlo takto:

a./ Čiastice NB vykonávajú zaistenie čiar: Plaveč – Orlov – Lipiany – Sabinov, Tulčík s úlohou:

- zamedziť prenikaniu tlúp na juhozápad,
- zpravodajsky dôkladne zistiť či v masíve Čergovských vrchov nachádzajú sa tlupy UPA,
- po bezpečnom zaistení s negatívnym výsledkom preniesť ťažisko zprav. činnosti na čiaru: Tarnov – Bardejov; Slov. Raslavice – Kapušany.

b./ Čiastice NB spolu s mojimi jednotkami strážia cestu: Kapušany – Hanušovce – Vranov s úlohou:

- zamedziť prenikaniu tlup UPA na juhozápad do Slanských vrchov,
- zpravodajsky zistiť či v masíve Slanských vrchov nie sú tlupy UPA.

c./ Velitelia podskupín naviažu a udržiujú proto kontakt s jednotlivými časťami NB dislokovanými v ich rajóne a dohovoria sa o spolupráci.

d./ Pokiaľ ide o spoluprácu s orgánmi FS, túto dohovorte podobným spôsobom /ide tu v prvom rade o dohovor jednotiek ZPÚ s FS, čo už bolo napred vykonané, teraz túto spoluprácu jedine rozšírte/.

V. Styk a spojenie:

1./ Moje SV – Prešov /krycie meno „OCEL“/,

Strelka SV – Slovenské Raslavice krycia značka „ŽELEZO“,

Dualský SV – Hanušovce krycia značka „HLINÍK“,

Perko SV – Humenné krycia značka „ZLATO“,

pplk. Wágner ZPÚ SV – Humenné,

SV komb. del. oddielu 2 Kapušany krycia značka „DUŠAN“

SV tank. práporu prešov krycia značka „FILIP“

Podrobnejšie spojenie vid'. Spoj. rozkaz.¹⁰

2./ Situačné hlásenie predkladajte denne do 08.00 hod. dôležité hlásenia ihneď. Každý príchod novej jednotky do vykladacej stanice pojmite do Sit. hlásenia.

Dostanú:

a./ na prevedenie: podskupina Strelka, Dualský, Perko, komb. del. oddiel. 2. div., prápor tank.

b./ na vedomie VO-4 1. oddiel. a 10. p. divízia.

Náčelník štábu:

[nečitateľný podpis]

Veliteľ „OCEL“:

[nečitateľný podpis]

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

¹ Cigelka

² Od roku 1948 Kojatice.

³ Dnes Jastrabie nad Topľou.

⁴ Asi Gruzovce severozápadne od Humenného.

⁵ Kobyly

⁶ Z nečitateľného podpisu nie je jasné, či uvedený rozkaz vydal pplk. Pavol Kuna alebo plk. gšt. Jan Heřman. Zrejme prvý z uvedených. Pozri diaľnopis veliteľstva VO-4 (asi zo 17. apríla 1946) – dokument č. 147 a porovnaj s dokumentom č. 150.

⁷ Zrejme Chmeľov.

⁸ Haršag (od roku 1948 Záborské)

⁹ Zbudské Dlhé

¹⁰ Nepublikuje sa.

[149]

Príloha k operačnému rozkazu čís. 1.

O s v e t o v ý r o z k a z čís. 1.

SV., 22. apríl 1946.

VOJACI:

Mali sme sviatkovať prvú Veľkú noc v mieru po 4 rokoch hroznej vojny. Tešili sme sa, že v rodinnom krúžku oslávime tieto sviatočné dni. Nebolo nám toho dopriate, lebo votrelci, benderovskej skupiny za spolu účasti zbytkov vlasovskej a nemeckej armády znepokojujú náš ľud, hatia ho vo výstavbe východnej časti Československej republiky, ktorá časť bola najviac zničená zlobou fašizmu s hrôzou vojny. Pomôžme nášmu ľudu zotaviť sa z bied, pomôžme mu aby nehatene mohol obrábať svoje polia k povzneseniu nášho hospodárskeho života. Zničme bandy, ktoré znepokojujú a prispejme takto k výkvetu našich krajov.

Zničme iskry nepokoja ešte teraz a takto zabránime zbytočnému krvi prelievaniu, ktoré by mohlo v budúcnosti vzrastnúť vo veľkom merítku.

Smrť votrelcom!

Sloboda a bezpečnosť nášmu ľudu.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 70, inv. č. 322 – 323.

[150]

VELITEĽSTVO „O C E Ľ“

S.V., 18. apríl 1946.

Č.: 125/Taj.vel.1946.

Vec: Pokyny pre likvidovanie

Benderovcov – vydanie.

Podľa rozdeľovníka.

Podľa usnesenia vlády zo dňa 16. apríla 1946 a z rozkazu náčelníka hlav. štábu MNO, ujímam sa velenia nad všetkými voj. jednotkami, sústredenými na vých. Slovensku s úlohou zničiť vniknulé bandy.

Mojim zástupcom je plk. pech. KUNA Pavol. SV.: Prešov.

Naša úloha musí byť splnená dôrazne, čo najskôr a úplne. Budem preto od všetkých veliteľov a vojakov vyžadovať bezohľadne, aby splnili svoju povinnosť svedomite, poctivé a obetave.

Všetkých veliteľov upozorňujem zvlášť:

1/ Venujte čo najväčšie úsilie na zprav. službu, t.j. zistenie a sledovanie bánd a na zistenie ich domácich pomáhačov. Riadte sa pri tom smernicami VIII. sboru, čj.14.412/Taj.zprav.zo dňa 14/4.1946.

Vami riadení agenti musia byť vždy prvým prezvedným sledom za a pri zaistení. Venujte pozornosť zvlášť osadám mimo hlavných ciest a pokrytému terénu.

2/ Nerozptyľujte jednotky na malé časti, ponechajte si časť jednotiek vždy voľnu pre pohyblivý manéver. Dbajte vždy na zaistenie a zvlášť v noci budte vždy ostražití a dôrazní.

Pohotovosť jednotiek k boju musí byť čo najrýchlejšia.

3/ Pokiaľ nedôjdu ďalšie rozkazy sú velitelia skupín zodpovední za to aby bandy neprenikly čiarou nášho zaistenia a môžu i musia za tým účelom prevádzať miestne akcie.

4/ Podľa nariadenia vlády sú všetky NB, FS a všetky ostatné orgány Povereníctva vnútra podriadené po dobu akcie môjmu vojenskému veleniu.¹

Prenášam túto právomoc tiež na podriadených voj. veliteľov, aby uvedené štátne orgány použili podľa svojich úloh a podľa povahy ich služby.

Zjednajte ihneď styk a spoluprácu so všetkými veliteľmi a predstaviteľmi týchto orgánov.

5/ Svojim podriadeným vojskom vysvetlite a zdôraznite, že ozbrojené bandy, ktoré vnikly na naše územie, potulujú sa v noci po odlahľých dedinách a lesoch, okrádajú a oberajú chudobné obyvateľstvo posledný krajec chleba sú našimi nepriateľmi, proti ktorým treba bezohľadne vystúpiť zbraňami až úplnému ich zničeniu.

Je od týchto bánd hanebným cigánstvom, keď predstierajú, že majú našim ľuďom priateľské úmysly. Sú to zbytky fašistov, sú to nepriatelia slobody, pokoja, poriadku a mieru, po ktorom všetci túžime, sú to nepriatelia ľudí.

Preč preto s votrelcami, nech konečne má i východná časť nášho Slovenska svoj zaslúžilý mier!

Vniknulosť bandy sú tiež na vine, že nemôžeme užiť Veľkonočnú dovolenku. Ale ešte užijeme dovolenie, až splníme povinnosť voči našej vlasti voči nám samým.

6/ Nariadujem podriadeným orgánom, aby tiež civ. obyvateľstvo bolo učené a vyzvané k spolupráci v jeho vlastnom záujme. Obyvateľstvo musí Vás podporovať, ale vystupujte tak, aby vo Vás poznalo svojho skutočného priateľa a ochrancu.²

Dostane: Vel.: „ZLATO“, „HLINÍK“, „ŽELEZO“ po 10 výtlačkov,
Vel.: „FILIP“, „DUŠAN“ po 3 výtlačky.

Veliteľ „O C E Ľ“:
plk. Heřman

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

¹ Vzhľadom na uznesenie vlády ČSR o podriadení ZNB, FS a všetkých ostatných orgánov Povereníctva vnútra veliteľovi vojenskej akcie proti UPA na východnom Slovensku – náčelník štábu 4. vojenskej oblasti pplk. gšt. E. Polk požiadal 18. apríla 1946 povereníctva vnútra a financií, aby k veliteľstvu „Ocel“ prideliť svojich styčných dôstojníkov. (SNA Bratislava, f. PV – sekr., šk. 3, inv. č. 74.)

² K „Pokynom pre likvidovanie Benderovcov“ z 18. apríla 1946 boli veliteľom vojenskej skupiny „Ocel“ 20. apríla 1946 vydané doplnky nasledujúceho znenia: „K 2./ Prvá veta má znieť takto a zdôrazňujem jej smysel: „Nerozptyľujte jednotky na malé časti, ponechajte si valnú časť jednotiek vždy voľnú pre pohyblivý manéver“. Dodávam ešte, aby ste pri postupe na určený cieľ nevolili hlavné cesty, ale vždy vedľajšie a skryté. Vezmite si sprievodcov z radov civilného obyvateľstva. K 3./ Všetci velitelia sú osobne zodpovední za to, aby už žiadna banda neprenikla ich pásmom alebo úsekom. Ak sa dozviem, že taká banda nebola ani hlásená, podám na dotyčného veliteľa trestné oznámenie. K 4./ Podľa usnesenia vlády a podľa ústneho potvrdenia so strany NB na Slovensku, podliehajú po dobu akcie vojenskej právomoci tiež ONV a MNV. Zjednajte preto s týmito všade styk, žiadajte od nich zprávy a sprievodcov ako aj iné nutné potreby a napomente ich k spolupráci. – Do večera dňa 22. apríla 1946 hlásia velitelia skupín s odvolaním sa na toto číslo dvoch dôstojníkov v hodnosti poručíka až kapitána, ktorí sa dobrovoľne hlásia, lebo by boli schopní, aby prevzali velenie nad samostatným a motorizovaným stíhacím oddielom. Tieto oddiely budú poverené prenasledovaním preniknúcich bánd v našom tylu. Velitelia skupín ohodnotia každého z oboch hlásených dôstojníkov ako dobrého, alebo schopného.“ (VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 500.)

[151]

Veliteľstvo „OCEL“

S.V. 18. 4. 1946 v 20.00 hod.

Čís.: 127/ Taj.1.oddel.oper.1946.

Mapy: 1.200.000 – Košice, Užhorod.

Operačný rozkaz č. 2.

/Ako potvrdenie dňa 18. 4. 1946 odpoľudnia ústne vydaných rozkazov/

I. S i t u á c i a :

a./ nepriateľská podľa prehľadov zprávy.

b./ vlastná vyplýva z oper. rozkazu 1.¹

II. Všeobecný úkol trvá: vyčistiť východné Slovensko od vniknuteľných bánd UPA a zaistiť severné štátne hranice.

III. Prostriedky:

a./ K doterajším jednotkám dôjdu ako posily dva prápory samopalníkov z Čiech a Moravy.

b./ Ďalej sa mi podriadiť dňom 19. t.m. na letisku Košice: Letecká skupina /3 bitevné a 3 stíhacie stroje/.

c./ Vláda ČSR podriadila mi na dobu trvania akcie SNB, FS a ostatné orgány povereníctva vnútra, dislokované v operačnej oblasti. V tejto veci vydávam zvlášť inštrukcie.²

IV. Úmysel:

Chcem k zahájeniu akcie zmenšiť ohrozený priestor ako aj zhustiť zostavu a postúpiť za týmto účelom čo najskôr od západu po čiaru Vyš. [ný] Orlík – Dubinné – údolie Topli po Hanušovce.

Cez tú čiaru nesmie už žiadna banda preniknúť. Bandy, ktoré už skoršie prenikly, dám zatiaľ stíhať oddielmi NB.

V. Prevedenie:

a/ Skupina pplk. S t r e l k u vyrazí dňa 21. 4. o 04.30 hod. z čiar Bardejov /sev.vých. časť/ – Kľušov – Kobyly – Tročany – Uh.[orské] Raslavice vto a dosiahne ako jednodenný cieľ čiaru: Kečkovce – Vyš. Orlík – Jurková Voľa – Černina – Ortuťová – Dubinné – Kučín – Marhaň vto. Vyčistí medziľahlý priestor a rozmiestí sa na celi tak, aby zabránila prenikaniu bánd menovite od východu.

Prostriedky od severu: práp. I/20 okrem zasadených častí v ZH, II/23 a I/23.

b/ Od skupiny pplk. Kmicikijeviča vyrazí prápor I/7 dňa 21. 4. v 04.00 hod. z čiar Kapušany – Podlipníky /záp. Hanušovce/ vo všeobecnom smere Lipníky – Brezov dosiahne cieľa Lascov /juhových. Marhaň/ vto Brezov – Miečkovce³ mimo, kde plní rovnaký úkol, ako zasa. /uvedené.

Ďalej k juhu až po Bystré mimo obsadí práp. II/17 údolie Topli v súlade s postupom práporu I/7.

Skupina prevedie behom dňa 21. 4. násilný prieskum do osady Matáška⁴, Vavrinec a Detřík.

c./ Záloha veliteľa Ocel: prápor II/14 s obidvoma rotami 32, ktoré sa podriaďujú veliteľovi práporu II/14 a del. oddiel 2. divízie v Slov.[enskej] Raslavice. Za účelom presunu tejto zálohy príde do Slov. Raslavič dňa 20. 4. 1946 v 18.00 hod. 16 nákladných áut.

VI. Zaistenie akcie:

a./ Tank. prápor so samopalným práporom 14 rozmiestni sa do zotmenia dňa 20. 4. do Dubinné, Marhaň a Giraltovcu a od svitania dňa 21. 4. hliadkuje pozdĺž hradskej. Po zaujatí zaistovacej zostavy pechotou na uvedenej čiare shromažďí sa v Giraltovcu k mojej ďalšej dispozícii.

b./ Na čiare Zábava⁵ /južne Bardejov/ vto – Kobyly – Uh. Raslavice – Demjata vytvorí NB od 03.30 hod. dňa 21. 4. kordón a zamedzí unikaniu bánd do Čergovských vrchov.

c./ Skupina plk. P e r k o pokračuje v násilnom prieskume do osád Mer-ník – Zalobin⁶ – Karná – Ohradzany. Od 23. 4. ráno musí však byť po-hotová k ďalšej akcii, ktorú predvídam z priestoru Vranov – Humenné severným smerom.

VII. S t y k a s p o j e n i e :

- 1./ – Predsunuté SV Oceľ po dobu akcie, Slov. Raslavice,
 - SV Strelka: Kučín,
 - SV práp. tankov: Giraltovcé,
 - SV let. skupiny: Košice – letisko,
 - ostatné SV nezmenené.

2./ Hlásenia:

a./ Behom postupu dňa 21. 4. 1946 odosielaťte všetky hlásenia ces-tou najbližšej telefónnej centrály na čiare terajšieho východiska /sú Zbo-rov, Bardejov, Hertník, Slov. Raslavice, Tulčík, Kapušany, Hanušovce/ a po dosiahnutí cieľa cestou telefónnych centrál nachádzajúcich sa na tomto (...) /Vyšný Orlík, Vyš.[ný] Svidník, Giraltovcé, Chmeľov, Hanušovce/.

b./ Hlásiť treba :

- stretnutie sa s bandami /kto, kedy, kde hlási, činnosť a sila bandy, vlastné opatrenia/,
- bojový hluč /kto hlási, smer alebo priestor a čas/,
- dosiahnutie cieľa,
- všetky hlásenia týkajúce sa akcie podávajúte na predsunuté Oceľ, Slov. Raslavice /cestou Železo/,
- dosiahnutie cieľa hláste tiež na SV Hliník – Hanušovce.

3./ Z nedostatku máp požiadajte MNV /ONV/ o dodanie spoľahli-vých sprievodcov.

4./ Pre doručovanie zpráv na najbližšiu telefónnu centrálu z ne-dostatku rýchlejších dopravných prostriedkov prenajmite z miestnych zdrojov bicykle /podľa B.VI-1/.

Dostane: na prevedenie: Železo, Hliník, Zlato, Dušan, Filip, Juraj;
na vedomie: VO-4, 1. oddel., 10. peš. div.

Náčelník štábu:
[nečitateľný podpis]

Veliteľ „OCEľ“
plk. Heřman

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

¹ Pozri dokument č. 148.

² Pozri nasledujúci dokument č. 152.

³ Zrejme Mičakovce južne od Gíraltoviec.

⁴ Maťaška (dnes Matiaška)

⁵ Bardejovská Zábava

⁶ Žalobín

[152]

Veliteľstvo „OCEĽ“

S.V. 19. apríla 1946.

Čís.: 130/Taj.1.oddel.1946.

OSOBITÝ ROZKAZ PRE ORGÁNY NB.

I./ Pohotovostné oddiely NB vytvoria dňa 21. 4. 1946 od 03.30 hod. kordón na čiare: Zábava /južne Bardejov/ vto – Kobyly – Uh.[orské] Rastavice – Demjata s úlohou: zamedziť prípadnému úniku bánd UPA – Benderovcov – do Čergovských hôr.

Podrobnejšie dispozičie obdržal mjr. NB KROKAVEC od pplk. VIŠŇOVSKÉHO dňa 19. t.m.

II./ Od 03.30 hod. dňa 22. t.m. presunú sa horespomenuté orgány NB na čiaru: Černina – (sev. Dubinné) – vto – Kučín – Gíraltovce, na ktorej vytvoria podobný kordón v priestoroch:

a./ Černina – Dubinné.

b./ Marhaň – Brezov.

Tento presun nech je prevedený mimo dobrých komunikácií, najmä neprehľadným terénom Vami udaných rôznych smeroch, kde by sa mohli prípadne preniknuvšie skupiny UPA skrývať.

Z pohotovostných oddielov sústredených v Prešove vytvorte od uvedenej hodiny ďalší kordón v priestoroch:

c./ Mičkovce¹ južne Gíraltovce – Ďurdoš /sev. Hanušovce.

d./ Bystré juhových. Hanušovce – Slov.[enský] Žipov.

Zbytok v Prešove sústredených pohotovostných oddielov v počte cca 50 mužov presuňte do 04.00 hod. dňa 23. 4. do Gíraltoviec vlastnými autami.

Táto skupina bude tvoriť časť mojej zálohy. Príchod do Gíraltoviec hlási veliteľ telefonicky na veliteľstve OCEĽ Prešov.

Úloha týchto kordonov je nedovoliť preniknutiu tlúp cez udané čiaru hlavne však od východu na západ.

Na konečnom ciele sotrvajú kordony až do ďalších mojich rozkazov – za týmto účelom udržiujte neustále styk s veliteľstvom OCEĽ.

Dostane: na vykonanie: Obl. veliteľ NB mjr. KROKAVEC.

na vedomie: veliteľ. HLINÍK a vel. ŽELEZO.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

¹ Mičakovce

[153]

Veliteľstvo „OCEL“

Čís.:134/Taj.1.odd.1946.

Mapy: 1: 300,000 Košice – Užhorod

Operačný rozkaz číslo 3.

SV. Prešov – 21. apríla 1946.

/10.30 hod./

- I. SITUÁCIA: a./ Nepriateľská podľa prehľadu zpráv.
 b./ Vlastná vyplýva z Oper. rozkazu čís. 2.¹

Ďalšie dva práporov samopaľníkov z Čiech a Moravy došli do vykladacej stanice Strážske.²

II. ÚLOHA: Vid' operač. rozkaz čís. 2.

III. ÚMYSEL: Chcem postúpiť sústredeným postupom na čiaru: Dukla – Niž.[ný] Svidník – Stropkov – Kelča – Jablň.

IV. PREVEDENIE:

1./ Podskupina S t r e l k a z prvého cieľa vyrazí dňa 23. 4. o 04.50 hod. a dosiahne do večera druhý cieľ nasledovne:

a./ Voľnými cestami I/40 práporu čiaru: Nižný Komárnik – Ladomirová – N. Svidník vto.

b./ II/23 práporom: N. Svidník mimo – Stročin – Duplin mimo.

c./ I/23 práporom: Duplin vto – Stropkov – Sitník vto.

2./ Podskupina K m i c i k i e v i č / „Hliník“

Z prvého cieľa vyrazí dňa 23. 4. o 04.30 hod. a dosiahne do večera druhý cieľ nasledovne:

a./ I/7 práporom: Sitník mimo – Miňovce – Turiany mimo.

b./ II/17 práporom: Turiany vto – Petejovce – Kelča vto.

c./ 39 práporom z čiary: Bystré vto – Hlinné vto na druhý cieľ.

Kelča mimo – Veľ.[ká] Domaša – Giglovce – Žalobín mimo.

Do 06.00 hod. dňa 24. 4. shromaždiť sa v Dobrá n/O.³ kde je k dispozícii podskupine plk. P e r k a.

d./ Prápor samopalníkov „Čechy“ /ubytovaný v Strážskom – vid' poznámka na konci tohto rozkazu/ presunie sa do večera dňa 22. 4. do východiska: Jastrabie⁴ – Uh.[orský] Kručov⁵ vto a vyrazí dňa 23. 4. o 04.30 hod. na cieľ: Žalobín vto – Maťašovce⁶ vto. (...)

Veliteľ práporu hlási sa ráno dňa 22. 4. na SV podskupiny pplk. Kmicikieviča v Hanušovce, kde obdrží podrobnejšie rozkazy.

Do 06.00 hod. dňa 24. 4. shromaždí sa so svojimi mot. vozidlami v Benkovce k mojej ďalšej dispozícii.

e./ Rozhranie medzi podskupinami pplk. Strelka a Kmicikievič: Marhaň – Valkovce – Sitník všetko pre pplk. Strelka.

3./ Podskupina plk. P e r k o vyrazí z priestoru: Hudcovce – Humenné dňa 23. 4. o 04.30 hod. smerom severným za použitia týchto práporov :

– prápor samopalníkov „Morava“ /mjr. Tlačbaba – vid' poznámka na konci tohto rozkazu/,

– prápor 45,

– prápor 41,

a dosiahne do večera cieľ: Rafajovce – Košarovce – Černina – Turcovce – Jabloň.

Rozhranie na západe: Tovarné – Maťašovce – Žalobín – Giglovce – Holčíkovce – Kelča. Všetky tieto osady mimo, lebo tvoria cieľ, ktorý prápor 39 a prápor samopalníkov „Čechy“ dosiahnu do večera dňa 23. 4.

Východná hranica: Cesta Humenné – Jabloň /mimo/ lebo na nej hliadkuje časť tank. práporu.

Od 06.00 hod. dňa 24. 4. je podskupine plk. P e r k o v Dobrá n/O. k dispozícii prápor 39. Ďalej bude tejto podskupine behom dňa 24. 4. daný k dispozícii prápor II/14 s pridelenými nákl. mot. vozidlami podľa neskoršieho osobitného rozkazu.

4./ L e t e c t v o: koná prieskumné a bojové úlohy podľa osobitného rozkazu.

5./ Záloha veliteľa „Ocel“:

a./ prápor II/14 s pridelenými mot. vozidlami najneskoršie od 04.30 hod. dňa 23. 4. v Giraltovece.

b./ prápor samopalníkov „Čechy“ od 06.00. hod. dňa 24. 4. shromaždený so svojimi mot. vozidlami v Benkovce

c./ Komb. del. oddiel 2 najneskôr od 04.30 hod. dňa 23.4. v Giraltovece.

V. ZAISTENIE:

1./ Prápor tankov behom dňa 22. 4. premiesti jednu rotu tankov s primeranou časťou SMP-14⁷ do Stropkov, ktorá od svitania dňa 23. 4. hliadkuje na čiare: Niž. Svidník mimo – Kelča vto, za tým istým účelom ako podľa Oper. rozkazu čí. 2.

S rovnakým poslaním premiestni sa druhá polovina tank. práporu včetně veliteľstvo práporu do Humenné, aby od svitania dňa 23. 4. až do ďalšieho rozkazu hliadkovala na čiare: Jablož – Humenné mimo.

Behom dňa 24. 4. premiesti sa prvá polovica tank. práporu do Humenné k SV práporu, kde dostane od vel. „Ocel“ ďalší rozkaz:

2./ Orgány NB: kordón vytvorený na podklade Operač. rozkazu č. 2 zaháji presun od 03.30 hod. dňa 22. 4. na druhý cieľ kde vytvorí obdobný kordón na čiare: Černina – Dubinné – Marhaň – Gíraltovce – Hanušovce – Slov.[enský] Žipov.

Pri presune prepátrajte terén.

Plk. P e r k o svojimi orgánmi NB, vytvorí kordón na čiare: Kamenica⁸ vto – Tovarné vto, ktorým zabraňuje prenikaniu bánd UPA menovite smerom južným od 03.30 hod. dňa 23. 4. až do ďalšieho rozkazu.

3./ Likvidáciu bandy UPA v Čerhovských vrchoch prevádzajú orgány NB týmito prostriedkami:

- 100 členný mot. oddiel NB,
- 50 členný oddiel NB v civilu, za podpory zosilnených staníc NB v údolí Torysy.

VI. STYK A SPOJENIE:

1./ Predsunuté SV O c e ľ : Gíraltovce.

SV – Ž e l e z o : Kučín – Stropkov.

SV – I/20 práporu: Vyš.[ný] Orlík – Ladomirová.

SV – II/25 práporu: Ortuťová – Mestisko.

SV – H l i n í k : Hanušovce – Turiany.

SV – I/7 práporu: Brezov – N.[ižná] Olšava.

SV – II/17 práporu: Hanušovce – Petejovce.

SV – 39 práporu: Černé – Dobrá n./O.

SV – samopalného práporu „Č e c h y“: Sol’ – Benkovce.

SV – Z l a t o : Humenné.

SV – samopal. Práporu „M o r a v a“: Továrne – Rafajovce.

Od 17.00 hod. dňa 23. 4. postaví u kostola Veľká Domaša stráž poverenú preberaním rozkazov.

SV – ostatných jednotiek podskupiny plk. P e r k o podľa jeho rozkazu.

SV – práporu tankov: Gíraltovce – Humenné.

SV – II/14 práporu a komb. del. odd. 2: Gíraltovce.

2./ H l á s e n i e: Viď oper. rozkaz č. 2. Soznam ďalších telef. centrál, z ktorých možno telefonicky podávať hlásenia: viď nariadenie vel. O c e ľ čís. 505/Taj.spoj.1946.

Dostane: na prevedenie: Zlato, Hliník, železo, II/14 práp., komb. del. odd. 2, samopal. práp. Čechy, samopal. práp.

Morava, tank. prápor. na vedomie: Styč. orgán NB
u vel. Ocel', let. skupina. ako hlásenie: MNO – hl.
štáb, VO-4.

Náčelník štábu:
ppk. gšt. Vojtech Višňovský.

Veliteľ „OCEL“:
plk. gšt. Jan Heřman.

Poznámka: 1./ Samopal. prápor „ČECHY“ je pomenovanie pre
prápor samopalníkov z Čiech, ktorý je ubytovaný
v Strážskom.
2./ Samopal. prápor „MORAVA“ je pomenovanie pre
prápor samopalníkov z Moravy, ktorého veliteľ je
mjr. Tlačbaba.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

¹ Dokument č. 151.

² Deň predtým (t.j. 20. apríla 1946) veliteľ skupiny „Ocel“ plk. gšt. Jan Heřman vydal „Pokyny pre prápory samopalníkov z Čiech a Moravy“, v ktorých uviedol: „Vítam Vás na východnom Slovensku a som presvedčený, že tu čestne obстоjíte. Našou všeobecnou úlohou je vyčistiť vých. Slovensko od vniknúcich bánd UPA /Ukrajinská povstalecká armáda/ a Benderovcov a zaistiť bezpečne štátne hranice od Dukly po SSSR. 1/ Prvý z oboch práporov, ktorý dôjde do Strážskeho, ubytuje sa v osadách: Podčičva – Tovarné. Jeho SV – Továrne. Presun zo Strážskeho prevedte cez Brekov a Závadku. Z ubytovacích miest posielala tento prápor silné hliadky zvlášť smerom Maťašovce a Ruský Kazimír. Podľa rozkazu, ktorý ešte dôjde, vyrazí prápor na svitaní dňa 23. 4. z priestoru Tovarné – Topoľovka smerom severným. 2./ V poradí druhý prápor, ktorý dojde do Strážskeho, ubytuje sa v Strážskom a hliadkuje najmä do lesov v severozápadnom smere a do osád Staré – Oreské. Prápor zostáva zatiaľ k dispozícii veliteľovi celku „Veľ. OCEL“, ktorého SV je Prešov. 3./ Za účelom doručovania rozkazov zjednajú obidva prápory styk s SV skupiny „Zlato“ – Humenné. Dostane: Prápor samopalníkov z Čiech a Moravy na prevedenie, veliteľ „Zlato“ na vedomie.“ (VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 500)

³ Dobrá nad Ondavou

⁴ Dnes Jastrabie nad Topľou.

⁵ Od roku 1946 Nižný Kručov.

⁶ Matiašovce (po roku 1946 Ondavské Matiašovce)

⁷ Skratka pravdepodobne znamená samopalný prápor 14.

⁸ Kamenica nad Cirochou

[154]

Hlavné veliteľstvo národnej bezpečnosti.

Bratislava 14. jún 1946.

Číslo: 1700-27 zprav./1946.

Vec: Benderovci, akcia proti nim,
spolupráca s ČA.

D ô v e r n é !

Podriadené útvary NB.

Na výnos Ministerstva národnej obrany – Hlavný štáb č. j. 7890 Taj. hl. št./I oddiel. 1946 zo dňa 17. mája 1946 a Povereníctva vnútra číslo 208-33 dôv./46-III/1 zo dňa 7. júna 1946:

O vzájomnej spolupráci s ČA pri prevádzaní akcií proti Benderovcov jednal so súhlasom predsedníctva ministerskej rady plk. Perko s gen. mjr. Demšinom v Užhorode dňa 22. apríla 1946 a ujednané bolo toto:

1./ pre vzájomné poznanie príslušníkov čs. armády a príslušníkov pohraničných jednotiek ČA bolo dohovorené slovné heslo.¹

2./ Na pohraničnej čiare ČSR – SSSR na ceste z Uliča do Veľkého Berezného, zriadi pohraničná jednotka ČA i naša vojenská jednotka telefónnu stanicu. Týmito stanicami bude udržiavaný permanentný vzájomný styk.

3./ Jednotkám ČA, ktoré by prenasledovali tlupy UPA smerom do ČSR je dovolené prekročiť štátne hranice, prenasledovať tlupy až do odovzdania úlohy našim jednotkám, potom vrátia sa do SSSR. To platí tiež o našich jednotkách, prenasledujúcich tlupy na územie SSSR.

4./ Zajatí príslušníci UPA budú dodaní na styčnú telefónnu stanicu v Uliči, tam vypočutí ČA a po vypočutí vrátia sa k našim jednotkám.

5./ Na žiadosť generála Demšina bolo prisľúbené podávať informácie o pohybe našich jednotiek v pohraničí a o celkovom priebehu operácií.

6./ Zvláštne žiadosti budú sa podávať cez Užhorod osobne.

7./ V prípade potreby zriadi sa rádiotelegrafické spojenie medzi našim veliteľom a Užhorodom.

Menšie pohraničné incidenty riešia sa priamo na mieste a spolupráca s pohraničnou strážou ČA je veľmi dobrá.

Toto dávam na vedomie a v prípade potreby na praktické použitie.

Hlavný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

A UPN Bratislava, f. B 10-7.

¹ Pozri nasledujúci dokument č. 155.

Veliteľstvo "ZLATO"

Čís.: 117/Taj. 1946

Osobitný "T A J N Ý" rozkaz.

SV. 22. apríl 1946.

1./Všeobecne pre eventuálny styk s príslušníkmi ČA v pohraničnom priestore ČSR a SSSR platí heslo "ZOLOTO" /Zlato/.

Hlavne to platí pre stretnutie, eventuálne prekročenie štátnych hraníc. Toto heslo musí vedieť každá hliadka, nachádzajúca sa v pohraničnom pásme ČSR a SSSR.

HESLOJE PRÍSNE TAJNÉ.

Každý veliteľ je osobne zodpovedný za utajenie tohoto hesla.

2./ Spoj. dôstojník veliteľstva "OTTO" vybuduje telefónne vedenie z Uliče k pohraničným závorám na ceste Ulič – Veľké Berezné a tam na hranici u telefónneho prístroja mimo obsluhy postaví stálu hliadku ako styčný bod. Zo strany ČA je opatrenie obdobné pod velením dôstojníka. Každú zprávu tieto hliadky si navzájom odovzdávajú a telefonicky odovzdávajú na svoje veliteľstvo. Bezpečnosť linky denne kontroluje, vzniklé poruchy odstránite ihneď.

3./ II/20 prápor informuje denne styčný bod ČA o pohybe vlastných jednotiek v priestore pohraničia ČSR s SSSR.

4./ Zajatcov z pohraničného priestoru po našom predbežnom výsluchu odošlite na styčný bod k pohraničnej uzávere, kde ho tiež vypočuje orgán ČA. Po tomto ich opäť prevezmú naše orgány a odošlú na svoje veliteľstvo.

Skončené o 12.45 hod. /dvanásť hodín štyridsaťpäť minút/.

Dostane: Veliteľstvo "OTTO" päť výtiskov na prevedenie.

Veliteľ "Zlato"
plk. del. Emil Perko

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 86, inv. č. 500.

Veliteľstvo „Ocel“.

Čís.: 155 Taj./1.oddiel.1946.

Mapy: 1:200.000 Košice – Užhorod.

Prílohy:

Operačný rozkaz č. 4.

SV Prešov, 23. apríla 1946.

/17.00 hod./

I. SITUÁCIA: a/ Nepriateľská podľa prehľadu zpráv.

b/ Vlastná vyplýva z operačného rozkazu číslo 3.¹

II. ÚLOHA: Vid' operačný rozkaz číslo 2.²

III. ÚMYSEL: Chcem za ďalšieho čistenia priestoru a postupom na čiaru Dukla – Sukov /jz. Medzilaborce/ – Jabloň jako i preskupením podskupiny plk. Perko do čiaru Jabloň – Snina – Ladomirov získať východište ku konečnému postupu na štátne hranice. Pozostalé bandy chcem ničiť zálohami a NB.

IV. PREVEDENIE:

1/ Rozhranie postupových pásiem medzi podskupinou pplk. Strelka a Kmicikievicz: Sitník pre podskupinu pplk. Strelka – Kolbovce – Závada – Vyšné Čabiny, všetky pre podskupinu pplk. Kmicikievicz.

2/ Podskupina pplk. Strelka vyrazí dňa 25. 4. o 04 hod. s práporom II/23 a južne I/23 z čiaru Nižný Svidník mimo – Sitník vto a od 26. 4. večer dosiahne čiaru Príkra /j. Dukly/ mimo – Suchá – Vyšná Vladiča – Malá Poľana – Rošovce – Sukov – Vyšné Čabiny mimo.

Časť práporu I/20 ktorá dňa 23. 4. večer dosiahla čiaru Nižný Komárnik – Ladomirová shromažďí sa behom dňa 26. 4. do Nižný Komárnik a prevádza potom ZH od Dukly vto na východ.

Rozhranie medzi práporom I/20 a II/23: Šemetkovce pre I/20 prápor – Kožuchove a Miroľa pre II/23 prápor – Príkra pre I/20. Celý prápor I/20 v ZH podlieha naďalej podskupine Strelka.

Od príchodu 1. tank. roty /od vel. Filip/ odpoludnia dňa 23. 4. do Stropkova podlieha táto rota pplk. Strelkovi. Jemu sa podriadiuje tiež komb. del. oddiel, ktorý dorazí do Stropkova o 12.00 hod. dňa 24. 4.

3/ Podskupina pplk. Kmicikievicza: vyrazí dňa 25. 4. o 04.30 hod. práporom I/7 a južne II/17 z čiaru Sitník mimo – Kelča vto a do 26. 4. večer dosiahne čiaru Vyšné Čabiny vto – Volica – Nižná Radvaň – Brestov – Zbudské Dlhé vto. Južné rozhranie tvorí čiaru, ktorú dňa 23. 4. večer dosiahla podskupina plk. Perko svojim postupom na sever a to Kel-

ča vto pre podskupinu pplk. Kmicikievicz – Rafajovce mimo – Jankovce vto – Černina – Turovce – Jabloň mimo.

4/ Podskupina plk. Perko obsadí najpozdejšie do večera dňa 27. 4. čiaru Jabloň vto – Slovenské Krivé – Zubné – Pichne – Snina – Stakčín – Kalná Roztoka (jv. Stakčina) so zaisteným smerom cez Ladomírov a to s týmito prápormi od ľavého krídla: prápor 45, 41, 39 a II/14. Prápor 45 a 41 sa uvoľní postupom pplk. Kmicikievicz behom 25. a 26. 4.

Prápor 39. je podskupine k dispozícii dňa 24. 4. o 06.00 hod. v Dobrej nad Ond.[avou] /viď operačný rozkaz č. 3/.

Prápor II/14 i s pridelenými nákladnými autami presunie sa do Humenného k dispozícii podskupine na zvláštny rozkaz najskôr behom dňa 24. 4. Jemu pridelené autá budú od 12.00 hod. dňa 28. 4. v Humennom k dispozícii veliteľovi Ocel'. Pred umiestnením svojich prápоров na shora uvedenú čiaru vyčistia tieto prápory priestor Jabloň – Humenné – Stakčín.

5/ Záloha veliteľa Ocel':

a/ samopal. prápor „Morava“ shromažďí sa do 14.00 dňa 25. 4. v Kelči s mot. vozidlami.

b/ Samopal. prápor „Čechy“ v Turianoch.

c/ 2. tank. rota s vel. tank. práporu Humenné.

6/ Ďalšie vyrazenie z čiar dosiahnutej 26. 4. večer predvídam 28. 4. ráno s konečným cieľom na štátnych hraniciach.

7/ Letectvo: koná priezkumné a bojové úlohy podľa osobitého rozkazu.

V. ZAISTENIE:

1/ Podskupina plk. Perko vyšle dňa 25. 4. o 04.30 hod. hliadky do osád: Ďapalovce (južný okraj) a Nižná Sitnica, ktoré svojim jednotkám ohlásia priechod čelných jednotiek II/17 práporu (od západu).

2/ Orgány NB:

a/ Kordón vytvorený na podklade operačného rozkazu číslo 3, stať V, bod 2, odsek prvý zaháji o 03.30 hod. dňa 24. 4. presun za pechotou tak, aby do večera bol vytvorený obdobný kordón pozdĺž hradskej Nižný Svidník – Stropkov – Turiany – Kelča. Tento kordón zaháji ďalší presun podobným spôsobom (terénom) dňa 26. 4. ráno za pechotou tak, aby do večera dňa 27. 4. vytvoril obdobný kordón na čiare Habura – Medzilaborce – Nižné Čabiny – Nižná Radvaň – Zbudské Dlhé, ktorý sotrvá na mieste až do ďalšieho rozkazu.

b/ Úloha kordónu NB skupiny plk. Perko trvá do rána dňa 27. 4., potom použije plk. Perko NB podľa svojich dispozícií.

c/ Orgány NB uvedené v operačnom rozkaze číslo 3, stať V., bod 3 prenasledujú preniknuvšie bandy UPA v tylu armády až do ich zlikvidovania podľa osobitných rozkazov.

VI. STYK A SPOJENIE:

1/ Predsunuté SV Oceľ – Turiany.

SV Železo Stropkov – Havaj.

SV I/20 práporu (časť) Nižný Komárnik.

SV II/23 práporu Mestisko – Veľký Bukovec³ – Vyšná Vladiča⁴

SV I/23 práporu Tisinec – Veľkrop – Rošovce.

SV kom. del. odd. 2 Stropkov ďalej dľa rozkazov pplk. Strelku

SV 1. tank. roty Stropkov

SV Hliník Turiany – Rohožník – Nižná Radvaň.

SV I/7 práporu Nižná Olšava – Ruská Poruba – Volica.

SVII/17 práporu Petejovce – Vyšná Sitnica – Hrabovce⁵.

SV Zlato Humenné.

SV prápor 39, 41 a 45 podľa rozkazu vel. Zlato.

SV II/14 práp. do 24. 4. 08.00 hod. Černé potom podľa rozkazov vel.

Zlato.

SV práporu „Čechy“ Turiany

SV práp. „Morava“ Kelča.

SV tank. práporu a 2. rotou Humenné.

2/ Hlásenia:

Podľa operačného rozkazu číslo 3.

Dostane: na vykonanie: Zlato, Železo, Hliník, Čechy, Morava,

Dušan, Filip, Matej, Juraj, Obl. vel. NB.

na vedomie: MNO hl. štáb, VO-4 1. oddel.

Náčelník štábu Oceľ:

pplk. gšt. Vojtech Višňovský

Veliteľ Oceľ:

plk. gšt. Ján Heřman, v. r.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

¹ Dokument č. 153.

² Dokument č. 151.

³ Veľké Bukovce (v roku 1964 zlúčené s Malými Bukovcami do obce Bukovce)

⁴ V súčasnosti Vladiča.

⁵ Hrabovec (neskôr Hrabovec nad Laborcom)

Povereníctvo vnútra VI. odbor.

Bratislava 29. apríl 1946.

Číslo: 6074-VI-II/1-1946.

Vec: Benderovci – situačná zpráva
za obdobie od 16. – 28. IV. 1946

D ô v e r n é !

Podľa rozdeľovníka!

Pred začiatkom voj. akcií proti benderovcom boli uverejnené vyhlášky Povereníctva vnútra /č. 11.686-III/4 zo dňa 16. IV. 1946/ o mimo-riadnych opatreniach v postihnutých okresoch východného Slovenska.¹ Nato sa začala voj. očisťovacia akcia, ktorá prebiehala plánovite na širokom fronte od juhu na sever smerom k štátnym hraniciam. Výsledok bol natoľko uspokojivý, že už dňa 24. IV. 1946 bolo sem hlásené očistenie okresov Sabinov, Bardejov, Prešov a Giraltovce a odchod poslednej benderovskej jednotky zo Slovenska do Poľska.

Okrem už zistených poznatkov o výstroji a výzbroji, vystupovaní a smýšľaní benderovcov boli získané tieto ďalšie poznatky:

Vedľa už hlásených uniforiem ruských, nemeckých, maďarských a československých objavily sa teraz aj anglické, rumunské a maďarské ako aj čierne uniformy bývalých špeciálnych jednotiek nemeckej armády. Odznak, ktorý benderovci majú na čiapkach bol spoznaný ako ten, ktorý nosievali ruskí emigranti – nacionalisti.

Napriek tomu, že benderovci popierajú účasť Nemcov vo svojich radoch, boli často zistení nemecky hovoriaci príslušníci UPA, hlavne lekári, ošetrovatelia a pod. – zbehovia z rôznych zajateckých táborov. Je však zaujímavé, že podľa výpovedi istého väzňa tunajšieho úradu, ktorý ako nemecký voj. zajatec ČA utiekol z tábora v Rusku a po ceste bol perlustrovaný benderovcami, títo ho vyšetrili na okolnosť, či nebol príslušníkom gestapa alebo SS, nakoľko by ho vraj v takom – kladnom – prípade boli odstrelili.

O vekovom složení benderovcov bolo zistené, že gro ich príslušníkov je vo veku od 14 do 18 rokov, zbytok od 18 do 30 rokov. Vyskytujú sa však aj chlapci – civilisti vo veku od 9 do 14 rokov.

Po príchode do tej-ktorej obce sa benderovci informovali o komunistoch, Židoch a polit. pomeroch. Nedošlo však nikde k násilnostiam a incidentom odhliadnuc od potyčiek s našimi voj. jednotkami. A aj v tomto smere bolo spozorované, že benderovci – podľa ich vlastného prehlásenia – sa vyhýbajú čs. armáde, ale že sú vraj odhodlaní sa brániť do krajnosti, ak budú napadnutí. Vychvaľovali sa, že žiadneho z nich ži-

vého nedostaneme do rúk. Napriek tomu však boli zajatí aj živí benderovci, z výsluchu ktorých boli získané tieto novšie poznatky o UPA:

Disciplína v UPA je veľmi prísna. Donedávna jestvoval aj trest bitím palicou a teraz sa trestá za menšie trestné činy službou alebo cvičením, za väčšie odstrelením.

Benderovské jednotky sú na jednom mieste /týka sa toto všetko hlavne poľského územia/ len jeden mesiac, nanajvýš dva, aby sa ľahšie vyhly útokom vládneho vojska. Väčšie benderovské útvary volajú sa „záhyn“. Obvyklé benderovské jednotky sú však o niečo menšie a menujú sa „kurín“, ako už hlásené a skladajú sa z 3 – 4 „sotní“. Veliteľ jedného „kurínu“ sa menuje „kuríny“. Každá jednotka má svoje poznávacie meno, ktoré sa volí podľa krycieho mena jej veliteľa. Napr. „kurín Ren“ – „kurín Prut“ – „kurín Rizun“ – „kurín Konyk“ a pod. Spomenutý „kurín Ren“ je jedným z tých, ktoré teraz prešli na naše územie a ktorý ešte na jeseň min. roku tiež šarapatil na našom východe. Skladá sa z troch sotní a to 1./ „Karmeluk“, 2./ „Bir“ a 3./ zatiaľ nezistený krycí názov.

Príslušníci UPA musia prejsť riadnym peším, poradovým a bojovým výcvikom. Majú údajne svoju reprezentáciu aj v cudzine vo forme komitétu zv. „Vyzvolná Rada“, skladajúcim sa zo 4 osôb. Ich hlavným veliteľom a zakladateľom je Stefan B e n d e r /podľa iných zpráav Bendera alebo aj Benderov/, ktorý je t.č. údajne v Londýne. Ukrajinská povstalecká armáda, ktorá je v styku a spolupráci s Armijou Krajovou, sa vraj organizuje aj v USA, Kanade a Turecku. Povstalci veria aj naďalej v skorú vojnu medzi veľmocami a tvrdia, že v každom ruskom tanku, vozidle a pri delách majú svojich ľudí, ktorí vraj len čakajú, kým celá Ukrajina povstane.

Naše obyvateľstvo je pokojné, ale dáva vinu nášmu vojsku, že benderovci vôbec mohli preniknúť na naše územie, čo vraj nemuselo byť za energetickejších opatrení. Napr. konkrétne bolo poukázané na tieto závary: Dňa 10. 4. 1946 bolo zistených okolo 100 benderovcov v bardejovskom okrese. Veliteľ istej čs. jednotky, operujúcej toho dňa z Gíraltoviec smerom na Bardejov mal možnosť zničiť alebo zajať túto tlupu, ak by bol dostal načas posilu, o ktorú žiadal /všetky voľné jednotky z Košíc a 10 stredných tankov/. Posila však prišla so značným oneskorením a tlupa ušla. Tam slúžiace prápory nemajú plný počet a sú dlhým nasadením proti tlupám vyčerpané, čo znižuje ich výkonnosť. Aby sa zabránilo prechodu benderovcov cez hlavnú cestu Prešov – Bardejov, bolo potrebné tam ihneď dislokovať nákladnými autami niektoré vojenské jednotky, čo sa však nemohlo previesť, pretože nebolo áut. Taktiež žiadal veliteľ ZPÚ jednu rotu tankov a iné posily, načo však ani nedostal odpovedi do dňa zistenia tejto závary /17. 4. 1946/. Až keď benderovci prešli spomenutú cestu, bol dislokovaný ďalší prápor z Levoče do ohrozeného priestoru.

Civilné obyvateľstvo toto vidíac, začalo sa vysmievat' naším vojakom, že vždy len naháňajú benderovcov a nemôžu dosiahnuť kladného výsledku. Bolo ďalej poukázané nato, že naše jednotky, ktoré sú ako spomenuté, už vyčerpané, mali by sa vymeniť za čerstvé, dobre vyzbrojené zo západného Slovenska alebo z hist.[orických] zemí.² Toto sa neskoršie aj čiastočne stalo dislokovaním niektorých jednotiek z Čiech a Moravy na východné Slovensko.

Hoci proti benderovcom boli nasadené na poľskom území dve vládne divízie, nepodarilo sa ich zlikvidovať, skôr naopak, sa ešte viac rozmohli. Vyskytujú sa preto aj so strany (...) hlasy, že benderovské nebezpečenstvo v tejto časti Európy nebude možné zlikvidovať v dohľadnom čase a počítajú s ich šarapatením po dobu 3 rokov. Preto navrhujú dislokáciu jedného kompletného motorizovaného pluku na východné Slovensko do úplnej likvidácie UPA.

P r e h ľ a d udalostí za obdobie od 16. do 28. apríla 1946:

Dňa 16. 4. 1946. V skorých ranných hodinách prešla tlupa 150 ozbrojených mužov z kóty 238 /špec.[iálna] mapa Humenné/ cez hradskú, železničnú trať a rieku Laborce smerom na kótu 440 západne od obce Brekov, okr. H u m e n é, kde na túto tlupu už čakala čs. jednotka „Otto“. Došlo ku krátkej prestrelke, behom ktorej bol zajatý jeden benderovec³ a ukoristený 1 koň. Tlupa nato ušla do okolitých lesov, kde sa ich stopa stratila.⁴ Toho dňa boli zistení 2 benderovci v obci Dobrá n/Ond.[avou], okr. V r a n o v, ktorí odišli smerom na obec Merník.

Prítomnosť tlup bola zistená aj v lesoch pohoria Vihorlatu, menovite v lese Kijov, okres S o b r a n c e. Toho dňa prešla väčšia jednotka asi o 500 mužov cez obec Sedlice, okres Prešov, ktorá sa potom pri kóte 398 rozdelila na niekoľko menších skupín po 50 – 70 mužov. Títo sa pohybovali pri kóte 625, kde sa zaoberali praním a umývaním sa v potoku Sobotnica. Pôsobily veľmi uštvaným dojmom. Odišli smerom na obec Ľubovec, okr. Prešov /kóta 516/. Tu sa benderovci opäť rozdelili na dve skupiny, z ktorých jedna ostala v obci a druhá odišla do obce Ruské Pekľany, kde mali okolo polnoci celkový sraz a odišli do obce Drieňovská Nová Ves –

Petroviany⁵, okr. Prešov. Pri rozhovore s tamojším obyvateľstvom povedali, že nie sú benderovcami, ale ukrajinskými povstalcami bojujúcimi za pravú demokraciu a novú ČSR. Miestnemu občanovi dali 1000 Kčs s tým, aby im nakupoval cigarety a pivo. Keďže dotýčny tieto predmety nedostal kúpiť, doniesol 3 litre rumu. Toto však benderovci odmietli prijať, nakoľko vraj majú zakázané piť alkohol.

Dňa 17. 4. 1946. Vo V r a n o v s k o m okrese, teda uprostred východného Slovenska sa začala zvýšená aktivita tlup: V obci Valkov, okr. Vranov n/Topľ.[ou]⁶, bolo zistených 60 peších benderovcov. Títo poslali po miestnom občanovi list v ukrajinskej reči veliteľovi čs. vojsk do Giraltoviec, v ktorom ho vyzývajú, aby nebojoval proti UPA. List končí s vyhrážkou na adresu komunistov. – V obci Hlinné, okr. Vranov n/Topľ., bolo zistených okolo 200 benderovcov, ktorí pokračovali v ceste smerom na Bystré a Soľ, pričom narazili na našu hliadku. Došlo k obojstrannej prestrelke, ktorá následkom privezenia posíl na oboch stranách trvala celú noc. Nad ránom benderovci odťahli do lesa. Boli nato aj videní v obci Petkovce, okr. Vranov n/T. /18. 4. 1946/ a keď sa aj tam objavili čs. jednotky, opäť ušli. – Toho dňa prišli štyria povstalci na samotu „Horáreň Goril“, obec Slov.[enská] Kajňa, okr. Vranov n/T. Tamojšieho občana vyzvali, aby pri voľbách nevolil komunistickú stranu, ale demokratickú. Odišli smerom na obec Merník. – Tú istú propagandu robila aj iná tlupa v sile 250 mužov, ktorá obsadila obec Detrík, okr. Vranov. Pred odchodom zaspievala ukrajinské piesne a pomodlila sa. Odišla smerom na obec Valkov, okr. Stropkov.

V okrese Giraltovce boli toho dňa pri obci Remziny⁷ videní 10 jazdci – hliadka povstaleckej tlupy.

V okrese Snina bola videná pri obci Jablonka 6-člená hliadka UPA. Boli z časti dôstojníkmi a jeden z nich bol oslovovaný ako plukovník. Vypytovali sa právo prítomného člena NB na polit. pomery a uisťovali ho, že sa mu nič nestane. V tom dotýčny člen NB im ešte ukázal svoju legitimáciu KSS, čo však vzali na vedomie so smiechom. Osoba oslovená ako plu-

kovník povedala, že o dva mesiace bude nová vojna.⁸ Boli vyzbrojení americkými automatmi, pištoľami a ďalekohľadmi. Neskôršie tam prešla tlupa v sile 150 mužov, ktorá sa, pochodujúc smerom od obce Breznička, okr. Stropkov, rozdvajila a ktorá predtým bola hlásená v obci Šavrince⁹ – Ruská Volová. Táto jednotka ustúpila do obce Zubenisko /Poľsko/.

V okrese H u m e n n é bola toho dňa zaznamenaná táto aktivita benderovcov: Od kóty 364 prišla tlupa o 30 mužov do obce Udavské. Po odchode tejto prišla nová tlupa o 30 – 40 mužov, ktorá tiež pokračovala v ceste. Okrem nákupu potravín bolo hlásené rekvirovanie jedného koňa povstalcami. Koňa po použití však vrátili majiteľovi. Pred polnocou dorazila táto tlupa do obce Maškovce. Za tu nakupované potraviny nezaplatili a opäť rekvirovali jedného koňa na nosenie raneného.¹⁰ Koňa potom aj v tomto prípade vrátili. Išlo o jednotku UPA zv. „Večerja“ pod velením plk. Pavlenku.¹¹

V okrese P r e š o v prišla hliadka dvoch benderovcov do obce Ľubovec. V hostinci chceli platiť americkými dolármi. Krátko nato obsadil väčší nezistený počet povstalcov celú dedinu, kde vylepovali letáky už hláseného druhu. – Ďalšia tlupa 150 – 200 mužov prišla z lesa zv. „Dubrava“ do obce Žegňa.¹² Medzi nimi boli aj Slováci. Odtiaľ odišla do lesa zv. „Dubová“ pri obci Tuhin¹³ – Lesíček.

V okrese M e d z i l a b o r c e nebola zistená s istotou prítomnosť tľup, boli však zadržaní traja Nemci a 1 Ukrajinec, ktorí sú podozriví z účasti v niektorej tľupe, čo však popierali.

Dňa 18. 4. 1946 V skorých ranných hodinách sa objavila tlupa o 180 mužov v okrese P r e š o v, ktorá sa zdržovala prechodne v obci Žegňa. – Ďalšia tlupa prišla vo večerných hodinách do obce Tuhin /viď dňa 17. 4. 1946/, informovala sa na vzdialenosť miest Prešov – Košíc a odišla do lesov pri obciach Ordička¹⁴ a Lesíček. V okrese V r a n o v /T.[opľou] došlo toho dňa k bojovej potýčke medzi benderovcami a čs. jednotkou. Vo večerných hodinách obsadila väčšia povstalecká jednotka v sile 200 – 250 mužov obec Hlinné, pri-

chádzajúc smerom do obce Hermanovce, okr. Giraltovce. Hneď po príchode do obce asi o 21. hodine došlo k bojovému dotyku s tam dislokovanou čs. jednotkou asi rovnakej sily.¹⁵

Dňa 19. 4. 1946 Potýčka trvala s prestávkami do 5. hodiny násl.[edujuceho] dňa, kedy tlupa bola zahnaná naším vojskom do lesa zv. „Ivanov vrch“. Straty neboly zistené ani na jednej ani na druhej strane. – Okolo polnoci sa odpojila tlupa 80 – 100 mužov z útvaru v Hlinnom a došla do obce Slovenský Žipov. Tam pokupovali benderovci za riadne platidlá potraviny a odišli dňa 19. 4. 1946 poobede do obce Petkovce. Tam si pýtali mliečne jedlá, nakoľko vraj dodržiavajú pôst a zúčastnili sa gr.kat. bohoslužieb. Odišli smerom na osadu Dobrianky, obec Michalok a odtiaľ smerom na obec Valkov, okr. Stropkov, cez les zv. „Úlový kút“. Je to pravdepodobne tá istá tlupa, ktorá potom bola videná v obci Štandol¹⁶, okr. Stropkov.¹⁷

V okrese G i r a l t o v c e sa toho dňa objavila tlupa o 60 chlapov v obci Marhaň. Pri vstupe do obce došlo k prestrelke s tam dislokovanou hliadkou čs. vojska v počte 5 vojakov. Naša hliadka sa stiahla pred 12-násobnou presilou do obce Marhaň a tlupa odišla do lesa západne od obce. Keď sa hliadka vrátila k svojej jednotke bola znova napadnutá strelbou z lesa medzi Marhaňom a Koprivnicou a preto paľbu opätovala. Pritom nik nebol zasiahnutý. – Krátko nato bol videný jeden bederovec pri obci Varechovce, okr. Medzilaborce, ktorý sa stratil od svojho útvaru a povedal, že ide do Poľska si vymeniť svoj ľahký guľomet za pušku.

V okrese S n i n a došlo k prestrelke pri obci Nová Sedlica medzi rotou povstalcov a tamojšou čs. voj. jednotkou, ktorá bola počas boja zosilnená čs. jednotkou zo Sniny. Benderovci útočili ťažkými guľometmi a granátmi, avšak po kratšom boji sa stiahli.¹⁸

V okrese H u m e n é prešlo 70 povstalcov cez obce Humenský Rokytov¹⁹, ktorí sa utáborili v blízkosti tejto obce. Tam pracujúceho horára Michala Lehotu zadržali si u seba, aby im potom ukázal cestu do Poľska. Počas táborenia sa živili slaninou

a rôznymi konzervami a pili k tomu nejakú pálenku z litrových fliaš, na dne ktorých bol nápis „Made in USA“. Príslušníci tejto tlupy boli väčšinou v nemeckých uniformách. Na nemeckých čiapkach mali odznak ruských vlasteneckých emigrantov /Meč medzi dvoma dubovými listami a po oboch stranách listov veľké písmená „R“/. Takéto čiapky mali aj tí povstalci, ktorí boli v ruskej rovnošate. Ich veliteľ mal zelenú brigádírku, žlté lemovanú, so spomenutým štítkom – odznakom a nad ním zo žltého súkna písmeno „V“. Medzi príslušníkmi tlupy bol aj jeden desiatnik českej národnosti, ktorý hovoril, že slúžil v anglickej armáde /asi zahr. vojsko/ a potom niekde v Čechách u tankových oddielov. Počas defilé v Prahe sa vraj zúčastnil v tanku, ktorý mal na veži nápis „LK“. Udal, že zbehol od čs. vojska.²⁰

Dňa 20. 4. 1946 V okrese Medzilaborce prišlo 50 povstalcov do obce Repejov, kde si objednali a posbierali koláče a odišli.

Dňa 21. 4. 1946 Prišlo 150 – 180 ozbrojených mužov do obce Oľka, okr. Medzilaborce, smerom od obce Ruská Kajňa. Po kratšom odpočinku odišli smerom na obec Čabiny.

Dňa 22. 4. 1946 Prišla väčšia jednotka o 400 – 500 mužoch do obce Valentovce. Po nazbieraní potravín odišla do Poľska, smerom na Lupkov. Niektorí benderovci prišli aj do obce Olšinkovo,²¹ okr. Medzilaborce²² a ďalšia skupina prechádzala cez obec Salniky²³, okr. Stropkov. V tom čase, keď asi 70 benderovcov sa zdržovalo v obci Varechovce, okr. Medzilaborce, bola v obci Bystré jednotka asi 200 – 300 mužov na čele s veliteľom jedného kurínu, ktorým bol istý gr.kat. farár. Zakrátko tam došla aj spomenutá skupina z Varechoviec a obe skupiny odišli cez Malú Poľanu.

Dňa 23. 4. 1946 Prešla tlupa z Varechoviec do Poľska.

Toho dňa očistovacia akcia čs. vojska už natolko pokročila, že okresy Sabinov, Bardejov, Prešov a Gíraltovce boli hlásené ako očistené od tlup. Kordón našich vojsk a NB postupoval ďalej smerom k hraniciam.

Odchodom spomenutej tlupy z Bystrého, poť.[ažne] z Varechoviec do Poľska opustila údajne posledná

tlupa naše územie a skutočne po deň expedície tejto situačnej zprávy nedošly novšie kladné poznatky o tlupách na Slovensku.

Toho istého dňa bol našou hliadkou zastrelený 25-ročný Michal Lopatovský, miestny občan obce Detrich²⁴, okr. Vranov n/T., ktorý v podnapilom stave sa protivil našej voj. hliadke a túto aj činne napadol.

24. – 25. 4. 1946 Neboly viac zaznamenané žiadne udalosti.²⁵ Obyvateľstvo sa značne ukludnilo vzhľadom na záverečné operácie vojska smerujúce na uzatváranie hraníc. Jedine v priestore kóty 1012 pri obci Malcov, okres Bardejov, sa údajne mala zdržovať ešte nejaká tlupa v sile 120 mužov a z tamojšieho lesa boli zistené tri vystrelené rakety. Potrebné prečistovacie opatrenia boli hneď zariadené. Niektorí predsedovia Miestnych národných výborov v bardejovskom a giraltovskom okrese dostali písomné vyzvanie, aby vyhotovili soznamy členov KSS, ktoré potom vo vhodnom čase majú predložiť velit. UPA.

Podľa strojového písma a pošt. razítek /Prešov – Hanušovce/ dá sa však usúdiť, že pri pisateľoch nejde o členov UPA ale skôr o domácich reakcionárov. Ďalej bolo zistené, že niektorí na východnom Slovensku sa zdržujúci gr.kat. farári – uprchlíci z Ukrajiny – benderovcom všemožne pomáhajú, ba sa aj v ich radoch vyskytujú, ako napr. v už spomenutom prípade veliteľa tlupy z Bystrého a Varechoviec, ktorý tiež bol gr.kat. farárom. – Za obdobie

od 26.-28.4.46 neboly hlásené pozoruhodnejšie udalosti, až nato, že medzi obcami Kolbasov a Ulič, okr. Snina, /kde svojho času bol prevedený masový pogrom/ sa opäť zistila menšia tlupa 4 benderovcov, ktorá prešla smerom na obec Brezovce.²⁶

V noci byly vystrelené biele rakety v priestore Telepovce, čo poukazuje nato, že v tamojších lesoch sa ešte zdržujú nejaké rozprášené zbytky povstaleckých tlup.

Dňa 26. 4. 1946 konala sa v obci Krajná Poľana, okr. Svidník porada so zástupcami poľskej armády. Poradu viedol plk. Heřman veliteľ čs. jednotiek na východnom Slovensku. Na porade bolo dohodnuté, že budú

koordinované akcie proti benderovcom na ich úplné zlikvidovanie. Ďalej bol stanovený termín, kedy sa zídu zástupcovia čs. a poľskej armády, kde sa dohodú presný postup operácií proti benderovcom.²⁷

Podľa vyjadrenia plk. Heřmana všetky benderovské tlupy po očistení severovýchodného Slovenska boli zatlačené späť do Poľska a podľa najnovších správ, poznatkov niet viac benderovských jednotiek na čs. území.

V dňoch od 24. až do 30. 4. 1946 bol na východnom Slovensku prednosta VI. odboru pplk. Viktorín s prednostom zprav. sekcie mjr. Sedmíkom a presvedčili sa, že t.č. na východnom Slovensku ju klud, že obyvateľstvo je spokojné. Ďalej bolo zistené, že objavenie sa benderovcov na východnom Slovensku, v dosť značnej miere posilnilo domácu reakciu, ktorá prítomnosť benderovcov chcela využiť propagandisticky. Nasvedčuje tomu aj tá okolnosť, že rôzne letáky, ktoré benderovci rozhodli na východnom Slovensku sa na niektorých miestach objavili aj vtedy, keď v tomto obvode benderovcov vôbec nebolo, alebo keď tam vôbec neboli. Dá sa z toho usúdiť, že domáca reakcia takýmto spôsobom chce vyvolávať nespokojnosť u obyvateľstva.

Keďže koordinovaná akcia poľskej a čs. armády dá sa očakávať v dohľadnom čase, boli ponechané so strany Povereníctva vnútra všetky obmedzenia, ktoré boli vyhlásené v okresoch Snina, Humenné, Medzilaborce, Stropkov, Svidník, Vranov, Giraltovce, Bardejov a Sabinov.

Dostane: Ministerstvo vnútra, odbor pre politické spravodajstvo, k rukám p. škpt. Pokorného a Dr. Vyhnánovský, Ministerstvo zahraničia, úrad štát. tajomníka, Predsedníctvo vlády k rukám V. Širokého, Ministerstvo národnej obrany 2. oddelenie, Praha, Sbor povereníkov – predse-da, Predsedníctvo SNR, Povereníctvo vnútra – povereník, Dr. Koržinský, Povereníctvo financií – povereník, Veliteľstvo 4. voj. oblasti – náčelník štábu, 2. oddelenie, Vojenský útvar 2143, pošt. pr. 2003, Hlavné veliteľstvo NB, Bratislava.

Za povereníka:
[nečitateľný podpis]

SNA Bratislava, f. PV – obež., šk. 5, inv. č. 12.

¹ Vyhláška Povereníctva vnútra zo dňa 16. apríla 1946 č. 11.686-1/1946-III/4 „o mimoriadnych opatreniach v niektorých okresoch“ sa vzťahovala na východoslovenské okresy: Snina, Medzilaborce, Humenné, Svidník, Stropkov, Vranov, Giraltovce, Bardejov a Sabinov. Obyvateľstvu uvedených okresov

bolo zakázané zdržovať sa mimo svojho domova po 20.00 hod do 5.00 hod. rannej. Bolo zakázané chodiť a jazdiť z jednej obce (osady) do druhej, prípadne z jedného mesta do druhého bez predchádzajúceho písomného cestovného povolenia stanice NB. Zatváracia hodina obchodných, hostinských a výčapných miestností bola stanovená na 19.30 hod a otváracia hodina na 6.00 ráno. Obyvateľstvu predmetných okresov bolo nariadené do 48 hod. (od vyvesenia vyhlášky) odovzdať NB strelné a bodné (sečné) zbrane a výbušniny, ak sa nachádzali v ich držbe. V prípade porušenia uvedených ustanovení mali byť stíhané a trestané príslušnými policajnými trestnými súdmi. Súčasne bola orgánom verejnej bezpečnosti daná právomoc na uskutočnenie osobných a domových prehliadok a tiež zatýkanie osôb a zabavenie majetku, a to bez zvláštneho príkazu či povolenia. Národným výborom bola uložená povinnosť spolupracovať pri vykonaní tejto vyhlášky. Tá nadobúdala účinnosť hneď a odvolanie mimoriadnych opatrení sa predpokladalo po obnovení verejného poriadku, verejnej bezpečnosti a pokoja, „ktorý je toho času v uvedených okresoch porušovaný ozbrojenými tlupami z cudziny“. (ABS Praha, f. 307-60-2.)

² Zaužívaný termín pre označenie tzv. českých krajín, t.j. Čiech, Moravy a Sliezska.

³ Pozri dokument č. 177.

⁴ Pozri dokument č. 158.

⁵ V súčasnosti Petrovany.

⁶ Obec Valkov patrila k okresu Stropkov, nie k Vranovu nad Topľou.

⁷ Zrejme ide o obec Remeniny.

⁸ Išlo o stretnutie v obci Nižná Jablonka, pozri dokument č. 158 a 160.

⁹ Obec neidentifikovaná.

¹⁰ Podrobnejšie pozri dokument č. 158.

¹¹ V skutočnosti išlo o oddiel pod velením „Karmeluka“. Konštatovanie, že išlo o oddiel zvaný „Večerja“ pod velením plk. Pavlenka (pseudonym), pramenilo z nepochopenia obsahu potvrdenky za poskytnutú večeru v obci Maškovce, ktorú vystavili príslušníci „Karmelukovej“ sotne. Potvrdenka (avšak z iného dátumu) sa publikuje ako dokument č. 188.

¹² Žehňa

¹³ Tuhrina

¹⁴ Asi je to preklep. Obec s názvom Ordička sa v oblasti nevyskytuje.

¹⁵ O prestrelke v obci Hlinné pozri hlásenie veliteľstva „Hliník“ – dokument č. 161.

¹⁶ Správne Šandal južne od Stropkova.

¹⁷ Pohyb UPA v Stropkovskom okrese v dňoch 18. – 22. apríla 1946 podrobne mapuje hlásenie OVNB v Stropkove – dokument č. 162.

¹⁸ Podrobnejšie pozri v dokumente č. 158.

¹⁹ Humenský Rokytoľ bol v roku 1971 zlúčený so Zbudským Rokyťom do obce Rokytoľ pri Humennom.

²⁰ Porovnaj s opisom udalosti v dokumente č. 158 a podrobnejšie pozri dokument č. 185.

²¹ Olšíňkov

²² Podrobnejšie v dokumente č. 158.

²³ Správne Salník – starší názov obce Solník (dnes Solník).

²⁴ Starší názov obce Detrik.

²⁵ Podrobnejšie správy o činnosti UPA na severovýchodnom Slovensku sú zmapované v dokumentoch č. 163 – 170.

²⁶ Brezovec

²⁷ Bližšie pozri dokument č. 172.

[158]

Dôstojník OBZ u ZPÚ.

Humenné, 23. apríla 1946.

Čj.: 207/Taj.46.

Vec: Situačné hlásenie od 17. 4.

do 23. 4. 46 – predloženie.

Podľa rozdeľovníka.

Dňa 17. apríla 1946 o 20.00 hod. prišlo do dediny Udavské asi 200 benderovcov. V obci sa rozmiestnili po domoch, v jednom po 3 – 4 muži. Od civilného obyvateľstva si vyprosili stravu. Civili vyprávajú, že benderovci mali so sebou aj ranených, 1 ťažko, 4 ľahko, a to z bojov u Brekova. Keď odchádzali z dediny, vzali od jedného muža koňa a 25 ročného mládenca, ktorý ich odviezol cez lesy nad dedinu Maškovce. Tam civilovi odovzdali koňa, ktorého mali na prepravu raneného, potom ho poslali domov. V Udavskom kupovali pastu na zuby za československé peniaze. Z Udavského odišli o 22.00 hod. a do obce Maškovce táto skupina prišla t.[ohto] dňa o 24.00 hod. O krátky čas odišli smerom na Világy. Táto skupina na našom území viac videná nebola.

Druhá benderovská skupina v počte asi 500 mužov prišla dňa 17. 4. 1946 o 21.30 hod. do Nižnej Jablonky. Rozmiestnili sa po dedine a východy zaistili strážami. Siedmi dôstojníci tejto skupiny prišli do hostinca Bandura, kde si po poldeci vypili, začo zaplatili československými peniazmi, ktorých vraj majú nadostač. Viac piť nechceli. So štábom tejto skupiny hovoril strážmajster Baka z Telepoviec, ktorý v tom čase konal práve obchádzku v Nižnej Jablonke. Jedného z týchto dôstojníkov obyčajní vojaci UPA titulovali podplukovníkom. Keď odchádzali z krčmy, vzali sebou aj strážmajstra Baka a hovorili mu, že ich cieľ je bojovať proti komunizmu. On na to vytiahol komunistickú legitimáciu, načo jeden z banderovcov mu povedal, že viac s nim nevypráva. Nakoniec strážmajstrovi Bakovi spomenutý podplukovník povedal, že či je vedomý toho, že za 2 mesiace bude vojna. Strážmajster Baka tvrdí, že medzi benderovcami sa nachádza aj plukovník žandárstva Platinger, ktorý ako

Nemec bol ČA zajatý. O tom mu vyprával jeden benderovec slovenskej národnosti, ktorý pochádzal od Trenčína.¹

Dňa 18. apríla 1946 o 22.25 hod. približoval sa asi 60 členná benderovská hliadka na dislokovanú čatu z troch strán v dedine Novosedlica. Strážny na stanovišti bez vyzvania „Stoj“ vystrelil na poplach. Nato benderovci zo vzdialenosti asi 150 m spustili paľbu z automatov a z pravej strany boli po ňom hodené dva granáty, ktoré padly od strážneho asi na 6 m. Pri výbuchu sa strážnemu nestalo nič, len mal od črepín potrhany plášť a nohavice. V tom mužstvo vybehlo z domu na svoje predom pripravené miesta a zaujalo kruhovú obranu. Veliteľ čaty slobodník Kováč Konštantín vystrelil dve biele rakety, načo benderovci zaľahli asi 100 – 150 metrov. Čata slobodníka Kováča na benderovcov spustila paľbu zo všetkých zbraní. Benderovci ustúpili smerom severným asi 500 m od budovy finančnej stráže, kde boli ubytovaní naši vojaci. Benderovci vystrelili zelené rakety. Boj trval $\frac{3}{4}$ hodiny. Na našej strane neboly žiadne straty.

Benderovci tento prepad urobili pravdepodobne preto, že čata v Novosedlici dostala proviant na 10 dní, ktorého sa benderovci chceli zmocniť.

Dňa 19. apríla 1946 asi o 14.00 hod. skupina benderovcov asi 70 mužov bola zistená v blízkosti horárne Rokytovo², okr. Humenné, kde táborili. O 14.00 hod si benderovci zavolali horárovho syna Leheta Michala a odviekli ho do tábora k veliteľovi. Tento sa ho spýtal, ako ďaleko je do Poľska a či vie cestu. On mu odpovedal, že cestu pozná len po svojom chotár, načo mu veliteľ povedal: „Pôjdeš s nami!“ Leheta bol bez kabáta, poslali mu poň Ján Hudička, ktorý ich doviedol z Jablone k horárni. Keď Hudík priniesol kabát, poslali ho domov. Asi o 15.00 hod. odišli lesom medzi obcami Vilagy – Vyšná Jablonka. Keď prišli na východný koniec dediny Vilagy, zaistili sa strážnymi do kruhu vo vzdialenosti 50 m. Tam odpočívali a večerali slaninu, konzervy a pili pálené /zápach bol po slivovici/. Na páske fliaš bol nápis „Made in USA“. Potom sa dali na pochod cez kopce „Čertáž“, tak údolím cez československo-poľské hranice do dediny Zubensko³ v Poľsku. Z poľskej hranice poslali Legetu späť. V tejto skupine nachádzal aj jeden desiatnik čsl. národnosti. Mala so sebou aj rádio vysielačku. Je pravdepodobne, že to bola jediná rota zo skupiny, ktorá bola v priestore Počičva⁴, Topoľovka, Matiašovce⁵. Veliteľ tejto skupiny bol oblečený do nemeckej rovnošaty, na hlave mal brigádírku na ktorej vpredu mal zo žltého súkna písmeno „V“. Desiatnik po česky vyprával, že bol v anglickej armáde. Po skončení vojny slúžil u nejakej tankovej jednotky v Čechách. V Prahe defiloval a na tanku mal napísano „LK“. Je asi 175 cm vysoký, rusých vlasov, podlhovastého obličaja a má dlhší nos. Tiež udal, že zbehol od čsl. vojska. Jeho meno sa zistiť nepodarilo. Mali sebou jedného raneného do pravej nohy nad kolenom.

20. apríla 1946 okolo 18.00 hod. naša hliadka chcela privolať dvoch civilov, ktorých zazrela na okraji lesa Ulič – krivá⁶. Tieto na zavolanie dali sa na útek. Paľbou našej hliadky boli prenasledovaní. Na okraji lesa nechali 1 L'G Degtiareva, 1 disk do L'G a 150 nábojov.

21. 4. 1946 po polnoci približovala sa skupina 4 ľudí k našej hliadke severne Világy. Táto na vyzvanie „Stoj“ dala sa na útek. Hliadka zahájila na ňu paľbu, ale táto zmizla bez stopy.

Dňa 21. apríla 1946 o 18.30 hod. prišla do obce Olka, okr. Medzilaborce skupina benderovcov v sile 150 mužov. Veliteľ tejto skupiny mal jazdeckého koňa. Pri príchode do dediny sa hneď zaistili strážami a jak do dediny, tak z dediny nikoho nepustili. V dedine sa najedli, odpočinuli a o 23.00 hod. odišli smerom na Vyšné Čabiny. Táto skupina dňa 22. apríla o 04.00 hod. prišla do obce Valentovce, okr. Medzilaborce. V dedine sa rozmiestnili po obydliach a prosili si jedlo. Stráže mali rozmiestnené až 300 m od dediny. Z dediny odišli 22. apríla o 16.30 hod. Z Valentoviec vzali sebou sprievodcu občana Kaizu, ktorý ich musel odviesť cez les na kopec nad Výravou. Na kopec prišli asi o 17.15 hod. a keď zbadali z kopca dedinu Világy, sprievodcu pustili domov. Veliteľ na kopci položil na zem mapu a kompas, našiel pochodový uhol a postupovali ďalej východne od obce Výrava smerom na dedinu Olšinkov. V obci Olšinkov sa zdržali asi do 03.00 hod. 23. 4. 1946 a potom odišli do Poľska smerom na obec Lupkow.

Tejto skupine velil asi 23-ročný mladík, 172 cm vysoký, vlasy blond, tvár okrúhla. Menovaný hovoril, že študoval univerzitu vo Viedni. Celá skupina sa skladala z mužstva od 18 – 32 rokov.

Dňa 22. apríla 1946 o 23.30 hod. skupina benderovcov prešla cez obec Haburu, okr. Medzilaborce, ktorá prišla zo smeru Miková. Jedná sa o skupinu, ktorá bola videná vo Vyšnej Olšave – Šandal, okr. Stropkov.

Poľsko.

Poľské vojska sa nachádzajú dnes v Rymanowe asi 300 mužov, Jaslikách, Bukowsku sa nachádza asi 500 mužov, Zaguž⁷ – Komancza asi 300 mužov. Naše hranice z poľskej strany nie sú vôbec obsadené. Stredisko benderovcov sú lesy východne Bukowska, druhé stredisko sú lesy severovýchodne Veľkého a Malého Visloka. Posledný ráz boli benderovci vo Veľkom a Malom Visloku v sile asi 200 – 300 mužov, a to 14. – 15. 4. 1946.

Benderovci v Poľsku používajú tie isté metódy ako u nás, t.j. ustavične sú na ceste a putujú z dediny do dediny. Hovoria stále o novej vojne. Obyvatelia nie sú zásobovaní, prídely ešte nedostali žiadne. Do dediny Komancza prišiel v marci prídely cukru a ryby, ktoré benderovci zabrali. Na našom pohraničnom území Poliaci začínajú vyvážať obyvateľov do Ruska. Je pravdepodobné, že títo v čase vyvážania budú hŕfne prechádzať na naše územie.

Dostane: Ocel' – 6, velit. Zlato, Otto a 10. div. na vedomie.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, iv. č. 371.

¹ Pozri dokument č. 160.

² Asi Humenský Rokytov.

³ Zubenisko

⁴ Podčičva – súčasť obce Sedliská.

⁵ Matiašovce (dnes Ondavské Matiašovce)

⁶ Asi v priestore Ulič – Uličské Krivé.

⁷ Zagórz

⁸ Pod krycím menom „Zlato – Orol“ sa uvádzalo oddelenie OBZ pri veliteľstve podskupiny „Zlato“.

[159]

Veliteľstvo „Z P Ú“.

Humenné, 18. apríla 1946.

Č.j. 184/Taj.1946.

Vec: ZPÚ nedostatky a ich
odstránenie.

Príloha 1.

Veliteľstvo 4. oblasti
Bratislava.

Vzhľadom k opätovnému zosilneniu činnosti UPA v terajšom východnom úseku ZPÚ, žiadam, aby jednotky východne Čertižného boli zosilené o jeden peší prápor s SV Papín. Navrhoval už som ústne veliteľovi 10. pešej divízie, ktorý môj požiadavok vtelil do svojho hlásenia pod. č. 34.491/Taj.1.oddel. 1946 a znovu som to navrhoval svojim č.j. 145/Taj.1946, doloženým priesvitkou. Navrhujem to znova a to dôrazne. Peší prápor v Papíne mal by posádky v Papíne, SV a zálohu práporu. Jedná rota Világy a Olšinkov, jedná rota Vyšná Jablonka – Telepovce, jedná rota Hostovice – Parihuzovce a jedná rota samopalná Ostružnica – Zvala. Tým by sa podstatne zúžily useky I/14 a II/20 práporu /doterajšie rozhranie týchto práporov v Telepovciach/. Tým by bolo možné posilniť doterajšie posádky a sriadiť posádky nové: V Čabalovciach, v Olšinkove,¹ Hostovice, Parihuzovce, Ostrožnica a Runina.

Ani pri tejto zostave nemôžem zaručiť integritu našich hraníc /3 pešie prápory, jeden o stave asi 350 mužov v hornatom zalesnenom úseku, širokom 80 km – polovička bývalého úseku ZPÚ jednotiek/. Môžem však prechod hraníc znesnadniť a v mnohých posádkach obsadenie

osád bandami zamedziť. Silnejšie posádky v osadách môžu útok UPA snadnejšie odraziť, alebo aspoň udržať sa na mieste do príchodu posíl. Aby posily došli zavčas, je treba, aby v každom SV práporu boli dve nákladné auta a jedno osobné k rýchlej doprave záloh na miesto potreby a aby každý prápor bol posilený jednou čatou OA a čatou samopalníkov. Tedy tri prápory 1. sledu potrebujú 9 OA, 9 nákl. áut a tri osobné auta. Sám potrebujem pre veliteľstvo ZPÚ aspoň jednu čatu a s doprovodom. Stačí sa pozrieť na mapu a každý to môže pochopiť.

Zhustením zostavy na hraniciach bude možno rušiť prísun zálohy UPA pre prípad bojov v našom zázemí a bude možné rušiť a snád' i zamedziť ústup porazených tlup UPA pri veľkej akcii, ktorá sa chystá.

Preto je treba jednotky ZPÚ zosilniť a nie zoslabiť /náčelník štábu Ocel' mi nariadil telefonicky, aby som odoslal SMP-14, 6 obrnených áut s doprovodom samopalníkov do Prešova/. Žiadam, aby jednotkami ZPÚ nebolo takto disponované.

Je treba vymeniť strelivo. Konštatoval som, že jak v boji u Brekova, tak v boji v Nižnej Sedlici mnoho nábojov solhávalo – čo má značný neblahý vliv na morálku vojska a cely priebeh boja.

Z takzvaných Motorizovaných práporov 41 a 45 nedajú sa pre ZPÚ použiť, nakoľko majú málo peších rôt /45 prápor má jednu pešiu a jednu samopalnú rotu, 41 prápor má dve pešie a jednu samopalnú rotu/ ostatné roty sú špeciálne. Prečesávanie lesov sa v dôsledku malého počtu pešákov tiež menej hodia. Najväčšou závadou u nich je, že sú temer bez áut.

Proto mi nenavrhuje zosilenie práporami 41 alebo 45, ktoré sú už na mieste ale zosilte ma o čerstvý peší prápor, o početnom stave nemenej 400 mužov.

Že jedna čata OA musí byť v každom SV práporu, dokazujem skúsenosťou z boja u Novej Sedlici.

Nie je možné dirigovať obrnené vozy z Prešova do Sniny. Je to príliš ďaleko.

Jedno hlásenie predkladám priamo.

Veliteľ ZPÚ:

pplk. pech. Wagner Otto, v.r.

Za správnosť:

Náčelník štábu

Kpt. pech. Samo Tibor.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, inv. č. 371.

¹ Oľšinkov

Stanica NB Telepovce, okres Snina.

Telepovce, 18. apríl 1946.

Číslo: 142 dôv./1946.

Vec: Banderovci, objavenie sa –
hlásenie.

Povereníctvo pre vecí vnútorné
VI. odbor.
Bratislava.

Príloha 1.

Hlásim, že v noci 17. apríla 1946 o 21. hod. vracala sa hliadka NB strážm. Ján Bako a záv.[odný] NB nsk. František Domček zo služobnej obchádzky z obce Vyšná Jablonka. V obci Nižná Jablonka zastavila sa u obchodníka Štefana Banduru, aby si povečerala. Ako večerala, v tom prišli do obchodu 6 neznámi mužovia oblečení v československej a ruskej vojenskej rovnošate a hneď sa predstavili, že sú ukrajinskí povstanci. Podľa predpokladu hliadky všetci benderovci, ktorí prišli do obchodu, boli dôstojníci, ktorí zároveň dali rozkaz ďalším prichodiacim vojakom, aby obsadili vchod do obchodu, všetky ulice a znemožnili východ hliadky NB, po prípade príchod civilným osobám do obchodu. Pri vystriedaní sa strážnych u vchodov, jedného zo spomenutých Benderovcov v obchode oslovovali plukovník. V obchode sa pýtali hliadky NB, že či je to polícia, ktorá im povedala áno. Nato hovorili hliadke, aby sa nebála, že oni na území ČSR nikomu nič neurobia, ba i toto majú čo najprísnejšie zakázané, oni sú všetci demokrati a bojujú proti komunizmu. V tom strážm. Bako ukázal im komunistickú legitimáciu, načo sa všetci zasmiali.

Banderovci medzi sebou hovorili po ukrajinsky. Ozbrojení boli americkými automatmi, pištoľami, ďalekohľadmi a vreckovými svietidlami. Jeden, ktorého oslovovali plukovník mal na sebe brašnu na mapu, do ktorej sa občas pozeral.

Banderovci v obchode si kúpili ryby, vypili niekoľko poldeci pálenky a za všetko platili československými peniazmi. Pri odchode spomenutý plukovník zavola strážm. Baku von a tam mu hovoril, že za dva mesiace bude nová vojna. Potom ešte strážm. Baku volal za dedinu asi 100 metrov a tam mu hovoril, že sa môže vrátiť. Jeden so spomenutých Benderovcov pri odchode dal strážm. Bakovi letáky a hovoril mu aby tieto rozdal medzi obyvateľstvo. Letáky medzi obyvateľstvo rozšírené neboli.

Banderovci odišli asi o 24. hod. smerom na Vyšnú Jablonku do hôr, kde sa pravdepodobne i teraz zdržujú.

Benderovcami nebol nikto odvečený, ani hliadka NB odzbrojená nebola.

Zpráva sa predkladá: Povereníctvo pre vecí vnútorné priamo, HVNB Bratislava priamo, OVNB Humenné služobným postupom, OBR Humenné priamo, OBZ Humenné priamo a príslušnému zprav. dôstojníkovi priamo.

Exemplár tlačiva predkladám.¹

Veliteľ stanice NB neust.
strážm. Bako, v.r.

Za správnosť odpisu:
Telepovce, 26. november 1947.
Veliteľ stanice NB

ABS Praha, f. 307-76-15.

¹ Išlo o leták UPA „Do celého kultúrneho svetu. Otvorený list Ukrajincov žijúcich za Curzonovou líniou“. Pozri dokument č. 181.

[161]

Veliteľstvo „Hliník“
Cj. 1/Taj.1946.
Vec: Situačné hlásenie –
predloženie.

SV. 19. apríla 1946.

Veliteľstvo „Ocel“
SV.

I. Situácia dna 17. a 18. apríla 1946.

Prieskum vyslaný dna 17. apríla 1946 na trig. 1025 – Krivý Javor nezistil nič, tamojšie chaty rozoberá civilné obyvateľstvo.

Dna 17. nebolo získaných v priestore „Hliník“ žiadnych zpráav.

II. Situácia dna 18. apríla 1946:

V dopoludňajších hodinách veliteľ roty „Ivan-1“ v Remeniny obdržal dopis a dva letáky v zalepenej obálke /príloha 1 – 4/. Dopis mu bol doručený od jednej staršej ženy, obyvateľky z Remenín, ktorá sa vracala zo susednej dediny od severu do Remenín. V lese ju zastavilo 10 /desať/ jazdcov ozbrojených a požiadalo ju, aby uvedený dopis doručila veliteľovi česko-slovenského vojska v Remeninách. Uvedená osoba neprichádza do úvahy ako pisateľka, lebo podľa vyšetrenia čítať a písať nevie. Vlastný prieskum vyslaný do Prosačova našiel v dedine Prosačov leták /príloha č.5/.¹

Dna 18. apríla 1946 „Ivan-3“, ubytovaný v Hlinnom bojoval s UPA od 20.30 hod do 02.30 hodín dňa 19. apríla 1946.

Strážny prechádzajúci cez Hlinné stretnul od 20.30 pri západnom vchode do dediny tlupu asi 200 – 300 ozbrojených mužov, ktorí ho zastavili. Dali mu výzvu, aby sa aj on pridali k povstalcovi. Strážny výzvu neposlúchol, odskočil za roh, načo dostal paľbu. Strážny paľbu opätovoľ a na pomoc mu zahájila z guľometu hneď aj vlastná hlavná stráž a vyvinul sa krátky boj. Vlastnej roty podarilo sa bandu UPA vytlačiť z dediny, kam vnikla asi 100 m. Veliteľ roty zaujal kruhovú obranu. Asi po polhodinovom klude po vystrelení červenej rakety znovu zaútočili na Hlinné od severu v mnohých skupinách za pomoci guľometov. Veľmi husto strelali červene svietiace strelivo. Útok bol odrazený o 02.30 hod. a dňa 19. apríla 1946 sa bandy UPA stiahly do lesov smerom na Oblík kóta 830. Nočný prieskum nemohol byť vyslaný do väčšej hĺbky pre nízke počty tejto roty.

Dňa 19. apríla 1946 vyslal som silný bojový prieskum do Merník / podľa spoločného dohovoru s pplk. Wagnerom/.

O príchode „Stefana“ dosiaľ nemám žiadnych zpráw.

Vo večerných hodinách dňa 18. apríla 1946 pozorovali sme väčší lesný požiar z priestoru Remeniny – Matyáška². Požiar bolo vidieť celú noc na 19. apríl 1946. Vo spojení s NB príčiny požiaru neboly vyšetrené.

Veliteľ „Hliník“

VHA Bratislava, f. Operave „Banderovci“, šk. 63, inv. č. 134.

¹ V archívnom zväzku dokument neobsahoval prílohy.

² Správne Matáška (dnes Matiaška).

[162]

Okresné veliteľstvo NB Stropkov.

Stropkov, 25. apríl 1946.

Číslo: 139 dôv./1946.

Vec: Banderovské ozbrojené skupiny,
pohyb v okrese – hlásenie.

Dôverné !

Odpoveď na číslo: 2300 zprav./45
zo dňa 22. októbra 1945
Prílohy: 1.

Povereníctvo vnútra VI. odbor
B r a t i s l a v a.
Priamo.

Hlásim, že ozbrojené Banderovské skupiny sa znovu objavily dňa 18. apríla 1946 v tunajšom okrese a že si do dňa 23. apríla 1946 počínaly takto:

Dňa 18. apríla 1946 medzi 21. a 22. hodinou prišla 6 členná hliadka ozbrojených Banderovských skupín puškami a automatmi do obce

Pakostov, okres Stropkov, kde sbierala medzi miestnym obyvateľstvom potravné životné články.

Dňa 19. apríla 1946 bolo sledovaním zistené, že ozbrojené Banderovské skupiny zdržujú sa v lesoch „Barancová“ medzi obcami Černina a Hrubov, okres Humenné v sile 450 až 500 mužov. Banderovské ozbrojené skupiny presunuly sa z tohto lesa ešte toho istého dňa do lesov „Vrch Opuková a Andrejzdali“ pri Nižnej Sitnici, okres Stropkov. Z týchto lesov prišla dňa 20. apríla 1946 medzi 15 a 16 hodinou na koňoch 7 členná hliadka Banderovcov do obce Nižná Sitnica, okres Stropkov, za ktorú prišlo 180 až 200 ozbrojených Banderovcov do tejto obce, kde sa zdržali asi 1 ½ hodiny a keď nasbierali medzi obyvateľstvom potravné životné články odišli smerom cez obec Vyšnú Sitnicu a Rohožník do lesov ku obci Prituľany, okres Medzilaborce odkiaľ druhého dňa, t.j. 21. apríla 1946 asi o 4 hod. odišli smerom do lesov k obci Kružlovce, okres Stropkov.

Druhá skupina Banderovcov zdržujúca sa v horespomenutom lese v počte asi 250 mužov odišla dňa 20. apríla 1946 cez obec Ďapalovce, okres Stropkov ponad obec Piskorovce a Rohožník k obci Prituľany, okres Medzilaborce a odtiaľ zmenila smer a išla do lesov k obci Krišlovce,¹ kde sa pravdepodobne spojili s prvou skupinou.

Pri vtrhnutí do obce Nižná Sitnica, okres Stropkov 7 člennej hliadky na koňoch ozbrojených Banderovcov, zadržali v tejto obci strážu, Antona Farkaša súc v obchádzkovej službe zo stanice NB Košarovce, kde ho predviedli do domu Michala Obeštera miestneho predsedu KSS, kde ho po vyšetroaní a prehliadnutí aké má u seba zbrane, odovzdali inej Banderovskej hliadke v sile o 7 mužov s tým, aby po odchode Banderovských skupín z obce Nižná Sitnica, bol prepustený, ďalej svojim služobným smerom.

Pri rozhovore strážm. Farkaša s Banderovcami, prečo prišli na ČSR územie, títo odpovedali, že ich v Poľsku ľudia moc prenasledujú a preto musia ísť tam, kde im ľudia vychádzajú v ústrety ako na Slovensku. Banderovci ďalej tomuto povedali, že bojujú za samostatnú Ukrajinu na Československé územie prišli hľadať tiež svojich ľudí.

Pri ďalšom rozhovore Banderovci povedali strážm. Farkašovi, že bojovaly po boku Nemecka teraz, že sa nemôžu vrátiť domov, lebo boli by ihneď zadržaní a odvedení na ťažké práce na Sibír, pretože radšej budú chodiť po horách pokiaľ nepríde ich oslobodenie, ktoré už ich veliteľia vyjednávajú v Anglii.

Banderovské ozbrojené skupiny, prejavovali veľký záujem, kedy budú voľby v ČSR, že po týchto voľbách stane sa aj u nich zmena, že už viacej po horách chodiť nebudú. Okrem toho opytovali sa, kto je z miest-

neho obyvateľstva členom KSS. Keď im strážm. Farkaš povedal, že nevie vytiahol jeden z týchto zápisník, kde pred ním z tohto začal čítať mena príslušníkov KSS a prehlásil, že komunizmus je ich najväčším nepriateľom a preto nemôžu sniesť nikoho okom vedľa, že je komunista.

Banderovci boli vyzbrojení automatmi, ľahkými guľometmi a niektorý z týchto aj puškami. Oblečení boli v rôznej vojenskej rovnošate, najviac však v rovnošate nemeckého vojaka. Veliteľ týchto a ešte dvaja vojaci – Banderovci, mali ďalekohľady.

Dňa 18. apríla 1946 asi o 17.50 hod. prišla zo smeru obce Ďapaloviec do obce Valkov, okres Stropkov asi 150 až 200 členná ozbrojená tlupa Banderovcov, ktorá postaviac okolo tejto obce silnejšie stráže sa vo Valkove zdržala do dňa 19. apríla 1946 do 0.30 hod., kedy odtiahla lesami smerom na obec Petejovce, Vyšný Hrabovec a Kelču, okres Stropkov. V lesoch medzi spomenutými obcami sa zdržala táto ozbrojená tlupa Banderovcov po celý deň a potom odišla v podvečer do obce Vyšný Hrabovec, kde prenocovala. Dňa 20. apríla 1946 asi o 3 hod. odtiahly Banderovci z obce Vyšný Hrabovec lesami smerom na obec Ďapalovce, Tokajík a Piskorovce, okres Stropkov.

V obci Vyšný Hrabovec Banderovci ubytovaly sa po domoch v počte 4, 5 až 8 mužov a žiadali miestne obyvateľstvo o poskytnutí jedla. Obyvateľstvo z obavy, aby im Banderovci neublížili žiadane jedlo im poskytlo.

Banderovci, ktorí mali veliteľa údajne kapitána o sebe prehlasovali že oni nie sú nijakí Banderovci, alebo Vlasovci, či lúpežníci ako si to vysvetľuje obyvateľstvo, ale že sú Ukrajinskí povstalci a pretože ich hlavný veliteľ menuje sa Bender, verejnosť odvodzuje pravdepodobne z toho slova a nazýva ich Benderovci.

V noci z 19. na 20. apríla 1946 prenocovala v obci Ďapalovce, okres Stropkov, asi 200 členná ozbrojená tlupa Banderovcov, ktorá pred svitaním odišla z tejto obce do lesov zv. „Vrch Opuková a Andrejzdali“. Táto ozbrojená tlupa Banderovcov, chcela sa údajne dostať – presunúť lesami okolí Stropkova, smerom k Bardejovu.

Dňa 21. apríla 1946 medzi 3 a 4 hod. prišla zo smeru od obce Ruský Kručov, okres Gíraltovce, do obce Vyšná Olšava,² okres Stropkov asi 150 členná ozbrojená tlupa Banderovcov, ktorá sa zdržala v tejto obci asi do 15 hodiny toho istého dňa, kedy z tejto odtiahla cez les zv. „Kučkov“ smerom k obci Šandal, okres Stropkov.

Skupinu ozbrojených Banderovcov, ktorá prišla do Vyšnej Olšavy viedol pplk. asi 25 rokov starý a s ním bol ešte jeden major a mimo tohto ešte jeden dôstojník, ktorí sa ubytovali u roľníka Štefana Legiňa z Vyšnej Olšavy, čp.17, kde si dali doniesť 1,7 dcl rumu a 25 litrov piva. Rum, pivo,

pracie mydlo a cigaretové papierky pre týchto kúpil jeden z Banderovskej skupiny u obchodníka Štefana Hajžína, čp. 71 za čo tomuto zaplatil dovedna sumu 2.055.- Kčs. Kupujúci Banderovec dal si obchodníkom Hajžinom vystaviť účet na kúpené predmety. Tohto pri vystavovaní účtu upozornil, aby na tento nepísal obec, len do účtu uviedol kúpené predmety, tento dával a ho nepodpisoval.

Keď sa veliteľ Banderovskej skupiny pplk. dozvedel, že v obci Vyšná Olšava, je na dovolenke čat. NB nsk. Michal Obšajstník od pohot. odd. NB Komárno, poslal pre tohto dvoch Banderovcov, ktorí ho priviedli do domu, kde boli ubytovaní. Čat. NB nsk. Michal Obšajstník pri príchode predstavil sa pplk. Banderovcov aj títo sa mu navzájom predstavovali, mena však pritom nepovedali, len vyslovovali si svoju hodnosť. Potom na pokyn Obšajstník s týmito sa posadil k stolu, ponúkali mu vypiť pivo a začali medzi sebou rozprávať. Pplk. opytoval sa Obšajstníka, čo robí vo Vyšnej Olšave, kde má svoju služobnú zbraň, legitimáciu, akej je hodnosti, kde je služobne zaradený, či pozná gen. Prchal a gen. Štefana Banduru. Títo, že sú teraz v Anglicku. Hovorili mu, že sa u nás dlho nezdržia, že proti nikomu nechcú nič podnikať, že k nám prišli len na odpočinok a že sa našich vojakov neboja. Peniaze, že nepotrebujú, že majú dosť peňazí aké potrebujú. Keď sú na území Československa majú československé peniaze, keď prídu na iné územie, majú platidlá aké sú v obeh. Pritom pplk. otvoril svoju koženú brašnu a presvedčil čat. NB nsk. Obšajstníka, ukazujúc tomuto československé tisíckorunové bankovky, ktorých mal väčšie množstvo, že mu hovorí pravdu.

Po dobu čo sa čat. NB nsk. Obšajstník zdržal u veliteľstva Banderovcov pozoroval, že na toto veliteľstvo prichádza každých 10 minút spojka, ktorá pplk. Banderovcov, nejakými mu neznámymi heslami pravdepodobne hlási situáciu za čo mu pplk. Banderovcov vždy poďakoval a Banderovec odišiel.

Ostatní Banderovci zúčastnili sa v obci Nižná Olšava bohoslužobného obradu a po tomto rozišli sa po domoch po dvoch štyroch a šiestich mužoch a žiadali miestne obyvateľstvo, aby sa im dalo najesť.

Keď čat. NB nsk. Obšajstník odchádzal od veliteľa pplk. Banderovcov, strčil mu tento do vrecka „Deklaráciu“, ktorá má tento nadpis. „Deklarácie průvodu organizácii nacionalistu po ukončení druhé světové války v Evropie“.³ Táto Deklarácie má zakončenie „Smrt bolševickým okupantům! Ať žije fronta porobených národů! Věčná sláva lehým hrdinům! Ať žije Ukrajinský samostatný souhrnný stát! Průvod organizácii Ukrajinských nacionalistů!“. Pplk. Banderovcov, pritom povedal, čat. NB nsk. Obšajstníkovi, aby opísanú Deklaráciu až príde do Komárna odovzdal svojmu veliteľovi.

Keď asi o 11 hod. dňa 21. apríla 1946 priletely československé lietadlá a 2 z týchto počaly krúžiť ponad obec Vyšnú Oľšavu, Banderovci, ktorí boli na bohoslužbách v grec.kat. kostole vo Vyšnej Oľšave, začali jeden na druhého pozeráť a pred lietadlami sa ukrývať. Keď toho istého dňa asi o 14 hod. priletelo nad obec Vyšnú Oľšavu ešte jedno československé lietadlo, Banderovci kvapne z tejto obce po 3 – 4 takto v skupinách sa z obce vytratili a odišli do blízkych lesov, smerom k obci Šandalu.

Dňa 21. apríla 1946 medzi 23 a 24 hodinou prišla tá istá Banderovská skupina zo smeru obce Šandal, do Stropkova, osada Sitníky,⁴ kde na ceste pristihla a zadržala Štefana Ferencu zo Stropkova, osada Sitníky, čp. 443. Veliteľ tejto Banderovskej skupiny, Štefana Ferencu vyzval, aby ich doprovodil z osady Sitníky, do obce Vojtovce, okres Stropkov, ktorý zo strachu, aby mu Banderovci neublížili, tak urobil. Cestou do obce Vojtovce, opytovali sa Banderovci, Ferencu, či je tu veľa partizánov a komunistov a tiež či ich pozná. Ferenc zasa sa ich opytoval, že začo oni bojujú. Banderovci, že mu nato odpovedaly, že bojujú za samostatnosť Ukrajiny a za demokraciu.

Keď Štefan Ferenc Banderovcov doprovadil, do obce Vojtovce, prebudily títo vo Vojtovciach Mikuláša Prokopoviča z Vojtoviec, čp. 20 a vyzvaly ho, že ich musí doprovadiť do obce Potôčky, okres Stropkov. Štefana Ferencu prepustili a Mikuláš Prokopovič nemajúc iného východiska doprevádzal Banderovcov do obce Potôčky. Keď s týmito prišiel k cigánskemu táboru, ktorý je medzi obcami Breznička a Potôčky, vyhovárajúc sa Banderovcom, že ho bolia nohy, Banderovci ho prepustili a sami pokračovali v ďalšej ceste smerom k obci Potôčky a z tejto pravdepodobne do lesov „Korunkova“, odkiaľ sa presunuly až do obce Bystrej, okres Medzilaborce.

Dňa 23. apríla 1946 odpoľudnia, prišla k Michalovi Batílovi do osady Pacatov, obec Breznica, okres Stropkov z lesov 4 automatami ozbrojení Banderovci, ktorí sa Batila opytovali, či nechodia po lesoch naši vojaci. Potom sa ho opytovali, či má nejaké potravné životné články, začali v Batilovom byte čosi hľadať a keď nič nenašli od tohto odišli do blízkych lesov.

Dňa 23. apríla 1946 medzi 21 a 22 hodinou prišli 4 ozbrojení Banderovci do osady Sitníky, obec Stropkov, kde sa stretli s Ľudovítom Vatehom zo Stropkova, osada Sitníky, čp. 421. Banderovci sa Vatehu opytovali, či sú tu vojaci a či sú to Česi, alebo Slováci, alebo Rusi. Po tomto rozkázali Vatehovi, aby od nich odišiel a sami zostali stáť na ceste v osade Sitníky. Kde ktorým smerom Banderovci z osady Sitníky odišli nebolo zistené.

Títo Banderovci boli vyzbrojení automatmi ruského pôvodu a oblečení boli v rovnošate nemeckého vojaka. Jeden z týchto mal na sebe oblečený plášť. Ostatní Banderovci boli bez plášťov.

Opísané zprávy o pohybe Banderovcov v tunajšom okrese byly pre-
verené a hlásené telefonicky veliteľstvu "Ocel 6"⁵ Prešov, a oblastnému
veliteľstvu NB Humenné.

Originál Deklarácie predkladám s hlásením Povereníctvu vnútra VI.
odbor Bratislava a odpis tejto nižšie uvedeným veliteľstvom s priepisom
tohto hlásenia.

Prvopis tohto hlásenia predkladám Povereníctvu vnútra VI. odbor
Bratislava, priamo, priepis hlásenia Hlavnému veliteľstvu NB Bratislava
priamo, Posádkovému veliteľstvu odd. OBZ, zpravodajský dôstojník, ob-
lastné veliteľstvo NB a oblastný bezpečnostný referát Humenné.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

Príloha (leták)

Daná do „Sbierky benderovskej propagandy“!

ABS Praha, f. 307-97-9.

¹ V súčasnosti Krišľovce.

² V tej dobe Vyšná Olšava (dnes Vyšná Olšava).

³ Pozri dokument č. 180.

⁴ Dnes mestská časť Stropkova.

⁵ „Ocel-6“ – oddelenie OBZ pri veliteľstve „Ocel“.

[163]

Veliteľstvo "Ocel"- 2. odd.

S.V., 22. IV. 1946.

Čj.: 3201/Taj.zprav.2.odd.1946.

Vec: Zprávy za deň 21. 4. 1946 –
predloha.

Podľa rozdeľovníka!

Predkladám súhrn zpráv zo dňa 21. 4. 1946.

Krátky prehľad z predošlého dňa.

Dňa 19. 4. 1946 medzi 20.00 – 21.00 hod. prešla za obcou Piskorov-
ce okr. Stropkov, asi 18 – 20 členná hliadka UPA, vyzbrojená samopalmi
a puškami. Hliadka smerovala do obce Ďapalovce, okr. Stropkov, kde sa
zdržala až do rána dňa 20. 4. 1946.

Za touto hliadkou presunovala sa skupina UPA z lesa Barancová medzi obcami Hrubov a Černina, okr. Humenné.

Pri presune prechádzala skupina UPA cez lesy pri obci Petrovce a Pakostov, okr. Stropkov, odkiaľ potom sa presunula do lesov /vrch Obuková, Andrejdzali/ pri Nižnej Sitnici, okr. Stropkov. Počet tejto skupiny 500 – 600 mužov. Táto sama skupina bola pozorovaná dňa 21. 4. 1946 medzi 05.00 – 06.00 hod. medzi obcou Tokajík a Piskovce¹ a smerovala na Nižnú Sitnicu, okr. Stropkov. Počet skupiny asi 200 mužov /podskupina/.²

Dňa 19. 4. 1946 o 19.30 hod. nachádzala sa skupina UPA v sile asi 400 mužov v obci Vavrínek, okr. Gíraltovec. Táto skupina v obci prenocovala a dňa 20. 4. 1946 o 04.30 hod. odišla smerom severným. Hlásenie o tomto podal predseda MNV z Vavrinca Michal Šutovský.³

Dňa 20. 4. 1946 o 19.00 hod. zaujal obranné postavenie I/7 práp. zo skupiny Kmicíkovič na určenom priestore. Pri zaujímaní obr. postavenia boli naše jednotky nastrelené z priestoru kóty 374. V priestore kóty 234 v blízkosti osady Hlínny, okr. Vranov, boli vystrelené 2 červ.[ené] rakety o 19.45 hod. V blízkosti obce Černé, okr. Vranov o 21.45 hod. bolo vystrelené na naše jednotky niekoľkokrát z pušky. Naša predná stráž, ktorá sa nachádzala v tomto priestore zastavila nepriateľskú hliadku zvolaním "Stoj", načo nepr. hliadka zahájila paľbu. Naša stráž paľbu opakovala, načo z blízkeho lesa zahájili príslušníci UPA guľ. paľbu. Obojstranná prestrelka trvala 15 minút. Po prestrelke vykonaly naše jednotky vo smere odkiaľ UPA zahájila paľbu prieskum avšak bez výsledku. Príslušníci UPA podľa výpovede civ. obyvateľstva chcú sa dostať do Slanských hôr.

II/17 práp. zaujal obr. postavenie dňa 21. 4. 1946 o 06.30 hod. v tomto priestore nie sú žiadne zprávy o UPA.

21. 4. 1946.

Dňa 21. 4. 1946 zahájili vlastné jednotky akciu proti UPA o 04.30 hod. zo všeobecného priestoru Bardejov /sv. časť/ – Kľušov – Kobyly – Tročany – Uh.[orské] Raslavice – Kapušany – Podlipníky, s úkolom behom dňa 21. 4. 1946 dosiahnuť čiary: Kečkovce – Vyš.[ný] Orlík – Jurková Voľa – Černina – Ortuťová – Dubinné – Kučín – Marhaň – Lascov – Brezov – Mičakovce – Bystré.

Tento úkol bol našimi jednotkami behom dňa 21. 4. 1946 splnený, na nepriateľa nenarazili.

Zprávy o UPA behom dňa 21. 4. 1946.

NB Sabinov hlási, že dňa 21. 4. 1946 o 02.00 hod. prenikla skupina UPA, asi 30 mužov z horstva Čerhov cez Michalany⁴ do Ostrovian, okr. Sabinov, odtiaľ sa stopa stratila. Postupovali zaistene. Prehlásili, že majú vedomosť o tom, že ich čs. armáda prenasleduje. Civ. osoby si do bezprostrednej blízkosti nepúšťali. Zpráva preverená.

Dňa 21. IV. 1946 medzi 03.00 – 04.00 hod. prišla do obce Vyšná Olšava okr. Stropkov skupiny UPA v sile 150 mužov, obec opustila o 15.00 hod. vo smere na obec Šandal. Zpráva preverená.

Dňa 20. IV. 1946 prišla skupina UPA v počte asi 80 mužov do obce Ruská Voľa, okr. Giraltovce, kde prenocovala. Smer ďalšieho postupu neznámy. Zpráva preverená. Priezkom vyslaný veliteľstvom „František“ do tohto priestoru nezískal žiadnych zpráv.⁵

Dňa 20. 4. 1946 o 19.00 hod. pri obciach Ulič – Krivé⁶ zistila hliadka II/20 práporu 3 podozrelé osoby, došlo k prestrelke. Podozrivé osoby dali sa na útek na mieste zanechali 1 l.g. a 150 nábojov.⁷

V noci zo dňa 20. 4. na 21. 4. 1946 v blízkosti obce Világy, okr. Medzilaborce zistila hliadka I/14 práp. 4 prisl. UPA, ktorí na vyzvanie „Stoj“ dali sa na útek.

Podľa hlásenia OVNB Humenné, dňa 21. 4. 1946 medzi 03.00 – 04.00 hod. prišla do obce Vyš. Olšavka⁸, okr. Stropkov skupiny UPA v sile 150 mužov.

Zpráva preverená.

Zo dňa 18. 4. – 19. 4. 1946 z obce Humen.[ský] Rokytov viedol jeden muž skupiny 70 prisl. UPA do Poľska. Viedol ich cez vrch Magura. Spomenutá skupina odpočívala medzi obcou Világy a Vyš.[ná] Jablonka, okr. Snina asi 1 a ½ hod. Po odpočinku pokračovali v ceste do Poľska. Z obci Zubensk⁹ /Poľsko/ poslali osobu, ktorá ich doprovádzala ďalej.¹⁰

Dotyčný, ktorý skupinu viedol smerom do Poľska z nášho územia je zadržaný a vypočúvaný na OBZ – vel. Ocel'. Zpráva preverená.

Dostane: Vel'. „Ocel'“, náčelník štábu a VO-4, 2.odd. na vedomie.

Prednosta 2. odd. vel. „Ocel'“
škpt. pech. Julius M o r á v e k.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ Piskorovce

² Podrobnejšie v hlásení OVNB v Stropkove – dokument č. 162.

³ Podrobnejšie v dokumente č. 165.

⁴ Michalany nad Torysou

⁵ Pozri dokument č. 164.

⁶ Uličské Krivé

⁷ Porovnaj s dokumentom č. 158.

⁸ Správne Vyšná Olšava.

⁹ Zubenisko

¹⁰ Podrobnejšie rozvedené v dokumente č. 158.

Stanica NB Giraltovec, okres Giraltovec.

Giraltovec, 23. apríl 1946.

Číslo: 419-1.dôv./46.

Vec: Banderovci prechod cez obvod
Stanice NB Giraltovec.

Povereníctvo vnútra, VI. odbor
B r a t i s l a v a.

Dodatkom k tunajšiemu oznámeniu čis. 419 dôv./46 zo dňa 11. 4. 1946 oznamujem.

Skupina ukrajinských povstalcov, ktorá v dňoch 9. a 10. apríla 1946 prechádzalo obvodom tunajšej stanice NB, vrátila sa opätovne do tunajšieho obvodu a to dňa 20. apríla 1946 o 10.00 hod do obce Ruská Voľa. Táto skupina v počte 300 mužov prišla do Ruskej Vole smerom od obce Mataška¹ a Ruskú Voľu držala obsadenú do 14.00 hod tohože dňa. Po príchode do obce Ruská Voľa nariadili si v obci v každom dome pohostenie. Počas zdržania sa UPA v Ruskej Voli, počal horieť dom občana Juraja Sekundu a to preto, že manželka tohto následkom náhlenia sa a strachu pred UPA prekurovala, od čoho chytil sa drevený komín a zhorel dom a stodola k tomu patriaca. Benderovci zúčastnili sa hasenia a po uhasení požiaru vyžiadali si od predsedu MNV potvrdenie, že nie sú príčinou vzniknutosieho požiaru. Predseda MNV Tarabčák, hoci nerád, toto potvrdenie im vydal. Potrebu tohto potvrdenia príslušníci UPA odôvodňovali tým, že v prípade, žeby sa ich veliteľ v našich novinách dočítal, že oni podpálili obec Ruskú Voľu, aby sa mohli preukázať, že toto nie je pravda, lebo vraj v opačnom prípade, by z nich každého desiatego odstrelili.

Tlupa ukrajinských povstalcov po naobedovaní sa v Ruskej Voli, odtiahla o 14. hod smerom do lesov ležiacich severovýchodne od Ruskej Vole, kde sa zdržala až do 18. hod, kedy si šla do obce Ruský Kručov, ktorú obec držala obsadenú do 2. hod dňa 21. apríla 1946. Hneď po príchode do obce zaistili si predsedu MNV – Klučára, ktorý ich dňa 21. apríla 1946 musel odviešť do obce Vyšná Olšava.² Po príchode do tejto obce, bol predseda MNV Ruský Kručov prepustený na slobodu.

I v Ruskom Kručove nechali sa príslušníci UPA od miestneho obyvateľstva nachovať, ktoré z obáv pred nimi stravu im poskytlo.

Ako v Ruskej Voli, tak i v Ruskom Kručove príslušníci UPA obec obklúčili. Do obce nechali voľný príchod, avšak počas, kým oni sa tam zdržovali, z obce nevypustili nikoho.

Na počte, výzbroji a výstroji podľa tunajšieho oznámenia zo dňa 11. apríla 1946 sa nič nezmenilo.

O prítomnosti príslušníkov UPA bola vyrozumená operujúca armáda. Ktorá t.č. zdržoval sa v Giraltovcích.

Zprávu obdrží: Povereníctvo vnútra – VI. odbor Bratislava v originále, HVNB Bratislava prieklepom priamo, OBR Prešov prieklepom priamo, OBZ prieklepom priamo, spravodajský dôstojník Prešov prieklepom priamo, Oblastné veliteľstvo NB Prešov prieklepom služobným postupom.

Veliteľ stanice NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-11.

¹ Maťáška

² Vyšná Olšava

[165]

VELITEĽSTVO 4. OBLASTI

Bratislava, 24. apríla 1946.

Oblastná správa OBZ

Číslo: 105662/Dôv. zprav.1946.

Vec: Zprávy o bandách UPA zo
dňa 21. IV. 1946.

DÔVERNÉ

Podľa rozdeľovníka !

1./ V noci z 20. na 21. IV. 1946 blízko obce Vilagy,¹ okres Medzilaborce, zbadala naša stráž 4 benderovcov, ktorí na vyzvanie stoj dali sa na útek. Boli prenasledovaní paľbou, ale bez výsledku. Zpráva preverená.

2./ Z 18. na 19. IV. 1946 viedol jeden muž z obce Humenský Rokytov skupinu asi 70 Benderovcov do Poľska cez vrch Maguru. Skupina odpočívala asi 1 a ½ hod. medzi obcou Vilagy a Vyšná Jablonka, okres Snina. Po odpočinku pokračovali v ceste do Poľska z obce Zubenská² / Poľsko/ poslali chlapa, ktorý ich odprevádzal domov. Menovaný je zaisťený, bude vypočutý a odoslaný na OSOBZ. Zpráva preverená.

3./ Dňa 20. IV. 1946 o 19.00 hod. zistila naša hliadka 2 podozrivé osoby v lese medzi obcami Ulič – Krivé³, okres Snina. Pri zisťovaní spomenutých osôb došlo k prestrelke. Podozrivé osoby daly sa na útek. Na mieste zanechali 1 LK a 150 nábojov. Zpráva preverená.

4./ Dňa 21. IV. 1946 o 02.00 hod. prenikla skupina Benderovcov v počte asi 30 mužov z horstva Čergov cez Michalany⁴ do Ostroviany,

okres Sabinov. Odtiaľ sa stopa stratila. Postupovali zaistene. Prehlásili, že vedia o tom, že Čs. vojsko ich prenasleduje. Nepripúšťali si civilné obyvateľstvo do bezprostrednej blízkosti. Zpráva preverená.

5./ Dňa 21. IV. 1946 o 15.00 hod. odišla ozbrojená Benderovská skupina nezisteného počtu z obce Vyšná Olšava, okres Stropkov smerom na obec Šandal, okres Stropkov. Zpráva preverená.

6./ Podľa hlásenia OVNB Humenné dňa 21. IV. 1946 medzi 03.30 – 04.00 hod. prišla do obce Vyšná Olšavka,⁵ okr. Stropkov skupina Benderovcov v počte asi 150 mužov a sú tam doteraz. Zpráva preverená OVNB Humenné.

7./ Predseda NV Michal Sutomský z Vavrinca, okr. Gíraltovce hlási: Dňa 19. 4. 1946 o 19.30 hod. bolo v obci asi 400 Benderovcov. V jeho dome bolo asi 20 osôb a 12 u neho spalo. Mali samopaly a pušky. Hovorili rusky. Chovali sa slušne. V obci spali do rána a 20. 4. o 04.30 hod. odišli smerom na sever. Kam idú nechceli udať. Hovorili, že idú bojovať. Podotkli mu, že ak chce môže to hlásiť čs. úradom, lebo je to jeho povinnosť. Ďalej rozprávali, že na území ČSR nemajú čo robiť a že nebudú nikomu ubližovať.

8./ Rota zo skupiny pplk. Kmicikieviča, ktorá má obsadenú obec Ďurdoš, okr. Gíraltovce previedla prieskum v okolí obcí: Ďurdoš – Prosačov – Mataška⁶ a odtiaľ došla do obce Nižná Tarbaja,⁷ všetko okres Gíraltovce. V lese pri Nižná Tarbaja, 8 km. severne Hanušoviec našla 3 partizánske bunkery a teplé ohništia. Od bunkerov na vzdialenosť a asi 350 m zbadať hliadka 2 podozrivých mužov. Jeden z podozrivých vystrelil z pištole a druhý niečo zakričal dozadu. Nato náš vojak vystrelil za podozrivými z guľometu a títo sa dali na útek. Smerom k obci Mataška. Počas prestrelky nebol nik zranený. Prenasledovanie bolo bezvýsledné. Počas prieskumu stretla naša hliadka civilné osoby, ktoré vypovedali, že medzi obcami Mataška a Ruská Voľa a Ruský Kručov, okr. Gíraltovce nachádza sa tlupa Benderovcov v počte asi 400 mužov. Presný počet preverený nebol.

9./ Dňa 20. IV. 1946 o 18. hod. prišla skupina Benderovcov v počte asi 50 mužov do obce Ruská Voľa, okres Gíraltovce, kde z 20. na 21. prenocovala. Zpráva preverená.

10./ Skupina pplk. Šťelky behom 21. IV. 1946 nenarazila na žiadny nepriateľský odpor.

11./ Skupina UPA, ktorá odišla z Vyšnej Olšavy dňa 21. IV. 1946 smeruje k osadám Sitník – Vojtovce – Malá Breznička⁸, okr. Stropkov. Skupinu sprevádzal Štefan Ferenc, partizán až po obec Vojtovce, kde ho dňa 22. IV. 1946 o 01.30 hod. prepustili. Menovaný sprievodca Štefan Ferenc je rodák z obce Sitník, okr. Stropkov. Skupina čítala asi 100 – 120 mužov. Zpráva je preverená.⁹

12./ Z priestoru jednotiek pplk. Kmicikieviča nedošly zprávy o nepriateľovi.

13./ V priestore Slanských hôr prieskumom nebolo nič zistené.

14./ Na oddelení OčeľOBZ sú vypočúvané 4 podozrivé osoby, ktoré budú po vypočutí ihneď eskortované na OSOBZ.

15./ Dňa 20. IV. 1946 hlásil príchod škpt. Fraňo s určením pre zvláštne úkoly. Avizované mužstvo ZO, rádiostanica a dôstojníci dosiaľ neprišli.

16./ Z prehľadu zpráw je jasné, že bandy UPA sú t.č. skoncentrované v priestore obcí: Ruská Voľa – Maťaška, Piskorovce – Vyšný Hrabovec, okr. Stropkov v počte asi 1000 mužov.

17./ Vlastný prieskum vyslaný veliteľstvom Hliník z Černého a Skrabského, okr. Vranov do blízkych lesov cez kótu 374 smerom na obec Remeniny, okr. Vranov nič nezistil.

Prieskum vyslaný veliteľstvom František do priestoru Veľ.[ká] Hora – Babie – Železník, okr. Giraltovce nič nezistil. Do Giraltoviec sa vrátil dňa 21. IV. 1946.

18./ V noci z 21. na 22. IV 1946 do 03.00 hod. bol prevedený násilný prieskum hliadkou od skupiny Kmicikievič, vedenou dôst. OBZ v priestore Ďurďoš – Maťaška, okr. Giraltovce. Veliteľ skupiny hlásil, že mužstvo pre takúto akcie nie je zrelé, lebo predčasne strieľa z obavy a marí takto možnosť získať zajatcov.

19./ Všetkých 8 Wilisiek¹⁰ je v Prešove.

Náčelník Obl. správy OBZ:
pplk. pech. Pavel Marcely

ABS Praha, f. 307-60-1.

¹ Világy

² Zubenisko

³ Uličské Krivé

⁴ Michalany nad Torysou

⁵ Vyšná Oľšava

⁶ Maťaška

⁷ Správne Nižný Tarbaj, dnes Tarbaj miestna časť obce Mičakovce.

⁸ Starší názov obce Breznička.

⁹ Podrobnejšie v dokumente č. 162.

¹⁰ Terenné auto zn. Willys.

VELITEĽSTVO 4. OBLASTI

Bratislava, 23. apríla 1946.

Oblasťná zpráva OBZ

Vec: Zprávy z 22. IV. 1946.

Podľa rozdeľovníka.

1./ Dňa 21. IV. 1946 o 17.00 objavily sa dve ozbrojené osoby v nemeckej uniforme na okraji lesa u obci Hostovice, okres Snina. Bol tam vyslaný zprav. orgán, ktorý sa s menovanými stretol. Hovorily mu, že vedia, pre koho pracuje a že ich skupina bude dňa 22. IV. 1946 v Poľsku, kde sa vraj majú sosskupiť.

2./ Dňa 21. IV. 1946 v odopoludňajších hodinách asi 16.00 hod. pásol jeden civil kozy juhozápadne obci Černé, okres Hanušovce¹, kde k nemu prišli traja benderovci v nemeckej uniforme a boli ozbrojení. Pýtali sa ho, aké vojsko sa nachodí v Černom a v susedných dedinách. Potom od neho odišli. Hneď na to bola vyslaná z Černého hliadka, ktorá sa vrátila s negatívnym hlásením. Toho istého dňa okolo 23.00 hod. narazil nepriateľ v sile asi 10 mužov na našu poľnú stráž, umiestnenú južne obce Bystré.

Bandy UPA odišly z obce Hermanovce a chceli sa dostať cez rieku Topľu na východ. Táto skupina bola paľbou našej hliadky rozprášená.

Dňa 21. IV. t.r. v lesnom masíve Poloma /3 km východne Hanušoviec/ bolo počuť výkriky: Haló, haló. Tieto výkriky bolo počuť severne obce Skrabské. Takisto bolo vidieť svetelné signály.

Naše orgány zistily od Jozefa Búreka, ktorý prišiel do Brezova, že z 21. na 22. IV. 1946 v obci Vyšný Oľšava nocovalo vyše 200 benderovcov, ktorí ráno odpochodovali smerom na Maťašku. Prišli zo severu z dediny Dukly. Ihneď boli za nimi vyslané naše jednotky, ktoré začaly po nepriateľovi strieľať. Tento paľbu opätovoľ.

Dňa 21. IV. 1946 prišla do obce Olka, okres Medzilaborce benderovská skupina v nezistenom počte, kde sa zdržovala do 23.30 hod. Potom odišla smerom na Nižné Čabiny. Zpráva je preverená.²

3./ Dňa 22. IV. 1946 o 10.00 hod. došla skupina benderovcov v počte asi 300 – 400 mužov do obce Valentovce, okr. Medzilaborce. V tejto obci zdržala sa do 18.00 hod., odkiaľ potom odišla smerom na obec Nagov,³ okr. Medzilaborce. Do tohto priestoru byly ihneď vyslané prieskumné hliadky.

Veliteľstvo Hliník podalo za dnešný deň negatívnu zprávu.

Podľa hlásenia skupiny Orol obesili poľskí vládni vojaci farára vo Vyšnej Voli⁴ /Poľsko/.

Dňa 16. IV. o 20.00 hod. boli videní 15 benderovci v chotári obce Hrabkov, okr. Prešov. Tá istá skupina bola videná dňa 19. IV. 1946 o 15.00 hod. na lesnej ceste vedúcej z obce Žipov do obce Hrabkov, okr. Prešov. Skupina odpočívala na videnom mieste asi 3 hodiny. Dňa 22. IV. 1946 bola prehliadnutá naším orgánom hore, ktorá je v blízkosti tohoto miesta, ale nebolo nič zistené.

Dostane: HS-OBZ, VO-4, náčelník štábu, VO-4-2.oddel. štábu, Povereníctvo vnútra, VI. odbor.

Náčelník oblastnej správy OBZ:
pplk. pech. Pavel MARCELY v.r.

ABS Praha, f. 307-97-25.

¹ Správne okres Vranov n./Topľou.

² Pozri nasledujúci dokument č. 167.

³ Ňagov

⁴ Wola Wyżna

[167]

Povereníctvo vnútra VI. odbor.
spoj. ref. v Košiciach

R a d i o g r a m .

MBS pre Pov. vnútra VI. odbor.

tlg. č. 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111-2: 9. 5. 1946 20.30

Hlásim, že obídením takmer všetkých severovýchodných okresov som zistil, že NB je vo veci stopovania po tlupách UPA a osobách, ktoré s UPA prišli event. poskytli im zo sympatie akúkoľvek pomoc, málo iniciatívna, nepružná a javí známky určitej liknavosti. Vyhláška Pov. vnútra z 16. 4. 1946 je málo rešpektovaná a kontrolovaná.¹

Konkrétne uvádzam, že niekedy obídem celý okres a hliadka NB, ktorá by aspoň cudzie osoby mala kontrolovať, v službe nie je. Vo Vyš. [nej] Olke, okr. Medzilaborce, bola skupina UPA 21. 4. 1946. Tam miestny poštár Kováč prečítal zhromaždenému obyvateľstvu protištátnu UPA vyhlášku. Rečnilo sa a hovorilo o tom, že vojna ešte nie je skončená. Ako zo strany Kováča, tak so strany iných z miestneho obyvateľstva prí-

tomných, NB do 5. 5. 1946 nič v tejto veci nepodnikla až na môj a mjr. Krokavcov zákrok.

Benderovci navštívili stanicu NB, nakúpili v miestnom obchode tovar v hodnote 1500 Kčs. Obchodník Lipčák pri platení videl u UPA väčšie množstvo dolárov USA. Väčšina z týchto závažných okolností stanicou NB nebola hlásená svojmu predstavenému veliteľovi.

Je známe, že UPA popredali na našom území kone a niekde aj kravy. Doteraz som nezistil, žeby proti kupcom bolo zakročené. Na nepružnosť a liknavosť so strany NB ma už upozornil sám plk. Kuna, zást. vel. „Ocel“. Styčný dôst. od HVNB, v snahe dosiahnuť úkolu mu svereného, snaží sa uviesť chod služby na dôsledné plnenie povinností, cez to všetko sa vyskytujú prípady hore uvedené. V dôsledku týchto získaných poznatkov navrhujem, aby NB cestou HVNB bola v tomto smere upravená.

kpt. Mosoriak

ABS Praha, f. 307-95-23.

¹ Pozri poznámku č. 1 k dokumentu č. 157.

[168]

VELITEĽSTVO 4. OBLASTI

Oblastná zpráva OBZ

Vec: Zprávy o bandách UPA

z 23. IV. 1946.

Bratislava, 24. apríla 1946.

Podľa rozdeľovníka.

Dňa 21. IV. 1946 o 06.00 hod. prišli do obce Rokytov,¹ okres Humenné 4. banderovci k horárovi L a h o t a Michalovi a žiadali ho, aby ich previedol do Poľska. Menovaný odoprel tak urobiť. Odišli od neho smerom na hranice. Rozprávali ukrajinsky a boli oblečení v nemeckej uniforme. Mali jeden ruský samopál a pušku.

Dňa 21. IV. 1946 bola spozorovaná v ranných hodinách skupina UPA v počte asi 200 mužov, smerovala na obec Világy, okres Medzilaborce. Ich ďalší postup nebol zistený. Mali oblečené anglické plášte, boli ozbrojení samopálmi, puškami a pištoľami. Niektorí mali ďalekohľady. Pravdepodobne sa zdržujú v lese Magura. Zpráva nepreverená.

Dňa 21. IV. 1946 stretol náš orgán dvoch mužov v lese za Niž.[nou] Jablonkou vo smere na Világy, okr. Medzilaborce. Vypytovali sa ho kam

ide. Pri odchode poznamenali, že vedia, že je za nimi vyslaný. Hovorili ukrajinsky a mali oblečené civ. nohavice, letnú nemeckú blúzu. Zbrane u nich vidieť nebolo. Hovorili, že ich skupina v počte asi 350 mužov je už na hranici. V ktorom priestore – neudali. Ďalej poznamenali, že smer UPA je Jablon – Rokytov – Zbrojné² – Világy a z druhej strany lesmi cez Papín – Niž.[nú] a Vyš.[nú] Jablonku do Poľska. Obyvateľstvo uvedených obcí im napomáha. Najmä však obec Niž. Jablonka.

Dňa 22. IV. 1946 smerovala skupina UPA v počte 400 až 500 mužov z obce Ňagov, okres Medzilaborce sev. okrajom obce Habura, okr. Medzilaborce do obce Mosczaniec /Poľsko/.

Veliteľstvo Hliník podalo hlásenie negatívne.

Skupina UPA, ktorá v obci Niž.[ná] Olšava, ok. Stropkov sa rozdelila na dva prúdy. Dňa 22. IV. 1946 bola pozorovaná nasledovne: jedná skup. asi 30 mužov smerovala na Šandal, ok. Stropkov a ďalej na Vyš. [ný] Svidník. Druhá skupina v počte asi sto mužov smerovala na obec Breznička /okr. Svidník/ – Miková, kóta 578 /okr. Medzilaborce/ zpráva je preverená.

Dňa 23. IV. 1946 o 03.00 hod. presunovala sa skupina UPA v nezistenom počte u Chvostejova smerom na Javorinu.

Dňa 23. IV. 1946 v ranných hodinách presunovala sa skupina UPA v nezistenom počte pozdĺž obce Habura /okr. Medzilaborce/ smerom sev. na Javorinu.

Skupina UPA v počte asi 150 mužov, ktorá bola videná dňa 21. IV. 1946 vo Vyš.[nej] Olšave /okr. Stropkov/ nachádza sa v obci Bystrá okr. Medzilaborce. Banda obsadila obec a vôbec nikoho nepustila bez priepustky. Vyhráža občanom, že keď sa budú zrady opakovať vypáli dedinu. Muž, ktorý zpravu doniesol, mal priepustku písanú v ruskej reči. Menoval sa Michal H o l o d o n z obce Bystrá /okr. Medzilaborce/ zpráva je preverená.

Dňa 22. IV. 1946 o 17.30 hod. bola skupina UPA v počte asi 600 mužov v obci Valentovce /okr. Medzilaborce/. V tejto obci sa rozdelili na dva smery. Prvý smeroval cez obec Výrava – Olšovník³ – Košiarka, kóta 795 a ďalej smerom na Lupkov. Táto skupina mala asi 150 mužov, 2 kone, vyzbrojená bola guľometmi, samopálmi a puškami. Druhá skupina v počte asi 450 mužov smerovala na obec Bystré – Miková – Habura /všetko okr. Medzilaborce/. Táto skupina bola o 23.00 hod. v obci Habura.

Dňa 23. IV. 1946 o 13.30 hod. bol zapálený most na rieke Ondava. Od mosta utekali dvaja chlapi do blízkeho lesa smerom na obec Mrázovce /okr. Stropkov/. Jeden z nich na úteku súc prenasledovaný strieľal zo samopálu. Požiar bol našimi orgánmi lokalizovaný. Most je už opravený a schopný prevádzky.

Za správnosť:
špjt. pech. Kriva Anton.

Náčelník oblastnej správy OBZ:
pplk. pech. Marcelý Pavel.

ABS Praha, f. 307-97-25.

¹ Humenský Rokytov

² Zbojné

³ Olšínkov

[169]

Veliteľstvo "Ocel" - 2. odd.
Č.: 3213/Taj.zprav.1946.
Vec: Súhrn zpráv za dni 24, 25 a
26. 4. 1946 – predloženie.

S.V., 26. apríla 1946.

Podľa rozdeľovníka.

24. apríla 1946

a./ Vlastné jednotky:

Vlastné jednotky dosiahly behom dňa 23. 4. 1946 tejto čiary: Nižný Kormárník – Lodomirová – Niž.[ný] Svidník – Strčín¹ – Duplín – Stropkov – Šitník – Miňovce – Turiany – Petejovce – Kelča – Veľká Domaša – Giglovce – Žalobín – Matiašovce² – Rafajovce – Košarovce – Černina – Turcovce – Jabloň.

Behom postupu naše jednotky nenarazily na nepriateľské jednotky. Čistenie lesných komplexov, ktoré prevádzajú naše jednotky je namáhavé a tak nepriateľské skupiny majú vždy dostatok času ustúpiť a vyhnúť sa boju.

b./ Jednotky UPA:

Dňa 23. 4. 1946 asi o 23.00 hod. u hostinského Haleta Ľudovíta v obci Šitník, okr. Stropkov zastavili sa traja príslušníci UPA a vypytovali sa, že kde je teraz vojsko a akej národnosti. Zpráva získaná orgánom OBZ.

Dňa 22. IV. 1946 v obci Bystrá, okr. Medzilaborce zdržovala sa skupina UPA v sile asi 120 – 150 mužov. V noci na deň 23. IV. 1946 táto tlupa odišla smerom na Malú Poľanu, kde ich už bolo asi 200 – 250. Dňa 23. IV. 1946 bola táto skupina v obci Miková a pokračovala smerom na poľské hranice západne obce Čertižné a údajne podľa hlásenia NB z M.[alej] Poľaný, prešla do Poľska.

Dňa 24. 4. 1946 o 16.00 hod. hlásil veľ. tankovej jednotky npor. Horský, že vykonal tankový priezkum v priestore Medzilaborce – Krásny Brod – Roškovce – Bystrá avšak na bandy UPA nenarazil.

Z úseku skupiny pplk. Strelku a pplk. Kmicikieviča behom dňa 24. 4. 1946 nielo žiadnych nových zpráv o UPA.

V priestore Medzilaborce – Čertižné vykonal orgán OBZ prieskum a zistil, že v tomto priestore sa bandy UPA nenachádzajú. Je pravdepodobné že behom dňa 24. 4. 1946, všetky skupiny UPA prešli na poľské územie. Naproti tomuto priestoru v Poľsku nenachádza sa ani poľské vojsko ani jednotky UPA. Orgán OBZ vnikol v tomto priestore do Poľska do hĺbky asi 2 km.

c./ Rôzne:

Dňa 24. 4.1946 o 14.30. hod. havarovalo naše lietadlo v katastru obce Strážske. Obsluha sa bez zranenia zachránila.

Vo večerných hodinách dňa 23. 4. 1946 poľná stráž od skupiny „Ivan“, východne od obce Detrik zastrelila jedného muža, ktorý ešte s jedným mužom prichádzal z obce Pol. Osada.³ Dotyčný na vyzvanie strážneho „Stoj“ sa nezastavil. Jednu ruku mal vo vrecku, priblížil sa k strážnemu ktorému sa chcel vrhnúť na zbraň. Strážny vystrelil a dotyčného usmrtil. Prípád podrobne vyšetruje OBZ.

25.apríla 1946.

a./ Vlastné jednotky:

Vlastné jednotky vyrazily dňa 25 .IV. 1946 o 04.30 hod. z čiaary dosiahnutej dňa 23. IV. 1946 večer k ďalšiemu postupu podľa operačného rozkazu č. 4 s úkolom dosiahnuť do 26. IV. 1946 čiaary: Príkra /jv. Dukly/ – Suchá⁴ – Vyšná Vladiča – Malá Poľana – Roškovce – Sukov – Vyšné Čabiny – Volica – Niž.[ná] Radvaň – Brestov⁵ – Zbudské Dlhé: ďalej na východ do 27. 4. 1946 večer čiaaru Jabloň – Slovenské Krivé – Zubné – Pichne – Snina – Stakčín – Kalná Roztoka.

Behom postupu dňa 25. 4. 1946 naše jednotky na skupiny UPA nenarazily.

b./ Jednotky UPA:

Dňa 24. 4. 1946 previedly orgány OBZ prieskum a zpravodajsky podchytili priestor východne rieky Ondava v úseku Kelča vto, okr. Stropkov, a sev. Nižný Svidník v to do hĺbky 18 km a zistily:

Skupiny UPA zdržovaly sa v uvedenom priestore v dňoch 16. 4 až 21. 4. 1946. Boly v týchto obciach: Vyšný Hrabovec, okr. Stropkov, dňa 19. 4. v obci Tokajík, okr. Stropkov, dňa 17. 4. v obci Piskorovce, okr. Stropkov, dňa 15. 4. v počte asi 180 mužov. Za jedlo neplatily, s obyvateľstvom rozprávaly výlučne ukrajinsky, medzi sebou nemecky. V tejto skupine bol jeden major a nadporučík, oblečení boli v nemeckej uniforme, dištinkcie nem. armády. Uvedení dôstojníci mali u seba väčšie množstvo čs. peňazí. Bolo zistene, že mužstvo UPA peniaze budto vôbec nemalo, alebo len veľmi málo.

V obci Vyšná Sitnica, okr. Stropkov, bola skupina UPA v počte asi 100 mužov, ktorá odišla toho istého dňa smerom na Ruskú Porubu a Prituľany, okr. Stropkov. Dňa 20. 4. 1946 bola táto skupina v obci Breznička, okr. Stropkov, ďalej smerovala na Varechovce, kde sa zdržovala až do dňa 22. IV. 1946 do večerných hodín. Ďalej skupina UPA nebola pozorovaná, avšak pravdepodobný jej smer bol k hraniciam čs.-poľským.

Skupina UPA, ktorá bola pozorovaná dňa 22. 4. 1946 v obci Miková, okr. Medzilaborce, mala nem. uniformy a väčšinou poľské plášte. Väčšina príslušníkov tejto skupiny bola národnosti ukrajinskej vo veku od 14 – 35 rokov. Označenie na čiapkach: ukrajinský trojzub. Príslušníci tejto skupiny prehlásili pred civ. obyvateľstvom, že ich cieľom sú hranice čs.-poľské a ďalej do Poľska.

V obci Ruská Voľa, okr. Giraltovce, zaistili orgány OBZ ČAPKO Jozefa a ŽANDERSKÝ Vladimíra z podozrenia zo spolupráce s príslušníkmi UPA. Menovaní sa ilegálne zdržovali na území ČSR už 1 a ½ roka. Pri výsluchu udali, že počas okupácie pracovali u Nemcov v stavebnom oddiele č. 107 a pri ústupe Nemcov dostali sa až do Stropkova, kde im ušli. Od októbra 1944 pracovali v obci Ruská Voľa a to ČAPKO Jozef u Jána Vasilčana a ŽANDERSKÝ Vladimír u Jána Pucáka a neskoršie u Juraja Grešku všetci z Ruskej Vôle. Menovaných OBZ odoslalo na HS-OBZ k ďalšiemu pokračovaniu.

26. apríla 1946.

a./ Vlastné jednotky:

Vlastné jednotky dosiahly behom dňa čiary uvedenej vid' odst. [avec] vlastné jednotky za deň 25. 4. 1946. Behom postupu nenarazily na nepriateľské jednotky.

b./ Jednotky UPA.

Dňa 26. 4. 1946 vnikla skupina UPA v sile 15 mužov v rojnici do obce Lupków /Poľsko/. Bolo počuť guľometnú paľbu. Asi o 08.00 hod. bolo pozorované z našej strany s orgánmi OBZ, ako z tejto dediny prísl. UPA odchádzali na vozoch. Behom prestrelky krúžilo nad týmto priestorom lietadlo neznámeho pôvodu.

Bolo zistené, že v Poľsku sa shromažďujú jednotky UPA u Wole Michovej /Poľsko 30 km s. Snina/ a u obce Jasiel /Poľsko, 15 km sev. Medzilaborce/.

Ďalej bolo zistené dňa 26. 4. 1946 orgánmi OBZ, že v okolí obce Smolnik /Poľsko, 16 km v. Medzilaborce/ nachádza sa 15 300 prísl. UPA. Tento počet UPA nezdá sa byť pravdepodobný, ide o väčší počet, ktorý však nemôže dosahovať uvedeného čísla, keďže sústredenie také-

ho počtu v tak malom priestore nie je po žiadnej stránke hodnoverné. Zpráva je preverovaná.

Dostane: Vel. „Oceľ“, náč. št. a VO-4, 2.odd.

Prednosta 2. odd. Vel. „Oceľ“
škpt. pech. M o r á v e k Julius

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ Stročín

² Maťašovce

³ Poľská Osada západne od obce Dobrá nad Ondavou. Obec zanikla.

⁴ Dnes súčasť obce Vladiča.

⁵ Dnes Brestov nad Laborcom.

[170]

Oblasťný bezpečnostný referát Humenné. Humenné, 1. máj 1946.
Číslo: 302 zprav./46.

Vec: Situačné zprávy – hlásenie.

Odpoveď na rdgm. čís. 432/46,
zo dňa 29. 4. 1946.

Povereníctvo vnútra VI. odbor
B r a t i s l a v a.

Situačné zprávy od dňa 23. apríla 1946 z okresov Humenné, Vranov, Stropkov, Medzilaborce a Snina, vo veci benderovcov, hlásenie:

Dňa 23. apríla 1946 v odpoľudňajších hodinách objavila sa v obci Breznica, okres Stropkov skupina benderovcov ozbrojená automatmi. U tamojšieho občana Michala Bakyla sa informovali, že či sa nachádzajú po lesoch naši vojaci. Ďalej žiadali od Bakyla potravné články a odišli do blízkych lesov.

Dňa 23. apríla 1946 medzi 21. – 22. hod. prišli štyria ozbrojení benderovci do osady Sitniky,¹ okres Stropkov a u tamojšieho obyvateľa Ľudovíta Vatelmu sa opytovali, či sú v obci vojaci, akej sú národnosti, či sú to Česi, Slováci, alebo Rusi. Benderovci boli vyzbrojení automatmi ruského pôvodu a oblečení boli v rovnošate nemeckého vojaka. Po prehliadke obce odišli do blízkeho lesa neznámym smerom.

Dňa 26. apríla 1946 boli tunajším OBR Humenné zabavené tri listové zásielky na poštovom úrade v obci Ohradzany, ktoré zásielky odovzda-

la tlupa benderovcov poštovému zriadencovi Jánovi Ďurkajovi v obci Niž.[ná] Sitnica, okres Stropkov, ktorý mal listové zásielky odovzdať na poštovom úrade cieľom odoslania, adresátom. Tieto zásielky boli adresované:

1. Redakcii katolíckych novín Bratislava, Kapitulská ulica číslo 10.
2. Pán Ján Grno, Sj-tlačí kníhtlačiareň Bežo a spol. v Trnave.
3. Pánu veliteľovi českej armády v Humennom.²

Dňa 27. apríla 1946 medzi 17. – 18. hod. objavili sa pri obci Ulič a Kolbasov štyria muži benderovci ozbrojení pištoľami a automatmi. Benderovci boli oblečení v ruskej uniforme a odišli smerom do Ruskej Volovej.

Dňa 28. apríla 1946 o 22. hod. skupina benderovcov prepadla voj. hliadku, ktorá stráži železničný most v obci Sukové,³ okres Medzilaborce. Vojenská hliadka následkom presily benderevcov ustúpila a opustila svoje stanovište. Tlupa benderovcov zobrala voj. hliadke všetok proviant a ustúpila do blízkych lesov.⁴

Uvedené správy sú preverené stanicami NB a orgánmi OBR v Humennom.

Prednosta OBR:
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Sitník

² Podrobnejšie pozri dokument č. 195.

² Sukov

³ Ako svedčia aj ďalšie situačné prehľady vojenskej rozviedky v posledných aprílových dňoch roku 1946 na území Slovenska už neboli zaznamenané pohyby jednotlivcov a menších skupín UPA, až na prekročenie hranice lemkovskými utečencami. V hlásení Oblastnej správy OBZ pri veliteľstve VO-4 z 30. apríla 1946 bolo napríklad konštatované: „V priestore obce Výrava, okr. Medzilaborce bolo dňa 29. IV. 1946 zadržaných 35 osôb ukrajinskej národnosti, ktoré ilegálne prekročili československo-poľské hranice. Dňa 29. IV. 1946 prišlo do obce Olšíňkov, okr. Medzilaborce, niekoľko osôb ukrajinskej národnosti, ktoré utiekly z Poľska. Udvávajú, že poľské vojsko ich vyháňa do SSSR a nedovoľuje im brať nič so sebou“. (ABS Praha, f. 307-97-25.)

[171]

Veliteľstvo "Oceľ" – 6".

SV, 27. apríla 1946.

Č.: 1449/Taj.zprav.1946.

Vec: Spolupráca s príslušníkmi UPA –
zaistenie.

T A J N É !

Podľa rozdeľovníka

Dostal som zpravu od občanov jednej obce, cez ktorú dňa 21. apríla 1946 ustupovala skupina UPA, že veliteľ tejto skupiny vyjadril sa nasledovne: „My sa čs. vojska nebojíme. Máme spojenie s niektorými čs. dôstojníkmi od operujúcich jednotiek na východnom Slovensku“.

Nakoľko nie je vylúčené, že zpráva zakladá sa na pravde, nariadením veliteľom všetkých stupňov /včetně stotín/, aby si vo zvýšenej miere všímali svojich podriadených jak v službe, tak i mimo nej.

Podozrelé osoby zo spolupráce s UPA nechajte sledovať orgánmi obranného spravodajstva a podajte o tom obratom hlásenie na „Oceľ 6“.

Dostane: veliteľ Oceľ na vedomie, veliteľstvo Zlato, Hliník, Železo, Orol, Michal, Pavel, Milan, Jozef, Karol, Václav, František, Štefan, Ivan, Adam, Matej, Zdeněk, Anton, Filip a Dušan na vykonanie.

Prednosta oddelenia Oceľ-6:
škpt. pech. Štefan Nosko

Náčelník štábu Oceľ:
pplk. gšt. Vojtech Višňovský, v.r.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

[172]

TELEGRAM

PO IK FO CIS 125 26. 4. 1946 18.30 hod.

Náč. hl. štábu, div. gen. B. Boček, Praha

Hlásim:

1./ Dnes sa na Dukle¹ priebežne konaly nezáväzné porady s poľskými zástupcami o likvidácii benderovcov na oboch stranách hraníc. Dojednané body hlási plk. Heřman.² Z poľskej strany prileteli z Varšavy kpt. Lanin z poľského ministerstva štátnej bezpečnosti, kpt. Jarszyn-

ski, zástupca plk. Czerwinského a mjr. Boltrukiewicz, operač. dôstojník poľskej skupiny pre priestor Krosno. Šéfom poľskej delegácie bol kpt. Lanin. Poradu viedol plk. Heřman veľmi obratne. Prítomní boli od nás pplk. Koutný a škpt. Moravek a Frano. K proponovanej druhej oficiálnej schôdzke 6. mája na moste v Tešine, bolo na porade doporučené aby sa zúčastnil tejto schôdzky aspoň jeden účastník porady z dukelskej. Z poľskej strany budú v Tešine viceminister vnútra Romkowski, plk. Korczynski z ministerstva vnútra a kpt. Lanin z dukelských porád. Je treba určiť z našej strany jedného delegáta s plnou mocou. Na poradách bolo nám zdelené, že na poľskej strane je asi 20 benderovských tlúp v sile 10 000 mužov. 50 percent týchto banditov je sudetských Nemcov. Celej UPA velí nemecký generál. Prekvapili nás oznámením, že na poľskej strane sú benderovci už od Čierneho Dunajca až po sovietsku hranicu a že pri poľskom tlaku na banderovcov, môžu títo preniknúť k nám do priestoru Poprad – hranice s SSSR. Prakticky by to znamenalo úžasne rozšíriť dosavadné pásmo pôsobnosti. Dosavadné sily na to stačiť nebudú. Je treba ešte jednej divízie. Bolo rokované o zajatcoch z našej strany, kam a čo s nimi. Doporučujem, aby po výsluchoch boli zajatci vrátení Poliakom. To by bolo treba dohodnúť medzi MNO a ZAMINI³ a potom s Varšavou. Poľskí zástupcovia nás ďalej uistili, že nesledujú taktiku vyhnáť proste benderovcov k nám, ale len ich zničiť s našou pomocou. Bolo nám povedané, že o týchže bodoch budú poľskí zástupcovia jednať so Sovietmi. Štátne hranice budú zo všetkých strán naprosto rešpektované. Porady konaly sa v najpriateľskejšom duchu, ale iniciatívu porád mal plk. Heřman obratne v rukách. Poliacy boli našimi hosťami v Krajnej Poľane.

2./ Situačné hlásenie podal plk. Heřman.

3./ Bolo bezpečne zistené, že letáky, ktoré rozširujú v týchto okresoch benderovci medzi naším obyvateľstvom, boli a sú benderovcom dodávané z Prešova. Pátra sa, kde boli tlačené.

Pplk. Jakub Koutny.

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.

¹ Presnejšie na stanici NB v Krajnej Poľane.

² Pozri úradný záznam zo stretnutia – dokument č. 173.

³ Asi ministerstvo zahraničia.

Ú r a d n ý z á z n a m.

Hlásim, že dňa 26. 4. 1946 o 12. 00 hod. bolo uskutočnené stretnutie sa vojenských orgánov československej a poľskej armády. Za čs. armádu zúčastnil sa schôdzky a jednania: Plk. gšt. Ján HERMAN, plk. Jakub KOUTNY, škpt. Karol FRAŇO a škpt. Július MORÁVEK. Zo strany poľskej prišli: Mjr. BONTRUKIEWICZ Wladimír z grupy operacyjnej z Rzesówa, kpt. LANIN Juraj, zástupca ministerstva bezpieczenstwa a kpt. JAROSSTINCKE Boleslav, zástupca plk. CZERVINSKÉHO od poľského MNO. Celé jednanie viedol plk. gšt. Ján Herman veľmi obratne a počas priebehu jednania podržal si iniciatívu. Poľskí delegáti v úvode jednania prehlásili, že plán operácii na prevádzanie akcií proti UPA nemajú ešte vypracovaný a preto prosia, aby toto prvé jednanie bolo považované len ako predbežné. Generálna akcia proti UPA má sa započat' okolo 15. 5. 1946. Bola dojednaná schôdzka, ktorá ma byť 6. 5. o 09.00 hod. v Tešíne na moste na štátnej hranici. Pri tomto stretnutí má dôjsť ku konkrétnemu podobnému dojednaniu o spolupráci. Poľskí delegáti prehlásili, že bandy UPA na strane poľskej nachádzajú sa od toku rieky Poprad až po hranicu SSSR. Najviac ohrozené pásmo však je od Dukly na východ. Udali, že na poľskom území je asi 20 bánd UPA v celkovom počte asi 10 000 mužov. Na kladené im otázky z odpovedí sme spoznali, že hranice od obce Barwinek na východ nie sú vojenskými poľskými jednotkami zaistené. Poľskí delegáti žiadali čo najsilnejšie vojenské zaistenie hraníc z našej strany, nakoľko pri generálnej akcii proti bandám UPA mienia oblúkovou sústavou tlačiť tieto smerom k našim a SSSR hraniciam. Plk. Herman žiadal zaistenie hraníc z poľskej strany v takej sile, aby toto znemožnilo prechod bánd UPA na ČSR územie. Plk. Herman požiadal, aby počas akcií poľských jednotiek proti UPA bol k ich štábu prijatý náš styčný dôstojník. Bol vyslovený súhlas, avšak žiadajú, aby i poľský styčný dôstojník do nášho operujúceho štábu bol pripustený. Cieľom výmeny zpráv od dnešného dňa bolo dohodnuté. Že sa postaví telefónna linka do obce Krajná Poľana na hranice Dukla nami a odtiaľ do Barwinku Poliakmi. V Krajnej Poľane bude náš zprav. orgán a v Barwinku poľský orgán. Vysunutému zprav. orgánovi dodá zprávy styčný dôstojník. Vysunutí orgánovia si len zrpávy vzájomne pri osobnom styku vymenia, telefón slúži len na dohovorenie schôdze heslom. Telefónna linka a vysunutí orgánovia započnú činnosť 30. 4. 1946 od 11.00 hodiny nášho času. Na návrh plk. Hermana bolo dohodnuté vzájomné rešpektovanie štátnych hraníc voj. jednotkami obojstranne. V prípade, že z dôvodu boja hranice predsa budú prekročené musí byť príslušná voj. jednotka vráte-

ná na svoje štát. územie a s prípadnými zajatcami UPA, tam, kde si bude priať. Výdavky spojené s prípadnou prepravou hranicu prekročivšej jednotky hradí ten štát, ktorého jednotka hranicu prekročil. Dorozumievacie a poznávacie znamenia počas bojov na hranici vysunutých našich a poľských vojakov budú dohodnuté na budúcej schôdzke dňa 6. 5. 1946. Podľa informácií poľských delegátov bandám UPA v Poľsku velí nemecký generál, ktorý mal svoj štáb v obci Wola Michowa, kde toho času podľa údajov delegátov majú byť poľské jednotky. Podľa nami získaných zpráav je pravdepodobné, že zpráva o tom, že by v tomto priestore bolo poľské vojsko nezakladá sa na pravde, lebo do tohto priestoru sústreďujú sa všetky bandy UPA. Jednanie bolo ukončené o 14.00 hodine, bez písania zápisnice a bolo v priateľskom duchu vedené a zakončené. Napokon hlásim, že podrobné zprávy o jednaní predložím spísané vo forme úradného záznamu obratom.

Bratislava, 27. apríla 1946.

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.

[174]

Styčný dôstojník HVNB
pri veliteľstve Ocel.

Humenné,
27. apríla 1946.
T a j n é

Situačná zpráva čís. 1.

1./ Jednotky poľského vládneho vojska začnú rozsiahle vojenské operácie proti bandám UPA dňa 15. mája 1946. Takto sa vyslovili predstavitelia poľského Min.[isterstva] nár.[odnej] obrany na porade konanej 26. 4. 1946 na stanici NB Krajná Poľana.

2./ Dňa 27. 4. 1946 mal plk. Heřman poradu s predstaviteľmi ČA v Užhorode, podľa ktorej sa voj. operácií proti bandám UPA zúčastnia aj ruské vojská.

3./ Konečná porada medzi predstaviteľmi ČSR, SSSR a Poľska má byť podľa informácií získaných od plk. Heřmana dňa 6. mája 1946 v Moravskej Ostrave, kde sa majú dohodnúť všetky podrobnosti spoločnej akcie.¹ Podľa predbežných zpráav, začne ČA ofenzívne operácie po prekročení rieky San smerom k hraniciam ČSR, Poľské vojská od západu na východ medzi hranicami ČSR a riekou San. Z toho vyplýva, že tlupy sa po väčšine budú snažiť pred tlakom unikať na naše územie. Preto aj také

rozsiahle a dôkladné prípravy z našej strany, vyjadrené v operačnom rozkaze vel. Oceľ čís. 6, ktorý v odpise predkladám.¹

4./ Plk. Heřman predvída ťažké boje vlastnej obrany s tlupami UPA. Preto sa mi nepodarilo presadiť odoslať domov ani košickú odbočku školy, o Trenč.[ianskych] Tepliciach a Ban.[skej] Bystrici ani nehovoriac. Tieto školy musia byť teda z výcviku a učenia vysadené až do úplného skončenia akcií. Pohotovostné oddiely Bardejov, Prešov, Michalovce a Humenné budú tvoriť pohyblivé zálohy, budú však v mierových posádkach a môžu nerušene pokračovať vo výcviku a vyučovaní.

5./ Pokiaľ ide o strážmajstrov odvelených sem v civilnom obleku, z týchto jednu časť použijem za veliteľov dočasných poľných staníc NB, ktoré budú tvoriť kordón za pásmom obrany /viď môj rozkaz čís. 1700-6 zprav./1946, ktorý predkladám ako hlásenie/, druhá časť bude zaradená ako zpravodajské orgány na najexponovanejších stanicích NB v tyle operačného priestoru. Takto som sa dohodnul s predstaviteľom HSOBZ na dnešnej porade. Smernice pre túto /zpravodajskú/ činnosť sme vydali s OBZ vel. Oceľ pre všetky stanice NB /jeden exemplár predložím/.

6./ Nakoľko podľa všetkých náznakov akcie potrvajú asi do konca júna, dokedy budú musieť tu zostať i školy košická a trenčiansko-teplická a pohot. oddiel Ban. Bystrica, aby sa tým nestrácal čas vo výcviku, navrhujem nasledovné riešenie: odprezentovať k uvedeným školám a pohot. oddielu rovnaký počet nových frekventantov a nimi vystriedať nateraz zasadených príslušníkov NB. Títo by sa mohli vrátiť domov, do skončenia tunajších akcií boli by pravdepodobne vyradení na stanice NB a na ich miesto by potom nastúpili do škôl teraz odprezentovaní po skončení ich poslania tu na východe. Samozrejme, že by sem museli prísť vybavení tak ako do poľa a s príslušným počtom veliteľov.

7./ V prípade nutnosti použitia pohotovostných oddielov ako motorizovaných záloh, môžem nateraz s počtami vozidiel, aké sú mi k dispozícii rýchle disponovať len s pohotovostnými oddielmi Bardejov, Prešov, Humenné a Michalovce. K počtu vozidiel počítam vozidlá týchto oddielov, 3 došlé autokary, mnou odvelené auto Gazz OVNB I. Košice a sanitné auto pohot. odd. II Košice. Aby som mohol súčasne disponovať i s košickou školou, potreboval by som ešte dopravné prostriedky pre 100 mužov i s príslušným počtom vodičov.

Dostane: HVNB a Pov. vnútra VI. odbor.

Styčný dôstojník:
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Pozri dokument č. 197.

² V archívnom zväzku dokument neobsahoval prílohy.

Veliteľstvo „Oceľ-6“. SV. 27. apríla 1946.

Č. (...) / Taj. zprav. 1946.

Vec: Prehľad činnosti a situácie
na východnom Slovensku –
hlásenie.

Ministerstvo národnej obrany,
Hlavná zpráva OBZ.

Príloha: 1

P r a h a .

Situácia o bandách UPA:

Začiatok prechodu štátnych hraníc bandami UPA na československom území bolo zistené dňa 6. apríla 1946. Od tohto dáta prenikaly skupiny UPA cez československo-poľskú hranicu a brázdili horskými masívmi na východnom Slovensku.

Celkom tu išlo o 3 väčšie skupiny, ktoré boli v horskom teréne rozčlenené. Ich postup s poznamenaným dátumom je vyznačený na pripojenej aleáte.¹ Taktiež sú vyznačené aj ich približné počty.

Prvá skupina, ktorá prekročila dňa 6. apríla 1946 československo-poľské hranice, na oleáte vyznačená červene, počíta asi 450 – 500 mužov.

Druhá skupina, ktorá prekročila štátne hranice a objavila sa v obci Benedikovce² dňa 9. apríla 1946, počítala asi 300 – 400 mužov. Na oleáte táto skupina a jej postup je zaznačený farbou zelenou.

Tretia skupina objavila sa v obci Nová Sedlica dňa 18. apríla 1946, počítala asi 100 mužov. Na oleáte je zaznačená modrým tušom.

Ďalšia skupina, ktorá prekročila štátne hranice dňa 7. apríla 1946 asi o 17.00 hod. zostúpila z južných svahov Magury do obce Ňagov, okres Medzilaborce, a tohože dňa vydala sa na spätnú cestu do Poľska. Jej počet nebol presne zistený, odhaduje sa však viac ako 50 mužov.

Úlohou bánd UPA bolo terorizovať príslušníkov židovského náboženstva a prívržencov komunistickej politickej strany. Ich činnosť bola po väčšine propagačná. Propagandu rozširovaly prednáškami, nahováraním jednotlivcov proti štátnej činnosti, ďalej letákami rôzneho protištátneho obsahu. Obsah letákov bol vždy písaný v duchu antikomunistickom, antižidovskom a protisovietskom.³

Rozširované letáky, ktoré boli cyklostylované dosiaľ boli zistené tri druhy. Prvé boli zostavené vo forme vyhlášky v jazyku slovenskom a rozmnožované na štvrt' archu kancelárskeho papiera. Druhé boli zostavené vo forme deklarácie v jazyku českom a tretie ako hore spomenuté ale v jazyku ukrajinskom.

Morálny stav a disciplína u bánd UPA je veľmi dobrá. Príslušníci bánd majú nemecký výcvik, nemecké velenie a tiež rozkazy vydávajú v nemeckej reči. /Velitelia navzájom medzi sebou/.

Složenie bánd UPA je rôzne a prevažná väčšina mužstva sú národnosti ukrajinskej, na druhom mieste sú zastúpení Poliáci, ďalej sú Nemci, Maďari a jesto v menšom počte medzi nimi i Slováci a sudetskí Nemci, ktorí sa vydávajú za Čechov. Všetci do ukončenia vojny boli príslušníkmi rôznych nemeckých jednotiek, pohotovostných oddielov, ktorí bojovali proti sovietskym a československým partizánom a terén na východnom Slovensku veľmi dobre poznajú. Toho času z obavy pred trestom boja sa navrátiť do svojich domovov.

Bandy organizované sú v prápory /kurín-y/, ktoré majú rôzne počty, podľa počtu rôt /sotín/. Jedna sotina skladá sa z čiat a počíta 160 mužov. Čata má 4 roje, roj 10 mužov. Každý veliteľ ma svoje krycie meno, podobne aj každá jednotka má krycie meno a spravidla zhoduje sa s krycím menom ich veliteľa. Práporu velí vyšší dôstojník. Mimo toho majú organizovanú sanitnú službu, zásobováciu, propagačnú službu a etapné jednotky. Etapnými jednotkami sú: služba bezpečia /vojenské politické spravodajstvo, ktoré chráni jednotky UPA zvonku/. Ďalej majú staničníkov /proviantných/, ktorých nechávajú v určitom priestore s úlohou vykupovať alebo iným spôsobom získať proviant a tento pripraviť stanoveným termínom, kedy bandy UPA tým miestom majú prechádzať. Každá bojová jednotka má pridelený svoj bojový rajón. V rajóne sa zdržujú niekoľko mesiacov, potom sa menia /rajóny, zvlášť v Poľsku, bandy UPA majú presne vymedzené/.

Výzbroj je rôzna. Skladá sa hlavne zo zbraní bývalých nemeckých, ruských, poľských, maďarských a československých. Zbrane sú pomerne dobré a tieto si udržujú v dobrom stave. Majú nedostatok streliva. Z ťažkých zbraní majú TG a mínomety.

Výstroj je rôzna, avšak prevažne nemecká uniforma. Súčiastky odevu majú miešane a vypadajú polovojensky.

Ako platidlá okrem československých korún majú poľské zloty, ruské ruble a doláre.

Miestne obyvateľstvo pri príchode väčších bánd UPA do obcí je zstrašené a chová sa lojálne k príslušníkom bánd. Sú prípady, že obyvatelia bandy podporujú. V prevažnej väčšine prostý človek z dediny na ich propagandu naletí a im veria.

Situácia vlastných jednotiek:

Nástup a postup vlastných jednotiek až do dnešného dňa vid' príloženú aleátu.

Situácia obranno-zpravodajská:

Jednotky ZPÚ vykonávaly obranno-zpravodajskú službu za veľmi ťažkých okolností. Nemali dostatok OBZ pracovníkov a materiálne celá skupina bola nedostatočne vybavená. Prednosta nedisponoval ani jedným vozidlom.

Dňa 15. apríla 1946 presunulo sa oddelenie OBZ VIII. sboru do Prešova s týmto obsadením: škpt. pech. Štefan Nosko, čet. asp. Kmeť Milan, čet. asp. Haščič Vladimír, civ. zam. Mikula Ján, civ. zam. Bačko Imrich a pisár. Oddelenie nemalo ani jedného dopravného prostriedku. Hneď prvý deň zbiehali sa rôzne a často premrštené zprávy o počte benderovských skupín, a ich pohyboch, avšak oddelenie ako také bolo (...) pri plnení požiadavkou veliteľa pluku a pri ich vyhodnocovaní, lebo nebolo prostriedku ako si zprávy preveriť a doplniť. Aby oddelenie dostávalo predsa nejaké zprávy o brázdení benderovských tlup po východnom Slovensku rozhodol sa preto prednosta rozposlať ašpirantov a civilného zamestnanca Bačku do jednotlivých pohraničných okresov vlakom, s presne vymedzenými úlohami. Dňom 16. apríla 1946 večer začali tieto orgány pracovať v pridelených úsekoch. Súčasne prosil som o posilu OBZ orgánov a materiálne vybavenie: autami, paušálom a cigaretami. Táto pomoc prišla avšak už hodne neskoro. Veliteľ kládol požiadavok zprávm, avšak novoprišlé a do situácie nezasvätené orgány OBZ nemohly správne zhodnocovať získané zprávy a samotné oddelenie OBZ celku nemohlo získané zprávy pre nedostatok dopravných prostriedkov a personálu preveriť a správne vyhodnotiť.

Od prvého počiatku až doposiaľ prednosta oddelenia je v úzkom kontakte s veliteľom celku a informoval ho o každej zpráve, ktorú získal. Odpisy všetkých dialnopisov nachodia sa založené u náčelníka celku.

Za takýchto okolností veliteľ bol prinútený rozhodovať sa viesť operácie /prečesávanie lesov frontálne/ a tak vytlačiť vtrhnuvšie bandy z nášho územia. Podotýkam, že k tomuto rozhodnutiu došlo preto, lebo veliteľ nemal motorových vozidiel na prevoz mužstva pre prípadné obklúčenie a zničenie nepriateľa a za druhé nemal naporúdzi presných zprávm.

Po príchode dôstojníkov HSOBZ a OBOBZ a po materiálnom vybavení obranno-zpravodajská činnosť sa usmernila.

Toho času disponujem ako personálom, tak aj materiálom v dostatočnom množstve a čas do 15. mája 1946⁴ môžem za týchto okolností dôkladne využiť na presné spracovanie celého východného Slovenska.

Spolupráca s SNB, OBR, FS je tak isto toho času usmernená. Všetky tieto složky po stránke obranno-zpravodajskej spolupracujú s orgánmi OBZ.

Tieto predpoklady zaručujú, že zpravodajská činnosť na východnom Slovensku bude pružná a presná.

ABS Praha, f. 302-142-6.

¹ Prílohy dokumentu sa nepublikujú.

² V súčasnosti Beňadikovce.

³ Porovnaj s obsahom letákov UPA publikovaných v IV. časti.

⁴ Uvedeného dňa mala začať poľská ofenzíva proti jednotkám UPA v juhovýchodnom Poľsku, ako o tom informovali poľskí predstavitelia na spoločných rokovaníach s delegáciou plk. J. Heřmana 26. apríla 1946 v Krajnej Poľane. Pozri dokumenty č. 172 – 173.

[176]

VELITELSTVÍ 3. OBLASTI

Brno, 8. červenec 1946.

Štáb – 5. oddělení

Věc: Benderovci – poznatky

Ministerstvo národní obrany

Příloha: 1.

hl. št. / 5. odděl.

P r a h a

Slovenskými orgány byla nám předána skupina Benderovců, kteří byli na Slovensku z části zajati, z části se dobrovolně čs. vojenským jednotkám vzdali.

Ze skupiny byli 2 národnosti ukrajinské, zbytek němečtí zajatci, kteří uprchli ze zajateckých táborů RA.

Výsledkem těchto osob byly zjištěny tyto podrobnosti:

Benderovci ukrajinské národnosti vypovídají, že do organizace se dostali asi v březnu 1946 a to tak, že dříve organisovaní Benderovci přišli do jejich příbytků a vyzvali je, aby šli s nimi. Byli zařazeni do skupiny, kterou tvořilo asi 35 osob. Počátkem dubna t.r. se soustředili na slovenské hranici severně Košic, v síle asi 490 mužů – 3 setniny. Po překročení hranice ze 6. na 7. dubna 1946 dostali se až 8 km od Košic. Jeden z vyslýchaných Benderovců, Štefan Šatinski,¹ byl 16. 4. 1946 poblíž Humenného zajat čsl. vojskem. Velitelem jeho setniny byl Šohaj,² rovněž Ukrajinec, asi 22 roků stár.

Průměrné stáří členů bandy je 30 roků.

Pokud se týče výzbroje, byli vyzbrojeni německými a ruskými kulomety, ručními granáty a dle doslechu vyslýchaného, prý měli k dispozici několik děl. Střeliva měli dostatek. Sám vyslýchaný měl 150 nábojů do pušky a 300 až 350 nábojů do kulometu.

Každá četa měla 4 – 5 kulometů, ruských nebo německých. Ústroj byla složena z částí německých, polských a slovenských vojenských uniforem. Velitelé nebyli označeni a každý se nazýval komandýr. A to komandýr rojový /10 lidí/, četový /30 lidí/ a setník.

Motorová vozidla neměli, pouze koně. Bylo-li zapotřebí potahů, přibírali civilní příprže. U každé setniny byli zařazeni 3 vojenští policisté. Kromě toho mají Benderovci organisovanou civilní tajnou policii, jejíž členové se pohybují mezi obyvatelstvem a mají úkol do určité míry zpravodajský. Účel vstupu na území Slovenska byl prý, jak vyslýchaný udal, podle prohlášení setníka Karmeluka, dokázati obyvatelstvu, že Benderovci nejsou bandité, jak o nich tvrdí Rusi a Poláci. Setník též prohlásil, že na území ČSR se zdrží 10 až 14 dní a že nesmí se nikde nic brát a loupit, ani dopouštět násilí. Narazí-li na čsl. armádu, měli bez boje ustoupit. Potřebné věci, jako potraviny, měli si opatřovat nákupem. Peníze by jim vydával setník Karmeluk. Vyslýchaný též udal, že je mu znám případ, kdy na účet Benderovců skupina 6 Ukrajinců loupila a zabila 2 osoby. Pachatelé byli benderovskou policií vypátráni a oběšeni. Poměr civilního obyvatelstva byl velmi dobrý, hlavně z toho důvodu, že měli zakázáno rabovat. V jednotkách Benderovců jsou však též elementy loupeživé, štítící se řádné práce. Tyto živly rekrutují se hlavně z uprchlých něm. vál.[ečných] zajatců, Poláků, Slováků a příslušníků AK. Tato součást stává se postupem času početně silnější, zvláště přílivem uprchlých zajatců – Nemců.

Výslechem 5 německých zajatců, kteří prchli ze dvou zajateckých táborů ve východní Haliči, bylo zjištěno, že od září 1945 do dubna 1946 uprchlo z uvedených táborů celkem asi 100 zajatců z celkového počtu 400. Z toho bylo 60 zajatců opět chyceno. Zajatí Benderovci – Němci vypovídali, že byli slovenským obyvatelstvem velmi vlídně přijati, poskytnuto jim přístřeší a jídlo. Bylo jim obyvatelstvem doporučováno, aby se přihlásili slovenským úřadům, že si v táborech odpracují 3 měsíce a budou odvezeni do Německa.

Benderovci jsou většinou Ukrajinci a jsou politicky zaměřeni proti sovětskému Rusku a nynější levicové vládě v Polsku. Bandy jsou vojensky organizovány, a pokud možno u band mluví o kázni – jsou dosti ukázněny. Prostřednictvím svých důvěrníků a teroru podřizují si v širokém měřítku obyvatelstvo v průmyslském prostoru. Rovněž je v bandách mnoho Poláků příslušníků AK, kteří se snaží přejítí naším územím na západ.

Dostane: MNO – 5 odd. hl. št. jako hlášení.
V.,VI. sbor – 5 odd., 3., 7., 8., 9. div. – 5 odd. k informaci
svých velitelů. Zem.[ské] vel. SNB Brno a Okres.[né] SNB
Vsetín na vědomí.

Přednosta oddělení:
mjr.gšt. Zdeněk Andreis

ABS Praha, f. 307-60-1.

¹ Příloha dokumentu – protokol výsluchu Štefana Šatinského – sa publikuje ako dokument č. 177. Meno druhého zajatého príslušníka UPA sa doposiaľ nepodarilo zistiť.

² Zrejme „Šuhaj“.

[177]

Mor. Ostrava, 22. 6. 1946

PROTOKOL

sepsány dne: dnešního dne 1946 v Mor.[avské] Ostravě
s panem: Štefanem Š a t i n s k y m
Věc: Benderovci

Vyslýchaný byl napomenut, aby vypovídal pravdivě tak, aby své
výpovědi mohl i před soudem odpřisáhnout

Generalie:

Narodil se: 8. 1. 1914

Príslušný: dtto

Náboženství: recko-katolík

Vzdělání: 4 obecné

Trestán: nebyl

Voj. hodnosti: vojin polské armády

Branný poměr: v záloze

Datum posledního povýšení:

Vyznamenán: nebyl

Poslední zaměstnání: rolník

Poslední bydliště: Lacko cis. 153, okr. Dobromil

Místo narození: Lacko,
okr. Dobromil,¹ Ukrajina

Národnost: ukrajinská

Stav a děti: ženatý, 3 děti

Znalost řeči: ukrajinský,
část.[očne] polský

Majetek: nema

Stav. skupina: pěchota

Abs. voj. akad. (u zál.

školu na důst. v zál. a kde):

Místo služeb, přidělení: 5.

pěší pluk

K věci:

K benderovcům dostal jsem se asi v březnu 1946, kdy k nám do vesnice přišla skupina benderovců, ke mne do domu dostavili se 3 ozbrojeni, puškami a automaty a přinutili mně, abych s nimi odešel do lesu. Jezte jsem měl bolavou nohu a z tohoto důvodu měl jsem měsíc odklad již od ruské voj. komise, pustili mně benderovci domů do doby, než se mi noha zahojí. Ovšem s příkazem, že nesmím nic prozradit ani utéci, ježto by mi jinak postříleli ženu i děti. Asi po měsíci přišli pro mne opět a musel jsem s nimi odejít. Náš oddíl tvořil skupinu asi 35 lidí. Nějaký čas zůstal jsem v prostoru poblíž naší dědiny, zbraň jsem v té době žádnou nedostal. Chodil jsem do svého domu za ženou se stravovati, někdy chodili se mnou i ostatní. Později teprve, když jsme se stáhli dále, obdržel jsem zbraň, stále však jsme tvořili stejně silnou skupinu. V dubnu jsme se soustředili na slovenské hranici, v síle asi 3 setnin po 130 lidech a v prostoru někde severně od Košíc, přesné místo udati nemohu, překročili slovenskou hranici a dostali jsme se podle vyprávění ostatních až asi na 8 km od Košic. Hranice jsme přešli v noci ze 6. na 7. dubna a dne 16. dubna byl jsem poblíž Humenného zajat slovenským vojskem. Velitelem mé setniny byl setník K a r m e l u k, Ukrajinec, ve stáří asi 32 let. Velitelem čtyry byl Š o h a j, rovněž Ukrajinec, ve stáří asi 20 až 23 let. Průměrné stáří našich příslušníků bylo asi 30 let. Byli tam též 40-ti letí, těch však bylo málo. Nejnížší věková hranice byla asi 20 let, jeden tam byl 16-ti lety. Pokud se výzbroje týče, měli jsme výzbroj jednak německou, jednak ruskou a to pušky, automaty, kulomety, ruční granátomety a dle doslechu byly prý i děla k dispozici, tyto jsem však neviděl. Pokud se střeliva týče, bylo tohoto dostatek, já sám jsem měl 150 nábojů pro pušku a 300 až 350 pro kulomet. V čtetě byly 4 až 5 kulometů. Ruských i německých. Organizačně jsou u každé setniny zařazeni 3 voj. policisté a kromě toho mají benderovci organizovanou tanou civilní policii, která je roztroušena po dědinách. Tato policie měla při pohybech skupiny, resp. naší setniny úkol do určité míry zpravodajský, a to spíše se vztahem k civilnímu obyvatelstvu a k území. Nežli k příslušníkům naší setniny. Účel našeho vniku na Slovensko byl dle prohlášení našeho setníka Karmeluka dokázati, že naše skupiny nejsou bandité, kteří rabují, jak to o nás tvrdili Poláci a Rusi. Prohlásil též, že překročíme československou hranici a že se na Slovensku zdržíme nejdéle 10 až 14 dnů. Při tom nám zakázal, že nesmíme nikde nic brát, nikde se dopouštět násilí, chceme-li si něco koupiti, máme přijít k němu, že nám dá peníze a narazíme-li na slovenské vojsko, máme bez boje ustoupiti. Je mně znám též případ, že skupina 6 Ukrajinců a Poláků rabovala na účet Benderovců, přičemž zabili asi 2 osoby. Po udání benderovské policii, byly pachatelé vypátráni a jed-

nak pověšeni, jednak těžce dobiti. Já sám jsem byl zajat slovenským vojskem při léčce, při níž jsme byli slovenským vojskem obklíčeni.

Pokud se týče oblečení, měli jsme částečně německé, slovenské a polské uniformy vojenské. Velitelé byli bez označení, každý se nazýval prostě komandýr, a to velitel rojový /10 lidí/, četový /30 lidí/ a velitel setniny pak setník. Motorová vozidla jsme žádná neměli, pouze koně a bylo-li zapotřebí přibírali jsme civilní příprže.

Poměr k civilnímu obyvatelstvu byl celkem dobrý, hlavně z toho důvodu, že jsme měli zakázáno rabovat a obyvatelstvu nějak škoditi.

ABS Praha, f. 307-60-1.

¹ Dobromyl' (juhovýchodne od Ľvova) pri poľských hraniciach.

Частина IV.

**ПОВСТАНСЬКИЙ
ПРОПАГАНДИВНИЙ МАТЕРІАЛ ТА ЗВІТИ
ВІДДІЛІВ УПА З ДРУГОГО РЕЙДУ
ПО СЛОВАЧЧИНІ**

Časť IV.

**POVSTALECKÝ
PROPAGANDISTICKÝ MATERIÁL A HLÁSENIA
ODDIELOV UPA Z DRUHÉHO REJDU
PO SLOVENSKU**

Part IV.

**THE INSURGENT'S
PROPAGANDA MATERIAL AND THE REPORTS
OF THE UPA UNITS FROM THE SECOND RAID
IN SLOVAKIA**

[178]

KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA

SEKRETARIÁT ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU
PRAHA I., PŘÍKOPY 33 * TELEFON 22951
V PRAZE, dne 17. dubna 1946.

Soudruh
Klement G o t t w a l d¹
náměstek předsedy vlády
Praha III.

Vážený soudruhu,
z příkazu s. Slánského² posílám Ti v příloze vyhlášku benderovců
pro Tvoji informaci.

Práci čest!
[nečitelný podpis]

Příloha:

Utlačené národy spojte sa do boja
proti bolševickým imperialistom!

Sloboda národom!
Sloboda jednotlivcovi!

VYHLÁŠKA

Upozorňujeme Vás, že my ukrajinskí povstalci, prišli sme k Vám, aby rieknúť Vám slovo pravdy pre hrobáry slobody národov a jednotlivca – bolševických imperialistov. K Vám prišli sme, ako hostia a nie ako vrahovia. My bojujeme proti tomu vrahovi, ktorý aj nad Vašou Vlastou zatisňuje okupantské zotročenie. Preto nevystupujte proti nám a presvedčite k tomu všetkých Vašich priateľov. Neuposluchnite nákazov stalinských komisárov, ktorí chcú Vás násiliť proti ukrajinským povstalcom. Sabotujte nákazy bolševických komisárov a jich agentov. Tým sa pričinite do suverenity Vašej Vlasti. Pomahajte čím môžete ukrajinským povstalcom – ktorí bojujú proti okupácii bolševickej.

Smrť bolševickým tyranom!

UKRAJINSKÍ POVSTALCI

NA ČR Praha, f. 100/24, zv. 47, a. j. 861.

¹ Klement Gottwald (1896 – 1953) – československý komunistický politik (v KSČ od roku 1921, na čele strany od roku 1929) a prvý komunistický prezident ČSR. V roku 1939 emigroval do ZSSR a neskôr stál na čele zahraničného

(moskovského) vedenia KSČ. V apríli 1945 bol menovaný za podpredsedu československej vlády a predsedu Národného frontu. Po víťazstve KSČ v májových voľbách 1946 sa stal predsedom vlády. Po komunistickom prevrate vo februári 1948 a po abdikácii prezidenta E. Beneša bol 14. júna 1948 zvolený do funkcie prezidenta ČSR, ktorú vykonával do svojej smrti 14. marca 1953.

² Rudolf Slánský (1901 – 1952) – československý komunistický politik (v KSČ od roku 1921), dlhoročný člen ÚV KSČ a generálny tajomník ÚV KSČ v rokoch 1945 – 1951. Po februárovom komunistickom prevrate v ČSR v roku 1948 sa podieľal na likvidácii politickej opozície v krajine až sa sám stal terčom vlastnej strany. Roku 1951 bol zbavený funkcií, zatknutý, obvinený z organizácie protištátného sprisahania a vo vykonštruovanom procese odsúdený a v roku 1952 aj popravený. Bol rehabilitovaný súdom v roku 1963 a komunistickou stranou v roku 1968.

[179]

Sloboda národom! Sloboda jednotlivcovi! Smrť tyranstvu!

Č e s k o – s l o v e n s k ý m v o j a k o m !

Č E S I ! S L O V Á C I ! V O J A C I !

Nedáľeko od Vás dejú sa strašné vecí. Mnoho divízií poľského a bolševického vojska i polície vyháňa ukrajinské obyvateľstvo z dedín; drancuje jeho majetok, páli domy, hádže detí do ohňa. Vydrancované, vyhnané, biedne, nešťastné obyvateľstvo vyvážajú v zime za strašných mrazov, ako dobytok do vyhnanstva.

Každý humánný človek, vidiac neslýchané v dejinách ľudstva poľsko-bolševické ľudožrúťstvo, páchané na mierumilovnom ukrajinskom obyvateľstve, obratí sa s hrôzou a vola po p o m s t e !

My, ukrajinskí Povstalci, začali sme boj so zbraňou v ruke na obranu svojho národa, na obranu ľudského práva a života. Nedopustíme aby poľsko-bolševické bandy a vojsko drancovali a beztriestne mordovali našich ľudí a vyhánali z rodnej zeme. Budeme sa brániť všetkými jestvujúcimi prostriedkami proti poľsko-bolševickej červeným ľudožrútom, ktorí napodobňujú a pokračujú v hanebnej „vyhladzovacej“ práci vraha Hitlera.

Dediny, kde vydrancujú a vyženú našich otcov z rodných chát – aby ľudožrúti z našej práce nemali úžitok a aby sme zaprotestovali pred svetom i dejinami proti tým strašným zločinom aké konajú na našom národe červení moskovskí tyrani a ich poľskí prisluhovači – sú našimi vlastnými rukami pálené.

Č e s i a S l o v á c i ! Keď budete stáť na svojich hraniciach v Karpátach, z ich hrebeňov uvidíte, ako každú noc horia domy, ba celé dediny na priestore 800 km od karpatských hrebeňov po nižný tok rieky Buh. Podívajcie sa, ako tam poľsko-bolševické vojsko vyhŕňajú na sneh a mráz ľudí a mordujú ich, ako tam starci, ženy a deti utekajú po lesoch v treskúcej zime, aby si zachránili holé životy, je to horšie ako za tatárskej pohromy.

Také brutálne násilie, ako masové vraždy pokojného obyvateľstva, uväzňovania, odstrelovania, vyvážanie na Sibír a na ostrovy severného ľadového oceánu, vyhnanstvo do koncentračných táborov, drancovanie a teror deje sa dnes v celej Ukrajine!

Nech to bude výstrahou všetkým národom, ktorí ešte nepoznajú bolševickú praktiku zblízka.

Pamätajte, že taký istý strašný osud čaká v budúcnosti i Vaše národy len čo sa bolševické jarmo nad Vami upevní. Moskovskí bolševickí imperialisti taký osud pripravujú celej Európe. Preto dnes prvou povinnosťou všetkých slobodymilovných skutočne demokratických národov je: postaviť sa spoločne do obrany a boja proti nebezpečeniu nového červeného – fašistického totálneho tyranstva, aké nesie celému svetu moskovský imperializmus.

Ukrajinský národ bol prvou obeťou moskovského červeného fašizmu a prvý sa postavil do boja proti nemu. Dnes celá Ukrajina a s ňou všetky krajiny veľikánskeho väzenia národov SSSR horia v ohni revolučného povstaleckého boja nevídaných rozmerov. V ohni boja tvorí sa spoločný osloboditeľský front všetkých národov zotročených a aj ohrozených bolševickým tyranstvom.

Ukrajina vola aj Vás, naši bratia – susedia do boja za tú veľkú a svätú vec!

V o j a c i č e s k o – s l o v e n s k e j a r m á d y !

Ste vojakmi, ale máte ľudské srdce a svedomie. My vieme, že Vy, Česi a Slováci, ste synovia kultúrnych a skutočne demokratických, politicky veľmi zreých národov, preto sme presvedčení, že sa postavíte spoločne s nami proti bolševicko-poľskému barbarstvu a ľudozrúctvu.

Keď ste čestní ľudia, keď ste demokrati, nepočúvajte bolševickej lži-vej propagandy, nepočúvajte tých, ktorí vychvaľujú červenú diktatúru a kážu Vám bojovať proti Ukrajincom. Neuposlúchnite ich, ale pomáhajte srdcom a skutkom ukrajinskému národu v jeho nešťastí a v jeho hrdinskom boji.

My, Ukrajinci, sme Vaši najbližší susedia a bratia. Sme jednej slovan-skej krvi, máme rovnaké ideály, sme rovnako slobodymilovní, demokratického presvedčenia.

Preto v ničom nepomáhajte nepriateľom a hrobárom slobody človeka, ale pomáhajte jej obranou!

Pamätajte, že my, Ukrajinskí Povstalcí, bojujeme za najvyššie a najšľachetnejšie ľudské ideály slobody, bratstva a rovnoprávnosti všetkých národov, že bojujeme za národné a sociálne oslobodenie, rovnosť a spravodlivosť každého národa a človeka. Za tie ideály prelievali sme krv celé tri roky v boji proti nemeckej okupácii – a teraz pokračujeme v boji za tie isté ideály proti okupácii bolševickej.

Preto nebojujte proti ukrajinským povstalcom, nestrieľajte na nás – ale spoľčujte sa s nami a pomáhajte nám. Tým urobíte veľkú službu aj svojej Vlasti, ktorá je dnes tiež ohrozená nebezpečím bolševického imperializmu. Dobré si pripomeňte tie dni, keď bolševická armáda drancovala Vaše dediny, vykrádala Vaše domy, znásilňovala Vaše ženy, sestry, zneuctievala Vaše náboženské a kultúrne svätyne... Pripomeňte si tie smutné dni, keď zdivočili Stalinovi odchovanci NKVD bez toho najmenšieho súcitu hnali Vašich bratov do ďalekej Sibíri... Robili to vtedy, keď Vás prišli „o s l o b o d i ť“...! A čo by sa s Vami stalo, keby červená bolševická saranča obsadila Vašu krásnu zem? Spravili by to, čo robia s našimi a všetkými národmi, ktorí nechtiac dostali sa do „kráľovstva satana Stalina“!

Sláva našim slobodymilovným bratom – českým a slovenským demokratom!

Naj žije spolupráca a bratstvo našich národov!

Naj žije slobodný samostatný ukrajinský štát!

Naj žijú slobodne, samostatne štáty všetkých národov v bratskej spolupráci!

Preč s čiernym, hnedým a červeným fašizmom – nepriateľom ľudskej slobody!

Naj žije nový slobodný svet na ruinách hitlerovského a bolševického tyranstva!

Nech žije sloboda, rovnosť, bratstvo a sociálna spravodlivosť všetkých národov a všetkých ľudí!

1946 r.

UKRAJINSKÍ POVSTALCI

NA ČR Praha, f. 100/24, zv. 47, a. j. 861.

DEKLARACE PRUVODU ORGANIZACI UKRAJINSKÝCH NACIONALISTU

po skončení druhého světové války v Evropě.

Z náhody shroucení hanebné paměti německého imperialismu a v souvislosti s ukočením druhé imperialistické války v Evropě, která uzavírá zvláštní dobu dějepisu, a pak v souvislosti s existující skutečností na ukrajinských zemích, která se projevuje brannou válkou nárovních mäs s úžasnou bolševickou okupácií, jako též v souvislosti s objevem nové konstelaci na mezinárodním teréne, která projevuje symptomy nastávající třetí světové války. – Pruvod organizaci ukrajinských nacionalistu /OUN/ po anlyze mezinárodního a vnitřního staru ukrajinského lidu a v úplném vědomí vážnosti stavu, v kterých se nalézal ukrajinský lid a ve vědomí historické zodpovědnosti, kterou bere na sebe – vydává túto svoji deklaraci.

I.

Naše ideovo-politické základy

V ohni naše /OUN/ v šestnáctileté osvobodzovací revoluční války skrytalizovali se, zejména po druhé světové válce, hodnoty, které pro ukrajinský národ staly se absolutními pravdy.

Základní z tech jsou:

1. Idea ukrajinského samostaného souhrnného-suverenního státu, co je přesne označeným pojmem a nemuže býti poměnená žádnými „sovietskými Ukrajinami“ neb jiného druhu expozitury cizího imperialismu.

2. Ukrajinský národ, co je začátkem všech činnosti a koncem všech snáh. Všechny námahy zaříditi ukrajinský národ do druhoradého postavení ohledne takových pojmu jako třída, rasa, sváz národů v dusledku provádí k imperialistické porobě.

3. Politická a vojenská revoluční organizace, co v osvobodzovací době tvoří pater národu a jeho pruvod. Bez takové síly opřené o národ přesnej vyznávané, těžce mluvíti o nacionální a politické zvalosti národu a věřiti v prospěšnost její snáh k vlastní nezávislosti. Jádro ne v pojmenován organizaci, více neb méně uznávané přes svět, nýbrž v obsahu, který ho ukrajinský lid uznáva a osvobodzovační – revoluční pruvod realizuje. Ukrajinské osvobodzovační – revoluční hnutí nebylo a není identickým pojmem s italským fašismem neb německým nacionál-so-

cialismem, neboť tak v teorii jakož v praktice ustavilo sebe v postavení odporce těch doktrín.

4. Nezávislá politika a orientace na vlastní síly. Ne státní národ ve válce za svobodu muže a nezřídka a často musí mít spojencu ale nikoliv – imperialistických opěkunů. Politická skupina, která váže svojí osvobodovací taktiku s politikou cizího státu stává se škodlivou pro národně osvobodovací záležitosti.

5. Revoluční strategie a taktika osvobodovacího boje, která se jediná doposud uspravedlnila v ukrajinské skutečnosti. Všechny snahy ukrajinských a stranových faktorů legálně oportunistickou cestou osvobodovací koncepci ukončili se úplným nezdárem. Revoluční tábor ačkoliv ještě nedosáhl státu přece jenom svými deji a dosahy zřejmě nabližil den zřízení státu a realizuje dnes konsekventně zvolený plán.

6. Progresivní program, který sintetizuje všechny zdravé sociálně nábytky minulého a přítomného a směle určuje organické pro národ direktivy /smernice/ ohledně spořádání nového obsahu státního života a nového beztrždního obecnství.

7. Společná fronta porobených národu proti rusko-bolševickému imperialismu, jako jediné reální mezinárodní činitel a spojenec v osvobodovací válce ukrajinského národu.

8. Mezistátní systém jenž bude vloučovati osvobodné samostatné státy všech národu bez zvláštní supermace velikých států nad malými.

II.

Reasumace druhé evropské světové války.

1. Válka, která vznětila v září 1939 r. a trvala do května 1945 byla prováděná v skutku mezi Anglií a Německem za vladami části světa. Túto válku vyhrála Anglie. Zatím na evropském poli války vyskytly se pomery, které postavily pod otázník vyhranou Anglie. Na místo imperialistického Německa přišla druhá evropská /a asiatická/ imperialistická konkurenční síla, tím více hrozná a nebezpečná, neboť proslula legendou vítězství nad hitlerizmem s ideovo-politickým zbožím, které nachází kupujícího také na vnitřních trzích anglické imperie. Je to nové obrozené Rusko, které na shroucení Německa s prospěchem kapitalizuje svoje vítězství. Proto pro Anglii, válka neukončená, a před ní na celou šíři jeví se otázka třetí evropské války.

2. V té válce na rovine ideovo-politické Anglie protistavila německému totalitarizmu svůj demokratizmus a ve jménu toho demokratizmu přivolala celý svět k válce s Hitlerem. K ní se připojili S.S.A¹ /a druhé národy, které vo znaní Atlantické karte určili svoje účele ve válce. Kvůli vítězství tohoto demokratismu Anglie a spolu s ní S.S.A. všemi prostředky pomohli obroditi se bolševickému Rusku a tím fakticky přivedli k ví-

těžství v Evropě bolševický demokratism, jenž není nic jiného než ruský imperialistický totalis, který je více reakčním a nebezpečným než nemecký, neboť se chytře zastírá hesly demokratického arzenálu. Před Anglií, také dnes stojí úloha konsekventne provést interpretaci samotného pojmu demokracie a pak odbolševisovati Evropu, co znamená zborjnou silou uderiti proti SSSR.

3. Anglie a spolu s ní SSA obránili v té válce svoje zájmy a valčili proti namahom Hitlera tvoriti paneuropský systém t. jm. "nové Evropy" pod hegemonii Berlína. Dnes Stalin likviduje vlivy Anglie a SSA v jednotlivých evropských národech a fakticky připravuje zřízení evropského svazu sovjetských republik pod takovou že drzou jako Hitlerovou hegemonii Moskvy. Obdobne ako Hitler mal Krislinga, Lavala, Háchu a j. taktéž u Stalina Tito, Hroza, Osubka a j. rozdíl jenom v pojmenování a nikoliv v jadre.

4. Válka s nemeckým militarizmom, ačkoliv zakončila se jeho sničením, stovřila základy pro vzrůst a vyvrcholení ruského militarizmu. Protiležne k prvé imperialistické válce, kdy se hodně mluvilo o odzbrojení neb o zmenšení zbrojení, nyní se rozfoukává do velikánských rozměrů vojenské síly a dále se tvoří velikánské až k zubům vyzbrojené armády. Tím způsobem snahy vyloučiti válku jako prostředek vyřizování mezinárodních konfliktů je prázdným tonem, neboť každý imperailism jestli se nalézal na cestě vojenské hyperprodukce směřuje v konsekvenci k válce.

5. Zřízení mezinárodní organizace „Organizace Spojených národů“ nevyřizuje hlavně životných záležitostí národu, protože báse, na kterých se zakládá tá organizace v samém jádře ne jsou zdravé. Oddane zřízení organizace v ruce pouze třech velmocí a též ustivnení /omezenost/ její rozhodnutí způsobem hlasování, což vylučuje ohrožení zajmu, některé z těch třech velmocí, je konečně tvořením monopolního trestu účelem exploatovati asimilovati malé národy, které se nacházejí ve sféře jejich vlivu. My ani na okamžik nepochybujeme, že tá organizace nespolečná úloha, kterou si deklarativne staví.

6. Z toho všeho co se nyní na mezinárodním terenu je vidět, že mnoho základních politických problémů v té válce ještě se nevyřídilo. Veliké ideje staly se hokynářským zbožím na světových trzích a na prostředcích nemeckého teroru a próby změněno pouze firmu. To ještě jednou dovodí, že lidstvo směřuje k nové válce snad ještě více hroznější než dosud.

III.

Imperialistický obličej SSSR.

1. Nejvíce zřetelně projeveným imperialistickým státem na světě je dnes bolševické Rusko. Pod zásterou „stavení socialismu v jedné zemi“

nastoupilo násilné cementování /lepení/ jednotlivých národů SSSR v ? směru tvoření ruského národa, cestou zavedení jedné řeči, kultury, vlastenectví, mesianismu a ekonomického života. Tímto dnes bolševism, toť doopravdy obnovený ruský nacionalism se všeckými nemocenskými imperialistickými symptomy.

2. Ve stavu k vnějšímu světu rusko-bolševický imperialismus projevuje se:

a/ jednostrannou anexí cizích zemí /území Finska, baltické státy a jiné země/ dle historických a strategických principů,

b/ bolševickou „demokratisací“ osvobozených přes rudou armádu evropských zemí, což je defacto přípravou k vloučení jako následovaných svázových republik k moskevské metropolii,

c/ machinací se v cizí vnitřní záležitosti cestou organizací kominternovských profesních spolků a „spolku přátelství s SSSR“, což je právě tvořením nové kolony ve státech, které tíží k centru konkurujících velmocí neb uprostřed samých velmocí,

d/ podnesením reakčních imperialistických ideí panslavismu a pravoslavia, aby na základě slovanského rasismu a religijního centralismu vložit jednotlivé země do orbity svých vlivů,

e/ snahou dosáhnout v mezinárodní organizaci „Sjednaných Národů“ trvalé vedoucí pozice a systémem hlasování a množstvím hlasů vyloučit jakékoliv nežádoucí pro sebe rozhodnutí,

f/ více neb méně normálním rozdělením světa mezi velmoci na zvláštní sféry vlivu.

3. Pomocí spojení s Hitlerem, Stalin nabyl tři evropské státy / Litvu, Lotyšsko a Estonsko / a zvětšil území SSSR na účet jiných třech států / Finsko, Polsko, Rumunsko/. Pomocí spojení s Anglií a USA nabyl terény Německa a Rakouska a silně upevnil své pozice v sedmi evropských státech. Tá zřejmě snaha teritoriálně vzrůstati mluví sama pro sebe.

4. Konkrétní snaha bolševizovat celou Evropu projevuje se bouřící – diversní akcí bolševiků v Řecku, Francii, Belgii, Itálii a v jiných zemích, kde se provádí takovou akci pomocí sociálně rekonstrukce, stavek, změn úřadů /vlád/ a vyzískání pro sebe soudu nad vojenskými zločinci, jakotéž ve vztahu k Španělsku, Portugalsku a j. neutrálních zemí, které Moskva se snaží všemi možnými prostředky vyvrhnout mimo rámec organizovaného evropského života.

5. Dnešní SSSR toť velká vojenská tábora, ve kterém všechno pracuje k zvětšení vojenského potenciálu, cestou delší militarizace země, vyzbrojení, jakotéž vychování občana v duchu imperialistickým.

IV.

Anglicko-sovietské neshodnosti.

1. Anglie byla vždycky proti nejsilnějšímu státu v Evropě. Po shroucení Německa zachvěla se rovnováha sil v Evropě a Rusko vystoupilo jako bezkonkurenční moc se všickými vlastivostmi imperialistického státu.

2. Bolševické Rusko realizuje u sebe a všude ve světě a propaguje svoj sociální ekonomický systém, který diametrálně protiběžný a sebe vylučující ve vztahu k sociálně-ekonomickému systému v Anglii a vůbec na západě. Aktivisace komunistických stran v evropských státech je hroznou výstrahou pro Anglii.

3. Stalinské Rusko každou vojenskou přestavku /pauze/ vyzískuje pro velíkánské zbrojení a tvoření armád, protože teroristickým a exploatatorským systemem bolševického totalitarismu a diktatury donutí 200 mil. občanů pracovat pro následovní vojenské pětiletky. Ani Anglie, SSA kvůli své toleranci stavek, problemu nezamestnanosti a liberální politiky ve vnitřních záležitostech ne budou moci trpěti takového tempa ozbrojení a rychleji nebo později budou nuceně státí před nevyhnutelností války s SSSR.

4. Citlivými místy anglické imperie je v první řadě Středozemské moře a Indie. Dnes stalinská politika všemi prostředky snaží se dostavití se k Středozemskému moři /Jugoslávie a zvláště otázku Terstu, Řecka a Turecka/ a k Indom /prohlášení Molotova na konferencii v San Franciscu./

5. Na druhé straně Angličtí spolu s Amerikány dovedli doposud maximálně vyzískati bolševiku k shroucení svého německého konkurenta jakož pomocí půjček, vojenských dodávaní zbrojení a vojenských materiálu a požívatín uzalezniti Stalina od sebe.

6. Angličtí mají dnes nádeji, že přítomnost bolševiku v Evropě přičiní se k dvojnásobnému procesu: a/ reakci „Osvobozeních“ evropských zemí proti bolševické okupaci, a b/ odbolševismu sovietského občana v dusledku bezprostředního setkání s Evropou.

7. Taktéž bolševici nemohou na delší dobu odkladati válku s buržoáznou kapitalistickými západními velmocí, neboť za první, přivedení k meze nouzi a bezpráví sovětsky občan může odepriti poslušensství /revoluční válka porobených národu/ a za druhé bolševici vědí, že každé ukončení války v demokraticko-buržoázních zemích přivede se sebou hospodářsko-ekonomickou krizi a je nejlepší dobou pro dělaní sociálních revolucí, to znamená je dohodným pozadím pro osvobozovací misie Rudé Armády

8. Dnes formálně ještě existuje mezi západními Alianty a Bolševíky shoda a přátelství, ačkoliv také již zde se projevují malé konflikty /

Polsko, Argentína, Terst/ protože Angloameričany myslují o tom jakým způsobem vyzískati milionovou Rudou Armádu k válce s Japonskem, aneb aby nebyli nuceni válčiti zároveň s Japonskem a SSSR a biti každého zvlášť.

9. Mezinárodní organizace „Sjednocených Národů“ defacto pro Anglii je prostředkem budoucí akce proti SSSR a pro SSSR – je nádej, že ten prostředek stane se tribunou jako ideí ve válce proti buržoásno-kapitalistickým velmocím.

10. My v otázkách sociálně-ekonomických jsme tak proti bolševickému systému jako též proti buržoásno-kapitalistickému. Na možné válce západních aliantu proti SSSR máme tolik zájmu, kolik ona by přinesla ještě jednou šanci porobeným národům osvobodite se od každého imperialismu.

V.

Fornta porobených a ohrožených národů.

1. Snaha bolševiku zříditi sociálně spravedlivý stát a bohatý stát dělníku a sedláku skončilo se s tím, že defacto zřízeno hnoubící systém státního kapitalismu a dělníku a sedláku vrženo v poměry nouzí, exportace a bezpráví. Za účelem udržení v rukov vlády kremlovských hodnotářů začal se v SSR proces tvoření nové panující strany složené ze stalinských špionů, majitelů ordenů, komisářů, politruků a konečně vojenských důstojníků. Dělníku násilně uvázáno k místům práce a pomocí přesprůměrných norm, stachanovštiny a „Sorevnovania“ /soczávody/. V podnikoch úžasně zivobytní nouze a policejního teroru exploatuje se pak otroku. Obdobne se to má se sedláky v kolchozech, kteří za kousek chleba oddělávají otrocké „trudo-dni“ /dni práce/ podél celého roku a v dusledku pořad hladoví.

2. Za všech kedysi v době revoluce, tak za vysokou cenu kupených ideí nezustalo nic. Základní demokratické práva, jak svoboda slova, tisku, spolku neexistují. Všem řídí křemlovská klika pomocí monopolné komunistické strany, což je v dusledku diktaturou strany.

3. Idee sebeurčení a rozdělení národu na samostatní státy, kremlovská vláda proměnila na administrační t. jm. „Svazové republiky“ odebíraje jednotlivým národům veškerá práva. Všecké naposledy uvedené novosti jakéto zřízení komisariátu obrany a zahraniční věci jsou pouze promydlení očí cizincu a zdenacionalizovaných občanů.

4. Z posice „Zřízení socialismu v jedné země“ bolševici přešli úplně na posici ruského nacionalismu. Ruským neb zrusifikovaným imperialistickým elementum odevzdáno a zajišeno řízení všech vedoucích míst ve straně, administraci, v armádě, v prumyslu a jiných odvětvích. Na základě ruské řeči, ruské kultury, vlastenectví, dejespisu, rasismu a mesia-

nismu, bolševici snaží se utvoriti ve všech národu a národnosti, které obývají dnešné SSSR čisté formy novou sovětskou národností, což je de facto nic jiného, než ruská národnost.

5. Zúřivý stalinský imperialism pod zástěrou obrany vlasti, osvobození slovanofilstva a pseudorevoluční frázeologie žene milionové rudé armády k fantomii světové revoluce za účelem zavládnutí nejprv Evropy a pak celého světa zvišuje hustě krvi vojaku a slzy obecnstva svuji šilenou imperialistickou cestu.

6. Před národami SSSR porobenými stalinskou dyktatorskou klikou stoi na čele šir otázka shroucení reakčního protinárodního režimu cestou revoluční války a zřízení samostatných národních státu, zřížených dle etnografického principu a uspořádání mezinárodního pořádku dle principu spravedlné rovnosti a sousedské přátelské spolupráce.

7. Pro nejbližší dobu před porobenými národy SSSR stoi následovne úlohy:

a/ na každém kroku odšifrovati imperialistické a hnobitelské jadro stalinského režimu, a zvláště vysvetliti úlohu komunistické strany jakotéž přednosti panující /vladči/ kliky:

b/ organisovati podzemni skupiny revolucionářu ve všech střediskách sdiferenciovaného života SSSR,

c/ fisicky likvidovati nejvíce dotěrných služelcu a agentu stalinských hodnostárů,

d/ sabotovati všycké inspirované neb inicjované přes stranu NKVD dobrovolné /nenucené/ pujčky, mimonormové práce, stachanovščynu a socsorevnovania /soczávody/,

e/ protidělati celé agitačně-politické práce, kterou vede komunistická strana a vláda v dělnických, kolchosných a školních střediskách,

f/ tovřiti ustřední pruvody revolučně-osvobozovacích organisací v mezích jednotlivých národních středisek,

g/ konsolidovati se s druhými obdobnými podzemně-revolučními organisací za účelem zřízení jeden fronty a zrealizování jedné revoluční strategie a taktiky,

h/ za příkladem Ukrajiny a jiných národu rozvíjeti brannou válku a nenávidenými stalinskými shyralci a parasites vej menu samoobrony národu a provedení všesvazové protistalinské revoluci.

8. Válka porobených národu SSSR bude se provoditi pod revolučními hesly:

– za zničení moskevsko-bolševického imperialism, jenž žene národy k následovným za sebou válkami,

– za shroucení diktatury stalinské kliky,

– za zmenu hnoubícího stalinského systemu a režimu,

- za úplnou demokratisaci veškerého státního a společného života,
- za zřízení nacionálních vlád, povolaných svobodnou vůlí národu,
- za docílení nacionálně-politického sebeurčení a státního odloučení,
- za zřízení spravedlného mezistátního systému, který se bude opírat, /basovat/ na pravém přátelství a spolupráce, pod heslem, „Svoboda narodům a člověku“.

9. K porobeným národům SSSR počítáme také ruský národ. Imperialistické elementy ruského lidu, které šli sloužiti Stalinovi a jeho strannické klice, stali se defacto nepřáteli svého národu, proto že posilují režim, který spovodoval a povoduje mnoho neštěstí samému ruskému lidu, obdobně jak imperialistické hitlerovské elementy německého lidu přivedli svůj národ k tragickému shroucení. Tímto v osvobozovací-revoluční valce proti stalinsko-bolševickému ruskému imperialismu v jedné frontě jdou všechny národy dnešního SSSR, bez rozdílu národností, religie a rasy.

10. Ke frontě porobených národů SSSR připojuje se nová fronta ohrožených národů Střední a Jižní Evropy, které byly „osvobozené“ přes rudou armádu zpod německé okupace. Před těmi národy na celé šíři stojí otázka branné revoluční obrany proti snahám Stalina připojiti se k SSSR. Ze spojení těchto dvou front utvoří se blok porobených a ohrožených národů, co v důsledku svých revolučních dějů spovoduje shroucení svazové trestnice národu a stvoření svobodného života na shroucené stalinské tyranie.

11. Porobené a ohrožené národy a jich osvobozovací-revoluční válka, toť jeden z nejdůležitějších elementů dnešní situace. Zítra a v budoucnosti jejich význam bude vzrůstat ještě více, aby konečně světový systém přetvoriti ve svůj prospěch.

VI.

Stav v Ukrajině.

1. Stalinsko-bolševická okupační politika v Ukrajině projevuje se v následovných směrech:

a/ v politické porobě ukrajinského národu, co v celku shrnuje se k likvidaci veškerých samostatných snáh a k svedení ukrajské otázky k povrchu regionálního a administračního území Ruska,

b/ v kulturní asimilaci, totiž ve snaze nejprv denacionalisovati ukrajsťstvo a pak rusifikovati cestou vnucení ukrajskému národu ruské řeči, kultury, vlatenectví, tradicionalismu, rasismu a mesianismu za účelem převychování národu a stvoření nové sovětské mentalnosti člověka-roboty-otroka,

c/ v hospodářské exploataci, která se projevuje koloniálním stavem Ukrajiny ve vztahu k moskevské metropoli, hrabežnictvím všech statků vyskytujících se na povrchu a uvnitř země, jakotež individuální ex-

placování pracujících Ukrajinců pře přesprilishnou /nadprůměrnou/ práci a nouzový plat,

d/ v policajském teroru, způsobem kolektivní a zvláště rodinné, oficiální zodpovědnosti, přesídlení na Sibir a Kazachstan, zatčení v severních končtáborech, trestnic a rozstřelku, a pak pomocí oblav /honky/ na lidi, šantážu, provokácie, denunciace tlumí a paralizuje snahy narodu osvoboditi se zpod snenavideného jarma /poroby/.

2. V odpovědi na úžasnou bolševickou okupáci ukrajinský národ vede osvobozovací-revoluční boj, který se projevuje:

a/ podzemně-revolučním bojem zorganizovaného národního aktyvu za účelem přípravy a provedení protibolševické nacionální revoluce:

b/ branné-revolucii samoobranu akci ukrajinských povstaleckých skupín, ktoré pomoci sve braně chrání obecnstvo před terorem enka-vedovských zhyralcu a paralizují snahy okupanta realizovati svoji okupační politiku:

c/ všeobecnou vzpurou lidu proti násilnému vnucování bolševických exploatačních a protinárodných socjálne-statních planu a experimentu:

d/ solidárnosti, spolupráci, objetavosti a hrdinstvem všech společných tříd ve válce s krvelačným okupantem.

3. Za ukraiským národem 26 let války s rusko-bolševickým okupantem. Na te hrdinské cestě poněs velikané oběti v lidech a zvláště v vedoucích nacionálně-politických kádřech. Zhynuli z ruk nepřitele vudce národu, lidi vědí, spisovatelé a básnici, zahynuli neb přepadli statisíce nejvíce nacionálně vědomých občanu /krajanu/ zemřeli hladovou smrti miliony sedlaku, dělníku a inteligenci. Veliký účet čeká na své vyrovnání.

4. Zvláště snaží se moskevsko-bolševičti okupanti terorem zničit obecnstvo zapadních uzemí Ukrajiny. Nemá možnosti dostati se so svými otravnými idej k narodu oni vyslali tam tisíce svých agentu, kteří pomoci nejvíce krvavého teroru začali navraceti krajanu na svou bolševickou věru. Avšak obecnstvo, západních uzemí Ukrainy se nezachovalo a nadherne odvuvodňuje svoji nacionalni a politickou zralost. V nerovnom bolu ačkoliv platí velikané oběti, přece smeruje vítězně k cíli.

5. Z ukraiských politických stran které účinkovali dříve na ukraiských zemích nezůstala dnes žádná, buď vyemigrovali a nebo přerušili svoji práci a nebo připojili se k jedné revoluční frontě, která dnes skon-solidovaná vede národ k vítězství.

VII.

Ukraina na mezinárodní konferenci.

1. Snahu ukraiského národu vystoupiti jako suverenni rovnovažný činitel na mezinárodní terene stále paralizovali imperialisti a zejména

bolševické Rusko, které silou shroutilo ukrainskou státní samostatnost a vrhlo Ukrajinu ve stav kolonií.

Dnes na mezinárodní konferenci v San-Franciscu jednohlasně přiznalo Ukrajině právo účastenství v mezinárodním životě a tím zdemaskovalo snahy Moskvy ohledně Ukrajiny, nehledě k tomu, že bolševici pro své vlastní imperialistické prospěchy /množství hlasů/ zaryskovali ukrainským statutem. My však víme, že té rozpočty Moskvy budou bez úspěchu.

Pro nás fakt zůstane faktem Ukrajina je na mezinárodním terénu, nehledě k tomu, které příčiny /původy/ účinkovali při pozvání Ukrajiny do San-Francisca.

2. Avšak jsme co nejrozhodněji proti tomu aby ukrainský národ na mezinárodní konferenci byl zastoupený představitelstvem /delegací/ složené ze stalinsko-bolševických agentů. Jestli vnější politický svět vyznává demokratické principy, to je to největším násilím nad těmi principy a ukrainským národem dupustiti agenturní bolševickou delegaci co jediného představitele našeho národa.

VIII.

Odpověď na bolševické provolání.

Ve válce proti osvobozenkému-revolučnímu hnutí ukrainského národu moskevsko-bolševičtí okupanti postavili a prostředky velikašského propagačního-agitačního aparátu pošířili násedovné lživé /nepravdivé/ námitky na jeho adresu:

a/ nesamostatnost osvobozenké revoluční politiky v minulosti a přítomnosti,

b/ spolupráce s Němci v době německé okupace a německou agenturností dnes,

c/ protinárodnost, fašismus a reakčnost.

2. Od Hetmana Mezepe počínaje přes XVIII, XIX a XX st. Moskva bílá neb červená, vždy špinila osvobozenkou, samostatnickou ukrainskou politiku znamením agenturnosti a prodejnosti, jednou namítali spolupráces s Švedy, pak Poláky, Turky, Angliky, Rakoušany a konečně s Němci. Víme to, že v době posledních minulých stáletí ukrainský národně-osvobozovací politiky byla samostatná a znameno agenturnosti bylo by nutno připsati (...)émukrainským politickým činitelům, kteří se orientovali na Rusko. To neznamená, že nebylo v Ukrajině lidí, kteří byli agenti cizích států, jen že s nimi revoluční tábor zvláště posledních desetilet nic společného neměl, a tím více nemá dnes. Naše osvobozovací-revoluční politika byla a je samostatná, neboť my základně orientujeme sa na vlastní síly.

3. Již v prvních dnech německé okupace ukrainských zemí 1941 r. našel se v podmínkách podzemne-konspirátorské války s Němci celý

revoluční ukrajinský tábor a svojí bezkompromisovou politikou zařadil se do stavu nepřítele německého imperialismu. Bezprostřední příprava k valce s německým okupantem spovodovala masové zatčení a roztržely nejvýznamnějších členů osvobodovacího hnutí. Toto nejen že neoslabilo nepřátelského postavení vůči Němcům nýbrž spovodovalo posíření a intenzivnost branné války. Počínaje s r. 1942 do posledních dnů německé okupace 1944 r. UPA vedla nerovnou krvavou válku s Nemci a tím obrátila obecnost před násilným vývozem do Německa a před úplným rabunkem cleba⁴. My rozhodně proti zařazení nás v jednu řadu všeho druhu vysloužilou /agentu/ německých, kterých koně ne schází v žádném dnešním evropském národě, a také jsme proti dělení nám námitkou německé agenturnosti.

4. My jako hnutí zvolili se uprostřed národu a s národem směřujeme k svému cíli. V našich programových ustanoveních zřetelně řečeno, že my válčíme pro národní vládu, ve které na prvém místě budou postavené zájmy národu. V sociální rekonstrukci směřovati budeme k zřízení beztržního spoločenstva /obecnosti/ a tím stoupili jsme na nejvíce progresivní cestu. My jmenujeme sebe revolucionáři-samostatníci bo v setkání a bolševicko-internacionální doktrínou a taktikou my musíme nápadně omeziti /odhraditi/ naše ideje a formy od hněsajícího stalin-ského reakčního světa. Pro nás stejně nepřátelsky tak Hitlerismus, ako též bolševismus, a nic divného, že Hitlerovci jmenovali nás společníky Stalina, a bolševíky – společníky Hitlera.

5. Vábiti ukrajinských revolucionářů a povstanců do enkavedovských posádek pomoci slibu prominuti „převinění“ je velmi naivným dětinstvím bolševických diktátorů. Jestli se někdo opovážil na válku se stalinským režimem, to ne proto, aby potom prositi o milost u svých nejhorroznějších nepřátelů. Koně ne schází zkušenost ukazuje, že všichni ti, kteří uvěřili Moskvě a dobrovolně odevzdávali zbraň dříve ne později skrepirovali fisickou ne mravní smrtí.

IX.

Co pak dale?

1. My si vědomi toho, že naše osvobodovací válka vchází v svůj nejdůležitější period. Na velké usvěcené cestě osvobodenské války porobeného národu bývají dny triumfu a úpadku, a ne nám uzaležňovati naše deje /činnosti/ od budoucího rozlouštění. My jako dijící /účinkující/ národní pokoleně konáme svojí počestnou povinnost, nehledně k tomu, zda obdržíme v síli a vzkříšení Ukrajiny a víme, že svými deji /účinky/ nabližimy den nacionálního a socialního osvobození. Jestli by sme zahynuli to na naši krve a účinkách narodí se noví bojovníci, kteří začatou práci povedou dále, obdobně jako my prodlužujeme vysilek

a práci našich otcu. Přitom vimy a věříme že den našeho vítězství ne-
daleky.

2. Ačkoliv valky v Europe sa ukončila, my nacházejíc z vyše navedené
analýzy vnitrního a mezinárodního stavu, konstatujeme, že udalosti vy-
vijejí se ve směru úspěšného zakončení osvobozovací války ukrainského
národu. Nastaly jen jiné odměnne podmínky valečné přestarky, ve které:

a/ nám nutno a musíme dále vésti branně-revoluční válku vej menu
ochrany národu před fisickým a mravním zničením.

b/ nám nutno býti připravenými na nejhorší, aby přece jen zachrá-
niti jiných a sebe od zničení,

c/ nám nutno chriniti a stvořiti maximum revolučních síl k době
rozhodujícího náledovního momentu,

d/ nám nutno vejiti do nového mírového poválečného stylu revo-
lučné práce a začati účinkovati na delší dobu,

e/ nám nutno býti tam, kde se stvoří nová ústredi revolučního boje
a šířiti je,

f/ nám nutno tvořiti nové revoluční kadry, organisovati nových lidí,
kteří hleděli s důvěrou v budoucnost

g/ nám nutno z rasových /skupinových/ form podzemné práci pře-
jiti na více uzke, individuálné formy konspirace, z kvantity na kvantiu,
z extensivni na intensivni práce, v hloubku a né v šíř,

h/ nám nutná skúšená konspirace, dukladnost v podzemné práci
podzemně-revolučního umění neboť tím zpusobem jiste s úspěchem
projdeme těžkou dobu války,

i/ nám nutno likvidovati druhořadné fronty a drobné neshodnosti
s jinými souhlasnými síly ve jménu společného zataženého boje se spo-
lečným nepřitelem.

3. Za nami period neopakujícího se osvobozenko-revolučního
boje. My hrdi na ten vznešený hrdinný projev našich dynamických síl,
na tu neobyčejne odvážnou formu v boji s hitlerovskou a stalinskou
tyrاني. Celý národ se teší obrozením naše branné revoluční síly naše
Povstalecké Armády, ktorá se narodila a účinkuje v tak velmi obtížnych
podmínkach. My konečne (...) na nekonečnou všenárodní obetavost
pro věc, na přátelskou solidarnost všech tříd, a země Ukrainy na úpřim-
nou konsolidáci osvobozenko samostatnických síl, na veliká pohnutí
ku předu Ukrainské Nacionální Revoluce.

4. Na krve těch, kteří poddali život na poli boje, v obraně vlastních
domoustr., rodin a (...), v útoku na gestapovská a enkavedovská posád-
ky a skupiny, v individuálním souboje v době konspirační podzemné
práci, na krve těch, kteří utryznení v trestnicích a táborech, vrustla ne-
smrtelná legenda valčici porobené nacie a tá legenda zářícím ohnem

hoří v srdcích a myšlenkách národu a osvětluje cestu k budoucímu. Ať bude věčná sláva hrdinů, kteří oddali svůj život za dobro náci.

5. My litujeme oběti, které nese sebou revoluční boj, avšak víme zároveň, že bez toho boje také by zahynulo dvojnásobné a než do konce více.

V 30-tých letech našeho století dle plánu kremlovských vládců zahynulo v Ukrajině hladovou smrtí miliony našich krajanů, obdobně jak v řadách rudé armády. Zda ne lépe jestli by ty miliony drahou cenou okupili svoji smrt v boji s bolševickým okupantem?

6. My průvod Organizací Ukrajinských Nacionalistů zastavíme s národem na poli boje naší osvobozené války, na našich okupovaných zemích. Ruka v ruku s revolucionáři a povstalci půjdeme v první linii / řadě/ do delší války za svobodu. My víme a věříme, že nedaleká již doba konečného osvobození ukrajinského národu a stvoření samostatného státu a tu věru předáváme národu. My chceme spolu s národem dosáhnout konečného Velikého cíle. My dále ponese naše vznešenou vlajku, na níž budou napsána slova:

SMRT BOLŠEVICKÝM OKUPANTOM!
AŽ ŽIJE FRONTA POROBEZNÝCH NÁRODŮ!
VĚČNÁ SLÁVA LEHLÝM HRDINŮM!
AŽ ŽIJE UKRAJINSKÝ SAMOSTATNÝ SOUHRNNÝ STÁT!

Květen 1945 r.

PRŮVOD
ORGANISACI UKRAJINSKÝCH NACIONALISTŮ

Z TISKARNY ORGANISACI UKRAJINSKYCH NACIONALISTU.

Humenné, 14. februára 1946.

Za správnost odpisu:
npor. Bačovský Ján

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, inv. č. 371.

¹ S.S.A (SSA) – Spojené štáty americké (USA)

² Otázniky v textu uváděl překladatel v případě nepochopených výrazů nebo slov v dokumentu.

Opis.

Voľa narodam.

Voľa ľudini

Smert' tiranii.

DO CILOHO KULTURNHO SVITU.

O tvertij list

Ukrajinciv zameškalich za linijeju Kerzona

„Vsi narody Objednanich nacij spovneni riščistju ... snovu zakripiti viru v osnovni prava ludini, v hidnist' i cinnist' ludskoj osoby, v rivnopravnich čolovikiv i žinok, v rivnist' prav velikych i malych nacij, a takož stvoriti umovini velikych i malych nacij, a takož stvoriti umoviny, v jakych doderžuvatymuťsja opravdivist' ta panuvanja s obov-
jazaň, što vyplivajuť s dohovoriv i innych džerel mižnarodnoho prava, a takož sprjati social'nomu prohresovi ta polipšennju žittjevych umov pri biľšij svobodі, s cijeju metoju projavljaty terpimist' ta žiti razom v miri, odin s odnym, jak dobry susidy ... vyrišily objednati naši zusilja dľa zdijsnenija tych cilej.“

/Viňatok zi statutu mižnarodnoji orhanizaciji objednanich nacij uchvalennoho na konferencii v San Francisku/.

My, Ukrajinci, meškanci ukrajinskej etnohrafčnoj teritorii, položenoj v horach Karpatach na zachid vid riky Siany, dali na pivnič nad rikoj Sanom, Solokieju, ta na zachid vid riky Buh – teritorii, jaka rišenjam krimskoj konferencii opinilasja v ramciach vidnovlennoj poľskoj teritorii zvertajemosja cijeju dorohoju od Abasat i Urjadiv Velikoj Britanii, Zjedinenych Štativ Pivničnoj Ameriky, Francii, Švecii, Švajcarii, Tureččiny, ta vsich druhich evropejskich ta pozaevropejskich deržav, zvertajemosja takož osobisto do pana prezidenta Trumana, premiera Etli i ich ministrov zahranicnich sprav, jaki opracjuvalili, uchvalili i podpisovali Statut objedinenych Nacij, zvertajemosja dalše do vsich holov i Dostojnikov Christijanskich Cerkov, do Mižnarodnoho Červonoho Chresta, do vsich političnych, humanitarnych i postupovych organizaciji ta do sumlinja ciloho Prohresivnoho Kulturnoho ľudstva z otsim otvertym listom v spravi strašnoho bezpravja i nasilenstva, jake činat nad nami vijsko i organy teperišnoho poľskoho urjadu pid kerivnictwom bolševikiv. Na osnovi rišenja Krimskoj konferencii zhadana teritoria na Pivnič i zachid vid Kerzona zadililasja v ramciach vidnovlenoji Poľskoj deržavi. Zhidno z cim ukrajinskomu naseleniju, jake v čisli približno odnoho miliona, žije vid

najdavnejších vikiv istorii na cij teritorii majuť prisluhovavati vsi konstytucijni, hromadňanski prava v Poľskoju Deržavi. Odnak teperišnij poľskij urjad vykonajuci slipo voľu i vzkazivki sovetskich vlastej vid jakich vin vescilo zaležnij, ne pohodivsja na te, ščoby priznati Ukrajincam jaki nebud' ľudski i hromadňanski prava, ale vyrišiv nasil'no vyseliti cile ukrajinskoje naselenje z joho doteperišnich batkivskich vidvičnych oseľ.

Tutešne ukrajinske naselaňa nechotilo i nechoče pid žodnym uslivjam pokynuti svojej zemli i svojich doteperišnych oseľ. Dijetsja ce z riznych zrozumilych ľudskich pričín, ale najholovnijše tomu, ščo v ramcjach Sovjetskoho sojuzu kudy nas choťat vyvoziti i de meškaje vsja rešta ukrajinskoho ponad 40 milionovoho narodu, - naš narod nemaje zabezpečeny žodny nacional'no političnych religijnich ni social'nych ľudskich prav. Ukrajinskij narod terpiť v ramciach Sovjetskoho Sojuzu, nečuvannyj nacional'no političnyj hnit. Sovjetskij režim v jakomu dovoditsja žiti ukrajinskomu i druhim narodom – ce režim total'hoji diktatury i tiranii v jakom našych brativ pozbavleno od vsich ľudskich prav.

Tomu z ciloho našoho narodnoho naselenja Ukrajinciv, jaki meška-juť za linijeju Kerzona, majže nihto nechotiv i nechoče za žodnu cinu vyjizžati do Sovjetskoho sojuzu. Cile ukrajinske naselenie vyslovilosja odnodušno za tym, ščo nechoče vyjizžati, ale choče ostati na svojich doteperišnych misciach u svojich batkivskich oseljach i choče korystati z nadležnych jomu hromadjanskych prav. Odnáč teperišnij poľskij urjad pid natiskom Moskvy, jaka bojiťsja zališiti Ukrajinciv poza ramcami svojich bezprosrednych neľudskich vidnarodoverjučich experimentiv a virišiv vininuti ukrajinske naselenja nasil'no z joho oseľ. Oficijno v urjadovych dohovorach prohološeno, ščo ce je dobrovil'ne pereselenja. My Ukrajinci deržimosja cjej oficijnej postanovi pro dobrovilnist' pereselenja. Odnak predstavniki poľskoho ta bolševickoho urjadiv vid samoho počatku namahalisja pereseleňja perevoditi primusovo. Voni prohološovali, proťahom ciloho minuloho roku rizni rečenci vyjizdu ta provodili tij cili široku propagandu. Ale nihto z Ukrajinciv nechotil vyjizžati. Todi predstaviteli poľskoho urjadu i bolševiki počali organizovati z pomiž Poľskoho civil'noho naselenija ozbrojene bandy i nakazyvali im napadati na Ukrajinski sela, trapiti, paliti, vbivati ľudej, ščoby v toj sposib terorem vzmusiti do vyjizdu.

V naslidok cjoho na proťazi ostal'noho roku a holovno na vesni 1945 r. napadali na Ukrajinski sela čiselni poľski ozbrojene bandy. Jakym javno pomahala urjadova milicija i inšy urjadovy činniky. Ci ozbrojeny bandy razom z milicijej, častinami vijska spalili proťahom minuloho rokuna cich terenach kil'ka desjat ukrajiňskich sil a bohato bil'še pohrabuvali a ľudej povisili. Dijaliej pri tomu strašny zločiny v masovych

mordiv i v bilšosti dejakych selach vbili bandy i deržavna milicija do sto, dvisti i bilše ludej odnoho dňa. Bili do krovi, torturivali i zbivali takož žinok, starikiv i ditek. Často kidali živych ludej navid maleňkych nemlovľat v ohoň.

Tortorovali tij teroristišni ľudobijiskij akcii častiny bolševickich pohraničnych vijsk NKVD, jaki perechodili v riznych misciach čerez utvorenyj svižo kordon miž Polšeju i USSR stacionovali na cjomu boci ta pomahali vsiljako polskym terorističnym bandam lamati opir i oboronu Ukrajinskoho naslenja pered terorom i vyselenjam. Odnak i cej dovho trevalyj teror organizovanych band, ta deržavnoji milicii neslomil voľju Ukrajinskoho naselenja zališitisja na svojej zemli. Pid natiskom naduvanoho teroru napisalysja na vyjizd stiľki duže na velikij procent ludej. Ale si ostaľni robili ce pid prymusom. Vyjizžať odnak nechotili., vtikali, chovalisja. A ti jakich taki vyvezli, vetrali duže často vže po korotkomu časi z povorotom čerez kordon do svojich ridnych osel', jakščo vďalosja im vtekti s koncentracijnych lageriv, do jakych bolševiky vyvozjat z vidsiľ ukrajinske naselenja.

Ukrajinske naselenja, dovedene do krajnosti zorganizovalo vlastnymi silami zahalnu zbrojnu samooboronu proti cich poľsko bolševickych band. Cile naselenja stanulo do rišučoj oborony. Zbrojni vidili Ukrajinskoj samooborony ta Ukrajinskoj Povstančoj armii /UPA/ vidbivali s uspicom v bohatych vypadkoch napady band a milicij.

Takož sered poľskoho narodu vidizvalisja rozumni holosy, jaki osužovali terorističny protiukrajinsky napady jak hanebni i škidlivy dľa interesiv samoho poľskoho narodu. Pri pomoči zavzjatoji zbrojnoi samooborony ukrajinskoho naselenja i s druhoj storony (...) akcii rozumnišych patriotyčnych kol poskoj suspilnosti, vďalosja po dovšomu časi menš-bilš v misjaciach travni i červni 1945 roku, zlikviduvati v bilšosti vypadkiv teroristični napady band i krovavu poľsko-ukrajinsku borotbu. Zališki terorističnych bans dijali i dijut dosi tiľki v tich ne duže čislenych miscevošťach, de poľske naselenja pidľahaje vplyvam urjadovoho, komunistyčno-bolševickoho taboru. U veľkij bilšosti prihraničnych ukrajinsko-poľskych tereniv zapanuvav v liti 1945 roku pozdnyj spokij. Mirne naselenja, tak poľske jak i ukrajinske pristupilo peršyj raz vid dovhocho času do normalnosti poľovych robit u znasimoj susidskoji zhodi. Z každy dňem nalahodžovalisia krajni vidomosti na cich terenach. Na misce doteperišňoj boortby, jaka prinosila škodu obom narodam, narodžuvajsja priaznivvi spivpracija, jaki mohli prinesti obom narodam v budučni považni povisti. Z toho oborotu zprav radily vsi ščyri i rozumni ľudi.

Ale teperišnj poľskij urjad uljahajuci so vsim vplyvam i direktivam červonoj moskovskoj imperialističnoj politiki, zatrivoživsja, ščo rozumi-

ňa i spivpracija poľských i ukrajinských nacionalných činníkov môže vplynuti duže považno na zmienenia vizvolného protibolševického frontu ponevolenných narodiv SSSR, jaki borjatsja za svoje vizvolenie i deržavnu samostatničť. Tomu v cich urjadovych bolševických kolach vyrišeno zavsja ku cinu vyseliti vsich ukrajinciv, ščoby tim porizniti i rozdiliti oba narody, ščo potribno cjoho dnja imperialističnoj politici Moskví.

Koli ne vdalosja proba perevesti vyselenja ukrajinciv pri pomoci teroru deržavnoj milicii i organizovanných civilných band, - poľsky urjad kinuv v misiaci veresni 1945 roku veliku častinu vijska do akcii nasilného vyselenja ukrajinciv. V toj sposib rozpočalasja z počatkom veresnia nova chvíľa teroru proti ukrajinskoho naselenja, tym razom zo sovsim (...) provať vijskovi častiny. Treba zaznačiti, ci komandiry tych častin poľského vijska je vyklučno bolševický oficery v poľských mundurach. Vijsko te otočuje nočamy ukrajinski sela na vzir sumnij pamjati hitlerivských dušohubiv z časiv nedavňoji nemickoj okupacii i primušuje opisľa naselenja do vyjizdu. Tomu ščo Ukrajinci nikde nechočut dobrovilno vyjizditi, vojaky cjohož Poľského vijska na nakaz z hory hrabujut vse majno, strašat ľudej masovymi rozstrelami, často bjuť, nasiľujut divok, strelajut nevinných žiteliv, siloju vykidajut z chat ta čiňat vsiljaky inšy nasilstva i zločiny.

V misti Peremyšľu areštuvali episkopa ukrajinskoj hreko-katolickoj cerkvi Kopilovskoho za prikladom a vzorom bolševikov, jaki areštuvali u Lvovi i vyvezli na Sibir Mitropolita hrekokatolickoj cerkvi Josifa Slipoho ta vsich jepiskopiv i bohato svjaščenníkov a hrekokatolických cerkvej vydali Moskovskij pravoslavnij cerkvi, jaka teper ne je svobodnoj religijnou organizacijeu, ale zamaskovanboj institucijeu bolševickoju policijeu /NKVD i NKHB/. Razom z jepiskopom Kopilovskim areštuvali takož bohato inšých inteligentiv, ščoby primusiti terorom takož ukrajinskuju inteligenciju vyjichati so Sovjetskoho červonoho raju, jakoho vsi inši ľudy bojaťsja i nenavidat ciloju dušejeu, bo ce odna velika šarma narodiv i sitema bezkonečných koncentracijnych lageriv, rozstriliv ta inšých najstrašniších form teroru, vlastivých totalitnym diktatorskym režimam.

Vsi ci bezpravstva i zločiny dijuťsja tak našim narodom v tomu časi, čo usjomu sviti bulo prohološeno vznesti zasadi natlatijskoj karti, četnoveličnij svobodi prezidenta Ruzvelta, statut Mižnarodnij organizacii našich Nacij, nazvanij ministrom Stetinjusom svitloju konstitucijeu narodov vilného svitu, koli prezident Truman prohološuje počatok zolotoho viku svobodi panstva a deržavni muži Velikoj Britanii prohološujut to sami veliki zasady zapevňajučim svojim slovom i čestju, čo budut stojati tvrdo na storoni svobody i spravedlivosti v cilom sviti. Tym časom u vidnošeni do ukrajinskoho narodu jak cilostini do nas meškanciv tere-

niv položených za linijeju Kerzona, javno zlomano i potoptano z obovjazanja položenij statutom mižnarodnoj organizaciji Objednanych nacij, ale zniščenno na skromnišči zasady christijanskoj morali i primitivnoj ľudskoj humannosti. Nam vidmovlajut navit' toho prava, jake maje zabezpečenne v kulturnych demokratičnych krajinach svitu kožda zvirina i kožda živa istota.

Nas vykidajut nasil'no z našich chat i sil, bjut do krovi i do smerti žinok, ditej ta starciv, kidajut v ohoň živych ludej, navit' nemovlat, vidorvanych vid hrudej materej, areštujut našich svjaščennikov i jepiskopiv, hrabujut majno, sťahajut z bidnych sil'skich žinok ostatnu podertu soročku, zmušujut vyjzdziti protiv našoj voli do Sovjetskoho sojuzu na ponevirku i zahybel'.

U nas je bohato sil, jaky cilymi misjaciamy perebuvajuť zi vsim svojim mizernym dobrom z žinkamy i diťmy u veľkych lisach, de v zamli, debrach i moklakach zmušeni skrivatisja vid dikoho neludskoho teroru, podobno jak v časach seredňovičnych napadiv dikych kočovyh ord. A robljat i hitlerivsko neronivski zločiny jak raz ti, jaky kričať obludno vsjomu svitu pro svoju provznesimist', social'nyj postup i svitovu revoluciju, namahajuťsja hrati roľu spasiteliv ľudstva vid usjoho vika izrailciv.

My Ukrajinci, žiteli tereniv položených za linijeju Kerzona, boremosja razom s cilym Ukrajinskym narodom vsima silami proti tych nasilstv nežadijuči /nečitateľné/¹ na krovi v tomu perekonati šče naš bezmistni, mertvy, položeny v cij žestokij borotbi najdut /viac viet nečitateľných pre zlé litografovanie/

V peršu čiasťku zvertajemo naš holos do tych predstavitelej zachidnych daľnohраниčnych potuh, jaky proholosily i pidpisali navedenii /nečitateľné dva slova/ na počatku ciloho lista, statut organizaciji objednanych nacij v jakomu zabezpečajut vo svjatostnij formi prava narodiv i prava ľudini.

Zvertajemosja do nich s protestom skarhoju ta apelem dopomožit' svojimy silami do perevedenia v žitia prohološennoho nimi /nečitateľné slovo/ zasad ľudskoj svobodnoji spravedlivosti. V misjaci žovtni 1945.

PREDSTAVITELI VSICH VERSTV UKRAJINSKOHO NASELENJA ZA LINIJEJ KERZONA.

ABS Praha, f. 307-76-15.

¹ V zátvorkách poznámky prekladateľa.

V Praze, dne 11. března 1948.

Tajné !

Věc: Překlady dokumentárního
materiálu a protokoly – předložení.

Ministerstvo národní
obrony hl. št. – 5. odděl.

Přílohy: 14 /čtrnáct/.

P r a h a .

V příloze předkládám překlady dokumentárního materiálu, který byl nalezen u kurýrů ARKADIJE a PIMSTY¹:

Příloha č. 1. Dopis politického providníka „kraje“ ORLANA – NAZARA² politvýchovníkovi nadrayonu „Cholodnyj jar“ WADYM – MIRONOVI³, obsahující instrukce k provedení propagačního „rejdu“ na Slovensko v r. 1946.⁴

Příloha č. 2. Dopis panu prezidentu Dr. E. Benešovi, který byl zaslán ORLANEM – NAZAREM politvýchovníkovi WADYM – MIRONOVI s tím, aby ho s území ČSR bezpodmínečně odeslal a o jeho osudu podal speciální hlášení. Dopis byl stylizován buď ORLANEM – NAZAREM, nebo byl dodán přímo z UHWR.⁵

Příloha č. 3. Souhrnné hlášení politvýchovníka nadrayonu „Cholodnyj jar“ WADYMA – MIRONA⁶ krajskému politickému providníkovi ORLANOVI – NAZAROVÍ o vykonaném „rejdu“ na Slovensko.⁷

Příloha č. 4. je dodatečné hlášení o vykonaném „rejdu“, podepsané šifrou N. Není známo, jedná-li se o zkratku pseudu NAZAR /ORLAN/ nebo někoho jiného.⁸

Příloha č. 5. je dílčí hlášení velitele jednoho oddílů, které se zúčastnily propagačního „rejdu“ na Slovensko v r. 1946. jedná se o oddíl kr. zn. W „96“, jehož totožnost nebyla zjištěna.⁹

Příloha č. 6. je ukážka původně Slováky vydaného a rozšiřovaného protistátního letáku. Tento leták však byl rozšiřován v původním znění i samými Banderovci.¹⁰

Dále předkládám 8 opisu protokolů, sepsaných s těmito Banderovci:

1/ Romanem HROBELSKÝM, pseudo ROMAN – BRODYČ, velitelem sotně ROMAN /BRODYČ/.

2/ Hrycem MAZUREM, pseudo KALYNOWIČ, velitelem sotně KA[LYNOWIČ].

[...] ¹¹

ABS Praha, f. 302-142-6.

¹ Za akých podmienok došlo k zajatiu kuriérov UPA „Arkadija“ a „Pimstu“ na území ČSR doposiaľ neboli objavené dokumenty. Nie je známy ani ich ďalší osud.

² Vasyľ Halasa (pseudo „Orlan“, „Nazar“) bol referentom propagandy a druhým zástupcom krajského vedúceho OUN Zakerzonského kraja.

³ V prípade pseudonymu „Myron“ je potrebné rozlišovať medzi dvoma osobami. Pseudo „Myron“ – „Vadym“ používal Jaroslav Peciv – referent propagandy nadrajónu OUN „Cholodnyj Jar“ a politický vychovávateľ UPA. Rovnako pseudo „Myron“ používal však aj Volodymyr Hoško z TS UPA „Makivka“. Domnievame sa, že list „Nazara“ – „Orlana“ (s názvom „Druhu Mirone“) bol v skutočnosti adresovaný V. Hoškovi – „Myronovi“, menovanému za veliteľa druhého rejdu UPA na Slovensku v apríli 1946.

⁴ Publikuje sa ako dokument č. 183.

⁵ Autormi listu prezidentovi E. Benešovi boli V. Halasa („Orlan“, „Nazar“) a krajský vedúci OUN Zakerzonského kraja Jaroslav Staruch („Sťah“). Publikuje sa ako dokument č. 184.

⁶ V prípade „Súhrnného hlásenia“ ide skutočne o J. Peciva („Myrona“ – „Vadyma“), povereného prípravou politicko-propagandistických záležitostí druhého rejdu na Slovensku, ktorého sa aj osobne zúčastnil (pochodoval v oddiele UPA „Karmelúka“). Zrejme, aby nebol mýlený s veliteľom celej akcie V. Hoškom – „Myronom“, sa v dokumentácii z druhého rejdu podpisoval len ako „Vadym“.

⁷ Publikuje sa ako dokument č. 185.

⁸ Dokument v skutočnosti vypracoval J. Peciva – „Vadym“ a nadväzuje na „Súhrnné hlásenie“ (nejde o skratku „N“ ale „W“, hoci je slabo viditeľná). Publikuje sa ako dokument č. 186.

⁹ Ide o hlásenie oddielu UPA s krycou značkou „U-96“ (t.j. „Udarnyk-96“ pod velením „Bira“). Vzhľadom k tomu, že uvedené hlásenie už bolo publikované (pozri *Літопис Української Повстанської Армії. Том 33, s. 613 – 627*) a je identické s disponovaným dokumentom, v tomto zväzku sa nepublikuje.

¹⁰ V agende dokumentu sa uvedená príloha nenachádzala.

¹¹ Druhá strana dokumentu sa nezachovala, z priloženého materiálu však vyplýva, že ďalšími prílohami boli opisy protokolov s „Bojkom“, „Halajdom“, „Kravčukom“, „Lemkom“, „Sokilom“ a „Zenkom“ (v tomto diele sa nepublikujú).

[183]

PŘÍLOHA č. 1.

P ř e k l a d .

Druhu M i r o n e .¹

Jak je Vám známo z rozkazu k-ra. R.[ena],² přebíráte velení nad pochodujícím oddílem. V důsledku toho přejímáte odpovědnost za všechno, co budou dělat oddíly po dobu pochodu. Vzhledem k Vaší dobré pověsti soudím, že vykonáte všechno tak, jak má býti.

Kromě „Krátkých poučení“³ dodávám ještě následující upozornění:

1./ Prostudujte důkladně „Krátká poučení“, podle kterých se musíte řídit po dobu pochodu.

2./ Zařídte odchod svého oddílu s veliteli a politvýchovníky /ty oddíly, které k vám přišly, jsem vypravil já sám/ a dejte jim důkladné instrukce co a jak mají dělat během pochodu a co dělat nemnější, nařídte přípravu /opravu obuvi, šatstva, zásoby potravin, střeliva, obálek, téru nebo barvy na malování hesel, rozdělte oddílům propagační materiál a „Osvědčení“ i „Oznámení“./⁴

3./ Velitelé a politvýchovníci Vašeho oddílu přečtou nebo raději zopakují se střelci „Krátká poučení“ a to, co vám posílám v tomto dopise / týkající se střelci/, ovšem tak, aby střelci nespozorovali, že pochod nastane ihned.

4./ Po příchodu oddílů B a W.⁵ svolajte velitele všech oddílů a vypracujte s nimi operační plán pochodu, připomeňte jim krátce všechny podstatné zprávy související s pochodem, udejte každému oddílu směr pochodu, mluvte si hesla, bojová znamení a jiné.

5./ Po krátkém odpočinku oddílů, které dojdou, dejte se ihned na pochod. Těsně před odchodem /ne dříve/ promluvte ke střelcům a seznámte je s úkoly, které mají vykonati pro osvobození naší otčiny. Současně oznamte všem, že kdyby někdo ze střelců nebo velitelů provedl během pochodu něco netaktního /za boje, v chování, při rozmluvě v styku s tamním obyvatelstvem, při styku mezi sebou atd./, bude co nejpřísněji potrestán. V tomto směru musíme být bez chyb. Jakmile oddíly budou rozděleny, promluví ke střelcům jednotliví jejich velitelé.

6./ Před odchodem, hlavně pak poslední den, provézt průzkum, aby se zjistilo, kde a jaké jsou síly na hranicích /polsko-slovenských/ a vybrat vhodné místa pro přechod. Všechno provést naprosto tajně. Mimo velitele oddílů nesmí o tom nikdo vědet. Všem ostatním říkejte /aby byli zvědavci a provokatéři uvedeni v omyl/, že odejdem pravděpodobně za dva až tři týdny, až bude tepleji.

7./ Hranice přechází každý oddíl zvlášť a každý na jiném místě. Hranice přecházet se vši opatrností a nenápadně. Kdyby měl některý oddíl při přechodu nebo krátce po přechodu hranic potýčku, velitel dotyčného musí Vás ihned vyrozumět jakož i sousední oddíly.

8./ Když se podaří přejítí hranice bez obtíží, skryje se oddíl přes den v lese. Vy i velitelé oddílů zjistíte situaci a za soumraku vyšlete průzkum a pak do práce plnou parou. Kdyby se Vám to podařilo, bylo by dobře, neboť vojáci by si odpočali, večer by ste nenápadně vyrasili a tím by ste měli celou noc před sebou. Kdyby se však nepodařilo přejítí hranici nepozorovaně, odsunou se oddíly dál od hranic /nevyčerpávat střelce/, zajdou

do vesnice a zahájí ihned akci, při níž jedna část by odpočívala a druhá se zúčastnila akce /šikovní a zkušení/. V obou případech při objevení se mezi obyvatelstvem musí ihned zahájeno obeznamování s účelem akce, aby tím bylo neutralizováno čsl. vojsko, kdyby tohoto chtěli bolševici použít proti nám. V tom případě ihned po objevení se zjistit stanovisko čsl. vojska, policie, zjistit jejich sílu, postoj k bolševikům, politické přesvědčení velitelů a zaslat jim ihned naše „Osnámené“ a letáky. Nejlépe je vyslat naše zástupce a jejich prostřednictvím vzkázat, za jakým účelem přicházíme a vyzvat vojáky, aby se nedali vyprovokovat bolševiky a nepokoušeli se vystoupit proti nám. „Osnámení“ dát do obálek a poslat je těm čsl. velitelům, kteří jsou protibolševického zaměření. Současně zaslat „Oznámené“ a literaturu úředníkům, policii a inteligenci, hlavně kněžím. K vážnějším obyvatelům posílat Slováky s ústními vzkazy. Při-tom všem oznámit a vysvětlit, že jakožto Češi a Slováci jsou povinni přesvědčit své bratry v armádě nebo u policie, že tito nemají vystupovat proti ukrajinským povstalcům – vojákům protibolševické osvobozovací fronty, a že nemají plnit rozkazy NKVD, která se bude snažit nahnat je do bratovažebné války proti těm, kteří bojují za svobodu národů a lidstva. Dosáhnouti toho, aby sami Češi a Slováci vysvětlili svým bratrům, že vystoupení proti ukrajinským povstalcům je natoliko škodlivé pro samy Čechy a Slováky, neboť by jim přineslo zbytečné stráty, alebylo by také zločinem z jejich strany vůči veliké a svaté věci vysvobozování národů z bolševického jarma.

Navštěvovati mnoho domů, setkat se a mluvit s mnoha lidmi, vysvětlit jim smysl našeho příchodu a smysl našeho boje atd. Toto je práce, kterou nutno vykonat v prvních hodinách po příchodu a musí být usměrněná k tomu, jak už bylo řečeno před tím, t.j. neutralizovat čsl. vojsko pro případ eventuelního vystoupení bolševiků proti nám. Nejdev zde samozřejmě o strach před Českoslovary, ale nesmyslnost a neúnosnost z politických a praktických důvodů s nimi se bít. Proto je třeba nasadit všechny síly, aby s prvním svítáním se rozneslo po celém Československu nejen to, že jsme přišli, ale v první řadě to, kdo jsme a za co bojujeme, jak se chováme vůči obyvatelstvu, vojsku a všem Čechům a Slovákům – totiž jenom slušně – o čem mluvíme, jak jsme oblečení a ozbrojeni atd. Aby pověst o nás v prvních dnech a hodinách neutrpěla lživou a nepravdivou bolševickou propagandou, musíme o sobě říct pravdu hned na počátku. Je nám známo, že v centru západní Československé republiky budou o nás bolševici mluvit, že jenom bijeme, vraždíme a olupujeme obyvatelstvo, jak to již bolševici mají ve zvyku, proto třeba dokazovat doklady a svědky, což předejde a bude dokazovat bolševickou lež. Naše objevení se musí vyvolat v celém Československu ne strach ale zájem a sympatie k nám. Proto je třeba posílat

poštou i po našich representantech náš materiál do všech větších měst v ČSR. Vysílat českou i slovenskou inteligenci, která je protibolševicky zaměřena, do všech větších měst ČSR /hraditi jim cestu/, aby hlásali všem všude o nás pravdu, zaktivizovali všechny protibolševicky zaměřené elementy a jejich prostřednictvím rozšířiti masově protibolševickou propagační akci v celém státě. Docíliti tím všeobecnou manifestaci proti bolševickému zotročování národů. Při dobrém spádu celé akce a jejím energickém vedení podaří se nám toho určitě dosáhnouti. Poněvadž je tam předvolební horečka a protibolševické síly rostou, je jim třeba dát jen platformu, zaktivizovat je, vdechnouti jim revolučního ducha a dodat jim odvahy. V této době přinese jim naše objevení se a akce posilu. Ještě jednou připomínám, nepodceňovat první akci a rovněž tak i ostatní a pamatovat, že první vědomosti a jejich obsah mají zásadní význam vzhledem k všeobecné pověsti a mají vliv i na pozdější ohlas. První vědomosti o něčem, nebo jinou senzáční zprávu přijíma člověk s největším zájmem, probuzeným temperamentem a běhá a roznáší ji všem sousedům a známým, přibarvuje ji, přehání atd. Proto nesmíme šetřiti materiálem pro tyto bezplatné propagandy, kteří nám dělejí dobrou reklamu. Budeme pochodovat pouze po území Slovenska, ale náš materiál a naše akce musí obsáhnouti celou ČSR.

9./ Kromě toho vést širokou politickou a propagační akci. Nesmí se stát, abychom chodili od vesnice k vesnici, mlčeli a jenom se stravovali, zatím co bolševická sebranka by našeho příchodu využila. Házejíc po nás bláto a malujíc nás nejčernějšími barvami, pokazila by naši všeobecnou pověst. Rozvinout široko rozvětvenou akci. Hned na první zastávce po přechodu, obrátit se na nějakého učitele nebo faráře a poprosit ho, aby přeložil hesla /připojená při „Krátkých poučeních“/⁶ do slovenštiny a češtiny, najdříve však do slovenštiny, neboť je to Slovensko a každý Slovák české řeči důkladně nerozumí. Malovat thérem hesla na budovy /úřední nebo neobydlené a když na obydlené, zeptat se vlastníka, zda to dovolí/ a vůbec na každém světlém podladě. Kdyby nebylo dostát thér nebo černou barvu, malovat tedy vápnem na černém podkladu /ploty a tmavé zdi budov atd./ Hesla umísťňovat tak, aby sice v jedné části vesnice byla umístěna všechna hesla, ale aby byla na různých místech. Nejčastěji malovat na úřední budovy a tam, kde je největší frekvence /družstva, čítárny, mlékarny, ONV, MNV a místa vyhrazená plakátování/. Na pomoc pozvat Slováky a Čechy, aby nebyly v nápisech chyby, na to dávat největší pozor. Radit a povzbudzovat Slováky a Čechy, aby sami rozšiřovali hesla mezi svými spoluobčany /rovněž i jiný náš propagační materiál/. Vyhledávat šikovné mládence, kteří by byli ochotni jeti do Prahy, Bratislavi a jiných měst ČSR a tam všechna hesla namalovali, říci

jim, že taková kampaň bude mít pro ně veliký pozitivní vliv na výsledek voleb. Hesla musí mluvit k tamnějšímu obyvatelstvu o nás i našem boji, o bolševické tyranii a to všude tam, kam jen přišla noha povstalice a i tehdy, když my už odjedeme. Proto se nesmí zanedbávat tyto instrukce.

10./ Letáky „Češi, Slováci, vojáci“⁷⁷ dát hlavně vojsku, ale také obyvatelstvu, číst je na schůzích /požádat nějakou známou osobu z řad Slováků, která dovede mluvit, aby to přečetla/. „Otevřený dopis“⁷⁸ rozdávat obyvatelstvu a organizovat veřejné jeho čtení. Kromě již rozdaného materiálu přilepit jeden leták a „Dopis“ na takové místo, kde by to četlo co nejvíce lidí. V případě, že je tisknut po obou stranách, přilepit obě strany. V tom případě tedy pro jedno vylepení spotřebují se dva letáky a dva „Dopisy“. V jednom obydleném místě vylepiti jedenkrát, ve větších místech možno vylepit i dvakrát. Naše potřeba vyžaduje rozšířit tento materiál v co největším počtu vesnic a za pomoci Slováků pak v celé republice. „Deklaraci“⁷⁹ rozšiřovat hlavně mezi inteligenci a osobně pak mezi katolické členstvo Demokratické strany. Členové této strany jsou protibolševického zaměření, náš materiál rádi přijmou a náležitě využijí. Požádati je, aby sdělili adresy různých vlivných osob v Praze, Bratislavě, Moravské Ostravě, Brně, Plzni, Košicích a jiných městech. Poslat jim poštou náš materiál a rovněž tak požádat ty, které navštěvujeme, aby i oni dali tento materiál vysnačnějším osobám české i slovenské národnosti. Nikdy nezanedbávat to, aby všichni do jednoho rozšiřovali náš materiál, třeba posílat poštou a nešetřit materiálem o když ho adresát nedostane, stejně to bude někdo číst, třeba u policie nebo censura na poště. Přitom třeba postupovat hospodárně, aby materiál nebyl vyplytván jen v několika vesnicích. Každý exemplář musí být náležitě využit. Památovat, že tímto způsobem kapitalisujeme krev našich druhů a hrdinský boj celého našeho národa. Do jedné vesnice nedávat více jak 10 letáků, 5 „Otevřených dopisů“, 1 – 2 „Deklarace“ a j. Při rozdávání materiálu obyvatelstvu je třeba připomenout, že jejich povinností je, po přečtení ho dát dál druhým /z domu do domu, z rukou do rukou/.

11./ Schůze pořádat v každé vesnici, ale připustit na ně pouze ty lidi, kteří se pro to hodí. Je lépe udělat jich méně a dobrých, než mnoho a špatných. Schůze pořádat v předvečerních a večerních hodinách, jestliže to ovšem neuškodí našemu pobytu ve vesnici /tehdy se dosáhne nejlepšího efektu/. Lidé se nesmí zvát na schůze pozdě v noci, neboť by to mělo represivní charakter. Kdo na schůzi jít nechce, toho nenutit. Podstatné problémy přednášky přeložiti do slovenštiny, požádat o to Slováka – inteligenta, takového, který zná naši a svoji řeč. Není-li dostatek dobrých přednášejících, pořádat schůze ve formě rozhovorů. To znamená, nemluvit profesorským způsobem vysokého stylu, ale mluvit

krátkými a jasnými větami o všem tom, co dělají bolševici na Ukrajině, o polsko-bolševických zvěrstvech za linií Cursona, jako příklady podávat konkrétní fakta a číselné údaje /řídít se při tom posledním číslem „Informátora“, udělat si výpisy závažnějších skutečností, podávat fakta o rozsahu našeho boje, o dozrávání osvobozovací revoluce v SSSR mezi všemi ujařmenými národy a skončit výzvou k nim, aby rozvinuli boj proti bolševickým utiskovatelům, nebo oni jinak i pro ně připraví v krátké době „ráj“. Mezi jiným třeba také připomenout bolševický způsob provádění voleb a nakonec k tomu pro porozumění tajemství říci, zda to, že při volbách získávají nastrčení bolševický kandidáti 99,9 % hlasů je pravda a že je třeba být občanem SSSR, aby se poznali všechny bolševické lži a především teror NKVD na vlastní kůži. Upozornit, aby věděli, jaký postoj mají zaujmouti k příštím volbám v ČSR.

12./ Chování střelců musí být příkladné. Při vchodu do bytu vždycky zaklepat na dveře, když vejde dovnitř má se postavit do pozoru a pozdravit hospodáře „Dobrý den“ nebo jinak, záleží na denní době. Při odchodu z bytu loučí se s hospodářem tím samým způsobem. Při ubytování v domech, střelci musejí udržovat vzorný pořádek a čistotu místnosti i sobě. Nesmějí plivat na podlahu a musejí každou maličkost ukazovat svoji kulturní vyspělost oproti šmíráckým //smarowozy – původní ukr. název pozn. př./¹⁰ rudoarmejníkům, kteří tam už mějí pověst největších zašpiněnců a vůbec lidí, kterým slovo kultura je velice vzdáleno. Mezi občany /pro potraviny, s letáky, na malování hesel, místní rozmulvy atd./ vysílat rozumné, bystré a zkušenější střelce. Méně schopné zařadit do vojenské služby. Velitelé i politvychovníci, jakožto nejvíce zkušenější a inteligentní jsou nejvíce povinni věnovat se propagační práci hlavně mezi inteligencí. Velitelé musejí dávat na každém kroku pozor, aby střelec neprovedl nějakou hloupost a nezkompromitoval se. Provinilce trestat, ale nikdy ne před veřejností. Obyvatelstvo musí vidět v každém střelci vzorného vojína, inteligentní osobu a fanatika ukrajinské osvobozovací vlády. Každý střelec musí mluvit s přesvědčením, vírou a zápalem pro jednání naší vlády, s vírou v naše vítězství, aby naslouchajícímu přecházel až mráz po zádech a aby viděl v našem střelci ozbrojeného apoštola naší ideje, který je hotov v každé chvíli jít i do nejhoršího boje za ty pravdy, které jsou mu ve jménu této ideje hlášány a za ni i zemřít.

13./ Činnost musí obsáhnout co největší oblast. Do vesnic s ukrajinským obyvatelstvem chodit méně, neboť v tomto případě nám jde více o práci mezi Čechy a Slováky. Nenocovat nikdy v té vesnici ve které oddíly byly přes den a nikdy se nezdržovat přes den tam kde byly v noci. Nepřítel se bude snažit vyzvědět naši taktiku, aby ihned vtrhl na nás, vyvolal mezi námi paniku a tím nás zkompromitoval. Proto musíme dávat pozor,

měnit taktiku postupu a kdyby došlo k boji, bít se hrdinsky. Pamatovat, že boj s bolševiky na tomto území je bojem na mezinárodním podkladě, proto nesmíme pohřbít slavné jméno ukrajinského povstalice. Při ubytování ve vesnicích nepouštět z vesnice komunisty a vysvětlit jim, že jim nevěříme, neboť oni slouží našemu nepříteli všech ujařmených národů světa, slouží moskevským bolševikům. Vyslovit jim soustrast, že jsou obětí bolševické lživé politiky a propagandy a dali se do služeb katovi Stalinovi proti svému národu. Říci jim, že na Ukrajině jsou komunisté ubíjeni a že je ubíjejí ženy i děti, protože je nenávidí jako zrádné psy. Ať zanechají komunismu, hrobníka lidské svobody, nebo jinak ať očekávají trest národa, který bezprostředně přijde. Není dovoleno za žádných okolností ubíjet Židy a křivdit jim, ani vést antisemitskou propagandu. Dojde-li k rozmulve takové théma, odsudzovat co nejvíce hitlerovské zvěrstva nad Židy. Podotknout, že v ukrajinském státě, za který my bojujeme, bude mít každý člověk, tehdy i čeští židi, stejná občanská práva a náležitou svobodu. Když to není nutné, nedotýkati se vůbec židovského problému.

14./ V boji zásadně /jak již řečeno v „Poučení“/ neustupovat a kdyby bolševici napadli, bít je všemi silami. Kdyby s nimi šli Češi a Slováci, vynasnažit se za pomoci civilistů dosáhnout toho, aby tito s bolševiky nešli proti nám, neboť by to vedlo jen k vzájemnému prolévání krve, byly by zbytečné oběti, neboť my vůči nim nechováme nepřátelských úmyslů a počítáme je za ty, kteří se postaví v krátké době do boje proti bolševikům za samostatnost svého národa atd. Kdyby se toto nepodařilo a došlo ke ztrátám v našich oddílech, musíme být toho přesvědčení, že proti sobě máme největší vrahy bolševiky a Československé komunisty /neboť jinak by se uplatnila naše výzva/ a tehdy dát slovo našim zbraním, rozvinout se a zmizet. Boj však nesmí být zahájen bez předchozího pokusu o odloučení Čechů a Slováků od bolševismů a kdyby se to nepodařilo, tedy hned z počátku vysvětliti obyvatelstvu, že přes naši výstrahu a příznivý postoj k Čechům a Slovákům našly se i v jejich národě zbloudilé a prodejné bíly, které povznesly zbraň proti ukrajinským povstalcům – bojovníkům za nejušlechtlejší lidské ideály.

15./ Vezměte s sebou několik koní. Koně hned po přechodu prodat a utrženými penězi platit lidem za potraviny /na všechno dávat účet/ a hlavně za maso a chléb, kterého tam není nazbyt. Podaří-li se, koupiti větší množství konzervy /tam UNRRA hodně dostává/. Jinak brát potraviny od obyvatelstva a dávat za ně potvrzení /obdržíte/. Kdyby vesnice vydali potraviny hromadně, pak vydat jenom jedno hromadné potvrzení. Kdyby někdo z Čechů nebo Slováků chtěl něco dát dobrovolně, t.j. peníze, papír, léky, munici, samozřejmě to přijmouti, slušně poděkovati, dát mu potvrzení a vysvětlit, že to je rovněž 1 cihlu na budovu chrámu

volnosti, svobody, bratrství a blahobytu všech slovanských národů. Jest třeba nadhodit jemně toto thema, aby vše nevypadalo jako žebrota. Kdyby došlo ke styku s vojskem /ovšem v přátelském ovzduší/, předhodit jim, zda by nemohli darovat nebo prodat munici nebo jiné bojové potřeby. Vzít sebou peníze na nakoupení léků a papíru.

16./ Každý velitel, politvýchovníci a také střelci jsou povinni skráceně zapisovati všechno po dobu pochodu, boje, příhody, styky a rozmluvy s obyvatelstvem, první naše objevení se s dojmem na obyvatelstvo, jak přijímalo naše slova, letáky, jak na to reagovalo atd. To všechno zaslat ihned veliteli R.[enovi] a kromě toho jste povinni hned po návratu podat hlášení o pochodu a vykonané tam práci atd.¹¹

17./ Zasilám rovněž dopis pro presidenta Beneše.¹² Dopis třeba podat na adresáta takovou cestou, aby ho určitě obdržel. Nejlépe seznámiti se s nějakým inteligentem /knězem nebo učitelem/, jasně protibolševicky zaměřeným a požádat ho, aby tento dopis za každou cenu doručil presidentovi /přímou nebo nepřímou cestou/, čímž vlastně vykoná dobré dílo pro svou otčinu. Po návratu důkladně referovat o osudu tohoto dopisu, resp. o jeho doručení.

18./ Doba pobytu oddílů v tamním kraji není omezena. Jestliže nás bolševici přimáčknu ke zdi, tak co nejdříve utíkat. Když se nám tam bude dobře dařit, zůstaňte tam 10 dní. Dlouho zůstat také není dobře, poněvadž zevšedníme. Musíme se zjevit jako meteor, udělat své a zmizet. Ať nás zvědavě očekávají v příští době.

Ostatní Vám zdělí ti, které jsem k Vám osobně poslal. Tak, druhu Mironě, musíte vést podřízené Vám oddíly a zařídte práci tak, aby za nás mluvila /samozřejmě v pozitivním světle/ nejenom Československá republika, ale i Evropa. Vedete světu ukázat ty, kteří otřásají základy SSSR a ty, kteří pokryli naše vítězné prapory a jméno naši otčiny nesmrtelnou slávou. Splňte tyto úkoly dobře a čestně. Napíšete tím jednou slavnou stánku historie slavných činů UPA, historie našeho osvobozenického hnutí.

Přeji Vám, druhu Mironě a všem povstalcům, které vedete, bojové úspěchy a mnoho vojenského štěstí.

Ať všemouhoucí žehná Vás i Vaše dílo.

Sláva Ukrajině.

N-r.¹³

ABS Praha, f. 302-142-6.

¹ Domnievame sa – Volodymyr Hoško – „Myron“.

² Rozuměj z rozkazu velitele („komandýra“) „Rena“ – mjr. Vasyľa Mizerného, velitele 26. TS UPA „Lemko“ a súčasne velitele lemkovského kuriňa UPA.

³ Ide o „Krátke inštrukcie tým, ktorí idú rejdovať po Slovensku“, ktoré vydal referent propagandy a druhý zástupca krajského vedúceho OUN Zakerzonského kraja Vasyľ Halasa („Orlan“, „Nazar“) pre povstalcov zapojených do propagandistického ťaženia na Slovensku. V agende dokumentu 5. oddelenia Hlavného štábu MNO (dokument č. 182) sa „Krátke inštrukcie“ nenachádzali. Publikuje ich: В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословащини*, s. 158 – 162.

⁴ Zrejme „Potvrdenka“ (dokument č. 188) a „Vyhľadška“ (dokument č. 178).

⁵ Ide o príchod veliteľa sotne „B“ – „Bira“ (Vasyľa Šyškanyncja) a „Didykovej“ sotne pod velením neidentifikovaného zastupujúceho veliteľa „W“, ktorý však v dokumente č. 185 je uvedený aj pod skratkou „B“ a neskôr „Br“. Pozri tiež poznámku č. 1 k dokumentu č. 185.

⁶ Ide o dokument „Heslá pre ústne rozširovanie a nápisov na viditeľných miestach“ – publikuje: В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословащини*, s. 163 – 165.

⁷ Pozri dokument č. 179.

⁸ Pozri dokument č. 181.

⁹ Pozri dokument č. 180.

¹⁰ Poznamenal prekladateľ dokumentu.

¹¹ Hlásenia oddielov „Myron“, „Bir“ a „Karmeljuk“ rejdujúcich v apríli 1946 po Slovensku sú publikované v: *Літопис Української Повстанської Армії. Том 33*, s. 592 – 627.

¹² Pozri dokument č. 184.

¹³ „Nazar“ – Vasyľ Halasa.

[184]

PŘÍLOHA č. 2. PŘEKLAD

VYSOCE VÁŽENÉMU PANU PREZIDENTU Dr. E. BENEŠOVI

Uviedomujeme Vás, pane presidente, že my, ukrajinští povstalci jsme přišli na Vaše území. Přišli jsme ne jako nepřátelé, ale jako hosté. Přinášíme Vašemu národu a obyvateľstvu Vašeho státu slova pravdy o útisku národů a lidstva moskevsko-bolševickými imperialisty.

Vás, pane presidente, již určitě uvědomili o našem příchodu, avšak toto uvědomení nebylo jistě pravdivé. Víte, že nás bolševičtí emisaři a agenti líčili v nejtemnějších barvách. Toto je už stará a všem známá metoda bolševických utiskovatelů ve vyjadřování se o osvobodovacím hnutí jimi utiskovaných národů. Bolševici na příklad nešetřili sympatiemi pro indonéské nacionalisty jenom proto, že jejich boj je namířen proti Anglii.

Naproti tomu nejdemokratičtější revolučně-osvobozovací hnutí těch národů, které jsou utiskovány, nazývají bolševici fašismem, reakcí, kontrarevolucí atd. Střízlivě uvažující člověk však lehce pozná, kde je vlastně kořen pravdy. Zdravý člověk ví, že ne sám název osvobozenického hnutí, ale jeho ideová náplň, za kterou jest bojováno, jest podstatou jeho vedení. My, s celým naším národem bojujeme za nic jiného, jak za osvobození z bolševického jarma. Přitom nemáme žádných nároků na cizí území. Všelidské morální zásady učí, že každý národ, který bojuje za své osvobození z cizího jarma postupuje čestně, šlechetně a shodně s právem. Historie neodsuzuje a nehaní tyto národy, které bojovali za své osvobození, ale naopak jim dává za tyto šlechetné činy nejlepší vysvědčení.

Bolševici se snaží představovat nás světu jako ukrajinsko-německé nacionalisty, fašisty, nepřátele národa a na to, že jsme vedli neúprosný boj proti německým okupantům, plnili německá vězení a koncentrační tábory, hynuli pod německými koulemi, oni říkají, že to bylo v porozumění s Němci, že jsme se dali dobrovolně věznit Němci atd. Podle bolševických tvrzení by se zdálo, že jsme šli dobrovolně do německých vězení a koncentráků, dobrovolně jsme tam hynuli dobrovolně šli na německé šibenice, dobrovolně se podrobovali středověkým mučením v gestapáckých katovnách, dobrovolně se stavěli na okraje hromadných hrobů, abychom se dali odstřelit atd.

Je možno uvěřit takové lži? Čemu to nasvědčuje?

Nasvědčuje to bezmezná bolševická nečestnost, lži a jejich bezradnost vůči našim svatým pravdám. Konečně, kdo zná bolševiky, ten také ví, že bolševickým termínům nutno rozumět opačně. Když mluví o osvobození, znamená to utiskování, když slibují ráj, přinesou peklo, když nazývají někoho nepřítelem národa, znamená to, že se jedná o nejlepšího a národu nejvíce oddaného syna.

Člověk, věřící bolševické lži, řekne: „Co chcete, když máte ukrajinskou sovětskou socialistickou republiku v čele s Chruščovem, máte ukrajinskou delegaci v OSN na čele s Manuiskym, máte právo chodit do škol, mluvit dvojí rodnou řečí, máte čest býti ve svazku se starším bratrem slovanských národů Rusy atd. ?“

Na to my odpovídáme: všechny tyto falešné řeči nezmění nic na skutečnosti, že ukrajinský národ je utiskován, ubíjen a mořen hladem a NKVD-istickými koulemi a přímo ničen moskevskými bolševiky a jejich agenty ukrajinského původu. Zatím co Manuiskij a jiní zrádcové ukrajinského národa sedí v měkkých hotelích, náš národ nese těžké bolševické jarmo.

SSSR není žádný svaz republik. Je moskevským Impériem – strašným vězením národů, totalitním, despotickým, teroristickým, rudofašistickým režimem, který se skládá z utiskovatelů a utiskovaných, exploata-

torů a exploatovaných, sytých a hladových, těch, kteří mají neomezená práva a privilegia a těch, kteří nesou bezpráví a těžké závazky. K prvním patří Stalin a NKVD, NKHD¹ a jiní bolševičtí velmoži a krvežíznivci a ke druhým utlačené národy a hlavně pracující lid.

Mezi všemi, bolševiky podmaněnými národy, trpí nejvíce Ukrajina, kterou změnili bolševici z krajiny oplývající mlékem a medem v krajinu zalitou krví a slzami. Ukrajinský národ nejen že nemá v SSSR politickou a kulturní svobodu, ale nemá práva ani možnosti k nejprimitivnějšímu životu, nemá zkrátka, jako národ, práva k fyzické existenci.

Hospodářství zaměnili kolchozním jařmem a lid moří hladem a nadlidskou prací. Dělníka přikovali k šachtě a vystávají jeho síly. Inteligenta zterorizovali a nechali ho pod hrozbou smrti nebo vyhnanství oslavovat Stalina, jeho stranu a její utlačovatelský režim. Jak řekl náš básník Taras Ševčenko, charakterizujíc moskevské impérium: „Od Moldavy až po Finsko všechno mlčí.“ A skutečně, všechno mlčelo. Ale je jasné, že to, co má počátek, musí mít i konec. Dochází trpělivost terorizovanému a hladovějícímu sovětskému obyvateli. Ke ztracení již nic nemá, neboť již všechno ztratil a jeho nevolnický život mu mohou dnes nebo zítra vzít NKVD-isté hladem nebo kulí. Národ povstal do boje.

Na Ukrajině již dva roky je veden těžký, neutichající boj a sice boj nebývalých rozměrů. Na jedné straně stojí bolševičtí utiskovatelé s množstvím divizí vojsk NKVD /RA se bolševici nepokoušejí použití proti nám, neboť u nich se rovněž vzmáhá revoluční duch/, ozbrojených všemi druhy zbraní, tanky a letadly a na druhé straně stojí ukrajinský národ, jeho branná síla – Ukrajinská Povstalecká Armáda /UPA/ i povstalecké skupiny jiných, bolševiky utiskovaných národů. Boj je neúprosný, ale tím více zarputilý. Bolševická zvěrstva páchaná na ukrajinské zemi nabyla tak strašného rozsahu a charakteru, jakého dějiny ještě nezaznamenaly. Masové exekuce, popravy, věšení lidí na náhrobních křížích, které tito postavili svým padlým bojovníkům, věznění, strašná mučení vězňů, vyvážení na Sibiř, vojenské akce, loupení, znásilňování žen, vypalování vesnic, házení ještě nedobitých, položivých lidí do ohně, nevyjímajíc ženy a děti, k tomu ještě všelijaké provokace a orgie NKVD a NKHD – to jest každodenní obraz ukrajinské vesnice a města. Současně vzrůstá veliká nenávist a zloba proti utiskovatelům a lidojedům, jakož i odhodlání k revolučně-osvobozovacímu boji. Ukrajinská povstalecká armáda, která se vytvořila v době vzrůstu německého protiukrajinského teroru, utvrdila se v boji proti německým okupantům a pokryla svými těly celou zemi Ukrajinu, svádí dnes každodenní boje s bolševickými nájezdníky. UPA chrání ukrajinské obyvatelstvo před napadením NKVD-istů. Bije nepřítel i v jeho střediscích, oblastech a rajonech.

UPA je dnes nejen největší partizánská armáda v Evropě, ale v první řadě je revolučně-osvobozovací armáda protibolševické fronty, která bojuje nejen za svobodu ukrajinského národa, ale i za svobodu všech národů a všeho lidstva, utiskovaného a ohroženého bolševismem. UPA je armáda, která připravuje všennárodní osvobozovací revoluci ve všech vrstvách a to politicky, psychologicky, propagačně a prakticky. UPA je armáda, která se stává praporem osvobozovacího boje všech bolševiky utiskovaných národů.

Nás, ukrajinské povstalce a celý náš národ, nezastaví ani ta skutečnost, že válka na světové frontě byla ukončena a nepřítel vrhl všechny své síly proti nám. My budeme bojovat za svá svatá práva a pravdu do posledního dechu a nevzdáme boj i kdyby proti nám stál celý svět. Dnes se díváme se soucitem na národy, které jsou omámeny narkosou bolševismu a vrhli se do náruče rudých „osvoboditelů“ a nepochybujeme, že tyto oběti bolševismu přijdou zakrátko k sobě a povstanou spolu s námi do boje proti kremelské tyranii, neboť jiné cesty ke svobodě a k životu tyto národy nemají. Tato skutečnost posiluje v nás víru, že naše ideály jsou svaté a naše cesta i metody našeho boje jsou jediné správné a dávají nám záruku k vítězství a životu.

Bolševici se s posměchem připravují k novým bojům a nové kořistnické válce, nehledíc na to, že v zemi panuje strašný hlad, ekonomický rozvrat a chaos. Na to neberou bolševičtí imperialisté zřetel, ale dělají si svoje. Tato skutečnost mobilizuje progresivní síly světa proti bolševismu a uvnitř SSSR uspišuje proces vnitřní revoluce.

Bolševici píší o každém boji, na př. těch národů, které vystupují proti anglickému impériu, ale zamlčují fakta o rozměrech boje národů a v první řadě ukrajinského, který je veden uvnitř vězení národů, t.j. v SSSR. Ale ani terorem, ani lží, ani zamlčováním faktů o boji proti nim, nezničí bolševici ten oheň, který se rozeplál ve všech částech bolševického impéria. Tento oheň se mění ve všennárodně-osvobozovací požár a v tomto požáru vyvstane nový, spravedlivý, skutečně demokratický pořádek na východě i jihu a v celé Evropě. Teprve tehdy budou volné národy i lidstvo.

Víte, pane presidente, že i kdysi a do určité míry i dnes se dívá Váš národ na Rusko jako na spasitele a ochránce všech slovanských národů před germánskou agresí. Dnes mnoho Vašich obyvatel bylo rozčarováno po svých snech. A zůstane-li tak i dále, bude určitě proklínat falešného Mesiáše, který záměnou za německé jařme přivodil jařme bolševické, které užívá ideje panslavismu, pravoslaví a demokracie k zastření svých imperialistických plánů a politiky. Slovanské národy nemají vůbec chuti měnit německé jařme za bolševické a přijímají ho jen proto, že je od staršího bratra. Ruští bolševici se v ničem neliší od německých zvěrstev. Sta-

linštit NKVD-isté vraždí masově lidi zrovna tak, jako hitlerovští gestapáci, plynové komory Hitlera nahrazují Sibiř, Solowky a jiné továrny smrti.

Viděl jste, pane presidente, sovětské obyvatele ve vašich vesnicích a městech. Viděl jste jejich vzhled a chování, ale to není ještě celý obraz sovětského člověka. Třeba vidět miliony těch chudáků a mučedníků v jejich domovech, při práci v kolchozech a na šachtách a tehdy vyvstává v hloubi srdce otázka, proč bolševičtí tyrané zaměnili hezký lidský život v takové mučednické živoření a kde jim dal práva tak mučit a vraždit lid. Třeba uznat v zájmu pravdy, že tito sovětské obyvatele, které jsme viděli v RA nejsou vinni za to, že tak strašně vypadají a mají tak politováníhodnou kulturu. K tomu je přivedla sovětská vláda svými nesmyslnými experimenty. Bolševici přivedli své obyvatele nejen do tohoto stavu, ale i k tomu, že matky jedí svoje děti, jak tomu bylo již v době velkého hladu na Ukrajině v letech 1922 – 33. Taková strašná perspektiva vyvstává před každým, bolševiky „osvobozeným“ národem. I když bolševici v nově okupovaných nebo osvobozených zemích používají vzhledné taktiky, tedy je to jen první stupeň bolševické akce. Kdyby se však situace nezměnila, mělo by to dále strašné následky.

Ukrajinský národ a jeho politické vedení zastává dnes takové stanovisko, že bolševiky utiskované a ohrožené národy musejí povstat do boje na společné, antibolševické osvobozovací frontě, do boje za svůj život, jestliže nechtějí zahynouti.

My věříme, že dnes nebo zítra poznají všechny národy a všechny státy, co to znamená bolševismus a co kremelská tyranie připravuje světu. Věříme, že tyto se však vzpamatují a zasadí protiúder. Toto musí uspišit i náš boj a to boj všech, bolševiky utiskovaných národů.

Věříme, že Vy, pane presidente, náležíte mezi ta politická individua v Evropě, která náležitě oceňují současnou politickou situaci v Evropě a bolševické nebezpečí pro všechny národy, v první řadě národy slované. Myslíme, že Vy, pane presidente i Váš národ máte náležitý poměr k antibolševické osvobozovací frontě.

Dovolte, pane presidente, abychom vám tlumočili náš pozdrav.

Znamenáme se v hluboké úctě

UKRAJINŠTÍ POVSTALCI.

P.S. V příloze zasíláme náš materiál:

- 1./ Usnesení III. NWZ OUN² v ukrajinské řeči
- 2./ Platforma UHWR ve slovenské řeči
- 3./ Universál UHWR ve slovenské řeči
- 4./ Deklarace vedení OUN v české řeči

- 5./ Otevřený dopis v české řeči
- 6./ Informátor č. 11 v ukrajinské řeči
- 7./ Bolševická demokratizace Evropy v ukrajinské řeči
- 8./ Češi, Slováci, vojáci v české řeči.

ABS Praha, f. 302-142-6.

¹ Malo by ísť o skratku NKGB – „Narodnyj Komisariat Gosudarstvennoj Bezopasnosti“ (Ľudový komisariát štátnej bezpečnosti).

² III. „Nadzvyčajnyj velykyj zbir“ (Mimoriadne veľké zhromaždenie) OUN.

[185]

PŘÍLOHA č. 3.

Překlad. Souhrnné hlášení

z propagačního pochodu na území ČSR, provedeného oddíly UPA
v době od 6. dubna do 22. dubna 1946.

I./ Příprava pochodu.

Ještě v měsíci březnu 1946 přečteny odílům UPA v našem terénu „Krátká poučení pro ty, kteří jdou na pochod na Slovensko“. Tehdy ale ještě nikdo nevěděl přesne, ktoré oddíly a kdy se vydají na pochod. Až teprve po přípravě velitele skladů oddílů UPA, oddíly B.[ira] a B.,¹ jakož i oddíl pod velením velitele M.[yrona], obdržely rozkaz, aby se co nejdříve připravily a vyrazily na pochod. Odpovědnost za provedení pochodu dána veliteli M.[yronovi] a odpovědnost za propagačně-politický obsah politvýchovníkovi W.[adymovi]

Lhůta pro přechod hranic a návrat z pochodu nebyla přesně stanovena /z důvodu situačních/. Ale počítajíc s příznivou situací a i s eventuálními překážkami, byl pochod rozvržen na 12 – 14 dnů. Politvýchovníci předešlých oddílů dostali následující literaturu:

- 1./ „Oznámení“ v ukrajinské a slovenské řeči ... 500 ks
- 2./ „Češi, Slováci, vojáci“ /leták/ v ukr., české a slov. řeči ... 135 ks
- 3./ Deklarace organizace OUN v české řeči ... 135ks
- 4./ Potvrzení na potraviny /ve formě stvrzenek/ v ukr. řeči ... 800ks

Kromě toho bylo s sebou vzato v menším počtu /po několika výtiscích/ vydání: „Myšlenka a čin č. 9“, „Informátor č. 11“, Rozhodnutí třetího NWZ OUN /ve všech slovanských řečech/, Deklarace vedení OUN v ukra-

jinské řeči, Bolševická demokratizace Evropy /25 ks v polské řeči, asi 10 ks v ukrajinské řeči a několi v české řeči/. Platforma UHWR ve slovenské řeči, naše Letáky Polákům /"Přesídlenci", "Poláci", "Do WP" a j./.

Po stránce hospodářské nebyly oddíly vybaveny tak, že by byly spokojeny, ale celkem to ušlo. Připraveny nejnutnější potřeby šatstva, obuvi, ale tabák chyběl. Aby byly peníze na nejnutnější výdaje /nejnutnějších případech/ přiděleno oddílům 12 koní, které budou moci po přechodu hranic prodát. V noci ze dne 4. na 5. dubna [19]46 byly všechny tři oddíly na shromaždišti ve vesnici W [Wola Wyżna]. Tam teprve určena doba přechodu hranic, což mělo stát 6. 4. 46 o 21.30 hodině. Proto byly dva poslední dny využity k přípravě nejnutnějších potřeb. Provedena důkladná příprava, na ní velitel skladu oddílů byl seznámen se směrem pochodu, který urobil providník N.[azar] /podáno písemně s hlavičkou „Příteli Mirone“/.

Velitel M.[yron] vydal praktické poučení z prvního pochodu /který se odbával na podzim r. 1945/, rozdělena literatura, propuštění nemocní střelci, velitelům oddílů naznačen přesně směr pochodu, dána jim hesla, smluvená znamení a j.

Dne 6. 4. 1946 velitel M.[yron] a politvýchovník W.[adym] načrtli strelcům důkladně cíl pochodu a zdůraznili jim, jaký význam má chování se na území cizího státu. Bylo možno pozorovat, že strelci jsou si vědomí své povinnosti.

II./ P ř e c h o d h r a n i c . P o c h o d .

Skupiny přecházeli hranice podle rozkazu každá zvlášť. Všechny tři bojové skupiny přešly hranice ve stanovenou dobu a bez překážek. Každá skupina měla pochodovat samostatně. Skupina velitele B.[ira] přešla hranici v prostoru P.[aloty] Již odpoledne dne 7. 4. 46 setkala se teprve s tamním obyvatelstvem. Toto sektání bylo efektivní proto, že se událo na silnici nedaleko města Medzilaborce. Protože byla neděle, potkala skupina mnoho mládeže a několik inteligentů /učitelstvo/, Ukrajinců a Slováků a ve strážní budce nedaleko mostu zastala spícího hlídače, který se probudil, nevěděl co má dělat a chtěl utéci. Byl zadržen, vysvětleno mu důkladně bylo kdo jsme a proč jsme přišli, zanechány mu letáky a on se uklidnil. Směr pochodu této skupiny vedl přes území pěti okresů /Medzilaborce, Vranov, Humenné, Gíraltove a Stropkov/. Pochod této skupiny trval 16 dní. Pochod se odbyl bez vážnějších příhod a ozbrojených potyček. Tato skupina navštívila 32 vesnic.

Skupina pod velením velitele M.[yrona] přešla hranici přímo proti vesnici H.[abura], ve které byla stanice slovenské pohraniční stráže. Procházejíce v noci přes vesnici /nedaleko stanice/, skupina tam zanechala letáky, cestou s sebou vzala všechny dřívější příslušníky ze slovenské-

ho území a setkala se jen s jednotlivými rodinami a proto také nemohla rozšířit svou činnost do větších rozměrů. Tuto aktivitu projevila skupina k večeru 7. 4. 1946. Pochod trval až do 22.4. 1946. Skupina přešla 49 vesnic na území okresů Medzilaborce, Stropkov, Giraltovce /zde byly naši na periférii města/, Bardějov, Prešov a Sabinov. Skupina byla až na jih od Prešova /Košice/. Po dobu pochodu svědla skupina krátkou přestrelku s částí t. zv. české tankové divize /ve skutečnosti střílelo do nás několik komunistů/, která přijela z Čech do boja proti nám. Přestrelku začali naši protivníci v noci /bylo jich asi 250/ v době přechodu naší části přes námi obsazenou vesnici. Po několika krátkých seriích z našich kulometů rozutekali se Češi z vesnice a skoro 24 hodin se scházeli do hromady, tážajíc se civilního obyvatelstva jestli nevidělo zda Banderovci nevedli jejich zajatce, neboť jim chybělo několik vojáků. Jiní zase mysleli, že chybějící vojáci přešli na naši stranu.

Skupina pod velením velitele K.[armeluka] /jeho zastupoval před tím velitel Br./, se kterou po celou dobu pochodu byl polit.-výchovník W.[adym] přešla hranici mezi vesnicami H.[abura] a Č.[ertižné], ve kterých má stanoviště slovenská finanční stráž. Skupina vyrazila teprve k večeru 7. 4. 1946. První setkání s obyvatelstvem v čistě rusínské vesnici D.[riečna] dopadlo dost dobře. Obyvatelstvo jevilo o nás zájem a s nadšením četlo naše letáky. O nás vědělo jen to, že bojujeme proti polskému a bolševickému rudému vojsku. Tato skupina měla určen směr pochodu přes území okresů Medzilaborce, Giraltovce, Stropkov, Bardějov, Prešov, Vranov, Humenné a Michalovce. Skupina těmito okresy prošla přičemž si krátila cestu /z nutných taktických důvodů/. Dne 16. 4. 1946 narazila naše skupina v okolí vesnice B.[rekov]² na vojenské postavení a musela ustoupiti na sever. Tímto postavením nedosáhl nepřítel svých zaměrů. V postavení byli specialně z Čech přivezeni t. zv. rudí partizáni. Komunistický tisk otiskl lživé zprávy o výsledku boje tohto postavení, na což reagovalo místní obyvatelstvo ironicky a nenávidělo rudé patizány. Komunistická sebranka šířila lživé zprávy říkajíc, že bylo zajato 30 Banderovců a mnoho raněných leží v nemocnici atd. Ale každým dnem toto číslo zmenšovali až došli k počtu 1.³ Když nás obyvatelstvo opět uvidělo živé, zdravé a veselé a četlo naší literaturu, poznalo tím více bolševickou lež a propagandu tamnejších komunistů. Skupina po naražení na vojenské postavení zůstala na území Slovenska ještě několik dní. K hranicím šli dvě zvláštní části a v porovnání s predešlými dny dělala méně intenzivnější práci ale propagandu přesto šířila dále. Přítomnost druhých našich oddílů v okolí a úspěchy našeho pochodu do té doby přičinily se o získání hluboké důvěry k nám a nenávisti ke komunistům takovou měrou, že všechny lživé správy šířené nepřítelem /že my loupíme

a ubíjíme lidi/ neměly žádného negativního vlivu na naši pověst. A když ještě k tomu jsme plně využili propagačních možností demaskující lživou bolševickou propagandou /odpovídající obsah letáků a mluveného slova/ získali jsme obyvatelstvo ještě více na svou stranu. Počaly se šířit zprávy, že několik tisíc Banderovců přišlo do města Humenného a ubytovalo se ve vojenských kasárnách, že velké množství Banderovců procházelo jeden kilometr od města Humenného, že v postavaní byl zabit jeden komunista a několik jejich bylo raněných a z toho, že se těšili četníci, neboť neuposlechli bolševického rozkazu a do postavaní nešli a j. Tato skupina pochodovala po dobu 12 dnů a prošla 26 vesnic a 4 osady.

Hned po přechodu hranic chovali se k nám lidé v některých místech zdrženlivě. Příčinou toho bylo především to, že u hranic bydlí většinou t. zv. Rusňáci⁴ /zaostalí Ukrajinci/, lidé málo vzdělaní, značně skomunizovaní a většinou apolitictí. Druhou příčinou, která způsobila toto chování se k nám a brzdila bleskurychlou akci byl sám teren, vzdálený od větších vyživovacích středisek. Např. v prvních dnech pochodu bylo těžko najít lidi, kteří by měli stálý styk s městem, takže bylo těžko odeslat poštou dopisy, přeložit hesla, obdržet adresy vážených lidí. Když jsme přišli do hloubi Slovenska měli sme na každém kroku možnost naši práci rozvinout, což vsrůstalo každým dnem. Aby těchto možností bylo náležitě využito bylo nutno vcházeti do vesnic aby byly ujištěny vnitřní poměry. Na tom závisela doba našeho pobytu v nich, bylo možno dosáhnout menších či větších úspěchů t. zn., že bylo třeba využít ty možnosti, které se vyskytly až na místě. Záležalo na tom jak sme dávali odpověď na otázky lidí a každá taková maličkost měla na pochopení nás menší či větší vliv. To platí jak o prostých lidech tak o inteligenci.

Hlavní obsah naší práce záležel na důkladném vysvětlení obyvatelstvu kdo jsme a proč jsme opět přišli na území Slovenska /jako hosté a ne jako nepřátelé/, proti komu a za co bojujeme, jaký máme vztah k jiným národům a k současnému politickému dění, atd. Bylo třeba důkladně vysvětlit proč jsme nazýváni Banderovci, proč je náš oficiální název ukrajinští povstalci jaký máme postoj k Vlasovovi, neboť jsme často považováni za Vlasovce, které zde mají rádi, jaké jsou myšlenky našeho programu – platformy, boje, režim budoucí USSR,⁵ jaký máme postoj k náboženství /neboť pro ně je to velice vážný problém/ a rozuzlení hospodářských problémů /je to jejich nejzásadnější otázka/ a celá řad jiných. K tomu bylo třeba uvést co nejvíce faktů o bolševismu, o boji ukrajinského národa za svoje osvobození po dobu mnoha let vůbec a za poslední dobu zvláště, uvést skutečnosti o bolševicko-polských zvěrstvech při vysídlování ukrajinského lidu za linii Cursona a dát odpověď na každou otázku. Všechno toto bylo nutno přetrásat na veřej-

ných schůzích, při rozhovorech s obyvatelstvem, v diskusích s inteligencí a za krátkých návštěv v domech. Toto dělali většinou politvýchovníci, velitelé a zkušenější střelci. Každý využíval nejmenší příležitosti a vsí silou se snažil vykonat v tomto směru co nejvíce. Je možno potvrdit, že velitelé a střelci se dali vážně do práce a udělali vše co mohli. Úspěchy byly větší než jsme očekávali. Všude nás vítali a loučili se s námi jako zvěstovateli nové osvobozovací protibolševické revoluce a hlasateli nového pořádku ve východní Evropě, obdivovali vytrvalost a heroismus⁶ UPA a celého ukrajinského národa. Jednotlivé pochohující skupiny měnili svoji taktiku, což zněmožňovalo nepříteli do veliké míry poznat a zjistit naši sílu, směr pochodu atd. Nejčastěji jsme za 24 hodiny přišli vždy do několika vesnic a to ve stejné době, v nestejném množství a z různých stran. Ve vesnici jsme se nezdržovali stejnou dobu. Ukázalo se hned po přechodu hranic, že nejlepší je přicházet do vesnic kolem 17.00 hodiny a zdržovat se nejdéle do 1.00 hodiny v noci. Taková taktika přinášela velký úspěch, především propagační práci, neboť za těchto několik hodin jsme stačili vyjasnit všechny zásadní problémy a navštívit vážnější rodiny, uspořádat schůze nebo rozmluvy, odeslat poštou naše tiskoviny na západní Slovensko a do Čech, sehnat adresy vážených lidí, namalovat hesla, a jiné a tajně odejít, nechat po sobě mnoho dojmů o nich průměrný slovenský občan mnoho přemýšlel a které nad to ještě zveličil v náš prospěch. Z počátku se zdálo, že delší pobyt našich oddílů na území ČSR vrhne na nás špatné světlo /zevšedníme/ a obyvatelstvo bude nespokojeno hlavně kvůli stravování, ale jak se později ukázalo, rostla naše popularita a sympatie k nám tak, že každý den našeho pobytu nám přinášel vždy nové a nové zisky a mezi obyvatelstvem se tvorili nové legendy a správy, které rostly do velkých rozměrů a rosrůstali se ještě více jestliže přišly do měst, škol, mezi vojsko, do dělnických středisek – vždy dál a dál na západ.

Zprávy o nás se šířily bleskurychle. Jestliže na př. v prvních dnech pochodu bylo třeba vynaložit mnoho úsilí, vysvětlili obyvatelstvu kdo jsme a uklidnit ho, aby se nebálo, změnil se tento stav po několika dnech v náš prospěch. Stačilo, když jsme se objevili v jedné vesnici, aby okolní vesnice se již připravovaly na náš příchod. /lidé přicházeli brzy z pole, připravovali lepší jídlo atd./. Při příchodu do takové vesnice nám běželi všichni naproti a položili-li jsme komukoliv otázku kdo jsme, dostávali jsme celou řadu odpovědí: „Vy jste ukrajinští demokrati a bojujete za svobodu svého národa proti komunistům“. Už samo slovo, že jsme Ukrajinci stačilo, aby ať mladý nebo starý Slovák nebo Slovenka nejen že se nás nebáli, ale netěpělivě čekali na náš příchod. Páli si s námi mluvit, aby nám sdělili svůj bol, postěžovali si nám a ochotně a úpřimně pohos-

tili, nejlepšími potravinami jaké vůbec měli. Musí se říci, že Slováci jsou lakomí a když někoho úpřímně pohostí tak to znamená, že tento se jim musí skutečně líbit.

Někdy nás vítali a loučili se s námi tak upřímně, jako by sme se znali 20. let. Důkazem toho mohou být tyto skutečnosti: K večeru dne 9. 4. 46 odešel náš oddíl do vesnice K.[ožany]⁷ Vesnice při hlavní silnici, velice udržovaná. Vcházíme v pochodovém útvaru, roztažení v dlouhý střelecký nástup. Abychom dostali informace vešli jsme s přítelem K.[armelukom] do prvního domu na okraji / jak jsme se později dozvěděli, byla to škola/. Zakleпали jsme a vešli dovnitř. Byly tam dvě stařenky a jedna mladší paní, které byli v kuchyni. Slušně jsme se omluvili, vysvětlili kdo jsme a že chceme vědět, kde bydlí předseda národního výboru /Hlava hromady/. Všechny tři paní začali s námi mluvit, odpovídali a kladly otázky, prostřely na stůl a podaly jídla a když jsem jim vysvětlil, že spěcháme a že musíme jít ubytovat střelce a již jsme chtěli odcházet, nejmladší z žen oblékla si svetr a šla s námi, dávajíc najevo, že nám střelce pomůže ubytovat a najde nám předsedu, zavolá svého bratra a nás že nikam nepustí, že musíme u nich večeřet. Z nenazdání vyjelo ze zátačky auto, osvětlilo naše střelce a jelo dále. Chudák šofér se strachem nemohl vzpamatovat. Mysleli jsme, že se paní lekne a vrátí se zpět, ale ona, nevyvedená z rovnováhy, řekla, abychom zašli do dvora a když auto přejelo navrhla, abychom zadrželi několik takových automobilů, které by nás vozily celou noc. Pěs to, že jsme ji posílali, aby se vrátila a neobtěžovala se, vrátila se až tehdy, když potkala svého bratra, kterému nás předala. Když jsme k ní později přišli na večeři, vyslechli jsme za několik hodin spoustu vypravování o poměrech na Slovensku a o hanlivém postoji slovenského obyvatelstva k bolševikům. /Anekdoty o hodinkách, které ukradli rudoarmějci, o chlebě namazaném pastou na zuby atd./.

Nejmladší paná měla 12-i letou dcerušku, která téhož dne v poledne zpozorovala u lenu kouř /pastevci pálili trávu/, přiběhla k matce a řekla, že to jsou Banderovci, kteří tím dávají znamení, že brzy přijdou. To bylo ve dne a k večeru jsme právě přišli. V této rodině nám jasně řekli: „Vy jste naše křižácké vojsko, naši bratři a spojenci. To samo hlásají bolševici, když píší o nás, že my jsme Tisovci⁸ a máme spojení s Banderovci“. I později nás nazývali křížáky, protože jsme nosili kříšky, které byly ilegálně rozšiřovány na Slovensku. Tyto kříšky nám dávali na památku skoro v každé katolické vesnici /akci roširování křesťanských kříšků připisují bolševici slovenskému podzemí a ty, kteří nosí tyto kříšky, nazývají obyčejně fašisty. Bylo mnoho případů, že na ulicích slovenských měst všelijaká sebranka rvala tyto kříšky lidem z prsou, vykřikujíc přitom různá provokativní slova, na př. „Ty Tisovský lokaji, fašisto“ atd./.

Když jsme odcházeli, loučili se s námi se slzami v očích. Řídící školy nás vyprováděl až na cestu a ostatní se dívali dlouho za námi. Odcházejíc, vzrostli jsme na duchu, nebť každý střelec byl vítán jako blízký, jako rodný.

V jedné vesnici několik střelců přišlo na dvůr jednoho bohatšího hospodáře a tam potkali hospodyni, která se vrátila z města. Hospodyně, když uviděla ozbrojené lidi, lekla se. Myslela, že jsou to četníci nebo slovenští vojáci. Když jsme se ji představili, že jsme ukrajinští povstalci, začala hospodyně s velkým nadšením mluvit o tom, že jí psala sestra z Ameriky, aby se připravili, že k nám přijdou vojáci. To stačilo, aby se po vesnici a celém okolí roznesla správa, že nás poslala Amerika. Toto tvrzení vyvracet by nepomohlo. Nikto by nám nevěřil.

V jedné vesnici u silnice, v době odpočinku našeho oddílu, shromáždili se střelci a začali spívat revoluční písně. Jako při poplachu se sběhli staří i mladí a s nadšením poslouchali a obdivovali krásné naše písně. Nevěnovali pozornost tomu, že nedaleko nich přijelo auto. Našel se jeden starší člověk, který předstoupil před našeho velitele a zeptal se ho zda tím autem nejel náš generál. Když náš velitel přitakal, litoval tento člověk toho, že nemohl vidět ukrajinského generála.

V jedné vesnici /bylo to několikrát/ ptali se střelců, jestli jsme nepřišli náhodou za těmi Poláky, kteří utekli z Lupkowa⁹ a povídali, že Bandorovci celou divisí rozprášili. Títo Poláci se chovali velice špatně, prodávali koně a vozy a všechno propili a potom chodili žebrat. Později se o ně postarala slovenská policie a vojsko, odvedli je do Bardějova a tam je předali pravděpodobně polským představeným. Tito Poláci byli internováni několik dní v Bardějově. Jeden hospodář nám vypravoval: Když oral v poli, přišli k němu dva Poláci a prosili o chleba. Hospodář jim vynadal, nazval je svoločí a vyhnal je. On sám neměl rád Poláky, protože když byl v Americe na práci a bydlel s dělníky všech národností, snášel se se všema, jenom s Poláky nemohl vyjít /proto Poláky neměl rád/. Jiný starší děda zavolal naše střelce, aby stříleli alespoň do čepice i když ji našel na silnici bez Poláka.

Divili jsme se proč Slováci nemají Poláky rádi a vysvětlovali jsme jim náš poměr k polskému národu, který rovněž trpí bolševickým útlakem.

Tehdy nám odpovídali, že Poláky nemají rádi především pro jejich zrádnost a jejich prodejnou povahu na důkaz toho nám uvedli příklady že Polsko osvobodili bolševici zrovna tak jako ČSR a proč v Polsku je tolik komunistů, když zde je jich daleko méně. Teké nemají rádi Maďary a mezi mládeží existuje protičeské zaměření /podívat se na obsah přiložených písní/.¹⁰

Většina slovenského obyvatelstva se na nás dívá jako na armádu, která přišla na území Slovenska s různými cíly /po vysvětlení naší práce

jakož i našem chování byl účel našeho příchodu skoro všem jasný/. Jedni mluvili, že jdeme do Anglo-americké zóny, jiný, že jsme přišli zničit komunisti a Židy atd. Našli se smělci, kteří využívající naši přítomnost, šli pod okna komunistů a bylo štěstím, že se omezili jen na výkřiky a vyhrůžky, ačkoliv se vyskytly i případy, že do oken litali i kameny.

Při setkání se se dvěma policisty ze stanice K., zástupce velitele nám nabízel, abychom přišli do jeho vesnice a pomohli jim vybít Židy, kteří provozují černý obchod. Vysvětlovali jsme jaký je náš poměr k Židům a kategoricky jsme odmítli jeho návrh. Policisté chtěli tedy s námi vypít alespoň sklenku piva. Jejich prosby a trvání na svém byly tak vytrvalé, že jsme to nemohli odmítnouti. Přišli jsme do obchodu a po chvíli úpřimné rozmluvy řekl zástupce velitele jednomu našemu staršinovi do ucha toto: „Čert aby vás vzal, věděli jste kdy máte přijít. Právě je před volbami. I kdybychom vystupovali proti komunistům třeba 10 let, neudělali bychom toho tolik, co vy za pár dní.“

Je třeba připomenout, že v prvních dnech našeho pochodu mnoho Židů s rodinami uteklo z menších měst do Košíc, Prešova a Bratislavy a dále na západ. Když se přesvědčili, že proti nim nic nemáme /několik mnozí z nich by si to zasloužili/ začali se pomalu vracet. Protože ve vesnicích skoro žádných Židů nebylo, nemohli jsme je navštívit. Navštívena byla všeho všudy 1 rodina. Židi se z počátku lekli, ale když potom přečetli naše letáky, byli přímo nadšení a divili se jak můžeme chodit po Slovensku, aniž bychom se báli komunistů. Střelci se šli ze zvědavosti dívat na Židy, neboť je už dlouho neviděli.

Mezi vším slovenským obyvatelstvem jest pozorovat silné protižidovské tažení. Bezprostřední příčinou tohoto stavu jsou vinní sami Židé svým čistě probolševickým zaměřením. Na př. zaznamenáno mnoho příkladů, že Židé při rozdělování zboží UNRRA sdružňovali, že toto bylo posláno z SSSR. Tím se ještě více kompromitovali v agitační práci, neboť obyvatelstvo se přesevědčilo, že bolševici na Slovensko žádné zboží nedávají, ale naopak že zásilky UNRRA ještě vykrádají, a že transporty se zbožím UNRRA docházejí jen ze západu. Je to patrné tím více, že zboží je označeno. Na celém Slovensku lze zaznamenat teroristické hnutí proti Židům. Na př. Židovi, u kterého jsme byly ve vesnici W. byl vhozen při veselce do bytu granát a bylo po něm stříleno neznámými lidmi.

Skupnia pod velením velitele B.[ira] byla svědkem takového případu v neděli dne 14. 4. 46. odpoledne přicházeli střelci do vesnice M.[aťašovce]¹¹ Když již byli ve vesnici, spozorovali, jak do stojícího auta skočilo několik pánů a auto se rozjelo na opačnou stranu /odtud se muselo vrátit, ponevadž najelo na naše postavení/. Střelci z počátku nemohli pochopit proč títo pánové tak utíkali, ale za několik minut seběhli

se smějící se sedláci, mládež a děti a počali tleskat a radovat se, říkajíc, že to přijeli komunisti, aby uspořádali agitační schůzi komunistické strany. Lidé se trápili, že musejí jít na schůzi, ale že tu najednou přišli ukrajinští povstalci a bolševici utekli /auto se s bídou vymotalo bočnými uličkami z vesnice/. Bylo skutečně z čeho se radovati.

Je třeba podotknout, že na počátku našeho pochodu se skoro všechny mladé ženy před námi schovaly /je vidět, že už měly zkušenosti od bolševických partizánů a rudoarmejců/. Po několika dnech se jejich chování vůči nám změnilo v náš prospěch, což se projevilo v tom, že naši střelci si pochutnávali na bílé kávě, koláčích, haluškách a na cestu dostávali selské chleby atd. Přitom se hospodyně často omlouvaly, že je málo pohostily. Pohostily by lépe, ale nemají čím, poněvaž jsou chudobný národ.

V jedné vesnici po uspořádání schůze, na které politvýchovník T.¹² vysvětlil, kdo je protivník Bandera, diskutovali dva chlapci přičemž jeden přes druhého vysvětloval, že největší důstojník Ukrajinců se nazývá Štefan Bandera. Často se stávalo, že po schůzích a především v rozhovorech přítomní provolávali slávu ukrajinským povstalcům a providníkovvi Štefanu Banderovi a zdůrazňovali to bouřlivým potleskem. Takové rozhovory se změnily často v živou diskusi. Po vysvětlení podstatných problémů jsme byli často tázáni, kolik nás je, kdo je mezi námi hodností nejvyšší, je-li to pravda, že jsou mezi námi Slováci a jakým způsobem nás podporuje Amerika, kam jedeme, proč nenosíme hodnostní označení, proč nenosíme stejné uniformy atd. Naši vojáci odpovídali ve formě otázky, zda dotyční, který se ptá, byl voják a zda ví, co to je vojenské tajemství. To se jim velice líbilo a když se vyskytli takoví, kteří se to chtěli za každou cenu dovědet, odpovídali jsme žertovně, abychom ukojili jejich svědavost. Na př. jeden starý bača se ptal našich střelců, kolik nás je na Slovensku. Střelci se ironicky ptali, zda byl vojákem. On odpověděl samozřejmě, že byl. Na to se střelci hlasitě rozesmáli a zeptali se ho co je to vojenské tajemství. Stařík se při této odpovědi zachmuřil a hrdě odpověděl: „Už vím, že je Vás na Slovensku 70 tisíc.“

Dne 13. 4. 1946 jeden oddíl zašel k večeru do vesnice M. Ve vesnici žili skoro sami evangelíci. U řídícího školy se sešli kněží a a jeden učitel. Všichni tři byli spolužáci. Mezi nimi a politvýchovníkem W rozpřel¹³ se živá debata. Nakonec farář podal klásti otázky a vyslovoval svoje poznatky. Po přečtení výňatku z platformy z UHWR řekl, že by bylo pro nás lépe, kdybychom rozšiřovali co nejvíce naši literaturu, ve které by byl důkladně vysvětlen náš vztah k jiným slovanským národům a tím by bylo možno utvořit mocný, všeslovanský, protibolševický blok. Bylo mu vysvěleno, že zastáváme názor samostatnosti všech Moskvou utis-

kovaných národů v jejich ethnografických hranicích a že v současném revolučno-osvobozovacím boji se podobný blok utvořit nesnažíme, ale také nemáme nic proti tomu. Bylo mu dále řečeno, že takové spojení již existuje od r. 1943. Farář byl spokojen a ptal se dále v jakém rozměru podporuje naše hnutí Anglie a Amerika. Na to mu politvychovník odpověděl: „Víte, já nejsem kompetentní odpovídat vám na Vaše otázky. To mohou potvrdit naši nejvyšší političtí činitelé, nebo hlavní velitelství UPA.“ „Promiňte“, odpověděl farář. „Vy jako staršina musíte být s těmito vecmi obesnámen.“ Nakonec byla rozmluva ukončena veselím a srdečně jsme se rozloučili, přičemž řídící učitel se nám podepsal do památníku v upomínku.

Obyvatelstvo se k nám chovalo důvěrně a vážilo si nás když se přesvědčilo, že nevystupujeme se zbraní v ruce proti slovenské armádě, že při každé příležitosti chodíme do kostela a modlíme se. Když viděli, že při setkání se s vojáky, kteří přijíždějí na dovolenou, zacházíme slušně a že jim dáváme číst naši literaturu, byli velice spokojeni. Letáky byly posílány vojsku komparativně. Nejeden z takových vojáků chtěl jít s námi a nejeden Čech k nám přišel. S jedním takovým byla zajímavá příhoda. Když náš oddíl přišel do vesnice M. dne 12. 4. 46, přišel jeden střelec a řekl, že ve vesnici je jeden voják, který by rád mluvil s někým z našich představených. Když jsme se s ním setkali, začal nám diskretně vyprávět: „Já jsem Čech. Bydlel jsme delší dobu v Praze, kam mně poslal můj otec na střední školu. Když jsem byl v 6. třídě gymnasia, začalo v Čechách protiněmecké hnutí a tehdy mně spolu s jinými kamarády sebrali a odvedli do Německa na práci. Tam jsme pracovali až do příchodu fronty, až když přišli spojenecké armády, přihlásil jsem se do čsl. tankové divize, která jako to složka spojenců bojovala proti Němcům. Po ukončení války nás přivezli do Čech a při tvoření nové čsl. armády nás spojili s vojáky bývalé t. zv. české legie, která byla za války zformována ve SSSR. Byl jsem desátníkem. Pohádali a porvali jsme se s komunisty, z čehož mi hrozilo vězení. Proto jsem se rozhodl utéci k Vám a když jsem slyšel, že jste rozbili poskou divisi, spěchal jsem k hranicím, kterou bylo nsnadno přejít. Bylo to v březnu. S lítostí jsme se vrátil na Slovensko /do Prahy jsem se vrátit nenohl/ a zde sem se skrýval a čekal na příležitost. Před několika dny jsem se dověděl, že v okolí jsou vaše oddíly a šel jsem je hledat. Prošel jsem 15 km a nenalezl jsem vás, až nakonec jste přišli sem. Chci vstoupit do vašich řad a když mně nevezmete, tak se oběsím.“ Vyslechli jsme ho a řekli mu, že u nás není lehké bojovat, že je to velmi obtížné, je třeba snášet hlad, je možno stratit život atd. Odpověděl nám, že o tom ví a je na to připraven. Po krátké debatě s desátníkem K. rozhodli jsme se vzít ho s sebou. Byl neobyčejně spokojen a cestou se zú-

častňoval propagační práce a tím se přičinil o zvýšení našich úspěchů. Později v postavení mohl být sice raněn, ale choval se vojensky. Litoval jen, že nemohl střílet, poněvadž neměl zbraň.¹⁴

Byly případy, že branci, které jsme ještě zastihli doma a kteří za několik dní měli nastoupiti vojenskou službu, dávali najevo, že do armády nepůjdou. Tehdy jim bylo třeba ukázat a objasniti, jak mají postupovat /jít sice do armády, ale sabotovat bolševická nařízení/.

Skoro v každé vesnici vstupovali jsme do obchodu, abychom koupili drobnosti /pasta na zuby, cigaretové papírky atd/. Kupovali jsme rovněž bonbony, abychom počastovali děti. Za potraviny jsme nikde neplatili, ale dávali jsme potvrzenky. Tyto potvrzenky ve formě kvitancí jsme zanechali rovněž sedlákům, kteří dobrovolně dávali na fond UPA. Po celém Slovensku, hlavně ve městech se roznesla správa o tom, že platíme penězi jakými kdo chce, to jest korunami, dolary, australskými bankovkami a také zlatem. Obyvatelstvo to všechno přijímalo s nadšením a divilo se tomu. Za přítomnosti jednoho z našich oddílů ve vesnici N. začal hořet jednému chudému hospodaři dům. Střelci pomohli uhasit požár a tím zachránili nejen jeho dům, ale skoro celou vesnici, neboť byl silný vítr, který mohl oheň roznést. Hospodáři, kterému hořel dům, dal velitel 500 Kčs na pomoc, na které nám dala hospodyně stvrzenku, která byla rovněž potvrzena úředně předsedou MNV.¹⁵

Jak již bylo uvedeno, lidé se divili, že naši střelci jsou zbožní a že navštěvují při každé příležitosti kostely. Samozřejmě sej im to líbilo. O velikonočních svátcích¹⁶ jsme měli zajímavé a směšné příhody. Na příklad: oddíl pod velením velitele B.[ira] přišel do jedné vesnice na ranní bohoslužby. Bohoslužby se konaly časně ráno ve čtyři hodiny. Když vešli do kostela naši střelci, bylo vidět na lidech, že mají strach. Byli nervózní. Po ukončení bohoslužeb se lidé začali rychle rozcházet a když se jich naši střelci ptali proč tak spěchají, odpověděliže mají strach, aby jim nebyly zebrány koše se svčcenými potravinami. Toto jim dělali bolševici. Kromě kázní, ve kterém nám přál, abychom měli druhé velikonočné svátky již v samostatné Ukrajině. Byl nadšen písní a motlitbou „Bože veliký, tvůrce všemocný“, kterou spívali povstalci. Farářovi napsali jsme její obsah. Obdivoval se kráse slov, ve kterých se hluboce odráží prožitek národa /... ani modliti se nepřítel nedá.../ Potom se všichni společně modlili a nebáli se již, že jim povstalci seberou sváčené dárky.

Musí se říci, že v okolí, kde pochodoval náš oddíl, bylo obyvatelstvo zaostalejší v porovnání s jinými kraji. Lze u něho pozorovat staré pohan-ské zvyky, obsvlášte při pohřbech. A př. když ve vesnici někdo zemřel, bez ohledu kdo to je a jak je starý, scházejí se k nebožtíkovi všichni až večer a přes celou noc se dějí přímo orgie. Stalo se často, že mrtvého

nejen že shodili z katafalku, ale vynesli ven a namočili do bláta. Mládež je na dosti nízkém mrvavním stupni. Tohto stavu se snažili využít bolševici, aby šířili všelijaké správy o nás. K tomu zde našli živnou půdu, ale později se to změnilo v náš prospěch. Bolševická lež vybledla. Počátku o tom tisk nepsal až když komunisté zjistili, že vystupujeme přímo proti bolševizmu a když mnoho členů komunistické strany po přejetí našich oddílů krajem se zřeklo členství v komunistické straně, odevzdávalo legitimace a přestupovalo do demokratické strany. Tito komunisté zbůsobili pokřik. V první řadě vystoupili proti demokratům, obviňující je, že mají spojení s Banderovci, že viděli svůj úpadek vo volbách proto pozvali Banderovce atd. Komunistická sebranka počala šířit šeptandu, že nás sem poslali bolševici, kteří později budou mít záminku k vyslání vojska na Slovensko za účelem zlikvidování našeho hnutí /! ?/. To bylo naměřeno k tvoření nepřátelského postoje demokratů k nám. Nechybělo provokativních bolševických triků. Na př. 9. 4. 1946 byl přivezen do Giraltovců přiděl potravin. Hned následující den roznesla se po okolí správa, že Banderovci tyto potraviny sebrali. Vysvětlili jsme obyvatelstvu, že je to jenom vymyšlená lež, ta samá jako všechny jiné bolševické triky, sloužící k tomu, abychom byli skompromitováni. Přitom byla uvedena celá řada skutečností ještě z doby německé okupace, čímž ukázáno obyvatelstvu, že hitlerovci a bolševici je jeden a ten samý čert. Obyvatelstvo s tím souhlasilo a často novými skutečnostmi potvrzovalo námi hlásanou pravdu. Protože se nám pochod odbýval v době předvelikonoční, v době kdy obyvatelstvo chodilo často do měst a mnoho žáků studentů a dělníků, známých a jiných hostů přicházelo z měst do vesnic, šíření zprav o nás dosáhlo tak velkých rozměrů, že místní komunisté se nemohli vzpamatovat z omráčení. A když ještě k tomu přistoupilo příznivé se chování slovenského vojska k nám, zůstali komunisté úplně bezradní. Části slovenské armády, které pod nátlakem vykonávali bolševické rozkazy, vyrasili do vesnic s děly, tanky a suty a omezovaly se pouze na pronásledování nás tím způsobem, že jezdily z města do měst z vesnice do vesnice, nadělali mnoho hluku a do lesa vůbec nevstoupily. A když jsme k večeru přišli do vesnic, kde ještě ve dne bylo slovenské vojsko, lidí nám radostně opakovali slova vojáků, kteří říkali, že museli jet do tohto území poněvadž k tomu dostali rozkaz, ale proti nám bojovat nechťejí a nebudou. Dali rovněž na jevo, že by se s námi chtěli setkat, ale nevědí jak se budeme chovat my k nim a potom se báli bolševiků. Tehdy jsme jim důkladně vysvětlili, že jsme nepřišli na Slovensko bojovat a zbrané že nosíme porti našemi společnému nepříteli t.j. proti moskovským bolševikům s jejich přísluhovačům. Ačkoliv bylo těžko navázat styk s některým představitelem slovenské armády, podařilo

se veliteli M.[yronovi] dosáhnuti alespoň toho, že setkání s nimi bylo alespoň přátelské. Vojenští představení, kteří se s námi setkali, darovali veliteli M.[yronovi] kompas a mapu.

- o O o -

Po dobu pochodu zvláštní skupiny pochodujícího oddílu navštívily 106 vesnic a 4 osady, z čehož byly dvě četnická a poštovní střediska, uspořádáno 16 propagačních schůzí s obyvatelstvem, uspořádáno 40 rozhovorů s obyvatelstvem, navštíveny kostely nebo zúčastněno na 8 místech bohoslužeb, namalována hesla na 30 místech. Z přidělené literatury rozdán skoro všechen materiál s výjimkou některého „Bolševická demokratizace Evropy“ v polské řeči nepoužito, jakož i stvrzenky na potraviny. Kromé letáků, které byly nalepeny ve vesnicích a na hlavních komunikacích, byla 50% přidělené literatury odesláno /důvěryhodnými lidmi/ inteligenci ve městech, především do západního území ČSR, vojenských středisek a to poštou i při setkání se s vojáky, do redakcí, studentům středních škol atd. Do agentury UNRRA v Košicích odeslány poštou naše letáky a ručně psaný dopis a jiná naše literatura poslána prostřednictvím důvěryhodných lidí. Rovněž odeslána poštou /expres/ do Kanady k Čechům a Slovákům „výzva“ a „otevřený dopis“ v ukrajinské řeči. Asi 25% materiálu zanecháno u farářů, učitelů a jiných inteligentů. Třeba poznamenat, že po naší literatuře byla neobyčejná poptávka. Bylo mnoho případů, že mladí inteligenti slíbili rozmanožovat náš materiál na stroji. /učitelé ve vesnicích K. a P./. Při setkání se jednoho z našich poddůstojníků se slovenským vojákem, ve vesnici H. dna 8. 4. 1946, byly mu dány naše „výzvy“. Setkání se událo v chudém domě milenky tohoto vojáka. Když voják četl hlasitě tuto výzvu, matka jeho milenky se rozplakala a když se uklidnila začala střelce úpřimně hostit.

- o O o -

III./ - Postřehy a poznámky.

a./ Hospodářský stav krajiny, náboženství, osvěta, kultura.

Podle dojmů velitelů a střelců, životní úroveň na území Slovenska je v porovnání s životem v SSSR a Polsku dost stabilisovaná. Tento dojem bylo lze získat většinou u sedláků, poněvadž poznat život městské inteligencea dělnictva bylo těžko. Jak bylo udáváno studenty s městským obyvatelstvem, se kterým bylo rovněž rozmlouváno na předchozí témata, živo ve městech je příliš drahý. Existuje t. zv. černý obchod, ale v menší míře než v Polsku. UNRRA dodává zboží v uspokojujícím množství. Přídelů dostávají skoro všechny vesnice a především ty, které byly zničeny válkou. Dostávají potraviny, spotřební zboží a něco málo

šatstva a obuvi. Jsou případy, že bolševici vydávají zboží UNRRA, která je méně hodnotná, za svoje. Pros lepší hospodářského stavu kraje, zorganizovány z iniciativy úřadů t. zv. hospodářské svazy /něco v podobu sociální práce/, které poskytují chudým rolníkům pomoc z titulu válečných strát.

Materiální zabezpečení rolníků v porovnání se stavem na Ukrajině téměř velmi dobře /není vidět černý chléb a obyvatelstvo chodí slušně oblečeno/. Vesnice jsou nevelké, ale velmi čisté. Ulice široké, často i chodníky. Hospodářské budovy jsou podobné jako na Podolí. Okna bytů směřují do ulic zatím co v zadu jsou ostatní hospodářské objekty. Domy jsou většinou zděné, kryté plechem nebo krytinou /málo slámou/. V bytech neprávě vzorný pořádek a vkusné zařízení. Podle toho a podle nošení obleku je vidět, že lidé jsou tam konservativní. Mladá děvčata a staré ženy nosí široké sukně a to několik, a aby byly širší, podkládají je zvláštními plátěnými podložkami. Nosí výšivky, ale ne hezké. V tomto případě jde o nevkus. Muži staří i mladí oblékají se již více městsky. Obyvatelstvo vůbec je pracovitě a mamonářské /přímo materialisté/, někdy v chování se k nám bylo úpřimné, přičemž nelze říci, že by bylo námi donucováno. Jejich úpřimnost a hluboký zájem byl skutečně pravdivý. O Ukrajině a ukrajinském národu věděli mnoho /hlavně o tom že naše země je bohatá a že nás je 40 milionů/, což lze vysvětlit účastí mnoha z nich v první a druhé světové válce na Ukrajině. Tito lidé nám velice pomáhali. Na schůzích nebo při rozhovorech potvrzovali pravdivost slov našich řečníků. O revolučně-osvobozovacím boji na Ukrajině věděla inteligence velmi málo i když ohlas tohto zachvátil ČSR v širokém měřítku. Nevěděli konkrétně kdo stojí v popředí tohto boje. Věděli však o nějakém dění v Polsku a na Ukrajině za linií Cursona. Na př. každý výstřel na severovýchod od Slovenska si vysvětlovali jako osvětu bojů s Poláky. Slovo Banderovec stotožňovali často se slovem bandita nebo Vlasovec. Skoro všichni věděli, že bojujeme proti SSSR, ale neznali základní zásady a taktiku našeho boje. Proto každý sabotážní a teroristický čin, jakož i jiné podobné události, způsobené známými individui byly přičítány nám.

Příčinou toho bylo: Neodpovědné chování se oddílů po dobu prvního pochodu, lživá provokativní práce bolševiků a skomunizované sebranky a konečně nízká inteligence obyvatelstva v pohraniční oblasti /Rusňáci byli prostředníky v předávání zpráv o nás a našem hnutí s velmi často fakta, kterým nerozuměli, překroutili/. Proto po dobu pochodu věnováno nejvíce práce vysvětlením problému.

V době pochodu začali se právě práce na polích. Půda je dobrá ale vyžaduje dobrého umělého hnojiva, které je nyní těžko k dostání. Sady jsou zde neveliké a je zde mnoho švestek. Je pozorovat špatné hospo-

dáření v lesích, které jsou zničeny. Jsou ničeny ještě dalším kácením. V lese pracují nejčastěji cikáni, které jsme někdy použili jako dobrých spojek. Na severovýchod u hranic jsou smíšené vesnice /žijí tu Slováci a Rusňáci, část cikánů a málo Čechů/. Dále na jih a na západ jsou vesnice skoro čistě slovenské.

Obyvatelstvo je velice zbožné, hlavně ženy. Nejvíce je římsko-katolíků a dost velká část evangelíků /na celém Slovensku asi 20%/. Část je řecko-katolíků. Není jedné vesnice, kde by nebyl kostel nebo cerkev. Cerkve jsou opomíjeny státem. Placení jsou jenom kněží a jsou dost dobře materialně zajištěni. Chrámy jsou rovněž bohatě vyzdobeny. Učitelů je málo a musejí vyučovat studenti středních škol. Školy jsou čtyř nebo šestitřídní ne s moc modernou vyučovací osnovou. V celé republice jsou dnes 3 města, kde jsou university, t.j. Praha, Brno, Bratislava. V menších městech jsou t. zv. obchodní akademie. Kulturní úroveň je nízká, což je patrné z toho, že obdivovali naši větší kulturu a vyspělost, jakož i inteligenci. Písňe mají rádi ale ne tak jako u nás. Jejich obsah a melodia se vyrovnají našim.

b./ Politický život, strany a podzemí.

Národní politické uvědomění a stranictví je spjato s náboženstvím. Na př. katolíci a evangelici jsou demokrati, ačkoliv nábožensky se nesnášejí. Komunistických elementů je více mezi řecko-katolíky /rusňáky a cikáni/. Tento stav tvoří tím větší rozohnění mezi politickými stranami. Z legálních politických stran existují: DS /demokratická strana/, KSS /komunistická strana Slovenska/, PS /strana práce/ a jiné menší, které tvoří odnože větších. Illegální podzemní organizace je HM /Hlinkova mládež/¹⁷ a několik jiných

DS má více členů a těší se příchylnosti bezpartijního obyvatelstva. Demokratickou je více podle názvu než ve skutečnosti, neboť není jí možno rozvinout ve skutečně demokratickém duchu a míře /kontrola bolševiků a nedostatek jasné a dynamické ideologie zjednává jí více politických přívrženců/. V činnosti této strany možno pozorovat systematický růst a krystalizaci. V důsledku silného protibolševického zaměření mezi slovenským obyvatelstvem vzklíčila myšlenka, že demokrat je ten pravý a čestný člověk. Tato vlastnost se přisuzuje celé demokratické straně. Protikomunistického zaměření využila DS k rozvinutí boje teprve počátkem předvolební kampaně na počátku t. r. Oficiálním orgánem demokratické strany jsou noviny „Demokrat“ a „Ozvěna“. Mnoho demokratů jsou členy podzemních organizací a skupin.

KSS, obyčejná bolševická agentura pracuje podle pokynů Moskvy. Cítí a je si vědoma protikomunistického postoje obyvatelstva a jeho sympatií k DS a proto aby žila, rozvinula proti demokratům širokou akci k její-

mu zničení. Přitom používají nejvíce perfidních a NKVD-istických method. Nazývají demokraty reakcionáři a fašisty a spojenci Banderovců /!/. Je mnoho případů, že mezi členy a přívrženci obou stran dochází ke krvavým potyčkám. Do KSS patří nejtemnější živly, které se hrnou do strany ne pre světový názor, ale pro svůj osobní prospěch. Bolševici lákají všelijakou sebranku rozdávaním půdy, dobytka a jiného. Takových komunistů je ve vesnicích málo. V městech mezi dělnictvem je jich více, ale na celém Slovensku jejich počet nepřevyšuje 12-15%. Centrální orgán KSS je východoslovenská „Pravda“. Kromě toho mají „Prvadu“ a „Hlas lidu“. Na Slovensko přivážejí bolševici moskovskou „Pravdu“, kterou rozdávají ve městech na kilogramy jako papír na balení á 3 Kčs za kilogram. Na Slovensku koluje anekdota, že kilogram moskevské pravdy má cenu 3 Kčs.

SP ma mezi obyvatelstvem málo přívrženců pro příbuznost programu s komunisty.

HM podzemní organizace s hlubokou náplní a revoluční tradicí ještě z doby před druhou světovou válkou. Dnes pracuje málo koordinované a proto není populární. Tento stav zaval příčinu k utvoření mnoha podzemních skupin, které pracují každé zvlášť přes to, že vedou boj proti jednomu společnému nepříteli.

Po dobu naší přítomnosti bylo vysvětleno slovenskému obyvatelstvu, jak vypadá bolševická skutečnost, uvedena celá řada faktů o zvěrstvách bolševického teroru vzheledem k predvolebnímu období v ČSR /26. 5. 46/.¹⁸ Obyvatelstvo bylo upozorněno na bolševické predvolební metody. Avšak Slováci se utěšovali, že Anglie a USA nedopustí v ČSR utvoření takového stavu jako na př. v Polsku. Věří v to, že demokraté ve volbách zvítězí a nastane skutečný pořádek a klid, bolševici nebudou mít možnost vmněšovat se do jejich vnitřních záležitostí. Jakmile jednou komunistická organizace prohraje, přestane navždy existovat a komunisté nezískají žádného práva.

c./ Administrativa a vojsko

Současná vláda ČSR nemá důvěru a dobrou pověst. Ve vládě existují různice, které způsobují chaos v sociálně politickém životě ČSR. Na př. demokraté řím. katol. vyznání nemají rádi pres. Beneše a s velkou pýchou se přiklánějí k Tisovi, který je nyní vězněn v bratislavském vězení a čeká na soud. Rovněž i ostatní obyvatelstvo chová nepřízeň k pres. Benešovi, protože je Čech a jako takový, že nedělá protibolševickou jasnou politiku. Vědí, že je demokratem a přesvědčení, ale protože nevystupuje proti komunistům, mají námitky proti jeho politice. Sami u seba to sice nevidí, ale od presidenta to požadují.

V souvislosti s uvězněním Tisa objevil se ilegální leták, ve kterém je píseň o Tisovi, jakožto národním hrdinovi, a protibolševickým zeměřením.

Treba se domnívat, že tento leták vydali katolíci, kteří tvoří většinu členstva podzemí organizace HM. Pokud se týká vztahu k osobě Tisa, tedy demokrate řecko-katol.[ického] a evangelického vyznání ho nemají rádi, poněvadž za jeho vlády byli pronásledováni, kdežto katolíci byli privilegiováni.

Mezi slovenským obyvatelstvem je možno pozorovat protičeské zaměření, především proto, že mezi Čechy je více komunistů a také proto, že mladá generace by raději viděla Slovensko samostatně.

Armáda. „Československá branná moc“.

Čsl. branná moc má dva ročníky v činné službě 23. a 24. Slováci slouží u svých útvarů na svém území a jen když jdou do vyšších vojenských škol, jsou odveleni do Čech nebo na Moravu. Vyšší důstojníci jsou většinou Češi. Je mnoho bolševických politiků. Vyzbrojení je dobré. Zbraně jsou české a ruské. Na výstroji jsou vidět nedostatky. Vojáci se nedají odraditi.

Po dobu pochodu pozorováno, že slovenskému obyvatelstvu imponuje:

- 1./ Hezké uniformy a celkový vzhled,
- 2./ Nechápu, proč naši představení nenesí hodnosti,
- 3./ Mají rádi jazdecko a penězi oplývající vojáky,
- 4./ Jsou překvapení kulturním chováním a sbožností povstalců.

- o O o -

Poznámky: hned po přechodu hranice se rozšířila na Slovensku pověst, že jsme přišli vyslobodit vězněné studenty a členy podzemních organizací. Když policie část těchto studentů propustila, říkalo se, že je propustila na náš zákrok, jinak že jsme hrozili pochodem na Bratislavu a podobně.

Sláva Ukrajině:

Vadin.¹⁹

politvýchovník.

ABS Praha, f. 302-142-6.

¹ Oddiel „B“ (ďalej v dokumente „Br“) – domnievame sa, že ide o „Didykovu“ sotňu, ktorej t.č. velil Roman Hrobeľskij – „Brodyč“, nad ktorou v čase rejdú po Slovensku prevzal velenie „Karmeluk“.

² Podrobnejšie pozri dokumenty č. 138 a 187 a porovnaj s dokumentom 187.

³ Pozri dokument č. 177.

⁴ Rusnáci (hovorovo) – Rusíni.

⁵ „USSR“ vete nadáva zmysel, zrejme je tým myslené „Ukrajina“.

⁶ Rozumej „hrdinstvo“.

⁷ Porovnaj s dokumentmi č. 132 – 133 a 187.

⁸ T.j. prívrženci bývalého prezidenta Slovenskej republiky (1939 – 1945) Jozefa Tisu – pozri poznámku č. 10 k dokumentu č. 187.

⁹ Pozri dokument č. 123 – 124.

¹⁰ Preklad dokumentu neobsahoval prílohy.

¹¹ Pozri dokument č. 140.

¹² Zrejme ide o propagandistu „Tarasa“ z „Birovho“ oddielu.

¹³ Rozumej „rozprúdila sa“.

¹⁴ Prítomnosť tohto Čecha v oddiele UPA zachytávajú aj hlásenia československej strany – pozri dokument č. 157 a 158.

¹⁵ Táto udalosť sa stala v obci Ruska Voľa (hoci v texte je uvedená ako obec „N.“) 20. apríla 1946. Porovnaj s dokumentom č. 164.

¹⁶ Veľkonočná nedeľa pripadla na 21. apríla 1946.

¹⁷ Hlinková mládež (HM) – organizácia pre deti a mládež, založená v roku 1939 na Slovensku ako náhrada skautingu, ale s predpokladmi ideologickej prípravy mladej generácie v intenciách HSLŠ.

¹⁸ Uvedený dátum – 26. mája 1946 – bol dátumom konania volieb do Ústavodarného národného zhromaždenia ČSR.

¹⁹ Správne „Vadym“ – Jaroslav Peciv.

[186]

PŘÍLOHA č. 4.

P ř e k l a d .

Moje poznámky k pochodu a předešlému raportu.

Pochod byl proveden v době předvolebního boje dvou táborů: demokratů a komunistů, vlastně bolševiků a protibolševiků. Náš příchod se široce rozvinutou protibolševickou propagační akcí snažila se využít Demokratická strana k upevnění svých pozic a podkopání i tak již slabého vlivu komunistů, zkompromitovat je do posledního v očích obyvatelstva za použití námi rozšířeného materiálu, který demaskuje bolševický režim a systém. Komunisté vystupovali ze vztekem proti Demokratům a obviňovali je, že nás pozvali, aby upevnili svoje pozice ve volbách. Tím se stalo, že naše objevení se a my, stali jsme se hlavním problémem v celé republice. Stali jsme se předmětem souboje mezi komunistickým a demokratickým táborem. Komunistický tisk rozvinul podle bolševických metod kampaň ani ne tak proti nám, jako proti demokratům, že s námi spolupracují. Tyto poměry se nám hodily a ulehčili nám, udělat neobyčejnou reklamu. Mluvílo se o nás v každém koutě ČSR

a všude tam, kde se jen sešli 2 komunisté nebo demokrati, nebo jejich přívrženci z řad bezpartijního obyvatelstva. V každé kavárně, hotelu a na každém předvolebním shromáždění, na schůzích, v domácnostech, při hře v karty, všude se jen mluvilo o nás a to proto, že otázka našeho příchodu a naší akce stala se zbraní předvolebního boje, a nimž je spjata výhra jednoho nebo druhého tábora, což podle měnění tamního obyvatelstva rozhodně o tom, zda ČSR bude pod protektorátem Moskvy nebo bude svobodná a samostatná. Je úplně jasné, že když naše propagační akce se dostala do středu epochální události /tak označují Češi a Slováci volby/, která má rozhodnout o dalším osudu ČSR a jejího obyvatelstva, že my jsme se stali klíčem k rozuzlení předešlé otázky. I když naše oddíly odešly z ČSR ještě v posledních dnech dubna, spor o nás přibýval na síle s každým předvolebním dnem a ještě bude ještě dlouho trvat v mezistranickém boji také po volbách.

Druhá událost, která přispěla k strašnému rozruchu v souvislosti s naším příchodem a akcí, byla napjatá atmosféra, způsobená Churchillovou řečí s hádkami SSSR a Anglií na konferencích. Spojují náš příchod v souvislosti s řečí Churchilla, to znamená s anglickou protibolševickou akcí. Vůbec každý obyvatel ČSR /rovněž komunisté/ považuje bez debat za skutečnost to, že dostáváme podporu zbraní, výzbroje a výstroje z rukou Anglie a USA, a že s nimi spolupracujeme. Jinak si tito lidé možnost naše existence a provádění bojů nepředstavují /soudí podle sebe/. A když jim naši vysvětlovali, že každý náboj a automat dobýváme vlastními silami, odpovídali Slováci: „Vy to tajíte nebo se chlubíte“.

Hned po přechodu hranic se bolševici snažili nasadit proti našim pochodujícím skupinám vojsko, skoro celou slovenskou armádu – několik divizí /slovenská armáda tvoří zvláštní část čsl. armády/, ale vojsko a velitelé se chovali tak, že ani jednou proti nám nevystřelili, jenom projížděli krajem /vyhýbali se nám/ a k tomu mluvili, že proti nám nevystoupí. Tehdy stáhli bolševici slovenskou armádu a na její místo nasadili několik divizí z Čech v jejichž řadách byla převážná většina komunistů. Ale ani tyto divize nebyly ochotny proti nám vystupovat a jasně se vyhýbali potýčkám s námi /jedni z rozumu a druzí ze strachu/. Současně mobilizovali v Čechách tzv. rudé partyzány ale ani tito kromě jednoho postavení, ze kterého utekli, po naší střelbě, více nic neudělali. Za několik dnů po našem příchodu, v souhlase s nařízením MNO /ministerstva vojny/, byl na celém východním a středním Slovensku vyhlášen výjimečný stav. Tato skutečnost vyvolala rovněž veliké vzrušení a dodávala vážnosti našemu objevení se. V Čechách a na západním Slovensku bylo však mnoho zvědavých /hlavně studenti, žurnalisté a rovněž obyčejní mládenci a děvčata/, kteří jeli na východní Slovensko, aby se tam podívali na ty legendární Ben-

derovce, setkali se a mluvili s nimi. K tomu napomáhalo sváteční prázdno. Bolševici měli strach, že na mnoho lidí může s námi bezprostředně setkat a žádali od úřadů nařízení, které by zakázalo jezdit na území východního a středního Slovenska. Právě přijíždět na Slovensko mělo pouze vojsko a ti, kteří obdrželi zvláštní povolení od centrálních policejních úřadů. Avšak lidé se těmto oficiálním cestám vyhýbali a přicházeli na území, zahrnuté do pochodu našich oddílů, různými jinými cestami. Ovšem bolševici to odůvodňovali tím, že Benderovci zabíjejí civilní obyvatelstvo a proto je civilním osobám nebezpečné jezdit na území jimi obsazené. Tentokrát řekla svoje slova bolševická agentura rusáckého původu tzv. „Ukrajinská národní rada Prešovščiny“, která na zvláštním oficiálním zasednutí v Prešově rozhodla uložit na nás klatbu a vydala k obyvatelstvu výzvu a svolání s hrozbou, aby nám nepomáhala. Tato skutečnost nezměnila samozřejmě pozitivní postoj k nám, ba naopak vzrostl o nás zájem. Poněvadž jsme posílali mnoho dopisů poštou do vnitrozemí ČSR, byla provedená 15.4.1946 přísná cenzura dopisů /doručovaných uvnitř ČSR a za její hranice/. Bylo to také oficiálně prohlášeno.

Několik poznámek co do vnitřního, sociálního a politického stavu v ČSR.

Předchozí hlášení pojednává o všeobecných poměrech v ČSR a je tudíž třeba doplnit dvě otázky a sice: politiké strany a podzemí.

Tak jako Evropa a celý svět, prožívá i ČSR tání ideového chaosu a rozvratu. Na území, pod přímým vlivem a vládou bolševiků projevuje se ve více drstičtejší a dramatičtejší formě než tam, kde bolševická bota ještě nevstročila. Je pravda, že ČSR je jednou z těch zemí, které jsou spanovány bolševiky, ale títo prujevili ještě málo „péče“, „pomoci“ a jiného blaha. Tomu nasvědčuje zvláštní bolševická politická vypočítavost, jakož i postoj Čechů a Slováků. Většina slovenského obyvatelstva má zjavně protibolševický postoj nejenom preto, že títo omezili politickou svobodu ČSR, ale v prvně řadě proto, že Slováci se staví negativně k politickému a hospodářskému systému, jehož realizátory a (...) bolševici jsou. Táto skutočnosť sama o sobe podnecuje protibolševický postoj tam, kde sa bolševici snažia provádieť a národu uložiť tento systém, využívajúc k tomu všelijaké predejný elementy a používajúc /pod různými maskami/ najprvotriednejších method, aby získali (...) obeť pro socialismus. Tak tomu je po jiných národech i v ČSR. V Čechách mají bolševici asi 40 % členů, ktoré jsou po linii jejich přání a to z těchto důvodů: hluboké kořeny rusofilské mezi Čechy, příznivá politika Moskvy vůči Čechům, jejich favorisování, jejich angažování v dozoru nad okupační vládou v Německu a Rakousku /no málo Čechů pracuje v zahraničních oddílech NKVD na

všech kontinentech/; ještě že včele republiky stojí mezi Čechy populární Beneš a Masaryk /bolševici neměli tu možnost jako v jiných zemích, na př. při nastolení Bieruta, nebo Tita že proti sobě nestalili tím větší množství celku/, jejich jména zastiňují spojení s Moskvou a j.

Na tomto podkladě se formují dva tábory: probolševický a protibolševický. Obyvatelstvo Čech je většinou protibolševického zaměření, nebož se ho bezprostředně dotýkají všechny bolševické experimenty a komunistická strana se svými satelity nijak nerespektuje jeho svobodné ideologické přesvědčení.

Je to obyčejná agentura Moskvy. O tom svědčí tá skutečnost, že členy komunistické strany jsou nejtemnější sociální živly a tento element nemůže nikdy reprezentovat ideologickou tvař celého národa nebo jen jeho části. Na druhé straně stojí antibolševický tábor ČSR, zvaný Demokratický. Kromě oficiální komunistické strany utvořili bolševici celou řadu menších stran, aby vzbudili dojem, že na probolševickém stanovisku trvá demokratická koalice a protibolševickom setrvává jen osamocená reakční Demokratická strana. Ostatní strany nemají ideologického zaměření ani proti bolševikům, ani proti Ukrajincům. Je to sběrna všech těch, kteří mají nějaké důvody nenavidět bolševiky, počínaje čistými vlastenci a konče těmi, kterým bylo ukřivděno sociálními reformami. Všechno to vypadá na pasivní obranu národa před bolševismem, jenže tato obrana je velice primitivně zorganizovaná a jejím bojovníkům chybí civilní odvaha k boji s bolševiky. Boj mezi oběma tábory se stává sice čím dále tím víc ostřejší, ale je veden pouze s polovičními zásobami.

Podzemní skupiny projevily známky života jen na Slovensku. Jejich činnost nemá ještě vážný charakter. Dnes je ještě těžko odhadnout, zda tato podzemní hnutí je protibolševické nebo protičeské. Skutočností ale je, že je proti současné situaci /říkají: za vlády Tisa byl krásnější život/. Nebylo možno pozorovat, že by se Slováci nějak velmi hrnuli do slovenského štátu. Několik rozumných volí federaci s Čechy, ale samozřejmě ne v takové formě jako doposud. Stále více se vyjasňuje, že proces protibolševického boje se šíří i mezi rusofilskými občany. V pozdější době se bude tento proces určitě prohlubovati a urychlovati a nezničí ho ani taký či onaký výsledek voleb i když bolševici ještě nikdy neopustili okupované území proto, že tam nějaká „reakce“ vyhrala volby /příkladem slouží Maďarsko/.

W.¹

ABS Praha, f. 302-142-6.

¹ „Vadym“ – Jaroslav Peciv.

Překlad.
26. 11. 1947

„Ve jménu božím.“

Na jaře.

Dne 23. 3. 1946 obdržel jsem rozkaz od P.R.-ha,¹ abych se co nejdříve odebral na teren „B“ [„Bira“] a spojil se s P.H.² Dostal jsem úkol, abych navštívil tamější oddíly UPA a nejdéle do 14 dnů abych se vrátil zpět a podal důkladnou zprávu. Bez jakýchkoliv vážnějších příhod přicházím dne 27. 3. 46 k P.N. a večer po několikahodinovém setkání dostávám úkol odebrat se okamžitě k M.13 a 5 na další cestu. Toto na mne působilo neobyčejně pozitivně /o tom jsem jenom snil, doma když jsem se dozvěděl oficielně již dříve o této záležitosti/. Naplněn radostí přicházím ráno 28. 3. 46 do oddílu P-ra³ a sdílel jsem s ním svou radost. Okamžitě jsme přistoupili k propracování nejdůležitějších záležitostí. Především pracujeme na záležitosti jednající o spojení se na západ. Myslíme, že se rychle za nimi pohneme a vyšleme v popředí spojky, abychom dříve dosáhli spojení. Když bereme v úvahu otázku vyživovací oddílů musíme přiznat, že jsou zde velké těžkosti, které budou těžko odstranitelné v důsledku velkého spěchu.

Dorozumíváme se v určitých záležitostech s P.N. a N.R.CH.⁴ a o hodinu později dne 29. 3. 46 vydáváme se na cestu. I když bylo již jaro nebylo příjemné počasí. Bylo trochu sněhu, který většinou již tál. Bylo také plno bláta a proto bylo těžko pochodovat. Před ránem jsme přišli do vsi, kde jsme se zdrželi. Přes den jsem dával do pořádku literaturu a přemýšlím a zabývám se otázkou o zařízení pohotovosti a přemýšlím hlavně o svém úkolu. Posíláme rozkaz 6. CH-na [Chrinu], aby nám pomohl se spojit s M.[yronom]

Měli byste chuť na „Rejd“ na S-nu?⁵ Otázal se mne na výše připomenutém setkání P.N. Hned jsem poznal, že při tom P.N. myslí na mne a mne vyše. S nejvyšší pozorností poslouchám a jedním dechem chytám každé slovo P.N.

1./ Hlavní cíl „rejdu“ je vnést do protisovětské nálady na 8.00 nejvíce praktické ideové zaměření, co největší vliv na ně.

2./ Závisle od způsobu přechodu K.⁶ přistoupit později k ohromujícímu uvědomění o našem příchodu nejširší okresy a to methodami:

Vysílat dopisy /tištěné a psané ručně/, vypravovat ústně a to co nejdále a v co největší okruh, uvědomovat o cílu našeho příchodu /využit

co nejvíce všechny možnosti/ posílat výzvy k ozbrojeným činitelům / ústně i písemně vojenským osobám/, výzývat je k spolupráci s nimi a k sabotování bolševických nařízení /boj proti nám/.

3./ Získat spojení, sepsat všechny nejbližší místa.

Pořádat schůzky vyhledat a získat inteligenci. Dávat hlavní důraz a obracet se k demokratům a katolíkům, komunisty nevynechávat. Vykládat jim jak jsou klamaní a jak jsou proto nešťastní. Získat co nejvíce lidí aby: překládali a psali hesla /u překladu dbát o pravopis a mistrovské provedení/, nalepovaly letáky, vyzvídali, navazovali další známosti, kolportovali vydání nejdůležitější z nich mezi Ukrajinci a to vydání Il bratr Pr-hy a jiných. Především abyse snažili získat mládež – na základě skromných proseb. Především nsažit se je získat tím, že v nich probudím romantiku. Je nejlépe docházet do usedlostí večery /nejlépe vždy téhož/ snažit se o co nejvyšší zblížení s lidmi.

4./ Je nutno se chovat náležitě. Na každém kroku musíme pamatovat, že na nás jsou obráceny oči celého světa. Proto vždy, když přicházíte do usedlostí, musíte zdravit všechny, které potkáváte /nejlépe vždy křesťanským pozdravem/, rovněž při vcházení do budovy musíte zaklepat a zdvořile se zeptat zda můžete vejít. Když vcházíte sejměte pušku. Vždy se musíte zdvořile přivítat. /Potkané zdravit jen ráno a odpoledne./ Nepodávejte nikdy sami ruku. Při zdravení sejměte čepku a ukloňte se.

1./ My ukrajinští povstalci přicházíme ze svého rodného kraje, abychom Vám pověděli pravdu o bolševické katovně národů SSSR.

2./ Poprosit o povolení si sednou /hospodář nechť si sedne rovněž/ otázat se zda je možno si zapálit, eventuálně poprosit o trochu vody na umýtí, poprosit o večeři a zeptat se jich jak se jim žije, jaké ve vsi mají novosti, zda je mnoho komunistů ve vsi, kteří to jsou, dále pak se zeptat, zda zde již nějakí ukrajinští povstalci byli, nebo co o nás slyšeli /osvětlit jim pravdu a vyvrátit klamné zprávy bolševického tlaku a nepřátelské šeptané propagandy/. Uvést jim celou řadu případů z území bolševické vlády a vyjasnit jim celou bolševickou podlost.

3./ Podle informací z listu M-na,⁷ nebo podle „vzkazovek“⁸ má se zpívat co nejvíce písniček. Nesmí se odcházet do jiných místností, rovněž se zakazuje zívát ve společnosti, rovněž kašlat a plivat. Musí se děkovat za nejmenší úsluhu /po vojensku/, rozmlouvat se může služebně jen mimo dům, aby byla zachována konspirace a hospodář se z naší strany nic nedověděl. Povolení k praní prádla může dát jen vedoucí. Modlit se má jednotlivě, pokud je to možno /o to se starat všemožně/, zborově zpívat “Bože veliký”. Všemožně ukazovat co největší nábožnost /před i po jídle/.

4./ Vykládat co udělali bolševíci z kostelů, že pobili kněze a na jejich místo dosadili N.K.W.D., že rozšiřují učení o náboženství jako o klamu.

Brání dětem ve škole se modlit a mládeží vůbec zakazují chodit do kostelů. Objasnit proč se jmenujeme banderovci /vlastně nás tak nazývají/ a proč povstalci. Čím jak nejvíce mluvit o vítězných bojích. Maskovat místa příchodu a prohlašovat, že přicházíme z SSSR /objasnit proč nosíme polskou uniformu/, otázat se na jejich zvyky, svátky, národní svátky a na víru a pak to porovnat s námi. Vykládat o bojích v minulosti, o kozácích, vykreslit moskevské panství a imperialistické zaměření. Objasnit jaký jest náš erb a prapor a pod.

Záležitosti židovské neopomíjet. Co se týče jiných národů, vždy tvrdit, že bojujeme za volnost všech národů a člověka a proto chceme se všemi národy žít v přátelství. Ale toho, kdo nám naši zem chce vzít, považujeme za nepřítele. Při loučení za všechno poděkovat, přát štěstí a úspěch v boji proti bolševické komuně.

5./ Nejlépe je když poděkuje ve jménu všech velitel. Především je nutno aby byla zachována čistota jak obuvi, tak obleků a hlavně místností. Umístit se jen v přidělených místnostech. Co nejvíc veselosti a odvahy.

a/ Závisle od příchodu nutno přistoupit k činnosti, která od počátku až do konce pobytu musí být co nejdůkladnější. Je to hlavně výzvědná služba, pak orientování se v situaci, odeslání materiálu poštou i poslem co nejdále na západ. Dále získat co nejvíce lidí, kteří by mohli překládat dopisy do jiných jazyků /neukazovat všechny vzkazy/ nebo tlumočit /bez svědků/. V první řadě navázat styky s místní inteligenci /využít všechny možnosti/. Dozvědět se o těchto, poprosit o adresy nebo poprosit, aby jim doporučili materiál /na dráhu dávat peníze, ale snažit se při tom delikátně jim připomenout, že touto úsluhou přispívají k zlepšení údělu svého národa/. Materiál je nutno posílat především do měst a to co nejdále a tím opanovat celé území. Získat mládež k aktivní spolupráci /knihy ve městech, pomoc ve vsích, rozdat literaturu/. Vztít ty kteří chtějí pomoci v „rejdu“, nebo k fotografování /případně svými aparáty/. Letáky a ostatní literaturu především posílat ozbrojeným střediskům a tak je neutralisovat. Dále získávat vědomosti o všech záležitostech, především o seskupení vojsk. Nálada ke komunistům. Dále sbírat materiál z ukrajinského tisku, vydávaného v emigraci. Za střelce v první řadě odpovídá velitel roje. Proto je nutno se důkladně informovat a zjistit terén. Hospodařit ekonomicky s materiálem! Střediska v důležitých místech. Je důležité získat lidi do protibolševických akcí. Získat inteligenci.

Připomínka. Schůzky se mají dělati jen večer a neb v předvečer /nikdy né v noci/. Na schůzky inteligenci musí být vše připraveno. Svolání schůzky má býti proedeno místním elementem. Není-li možné uskutečnit schůzku, musí se postupovat methodou získání místních inteligentů, demokratů a katolíků. Z těchto nejvíce těžíme.

Nepoužívat oficielně získání přemluvou, ale spíše získávat vypravováním. Vést diskůze. Získat především jako tlumočníky ty, kteří znají ukrajinský i slovenský jazyk. Diskuse se musí začínat inteligentním vstupem a obraty jako: Vážení přítomní, Slováci a Češi, nebo vážení přítomní slovenští a českí bratři. Pak je nutno objasnit cíl našeho příchodu, dále proč jsme přišli, a že jsme přišli z SSSR ze strašného vězení národů, kde jsou podmanění a podmanitelé, kde je strašný teror N.K.W.D. i N.K.H.B.,⁹ hlad, vězení, vyhnanství /fakta z našeho vydání novin/. Zdůraznit, že největší bestialnosti jsou prováděny u nás na Ukrajině, kde již 30 let se bojuje proti imperialisticko-bolševickým žhářům. Popsat jak vypadá život lidí, zdůraznit, že jsou to jen muka, která musí snášet pod bolševickou okupací. Co je to teror může pochopit jen ten, kdo v tomto pekle byl. To o čem mluví bolševíci jako o největším stěšti, je největší zlo. To je hlavně obsahem bolševické „propagandy“. Jako příklad připomenout volby, které se mají v nejbližší době konat. Je jisté, že bolševíci si volby dovedou připravit ve svůj prospěch, neboť volby v SSSR nejsou nic jiného, než vyplnění pod nátlakem její rozkaz N.K.W.D. Člověk tam nemá ani trochu svobody slova ani mysly. Při volbách zkreslují si všechno neboť bolševické volební komise si ví ve všem rady. Při urnách sedí N.K.W.D. Je nutno tvrdit, že bolševická demokracie je podpora banditismu. Slovo teror je to co dělá N.K.W.D.

V době konstituce se mluví o právu vystoupení republiky z SSSR. To neexistuje. No, že bolševíci zastřelili miliony lidí svědčí o imperialismu bolševického Ruska.

Proč bojujeme proti Rusku, když Češi a Slováci chtějí vidět jej velké? Proto, že kdyby Rusko bylo skutečně svazkem svobodných národů, nebylo by v lesích tisíce mladých lidí, žen starců i dětí, nežili bychom v lesích dírách, často bez kouska chleba, nehynuli bychom hladem. Náš národ má nejménší možnosti k svobodnému životu. Zdálo by se, že Ukrajinská republika je svobodná. Ve skutečnosti svobodným státem není, neboť to bolševíci nedovolí /není-li to vidět je to tím, že bolševíci umí všechno zamaskovat/. Někdo by si myslel, že za své připojení k SSSR Ukrajinské republiky dala svou nezávislost a tím vše skončilo. Tak se však nestalo. Za tím bolševisace postupně vchází do celého života. První stadium je vybudování komunistických stran, a síť agentů z různých vrstev. Tímto bolševíci nehtějí budovat jednotu národa, rozdělit jedny od druhých a nastolit svobodu, která ospravedlňuje jejich imperialistické zaměření. Tím ničí čest a rytířskou minulost země i jejich věrných dětí. Co znamená žalářování slovenských demokratů, co znamená nesmyslné podrývání víry v kříž. Co znamenají nadávky „ty bolševický lokaji“ komunistickým přísluhovačům vyřčena z čistých úst katolických lidí?

Jak je možnou soudit Dr. Tisu,¹⁰ když si toho Slovenský národ nepřěje. Ale bolševíci neposlušují a dělají si své. To potvrzuje, že bolševická demokracie je klam. Stálé vtahování Slováků a Čechů do SSSR z důvodů obrany před německou okupací je vrcholně neslušné, hlavně v nynější době neboť dnešní bolševické Rusko se vyrovná Německu, možná však, že je horší. Proč bolševici vychvalují povstání v Indonésii, proč ho podporují, proč křičí o stávkách v Anglii a Americe a na druhé straně zabíjejí, střílejí a vyvážejí ty, kteří před nimi chrání svůj život, a nazývají je zrádci a fašisty. U bolševiků je demokrat jen ten, kdo je poddá jejich jařmu. Bolševíci přicházejí do Evropy proto, aby místo německé okupace přinesly své jařmo. Rozdíl je jen v tom, že Němci to dělali otavřeně, kdežto bolševíci skrytě, podle a chytře. Rusko bylo vždy imperialistické a zůstalo by dále, kdyby je nerozbily ujařmené národy. Proto je nutno se připravit. Čas je drahý. Je nejvyšší čas povstat do boje s ruským bůžkem. Nechceme nikdy vyměnit německé jařmo za ruské, neboť je jedno bílé nebo červené. Bojujeme o takové sjednocení slovanských národů, kde by všichni byli volní, nezávislí od jednoho státu. Nevystupujeme proti rasám ani národům, nechceme ani kousek cizí země. Jdeme za ideami, které hlásají západní demokracie: Truman, Atlee a jiní. Bojujeme pro rovnoprávný svaz slovanských národů i s ruským národem, ale bez nejmenšího vykořisťování jednoho druhým.

Uvádět co nejvíce faktů. Hlavně zdůraznit 1./Bolševický problém je diktatúra strany N.K.W.D. 2./ Tyto aparáty dbají o to, aby se stále bál o svůj život. Půjčky, normy a jiné „dobrovolné závazky“ jsou v pravdě způsobeny nátlakem N.K.W.D., milice a administrace. Při neuposlechnutí je zde hrozba zastřelením neb vyvezením. Na místo německých krematorií mají bolševíci sibiřské tundry. A tresty vyčenené bezprávnými soudy, nebo kolektivisace /rozkulačení/ to je nejhorší krádež, to je zločin na lidstvu. To vše je namířeno k cílu, který znamená rozbití jednoty národů. My neříkame, že metody kolektivisace jsou špatné. Musí však vyplývat z dobré vůle národa a né z interese jedné strany. Ještě u Vás kolchozy nejsou, ale bolševici je mohou v nejbližší době zřídit. Proto všichni musíme vstoupit do boje. Podpora komunistické strany znamená podporování organizace kolchozů. Cestou oposice nelze volby rozhodnout poněvadž bolševíci dovedou i to zaříditi si podle svého /žaláře, volby v Jugoslávii/. Bolševici křičí o svobodě slova a řečí, nebo jen to, co se bolševikum líbí. Bolševici na každém kroku porušují i náš jazyk, proto musíme proti nim válčit. Čím dál tím více poznáváme co je to bolševizmus. Bolševici křičí o vybudování průmyslu. Budování průmyslu v SSSR jest stavbou egyptských pyramid na nichž národ nic nezíská. To všechno s úžasnými vydáními na agenturu, špionáž, přináší lidem vel-

ké utrpení. Zahraniční politika t.j. imperialismus, krádež všemi způsoby a v různých maskách což všechno vede k válce. My bojujeme za mír ve světě, za mír bez zabíjení lidí, bez násilí, neboť s tím nelze uskutečnit mír ve světě. Bolševici budou nutit umírat další miliony lidí /jako kom. armáda v Číně/. Bolševici si připravují půdu k výpadu. Vy jste výjimka, neboť věříme, že osoba presidenta Beneše umí správně ocenit bolševismus.

Dále vykládat o blokádě, zdůraznit naše stanovisko k armádě a naopak. /Fakta z informací/. Náš boj je boj za svobodnou Ukrajinu bez kouska cizí země s demokratickým zřízením, demokratickým hospodářstvím, né kapitalistickým ani komunistickým. Důkazem oprávněnosti našeho boje je naše síla, vzrůst U.P.A., velký podíl na podzemních pracích, účast žen a děvčat a hlavně spolupráce všech vrstev. To je důkazem toho, že nejsme německými fašisty, jak nás nazývají bolševici. Nepřítel si proti nám pomáhá klamem, provokacemi /bandy v pohraničí/ i slavným slovenským vojskem. Proto řekněte svým ozbrojeným bratrům proč jsme zde přišli. Řekněte jim, že s nimi nechceme válčit a proto ať na nás nestřílejí. Kdyby došlo k boji, musíme se bránit. Vždy jsme se snažili urovnat to jiným způsobem. Když to nepomohlo, musili jsme užít zbraně a ty vojáky považovat za komunisty. Co se týče Karpatské Ukrajiny i "Premiwszczyzny"¹¹ je nutno dodat, že naše stanovisko jest následující: Usilujeme o nezávislost všech států. V této záležitosti bude postupovat vždy naše vláda podle zásady spravedlnosti, dobré vůle a mírové politiky. Nemáme nic proti zanechání na území ČSR jistého počtu Ukrajinců, ovšem jen na základě přiznaných jim lidských práv. Vypravovat epizody z historie osvobozenického boje Ukrajinského národa. Zdůraznit boj proti Němcům /Akt zrození U.P.A. 1943/. Bolševici usilují o to, aby oklamali lid tím, že obviňují Ukrajince, že se samivydali v ruce Němců a gestapa. Ještě jeden fakt: Bolševické bestialnosti a podlosti. Důkazem oprávněnosti našeho boje je tisíce mohyl našich hrdinů. Činnost po 30. 6. 1946.

Po kapitulaci Německa nepřestali jsme bojovat. Na Ukrajině pokračoval boj, byly to divise N.K.W.D. s letadly. My jsme se však jen nebránili nýbrž na mnohých místech jsme přecházeli do protiútoků. Hrdinští chlapi nechali se roztrhat granáty, jen aby jim nepadli do rukou živí. Bolševický útok na kostel, vysídlovací akce v rudém Polsku, to vše jest příčinou vypálení opuštěných vsí, to je příčinou boje s rudými polskými divisemi. Musíme zdůraznit, že bolševický teror známe z praxe a né z teorie. Jedině odchod bolševického jha je jedině možný pro ujařmené národy. Němci když již předvíдали svůj pád též křičeli o antibolševickém bloku a získali v boji s bolševiky bílé, kteří chtějí jedině změnu vlády ruského imperia ne však její rozbití.

Vystupujeme dneska do čela ne proto, že bychom chtěli vládnout. Činnost U.H.W.R. a zahraniční ukrajinské emigrace je namířena proti bolševické zvířecosti, proti vysídlení a j.

Židovský problém neopomíjet. Kdyby v diskuzi došlo k takovýmto otázkám je nutno odsoudit hitlerovský režim, který se snažil o vyhlazení Židů. My usilujeme o rovnoprávnost. Je nutno končit: Necht' to, co se děje dnes na Ukrajině je Vám výstrahou a náš boj necht' je Vám příkladem. Je rovněž nutno srovnat „rejd“ s rejdy v jiných státech. Často také je nutno přivolávat v různých zvoláních bolševické komisaře ať se také někdy ukáží. Vyzývat k dobrovolným sbírkám léčiv, zbraní, oděvů a j. Střelci musí jít mezi lid a vnést mezi ně fanatismus a hlubokou víru a odhalit ve vypravování hlubinu své duše. Nejsme filosofové, ale bojovníci za svatou pravdu. Konec války nás nepodlomil my jsme se nezachvěli již pro to, že mnoho jiných národů poldéhlo. Důkazem oprávněnosti našeho boje je, že jsme prohlédli jejich cíl.

Komunisty, nebo sovětské občany nelikvidovat! Z obsazených vísek je a Židy až do odchodu nepustit !

Je nutno zachovat co největší konspiraci. V pliticko-ideových denících od prvního dne je nutno zapisovat všechnu naši práci, zapisovat množství rozšířené literatury /kusy/, poznamenávat adresy. Je nutno dávat každodenně zprávy i poznámky, zároveň krátké výňatky ze zpráv zahraničních korespondentů v městech.

29. 3. 1946 o 22.00 hod. dostáváme výzvu od s-h M-na [Myrona] i H-na s rozkazem, abychom přišli k němu za účelem dohody o obranné akci a to hned následujícího dne, poněvadž bandy W.P., které již po dva dny vypalovali vsi v r-nie Z-wka,¹² se posunuli do vsi bezprostředně blízkých našemu postavení. Orientujeme se hned a zjistíme, že oddíl M-na [Myrona], H-na v poslední době provedli řadu udatných akcí a rovněž, že oddíl M-na [Myrona] se dostatečně zásobil po stránce vyživovací. Protože plán byl udělán na následující dny, záležitost „rejdu“ odkládáme. Dohodneme se s B-rom [Biom], že nejpozději do 4.00 hod. ráno 30. 3. přijdeme k S.W. [Średnie Wielkie] a zaujmeme bojové postavení a vyčkáme příchodu nepřítele. Probudil jsme se, když mne někdo zatahal za nohu. Řekli mi, že nepřítel přichází. Bylo pěkné ráno. Ve vsi byl velký shon, lidé utíkali s tím co postačili si vzít. Když jsem se na to všechno díval, zdálo se mi, že se vracejí staré tatarské doby. Mezi utíkající šli naši vojáci, kteří se snažili je zadržet a uklidnit poplach. O 5.30 hod. ukázali se nějakí lidé, kteří se blížili neuspořádaně ke vsi. Mysleli jsme si všichni, že je to přední stráž oddílu B-ra [Bira]. Když jsme však spatřili jejich uspořádání a dvě bílé rakety poznali jsme, že je to nepřítel. Dávám rozkaz zaujmout stanoviště a pálit. Vybíhám z budovy a vidím jak náš

kulometčík pálí do nepřítele ze vzdálenosti 150 až 180 m. Nepřítel se nebrání a utíká v panice, zanechávaje dva nebo tři mrtvé. Chlapci se dají do pohybu a zabírají pahorek odkud před chvílí vypudili nepřítele. Přes to, kom.[andyr] N. nedává rozkaz k protiútoky oddíl kom. č. T-ska pouští se za nepřítelem. Spojuje se s oddílem B-ra [Bira] a sleduje nepřítele až nad Z-we [Zahoczewie]. V této době jsme spatřili ze strany T. dvě bílé rakety. Hned se orientujeme, že se tam nachází nepřítel. Je dán rozkaz sběhnout dolů do vsi a pustit se ve směru S.Z. [Średnie – Zahoczewie], kde od 5.00 hod. měl stanoviště oddíl Ch-na [Chrina]. Ve vsi podkáváme H-na, který šel rovněž v našem směru. Rovněž vznikla podezření, že se strany dráhy Szcze-K. [Szczażne – Kulaszne] přichází nepřítel. Hned zjistíme že nepřítel začal plánované obklíčení. V dohodě s komis. N. dáváme rozkaz jít s oddílem ve směru H. Jdeme zadem, pak se rozdělíme jednotlivě na pravo. S jistotou pak míříme v levo, najednou vidíme jak s pravé strany schází v našem směru pět až šest vojáků oblečených v různé uniformy. Nedávám rozkaz střílet, neboť oddíl B-ra [Bira] se na pravé straně roztáhl. Hlasitě volám, aby sběhli dolů a ptám se z jakého jsou oni oddílu. Na chvíli se zastavují než vojáci nesměle se přiblížili na vzdálenost 12 až 13 m. Dělí nás jen potok. Obracím se k Z. dívám se na toho, který šel první v řadě a říkám: Podívej se to je čistý Polák. Ten se obrátí a říká: Kdo? A dává rozkaz pokračovat v destě. Tu však přijde rozkaz „ruce vzhůru“. Čyři banditi se vzdali. Chlapci jim rychle berou zbraň a pak pokračujeme v cestě. Pak zajmeme ještě jednoho „hrdinu“. Na pravém křídle na pohorku pokračuje boj, který částečně stichne kolem 8.15 hod. Přecházíme přes pahorek a blížíme se k četě K. Nad námi začínají kroužit létadla. Nad potokem přecházíme do lesa a činíme opatření a smutně pohlížíme na sloupky dýmu. To rudí polští bolševíci zapálili ves W. K večeru jdeme do vsi K. Zdržíme se tam několik hodin a ráno 31. 3. 1946 odcházíme do vsi S-czo.

31. 3. 1946 ve vsi se zdržujeme až do poledne. Vystrašení lidé ze všech vsí utíkají do lesů. Snedli jsme trochu brambor po delší hladovce, odcházíme dále a dáváme B-wi [Birovi] a pol. vychovateli úkol /byl zavázán dodat ho B-wi/. B-r z pododdílu T-ska v H-xi a o vel. B-ceza jsme neslyšeli nic. Přes K. jsme přišli do D. a odtud do S., kde jsme pověčeřeli. Po ostatním boji již jdou zvěsti, že nepřítel měl kolem 120 mrtvých a raněných 8. Přes K. přecházíme do Ja.[siel] a to dne 1. 4. 1946. Zde především potkávám lidi, kteří jsou připraveni pro případ výpadu bandy. Všechna okna jsou však otevřena. Zdržujeme se do 2. 3. až do 24.00 hod. Vracejí se oba oddíly H-na a sám por. D.[idyk]. Zjišťujeme, že naše stráty z posledního boje činí 5 zabitých i neznámých a 6 raněných. Ještě jednou se spojujeme s B.[irom] /v D-ci/. Dávám rozkazy a vzkazy D-vi [Didykovi]

i H-vi, které jsem obdržel dne 31. 3. 1946, a zprávu, kterou jsem obdržel od P.N. Organisuji besedu s oběma oddíly H-nia.

30. 4. 1946¹³ odcházíme s M.[yronom] do W/W. [Wola Wyžna] kde se připravujeme k realizaci úkolu. 4. 4. přichází B.[ir], přípravy se prodlužují /navazujeme spojení s P-czem/. 5. 4. schůzka vůdců oddílů, pododdílů a pol. vychovatelů. Důkladné vypracování záležitosti „rejdu“, zabezpečení literatury /příchod B-cze/. Setkání s P.M-nom. [velitelem Myronom], odeslání pošty /lw.14, R.27.07.“Chol.[odnyj] Jar.”/

6. 4. o 16.15 hod. shromáždění, hlášení odchodu P.M.-nowi [veliteli Myronovi]. Odchod.

Zdržujeme se krátko nad Ja-n i R.Ja [Rudawka Jaśliska]. Poslední vzkazy M-na [Myrona] a požehnání. Pooddíl MxB, já s K-m [Karmelunkom] zdržujeme se do 21.00 hod. v R.[udawke]. Dovídáme se o situaci, bereme spojky a odcházíme.¹⁴

Nový měsíc začal prosvítat temnými mraky. Vál studený jihozápadný vítr. Začalo pršet. Když jsem dal poslední rozkazy střelcům odcházíme. Jdeme ostražitě. Po půlhodinovém pochodu hlásím z předu: hranice. Procházíme otevřené pásmo, díváme se v pravo i v levo, zacházíme v pravo a za tři hodiny blížíme se pak jdeme okolo hostince. Přecházíme tři potoky. Po celou dobu poslouchám a zjišťuji, že „tam ti“ přešli bez nehody. Protože spojky neznají další cestu, propouštíme jich a orientujeme se podle světél, které vidíme na pravo i na levo. Míříme na jihozápad. Cesta je nepohodlná, tma, což nám vadilo. Jdu s četou Sz.w v předu. Vyšel jsem na pahorek a vidím v dáli světlo. Nevím zda je to W.D. [Velká Driečna], proto ještě čekáme a zdržujeme se v blízkém lesíku až do rána. Orientovali jsme se podle mapy a pokračujeme v cestě. Již o 4.30 hod. dne 7. 4. jdeme hledat cestu. Na konec však přicházíme k názoru, že během dne se nám nepodaří nepozorovaně projít, proto vyhlédli jsme si bezpečné místo a odpočíváme /mezi D.M.a W./¹⁵. Střelci se připravují čistit oděv, obuv. Všichni se připravují na setkání s místním obyvatelstvem. Již od první chvíle po přechodu hranice hledali jsme nějaké změny o tom, že jsme v jiném státě. Ale mimo ticha, které není na Ukrajině a listnatých lesů jsme nezjistili nic nového. V 17.30 hod. se shromažďujeme a dáváme rozkazy vojákům a odcházíme do vsi. Zároveň s Sz. jdu v popředí. Čím jsme se více blížili ke vsi, tím více jsme měli napjaté nervy. Zabývám se otázkou jek nás přijmou. Cestou nad potočkem vcházíme do vsi. Vyděli jsme nějakého muže, který napájí koně a nespouští z nás očí. Vcházím do prvního domu zároveň s vůdcem Sz. Přes okno se nás dívá mladá hospodyně. Klepám na dveře a vcházíme do místnosti. Vítáme se, říkáme kdo jsme a proč jsme přišli. V místnosti se nacházel hospodář avšak v téže chvíli jak jsme vstoupili vešla do míst-

nosti mladá žena, která když nás spatřila okamžitě se schovala /myslela si, že jsme bolševíci/. Oknem vidíme jak s triumfem v očích a odvahou ve tváři vcházejí do vsi povstalci. Dáváme několik otázek a předáváme hospodáři několik výzev a oznámení /v obou jazycích/ a prosíme ho aby je rozeslal dále. Za chvíli dáváme se znovu na cestu za svým oddílem. Kolem cesty u vrat stojí všude malé skupiny lidí různého pohlaví a věku. Také z každého okna se na nás dívají zvědavé a usmívající se obličeje. Vidíme, že údiv lidí nad našim příchodem není veliký. Také vidíme, že lidé z nás nemají strach. S každým, kterého potkáme dáváme se do rozmluvy. Dávám lidem letáky a uvědomění v obou jazycích, a kaplanovi dávám letáky a deklarace. Prosíme ho, aby je poslal dále. Když se ptáme, zda vědí kdo jsme, lidé většinou mlčí. Proto jim objasňujeme kdo jsme a začínáme malou besedu. Na konec slyšíme, že před rokem zde byli již podobní. Dovídáme se, že v blízkých vsích bydlí samí „ruští“¹⁶ nebo obyvatelstvo míchané, že nemají zbrani a rovněž, že se nikde v blízkosti nenachází československé vojsko. Setkáme se a rozmlouváme s kaplanem. Rozděluje se na dvě skupiny. Shromáždění v Hor.Wl. [Horná Vladiča – Vyšná Vladiča] zanecháváme na učitelce dopis o bolševických činech a leták /po jednom/. Posíláme dva letáky „Vuhl“ Mizl. Czert. Hob.¹⁷ Odcházíme do VI.M.,¹⁸ přecházíme přes S-e do H-ka,¹⁹ zanecháváme tam letáky. Získáváme potraviny a odcházíme mezi O1. [Olšavkou] a Wiel. [Vislavou] nad M-ku. V H. [Gribove] potkáváme první komunisty.

8. 4. po odpouledni přicházejí spojky z M. /přecházíme do H-ka [Hrabovčika]/ zpoždění 1 ½ hodiny. Střelci J.B.-cz a N. zdržují. Z K. [armelúkom] přecházíme do R-ha [Rovné]. Je pozdě, proto nesvolávám shromáždění. Sojov. Ber. potkávám vojáka. Dávám dvě vyhlášky, uvědomění a letáky /v obou jazycích/. Ve vsi jest komunista starostou. Ve vsi se nachází i více komunistů. Chovají se knám dobře přes to, že se vystrašili. Vidíme, že ves je zničena. Jdeme k nad-učiteli, žádáme adresy a tlumočíme mu výzvy. Nadučitelce zanecháváme Informátora, Deklaraci /jednu pro kaplana/ a 4 Bolševiky dem. Evropy/. Rovněž pro místní Poláky jsou určeny tyto věci. Zakupujeme zboží /lihoviny u Sz./ Rozdáváme dále letáky. Procházíme M.[lynarovce] a pak se zdržujeme nad Kur.[imou]

9. 4. Podle dohody s K.[armelúkom] vracíme se v poledne. Setkáváme se s hospodářem v poli a ten nám tvrdí, že je možno projít M. Výzvěď v osadě Kur-my [Kurima] /dobré chování lidí k nám/ / ženy/ – případ s granátem. O 17.30 hod. vcházíme do vsi K-n [Kožany] a vidíme, že lidé jsou ještě na polích. Avšak po chvíli se ti kdo se ve vsi nacházejí o nás dovědí co jsme zač a proč přicházíme. Po prve od přechodu přes hranice vidíme, že jsme způsobili efekt. Pořádáme shromáždění, čteme a rozdáváme letáky a uvědomění /ve slovenském jazyce/. Zjistíme, že ve vsi je

mnoho Slováků /míšenci řeckokatolíci/. Jdeme ke kaplanovi, zpovídáme se a jdeme do kostela. Kupujeme zboží. Krátkou schůzi vede K.[armeluk] Pořádáme dále besedu s nadučitelem /Bělorus, nestranník/, o kterém nám již vykládal jiný demokrat. Zanechávám mu Bol. Dem. Evropy ve slovenském jazyce. Setkáváme se s mladým nadučitelem, demokratem, který se velmi o nás zajímal. O politickou situaci se zajímal i když chtěl to zapřít. Dostávám gramatiku a kříž. Později jdu ke kaplanovi a krátce s ním rozmlouvám. Zpíváme několik písniček a o 20.00 hod. odcházíme. Za 20 minut vcházíme do K-na [Kučina] a zanecháváme u mladého učitele Bolčevika dem. Evropy letáky a uvědomění ve slovenském jazyce. V této době jest těžko nalézt člověka, který by naši literatůru zavezl dále na západ. /W R-mu přes B-ve/. Na naši prosbu, aby literatůru předal dále odpověděl kladně. Odeslat poštu bylo velmi těžko pro nedostatek času /spěch nám překážel/. Na přechodu do K-ma [Kurima] rozmlouvám krátce s vojáky. Chlapci jsou získaní najednou, to svědčí o jejich aktivitě. Do K-na [Kučina] přicházíme ve 20.30 hod. Zdržujeme se tam na chvíli. První budova do které vcházíme je škola. Vcházíme do ní, vítáme se s obyvateli. Byl jsem překvapen chováním dvou starších pánů. Privítali nás jako své dobré známé. Nepřipustili nás vůbec k řeči, zasypali nás otázkami /instrukce o lesích atd./ Ředitel školy nebyl doma, byl v restauraci. Začali jsme se omlouvat, že musíme jít dále, protože chceme zajít k председovi. Mladá paní, pravděpodobně sestra ředitele, vyšla zároveň s námi a chtěla nám ukázat, kde předseda bydlí. My jsme vešli do hostince, kde se již nacházeli povstalci. Pak jsme šli do vsi. V zatáčce se ukázalo světlo a auto. Pani nám řekla, abychom se rychle skryli, ale neměli jsme již času. Auto-taxi přojelo rychle kolem nás.

Setkali jsme se s ředitelem. Přivítal nás srdečně. Rozmlouvali jsme o strachu, který měl obchodník s cukrem. Zanedlouho odešla druhá skupina do H-c [Nemcoviec]. Následovala beseda s obyvateli vsi neda-leko dráhy. Ves neměla žádné komunisty. Po skončeném shromáždění jsme zakoupili zboží, rozdali jsme výzvy a letáky. Na shromáždění četl letáky ředitel. Potom všem jsme odešli k němu. Obklopila nás srdečná rodinná atmosféra. Vedli jsme diskusi. Mladá paní nám říkala o přího-dě ve vlaku, o své malé desetileté dcerce. Zanechali jsme jim literatůru, letáky a deklarace. Ve 12.00 hod. odcházíme znovu do H. [Nemcoviec] Srdečně se loučíme. Potkáváme dva četníky, pak potkáváme rovněž K.[armeluka] čímž se odchod spozdil.

10. 4. Výzva k vojsku a odchod. Odcházíme do Han-sz [Hankovce], kolem 19.00 hod. orientujeme se v terénu a odesíláme druhou skupinu z 5-č. a M. Koch.[anovce] V H-en [Hankovce] jsou katolíci a evangelíci, mají tam dva kostely. Mimo katolického kaplana je tam jeden starší uči-

tel. Ve vsi jsou demokraté i komunisti. Nejdříve jdu ke kaplanovi. Nejdříve posílám civilní osobu, abyse otázala, zda je možno vejít. Za okamžik vychází nám vstříc sám kaplan, který jak se zdá je poněkud vystrašen. Žádá však abychom šli dále. Vítáme se s celou rodinou, otcem, matkou a sestrou, představujeme se a poněkud utišujeme rozruch, který jsme způsobili. Kaplan prosí sestru, aby nám dala jíst, čímž jsme pohoršeni, neboť jsme proto nepřišli. Chtěli jsme jen rozmlouvat. Kaplan /Kato/ nás však uklidňuje, že to je u nich zvykem. Z jeho slov však poznáváme, že se bojí, abyse o naši návštěvu nikdo nedověděl. O nás slyšel jen povrchně, proto ku objasňujeme cíl našeho příchodu. Dáváme mu číst otevřený dopis, zanecháváme mu deklarace a letáky. Slibuje nám, že je podá dál. Je zaskočen tím, že nosíme kříže a sám dává jeden na bojový fond. Nechávám tam K.[armeluka] a odcházím k učiteli. Po cestě se setkávám s člověkem, který chce navázat spojení mezi námi a předsedou ilegální organizace. Slibuje rovněž zanést letáky do Kišeňova. Jdeme k předsedovi, který však utekl. U učitele byli již naši střelci. Vítá nás zdánlivě srdečně, ale ve skutečnosti to vypadá všelijak. Možná že se onen člověk, s kterým jsem se setkal, byl zvěd. Odcházíme do K-c [Kochanoviec]. Kaplan a ženy říkaly, že do B-we [Bardejova] přijelo vojsko 6 aut. Před tím i po, tom slídím po stopách vojska. /Jedna baba říkala, že jí o nás psali z Ameriky/. V K.[ochanovciach] sbíráme adresy, zanecháváme literaturu a dopis do P-cz. U kaplana jsem obdržel 5 známek. Kolem 12.00 hod. odcházíme. Jdeme cestou, přicházíme na místo setkání s M.[yronom] Cestou potkáváme vůz, se kterým jela žena. Kolem dokola bylo ticho, ve dne i v noci bylo dosti chladno.²⁰

11. 4. Již o 6.30 hod. slyšíme kolem dokola hukot aut. Kolem lesa vedla cesta. Klademe se ke spánku avšak v první řadě se zabezpečujeme. Asi po hodině přichází pozorovatel a podává zprávu, že ve vsi vzdálené 2 km je šest zvědů a v sousední vsi pak auto s vojskem. Nařizujem pohotovost. Nedaleko kolam nás prochází skupina lidí, která hlasitě zpívá, nebo spíše řve. Posíláme hlídku. Nastává několik hodin shonu. Pro případ útoku ustanovujeme poddůstojnické vedení a připravujeme se pro případ nepřítomnosti M-na [Myrona] a pro případ tlaku se strany nepřítelů obrátit se k hranici. /Ve všech vsích, které jsme doposud prošli, největší efekt způsobil útek Poláků z Lujchowa,²¹ které doprovázela Slovenská policie. Říkali, že banderovci rozbili Polskou divisi/. Kolem 12.00 hod. přichází velitel M.[yron] Vítáme se srdečně a zdělujeme si navzájem své dojmy. Mluvíme o tom, že O. se nestará využít všechny možnosti. Rozhodujeme se zdržet do světla. Okolo 16.00 hod. se rozcházíme. Směřujeme na jih a kolem 19.00 hod. vcházíme do vsi D-ve [Dukovce]. /W.B. – značka BiN/.

Obyvatelé ve vsi jsou smíšení. Jsou zde dvě cirkve, dvě pol. strany, komunistů málo. I zde jako v jiných místech nemohu potkat člověka, který by se otevřeně přiznal k příslušnosti ke komunistické straně. Učitel v Zv. [Želmanovciach] se před několika dny vrátil z tábora "pro příslušnost k "serdistiv". Proto k němu nejdu. Více inteligence ve vsi není. Proto odcházím k starostovi – předsedovi. Rozlepujeme letáky a zanecháváme je, aby se předal dále. V každé usedlosti vyzvídáme a hledáme lidi, kteří mají známé ve městě, nebo učitele a vojáky. Je těžko sebrat adresy, neboť se bojí a pak není čas si všechno udělat. O 23.00 hod. odcházíme.²² Na levo od pošty vidíme pol. středisko a KKO [Kukovu], pak oscházíme ze vsi. Jdeme 1 ½ km. Vidíme oheň a slyšíme mužské hlasy. Vcházíme do lesa a posíláme napřed hlídky. Zdá se, že to budou cikáni. Je krásná měsíční noc. Cesta se táhne mezi dvěma pahorky, pokrytými lesy. Po několika minutách slyšíme šum, který se k nám blíží. Blíží se k nám vůz, ve kterém jsou zapřaženi voli nebo muli. Vůz se k nám pomalu blíží. Když jsem spatřil takový obraz vzpoměl jsem si na čumácké časy. Porovnal jsem nás a čumáky. Jaký rozdíl! Rozdali jsme zase část letáků. Rozdělili jsme se na dvojice, procházíme kolem hostince. Kolem cesty je mnoho budov a také mnoho psů.

12. 4. V lese brzo ráno slyšíme vzdálené i dosti blízké střelení. Snad je to nepřítel a proto kolem poledne směřujeme na jih. Když jsme ušli dva km potkáváme Slováky z Kersveju [Kereštveju].²³ Rozmlouváme srdečně, nejsou to chudáci na den vydělají 100.- Kčs i více. V rozmluvě se dovídáme, že jest zde více inteligence. V Preševi jest doktor, Ukrajinec z Haliče Balara Alexandr, více o něm neví. Dávám mu dopisy pro učitele, kněze v K-vaju [Kereštveju], pro učitele a kněze v Kapišony [Kapušany] a pro notáře a lékaře Ukrajince v Pruševi [Prešove]. Rovněž mu dávám 4 dopisy na poštu. Rovněž mu dávám 6 letáků a tři plakáty k nalepení. Dávám jim 300 Kčs a věřím, že to všechno zařídí.²⁴ Doprovázejí nás až k Patrce [Petrovce], kam vcházíme kolem 13.00 hod. Ve vsi jest obyvatelstvo smíšené, jsou tam hodně evangelíci, kteří se však k nám chovají velmi srdečně. Svoláváme shromáždění, podáváme letáky a výzvy. Rozmlouváme s učitelem, necháváme mu 3 letáky a výzvu v ukrajinského jazyku, pro inženýry Ukrajince s P-wa [Prešova] a deklaraci. Dělníkům necháváme 16 letáků, 12 výzev, 3 deklarace, lidem v ukrajinském jazyku a slovenský dopis. Učitel je mladý a úslušný. Slibuje, že rozešle a přepíše na stroji tyto věci. Získávám adresy.²⁵ Později v 21.15 hod. odcházíme do H-c [Hermanoviec]. Tam přicházíme asi za hodinu. Lidé všude spali. Nalepujeme letáky na dvou místech. Chci aby byla provedena diskuze, což je těžké, neboť je již pozdě. Sám starosta prohlásil, že neví, zda nejsme agenti. Za mléko nechce peníze i když mu dáváme peníze. Necháváme

mu letáky a výzvy. Slibuje, že je pošle dále. Dovídám se kde žije učitelka. Ta spala. Nechávám také jí výzvy a letáky. Beru spojku a jdu směrem k hostinci. Padá teplý déšť. Cestou přecházíme přes popluží. V budově nás srdečně přivítali. Jdeme hostincem. Letáky nezanecháváme z důležitých příčin. Přecházíme přes most T-mo /mezi Zlot. [Zlatník], Z-wan a H-nsz/.²⁶ Vcházíme do lesa a zdržujeme se tam celý den, neboť chlapci byli velmi znaveni.

13. 4. Je chladný den. Les je malý a velmi řídký, takže vidíme kolem jdoucí lidi. Odpoledne se vrátil K.[armeľuk] a zdůrazňuje, že je nutno šetřit s potravinami. Pak odcházíme do vsi M-ka [Merník]. Jdeme přes osadu. Cestou se dovídáme, že ve vsi jsou sami evangelíci. Vcházíme do vsi a orientujeme se v situaci. Jako obvykle jsou ve vsi dvě strany. Komunistů je málo. Ve vsi bydlí evangelický kaplan a dva učitelé. Rozdělujeme se na dvě skupiny. K-cz a M. odcházejí do R. Kazimírem [Ruský Kazimír]. Já vcházím do vsi, která je dosti bohatá. Po cestě rozmlouváme se skupinami lidí. Každému dávám jeden leták. O nás slyšeli velmi málo. To zjišťujeme v každé vsi a je nutno si ujasnit, že již po hodinovém pobytu ve vsi se ukazuje, že o nás ví mnohem více. Odcházím k předsedovi, rozmlouvám s ním a ptám se ho, zda je možno uskutečnit shromáždění. On souhlasí a doprovází nás k učiteli. Zastanu tam starého hospodáře, který zametá na dvoře. Ptám se ho, zda mohu vejít. Zve mne dál. Učitel se nachází v kuchyni. Prosí mne, aby si sedl. Začínám rozhovor a dávám mu čísti letáky a uvědomění. Dává mi chléb s máslem. Provádíme besedu v pokoji, pak odcházím na shromáždění K.[armeľuka] Nalepujeme na dvou místech letáky. Pak se vracíme a vedeme besedu a velmi živou diskusi s kaplanem a s oběma učiteli. Mluvíme o tom, v jakém rozměru nás podporují spojenci, a o všeslovanských principech. Mluvíme o tom, že bolševici s Němci nás skompromitovali. Zanechávám tam dvě výzvy a letáky a loučíme se srdečně. Jdeme do R. Kaz. [Ruského Kazimíru], kde bereme spojky a jdeme jižním směrem P-czwi [Podčičva] do O-wi [Ondavy]. Přepравujeme se přes řeku a zdržujeme se den v lese nedaleko Štef-1 [Štefanoviec]. Celý den slyšíme kolem dokola střelbu z pušek.

14. 4. Jdeme do Štef-1 [Štefanoviec]. Dovídáme se od lidí, že včera přes den i noc, byl tam náš oddíl. Krátce mluvím s kaplanem řeckokatolické církve Chainhoju a Bojehuzom synem, který chodí do gymnasia v P-wi [Prešove]. Potvrzuji, že oddíl B-za má za úkol rozdávání letáků. V Kory.²⁷ Besedujeme po cestě s lidmi. Je tam osada Poláků, kterým posílám dem. v polském jazyku a letáky.²⁸ Je tam mnoho demokratů, málo komunistů. S učitelem jsme nemluvili neboť, jak jsme se později dověděli, byl opilý. Shromáždění neprovádíme, poněvadž není místo. Dávám letáky váženému hospodáři Janu Andreemu. Zastávám tam syna studujícího medicíny

a nějakou učitelku. Vítej nás srdečně. Jsou tam ještě někteří lidé. Začínáme srdečnou diskusi, která na konec, asi tak za dvě hodiny jde do hloubky. Všichni jsme se tam cítili jako doma. Dáváme letáky vojákovi, které odveze do K-e [Košic]. Potvrzuje, že nálada vojska je nám příznivá a proto vojsko proti nám nepůjde. Komunistů je málo. I když jsme unaveni, vstáváme a docházíme. Zanecháváme letáky a výzvy. Využívám toho, že hospodině, u které jsem byl na večeři, posílá dopis muži do Kanady /Heniak v Toronto/, příkladám ji otevřený dopis, výzvu a uvedomění. Rovněž předávám 5 dopisů inteligenci s napsanými adresami. Nechávám 50.- Kčs na zaplacení. O druhé hodině odcházíme a zdržujeme se v lese nad L.[ieskovcom] Přidělování další práce. Poláci v osadě Kory [Karná] chovali se k nám bezestrachu. Kolem 18 hod. jdeme do D-vo.²⁹ Ves je dosti zámožná. Bydlí tam učitel a kněz. Jsou tam samí římskokatolíci, je tam mnoho demokratů a málo komunistů. O nás již mnoho slyšeli a proto nás dobře přivítali. Chování k nám bylo dosti příchýlné. Rozmístili nás a když se vrátili lidé z polí, začli jsme besedy. Rovněž jsme rozdávali letáky s výzvy. K.[armeluk] kupuje zboží a večer jdeme ke katolickému knězi, který nás velmi srdečně vítá. Prosí nás, abychom zůstali na večeři. Krátce rozmlouváme, pak nechávám tam věci a literaturu a odcházím k řediteli školy. Toho však nezastanu doma, neboť odešel někam do vsi. Mluvím krátce s jeho ženou, která se vrátila z Humstoho [Humenného]. Ptám se ji o pohybech vojska. Neví nic o ničem důležitém. Nechávám tam uvědomění a letáky. Prosím ji, aby řekla svému muži, aby večer přišel ke knězi. Rovněž, aby vzal sebou letáky. Loučím se s ní a odcházím. Vedeme krátkou besedu s knězem. U kněze potkávám chlapce, který tam na mně čeká. Onen chlapec chodí do školy S-naku. Dal jsem mu na přečtení dopis. Souhlasil, že dopisy vhodí na poštu a rovněž, že letáky nalepí ve městě. Po krátké rozmluvě mu dávám leták a dopis. U kněze ponechávám dva dopisy k Unře a redakci Čas.³⁰ Rovněž dávám knězi letáky s prosbou, aby je doručil dále. V té době u kněze byl rovněž K-ka a B-cz. Od kněze na památku dostávám kalendář, modlitby a svaté obrázky. Rozmluvy se zúčastní také ředitel a jeho žena. Všichni jsou velmi zaujati naší rozmluvou. Mluvíme o příčinách rozvinutí revolučního hnutí na Ukrajině, o taktice bolševiků o provokačních methodách boje proti našemu hnutí, rovněž předkládáme dopis Unra [UNRRA]. Odcházíme před 24 hod. Všichni se s námi srdečně loučí. Kněz nás doprovází až k cestě a při loučení nám říká, že jsme kulturní lidé. Shromáždění vedl „Rys“. V 0.15 hod. odcházíme ve směru R.[ieky].³¹ a jdeme podél cesty k Humenné a Michelovi [Michalovce]. Bereme spojku. Je krásné počasí. Míjíme vsi kolem cesty a o druhé hodině dne 16. 4. 1946 blížíme se k hostinci vedle vsi Brekova [Brekov]. Na protější straně je vidět temný les v jaký máme úmysl vejíti. Na levo se mihají světla je to Humenné, vzdálené 6 – 7

km. Začali štěkati psi. Dělíme se na skupiny a přecházíme přes prázdné pole. Rychle je procházíme a přicházíme do stínu u břehu řeky. Jeden střelec, který přecházel přes řeku nadělal mnoho hluku. Při břehu se scházíme a přepravujeme se. Připravujeme se na shromáždění na nemž musíme zdůraznit celou podlost bolševické vlády.

Podle dopisu od M.[yrona] a informátora je nutno zpívat co nejvíce písniček. Nesmí se bez dovolení vcházet do budov. Je rovněž zákázáno zívání, kašlání a plivání. Za sebemenší službu děkovati. Služebně se může mluvit mimo dům aby byla zachována konspirace. Praní prádla povoluje jen vůdce.

Přepravujeme se dále přes řeku. Třetina byla již přepravena, třetina přechází a zbytek se zdržuje ještě na protějším břehu. Z lesů se ozvaly náhle rány. Bylo 2.30 hod. Střílení zachvilku utichlo, ale po několika vteřinách přišla celá lavina nepřátelských střel. Úder přišel z předu a z pravé strany. Terén byl otevřený, mohli jsme jen lehnout a bránit se. Bylo nutno přejít řeku. Ve dne to bylo nemožné, neboť tam byla skoncentrována nepřátelská palba. Bylo také možné odběhnout na zorané pole. Bylo nutno opanovat situaci a zaujmout stanoviště. Vše podle vlastní iniciativy. Ta skupina, která zůstala na této straně řeky, vyskakuje na břeh, klade se na zem a střílí. Ozvali se naše CKM. Spustil jsem svůj automat. Vzít si nepřítel na mušku nebylo možné, poněvadž nebylo vidět odkud střely litaly. Chlapci přebíhají na stranu Zal. dráhu.³² Než jsme mohli doběhnout pod neveliký pahorek, ukázali se přitlumené světla panceřových aut, která se k nám rychle blížila. Auta nás minula a za několik chvilí se ukázaly nad řekou rakety. Pak střelba utichla.³³ Sbíráme všechny lidi a rychle vcházíme do lesa. Střelba trvala kolem ½ hod. Rychle se blížil den. Jdeme kolem hostince a jdeme ve směru tmavého lesa, mezi kterým ještě je kus otevřeného terénu. Z blízké vsi Mysliny se k nám donáší zvuk zvonů. Jdeme rychle a zanedlouho vcházíme do lesa. Pozorujeme vrcholky, ale nic nevidíme. Dáváme do pořádku lidi. Jak zjišťujeme scházejí dva R.K.M.³⁴ Jdeme ½ hod. lesem, pak se zastavíme a připravujeme se k boji. Jít dále bylo nemožné. Ve vojenské pohotovosti jsme setrvali celý den. Po strážce vyživovací jsem byli v úzkých. Všude bylo ticho, teprve večer někdo vystřelil čtyřikrát. Připouštíme, že do vsi mohl přijet nějaký vojenský oddíl. Ještě celý den pátráme s K.B. o příčině této dnešní události a přicházíme k názoru, že to způsobili bolševíci, nebo jiný speciální oddíl. Zprávné výsledky neznám a celou dobu myslím na ty, kteří nepřešli. Snad všichni zhyňuli. Na obličejích všech bylo možno vidět tu žal, tu zlost, tu hluboké zamyšlení. Jistě každý přemýšlel o tom, jaké výsledky přinesla nám naše práce a teď nepřítel nám to překazil. Ale to jen na chvíli. Bylo nutno uspořádat se střelci besedu. Beseda byla

velmi bojovná. Rozhodují se, aby na zbylých letácích a uvědoměních byl napsán dodatek o událostech a tím aby byla vyrvána nepříteli zbraň z ruky, v případě, že by toho chtěl využít ve svůj prospěch. Rozhodujeme se, že budeme pokračovat v cestě směrem k hranici a vyhybat se vším, abychom neodhalili směr naší cesty. Dávám do pořádku literaturu a několika letácích dopisujeme s „Murem“ pod PS: bolševická falešná propaganda hlásí, že nás rozbila a porazila dne 16. 4. 1946. Je to velká lež. Válčíme dále za své ideje, za svobodu, za svůj národ.

Dne 16. 4. 1946 o 20.30 hod. odešli jsme v plném pořádku z lesa. Jdeme přes otevřená pole a vesnicemi Slanhovce [Slovenská Volová], Gruzovce. Je jasná měsíční noc. Všude je ticho. Přecházíme pole, 4 a 5 cest na kterých rozhazujeme letáky. Později jdeme lesem na jih a kolem druhé hodiny jdeme kolem hostince. Brzy přecházíme přes řeku Laborec mezi vesnicemi Hankovce Lubiša [Lubiša]. Na hostinci přibíjíme 5 letáků. Procházíme kolem nevelkého hospodářství. Zanedlouho vcházíme do lesa. Nedaleko Humenného v jeho směru slyšeli jsme vlak. Jdeme lesem asi 2 km a před úsvitem se zdržujeme u potok na vsi Degačov [Dedačov] – Mošovce [Maškovce], a pod horou Suchír.

Dne 17. 4. 1946. Jídla máme již málo, že sotva stačíme. Máme jen trochu kávy. O 17. hod. když jsme prostudovali mapu dáváme se na cestu směrem na jih.³⁵ Cesta je těžká, neboť teren je zvlněný. Těžko se jde. Snažíme se, abychom zachovali konspiraci. Jdeme nad Pašinou [Papinom], kde je policie a pošta, míjíme ji a jdeme kolem vsi Slav. Krihovo [Slovenské Krivé]. Tam potkáváme několik žen. Ptáme se o situaci a žádáme je o nejnovější zprávy. Ještě nic neslyšeli o naší srážce. O nás jsou dobře informováni. Vidíme, že se k nám chovají velice srdečně. Říkají nám, že vojsko a pohraniční stráž je Vyšnej Jablonke, v Pašině [Papine] je jenom policie. Dáváme jim 2 dopisy na poštu, je to do redakce novin a profesorovi a rovněž jeden otevřený dopis. K tomu přidáváme ještě ostatní deklarace. Slibuji nám, že to pošlou co nejdále pomocí známých jim lidí. Jdeme lesem ještě delší dobu a kolem 21.30 hod. vcházíme do Nižní Jablonky. Tam vyvídáme u cestáře o nynější situaci. Jeho syn se vrátil z Humenného autobusem. Rovněž neví o naší srážce. Tak zjišťujeme, že nepřítel nedosáhl žádných větších úspěchů, neboť v tomto případě by jistě uveřejnil nějaký manifest. Zaplatili jsme 100 Kčs za večeři a 2 noviny a zanechali jsme mu uvědomění, ve vsi většina lidí již spala. Učitelů tam nebylo a učitelka již spala. Více inteligence ve vsi nebylo s výjimkou 2 až 3 žáků střední školy. Jednomu z nich dal jsme deklaraci a ustanovení III.VZOUV.³⁶ Ve vsi jsme rozlepili několik letáků a výzev v ukrajinském a českém jazyce.³⁷ Zbytek literatury dáváme 2ma četníkům z Tepelovic [Telepoviec]. V krámu obchodníka nechávám 6 dopisů redakci. Též profesorům a soukromným

osobám. Za večeri platíme. "K" [Karmeluk] rozmlouvá srdečně s četníky.³⁸ Jeden z nich, ne příliš příjemným zjevem, říká, že Poláci silně obsadili hranice. Kolem 24 hod. odcházíme. Znovu se setkáváme s černíky. Nedoufáme, že během dne dosáhneme hranice.

18. 4. 1946. Před den zdržujeme se v Korčikách nad Horní Jablonkou.³⁹ Večer odcházíme ve směru hranic. Jdeme opatrně, musíme dávat pozor na miny, která se zde v těchto lesích hojně nacházejí. Kolem 21.30 hod. přecházíme hranici. Přešli jsme 5 km nacházíme ještě sních. Od potoka vaně chladný vítr. Zvěd přináší zprávu, že kolem dokola není nikoho. Chlapci se velmi zlobili na onoho četníka k vůli kterému se museli tolik namahat. V Nižní Jablonce nám říkají lidé, že pohraniční stráž v Horní [Vyšnej] Jablonce chytla dne 17. 4. 1946 3 opilé muže. O naši srážce nám vykládali, že ji provedli rudí slovenští partyzáni. O výsledcích této srážky nic nevěděli. Lidé se k nám chovali velmi srdečně. Po přechodu hranice povstalci se necítili příliš bezpeční. Protože scházelo právě polovina mužstva a protože chlapci byli zničeni a unaveni nechtěli dostat do zad slovenskou kulku, ke které se již připravovali.

Když jsme tak šli potkávali jsme to celé lidské neštěstí, kterým jsou nyní naplněny ukrajinské vsi. Mezi střelci bylo vidět, jak vzpomínají na svátky tu a tam. Jaký velký rozdíl.

Před úsvitem vcházíme do "M"-v [Maniów]. Je velký pátek, 19. 4. 46. Jelikož je pěkné počasí střelci odpočívají a připravují se na velký svátek z mrtvých vstání. Po bohoslužbě jdu k M – do Čornoty⁴⁰, a bych se zorientoval v situaci. Již sem donesli lidé zprávy o našich rejdách. Jsou to zprávy většinou pozitivní.

20. 4. 1946 zařizují záležitosti s Čornotou a doktorem W. Neočekávaně se setkávám s Wiečajem od kterého se dovídám následující:

V době našeho zasazení, kdy v době, kdy se náš oddíl rozdělil na 2 části, Wiečaj sám proplul a se střelci, kterým se rovněž podařilo se přepravit se uchýlili k lesu. Nepřítel byl tím zmýlen a proto je nepronásledoval. Oba koně však zanechali u řeky. Kone byli raněni nebo zabiti. Usídlili se v lese nad vsí Jesenom [Jasenov] proti Humennému. Bylo těžko dostat se k hranicím, neboť mimo jedné mapy Haliče žádných jiných map neměli. Mimo to měli s sebou jednoho těžce raněného střelce Igora, který se vyznamenal v munilém boji. Jako raněný vzal s sebou CKM-pušky a pod nepřátelskou střelbou je přinesl až ke svým kolegům. Teprve večer vzali z Chlumce [Chlmca] spojku a koně pro raněného. Teprve potom skupina dává se na cestu, prochází kolem hostince a přes řeku. Mezi Humenným a Chlumečem [Chlmcom] jde později mezi Humenným a Hažinom jde kolem hostince. Míjí drahé Humenné – Snina a řeku Ciroku. Řeku přechází 1 ½ km od Humenného. Pak vchází do lesa nad vsí Udavskim.

16. 4. 46 o 20 hod. skupina, která má na starosti výzvěd odchází do vsi Udavské, kde se zdržuje však jen jednu hodinu. Město je nedaleko asi 6 km, odkud je telefonické spojení. Chování lidí vůči nim je velmi dobré. Varují se však komunistů.

O srážce slyšeli. Říkají, že komunisté napadli 5 našich střelců jiní říkají, že povstalci byli v Humenné a nikdo je nezadržel, naproti tomu, že jich mnoho přešlo mezi Humenném a Hazinou [Hažinom]. Rovněž se ptali zda je pravdou, že v UPA je mnoho Slováků. Ve vsi bylo hodně inteligentů asi kolem 200 různých školáků a studentů. Zanechali tam letáky a prováděli besedy. Nejvíce se lidé zajímali zda pracujeme samostatně, nebo zda jsme podporováni západními spojenci. Slyšeli už i o jiných skupinách, které v nich zanechaly dobrý dojem. Jen jedna ukradla vepře. Bylo však zjištěno, že to není pravda. Považoval nás za Vlasovce, což však bylo později vyjasněno. N. vedl besedu se šoferem z Humenného, který byl ve vsi. Byly předány letáky. Pro málo času nezjišťovali jsme inteligenci. Byli tam i lidé ze sousední vsi Hrušova [Vyšný Hrušov], kteří prosili aby se k nim zašlo a říkali, že na nás čekají a čekají na nás již několik dnů. Vzali jsme koně. Hospodářse velmi bál komunistů je to boháč – západnického smýšlení. Kolem 21,- hod. jsme odešli do vsi Maskoviec [Maškovce]. Tady jsme získali více potravin, byli jsme u kněze řecko-katolické církve, rozdělili jsme literaturu a kolem jedné hodiny dne 18. 4. 1946 jsme odešli ve směru Paminy [Papín].

Protože spojka neznala cest u k hranicím, naše skupina zašla nad vesnici Jablon. [Nižná Jablonka] a po krátkém odpočinku spolu se spojkou a koňmi skupina se dala na cestu k hranicím. Šli jsme ve směru Zbojné – Wylahy [Világy]. V Jabloni [Nižnej Jablonke] jsme zanechali letáky. Protože jsme šli otevřeném terenu a protože spojka neznala cestu zdržela se skupina na vsi až dopoledne. Potkali jsme vojáka, který ihned zjistil, co jsme zač. Pocházel ze skupiny 300 lidí, která šla směrem západním. Jeli na koni. Spojka provázela skupinu až k hranici. Jemu byla zanechána literatura a rovněž mu byl dán příkaz, aby koně vrátil hospodáři. Rozloučil se s námi srdečně a řekl nám, že doufá v to, že s námi bude ještě bojovat za demokracii. Dali jsme mu cigarety. Naše skupina přešla hranici o 2,- hod. 19. 4. 1946. Dne 21. 4. 1946 po setkání s K.R.-nom⁴¹ odešla skupina do K-vic. Brzy ráno pak přešla do B.-vce. Hledali tam P.N. 23. 4. 1946 se setkali s ním o 1,- hod. Zařídili všechny záležitosti a zprávy. Dne 24. 4. 1946 byli v Chr.-na [Chrína]. Dne 25. – 26. 4. 46 připravovali se k hlášení a později odešli do T-ku, kde se setkali s L. Příprava k hlášení. Toho dne přibyl k nám střelec Vorovec [Vorobec], který se dvěma jinými se v době srážky od nás odloučil. Přišel sám s RKN. Šel celý týden. Za celou tu dobu vstoupil do domu jen dvakrát. Ostatní dva ho zastavili již prvního dne, ale také

ho opustili. Neví, kam se poděli. Když přišel do Čista Horba [Czystohorb] potkal nějakého člověka, který mu řekl, že slovenská policie je připravena a rovněž říkal, že byl v žaláři s jedním Ukrajincem, který měl být ve vsi B-cza [Bircza]. Potom všem se spojil s oddílem Bíra. Doručil dopis Bírovi a leták nám od slovenských vojáků /bolševický trik/.

27. 3. 1946 až 30. 4. 1946 další příprava k hlášení, setkání s Bírem, odjezd k oddílu, rozmluva o záležitostech, informace Tarasovi, oprava ú-988, další zájezd k Bírovi a odjezd k M [Myronovi]. Uvědomění 1814, zařízení záležitosti se spojkou Cholodnoho-Jar.[u], rozmluva s N.[azarom] a záležitosti Oleha. Skupina B. a Mur. v době rejdů provedla tyto práce:

7. 4. 46 v Nižní Vladice [Vladiči] beseda s mladými a starými. Přítomen starosta. Bylo rozdáno 10 letáků a výzev, 1 deklarace.

Chování lidí bylo dobré a srdečné. V Gřibově bylo rozdáno po 1 letáku. 8. 4. 46 Gřibovčíku [Hrabovčíku] učitel a rovněž starosta částečně byl komunistického smýšlení, v besedách vždy zarytý Rusák, který chválil bolševiky. Od učitele obdrženo 100 Kčs. Bylo zanechán otevřený list a letáky. Lidé se chovali dobře a srdečně, nalepeno na viditelném místě letáky, 3 kusy byly dány vojákovi, na stanici byla provedena beseda, kterou vedl velitel Be-cz.

19. 4. 1946 bylo provedeno shromáždění s Kosmovicích⁴² u učitele, byly zanechány letáky a výzvy po 5 kusech pro inteligenci. Jedna byla nalepena. Byly zpívány písničky. Starosta komunista. Bylo zakouno z oží.

11. 4. 1946 v Ľukovcách⁴³ byly rozepsány hesla, letáky, v jednom místě provedena beseda. Odvedli jsme jednoho žida. Byla pročtena literatura. Slováci si stěžovali a rovněž k nám říkali své prosby. Komunisté se k nám dobře nechovali.

13. 4. 1946. Učitel a kněz Rusij Kaziměř [Ruský Kazimír] řecko-katolický s ještě někteří Rusíni s námi vedli besedu. Vedla se živá diskuse, přítomen byl velký počet komunistů. Rovněž tam jsme nalepovali letáky. Dali jsme je jednomu filosofovi, jednomu ilegálnímu činiteli z podzemí po 5 letáčích, odeslali jsme na západ některé a vojáku z Praševa [Prešova] jsme dali po 3 kusech. Filosofovi dali jsme rovněž jedno deklaraci, neboť slíbil, že ji přepíše na psacím stroji.⁴⁴

A UPN Bratislava, f. B 10-1.

¹ Zřejmě má být správně „P.R-na“ – „providnyka“ (vedúceho, veliteľa) „Rena“. (Domníevame sa, že pri preklade tohto dokumentu v niektorých prípadoch došlo k zámene písmen prekladateľom, respektíve skratky boli z ukrajinčiny nesprávne preddefinované.)

² Správne P.N. (ako aj ďalej v texte) – domníevame sa, že ide o „providnyka“ „Nazara“ – Vasyľa Halasu.

- ³ Z kontextu dokumentu vyplýva, že by malo ísť o skratku „B-ra“ – „Bira“.
- ⁴ Zrejme ide o „providnyka“ „Nazara“, „kurinoho“ (veliteľa kuriňa) „Rena“ a „Chrina“ – Stepana Stebel'ského, veliteľa sotne UPA.
- ⁵ Na Slovensko.
- ⁶ „Kordonu“ (ukr.) – hranice.
- ⁷ T.j. podľa listu „Druhu Mironu“ (dokument č. 183).
- ⁸ Ide o „Krátke inštrukcie tým, ktorí idú rejdovať po Slovensku“, vydané V. Halasom („Orlanom“ – „Nazarom“). Pozri В'ЯТРОВИЧ, В.: *Рейди УПА теренами Чехословащини*, s. 158 – 162.
- ⁹ NKGB
- ¹⁰ Jozef Tiso (1887 – 1947) – rímskokatolícky kňaz, člen Slovenskej ľudovej strany (od roku 1925 zmenila názov na Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu – HSĽS) a predseda HSĽS (od roku 1939), poslanec a minister československej vlády (1927 – 1929), predseda slovenskej autonómnej vlády (1938 – 1939), ministerský predseda a následne prezident 1. Slovenskej republiky (1939 – 1945). V apríli 1945 emigroval do Nemecka (usadil sa v kláštore v Altöttingu), kde bol americkými okupačnými orgánmi zatknutý a odovzdaný do rúk československej vlády. Bol väznený a postavený pred Národný súd v Bratislave (proces trval od 2. decembra 1946 do 15. apríla 1947), ktorý ho obvinil z vlastizrady a odsúdil na trest smrti obesením. Popravený bol 18. apríla 1947 v Bratislave.
- ¹¹ Rozumej „Peremiščyny“ (ukr.) – región Przemysłu v juhovýchodnom Poľsku obývaný ukrajinským obyvateľstvom.
- ¹² Zrejme v „rajóne“ Zawadky.
- ¹³ Z kontextu vyplýva, že správny dátum by mal byť 3. 4. 1946.
- ¹⁴ Nasledujúci text sa vo viacerých bodoch zhoduje s hlásením oddielu „Karmeluka“, publikovanom v *Літопис Української Повстанської Армії. Том 33*, s. 607 – 613. Porovnaj tiež s dokumentom č. 185.
- ¹⁵ Driečna Malá a Veľká (t.j. Malá a Veľká Driečna).
- ¹⁶ Rozumej Rusíni.
- ¹⁷ Pravdepodobne ide o „Vyhlášku“ rozposlanú do Medzilaboriec, Čertizného a Habury.
- ¹⁸ Zrejme ide o obec Nižná Vladiča.
- ¹⁹ Rozumej cez hradskú (cestu) do Gribova.
- ²⁰ Udalosti v dňoch 7. – 10. apríla 1946 porovnaj s hláseniami československých orgánov – dokument č. 132 – 134.
- ²¹ Z Ľupkova.
- ²² Porovnaj s dokumentom č. 135.
- ²³ Ide o dnešnú obec Chmeľov.
- ²⁴ Pozri dokument č. 141.
- ²⁵ Porovnaj s dokumentom č. 137.
- ²⁶ Rozumej „mostom cez Topľu“ medzi obcami Zlatník, Slovenský Žipov a Hlinné.
- ²⁷ Zrejme „rozdávanie letákov“ v obci Karná.
- ²⁸ Leták „Boľševická demokratizácia Európy“ poslaný do Karnej.
- ²⁹ S veľkou pravdepodobnosťou ide o obec Matiašovce (Ondavské Matiašovce). Nasledujúci text porovnaj s dokumentom č. 140.
- ³⁰ T.j. UNRRA a redakcii denníka „Čas“, tlačového orgánu Demokratickej strany.

³¹ Rieky Laborec.

³² Na stranu „železničnej cesty“.

³³ Porovnaj s dokumentmi č. 138.

³⁴ Ľahké guľomety.

³⁵ Správne by malo byť „na sever“.

³⁶ Správne III.VZOUN – III. Valné zhromaždenie OUN.

³⁷ Porovnaj s dokumentom č. 158.

³⁸ Podrobnejšie pozri dokument č. 160.

³⁹ Rozumej v „kríkoch“ nad Vyšnou Jablonkou.

⁴⁰ „Čornota“ – vedúci 4. rajónu OUN na Lemkovine (v nadrajóne „Beskyd“ I. okruhu OUN).

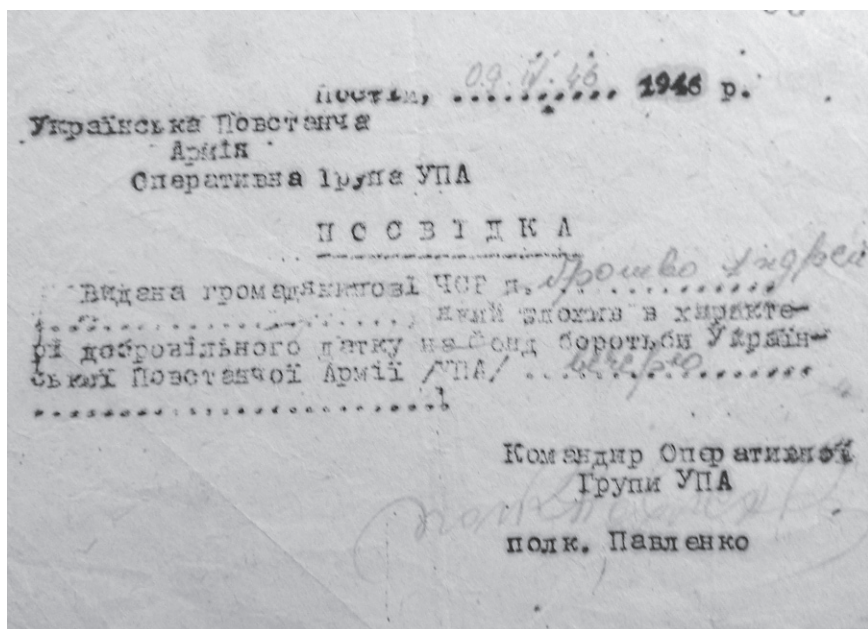
⁴¹ Zrejme „po stretnutí“ s veliteľom kuriňa „Renom“ odišla do Oslavic.

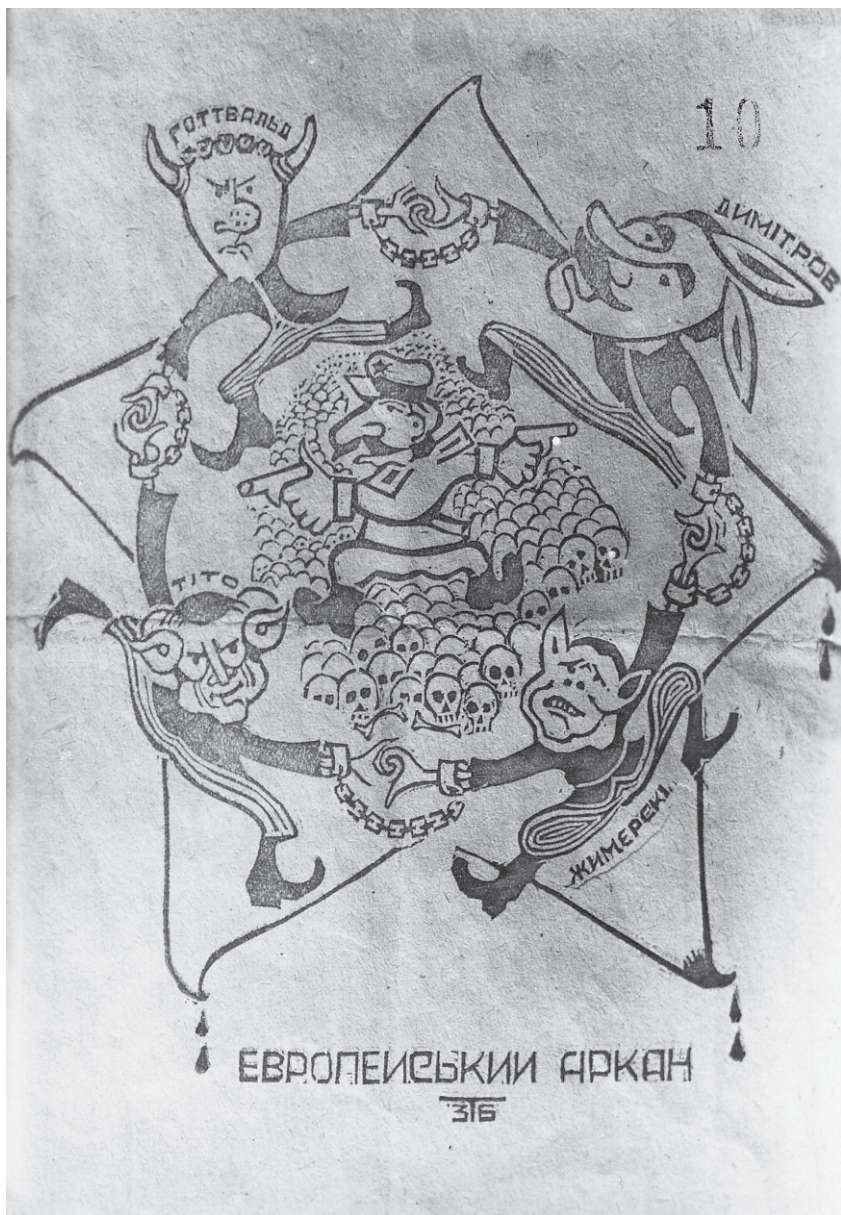
⁴² Asi v Hostoviciach.

⁴³ Pravdepodobne v Dukovciach.

⁴⁴ Hoci sa autorstvo dokumentu neuvádza, domnievame sa, že jeho autorom bol Jaroslav Peciv – „Vadym“.

[188]

Частина V.

**ІНФОРМАЦІЙНІ ТА СИТУАЦІЙНІ ЗВІТИ,
НАКАЗИ, ВІДОМОСТІ СИЛОВИХ
СТРУКТУР ЧСР**

(травень – вересень 1946 р.)

Časť V.

**SPRAVODAJSKÉ A SITUAČNÉ HLÁSENIA,
NARIADENIA, POZNATKY SILOVÝCH
ŠTRUKTÚR ČSR**

(máj – september 1946)

Part V.

**THE INFORMATIONAL AND SITUATIONAL
REPORTS, ORDERS, NEWS OF THE CSR POWER
STRUCTURES**

(May – September 1946)

Čsl. vojenské veliteľstvo.
Vec: Zprávy o bandách UPA
do 1. mája 1946.

1. mája 1946.

Poľskému styčnému orgánovi a
styčnému orgánovi SSSR.

Čsl. jednotky rozmiestnené na čsl.-poľskom pohraničí zistily do 1. mája 1946 o bandách UPA /banderovcoch/ tieto zprávy:

Bandy UPA nachádzaly sa v mesiaci apríl v týchto priestoroch nad čsl. hranicami v Poľsku:

Mików, Duszatyn, Rabe, Huczvice, Chryszczata, Kolomicze,¹ Jablonki, Lopianka, Buk, Terka, Polonky,² Studené,³ Zawoj, Karlików, Plonne,⁴ Kozuszne,⁵ Vyszoczany,⁶ Przybyszow, Wislok Wielki, Czystohorb, Koszezaniecz,⁷ Radoszycze,⁸ Calawicza,⁹ Smolník, Maniów, Smerek, Wetlina, Tworylne, Zatwarnica, Jaworzecz.¹⁰

Hlavný štáb bánd UPA, ktorý sa nachádzal v priestore Terka – Polanky mal sa v poslednom čase /asi v druhej polovici apríla/ presunúť smerom juhovýchodným do neznámeho priestoru, pravdepodobne, ale na Zatwarnicu.

V priestore Huczvice – Rabe má sa nachádzať štáb „kurina“ UPA.

Viac rôť banditov UPA má sa nachádzať v priestore Wislok Wielki – Moszczaniecz.¹¹

Z veliteľov bánd UPA podarilo sa zistiť nasledujúce mená:

D i d e k – má byť veliteľom bandy UPA v sile roty a pochádza údajne z obce Stesznica¹² u Baligródu. Je v pokročilom veku, asi šesťdesiatnik.

Z tejto obce má pochádzať viac veliteľov bánd UPA, hlavne z rádov študentov, ktorí za okupácie Poľska pracovali s nemeckými veliteľstvami.

S i r k o – má byť veliteľom bandy UPA v rovnakej sile ako Didek, je asi tridsiatnik. Pochádza údajne z Gorlice. Za vojny mal spolupracovať s Nemcami.

B o j i v k a – mal byť veliteľom bandy UPA taktiež asi v sile roty /sotiny/ v Mikówe. Je asi tridsiatnik, chodí stále oblečený v nemeckej uniforme.

V priestore Wola Michowa má byť organizátorom bánd UPA – Ivan N e s t o r, údajne hodnosťou kapitán, pochádza z Wole Michowej a je mladší, nemá ani 30 rokov.

Vyššie uvedené priestory bandy UPA častejšia menia, vzhľadom na lokálne akcie, ktoré proti nim prevádza poľské vládne vojsko.

Veliteľstvo „Oceľ“ – 2. odd. S.V., 1. mája 1946.

Č.: 3221/Taj.zprav.1946.

Vec: Zprávy o bandách UPA do
1. V. 1946.

Podľa rozdeľovníka!

Predkladám zprávy o bandách UPA, ktoré boli k 1. V. 1946 zaslané
poľskému styčnému orgánu a styčnému orgánu SSSR po náležitom
vyhodnotení pre týchto orgánov.

Dostane: VO – 4, 2. odd., vel. „Oceľ“, náč. štábu vel. „Oceľ“.

Prednosta 2. odd. vel. „Oceľ“:
šapt. pech. M o r á v e k Július

VHA Bratislav, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ Kolonice

² Polanky

³ Studenne

⁴ Płonna

⁵ Kożusze

⁶ Wysoczany

⁷ Zrejme Korzeniec.

⁸ Radoszyce

⁹ Neidentifikované

¹⁰ Jaworzec

¹¹ Moszczanec

¹² Stężnica

[193]

VELITEĽSTVO 4. OBLASTI

Bratislava, 3. mája 1946.

Oblastná zpráva OBZ

Čj.: 105.963-20/Dôv.zprav.1946

Vec: Bandy UPA – zprávy zo dňa
2. 5. 1946.

Podľa rozdeľovníka.

1./ Dňa 1. mája 1946 boli zistené v obci Bálnica asi 2 sotne bánd UPA,
v obci Mániow a Sczborbanowka¹ asi 4 sotne a menšia časť bola zistená

v obci Solinka. Tohto dňa prišli tiež bandy UPA do obce Wola Michowa, odkiaľ zrekvirovaly 4 vozy a niekoľko kusov hovädzieho dobytku. V priestore Smolník bojovaly s poľským vládnyim vojskom dňa 26. na 27. 4. 1946 a zanechali na bojišti 17 – 18 mŕtvych. Medzi padlými bol akýsi lekár Nemec, ktorý mal u seba medikamenty českého pôvodu. Priamo od Benderovcov som sa dozvedel, že padlý lekár sa má volať B e r n a v e l.

Poliaci padlých Benderovcov prehliadli, sobrali vrchné šaty /uniformy čsl. pôvodu/ a dotyčnému lekárovi medikamenty, tiež čsl. pôvodu. Tieto súčasti /8 uniforiem čs. a medikamenty/ ukazovali miestnemu obyvateľstvu a výhradne poukazovali na to, že sú to veci pochádzajúce z ČSR. Poukazovali, že tieto veci budú slúžiť ako doklad k memorandu, ktoré zašle poľská vláda československej s poukazom, že ČSR podporuje toto hnutie.

2./ Z dôverných prameňov bolo zistené, že pred veľkonočnými sviatkami odišlo s tlupou Benderovcov, ktorá sa zúčastnila propagačného ťaženia na území ČSR, asi 15 vojakov čs. armády a 1 kapitán. Meno sa doteraz nepodarilo zistiť. Menovaní mali prejsť hranice ČSR do Poľska v priestore Vyšná Jablonka – Bálnica a dostali sa až do priestoru Trigonometru 990 – Chrysczata,² kde im ukázali Benderovci sklady zbraní, potravín a munície. Menovaní žiadali ilegálnu odbojovú skupinu na územie ČSR a odôvodňovali to tým, že nebojovali pre ČSR, aby bola vedená komunistami, ale pre demokratickú ČSR po vzore ideí jednotiek UPA. Ako protihodnotu sľúbili Benderovcom, že ich budú podporovať muníciou, odevom a potravinami. Dňa 26. na 27. 4. 1946 po bojoch jednotiek UPA s poľským vládnyim vojskom v priestore Smolník odišla táto skupina čs. vojakov i s kapitánom cez hranice do priestoru obce Olšinkow – Telepowce.³ Pred odchodom im sľúbili Benderovci, že prídu na územie ČSR, akonáhle prevedú ešte dva útoky na blížiaci sa poľské vládne vojsko a akonáhle prieskumom zistia postavenie jednotiek čs. vojska a získajú príslušných sprievodcov. Táto doba teraz nastala.

3./ Podľa dôverných zpráw vypadá teraz situácia v Poľsku tak, že zo severovýchodu prevádza akcie ČA, zo západu a severozápadu poľské vládne vojsko a bandám UPA iného nepozostáva, len prechod na územie ČSR. Tento chce ju previesť v úseku Olšinkow – Telepowce.

Dostane: HS-OBZ, VO.4 – náčelník štábu, VO.4 – 2.oddiel.štábu, VO.4 – let., Pov. vnútra VI. odbor.

Náčelník oblastnej správy OBZ:
pplk. pech. Pavel MARCELY v.r.

Za správnosť:
šcpt. pech. Anton KRIVA:

¹ Maniów a Szerbanówka

² Chryszczata

³ Olšínsko – Telepovce

[194]

Súhrnná zpráva „OCEL-6“ k 3. 5. 1946.

A./ Všeobecné situace jednotek UPA:

Od 29. 4. 1946 do 2. 5. 1946 nebyly zjištěny žádné větší bojové jednotky UPA na území ČSR. Na polském území možno rozdělit jednotky UPA na 3 větší bojové jednotky:

1./ Západní skupina UPA v síle asi 12 sotnin /1 kurin/ celkem asi 1500 až 2000 mužů pod velením plk. Štefana Laščinského nachází se v prostoru československých a polských hranic od obce MOZCANIEC¹ až k obci WETLINA severovýchodně od čs. obce RUSKÁ.² SV kurinu nachází se u této západní skupiny v prostoru trigonometru 990 severně vesnice RABE. SV vyšší jednotky UPA nachází se v prostoru STUDENÁ – POLANKA /pravděpodobně velitelství divize/.

2./ Střední skupina jednotek UPA pravděpodobně v síle 1 kurinu nachází se východně od vesnice WETLINA. Velitele kurinu nebylo možno doposavádě zjistiti.

3./ Východní skupina nachází se v prostoru MICZKOV³ – SOLINA – LUTOWICZSKA⁴ – SMOLNÍK – CHARCOV⁵ a dále na východ v lesních masivech. O jejím složení bylo zjištěno jen toto, že jest z předešlých dvou skupin nejsilnější. Všechny 3 skupiny jsou zahrnuty do západní oblasti.

a./ Výzbroj jednotek UPA.

Jednotky UPA jsou vyzbrojeny puškami, samopaly, lehkými a těžkými kulomety a minomety do střední ráže. Původ zbraní je ruský, polské ukořistěné zbraně, německé zbraně i československé. Střeliva je nedostatek jak vyplývá ze svědeckých výpovědí. Nařizují jednotky UPA občanům ve vesnicích, aby odevzdali náboje granáty, miny, které najdou, jinak že musí zaplatiti příslušnou určenou výši v penězích a to v polských zlotých. Mimo to platí ze 1 puškový náboj 2 ½ zlotých, za protitankový 6 zlotých a za minometný náboj 8 ½ zlotých. Mimo to musí každé domovní číslo odevzdati 50 náboji nebo 500 zlotých. Pro destrukce na komunikacích používají starých min z dosud neodstraněných minových polí, ze kterých dělají speciální nálože pro případné svoje destrukční práce.

Jednotky UPA západní skupiny mají též radiostanice /krátkovlnné vysílací/ z nichž jedna byla zjištěna v prostoru HUCZWICE a druhá v prostoru JAWORZEC.

b./ Výstroj jednotek UPA.

Nejednotná. Uniformy německé, polské, maďarské, československé, ruské. Byli zjištěni též uniformy původu amerického a anglického. Větší část příslušníků UPA nosí též civilní oděv, hlavně při průzkumných akcích. V jednotlivých případech hlavně v prostoru východně WISLOK bylo zjištěno, že mezi jednotkami UPA jsou též příslušníci, kteří mají na náramenních páskách označeno CZCZEKOSLOVAKIA MILITARY TRANSPORT GROUPE.⁶ Mají anglické doklady. Není vyloučeno, že tohoto označení používají pro oklamání bezpečnostních úřadu polských i ČS.

c./ Zásobování – proviant jednotek UPA.

Všeobecně zásobují se z místních zdrojů t.j. nařízenou kontingenčí dodávkou potravin t.zn. každé domovní číslo musí odevzdati určité množství potravin a živého dobytka. Za tím účelem nařídí sber při kterém napomáhají i civilní obyvatelé. Za rekvírované zboží neplatí žádnou peněžitou sumu. Dalším zdrojem jsou dobrovolné dary místního ukrajinského obyvatelstva, jednak peněžité, jednak materiální. Zajímavé je zjištění, že jednotky UPA chrání jistou skupinu německých příslušníků Gestapa údajně chefa německého koncentračního tábora nedaleko LUBLINA v hodnosti majora a 4 tak zv. KAPO, kteří prováděli týrání internovaných lidí za okupace a okrádali hlavně židovské příslušníky. Benderovci chrání tyto osoby proto, neboť mají ve vlastnictví velké zásoby zlata nakradeného z majetku nevinných obětí a část těchto hodnot dávají jednotkám UPA. Benderovci mají přísný rozkaz prozrazovati tyto Gestapáky. Dále bylo zjištěno, že do prostoru obsazených jednotkami UPA občas přistává letadlo neznámého původu a dopravuje potraviny a peníze.

Jednotky UPA mají různé druhy peněz. Československé, polské, německé marky a dolary. Ve větším měřítku dostávají americké dolary od Ukrajinců, kteří dříve byli v Americe a přivezli si s sebou větší množství těchto peněz. Československé peníze opatrují si výměnnou za darované dolary, za prodej různého zboží na území ČSR a částečnou finanční pomocí ze strany místního obyvatelstva na území ČSR.

Zdravotnický materiál opatrují si jednotky UPA zvláštními agenty, kteří přicházejí i naše země. Bylo zjištěno že takovým agentem jest VLADIMÍR BABIAK, propagandista kurýrního štábu, který zásobuje kuriny léky z Československa a to přímo z Prahy, kde má vlastního bratra u kterého byl v r. 1945 v listopadu. Jeho bratr žije v Praze asi 20 roků. Do Prahy vzl marky, dolary a zlato, za které provedl nákup léčiv.

d./ Zpravodajská služba jednotek UPA.

Chefem zpravodajské služby u západní skupiny jest pravděpodobně plk. Bernawol /krycí jméno/, který provádí zpravodajskou službu pro vyšší velitelství jednotek UPA. U každé sotniny nachází se zvláštní zpravodajský roj obvykle vedený býv. příslušníkem Wehrmachtu /SS-mann/. Tito zprav. orgánové pracují s poměrně velmi silnou agenturní sítí na území ČSR hlavně ve vrstvách býv. příslušníku Hlinkových Gard⁷ a některých příslušníků vrstvy slovenských intelektuálů a příslušníků čs. armády /případ ppor. CHALAVKY, velitele roty ve Zborově, okres Bardejov/.

Od 29. IV. 1946 je patrná zvýšená průzkumná činnost jednotek UPA na pohraničním pásu území ČSR se zpravodajským úsilím v prostoru KOLBASOV – ULÍČ, okr. Snina a potom v prostoru okresu MEDZILABORCE. Účelem tohoto průzkumu jednotek UPA jest zjistiti postavení a sílu, event. náladu čs. vojenských jednotek.

Kromě této zpravodajské služby mají jednotky UPA zvláštní bezpečnostní službu /SB/ obdobná naší obrano-zpravodajské službě s úkolem strežiti spolehlivost příslušníků jednotek UPA. Proti provinilcům postupují velmi přísně /zastřelením/.

B./ Všeobecná situace polských jednotek.

Polské jednotky doposud nenařídili žádnou velkou akci proti jednotkám UPA. Všeobecně možno charakterisovati boj vojenských vládních jednotek polských s UPA jako drobné akce nemající souvislého bojového rázu. S větší akcí se počítá kolem 15. května 1946 po vzájemné dohodě s čs. orgány na společné schůze v Těšíne⁸ dne 6. května 1946. Polské vládní vojsko vytlačilo jednotky UPA ze Smolníku, Radozi⁹ a jednotky UPA ustoupili v boji do lesních masivu severovýchodně Smolníka. V obci Tisna¹⁰ jsou obklíčeni příslušníci polského vládního vojska jednotkami UPA. Nijak proti nim nevystupují a dokonce mají benderovci volný vstup do vesnice a žijí v kamarádském poměru s jednotkami polského vládního vojska. Polské vojsko v jednotlivých vyčištěných obcích údajně ve SMOLNÍKU a OSLAWITZ¹¹ vyhání obyvatelstvo Ukrajinské národnosti z obcí a tito houfně prchají k čs. hranicím, hlavně v prostorech JASIEL, HABURA, ZUBENSKO a OLŠINKOV.

C./ Všeobecná situace vlastních jednotek. – viz oleáta 1.¹²

Vlastní jednotky dosáhly všeobecně čáry podle oleáty a budují zákopovou obrannou síť. Výstroj a výzbroj jednotek jest celkem dobrá, morálka spokojící. Některé jednotky mají nedostatečný výcvik, hlavně střelecký což se týká také i českých praporů, neboť dochází často k nešťastím při ošetřování a čištění zbraní /ba případy končili smrtí a to v praporu Morava a u praporu ze Slovenska/.

Dále se jeví nedostatek kvalifikovaných velitelů rot – často jsou velitelé rot četaři. /Týká se hlavně slovenských jednotek./

Jednotlivé úseky příslušných rot v obranném pásmu jsou slabě obsazeny. Prapor má asi 10 až 12 km, 2 až 3 roty v prvním sledu, rota čítá 60 až 80 mužů. Bylo zjištěno, že mezi jednotlivými rotami není náležitý styk, takže se stává, že průzkumné jednotky UPA projdou, aniž by byly zjištěny našimi jednotkami /1. V. 1946 ve vesnici ZBOJ u východních hranic Slovenska prošlo 8 jezdců rozbrázděnými lesními masivy a slabou dislokací jednotek/. Dne 2. V. 1946 byl z toho důvodu zasazen prapor Čechy v prostoru okres. Medzilaborce z úkolem průzkumu a pročesání lesu v tomto okrese.

a./ Zpravodajská obranná služba – viz. oleáta 1.

U každého praporu zprav. důstojník. Jejich činnost z počátku byla nepatrná, místy žádná. Za tím účelem vydány směrnice pro důstojníky OBZ – viz příloha 2. Byla provedena instruktáž jednotlivých zprav. orgánu. Byla nařízena úzká spolupráce s orgány FS, NB a OBR a pro tuto součinnost byly vypracovány směrnice – příloha č. 2, takže dnem 2. V. 1946 jest organisovaná řídne celá obranná zpravodajská síť na celém úseku.

b./ Orgány NB.

Všechny stanice NB stále i dočasné umístěné podle oleáty jsou po stránce zpravodajské podřízeny orgánům Obranného zpravodajství. Spolupráce je stížena tím, že většina orgánu NB nezakročuje ve větší míře proti tlupám UPA a v některých případech chovají se k nim přátelsky /případ v OLCE, Malcově a všeobecně v okrese Bardejovském, kde jednotliví velitele stanic údajně prohlašují, že vůbec ani neví, že by v tomto prostoru benderovci byli/.

d./ Orgány FS.

Umístění oddělení FS v obsazeném úseku viz oleáta. Povšechně možno říci, pracují tato orgánové uspokojivě, až na jednotlivé případy / obec Výrava, kde byla zjištěna spolupráce s jednotkami UPA/. Stanice FS nemají telefonního spojení a nedostatečné spojovací prostředky a v poslední době těžko zvládají široký prostor pohraniční, kde přecházejí jak jednotky UPA /průzkumné/ tak uprchlíci před polskými neb benderovskými jednotkami. Ilegální přechody hranic jsou ve značné míře a možno očekávat ilegální přechody daleko ve větším počtu následkem přípravných operací polského vládního vojska proti jednotkám UPA. Některé oddělení FS provádějí i polní stráž v některých úsecích. Vydáním směrnic pro vzájemným spolupráci s orgány OBZ se jejich činnost značně usměrnila a jednotliví orgánové FS ve většině případech se snaží v tomto směru spolupracovati.

e./ Orgány OBR.

Doposud vyvíjejí nepatrnou zprav. činnost a ve většině případech dané úkoly plní jen ve slabé míře. Bylo dokonce zjištěno, že někteří členové pracují na dva směry.

D./ Civilní obyvatelstvo.

V prostoru okresu Bardejovského sympatizuje obyvatelstvo ve většině případech s jednotkami UPA. Především jsou to býv. příslušníci HG a většinou vyšší skupina intelektuálu a nespokojenou se stávajícími poměry v ČSR. Hodnou podporu mají jednotky UPA v Greko-katolických kněžích /greko-katolický děkan v Malcove Alexej MIDLIK/ a též v politických stranách Slovenska jako DS /obec OLKA Juraj KOVÁČ, místopředseda místní DS, který veřejně přečítal širšímu obyvatelstvu programový leták benderovcu/.¹³ Zpravodajské orgány mají ztíženu situaci, jelikož místní obyvatelstvo z obav a pod nátlakem podobných vedoucích činitelů zamlčuje, zahazuje všechny stopy o benderovcích. Stal se případ, že zprav. orgánu OBZ při zjišťování podezřelých okolností byly kladeny velmi závažné překážky.

Příklad:

Dne 29. dubna 1946 byl našimi orgány zajištěn děkan greko-katolické církve Alexej MIDLIK, který byl údajně podezřelý z protistátní činnosti. Udání bylo podepsáno členy místního národního výboru a orázitkováno. Na jmenovaného bylo kladeno též podezření, že jest činitelem ilegální složky, pracující s jednotkami UPA. V 10.00 hod. dopoledne byl jmenovaný přivezen do Humenného a zde vyslechnut. V 11.30 hod. už zde byla telefonická urgence od jistého p. inženýra z Košic a v 16.00 hod. téhož dne osobně intervenoval a ospravedlňoval podezřelého p. poslanec Záhorský. Celá věc byla předána prostřednictvím styčného důstojníka NB příslušnému velitelství NB k dalšímu šetření.

E./ Zvláštní případy.

Polské vládní vojsko při bojích s benderovci údajně u padlých benderovců sbírá doličný materiál, který by byl použit proti ČSR v tom směru, aby padlo podezření na vládní činitele ČSR, že hnutí benderovské sama vláda, resp. českoslovenští občané podporují. Na příklad ve Smolníku dne 26. a 27. dubna 1946 bojovalo vládní polské vojsko s tlupou UPA, kde měli jednotky UPA 18 padlých. Mezi nimi byl i jistý lékař Němec, oblečený v čs. uniformě a měl u sebe léka čs. původu. Dalších 8 padlých mělo uniformy rovněž čs. původu. Polští vojáci tyto věci sebrali a ukazovali místnímu obyvatelstvu, a výhradně poukazovali, že jsou to věci z ČSR. Při tom prohlašovali, že tyto věci budou sloužiti jako doklad k memorandu, které chtějí zaslati československé vládě s poukazem, že československá vláda podporuje toto hnutí, jednak výstrojí a léčebným materiálem.

¹ Moszczaniec

² Ruské

³ Myczków

⁴ Lutowiska

⁵ Neidentifikované

⁶ Porovnaj s informáciami v dokumente č. 195.

⁷ Hlinkova garda (HG) – polovojenský poriadkový zbor zriadený v rámci Hlinkovej slovenskej ľudovej strany ako pomocný orgán štátnych úradov na Slovensku. Bola sformovaná v lete roku 1938 a zlegalizovaná v októbri 1938. (Do júna 1940 samostatnou zložkou HG bola tzv. Rodobrana – elitná zložka s právom kontroly HG a celého spoločenského života na Slovensku.) Po vzniku 1. Slovenskej republiky HG prevzala a prakticky vykonávala mnohé úlohy patriace do pôsobnosti orgánov štátnej moci a správy. Pôsobila aj ako politická polícia v spolupráci s Ústredňou štátnej bezpečnosti a disponovala vlastnými vojensky organizovanými jednotkami. V rokoch 1939 – 1945 sa aktívne zúčastnila na perzekúciách obyvateľstva a deportáciach Židov. Od septembra 1944 sa stala zložkou ozbrojených bezpečnostných síl slovenského štátu, podriadených MNO. Úderné a pohotovostné oddiely HG (POHG) sa priamo podieľali na potlačení SNP a poľné roty HG boli nasadené na frontoch a tiež do trestných akcií proti partizánom. Porážkou nacizmu HG zanikla, jej predstavitelia a aktívni prívrženci boli v obnovenej ČSR väčšinou postavení pred ľudové súdy.

⁸ V Českom Tešíne.

⁹ Neidentifikované

¹⁰ Cisna

¹¹ Oslawica

¹² Prílohy dokumentu sa nepublikujú.

¹³ Podľa správy komisie Ministerstva vnútra ČSR (Odbor štátnej bezpečnosti a politického spravodajstva), ktorá (na podnet komunistov) 29. mája – 1. júna 1946 prešetrovala na Slovensku sťažnosti ohľadom predvolebného zápasu Demokratickej strany, v obci Olka došlo k nasledujúcemu: „Dne 21. 4. 1948 prišla kolem 18. hod. večerní do obce Olka, okres Medzilaborce asi 100 členná banda Benderovců. Byli oblečení v německých, slovenských a maďarských uniformách, měli pušky, automaty a 4 kulometry. Tuto bandu uvítal veřejné poštovník Juraj Kováč, tajemník DS, a přečetl místním lidem vyhlášku o programu benderovského hnutí. Příslušníci DS s velkou radostí ukazovali Benderovcům členské legitimace DS. Po chvíli se ujal slova jeden z Benderovců a prohlásil k shromážděným občanům, že Benderovci jdou na pomoc demokratům a že nesou smrt bolševikům a bolševizmu. Tato slova byla přítomnými vesničany přijata s nadšením. Po tomto projevu se Benderovci rozešli do domů za jídlem a asi k 11. hod. večer opustili obec. Velitel místní NB přijal rovněž Benderovce přátelsky.“ (NA Praha, f. 100/24, zv. 41, arch. j. 839.)

Souhrnná zpráva o činnosti Z.O.

1. Dne 26. dubna 1946 skupina Z.O.¹ v síle 20-ti mužů pod velením nadporučíka Huga Reismana doprovázela plukovníka Heřmana, velitele úseku na Dukelský průsmyk a zajišťovala jednání uvedeného velitele s příslušnou polskou delegací.² Návrat jednotky téhož dne večer.

2. Dne 26. dubna 1946 druhá skupina Z.O. v síle 20-ti mužů pod velením št. kpt. Feršlingera vyšetřovala ve vesnici OLKA³ vítání benderovců místními orgány. Zpráva o vyšetření případu podána na velitelství „OCEL 6.“

3. Dne 26. dubna 1946 rtm. Pavel Pataky dostal za úkol zjistit pojitka mezi civilním obyvatelstvem v Humenném a okolí s benderovci. V obci OHRADZANY okr. Humenné byl jmenovaným téhož dne zachycen balík, ve kterém se nacházeli brožury v ukrajinském jazyce ve smyslu propagandy UPA. Tyto byly zasílány na adresu Tiskárny katolických novin v Bratislavě, Kapitulská ul. č 10. V též uvedeném případě byly zachyceny dopisy, z nichž jeden byl adresován: „Velitelství posádky v Humenném“ a uvnitř tohoto dopisu byly přiloženy programy UPA. /Tento dopis byl psán v jazyce slovenském./⁴

Zjištěný materiál předán „Velitelství Ocel 6.“

4. Dne 27. dubna 1946 vyšetřoval velitel Z.O. npor. H. Reisman v doprovodu jednoho rotmistra a desátníka případ zničení školy čs. vojáky v obci CHLUMEC⁵ okr. Humenné ze dne 20. IV. na 21. IV. 1946. K poškození školy jak bylo zjištěno došlo z těch důvodů, poněvadž uvedená obec Chlumeč byla v době od 13. IV. 46 do 14. IV. 1946 navštívena v nočních hodinách skupinkou UPA,⁶ která zde zabrala 1 koně pro převoz raněného příslušníka UPA a majitele koně, který byl nucen dělati jim průvodce směrem na HAŽINY.⁷ Jak bylo zjištěno našimi orgány nacházela se v té době u vesnice Chlumeč skupina UPA v síle 8 mužů, vyzbrojených samopaly v německých uniformách. Pod Hažinami byla zjištěna druhá skupina UPA v síle 100 – 130 mužů. Dle výpovědi průvodce byla skupina vyhladovělá a velmi unavená. Po zjištění těchto zpráv vojenská jednotka obklíčila vesnici Chlumeč a provedla domovní prohlídku, která vyzněla negativně. Při tomto byla též prohlížena uzavřená škola, z které museli býti vypáčeny dveře a při prohlídce byla tato v nepatrné míře poškozena. O případu podána zpráva na „Ocel 6.“

5. Dne 27. IV. 1946 hlídka Z.O. v síle 3 mužů vyslána na ruské hranice, aby zjistila 3 velké ohně, které byly zjištěny našimi předsunutými hlídkami. Uvedené ohně byly zapáleny místním obyvatelstvem k vypálení suché trávy v polích.

6. Dne 27. dubna 1946 vyslána hlídka v síle 3 mužů pod velením rtm. Oberty na průzkum ve směru Vyšší Jablunka,⁸ kde zachytili 2 osoby polské národnosti, které ilegálně překročili hranice ČSR. Se zadrženými osobami sepsán protokol, ve kterém udali velmi závažné věci pro naši práci.

Na jejích výpověď byla vyslána ihned ze dne 26. IV. na 27. IV. 1946 hlídka Z.O. ve výše uvedené síle za úkolem přivést z polského území jakéhosi F i s č a k a, který má přímě spojení s jednotkami UPA a jejich sítí do ČSR. Z určitých důvodů nebyl úkol splněn.

7. Dne 27. dubna 1946 byl zjištěn rtm. Patakym na místním sekretariátu KSS tento případ:

Štábní rotmistr hospodářské služby Mikuláš H a j d u, v doprovodu jednoho poručíka, rotmistra a svobodníka při cestě do kasáren v Humenném v podnapilém stavu strhávali plakáty KSS. Při tomto byly zastaveni jedním partyzánem, který konal strážní službu a tento zastavil svobodníka a tázal se ho: „Proč strhuje plakáty?“ Když ho chtěl zjistit a odevzdati na OBZ, dotyčný se odvolával, že poručík, který jde s nimi je jeho velitelem. Když se partyzán tázal uvedeného poručíka a pánů, proč tyto plakáty strhují bylo mu řečeno, že tito mají k tomu své důvody. Hlášení na tento případ bylo zasláno stranou KSS na velitelství posádky v Humenném k dalšímu šetření.

8. Dne 29. IV. 1946 vyslána skupina Z.O. v síle 20-ti mužů pod velením npor. H. Reismana směrem na Bardejov, ve kterémžto městě byla ponechána skupina v síle 4 mužů pod velením důstojníka, aby zjistila informační a zpravodajskou prací síť jednotek UPA, která má vézt do tohoto města. Místní obyvatelstvo převážně rázu luďáckého a Hlinkovského smýšlení,⁹ nejevilo ochotu s našimi orgány vůbec spolupracovali a podati potřebné informace. Místní bezpečnostní orgány NB se k dotazům vyjádřili, že nemají vůbec ponětí, že by se v jejích rayonu pohybovali benderovci a není jim o nich ničeho známo. V uvedeném městě bylo navázáno spojení s místním velitelem partyzánů D e m k e m a dvěma býv. příslušníky Z.O., kteří v případě kladných zpráv podají ihned zprávy na „Velitelství Ocel 6.“

Byl zjištěn případ podivného chování nadporučíka BRIADKY, býv. velitele v Bardejově, který se nyní má nacházeti u posádky v Humenném, k čemuž jest přiložen opis protokolu s uvedeným sepsaným v Bardejově. /Opis přiložen./¹⁰

Uvedený nadporučík Briadka se nachází nyní u 20. pluku.

9. Další skupina vysazena v Tarnově, kde zjistila toto:

Dne 27. IV. 1946 projelo auto s mužstvem v síle asi 15 mužů v anglických uniformách s náramenními páskami „CZCHEKOSLOVAKIA MILITARY TRANSPORT GROUPE“ a s anglickými dokumenty se prokazovali vesnicí Tarnov a jak bylo poté zjištěno, byli to benderovci. Dále zjištěno,

že ve dnech 20. IV. 46 a 21. IV. 46 v noci směrem na vesnici KRUŽLOV projížděla eskadrona UPA v síle asi 80 mužů v uniformě slovenské armády a asi v téže době procházelo zde na 200 ozbrojených mužů jednotek UPA vyzbrojených puškami a samopaly v uniformách míchaných z nich jedna část byla německých formací SB. Dle výpovědi velitele posádky Tarnov v sousední obci ZLATÉ se mají nacházeti zbraně, na což byla provedena skupinou Z.O. domovní prohlídka a nalezeny 2 karabiny, které byly prodány místnímu veliteli na vyšetření. V celém Bardejovském okrese jest obyvatelstvo krajně nepříznivě nakloněno novému demokratickému řádu ČSR a taktéž se chová k našim vojenským jednotkám najeď v obci Tarnov a v obci H R A B S K Á,¹¹ kde místní obyvatelé se vyjádřili, že když se ve vesnici objeví jeden čs. voják za účelem prohlídky, že bude ihned zastřelen. K tomu možno dodat, že v okolí Tarnova přesunovali jednotky UPA, že místní občan Jan K U L I C H ml., který tyto jednotky viděl, podal na toto hlášení až na druhý den, kdy už uvedené jednotky UPA byli na cizím území a tuto zprávu řekl jen svým známým.

10. Ve vsi GABOLTOVĚ byla zanechaná hlídka Z.O., která zjistila a vyšetřovala anonymní dopis, který byl poslán na místní výbor, což v příloze přikládáme.

11. V obci FRIČKA dle výpovědi FS jsou jednotky UPA, které se dělí na dvě skupiny na polském území a sice:

1. Oheň¹² – to jsou zbytky Andersovy armády.

2. skupina jsou Vlasovci.

Na tomto úseku velitelem jednotek UPA jest jakýsi generál major příslušník býv. Wehrmachtu německé národnosti. Jméno doposud neznámo. Jednotky UPA jak bylo zjištěno se chovali k polskému obyvatelstvu velice surově.

Ve vsi Muchmaczszek¹³ zabavili asi 8 kusů hovězího dobytka. Polské jednotky nacházejí se ve Wisové¹⁴ v síle asi 30 mužů, druhá skupina se nachází ve vsi Musinka,¹⁵ taktéž asi v síle 30 mužů. Tyto jednotky vysílají hlídky asi jedenkrát za 3 dny. Větší polské jednotky /asi 1 pluk/ se nachází v Gribově.¹⁶ Dle výpovědi FS polské hranice nejsou vůbec střeženy a v tomto úseku polské vládní jednotky sympatizují s býv. AK.

Ruská delegace v tomto úseku přišla v době asi okolo 20. IV. 1946 na polské hranice ohledně repatriace Ukrajinců z Polska do Ruska. Tato delegace byla přepadena jednotkami UPA. Příslušníci RA byli rozstříleni a příslušníci polské armády byli benderovci propuštěni.

12. V obci MALCOVÁ¹⁷ bylo zjištěno, že místní gréko-katolický farář MIDLÍK je velkým přívržencem UPA a býv. Hlinkovského režimu. Dle výpovědi místního obyvatelstva při omši v tamním kostele se vyjadřoval: „Modlete se, osvobození brzy přijde!“ Dále kázal v době kdy procháze-

li jednotky UPA, že územím prochází křesťanská revoluce. Terorizoval místní národní výbor, aby tento podepsal Národní spolehlivost místním dřívějším spolupracovníkům Němců. Tento děkan byl za Slovenského státu čelným funkcionářem Hlinkových Gard a dnes pod jeho vlivem žije celé okolí, které je podobného smýšlení. Výše uvedený byl naší skupinou zatčen a předán na „Velitelství Ocel 6.“

13. Dle sdělení tajemníka KSS v Bardejově bývalý obyvatel ze Lwova¹⁸ Ing. Karafa, zaměstnaný u fy.¹⁹ Kabelka v Bratislavě, ukrajinské národnosti, který uprchl ze Zakarpatské Ukrajiny při příchodu RA je spolupracovníkem děkana Midlíka z Malcové a vydává neoprávněné partyzánské legitimace za úplatky. Je podezřelý, že udržuje v Bratislavě spojení se sítí UPA.

14. V obci ZBOROV bylo naší jednotkou Z.O. zjištěno dne 30. IV. 1946 toto: Dle výpovědi místního občana Pavla VASILA a přiloženého zápisu se velitel místní posádky ppor. Chalavka při příležitosti, když jednotky UPA procházeli tamním krajem a byl pro posádku vyhlášen poplach vyjadřoval před Pavlem Vasilem, který poznamenal, že benderovci je jen prohánějí vyjádřil takto: Jednotky UPA nejsou žádní bandité, ale pravidelná armáda, která je vyzbrojena tanky, letadly a dělostřelectvem a jsou v počtu výš 5 miliónů mužů. Vyjádřil se, že Ukrajina musí býti svobodná a za to, že benderovci bojují. /Zápis přiložen./

15. Dne 1. května 1946 sa zúčastnila jednotka Z. O. oslav 1. máje.

16. Dne 2. května 1946 hlídka Z. O. v síle 2 mužů přidělená na úkol k dispozici kpt. Reichlovi.

17. Dne 2. května 1946 jednotka Z. O. v síle 20 mužů pod velením npor. H. Reismana byla vyslána do prostoru Ruska²⁰ a Runina zjistili střelbu, která byla provedena z 1. V. na 2. V. 1946. Bylo zjištěno, že v úseku „IVAN 2“ naše jednotka byla přepadena palbou jednotek UPA. Naše jednotky palbu opětovali po čemž se hlídka UPA opět stáhla nazad.

18. V úseku „Ivan 3“ průzkum UPA narazil na naši jednotku při čemž bylo střeleno z obou stran. Z naší strany byla opětována střelba těžkým kulometem. Hlídka UPA se stáhla. Při této palbě byl zasažen 1 kůň civilního občana, který se v těchto místech pásł.

Bylo zjištěno, že severovýchodně obce Ruska jsou zaminovaná pole.

/nečitatelný podpis/

ABS Praha, f. 302-142-6.

¹ Z.O. – Zvláštny oddiel

² Pozri dokumenty č. 196 – 197.

³ Správne Olka (pozri poznámku č. 12 k dokumentu č. 194).

⁴ Pozri dokument č. 170.

⁵ Chlmec

⁶ Ide o nesprávny dátum, oddiel UPA (z „Karmefukovej“ sotne) navštívil obec večer 17. apríla 1946.

⁷ Na Hažín.

⁸ Vyšná Jablonka

⁹ Rozumej prívrženci režimu 1. Slovenskej republiky (1939 – 1945).

¹⁰ V archívnom zväzku dokument neobsahoval prílohy.

¹¹ Hrabské

¹² Takéto konštatovanie zrejme pramenilo z toho, že neďaleko obce Frička na poľskom území pôsobila ilegálna skupina „Błyskawica“ pod velením Józefa Kuraša („Ogieńa“). Tá však nemala nič spoločného ani s UPA ani s poľským antikomunistickým podzemím. Išlo skôr o kriminálnu skupinu terorizujúcu poľské Podhalie – okolie Nowého Targu (obzvlášť tam žijúcich Slovákov a Židov) a prilahlé slovenské pohraničie.

¹³ Mochnaczka (Wyżna, Niżna)

¹⁴ Wysowa-Zdrój

¹⁵ Muszynka

¹⁶ Grybów

¹⁷ Malcov

¹⁸ Zrejme ide o Livov juhozápadne od Bardejova.

¹⁹ Rozumej „vo firme“.

²⁰ Ruské

[196]

Zpráva Zvláštního oddílu ze dne 3. května 1946

Zpravodajské orgány Z.O. se št.[abným] kapitánem F r š l í n k e m provedli prozkoušení a ověření zpráv v úseku OSTAVICE¹ – SOLINKA na poľské straně a při tom bylo zjištěno:

1/. Organizace jednotek UPA

Nejmenší bojovou jednotkou je roj čítající 10 – 12 vojáků.

Četa: 3 až 4 roje – čítá 35 – 40 vojáků.

Sotnina: /rota/ má 3 – 4 čety z nichž jedna četa má spec. úkol zásobovací a propagandu. U čety je poddůstojník propagandista, u sotniny důstojník propagandista.

Oddíl: /vidial/ 4 sotniny /roty/ velí podplukovník /SS/.

Kurin: má 3 oddíly – velí plukovník /generál/.

2/. Umístění jednotek UPA

V prostoru východního Slovenska na polské straně nachází se toho času jednotka UPA v síle asi 1 kurinu patřící do západní skupiny a čítající asi 2.200 příslušníků UPA. Velitelem tohoto kurinu je plukovník Z O R I Č, zástupcem podplukovník neb plukovník ŠTEFAN IŠČINSKÝ.² Jednotky UPA dne 3. května 1946 jsou v pohraničním úseku východního Slovenska rozloženy takto:

DUSZATIN³ – MIKOV – RABE – HUCZWICE – a to:

V Mikově – 3 sotniny: 1. DIDEK, 2. CHRIŇ, 3. KORIŇ.

Tyto sotniny bojovali dne 1. a 2. května 1946 v prostoru OSTAVICE – SMOLNÍK s polským vládním vojskem a pod tlakem polského vládního vojska ustoupili severně SMOLNÍKU do prostoru MIKOV, kde byly bezpečně zjištěny. Při těchto bojích měli UPA ztráty a zjištěno, že mezi padlými byl i BERNAVOL. Mezi padlými byl též nějaký Ing. Nemec, který měl u sebe léčiva českého původu /injekce/, které Poláci sebrali podobně jako 3 uniformy dalších padlých benderovců, kteří měli uniformy čs. původu. Poláci údajně prohlašovali, že tyto věci budou sloužiti jako doklad k tomu, že hnutí benderovské je odporováno též ze strany ČSR a že to budou na příslušných místech komentovati.

Zjištěno, že Ostap B E N D E R byl zavražděn Němci v Berlíně a jeho bratr Štefan BENDER má se nacházeti v Kanadě.⁴ Jednotky benderovců jsou slabě vyzbrojeny a jsou vystrojeni v různé výstroje původu ruského, německého, polského, maďarského a československého.

TISKÁRNA

Tiskárna benderovců ve dnech 1. a 2. V. 1946 byla v MIKOVĚ v chatě na severním okraji vesnice MIKOV. Tamtéž byl zjištěn štáb /oddílů jednotek UPA/.

3/. Polské jednotky

Bezpečně zjištěno, že polské jednotky provádí akce proti benderovcům a to ve dvou směrech.

1./ VISLOK – RADOZICE⁵ – OSTAWICE – SMOLNÍK – WOLA MICHOWA.

2./ ve směru LESKO – BALIGROD – BYSTRÉ – TISNA.⁶

Zjištění polských jednotek

Dne 3. V. 1946 Wola Michowa. Prápor polské jednotky. Velitel podplukovník neb plukovník Rus. Jednotka provádí zákopové práce, jednak ve vesnici, jednak i v okolním návrší a zbraně usměrněny palbou podél čs. polských hranic a kolmo k nim, takže všeobecně je palba orientována na československé hranice. Tento prápor přišel z TISNY a BYSTRÉ.

Činnost polských jednotek tkví v tom, že mají připraviti odsun obyvatelstva z tohoto kraje do SSSR, takže vesnice SOLINKA – BALNICA – WOLA MICHOWA – ZUBENSKO – LUPKOV mají býti do úterý tj. 7. V. 1946

evakuování do SSSR. Jedná se hlavně o Ukrajince. Polští příslušníci mezi nimi nejsou poněvadž před tím již uprchli před jednotkami UPA. Agent, který rozprávěl přímo s polským důstojníkem zjistil na otázku, co bude provedeno dále s opuštěnými vesnicemi, tento mu řekl, že budou vypáleny, poněvadž nemají zájmu, aby zde bylo obyvatelstvo, jelikož životní podmínky zde jsou minimální. Dále bylo zjištěno, že polské jednotky jsou nasazeny proti jednotkám UPA a dále, že jsou v běhu akce RA /rudé armády/ v prostoru SANOKU proti AK /Armija Krajová/ – bílí partyzáni – a kolem 1. máje byla likvidována celá větší skupina v prostoru SANOKU. Příslušníci AK a jednotky UPA nevystupují proti sobě nepřátelsky a pracují tak, že je-li ve vesnici skupina AK, jednotky UPA se usadí v jiné vesnici. Dále bylo stvrzeno, že morálka polského vládního vojska je taková, že kdyby vypukl konflikt proti SSSR, že polští vojáci budou bojovat proti jednotkám RA.

4/. Zvláštní případy

V poslední době bylo zjištěno, že jednotliví členové UPA odcházejí od svých jednotek do svých domovů a nebo přímo prchají do ČSR anebo SSSR.

Doklad: Štefan SOROKA, příslušník sotniny v MIKOVĚ bytem ve Woli Michowej uprchl z obce a údajně měl překročit ruské hranice, kde má vytvořit novou ilegální skupinu, která by pracovala v prostorech, kam jsou evakuováni obyvatelé z jmenovaných prostorů a tam pokračovat v další činnosti po ideích jednotek UPA.

Štefan P O L O V I Š A K, člen UPA údajně přešel čs. hranice a má se pohybovat v Mezilaborcích u tety OLENY, která žije s jakýmsi soudcem.

Petr L É P E N již dříve přešel čs. hranice a je farářem v okrese Michalovce. Jest bývalý spolupracovník Gestapa a jeho bratr Vladko L é p e n, který se nachází t.č. u benderovců a s nimi bojuje. Bylo zjištěno, že polské jednotky po provedeném odsunu shora jmenovaných prostorů budou staženy a není vyloučeno, že po odchodu těchto jednotek vrátí se jednotlivé menší skupinky UPA na tato místa a následkem toho, že odchodem obyvatelstva ztratí prostředky k vydržování vlastních jednotek, budou též hledati podporu na našem území.

Zjištěná minová pole:

V prostoru VYSOKÝ GRUŇ – kóta 789 a RADIŠOVÁ až k okraji BALNICE. Průchod jen po lesních cestách na BALNICI. Jsou to minová pole z minulých akcí německé armády proti RA.

Z.O.

[nečitatelňý podpis]

¹ Osławica

² Porovnaj s dokumentom č. 194.

³ Duszatyn

⁴ Ide o zmätočné spravodajské informácie v súvislosti so Stepanom Banderom. V prípade Ostapa Bendera ide o asociáciu s hlavnou postavou pomerne známeho (a to aj v ČSR) satirického románu Ilju Ilfa a Jevgenija Petrova „Dvanásť stoličiek“.

⁵ Radoszyce

⁶ Cisna

[197]

MINISTERSTVO NÁRODNÍ OBRANY

Praha, 4. květen 1946.

HLAVNÍ ŠTÁB

Čj. 7809 Taj.hl.št.1.odd.1946.

Věc: Benderovci – porada v Těšíně.¹

Přílohy: 1.

Pan plk. gšt.

Jan H e ř m a n.

Pro jednání s polskými představiteli dávám Vám – po předchozím souhlase předsednictva vlády – rámcové směrnice /příloha/. Směrnice nejsou taxativní a v jejich duchu můžete rozšířit rozsah i obsah jednání, pokud to potřebujete pro vedení akce na Slovensku.

Pro Vaši informaci: Dal jsem připravit pohotovost 3. divise /bez dělostřelectva a tanků/ pro případ potřeby. Předpokládám, že by byla pohotova k transportu počínajíc 9. květnem. Kladu důraz na to, abyste v jednání s Poláky získal co nejvíc předpokladů k rozhodnutí, zda situace západně Dukly skutečně bude vyžadovat vyslání této divise. Proti okamžitému použití praporu II/25 ve Zvoleně nemám námitek.

Náčelník hlavního štábu:
div. gen. Bohumil BOČEK.²

Příloha k čj.:7809 Taj. hl.št.1.odd.1946

I/ - Jednání striktně omezit jen na akci proti Benderovcům. Jakékoliv jiné otázky, dotýkající se vztahů čs.-polských, vhodným způsobem odmítnout.

II/ - O akci, plánované od 15. května, zjistit:

1/ byla-li již sjednána spolupráce mezi vládou polskou a sovětskou či

2/ zda jde jen o akci polskou bez součinnosti s RA.

3/ Vyžádat si zprávu o počtu a druhu jednotek, jich síle, organizace velení, nástupišti /rozmístění/, plánu a časovém rozvrhu plánované akce, jak pokud jde o polskou, tak i rudou armádu /v případě II, 1/

4/ Jasně formulovat, že čs. účast na akci bude pozůstávat toliko v obraně vlastních státních hranic.

5/ Žádat, aby akce polská /nebo polsko-sovětská/ byla vedena tak, aby Benderovci nebyli hnáni na půdu ČSR.

6/ Žádat o převěřené zprávy o Benderovcích /síly, organizace, velení, výzbroj, rozmístění, zpravodajská síť, úmysly, zda už vědí o připravované akci/.

7/ Žádat přesnou zprávu, kam na západ až sahá území, které sa vymyká z bezpečné kontroly polských vládních orgánů.

8/ Sdělit naše opatření dosud učiněná /průběh čistky, získané zprávy, zajištění hranic/.

9/ Projednat výchozí SV polského velitele akce, výměnu styčných důstojníků /kdo, kde, kdy/ a spojení /kdyby radio, klíč/.

10/ Ujednat formality pro případy překročení hranic /omylem, v boji našimi či polskými jednotkami/ ponechat výzbroj a výstroj, převést na místo, kam si přejí.

III/ - Kdyby se jednalo o spolupráci s RA, žádat, aby iniciativa jednání s Moskou vycházela z Polska, ježto jde o pacifikaci jejich území. Naša vláda s Moskvou nejednala, protože naše území je již očištěno. V případě nutnosti zmínit se o jednání s generály Demšinem a Gagevem,³ ale jen v tom smyslu, že s nimi bylo jednáno o eventuální pomoci při naší akci před 29. dubnem.

IV/ - Zajatí Benderovci patří Polsku, jsou to jejich státní příslušníci. Projednat, kam a kdy mají být odevzdáni.

V/ - Kdyby zůstaly některé otázky otevřené, žádat jejich dojednání a ujednat novou schůzku /kdo, kde, kdy/.⁴

VHA Bratislava, f. Operave „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ V Českom Tešíne.

² Bohumil Boček (1894 – 1952) – československý generál, příslušník československých legií v Rusku (1916 – 1920) a příslušník (druhého) zahraničního protifašistického odboja (1939 – 1945), zástupce velitele 1. čsl. armádního sboru v ZSSR. V letech 1945 – 1948 náčelník Hlavního štábu Československé vojenské moci v hodnosti divízního a následně armádního generála. Po

februárovom komunistickom prevrate v ČSR sa podieľal na čistkách v armáde, napokon bol aj sám k 1. augustu 1948 zbavený funkcie v hlavnom štabe a v roku 1950 penziováný. V roku 1951 zbavený hodnosti, nasledne zatknutý (1952) a vo vykonštruovanom procese odsúdený za vlastizradu na doživotie. Krátko nato vo väzení podľahol chorobe. (*Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, s. 30.)

³ Zrejme ide o rokovanie plk. gšt. J. Heřmana v Užhorode 27. apríla 1946. Zmieňuje sa o tom dokument č. 174.

⁴ O samotnom rokovaní vojenských predstaviteľov ČSR a Poľska v Českom Tešíne 6. mája 1946 neboli doteraz objavené dokumenty, okrem torzovitých informácií z výsledkov rokovania (pozri dokument č. 198).

[198]

Veliteľstvo „OCEĽ“.

SV Humenné, 12. mája 1946.

Čj.: 269 Taj./1.odd.1946.

Vec: Spolupráca s jednotkami
poľskej armády.

Podľa rozdeľovníka.

Z porady medzi zmocnencami československej a poľskej armády dňa 6. 5. 1946 dávam na vedomosť a k prevedeniu tieto vzájomné ustanovenia.

1/ Nie je úmyslom jednej ani druhej strany bezdôvodne prekročiť hranice druhého štátu. V prípade, že by jednotky jedného, lebo druhého štátu za bojovej akcie lebo omylom prešli hranice, budú so všetko výzbrojou a materiálom prijaté a prevedené na svoje územie a to na tom mieste, ktoré si sami zvolia. V prípade, že vstúpia na druhé štátne územie behom bojov s bandami, budú v boji na území druhého štátu pokračovať – za pomoci jednotiek tohoto štátu – až k úplnej likvidácii bánd.

S príslušníkmi poľských jednotiek nutno jednať ako s členmi spriatelenej armády.

Zajatci budú vymenováni podľa štátnej príslušnosti až po prevedení výsluchu. Táto výmena sa behom bojov prevádzať nebude, ale zajatcov vzatých čs. jednotkami, nech sú akejkoľvek štátnej príslušnosti, odovzdajte po najnutnejšom predbežnom výsluchu priamo nadriadeným veliteľom jednotky (vel. práp. lebo roty) a eskortujte na „OCEĽ-6“. Ďalšie zariadi OCEĽ-6 podľa zvláštnych nariadení.

2/ Jednotkám budú vydané smluvné rozpoznávacie znamenia medzi československými a poľskými jednotkami. Tieto znamenia budú menené a sú prísne tajné.

3/ U štábu velit. „OCEĽ“ bude od dňa 12. 5. 1946 zaradený poľský styčný dôstojník mjr. Ján K o n i e c z n y, ktorý bude opatrený zvláštnou plnou mocou potvrdenou velit. OCEĽ.

Dostane: Zlato, Ruka, Otto, Hliník, Železo, Jaroslav, Adam, Anton, Zdenek, Dušan, František, Štefan, Václav, Jozef, Karol, Ivan, Matej, Pavel, Čechy, Morava, Filip, Michal, Arkadij, Mária, Oľga, Klára, Vlasta, Juraj.

Za správnosť:
Náčelník štábu OCEĽ
pplk. gšt. Vojtech VIŠŇOVSKÝ

Veliteľ OCEĽ:
plk. gšt. Ján Heřman, v.r.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 43, inv. č. 134.

[199]

„Štefan 2.“

S.V. 6. mája 1946 o 7.45 hod.

Situačné hlásenie č. 13.

Situácia vlastná: Nezmenená.

Situácia nepriateľská: V úseku nepriateľ nebol zistený. V 18.30 hod. bolo počuť dunenie diel severozápadne zo smeru Medzilaborce vzdialené asi 30 km. O 19.00 hod. bolo počuť strelbu z gulometu, pušiek a samopalov smerom severným asi 3 km. O 20.30 hod. bolo počuť strelbu z diel na celom úseku severne vo vzdialenosti asi 50 km. V 1.45 hod. bolo počuť strelbu z gulometu a pušiek smerom juhovýchodným 4 až 5 km vzdialený. Podľa zpráv zo zahraničia v Poľsku tvorí sa Červená a Biela armáda, ktoré budú mať na priebeh ďalšie udalosti veľký vplyv, lebo ako sa dozvedáme chýly sa k občianskej válke, a síce Červení chcú pre SSSR a Bieli pre samostatné demokratické Poľsko prítlačivosťou k západným mocnostiam a táto čaká Andersovú armádu. Benderovci držia s Bielou armádou. Údajne podľa zpráv jedného poľského občana, ktorý prišiel mimochodom na hranice pozrieť sa na svoje pozemky, údajne tento utorok majú byť všetci s pohraničia vystaňovaní, dediny majú byť spálené a všetko až po hranice Československo – Poľské z Poľskej strany vyčistené. Bolo zistené, že asi 5 km juhovýchodne bol videný v lese väčší oheň a dá sa predpokladať, že tam budú asi utáborení buď utečenci z dedín, alebo môžu byť dokonca aj Benderovci, nakoľko títo sa v poslednej dobe sťahovali smerom juhovýchodným. Ďalej bolo zistené,

že do obce Olšinkov prichádzajú občas Poliaci v nočných hodinách a to tí, ktorí sú skrytí po lesoch a pýtajú jest'. Čata Štefana 3 nerobí žiadne opatrenia, lebo títo sú zakopaní nad dedinou a v obci nemajú ani stráž. Ďalej malo by sa nechať vybubnovať v Olšinkove, aby civilné osoby chodili po vykázaných cestách a nie cez úsek pri čom sa vyhovávajú, že o ničom nevedia. Mám dojem, že to sú zpravodajskí orgánovia z druhej strany.

Situácia okopových prác: U 1. čaty okopy pre samočinné zbrane a strelcov sú čiastočne hotové (niektoré ešte nie sú zamaskované). Do okopov prišla voda a ťažko sa dajú používať. Započaly sa práce s úpravou povrchových krytov. 2 čata končí úpravu poruchových krytov a začína stavbu spojovacích okopov. 3. čata započala stavbu spojovacích zákopov.

Zvláštne udalosti: Behom dňa a noci neboly.

Záver: Zdravotný stav až na troch chorých u stotiny na angínu dobrý, nálada dobrá. Mužstvo žiada, aby cigarety boli vydávané každých 5 dní. Mužstvo sa sťažuje, že nemá pasty na boty, preto by bolo dobré túto hromadne objednať a prideliť.

Hlásenie ukončené o 8.45 hod. a doručené spojkou.

Veliteľ Štefan 2:
[nečitateľný podpis]

VHA Bratislava, f. Operace "Banderovci", šk. 44, inv. č. 137.

[200]

Povereníctvo vnútra VI. odbor
spoj. ref.

R á d i o g r a m.
MBS pre Pov. vnútra VI. odbor
Tlg. č. 99, 100 8.5.1946 11.00

Podľa zprávy ref. medzilaboreckého okresu prešlo do obce Palota a Kalinovo, okr. Medzilaborce, asi 8.000 poľských štát. príslušníkov národnosti ukrajinskej. V priestore obce Čertižné a Habura na našom území bolo zistené asi 130 rodín poľských príslušníkov. Prípád som nechal vyšetriť podrobnejšie. Zprávu podám večer rdg.

kpt. Mosoriak

ABS Praha, f. 307-95-22.

[201]

Povereníctvo vnútra VI. odbor
spoj. ref.

R á d i o g r a m.

OBR Humenné pre Pov. vnútra VI. odbor.
Tlg. č. 355-6-7-8-9 9.5.46 10.00

Hlásim, že 8. 5. 1946 som zistil, že na území ČSR, a to v okrese Medzilaborce sa nachádza v lesoch väčší počet utečencov, poľských štát. príslušníkov národnosti ukrajinskej, ktorí utiekli z poľského územia na územie ČSR údajne pre špatné zaobchádzanie so strany poľských bezpečnostných orgánov alebo vojska. Utečenci sa zdržujú na území ČSR, a to u obce Palota 7 rodín, asi 30 osôb. Medzi obcami Palota a Habura v horách roztratené asi 1.000 osôb, medzi obcami Čertižná a Chlantejov¹ 216 osôb. Predpokladá sa, že títo utečenci sú ľudia, ktorí sa ukrývajú pred poľskými bezpečnostnými orgánmi pre ich kalnú minulosť. Bolo by potrebné, aby sa voči týmto ľuďom učinilo čonajskôr určité opatrenia a dali sa pokyny, ako sa má voči nim pokračovať, nakoľko bezpečn. Orgány sú v tomto prípade nemožné a bezmocné. Písomné zprávy budú oznámené dodatočne.² Zprávy sú preverené podpísaním.

por. Sodoma.

ABS Praha, f. 307-95-22.

¹ Chvostejov

² Pozri dokumenty č. 202 – 203.

[202]

Oblasťný bezpečnostný
referát Humenné.

Humenné, 10. máj 1946.

Čís. 331 zpráv./46.

Vec: Poľskí štátni príslušníci –
ilegálne prekročovanie Čsl.
hraníc – hlásenie.

Povereníctvo vnútra VI. odbor
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 8. 5. 1946 som bol spoločne s dôstojníkom OBZ pri veliteľstve „Oceľ“ zistiť nepreverené hlásené správy, že v okrese Medzi-

laboreckom, hromadne prechádzajú na územie ČSR, poľskí štátni príslušníci národnosti ukrajinskej. Na uvedených miestach bolo zistené nasledovné:

Na ČSI-poľskom pohraničí nad obcou Palota v lese na našom území zdržuje sa 7 rodín asi 30 osôb poľských štátnych príslušníkov národnosti ukrajinskej. Medzi obcou Palota a Habura zdržuje sa roztratené na našom území po lesoch asi 1000 osôb. Medzi obcou Habura a Čertižné zdržuje sa v lesoch na našom území 216 osôb. Cez hranice si priviezli utečenci so sebou všetko čo mohli odniesť a to, konské záprahy, hovädzí dobytok, kozy, ošípané, hydinu a rôzne potravné články. Ľudia bývajú pod holým nebom. Tieto osoby prešli z Poľska ilegálne naše hranice za tým účelom, aby sa skrývaly pred poľskými bezpečnostnými orgánmi alebo vojskom. Niektorí z týchto utečencov majú podané žiadosti u ONV o povolenie pobytu na území ČSR. ONV im dávaly písomné potvrdenia, že majú podanú žiadosť o povolenie pobytu na území ČSR. Dňa 8. 5. 1946 vojenské veliteľstvo „Ocel“ nariadilo ONV, aby im boli tieto potvrdenky zrušené a odobrané. Bolo im tiež nariadené, aby viacej žiadne potvrdenky ohľadom povolenia pobytu nevydávaly.¹

Nakolko sa predpokladá, že utečené osoby sú ľudia, ktorí za fašistickej éry napomáhali Nemcom poťažne bojovali, alebo ich rodinní príslušníci vo Vlasovej armáde. Taktiež, je možné, že ich rodinní príslušníci bojujú i teraz medzi tlupami Benderovcov a z toho dôvodu utekajú na naše územie a skrývajú sa pred poľskými bezpečnostnými orgánmi.

Pri rozhovore s týmito utečencami, že prečo utekajú z Poľska do ČSR udávali:

Na poľskom území sú pomery neznesiteľné. Poľské obyvateľstvo, bezpečnostné orgány a vojsko krute prenasledujú poľských štátnych príslušníkov, ktorí sú národnosti ukrajinskej. Týchto Ukrajincov prepadávajú, o všetko ich orabujú a napokon im vypália celý statok. Ďalej udávajú, že sú so strany poľských občanov a vojska prenasledovaní a týraní, kde sa stali prípady, že boli mnohým občanom ukrajinskej národnosti polámané ruky, nohy a často aj povypichované oči. Keď boli títo ľudia nami vyzvaní, že musia opustiť ČSR územie, kľakli si pred nami na kolená, hovoriac, že radšej zomrú, aby sme ich postrieľali ale do Poľska späť nepôjdu. Utečenci pochádzajú z týchto poľských obcí: Radoszyce, Jasielko,² Výslok Horný – Dolný – Vyšný³ a z obce Dušice⁴.

Ako sme zistili hranice v tomto priestore ako z našej, tak aj z poľskej nie sú vôbec zaistené. V úseku asi 25 – 30 km a to od obce Palota po Čertižné sú úplne hranice voľné a nestrážené, takže oby-

vateľstvo z poľskej strany má možnosť voľne prechádzať na naše územie. Pohraničná finančná stráž je veľmi slabo obsadená, napríklad v obci Palota sú len štyria členovia finančnej stráže, ktorí majú za úkol strážiť niekoľko km úsek s toho času sa do lesa na hranici ani ísť neodvážia. Zosilnené vojenské strážne hliadky konajú službu len v obciach.

Rešpecient fin. stráže Giertl zo stanice Kalinovo⁵ a rešp. fin. stráže Lenčák zo stanice Palota udávajú, že poľské vojenské jednotky často prechádzajú na naše územie, kde chytajú po horách roztratených poľských utečencov a odvádzajú ich späť do Poľska. Ako s nimi ďalej nakladajú nie je známe.

Vzhľadom na veľký počet utečencov z Poľska na naše územie bolo by potrebné z bezpečnostných dôvodov urýchlene urobiť potrebné opatrenie, aby sa zamedzilo návalu poľských uprchlíkov na územie ČSR. Taktiež dať finančnej stráž a orgánom NB presné pokyny ako majú z týmato utečenými osobami zaobchádzať. Orgánovia sa odvolávajú, že vo veci utečencov nemajú žiadnych presných rozkazov, sú bezmocní a nevedia, ako si majú s nimi počínať.

Preto navrhujem, keďže títo utečenci sa nechcú vrátiť späť do Poľska a preto bolo by účelné týchto ľudí sústreďovať na jedno miesto a po dohodnutí sa s Ruským vyslanectvom previesť ich cez Čsl. územie na Zakarpatskú Ukrajinu.

Prednosta OBR:
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-95-22.

¹ Pozri dokument č. 204.

² Jasiel

³ Wislok (Dolny, Górny, Wielki)

⁴ Zrejme Dołżyca, prípadne Duszatyn.

⁵ Kalinow

Okresné veliteľstvo NB Medzilaborce.

Medzilaborce, 10. máj 1946.

Čís. jedn.: 210 dôv./46.

Vec: Pomery na hraniciach českoslov.-
poľských – hlásenie.

Povereníctvo vnútra VI. odbor
B r a t i s l a v a .

Ve zmysle rozkazu Povereníctva vnútra – VI. odbor zo dňa 22. 10. 1945 číslo 2300 zprav./1945.

Hlásim, že v dňoch 30. IV. a 1. V. 1946 boli obyvatelia obcí Komanča, Dolžice,¹ Mokrá,² Vyslok, Javorník, Radošice, Oslavice, Polona³ a Prilúky⁴, všetko v Poľsku vyrušení poľským vojskom, ktoré má pravdepodobne úlohu nepriamo donútiť toto obyvateľstvo, ako národnosti ukrajinskej, k vystaňovaniu sa do SSSR. Obyvateľstvo pred týmto vojskom utieklo zo spomenutých obcí do pohraničných lesov, kam ich vojsko prenasledovalo a dňa 1. mája 1946 prišli až do vzdialenosti 1 km od našich hraníc smerom od obce Komanča a to pechota s ľahkyma a ťažkyma guľometma a asi 2 km s dvoma tankami. Z týchto tankov vystrelili 3 rany smerom do poľských lesov na tam sa nachodiace ukryté obyvateľstvo.⁵ Po týchto výstreloch väčšina obyvateľov s poľskej strany utiekla na naše pohraničné územie medzi obcou Palota a Kalinovo, kde sa po lesoch rozutekalo do 4.500 týchto poľských štátnych príslušníkov. Zdržali sa tam niekoľko dní a do 8. mája 1946 sa väčšia čiastka vrátila späť do Poľska, takže zostalo tam približne 500 – 700 utečencov, rozutekaných po tunajších pohraničných lesoch.⁶

Podľa výpovedí tohto obyvateľstva činí poľské vojsko na ňom násilnosť, pri čom ho bije a okráda. Tak medzi obcou Radošice a Komanča bola zabitá ženská asi 16 – 17 ročná, ktorá mala vyklaté oči, tvár dopichanú bodákom, hrdlo rozrezané a zlomenú ruku. Bola nájdená občanmi až na tretí deň po jej odchodu z obce. V obci Radošice bol zabitý chlap asi 70 ročný tým, že mal rozbitú lebku pažbou pušky a vybité zuby.

Vypálené boli nasledovné obce: Dňa 1. mája 1946 Doužice,⁷ zhorené 42 domov, obec Závadka⁸ asi pred dvoma mesiacmi, ktorá vyhorela celá, asi 60 domov a zabitých bolo 73 osôb, asi za mesiac na to bolo zabitých znova 12 mužských a naposled 14. apríla bolo zabitých znova 10 osôb, všetko národnosti ukrajinskej. Radosice boli zapálené dňa 29. apríla 1946, kedy zhorelo 25 domov, Vola Michova bola zapálená dňa 5. mája 1946, obec Mimova⁹ taktiež 5. mája 1946, kde zhorelo asi 60 domov a z celej obce zostaly iba dva domy.

Keď poľské vojsko príde do niektorej obce národnosti ukrajinskej, túto obkolesí, väčšia čiastka vníde do obce a soberie potravné články,

berie dobytok, šatstvo, šijacie stroje a vôbec predmety cennejšie, či pre hospodárstvo alebo domácnosť. V prípade, že sa majitelia proti tomuto vzopru sú týraní, ako je už uvedené. Toto vojsko dochádza zo Sanoka a Zaguza,¹⁰ kde sú údajne stále posádky.

Terorizovanie tohto obyvateľstva sa deje údajne pre otázku národnostnú, nie je však vylúčené, že v spojení z podozrenia tohto obyvateľstva pre nadhržovanie banderovských tlúp, ktorých bolo v tomto kraji značný počet.

Tieto správy sa zdajú byť pravdepodobné, lebo boli získané od viac osôb z rôznych obcí.

Zdržovanie sa týchto osôb na našom území je však nebezpečné z toho dôvodu, že pri eventuálnom prechodu banderovských tlúp dostávajú od nich určité inštrukcie. Sú však ako naším vojakom, taktiež príslušníkmi NB postupne späť vracaní na poľské územie.

Obdrží: Povereníctvo vnútra VI odbor Bratislava priamo, Hlavné veliteľstvo NB Bratislava priamo, Oblastné veliteľstvo NB Humenné, oblastný bezpečnostný referát Humenné a OBZ Humenné.

Okresný veliteľ NB
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-95-22.

¹ Dolžyca

² Mokre

³ Płonna

⁴ Prełuki

⁵ Uvedenú skutočnosť potvrdzuje aj hlásenie veliteľstva „Zdeněk“ z 5. mája 1946: „V pohraničí, v okolí Veretišov, Danava¹¹ a nad Palotou nachádza sa väčší počet rodín i s povozmi. Sú to občania z obcí v Poľsku, národnosti ukrajinskej. Vystažovali sa podľa ich tvrdenia pred poľským vojskom, ktoré ich terorizuje. FS tieto rodiny snaží sa vysadiť za hranice, ale oni hneď sa premiestnia späť. Tak napr. v okolí Veretišov je asi desať rodín, v okolí Danava je asi dvesto rodín a nad Palotou je asi 20 – 30 rodín. V noci z 3. na 4. mája 1946 strielali Poliaci do týchto priestorov z minometov. Boli viaceré osoby z týchto rodín ranené ľahšie i ťažšie a dokonca i mŕtví. Prosili, aby bola poskytnutá raneným lakárska pomoc“. (VHA Bratislava, f. Operave „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.)

⁶ Pozri dokument č. 210.

⁷ Dolžyca

⁸ Zawadka Morochowska

⁹ Asi Michowa.

¹⁰ Zagórz

¹¹ Weretyszow – Danawa

Vojenský útvar 2143

Bratislava 1

Poštová priehradka 2003¹

Bratislava, 14. mája 1946.

Č.j.: 106.418/2-1946.

Vec: Ukrajinskí civ. utečenci – ilegálne
prekračovanie hraníc ČSR.

Dôverné.

Povereníctvo vnútra,
VI. odbor,
B r a t i s l a v a.

V poslednom čase sa množia prípady, že poľskí štátni príslušníci ukrajinskej národnosti prechádzajú ilegálne hranice ČSR a zdržujú sa na území ČSR.

Bolo zistené, že v obci Palota, okr. Medzilaborce je asi 500 osôb, osada Chostejov, kataster obce Habura, okr. Medzilaborce asi 221 osôb, Medzilaborce asi 10 osôb, Stropkov asi 11 osôb.

Na naše územie utekajú jednak osoby kompromitované zo spolupráce s bandami UPA, zo strachu pred trestným stíhaním, jednak osoby, ktoré nechcejú presídlieť sa do SSSR. Je odôvodnené podozrenie, že mnohí z utečencov boli, alebo sú spojení s bandami UPA.

Na základe dohody o vzájomnej súčinnosti poľsko-československej pri likvidácii bánd UPA zo dňa 6. V. 1946 v Českom Tešíne, vydala OSOBZ podradeným orgánom rozkaz, že každý utečenec, ktorý prešiel z Poľska na naše územie, musí byť vydaný poľským pohraničným orgánom po náležitom vyšetrení v prípade podozrenia zo spolupráce s bandami UPA.

Naše orgány si sťažujú, že zo strany poľských pohraničných orgánov nenachádzajú do t.č. dostatok porozumenia a spolupráce. Poľské pohraničné úrady nechcejú prijímať týchto utečencov, resp. ich prevezmú, ale nejavia o nich záujem, takže tieto osoby prichádzajú na naše územie zpäť.

Nariadil som preto, aby až do príchodu poľského styčného dôst. mjr. Konečného na štáb veliteľstva „Heřman“² skoncentrovali týchto utečencov na vhodných miestach,³ v prípade spolupráce s bandami UPA ich vyšetrili a odovzdali NB k ďalšiemu riadeniu, ktorá po prevedení presného zoznamu osôb, dátumu a miesta prebehnutia, resp. protokolov ich odovzdá poľským pohraničným úradom podľa direktív poľského styčného dôst. v Humennom.

Po príchode poľ. styč. dôst. nech mu prednesú horemenované ťažkosti a požiadajú ho o okamžité sjednanie nápravy a usmernenie celého problému prevzatia týchto utečencov poľskými pohraničnými orgánmi.

Prácu sťažuje ONV tým, že vydávajú týmto ukraj. utečencom povolenia pobytu.⁴

Žiadam o vydanie striktného zákazu všetkým ONV v ohrozenom území východného Slovenska vydávať povolenie pobytu cudzím štát. príslušníkom, ktorí ilegálne prešli hranice ČSR. Nariadenie nech je sankcionované prísnymi trestami, pretože sa tieto neprístojnosti často opakujú. Proti zisteným vinníkom po vydaní tohto nariadenia nech je zakročené bezpardonu a so všetkou prísnosťou.

Všetky povolenia pobytu, vydané týmto utečencom na území ČSR od obsadenia Ukrajiny ČA nech sú zrušené a títo nech sú vydaní poľským pohraničným orgánom cieľom presídlenia do SSSR. Ide poväčšine o individua, ktoré utiekly pred ČA zo strachu pred spravodlivým trestom, skompromitované spoluprácou s Nemcami, bandami a ideove založené proti SSSR.

Je dokázané, že niektorí /dá sa predpokladať, že väčšina/ sú bunkami podzemnej siete bánd UPA u nás a snažia sa medzi ukr. Obyvateľstvom naštrbiť spoluprácu čs.-ruskú.

Veliteľ:
plk. Marcely

ABS Praha, f. 307-95-22.

¹ Ide o Oblastnú správu OBZ v Bratislave.

² T.j. na štáb veliteľstva „Oceľ“.

³ Na základe nariadenia Hlavného veliteľstva NB sa pri niektorých okresných veliteľstvách NB pozdĺž poľsko-slovenskej hranice (v Kusuckom Novom Meste, Dolnom Kubíne, Kežmarku, Sabinove a Humennom) boli zriadené dočasné sústreďovacie strediská pre utečencov z Poľska. (SNA Bratislava, f. PV – sekr., šk. 75, č. 966/45-46.)

⁴ Rovnako aj samotné Povereníctvo vnútra konštatovalo skutočnosť, že niektoré národné výbory na severovýchodnom Slovensku vystavili utečencom z Poľska povolenie pobytu na území ČSR, čo im umožnilo vycestovať a usadiť sa mimo východného Slovenska (niektorým aj cestovať do zahraničia). Bolo odhalené, že najviac falošných potvrdení o československej príslušnosti vydali ONV v Medzilaborciach, Prešove a Michalovciach (a tiež v Sobranceiach i Kráľovskom Chlmci pre utečencov zo Zakarpatska). Popritom bolo zistené, že aj mnohí gréckokatolícki kňazi vydávali osobám utekajúcim z Poľska (ako aj Zakarpatska) falošné rodné listy, na základe ktorých boli zahrnutí do zoznamu obyvateľov príslušných obcí a tak si mohli zaobstaráť oficiálne doklady. (SNA Bratislava, f. PV – bezp., šk. 453, č. 16446/1946.)

Veliteľstvo „OCEĽ“.
Čj.: 263 Taj./ 1. odd. 1946.

SV Oceľ, 9. mája 1946.
(10:00 hod.)
Podľa rozdeľovníka.

Osobitný rozkaz pre jednotky veliteľstva „RUKA“.
(Smernice pre ZH)

I. SITUÁCIA:

a/ Vlastná: I/20 peší prápor prevádza ZH severných hraníc od rieky Poprad na západe až po Čertižné (mimo).

Od Čertižné (vto) až po severovýchodný cíp Republiky budujú obranné postavenie ďalšie jednotky veliteľstva „OCEĽ“ všeobecne na čiare: Čertižné – Kalinov – Ňagov – Výrava – Ostrožnica¹ – Runina – Nová Sedlica s úlohou: bezpodmienečného odporu na mieste, aj v prípade event. obklúčenia.

b/ Nepriateľská: na poľskom území od rieky Poprad na východ pohybujú sa v neprehľadnom teréne početnejšie bandy UPA, proti ktorým poľská armáda bojuje. Do príchodu jednotiek „OCEĽ“ bol nimi zaplavený i celý priestor severne a východne od Prešova. Toho času sa nachádzajú na našom území len ojedinelé zvyšky týchto tlúp.

II. ÚLOHA: Jednotky „RUKA“ prevádzajú zaistenie hraníc (ZH) od rieky Poprad po trig. 691 Klyn (2 km sz. Čertižné mimo) s ťažiskom v západnej polovici úseku.

III. PREVEDENIE:

1/ a/ Prápor, ktorý má vykladaciu stanicu Orlov – Plaveč (tento označujem krycím menom MARIA) presunie sa ihneď po vyložení po ose Orlov – Ruská Vola² – Lenartov do úseku ohraničeného na západe riekou Poprad a na východe trig. 761 Hrb (2 km východne Cigelka³) v to, v ktorom pásme prevádza ZH.

b/ Prápor I/20 (krycie meno „ADAM“ po vystriedaní častí svojich síl pravým a ľavým susedom stiahne tieto z ich pásma a plní úlohu ZH v úseku ohraničenom na západe trig. 761 Hrb (mimo) – na východe trig. 675 Čeremcha (3 km sv. Nižná Poľanka)⁴ tento mimo.

c/ Prápor II/25 (tento označujem krycím menom „KLÁRA“) ihneď po vyložení transportu presunie sa z Bardejova po ose Bardejovská Nová Ves – Andrejová – Černo⁵ – Nižný Mirošov do svojho pásma, ohraničeného na západe východnou hranicou I/20 práporu, na východe trig. 691 Klyn (2 km sz. Čertižné) tento mimo – Mirola⁶ (mimo) – Kožuchovce (vto) kde plní úlohu ZH. Na trig. 691 Klyn naviaže spojenie s jednotkami II/23 práporu. Hranice medzi jednotlivými práporami (zaradenými v ZH) do hĺbky stanoví veliteľ „RUKA“.

d/ Mot. praporec, ktorý vykladá v Prešove (tento označujem krycím menom „OLGA“) ubytuje sa v tomto priestore ako záloha veliteľa „RUKA“.

e/ Praporec, ktorý vykladá v Kapušanoch (tento označujem krycím menom „VLASTA“) (polomotorizovaný) ubytuje sa v Kapušanoch ako mot. záloha veliteľa „RUKA“, kde bude starostlivosťou veliteľa „RUKA“ úplne motorizovaný.

f/ Ženíjnu rotu rozdelí ihneď veliteľ „RUKA“ na jednotlivé svoje praporečky zasadené v ZH s úlohou: napomáhať pechote pri technických prácach spojených s prevádzkaním ZH.

g/ Spojovaciu rotu rozvinie veliteľ RUKA na podklade spojovacieho rozkazu veliteľstva „OCEĽ“.

2/ Úlohu ZH predbežne vykonávajú takto:

a/ Praporečky zasadené v ZH obsadenie pridelené im úseky na hraniciach v celom pridelenom pásme s výnimkou výbežku Frička – Cigelka (u praporecu MÁRIA), kde čiaru ZH vedzte nasledovne: k 688 Kurovské sedlo – osada Petrová – Cigelka – trig. 720 Javor s úlohou: znemožniť prenikanie UPA na naše územie.

b/ Voľnými zálohami veliteľ „RUKA“ obkľučuje a ničí prípadné preniknulé bandy UPA.

IV. ZAISTENIE:

a/ Jednotky „RUKA“ naviažu ihneď spojenie s jednotlivými orgánmi FS dislokovanými v im pridelenom úseku, cieľom dohovoru vzájomnej spolupráce pri ZH.

b/ Podobným spôsobom ako v odseku za a/ naviažte tiež spojenie s orgánmi NB.

Veliteľovi „RUKA“ podriadujem:

- motorizovaný pohotovostný oddiel NB v Prešove (asi 30 mužov) ako aj
- motorizovaný pohotovostný oddiel NB v Bardejove (asi 20 mužov).

Poznamenávam, že jak orgány NB tak i orgány FS podliehajú v rámci svojich osobitných úloh miestnym vojenským veliteľom (o tomto sú už vyzumené).

V. RÔZNE:

1/ Veliteľ „RUKA“ hlási postupne (a potom každodenne celkovú situačnú zprávu do 07.00 hod.) ako jeho jednotky budú dochádzať do vykladacích staníc: presné početné stavy osôb, zvierat a materiálu na veliteľstvo „OCEĽ“-2.

2/ Okrem toho hláste na veliteľstvo týlu „OCEĽ“ materiálne vybavenie došlých jednotiek, ako sú vybavené strelivom, prípadné požiadavky streliva, ďalej výbavu automateriálu špecifikovane pre každý praporec, samostatnú rotu a veliteľstvo, čo do počtu druhov nákladných a osobných vozidiel, motocyklov a jazdných kol, výbavu kolonnej správkárne a záso-

by APH. Ďalej: do ktorého dňa sú jednotky zásobené proviantom, stav (počet) prevozných poľných kuchýň a ostatnú poľnú proviantnú výstroj. Ďalej vybavenie zdrav. materiálom (sanitné autá, práporné obväžišťa, obväzový materiál, liečivá) a prípadné požiadavky zdrav. a int. materiálu.

Podrobnejšie nariadenia o zásobovacích miestach pre jednotky RUKA vydávam súčasne v predbežných tylových smerniciach a v ich už vydaných prílohách.

3/ Od všetkých zpravodajských orgánov vyžadujem zvýšené úsilie zpravodajskej činnosti. Rozviňte ihneď hustú zpravodajskú sieť, podľa vydaných písomných smerníc veliteľstva „OCEĽ“-6. Spolupracujte s orgánmi NB, OBR, OBZ a IFS. Zprávy predkladajte ihneď akonáhle ich získate a dôkladne preveríte, na veliteľstvo „OCEĽ“-6“.

4/ Upozorňujem na vyhlášku Povereníctva vnútra ohľadom mimoriadnych opatrení na východnom Slovensku (táto je vyvesená v každej príslušnej obci).

5/Všetky veliteľstvá a jednotky včítne stotín dňom príchodu do vykladacích staníc započnú viesť válečné denníky.

VI. STYK A SPOJENIE:

SV OCEĽ – Humenné,

SV RUKA – Prešov

SV MÁRIA – Malcov,

SV ADAM – Bardejov,

SV Klára – Niž.[ný] Svidník,

SV OLGA – Prešov,

SV VLASTA – Kapušany,

SV ostatných jednotiek veliteľstva RUKA určí veliteľ „RUKA“.

SV Železo – Medzilaborce /podskupina – východný sused)

SV ANTON – Habura (II/23 prápor – podlieha vel. Železo).

Dostane Na vybavenie: Ruka, Mária, Adam, Klára, Olga, Vlasta, Obl. velit. NB.

Na vedomie: Železo, MNO hl. štáb., VO-4, 1.odd.

Náčelník štábu OCEĽ:
pplk. gšt. Vojtech Višňovský

Veliteľ OCEĽ:
v zast. plk. pech. Pavol Kuna

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

¹ Ostružnica

² Ruská Voľa (v súčasnosti Ruská Voľa nad Popradom).

³ Cigeľka

⁴ Dnes Nižná Polianka.

⁵ Čarno (dnes Šrišské Čierne)

⁶ Miroľa

Oblasťný bezpečnostný
referát, Humenné.

Číslo: 361 zprav./46.

Vec: Situačné zprávy – hlásenie.

Odpoveď na rdgm. čís. 432/46

zo dňa 29. 4. 1946.

Humenné, 15. máj 1946.

Povereníctvo vnútra VI. odbor.
B r a t i s l a v a.

Týždenné situačné zprávy z okresov Humenné, Vranov nad Topľou, Snina, Stropkov a Medzilaborce vo veci benderovcov – hlásenie:

Dňa 8. mája 1946 bol chytený v obci Sol', okres Vranov nad Topľou orgánmi NB jeden príslušník UPA, H r o n František, ktorý bol v uvedenej obci zistiť aká je nálada obecnstva voči benderovcom a aký sa nachádza stav čsl. armády v pohraničí.

Benderovec bol odovzdaný vojenskému veliteľstvu „Ocel“ v Humennom cieľom ďalšieho vyšetrovania.¹

Opis zápisnice bol už odoslaný na Povereníctvo vnútra VI. odbor.

Dňa 10. mája 1946 vo večerných hodinách bol zadržaný hliadkou NB v Svine, jeden príslušník UPA, Jozef Žerníček, býv. člen nemeckého gestapa. Menovaný bol do uvedenej obce vyslaný zistiť aké sú pomery v ČSR, a aká je nálada obecnstva, a aký sa nachádza stav čsl. armády na Československo-Poľskom pohraničí.

Benderovec bol odovzdaný vojenskému veliteľstvu „Ocel“ v Humennom cieľom ďalšieho vyšetrovania.

Zápisnica o vypočutí bude odoslaná Povereníctvu vnútra VI. odbor.

Dňa 10. mája 1946 v ranných hodinách narazila tlupa benderovcov pri obci Havaj, okres Medzilaborce v sile asi 150 členov na čsl. voj. jednotky, pričom došlo k menšej prestrelke. Pri prestrelke zo strany čsl. armády nebol žiaden zranený. Benderovci sa stiahli do blízkych lesov.

Uvedené zprávy sú pravdivé preverené stanicami NB a orgánmi OBR v Humennom.

Prednosta OBR
[nečitateľný podpis]

ABS Praha, f. 307-96-12.

¹ Bližšie pozri dokument č. 207.

VELITEĽSTVO 4. OBLASTI

Bratislava, 11. mája 1946.

Oblasťná správa OBZ

Čj. 106428-Dôv.1946

Vec: Zprávy zo dňa 10. V. 1946.

Dôverné

Podľa rozdeľovníka:

1./ Zo dňa 4. na 5. mája 1946 bola zporovaná skupina bánd UPA v priestore obce Rafajovce, okres Stropkov a neskoršie v lesoch zvaných „Snidarka“, blízkosti obce Ďapalovce, okres Stropkov. V dňoch 6. až 8. mája 1946 prechádzala táto skupina cez lesy „Vrch Okupová“ a „Andrejdzali“ v blízkosti obce Nižná Sitnica, okres Stropkov. Ďalej pokračovala v presune cez lesy v blízkosti Vyšnej Sitnice, Rohozníka, Prituľany, okres Stropkov a Ruskou Kajnou, okres Medzilaborce, kde bola táto skupina dňa 9. V. 1946 medzi 16.00 a 17.00 utáborená v bývalých partizánskych lágroch. Táto skupina pripravovala sa na presun dňa 10. V. 1946 smerom na Vyšnú Olku, okr. Medzilaborce. Táto skupina presunovala sa výlučne v noci.

2./ Dňa 10. V. 1946 o 20.00 hod. zajaly naše zprav. orgány v priestore obce Solinka /Poľsko/ týchto príslušníkov bánd UPA: Sovčák Ivan Nikolajevič, krycie meno Neseti a Tkáč Ivan Stefanovič, krycie meno Chmelničenko. Menovaní sú zaistení na oddelení Ocel-6 a priniesli so sebou celú výzbroj.

3./ V obci Hlinné, okr. Vranov nad Topľou bol zadržaný Hron František. Vyšetrovaním sa zistilo že menovaný bol v Čechách zlákaný do ilegálnej organizácie „Bieli partizáni“ a bol odoslaný dňa 22. 4. 1946 na Slovensko do Rožňavy. Ide o organizáciu, riadenú generálom Prchalom, ktorá t.č. je vedená pod spoločnou firmou Benderovcov. Hron František bol u jednotky „Vrchla“, ktorá počítala 350 mužov. Táto jednotka bola formovaná pravdepodobne v Gelnických horách, niekde v priestore Kysaku. V tomto priestore boli zaradené doplnky dňa 25. 4. 1946, ktoré pozostávaly z Čechov a Slovákov. Vyšetrovaním nepodarilo sa zistiť agentov, ktorí prevádzajú nábor. Bolo zistené, že na stanici v Rožňave a okolitých staniách blízko Rožňavy pracujú agenti jednotiek UPA a „Bielych partizánov“. Ich poznávacie znaky sú:

a/ výstroj: hnedá blúza, batle dres, nemecké erárne nohavice, khaky košeľa a čierny klobúk s príslušným označením skupiny,

b/ výzbroj: asi 30 ľahkých guľometov, automaty a niekoľko pušiek. Munície skupina Vrchla veľa nemá.

Táto skupina je pod velením ruského majora.¹ Presunovala sa výlučne cez lesy a za tmy, pričom sa snažila vyhybať komunikáciám.²

4./ Obyvateľstvo východného Slovenska zo strachu bojí sa podávať zprávy o pohyboch skupín bánd UPA. Vo veľkej väčšine prípadov musia naše orgány vyzývať obyvateľstvo, aby sa niečo dozvedeli.

Dostane: MNO – Hl. štáb, 5. oddel., VO-4, náčelník štábu, VO-4 – 2. oddel. štábu, Povereníctvo vnútra, VI. odbor.

Náčelník oblastnej správy OBZ
pplk. pech. Pavel MARCELY v. r.

Za správnosť:
špkt. Anton KRIVA

ABS Praha, f. 307-60-1.

¹ V súvislosti s tzv. skupinou „Vrchla“ ide zrejme o výplod fantázie zajatého (asi dobrodruha) Františka Hrona, keďže jej existencia nie je preukázateľne potvrdená. Nie je možné vylúčiť, že išlo o zoskupenie iba niekoľkých osôb, ako aj to, že ide o dezinformáciu (vykonštruovanú bezpečnostnými štruktúrami) v snahe poukázať na prepojenie „domáceho podzemia“ („reakčných živlov“) na UPA.

² K ďalším informáciám o „Vrchle“ pozri v dokumente č. 211.

[208]

„O C E Ľ – 9.“

S.V., 12. mája 1946.

Č.:3248/Taj.zprav.1946.

Vec: Agentúrne zprávy – predloženie.

Podľa rozdeľovníka.

Hlásim, že agentúrnou cestou boli získané tieto zprávy:

1./ Poľské vládne vojsko:

Poľské vládne vojsko v sile práporu od p. pl. 33 z Liska nachádzajúce sa v obciach Wola Michowa a Smolník, má sa dňa 11. V. 1946 z týchto posádok odsťahovať a to mužstvo práporu p. pl. 33 do Liska a strážnica jednotiek WOP č. 172, ktorá bola pred rozprášením UPA v Lupkove a je t.č. v stave toho práporu, sťahuje sa do Sanoku. Podľa informácií u poľských vojakov, títo nevedia kto na ich miesto príde.

Do Zagorza prišiel v týchto dňoch transport ČA o 30 žel. vagónov, v každom vagóne asi 20 ľudí. Akú úkol má táto jednotka, nebolo poslať zistené. Podľa údajov vojakov ČA, ktorí s týmto transportom došli, má prísť do Zagorza ešte 6 transportov ČA, toto však nie je preverené.

2./ Bandy UPA:

Bandy UPA v obciach Lupkow, Zubensk, Radoszyce, Oslawica, Wola Michowa sa nenachádzajú.

Posledne bola zistená skupina UPA v obci Smolník zo dňa 8. V. na 9. V. 1946 v sile asi 100 mužov. Táto skupina odtiaľ odišla smerom južným do lesov tiahnucich sa k hraniciam ČSR dňa 9. V. 1946, či táto skupina potom pokračovala smerom k hraniciam čsl. a či tieto prekročila nie je zistené.

3./ Rôzné:

Termín vysťahovania obyvateľstva je predĺžený do 15. V. 1946.

Čo sa týka vysťahovania obyvateľstva z vých. Poľska je zo strany poľských vládnych orgánov v tomto smere prevedená zmena v tom smysle, že v niektorých obciach ponechávajú určité rodiny. Tieto rodiny musia mať k ponechaniu povolenie od poľského vládneho vojska, od milície a od príslušného úradu powiatowego.

Týmto postupom bol ponechaný v nasledujúcich obciach tento počet rodín:

1./ Wola Michowa asi 38 rodín,

2./ Smolnik asi 28 rodín,

3./ Lupkow asi 35 rodín

4./ Maniow asi 33 rodiny,

5./ Zubensk asi 25 rodín,

6./ V obciach Balnica, Solinka a Szczurbanówka boli ponechané iba jednotlivé rodiny.

Dôvod ponechania týchto rodín nebol zistený. Je predpoklad že sa tak stalo z dôvodu preplnenia sberných punktov /Zagorz, Sanok/, takže neskôr budú i tieto rodiny vysťahované.

Rodiny poľskej národnosti sa takmer všetky vysťahovali z tohto priestoru dobrovoľne.

Dostane: Vel. „Oceľ“, 1. odd. Oceľ, Oceľ-6, VO-4, 2. odd.

Prednosta¹

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, k. 1, inv. č. 2.

¹ Prednostom veliteľstva „Oceľ – 9“ (krycí názov 2. oddelenia veliteľstva „Oceľ“) bol škpt. pech. Július Morávek.

Velitelstvo „OCEL 6“. Dne 14. května 1946.

Zpráva pro styčného důstojníka RA.

Našimi zprav. orgány bylo zjištěno, že koncem září 1945 utvořila se na území SSSR ilegální skupina ozbrojená v počtu asi 90-ti mužů v prostoru LWOVA.¹ Skupina byla složená ze samých německých příslušníků, SS-manu uprchlíku ze zajateckých táboru a příslušníku Wehrmachtu. Mezi těmito jsou i někteří Vlasovci. Skupina vede ideologický boj proti SSSR s úkolem vysvoboditi zajatce v SSSR a utvoriti větší bojovou skupinu, která by se spojila s jinými ilegálními skupinami jako jednotkami UPA, AK /Armija Krajowa/ a pod. Bylo zjištěné, že velitelem této skupiny, která má krycí značku „SV“ je Hans H U T, major a jednotliví příslušníci jako Oberfeldvebel Ignac K ö n i g, Hauptmann Franz K l e i n, Hauptmann Karl B a u m, Oberleutenant Franz H A N S, Unteroficier Karl M a x, Henrich B a u m e i s t e r, kteří jsou organizátoři této skupiny.

Z Vlasovcu: Petro l v a č e n k o, Ivan V a s i l i j e v i č, Ivan l v a n o v i č, a M a r k a r e š.

Táto skupina jest ozbrojená lehkými kulomety, puškami, granáty a má vysílací stanici, se kterou se snaží navázati spojný z jinými ilegálními složkami a povstaleckými jednotkami /UPA, AK/.

Táto skupina odtáhla začátkem října 1945 z prostoru ZLOČOV² přes LWOV a NIKOLAJEV³ a během cesty verbovala další příslušníky SS a Wehrmachtu, ze zajateckých táboru a v dubnu 1946 dosáhla všeobecně prostoru MUKAČEVO – UŽHOROD a dosáhla početního stavu asi 160 mužů. Z Užhorodu odtáhla tato skupina do prostoru VELKÉ BEREZNE⁴ na československo-ruských hranicích a nachází se doposavad v prostoru MOČÁR – RASTOCKÁ PAŠTEL⁵ a kóta 510.

Podle zjištění má setrvati tato jednotka ve jmenovaném prostoru do 28. května 1946 a po tomto datu má postupovati všeobecně po československo-polských hranicích a spojit se s jednotkami UPA v Polsku a společně pak prováděti akce proti polským vládním jednotkám, čs. vojenským jednotkám, případně proti RA. Z tohoto důvodu provádí čilý průzkum jak na území ČSR, tak i v Polsku a v SSSR.

Velitelství „OCEL 6“.
[nečitelný podpis]

Dostane:
Styčný důstojník pro RA
Velitelství „OCEL“

¹ Ľvov

² Zoločiv východne od Ľvova na Ukrajine.

³ Mykolajiv južne od Ľvova.

⁴ Velykyj Bereznyj

⁵ Rus'kyj Močar – Rostots'ka Pastil'

[210]

O c e ľ – 9.

S.V., 15. mája 1946.

Č.:3252/Taj.zprav.1946.

Vec: Prehľad zpráv o bandách UPA –
od 1. V. 1946

Podľa rozdeľovníka.

Vydávam prehľad zpráv o teroristických bandách ilegálnych ozbrojených formácii vyvíjajúcich činnosť v protiľahlom ku nám poľskom pohraničí, cieľom informovania veliteľov jednotiek do veliteľov práporov v to.

Za dobu od 1. V. 1946 byly získané veliteľstvom „Ocel“ o ilegálnych ozbrojených formáciách, tieto zprávy:

I./ O bandách UPA:

Poľská vláda sa rozhodla zlikvidovať so všetkým úsilím ilegálne ozbrojené formácie, ktoré od istého času vyvíjajú v lesnatých priestoroch poľsko-slovenského pohraničia škodlivú teroristickú činnosť a vnášajú tak neusporiadanosť do vnútorných pomerov najmä východnej časti Poľska.

Podľa získaných zpráv vyvíjajú bandy ilegálnych ozbrojených formácii svoju činnosť v pohraničí vojvodstva krakovského a rzeszovského. Obvod vojvodstva RZESZOW je územie vých. časti Poľska, hraničiace všeobecne so záujmovým priestorom veliteľstva „Ocel“.

Vo vojvodstve KRAKOW vyvíja činnosť už iba menší počet bánd ilegálnych ozbrojených formácii, ktoré sa pohybujú v lesnatých priestoroch západne a východne od NOW. SACZ-u.¹ Ide najmä o tieto známejšie bandy:

Banda NSZ /narodowe sily zbrojne/ nazývajúca sa „ZGRUPINA PODHAŁANSKA“, v priestore trig. 1311 NIEDZWIEDZ o počte nad 1000 banditov.

Banda UPA /benderovcov/ menom WILK v priestore obcí KOŻENNA – KOBYLE² – NOWOJA³ /asi 15 km sev. N. Sacz./, o počte asi 40 banditov,

banda TRZASKA, alebo tiež LYS zvaná, v priestore obcí RYTRO /asi 16 km južne N. Sacz/ o počte asi 100 banditov a

banda PETRILUK v priestore SUCHA STRUGA /vých. Rytro/⁴, o počte asi 40 banditov.

Vo vojvodstve RZESOW vyvíja teroristickú činnosť celkove asi 19 bánd ilegálnych ozbrojených formácií a to najmä bandy UPA. Z tohto počtu nachádza sa asi 11 bánd v priestore od priesmyku dukelského na východ, teda v bezprostrednom záujmovom priestore veliteľstva "Oceľ". Ostatné bandy sa pohybujú v hlbšom vnútrozemí, pravdepodobne v priestore SANOK – RZESOW – PRZEMYSŁ.

Vo vojvodstve RZESOW vyvíjajú činnosť najmä tieto známe bandy ilegálnych ozbrojených formácií a to počínajúc priestorom JASLISKA – SZKLARY – WOŁOSKI východne:

banda neznámeho názvu v priestore WOLA JAWOROVA – BUKOWSKO – WOLA PIOTROWA, o nezistenom počte banditov.

banda nezisteného pomenovania v priestore PLONNA v sile troch sotín /rot/,

banda KARMELUK v priestore WISŁOK WIELKI – POLANY – k SZUROWICZNE,⁵ o počte asi 100 /sto/ banditov,

banda REN v priestore SZCZAWNE, v značnej sile, asi 800 banditov

banda VORON v priestore LISKO⁶ – MONASTERZEC, v počte asi 100 /sto/ banditov,

banda CZARNY v priestore NIŻ. a VYŠ. ZERNICA – BEREZKA⁷ o počte asi 60 banditov,

banda HUCUL v priestore ZAWÓZ /asi 10 km jv. BEREZKA/ o počte asi 160 banditov, veľmi dobre vyzbrojených,

banda RIZUN v priestore RADOSZYCE – LUPKÓW – WOLA MICHOWA o počte asi 600 mužov.

Bandy UPA všeobecne stále menia svoj pobyt z obce do obce, takže sa objavujú na rozličných miestach, do ktorých prichádzajú buď v noci, alebo vystihnú čas, kedy v nich nie je poľské vojsko, ktoré lokálne proti bandám UPA operuje.

Podľa ďalšieho zistenia zdržuje sa nezistený počet bánd UPA v lesnatom priestore trig. CHRZYSZCZATA a obcí HUCWICE⁸ – RABE – DUSZATYN a trig. WOŁOSAN⁹ a obcí MANIÓW – SCZERBANÓWKA – KOLONCE.¹⁰

Ďalšie skupiny bánd nezisteného počtu sa pohybujú v lesnatých priestoroch severne obcí: STRUBOWISKA – WETLINA – BEREHY GÓR. [ne]

Počet všetkých bánd UPA pohybujúcich sa v priestore CZEREMCHA – JASLISKA – SZKLARY – WOŁOSKI – SANOK – PRZEMYSŁ – RZESZÓW a hranice SSSR a ČSR sa odhaduje súhrnne na 10.000 banditov, ktorí sú pod ústredným velením nemeckého generála, neznámeho mena.

Jednotlivé názvy bánd sú volené podľa pseudonymov /krycích mien/ ich veliteľov.

Podotýkam, že u bánd UPA sú zvlášť dobre vyzbrojené hliadky ktoré vykonávajú priezkum a sú složené z vybraných, odvážnych jednotlivcov. Ďaleký priezkum robia často na koňoch.

II./ O činnosti poľského vojska:

Podľa poľsko-sovietskej dohody z roku 1945¹¹ má byť obyvateľstvo ukrajinskej národnosti z vých. časti Poľska presťahované do SSSR a obdobne obyvateľstvo z SSSR poľskej národnosti zo záp. časti SSSR má byť presťahované do Poľska, ktorá akcia musí sa skončiť do 1. júla 1946.

Poľská vláda mala pôvodne v pláne uskutočniť toto presťahovanie obyvateľstva ukrajinskej národnosti do SSSR do 1. mája 1946, čo sa pre ťažkosti dopravné a iné nepodarilo a tento termín predĺžila a snaží sa ho uskutočniť čím skôr, lebo presťahovanie je jednou z podmienok pre úspešnú generálnu akciu proti bandám UPA vo vých. časti Poľska.

Vystahovanie obyvateľstva ukrajinskej národnosti deje sa plánovite postupne z obcí od Sanoku a Liska na juh a juhovýchod a je koordinované s lokálnymi akciami poľského vojska v tomto priestore proti bandám UPA.

Poľské vojsko postupne takto vniká do priestorov, v ktorých sa pohybujú bandy UPA a v srážkach s nimi ich zneškodňuje. Všeobecný postup jednotiek poľského vojska bol zistený vo smeroch:

1./ SANOK – WISŁOK WIELKI – RADOSZYCE – WOLA MICHOWA – SO-LINKA,

2./ LISKO – BALIGRÓD – CISNA – PRZYSTUP¹² – STRUBOWISKA.

Súčasne však poľské vojsko podniká lokálne akcie proti bandám UPA aj v iných, vzdialenejších priestoroch a týmito akciami sa podľa získaných správ podarilo zneškodniť asi 2000 banditov UPA /benderovcov/.

III./ Záver.

Poľská vláda mieni úplne zlikvidovať bandy ilegálnych ozbrojených formácií so všetkým úsilím čím skôr, nakoľko na opatrenia proti nim vydala už doposiaľ mnoho peňazí a tiež vzhľadom na voľby v Poľsku, ktoré majú vykonať v jeseni, chce zjednať poriadok /bližší termín volieb nie je známy/.

V krátkom čase preto budú vo vých. časti Poľska v prúde voj. akcie väčšieho rozsahu, proti bandám ilegálnych ozbrojených formácií, operované dostatkom pripravených síl poľského vojska.

Preto predosielam, aby bola venovaná už odteraz zvýšená pozornosť všetkými našimi jednotkami, aby v úseku im sverenom, v ktorom majú bandy UPA najlepšiu možnosť k preniknutiu do ČSR, zamedzily prebitiu sa bandám UPA cez hranice.

Velitelia zariaďia v tomto smysle dokonalé a nepretržité pozorovanie predpolia a iniciatívny priezkum, hlavne na miestach, ktorými by bandy UPA mohli preniknúť, alebo sa prebiť na krídlach vlastných jednotiek.

Napokon pripomínam, že obyvateľstvo poľského pohraničia a ukrajinskej národnosti, aby sa vyhlo vysťahovaniu, uchýľuje sa do lesov na hraničnej čiare, ba preniká až do nášho pohraničia, kde žije za veľmi núdzových podmienok. V priestore západne aj východne obce Palota, okr. Medzilaborce, žije takto asi 3.000 obyvateľov Poľska, celé rodiny, ktoré majú so sebou svoj dobytok a pod., vyčkávajú na koniec vysťahovania. Takéto prípady po zistení je potrebné ihneď po zistení odstrániť tým, že obyvateľstvo Poľska vykáže sa späť odkiaľ prišlo, lebo jeho zdržovanie sa na hraničnej čiare v lesnatom priestore nie je za žiadnych príčin prijateľné.¹³

Z uvedeného dôvodu nariaďujem: Zistené prípady pobytu cudzích štátnych príslušníkov ns našom území ihneď hláste na velit. „Oceľ – 6“, ktoré v spolupráci s NB zariaďi odovzdanie týchto bezpečnostným, poťažne vojenským orgánom toho-ktorého susedného štátu /podľa domovskej príslušnosti/.

Dostane: Zlato, Železo, Hliník, Jaroslav, Otto, Adam, Anton, Zdenek, František, Štefan, Jozef, Karol, Ivan, Matej, Pavel, Čechy, Morava, Filip, Michal, Ruka, vel. Oceľ, Oceľ-2, Oceľ-6 a VO-4.2.odd.

Veliteľ „Oceľ“:
plk. gšt. H e ě m a n Ján v.r.

Prednosta „Oceľ-9“:
Škpt. pech. M o r á v e k Július.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, k. 43, inv. č. 139.

¹ Nowy Sącz

² Asi Korzenna – Koniszowa.

³ Neidentifikované

⁴ Južne Rytro

⁵ Polany Surowiczne

⁶ Lesko

⁷ Bereska

⁸ Huczvice

⁹ Patryja (trig. 1070)

¹⁰ Kołonice

¹¹ Správne z roku 1944.

¹² Przysław

¹³ O akcii vystaňovania lemkovských utečencov usadených v severnej časti okresu Medzilaborce pozri dokumenty č. 215 – 218.

[211]

Veliteľstvo Ocel' – 6

Situačné hlásenie k 15.5.1946

Jednotky UPA: Vid' oleáta.¹ V priestore Vislok – Rabe – Wetlina, nachádza sa asi 2.600 príslušníkov UPA, ktorí prevádzajú prepady poľského vládneho vojska, ktoré prevádza odsun všetkého obyvateľstva z pohraničného priestoru východného Slovenska.

Na území vých. Slovenska nachádzajú sa v tyle našich vojsk tri menšie skupiny banditov UPA.

1. Tlupa UPA asi o 100 mužoch, ktorá sa objavila dňa 4. 5. v priestore Tokajlik² – Rafajovce, pohybovala sa po lesných masívoch smerom severným a rozčlenila sa na malé skupinky po 20 a 30 mužoch, ktoré prechádzajú neschodným lesným terénom.

2. Menšia časť skupiny „Wrchla“, ktorá dňa 4. 5. v počte asi 90 mužov objavila sa v priestore Herľan, kde sa spojila s ďalšími skupinami v lesných masívoch severovýchodne Herľan, odkiaľ pochoduje zase v malých skupinkách k severu a dňa 15. 5. objavila sa menšia časť tejto skupiny v priestore Ruský Kručov.

3. Skupina v sile asi 250 mužov /Rizun/ nachádza sa v priestore Borzak³ – Babia Skala – Hrubky, odkiaľ prevádza výpady na naše poľné stráže.

Poľské jednotky: Poľské vojsko neprevádza doposiaľ žiadne akcie proti tlupám UPA. /Situácia WP vid' oleáta/. Naopak sú to jednotky UPA, ktoré nasadajú poľské vládne vojsko, aby im odobrali hlavne dobytok, ktorý zanechali ukrajinskí obyvatelia v dedinách na ČS.-Poľskom pohraničí. Hranice zo strany poľskej od Barvinku až po Wola Michova nie sú vôbec obsadené WP. Poľské vládne vojsko je vo Wisloku /jeden prápor a 2 tanky/, odkiaľ prevádza hliadkovanie až do priestoru Wola Michova. Prápor z Woli Michovej odišiel do Bystrej⁴ a Baligrodu, keď splnil úkol

t.j. previesť odsun ukrajinského obyvateľstva z pohraničného priestoru. Dedina Radoszice – Outavice⁵ – Lupkov – Zubensko – Wola Michova, Balnica, Solinka sú už prázdne a z väčšej časti vypálené. Problémom je odsun ukrajinského obyvateľstva, ktoré uprchlo pred evakuáciou cez hranice ČSR a zdržuje sa na našom území v bezprostrednej blízkosti hraníc /vid' oleáta/. K 15. 5. 1946 zistený počet 1250 utečencov.⁶

Prípravy pre nejaké akcie zo strany Poľska proti jednotkám UPA a obsadenie hranice v úseku Barvinok⁷ – Wola Michova dosiaľ nezačali a nebolo doposiaľ zistené, že by sa také prípravy prevádzali. Od Wola Michovej na východ nie sú žiadne poľské jednotky a neprevádza sa ani žiadna hliadková služba.

Vlastné jednotky: Vid' oleáta. Jednotky v obrannom postavení sú slabo dislokované. Prápor má až 7 km úsek. Obranné postavenie nie je súvislé. Jednotky sú sústreďované v obciach a odtiaľ prevádzajú hliadkovú službu. Poľné stráže u ČSR hraníc nemajú medzi sebou styk. Terén veľmi ťažký, zásobovanie obťažné. Pre opevňovacie práce chýba drôt, jednotky nie sú vybavené poľnými lopatkami.

Mužstvo: Není vycvičené po stránke streleckej, neukázené vo streľbe stále dochádza k zraneniam pri rozoberaní zbraní. Kázeň mužstva uspokojivá.

Velitelia: Schádzajú kvalifikovaní velitelia hlavne u slovenských jednotiek /velitelia jednotiek sú i čatári aspiranti/. Dôstojníci slovenskej národnosti javia malý záujem o službu. Není patričného vnútorného súladu medzi slovenskými dôstojníkmi. Slovenskí dôstojníci, ktorí skôr boli prívrženci fašistického režimu bývalého Slovenského štátu, dívajú sa na političnosť armády ironicky a špatne kritizujú napr. poštátnenie podnikov. Niektorí dôstojníci sú vôbec neschopní pre službu v armáde.

Konkrétne prípady: Dňa 9. mája 1946 kpt. Horečný Elemír bol v podnapilom stave, čo zle pôsobilo na morálku mužstva. V takom stave zneužíval svojho veliteľského postavenia, aby ostatní gážisti zotrvali v jeho spoločnosti proti svojej vôli. Jeho chovanie odsúdilo tiež civilné obyvateľstvo. Podobné veci prevádzal i v Malackách, kde bol veliteľom práporu.

Kpt. BIBEŇ vel. roty u vel. IVAN /vid' protokol/.

Npor. ANTÓŠKA PETER veliteľ roty u FRANTIŠKA, stále opitý, neplní dané rozkazy, často opúšťa jednotku. Nezáujem o službu.

Kpt. del. GRUSKA JÁN pobočník u vel. VÁCLAV, často opitý a zostáva dlhý za liehoviny a ubytovanie. Sťažnosť od civ. obyvateľstva.

České jednotky: Mužstvo špatne vycvičené po stránke streleckej /dva prípady postrieľanie z neopatrnosti a neodborným zachádzaním so zbraňami – končili smrťou/, nekázeň v palbe. Morálka dobrá kázeň a vojenské vystupovanie slabšie než u slovenských jednotiek. Veľmi dobrý pomer

k civ. obyvatelstvu, záujem o službu. Veliteľské orgány dobre dislokované, nedošli žiadne sťažnosti na špatné vystupovanie jak mužstva, tak gážistov.

Orgány NB: Spolupráca s orgánmi OBZ slabá, miestami vôbec žiadna a vo väčšine prípadoch javí sa nezáujem pre spoluprácu a službu vôbec. Kladené požiadavky na NB nie sú nimi plnené a keď, tak len v slabej miere a oneskorene. Zistená i spolupráca s bandami UPA /veliteľ stanice a traja príslušníci zatvoreni a daní prokurátorovi do Košíc/ – vid' protokol. Ojedinelé stanice zase pracujú veľmi dobre, hlavne v poslednej dobe /daná odmena na návrh styč. dôstojníka mjr. Krokavca/. V priestore Medzilaborce – Bardejov zrejma nechut' k spolupráci a často zamlčované zprávy o jednotkách UPA. V tomto smere nariadené našimi orgánmi a veliteľstvom OCEĽ prísne protiopatrenie.

Orgány FS: Spolupráca nepatrná, skoro žiadna. Konkrétne prípady – vid' protokol. Spolupráca je sťažená špatnými spojovacími prostriedkami a ťažkým terénom. Po vydaní smerníc a miestnych inštrukcií, prevedené na mieste inšpektorom FS Borisom sa spolupráca zjavne zlepšila.

Prednosta OCEĽ – 6
v z. škpt. pech. FROLÍNEK Antonín

Organizace UPA

Dvě skupiny, které bojují na pohraničí ČSR – polském.

1/. UPA /ukrajinská povstalecká armáda/

2/. Příslušníci AK tak sv. bílí partyzáni, kteří jsou velkými odpůrci nynějšího režimu v Polsku.

Tito dvě skupiny vzájemně spolupracují a navzájem se podporují.

UPA: všichni Ukrajinci, obývající území Polska jsou organizováni u UPA, které je organizací čistě vojenskou. Jejich velitelé jsou po stránce vojenského a politického vedení je usměrňována a řízená UVR /Ukrajinská Vozvolná Rada/⁸, která je nejvyšší vojenský a politický orgán. Její sídlo se nedalo doposud zjistit. Podle námi zjištěných zpráv nachází se pravděpodobně v zahraničí.

Organizace, které byly jako ilegální za války a organizace, které vznikli nyní v míru splynuly všechny v organizaci UPA. Takže Benderovci v pravém slova smyslu již neexistují.

Cíl: jejich cílem je samostatná Ukrajina, kterou chtějí osvobodit od Rusů a Poláků a též malou část Ukrajinců z Maďarska.

Složení UPA: Ukrajínští dobrovolníci jimž velí Ukrajínští důstojníci a poddůstojníci. Nyní provádí se právě mobilizace všech mužů a žen od 20 – 40 roků, kteří se všichni přihlásí dobrovolně do UPA. Podle výslechu zajatců zjištěno, že příslušníci jiných národností nejsou do UPA přijímáni.

Vojenská organizace:

1/. Nejvyšší vojenská jednotka jako náš pluk je Kurín, početní stav 500 – 2.500 mužů. Velitelem je plk. nebo generál.

Setnina: /naše rota/ má početní stav 100-160 mužů a skládá se ze 4 čet.

Četa má pak 4 roje. Roj má 10 mužů. Velitel Kurína se nazývá družekomandír.⁹

Každý velitel má svoje krycí jméno. Podle velitele pak se nazývá celá jednotka, např. v prostoru Sanu byl velitel Kurínu v r. 1945 generál pod krycím jménem „REN“ a jeho kurín jmenoval se RENA. Každý velitel setniny má též krycí jméno.

Vnitřní organizace KURÍNA:

a/. Kurín má nejméně 4 setniny – jsou to jednotky čistě bojové. Skládají se jen z vycvičených bojovníků.

b/. Sanitní služba: v každém roji je 1 zdrav. poddůstoj. a u každé setniny lékař.

c/. Zásobování: z místních prostředků. Každá setnina vyšla asi 20 až 30 mužů do určitého prostoru shánět proviant. Prostor bývá obyčejně mimo prostor dotyčné roty, aby se neprozradila.

Propaganda: v každé setnině je propagandista a nebo polytruk, který zodpovídá za pol. výchovu příslušníka, morálku a bojovnost setniny. Usměňuje výchovu tak, že mužstvu vykládá o ukrutnostech, které provádí RA na Ukrajincích, jak Poláci vraždí jejich děti a ženy, a že každý musí i život položit za osvobození Ukrajiny.

Bojová taktika:

Bojové jednotky mají zakázáno bojovat z vlastního popudu, boj se začíná jen na rozkaz velitele úseku. Zasahují při přesídlování Ukrajinců z Polska do SSSR. Když se provádí Ukrajincům příkoří v určitém úseku, tak vesnice vypálí a zahájí ihned boj proti utlačovatelům. Jsou-li v menším početním stavu, boj nezahajují a působí v prostoru propagandou, že na jaře přijde určitě revoluce, která přinese Ukrajinskou svobodu.

Morálka jednotek vysoká, bojují bez ohledu na smrt a jsou neustále posilováni myšlenkou na brzkou válku Anglie proti SSSR.

Ubytování:

Ubytují se v dědinách mezi civ. obyvatelstvem, které je všeobecně podporuje. Mají rozkaz proti civilnímu obyvatelstvu, Ukrajincům a Polákům. V dědinách se nezdržují dlouho 2 – 4 dni.

ABS Praha, f. 302-142-6.

¹ V archívnom zväzku dokument neobsahoval prílohy.

² Tokajik

³ Borsuk

⁴ Do Bystrého.

⁵ Osławica

⁶ Pozri dokumenty č. 215 – 218.

⁷ Barwinek

⁸ Správne Ukrajinská Holovná Vyzvolná Rada – UHVR.

⁹ Veliteľ „kuriňa“ sa označoval ako „kurinnyj“. „Druže komanyr“ (t.j. druh veliteľ) je len oslovenie.

[212]

OCEĽ – 9.

S.V., 17. V. 1946.

Č.:3269/Taj.zprav.1946.

Vec: Agentúrne zprávy –
predloženie

Podľa rozdeľovníka.

Hlásim, že agentúrnou cestou boli získané tieto zprávy:

I./ O bandách UPA:

Činnosť bánd UPA v priestore Lisko¹ nie je badateľná. Zostali veľmi slabé časti bánd tam, ktoré sa poľskému vojsku vyhýbajú.

Naposledy boli zistené bandy UPA asi pred 5 dňami v obciach Mików – Duszatyn – Balnica – Krywe. Nezdržujú sa však priamo v dedinách, ale v týchto majú vysunuté menšie hliadky a ostatná časť bandy sa vždy zdržuje v blízkych lesoch. Počet banditov v blízkosti každej z uvedených obcí má byť 300 až 500.

Dňa 11. mája 1946 srazila sa UPA s poľským vojskom pri obci Mików pričom bandy UPA sobraly poľskej jednotke väčší počet dobytku /kráv/.

Podľa zprávy od príslušníkov UPA malo v dňoch 25. IV. – 27. IV. 1946 v lesoch pri obci Mików shodiť lietadlo americkej značky pre bandy UPA, mimo iného aj stroj na výrobu konzerv. Niekde v okolí obce Mików vyrábajú si banditi UPA konzervy. Za tým účelom odoberajú civ. obyvateľstvu i poľskému vládne mu vojsku dobytok.

Dohovoreným znamením pre letca so strany bánd UPA má byť vystrelenie dvoch červených a jednej zelenej rakety za sebou, čo pre letca znamená, že UPA žiada shodenie vecí v priestore vystrelených rakiet.

Organizácia UPA má organizačné ústredia pre šírenie jej programu a získavanie prívržencov spolu v piatich štátoch a to: USA, Anglia, Poľsko, ČSR a piaty štát neznámý.

V takomto organizačnom ústredí nachádzajúcim sa na území ČSR má byť Slovensko zastúpené starším, asi 60 – 62 ročným Slovákom, kto-

rý je bez jednej ruky. Bližšie poznatky v tomto smere, ako aj popis osoby, nepodarilo sa získať.

II./ O činnosti poľského vojska:

Poľské vojsko v sile práporu, ktoré sa nachádzalo v obciach Wola Michowa – Smolník, odišlo dňa 15. mája 1946 ako doprovod s vystahovaným obyvateľstvom do Zagorza.

Obce Wola Michowa – Smolník – Lupków – Zubensk,² boli už úplne vystahované a to: Smolník v dňoch 11. V. až 12. V. 1946, Lupków v dňoch 12. V. – 13. V. 1946, Zubensk v dňoch 13. V. – 14. V. 1946, Wola Michowa v dňoch 14. V. – 15. V. 1946. Z týchto obcí bolo vystahované všetko obyvateľstvo.

Na hranice čsl.-poľské má prísť v najbližších dňoch poľské vojsko, a síce jednotky WOP. Sámí poľskí vojaci hovoria, že na každé 3 km postaví jeden bunker asi pre 30 mužov /pravdepodobne ohniská odporu/. Doteraz však nebolo pozorovať započatie opevňovacích prác. Sledovaniu týchto je venovaná pozornosť.

S príchodom WOP jednotiek na hranice majú sa vrátiť zo Zagorza niektoré rodiny do obcí v blízkosti WOP jednotiek. Predpokladá sa, že rodiny budú pracovať na obsiatych poliach a v niektorých úlohách budú nápomocné pohraničným jednotkám.

Jednotka WOP je už v Balihróde, kde je súčasne buď časť, alebo celý 9. peší pluk a delostrelecký oddiel nezisteného čísla. Okolo kostola sú okopy.

V Lisku je taktiež silná pešia jednotka, jednotka jazdecká, ubytovaná na severnom konci Liska v majeri a automobilná jednotka ubytovaná na južnom konci Liska. Na záhybe cesty ježne Liska je vybudovaný bunker a taktiež na západnom okraji Liska pri vidlici ciest.

V prístore Liska je od 1. mája 1946 taktiež v prúde vystahovacia akcia obyvateľstva ukrajinskej národnosti. Posledne sťahovalo poľské vojsko obyvateľov z obce Berezница /asi 10 km jv. Liska/. V okolí Liska poľské vojsko znovu zavádza milíciu obywatelsku /MO/ a tiež obecne úrady znovu zriaďuje. Dňa 5. mája 1946 išli poľskí vojaci zakladať „gminu“ a „MO“³ do obce Wolkowyja /asi 20 km jv. Liska/. Vracali na 4 /štyroch/ nákladných autách s kancelárskym zariadením.

Obdobne bolo zistené zriadenie „MO“ v počte 10 členov v obci Ropienka /asi 14 km sv. Liska/. Dňa 28. apríla 1946 bol tam zastrelený zástupca veliteľa „MO“ banditmi UPA a tak túto milíciu ešte zosílili. Na miesto zastreleného nastúpil veliteľ „MO“ zo Sanoka MICHALSKI. V Ropienku je taktiež znovuzriadená „gmina“ a „wojtom“ /starostom/ je prof. THADEUSZ MARKIEWICZ.

Dostane: vel. Oceľ, Oceľ – 2, Oceľ – 6 a VO – 4, 2. odd.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, k. 1, inv. č. 2.

¹ Lesko

² Zubeňsko

³ Rozumej zakladať obecny úrad („gminu“) a občiansku milíciu („MO“).

[213]

Z l a t o 6.

SV, 20. mája 1946.

Čj.: 249/Taj.zprav.1946.

Vec: Zpravodajské hlásenie od 1. do
15 mája 1946 – predloženie.

Podľa rozdeľovníka.

Podľa získaných zpráw od prebehlíkov z poľskej strany, jednotky UPA sa nachádzajú v okolí obcí: Wetlina, Smerek: Zátvarnica, Berehy Gorné. Najviac sa zdržujú v lese, severne od obce Wetlina a Smerek. V tomto priestore podľa udania Košča Stanka, občana Wetliny, nachádzajú sa 4 bojové sotiny /roty/: Mironova, Byra, Karmelúka, Chmiľa¹. Okrem toho južne od Zátvarnice majú benderovci výcvikové stredisko. Začiatkom mája tieto sotiny sa stiahly do priestoru Kamencza,² kde mali robiť výpady na poľské vojská.

Okrem bojujúcich jednotiek majú benderovci bojovky, t.j. žandárstvo. Táto bezpečnostná zložka robí súčasne bezpečnostnú aj zpravodajskú službu. Skúma náladu obyvateľstva, kontroluje podozrivé osoby, cudzie osoby, zaisťuje a odoberá zbrane od civilného obyvateľstva a vykonáva rozsudky za rozličné zločiny. Priestupky sa trestajú bitím, prečiny a zločiny zastrelením alebo obesením.

Veliteľom bojovky /bezpečnosti/ v tomto priestore je Berkut, vlastné jeho meno sa nepodarilo zistiť. Tento sa so svojim 8 členným štábom pohybuje po všetkých dedinách a kontroluje chod služby. Stále miesto pohybu neznáme, Popis: je asi 172 cm vysoký, asi 25 ročný, obličej okrúhly, nos pretiahly, postava stredná, blond vlasy kučeravé. Oblečený v novej nemeckej uniforme a najčastejšie chodí bez čapice. K dispozícii má asi 170 mužov. Dôkladnú organizáciu bojoviek sa ešte nepodarilo zistiť. Táto bojovka je rozdelená na skupiny asi po 10 mužov, ktoré majú na starosti niekoľko obcí.

V priestore Wetlina veliteľom takejto skupiny je Šuháj, pôvodné meno neznáme. Popis: 175 cm vysoký, silnej postavy, asi 35 ročný, gaštanové vlasy, nos plný široký, obličaj okrúhla tlstá. Tento so svojou skupinou robil prieskum na Plaše /1163/ 30. 4. 1946. Keď naši vojaci zahájili po nich paľbu, mali banderovci jedného zabitého a jedného raneného.

V tomto čase robil tiež prieskum veliteľ sotiny Mironov v priestore Babia Skala³ so 40 mužmi, ktorí však našimi jednotkami boli zahnaní.

Dnes u benderovcov sa javí veľký nedostatok streliva, preto civilné obyvateľstvo posielajú na naše pohraničie, zbierať náboje do priestoru Plaše /kóta 1163/, Czolo, Borauk⁴ to sú priestory, kde bolo najviac zanechano nábojov od fronty. V jeseni 1945 z tohoto priestoru doviezli benderovci do Wetliny asi 60 000 nábojov do pušiek a samopalov. Strelivo do ťažkých zbraní benderovci nezbierajú, iba 62 mm míny, čo znamená, že majú 62 mm mínomety.

V priestore Malá Michawá⁵ a Smolník o jednotkách UPA dnes nič nepočuť. Benderovské jednotky podľa udania civ. obyvateľstva po prestrelkách s poľským vojskom odišli do lesov, severovýchodne od Smolníka. Na kót.[e] 990 /Chreščata/ majú štáb, ale ktorá jednotka, sa nevie.

Civilné obyvateľstvo:

Civilné obyvateľstvo pohraničných obcí v Poľsku sa sťahuje do lesov na naše územie preto, že Poliaci sa snažia ich vyviešť do SSSR. Títo by chceli prejsť na naše územie, čo však im nejde, lebo hranice sú dôkladne obsadené a prebehľáci sú posielaní po vyšetrení nazpäť, keď sa šetrením nezistilo nič závadného. Banderovci pri vysídľovaní ukrajinského obyvateľstva do SSSR, robia poľskému vojsku veľké prekážky, následkom čoho civilné obyvateľstvo v mnohých prípadoch banderovcom nadržiava a o nich veľmi málo hovorí.

Banderovci všade používajú rovnakej metódy pri presunoch, prečo je veľmi ťažko zistiť počty ich jednotiek a koľko jednotiek sa v tom ktorom priestore nachádza. O jednotkách AK a NSZ v tomto priestore vôbec nepočuť.

Vlastné územie

Nálada u civilného obyvateľstva sa so dňa na deň zlepšuje jednak tým, že sú v tomto priestore dislokované jednotky čím je zaručená bezpečnosť, jednak že sa pomery zo dňa na deň konsolidujú. Občania dostali dobytok, ktorý nutne potrebovali a dnes záleží len na úrode, keďže teraz je tu ešte dosť veľký nedostatok potravín. Mnohí ľudia nemajú čím zaplatiť pridelené potraviny, lebo okrem vajícok nemajú nič na predaj, tiež zárobku niet žiadneho. Politický boj medzi obyvateľstvom nie

je vidieť, tento sa prejavuje len medzi funkcionármi jednotlivých politických strán. Taktiež pašeráctvo prerástlo na pohraničí takmer úplne.

Osoby podozrivé zo spolupráce s UPA...

Rtm. Osoba hlási: u civilistov v obci Telepovce som sa dozvedel, že stály styk s benderovcami majú Manzek Vasil a Mikuláško Štefan, obidvaja hájníci v Telepovciach.

Por. Donič hlási: v obci Telepovce je podozrivý občan Kotik zo spolupráce s benderovcami, keďže tento často prechádzal do Poľska a je uňho vidieť väčší obnos peňazí. Sledovanie je zariadené.

Rtm. Ilanovský hlási: Kopčák Ján z Ruského Potoka udal, že hajník Koval' Michal a obchodník Kočan Vasil za maďarskej okupácie pomáhali Maďarom a udávali miestne obyvateľstvo.

Taktiež som nariadil sledovať gr.kat. farára v Čukalovciach Juchnoviča. Tento veľmi často cestuje do Sniny – Humenného a je poľským štátnym príslušníkom.⁶

Vlastná armáda:

Morálka dôstojníkov u jednotiek je priemerne dobrá. Mnohí si nariekajú, že zúčastnili sa povstania a nie sú dodnes povýšení, keď už mali niekoľko návrhov na povýšenie. U dôstojníkov v poslednej dobe je badateľný postup, keďže je vidno, že každým dňom sa javí väčší záujem o službu. Dôstojnícky sbor trpí veľkým nedostatkom veliteľov rôť, ešte aj dnes sú veliteľmi rôť čatári ašpiranti.

Vojaci:

Morálka u mužstva je dobrá. Zločiny alebo závažnejšie prečiny sa v poslednej dobe nevyskytujú. Priestupky sú na mieste odstraňované veliteľmi. Dnes je mužstvo príliš zamestnané, keďže cez deň robia okopy, v noci musia hliadkovať obranné postavenia.

Výstroj:

Možno povedať dosť zlá, dotrhaná a zvlášť obuv.

Výzbroj:

Zbrane sú pomerne čisté. U peších zbraní, ako guľometov a samopaľov sa stávajú veľmi často poruchy. Prevažne zásobníky nepodávajú náboje, a to preto, že sú staré frontové.

Ubytovanie:

V obrannom postavení mužstvo spí v bunkeroch. Veliteľstvá rôť a praporev sú v dedinách. Keď sa rota nachádza od dediny, SV roty je v obrannom postavení.

Strava:

V poslednej dobe sa značne zlepšila, avšak u niektorých jednotiek si sťažujú, že sú poľné prídavky a strava je skoro rovnaká, napr. u 7. roty 1/14. praporev.

Zdravotný stav:

Zdravotný stav je priemerne dosť dobrý. Mužstvo však chodí ešte teraz v teplom prádle, objavujú sa vši a svrab. Letné prádlo ešte mužstvo nedostalo, iba niekto má svoje alebo si kúpi.

Dodatok:

Dôstojníci OBZ majú v podozrení viac osôb, avšak týchto dodnes nehlásili, lebo sa ešte nepodarilo zistiť, či majú styky s benderovcami, alebo sa jedná len o pašeráctvo.

Dostane: Oceľ 6 a Zlato.

Prednosta odd. Zlato 6:
škpt. L u k á č Michal

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ „Chrína“

² Lesný masív Komańcza.

³ Rabia Skala

⁴ Płasza – Czoło – Borsuk severne – severovýchodne od obce Runina na poľsko-slovenskej hranici.

⁵ Zrejme Mchawa.

⁶ Od začiatku roku 1946 odišlo z Lemkoviny na Slovensko aj viacero gréckokatolíckych duchovných. Vo veľkej miere im pomáhal gréckokatolícky biskupský úrad v Prešove, ktorý utekajúcich kňazov aj s rodinami umiestňoval na jednotlivé fary. Potomto zistení bezpečnostné zložky pristúpili k systematickému preverovaniu farských úradov na severovýchodnom Slovensku. Ako zdôrazňovalo Povereníctvo vnútra: „Pred ich sústredeníím skúmajte, či ide o štátnych občanov ZSSR. Takýchto ihneď dopravte do sústreďovacieho strediska na Patrónke v Bratislave. Ak ale ide o iných (poľských) štátnych občanov – treba ich sústrediť do sústreďovacieho strediska v Strážskom, okres Michalovce“. Tieto akcie však vo väčšine prípadov boli odsúdené na neúspech, keďže kňazi (ako sa zistilo) boli vopred o akciách informovaní a tesne pred raziami odchádzali na neznáme miesta. (ŠA Prešov – pobočka Svidník, f. ONV Svidník 1945 – 1948, šk. 40, č. 293/1946 prez.; šk. 41, č. 423/1946 prez.) Podaktorí však boli chytení a odovzdaní do sústreďovacieho tábora v Strážskom (pozri poznámku č. 3 k dokumentu č. 230).

OCEĽ – 9.

21. mája 1946.

Č.:3280/Taj.2.odd.1946.

Vec: Agentúrne zprávy – predloženie

Podľa rozdeľovníka.

Hlásim, že agentúrnou cestou boli získané tieto zprávy:

V celom poľskom pohraničí od obce MUSZYNA na východ je v prúde vystahovania akcia poľského obyvateľstva ukrajinskej národnosti.

Bolo zistené, že vystahovanie a odsun tohto obyvateľstva boli úplne vykonané v týchto obciach: JASTRZEBIK /sev. MUSZYNA/, POWROZNIK, MICZALSKI,¹ WAPIENNE, LELUCHOW, DUBNE, WOJKOWA /všetko v priestore MUSZYNA/.

Ďalej v obciach BLECHNARKA a WYSOWA /asi 18 km sz. Bardejov/.

Potom v priestore WISŁOK WIELKI v obciach: PLONNA, WISŁOK WIELKI, JAWORNIK, CZYSTOCHOR, KOMANCZA, DOLZSYCA² a na juhovýchod RADOSZYCE, DUSZATYN, OSLAWICA, SMOLNIK, LUPKÓW, MANIÓW, MIKÓW, ZUBENSKO, WOLA MICHOWA, SZCZERBANÓWKA, BALNICA, ZUBRACZE, SOLINKA, ROZTOKI DOLNIE.

Vystahovacia akcia začala sa zvlášť rozhodným dôrazom od 9. mája 1946. Vystahovaným bolo povolené vziať zo sebou všetok svoj movitý majetok. Vystahovávaní nechali, ale mnoho svojich vecí vo svojich domoch, údajne v nádej, že sa vrátia ešte späť.

Obce BALNICA, ZUBRACZE, SOLINKA, ROZTOKI DOLNIE boli násilne vystahované v dňoch 11. až 14. mája 1946. Obec SOLINKA je úplne prázdna, ale nie je vypálená. Zo SOLINKY ešte pred evakuovaním ušlo niekoľko rodín /asi 5 rodín/, do lesov na poľskej strane v priestore koty 720. Na našu stranu sa obávajú prejsť z dôvodu, že by boli odovzdaní Poliakom.

Zo ZUBRACZE pri vystahovaní mnohí obyvatelia ušli a potom sa vrátili späť a preto poľské vojsko domy týchto obyvateľov zapálilo a znovu ich odvieďlo. ZUBRACZE horelo v noci z 12. V. – 14. V. 1946 a bolo vtedy z našej strany vidieť tento požiar.

V obciach BALNICA, ZUBRACZE, SOLINKA a ROZTOKI DOLNIE sa nenachádzajú ani poľskí vojaci, ani bandy UPA. Najbližšie je poľská posádka /pohraničná jednotka/ v obci CISNA. Bandy UPA sa stiahly z tohoto priestoru pred vystahovacou akciou smerom severozápadným do zalesnených priestorov.

V dňoch 6. – 8. mája 1946, t.j. pred vystahovacou akciou obyvateľstva ukrajinskej národnosti, boli v priestore uvedených obcí shodené

z lietadla neznámeho pôvodu, letáky v ukrajinskej reči, v ktorých bolo obyvateľstvo vyzývané, aby sa nedalo vystahovať, ale aby sa utiahlo do lesov a tam ešte krátku dobu vyčkalo, kým sa pomery zmenia. Leták sa získať nepodarilo.

Ďalej bolo zistené, že v priestore GORLICE je obmedzené cestovanie občianskych osôb do bližšieho pohraničia smerom na čsl. hranicu a deje sa tak len na osobitné povolenie voj. veliteľstva.

Podľa najnovšej zprávy v poslednom čase dochádza k častým srážkam s poľským vojskom a tlupami ilegálnej ozbrojenej formácie AK /armija krajowa/ v priestore KROSNO, ktorý priestor bol do nedávna úplne pokojný.

V Poľsku majú byť údajne cieľom výmenný vojakov niektorých ročníkov, ktoré konajú voj. službu niekoľko rokov, povolané 3 /tri/ ročníky k vykonávaniu voj. služby o ktoré ročníky ide, nie je zistené.

Dostane: vel. Oceľ, Oceľ – 2, Oceľ – 6, VO – 4, 2.odd.

Prednosta Oceľ-9:
škt. pech. M o r á v e k Julius

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ Neidentifikované

² Dolžyca

[215]

Veliteľstvo „OCEĽ“
Čj.:324 Taj./1.odd.1946

S.V., 18. mája 1946.

T A J N É
Podľa rozdeľovníka.

Osobitný rozkaz pre odsun poľských utečencov z pohraničia
severne Medzilaboriec.

I/ Pozdĺž hraničnej čiary na našom území severne ČERTIŽNÉ – HABURA – VYDRAŇ – PALOTA nachádza sa väčší počet utečencov (asi 1500 – 3000 osôb) z Poľska, ktorí tu žijú v lesoch spoločne i so svojimi rodinami a majú so sebou tiež časť svojho movitého majetku.

Nakoľko tu ide o ilegálny pobyt cudzích štátnych príslušníkov na našom území, ktorí mimo to spolupracujú s bandami UPA, nariaďujem

previesť ich odsun za hranice ČSR a tam ich odovzdať poľským vládnym orgánom.

Akcia bude prevedená dňa 20. 5. 1946 takto:

II./ Veliteľom celej akcie ustanovujem veliteľa ŽELEZO, v dôsledku čoho menovanému na dobu akcie podriaďujem všetky na akcii zúčastnené osoby (NB, PO, samopal. prápor Čechy).

III/ Orgány NB:

1/ Behom dňa 18. mája 1946 presunie styčný orgán NB (mjr. Krokavec) oba pohotovostné oddiely z Humenné (asi 90 mužov) ako aj školu NB z Podskalka (asi 100 mužov) do priestoru HABURA – KALINOV – PALOTA s úlohou:

Behom dňa 18. a 19 mája t.r. podchytiť evidenciu všetkých poľských utečencov v horeuvedenom priestore. Soznamy utečencov vyhotovte trojmo s nasledujúcimi rubrikami:

a/ stručná charakteristika,

b/ meno a priezvisko,

c/ dátum a miesto narodenia,

d/ domovská príslušnosť,

e/ kde, kedy a ktorým poľským orgánom bol odovzdaný,

f/ poznámka.

Dva s týchto soznamov predložte do 22. 5. 1946 na „OCEĽ – 6“ a tretí soznam odovzdajte poľským orgánom viď bod III, ad 2/.

Pri podchyťovaní evidencie prevedte zároveň i pátranie po zbraniach ako aj preverenie (v hrubých rysoch) a podozrelé osoby ihneď zaistite.¹

2/ Dňa 20. mája 1946 od 05.00 hod. zahája všetky orgány NB sústreďovanie zistených poľských utečencov tak, aby najneskôr o 14.00 hod. spomenutého dňa mohli týchto odovzdať poľským vládnym orgánom jednak v JASIEL (6 km sv. HABURA) a jednak v RADOSZYCE (5 km sv. PALOTA) na podklade soznamov vyhotovených podľa predchádzajúceho bodu. Na jednom z týchto soznamov si nechajte potvrdiť prevzatie utečencov poľskými vládnymi orgánmi.

3/ Po odovzdaní utečencov polovinu orgánov NB ponechajte až do odvolania priamo na hraniciach s úlohou: strážiť najdôležitejšie prechody a znemožniť tak návrat utečencov na naše územie. Druhá polovina ako záloha v osadách HABURA, KALINOV, PALOTA.

IV/ Spolupráca vojska:

1/ PO spolupracuje s orgánmi NB od rána dňa 19. mája 1946.

2/ Behom dopoludnia dňa 19. 5. 1946 presunie sa prápor ČECHY z UDAVSKÉ do MEDZILABORCE kde prenocuje.

Dňa 20. mája od 05.00 hod. prevádza tento prápor zaistenie akcie NB takto: o 05.00 hod. zaháji postup svojim gross po ose: LABORECKÝ

PRIESMYK (2 km severne PALOTA) – kóta 825 HORB SEREDNI – trig. 840 DANOVA – trig. 849 PÁSIKY – trig. 823 KANOSIOWKA² odkiaľ vyšle bojový priezkum hlavne smerom severným.

Ak nebude prápor bojom upútaný, stiahne sa 1. hodinu pred sotmením do KALINOV, kde prenocuje a vyčkáva ďalšie rozkazy.

3/ Veliteľ „ŽELEZO“:

a/ Presunie svoju pešiu zálohu do PALOTA tak, aby od svitania dňa 20. t.m. bola pohotová podporiť akciu NB.

b/ Rotou tankov je pohotovú disponovať podľa potreby.

c/ Žen. a zákopníckymi jednotkami nechá ihneď po odsune utečencov zničiť všetky ubikácie (bunkery) utečencov.

4/ Letectvo:

Dňa 20. t.m. medzi 07.00 hod. až 08.00 hod. (neskoršie podľa potreby) prevádza zaistenie akcie podľa osobitného rozkazu.

V/ Rôzne:

1. Zdôrazňujem, že sústredenie a odovzdávanie utečencov prevádzajú orgány NB avšak všetky dosadené jednotky vojska musia ich akciu nielen zaistiť (hlavne proti prípadnému zásahu zo strany band UPA), ale musia tiež spolupracovať v intenciách úlohy orgánov NB.

2/ Po ukončení aksie nesmie byť dovolené žiadnemu utečencovi zdržovať sa na našom území, začo zostávajú zodpovední vel. úsekov.

3/ Velitelia všetkých stupňov dôkladne poučia svoje jednotky o dohovorených smlúv. Známeniach medzi našou a poľskou armádou, aby nedošlo k nedorozumeniam.

Dostane: Zlato, Železo, Hliník, Jaroslav, Otto, Adam, Anton, Zdenek, František, Štefan, Jozef, Karol, Ivan, Matej, Pavel, Čechy, Morava, Filip, Michal, Ruka, vel. Ocel', Ocel'-2, Ocel'-6 a VO-4. 2.odd.

Veliteľ „Ocel'“:

plk. gšt. H e ř m a n Ján v.r.

Prednosta „Ocel' – 9“:

škpt. pech. M o r á v e k Július.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

¹ Pozri nasledujúci dokument č. 216.

² T.j. od Paloty severozápadne po hraničnej čiare.

Sústredený oddiel NB Habura.
Číslo: Sine dôv./46.
Vec: Poľskí utečenci – opátrenia.

Habura, 19. máj 1946.

Veliteľstvo „Železo“
Medzilaborce.

Rozkaz Styčného dôstojníka HVNB vel. Oceľ, číslo 1700-36 zprav/46 z 18. mája 1946.

Hlásim, že Pohotovostný oddiel NB Michalovce, t.č. v Hanure a Pohotovostný oddiel Humenné, t.č. Čertižné previedly dňa 19. mája 1946 na horecítovaný rozkaz súpis poľských utečencov v prikazaných úsekoch a zistily tento osobný stav:

Úsek PONB Michalovce v obvode Finančného oddelenia Kalinovo¹ 1125 osôb, z toho 630 odpelých a 495 detí do 16 rokov.

Úsek PONB Humenné v obvode Finančného oddelenia Čertižné a Habura /t.č. so sídlom Borov/² 242 osôb, z toho 142 dospelých a 100 detí do 16 rokov.

Pri súpise mnohí utečenci udali, že poľské vojsko im zaberá všetok hnutelný majetok a chce ich vystahovať do Ruska, ale toto vojsko že im nerobí žiadne prekážky, aby odišli cez hranice do Československa. Keď sú vraj obraní o majetok, poľské vojsko nemá už o nich záujem a vypaľuje im domy a hospodárske budovy.

Ďalej utečenci prehlasovali, že by sa do Ruska vystahovali, keď by im poľské vojsko dovolilo vyviezť aj hnutelný majetok. Utečenci majú dobytok a potrebné veci so sebou a časť hnutelného majetku majú zakopané v pohraničných oblastiach na svojich pozemkoch, odkiaľ ušli. V noci potom prechádzajú hranice do Poľska, odkiaľ si potrebné donášajú späť do ČSR.

Poľskí utečenci súhlasia, aby boli odsúnutí z hraníc do Habury, ale mnohí vyhlásili, že ak by ich Československí orgánovia zradili a vydali Poliakom, rozutekajú sa, aj keď by boli pri tom postrieľaní, nakoľko poľský teror nedá sa vraj vydržať.

Vzhľadom na uvedené okolností prosím o poskytnutie asistencie jednej roty vojska od vel. Železo na zaistenie výkonu vyhostenia utečencov proti všetkým eventualitám.

Na ujednanie spôsobu a miesta poskytnutia asistencie bude sa hlásiť dňa 19. mája 1946 na Vašom Veliteľstve podpísaný por. Štefan Motyčka.

Veliteľ sústred. oddielov NB
por. Motyčka

¹ Kalinov

² V súčasnosti mestská časť Medzilaboriec.

[217]

Styč. dôst. Pov. vn. VI. odbor pri vel. „Ocel“.

S.V. 23. máj 1946.

Čís. 172 dôv./46

Vec: Ukrajinskí beženci z Poľska – odsunutie.

Odpoveď na rádiogr. čís. 533, 534/46

zo dňa 18. maja 1946

Povereníctvu vnútra VI. odbor
B r a t i s l a v a.

Hlásim, že dňa 21. mája 1946 o 02.00 hod bol skončený presun ukrajinských bežencov poľskej štátnej príslušnosti, ktorí sa pred troma mesiacmi a v posledných dňoch presťahovali do hôr z poľského územia na teritórium ČSR údajne pred poľským terorom.

V celku bolo presťahované:

osoby.....	4011 ¹
povozy.....	277
kone.....	366
kravy.....	382
barany.....	90
kozy.....	354

a nespočítaný počet drúbeže: husy, kačky a sliepky.

K tomu hlásim, že presťahovanie bolo vypracované veliteľstvom „Ocel“ a prevádzali ho útvary NB za asistencie vojenských jednotiek.

Celkový obraz sťahujúcich sa poskytoval úžasnú biedu po stránke zásobovania a po stránke zdravotnej. Mnoho detí zo sťahujúceho sa obyvateľstva bolo v chorobnom stave a bez patričnej výživy. Títo príslušníci usadení už niekoľko týždňov na našom teritóriu, nechceli za žiadnych okolností sa sťahovať do Poľska. Celá akcia presťahovania bola prevedená za týchto okolností, že týmto príslušníkom pri spisovaní sa uviedlo, že pôjdu do nášho vnútrozemia² alebo že budú orgánmi ČSR dopravení do SSSR. Mnoho z príslušníkov a to jak z mužov, žien a dospeljších detí sa hádzali o zem a žiadali svoje odstrelenie skôr, než budú odovzdané poľským orgánom. Taktiež svoj dobytok chceli mnohí odo-

vzdať na území ČSR a tvrdili, že tento im bude Poliakmi stejne odobratý, preto, že sú rozhodnutí ponechať ho u nás.

Vyprávali títo obyvatelia o hrôzostrašných násilnostiach prevádzaných na nich zo strany poľských orgánov. Udávali, že sa odsťahovali z toho dôvodu, lebo Poliaci im vypaľujú do základu bydliská a nepostarali sa o to, aby boli podľa dohody medzi Poľskom a SSSR presťahovaní na územie SSSR. Ako konkrétny prípad udávali zavraždenie poľskými orgánmi občanky ukrajinskej národnosti Anny Dundovej v obci Vyslok dňa 17. 5. 1946, ktorej mŕtvolu schovali dňa 19. 5. 1946 v lese na pohraničí. Ďalej udávali niekoľko prípadov trýznenia obyvateľov ukrajinskej národnosti takým spôsobom, že im boli vypichané oči, polámané ruky a pod. Zavraždenie farárov gr.kat. a hromadne niekoľkých občanov.

Akcia vysťahovania tohto obyvateľstva sa začala dňa 20. mája 1946 o 7.00 hod. a skončila dňa 21. 5. 1946 o 02.00 hod.³

Prvá skupina bola sťahovaná z úseku Čertižné – Habura, lesnou cestou cez kopec Meretišov⁴ do Jasiel, kde bolo odovzdaných 250 osôb.

Druhá skupina bola sústredená v Kalinove a presťahovaná cez Vydraň, Palotu do Radošoviec⁵, v počte 2711 osôb.

Tretia skupina bola sústredená nad obcou Palota a presťahovaná do Radošoviec v počte 1050 osôb.

Prvá a tretia skupina bola podľa dohody s poľskými orgánmi riadne Poliakmi prevzatá.

Druhá skupina bola len sčasti prevzatá a to len tie osoby, ktoré boli našou autokolónou do súmraku prevezené do Radošoviec. Ostatní poľskí štátni príslušníci ukrajinskej národnosti boli útvarmi NB za asistencie vojska vytlačené na štátne hranice až o 02.00 hod. 21. 5. 1946 a poľské orgány v Radošiciach už sa nenachádzali, lebo obec z obáv pred benderovcami opustili.

Dňa 21. 5. 1946 bol som osobne s mjr. Krokavcom až v obci Komanča, okres Sanok, kde sme hľadali poľské orgány, aby sme im referovali o vysťahovaní ich štátnych príslušníkov a však žiadneho poľského orgánu sme nenašli a kolóny bežencov smerovali v celom údolí smerom na Kulašné.

Hlásim, že pri svojom pobyte dňa 20. 5. 1946 v Poľsku medzi poľskými orgánmi som zistil dostatočne dôstojné chovanie sa týchto orgánov k menovaným bežencom. Poľské orgány chovali sa k tomuto obyvateľstvu dosť bojácne a vyprávali medzi sebou, že cez noc medzi týmto obyvateľstvom nezostanú z obavy, že by boli odzbrojení a odpravení. Podľa správ získaných v Poľsku, príslušníci týchto bežencov mužského pohlavia od 18 do 35 rokov sú takmer všetci u Benderov-

cov. Tomuto nasvedčuje aj tá okolnosť, že medzi týmito bežencami skutočne sa mladí muži nenachádzajú. Obec Komanča a Radišovce, ktorú sme navštívili je do základu spálená aj s hospodárskymi staviskami. Podľa správ, ktoré sú hodnoverné, asi začiatkom apríla 1946 došla vlaková súprava 46 sovietskych a poľských železničných vozňov pre uvedené obyvateľstvo, ktoré malo byť presťahované podľa dohody do SSSR. Celá vlaková súprava bola na železničnej stanici v Komanči úplne spálená, železničný most vyhodенý a obec Komanča, Radišovce do základu spálené. Toto previedli Benderovci za spolupráce miestneho obyvateľstva, ktoré druhého dňa sa vysťahovalo do hôr na naše teritórium.⁶

Styč. dôst. Pov. vn. VI. odbor:
kpt. Mosorjak

ABS Praha, f. 307-95-22.

¹ Pozri dokument č. 223.

² Uvedená skutočnosť ohľadom fámy o presťahovaní utečencov do vnútrozemia tak koriguje niektoré poľské a ukrajinské zdroje, podľa ktorých československé orgány najprv rozšírili v severovýchodnom pohraničí správu, že sú ochotní prijať na svoje územie ukrajinské obyvateľstvo z pohraničných obcí a usídlit' ich v českých Sudetách, na základe čoho časť obyvateľstva lemkovských dedín Wisłok, Prybyszow, Karlików a Płonna 19. mája 1946 prešla aj s dobytkom cez hranice na územie Slovenska a na druhý deň (t.j. 20. mája 1946 – čo sa v konečnom dôsledku zhoduje s dátumom operácie) boli utečenci odovzdaní poľským orgánom, ktoré ich následne presídlili do ZSSR. Pozri: МОТУКА, Г.: *Українська партизанка 1942 – 1960*, s. 593; ДМИТРИК, Іван: *В лісах Лемківщини. Спомини вояка УПА. Сучасність 1977*, s. 217 – 218.

³ Pozoruhodným svedectvom odsunu lemkovských utečencov z územia Slovenska 20. mája 1946 je list mnícha-baziliána z misijnej stanice v Medzilaborciach (pravdepodobne otca Sabola-Zoreslava) adresovaný Ivanovi Paňkevičovi, ktorý poskytuje viacero zaujímavých skutočností ohľadom odsunu utečencov, vrátane pocitov samotného autora. Publikuje: МУШИНКА, Микола: *Акція „Вісла” очима монаха-василіянина*. In: *Український журнал* (Praha), č. 5, 2007, s. 31.

⁴ Weretyszow

⁵ Radoszyce (aj v prípade Radišovce)

⁶ Pozri aj dodatok k predmetnej správe – dokument č. 218.

Styč. dôst. Pov. vn. VI. odbor pri vel. „Ocel“.

S.V. 24. máj 1946.

Čís. 172-1 dôv./46

Vec: Ukrajinskí beženci – odsunutie.

Prílohy: 2

Povereníctvu vnútra VI. odbor
B r a t i s l a v a.

Dodatok k tunajšiemu hláseniu zo dňa 23. mája 1946 čís. 172 dôv./46 hlásim:

Podľa správ získaných v Poľsku poľskí štátni príslušníci ukrajinskej národnosti, ktorí boli nami dňa 20. 5. 1946 odsunutí do Poľska, dostali od poľských úradov povolenie na dobu 6 dní, aby sa vrátili do svojich domov a pripravili sa na odsun do SSSR.

Ďalej hlásim, že vykázaní nami Ukrajinci poľskej štátnej príslušnosti pochádzali asi zo štyroch obcí z pohraničia a však medzi nimi bol len jeden farár a jeden učiteľ. Na dotaz, kde sú im učitelia odpovedali, že ešte začiatkom apríla 1946, keď im poľskými úradmi bolo nariadené sťahovať sa do SSSR z obcí sa stratili. Keď som sa ich dotazoval či odišli do SSSR, mnohí z prítomných odpovedali, že rozhodne nie a že nevedia kde asi sa nachádzajú. Z toho je zrejmé, že farári a učitelia týchto občanov nahovárali, aby sa do SSSR nestahovali a obyvateľov vychovávali stále v duchu germanofilskom za ideu samostijnej Ukrajiny. Medzi poľskými deťmi bolo niekoľko knižočíek, z ktorých dve predkladám.¹ Je pravdepodobné, že učitelia vyučovali školské deti ešte aj teraz z pomôcok nemecko-ukrajinských lebo školský dozor zo strany Poľska bol nedostatočný.

Styč. dôst. Pov. vn. VI. odbor:
kpt. Mosorjak

ABS Praha, f. 307-95-22.

¹ Spomínané dve knižky v archívnej agende absentovali.

[219]

Veliteľstvo „OCEĽ“

S.V., 22. mája 1946.

Čj.:324 Taj./1.odd.1946

Vec: Akcia dňa 20. 5. 1946 – odvolanie jednotiek.

T A J N Ě

Veliteľ „ŽELEZO“

M e d z i l a b o r c e.

1/ Prápor „ČECHY“ odošlite do ubytovacieho miesta (Udavské), okrem jednej roty samopaľníkov.

Školu NB – Košice odošlite rovnako do ubytovacieho miesta po železnici.

2/ Samopaľná rota práporu „ČECHY“ a pohotovostné oddiely NB zostávajú Vám k dispozícii pre plnenie týchto úloh:

a/ zasiahnuť v prípade, že by sa utečenci z Poľska pokúšali o návrat,

b/ zasiahnuť keby sa pokúšali odniesť predmety, ktoré majú zakopané, alebo inak poukryvané na našom území,

c/ zasiahnuť jeho zálohu v prípade útoku bamd.

Tento rozkaz vydám ako písomné potvrdenie telefonicky vydaných rozkazov.

Veliteľ OCEĽ:

Za správnosť:

plk. gšt. H e ř m a n Ján v.r.

Podnáčelník štábu OCEĽ:

škpt. gšt. D e á k Hugo

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

[220]

Styč. dôst. Pov. vn. VI. odbor pri vel. „Ocel“.

S.V., 22. máj 1946.

Čís. 177 dôv./46.

Vec: Nespoľahlivé osoby na východe – upozornenie.

Oblasťný bezpečnostný referát

M i c h a l o v c e.

Styčný dôstojník HVNB pri veliteľstve „Ocel“ vydal pod čís. jedn. 1700dôv./46 z 21. 5. 1946 na rozkaz veliteľstva „Ocel“ nariadenie svojím podriadeným útvarom NB na východnom Slovensku, aby :

a./ zistili vo svojich obvodoch, kde sa zdržovali príslušníci UPA a urobili soznam tých osôb, ktoré prišli do styku s UPA a týchto akýmkoľvek spôsobom podporili. Tieto osoby majú byť informatívne na mieste vypočuté a podľa výsledku navrhnuté do zaškoľovacieho tábora, ktorý v dohľadnej dobe na výchovnom Slovensku pre tieto ciele má byť zriadený.

b./ zistili vo svojich obvodoch všetkých taxikárov, týmto venovali náležitú pozornosť ako aj všetkým autodopravcom, lebo je podozrenie, že taxikári a vôbec autodopravcovia prevážali z miesta na miesto príslušníkov UPA a potravné články pre UPA. Súčasne, aby zistili vo svojich obvodoch a to v mlynoch, dielňach a iných závodoch, kto si nechal zo súkromníkov nabíjať akumulátor a na aký cieľ tento používa.

c./ zistili vo svojom obvode, kde sa nachádzajú príslušníci – občania SSSR a to aj zo Zakarpatskej Ukrajiny, týchto najkratšou cestou odovzdali orgánom SSSR.¹ /upozorňujem na rozk. Pov. vnútra VI. odbor čís. 5233-VI-II/II/1946 zo dňa 26. 4. 1946./ Súčasne aby bolo zistené, v ktorých obciach majú poľskí štátni príslušníci pozemky na území v ČSR, či tieto obrábajú a aby týmto osobám bola venovaná zvýšená pozornosť.

d./ zistiť poľských štátnych príslušníkov, ktorí sa nachádzajú na našom území, obzvlášť v severovýchodných okresoch východného Slovenska a týchto ak nemajú patričné povolenie pobytu na našom území vykázať najkratšou cestou späť do Poľska. Tieto osoby informatívne vypočuť zistiť potrebné dáta a predložiť soznam takto vypovedaných osôb.

e./ zistiť obce, v ktorých žijú tamojší štátni príslušníci ukrajinskej národnosti, ako aj obce s obyvateľstvom slovenskej národnosti a sú známe ako obce ľudácke ako jedny tak aj druhí sú nepriateľský naklonené voči SSSR a sympatizujú s tlupami UPA, a by týmto obciam bola venovaná so strany NB zvýšená pozornosť a získané poznatky aby boli veliteľstvu „Ocel“ hlásené.

f./ venovať pozornosť všetkým bývalým príslušníkom a činiteľom HG HSL'S a hlavne u tých, ktorí sú t.č. zamestnaní v štátnych alebo súkromných úradoch. Prípadne získané poznatky o ich závadnom chovaní sa hlásiť ihneď veliteľstvu „Ocel“.

Ďalej venovať pozornosť greko-katolíckym farárom obzvlášť farárom utečencom zo Západnej Ukrajiny, ktorí sú známi svojou protiso-vieckou a protikomunistickou ideológiou a u ktorých je predpoklad, že poskytli ev. poskytujú tlupám UPA hmotnú alebo morálnu pomoc. / Upozorňujem na rozk. Pov. vnútra VI. odbor čís.6210-VI-II/1/1946 zo dňa 4. 5. 1946./.

V dôsledku toho nariaďujem Vám aby ste poučili svojich okresných referentov o tomto nariadení a aby okresný referenti vošli ihneď do sty-

ku s príslušnými okresnými veliteľstvami NB a týmto pri spracovávaní hromadných soznamov v tomto smere boli nápomocní.

Napokon upozorňujem Vás na výnos Pov. vnútra VI. odbor čí. 6206/VI.-II/1-1946 zo dňa 17. 5. 1946 a súčasne Vás žiadam, aby ste odpis z každej správy, či už telefonickej, rádiotelegrafickej alebo písomnej, ktorú predkladáte Povereníctvu vnútra predložili aj mne na OBR Humenné, lebo len tak môžem splniť úlohu ako styčný dôstojník VI. odboru Pov. vnútra pri veliteľstve „Ocel“.

Na veliteľstve „Ocel“ mi bolo už niekoľkokrát vytknuté, že príslušné oblasti referáty málo iniciatívne pracujú a že veliteľstvu „Ocel“ nepodávajú takmer žiadne zprávy o tlupách UPA a osobách, ktoré prišli s nimi do spojenia.

Upozorňujem Vás, že ak zistím v tomto smere na niektorom OBR základy, budem tieto hlásiť Povereníctvu vnútra VI. odboru, aby dotýčný orgán bol vzatý na zodpovednosť.

Dostane: Pov. vnútra VI. odbor ako hlásenie, OBR Humenné, Michalovce, Prešov, Košice, Kežmarok a Rožňava na prevádzanie a sledovanie.

Styč. dôst. Pov. vn. VI. odbor
[nečitateľný podpis]

A UPN Bratislava, f. B 10-5-1.

¹ Rozumej orgánom sovietskej repatriáčnej misie v ČSR.

[221]

Veliteľstvo „OCEL“

SV, 25. mája 1946.

Čj.:386 Taj./1.odd.1946

Vec: Prepatrávanie predpolia –
nariadenie. T A J N Ě

Podľa rozdeľovníka.

Vo dňoch 20. – 21. t.m. bol prevedený odsun poľských utečencov z úseku „Železo“, ktorí ilegálne sotrvali na našom pohraničí a ich tábory boli utočišťom a zpráv. zdrojom band UPA.

Nie je vylúčené, že časť týchto utečencov sa pokúsi o návrat na naše územie, prípadne, že iné osoby sa budú snažiť podobným spôsobom u nás udomáčniť.

Nakoľko ani svrchovanosť nášho štátu ani smluvy s našimi spojencami nedovoľujú ilegálny pobyt cudzích štátnych občanov na území ČSR, tobož nie v priestore našich obranných zariadení, nariaďujem prevádzať prepatrievanie (prečesávanie) priestorov v okruhu obranného postavenia menovite v predpolí jednotkami záloh tákto:

1/ a/ Prápor „VLASTA“ prevedie $\frac{1}{4}$ svojich síl prečesávanie:

- v úseku II/23 práporu dňa 31./5.,
- v úseku I/23 práporu dňa 28./5.,
- v úseku I/7 práporu dňa 29./5.,
- v úseku II/20 práporu dňa 1. 6.

b/ Prápor „ČECHY“ prevedie $\frac{1}{4}$ svojich síl prečesávanie:

- v úseku I/7 práporu dňa 2./6.,
- v úseku II/17 práporu dňa 30./5.,
- v úseku 41. práporu dňa 29./5. a 1./6.

c/ Prápor „MORAVA“ prevedie $\frac{1}{4}$ svojich síl prečesávanie:

- v úseku 45. práporu dňa 2./6.,
- v úseku II/14 práporu dňa 30./5.,
- v úseku II/20 práporu dňa 29./5. a 31./5.

d/ Prápor „MICHAL“ prevedie $\frac{1}{4}$ svojich síl prečesávanie:

- v úseku 45. práporu dňa 30./5.,
- v úseku 39. práporu dňa 28./5. a 31./5.,
- v úseku II/14 práporu dňa 1./6.,

2/ Veliteľom akcie je vždy príslušný veliteľ podskupiny (Železo, Hliník, Jaroslav, Otto), ktorý musí pre každú akciu vypracovať podrobné rozkazy a tieto predložiť veliteľstvu OCEĽ aspoň 3 dni vopred na schválenie.

V prípade, že 12.00 hod. pred zahájením akcie neobdržíte rozkaz o prípadnej zmene, považujte návrh za schválený. V prípade nariadenej pochodovej pohotovosti pre celú jednotku, prevedenie akcie odpadá.

3/ Velitelia práporov ČECHY, MORAVA, VLASTA a MICHAL:

a/ pri zostavovaní jednotky (1/4 práporu) pre ten, ktorý deň dbajú toho, aby sa v účasti na akciách všetky osoby postupne striedali.

b/ ihneď po obdržaní tohto rozkazu hlasia písomne príslušnému veliteľovi podskupiny organizáciu a silu jednotky pre ten, ktorý deň, aby veliteľ príslušnej skupiny vedel o touto správne disponoval.

4. Vymedzenia priestorov v ktorých sa akcia v ten-ktorý deň má konať (viď bod 1.) je len označenie v hrubých rysoch a preto velitelia poskupín majú možnosť si tento bližšie ohraničiť podľa potreby (zprávy o UPA a uprchlíkoch) a terenných celkov pri čom neni treba brať ohľad nai na hranice práporov, ani na rozhranie medzi podskupinami, je však prirodzené, že v druhom prípade musia sa vopred dohodoriť (priamo)

5/ Akcia samotná trvá najďalej 18. hod. bez presunu mot. vozidlami, pričom horeuvedený dátum znamená zahájenie akcie (napr. môže byť stanovené, že akcia VLASTY určená na 31./5. začne ten deň o 22.00 hod. a končí 1./6. o 11.00 hod.). V prípade stretnutia sa s protivníkom platí zásada, že jednotka musí splniť svoju úlohu – likvidovať bandy, alebo vyhostiť uprchlíkov – bez zreteľa na čas a priestor, o čom však jednotka musí podať hlásenie.

7. Velitelia všetkých podskupín nesmú naďalej trpieť ilegálny pobyt žiadných utečencov na našom území.

Dostane: na vykonanie: Železo, Hliník, Zlato, Otto, Jaroslav,
Morava, Vlasta, Michal, s dodatkom Ruka.
na vedomie: MNO hl. štáb, 1. oddel., VO-4, 1. oddel.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv. č. 515.

V poslednej dobe stali sa prípady, že československé, alebo poľské vojenské osoby prekročili bez služobných dôvodov štátne hrani-

ce. Pri tom došlo tiež k falošne chápanému spôsobu pohostinstva, ktoré nie je s to, aby pozvedlo prestíž armády. Akokoľvek je náš pomer k príslušníkom poľskej armády priateľský, nesmie vybočiť z miedzí dôstojnosti. Pohostinstvo, ktoré končí opilým stavom zúčastnených, nie je, reprezentáciou, ale je svedectvom úbohej spoločenskej a mravnej úrovne.

Čo sa týka prekročenia štátnych hraníc, upozorňujem so všetkým dôrazom na rozkaz čj. 269/Taj.1.odd.1946¹ a čj. 322/Taj.1.odd.1946, ktoré oznamovali obojstranné uznesenie československých a poľských predstaviteľov zo dňa 6. mája 1946. Podľa tohoto uznesenia je prekročenie štátnych hraníc z obidvoch strán v zásade neprípustné. Uvádzam znovu toto ustanovenie:

„Nie je úmyslom jednej ani druhej strany bezdôvodne prekročiť hranice druhého štátu. V prípade, že by jednotky jedného, lebo druhého štátu za bojovej akcie, lebo omylom prekročili hranice, budú so všetkou výzbrojou a materiálom prijaté a prevedené na svoje územie a to na tom mieste, ktoré si sami zvolia. V prípade, že vstúpia na druhé štátne územie behom bojov s bandami, budú v boji na území druhého štátu pokračovať – za pomoci jednotiek tohto štátu – až k úplnej likvidácii bánd. S príslušníkmi poľských jednotiek nutno jednať ako s členmi spriateľenej armády.“

Ďalej dodávam, že styk medzi čs. a poľskými orgánmi smie sa diať len priamo na hraničnej čiare. Z vlastnej strany nech je tento styk vyhľadávaný len zo služobných dôvodov. Veliteľstvo Oceľ má možnosť takýto styk na hraničnej čiare kdekoľvek a kedykoľvek sprostredkovať. K prekročeniu štátnych hraníc z jednej, alebo z druhej strany vyžiadajte si vždy predchádzajúci súhlas vel. Oceľ.

I keď obdržíte povolenie, musíte príslušníka cudzej armády viesť vždy tak, aby čo najmenej mohol nazrieť do našich vojenských opatrení. Upozorňujem, že zanedbávanie všetkých týchto ustanovení je trestné.

Štátne hranice sú symbolickým výrazom štátnej zvrchovanosti a tento ich vysoký význam treba dôsledne strážiť. V našom prípade nutno zvlášť strážiť tiež vojenské tajomstvo.

O tomto rozkaze poučte všetkých podriadených dôstojníkov, rtm., poddôstojníkov a vojakov. Toto poučenie občas opakujte a vychovávajte podriadených vôbec k dôstojnému pochopeniu ich povinností so zreteľom k dobrému menu našej armády a so zreteľom k autorite nášho čs. štátu. Samozrejme je nutné vojenské tajomstvo zachovávať voči komukoľvek

Dostane: Zlato, Ruka, Otto, Hliník, Železo, Jaroslav, Adam, Anton, Zdenek, Dušan, František, Štefan, Václav, Josef, Karol, Ivan, Matej Pavel, Čechy, Morava, Filip, Michal, Arkadij, Maria, Olga, Klára, Vlasta, Juraj, všetky složky OCEĽ.

Za správnosť:
Podnáčelník „OCEĽ“:
šcpt. gšt. Deák

Veliteľ „OCEĽ“:
plk.gšt. Jan Herman, v.r.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 44, inv. č. 134.

¹ Pozri dokument č. 198.

[223]

Veliteľstvo „Oceľ 6“.
Č. 1702/Taj. zprav./1946.

SV, 28. mája 1946.

S i t u a č n á z p r á v a oddelenia „Oceľ 6“ ku dňu 26. mája 1946.

I./ Všeobecná situácia bánd UPA:

a/. Na poľskom území: Bandy UPA nachádzajú sa naďalej v priestore Chryszczata – Wolosan¹ – severne Wola Michowa. Táto banda patrí do sotny „Rizuň“ a počíta asi 600 mužov. V priestore Preluky – Przybyszow – Závadka² – Kalnica nachádza sa kurín „Ren“, ktorý počíta asi 800 mužov. Složkou tohto kurínu sú skupiny /sotny/ „Chriň“ – 130 mužov, v priestore Szuravicze – Noszczaniec³ ďalšia sotňa „Czerny“ – 160 mužov, a v priestore Zahoczenie⁴ sotňa „Hucul“ – v priestore Rybné. Ďalšia složka UPA, ktorá sa údajne presunula z priestoru Velké Berezné⁵ na československo-ruských hraniciach, nachádza sa v horských lesných masívoch v priestore Wetlina – Smerek /jedná sa pravdepodobne o nám už známu skupinu SV/.⁶

V priestore Lesko – Uherce⁷ – Szerednica⁸ sú ďalšie skupiny bánd UPA z nich doposiaľ boli zistené: „Voroň“ – 120 mužov, „Jar“ – 150 mužov, „Lastočka“ – 150 mužov. Oddelená väčšia skupina bánd UPA nachádza sa v priestore Czubalowka⁹ – Rostoka Wielka. Táto skupina prevádza húževnaté boje s poľským vládnyim vojskom, ktoré zahájilo akcie k vyčisteniu tohto priestoru dňa 20. 5. 1946. Valných výsledkov ovšem WP v boji nemá. Stredná skupina „Ren“ neprejavuje zatiaľ žiadnu zjav-

nú aktívnu činnosť proti WP. Aktívnejšie vystupuje skupina „Rizuň“ proti WP a miestnemu obyvateľstvu za účelom opatrovania si potravín. Táto okolnosť vzťahuje sa na všetky bandy UPA a jej význam zvyšuje sa odsunom ukrajinského obyvateľstva. Prieskumnú činnosť a slabé výpady prevádza skupina UPA /SV/ denne na Borsuk – Hrubky a Babia Skala.¹⁰

Ostatné bandy:

V priestore Lublin – Kielba¹¹ – Warsava sú veľmi činné jednotlivé skupiny NSZ /Národové sily zbrojné/ spojené s AK a UPA. Proti týmto tlupám prevádza WP účinné akcie.

Dňa 21. 5. 1946 boli nižšie Sanoku zhodení parašutisti v počte asi 50 mužov, poväčšine príslušníci Andersovej armády. Toho istého dňa boli zhodení parašutisti v priestore Nový Sacz.

b./ UPA na území východného Slovenska:

Banda UPA v sile asi 80 – 100 mužov, ktorá bola zistená na takzvané „Partizánskej ceste“ v priestore Výšia Sitnica¹² trig. Lipovica – Solník, rozdrobila sa na malé skupinky a na jednotlivcov v civilných šatoch, bez zbrane dosiahla priestoru Holma¹³ – Vydraň a neni vylúčené, že sa väčšia časť tejto skupiny začlenila do tábora uprchlíkov a v akcii prevedenej v dňoch 20. až 24. 5. 1946 našimi vojenskými orgánmi a orgánmi NB za účelom odovzdania týchto uprchlíkov poľskému vládnemu vojsku. Menšia časť tejto bandy skrýva sa na našom území v civilných odevoch. Akcie proti zvyšku tejto bandy sú v prúde pomocou dôverníckej siete.

II./ Situácia poľských vojenských jednotiek:

a./ Jednotky WOP

Dňom 1. 6. 1946 majú prevziať stráženie hraníc v úseku Wysowa – Wola Michowa – strážnica WOP /60 mužov/. Strážnice sú očíslované 171 až 199 od východu. V západnej časti sú už strážnice obsadené a dosiaľ nie v plnej sile. Strážnice patria do sväzku 9. WOP brigády v N.[owom] Saczu. Batalion WOP je v Muszynie.

b./ Jednotky WP:

Wola Michowa – peší prápor, ktorý patrí k pešiemu pluku z Liska.¹⁴ Veliteľom práporu je mjr. Frolov – Rus. Prápor má 3 roty. Veliteľ 1. roty je npor. Gengotek, prápor má rádiostanicu, ktorú obsluhuje Jozef Schwarzbach, príslušník pluku zo Sanoku. Prápor prevádza zákopové práce vo Wole Michowej v dĺžke 60 metrov zákopy okolo obce a tri bunkery.

Odsun Ukrajinského obyvateľstva z Poľska:

Okrem už skôr hlásených vystahovaných obcí boli úplne vystahované obce: Habkovce – Mosdán¹⁵ – Czyszna a Lyszna.¹⁶ Obce v okrese Sanok majú byť vystahované úplne do konca mája 1946, obce z okresu Lisko do 15. júna 1946. Celá odsunová akcia ukrajinského obyvateľstva má byť prevedená do 1. júla 1946. Je preto pravdepodobné, že väčšie

akcie proti bandám UPA v tomto priestore budú prevádzané zo strany Poľska až po úplnom vysťahovaní všetkého ukrajinského obyvateľstva t.j. dňom 1. júla 1946.

Presídľovacia akcia v obciach Czyszna – Roztoky¹⁷ nemala úspechov, väčšina obyvateľstva uprchla pred vysťahovaním do lesov, kde sú bandy UPA.

Uprchlíci na území východného Slovenska:

Do 24. mája 1946 bolo odovzdané približne asi 4.600 osôb, ktoré uprchli na naše územie a usadili sa v blízkosti hraníc v priestore Čertižné – Habura – Vydraň – Palota. Akcia za súčinnosti vojenských jednotiek a NB bola skončená 24. mája 1946 a všetci utečenci boli riadne a protokolárne odovzdaní poľským úradom, takže na našom území nachádza sa len nepatrné percento uprchlíkov a rieši sa jednotlivo prostredníctvom styčného dôstojníka WP.

III./ Situácia vlastných jednotiek: vid' oleátu.

1./ Všeobecne badať pohodlnosť a slabý záujem o službu. Toto vyplýva z nedostatku kvalifikovaných veliteľov rôť, čiat a družstiev. Veliteľia si málo všímajú svojho mužstva, ktoré tieto nedostatky využíva a dopúšťa sa rôznych pokleskov a neprístojností.

2./ Vojenské tajomstvo: mužstvo mnoho hovorí a píše o veciach, ktoré sú vojenským tajomstvom. Konkrétne bolo zistené, že vojaci písali svojim známym o dislokácii jednotiek, o vojenských akciách a budovaní obranného postavenia, o prepadoch bánd UPA na naše postavenie / tieto zprávy boli vymyslené, alebo zveličené/. Voj.[ak] Mikuláš Pláňovský, príslušník veliteľstva „Ivan“ /39. prápor/ písal svojmu známemu o veciach horeuvedených. Na menovaného som nariadil podať trestné oznámenie. Mám dojem, že príslušní veliteľia nepoučujú riadne svoje podriadené mužstvo o zachovaní vojenského tajomstva a nevšímajú si svojho mužstva v službe a mimo služby. Doposiaľ som nedostal od veliteľov jednotiek veliteľstva „Ocel“ ani jedno hlásenie o tom, že nie je zachované vojenské tajomstvo. Zprávy prišli jedine od orgánov obranného zpravodajstva.

3./ Palebná kázeň: Všeobecne palebná kázeň u jednotiek veliteľstva „Ocel“ veľmi slabá. Veľké nedostatky boli zistené hlavne u veliteľstva „Pavel“, „Matej“, „Ivan“ a „František.“ Mužstvo často strieľa bezdôvodne. Vyskytli sa prípady, že jednotlivé družstvá hlavne na vysunutých oporných bodoch vystrieľali bezdôvodne – bez toho, že by boli napadnuté skupinou UPA, všetky náboje a napokon ustúpili. Častým zjavom sú prípady neopatrného zachádzania so zbraňou. Bolo zistených 11 prípadov zranenia zapríčineného neopatrným zachádzaním so zbraňou, z ktorých 3 končili smrťou.

4./ Strážna služba: Je vykonávaná ledabolo /nie sú dodržiavané ustanovenia predpisu A-I-2/, nesprávne zisťovanie, nevšímavosť a pod. Dňa 23. 5. 1946 stal sa prípad, že strážny, ktorý bol na stanovišti u vchodu do budovy veliteľstva „Zlato“ pustil dôstojníka, ktorý bol však v civilnom odevu na preukázaný sa jedálny lístok. Proti strážnemu bolo na mieste ihneď zakročené. Takýchto podobných prípadov sa opakuje denne mnoho a mám dojem, že mužstvo nie je riadne cvičené a poučované o strážnej službe, velitelia si absolútne tieto nedostatky nevšímajú proti previnilcom nie je zakročované s náležitou prísnosťou a z toho dôvodu si mužstvo zvyká k ledabilému výkonu strážnej služby.

5./ Protištátna a rozvratná činnosť: Je zistené, že v armáde sa ešte dnes vyskytujú jednotlivci, ktorí rozbíjajú jednotu Čechov a Slovákov, majú záporný pomer k ČSR, rozširujú nenávisť voči Čechom a SSSR, sympatizujú s bývalým fašistickým režimom takzvaného Slovenského štátu, vychvaľujú Tisu a jeho režim. A to konkrétny prípad uvádzam por. spoj. v zál. Farárik Pavla, príslušníka veliteľstva „Oceľ“ /kmeňový útvar 2112, Turč.[iansky] Sv.[ätý] Martin/, ktorý od 20. januára 1946 až do dnes bol stále pozorovaný a bolo zistené že: Verejné nadávky na Čechov, SSSR, výroky ako napr. prečo Hitler neurobil z Prahy to, čo urobil s Lidicami a s Ležákami, čo majú na Slovensku robiť Česi, Česi i nás 20 rokov utláčali, my ich tu nepotrebujeme, vychvaľovanie Tisu a jeho režimu, verejná a politická agitácia prevádzaná menovaným v uniforme, opilstvo, ktoré si všima verejnosť a pod. Podrobne vid' protokoly spísané s menovaným a so svedkami.¹⁸ Dňa 28. mája 1946 podal veliteľ „Oceľ“ na menovaného trestné oznámenie a nariadil eskortovanie k vojenskému prokurátorovi 10. pešej divízie v Košiciach.

Ako ďalší konkrétny prípad uvádzam kpt. del. Sušil Ladislava, ktorý verejne nadával na Čechov a spojenectvo so SSSR. Na menovaného je podané trestné oznámenie u Okresného súdu, Humenné pod číslom Td. 157/1946 pre § 269 voj. trestného zákonníka. Dňa 4. 6. 1946 bude súdne pokračovanie proti menovanému. Menovaný je navrhnutý na prevzatie funkcie štábnej rotu u veliteľstva „Oceľ“

6./ Nepriстойnosti gážistov a mužstva: Všeobecne badať, že jak gážisti, tak i mužstvo /hlavne však tí, ktorí sú prijatí do čs. armády podmienčne/ na verejnosti robia výtržnosti, opíjajú sa a pod., čím špinia dobré meno čs. armáde. Ako konkrétny prípad uvádzam: dňa 19. 5. 1946 škpt. Gregorčok Ján, veliteľ práporu vo Vyšnom Svidníku prešiel na motocykli v sprievode jedného civilistu celý svoj úsek. Odišiel i s civilistom do obce Barwinek v Poľsku, kde bol v opilom stave. Dňa 18. 5. 1946 bol škpt. Gregorčok Ján na nákladnom vozidle s neznámou ženou v Krajnej Poľane. Podľa hlásenia menovaná bola vypočúvaná orgánmi OBR pre podozre-

nie so spolupráce s Nemcami. Šetrenie v predmetnej veci menovaného je v príru.

Ďalej uvádzam prípad kpt. pech. Horečný Elemíra, ktorý v dobe od 9. do 14. 5. 1946 bol stále v napilom stave, pri čom robil neprístojnosti a zneužíval svoje veliteľské postavenie. Vid' priložený opis spisu č. 32/taj.1946, na VO-4 bol tento prípad hlásený pod vlastným číslom 1602/Dôv.zprav.1946.

Prípad kpt. pech. Holec Michala, príslušníka veliteľstva František /I/7 prapor/ – neprístojné chovanie voči mužstvu nadávky. Vid' priložené protokoly.

Prípad rtm. pech. v zál. Štofko Štefana, ktorý dňa 15. mája 1946 roztrhol legitimáciu KSS slob. Pintér Rudolfa. Menovaný rtm. je príslušníkom veliteľstva „František“ /I/ 7 prapor/. Vid' priložené protokoly.

Prípad kpt. Maníček, rtm. Bitara a čet. asp. Špičku, príslušníci veliteľstva „Jozef“, ktorý dňa 22. mája 1946 išli nákladným motorovým vozidlom v sprievode civilných osôb do obce Vyšná Jablonka. Civilisti viezli propagačný volebný materiál a poštu. Menovaní im tieto veci zobrali, vyhodili z auta a spálili. Vyšetrovanie sa prevádza.

Dňa 15. mája 1946 vzdialil sa od svojej jednotky počas transportu v Košiciach voj.[ak] Fratrik Koloman, príslušník veliteľstva „Jozef“ /41. prapor/, ktorý sa zdržoval u svojich príbuzných v Košiciach. Na menovaného som nariadil podať trestné oznámenie.

Dňa 1. mája 1946 vracali sa 6 občania z osláv 1. mája z Bardejova do obce Zborov. Na ceste boli zastavení našimi vojakmi, ktorí začali na idúcich občanov vykrikovať: „Boha Vám komunisti, ešte ruka v ruke so zbraňou, pôjdeme proti Vám.“ V obci Andrejová strhovali verejne za dňa vojaci plagáty strany KSS. Ďalej bolo hlásené, že skupina vojakov v obci Podhradie, okres Bardejov zastavila idúcich občanov a pokrikovala na nich, že ich dajú postrieľať. Táto skupina vojakov bola v podnapilom stave. Šetrenie prevádzam.

7./ Samovolné vzdaľovanie sa od jednotiek: Dňa 17. mája 1946 vzdialil sa od svojej jednotky voj. Girovský Matej, voj. Sluťák Mikuláš a voj. Peržel Ján, príslušníci veliteľstva „Matej“. Na menovaných som nariadil podať trestné oznámenie pod čís. 1649/dôv.zprav.1946.

8./ Zbabelosť: Dňa 8. 4. 1946 o 17.00 hod. prišli do obce Kalinov, okres Medzilaborce traja príslušníci UPA a jedna žena. Veliteľ roty čet. asp. Zeman Ján, príslušník veliteľstva „Michal“ bol s menovanými v osobnom styku spolu s 5 vojakmi od jeho roty a neučinil žiadne opatrenia, aby uvedených Benderovcov zajal. Ba práve naopak zobral menovanú príslušníčku UPA na veliteľstvo roty, kde s ňou rozprával a nakoniec odišiel i v sprievode vojakov do blízkeho lesa za veliteľom skupiny UPA.

S veliteľom sa priateľsky rozlúčil a prepustil ich s poznámkou, aby odišli z nášho územia. Podrobne viď priložený protokol. Na menovaného som nariadil podať trestné oznámenie veliteľovi „Zlato.“

V predchádzajúcich statiach uviedol som iba jednotlivé konkrétne prípady, ktoré boli hlásené obranno-zpravodajskými orgánmi, avšak mám dojem, že podobných prípadov sa stalo o mnoho viacej, ktoré však neboli príslušnými veliteľmi hlásené. Z tohto sa dá urobiť celkový obraz o morálnej hodnote jednotiek zasadených v operačnom pásme na východnom Slovensku.

IV./ NB:

Spolupráce NB s našimi orgánmi javí stále nedostatky. Hlásenia o UPA nie sú vôbec predkladané a sú zamlčovane. Pokiaľ sa týka hlásení osôb podozreých zo spolupráce s UPA je minimálne. Celkove javí sa nechť k tomu, aby NB zasahovalo do vnútorného politického života miestneho obyvateľstva.

Dôvody sú niekoľké:

1./ Predvolebná kampaň a veľká písomná agenda požadovaná od vyšších úradov NB, od jednotlivých staníc.

2./ Povšechná nespoľahlivosť, nakoľko väčšina osôb NB nebola náležite po stránke štátnej spoľahlivosti preverená.

3./ Úzky osobný styk členov NB s predstaviteľmi MNV a ONV, ktorí zaujímajú veľmi často negatívne stanovisko k stávajúcim pomerom a sú nimi celkom ovplyvňovaní.

4./ Členovia NB, ktorí majú snahu riadne pracovať, sú znemožňovaní ostatnými príslušníkmi NB, často im býva vyhrožované a ich mená, síce nepriamo, sú potom vláčené v novinách a tam napadané. /DS/

5./ Špatná podpora nadriadených úradov pri prejednávaní jednotlivých prípadov, ako pri vyšetrovaní, tak i pri pátraní. Vyšší predstavitelia údajne hatia toto prevádzanie prostredníctvom politických strán a ich exponentov /DS/.

6./ ONV vydávajú štátne občianstvo osobám, ktoré za normálnych okolností neprichádzajú vôbec v úvahu a sú protežované rôznymi politickými živlami, medzi ktorými sa pohybujú i členovia NB. Napr.: V Tarnove býva istý Erhein Gábor, bývalý nemecko-maďarský veľkostatkár, a je údajne podozrelý zo spolupráce s UPA, okrem toho bol organizátorom strany NSDAP /SDP/. V jeho dome je stanica NB, kde veliteľ údajne vie o činnosti menovaného, vec zatajuje z dôvodov, že sám je šetrený pre kolaborantstvo. Obidvaja majú istého politického exponentov, ktorí každú stopu prostredníctvom ďalších vplyvných politických osôb zahladzujú.

7./ Správne orgány východného Slovenska hatia snahu po vzájomnej spolupráci a nemajú ani žiadnu snahu pomôcť orgánom NB. Bolo

zistené, že dopravuje sa veľmi cenná pošta zo zahraničia na východné Slovensko, na poste restante. Boli nami urobené kroky u štátneho zastupiteľstva v Košiciach, aby bolo orgánom OBR povolené cenzurovať došlú poštu poste restante a bol vypracovaný návrh. Štátne zastupiteľstvo povolenie dalo, ale prednosta, generálny riaditeľ poštového riaditeľstva povolenie neuznal, prevádzkanie cenzúry zakázal s poukazom, že sa dodatočne informuje u povereníctva. Bolo by žiadúce, aby povereníctvo samo vydalo takéto povolenie.

8./ Veľký vplyv politických exponentov na prevádzkané šetrenie orgánmi NB. Napr.: tajomník strany DS v Košiciach menom Geci ostro napadá celkom normálne a veľmi slušne prevádzkané vyšetrovanie proti príslušníkom NB, ktorí boli zaistení z podozrenia zo spolupráce s UPA. To má potom za následok, že členovia NB, ktorí sa snažia spolupracovať majú dôvodné obavy, že sa stanú verejne tlačnými osobami v politickej tlači a že budú existenčne ohrození.

9./ Špatné prevádzkanie vyšetrovania obvinených členov NB, napr.: Výsluchom Františka Hrona,¹⁹ člena UPA bandy sa zistilo, že členovia stanice NB v Jasove šrtm. Kriščák Ján, strážm. Puvák Ignác a Goňovský Štefan spolupracovali s Benderovcami. Bolo vypracované trestné oznámenie a osoby odovzdané vojenskému prokurátorovi v Košiciach. Po 5 dňoch, bez toho, že by bol prevedený výsluch svedkov, boli zatknuté osoby vojenským prokurátorom prepustené a nastúpili znovu svoje miesta. Prípado bol odovzdaný s príslušnými písomnosťami na VO-4 k riadnemu vyšetrovaniu. Veliteľ menovanej stanice bol premiestnený a ostatní členovia ostali na pôvodnom mieste.

Toto sú jedno z hlavných dôvodov, prečo cez všetko naše úsilie nemôžeme sa dopracovať k lepšiemu výsledku. Tieto okolnosti nás nútia prevádzať príslušné šetrenia vlastnými voj. zprav. orgánmi, ktoré v slabej dotácie nemôžu v krátkej dobe zvládnuť veľké množstvo takýchto prípadov. V celku možno povedať, že asi 10 % všetkých príslušníkov NB prichádza v úvahu pre zjavnú spoluprácu s voj. zprav. orgánmi.

V./ FS: Spolupráca orgánov FS je celkom nepatrná. Dôvody obdobné ako u NB. Kontrola, poučenie, prevádzame neustále, ale výsledok nepatrný. Bude potrebná dlhšia doba k spracovaniu týchto príslušníkov pre zprav. službu.

VI./ OBR: U tejto zložky sa javí dosť veľké porozumenie pre spoluprácu a sú viditeľné tiež veľmi dobré výsledky spolupráce. Veľmi dobre si vedie kpt. Mosoriak a dáva nám dobré zprávy. Ovšem je pre celú oblasť slabo personálne vybavený. Bol získaný i pre spoluprácu ZSO / zvláštnym spojovacím oddielom/ pre kontrolu rádiostaní a hľadanie ilegálnych vysielaciek. /Súhrnná správa OBR vid' príloha/.

VII./ ZSO: Pátranie po Benderovských a iných ilegálnych vysielачoch, odpočúvanie a zistenie poľských vojenských vysielачov. Rozmiestnenie jednotlivých skupín: stanovište hlavnej skupiny je v Humennom.

14. 5. – 16. 5. jedna spoj. skupina v Trebišove pátra po cudzom vysielачi, ktorý ruší prevoz miestnej posádkovej rádiostanice. Bolo podozrenie, že ide o ilegálny vysielач, ktorý sa nachádza v Trebišove. Vysielач bol dňa 15. 5. 1946 zistený. Ide o americkú vysielaciu stanicu, ktorá vysielala poveternostné zprávy a nachádza sa v oblasti 8. americkej armády v Rakúsku. Stanica pracuje s veľkým výkonom a v Trebišove má veľkú počuteľnosť.

16. 5. – 20. 5. jedna spoj. skupina v Uble pátra po vysielачi UPA, ktorý sa údajne nachádza v priestore Veľké Berezné /SSSR/. Nepodarilo sa zistiť.

17. 5. – 25. 5. zameriavanie poľských rádiostaníc a odpočúvanie. Prehľad poľských vojenských vysielачov nachádzajúcich sa v priestore ohraničenom Neszty²⁰ – N.[owy] Targ – N. Sacz – Tarnow – Rzeszow – Przemyśl – poľsko-ruská hranica na juhu hranica československo-poľská. [...]

VIII./ Zaistené osoby: 54 osôb z toho 13 vojenských, 38 civilistov. Z nich 27 cudzích štátnych príslušníkov a 24 príslušníkov ČSR.

T.č. zaistené osoby:

Doteraz po vyšetrení:

1./ OSOBZ – HSOBZ eskortovaných 5 osôb, odovzdaných NB 3 osoby.

2./ Odovzdaných „Oceľ 9“ 3 osoby.

3./ Odovzdaných styč. dôst. SSSR 4 osoby.

4./ Ako konfidenti použité 3 osoby.

5./ Eskortovaný vlast. voj. útvarom 12 osôb.

6./ Na slobodu prepustené 2 osoby.

Dosiaľ zistené osoby zo spolupráce s UPA a z protištátnej činnosti 290 osôb.

Zoznam zadržaných osôb vid' príloha pre VO-4.

IX./ Morálka civilného obyvateľstva a zmýšľanie:

Kultúrna úroveň východného Slovenska hodne kulhá za ostatnou časťou republiky. Zmýšľanie civilného obyvateľstva sa odráža silne od jeho vyspelosti a spôsobu života. Obyvateľstvo nestačí pojať rýchly spád dejín, nechápe dnešnú dobu. Všetko sa mu zdá prekotné a nie je spokojné s vývojom. Radšej by videlo ten starý svet, ktorý mnoho od neho nežiadal. Dnes má strach, že nový vývoj bude vyžadovať aj od nich niečo. Tento stav je tak 50 km dovnútra republiky od pohraničia, nie ma-

lou mierou je tiež v celej východnej časti Slovenska. Veľkou mierou ľud nechápe robotníka a roľníkom nie je. Má jeden i pol katastrálneho jutra poľa. Z toho nevyžije. Inej práce nemá. Nechápe, prečo to všetko tak je a nemá mu to kto vysvetliť.

Práca, ktorá je obdobná ako za takzvaného Slovenského štátu. Táto sa stáva základňou pre rozširovanie fašistickej ideí a Gobelsovská²¹ propaganda pokračuje. Bolševizmom strašia ďalej.

Vojna, ktorá tu tvrdo zasiahla, zvýšila chaos jak v hospodárstve, tak i v myslení tohto ľudu. Orgány MNV nechápu novú demokraciu, a preto neboli schopné splniť svoju ťažkú úlohu. Reakcia využila tohto a všetko zvalila na komunistov. Túto veľmi dobre podporovali v propagande fašistické živly utekajúce zo Zakarpatskej Ukrajiny a z Poľska na Slovensko. Ešte sa nestačili odstrániť následky tejto propagandy a prišli Benderovci. Títo prišli s taktikou bývalej Tisovskej vlády. Chodili na omše, komunistov bili a s členmi demokratickej strany si veľmi dobre rozumeli. Táto časť vidí takto orientovaná, schvaľovala príchod Benderovcov, lebo oni za nich politicky pracovali. Politicky pracovať inak zmýšľajúcim nebolo možné. Ľud sfanatizovaný klérom bol týmito stále očkovaný starými fašistickými ideami a nikto mu neprišiel pomôcť, ho upozorniť, kam ho takáto politika za Slovenského štátu zaviedla. Pod plášťom kresťanstva pestujú sa fašistické ideí ďalej, ako pokračovanie politickej školy HSĽS. V predvolebnej kampani sa využilo všetkých agitáčných hesiel z fašistického Slovenska, z éry Tisovskej, ako prežehňavanie sa vo volebných rečiach, my chceme demokraciu a nie diktatúru, náboženskú slobodu atď.

V dedine prehrala demokratická strana voľby prítomnosťou vojakov. Obyvateľstvo, ktoré bolo odkázané na nejakú tú korunu predávalo vojakom mlieko a vajíčka. Po voľbách pre vojakov predávať prestalo. Toľko ešte fašizmu v ľude zostalo, že nemôže pochopiť demokraciu a demokratický prejav.

Volebné výsledky v oblasti „Ocel“ vid' príloha.

Civilné obyvateľstvo sa naďalej ťažko vzpružuje armádou a vo väčšine prípadov zaujíma záporné stanovisko k ich požiadavkám.

V pohraničných úsekoch naďalej zamlčuje zprávy o jednotkách UPA.

X./ Zvláštne prípady:

Dňa 24. 5. 1946 o 20.00 hod. bolo zadržané auto zn. Willys číslo 20328668 v ktorom boli: Vlasta Vracová, zástupkyňa americkej pomoci pre ČSR, Július Dejca, oblastný správca ČSČK v Košiciach, Miroslav Bajer, člen americkej pomoci pre ČSR, Tibor Fedorenko, tajomník Červeného kríža v Sobrancech.²² Menovaní navštívili tiež letovisko „Morské oko“

južne Sniny s letohrádkom, ktorý t.č. obýva a je v majetku istej americkej príslušníčky. Menovaní nemali povolenie pre pohyb v operačnom pásme, a preto boli vyšetrení. Pri prehliadke dokumentov a spisov bol nájdený spis písaný mjr. Karolovi Katekovi, veliacemu dôstojníkovi americkej misie, ktorý v prílohe predkladám, z ktorého je mysliteľné, že mimo sociálnej pomoci východnému Slovensku je možná i zpravodajská činnosť týchto orgánov.

Osoby boli prepustené, prípad hlásený na VO-4, aby im bolo dané povolenie prevádzať ďalšie práce na východnom Slovensku. Na Slovensku sú rozširované letáky – viď príloha. Pátranie po pisateľoch je usilovné.

Prednosta oddelenia Ocel' 6:
škpt. pech. Anton T a k á č

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ Wołosan (Patryja)

² Zawadka Morochowska

³ Surowica, resp. Polany Surowiczne – Moszczanec.

⁴ Zahoczewie

⁵ Velykyj Bereznyj

⁶ Pozri dokument č. 209.

⁷ Zrejme Uherce Mineralne.

⁸ Serednica

⁹ Zrejme Czukalówka.

¹⁰ Rabia Skala

¹¹ Neidentifikované

¹² Vyšná Sitnica

¹³ Neidentifikované

¹⁴ Lesko

¹⁵ Neidentifikované

¹⁶ Liszna a Cisna

¹⁷ Roztoki Górne

¹⁸ V archívnom zväzku prílohy dokumentu absentovali.

¹⁹ Pozri dokument č. 207.

²⁰ Neidentifikované

²¹ Správne „goebbelsovská“.

²² V Sobranciach.

Veliteľstvo „OCEL“.

SV, 1. júna 1946.

Čís.: 449 taj./1.odd.1946.

Vec: Stíhacie oddiely – postavenie.

TAJNÉ

Podľa rozdeľovníka.

I/ Bandy, ktoré sa cítia ohrozené, unikajú skrze pohybovým manévrom, ktorý v rozsiahlom a zväčša ťažko dostupnom priestore, ako tiež v členitom a hustom teréne im poskytuje veľmi výdatnú ochranu. Túto ochranu môže ešte zvýšiť podpora, alebo aj netečnosť miestneho obyvateľstva. Konečne sa môže banda, ktorá sa dostala do tiahne, tiež dočasne rozísť

Ak nie sú o pobyte a pohyboch bandy dostatočne presné a včasné správy, nutné je určitý priestor uzavrieť kordonom a uchýliť sa k prehľadávaniu a k prečisťovaniu uzavreného priestoru. Tento spôsob je nehospodárny, lebo vyžaduje nepomerne veľa prostriedkov, značného času a veľkého úsilia vo výkonoch vojak.

Platí preto stará zásada, že najlepší spôsob pre ničenie band leží vo využití tých samých metod, ktoré používajú bandy samé, totiž v spravodajskom sledovaní band a v ich stíhaní veľmi pohyblivými jednotkami.

Vydávam preto nariadenie na zriadenie stíhacích oddielov.

II/ Prápor ČECHY, MORAVA, VLASTA, OLGA a MICHAL postavia po jednom stíhacom oddieli, ktorý ako taký sa zriadi a vstúpi do akcie až na rozkaz veliteľa dobrovoľníkov. Vyberte ich tak, aby organizačné sväzky vo vnútri programu a rôl neboli porušené.

Složenie stíhacieho oddielu:

Veliteľ: poručík až štábný kapitán.

Veliteľské družstvo: 2 spojky na bicykloch,

1 spojka na motocykli,

1 výkonný rotmajster.

Hospodárske družstvo: účtovný personál tej stotiny, ktorá tvorí rámec stíhacieho oddielu.

Zpravodajské družstvo:

1 dôst./rotm./OBZ,

3 NB (styk) s obyvateľstvom,

niekoľko dôverníkov (v občianskom odeve – event. býv. partizáni).

1. čata:

veliteľ + 2 pešie spojky,

1 družstvo (pátrači) 1 + 8 mužov,

2 družstvo (úderníci) 1 + 8 mužov,

3 družstvo (úderníci) 1 + 8 mužov.

2. čata: ako 1. čata.

3. čata: ako 1. čata ako posilová; ide do akcie len, ak je jej účasť zvlášť nariadená.

Zdrav. personál: nakaždú čatu po jednom mužovi so zdravotným výcvikom (zdrav. podd., alebo sberač ranených vystrojených 1 súpravou nosítok a každý z nich 1 súpravou pre sberačov ranených (títo musia mať zdravotný výcvik).

Vozba: motorové vozidlá v takom počte, aby sa mohla celá jednotka presunovať naraz.

Ďalšie posilové prostriedky, napr.: OA, žen. jednotka a pod., podľa potreby a rozkazu.

Výzbroj: Prvé družstvá sú vyzbrojené puškami a samopalmi (bez L'G), druhé a tretie družstvá ako prvé družstvá, majú však po jednom L'G a dostatočnom počte ručných granátov.

III/ Je všeobecným úkolom jednotlivého stíhacieho oddielu, alebo saskupenia viac takých stíhacích oddielov, aby určitú im označenú bandu stíhaly až do jej zničenia, alebo až do doby, kedy by stíhanie bolo bezúčelné preto, že banda sa rozišla, alebo unikla do územia cudzieho štátu.

Prvú zprávu a dodatočné zprávy o bande dostane stíhací oddiel od toho veliteľa, ktorý ju vyslal. Podrobné zprávy o bande musí si veliteľ stíhacieho oddielu získavať sám svojimi prostriedkami a v danom priestore. Najlepšími prameňmi zpráw je miestne obyvatel'stvo, zvlášť ovšem zajatec.

Motorových vozidiel užíva veliteľ stíhacieho oddielu, aby bandu rýchlym presunom zaskočil.

Veliteľ stíhacieho oddielu musí po dostatočnom presnom zistení pobytu bandy využiť každú príležitosť, aby ju zničil prepadom, alebo liečkou.

O získaných zpráwch a o svojich pohyboch podá veliteľ stíhacieho oddielu občas hlásenie tomu veliteľovi, ktorý ho vyslal a udá miesto a dobu, kedy môže prevziať rozkazy.

IV/ Zásobovanie: zaistiť vždy ten prápor v rámci ktorého sú príslušné osoby v stave živých takto:

Pri odchode na každú akciu musí byť stíhací oddiel vybavený najmenej 2 dennými dávkami suchej stravy, túto však možno skonsumovať len vtedy, ak dodanie varenej stravy (podľa rozhodnutia veliteľa stíhacieho oddielu) nebude dobre možné. O plynulosť v zásobovaní stará sa vždy príslušný veliteľ práporu vlastnými orgánmi.

Ihneď po obdržaní tohto rozkazu odoberte od prov.[iántnych] skladov suchú stravu na 3 dni ako zál. dávku pre stíhací oddiel, ktorá bude

pozostávať z mä[s.][ových] konzerv, sucharov, alebo chleba, marmelády, káv.[ových] konzerv a prípadne iných druhov proviantu, ktoré určí in-tendencia.

Postavenie stíhacích oddielov pripravte ihneď po návrate z mimoriadnej akcie (Prešovské vrchy a priestor vých. Stropkov) do ubytovacích miest a hláste prevedenie na veliteľstvo „OCEĽ“. Aby sa tieto improvizované od-diely zapracovali, bude ich použité k drobným akciám, ktoré nariadim.

Dostane: Prápor Čechy, Morava, Vlasta, Michal, Oľga, Filip na vykonanie, Ruka, Zlato, Hliník, Železo na vedomie.

Za správnosť:
Podnáčelník štábu OCEĽ
škpt. gšt. Deák Hugo

Veliteľ OCEĽ:
plk. gšt. Ján Heřman, v.r.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk 99, inv.č. 515.

[225]

OCEĽ – 9.
Č.:3333/Taj.2.odd.1946.
Vec: Prehľad zpráv o bandách
UPA od 15. mája 1946.

S.V., 11. júna 1946.

TAJNÉ.

Podľa rozdeľovníka.

Vydávam prehľad zpráv o teroristických bandách ilegálnych ozbrojených formácii vyvíjajúcich činnosť v protitlačnom ku nám poľskom pohraničí, cieľom informovania veliteľov práporov v to.

Za dobu od 15. mája 1946 byly získané veliteľstvom Ocel' o ilegálnych ozbrojených formácii tieto zprávy:

I./ O bandách UPA.

Poľská vláda zneškodňovala prostredníctvom vojska a útvarov bezpečnostných složiek v uplynulom mesiaci máji so všetkým dôrazom teroristické bandy vo vojvodstve krakowskom. V tomto vojvodstve vyvíja už činnosť iba nepatrný počet bánd ilegálnych ozbrojených formácii, príslušníkmi, ktorých sú obyvatelia Poľska čiste poľskej národnosti. Ide o bandy NSZ /narodowe siły zbrojne/, ktoré i keď sú najzákernejšie, z hľadiska vojenského nie sú tak nebezpečné pre ohrožovanie vnútorných pomerov ako bandy benderovské.

Vo vojvodstve krakowskom v priestore východne MIŁOWKY, najsilnejšiu činnosť vyvíja banda NSZ – SZTUBAK o počte 35 banditov v priestore MAGURA – ROMARKA – LIPOWSKA – ZLATNA – SUCHA GORA.

Ďalej v tomto vojvodstve vyvíjajú činnosť ešte tieto bandy UPA / benderovské/:

- banda WILK o počte asi 40 benderovcov v priestore STARY a NOWY SACZ.

- banda TRZASKA o počte do 1000 banditov v priestore WIELKA WIERCHOMILA¹ – kóta 1082 RUNEK – trig. 882 KRYSZCZIW – LABOWICE² – SKŁADZISTE – KOKUSZKA,

- banda LEMKOW o počte asi 40 benderovcov v priestore južne GRYBOW – záp. ROPA – sev. POLANY a vých. BOGUSZA.

Vo vojvodstve RZESZOW vyvíjajú naďalej činnosť najmä tieto známe bandy UPA:

- banda HRIN o počte asi 300 benderovcov v priestore lesov BUKOWICA – KAMIEŃ – KYCZARA DŁUGA, ohraničenom na jv. WISŁOK WIELKI – TOKARNIA, na sev. PULAWY, na západ POLANY SUROWICZNE, WOLA NIZSNA,³ MOSZCZANIEC a na juhu JASIEL,

- banda REN o počte asi 800 benderovcov v priestore na juhu PRELUKI – KAMIONKI, na západ LUKOWE, na severe PORAZ a RATNAWICA – BUKOWSKO, na západe PRZYBISZOW, JAWORNIK, KOMANCZA,

- banda RYZUN o počte 600 benderovcov v priestore lesov CHRZYSZCZATA – WOŁOSAŃ ohraničenom obcami MIKOW, RABE, KOLONICE, SMOLNIK, OSLAWICA,

- banda HUCUL o počte 80 benderovcov, veľmi dobre vyzbrojených v priestore ZAWÓZ – MICZKÓW⁴ – BEREZNICA – WOLKOWYJA,

- banda CZARNY o počte 165 benderovcov, do ktorej sa presunula väčšia časť bandy UPA – SZTAB 5-TEGO RAYONU, ktorá silu bandy CZARNY zdvojnásobila. Banda CZARNY zaujíma teraz tento priestor sev. bandy HUCUL: na záp. USTYJANOWA⁵ – OLSZANICA – LESKO – OLCHOWA – ZACHOCZEWIE⁶ – MCHAWA – WOLA MATIASZOWA, ZABRODZIE – LOBOZEW,

- banda WORON o počte asi 100 benderovcov pohybovavšia sa sev. od bandy SZTAB 5-TEGO RAYONU rozšírila svoj priestor po splynutí tejto bandy s bandou CZARNY takto: na záp. WANKOWKA⁷ – ROPIENKA – ZAWADKA, na sev. ROHATYNKA⁸ – SIEMUSZOWA, na záp. HULSKIE – ZABIZS,⁹ na juhu LUKAWICA – RUDIENKA,¹⁰

- banda JAR o počte 150 benderovcov v priestore WOJTOWKA – PAPORTNO – RYBOTYCZE – TROJCA – LOMNA – NOWOSIELCE.

Napokon novo sa objavivšia banda UPA počiatkom júna 1946 HROMENKO o počte 150 benderovcov v priestore LIPA – TARNAWKA¹¹ –

POLCHOWA – SIELNICA – SIEDLISKA – HROSZUWKA – ULUCZ – RZESZAWA.¹²

Severne a východne tejto bandy vyvíjajú činnosť ešte asi 2 bandy UPA o celkovom počte asi 300 benderovcov.

Ďalej bolo bezpečne zistené, že v lesnatom teréne sev. obce WETLIŇA – POLONINA WETLINSKA, nachádzajú sa skupiny bánd UPA o počte 300 benderovcov až 500, názov bandy sa zistiť nepodarilo.

Ďalej bolo zistené, že benderovci stiahli sa i do lesnatých priestorov juhovýchodne POLONINY WETLINSKEJ. Ide tu pravdepodobne o skupiny UPA – OSTAP a SV. Posledná banda, SV, ktorej veliteľom je mjr. Hans HUT,¹³ mala dôjsť do uvedeného priestoru územia SSSR. Tieto bandy, najmä ich názvy nie sú preverené, nakoľko sa to nepodarilo zistiť.

II./ O činnosti poľského vojska:

Poľské vojsko až do prvej polovice mája 1946 robilo akcie proti teroristickým bandám ilegálnych ozbrojených formácií v priestoroch vzdialenejších od nášho pohraničia. Od 15. mája 1946 sú postupne pripravované akcie poľského vojska priamo v pohraničí vojvodstiev KRAKÓW a RZESZÓW. V druhej polovici mája 1946 boli úspešne zakončené akcie proti bandám v priestoroch západne a východne Wys.[okých] TATIER a bandy v tomto priestore sa vyskytované treba považovať za zlikvidované.

Teraz prebiehajú akcie menšieho rozsahu proti bandám NSZ v priestore ZWARDÓN – BABIA GÓRA, ktoré skončia v krátkom čase. Týmto úspešne vykonanými akciami proti bandám UPA neboli doteraz naše jednotky nijako dotknuté.

V najbližšom čase /za niekoľko dní/ prikróčí poľské vojsko z dosť pripravených síl k akciám proti bandám UPA v priestore obec LITMANÓWA – cesta ZBORÓW – KONIECZNA, t.j. všeobecne v priestore NOWY SĄCZ. V tomto priestore, ako bolo zistené, bandy UPA sa delia na malé skupinky po 10 – 15 banditoch a budú sa snažiť prenikať do vých. územia Poľska a to prípadne aj cez územie ČSR. Bude treba preto počas akcii v tomto priestore venovať zvýšenú pozornosť stráženiu hraníc.

Po pravdepodobnom úspešnom vykonaní týchto akcií v priestore NOWY SĄCZ prikróčí poľské vojsko ku generálnej akcii proti bandám UPA v juhovýchodnom pohraničí Poľska, hraničiacim s ČSR a SSSR. Táto akcia je podmienená úplným vysťahovaním všetkého ukrajinského obyvateľstva z tohoto priestoru, ktoré bude vykonané do 15. júna 1946 definitívne. Za niekoľko dní po vysídlení a preformovaní vojenských poľských jednotiek značných síl pre túto akciu, započne sa vlastná generálna akcia proti benderovcom v protitahlom ku nám poľskom pohraničí, ktorou budú dotknuté všetky naše jednotky veľ. Ocel'.¹⁴

Prípravné rozkazy ako aj ďalšie zprávy budú včas veliteľstvom Ocel' vydané.

III./ Záver.

Poľská vláda zhosťuje sa vytknutého cieľa zlikvidovať bandy UPA a iných ilegálnych ozbrojených formácií do volieb v Poľsku,¹⁵ úspešne a je predpoklad, že v krátkom čase najväčšie bandy UPA budú úplne zlikvidované a v pohraničí ich činnosť zneškodnená. Poľská vláda pripravila značné sily vojska, bezpečnostných složiek ako aj dobrovoľné organizácie na potrenie teroristickej činnosti bánd benderovských ako aj poľských NSZ. Problém bánd NSZ i keď sa potiahne ďalej v nepriamom pohraničí a eventuálnom vnútrozemí, nevyžiada si takých obetí, množstvo peňazí a takéto nasadenia vojska ako problém UPA.

Úkolom našich jednotiek nech je počas akcii, za žiadnu cenu nepripustiť preniknutie, alebo prebitie sa bánd na územie ČSR.

Dostane: Zlato, Železo, Hliník, Jaroslav, Otto, Adam, Anton, Zdenek, František, Štefan, Jozef, Karol, Ivan, Matej, Pavol, Čechy, Morava, Filip, Michal, Ruka, Václav, Ladislav, Peter, Dušan, Oldrich, Ľudovít, Vlasta, Mária, Klára, Olga, veľ. Ocel', Ocel'-2, Ocel'-6, VO-4, 2.odd.

Veliteľ Ocel':
plk. gšt. H e ř m a n Ján

Prednosta Ocel' – 9:
šcpt. pech. M o r á v e k Julius.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 44, inv. č. 134.

¹ Wierchomla Wielka

² Zrejme Łabowiec.

³ Wola Niżna

⁴ Myczków

⁵ Ustjanowa

⁶ Zahoczewie

⁷ Wańkowa

⁸ Neidentifikované

⁹ Zrejme Zagórz.

¹⁰ Rudenka

¹¹ Tarnówka

¹² Brzeżawa

¹³ Pozri dokumenty č. 209 a 223.

¹⁴ Pozri dokument č. 227.

¹⁵ Prvé poľské povojnové voľby do Ústavodarného zhromaždenia (Sejm Ustawodawczy) sa uskutočnili 19. januára 1947.

Veliteľstvo „Oceľ“.

S.V. 8. júla 1946.

Č.j.: 2138/taj.zprav.1946.

Vec: Utečenci z Poľska – nariadenie.

Podľa rozdeľovníka.

Akcia vysťahovania obyvateľstva ukrajinského pôvodu severne operačnej oblasti jednotiek „Oceľ“,¹ bola ukončená dňa 15. júna t.r. s nasledujúcim výsledkom:

Prevažná väčšina tohto obyvateľstva bola vysťahovaná do SSSR. Avšak určitá časť obyvateľov, hlavne mužov, sa vysťahovaniu vyhla tým, že ušla do lesov, kde nadviazala styk s bandami UPA. Počet týchto osôb v oblasti Baligród činí asi 1000 mužov a v okrese Lesko a Sanok, v priestore východne Sanu asi 3000 mužov a v priestore San tiež asi 3000 mužov.

Nakoľko poľské vládne vojsko po týchto osobách pátra, je pravdepodobné, že sa ony budú po jednotlivcoch alebo po skupinách pokúšať prekročiť naše hranice, aby hľadali útluk buď v bezprostrednej blízkosti hraníc na našom území eventuálne snád i v hlbšom zázemí.

Zdôrazňujem, že v smysle úloh, ktoré jednotky OCEĽ v obrannom postavení majú, je povinnosťou veliteľov všetkých stupňov: nedovoliť naznačené ilegálne prekračovanie našich hraníc, pátrať všetkými prostriedkami po osobách, ktorým sa to snád podarilo, zistené osoby zaistiť, sústrediť v určitých priestoroch /a tam ich strážiť/ a podať ihneď hlásenie na Oceľ 6, podľa dispozícií ktorého sa prevedie odovzdanie týchto osôb poľským vládnym orgánom. Zpravodajské orgány ihneď po zadržaní jednotlivých horespomenutých osôb, prevedú potrebné zpravodajské vyšetrovanie.

Upozorňujem, že tento rozkaz sa nevzťahuje len na mužov, ale i na ženy a deti /ako obyv. cudzej štát. príslušnosti/.

Je možné, že mnoho jednotlivcov z horespomenutých zdržuje sa už teraz na našom území rozptýlené po jednotlivých osadách menovite v pohraničí a preto nariaďujem: prevedte ihneď po obdržaní tohto rozkazu podrobné vyšetrovanie v tomto smere. /Šetrenie prevedte za spolupráce NB a MNV/.

Dostanú: na vybavenie: Železo, Anton, Zdeněk, Hliník, František, Štefan,
Zlato, Jaroslav, Jozef, Karol, Otto, Ivan, Matej, Pavol
na vedomie: Ruka.

Za správnosť:
Prednosta oddelenia „Oceľ 6“
škpt. Štefan Lednický

Veliteľ „O C E Ľ“:
plk. gšt. Jan H e ř m a n, v.r.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 78, inv. č. 371.

¹ T.j. v juhovýchodnom Poľsku.

[227]

Veliteľstvo „OCEĽ“.
Č.j.683/Taj.1.odd.1946.
Vec: Zahájenie poľských akcií
vých. Dukla – smernice.

Humenné, dňa 10. júla 1946.

Prílohy:1.

Podľa rozdeľovníka.

Podľa priameho oznámenia od poľského operačného veliteľstva (DGO) Rzeszów bola dňa 9. júla 1946 zahájená poľská akcia na likvidáciu bánd UPA Hrin (nachádza sa v okolí mesta Darow – 20 km sev. od Medzilaboriec), UPA Ren (nachádza sa medzi obcami Komancza a Kaluszne¹), UPA Rezun (nachádza sa v lesnom masíve sev. od obce Wola Michowa), UPA Czarny (nachádza sa v okolí obce Lesko na rieke Sanu). Boje proti UPA Lenkow (asi 12 km južne od obce Florinka)² sú v príúde.

Posledné zprávy o týchto bandách obsahuje priložený prehľad zprávy.

Zatiaľ síce nie je známy plán poľskej akcie, avšak musíme počítať s tým, že je priamo ohrozený pohraničný úsek od priestoru severne Vyš. [ný] Svidník po hranice SSSR, pretože na poľskej strane neni v tomto úseku súvislého zaistenia a stíhané bandy UPA budú sa pravdepodobne snažiť, aby buď násilím prenikly, alebo tajne prenikly na naše územie, a to v celku, v malých skupinách alebo i po jednotlivcoch. Je tiež možné, že sa skryjú medzi úprchlíkmi, o ktorých hovorí môj rozkaz č.j. 2138/Taj. zprav.46 z 8. VII. 1946.³

Zahájením poľskej akcie všeobecne východne od Dukelského priesmyku vstupujeme do konečného obdobia našej úlohy. Ako dlho potrvá táto poľská akcia na konečnú likvidáciu bánd, nevieme, je však v záujme nás všetkých, v záujme východného Slovenska i celej ČSR, aby sme taktiež my so všetkým dôrazom a so všetkou odhodlanosťou a ukončili svoju úlohu.

Žiadnej bande UPA, ani žiadnemu jej príslušníkovi sa nesmie podariť, aby sa dostal na naše územie. Tí, ktorým by sa to predsa podarilo, musia byť zničení: zajatí alebo pobití: Žiaden cudzí uprchlík sa nesmie usadiť na našom území!

Až toto všetko splníme a až i v Poľsku budú bandy zneškodnené, je naša úloha skončená. Chceme mier a pokoj, musíme zničiť zvyšky fašistických hôrd, ktoré nás stále znepokojujú. Konáme historickú prácu; všetci naši spoluobčania a celý svet nás pozoruje.

Nariaďujem preto:

1/ Všetci velitelia poučia všetkých podriadených o situácii, o obsahu, smysle a dôležitosti našej úlohy. Spolu s osvetovými orgánmi pôsobia neustále na svojich podriadených až do konečného splnenia našej úlohy.

2/ Velitelia práporov v pohraničných úsekoch zariadenia bdely zprav. službu, zvlášť na hraničnej čiare a preskúšajú pozorovaciu a strážnu službu v postavení. Zvlášť v noci je treba najväčšej ostražitosti.

3/ Zapojte NB i FS plánovite do hliadkovej, pozorovacej a zprav. služby. Získajte dôverníkov z radov obyvateľstva. Podľa zvláštneho rozkazu bude zriadená styčná služba s poľskými jednotkami, ktorú využite k získavaniu informácií.

4/ Velitelia práporov a rôť ručia za to, že čelné jednotky v ZH poznajú rozpoznávacie heslá s poľskými jednotkami. Poučte mužstvo znovu o tom, že bolo s poľskými zástupcami ujednané rešpektovať štát. hranice, že však budú jednotky a ich príslušníci, ktorí by omylom, v boji alebo za účelom styku prekročili hranice, priateľsky prijatí a prevedení so všetkým svojím materiálom event. i so zajatcami cez hranice na tom mieste, kde si toho budú priať. (Vid' moje č.j. 269/Taj.1.odd. 1946.)⁴

5/ Velitelia podskupín, práporov a rôť preskúšajú všetky svoje poplachové a spojovacie zariadenia, ako i stupeň pohotovosti všetkých svojich jednotiek.

6/ Jednotky v zálohe, ktoré sú práve na poľnej strelbe alebo pri výcviku, urobia všetky opatrenia, aby v najkratšej dobe mohli dosiahnuť bojovú pohotovosť. Za terajšej situácie možno vypomáhať pri žatevných prácach len s mojím zvláštnym súhlasom, ktorý si podľa potreby vyžiadajte. (Č.j. 670/Dôv.1.odd.1946).

7/ Preskúšajte výzbroj, zásoby a uskladnenie streliva, pojazdnosť vozidiel, atď. a preskúšajte tiež svoje početné stavy, aby ste získali čo najväčší možný stav bojovníkov.

8/ Poučte znovu všetky stráže a preskúšajte ich bdelosť. Budte zvlášť ostražití na sklady streliva a proviantu.

9/ Nariaďujem, že velitelia rôť musia denne v stanovenú dobu medzi 17.00 a 18.00 hod. svolať všetkých svojich veliteľov čiat a event. veli-

teľov posilových prostriedkov na striedavé volené miesta (pozorovateľ-ňa čaty, vlastné SV atď.), kde vypočujú ich hlásenia o situácii čiat (počty, prevedené práce, zvláštne príhody) a ich návrhy, na čo vydajú bežné nariadenia až budúci deň, pripoja potrebné poučenia a stanovia dobu a miesto budúcej pravidelnej schôdzky. Velitelia práporov a podskupín zúčastnia sa týchto schôdzok podľa vlastnej voľby.

10/ Určite a kontrolujte stále všetky opatrenia za účelom utajenia. Tak napr. nezmieňujte sa pri poučení mužstva podľa tohto rozkazu, proti ktorým bandám je poľská akcia namierená; stačí uviesť, že je táto akcia v prúde a aké dôsledky je možné očakávať pre nás. Zdôrazňujte mužstvu, že poškodzuje vlastný záujem, keď nedbá úplného utajenia.

Dostane: Ruka, Zlato, Železo, Hliník, Jaroslav, Otto, Mária, Olga, Vlasta, Adam, Klára, Anton, Zdenek, František, Štefan, Jozef, Karol, Ivan, Matej, Pavel, Michal, Čechy, Morava, Filip, Irena, Ľudovít, Ladislav, Peter, Veľ. poh. odd. mjr. NB Krokavec, Dušan, Václav, Arkadij, Sekera, Kábel, Juraj, OCEĽ 6, OCEĽ 9, na vykonanie.

VO – 4 ako hlásenie.

Veliteľ „OCEĽ“:
plk. gšt. Ján Heřman

Príloha k č.j. 683/Taj.1.odd.1946 veľ. Ocel'.

Prehľad zpráv od 8. júna do 9. júla 1946.

V dňoch 8. – 9. júna 1946 započaly akcie poľského vojska v priestore Zwardoň – Babia Gora proti badám NSZ. Vedúcou bandou bola banda Sztublak v počte 35 mužov, pohybujúcou sa v priestore vých. Milowka – Magura – Rimanka – Lipowska – Zlatná – Suchá Gora. Bandy boli zlikvidované až na bandu Sztubak. Z ktorej 12 členov uniklo. Akciu viedol plk. WP Chylinsky.

Dňa 12. júna 1946 odohrávaly sa boje band UPA s poľským vojskom v priestore Krywé – Dolszyce⁵ /sev. Palota/. Príslušníci UPA náležali ku kurinu Ren.

Dňa 13. júna 1946 prepadly bandy UPA poľskú voj. posádku v Cisne a v Liszne /sev. Ruské/. Obidva tieto útoky po viachodinovom boji boli poľskými vojskami odrazené.

Dňa 18. júna 1946 započalo poľské vojsko akcie južnej Noweho Saczu v sile 2 plukov proti badám UPA Trzaská o 100 mužoch, UPA Lenkow o 40 mužoch a Wilk o 40 mužoch. Bandy dosiaľ neboli zlikvidované, ale

len rozprášené, jednotlivci týchto band potulujú sa v priestore od rieky Poprad západne až k rieke Biela,⁶ nie sú schopní vytvoriť sústredenú jednotku. WP stále stíha týchto jednotlivcov.

Dňa 8. júna 1946 /podľa výpovede zajatcov/ snaží sa praktický obkľúčená banda Hrin v priestore Wyslok Wielko – Polany Szierowazne⁷ prenikať jednotlive na západ smerom do priestoru Nowy Sacz. Zadržaní boli aj našimi zprav. orgánmi 2 banditi, príslušníci tejto bandy, ktorí sa snažili preniknúť smerom západným, čím sa zpráva potvrdzuje. Priestor po tejto bande /Hrin/, ktorá ustupuje na západ, obsadzujú príslušníci bandy Rezun.

Od 18. júna 1946 mali prenikať čs.-poľské hranice v úseku Čertižné – Vyšný Svidník, príslušníci UPA Ren. Výsledky pátrania boli negatívne.

Od 22. júna do 26. júna 1946 zdržovala sa skupina UPA v sile 200 – 300 mužov v obciach: Jaworzec a Luch⁸, mala so sebou 100 koní a pohybovala sa zo smeru Polonina Wetlinska smerom severným.

26. júna 1946 podniklo WP akciu v priestore trig. Jasionka /sev. Zborov/.

29. júna 1946 pokúsilo sa o preniknutie na naše územie v priestore sev. Bardejova 15 prísl. bánd UPA, boli však zahnaní našimi jednotkami.

Z 30. júna na 1. júla 1946 u obce Barwinek /Poľsko/ pokúsilo sa 50 banditov preniknúť na západ, narazili však na poľské jednotky WOP, ktoré ich zahnali späť.

Z 8. júla na 9. júla 1946 bola pozorovaná skupina UPA v počte asi 300 mužov, oblečená z polovice v uniformách nemeckých a z polovice v uniformách rôzneho druhu od obce Poľana⁹ až po obec Baranie v Poľsku. Časť tejto skupiny mala prekročiť čs.-poľské hranice smerom na Vyšnú Pisanú, okres Stropkov.

9. júla 1946 začalo WP akciu proti bandám UPA Ren, Rezun, Hrin a Czarny v priestore východne od Dukelského priesmyku.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 44, inv. č. 134.

¹ Kulaszne

² Florynka

³ Pozri predchádzajúci dokument č. 226.

⁴ Pozri dokument č. 198.

⁵ Dołżyca

⁶ Biała

⁷ Wisłok Wielki – Polany Surowiczne

⁸ Łuh

⁹ Polany

Veliteľstvo "TEPLICE".

Humenné, dňa 30. júla 1946.

Čj.: 795/Taj.1.odd.1946

Vec: Situácia bánd v príľahlom poľskom
priestore – návrh na zostavu ZH.

MNO – hlavný štáb 1. oddel.,
cez VO-4,
P r a h a.

Podľa zpráv od čs. styčného dôstojníka u DGO Rzeszow a z iných prameňov javí sa situácia v príľahlom poľskom priestore takto:

Od západu po rieku POPRAD pôsobia malé, ale veľmi agresívne bandy NSZ, ktoré však nemajú tendenciu vniknúť do ČSR, ale ich záškodnícke akcie a ich politické ciele sa omezujú na územie Poľska.

Východne rieky POPRAD zistená banda UPA „DYCZKO“ 30 – 40 osôb, asi zbytok bánd „TRZASKA“ lebo „LEMKOW“, ktorá sa pohybuje tesne u našich hraníc medzi TYLICZ a KONIECZNA. Práve sa vyšetruje podozrenie, či sa nepokúsi preniknúť na naše územie (lesy MAGURY západne od ZBOROV).

Ďalej na východ, t.j. v zalesnených krajoch záp. DUKLA – BARWINEK sú zbytky bánd „REN“.

Vých. DUKLA – BARWINEK, v lesoch medzi DAROW – KULASZNE – BALIGROD – MANIOW nachádza sa banda „REZUN“ s asi 300 príslušníkmi. Ešte ďalej na juhovýchod není v našom pohraničí žiadnej väčšej bandy UPA.

Silné sorkupené bandy sú však v priestore SANOK – LESKO – PRZEMYSŁ, kde sú i veľmi aktívne.

Celkove bezpečnostné pomery sú však v Poľsku všeobecne veľmi špatné.

Poľská akcia na likvidáciu bánd UPA a na zjednanie obecného kludu nepokračuje systematicky. Práve sú vřaj poľské jednotky zamestnáváné hlavne sklúžnou a sú tiež zaneprázdnené značnými úlohami strážnymi, zvlášť na komunikáciách. Väčšie akcie sú pravdepodobne t.č. prevádzané proti bandám len na severovýchod od SANOK.

Celkový záver v Poľsku je asi ten, že počty band v pohraničnom priestore sa po doterajších poľských akciách síce snížily, bandy sa síce rozptýlily, ale tento priestor či podobný stav potvřá pravdepodobne i naďalej.

S druhej strany není však známych dôvodov možné udržať trvale tak silné zaistenie aj z vlastnej strany. Tiež doterajší vývoj situácie toho nevyžaduje.

Predpokladám, že by zatiaľ koniec (augusta) srpna mohol platiť za lehotu, kedy by bolo možné a tiež žiaduce prejsť do zostavy so sniženým počtom jednotiek podľa návrhu čj. 619/Taj.1.odd.1946, pokiaľ to situácia ovšem dovolí.

Navrhujem, aby jednotky, ktoré sú podľa tohoto návrhu prebytočné, boli postupne sťahované do zálohy, čo by sa mohlo previesť asi do 15. alebo 20. augusta t.r., a aby tieto jednotky boli potom podľa vývoja situácie postupne odsunuté do mierových posádok.

Schematicky javila by sa premena zostavy takto:

I. Terajší stav:

U vel. "RUKA":	od DUKLY na východ:
3 1/2 práp. v ZH.	9 práp. v obr. postavení
1 " v zálohe	3 " v zálohe.

II. Prechodný stav: (po 15. alebo 20. auguste)

U vel. "RUKA"	od DUKLY na východ:
2 prápory v ZH	3 práp. v ZH
2 1/2 " v zálohe	9 " v zálohe

III. Konečný stav: (po 31. aug. event. pozdejšie)

U vel. "RUKA"	od DUKLY na východ:
2 práp. v ZH	3 práp. v ZH
1 " v zálohe	1 " v zálohe

Situácia ukáže, či zmena zostavy podľa II.) vzbudí reakciu so strany bánd. V kladnom prípade je možné potom s vlastnej strany operovať zálohami, z ktorých celkom 5 práporov bude motorizovaných pre presun jedného z ďalších práporov by boli pripravené dopravné motorické jednotky. V tomto prípade by sa ovšem postupný odsun práporov do mierových posádok a zaujatie konečnej zostavy podľa III.) oddialil.

Prosím o schválenie tohoto môjho návrhu spolu s návrhom konečnej zostavy čj. 619/Taj.1.odd.1946.

Veliteľ "TEPLICE":¹
plk. gšt. Heřman Ján.

VHA Bratislava, f. VO-4, šk. 2, inv. č. 20 – 28.

¹ K zmene krycieho mena veliteľstva skupiny „Ocel“ (a teda aj celej skupiny) na „Teplíce“ došlo na základe rozkazu 1. oddelenia Hlavného štábu MNO ČSR (č. 8949/Taj.1.odd.1946) s účinnosťou od 22. júla 1946. Krycie mená veliteľstvu skupiny podriadených jednotiek zostali nezmenené. (VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 99, inv.č. 515.)

Velitelství „Teplice 6“.

SV, 3. augusta 1946.

Č. 2351/Taj.zprav.1946

Věc: Souhrnná zpráva o bandách UPA
k 31. VII. 1946 – predloženie.

Prílohy: 1

Podľa rozdelovníka.

V prílohe predkladám súhrnnú zprávu o bandách UPA k 31. 7. 1946. Zpráva bola zpracovaná na základe výhodnotených výpovedí zadržaných členov UPA a osôb, ktoré sa ilegálne zdržovali na našom území, ako i zprávy získané vlastnou agentúrnou sieťou.

Dostane: MNO – hl. štáb, 5. oddelenie, VO-4, 5 oddelenie, „Teplice 2“, „Teplice 9“. Styčný dôst. Povereníctva vnútra, VI. odbor, pri vel. „Teplice“.

Prednosta oddelenia „Teplice 6“
š k p t. p e c h. L e d n í k Š t e f a n

Velitelství „Teplice 6“. SV, 2. augusta 1946.

Č. 2527/Taj.zprav.1946

Věc: Souhrnná zpráva
k 31. VII. 1946

Dle rozdělovníku.

I. Všeobecná situace band UPA

Pozice a síla band UPA je oproti poslednímu hlášení nezměněná. Vedle již zjištěného nadrayonu RZESZOW byly proti východní části našeho úseku zjištěny jednotky, které patří do druhého nadrayonu STANISLAWOW /viz oleáty/.¹ Činnost tohoto nadrayonu se nám neprojevuje tak jasně, neboť operační prostor jednotek je od našeho území příliš vzdálen. Jednotky nadrayonu RZESZOW jsou polskými jednotkami stále napadané, ale přesto jejich aktivita zdá se stále vzrůstat.

II. Činnost UPA na polském území

Koncem června a počátkem července operovala u prostoru WOLA MICHOWA – BALNICA – SOLINKA větší jednotka UPA /asi 120 mužů/. V tomtož prostoru došlo také k jeji srážce s WP. Přítomnost UPA v Balnici a Solince byla potvrzena a prověřena několika důvěrníky. Kolem 11. VII. 1946 došlo v tomto prostoru k soustředění UPA asi v síle 3 neúplných sotní pod vedením CHRYNA, RIZUNA a DUCKA. Táto tlupa byla napade-

na 36 p. pl. z LESKA. Bylo zjištěno, že Benderovci jsou zásobováni polským chlebem, amer.[ickýma] a kanad.[skýma] konservami a cigaretami. Vyskytují se u nich také naše cig.[arety] „Tatra“. 13. VII. 1946 objevila se v prostoru BEREHY jednotka v síle /UPA/ 60 – 70 mužů a postupovala dále směrem na WETLINU.

15. VII. 1946 došlo v prostoru obce WOLKOWYJA k přepadu WP bandou UPA v síle asi 200 mužů. Útok na obec byl proveden ze tří směrů, při čem každá skupina měla přesně vytyčený úkol. Podle výpovědi zajatých Benderovců jsou ranění členové UPA prý léčeni léčivami z ČSR /zpráva od WP/.

18. – 20. VI. 1946 provedli UPA mobilizací mužů od 18 – 25 let v obcích JAWORNÍK, KOMANCZA. V tutéž dobu byla podobná mobilizace provedena v obci WIELKÝ WISLOK. Mimo lide byli zabíraní též koně. Počet mobilizovaných nebyl zjištěn.

Dne 20. VII. 1946 v obci ZABOJ na řece WIKLINĚ² byla jednotkami WP provedená léčka na skupinu UPA. (...) Banditi byly příslušníci sotni CHRYN, jejich štáb se má nacházet údajně v obci SOLINKA. Po provedení vlastními orgány bylo zjištěno, že obci Solinkou projel asi v té době adjutant a zástupce velitele kuriňa RENA a BIR, ale štáb zjištěn nebyl. V tomto prostoru se pohybuje zpravodajsky důstojník UPA a také zástupce důstojnice NKVD.

Ve dnech 20. – 22. 7. 1946 přepadli UPA sotňa „ŠUHAJA“ v obci WOLKOVYJA WP. Při přestřelce padlo asi 70 WP a civilistů. Obec byla úplně vypálená. Táto akce byla odvetou za akci WP na obec TERKA ve dnech 18. – 19. VII. 1946, kdy Poláci postříleli asi 40 mužů, ukořistili 3 minomety.

24. VII. 1946 na hoře CZESZYN – BREZOVEC³ připravili UPA léčku na přecházející WP z posádky KOMANCZA – WISLOK. WP se vracela se zásobami ze ZAGUSZA.⁴ Akce byla provedena ze tří stran. UPA ukořistili 1 nákl. auto s proviantem a 2 těžké kulomety.

Ve dnech 25. – 28. VII. 1946 byla vyslána s úkolem dovésti zprávy o UPA skupina důvěrníků. Tato překročila čs.-polskou hranici sev. obce ZVALA na kotě 937. Postupovala směrem na kotu 1017, odtud přes kotu 83 na kotu 1093. Z tito koty šla směrem sz. k obci DOLZYCA a během cesty bylo zjištěno následující:

Po celou cestu nebyly zjištěny jednotky UPA ani bunkry, jež by nasvědčovaly, že se tam UPA zdržuje. V obci CISNA je posádka WP v síle 300 mužů. Zjištěno, že obce BALNICA, POLANKY, HANKOVCE, STRUBOVISKA a WOLKOVJA jsou úplně vypáleny. Obce DOLZYCA a BUK jsou zničeny částečně. V obci DOLZYCA bylo vidět několik WP.

Dne 24. VII. 1946 postupovala skupina dále. Při vzestupu na kotu 739 viděli obce JABLONKY, STĘŻNICA, BYSTRÉ, ŻERNICA a WOLKOVIA

v plamenech. Bylo zjištěno, že obec WOLKOVIA byla zapálena sotnou UPA – BIRA. Příčina požáru v ostatních obcích nebyla přesně zjištěna. Další postup byl směrem na obec LOPIENKA, kde zpozorovali postupující sotnu BRODIČ v síle asi 130 mužů. Sotna postupovala směrem západním.

Směrem sv. obce Lopienka ve vzdálenosti asi 3 km na kopci „PATRIA“⁵ se každodenně zdržuje UPA – sotna BIR /fot. č. 1/ a je bunkr SB. Asi 1 km východně obce Lopienka na kopci BUKOVISKO byl zjištěn bunkr s municí. /fot. č.2 a 3/. Bylo to skladiště 550 minometných min ruského původu. Z nich polovina byla na místě zneškodněna /vytaženy zápalníky/ a druhou polovinu slíbil tímtež způsobem zničit získaný důvěrník. Dále byly zjištěny sev. koty 739 ve vzdálenosti asi 400 m obytné bunkry /fot. č. 4/ jež jsou dosud užívány UPA. Na kotě 739 asi 50m jižně vrcholu byly nalezeny skalní nepoužívané bunkry /fot. č. 5/.

Další pátrání bylo usměrněno na bunkr s písemným materiálem, který se nepodařilo získat, poněvadž bunkr je zasypán. Získaný důvěrník bunkr odkryje a materiál donese v nejbližší době. Od téhož důvěrníka byly získány následující zprávy:

UPA rozšiřuje v Polsku zprávu, že zástupce providníka nadrayonu RZESOW, OSTAP byl příslušníky WP se svým ochranným střelcem „ŠPAKEM“ zabit.

Další nedokázaná zpráva je, že velitel voj. těles v nadrayonu RZESOW – REN odletěl do USA.

Lékař rayonu BORISA HRIM byl odsouzen k smrti pro svůj útok na RENA.

MARIJKA – rayonová providnice ženských organizací a DORA – písarka z nadrayonové tech. zveny šly přes Lopienku směrem na Jaworec.⁶

Dne 24. VII. 1946 napadla skupina UPA sotni Chryna u obce KULJASNÉ,⁷ kolonu 4 polských áut. 1 auto naložené proviantem bylo zapáleno. Z toho důvodu se 27. VII. 1946 přestěhovala polská posádka z Wel.[kého] Wisloku do Kuljašného. Téhož dne přišla do Wysloka skupina UPA v síle 50 mužů sotni Chryna a zapálila 10 domů, kde bydlelo dříve WP.

III. Činnost UPA na našem území

Činnost příslušníků UPA na našem území není zjevná. Bylo zaznamenáno jen několik jednotlivců, kteří překročili hranice. Jejich úkolem bylo jak se zdá zjistit smýšlení obyvatel ČSR vůči UPA a to z řad civilních i příslušníků armády. Přesto však je téměř jisté, že jsou ve spojení s některými Ukrajinci na našem území jak dosvědčují nalezeny cigarety „Tatra“ a léky z ČSR.

IV. AK

AK v našem zájmovém prostoru neprojevuje žádnou činnost a také zprávy o ní jsou velmi řídké. V poslední době dochází ke společné práci AK s UPA jak nasvědčuje níže uvedené hlášení:

V neděli 21. VII. 1946 vyšli z kasáren v Sanoku 2 oddíly WP. První čítající 30 – 40 mužů vyšel v 9.00 hod. údajně do kostela. Druhý v síle 150 – 200 mužů vyšel asi za hodinu na to, rozvinul se a postupoval za 1 oddílem. V poledne asi ve 12 hod. v prostoru PORAZS – VEBIECZANY⁸ bylo slyšet palbu pěších zbraní různé ráže, která trvala asi 1 ½ hod. Ukázalo se, že první oddíl přešel k AK, ubytování v obcích PORAZS – VEBIECZANY – BUKVOLOV⁹ a společně s ním zaútočil na oddíl za ním postupující. Jeden z dvou zajatých příslušníků AK byl prvním společníkem bandy AK „ZUBRYD.“ Při eskortování obou zajatých se tito ukrytým granátem zavraždili. Pronásledování bandy nebylo předání zprávy dosud skončeno.

Ve dnech 22, 23 a 24. VII. 1946 probíhali porady štábu UPA a AK.

Ve dnech 22, 23, 24. VII. 1946 odbývali se porady štábů Bender i AK ohledně podepsání smlouvy o vzájemném neútočení.

Ze strany UPA byly zúčastněni:

ZORIC – hlavní sekretář UHVR /Ukraj. Holovná Vyzvolná rada/.

DON – hlavní velitel spojek.

KARMEŁUK – velitel sotni operující v kraji LENKIWCZINA.

CZORNOTA – rayonový šéf propagandy v civilní organizaci.

NALEJWAJKO – hlavní velitel SB.

MAR – šéf propagační kanceláře, nyní hlavní velitel UPA v nadrayonu RZEZSOW /dle našeho zjištění/.

REN – velitel operační skupiny Lemkiwczina.

CHRYŇ – zástupce Rena.

SWYSTUN – zástupce tajných organizací ukrajinských emigrantů /za hranicemi/.

BOHUN – zástupce velitele rychlé brigády, RIZUNA.

Za AK:

SMIGLY, RENIFER, USTICEL, SMIALY, PONIATOWSKÝ, JELEŇ. Celkem bylo pořade přítomno asi 60 lidí, vlastní pseudonymy nebyly zjištěny.

Program zjezdu

Poradu zahájil Zorič. Promluvil krátce a hlavním obsahem jeho řeči byla konečná úprava obou reakčních táborů v tak vážné chvíli těsně před začátkem války s SSSR, která dle jeho mínění má se začít v srpnu 1946.

Po něm promluvil představitel AK SMIGLY. Objasnil oběma stranám bezdůvodnost dosavadních sporů Ukrajinců s Poláky a příčiny nedorozumění. Těmito příčinami byli vesněs Němci a SSSR. Po těch-

to promluvil ještě velitel SB NALEJWAJKO, SWYSTUN, REN, CHRYŇ i BOHUN. Domluvili se na vedení partyzánských bojů po čas předvídané války. O tomtéž úkolu promluvil za AK PONIATOWSKI, RENIFER a JELEŇ. Poslední promluvil JELEŇ a člen UPA jménem neznámý, který se představil jako hlavní činitel ve věcech zásobování. Podepsali dohodu o vzájemném rozdělování výstroje a výživy zasílaných gen. Andersem. K tomu má být ještě ustanovena společná kontrolní komise. Tím nebyla ještě schůze skončena. Další poznatky z porad budou získány.

Prednosta oddelenia „Teplice 6“
škpt. pech. L e d n í k Štefan

ABS Praha, f. 307-60-2.

¹ Přílohy dokumentu sa nepublikujú.

² Zrejme ide o Zawoj na rieke Wetlina.

³ Czaszyn – Brzozowiec

⁴ Zo Zagórze.

⁵ Patryja

⁶ Jaworzec

⁷ Kulaszne

⁸ Poraż – Niebieszczany

⁹ Zrejme Bukowsko.

[230]

Dialnopis

Hlavný štáb/2. oddelenie.

VO-4/2. oddelenie.

Ako bolo pod čj. 834/Dôv.1.odd.1946 ohlásené, priletel náčelník štábu DGO Rzeszów plk. JEVČENKO a prednosta 1. oddelenia toho istého veliteľstva kpt. POTARZYCKI v doprovode čs. styčného dôstojníka škpt. gšt. MUSILA v 12.20 hod. dňa 8. 8. 1946 na letište Kamenica n/Cir. [ochou] Očakával ich tam môj zástupca plk. KUNA, ja som čakal na S.V. Na poradu, ktorá trvala 2 ½ hod. priviezli poľskí zástupcovia vypracované vyjadrenie, ktoré mi odovzdali a ktoré predložím. Prehlásili, že koncom júla sa skončilo prvé obdobie akcií proti UPA, v ktorom boli ich veľké sorkupenia rozbité, na čo nasleduje druhé obdobie, v kto-

rom sú zbytky bánd po partizánskom spôsobe stíhané pohyblivými jednotkami. Plán pre toto druhé obdobie je vypracovaný do konca októbra. Poliaci počítajú ešte so zbytkami 5 bánd a to: Dyczko, Hryn, Miron, Rezun a Bir, na našom pohraničí od Gorlice po SSSR v celkovom počte 860 členov. Žiadal som, aby zbytky bánd neboly zatlačované na územie ČSR a bolo mi kategorický prisľúbené, že do konca augusta bude pás 10 – 15 km od ČS hraníc vyčistený. Túto lehotu žiadal som vo smysle svojho návrhu na hl. štáb a VO-4/1.oddel. čj. 795 Taj./1.od-del.1946.

Bolo usnesené, aby dosavadne styčné zariadenia zatiaľ trvaly, t.j. telefon Mníšek n/Popradom – Piwniczna a Krajná Poľana – Barwinek, ďalej styk hliadkami Čertižné – Czeremcha, Palota – Radoszyce, Telepovce – Balnica a Ruská¹ – Cisná. Ponevác tento hliadkový styk s poľskej strany funguje veľmi nepravidelne, bola sľúbená náprava. Čo do vymenených styčných dôstojníkov bola usnesená ponechať ich zatiaľ do konca augusta, potom však uskutočňovať styk len podľa potreby vyslaním dôstojníka lietadlom do štábu druhého štátu. Usnesené bolo ďalej, aby náčelník štábu a prednosta 1. alebo 2. oddelenia od veliteľstva TEPLICE opäťoval okolo 20. augusta návštevu u DGO Rzeszow pri čom bude tiež dojednaná schôdzka veliteľa TEPLICE a veliteľa DGO Rzeszow generála ROTKIEWICZA² na hraniciach, pravdepodobne na Dukle.

Čo do vyhostenia poľských občanov poľskej národnosti, ktorých podľa môjho hlásenia na hl. štáb a VO-4/5. oddelenie čj. 40.Dôv. vel.1946 sa Poliaci zdráhajú prijať, nedosiahol som zmeny, pretože DGO Rzeszow má vraj výslovný zákaz z Varšavy. Prosím vyriadiť vec diplomatickou cestou lebo sústreďujeme tu 92 takých osôb.³ Žiadal som, aby sťažnosti na krádeže dreva, sena a bytového zariadenia, ktoré vraj páchajú čs. občania na poľskom území, boly z poľskej strany konkrétne vybavované úradnou cestou a sľúbil som zosstriť stráženie, čo sa tiež stalo. Ďalej som odmietol domnienky, ako by bandy boly plánovite zásobované liečivom a snád' i zbraňami od svojich pomáhačov v ČSR a uviedol som, že sa nám zatiaľ v žiadnom prípade neosvedčila zpráva z poľskej strany, žeby zbytok nejakej bandy UPA bol sa uchýlil na čs. území. Na predošlú výzvu z poľskej strany odovzdal som čs. styčnému dôstojníkovi soznam asi 50 príslušníkov jednotiek TEPLICE a to dôstojníkov, rotmajstrov a mužstva, ktorých navrhujem pre poľské vyznamenanie. Na terajšej schôdzke požiadal som preto, aby mi Poliaci odovzdali podobný soznam svojich príslušníkov, ktorý predložím MNO. Na sozname som letmo videl, že pre mňa navrhuje DGO Grunwaldský kríž II. stupňa. Schôdzka bola vedená vo veľmi priateľskom duchu. Pred ňou bol spo-

ločný obed v užšom štábe. Plk. JEVČENKO bol v sovietskom stejnokroji, je rodákom z Moskvy, v ČA slúži od r. 1917. Hovorí špatne poľský. Kpt. POTÁRZYCKI dal mi noviny „Dziennik Polski“ z 8. 8. 1946 s úvodníkom o bratstve vo zbrani a o priateľstve v mieri s ČSR. Hostia chválili klúd a poriadok u nás a sťažovali si na stály neklúd v Poľsku. Odleteli toho istého dňa o 18.30 hod.

Čj. 41 Taj./vel.1946.

Veliteľ TEPLICE
plk. gšt. Ján HEŘMAN

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ Ruské

² Jan Rotkiewicz (1898 – 1962) – poľský generál, poslanec, športový dejateľ. Brig. gen. J. Rotkiewicz bol 29. apríla 1946 menovaný za veliteľa operačnej skupiny „Rzeszów“ (vystriedal vo funkcii brigádneho generála Adama Daszkiewicza). Pod jeho velením skupina pôsobila do 31. októbra 1946, kedy došlo k jej rozviazaniu.

³ Ide o prevažne sústredovaných lemkovských utečencov. Tí boli najprv (zhruba od polovice mája 1946) sústredovaní v záchytných strediskách pri jednotlivých veliteľstvách NB (v priestore východného Slovenska išlo najmä o zariadenie v Humennom). Na základe výnosu bratislavského Povereníctva vnútra zo dňa 24. júla 1946 bol s účinnosťou od 5. augusta 1946 zriadený Internačný tábor pre utečencov v Strážskom (spravoval ho OBR v Humennom za súčinnosti NB). Do 10. septembra 1946 bolo do tábora dodaných 250 osôb (vrátane 25 detí) – 210 osôb pôvodom z Poľska a 40 zo ZSSR. Od samého začiatku existencie internačného tábora v Strážskom slovenské orgány usilovali o odsun zaistených lemkovských utečencov do Poľska, čo však nebolo jednoduchou záležitosťou, keďže poľské úrady v podstate o nich neprejavovali záujem. Po viacerých urgenciách veliteľstva „Teplíce“ na DGO „Rzeszów“ napokon 26. septembra 1946 aj MZV ČSR svojou nótou požiadalo poľské vyslanectvo v Prahe o riešenie akútnosti odsunu poľských štátnych príslušníkov sústredených v Strážskom, následkom čoho sa v celej záležitosti začala angažovať poľská repatriačná misia v ČSR. Následne bolo osadenstvo tábora v Strážskom 21. októbra 1946 presunuté do sovietskeho repatriačného tábora na Patrónke v Bratislave a niekedy na prelome novembra – decembra 1946 poľská repatriačná komisia ich transportovala do Poľska. Podrobnejšie: ŠMIGEL, M.: *Lemkovskí utečenci na Slovensku (1946): hromadné prechody na územie krajiny, internácia v Strážskom a odsun*, s. 97 – 114.

Veliteľstvo "TEPLICE".

Humenné, dňa 31. augusta 1946.

Č.j. 3465/Taj.2.oddl.46.

Vec: Prehľad zpráv o bandách v Poľsku –
ku dňu 1. IX. 1946.

T A J N É !

Podľa rozdeľovníka.

Vydávam ku dňu 1. IX. 1946 prehľad zpráv o teroristických bandách ilegálnych ozbrojených formácii, vyvíjajúcich činnosť v protihlhom ku nám poľskom pohraničí, cieľom informovania veliteľov jednotiek – do veliteľov práporov v to.

I. O bandách ilegálnych ozbrojených formácii:

Od istého času vyvíjaly v lesnatých priestoroch slovensko-poľského pohraničia škodlivú teroristickú činnosť bandy ilegálnych ozbrojených formácii: UPA, NSZ, AK a vnášaly tak neusporiadanosť do vnútorných pomerov Poľska a to najmä jeho východnej časti.

Preto sa poľská vláda rozhodla podniknúť proti týmto bandám čo najdôraznejšie a najúčinnnejšie vojenské akcie širšieho rozsahu.

Podľa tohoto rozhodnutia poľskej vlády zneškodňovali už od jar-ných mesiacov t.r. útvary poľského vojska a bezpečnostných složíek postupne a plánovite spomenuté teroristické bandy a to najprv vo vojvodstve krakovskom a potom rzeszovskom, v ktorom cieľom zlikvidovanie týchto bánd operuje zvláštna operačná skupina, obdobná nášmu veliteľstvu TEPLICE. S touto operačnou skupinou z poverenia predstavi-teľov poľskej vlády a brannej moci sme úzko spolupracovali a budeme i naďalej.

a/ Situácia vo vojvodstve Krakov:

V čase započatia akcií poľskými vojenskými jednotkami vo vojvodstve krakovskom vyvíjal v tomto vojvodstve okrem početne menších bánd NSZ a podobného charakteru /AK, WIN – ktorých príslušníkmi sú z pravidla obyvatelia Poľska, poľskej národnosti/ činnosť iba nepatrný počet väčších bánd UPA, príslušníkmi ktorých sú obyvatelia Poľska, národnosti ukrajinskej a prípadne aj cudzinci rôznych národností.

Akciami poľských vojenských jednotiek a bezpečnostných složíek, podniknutých v mesiaci v máji a júni 1946, boly tieto väčšie bandy UPA úspešne likvidované a najsilnejšia z nich „TRZASZKA“ o počte do 1.000 Benderovcov, vyvíjavšia činnosť v priestore: Wielky Werchomún – kóta 1082 Runek – trig. 882 Krzyszcziow – Labowice – Skladziszte – Koruszka, bola rozbitá a rozprášená.

Takže nateraz treba považovať bandy UPA vo vojvodstve krakovskom za likvidované.

Bandy NSZ a AK a WIN vyvíjajú svoju teroristickú činnosť ďalej, sú však o nepatrných počtoch 10 – 50 teroristov a zdá sa, že okrem koristných výprav nemajú dôvodu a záujmu prejsť na územie ČSR. Ich postoj proti ČSR je však v zásade nepriateľský, najmä pokiaľ ide o eventuality prepady menších pohraničných obcí, alebo obydľí v blízkosti št. hranice, ktoré pri prepade vydrancujú a prípadne aj zapália. Stal sa konkrétny prípad, že pri prepade našej pohraničnej obce dohľadali do Poľska 180 oviec za účelom vlastného zásobovania. /Prípad u osady Mutné na Orave/.

b./ Situácia vo vojvodstve Rzeszow:

Vo vojvodstve Rzeszow, t.j. asi od poľskej osady Blechnarka na východ po SSSR, v čase započatia akcií poľskými vojenskými jednotkami vyvíjalo činnosť celkovo asi 19 veľkých bánd ilegálnych ozbrojených formácií a boli to väčšinou bandy UPA.

Z toho počtu 19 sa nachádzalo asi 11 bánd v priestore od Dukelského priesmyku na východ, teda v bezprostrednom záujmovom priestore väčšej časti jednotiek vel. TEPLICE. Ostatné bandy sa pohybovaly v hlbšom vnútrozemí v priestore: Sanok – Rzeszów – Przemyśl. V tomto priestore Sanok – Przemyśl boli podnikané akcie vojenskou operačnou skupinou Rzeszow v druhej polovici mesiaca júla, keď už predtým od jarných mesiacov poľské vojenské jednotky a bezpečnostné složky podnikly radu miestnych ako aj väčšieho rozsahu plánovitých akcií, cieľom likvidovania uvedených bánd značného počtu.

K podlomeniu činnosti bánd UPA vykonala poľská vláda za asistencie vojenských jednotiek vysídlenie obyvateľov ukrajinskej národnosti tejto východnej časti Poľska, ktorí boli v dohode s SSSR presídlení do SSSR za presťahovaných Poliakov z SSSR do Poľska.

Vysídlenie Ukrajincov bolo úspešne ukončené ku dňu 1. júla 1946. Význam na podlomení činnosti bánd UPA vysvitá z toho, že z 200 tisíc Ukrajincov z vých. časti Poľska sa vyhlo vysťahovaniu do SSSR len asi 8.000 a aj z tých boli všetci schytní pri akciách vedených proti bandám UPA v mesiaci júli 1946.

Touto úspešnou činnosťou operačnej skupiny Rzeszow boli bandy UPA vo vojvodstve Rzeszowskom po väčšine likvidované, počty rozprášených bánd zmenšené a tak činnosť týchto ako organických celkov obmedzená.

Na teraz je treba považovať za činné tieto bandy UPA vo vojvodstve Rzeszow:

1/V juho-západnej časti vojvodstva pôsobí so zbytkom na rozhraní krakovského a rzeszovského vojvodstva rozprášených bánd, novoutvo-

rená banda UPA „DYCZKO“ a to v priestore okresov Gorlice a Jaslo o počte asi 100 Benderovcov. Svoj pobyt často mení, je veľmi pohyblivá a je vyzbrojená okrem ručných zbraní aj pancierovými päsťami.

2/V priestore: Pulawy – Tokarnia – Polany Szurowiczne – lesy v okolí Jasiel, vyvíja činnosť naďalej banda UPA „Hryn“, o počte okolo 150 Benderovcov vyzbrojené okrem ručných zbraní a gulometov tiež 52-mm mínometmi. Robí zákerné prepady paľbou skupinami o nepatrnom počte, podpaľuje mosty a obydlia, javí tendenciu prechádzať po jednotlivcoch na územie ČSR.

3/V priestore: Mokré – Bukowsko – lesy Oslavice pôsobí banda UPA „MIRON“ o počte okolo 150 Benderovcov, vyzbrojená podobne ako „HRYN“ a okrem toho ešte pancierovými päsťami. V mesiaci apríl 1946 bola na Slovensku.

4/ Veľmi obsiahly priestor svojej činnosti má banda UPA „Rezun“ a to od obci: Smolník – Lupkow až ku obciam: Ustrzyki Górne – Stuposiany a je početne najsilnejšou bandou UPA v blízkom pohraničí v záujmovom priestore vel. TEPLICE. Má okolo 300 Benderovcov. Táto banda predstavuje v pomere k ostatným bandám čo do organizačného začlenenia akúsi samostatnú jednotku so špeciálnym úkolom sledovať v priestore jej činnosti činnosť na štát. hraniciach zo strany ČSR. „Rezun“ je banda veľmi dobre vyzbrojená, majúca mimo zbraní dostatok protitankových mín, ktorými mínuje komunikácie a mosty. Jej špeciálnou činnosťou sú veľmi časté prepady jednotiek poľských hraničnej stráží / WOP jednotiek/.

5/ Napokon v priestore: Vel. Bereska – Lopianka – Tworilnie¹ sa zdržuje banda UPA „BIR“, o počte asi 160 Benderovcov vyzbrojená ručnými zbraňami. Táto najčastejšie prepadáva z (...) obce obývané lojálnym obyvateľstvom ukrajinskej národnosti. (...) Ukrajincami, ktorí sa vlastne vyhli vystaňovaniu do SSSR a vrátili sa do svojich bydlísk. Táto banda bola v mesiaci apríl 1946 tiež na území východ. Slovenska.

Všetkých týchto uvedených 5 bánd UPA, o súhrnom počte do nie celých 1000 Benderovcov, patrí organizačne do kurena “REN”, veliteľom ktorého je asi 45 ročný bývalý veliteľ ukrajinskej polície nosiaci uniformu bým. nem. jednotiek zbraní SS.

II. O činnosti jednotiek poľského vojska“

Akcie poľských vojenských jednotiek proti bandám ilegál. ozbrojených formácií boli rozvrhnuté na dve postupné etapy, z ktorých každá si vyžiada svoj čas podľa úspechu akcií.

V prvej etape mali poľské vojenské jednotky energickými údermi zničiť, likvidovať a rozprášiť sústredené sily bánd a to v prvom rade bánd UPA.

Táto prvá etapa akcií proti bandám bola zakončená ku dňu 1. augusta 1946 a zdá sa, že pomerne úspešne.

Posledný sústredený nápor bánd UPA sa vyskytol dňa 16. júla 1946 na obec Wolkowyja /8 km východne Baligrod/, keď predtým dňa 8. júla 1946 sviedly poľské jednotky boj s UPA v obci Terka a obyvateľstvo Terky evakuovaly do obcí Wolkowyja, Zawóz a Rybné.

Uvedeného dňa 16. VII. 1946 prepadly 3 bandy UPA o počte cez 200 Benderovcov, z ktorých každá banda mala osobitný úkol, z troch strán obec Wolkowyja a v nej sa nachádzajúcu poľskú vojenskú posádku. V 4 hodiny trvajúcim boji bol rozbitý kuren „REN“ víťazstvom poľských jednotiek.

Od toho času sa podobný sústredený nápor bánd UPA nevyskytol, hoci predtým sa také prípady vyskytovaly častejšie.

Po skončení akcii prvej etapy vstúpila činnosť jednotiek poľského vojska proti bandám ilegál. ozbrojených formácií počiatkom mesiaca august 1946 do II. etapy.

V akciách II. etapy majú poľské jednotky za úkol špeciálne prispôbenými skupinami o malých počtoch, vždy primeranými k počtu Benderovcov, ktorých stíhajú po spôsobe partizánskom, likvidovať rozprášené zbytky a časti bánd a rozptýlených jednotlivcov.

Táto II. etapa akcii je predbežne rozvrhnutá do konca mesiaca október 1946 a jej ukončenie je odvislé od úspechu akcii tejto etapy.

Doterajšie akcie II etapy už ukázali priaznivé výsledky. Mimo získania rôzneho závažného materiálu a schytnia mnohých rôznych funkcionárov a príslušníkov bánd, bola hneď na počiatku akcii II. etapy dňa 3. augusta 1946 odhalená nemocnica bánd UPA v priestore Krywá² v lesoch Magura, pri čom bol súčasne zabitý vodca jednej sotne UPA „Stepowy“. /20 km záp. priesmyku DUKLA/

V druhej polovici augusta 1946 podnikly poľské vojenské jednotky operačnej skupiny Rzeszow akcie v priestore bandy „Rezun“ s cieľom vyčistiť priestor v blízkosti štát. hraníc, v smysle dohovoru s veliteľom TEPLICE. Pri tejto akcii bola už úspešne čiastočne likvidovaná a rozprášená banda UPA neznámeho pomenovania za nasadenia pancierových zbraní z obce Zerdenka³ /6 km sev. Baligrod/.

Pokiaľ ide o sily poľských vojenských jednotiek v protiláhlom priestore priestoru veliteľstva TEPLICE, nachádza sa tu okrem jednotiek pohraničných stráží v sile asi 600 mužov ešte celkove 5 práporov poľského vojska v sile asi 2.500 mužov. Nateraz východne od priesmyku dukelského sú dve pohraničné jednotky a to v obci Jaslička a Ciszna⁴ /v sile asi 150 mužov/ a najbližšia jednotka v Baligrode, v sile práporu. Iných poľských jednotiek v celom tomto priestore až po hranice SSSR t.č. niet.

III. Záver:

Nateraz sa snažia bandy ilegálnych ozbrojených formácií vzbudiť dojem, že namiesto likvidovaných bánd sa vytvárajú bandy no a robia to tým, že často menia pomenovanie bánd podľa pseudonymov meniacich sa veliteľov.

Podľa posledných preverených zpráv malo dôjsť ku konferencii medzi AK, NSZ, UPA o dohodnutie sa ku priamej organizovanej vzájomnej spolupráci,⁵ kým doteraz medzi nimi jestvovala len nedohodnutá vzájomná trpná neutralita. Veliteľov všetkých ilegálnych ozbrojených formácií v Poľsku má byť gen. Bóhm, SV štábu ktorého nie je známe.

Z uvedeného sa dá usúdiť, že problém bánd sa pretiahne v Poľsku ešte aj naďalej v nepriamom pohraničí a eventuálnom vnútrozemí aj keď nie v takých rozmeroch a v takom rozsahu a intenzite ich činnosti ako doteraz a najmä nie u bánd UPA. Dôkazom toho je fakt, že predpoklad o ochabnutí činnosti bánd, zvlášť poľských opozičníkov po referende t.j. po dni 30. VI. 1946, sa ukázal byť mylným, lebo ich činnosť ešte zintenzívnela, pravdepodobne vzhľadom na blížiace sa voľby.

Po prípadnom zakončení akcii II. etapy poľskými voj. jednotkami budú pokračovať eventuálne ďalšie akcie a ich spôsob bude odlišným od potom nastalej situácie, čo do vyskytovania sa bánd a intenzity a charakteru ich činnosti.

Úsilím našich jednotiek musí byť preto aj naďalej ostrážit zpravodajstvo, najmä v tom smere, či bandy a ako prejavujú záujem pokiaľ ide o zmenu zostavy našich jednotiek, ďalej nepretržité pozorovanie a iniciatívny prieskum, aby sa zamedzilo prenikaniu rozptýlených banditov – jednotlivcov a zrovna tak prebitiu sa zvyškov častí, alebo prípadne aj niektorej celej bandy cez štátne hranice na územie ČSR.

Veliteľ TEPLICE

plk.gšt. Heřman Ján v.r.

Za správnosť:

Prednosta 2 oddelenia

škpt. pech. Morávek Július

Dostanú: Všetci veliteľia do vel. práporov včítane, VO-4 2. odd, vel. TEPLICE, Teplice 2, Teplice 6.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 50, inv. č. 171.

¹ Tworylne

² Krywe

³ Žerdenka

⁴ Cisna

⁵ Pozri dokument č. 229.

Veliteľstvo „Teplice“.

Humenné, 10. septembra 1946.

Čj. 52/Taj.vel.1946.

Vec: Odchod styčných dôstojníkov
od vel. Teplice a DGO Rzeszow –
hlásenie.

MNO – hl. št., 2. oddelenie.

VO – 4, 2. oddelenie.

Ad 1./ a 2./

Hlásim, že dňa 10. septembra 1946 odletí poľský styč. dôstojník major gšt. Ján Konieczny čs. letúnom do Rzeszowa. Tým istým letúnom vráti sa čs. styčný dôstojník škpt. gšt. Jozef Musil. Stane sa tak na základe rozhodnutia hlav. štábu /čj. 5153/Taj.1.odd.46/, keďže už bolo na schôdzke s náčelníkom štábu DGO Rzeszow, plk. gšt. Jevčenkom, dňa 8. augusta t.r. ujednané, že dôjde k návratu styčných dôstojníkov koncom augusta t.r.¹ Že k návratu škpt. gšt. Musila dochádza až 10. septembra, bolo vyvolané tým, že je v prúde poľská akcia proti bandám v pohraničnom priestore /vých. Medzilaborce/, ktorá sa má skončiť 15. septembra a že sa zdalo žiaducim, aby škpt. gšt. Musil vyčkal jej výsledok.

Podľa dohovoru z 8. augusta zostáva telefonické spojenie Krajná Poľana – Barwinek zatiaľ zachované. Ďalej je ujednané, že po návrate stálych styčných dôstojníkov a až do odvolania, bude styk obidvoch štábov vykonávaný občas, obzvlášť v naliehavých prípadoch dôstojníkmi týchto štábov, ktorí po telefonickom ohlásení priletia na potrebnú dobu do štábu druhej strany. Toto ujednanie bolo potvrdené fonogramom plk. Jevčenka, ktorý prišiel ráno 9. sept. Ako sa uskutoční styk s poľskou MO,² s ktorým hlav. štáb prejavil súhlas svojim čj. 9325/Taj.1.odd.46, môžem hlásiť až po návratu škpt. gšt. Musila.

Treba mať na zreteli, že zachovanie styku s DGO Rzeszow je hlavne v našom záujme, lebo udalosti v Poľsku tykajú sa priamo úkolov skupiny Teplice, kdežto s vlastnej strany nie je mnoho zprávy, ktoré by mohli zaujímať poľské veliteľstvo.

V prílohe predkladám opis listu, ktorý bol odovzdaný majorovi gšt. Koniecznému pre veliteľa oper. skupiny Rzeszow, generála Rotkiewicza.

Major gšt. Konieczny bude na rozlúčenie patrične pohostený a bude mu odovzdaná strieborná taška na cigarety.

Dostane: MNO – hl. št., 2. oddelenie s 1 prílohou.

VO – 4, 2. oddelenie s 1 prílohou.

Veliteľ TEPLICE

plukovník gšt. Ján H e ř m a n

Poznámka: Opis listu pre generála Rotkiewicza je vložený v tomto koncepte.

Veliteľstvo „Teplice“. Humenné, 9. septembra 1946.
Čj. 52/vel.1946.

Pán
brig. generál R o t k i e w i c z,
veliteľ operačnej skupiny
R z e s z ó w .

Pán generál,
pri príležitosti odchodu Vášho styčného dôstojníka, pána majora gšt. Konieczného, dovoľte mi, aby som Vám i celému Vášmu štábu vyjadril svoju hlbokú vďačnosť za priateľskú spoluprácu v spoločnom úsilí zničiť bandy a posledné sbytky fašistických hôrd. Súčasne vzdávam Vám vďaku za všestrannú pomoc i za veľmi láskavé pohostinstvo, ktoré ste venovali československému styčnému dôstojníkovi, pánovi štábne-mu kapitánovi gšt. Josefovi Musilovi.

Uistujem Vás, pán generál, že prítomnosť pána majora gšt. Konieczného bola nám vždy výrazom bratského pomeru medzi našimi armádami a medzi našimi slovanskými národmi. Budeme na neho srdečne spomínať.

Teším sa, že podľa dohovoru s pánom plukovníkom gšt. Jewczenkom z 8. augusta t.r. zostane zachované naše doterajšie telefonické spojenie a že po odchode stálych styčných dôstojníkov a do odvolania je otvorená možnosť, aby občas, obzvlášť v naliehavých prípadoch a po ohlásení telefónom mohol dôstojník štábu jednej strany, navštíviť na potrebnú dobu štáb druhej strany.

Pán generál, prajem Vám a Vaším udatným vojakom plných úspechov a prosím, aby ste prijali úprimný prejav mojej priateľskej oddanosti.

Veliteľ TEPLICE
plukovník gšt. Ján Heřman

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ Pozri dokument č. 230.

² Rozumej poľským ministerstvom obrany.

Veliteľstvo „Teplice“.
Čj. 61/vel.1946.

Humenné, 26. septembra 1946.

Pán
brig. generál R o t k i e w i c z,
veliteľ operačnej skupiny
R z e s z ó w .

Pán generál,
odovzdávajúc veliteľstvo svojmu nástupcovi plukovníkovi Jozefovi TLACHOVI¹ a odchádzajúc na iné služobné pôsobisko, uistujem Vás znova, že mňa vždy budú viazať srdečne spomienky na spoluprácu s Vami, pán generál, s dôstojníkmi Vášho štábu a s chrabrémi poľskými vojskami. Rovnako srdečne prajem všetkého úspechu Vašej veľkej budovateľskej práci v bratskej Polse.

Môj nástupca, ktorý zostane v Humennom, bude podľa doterajších smerníc a v doterajšom duchu s Vami spolupracovať. Prosím, aby ste ho podporovali s rovnakou láskavosťou ako mňa.

Pán generál, s pocitom úprimnej oddanosti zasielam Vám svoje priateľské pozdravy.

Veliteľ TEPLICE
plukovník gšt. Ján Heřman

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

¹ Jozef Tlach (1896 – 1964) – československý dôstojník, účastník 1. a 2. odboja (počas SNP veliteľ I. taktickej skupiny 1. ČSA na Slovensku), plukovník pechoty. Od marca 1945 bol menovaný veliteľom posádky v Prešove a neskôr v Banskej Bystrici. Ako veliteľ 3. a 4. mínometnej brigády a zástupca veliteľa 2. pešej divízie v Banskej Bystrici sa periodicky (od leta 1945) zúčastňoval akcií československej armády proti UPA. Od septembra 1946 do februára 1947 bol menovaný veliteľom vojenskej skupiny „Teplice“. Po komunistickom prevrate vo februári 1948 bol považovaný za nedôveryhodného dôstojníka a 1. júna 1948 bol predčasne preložený do zálohy. V 50-tych rokoch 20. storočia sa stal obeťou komunistických perzekúcií.

Plukovník gšt. Jan Heřman:

Boj proti bandám

Ve všech zemích, které německá vojska za 2. světové války obsadila, vzchopili se zmužilí vlastenci k brannému odboji a rozpoutali drobnou válku. Zvláště vydatně a obětovně bojovali partyzáni sovětských národů v týlu německých vojsk a mají nemalý podíl na úspěších a vítězstvích RA.

Němci teprve při zrající své porážce snažili se podle svého zákeřného způsobu organizovat záškodnické skupiny „wehrwolfu.“ V zaryté snáze po pomstě a po odčinění porážky v r. 1945 nebudou sice Němci s to, aby v dohledné době se vzdali na útok početné silnou a technicky úplně vybavenou armádou, ale není vyloučeno, že sáhnou k akcím band, jakmile by jim to vývoj politické situace dovolil. Podobně může se zachovat fašistická reakce kdekoliv: na jaře a v létě 1946 pokoušely se např. též bandy tzv. Benderovců /UPA/ zneklidňovat východní Slovensko. Boj band a boj proti bandám bude pravděpodobně doprovodným zjevem každého branného konfliktu.

Při akcích na východním Slovensku byly získány určité zkušenosti, které třeba uvést v širší známost, aby jich mohlo být využito. Boj proti bandám má svůj zvláštní ráz, který vyplývá z povahy boje a chování band samotných. Jde o sverážnou taktiku tzv. drobné války, o níž nutno se dříve zmínit, než přikročíme k pojednání o boji proti bandám, tj. o otázce zajištění proti akcím band a o otázce jejich ničení.

* * * * *

Bandy mohou působit všude, kde na nepřátelském území anebo v týlu nepřátelských vojsk nalézají slabě střežené prostory a aspoň nepřímou podporu obyvatelstva. Podle výhod anebo nevýhod, které jim tyto poměry skýtají, mohou vystupovat ve větších svazcích anebo jen v malých skupinách, s těžší anebo s lehčí výzbrojí, ve zjevném odboji a výboji anebo ve skryté ilegalitě. V dobře střežených prostorech a v osadách pracují ilegálně jejich pomahači, kteří ovšem mohou páchat i záškodnické podniky.

Úkoly band možno shrnout do těchto skupin:

- 1./ ničivé, záškodné nebo rušivé zásahy proti velitelským, komunikačním, zásobovacím a různým týlovým zařízením,
- 2./ poutání co největšího počtu protivníkových sil,

3./ podávání zpráv,

4./ manifestace určitého politického cíle, rozvratná propaganda nebo terorizování obyvatelstva.

Působení band bývá buď ve spojitosti s operacemi vladných vojsk, anebo je samostatnou akcí soupeře, který není s to, aby postavil do pole řadovou armádu /např. u band UPA/. Jde tedy o pomocné anebo jen výpomocné akce, které proti odolnému protivníkovi samy nemohou docílit konečného úspěchu, i když jsou tímto pociťovány velmi rušivě.

Způsob akce band, neboli jejich „akční doktrína“ je tato:

1./ podniknout boj jenom tehdy a tam, kde situace dovoluje s úspěchem provést přepad anebo léčku.

2./ jinak unikat pozornosti a stíhání, klamat protivníka klíčkovými pohyby v těžko dostupném, nepřehledném terénu a v noci.

3./ v případě vážného ohrožení se rozptýlit anebo pod pláštěm nezávadných občanů přejít do ilegality.

Bojové podniky band mají tedy vysloveně agresivní ráz s nejširším použitím překvapení /přepady a léčky/. Při tom bandy hledají ochranu a záštitu v povaze vhodného terénu, v podpoře obyvatelstva a v ilegálních metodách.

Velmi vydatnou ochranu poskytuje bandám při jejich samostatnosti a neomezené pohyblivosti – rozsáhlý prostor s řídkou sítí komunikační a spojovací, členitý a porostlý, přece však osídlený odlehlými osadami a samotami. Takovéto prostory, považované podle starých taktických názorů za „pasivní“, stávají se působením band už se zřetelem k nutnému zajištění citelně „aktivními.“ Naopak může též ruch velkoměst skýtat úkryt záškodníkům, ovšem v ilegálním zastření.

Pro bandy nezbytným jest přátelský anebo aspoň netečný postoj místního obyvatelstva. Obyvatelstvo i nejopuštěnějších krajů dostává se nezbytně do styku s bandami (pastevcí, dřevorubci, hajníci, pytláci, podloudníci atd.)

Obyvatelstvo může být pro bandy bohatým zdrojem zpráv, může jim dodávat průvodce, může je varovat, jakož i klamat pátrací a stíhací výpravy, nebo též ukrývat příslušníky band. Konečně může bandy opatrovat stravou a jinými životními potřebami, což je nutno i tehdy, kdyby bandy byly zásobovány s letounů. Nepřímou podporu nalézají bandy tam, kde obyvatelstvo se chová netečně, nepodporuje pátrání a stíhání, nebo i prodává příslušníkům band životní potřeby se stejnou lhostejností, jak to činí na trhu. Jestliže však obyvatelstvo se chová k bandám nepřátelsky, zvláště jestliže se samo zúčastňuje pátrání a stíhání, stává se situace pro bandy s každého hlediska neudržitelnou, leda že by se bandám snad podařilo obyvatelstvo úplně zterorizovat.

Působení band bývá velmi široce zapojeno na ilegální pomocnou základnu. Už většinu svých zpráv čerpají bandy z agenturní sítě, tato jim poskytuje též zajištění, jakož i hmotnou a morální podporu všeho druhu. Ostatně mohou příslušníci band samotní – jak už řečeno – uchýlit se do skrytu ilegality a snad i dále záškodně pracovat.

Bandy by nemohly vystačit jenom s takovými metodami, které podle mezinárodního práva a podle zákonodárství každého státu jsou shledávány nezávadnými. Za takového omezování měly by jejich bojové podniky i jejich zajištění příliš krátký dosah a bandy by trpěly nedostatkem všech potřeb i pocitem osamělosti. Ilegalita je velmi silnou zbraní útočnou i ochrannou, při tom je potírání důmyslně založené a obratně působící ilegální sítě velmi obtížné.

Teprve za uvedených tří předpokladů – za vhodného prostoru a terénu, za patřičného poměru k obyvatelstvu a za využívání ilegálních metod může se rozvinout bojová činnost vojensky organizovaných a vyzbrojených band, kterou lze také jenom z těchto předpokladů pochopit.

Taktický manévř a bojové podniky band liší se podstatně od běžných zvyklostí „školské taktiky, což může rovněž vyvolat překvapení anebo i pocit bezmocnosti u vojsk, které byly vyslány k potírání band.

Akce band je vysloveně pohybová, ať jde o podnik útočný anebo též o opatření obranné. Bandy se snaží za všech okolností, aby si zachovaly volnost pohybu, ať už k útoku anebo k úniku. Za tím účelem musí bandy vyhledávat anebo musí si zachovat volný prostor, což však řeší spíše útočně a vyčišťováním tohoto prostoru než obranným bojem. Není-li banda nucena k přímě sebeobraně, nepouští se zpravidla do obranného boje na místě. Na útok a na stíhání ze strany silného nepřítele odpovídají bandy úhybovým manévřem, aby na jiném místě přešli k útočným přepadům. Při tom se bandy zhusta stahují právě tam, odkud nepřátelská vojska odešla.

Pohybový manévř band je za účelem klamání obyčejně kličkovitý. Někdy se banda rozdělí na více skupin, které na smluveném místě se zase spojí. Zahlazují za sebou stopy a šíří klamné zprávy o svých úmyslech.

Hlavním cestám – na které běžná taktika klade důraz – se bandy vyhýbají, v ohrožených oblastech též osadám i samotám. Volí skryté cesty nebo jdou terénem, hlavně lesem a překročují velmi opatrně hlavní cesty a vodní toky. Obyčejně se pohybují v noci, za dne odpočívají. V osadách se zdržují jen krátce, obyčejně pouze za účelem opatření stravy; k delšímu odpočinku volí těžko dostupná místa, která lze snadně přímo střežit.

Pohybový manévř band je tedy velmi pružný a založený na utajení nebo na klamání nepřítele. Vždy je tento pohybový manévř nejen snahou zachovat si volnost pohybu, jakož i iniciativu bojového zásahu a

nedát se přinutit k boji tehdy a tam, kde by úspěch byl pochybný. Bandě není vhod, musí-li bojovat pro svou vlastní bezpečnost, ale chce sama útočně zasahovat podle vlastní volby.

Typickým bojovým projevem band je útoční přepad a léčka. Při tom bandám vůbec nejde o to, aby ve smyslu staré taktické školy „dobývali terén,“ nýbrž chtějí zničit nepřítele anebo mu alespoň způsobit co největší ztráty a škody. Co do důležitosti dalším bojovým způsobem band je ústupový boj za účelem zdržování stíhajícího nepřítele a přerušení dotyku. Obranný boj na místě přijímá banda jen z přinucení, např. je-li obklíčena, anebo musí-li se obětovat pro zdar ústupu jiných band.

Každý útočný podnik band je veden s překvapením, ať jde o přepad anebo o léčku. Ohrožena útokem band jsou ubytovaná, nebo odpočívající vojska, slabě zajištěné jednotky vůbec, malé hlídky a stráže, osamělé štáby, jakož i různé tylové útvary, hlavně trény a tylová zařízení. Zvláště ohroženy jsou ovšem nechráněné komunikační nebo spojovací objekty a bezbranní odpůrci mezi obyvatelstvem. Kořist je bandám vždy vítaná.

Útok band bývá náhlý a krátký; hlavní podíl mají zbraně zblízka. Jako nejvhodnější doba bývá volená noc nebo večer. Po přepadu bandy se rychle stáhnou na smluvené shromaždiště, při čemž vedle zajatců, vítaných pro získání zpráv a jako rukojmí, odvěčou obvykle i vlastní raněné a padlé.

Ústupový boj provádí zpravidla jen část bandy, která stíhajícího nepřítele se snaží odlákat od směru, kam banda skutečně ustoupí.

Život a boj band jest spojen se značným strádáním a s útrapami. Při svém zásobování jsou bandy odkázány na nejisté zdroje se strany místního obyvatelstva anebo na přísun letouny. Příslušníci band musí se trvale zříci klidného odpočinku v upravených ubikacích a jsou vydáni na pospas osudů, onemocní-li anebo jsou-li raněni. Zkušený příslušník band bývá otužilým tvrdým a obratným bojovníkem. Tam, kde pocituje vlastní převahu bojovou nebo mravní, jest velmi směhlým, jinak zná všechny způsoby zákeřného vedení boje, ale neuvykl na dlouhý úmorný boj ani v útoku ani v obraně.

Hlavní období pro akce band trvá přes ty měsíce roku, pokud je pobyt v přírodě možný. Napadne-li sních, je pohyblivost ztížená a nutné styky s osadami uvádí bandu do choulostivé situace. Značná část band přezimuje proto v ilegalitě, zbytek se chová klidně. Na Balkáně býval kdysi svátek sv. Jiří (24. dec.) dnem „oficiálního“ zahájení junáckého boje.

Při svém líčení brali jsme hlavně zřetel k drobnému operačnímu rámci v akci band, který je pro ráz těchto akcí více charakteristickým. Jsou pak možni i akce velkého operačního rozsahu, v němž si bandy

normálně upraveným zajištěním střeží určitý prostor jako akční a týlovou základnu a vystupují i ve velkých organizačních svazích pod centralizovaným velením. Takové velké akce sbližují se však už pravidelnému rázu operací.

Také v následující stati, kde mluvíme o boji proti bandám, bereme zřetel k onomu charakteristickému drobnému rámci.

* * * * *

Uvedli jsme v předcházející stati, že činnost band je vázána na určité předpoklady, a to na vhodný volný prostor pohybu, na podporu místního obyvatelstva a na ilegální síť pomahačů. Obráceně musí zase akce namířená na potírání band, ujímat jim tyto předpoklady. To je základní podmínkou pro úspěch takové akce.

Dále nutno zneškodňovat činnost band samotných, což lze provést jednak pasivně, tj. zajišťovacími opatřeními, jednak aktivně, tj. přímým ničením band. Ničení band je samo nejlepším zajištěním a má tedy přednost už také proto, že je co do potřebných vlastních sil hospodárnějším postupem. Tím však není řečeno, že by zajištění bylo vůbec zbytečným; dokud nejsou bandy zničeny, nutno se zajistiti proti jejich zásahům.

Tím jsme uvedli a rozřídili všechny hlavní úkoly v boji proti bandám. Znovu shrnuto jsou to tyto úkoly:

- 1./ omezovat bandy ve volné pohyblivosti, v poskytování podpory se strany obyvatelstva a ve využívání ilegální pomocné základny,
- 2./ zajištění proti bandám,
- 3./ ničení band.

Přírodní prostorové podmínky nedají se ovšem náhle změnit. Nicméně lze míti za to, že každá nově vybudovaná sjízdná cesta, která vede členitým a zalesněným prostorem, vhodným jinak pro akce band, usnadňuje stíhání band a omezuje proto jejich akce. Obdobně také zhuštění spojovací sítě zlepšuje velmi značně podmínky pro pátrání a pro stíhání band.

Ještě účinnější omezování pohyblivosti band ale také už přímé zajištění i přípravu pro ničení band, tvoří rozdělení prostoru kordonem voj. jednotek a SNB na menší část. Má-li však kordon tvořit odolnou překradu proti pronikání band, musí býti souvislý a silně vybavený. Je pak nutno rozložit strážce vedle sebe tak, aby se mohly palbou anebo aspoň pozorováním vzájemně podporovat a nutno rozmístit pohyblivé zálohy, které by rychle mohly dorazit na ohrožené místo kordonu. Jelikož musí kordon účinně působit zvláště v noci, je zřejmé, že má značnou nevýhodu velké spotřeby jednotek pro svůj pasivní účel, kteréžto jednotky by mohly pak chybět pro důležitější a účinnější aktivní úkol ničení

band. Menší spotřebu jednotek vyžaduje kordon, který se omezuje na zpravodajské zjištění pronikajících band a tvoří jen clonu stráží, hlídek a důvěrníků.

Prostor a terén jsou pouze „mrtvým“ prostředím pro pohyb a podniky band, daleko důležitějším činitelem pro záměry a potřeby band je „živé“ prostředí jejich akcí: místní obyvatelstvo. Je téměř přímým důkazem, že bandy požívají podpory obyvatelstva anebo, že mají mezi obyvatelstvem své vlivné pomahače, jestliže se mohou v určitém prostoru déle zdržovat a pohybovat.

Vychovat obyvatelstvo k řádnému chápání občanských povinností, aby odpuzovalo bandy a podporovalo státní orgány v jejich stíhání, je věcí politického vedení státu. Zejména by měly určité zásady společné státnosti a všenárodního zájmu podržeti vždy vyššího významu, než spory stranického rázu. Ovšem i vojsko a SNB musí získat důvěru obyvatelstva ve svém poslání zbavit kraj od samozvaných odbojníků nebo cizích vetřelců. Státní orgány, které při stíhání band se nutně dostanou do těsného styku s obyvatelstvem musí v prostředí jeho lojální služby postupovat s taktně usměrněnou rázností. Vůči nepřátelsky smýšlejícímu obyvatelstvu bylo jako radikálního, ale také velmi účinného prostředku používáno vysídlení obyvatelstva, a to buď dočasně, jako např. v burské válce, anebo trvale, jako např. v létě 1945 v jihovýchodních oblastech Polska na podkladě úmluvy o výměně obyvatelstva s SSSR. Němci používali zločinných vražedných metod, které se však vymstili na nich samých.

S omezováním band ve využívání podpory místního obyvatelstva úzce souvisí potírání jejich ilegální sítě, ačkoliv se tato rozprostírá na mnohem širší základně a sahá obvykle i do cizích států, a to do soupeřských, neutrálních nebo i spojeneckých. U ilegální sítě jde tedy o rozsáhlý aparát, který bývá důvtipně zastřen a řetězovitě organizován tak, aby vypadnutím některého článku nebyl ve svých funkcích ochromen.

Vojenské jednotky samy o sobě jsou proti ilegální síti bezmocní. Mohou se jen chránit přísným dodržováním všech pravidel utajování před ilegální, anebo jen nahodile narazí na nějaký článek ilegální sítě. Potírat tuto síť je speciálním úkolem služebních orgánů, civilních i vojenských, které proti zastíracím a klamným metodám agentů pracují obdobnými metodami pátrání a stíhání. Je neúčinnějším postupem zapojit se klamně do nepřátelské ilegální sítě a odhalit ji tak v celku anebo aspoň ve velkých částech; pátrání třeba při tom usměrnit spíše vzhůru proti vedoucím osobnostem, než dolů k vykonavatelům. Zničit třeba ilegální síť – pokud možno najednou, nikoliv jen po částech.

Aniž v rámci své studie se chceme dále a hlouběji pouštět do otázek potírání ilegální sítě nebo zvláště do otázek politické výchovy oby-

vatelstva, považujeme přece za nutné a důležité zdůraznit, že v boji proti bandám souvisejí bojové úkoly jednotek co nejúžeji s působností speciálních orgánů, kterým přísluší ochrana i výboj proti zjevným nebo zastřeným politickým odpůrcům. Tato těsná souvislost musí být vyjádřena už v pracovní působnosti i v organizaci vojenských štábů.

Štábní složky tzv. obranného zpravodajství musí co nejúžeji spolupracovat se složkami tzv. útočního zpravodajství, při čemž musí obě složky mít i tutéž oblastní působnost. Každou bojovou akci proti bandám nutno co nejtěsněji spojit s potíráním jejich ilegální základny. Teprve po tomto důrazném zjištění chceme přejít k rozboru taktických metod v boji vojenských jednotek proti bandám.

Boj proti bandám je ve své celkové povaze ještě typičtější než tzv. boj na široké frontě, neboť jde o boj jak v šířce, tak i v hloubce velmi rozsáhlého prostoru, a to prostoru, který se sám ještě protahuje svou členitostí, porostem a nedostatkem cest. Žádná velmoc nemá dosti bojových prostředků, aby takový prostor souvisle obsadila v jeho šířce i hloubce. Bylo by to též nerozumným mrháním síly a nutno hledat jiných metod. Ostatně potírání band nemůže být zpravidla hlavním operačním úkolem, který by vyžadoval hlavních sil, a bude prováděno jenom nutným počtem jinak snad postrádatelných, event. speciálních jednotek.

Pro usměrnění správných zásad, platných v boji proti bandám, nutno se vším důrazem vycházet ze základní zásady: hlavním bojovým úkolem je ničení a zničení band.

Prvním předpokladem pro splnění tohoto základního požadavku a konečného úkolu je získání co nejpresnějších a co nejvčasnějších zpráv o pobytu a pohybu, o počtech a výzbroji, možno-li i o úmyslech band. Jinak je stíhání band prostě „hrou na slepou bábu“ v prázdném prostoru.

Druhý předpoklad záleží ve vlastní možnosti soustředit proti zjištěné bandě co největší počet pohyblivých jednotek. Za nepoměr mezi rozlehlostí prostoru a malým počtem jednotek možno přesilu na určitém místě a v určitém čase získat jenom pohybovým manévrem pohyblivých jednotek. Jsou-li třeba i silné vlastní jednotky upoutány úkolově na určitá místa, mohou se bandy mezi nimi volně proplétávat, a také bojová iniciativa patří jim. Boj na široké frontě a tím více v rozlehlém prostoru lze úspěšně vést jenom útočnou taktikou, a to i tehdy, když jeho operační účel je defensivní.

K obou právě uvedeným předpokladům přistupuje však ještě nutnost zajištění. Jak už řečeno, trvá nutnost zajištění potud, pokud bandy i jejich ilegální síť nejsou zničeny. Také získávání zpráv, které samo doplňuje i nahrazuje zajištění, nebývá a ani nemůže být vždy dokonale spolehlivé.

Potřeba zajištění nemá však nikdy nabývat převahu nad možností zasahovat proti bandám útočně a ničivě. Stane-li se tak přece, přechází bojová převaha na stranu band. Právem poukazoval např. britský organizátor arabského povstání v 1. sv. válce, pplk. Lawrence na to, že Turci použili sice 20.000 mužů k střežení železnice z Damašku do Mediny, že však 500 Arabů při svých útocích na tuto železnici bude míti kdekoliv vlastní převahu.

Zásady pro boj proti bandám jehož základní snahou musí býti vždy ničení a zničení band, lze tedy shrnout do těchto požadavků:

maximální úsilí v zpravodajské službě,

maximálně možné počty pohyblivých jednotek pro stíhání a ničení band,

minimálně nutné počty jednotek, vázaných zajištěním na určitá místa.

Znovu se osvědčuje výrok Napoleonův, který už v r. 1813 vydal směrnice (ve volném překladu) „Nutno použití metod drobné války všude tam, kde nepřítel jich sám používá.“ Neboť uvedené zásady nejsou vlastně ničím jiným než zásadami, kterých se přidržují bandy v tzv. své drobné válce samy.

Při zpravodajském úsilí proti bandám platí v plném rozsahu zásadně „viděti co nejvíce, ale sám nebýt viděn.“ Zpravodajský prostředek, který jako takový se sám prozrazuje, varuje bandy a přivádí je k tomu, aby zastřely další stopy, použili klamných náznaků a samy změnily prozrazenou situaci.

Nejlepším zpravodajem je důvěrník v řadách bandy. Může prozradit a hlásit nejvíce. Zajatec z řad band bývá zatvrzelý a málomluvný; může prozradit složení, výzbroj a dosavadní činnost bandy, avšak jeho zprávy o úmyslu bandy jsou nespolehlivé už proto, že banda sama asi změní své chování, jakmile zjistí, že některý její příslušník se mohl dostat do zajetí.

Velmi dobré zprávy mohou poskytnout místní obyvatelé, kteří jako důvěrníci v pátrání spolupracují, ale i ti, kteří nahodile se dostávají do styku s příslušníky band.

Méně účelný je průzkum vojenskými hlídkami. Tyto se obvykle dříve prozrazují než samy zjišťují přítomnost bandy. Banda může se pak snadně skrýti anebo i nastrojit hlídce léčku. Ani hromadné „pročesávání“ velkých prostorů postupujícím kordonem hlídek nemívá žádného výsledku. Takové akce spotřebují mnoho jednotek a bývají pro ně velmi namáhavé. Avšak právě v nejvíce členitém a porostlém terénu se obvykle nepodaří udržet bočnou souvislost mezi pátracími hlídkami, takže bandy mají poměrně snadnou možnost ujít pozornosti anebo uniknout.

Mají-li takové velké akce nějaký účinek, tak snad jenom ten, že zneklidňují bandy a že je pohnou k tomu vyklidit prohledávané prostory.

Vhodnější jsou skrytí pozorovatelé, kteří přehlédnou určitou podezřelou oblast, kudy se bandy pohybují. Viditelné pozorovatelny – např. pozorovací věže – mají jen odstrašující účinek.

Znameníým a bandami obávaným pomocníkem při pátrání je pes – stopař, avšak použití psů má být už spojeno s výpravou, která bandu nejen vypátrá, ale i zničí.

Úspěch leteckého pozorování záleží od terénu; v zarostlém terénu letec mnoho nezjistí. Malé a pohyblivé bandy nejsou vůbec vděčným předmětem pro letecké pozorování; letec je snadno zaměňuje s civilním obyvatelstvem pracujícím v poli nebo sbírajícím maliny a pod. Také letoun může však na bandu působit odstrašivě. Na velikonoce 1946 zúčastnila se např. banda UPA bohoslužeb v Ruském Kručově (okres Giraltovece), opustila však ihned obec, když byl nad ní zakroužil náš letoun. Letec o bandě vůbec nic nezjistil.

Z uvedeného vyplývá, že nejlepším zpravodajem pro vypátrání a stíhání band je důvěrník, což znovu potvrzuje úzkou spojitost boje proti bandám s metodami agenturními. Při tomto způsobu zpravodajství leží však největší obtíže v splnění požadavků, kterak umožnit nejrychlejší dodávání zpráv. Při ostráživosti a pohyblivosti band ztrácí zpráva rychle na ceně, není-li dodána včas. Jak má však pastevec z hor rychle dodat zprávu na stanici SNB, kam má několik hodin cesty? Kde je už banda v té době, než zpráva o ní dojde veliteli, který může na ní reagovat? Ostatně bývají zprávy neškolených důvěrníků nepřesné, a také bandy samy rozšiřují záměrně klamné zprávy.

Rychlé dodávání zpráv nelze jinak organizovat než hustou sítí stálých důvěrníků, kteří mají spojení s další sítí stanic SNB nebo voj. stráží a tyto pak k posádkám stíhacích voj. jednotek. Nejlepší pojitko bylo by zajisté radiofonické. Samozřejmě vyžaduje organizace a zpracování tak složitého aparátu mnoho času.

Pakliže voj. jednotky samy provádějí pátrání taktickými metodami, musí valná část jednotek být v blízkosti, aby mohla ihned zasáhnout za účelem zničení zjištěné bandy. V boji proti bandám nutno každou akci voj. jednotek organizovat tak, aby čerstvou zprávu bylo lze využít co nejrychleji. Jinak opět nastanou obtíže se včasným dodáním zprávy i se včasným zákrokem, o nichž byla dříve řeč.

Má-li být banda zničena, tj. mají-li býti její příslušníci pobíti nebo zajati, musí jí být vnucen boj a musí jí být zamezen únik anebo zabráněna možnost se rozptýlit. Toho všeho lze docílit jenom tehdy, podaří-li se bandu obklíčit.

Nejsou-li včasné anebo přesné zprávy nutno obkličít velké prostory, prohledat tyto prostory a zjištěnou bandu pak obkličovat na zužujícím se prostoru. Takové akce vyžadují ovšem velmi mnoho jednotek, trvají dlouhou dobu a jsou pro zúčastněné jednotky velmi namáhavé. Přesto se podaří málokdy, neboť banda bývá už při zřizování obkličujícího kordonu varována; rozsáhlý kordon, stojící několik dnů a nocí, nebývá stále a všude úplně souvislý a také prohledávání velkého prostoru nebývá – jak už řečeno – úspěšné. Je velký rozdíl, díváme-li se pouze na mapu, anebo působíme-li přímo v terénu. Co se zdá být na mapě snadné, bývá v terénu velmi obtížné, ne-li neproveditelné. Těžko si lze představit, jaké úsilí vyžaduje prohledávání strže anebo podrostu, kteréžto překážky jsou na mapě jen skromně naznačeny, anebo vůbec nejsou uvedeny. Za nedostatku přesných a zvláště včasných zpráv byla provedena též velká vyčišťovací akce proti bandám UPA, vniknuvším v dubnu 1946 z polského území na vých. Slovensko až po Bardejov – Prešov – Humenné – Ubla, ba i hlouběji. Nebylo času, ani možností organizovat síť zpravodajské služby, čekat na zprávy a prověřovat je, nýbrž bylo nutno zastavit rychle hlubší pronikání band a uzavřít stát. hranice. Přisunutých 7, později 9 praporů utvořilo proto široký, ale poměrně souvislý kordon na uvedené čáře od Bardejova po Sninu a postoupilo za 10 dní až na stát. hranice. V čele vyjížděly tanky, podnikající hluboké výpady, v druhém sledu prošel terénem kordon praporů, v třetím sledu následoval řídký kordon SNB a motorizovaná záloha. Následkem nedostatku zpráv bylo nutno sáhnout k takovéto hromadné operaci nepřilíš „elegantního“ stylu avšak – což je hlavní věc – přesto měla operace úspěch: bandy téměř bez boje ustoupili do polského území a tamtéž unikli i zcela nepatrně jejich zbytky, které zůstali v týlu postupujících kordonů. Bandy pak nejevili příliš chuti pronikat anebo přesahovat na vých. Slovensku, i když byly v Polsku tísněni.

Akce proti bandám může být účelně a hospodárně provedena jen tehdy, je-li založena na přesných a včasných zprávách. Voj. jednotka, která hledá, získává a doplňuje zprávy o bandě, musí tuto bandu i sama na místě zničit.

Za nedostatku přesných a zvláště včasných zpráv byla provedena též velká vyčišťovací akce proti bandám UPA, vniknuvším v dubnu 1946 z polského území na vých. Slovensko až po Bardejov – Prešov – Humenné – Ubla, ba i hlouběji. Nebylo času, ani možnosti organizovat síť zpravodajské služby, čekat na zprávy a prověřovat je, nýbrž bylo nutno zastavit rychle hlubší pronikání band a uzavřít co nejdříve stát. hranice. Přisunutých 7, později 9 praporů utvořilo proto široký, ale poměrně souvislý kordon na uvedené čáře od Bardejova po Sninu a postoupilo za

10 dní až na stát. hranice. V čele vyjížděly tanky, podnikající hluboké výpady, v druhem sledu prošel terénem kordon praporů, v třetím sledu následoval kordon SNB a motorizovaná záloha. Následkem nedostatku zpráv bylo nutno sáhnout k takovéto hromadné operaci nepříliš „elegantního“ stylu, avšak – což je hlavní věc – přesto měla operace úspěch: bandy téměř bez boje ustoupily do polského území a tamtéž unikly i zcela nepatrné jejich zbytky, které zůstaly v týlu postupujících kordonů. Bandy pak nejevily příliš chuti pronikat anebo prosakovat na vých. Slovensko, i když byly v Polsku tísněny.

Nejlepším prostředkem pro ničení band je proto používání rychle pohyblivých zpravodajsky samostatně vybavených a takticky samostatných stíhacích oddílů, které jsou vsazováni na stopu určité bandy a tuto bandu bez přerušení sledují až do její likvidace. Nejlepším prostředkem proti bandám jest tedy prostředek stejného ražení: „protibanda.“ Snad by bylo výhodné, kdyby stíhací oddíl v těžko sjízdném terénu byl vyzbrojen a vyzbrojen jako oddíl jezdecký. Jinak nutno ho motorizovati, aby mohl bandu po sjízdných cestách zaskočovat. V zimě by se zajisté osvědčili lyžařské oddíly. V každém případě má stíhací oddíl vykazoval větší pohyblivost než stíhaná banda.

Stíhací oddíl třeba postavit v počtech roty až praporu a vyzbrojit jej lehkými zbraněmi automatickými. Velitel musí mít k dispozici zprav. družstvo nebo zprav. četou s patřičným počtem školených důvěrníků (např. býv. partyzánů) a vodičů psů. Třeba jej dále vybavit radiofonickými pojítky s vnějším i vnitřním okruhem. Příslušníci stíhaných oddílů musí být právě tak jako příslušníci band otužilými a tvrdými bojovníky, kterým jsou les a hory v létě i v zimě, za dne i v noci zvyklým prostředím a kteří znají všechny obměny lstivého vedení boje. Služba u stíhacího oddílu je nejlepší přípravou pro případ, že by bylo nutno uvést bandy do akce i s vlastní strany. Je ovšem také znamenitou školou pro výchovu samostatných velitelů.

Stíhací oddíl snaží se bandu přepadnout anebo nastrojít jí léčku. Léčka je v provedení mnohem snazší a mívá velmi dobrý účinek, je-li ovšem správně vystižen zamýšlený pohyb bandy. Tak se např. zdařila léčka nastrojená v noci na 16. dubna 1946 u brodů přes Laborec pod hradem Brekovem, když bylo odůvodněné podezření, že neurčitě zjištěná banda UPA těchto brodů použije, aby přešla do podhoří Vyhorlatu. Při každé léčce musí býti v blízké pohotovosti záloha, která má úkol obklíčit zadrženou a překvapenou bandu. Při vyličené léčce stála tato záloha až v Humenném (4 km), tedy příliš daleko. Víceméně se jí podařilo vzít zajatce. Následující prohledávání okolního terénu nemělo už úspěchu. Úspěšná bývá spíše léčka v nenápadném drobném měřítku.

Začátkem května 1946 byla nastrojena léčka v šířce 14 km od Hanušovce po Hlinné, avšak banda unikla pryč – podle neprověřených zpráv – vedle léčky mezi Hanušovci a Megeší.

Napomáhá stíhání band, že tyto mívají své ustálené cesty, kterých častěji používají buď z důvodů orientačních anebo kvůli spojení s ilegální sítí a s příznivě smýšlejícími obyvateli. Vystihnout tyto cesty je ovšem také nejdříve úkolem zpravodajské služby.

Letec může bandám způsobit ztráty, ale není s to, aby je zničil. Jestliže se v říjnu 1938 podařilo zkrušit leteckým bombardováním maďarské teroristy, vniknuvší k Mukačevu, takže se brzy na to hromadně vzdali, stalo se to tím, že tito vetřelci podle staré taktické školy se shlukli dohromady, místo aby po způsobu band se byly rozptýlily.

Tanky jsou pro boj proti bandám obvykle příliš těžkou, hlučnou a nápadnou zbraní. Do hustých lesů a do hlubokých strží nemohou bandy pronásledovat. Hodí se proto vlastně jenom pro uzavírací kordony v jízdém terénu, jsou však při tomto úkolu velmi užitečné; podobně i OA.

Jak už bylo zdůrazněno, má zajištění proti bandám spotřebovat co nejméně voj. jednotek, upoutaných trvale na určité místa. Touto zásadou má být co nejvíce prostředků vyšetřeno pro pohybově vedený stíhací a ničivý manévř. Je-li ostatně zajištění příliš slabé, neodláká bandy od útoku, je-li naopak příliš silné, varuje bandy od jakéhokoliv útoku a použité jednotky jsou odsouzeny k nečinnosti, škodlivé po každé i po morální stránce.

V ohroženém prostoru třeba vše, co láká útoky band seskupit více dohromady, aby bylo usnadněné hospodárné zajištění. Největší obtíže způsobuje střežení lineárních objektů, jako železnic a telegrafních i telefonních vedení. Třeba je upravit po způsobu kordonu, při čemž takový kordon může sloužit též k rozdělení ohroženého prostoru na menší části.

Je výhodné použít místního obyvatelstva pro střežení objektů, na nichž má obyvatelstvo samo zájem, jako osad, komunikačních objektů, poštovních úřadů, různých skladů a veřejných zařízení a pod. Také zajišťovací stráž musí být zapojeny do spojovací sítě zpravodajské.

Vojska se zajišťují podle obvyklých zásad. Zajištění nutno vždy upravit kruhovitě, spíše v užším než v širším okruhu, protože však pohotovost odpočívajících nebo ubytovaných vojsk zvláště v noci musí býti zvýšená. Jednotky si vybírají místa odpočinku a ubytování tak, aby se mohly na místě dobře bránit a aby mohly – zvláště pokud jde o větší jednotky – přejít k protiútku. Ubikace třeba upravit k přímé obraně a zajistit je proti záškodným útokům (např. zavěsit okna drátěnou sítí proti ručním granátům) a to podobně jako u tzv. „defensivních kasáren“, jichž je na

Balkáně ještě ze staré doby rozseto velké množství. Také na bezpečnost štábů a velitelů třeba hlásit zvýšený důraz.

Trény, automobilové kolony a vlaky nutno nechat doprovázet eskortou. Je výhodné zařadit valnou část eskorty na zád' kolony, odkud lépe přehledne situaci a může lépe zasáhnout.

Zajištění stát. hranice proti násilnému vnikání band anebo proti prosakování jednotlivých jejich příslušníků upravuje se podle počtu přidělených prostředků.

V každém případě nutno do hloubky asi 20 km od státních hranic zařídít zpravodajskou síť, sestavenou z FS, stanic SNB, voj. stráží a důvěrníků, v níž je upraveno souvislé hlídkování a pozorování do šířky i do hloubky. Na nejvýhodnější, co nejbližší stát. hranic ležící čáře zhušťuje se tato síť v průběžný zprav. kordon.

Je-li dostatek sil, upraví se dále souvislý sled opěrných bodů na takticky nejvýhodnějším pásmu a předsune se zajišťovací sled až na stát. hranice. Zpravidla bývá těžiště tohoto zajišťovacího sledu totožné s průběhem výše uvedeného zprav. kordonu. V týlu obranného sledu umísťují se slabší místní zálohy a motorizované operační zálohy. Tj. početně nejsilněji vybavený typ pro zajištění hranic.

Nestačí-li prostředky k organizaci souvislého pásma obrany, nutno systém stálých osádek nahradit systémem pohyblivých záloh. V tomto případě nutno do výše uvedené zpravodajské sítě – ovšem za její průběžný kordon – rozmístit pohyblivé jednotky, pohotové k zásahu na ohrožené místo. Tyto zálohy – co do organizace podobné dříve zmíněným stíhacím oddílům – mohou za účelem klamání nepřátelské zprav. služby ještě v klidném období občas měnit své stanoviště. Tj. typ pro zajištění hranic jehož síla leží v pohybovém manévru a v překvapení nepřítele.

Oba zde uvedené typy pro zajištění hranic jsou jinak účelné pro těžko sjízdné, členité a porostlé pohraniční úseky. Při nutném zřeteli k akcím nepřátelských band třeba však skryté průchody spíše střežit než přehledná a třeba i lépe schůdná místa. Jen mimochodem řečeno, vyžadují přehledné a dobře sjízdné části pohraničního pásma ještě třetí typ zajištění, který počítá s převahou nepřátelských řadových vojsk, zvláště s útokem tankových svazů a je proto organizován k boji na zdrženou. Ale tento typ nespadá do našeho tématu.

Ke konci ještě několik poznámek o osvětové službě za bojů proti bandám.

Za těchto akcí vzniká obvykle značné psychologické rozpětí mezi únavným klidem a napjatým rozruchem. Po dlouhých dnech i týdnech únavného pátrání a nečinného střežení nastává náhle krátké období

úsilného vypětí, kdy nutno využít každého okamžiku k zásahu proti zjištěné bandě. Záleží velmi na službě osvětových pracovníků, aby překlenuli toto psychologické rozpětí a aby své svěřence udrželi ve stavu stále duševní rovnováhy i ve stavu stálé vnitřní pohotovosti.

Zmínili jsme se už o tom, že za akcí proti bandám tvoří místní obyvatelstvo těsně spjaté prostředí těchto akcí. Tím se ani vojenští osvětoví pracovníci nemohou a nesmějí vyhnout stykům s obyvatelstvem, mezi kterým musí propagačně pracovat pro zdar akcí a jejich vyššího cíle, jakož i pro dobrý soulad mezi vojskem a obyvatelstvem. Je třeba zdůraznit, že tyto úkoly vyžadují od osvětových pracovníků patřičného taktu, zvláště ve věcech stranické politiky a místních osobních zájmů.

* * * * *

Boj band a boj proti bandám jest takřka elementární školou boje. Přepad a léčka, překvapování a zajištění, pohybový manévr v útoku i v obraně, boj muže proti muži, využívání prostoru, terénu i denní doby, taktické a ilegální metody – všechny základní prvky boje a zápasu se prolínají v tomto druhu bojů jaksí ve své prvotní a ryzí podstatě. Studium boje band a boje proti bandám je proto poučné a zajímavé. Toto studium, jakož zvláště příslušný výcvik je však a zůstane také aktuálním.

Těmto účelům budiž věnován náš příspěvek o boji band a boji proti bandám.

Humenné, srpen 1946.

VHA Bratislava, f. Operace „Banderovci“, šk. 1, inv. č. 2.

ИНДЕКС • INDEX

2. pešia divízia – s. 20, 36, 38, 40, 59, 74, 76, 78, 79, 98, 115, 116, 119, 120
2. rýchla divízia – s. 40, 78, 120
3. rýchla divízia – s. 40, 78, 79, 119, 120
4. obrnená armáda (ČA) – s. 22, 24, 61, 62, 100, 102
4. divízia, pozri 4. rýchla divízia
4. rýchla divízia – s. 20, 30, 31, 32, 36, 38, 59, 68, 70-72, 74, 76, 98, 109, 110-112, 115, 116, 274, 275, 276, 340
6. pešia divízia (WP) – s. 415
6. VO UPA „San“ – s. 15, 54, 93
7. peší pluk – s. 21, 24, 38, 60, 62, 76, 100, 102, 116, 181, 182, 188, 227
8. automobilový prápor – s. 451
8. pešia divízia (WP) – s. 415
9. gardová armáda (ČA) – s. 22, 24, 61, 62, 100, 102
9. pešia divízia – s. 20, 21, 24, 25, 31, 36, 38, 59, 60, 62, 64, 70, 74, 76, 98, 100, 102, 104, 110, 115, 116, 274, 275, 276, 294, 299
9. WOP brigáda (WP) – s. 675
10. delostrelecký pluk – s. 445, 446
10. pešia divízia – s. 20-22, 24, 26, 29, 31, 33, 36, 38, 59-62, 65, 68, 70-72, 74, 76, 98-102, 104, 105, 108, 110, 112, 113, 115, 116, 137, 140, 142-144, 147, 152, 163, 170-174, 181, 185-188, 199, 200, 202, 205, 206, 212-214, 227, 228, 232, 233, 234, 241, 255, 257, 258, 270, 275, 276, 286, 296, 305, 306, 309, 315, 330, 336, 337, 381, 404, 409, 428, 430, 437, 444, 445, 447, 448, 450, 453, 455, 460, 483, 484, 677
10. spojovací prápor (10. p. pl.) – s. 172
14. peší pluk – s. 20, 21, 24, 29, 31, 33, 38, 59, 60, 62, 68, 70, 76, 99, 102, 108, 110, 116, 140, 143, 147, 172, 173, 182, 186, 199, 204, 257, 258, 305, 446
14. samopalný prápor, pozri „Milan“
14. tanková brigáda – s. 31, 33, 38, 70, 72, 76, 110, 112, 116
14. Waffen-Grenadier Division der SS (Galizien Nr. 1) – s. 401
17. peší pluk – s. 38, 76, 116
20. peší pluk – s. 20, 21, 24, 26, 31, 33-34, 38, 40, 44, 59, 60, 62, 65, 70, 72, 76, 78, 79, 81, 99, 102, 105, 110, 113, 116, 119, 120, 123, 140, 147, 152, 173, 228, 234, 304, 325, 421, 444, 446, 619
22. TS UPA „Čornyj lis“ – s. 15, 55, 94
23. peší pluk – s. 21, 24, 38, 60, 62, 76, 100, 102, 116, 181, 182, 188, 227, 447, 452
24. TS UPA „Makivka“ – s. 15, 16, 55, 94
25. peší pluk – s. 21, 24, 26, 40, 60, 62, 65, 78, 99, 102, 105, 120, 144, 147, 171, 173, 200, 214, 227, 228, 233
32. peší pluk – s. 20, 38, 59, 76, 99, 116, 421, 446

32. peší pluk (WP) – s. 642
 36. peší pluk (WP) – s. 698
 37. peší pluk – s. 21, 24, 60, 32, 100, 102, 171, 173
 39. motor. prápor, pozri „Ivan“
 39. peší prápor, pozri „Vojtech“
 41. motor. prápor, pozri „Jozef“
 41. peší prápor, pozri „Anton“
 45. motor. prápor, pozri „Karol“
 I/14 prápor, pozri „Michal“
 I/20 prápor, pozri „Adam“
 I/23 prápor, pozri „Zdeňek“
 I/40 prápor, pozri I/20 prápor
 I/7 prápor, pozri „František“
 II/14. prápor, pozri „Matej“
 II/17 prápor, pozri „Štefan“
 II/20 prápor, pozri „Pavol“
 II/23 prápor, pozri „Anton“
 II/25. prápor, pozri „Klára“
 V. armádny zbor – s. 518
 VI. armádny zbor – s. 518
 VII. armádny zbor – s. 20, 59, 98,
 VIII. armádny zbor – s. 20, 59, 98, 172, 188, 204, 228, 234, 258, 276, 447, 448, 457, 516

A

Abrahámovce, obec – s. 421
 „Adam“ – I. prápor 20. p.pl. – s. 33, 37, 38, 40, 44, 72, 76-79, 81, 112, 116, 117, 119, 120, 123, 227, 233, 421, 447, 452, 459, 462, 464, 468, 470, 509, 628, 637, 639, 648, 662, 672, 689, 693
 Adidovce, obec – s. 215, 216
 AK, pozri Armia Krajowa
 Ambružovce (Olejník), osada – s. 418
 Američania – s. 683, 344, 361
 Amerika pozri USA

Anders Władysław, gen. – s. 352, 385, 388, 395, 620, 628, 675, 701
 Andreis Zdeněk, mjr. gšt. – s. 519
 Andrejka, Ján – s. 440
 Andrejová, obec – s. 421, 637, 678
 Andrejzdali, vrch – s. 489, 490, 494, 641
 Andrema Ján – s. 595
 „Andrijenko“, pozri Vitovs'kyj Jaroslav-Dmytro
 Anglia pozri Anglicko
 Anglicko – s. 199, 215, 222, 239, 290, 295, 319, 325, 361, 489, 491, 530-534, 542, 545, 556, 570, 576, 579, 586, 652, 653
 Angličania – s. 538
 Antal, doz. – s. 238
 „Anton“ – 41. peší prápor – s. 31, 70, 110, 274, 275, 276, 282, 284, 285, 286, 289, 290, 291, 293, 294, 301-304, 310, 313-315, 321, 323, 339, 355-358, 361
 „Anton“ – II. prápor 23. p.pl. – s. 38, 39, 76, 77, 116, 117, 447, 452, 459, 462, 468, 470, 509, 628, 639, 648, 662, 671, 674, 589, 690, 693
 Antonín Augustín, strážm. – s. 253
 Antoška Peter, npor. – s. 650
 Arabi – s. 719
 Argentína – s. 534
 „Arkadij“ (UPA) – s. 12, 52, 90, 547
 Armia Krajowa – s. 192, 302, 316, 318, 321, 322, 342, 345, 352, 361, 362, 366, 368, 380, 383-389, 396, 414, 472, 518, 620, 624, 644, 651, 656, 660, 675, 700, 704, 705, 708

Asistenčný prápor, pozri „Samo“
Attlee Clement – s. 542, 586
Automobilový prápor (Košice) –
s. 305

B

Babia Góra, horský masív – s. 688,
693

Babia Skala, pozri Rabia skala

Babiak Vladimír – s. 613

Babie, obec – s. 428, 499

Bačko Imrich – s. 516

Bačkovský Ján, kpt. – s. 381, 430,
437, 541

Bajcura Michal, strážm. – s. 253

Bajer Miroslav – s. 682

Bajerov, obec – s. 190

„Bajus“ – asist. komb. prápor (sku-
pina) – s. 21-24, 26, 60, 62, 65,
99, 101, 102, 105, 171-173,
181, 182, 186, 188, 194, 196,
199, 202-204, 227, 233, 234

Bajus Michal kpt. pech. – s. 21, 60,
99, 186, 209, 413

Bako Ján, strážm. – s. 481, 486,
487

Bakyl Michal – s. 507

Balara Alexander – s. 594

Baláž Bartolomej – s. 197, 198

Baláž Ján, mjr. pech. – s. 409, 410

Baligród (poľ.) – s. 129, 318, 319,
358, 362, 382, 403, 609, 623,
647, 649, 654, 690, 695, 707

Balkán – s. 715

Balnica, obec (poľ.) – s. 222, 223,
244, 361, 375, 380, 610, 611,
623, 624, 643, 650, 653, 659,
697, 698, 702

Bandera Stepan – s. 368, 399, 400,
401, 472, 486, 490, 491, 569,
623

Bandura, pozri Bandera Stepan

Bánovce nad Bebravou – s. 366

Bánovce nad Bebravou, okr. –
s. 371

Banská Bystrica – s. 20, 38, 40, 59,
76, 78, 98, 116, 120, 513

Barancová, lesný masív – s. 489,
494

Baraniak Gregor – s. 246

Baranie, vrch – s. 694

Baraník Vasil – s. 244

Bardejov – s. 26, 30, 31, 33, 36-38,
40, 65, 68, 70, 72, 75, 77, 78,
105, 109, 110, 112, 117-120,
181, 185, 188, 196, 199, 203,
205, 227, 233, 272, 276, 279,
281, 317, 360, 377, 409, 416,
417, 421, 447, 451-454, 459-
461, 472, 490, 494, 513, 567,
593, 619, 621, 637-639, 651,
659, 678, 694, 721

Bardejov, okr. – s. 199, 208, 209,
235, 272, 343, 359, 388, 403,
418, 471, 477-479, 563, 614-
616, 620, 678

Bardejovská Nová Ves, obec –
s. 637

Bardiov, pozri Bardejov

Baroš Rudolf, doz. FS – s. 236-239

Barsch Ferdinand – s. 369

Bartík, gen. – s. 270

Barwinek, obec (poľ.) – s. 317, 326,
329, 369, 511, 649, 650, 694,
695, 702, 709

Batíl Michal – s. 492

Batromij Demeter – s. 239, 242,
243, 312

Baum Karl – s. 644

Baumeister Henrich – s. 644

Bavorsko – s. 352

Bazar, obec (ukr.) – s. 403

- Bazil František (Pišta) – s. 371
 Bednárík František – s. 180, 181
 Behun J., gr.kat. farár – s. 331, 332, 350
 Belá (Belá nad Cirochou), obec – s. 184
 Belgia (Belgicko) – s. 532
 Bežec, obec (poľ.) – s. 389
 Beňadikovce, obec – s. 206, 514
 Bender (Ostap), pozri Bandera Stepan
 Benderov, pozri Bandera Stepan
 Beneš Eduard – s. 17, 57, 96, 547, 555-576, 580, 587
 Benkovce, obec – s. 436, 451, 463, 464
 Berehy (Brzegy) Dolne, obec (poľ.) – s. 302, 313, 319, 358
 Berehy (Brzegy) Górne, obec (poľ.) – s. 302, 313, 319, 358, 382, 646, 655, 698
 Berehy, pozri Berehy (Brzegy) Dolne a Górne
 Beres(z)ka, obec (poľ.) – s. 382, 389, 646, 706
 Berezňák Michal – s. 139
 Berezňica, obec (poľ.) – s. 654, 687
 Bergerová Saša – s. 260, 263
 Berija Lavrentij – s. 21, 61, 100
 „Berkut“ (UPA) – s. 655
 Berlín – s. 531, 623
 Berman (osoba) – s. 267
 „Bernave(o)l“ („Bernawel“), lekár UPA – s. 611, 614, 623
 Bertotovce, obec – s. 203
 „Beskid“, nadrajón OUN – s. 34, 73, 114
 Beskydy, pohorie – s. 192, 291
 Betljy Andrej – s. 362
 Biała, rieka (poľ.) – s. 694
 Białostok (poľ.) – s. 390
 Bibeň, kpt. – s. 650
 Bídovce, obec – s. 172
 Biela garda, pozri Bieli partizáni
 Bieli partizáni – s. 366, 367, 369, 370, 371, 641
 Bielorusko – s. 13, 53, 92, 394
 Bierut Bolesław – s. 385, 581
 Bihun Ivan, gr.kat. farár – s. 415, 422
 Bila (osoba) – s. 331, 348, 350
 „Bir“, oddiel UPA – s. 35, 37, 66, 73, 75, 106, 107, 114, 118, 472, 549, 561, 562, 568, 571, 582, 589, 601, 655, 698, 699, 702, 706
 „Bir“, pozri Šyškany nec' Vasyl'
 Bircza, obec (poľ.) – s. 387, 403, 601
 Bireza, pozri Bereska
 Biroš Gejza – s. 440
 Bitara, rtm. – s. 678
 Bizúf Jozef – s. 198
 Blaščák Ján – s. 234
 Blechnarka, obec (poľ.) – s. 659, 705
 Blich Ján – s. 169
 Blichár(d) Štefan – s. 196, 207
 Bobala Jozef – s. 136, 137
 Bobala Pavol – s. 137
 Boček Bohumil, div. gen. – s. 19, 29, 59, 68, 98, 108, 162, 509, 625
 Bodka, doz. FS – s. 260
 Bodolak (Bodovce), obec – s. 196, 197, 199
 Bodružal, obec – s. 167, 326
 Bogusza, obec (poľ.) – s. 687
 Böhm, gen. – s. 708
 „Bohun“ (UPA) – s. 700, 701
 „Bojivka“, vel. oddielu UPA – s. 609

- Bol(n)trukiewicz Wladimir, mjr.
(WP) – s. 510, 511
- Borguľa kpt. – s. 141, 150, 153, 183
- „Boris“ (UPA) – s. 699
- Boris, inšpektor FS – s. 343, 651
- Borov, pozri Borowe
- Borov, časť Medzilaboriec – s. 663
- Borowe, obec (poľ.) – s. 189
- Borsuk, vrch – s. 649, 656, 675
- Borza Pavol, doz. FS – s. 236, 237, 238
- Borzačina, vrch – s. 291
- Bovan Ján – s. 212
- Bozík Mikuláš, strážm. – s. 164
- Branisko (horský masív) – s. 203, 209
- Bratislava – s. 8, 9, 11, 18, 19, 30, 48-51, 59, 86-89, 98, 129, 131, 132, 135, 136, 138, 141, 149, 153, 156, 175, 176, 178-180, 183, 187, 189, 190, 193, 195, 197, 206, 211, 212, 215, 216, 220, 223, 230, 231, 234, 238, 240-242, 244, 245, 249, 251, 258, 261, 262, 271, 274-276, 281, 282, 287, 298, 303, 308, 315, 317, 320, 327, 329-331, 337, 341, 346, 349, 350, 359, 364, 366, 373-375, 378, 379, 414, 415, 421, 432, 440, 442, 446, 449, 466, 471, 479, 484, 486, 487, 493, 497, 500, 502, 507, 508, 512, 551, 552, 568, 575, 577, 610, 612, 621, 630, 633-635, 640, 641, 664, 667
- Brekov, obec – s. 36, 75, 118, 186, 436, 437, 442, 453, 465, 473, 481, 485, 563, 596, 722
- Brenza Ján – s. 158
- Brestov (Brestov nad Laborcom), obec – s. 182, 186, 200, 416, 468, 505
- Brestov (okr. Prešov), obec – s. 156, 161, 175
- Breznica, obec – s. 23, 63, 103, 156, 157, 158, 159, 172, 192, 203, 209, 492, 507
- Brezníčka, obec – s. 142, 145, 151, 475, 492, 498, 503, 506
- Brezov, obec – s. 182, 459, 461, 464, 494, 500
- Brezovce, obec – s. 478
- Briadka, npor. – s. 619
- Brno – s. 517, 518, 552, 575
- „Brodič“ („Brodyč“), oddiel UPA – s. 699
- „Brodič“ („Brodyč“), pozri Hrobeľs'kyj Roman
- „Brovko“, oddiel UPA – s. 27, 66, 106
- Brusnica, obec – s. 145, 146, 153, 157, 158, 159, 161, 170, 182, 200, 214
- Brusy, les – s. 131
- Brvnište, obec – s. 371, 372
- Brzeźawa, obec (poľ.) – s. 688
- Brzozowiec, obec (poľ.) – s. 698
- „Bugán“, kpt. – s. 237, 238
- Buh, rieka – s. 527, 542
- Buk, obec (poľ.) – s. 310, 319, 609, 698
- Buková, obec – s. 417
- Bukovce, pozri Veľké Bukovce
- Bukowa, pozri Bukowsko
- Bukowica, vrch – s. 687, 699, 700, 706
- Bukowiec, obec (poľ.) – s. 382
- Bukowisko, pozri Bukowica
- Bukowsko, obec (poľ.) – s. 319, 355, 483, 687

„Bulava“, oddiel UPA – s. 16, 55, 94
 „Bulba“, oddiel UPA – s. 301, 307, 317
 Bunga Vasil' – s. 247
 Búrek Jozef – s. 500
 „Burja“, vel. oddielu UPA – s. 16, 55, 94
 Bystrá, obec – s. 412, 416, 492, 420, 427, 477, 478, 503, 504
 Bystré, obec – s. 151, 194, 207, 459, 461, 462, 474
 Bystre, obec (poľ.) – s. 623, 649, 698
 Bytom (poľ.) – s. 391
 Bžany, obec – s. 145, 151, 153, 161

C

Cap Michal – s. 269
 Carík Ján, čat. – s. 215, 216
 Cemiata, horský masív – s. 190
 Cepko Michal – s. 246
 Cigáni – s. 207, 492, 575
 Cigelka (Cigel'ka), obec – s. 451, 637, 638
 Cirocha (rieka) – s. 36, 75, 118, 599
 Cisárik Ján, mjr. gšt. – s. 144, 147, 182, 187, 188, 204, 206, 214, 234, 258, 270, 446
 Cisna (poľ.) – s. 129, 223, 229, 310, 319, 361, 380, 382, 614, 623, 647, 659, 675, 676, 693, 698, 702, 707
 Clementis Vladimír – s. 162, 365
 Cmočernany, pozri Močarmany
 Copák Juraj – s. 243
 Copák Vasil' – s. 242
 Cuprišin Andrej – s. 431
 C(K)urzonová línia – s. 15, 54, 93, 542, 543, 546, 553, 564, 574

Czaszyn, vrch – s. 698
 Czeremcha, obec (poľ.) – s. 133, 280, 318, 360, 361, 411, 674, 702
 Czeremosznia, obec (poľ.) – s. 347
 Czerwinki, plk. – s. 510, 511
 Czoło, vrch – s. 656
 Czukalówka, obec (poľ.) – s. 674
 Czstohorb, obec (poľ.) – s. 363, 376, 601, 609, 659

Č

ČA, pozri Sovietska armáda
 Čabalovce – s. 39, 77, 117, 186, 324, 412, 413, 420, 484
 Čabiny, Nižné – Vyšné, obec – s. 181, 185, 188, 189, 275, 368, 468, 469, 477, 483, 500, 505
 Čadca (okres) – s. 369, 370
 Čadca, mesto – s. 192, 369
 Čapko Jozef – s. 506
 Čarno (Šarišské Čierne), obec – s. 205, 637
 „Czarny“, „Černyj“ („Čornyj“), oddiel UPA – s. 646, 674, 687, 691, 694
 „Čechy“ – samopalný prápor – s. 38, 39, 44, 76, 77, 81, 116, 117, 123, 450, 451, 459, 462-465, 469, 470, 615, 628, 648, 662, 661, 668, 671, 674, 684, 686, 689, 693
 Čekan Ján – s. 219
 Čellár Karol, npor. NB – s. 253, 331, 332
 Čepák Ján – s. 259
 Čeremcha, vrch – s. 637
 Čerenin, vrch – s. 291
 Čerevinskij, pplk. ČA – s. 21, 22, 60, 61, 100, 188

- Čergov, pohorie – s. 196, 199, 202, 207, 208, 418, 421, 447, 453, 454, 460, 461, 464, 494, 497
- Čergovské vrchy, pozri Čergov
- Čerhov, pozri Čergov
- Čeriny, vrch – s. 284
- Černé, pozri Čierne
- Černina, obec – s. 164, 213, 459, 461, 463, 464, 469, 489, 494, 504
- „Černyj“ (UPA) – s. 302
- Čertáž, vrch – s. 482
- Čertižné, obec – s. 30, 37, 40, 69, 75, 79, 109, 118, 119, 161, 164-166, 170, 172, 174, 184, 188, 192, 193, 256, 264, 274, 275, 279, 280, 282-285, 324, 325, 326, 328, 329, 368, 369, 411, 431, 447, 453, 466, 467, 484, 504, 505, 563, 591, 629-631, 637, 660, 663, 665, 676, 694, 702
- Červenica, obec – s. 161, 170, 175, 176, 192
- Červený Kameň, obec – s. 370
- Česká republika – s. 8, 11, 48, 51, 86, 89
- Česko – s. 8, 12, 36, 48, 52, 74, 75, 86, 90, 115, 118, 247, 270, 324, 444, 450, 451, 459, 462, 465, 473, 477, 482, 563, 565, 570, 577, 579, 580, 641
- Česi – s. 414, 425, 428, 477, 492, 507, 515, 526, 527, 550-554, 561, 563, 570, 573, 575-577, 579-581, 585, 586, 641, 677
- československá armáda (vojsko) – s. 7, 9, 11, 12, 19, 20, 22, 29, 35, 37, 41, 43, 47, 49, 51, 52, 59, 61, 62, 68, 73-75, 78, 82, 85, 87, 90, 91, 98, 99, 101, 108, 114, 115, 118, 119, 124, 135, 154, 156, 188, 199, 207-209, 232, 246, 278, 279, 290, 297, 308, 338-340, 353, 357, 369, 371, 373, 403, 424, 449, 466, 472, 474-479, 482, 484, 508, 517, 518, 520, 521, 527, 550, 570, 572, 577, 579, 587, 596, 598, 609, 611, 614, 618, 627, 640, 644, 672, 676
- Československo – s. 7-9, 11, 12, 14, 17-21, 25, 28-30, 34, 41, 47-54, 57, 59, 60, 64, 67-69, 73, 79, 80, 85-89, 91-93, 96, 98-100, 104, 107-109, 113, 120, 121, 128, 132, 154, 165, 166, 176, 177, 205, 211, 229, 230, 235, 237-239, 245, 254, 255, 258, 260, 263, 273, 276, 289, 290, 296, 302, 304, 307-310, 316-318, 324, 340-343, 356, 363, 376, 377, 382, 385, 386, 388, 393, 401-403, 409, 410, 413, 423, 435, 442, 451, 452, 456, 459, 466, 467, 474, 486, 489, 491, 498, 506, 511, 512, 518, 547, 550, 551, 553, 555, 561, 565, 567, 573, 574, 576, 578-581, 587, 611-614, 616, 619, 620, 623, 624, 626, 628, 630-632, 635, 636, 640, 643, 644, 647, 648, 650, 651, 663-665, 671, 674, 681, 682, 689, 691, 695, 698, 699, 702, 703, 705-707
- Český Tešín – s. 510, 511, 614, 625, 635
- Čičava, obec – s. 151, 436
- Čierna Hora, horský masív – s. 190, 194, 202

Čierne (Čierne nad Topľou), obec – s. 182, 464, 470, 494, 499, 500

Čierny Dunajec, rieka – s. 510

Čína – s. 587

Čirč, obec – s. 155

Čopák Juraj – s. 432

„Čornota“, OUN „Beskyd“ – s. 599, 700

ČSR, pozri Československo

Čukalovce, obec – s. 39, 77, 117, 146, 151, 319, 331, 348, 350, 415, 422, 657

D

Dadej Vincent – s. 199

Ďaho (osoba) – s. 259

„Daľnyč“, pozri Fedoriv Petro

Damask – s. 719

Dančák, por. WP – s. 355

Danko Vasil' – s. 268

Danowa, vrch – s. 662

Ďapalovce, obec – s. 161, 172, 182, 200, 21, 213, 469, 489, 490, 493, 641

Darów, obec (pol.) – s. 691, 695

„Dávid“ – rota OA (4. rych. div.) – s. 38, 76, 116

Deák Hugo, škpt. gšt. – s. 668, 674, 686

Dedačov, obec – s. 598

Dejča Július – s. 682

Demjanov Vasil' – s. 268

Demjata, obec – s. 421, 460, 461

Demko Ivan, partizán – s. 619

Demokratická strana – s. 215, 343, 353, 442, 474, 552, 575, 578, 581, 616, 679, 680, 682

Demšinov, gen. mjr. ČA – s. 466, 626

Deszno, obec (pol.) – s. 327, 329

Detrík, obec – s. 150, 161, 164, 170, 182, 192, 194, 200, 207, 459, 474, 478, 505

Didík Ivan – s. 241

„Didyk“, oddiel UPA – s. 35, 73, 114, 623

„Didyk“, vel. oddielu UPA – s. 589, 609

Dinič Juraj – s. 259

Dinič Mitro – s. 247

Divý (agent) – s. 324

Djakiv Osyp – s. 13, 53, 91

Dlhé nad Cirochou, obec – s. 184, 228

Dlhé Pole, obec – s. 370

Dneper, rieka – s. 393

Dobrá (Dobrá nad Ondavou), obec – s. 146, 151, 447, 462, 463, 464, 469, 473

Dobrianky (časť obce Michalok), osada – s. 476

Dobromil (Dobromyl'), okr. (ukr.) – s. 519

Dodo Fedor – s. 262

Dolná Breznica, obec – s. 372

Dolná Poruba, obec – s. 371

Dolné Hámre (Hodruša-Hámre), obec – s. 370

Doľzyca, obec (pol.) – s. 310, 633, 659, 693, 698

Domček František, NB nsk. – s. 486

„Don“ (UPA) – s. 700

Donič, rtm. – s. 657

„Dora“ (OUN) – s. 699

Douhun Ján – s. 239

Douhun Mikuláš – s. 247

Driečna, Malá – Veľká, (Vladiča), obec – s. 161, 192, 280, 412, 423, 563, 590

Drienov, obec – s. 161, 170, 172, 181, 185, 192

Drienovská Nová Ves, obec – s. 185, 207, 473
 Drnava, obec – s. 440
 Drohobíč (Drohobyč), obec (ukr.) – s. 201, 234
 Dronský Július – s. 440
 DS, pozri Demokratická strana
 Dualský, pplk. pech – s. 447, 452-455
 Dubinné, obec – s. 421, 459, 461, 464, 494
 Dubne, obec (poľ.) – s. 659
 Dubník, obec – s. 161, 192
 Dubová, les – s. 475
 Dubrava, les – s. 475
 Dúbrava, obec – s. 284, 285
 Dubrawka, obec (poľ.) – s. 402
 Dudič, por. WP – s. 321
 Ďujda Fedor – s. 311
 Dukelský priesmyk, pozri Duklianský priesmyk
 Dukla, pozri Duklianský priesmyk
 Duklianský priesmyk – s. 16, 41, 55, 79, 94, 120, 326, 329, 447, 451, 452, 462, 465, 468, 500, 505, 509, 511, 618, 625, 646, 691, 694-696, 702, 705, 707
 Dukovce, obec – s. 417, 432, 593, 601
 Dukovec, pozri Dukovce
 Dundová Anna – s. 665
 Duplín, obec – s. 462, 504
 Ďuram Leopold, kpt. – s. 293
 Ďurdoš, obec – s. 201, 461, 498, 499
 Ďuriš Július, min. – s. 162
 Ďurkaj Ján – s. 508
 Durkovec, vrch – s. 293
 Duszatyn, obec (poľ.) – s. 363, 609, 623, 631, 646, 653, 659

„Dušan“ – komb. delostrel. oddiel (2. peš. div.) – s. 38, 39, 76, 77, 116, 117, 447, 453, 455, 457, 459, 460, 463, 464, 470, 509, 628674, 689, 693
 Dvorščák Jozef – s. 155, 156
 Dwernik, obec (poľ.) – s. 302, 382, 384
 „Dyczko“ („Ducko“), poľ. ilegál. oddiel – s. 695, 697, 702, 706
 Dynów, obec (poľ.) – s. 389, 402
 Ďžiga Ján – s. 247
 Džurban Ivan – s. 246
 Džurban Vasil – s. 246

E

„Elemir“ – komb. prápor (4. rých. div. – 9. peš. div.) – s. 31, 70, 110, 339, 346, 355, 360
 „Emil“ – samopalná rota – s. 38, 76, 116
 Estónsko – s. 532
 Etelka (Polláková) – s. 260, 263
 Európa – s. 7, 13, 14, 47, 53, 85, 91, 92, 394, 425, 473, 491, 527, 529, 531-533, 535, 536, 540, 555, 559, 560-562, 565, 573, 580, 586, 591, 592

F

Farárik Pavol, por. – s. 677
 Farkaš Anton, strážm. – s. 489, 490
 Fatura, partizán – s. 370
 Fázik Anton, npor. – s. 140, 141
 Fedák Juraj – s. 433, 434
 Fedoraš Michal – s. 247, 248
 Fedorenko Tibor – s. 682
 Fedoriak Michal – s. 247
 Fedoriv Petro – s. 15, 54, 93
 Ferenc Štefan – s. 492, 498

- Ferjenčík Mikuláš, gen. – s. 162, 345, 353
 Ferko Vasil – s. 244
 Ferligov, les – s. 212
 Feršlinger (Fršlínk), škpt. – s. 618, 622
 Fiaš, pozri Fijaš
 Fijaš, obec – s. 170, 426
 „Filip“ – tank. prápor (14. tank. brig.) – s. 38, 39, 76, 77, 116, 117, 453, 455, 457, 459, 460, 463, 464, 465, 468, 469, 470, 509, 628, 648, 662, 674, 686, 689, 693
 Finančná stráž – s. 17, 18, 20, 26, 30, 31, 36, 57, 58, 64, 69, 74, 75, 96-97, 104, 105, 109, 110, 115, 118, 127, 128, 172, 205, 223, 224, 227, 229, 230, 232, 236-237, 239-244, 246, 247, 257, 259-263, 271, 274, 276, 279, 283, 285, 288, 292, 293, 304, 306, 308, 309, 311, 312, 315, 316, 325, 329, 330, 331, 343, 352, 356, 369, 410, 412, 447, 449, 454, 455, 457, 459, 516, 615, 620, 632, 638, 639, 651, 663, 680, 692, 724
 Fínsko – s. 532, 558
 Fiščak (osoba) – s. 619
 Florynka, obec (pol.) – s. 691
 Foljovka, referent OBR – s. 442
 Francúzi – s. 209
 Francúzsko – s. 532, 542
 Fraňo Karol, škpt. – s. 499, 510, 511
 „František“ – I. prápor 7. p.pl. – s. 38, 39, 76, 77, 116, 117, 444, 445, 447, 452, 459, 462, 464, 468, 470, 494, 495, 499, 509, 628, 648, 650, 662, 671, 674, 676, 678, 689, 690, 693
 Frátrik Koloman – s. 678
 Frička, obec – s. 620, 638
 Fričovce, obec – s. 203
 Froliga, strážm. – s. 242
 Frolínek Antonín, škpt. pech. – s. 651
 Frolov, mjr. ČA – s. 675
 FS, pozri Finančná stráž
 Fusko Teofil, doz. FS – s. 260
 Fux Jaroslav mjr. pech. – s. 23, 62, 101, 202
- G**
 Gaboltov, obec – s. 172, 620
 Gábor Erhein – s. 679
 Gaeth Arthur – s. 344
 Gagjev, gen. ČA – s. 624
 Gajdič Ján – s. 252
 Gál, strážm. – s. 432
 Galicia, pozri Halič
 Galizien (nem.), pozri Halič
 Gašpar Jozef – s. 208
 Gašparík Štefan, štrážm. – s. 169
 Geci, taj. DS v Košiciach – s. 680
 Gelb Dávid – s. 247, 249, 252, 263
 Gelenecký Ján – s. 242
 Gelnica, okr. – s. 190
 Gelnické hory – s. 691
 Gengotek, npor. – s. 675
 Gerlachov, obec – s. 203
 Gestapo – s. 401, 613, 624
 Gi(e)ňovský Mikuláš, rešp. strážm. – s. 217, 218, 219
 Gič Martin (FS) – s. 247, 311
 Giertli, rešp. FS – s. 632
 Giglovce, obec – s. 462, 463, 504,
 Gimbergerová Gizela – s. 260
 Giraltovcie – s. 37, 44, 75, 78, 81, 118, 119, 123, 145, 147, 151, 170-172, 182, 185, 188, 200, 208, 209, 328, 416, 417, 421,

425, 426, 428, 453, 459, 460,
461, 463, 464, 472, 474, 496,
497, 572
Giraltovce, okr. – s. 16, 37, 56, 95,
157, 161, 235, 369, 417, 426,
432, 434, 440, 471, 474, 476,
477, 478, 479, 490, 494, 495,
498, 499, 506, 562, 563, 720
Girovský Matej – s. 678
Gonos Jozef – s. 157, 158
Goňovský Štefan, strážm. – s. 680
Gorlice (poľ.) – s. 360, 660, 702
Gorlice, okr. – s. 706
Gottwald Klement – s. 11, 51, 89,
353, 525
Grac Michal – s. 441
Grécko – s. 532, 533
Gregorčok Ján, škpt. – s. 677
Greško Juraj – s. 506
Gribov, obec – s. 207, 416, 591,
601
Grno Ján – s. 508
Groza Petru – s. 531
Grozanič Michal – s. 244
Grozanič Peter – s. 244
Gruľ (osoba) – s. 321
Grunbergerová Gizela – s. 263
Gruška Ján, kpt. – s. 650
Gruzovce, obec – s. 451, 598
Grybów (poľ.) – s. 620, 687

H

Habert, kpt. – s. 294
Habkowce, obec (poľ.) – s. 302,
310, 319
Habura, obec – s. 35, 39, 74, 77,
114, 117, 275, 282, 324, 329,
411, 423, 469, 483, 503, 562,
563, 591, 614, 629-631, 635,
639, 660, 661, 663, 665, 676
Hácha, Emil – s. 531

Hajdu Mikuláš, šrtm. – s. 619
Hajžín Štefan – s. 491
Hakoš Ivan – s. 269
Halasa Vasyľ – s. 15, 34, 35, 54, 55,
73, 93, 114, 547, 555, 562,
582, 590, 601
Haleta Ľudovít – s. 504
Halič – s. 15, 22, 55, 61, 94, 101,
235, 301, 302, 352, 358, 393,
394, 398, 400, 518, 594, 599
Hamborek, hradný vrch – s. 203
Hančák Vasil' – s. 267, 268
Handel, škpt. – s. 296, 299, 304
Hankovce, obec – s. 592, 598
Hans Franz – s. 644
Hanušovce (Hanušovce nad
Topľou), obec – s. 36, 38, 75,
76, 116, 118, 147, 149-151,
164, 170, 171, 182, 185, 186,
188, 194, 200, 434, 447, 452-
454, 459, 460, 461, 463, 464,
478, 498, 500, 723
Hanušovo, pozri Hanušovce
Harkot Peter – s. 247
Haršák (Haršag, Záborské), obec –
s. 453
Haščič Vladimír, čet. asp. – s. 516
Havaj, obec – s. 151, 186, 205, 411,
420, 470, 640
Hažín (Hažín nad Cirochou),
obec – s. 184, 186, 599, 600,
618
Heniak (osoba), s. 596
Herľany, obec – s. 649
Hermanovce (Hermanovce nad
Topľou), obec – s. 147, 151,
161, 170, 172, 174, 192, 194,
417, 476, 500, 594
Hertník, obec – s. 460
Heřman Jan, plk. gšt. – s. 13, 36,
41, 43, 52, 74, 79, 82, 91, 115,

- 121, 123, 448, 450, 458, 460, 465, 470, 478, 479, 509-513, 618, 625, 628, 648, 662, 668, 672, 674, 686, 689, 691, 693, 696, 703, 708, 709, 710, 711, 712
- HG, pozri Hlinkova grada
- Hilfspolizei – s. 401, 403
- Hispania (Španielsko) – s. 532
- Hitler Adolf – s. 127, 526, 530, 531, 532, 539, 560, 677
- Hladovka, obec – s. 369
- Hlboký potok – s. 291
- „Hliník“, vojenská podskupina – s. 36, 38, 39, 75-77, 115-117, 447, 452-455, 457, 459-464, 468-470, 487, 488, 498-500, 505, 509, 628, 648, 662, 671, 672, 674, 686, 689, 690, 693
- Hlinkova garda – s. 614, 616, 621, 669
- Hlinkova mládež – s. 575, 576, 577
- Hlinné, obec – s. 147, 151, 182, 200, 417, 462, 474-476, 487, 488, 494, 595, 641, 723
- Hlivištia, obec – s. 181
- Hlohrová Ester – s. 263
- Hlôška, práporčík – s. 266
- HM, pozri Hlinkova mládež
- Hnidáková Júlia – s. 232
- Hoczew, obec (poľ.) – s. 382
- Holáš Stepan – s. 34, 73, 114, 700
- Holčíkovce, obec – s. 463
- Holec Michal, kpt. pech. – s. 678
- Holodon Michal – s. 503
- Hon pod Kamianov, les – s. 189
- Hopčák Peter – s. 311
- Hopčák Vasil – s. 311
- Horáreň Goril, samota – s. 474
- Horb Seredni, vrch – s. 662
- Horbki, obec (poľ.) – s. 325
- „Horbovyj“, oddiel UPA – s. 27, 66, 106
- Horečný Elemír, kpt. pech. – s. 650, 678
- Horná Orava, región – s. 41, 79, 120
- Horné Hámre, obec – s. 370
- Horský, npor. – s. 504
- Horváth Šimon – s. 184, 207
- Hostovice, obec – s. 39, 77, 117, 146, 184, 185, 188, 275, 285, 297, 331, 332, 348, 422, 484, 500, 601
- Hoško Volodymyr – s. 16, 22, 34, 35, 55, 61, 73, 78, 94, 101, 114, 119, 235, 547, 548, 555, 561, 562, 573, 582, 583, 588, 590, 593, 597, 601
- Hrabkov, obec – s. 501
- Hrabovce, pozri Hrabovec
- Hrabovčík, obec – s. 416, 420, 424, 425, 427, 430, 431, 591, 601
- Hrabovec (Hrabovec nad Laborcom), obec – s. 150, 252, 435, 470
- Hrabské, obec – s. 620
- Hrabušice, obec – s. 194
- Hrabušovce, pozri Hrabušice
- Hradisko, obec – s. 199, 202, 234, 235, 236
- Hrb, vrch – s. 637
- Hribov, pozri Gribov
- Hric Jozef – s. 438
- Hric Štefan – s. 438
- „Hrim“ (UPA) – s. 699
- Hrišov Michal – s. 246
- Hrobels'kyj Roman – s. 547, 561, 563
- „Hromenko“, oddiel UPA – s. 687,
- Hron František – s. 640, 641, 680

Hroszuwka, obec (poľ.) – s. 688
 Hrozník, pozri Rohožník
 Hrubky, vrch – s. 649, 675
 Hrubov, obec – s. 140, 144, 182, 200, 318, 489, 494
 Hruševs'kyj Mychajlo – s. 399
 Hruška (osoba) – s. 311
 „Hryhor“, pozri Huk Myroslav
 Hryňoch Ivan – s. 14, 53, 92
 HSL'S – s. 669, 682
 HSOBZ, pozri OBZ, Hlavná správa
 „Hucul“, oddiel UPA – s. 646, 674, 687
 Huczvice, obec (poľ.) – s. 609, 613, 623, 646
 Hučko Gregor ml. – s. 218, 219
 Hudcovce, obec – s. 463
 Hudík Ján – s. 482
 Huk Myroslav – s. 34, 73, 114
 Hulskie, obec (poľ.) – s. 302, 382, 687
 Humenné – s. 11, 20, 21, 30-33, 36-38, 44, 51, 60, 62, 68, 70, 72, 75, 76, 78, 81, 89, 99, 100, 102, 108, 110-112, 116, 118, 119, 123, 128, 130, 131, 135-147, 149, 151-154, 163, 174, 183, 186, 189, 200, 201, 215, 216, 221, 227, 228, 232, 234, 238, 243, 241, 244, 251, 252, 255-258, 261, 262, 265, 267, 270-272, 274-287, 294, 296-298, 300, 303, 305, 306, 315, 317, 318, 320, 324, 327, 328, 330-338, 344-346, 348-350, 354, 356, 357, 360, 364, 369, 377, 380, 381, 409, 410, 414-417, 420-422, 423, 427, 435, 436, 439, 442, 444, 451-453, 460, 463-465, 469, 470, 473, 481, 484, 487, 493, 495, 498,

507, 508, 512, 513, 517, 519, 541, 564, 596, 598, 599, 600, 616, 618, 619, 627, 630, 634, 635, 639, 640, 657, 661, 663, 668, 670, 681, 691, 695, 704, 709, 710, 711, 721, 722, 725
 Humenné, okr. – s. 135, 136, 149, 164, 177, 184, 213, 215, 235, 272, 333, 343, 359, 364, 365, 418, 433, 441, 442, 475, 476, 479, 482, 489, 494, 502, 507, 562, 563, 618, 640
 Humenský Rokytov, pozri Rokytov pri Humennom
 Hupej Ján – s. 139
 Husák, obec – s. 263
 Husne, obec (poľ.) – s. 271
 Hut Hans, mjr. – s. 644, 688
 Huviz (Lúčina), obec – s. 176
 Huzej Michal – s. 423
 Huzele, obec (poľ.) – s. 402

Ch

Chalavka, ppor. – s. 614, 621
 Chata pod Skalkou, pozri Chyžka pod Skalkou
 Čeľm (poľ.) – s. 388, 391, 402, 403
 Chlmec, obec – s. 183, 184, 599, 618
 Chlumec, pozri Chlmec
 „Chmelničenko“, oddiel UPA – s. 301, 307, 317
 Chmeľov, obec – s. 172, 417, 452, 460
 Chmiel, obec (poľ.) – s. 302
 Chminianska Nová Ves, obec – s. 203
 „Cholodnyj Jar“, nadrajón OUN – s. 547, 590, 601
 Choňkovce, obec – s. 180, 181, 284

Chostovce, pozri Hostovice

Chruščov Nikita – s. 557

Chryn Ján – s. 376

„Chryň“ („Hrin“, „Chmil“) – „Chrin“,
oddiel UPA – s. 589, 623, 655,
674, 687, 691, 694, 697-702,
706

„Chryň“ („Chrin“), pozri Stebel's'kyj
Stepan

Chryszczata, vrch – s. 609, 611,
646, 656, 674, 687

Churchill Winston – s. 424, 431,
579

Chvostejov (pri Habure), samota –
s. 329, 411, 420, 423, 427,
503, 630, 635

Chylinsky(i), plk. WP – s. 693

Chyžka pod Skalkou, osada –
s. 258, 291, 311, 312, 322

I

„Ihor“ (UPA) – s. 599

Ilanovský, rtm. – s. 657

Ilava – s. 373

Ilava, okr. – s. 366, 371, 372

Ilkiv Juraj – s. 139

Imro Ján, brig. gen – s. 20, 59, 98

India – s. 533

Inovecké hory (Inovec) – s. 439

Ištoka, les – s. 136, 137

Ištván Michal – s. 189

Italia pozri Taliansko

Ivačenko Petro – s. 644

„Ivan“ – 39. motor. prápor – s. 38,
39, 44, 76, 77, 81, 116, 117,
123, 444, 445, 447, 452, 462,
463, 464, 469, 470, 487, 505,
509, 621, 628, 648, 650, 662,
671, 674, 676, 689, 690, 693

Ivanov vrch, les – s. 476

Ivanovič Ivan – s. 644

Izajský Eliáš – s. 259

J

„Jabloň“ (osoba) – s. 311

Jabloň, obec – s. 186, 462, 463,
464, 468, 469, 482, 503, 504,
505

Jabłonka, obec (poľ.) – s. 307, 319,
609, 698

Jablonka, pozri Nižná a Vyšná
Jablonka

Jabłonka, rieka – s. 307

Jakoviany (Jakovany), obec –
s. 203

„Jakub“, vojenská podskupina –
s. 44, 81, 123

Jakubčák, strážm. – s. 156

Jakubčanová Estera – s. 260, 263

Jakubčanová Šárika – s. 260, 263

Jakuboviany (Jakubovany), obec
– s. 196, 418

Jakubovičová Helena – s. 260,
263

Jakušovce, obec – s. 146, 148, 153,
154, 156, 157, 158, 161, 170,
172, 212, 214

Jamna, obec (poľ.) – s. 301

„Ján“ – I. prápor 20. p.pl – s. 31,
70, 110

„Ján“ – peší prápor 7. p.pl – s. 20,
23, 24, 60, 62, 100-102, 182,
185, 186, 200, 202, 204, 205

Jankovce, obec – s. 469

„Jánošík“, skupina ZPÚ – s. 31, 32,
33, 69, 70, 71, 110-112, 332,
333, 335-339, 347, 344, 345,
349, 350, 359, 360, 363-365,
374, 380, 381, 404, 405

Japonsko – s. 534,

„Jar“, oddiel UPA – s. 674, 687

Jarecki, por. – s. 361

„Jaroslav“, skupina ZPÚ – s. 30, 68,
109, 262, 283-285, 287, 289-
291, 293, 294, 297, 298, 301,
303, 306, 309, 310, 312, 313,
315, 321, 323, 324, 327
„Jaroslav“, veliteľstvo (podskupiny
„Zlato“) – s. 39, 77, 117, 628,
648, 662, 671, 672, 674, 689,
690, 693
Jarosław – s. 301, 388, 389, 391, 402
Jarszynski Boleslav, kpt. – s. 509-
510, 511
Jasenov, obec – s. 183, 184, 599
Jasiel, obec (poľ.) – s. 301, 329,
355, 361, 376, 377, 379, 416,
417, 420, 427, 506, 589, 614,
631, 661, 665, 687, 706
Jasielko, pozri Jasiel
Jasionka, vrch – s. 694
Jaśliska, obec (poľ.) – s. 318, 325,
355, 347, 360, 379, 409, 411,
483, 646, 647
Jasło (poľ.) – s. 320, 355, 391
Jasło, okr. – s. 706
Jasov, obec – s. 680
Jastrabie (Jastrabie nad Topľou),
obec – s. 151, 451, 463
Jastrzębik, obec (poľ.) – s. 659
Javor, vrch – s. 638
Javorina, vrch – s. 370, 503
Javorníky, horský masív – s. 372
Jawornik, obec (poľ.) – s. 633, 687,
698
Jaworze, obec (poľ.) – s. 358
Jaworzec, obec (poľ.) – s. 319, 609,
613, 694
Jedlinský, por. – s. 320
„Jednotka Fuxa“ – s. 23, 62, 101,
202-206, 228
Jegell, poľ. kráľ – s. 393
„Jeleň“, člen AK – s. 700, 701

Jevčenko (Jewczenko), plk. gšt.
(WP) – s. 701, 703, 709, 710
Jiža Jozef – s. 168
„Jozef“ – 41. motor. prápor – s. 38,
39, 44, 76, 77, 81, 116, 117,
123, 447, 452, 463, 469, 470,
485, 509, 628, 648, 662, 671,
674, 678, 689, 690, 693
Juhoslávia – s. 533
Juchnovič, gr.kat. farár – s. 657
Júny Andrej, pplk. – s. 282
Jurková Vôľa, obec – s. 459, 494

K

„Kábel“ – spojovacia rota – s. 40,
78, 120, 693
Kačuk Ivan – s. 184
Kaiza (osoba) – s. 483
Kalenov, pozri Kalinov
Kaliníč Juraj – s. 259
Kaliníč Michal – s. 312
Kalinov, obec – s. 186, 256, 284,
285, 315, 324, 325, 330, 377,
381, 424, 629, 632, 633, 637,
661-663, 665, 678
„Kalinovyč“ pozri Mazur Hryc’
Kálná Roztoka, obec – s. 469, 505
Kálnica, obec (poľ.) – s. 321, 674
Kaluža, obec – s. 177
Kamenica (Kamenica nad Ciro-
chou), obec – s. 184, 203,
228, 318, 369, 464, 701
Kamenický Štefan – s. 423
Kamenný Biel, les – s. 244
Kamień, lesný masív – s. 687
Kamienka (pri Humennom),
obec – s. 184, 284
Kamionka, obec (poľ.) – s. 687
Kanada – s. 472, 573, 596, 623
Kandera Martin, strážm. – s. 260,
266

- Kanice pri Brne – s. 10, 50, 88
 Kanosíowka, vrch – s. 662
 Kantorov P. V., plk. ČA – s. 30, 69, 110, 340, 341
 Kapotov, pozri Gaboltov
 Kapušany, obec – s. 22, 40, 61, 78, 100, 120, 182, 186, 188, 200, 203, 421, 440, 445, 447, 453-455, 459, 460, 494, 594, 638, 639
 Karafa, Ing. – s. 621
 Karlików, obec (poľ.) – s. 356, 363
 „Karmelúk“, oddiel UPA – s. 27, 37, 66, 75, 106, 118, 472, 563, 646, 655
 „Karmelúk“, vel. oddielu UPA – s. 35, 37, 73, 78, 114, 119, 518, 520, 566, 590-593, 595, 596, 599, 700
 Karná, obec – s. 417, 439, 460, 595, 596
 „Karol“ – 45. motor. prápor – s. 38, 39, 76, 77, 116, 117, 452, 463, 469, 470, 485, 509, 628, 648, 662, 671, 674, 689, 690, 693
 Karol XII., švédsky kráľ – s. 398
 Karpatská Ukrajina, pozri Zakarpatsko
 Karpaty – s. 384, 390, 527, 542
 Katekov Karol, kpt. – s. 683
 Kavalkovič Andrej – s. 217, 218
 Kazachstan – s. 536,
 Kečkovce, obec – s. 459, 494
 Kelča, obec – s. 182, 186, 200, 201, 211, 213, 214, 462, 463, 468, 469, 470, 490, 504, 505,
 Kelemeš (Ľubotice), obec – s. 181
 Kellő Emil, gr.kat. farár – s. 440
 Kendice, obec – s. 185, 207
 Kereštvaj (Okružná), obec – s. 440, 594
 Kesler Berko – s. 268
 Kijov, les – s. 443, 473
 Kireš Mikuláš – s. 239, 247-249, 252, 262
 Kiš Fedor – s. 189
 Kišiňov – s. 593
 Kladzany, obec – s. 439
 „Klára“ – II. prápor 25. p.pl. – s. 40, 44, 78, 81, 120, 123, 464, 628, 637, 639, 674, 689, 693
 Klehrová Lenka (Ester) – s. 259
 Klein Franz – s. 644
 Klembarok (Klenov), obec – s. 194
 Klenová, obec – s. 275, 282, 284, 285
 Klin, vrch – s. 284, 637
 Klisz, Ing. – s. 389
 Klíž, obec – s. 370
 Klokočov, obec – s. 177
 Kľučár (osoba) – s. 496
 Kľušov, obec – s. 417, 459, 494
 Kmeť Milan, čet. asp. – s. 516
 Kmicikievič Jaroslav, pplk. pech. – s. 30, 69, 79, 109, 119, 274, 276, 282, 286, 289, 296, 300, 306, 309, 317, 319, 328, 459, 462-464, 469, 494, 498, 499, 505
 Knapčok, strážm. – s. 434
 Knejozúk Jaroslav – s. 389
 Kobylec, obec (poľ.) – s. 358
 Kobylnice, obec – s. 170, 192, 201
 Kobylly, obec – s. 202, 203, 208, 417, 421, 451, 452, 459, 460, 461, 494
 Kočan Vasil' – s. 657
 Kochanovce, obec – s. 421, 428, 592, 593
 Kojatice, obec – s. 451
 Kokuszká, obec (poľ.) – s. 687, 704

- Kolařík Jan plk. – s. 40,
Kolbasov, obec – s. 27, 28, 29, 39,
66, 67, 68, 106-108, 260, 263,
265, 267, 268, 270, 271, 275,
282, 284, 285, 292, 293, 311,
351, 478, 508, 614
Kolbovce, obec – s. 145, 146, 153,
158, 161, 170, 468
Kołonicze, obec (poľ.) – s. 275, 282,
609, 646, 687
Koltoniuk (osoba) – s. 389
Koman (osoba) – s. 423
Komańcza, obec (poľ.) – s. 301,
362, 377, 380, 633, 655, 659,
665, 666, 687, 691, 698
Komanický Štefan – s. 411
Komárník, pozri Nižný a Vyšný
Komárník
Komárno – s. 491
Kombinovaný delostrelec-
ký oddiel, pozri „Dušan“ a
„Václav“
Komisia pre vyšetrovanie zločinov
banderovských tlup v ČSR –
s. 28, 67, 107
Komunistická strana Slovenska –
s. 133, 149, 156, 169, 177,
192, 209, 213, 215, 239, 247,
249, 251, 252, 261, 262, 264,
273, 290, 300, 353, 357, 442,
474, 478, 489, 490, 514, 525,
554, 572, 575, 578, 581, 586,
619, 621, 678, 682
Konchalová Mária – s. 356
Konieczna, obec (poľ.) – s. 688,
695
Konieczny Jan, mjr. gšt. WP – s. 41,
79, 120, 628, 635, 709, 710
König Ignac – s. 644
Koniszowa, obec (poľ.) – s. 646
Konovalc' Jevhen – s. 399, 400
„Konyk“, kuriň UPA – s. 472
Kopčák Ján – s. 657
Kopilovsky, biskup – s. 545
Koprivnica, obec – s. 421, 476
Korczynski, plk. – s. 510
„Koreň“ (osoba) – s. 311
„Koriň“, oddiel UPA – s. 623
Korpaň Ján – s. 425, 428
Korunka, les – s. 161
Korunkov, les – s. 492
Korzeniec, obec (poľ.) – s. 609
Korzenna, obec (poľ.) – s. 646
Korž Mykola – s. 16, 55, 94
Koržinský, Dr. – s. 359, 479
Košarovce, obec – s. 149, 154, 463,
489, 504
Košč Stanko – s. 655
Košecké Podhradie, obec – s. 372
Košecké Rovné, časť obce
Zliechov – s. 371
Košarka, vrch – s. 503
Košice – s. 20, 24, 30, 31, 33, 37,
38, 59, 60, 62, 68-70, 72, 75,
76, 98, 99, 102, 108-110,
112, 116, 119, 130, 133, 138,
140, 142, 144, 147, 163, 166,
170-172, 176, 181, 184, 186,
187, 199-201, 204, 205, 213-
216, 221, 227, 232, 241, 252,
255, 257, 261, 267-270, 272,
275, 281, 305, 308, 309, 315,
330, 343, 348, 349, 409, 410,
421, 432, 434, 444, 446, 447,
449, 450, 458-460, 462, 468,
472, 475, 501, 513, 517, 519,
552, 563, 568, 573, 596, 616,
651, 668, 670, 677, 678, 680,
682
Koškovce, obec – s. 140, 142, 144,
146, 186, 200, 275, 284, 453
Košák Rudolf, plk. – s. 166

- Koterbachy (Rudňany), obec – s. 207
 Kotik (osoba) – s. 657
 Kotloniuk, gr.kat. farár – s. 389
 Koutný Jakub, plk. – s. 510, 511
 Kováč (osoba) – s. 501
 Kováč Juraj – s. 616
 Kováč Konštantín, slob. – s. 482
 Kováčova záhrada (Remetské Hámre), osada – s. 179
 Kovaľ Jozef – s. 220, 221
 Kovaľ Michal – s. 657
 Kovalik (osoba) – s. 213
 Kovaliková Staška – s. 213
 Kowalski (Kovalský) Anton, gr.kat. farár – s. 348, 350, 415, 422, 423
 Kozí hrad, vrch – s. 192
 Kożuszne, obec (poľ.) – s. 609
 Kožany, obec – s. 416, 420, 425, 428, 566, 591
 Kožiany, pozri Kožany
 Kožuchovce, obec – s. 167, 468, 637
 Krajná Poľana, obec – s. 166, 169, 170, 172, 186, 317, 326, 369, 478, 510-512, 677, 702, 709
 Kraków (poľ.) – s. 346, 382, 390
 Kraków, vojvodstvo – s. 645, 686-688, 704, 705
 Krásny Brod, obec – s. 275, 282, 284, 417, 504
 Kremenároš, vrch – s. 284
 Kremenec, vrch – s. 293, 295
 Kriščák Ján, šrtm. – s. 680
 Krišľovce, obec – s. 212, 214, 489
 Kriva Anton, škpt. pech. – s. 347, 359, 363, 404, 504, 611
 Krivošťany (Strážske), obec – s. 442
 Krivoústy Borislav, poľ. kráľ – s. 393
 Krivý Javor, vrch – s. 487
 Kríže, obec – s. 196
 Križlovce (Kružlovce), pozri Krišľovce
 Krokavec Emil, škpt. (mjr.) – s. 30, 68, 108, 272, 276-279, 281, 282, 286, 295, 319, 333, 461, 502, 651, 661, 665, 693
 Kroměříž – s. 40, 78, 120
 Krosno (poľ.) – s. 184, 320, 321, 391, 510, 660
 Kruty, obec (ukr.) – s. 403
 Kružlov, obec – s. 620
 Kružlovská huta, obec – s. 172
 „Krylati“, čata UPA – s. 16, 55, 94
 Krynica(-Zdroj), obec (poľ.) – s. 391
 Krywe, obec (poľ.) – s. 285, 319, 382, 403, 653, 693, 707
 Krzyszczów, vrch – s. 687, 704
 KSS, pozri Komunistická strana Slovenska
 Kubač, por. – s. 443
 Kubasta, škpt. – s. 270
 Kucek Peter – s. 371
 Kučeriak Dimitrij – s. 356
 Kučín, obec – s. 369, 416, 425, 428, 459-461, 464, 494, 592
 Kučkov, les – s. 211, 490
 Kuchta, por. – s. 442
 Kuková, obec – s. 424, 425, 426, 428, 432, 594
 Kulaszne, obec (poľ.) – s. 589, 691, 695, 696
 Kulich Ján ml. – s. 620
 Kuna Pavol Ján, plk. pech. – s. 20, 59, 98, 447, 450, 451, 456, 502, 639, 701
 Kurilec Jozef, šštrážm. – s. 168, 169
 Kurima, obec – s. 182, 185, 206, 428, 591, 592

Kurovské sedlo, vrch – s. 638
 Kušej Michal – s. 280
 Kušej Vasil' – s. 280
 Kyczara Długa, horský masív – s. 687
 Kyjev – s. 196, 398, 400
 Kysak, obec – s. 18, 57, 96, 151, 170, 171, 641
 Kysucké n./ Mesto, okr. – s. 366, 370

L

Laborec, rieka – s. 436, 473, 596, 598, 722
 Laborecký priesmyk – s. 661, 662
 Łabowiec, obec (poľ.) – s. 687, 704
 Lacko, obec (ukr.) – s. 519
 Lada, obec – s. 445
 Ladičkovce, pozri Nižné a Vyšné Ladičkovce
 Ladomirov, pozri Ladomirová
 Ladomirová, obec – s. 133, 205, 227, 228, 233, 317, 369, 462, 464, 468, 469, 504
 Laichter Ján – s. 260, 263, 264
 Lanin Juraj, kpt. – s. 509-511
 Lascov, obec – s. 459, 494
 „Lastočka“ („Lastivka“), oddiel UPA – s. 674
 Laščinský (lščinský) Štefan, plk. – s. 612, 623
 Laval Pierre E. – s. 531
 Lavočne, obec (ukr.) – s. 301
 Lawrence Thomas E., pplk. – s. 719
 Lazarová Maruša – s. 310
 Lazurišin (osoba) – s. 389
 Lažany, obec – s. 195, 207
 Lebed' Mykola – s. 14, 53, 92
 Lednica, obec – s. 370, 372

Lednice, pozri Lednica
 Lednický Štefan, kpt. – s. 691
 Ledník Štefan, škpt. pech. – s. 697, 701
 Legdan Mikuláš – s. 259
 Legiň Štefan – s. 490
 Lehota (Lahota; Leheta) Michal – s. 476, 482, 502
 Leluchów, obec (poľ.) – s. 659
 Lemešany, obec – s. 170, 171, 172
 Lemko(v), oddiel UPA – s. 687, 691, 693, 695
 Lemkovia – s. 13, 32, 26, 52, 65, 71, 91, 105, 111
 Lemkovina – s. 10, 15, 16, 49, 54, 55, 87, 93, 94, 700
 Lemkovský kuriň, pozri Ren, kuriň UPA
 Lenarta, pozri Lenartov
 Lenartov, obec – s. 203, 637
 Lenčák, rešp. FS – s. 632
 Lendava, les – s. 207
 Lepen Peter, gr.kat. farár – s. 624
 Lepen Vladko – s. 624
 Lesíček, obec – s. 475
 Lesko (poľ.) – s. 129, 310, 317, 354, 358, 380, 382, 383, 384, 402, 403, 623, 642, 646, 647, 653, 654, 674, 675, 687, 691, 695, 698
 Lesko, okr. – s. 675, 690
 Lešanič Ivan – s. 247, 292, 293, 312, 314
 Leščenko (Trochimovič) Andrej – s. 127, 128
 Lešenič Izidor – s. 259
 Letecká hliadka NB, pozri Vojenská letka
 Letecká skupina, pozri Vojenská letka
 Levčenko, gen. ČA – s. 376

- Levoča – s. 11, 50, 89, 194, 206, 472
 Ležáky, obec – s. 677
 Liberová Gizela – s. 260
 Lidice, obec – s. 677
 Lieskovec (okr. Humenné), obec – s. 418, 441, 442, 596
 Lichner Ján – s. 162
 Lipa pozri Lipie
 Lipčák (osoba) – s. 502
 Lipiany (Lipany), obec – s. 170, 171, 172, 194, 203, 227, 228, 454
 Lipie, obec (poľ.) – s. 687
 Lipnica, obec – s. 157
 Lipníky, obec – s. 182, 459
 Lipová, obec – s. 181, 206, 417
 Lipovica, vrch – s. 675
 Lipovník, obec – s. 440
 Lipowce, pozri Lipowiec
 Lipowiec, obec (poľ.) – s. 329, 347
 Lipowska, vrch – s. s. 687, 693
 Liptovský Mikuláš – s. 20, 59, 98
 Lisá, les – s. 180
 Lisko pozri Lesko
 Liszna, obec (poľ.) – s. 319, 348, 358, 675, 693
 Litmanová, obec – s. 688
 Litovci – s. 133, 192
 Litva – s. 393, 394, 532
 Łobozew, obec (poľ.) – s. 687
 Łódź (poľ.) – s. 390
 Łojacz, ppor. WP – s. 355
 Łomna, obec (poľ.) – s. 687
 Lomné, obec – s. 170, 201
 Londýn – s. 342, 385, 386, 393, 395, 472
 Lopatovský Michal – s. 478
 Łopienka, obec (poľ.) – s. 16, 55, 94, 302, 310, 609, 699, 706
 Lotyšsko – s. 394, 532
 Ľubiša, obec – s. 598
 Lublin – s. 361, 385, 388, 613, 675
 Ľubotín, obec – s. 155, 203, 227, 228
 Ľubovec, obec – s. 473, 475
 Łuczka, obec (poľ.) – s. 402
 Lúčka, obec – s. 171
 Lukáč Michal, škpt. – s. 174, 484, 658
 Lukáč, Fedor – s. 423
 Lukačov, pozri Lukačovce
 Lukačovce, obec – s. 147
 „Lukáš“ – samopalná rota – s. 44, 81, 123
 Lukavica, obec – s. 421
 Lukawica, obec (poľ.) – s. 687
 Łukowe, obec (poľ.) – s. 687
 Łupkov, pozri Łupków
 Łupkovský priesmyk – s. 318, 376, 377, 415
 Łupków (poľ.) – s. 320, 321, 341, 351, 354, 356, 362, 369, 374, 377-380, 477, 483, 503, 506, 567, 593, 623, 642, 643, 646, 650, 654, 659, 706
 Lutášová Júlia – s. 246
 Lutica (Łutina), obec – s. 204
 Lutowska, obec (poľ.) – s. 612
 Ľvov (Lviv) – s. 398, 400, 545, 644
 „Lys“, pozri Trzasko

M

- Maďari – 14, 54, 92, 188, 209, 290, 295, 361, 515, 567, 657
 Maďarsko – s. 20, 21, 59, 61, 99, 100, 188, 581, 651
 Magura, horský masív – s. 202, 413, 420, 427, 495, 497, 502, 514
 Magura, vrch – s. 687, 693
 Mahút, strážm. – s. 435

- Makara Michal – s. 318, 369
 Makovce, obec – s. 135, 145, 411
 Mala Breznička, pozri Breznička
 Malá Driečna, pozri Driečna
 Malá Lodina, obec – s. 208
 Mala Michawa, pozri Mchawa
 Malá Poľana, obec – s. 39, 77, 117, 131, 132, 205, 411, 453, 468, 477, 504, 505
 Malacky – s. 650
 Malankevicz Gregor – s. 235
 Malankevicz Vasil – s. 234-236
 Malcov, obec – s. 40, 78, 120, 172, 203, 478, 615, 616, 620, 621, 639
 Malé Staškovce, pozri Staškovce
 Maleš Vasil' – s. 247, 267
 Maleta Štefan – s. 180
 Malík Rudolf, npor. pech. – s. 421
 Malinovský, por. (WP) – s. 223
 Malý Šariš, obec – s. 209, 451
 Maníček, kpt. – s. 678
 Maniów, obec (poľ.) – s. 375, 380, 599, 609, 610, 643, 646, 659, 695
 Manuilskij Dmitrij – s. 557
 Manzek Vasil – s. 657
 „Mar“, pozri Hoľaš Štepan
 Marcelý Pavel, mjr. (pplk.) pech. – s. 194, 210, 344, 351, 499, 501, 504, 611, 636, 642
 Margecany, obec – s. 190, 451
 Marhoň (Marhaň), obec – s. 182, 185, 459, 461, 463, 464, 476, 494
 „Mária“ – 27. motor. prápor – s. 40, 78, 120, 628, 637-639, 674, 689, 693
 „Marijka“ (OUN) – s. 699
 Markareš (osoba) – s. 644
 Markiewicz Thadeusz, prof. – s. 654
 Marko Ján – s. 232
 Markus Mikuláš, brig. gen. – s. 19, 59, 98
 Martičišín Michal, des. nsk. – s. 219
 Martinka Ladislav, MUDr. – s. 314
 Masaryk Tomáš G. – s. 581
 Maškovce, obec – s. 215, 475, 481, 598, 600
 Mašlár Ján – s. 348
 Mašták Andrej – s. 177
 Maťaška (Matiaška), obec – s. 201, 459, 488, 496, 498, 499, 500
 Maťašovce (Ondavské Matiašovce), obec – s. 186, 436, 439, 463, 465, 482, 504, 568
 Maťašovská Janka – s. 311
 Maťašovská Žofia – s. 311, 318, 358
 „Matej“ – II. prápor 14. p.pl. – s. 38, 39, 44, 76, 77, 81, 116, 117, 123, 445, 447, 452, 459, 463, 464, 469, 470, 509, 628, 648, 662, 671, 674, 676, 678, 689, 690, 693
 Matejka, por. – s. 443
 Max Karl – s. 644
 Mazepa Ivan, hajtmán – s. 398, 399, 400, 538
 Mazur Hryc' – s. 547
 Mazúrová (pri Novej Bystrici), osada – s. 370
 Medina – s. 719
 Medved' Michal – s. 217
 Medvid' Ján – s. 180, 181
 Medzilaborce – s. 20, 21, 31, 33, 37, 39, 44, 60, 70, 72, 75, 77, 78, 81, 99, 110, 112, 114, 117-119, 123, 131, 135, 140, 142, 144, 145, 151, 152, 154, 164, 180, 186, 189, 200, 201, 205,

- 216, 219, 227, 228, 231, 233-235, 240, 245, 251, 255-258, 270, 274-276, 279, 282-284, 285, 294, 315-317, 324, 328-330, 344-347, 349, 360, 361, 363, 368, 374, 375, 377, 380, 412, 413, 416, 420, 424, 430, 444, 451, 453, 468, 469, 504-506, 562, 591, 624, 628, 633, 635, 639, 651, 660, 661, 663, 668, 691, 709
- Medzilaborce, okr. – s. 16, 26, 29, 30, 32, 56, 65, 68, 69, 71, 95, 105, 108, 109, 111, 135, 139, 153, 161, 165, 183, 184, 189, 191, 206, 216-219, 231, 232, 235, 240, 241, 245, 264, 272, 279, 280, 320, 333, 337, 343, 359, 364, 365, 369, 376, 377, 379, 403, 423-425, 475-477, 479, 483, 489, 492, 495, 497, 500-504, 506-508, 514, 562, 563, 614, 615, 629-631, 635, 640, 641, 648, 678
- Megeš (Medzianky), obec – s. 723
- Meľnyk Andrij – s. 399, 400
- Meran, kpt. – s. 358
- Meretyszow (Weretyszow), vrch – s. 665
- Mergeška (Nová Polianka), obec – s. 207, 416, 420, 425, 427
- Merník, obec – s. 436, 460, 473, 474, 488, 595
- Mestisko, obec – s. 464, 470,
- Ministerstvo financií (MF) ČSR – s. 26, 43, 65, 81, 105, 122
- Mchawa, obec (poľ.) – s. 656, 687
- Mičakovce, obec – s. 201, 459, 461, 494
- Midlik Alexej – s. 616, 620, 621
- Mihálik, ppor. – s. 261, 266
- Mihal'ov, pozri Mihalík
- Michajlov, npor. NKVD – s. 218
- „Michal“ – l. prápor 14. p.pl – s. 29, 31, 33, 38, 39, 44, 68, 70, 72, 76, 77, 81, 108, 110, 112, 116, 117, 123, 255-257, 270, 274-276, 279, 282, 284-286, 289, 294, 300, 304, 305, 339, 411, 447, 452, 484, 495, 509, 628, 648, 657, 662, 671, 672, 674, 678, 684, 686, 689, 693
- Michaľany, Michaľany nad Torysou (Šarišské Michaľany), obec – s. 196, 203, 418, 494, 497
- Michalca Juraj – s. 253
- Michalok, obec – s. 476
- Michalovce – s. 20, 30, 31, 33, 34, 37, 44, 60, 68, 70, 72, 78, 81, 99, 109, 110, 113, 119, 123, 130, 134, 135, 137, 138, 140-143, 150, 176, 178, 179, 189, 200, 212, 213, 272, 274, 276, 278, 279, 281, 283, 284, 416, 420, 442, 443, 445, 446, 513, 596, 663, 668
- Michalovce, okr. – s. 129, 161, 177, 206, 209, 443, 563, 624
- Michalski, vel. MO – s. 654
- Miková, obec – s. 411, 420, 423, 427, 483, 503, 504, 506
- Mików, obec (poľ.) – s. 264, 279, 609, 623, 624, 633, 653, 659, 687
- Mikula Ján – s. 516
- Mikuláško Štefan – s. 657
- „Milan“ – samopal. prápor (14. tank. brig.) – s. 38, 39, 76, 77, 116, 117, 447, 452, 459, 509
- Milochovská dolina – s. 372
- Milówka, obec (poľ.) – s. 687, 693
- Minárik, por. – s. 425, 426,

- Minčol, horský masív – s. 196, 198, 421, 447
- Miňovce, obec – s. 182, 200, 201, 214, 462, 504
- Miroľa, obec – s. 167, 468, 637
- „Miron“ („Myron“), oddiel UPA – s. 23, 27, 37, 61, 62, 66, 75, 101, 106, 118, 655, 656, 702, 706
- „Miron“ („Myron“), pozri Hoško Volodymyr
- Mizernyj Vasyľ – s. 34, 73, 114, 403, 548, 555, 582, 600, 652, 699, 700, 701
- Mlynárovce, obec – s. 181, 206, 416, 417, 424, 591
- Mníchov – s. 422
- Mníšek nad Popradom, obec – s. 702
- MNO ČSR – s. 8, 9, 19, 23, 26, 30, 36, 43, 48, 58, 63, 65, 69, 74, 81, 82, 86, 97, 102, 105, 109, 115, 122, 160, 174, 191, 193, 270, 299, 300, 337, 351, 415, 444, 445, 451, 465, 470, 479, 510, 514, 579, 702
- MNO, Hlavný štáb – 10, 19, 29, 30, 36, 50, 58, 59, 68, 69, 74, 88, 98, 108, 109, 115, 276, 332, 353, 374, 375, 448, 451, 456, 465, 466, 509, 517, 518, 547, 625, 639, 642, 672, 695, 697, 701, 702, 709
- Močar (Rus'kyj Močar), obec (ukr.) – s. 644
- Močarany, pozri Močarmany
- Močarmany (Petrovany), obec – s. 156, 161, 170, 172, 181, 185, 192
- Mochnaczka (Wyžna, Nižna), obec (poľ.) – s. 620
- Mochnáč Michal – s. 217
- Mokre, obec (poľ.) – s. 380, 416, 633, 706
- Moldavsko – s. 558
- Molotkov gen. ČA – s. 162, 193
- Molotov Vjačeslav – s. 259, 533,
- Monastyr, časť obce Krásny Brod – s. 182, 200
- Morava – s. 9, 10, 23, 24, 39, 49, 50, 62, 79, 87, 88, 101, 102, 119, 393, 444, 450, 451, 459, 462, 465, 473, 577
- „Morava“ – samopal. prápor – s. 38, 39, 44, 76, 77, 81, 116, 117, 123, 450, 451, 459, 462-465, 469, 470, 614, 628, 648, 662, 671, 672, 674, 684, 686, 689, 693
- Morávek Július, škpt. pech. – s. 495, 507, 510, 511, 610, 648, 655, 660, 662, 689, 708
- Moravská Ostrava (Ostrava) – s. 512, 519, 552
- Morské oko, letovisko – s. 682
- Moskva – s. 21, 61, 100, 252, 396, 531, 532, 538, 539, 543, 569, 575, 579, 580, 581, 626, 703
- Mosoriak, kpt. – s. 502, 629, 666, 667, 680
- Mostys'ka, okr. (ukr.) – s. 234
- Moszczaniec, obec (poľ.) – s. 329, 362, 503, 609, 612, 674, 687
- Motorizovaný pluk ČA – s. 171, 194, 200, 209
- Motyčka Štefan, por. NB – s. 663
- Mrázovce, obec – s. 201, 503
- Mudryj Vasyľ – s. 14, 53, 92
- Mukačevo (ukr.) – s. 644, 723, 723
- „Mur“ (UPA) – s. 598, 601
- Musil Jozef, škpt. gšt. – s. 41, 79, 121, 701, 709, 710

Muszyna (poľ.) – s. 659, 675
 Muszynka, obec (poľ.) – s. 620
 Mutné, obec – s. 705
 MV ČSR – s. 11, 18, 19, 26, 36, 43,
 51, 58, 65, 74, 81, 89, 97, 105,
 115, 122, 270
 MV ČSR, Odbor politického sprá-
 vodajstva – s. 19, 59, 98, 270
 Myczków, obec (poľ.) – s. 612, 687
 Myslina, obec – s. 597

N

Načín, strážm. – s. 439
 Ňagov, obec – s. 39, 77, 117, 186,
 285, 412, 420, 423, 427, 500,
 503, 514, 637
 Nágov, pozri Ňagov
 „Nalev(w)ajko“ (UPA) – s. 700, 701
 Napoleon (Bonaparte) – s. 719
 Narodowe Siły Zbrojne (NSZ) –
 s. 356, 380, 383, 387, 388,
 389, 645, 656, 675, 686-689,
 693, 695, 704, 705, 708
 Na-stať (Nastaz), hrebeň – s. 252
 „Nazar“, pozri Halasa Vasyl
 NB – s. 10, 12, 13, 18-23, 26, 28,
 29-32, 36, 37, 42, 50-52, 57,
 58, 60, 61, 63-65, 67-69, 71,
 74, 75, 80, 81, 88, 90, 91, 96,
 97, 99, 101, 103-105, 107-
 110, 112, 115, 118, 121, 122,
 127, 129, 131-134, 136-138,
 140, 146-148, 150, 152, 153,
 155-157, 164-171, 175, 178-
 183, 189, 190, 195-197, 199,
 201, 205, 209, 211-213, 215-
 222, 227, 231, 233, 234, 236,
 239-246, 249, 251-253, 257,
 259-261, 263, 265-274, 276,
 278-283, 286, 287, 291, 293,
 295, 297, 306, 308, 312, 316,

317, 331, 333-344, 349, 351,
 364, 365, 367, 369, 371-373,
 379, 409, 410, 421, 423-426,
 428, 430-434, 438-443, 445,
 447, 449, 454, 459, 460, 464-
 466, 469, 470, 474, 477, 486-
 491, 496, 497, 501, 502, 508,
 512, 513, 615, 616, 619, 632-
 634, 635, 638-640, 648, 651,
 661-664, 668-670, 672, 675,
 676, 679, 680, 684, 690, 692

NB, Hlavné veliteľstvo
 (Bratislava) – s. 18, 21, 30,
 58, 60, 68, 100, 108, 109,
 129, 131, 132, 134-138, 141,
 149, 153, 155, 156, 175, 176,
 178-180, 183, 189, 190, 194-
 197, 199, 210-212, 215, 216,
 219-221, 223, 231, 232, 234,
 236, 240, 241, 245, 271, 276-
 279, 281, 282, 293, 365, 378,
 409, 410, 422, 440, 454, 466,
 479, 487, 493, 497, 502, 512,
 513, 634, 663, 668

NB – Okr. vel. NB Medzilaborce –
 s. 131, 135, 138, 189, 216,
 231, 240, 245, 279

NB – Okr. vel. NB Sabinov – s. 195,
 197, 199

NB – Okr. vel. NB Snina – s. 129,
 251, 279

NB – Okr. vel. NB Sobrance –
 s. 279

NB – Okr. vel. NB Stropkov – s. 133,
 157, 211, 212, 279, 327, 328,
 488

NB – Okr. vel. NB Svidník – s. 279,
 431

NB – Okr. vel. Prešov – s. 440

NB – Okr. velit. NB Humenné –
 s. 279

- NB – OVNB (I) Košice – s. 30, 68, 69, 109, 272, 281, 513
- NB – OVNB-II Košice – s. 30, 68, 108, 272, 276, 281
- NB – OVNB Bardejov – s. 30, 68, 109, 279, 281
- NB – OVNB Humenné – s. 21, 60, 100, 130, 131, 135-138, 149, 152, 153, 183, 189, 270, 634, 216, 221, 241, 251, 267, 272, 277, 278, 279, 333, 439, 487, 493, 495, 498
- NB – OVNB Michalovce – s. 30, 68, 109, 176, 178, 179, 278, 279, 281, 443
- NB – OVNB Prešov – s. 30, 68, 109, 134, 146, 149, 156, 157, 176, 191, 196, 199, 212, 213, 236, 272, 278, 279, 281, 440, 497
- NB – OVNB Sobrance – s. 279
- NB – OVNB Svidník – s. 166
- NB – PONB Bardejov – s. 30, 40, 68, 78, 109, 120, 272, 276, 513, 638
- NB – PONB Humenné – s. 364, 420, 421, 513, 661, 663, 668
- NB – PONB Košice – s. 513
- NB – PONB Michalovce – s. 30, 68, 109, 141, 150, 272, 276, 513, 663, 668
- NB – PONB Snina – s. 30, 68, 109, 272, 276, 282
- NB – PONH Prešov – s. 40, 78, 120, 421, 513, 638
- NB, Lietajúci oddiel – s. 369
- NB, Sústredený oddiel – s. 21, 24, 60, 62, 100, 102, 150, 183, 184, 319, 663
- NB, Veliteľstvo pre východné Slovensko – s. 130
- Nechválova Polianka, obec – s. 145, 221
- Nemci – s. 133, 134, 164, 196, 207, 209, 263, 235, 290, 295, 301, 307, 311, 315, 318, 342, 352, 370, 384, 388, 390, 391, 400, 401, 439, 471, 475, 482, 506, 510, 511, 515, 528, 538, 539, 557, 570, 587, 595, 609, 620, 621, 623, 631, 636, 700, 712, 717
- Nemcovce, obec – s. 235, 236, 416, 420, 425, 428, 592
- Nemecké Pravno, obec – s. 373
- Nemecko – s. 7, 20, 41, 47, 59, 79, 85, 99, 120, 155, 213, 235, 301, 306, 390, 391, 415, 489, 518, 530, 532, 533, 570, 580, 586, 587
- Neretice, obec – s. 172
- Nestor Ivan – s. 609
- Niebieszczany, obec (poľ.) – s. 701
- Niedźwiedź, vrch – s. 645
- Nikolajev (Mykolajiv), (ukr.) – s. 644
- Nisa, rieka – s. 41, 79, 120
- Nitra – s. 20, 59, 98, 371
- Nitrianska Streda, obec – s. 11, 50, 89
- Nízke Tatry, pohorie – s. 188
- Nižná Jablonka, obec – s. 44, 81, 123, 143, 145, 184, 221, 222, 332, 348, 350, 417, 474, 481, 486, 502, 503, 598, 600
- Nižná Oľka, pozri Oľka
- Nižná Olšava, obec – s. 211, 464, 470, 503
- Nižná Poľanka (Nižná Polianka), obec – s. 288, 447, 637
- Nižná Radvaň, pozri Radvaň n/ Laborcom
- Nižná Sitnica, obec – s. 150, 164, 172, 182, 192, 200, 201, 469, 641

Nižná Šebeš (Nižná Šebastová – Prešov), obec – s. 181
 Nižná Tarbaja, pozri Nižný Tarbaj
 Nižná Vôľa, obec – s. 416, 420, 421
 Nižné Čabiny, pozri Čabiny
 Nižné Ladičkovce, obec – s. 140, 144, 161, 417, 436, 451
 Nižný Blh, obec – s. 440
 Nižný Hrabovec, obec – s. 252, 418, 453
 Nižný Komárník, obec – s. 133, 167, 462, 468, 470, 504
 Nižný Mirošov, obec – s. 205, 637
 Nižný Orlík, obec – s. 205
 Nižný Slavkov, obec – s. 203, 204
 Nižný Svidník, pozri Svidník
 Nižný Tarbaj (Tarbaj), časť obce Mičakovce – s. 498
 NKVD (NKGB) – s. 19, 22, 27, 28, 31, 41, 58, 61, 66, 67, 69, 80, 97, 100, 106, 107, 110, 121, 211, 331, 338, 340, 425, 428, 528, 535, 544, 545, 550, 553, 557, 558, 560, 580, 583, 585-587, 698
 Nobwalis St. Caman – s. 344
 Nosko Štefan, škpt. pech. – s. 509, 516, 517
 Nová Bystrica, obec – s. 370
 Nová Sedlica, obec – s. 27, 28, 37, 66, 75, 105, 106, 118, 127, 239, 242-244, 247, 248, 249, 251-253, 255, 256, 258, 259, 262, 264, 276, 285, 291-294, 311, 312, 314, 318, 351, 355, 368, 476, 482, 485, 514, 637
 Novosedlica, pozri Nová Sedlica
 Nowoja, vrch – s. 646
 Nowosielce, obec (poľ.) – s. 687
 Nowy Sącz (poľ.) – s. 645, 646, 675, 687, 688, 693, 694, 681
 Nowy Targ – s. 681

O

Oberty, rtm. – s. 619
 Obešter Michal – s. 489
 Obišovce, obec – s. 171, 181
 Oblík, les – s. 488
 OBR – s. 252, 258, 265, 266, 270, 271, 278, 312, 317, 319-321, 331, 332, 348-350, 371, 440, 442, 443, 487, 493, 497, 507, 508, 516, 615, 630, 632, 634, 639, 640, 670, 668, 677, 680, 718
 OBR Humenné – s. 32, 70, 111, 128, 232, 258, 261, 265, 271, 312, 317, 320, 331, 332, 348, 350, 487, 493, 507, 508, 630, 634, 640, 670
 OBR Kežmarok – s. 670
 OBR Košice – s. 252, 270, 670
 OBR Michalovce – s. 442, 668
 OBR Nitra – s. 371
 OBR Prešov – s. 440, 497, 670
 OBR Rožňava – s. 670
 OBR Zlaté Moravce – s. 371
 Obšajstník Michal, čat. NB nsk. – s. 491
 Obuková, vrch – s. 494
 Obušek Jozef, por. – s. 144, 151, 436
 OBZ – s. 19, 32, 36, 42, 52, 58, 59, 70, 74, 80, 91, 97, 98, 111, 115, 121, 130, 134, 135, 137-140, 149, 154, 162, 178, 189, 191, 193, 194, 204, 206, 210, 212, 213, 215, 216, 228, 230, 232, 236, 241, 276, 279, 293, 296, 299, 309, 328, 330, 334, 341, 344-347, 349, 350, 353-356, 359, 363, 365, 369, 372, 380, 381, 405, 409, 427, 428, 430, 435, 437, 443, 481, 487,

- 493, 495, 497, 499-502, 504-506, 513, 514, 516, 611, 615, 616, 619, 630, 639, 641, 651, 658, 679-681, 684
- OBZ, Hlavná správa (HSOBZ) – s. 11, 19, 23, 58, 63, 98, 102, 160, 162, 174, 191, 193, 210, 230, 345, 347, 351, 353, 359, 363, 405, 501, 506, 513, 514, 516, 611, 681
- OBZ, Oblastná správa (OSOBZ) – s. 193, 206, 242, 276, 293, 330, 334, 341, 344, 347, 350, 351, 359, 363, 405, 497, 499-502, 504, 516, 610, 611, 635, 641, 642, 681
- OBZ Humenné – s. 139, 140, 149, 189, 216, 221, 279, 330, 369, 423, 487, 634
- OBZ Košice – s. 138, 176, 199, 213, 215, 216, 221
- OBZ Michalovce – s. 130, 134, 135, 178, 189, 212, 213, 443
- OBZ Prešov – s. 232, 236, 241, 497
- „OCEL“, vojenská skupina – s. 13, 36-41, 43, 52, 74-77, 79, 80, 82, 91, 115-122, 451, 455, 456, 458-465, 468-470, 483, 487, 493, 495, 499, 502, 504, 507, 509, 512-514, 517, 610, 612, 618, 619, 621, 627, 628, 630, 631, 635, 637, 638-646, 648, 649, 651, 654, 655, 659-662, 664, 668-674, 676, 677, 681, 682, 684, 688-691, 693
- Odra, rieka – s. 41, 79, 120
- Ogurčák Gustáv – s. 178, 179
- Ogurčák Ján, štrážm. – s. 127
- „Ohen“ („Ogieň“), poľ. ilegál. oddiel – s. 620
- Ohradzany, obec – s. 147, 417, 433, 436, 451, 460, 507, 618
- Okrucany, pozri Orkucany
- Okupová, vrch – s. 641
- „Oldřich“ – rota OA – s. 39, 44, 77, 81, 117, 123, 689
- „Oleh“ (UPA) – s. 601
- Olejár Alexander – s. 440
- Olejníkov, obec – s. 418
- „Olga“ – 3. motor. prápor (3. rých. div.) – s. 40, 78, 120, 628, 638, 639, 674, 684, 686, 689, 693
- Olchowa, obec (poľ.) – s. 687
- Olka, Nižná – Vyšná, obec – s. 140, 144, 148, 201, 319, 420, 427, 477, 483, 500, 501, 615, 616, 618, 641
- Olszanica, obec (poľ.) – s. 687
- Olšava, pozri Olšavka
- Olšavka, obec – s. 207, 416, 591
- Olšinkov, obec – s. 285, 330, 330, 453, 477, 483, 484, 503, 611, 614, 629
- Omšenie, obec – s. 371
- Ondava, rieka – s. 146, 153, 425, 427, 439, 503, 505, 595
- Ondrašovce, obec – s. 190
- „Ondrej“ – peší prápor 23. p.pl – s. 21, 23, 24, 60, 62, 100, 101, 102, 182, 185, 186, 200, 202, 203, 204, 205
- Ondrejko, agent – s. 326
- Onufrák Ondrej – s. 423
- Onyškevyč Myroslav – s. 15, 54, 93
- Opuková, vrch – s. 489, 490
- Orava, región – s. 705
- Oreské, obec – s. 176, 194, 465
- „Orest“, pozri Onyškevyč Myroslav
- Orešské, pozri Oreské
- Orkucany (Sabinov), obec – s. 196

„Orlan“, pozri Halasa Vasyľ
 Orlov, obec – s. 172, 203, 447, 454, 637
 „Orol“ – odd. OBZ vel. „Zlato“ – s. 484, 500, 509
 Ortuťová, obec – s. 459, 464, 494
 Os'mak Kyrylo – s. 14, 53, 92
 Osikov, obec – s. 199
 Oslawica, obec (poľ.) – s. 217, 614, 622, 623, 633, 643, 650, 659, 687, 706
 OSOBZ, pozri OBZ, Oblastná správa
 OSN – s. 531, 534, 542, 545, 546, 557
 Osoba, rtm. – s. 657
 Osóbka-Morawski Edward – s. 531
 „Ostap“ (UPA) – s. 699
 „Ostap“, agent UPA – s. 302
 „Ostap“, oddiel UPA – s. 688
 Ostrovany, obec – s. 195, 196, 198, 199, 207, 494, 497
 Ostružnica, obec – s. 275, 312, 484, 637
 Osykov, pozri Osikov
 Otčenáš, inšpektor FS – s. 260, 263
 „Otto“, skupina ZPÚ – s. 33-36, 38, 72, 74, 76, 112, 113, 115, 116, 381, 409, 410, 412, 421, 427, 430, 435-437, 444-447, 452, 453, 455, 472, 473, 484, 485, 516
 „Otto“, veliteľstvo (podskupiny „Zlato), s. – 39, 77, 117, 467, 628, 648, 662, 671, 672, 674, 689, 690, 693
 OUN – s. 7, 10, 12, 15, 16, 34, 35, 47, 50, 52, 54-56, 73, 85, 88, 90, 93-95, 114, 361, 399-401, 491, 529, 541, 560, 598

P

Pacatov, osada pri Breznici – s. 492
 Pačuta (Bačuta) Peter – s. 164-166
 Padoma Michal pozri Potoma Michal
 Pakostov, obec – s. 163, 164, 172, 193, 212, 489, 494
 Palestína – s. 388
 Palková Anna – s. 195
 Palota, obec – s. 194, 207, 216-219, 231, 232, 240, 241, 255, 256, 284, 285, 330, 377, 423, 562, 629-633, 635, 648, 660-662, 665, 676, 693, 702
 Papín, obec – s. 141, 145, 215, 220, 221, 233, 234, 273, 297, 409, 484, 503, 598, 600
 Paportno, vrch – s. 687
 Papradno, obec – s. 372
 Parihuzovce, obec – s. 129, 284, 319, 484
 Pasiky, vrch – s. 662
 Paško Andrej – s. 217
 Pataky Pavel, rtm. – s. 618, 619
 Patlovič (osoba) – s. 329
 Patrigáč Juraj – s. 199
 Patryja pozri Wołosañ
 Pavelka Jozef – s. 208
 „Pavlenko“, plk. (UPA) – s. 475
 Pavlovce, obec – s. 453
 „Pavol“ – II. prápor 20. p.pl. – s. 33, 38, 39, 44, 72, 76, 77, 81, 112, 116, 117, 123, 227, 421, 447, 452, 459, 464, 467, 468, 470, 484, 495, 509, 628, 648, 662, 671, 674, 676, 689, 690, 693
 Pavúk Ján – s. 213
 Pätoprstý Filip – s. 440
 Pčoliné, obec – s. 146, 151, 183, 184, 194, 207, 284, 331

- Peciv Jaroslav – s. 34, 73, 114, 561, 562, 563, 577, 581
- Pečorská Nová Ves, obec – s. 204
- Pehečková Anna – s. 235
- Pencák Michal – s. 301, 306, 311
- „Perih“, oddiel UPA – s. 27, 66, 106
- Perko Emil pplk. (plk.) del. – s. 20, 59, 99, 173, 182, 187, 204, 206, 214, 229, 258, 270, 409, 411, 447, 452, 453, 455, 462-464, 466-469, 499, 505
- Perligov, les – s. 214
- Pernica (osoba) – s. 262
- Peržel Ján – s. 678
- Petejovce, obec – s. 145, 146, 153, 201, 462, 464, 470, 490, 504
- „Peter“ – rota rozvedky – s. 38, 76, 116
- Peter I., rus. cár – s. 398
- Petkovce, obec – s. 150, 164, 474, 476
- Petľura Symon – s. 398, 399
- Petranič Andrej – s. 243
- Petrík Eliáš – s. 259
- Petrík Ivan – s. 424, 430, 431
- „Petriluk“, poľ. ilegál. oddiel – s. 646
- Petrinec Vojtech, škpt. – s. 297
- Petrova Lehota, obec – s. 371
- Petrová, les – s. 436
- Petrovce, obec – s. 161, 163, 164, 172, 186, 417, 434, 435, 440, 494, 594
- Petroviany (Petrovany), obec – s. 170, 172, 474
- Petruška Andrej – s. 158
- Pietor Ivan, min. – s. 162
- Pichne, obec – s. 207, 220, 221, 469, 505
- „Pimsta“ (UPA) – s. 12, 52, 90, 547
- Pinter Rudolf, slob. – s. 678
- Piskorovce, obec – s. 158, 161, 172, 214, 489, 490, 493, 494, 499
- Piso Fedor Michajlovič, mjr. ČA – s. 132
- Piteľ Michal, pozri Pyteľ Michal
- Pivoluska Juraj, škpt. pech. – s. 315, 323
- Piwniczna, obec (poľ.) – s. 702
- Pláňovský Mikuláš – s. 676
- Pľasza, vrch – s. 656
- Platinger, plk. – s. 481
- Plaveč, obec – s. 454, 637
- Plavnica, obec – s. 44, 81, 123
- Płonna, obec (poľ.) – s. 609, 633, 646, 659
- Plzeň – s. 287, 552
- Počičva, pozri Podčičva
- Podčičva (časť obce Sedliská), osada – s. 39, 77, 117, 151, 170-172, 200, 436, 465, 482, 595
- Podhorod', obec – s. 180, 233, 234, 284, 285, 295
- Podhradie (okr. Bardejov), osada – s. 678
- Podkarpatská Rus, pozri Zakarpatsko
- „Podkarpatský“ kureň UPA – s. 15, 55, 94
- Podlipníky, časť obce Pavlovce – s. 459, 494
- Podolie, región (ukr.) – s. 574,
- Podosy, les – s. 425
- Podskalka, mestská časť Humenného – s. 141, 661
- Podskupina plk. Dualského, pozri „Hliník“
- Podskupina plk. Perka, pozri „Zlato“
- Podskupina plk. Strelka, pozri „Železo“

- Podskupina pplk. Kmicikieviča, pozri „Hliník“
- Pokorný, škpt. – s. 479
- Polana, obec (poľ.) – s. 355
- Poľana, pozri Malá Poľana
- Poľana, pozri Veľká Poľana
- Polańczyk, obec (poľ.) – s. 382
- Polanki, obec (poľ.) – s. 329, 609, 612, 698
- Polanovce, obec – s. 203
- Polany Surowiczne, obec (poľ.) – s. 346, 646, 687, 694, 706
- Polany, obec (poľ.) – s. 646, 687, 694
- Polhora (Oravská Polhora), obec – s. 192
- Polchowa, obec (poľ.) – s. 688
- Poliaci – s. 14, 54, 92, 162, 164, 191, 209, 229, 237, 238, 245, 270, 295, 301, 302, 310, 315, 316, 321, 329, 330, 346, 354-356, 361, 362, 387-389, 392-396, 400, 402, 415, 511, 515, 518, 538, 543, 544, 562, 567, 574, 589, 591, 593, 595, 599, 611, 619, 625, 626, 631, 643, 647, 651, 652, 656, 659, 663, 665, 686, 704
- Polk Elemír, pplk. gšt. – s. 264, 270, 336, 360, 450
- Pollák Jozef – s. 260, 263
- Pollák Samuel (Mendel) – s. 260, 263, 268
- Poloma, les – s. 500
- Polonina Wetlińska, obec (poľ.) – s. 688, 694
- Polovišak Štefan, člen UPA – s. 624
- poľská armáda (vojsko) – s. 10, 26, 32, 49, 65, 71, 87, 105, 111, 129, 132, 133, 192, 223, 229, 230, 255, 274, 293, 302, 310, 316, 326, 328, 330, 334, 335, 342, 347, 352-356, 358, 360-363, 368, 374-377, 379, 380, 382, 383, 387, 389, 403, 409, 411-417, 428, 454, 473, 478, 479, 483, 500, 505, 511, 512, 519, 526, 527, 545, 587, 593, 609, 611, 614-616, 620, 623-624, 627, 631-633, 643, 644, 647, 649, 653, 654, 656, 663, 672-675, 688, 690, 693-695, 697-700, 704-707, 711
- Poľská Osada, obec – s. 505
- Poľská partia komunističná – s. 397
- Poľská partia socialističná – s. 388, 397
- Poľsko – s. 7, 9, 10, 12-18, 20, 22, 23, 26, 27, 30, 32, 33, 37, 40-43, 45, 49, 50, 52, 53-57, 59, 61, 62, 65, 66, 69, 71, 75, 79, 80, 82, 85, 87, 88, 90, 92-96, 99, 101, 105, 106, 109, 111, 118-121, 123, 127-129, 132, 154, 160-164, 167, 174, 177, 184, 189, 192, 194, 200, 201, 207-209, 217, 222, 229, 238, 241-243, 245, 249, 251, 255, 270, 271, 280, 283, 289, 295, 296, 299, 302, 306-308, 310, 314-316, 318-322, 324, 327, 329, 332, 334-337, 343, 345, 346, 348, 351, 352, 354, 357, 359, 362, 368, 369, 370, 374, 376-381, 383-388, 390-400, 402-404, 409, 413, 415-417, 423-425, 427, 428, 437, 471, 473, 474, 476, 477, 482, 483, 489, 495, 497, 500, 502-506, 512, 514, 515, 518, 532,

- 534, 542-544, 567, 573, 574,
576, 587, 609, 611, 620, 626,
628, 631-633, 635, 641, 642,
644, 645, 647, 648, 650-653,
656, 657, 660, 663-669, 675-
677, 682, 686, 692, 694, 695,
697, 703-705, 707, 709, 717,
721, 722
- Poltava (ukr.) – s. 398
- Pomoransko – s. 393
- „Poniatowski“, člen AK – s. 700,
701
- Poprad – s. 29, 68, 108, 255, 256,
257, 270, 510
- Poprad, rieka – s. 34, 40, 72, 79,
113, 119, 511, 637, 694, 695
- Poráč, obec – s. 207
- Poraž, obec (poľ.) – 687, 700
- Portugalsko – s. 532
- Poruba, pozri Ruská Poruba
- Porúbka, obec – s. 184
- Posada Jašílska, obec (poľ.) –
s. 329
- Postółow, obec (poľ.) – s. 402
- Potarzycki, kpt. WP – s. 701, 703
- Potoky, obec – s. 207
- Potoma Michal – s. 23, 63, 103,
156, 157, 158, 159, 192, 209
- Potomová Mária, rod. Petrušková –
s. 158, 159
- Potôčky (okr. Stropkov), obec –
s. 492
- Považie, región – s. 370
- Považská Bystrica – s. 372
- Považská Bystrica, okr. – s. 366,
371, 372
- Považská Teplá, obec – s. 372
- Povereníctvo financií SNR – s. 18,
58, 97, 329, 330, 353, 479
- Povereníctvo informácií SNR –
s. 230, 344, 345
- Povereníctvo pre vecí vnútor-
né SNR, pozri Povereníctvo
vnútra SNR
- Povereníctvo vnútra SNR – s. 10,
11, 18, 29, 32, 36, 42, 50,
51, 57, 58, 67, 68, 71, 75, 80,
81, 88, 89, 97, 108, 111, 118,
122, 131, 137, 156, 194, 210,
218, 249, 251, 258, 265, 272,
276, 278, 281, 282, 292, 317,
320, 329, 330-332, 341, 348,
350, 353, 359, 364, 366, 367,
368, 375, 414, 422, 432, 440,
442, 443, 457, 459, 466, 471,
479, 486-488, 493, 496, 497,
501, 507, 513, 611, 629, 630,
633-635, 639, 640, 642, 664,
665-670
- Powrožník, obec (poľ.) – s. 659
- Poznań (poľ.) – s. 391
- Praha – s. 8, 9, 10, 11, 18, 30, 48,
50, 51, 58, 69, 86, 88, 89, 97,
109, 160, 174, 191, 270, 308,
346, 348, 349, 351, 369, 377,
378, 415, 479, 517, 518, 525,
547, 551, 552, 570, 575, 613,
625, 677, 695
- Pravrovce (Repejov), obec – s. 424
- Preľuki, obec (poľ.) – s. 633, 674,
687
- Prešov – s. 11, 20, 22-24, 28, 30,
37-40, 44, 51, 60-62, 67, 68,
75-78, 81, 89, 99-102, 107,
109, 116-120, 123, 140, 134,
145, 146, 149, 152, 156, 157,
170-172, 176, 181, 182, 190-
192, 194, 196, 198, 199, 202-
205, 209, 212, 213, 227, 228,
232, 236, 241, 272, 278, 279,
281, 305, 324, 409, 421, 432,
440, 445, 447, 451-453, 455,

- 456, 461, 462, 465, 468, 472,
475, 478, 485, 493, 497, 499,
510, 513, 516, 563, 568, 580,
594, 595, 601, 637-639, 670,
721
- Prešov, okr. – s. 156, 157, 161, 175,
190, 191, 195, 208, 235, 440,
471, 473-475, 477, 501, 563
- Prešovské vrchy – s. 185
- Prchala Lev, gen. – s. 370, 491,
641
- Priatková Helena – s. 358
- Príkra, obec – s. 133, 142, 161, 166,
167, 168, 169, 170, 172, 192,
329, 468
- Prílesek, vrch – s. 421
- Prituľany, obec – s. 148, 149, 153,
157, 158, 161, 164, 172, 192,
201, 212, 214, 489, 506, 641
- Procisne, obec (poľ.) – s. 302
- Prokopič Peter – s. 167
- Prokopovič Mikuláš – s. 492
- Prosačov, obec – s. 487, 498
- Prusko – s. 393
- „Prut“, kuriň UPA – s. 472
- „Prut“, pozri Vacyk Pavlo
- Prykrá, pozri Príkra
- Przemyśl (poľ.) – s. 301, 355, 362,
387, 391, 402, 403, 415, 545,
587, 647, 648, 681, 695, 705
- Przeworsk, obec (poľ.) – s. 388
- Przybyszów, obec (poľ.) – s. 609,
674, 687
- Przysław, obec (poľ.) – s. 311, 319,
647
- Pucak (Korunková), obec – s. 140,
145, 172, 193
- Pucák Ján – s. 506
- Púchov nad Váhom, okr. – s. 370,
372
- Puławy, obec (poľ.) – s. 687, 706
- Puvák Ignac, strážm. – s. 680
- Pyteľ Michal – s. 127, 128, 248,
249, 266, 273, 312
- ## Q
- Quisling Vidkun – s. 531
- ## R
- RA, pozri sovietska armáda
- Rabe, obec (poľ.) – 609, 612, 623,
646, 649, 687
- Rabia Skala, vrch – s. 649, 656,
675
- Radoszyce, obec (poľ.) – s. 241,
609, 623, 624, 631, 633, 643,
646, 647, 650, 659, 661, 665,
666, 702
- Radvaň, Nižná – Vyšná (Radvaň
n/Laborcom), obec – s. 142,
180, 186, 200, 201, 274, 275,
282, 283, 284, 420, 468, 469,
470, 505
- Radvanovce, obec – s. 451
- Rafajovce, obec – s. 161, 463, 464,
469, 504, 641, 649
- Raiskie, obec (poľ.) – s. 382
- Rakúsko – s. 20, 59, 99, 372, 415,
532, 580, 681
- Rakúšania – s. 538
- Raslavice, Slovenské – Uhorské,
obec – s. 38, 76, 116, 203,
416, 421, 425, 452-455, 459,
460, 461, 494
- Rastocká Paštel (Roztots'ka Paštil'),
obec (ukr.) – s. 644
- Raškovce, pozri Roškovce
- Ratnawica, obec (poľ.) – s. 687
- Rawka, obec (poľ.) – s. 354
- Reicin Bedřich, pplk. pech. – s. 162,
174, 193, 353
- Reichl, kpt. – s. 621

- Reisman Hugo, npor. – s. 618, 619, 621
 Rejba Štefan – s. 411
 Remeniny, obec – s. 157, 161, 172, 192, 200, 474, 487, 488, 499
 Remetské Hámre, obec – s. 177, 178, 179, 180
 „Ren“, kuriň UPA – s. 301, 317, 403, 472, 652, 674, 693, 698, 706, 707
 „Ren“, oddiel UPA – s. 646, 687, 691, 694, 695
 „Ren“, pozri Mizernyj Vasyl'
 „Renifer“, člen AK – s. 700, 701
 Repejov, obec – s. 424, 477,
 Ričalko Ján – s. 332, 348, 350
 Rimanka (Romarka), vrch – s. 687, 693
 Rimavská Sobota, okr. – s. 440
 „Rizun“ („Ryzun“, „Rezun“), oddiel UPA – s. 646, 649, 674, 675, 687, 691, 694, 695, 697, 700, 702, 706, 707
 „Rizun“, kuriň UPA – s. 472
 Roháč (osoba) – s. 220
 Rohaľ-Il'kiv Ivan – s. 133
 Rohatynka, vrch – s. 687
 Rohožník, obec – s. 149, 157, 161, 163, 214, 424, 470, 489, 641
 Rokytov (okr. Bardejov), obec – s. 203
 Rokytov pri Humennom, obec – s. 284, 380, 381, 476, 482, 495, 497, 502, 503
 Rokytovce, obec – s. 151
 „Roman“ – „Brodyč“, Hrobeľs'kyj Roman
 Romkowski, min. (poľ.) – s. 510
 Roosevelt Franklin – s. 545
 Ropa, obec (poľ.) – s. 687
 Ropianka, obec (poľ.) – s. 654, 687
 Rošovce, obec – s. 142, 412, 416, 420, 427, 468, 470, 504, 505
 Roštová Anna – s. 381
 Roth Šalamún – s. 260, 263
 Rotkiewicz Jan, brig. gen. – s. 702, 709-711
 Rotterdam – s. 399
 Rovasová Mária – s. 213
 Rovné (okr. Svidník), obec – s. 416, 417, 420, 424, 427, 428, 430, 431, 591
 Roztoki Górne, obec (poľ.) – s. 244, 319
 Roztoki, obec (poľ.) – s. 674, 676
 Rożwienica, obec (poľ.) – s. 301
 Rožnava – s. 641, 670
 Rožnava, okr. – s. 440
 Rudawka Jasliška, obec (poľ.) – s. 423, 590
 Rudenka, obec (poľ.) – s. 587
 Rudzik, pplk. ČA, pozri „Skupina pplk. ČA Rudzika“
 „Ruka“, vojenská podskupina – s. 39, 40, 41, 77, 78, 79, 117, 119, 120, 628, 637-639, 648, 662, 672, 674, 686, 689, 690, 693, 696
 Rumunsko – s. 13, 53, 92, 532
 Runčák Mikuláš – s. 247
 Runek, vrch – s. 687, 704
 Runina, obec – s. 127, 229, 236, 237, 256, 284, 285, 293, 484, 621, 637
 Rumuni – s. 14, 54, 92, 209
 Rusáci, Rusňáci, pozri Rusíni
 Rusi – s. 146, 196, 198, 237, 238, 270, 301, 307, 316, 342, 352, 356, 492, 507, 518, 536, 586, 623, 651
 Rusi, pozri Rusíni
 Rusíni – s. 135, 154, 209, 346, 564, 575, 601

- Rusi-Ukrajinci, pozri Rusíni
 Rusič Ján – s. 253-255
 Rusičová Anna – s. 311, 312
 ruská armáda (vojsko), pozri
 sovietska armáda
 Ruská Kajňa, obec – s. 140, 144,
 201, 477, 641
 Ruská Krajná, pozri Ruská Kajňa
 Ruská Poruba, obec – s. 148, 153,
 158, 159, 161, 164, 170, 172,
 186, 201, 424, 470, 506
 Ruská Rawa (Rava Rus'ká), obec
 (ukr.) – s. 389
 Ruská Voľa (n/Popradom), obec –
 s. 637
 Ruská Voľa, obec – s. 145, 150,
 161, 192, 201, 416, 426, 427,
 499, 506, 508
 Ruská Volová, obec – s. 475
 Ruské Pekľany, časť obce Ľubovec
 – s. 188, 207, 473
 Ruské, obec – s. 143, 256, 275,
 282, 284, 285, 293, 358, 612,
 621, 693, 702
 Rusko, pozri ZSSR
 Ruský Hrabovec, obec – s. 30, 69,
 109, 274, 275, 282, 283, 284,
 285, 328
 Ruský Kazimír (Vyšný Kazimír),
 obec – s. 436, 465, 595, 601,
 Ruský Kručov (Kručov), obec –
 s. 416, 420, 426, 427, 490,
 496, 498, 649, 720
 Ruský Potok, obec – s. 255, 256,
 258, 270, 285, 346, 657
 Ružomberok – s. 20, 59, 98
 Rybne, obec (poľ.) – s. 674, 707
 Rybotycze, obec (poľ.) – s. 687
 Ryka, rieka – s. 289
 Rymanów (poľ.) – s. 326, 327, 329,
 361, 362, 382, 402, 403, 483
 „Rys“ (UPA) – s. 596
 Rytro, obec (poľ.) – s. 646
 Rzeszów (poľ.) – s. 388, 511, 646,
 647, 681, 705, 709
 „Rzeszów“, operačná skupina
 (WP) – s. 41, 43, 79, 80, 82,
 120-123, 511, 691, 695, 701,
 702, 705, 707, 709-711
 Rzeszów, vojvodstvo – s. 645, 646,
 687, 688, 705
- ## S
- Sabela Ján – s. 370
 Sabinov – s. 37, 75, 118, 170, 171,
 195-197, 199, 203, 208, 234,
 236, 414, 454, 494, 563
 Sabinov, okr. – s. 194, 195, 197,
 199, 207, 234, 235, 418, 471,
 477, 479, 498
 Sabol Andrej – s. 199
 Sabol Anton – s. 234
 Salnik (Salniky), pozri Solník
 Sambor (Sambir), (ukr.) – s. 15, 55,
 94, 234, 235
 Sambor (Sambir), okr. – s. 235
 „Samo“ – asist. komb. prápor (sku-
 pina) – s. 21, 22, 24, 60-62, 99,
 101, 102, 140-144, 146, 147,
 149-153, 163, 170-173, 181,
 182, 185, 186, 194, 200-202
 Samo Tibor kpt. pech. – 21, 60, 99,
 140, 142, 143, 146, 147, 153,
 164, 171, 186, 188, 201, 209,
 341, 485
 San Francisco – s. 533, 538, 542
 San, rieka – s. 310, 313, 315, 317,
 325, 341, 354, 356, 362, 368,
 402, 512, 542, 652, 691
 Sanoczek, obec (poľ.) – s. 402
 Sanok (poľ.) – s. 129, 302, 310, 314,
 315, 317, 319, 320, 341, 351,

- 354, 356, 360, 362, 363, 368,
380-382, 384, 390, 391, 402,
403, 415, 416, 624, 634, 642,
643, 646, 647, 654, 675, 695,
700, 705
- Sanok, okr. – s. 665, 675, 690
- Sasarák Ján – s. 440
- Sausmar Otto – s. 344
- Savis Bernat – s. 344
- Savka Andrej – s. 197
- Scibors'kyj Mykola – s. 399
- Sčop, les – s. 189
- Sedlice, obec – s. 473
- Sedliská, obec – s. 436
- Sedmík Viktor, mjr. – s. 479
- Sekčov, rieka – s. 36, 75, 118
- Sekel (osoba) – s. 164
- „Sekera“ – inžinierska rota – s. 40,
78, 120, 693
- Sekunda Juraj – s. 496
- Selbstschutz – s. 401
- Semak Vasil' – s. 259
- Sembratovič (osoba) – s. 389
- Senyk Omel'jan – s. 399
- Severný ľadový oceán – s. 560
- Schonbergerová Lenka – s. 263
- Schwerzbach Jozef, WP – s. 675
- Sibír – s. 489, 527, 528, 536, 558,
560, 586
- SIČ, pozri Ukrajinskí Sičovní Strilci
- Siedliska, obec (poľ.) – s. 688
- Sielnica, obec (poľ.) – s. 688
- Siemuszowa, vrch – s. 687
- Sicherheitsdienst (SD) – s. 401
- Sipová, pozri Lipová
- „Sirko“, vel. oddielu UPA – s. 609
- Sisák Fedor – s. 220
- Sitník (časť Stropkova), osada – s. 462,
463, 468, 492, 498, 504, 507,
- Składziste, obec (poľ.) – s. 687,
704
- Skrabské, obec – s. 194, 207, 499,
500
- „Skupina 25. pešieho pluku“ –
s. 26, 65, 105, 233, 234
- „Skupina pplk. ČA Rudzika“ – s. 22,
24, 61, 62, 100, 101, 102, 182,
186, 188
- Skupina ZPÚ, pozri „Jaroslav“,
„Jánošík“, „Otto“
- Skupina ZPÚ pplk. Wagnera, pozri
„Otto“
- Skýba Ján – s. 332, 348, 350
- Skýcov, obec – s. 370
- Slanec, obec – s. 172
- Slanské hory – s. 435, 453, 454,
494, 499
- Slánsky Rudolf – s. 525
- „Slavko“, pozri Pencák Michal
- Sliezske – s. 393
- Slipyj Josip, metropolita – s. 545
- Slováci – s. 14, 54, 92, 134, 164,
181, 198, 209, 414, 425, 428,
475, 482, 492, 507, 515, 518,
520, 526, 527, 550-554, 561,
562, 565, 567, 569, 573, 575,
577, 579-581, 585, 586, 594,
601, 641, 650, 653, 677
- Slovenská Kajňa, obec – s. 436,
474, 451
- Slovenská národná rada (SNR) –
s. 10, 18, 50, 88, 57, 58, 96,
140, 194, 304, 336, 345, 364,
378, 479
- Slovenská republika (1939 –
1945) – s. 14, 18, 54, 57, 93,
96, 252, 262, 414, 581, 621,
650, 677, 682
- Slovenská Volová, obec – s. 433,
598,
- Slovenské Krivé, obec – s. 469,
505, 598

- Slovenské Raslavice, pozri Raslavice
- Slovenské vojsko, pozri Československá armáda
- Slovensko – s. 7-30, 32-37, 41, 43, 47-61, 63-69, 71-75, 78-80, 82, 85-109, 111-115, 118, 119, 121-123, 127, 133, 160-162, 177, 191, 192, 196, 198, 206, 209, 210, 215, 235, 262, 270, 271, 274, 275, 278, 281-283, 288, 295, 297, 303, 321, 333, 341-345, 348, 351, 353, 359, 364, 366-374, 376, 410, 414, 418, 422, 426, 431, 448, 449, 456, 457, 459, 465, 471, 473, 474, 478, 479, 489, 509, 514, 516-518, 520, 547, 551, 561, 563-573, 575-577, 579-582, 614-616, 623, 625, 636, 639, 641, 642, 649, 653, 668, 669, 675-677, 679-683, 691, 706, 712, 721
- Slovenský štát, pozri Slovenská republika
- Slovenský Žipov (Vyšný Žipov), obec – s. 194, 207, 418, 436, 438, 451, 461, 464, 476, 595
- Sluták Mikuláš – s. 678
- Smerek, obec (poľ.) – s. 302, 321, 361, 609, 655, 674
- „Smialy“, člen AK – s. 700
- „Smigly“, člen Ak – s. 700
- Smolník, obec (poľ.) – s. 275, 282, 319, 325, 347, 361, 506, 609, 611, 612, 614, 616, 623, 642, 643, 654, 656, 659, 687, 706
- Smrekovica, vrch – s. 236
- Sňada František, strážm. – s. 260, 266, 269
- Snakov, obec – s. 203
- SNB – s. 10, 18, 26, 50, 58, 65, 88, 97, 105, 337, 353, 459, 516, 716, 717, 720-722, 724
- SNB, Hlavné veliteľstvo (SNB 9600) – 18, 58, 97
- SNB, Okresné veliteľstvo Vsetín – s. 518
- SNB, Zemské veliteľstvo v Brne – s. 518
- Snidarka, les – s. 641
- Snina – s. 20, 21, 28-31, 33, 39, 44, 60, 67, 68, 70, 72, 77, 81, 99, 109, 110, 107, 112, 117, 123, 127-129, 139, 141, 144-147, 151, 152, 174, 175, 183, 184, 194, 207, 216, 220-222, 228-230, 233, 234, 237, 247, 241, 249, 251, 255, 256, 261, 263, 269, 270, 272-276, 279, 281-283, 285, 297, 312, 328, 345, 349, 354, 361, 369, 468, 469, 476, 485, 505, 506, 599, 640, 657, 683, 721
- Snina, okr. – s. 12, 26, 27-30, 34, 52, 65-69, 72, 90, 105-109, 113, 127, 133, 140, 183, 184, 220, 229, 241, 244, 249, 251, 253, 255, 259, 261-263, 267, 270, 272, 312, 319, 320, 331, 333, 337, 343, 351, 359, 364-366, 369, 377, 403, 415-417, 422, 474, 476, 478, 479, 486, 495, 497, 500, 507, 614, 640
- Soboš, obec – s. 426
- Sobotnica, potok – s. 473
- Sobrance – s. 279, 295, 682
- Sobrance, okr. – s. 161, 176, 177-180, 206, 263, 272, 343, 359, 443, 473
- Sodoma, por. – s. 630
- Sojuz Vyzvolenia Ukrajiny – s. 399

- „Sokil“, pozri Korž Mykola
 „Sokil“, oddiel UPA – s. 27, 66, 106
 Sol', obec – s. 36, 75, 118, 182, 188, 474, 452, 464, 640
 Solina, obec (poľ.) – s. 612
 Solinka, obec (poľ.) – s. 244, 245, 291, 302, 311, 319, 354, 375, 380, 611, 622, 623, 641, 643, 647, 650, 659, 697, 698
 Solinka, rieka – s. 289, 307
 Solisko, les – s. 155
 Solivar, obec – s. 202
 Solník (Sol'ník), obec – s. 140, 142, 144, 145, 161, 477, 675
 Solowky (Solovky) – s. 560
 Soroka Štefan (UPA) – s. 624
 Sova Peter – s. 213
 Sovčák Ivan („Neseti“) – s. 641
 Sovietska armáda (vojsko) – s. 12, 21, 22, 25, 27, 41, 51, 60-62, 64, 66, 69, 79, 90, 100, 101, 104, 106, 110, 121, 129, 132, 133, 135, 139, 145, 147, 162, 174, 175, 182, 185, 187, 188, 194, 196, 200, 201, 207-211, 220, 274, 291, 235, 255, 301, 302, 328, 338-340, 353, 356, 358, 361, 362, 367, 375, 376, 380, 384, 387, 390, 391, 398, 401, 409, 431, 466, 471, 482, 511, 512, 526, 527, 532, 533, 534, 541, 558, 560, 611, 620, 621, 623, 626, 636, 642, 644, 652, 703, 712
 Spáleník, horský masív – s. 151
 Spiš – s. 41, 79, 120
 Spišiak Ján ml. – s. 218
 Spišská Nová Ves – s. 194
 Spišská Nová Ves, okr. – s. 207
 Spišské Podhradie, obec – s. 194, 206
 Spišský Štvrtok, obec – s. 194
 Spravodajská služba MV ČSR – s. 19, 59, 98
 Sprynia, obec (ukr.) – s. 235
 Sranča (časť obce Kobyly), samota – s. 417
 Średnie Wielkie, obec (poľ.) – s. 588, 589
 SSSR, pozri ZSSR
 „Stah“, pozri Staruch Jaroslav
 Stakčín, obec – s. 143, 255, 256, 257, 270, 469, 505
 Stalin Josif – s. 127, 199, 248, 249, 252, 253, 254, 259, 260, 262, 528, 531, 532, 533, 536, 539, 558
 Stančík Ján, pplk. NB – s. 409, 410
 Stanek Ján Juraj pplk. gšt. – s. 30, 32, 33, 69, 71, 110-112, 333, 334, 339-341, 345, 359, 404
 Stanislavov (Ivano-Frankivs'k) – s. 132
 Stará Ľubovňa – s. 227, 228
 Stará Žilina, pozri Žilina
 Staré, obec – s. 465
 Starina, obec – s. 31, 70, 110, 129, 143, 185, 188, 194, 207, 216, 233, 234, 273, 284, 285, 312, 328, 355, 357, 361
 Staruch Jaroslav – s. 15, 54, 93
 Stary Sącz, obec (poľ.) – s. 687
 Staškovce, Malé – Veľké, obec – s. 135, 137, 139, 140, 144
 Stebel's'kyj Stepan – s. 582, 600, 700
 Stec'ko Jaroslav – s. 400
 Stein Alexander – s. 259, 263, 264
 Steinová Ružena (rod. Schenbergerová) – s. 259, 263
 „Stepowy(j)“ (UPA) – s. 707
 Sterkovce, časť obce Čabalovce – s. 330

- Stettinius Edward ml. – s. 545
 Stężnica, obec (pol.) – s. 609, 698
 „Stieska“, osoba – s. 311
 Strana práce (SP) – s. 575, 576,
 Strážnice, pozri Strážske
 Strážske, obec – s. 42, 80, 121, 129,
 172, 194, 418, 439, 442, 443,
 462, 463, 465, 505
 Stredozemné more – s. 533
 Strelka, pplk. pech – s. 447, 452,
 453, 455, 459, 460, 462, 463,
 468, 470, 498, 505
 Stročín, obec – s. 462
 Stronnictwo demokratyczne –
 s. 397
 Stronnictwo ludowe – s. 397
 Strop, vrch – s. 246
 Stropkov – s. 20, 37, 60, 75, 78, 99,
 118, 119, 133, 140, 142, 144-147,
 151, 157, 160, 170, 172, 185,
 186, 188, 192, 198, 200, 201,
 211, 212, 214, 279, 327, 328,
 426, 427, 453, 462-464, 468-470,
 488, 490, 492, 504, 506, 635
 Stropkov, okr. – s. 16, 23, 56, 63,
 95, 103, 133, 135, 139, 145,
 146, 148, 149, 153, 154, 156,
 157, 161, 163, 191, 211, 235,
 272, 343, 359, 416, 424, 474-
 477, 479, 483, 489, 490, 492-
 495, 498, 499, 503-508, 562,
 563, 640, 641, 694
 Strubowiska, obec (pol.) – s. 302,
 319, 348, 382, 646, 647, 698
 Studenne, obec (pol.) – s. 609,
 612
 Stupné, obec – s. 371, 372
 Stuposiany, obec (pol.) – s. 302,
 403, 706
 Stužica (Stuzytsia), obec (ukr.) –
 s. 127
 Sučko Michajlo – s. 361
 Sudety – s. 310, 315
 Sudova Vyšňa, obec (ukr.) – s. 234
 Suchá (Vladiča), obec – s. 132,
 133, 142, 146, 153, 161, 167,
 170, 172, 468, 505
 Suchá Dolina, obec – s. 188, 190,
 194, 201
 Sucha Góra, vrch – s. 687, 693
 Sucha Struga, obec (pol.) – s. 646
 Suchír, vrch – s. 598
 Sukov, obec – s. 182, 200, 420,
 468, 505, 508
 Sukova, pozri Sukov
 Sumde Tenald – s. 344
 Surowica, obec (pol.) – s. 325, 362,
 674
 Sušil Ladislav, kpt. del. – s. 677
 Sutomský Michal – s. 498
 Sváz protifašistických politických
 vázňov – s. 267, 268, 269
 Svetelský Alojz, škpt. pech. –
 s. 229
 „Svetlo“, pozri MNO, Hlavný štáb
 Svidník (Nižný – Vyšný) – s. 11, 40,
 44, 51, 78, 81, 89, 120, 123,
 132, 133, 161, 166, 186, 192,
 205, 279, 318, 325-328, 368,
 369, 377, 409, 416, 417, 421,
 430, 431, 444, 460, 462, 463,
 468, 469, 503-505, 639, 677,
 691, 694
 Svidník, okr. – s. 26, 65, 105, 132,
 133, 206, 207, 272, 337, 343,
 359, 424, 425, 430, 478, 479
 Svinia, obec – s. 203
 Svinica, obec – s. 172
 Svoboda Ludvík gen. – s. 19, 162
 „Swystun“ (UPA) – s. 700, 701
 Szczawne, obec (pol.) – s. 325, 382,
 589, 646

Szczecin (poľ.) – s. 391
 Szczerbanówka, obec (poľ.) –
 s. 375, 380, 610, 643, 646,
 659
 Szklary, obec (poľ.) – s. 646, 647
 Szombathely (Maďarsko) – s. 22,
 61, 100, 188
 „Sztubak“ („Sztublak“), poľ. ilegál.
 oddiel – s. 587, 693

Š

Šandal, obec – s. 476, 483, 490,
 492, 495, 498, 503
 Šánta Ivan – s. 412
 Šanta Ján – s. 269
 Šatinski Štefan, vojak UPA – s. 517,
 519
 Ščabík, les – s. 180
 Šemetkovce, obec – s. 468
 Šenkerich (osoba) – s. 271
 Ševčenko Taras – s. 558
 Šiba, obec – s. 202, 208, 209, 418
 Šimek, strážm. – s. 439
 Šimko (osoba) – s. 181
 Šimko J. – s. 207
 Šimonka, vrch – s. 147
 Širica Michal, brig. gen. – s. 20, 30,
 59, 69, 98, 109, 277, 336, 360,
 374, 450, 451
 Široké, obec – s. 190, 203
 Široký Viliam – s. 162, 479
 Šiškan Ivan – s. 247, 249, 252-255,
 262, 263
 Šiškonič Ivan, pozri Šiškan Ivan
 Škovrán Ján – s. 189
 Škreptáč Ján – s. 158, 159
 Šlembarok, pozri Klembarok
 Šoltés Imrich. Ing. – s. 344, 345
 Šoltés(z) Jozef – s. 162
 Šoma (Drienica), obec – s. 196
 „Špak“ (UPA) – s. 699

Špička, čet. asp. – s. 678
 Šrobár Vavro, min. – s. 162
 Štandol, pozri Šandal
 Štavnik, Štiavnik (Šarišský
 Štiavnik), obec – s. 140, 142,
 144, 145, 151, 181, 206
 ŠtB – s. 10, 28, 50, 67, 88, 107
 „Štefan“ – II. prápor 17. p.pl. –
 s. 38, 39, 76, 116, 117, 447,
 452, 459, 462, 464, 468-470,
 488, 494, 509, 628, 629, 648,
 662, 671, 674, 689, 690, 693
 Štefanovce, obec – s. 194, 418,
 436, 439, 451, 595
 Štefanovka, pozri Štefanovce
 Štemberger (osoba) – s. 268
 Števovič, por. – s. 412
 Števrka, strážm. – s. 164
 Štofko Štefan, rtm. pech. – s. 678
 Šturák Štefan – s. 164, 165
 „Šuhaj“ (UPA) – s. 517, 520,
 „Šuhaj“, velit. oddielu UPA – s. 656,
 697
 Šuchevyč Roman – s. 14, 53, 92
 Šumichrast, rešp. FS – s. 412
 Šyškanyneč' Vasyľ – s. 28, 35, 66,
 73, 78, 106, 114, 119, 588,
 580, 601
 Šutovský Michal – s. 494
 Švajčiarsko – s. 542
 Švajka Stanko – s. 247
 Švédi – s. 538
 Švédsko – s. 542
 Švidark, les – s. 213

T

Takáč Anton, škpt. pech. – s. 291,
 303, 313, 683
 Taliani – s. 209
 Taliansko – s. 385, 395, 532
 Táncos Matej – s. 207

- Tankový prápor, pozri „Filip“
 Tarabčák (osoba) – s. 496
 „Taras“ (UPA) – s. 601
 Tarnava, pozri Trnava pri Laborci
 Tarnawka, obec (poľ.) – s. 687
 Tarnov, obec – s. 203, 204, 421, 452-454, 619, 620, 679, 681
 Tatarská Anastazia (rod. Chomitská) – s. 234
 Tatarskyj Anton – s. 234, 235, 236
 Tatarskyj Teofil – s. 234
 Tatranská Polianka, obec – s. 371
 Tatry, pohorie – s. 304
 Te(j)chman, Armin – s. 127, 259, 263, 268, 269
 Telepovce (Osadné), obec – s. 184, 222, 223, 273, 331, 255, 256, 270, 284, 285, 297, 328, 343, 346, 348, 361, 368, 413, 478, 481, 484, 486, 487, 598, 611, 657, 702
 „Teplice“, vojenská skupina – s. 43, 44, 81, 82, 122, 123, 124, 695-697, 701-711
 Terka, obec (poľ.) – s. 609, 698, 707
 Terňa, obec – s. 234,
 Terst – s. 533, 534
 Tešín, pozri Český Tešín
 Tešínsko, región – s. 41, 79, 120, 392, 393
 Thermopyly (Termopyly) – s. 403
 Tibava, obec – s. 179, 180
 Timko Andrej – s. 177
 Tisinec, obec – s. 470
 Tisna pozri Cisna
 Tiso Jozef – s. 566, 576, 577, 581, 586, 677
 Tito Josip Broz – s. 531, 581
 Tkáč (osoba) – s. 442
 Tkáč Ivan („Chmelničenko“) – s. 641
 Tlačbaba, mjr. – s. 463, 465,
 Tlach Jozef plk. – s. 43, 82, 123, 711
 Tokajík, obec – s. 145, 170, 214, 490, 494, 649
 Tokarnia, obec (poľ.) – s. 687, 706
 Tolčemeš (Šarišské Sokolovce), obec – s. 196, 197, 198, 199, 202, 203, 207
 Tomko Andrej – s. 198
 Tomková Anna, rod. Kopaská – s. 198
 Topľa, rieka – s. 36, 75, 118, 194, 235, 459, 595,
 Topoľa – s. 39, 44, 77, 81, 117, 123, 275, 282, 285,
 Topoľčany – s. 366, 370
 Topoľčany, okr. – s. 370, 371
 Topoľovka, obec – s. 418, 436, 465, 482,
 Toronto – s. 596
 Toruń (poľ.) – s. 388, 389
 Torysa, rieka – s. 185, 186, 196, 203, 447, 464
 Tovarné, obec – s. 39, 77, 117, 418, 436, 439, 451, 463-465
 Tovarnianska Poľanka (Tovarnianska Polianka), obec – s. 418
 Trebichava, obec – s. 371
 Trebišov, obec – s. 171, 181, 681
 Trenčianske Teplice – s. 513
 Trenčín – s. 20, 59, 98, 275, 366, 370, 482
 Trenčín, okr. – s. 370, 371
 Trepec, obec – s. 164
 Trnava – s. 20, 21, 24, 31, 38, 59, 60, 62, 70, 76, 98, 100, 102, 110, 116, 440, 508
 Trnava pri Laborci, obec – s. 177
 Tročany, obec – s. 452, 459, 494
 Trojca, obec (poľ.) – s. 687

Trstená, okr. – s. 369
 Truman Harry – s. 542, 586,
 „Trzasko“, poľ. ilegál. oddiel –
 s. 646, 687, 693, 695, 704
 Tuhrina, obec – s. 156, 161, 176,
 475
 Tuchlino, pozri Tuhrina
 Tulčík, obec – s. 452, 454, 460
 Turci – s. 538
 Turcovce, obec – s. 136, 463, 469,
 504
 Turčiansky Svätý Martin (Martin),
 mesto – s. 677
 Turecko – s. 472, 533, 542,
 Turiany (Turany nad Ondavou),
 obec – s. 151, 161, 172, 186,
 192, 201, 211, 214, 462, 470,
 504
 Turňa nad Bodrogom, obec – s. 20,
 59, 99
 Turovce (Turcovce), obec – s. 186
 Turzovka, obec – s. 370
 Tworylne, obec (poľ.) – s. 382, 609,
 706
 Tylicz, obec (poľ.) – s. 695

U

„U-96“ („Udarnyk-96“), sotňa UPA
 „Bira“ – s. 547
 Ubinská Obruč, vrch – s. 421
 Ubl'a, obec – s. 34, 72, 113, 233,
 234, 252, 284, 285, 297, 308,
 681, 721
 Udavské, obec – s. 186, 451, 475,
 481, 599, 600, 661, 668
 Uherce (Uherce Mineralne), poľ. –
 s. 674
 Uhorské Raslavice, pozri Raslavice
 Uhorský Kručov (Nižný Kručov),
 obec – s. 463
 UHVR (UHWR) – s. 7, 13, 15, 34, 47,

53, 54, 55, 85, 91, 92, 93, 302,
 352, 472, 547, 560, 562, 569,
 588, 651, 700
 Ukrajina – s. 14, 16, 27, 53, 54, 55,
 61, 66, 92, 94, 101, 106, 127,
 133, 148, 155, 159, 160, 162,
 165, 167, 169, 177, 178, 190,
 191, 193, 196, 198, 199, 209,
 215, 221, 224, 229, 237-239,
 259, 260, 263, 290, 295, 301,
 302, 307, 318, 324, 325, 332,
 352, 356, 368, 392-394, 398-
 401, 403, 412, 424, 425, 431-
 434, 441, 472, 478, 489, 491,
 492, 519, 527, 529, 535, 536,
 538-541, 544, 553, 554, 557,
 558, 560, 564, 574, 577, 585,
 587, 588, 590, 596, 621, 636,
 651, 652, 667
 Ukrajinci – s. 127, 135, 151, 154,
 162, 164, 179, 181, 191, 198,
 209, 211, 229, 234-239, 295,
 301, 302, 307, 308, 310, 316,
 318, 325, 329, 330, 336, 341,
 342, 346, 347, 356, 358, 362,
 363, 368, 376, 388, 389, 391,
 399, 401-404, 425, 438, 439,
 470, 517-520, 526, 527, 529,
 536-538, 540, 542-546, 553,
 557, 558, 560, 562, 564, 565,
 574, 581, 583, 587, 594, 601,
 613, 614, 620, 621, 624, 629-
 633, 635, 636, 647-652, 656,
 664, 665, 667, 669, 675, 676,
 690, 699, 705, 706
 Ukrajinská Haličská Armáda –
 s. 398, 399
 Ukrajinská národná rada
 (Prjaševščiny) – s. 133, 580
 Ukrajinská národná rada
 (v Baligróde) – s. 318

- Ukrajinská Vojenská Organizácia – s. 399, 400, 401
- Ukrajinská Vyzvolná rada, pozri UHVR
- Ukrajinskí Sičoví Strilci – s. 376, 398, 400
- Ulič, obec – s. 27, 28, 29, 66, 68, 106, 108, 127, 230, 241, 258, 259, 260, 236, 243, 263-269, 271, 273, 276, 284, 285, 291-293, 311, 351, 368, 466, 467, 478, 508, 614
- Ulič-Krivé, pozri Uličské Krivé
- Uličské Krivé, obec – s. 356, 483, 495, 497
- Ulový kút, les – s. 438, 476
- Ulucz, obec (poľ.) – s. 688
- UNRRA – s. 300, 305, 314, 319, 348, 352, 376, 384, 385, 391, 554, 568, 573, 574, 576, 596
- ÚPZ Bratislava – s. 238, 244
- ÚPZ, Oblastná odbočka Humenné, – s. 238, 244
- ÚPZ, Oblastná pobočka Prešov – s. 236
- Ursíny Ján, nám. preds. vlády – s. 162
- USA – s. 27, 66, 106, 133, 193, 199, 215, 221, 222, 239, 290, 295, 301, 307, 318, 325, 346, 361, 368, 424, 431, 472, 477, 482, 530-533, 542, 567, 569, 570, 576, 579, 586, 593, 612, 653, 699
- USSR, pozri Ukrajina
- „Usticel“, člen AK – s. 700
- Ustjanowa, obec (poľ.) – s. 687
- Ustrzyki Górne (poľ.) – s. 706
- Utečenci ukrajinskí (z Poľska) – s. 10, 13, 26, 32, 42, 49, 52, 65, 71, 80, 87, 91, 105, 111, 121, 229, 230, 304, 329, 335, 336, 356, 363, 478, 629-636, 648, 650, 656, 660-667, 669, 670, 672, 675, 676, 690, 691
- Užhorod – s. 21, 22, 41, 60, 61, 79, 100, 121, 184, 187, 188, 295, 458, 462, 466, 468, 512, 644
- Užovíe (Uzovce), obec – s. 207
- ## V
- „Václav“ – komb. delostrel. oddiel (10. p.pl.) – s. 38, 39, 76, 77, 116, 117, 445, 447, 453, 468, 509, 628, 650, 674, 689, 693
- Vacyk Pavlo – s. 15, 22, 61, 101, 235, 403
- „Vadym“, pozri Peciv Jaroslav
- Vagríneč, obec – s. 207
- Valentice, pozri Valentovce
- Valentovce, časť Zbudskej Bely – s. 184, 423, 425, 477, 483, 500, 503
- Valkov (Bžany), obec – s. 172, 474, 476, 490
- Valkovce, obec – s. 463
- Vančo Jozef – s. 370
- Vaniškovce, obec – s. 421
- Varechovce, obec – s. 420, 476, 477, 478, 506
- Varga Ján – s. 434
- „Vasil“ – pomocná rota – s. 38, 76, 116,
- Vasil Pavol – s. 621
- Vasilčan Ján – s. 506
- Vasilijevič Ivan – s. 644
- Vasilov Michal – s. 148
- Vasko Ivan – s. 218
- Vašenka Ján – s. 425
- Vaško Ján – s. 232
- „Vašnir“ (UPA) – s. 198
- Vateha (Vatelma) Ľudovít – s. 492, 507

- Vavrinec, obec – s. 150, 161, 459, 494, 498
- Važenko (osoba) – s. 428
- Vedenin A. J., gen. ČA – s. 22, 61, 100, 188
- Veľka Bereska, pozri Berezka
- Veľká Británia, pozri Anglicko
- Veľká Domaša, obec – s. 462, 464, 504
- Veľká Driečna, pozri Driečna
- Veľká Hora, vrch – s. 499
- Veľká Poľana (Stakčín), obec – s. 129, 275, 282, 284, 285, 312, 352, 358
- Veľké Berezné, pozri Velykyj Bereznyj
- Veľké Bukovce, obec – s. 205
- Veľké Pole, obec – s. 370
- Veľké Staškovce, pozri Staškovce
- Veľkrop, obec – s. 135, 140 142, 145, 151, 154, 161, 470
- Veľký Bukovec, vrch – s. 470
- Veľký Manin, horský masív – s. 372
- Veľký Šariš, obec – s. 172, 203
- Velykyj Bereznyj, obec (ukr.) – s. 127, 285, 466, 467, 644, 674, 681
- Velykyj Bereznyj, okr. (ukr.) – s. 127
- „Viečaj“ (UPA) – s. 599
- Viedeň – s. 346, 349, 369, 400, 483
- Vihorlat, pohorie – s. 179, 207, 436, 443, 453, 473, 722
- Viktorín Rudolf, mjr. (pplk.) – s. 42, 81, 122, 367, 479
- Viktory Július, Dr. – s. 281
- Világ, Világy (Svetlice), obec – s. 39, 77, 117, 183, 184, 194, 275, 284, 285, 368, 417, 481-484, 495, 497, 502, 503, 600
- „Vilcha“ (osoba) – s. 311
- Viner Viktor – s. 259, 263
- Vinné, obec – s. 194, 209
- Virava, pozri Výrava
- Virtoš Jozef – s. 326
- Vislava, obec – s. 207, 416, 591
- Višňovský Vojtech, pplk. gšt. – s. 461, 465, 470, 628, 639, 672
- Vitanová, obec – s. 369
- Vitovs'kyj Jaroslav-Dmytro – s. 15, 22, 55, 61, 94, 101
- Vladiča, Nižná – Vyšná, obec – s. 591, 601
- Vladislav IV., poľ. kráľ – s. 393
- Vlasov Andrej, gen. – s. 564
- „Vlasta“ – 10. motor. prápor (2. rých. div.) – s. 40, 78, 120, 628, 638, 639, 671, 672, 674, 684, 686, 689, 693
- VO-1 – s. 38, 76, 116,
- VO-3 – s. 23, 24, 25, 38, 62, 64, 76, 101, 102, 104, 116, 162, 227, 228, 517
- VO-4 – s. 9, 19-21, 30, 32, 36, 49, 59, 60, 68, 69, 71, 74, 79, 82, 87, 98, 100, 108, 109, 111, 115, 119, 123, 173, 187, 188, 191, 193, 194, 202, 204, 206, 210, 228, 230, 234, 242, 258, 262, 264, 270-272, 274, 276, 277, 282, 286-288, 293, 296, 298, 303, 330, 333, 334, 336, 337, 341, 345, 350, 359, 367, 374, 375, 378, 409, 410, 426, 444-446, 448-452, 454, 455, 460, 465, 470, 479, 484, 495, 497, 500-502, 507, 610, 611, 639, 641-643, 648, 654, 660, 662, 672, 678, 680, 681, 683, 684, 689, 693, 695, 697, 701, 702, 708, 709

- Vojenská kancelária prezidenta republiky (ČSR) – s. 160, 162
 Vojenská letka (čsl.) – s. 410, 445, 450, 459, 460, 463, 662
 vojenská posádka (veliteľstvo) Humenné, – s. 137, 138, 140, 151, 152, 154, 189, 216, 228, 232, 618, 619
 vojenská posádka (veliteľstvo) Medzilaborce – s. 140, 145, 151, 152
 vojenská posádka (veliteľstvo) Michalovce – s. 20, 60, 99, 130, 137, 138, 212, 445, 446
 vojenská posádka (veliteľstvo) Prešov – s. 152, 191, 241
 vojenská posádka (veliteľstvo) Sabinov – s. 196, 236
 vojenská posádka (veliteľstvo) Snina – s. 151, 152
 vojenská posádka (veliteľstvo) Stropkov, – s. 151
 vojenský útvar 2143 (OSOBZ) – s. 479, 635
 vojenský útvar 8961 – s. 432, 434
 „Vojtech“ – 39. peší prápor – s. 31, 70, 110, 274-276, 282, 284-286, 291, 294, 297, 304, 305, 317, 328, 339, 358, 361
 „Vojtech“ – rota rozvedky – s. 21, 22, 24, 60, 62, 100-102, 170-173, 181, 182, 186, 188, 202, 204
 Vojtkovič, por. – s. 156
 Vojtovce, obec – s. 492, 498
 Volica, obec – s. 201, 468, 470, 505
 „Vorobec“ (UPA) – s. 600
 „Voron“ (UPA) – s. 302
 „Voron“, oddiel UPA – s. 646, 674, 687
 Vovčuk Ivan – s. 14, 53, 92
 Vracová Vlasta – s. 682
 Vranov (Vranov nad Topľou) – s. 11, 37, 51, 75, 78, 89, 118, 119, 146, 154, 170, 171, 181, 182, 185, 251, 328, 414, 418, 451, 452, 453, 454, 460
 Vranov (Vranov nad Topľou), okr. – s. 194, 207, 235, 252, 417, 418, 436, 438, 439, 473, 474, 475, 478, 479, 494, 499, 507, 562, 563, 640, 641
 „Vrchla“, ilegál. skupina – s. 641, 649
 Vsetín – s. 518
 Vydraň, obec – s. 186, 217-219, 245, 246, 251, 255, 284, 285, 324, 326, 330, 368, 376, 379, 412, 423, 660, 665, 675, 676
 Vyhnanovský, Dr. – s. 479
 Výrava, obec – s. 39, 77, 117, 275, 282, 284, 285, 324, 326, 330, 368, 412, 416, 483, 503, 615, 637
 Vyslava, pozri Vislava
 Vysoká Kýčera, vrch – s. 236, 238
 Vysoká, les – s. 157, 159
 Vysoké Tatry, pohorie – s. 688
 Vysoký Groň, vrch – s. 284
 Vyškovce, obec – s. 207
 Vyšná Jablonka, obec – s. 39, 77, 117, 184, 256, 284, 285, 474, 482, 484, 486, 495, 497, 503, 599, 611, 619, 678
 Vyšná Olka, pozri Olka
 Vyšná Olšava, obec – s. 211, 483, 490-492, 495, 496, 498, 500, 503
 Vyšná Olšavka, pozri Vyšná Olšava
 Vyšná Písaná, obec – s. 694

- Vyšná Radvaň, pozri Radvaň
 Vyšná Rybnica, obec – s. 179
 Vyšná Sitnica, obec – s. 149, 161, 163, 164, 170, 174, 193, 200, 201, 470, 489, 506, 641, 675
 Vyšná Vladiča (Vladiča), obec – s. 412, 423, 505, 468, 470
 Vyšná Vôľa, obec – s. 416, 420, 421, 500
 Vyšné Čabiny, pozri Čabiny
 Vyšné Ladičkovce, obec – s. 136, 137, 140, 142, 144, 161, 417, 435, 451
 Vyšné Remety, obec – s. 179, 274, 283, 284
 Vyšný Hrabovec, obec – s. 145, 211, 213, 214, 490, 499, 505
 Vyšný Hrušov, obec – s. 600
 Vyšný Komárník, obec – s. 133, 167
 Vyšný Orlík, obec – s. 227, 228, 233, 459, 460, 464, 494
 Vyšný Slavkov, obec – s. 202, 203
 Vyšný Svidník, pozri Svidník
- W**
- Wágner Otto, pplk. pech. – s. 33, 72, 113, 409, 410, 421, 436, 444, 447, 452, 453, 455, 485, 488
 Wańkowa, obec (poľ.) – s. 687
 Wapienne, obec (poľ.) – s. 659
 Warszawa – s. 361, 384, 385, 393, 395, 396, 398, 402, 509, 510, 675, 702
 Wehrmacht – s. 400, 614, 620, 644
 Werkschutz – s. 401
 Wetlina, obec (poľ.) – s. 229, 242, 291, 294, 295, 302, 310, 313, 319, 341, 348, 354, 355, 358, 361, 382, 609, 612, 646, 649, 655, 656, 674, 688, 698
 Wetlinka, rieka – s. 289, 698
 Wierchomla Wielka, obec (poľ.) – s. 687, 704
 „Wilk“, poľ. ilegál. oddiel – s. 646, 687, 693
 WiN – s. 704, 705
 Wislok Dolny, obec (poľ.) – s. 483, 631
 Wislok Górny, obec (poľ.) – s. 631
 Wislok Wielki, obec (poľ.) – s. 324, 325, 341, 346, 347, 355, 362, 363, 379, 483, 609, 613, 623, 631, 633, 646, 647, 649, 659, 665, 687, 694, 698, 699
 Wojkowa, obec (poľ.) – s. 659
 Wojtówka, obec (poľ.) – s. 687
 Wola Jaworowa, obec (poľ.) – s. 646
 Wola Matiaszowa, obec (poľ.) – s. 687
 Wola Michowa, obec (poľ.) – s. 318, 319, 324, 325, 354, 355, 361, 362, 375, 380, 412, 417, 506, 512, 609, 611, 623, 624, 633, 642, 643, 646, 647, 649, 650, 654, 659, 674, 675, 691, 697
 Wola Nižna, obec (poľ.) – s. 347, 355, 687
 Wola Piotrowa, obec (poľ.) – s. 646
 Wola Wyžna, obec (poľ.) – s. 35, 74, 114, 329, 347, 355, 361, 562, 590
 Wolanowicz (osoba) – s. 389
 Wolków, obec (poľ.) – s. 310
 Wołkowyja, obec (poľ.) – s. 382, 654, 687, 698, 699, 707
 Wołosań, vrch – s. 646, 674, 687, 699

Wołosate, obec (poľ.) – s. 646, 674
 Wołosate, obec (poľ.) – s. 382
 Wołoski pozri Wołosan
 Wolyň (Volyň), región (ukr.) –
 s. 393, 394, 402, 403
 WP, pozri Poľská armáda
 Wróblík, obec (poľ.) – s. 329
 Wrocław (poľ.) – s. 391
 Würtemberg – s. 301
 Wysoczany, obec (poľ.) – s. 609
 Wysoki Gruń, vrch – s. 624
 Wysowa(-Zdrój), obec (poľ.) –
 s. 620, 659, 675

Z

Zábava (Bardejovská Zábava),
 osada – s. 421, 460, 461
 Záblatie, obec – s. 370
 Zabriď, obec (ukr.) – s. 285
 Zabrodzie, obec (poľ.) – s. 354,
 687
 Zadná Vola, les – s. 440
 Zágorka, strážm. – s. 269
 Zagórz (poľ.) – s. 310, 362, 380,
 483, 634, 642, 643, 654, 687,
 698
 Zaguz, Zagusz, pozri Zagórz
 Zahoczewie, obec (poľ.) – s. 589,
 687
 Záhorský, poslanec – s. 616
 Zahutyń, obec (poľ.) – s. 402
 Zakarpatská oblasť, pozri Zakar-
 patsko
 Zakarpatská Ukrajina, pozri Zakar-
 patsko
 Zakarpatsko – s. 22, 28, 31, 61, 67,
 69, 100, 101, 107, 110, 127,
 140, 142, 145, 176-182, 185,
 188, 194, 207, 291, 232, 233,
 251, 252, 258, 270, 276, 307,
 314, 332, 338, 340, 343, 356,

368, 376, 412, 423, 587, 621,
 632, 669, 682
 Zakerzonie (Zakerzonský kraj) –
 s. 14, 15, 22, 27, 34, 35, 54, 55,
 61, 66, 72, 73, 93, 101, 106,
 113, 114
 Zalepa Michal – s. 159
 Zaluckí Filip – s. 348-350
 Zaluž, obec (poľ.) – s. 402
 „Západ“ – komb. prápor (4. rých.
 div. – 9. peš. div.) – s. 31, 70,
 110, 274-276, 282, 284-286,
 304
 Zatwarnica, obec (poľ.) – s. 295,
 302, 341, 382, 389, 609, 655
 Závada, obec – s. 161, 172, 182,
 186, 193, 200, 201, 468
 Závadka (okr. Humenné), obec –
 s. 194, 441, 453, 465
 „Zavediji“, oddiel UPA – s. 16, 55, 94
 Zawadka (Zawadka Morochows-
 ka), obec (poľ.) – s. 588, 633,
 674, 687
 Zawój, obec (poľ.) – s. 609, 698
 Zawóz, obec (poľ.) – s. 383, 646,
 687, 707
 Zboj, obec – s. 39, 77, 117, 127,
 241-244, 247, 251, 256, 258,
 259, 262, 263, 266, 270, 276,
 284, 285, 291-293, 311, 312,
 351, 356, 361, 368, 416, 451,
 453, 615
 Zbojné, obec – s. 417, 503, 600
 Zborov, obec – s. 172, 205, 288,
 377, 421, 460, 614, 621, 678,
 694, 695
 Zbudská Belá, obec – s. 186
 Zbudská Bresta, pozri Brestov
 (Brestov nad Laborcom)
 Zbudské Dlhé, obec – s. 39, 77,
 117, 416, 453, 468, 469, 505

- Zbudský Brestov, pozri Brestov (Brestov nad Laborcom)
- Zbudský Rokytov, pozri Rokytov pri Humennom
- „Zdeněk“ – 1. prápor 23. p.pl. – s. 38, 39, 76, 77, 116, 117, 452, 459, 462, 468, 470, 509, 628, 648, 662, 671, 674, 689, 690, 693
- Zeman Ján, čet. asp. – s. 678
- Žerdenka, obec (poľ.) – s. 707
- Žernica, obec (poľ.) – s. 646, 698
- „Zgrupina Podhaľanska“, poľ. ile-gál. skupina – s. 645
- Zimučak Vasil' – s. 247, 248
- Zlatá Baňa, obec – s. 156, 170, 172, 175
- Zlaté, obec – s. 620
- Zlatna, obec (poľ.) – s. 687, 693
- Zlatník, obec – s. 151, 194, 417, 595
- „Zlato“, vojenská podskupina – s. 36, 38, 39, 75-77, 115-117, 453, 455, 457, 460, 462-465, 467-470, 483, 509, 628, 648, 655, 658, 662, 672, 674, 677, 679, 686, 689, 690, 693
- Zliechov, časť Košeckého Rovného – s. 366, 371, 373
- Zločov (Zoločiv), (ukr.) – s. 644
- „Zmiji“, oddiel UPA – s. 15, 55, 94
- ZO, pozri Zvláštny oddiel
- „Zorič“ – Radejko Mykola – s. 623, 700
- ZSSR – s. 13, 19, 22, 25, 26, 30, 34, 41, 42, 53, 58, 61, 64, 65, 69, 72, 80, 81, 91, 92, 97, 101, 104, 105, 109, 113, 121, 122, 132, 133, 166, 192, 193, 199, 211, 229, 232, 234, 235, 253, 255, 273, 284, 289, 295-297, 301, 302, 306-308, 310, 315-318, 324, 325, 330, 337-342, 352, 356, 368, 370, 384, 389, 392, 394-396, 398-400, 402, 403, 409, 410, 414, 424, 431, 441, 447, 465-467, 471, 483, 510-512, 518, 527, 530-536, 538, 543, 545, 546, 553, 555, 557-559, 568, 570, 573, 574, 579, 583-586, 609, 610, 620, 621, 623, 624, 628, 633, 635, 636, 644, 647, 652, 656, 663-668, 677, 681, 688, 690, 691, 700, 702, 705-707, 717
- Zubensk pozri Zubeňsko
- Zubeňsko, obec (poľ.) – s. 184, 356, 375, 475, 482, 495, 497, 614, 623, 643, 650, 654, 659
- Zubné, obec – s. 145, 215, 216, 469, 505
- Žubracze, obec (poľ.) – s. 244, 319
- „Zubryd“, poľ. ilegál. oddiel – s. 700
- Zvala, obec – s. 244, 256, 284, 285, 291, 301, 302, 306, 312, 377, 415, 484, 698
- Zvláštny oddiel (skupina npor. H. Reisman) – s. 42, 80, 121, 499, 618-622, 624
- Zvláštny spojovací oddiel – s. 680, 681
- Zvolen – s. 625
- Zwardoń (poľ.) – s. 688, 693
- Ž**
- Žagnovický, por. WP – s. 377
- Žalobín, obec – s. 186, 439, 460, 462, 463, 504,
- Žanderský Vladimír – s. 506
- Žegňa, pozri Žehňa
- Žehňa, obec – s. 475

Železník, obec – s. 182, 200, 470, 499,
 „Železo“, vojenská podskupina –
 s. 36, 38-40, 75-78, 115-117, 120, 455, 457, 460-464, 498, 505, 509, 628, 639, 648, 661, 662, 668, 670-672, 674, 686, 689, 690, 693
 Želmanovce, obec – s. 417, 428, 432, 501, 594,
 ženijný prápor (Michalovce) – s. 454
 Žerníček Jozef, člen UPA – s. 640
 Židia – s. 27-29, 65-67, 105-107, 190, 192, 221, 249, 252, 259, 260, 263, 264, 266-271, 290, 311, 342, 352, 353, 368, 370, 388, 390, 435, 471, 514, 554, 568, 588, 601, 613
 Žilina – s. 20, 31, 33, 38, 59, 70, 72, 76, 98, 110, 112, 116, 227, 228, 275, 372,
 Žimierski Michal Rola, gen. – s. 402
 Žipov, obec – s. 190, 417, 428, 432
 Žitomir (Žytomyr), (ukr.) – s. 399
 Žukov Georgij, gen. ČA – s. 253
 Žukov, partizánsky oddiel – s. 269
 Župčany, obec – s. 451

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ • ZOZNAM SKRATIEK • LIST OF ACRONYMS

a j. – a jiné (čes.) – a iné	čís. – číslo
ad. – k (bodú)	čj.; č.j. – číslo jednotky
agent. – agentúrny	ČS; čs.; čsl. – československý
AK – Armia Krajowa (poľ.) – Krajinská armáda	ČSA – Československá armáda
akt. – aktívny	ČSČK – Československý Červený kríž
a pod. – a podobne	ČSD – Československé štátne (súdobo – státní) dráhy
APH – automobilové pohonné hmoty	ČSR – Československá republika
arm. – armádny	
asist. – asistenčný	D. a h. – dátum a hodina
atď. – a tak ďalej	dcl – deciliter (decilitrov)
aug. – august	dec. – december
aut.; automat. – automatčik (samo- palník), automatčikov	del.; delostrel. – delostrelecký
automob. – automobilový	des. – desiatnik
	DGO – Dowództwo Grupy Operacyjnej (poľ.) – veliteľ- stvo operačnej skupiny
bat. – batéria	div. – divízia
bezpeč. – bezpečnostný	doz. – dozorca
bezpeč. ref. – bezpečnostný refe- rát (pri ONV)	doz. spr. odd. – dozorujúci správ- ca oddelenia
boj. – bojový	dôst. – dôstojník
brig. gen. – brigádny generál	Dr.; dr. – doktor
býv. – bývalý	DS – Demokratická strana
	d'sl. – ďalejslúžiaci
civ. zam. – civilný zamestnanec	d'sl. podd. – ďalejslúžiaci poddô- stojník
civ.; civil. – civilný, civilné (obyva- teľstvo)	
cm – centimeter	ev.; event. – eventuálne
č.d. – číslo domu	
č.p.; čp. – číslo popisné	fin. stráž – Finančná stráž
ČA – Červená armáda	fot. – fotografia
čat. – čatár	FS – Finančná stráž
čes. – český	
čet. – četník (žandár), četnícky (žandársky)	g.; gr. – gram
čet. asp. – čatár aspirant (ašpi- rant)	gen. – generál
	gr.kat.; grék.kat. – gréckokatolík, gréckokatolícky

guľ. – guľomet, guľometný

HG – Hlinková garda

hl. št.; hlav. štáb – hlavný štáb

hl. vel. – Hlavné veliteľstvo (NB)

hod. – hodina (hodín)

hor. mas. – horský masív

hosp. hospod. – hospodársky

hran.; hranič. – hraničný

HSĽS – Hlinková slovenská ľudová strana

HSOBZ – Hlavná správa Obranného zpravodajstva (súdobo – spravodajstva)

HVNB – Hlavné veliteľstvo Národnej bezpečnosti

IFS – Inšpektorát Finančnej stráže

ilegál. – ilegálny

Inšp. – inšpektorát, inšpektor

intend. – intendantný

IS – intendantná služba

j.; juž. – juh, južný, južne

jan. – január

juv.; juhových. – juhovýchod, juho- východný, juhovýchodne

jz. – juhozápad, juhozápadný, juhozápadne

K. – korún

kanc. – kancelária

kat. – kataster

Kčs – korún československých

km – kilometer (kilometrov)

kom. – komunistický

komb. – kombinovaný (oddiel)

komb. del. oddiel – kombinovaný delostrelecký oddiel

kpt. – kapitán

kpt. del. – kapitán delostrelectva

kpt. pech. – kapitán pechoty

KSS – Komunistická strana Slovenska

l – liter

ľah. – ľahký

lek. – lekársky

let. – letecký

LG; ĽG; LK; ĽK; Ľ.g.; Ľ.guľ. – ľahký guľomet

ľud. – ľudový

m – meter

m.r. – minulého roku

min. – minister, ministerský

Min. – ministerstvo

mín. – mínový

mínomet. – mínometný

mjr. – major

mjr. gšt. – major generálneho štábu

ml. – mladší

MĽS – Miestny ľudový súd

MNO – Ministerstvo národnej obrany

MNV – Miestny národný výbor

MO – Milicja Obywatelska (pol.) – Občianska milícia

mot.; motor. – motorizovaný, motorové (vozidlá)

MV – Ministerstvo vnútra

MZV – Ministerstvo zahraničných vecí

na pr.; na př.; napr. – napríklad

náč. – náčelník

náč. hl. št. – náčelník hlavného štábu

nákl.; náklad. – nákladné (auto)

nám. – námestník

nar. – nariadenie; narodený

nár. – národnosť
 nár. bezpeč. – Národná bezpečnosť (NB)
 NB – Národná bezpečnosť
 neb. – nebohy
 nem.; něm. – nemecký, nemec-kých
 nepr.; nepriat. – nepriateľ, nepria-teľský
 neust. – neustanovený
 NKVD; N.K.W.D. – Narodnyj Komisariat Vnutrenich Del (rus.) – Ľudový komisariát vnútra
 nov. – november
 npor. – nadporučík
 nsk. – na skúšku (v skúšobnom období)
 NSZ – Narodowe Siły Zbrojne (poľ.) – Národné ozbrojené sily
 NV – národný výbor

 o.m. – oného (tohto) mesiaca
 OA – obrnené autá
 Obl. vel. – Oblastné veliteľstvo
 obl. vel. – oblastný veliteľ
 obl.; oblast. – oblastný
 obl.; oblast. – oblastný
 OBR – Oblastný bezpečnostný referát
 obr. – obranný
 OBZ – Obranné spravodajstvo (súdobo – zpravodajstvo)
 odb. – odbor
 odd.; oddel.; odděl. – oddelenie
 odv. ročník – odvodový ročník
 okr. – okres
 Okr. velit. – Okresné veliteľstvo
 okr. velit. – okresný veliteľ
 okt. – október

OLS – Okresný ľudový súd
 ONV – Okresný národný výbor
 oper.; operač. – operačný (rozkaz)
 os. – osobný, osobné (autá)
 osob. – osobitný (rozkaz)
 OSOBZ – Oblastná správa OBZ
 osvet. – osvetový (dôstojník, roz-kaz)
 OUN – Organizácia ukrajinských nacionalistov
 OVNБ – Oblastné veliteľstvo Národnej bezpečnosti

 p. – pán
 p. pr.; peš. práp. – peší prapor
 p.pl.; peš. pl.; peš. pluk – peší pluk
 part. por. – partizánsky poručík
 peš. – peší
 peš. brig. – pešia brigáda
 peš. div.; peš. divízia – pešia diví-zia
 plk. del. – plukovník delostrelec-tva
 plk. gšt. – plukovník generálneho štábu
 plk. just. sl. – plukovník justičnej služby
 pluk. – plukový / plukovný
 PO – pohotovostný oddiel
 podd.; poddôst.; poddústoj. – poddôstojník
 poh. – pohonných (hmôt)
 pohot.; pohotovost. – pohoto-vostný
 pohr.; pohran. – pohraničný; pohraničie
 poľ. – poľský
 pol.; polit. – politický
 pom. – pomocný, pomocník
 PONB – Pohotovostný oddiel Národnej bezpečnosti

por. – poručík	reg.; regul. – regulárny
pos. vel. – posádkové veliteľstvo	resp. – respektíve
post. – postupový (cieľ)	rešp. – rešpicient
pošt. – poštový	riad. – riaditeľ
pošt. pr.; pošt. priehr. – poštová priehradka	roč. – ročník, ročný
pošt. schr. – poštová schránka	rod. – rodený
pov. – poverený	rozk. – rozkaz
Pov.vn.; Pov.vnútra – Povereníctvo vnútra	RS – rádiostanica
Pov.; Pover.; pover. – povereníc- tvo	rt. – rotný
povst. – povstalecký	rtm. – rotmajster
pozem. – pozemné (sily)	rtm. pech. – rotmajster pechoty
pplk. – podplukovník	rus. – ruský
pplk. gšt. – podplukovník generál- neho štábu	s.; sev. – sever, severný, severne
pplk. pech. – podplukovník pechoty	samopal. – samopalný
ppor. – podporučík	SB – Služba bezpečy (ukr.) – Bezpečnostná služba
pr.; práp. – prapor, praporečiek	Sb. z. – Zbierka (súdobno – Sbierka) zákonov
preds. – predseda	sekr. – sekretariát
pres., prez. – prezident (čes.), pre- zident	sept. – september
pril. – priložený	SIM – služba intendantčno-mate- riálová
prísl.; prísluš. – príslušný, prísluš- ník, príslušníci	sit. – situačný
prof. – profesor	skup. – skupina
prov. – proviantný	sl. vzd.; služ. vzdial. – služobne vzdialený
PTP – Pomocný technický prapor	sl.; služ. – služobný
PV – posádkové veliteľstvo	slob. – slobodník
r. – rok	slov. – slovenský
r-ka – rieka	služ. predp. – služobný predpis
r.kat.; řím. katol. – rímskokatolícky	SNB – Zbor (súdobno – Sbor) Národnej bezpečnosti
RA – Rudá armáda (čes.) – Červená armáda	SNP – Slovenské národné povs- tanie
RČS – Republika československá	SNR – Slovenská národná rada
RD – rýchla divízia	sov.; sovět. – sovietsky; sovietsk- sky
rdg.; rdgrm.; rádiogr. – rádiogram	spec. – špeciálny
ref.; refer. – referát, referent	spoj. – spojovací
	spoj. ref. – spojovací referát

spr. – správca
 SPS – Slovenský protifašistický
 zväz (súdobo – sväz)
 SSSR – Zväz (súdobo – Sväz)
 sovietskych socialistických
 republík – ZSSR
 stráž. – strážny
 strážm. – strážmajster
 styč. – styčný (orgán, dôstojník)
 sv.; sev.vých. severových. – seve-
 rovýchod, severovýchodný,
 severovýchodne
 SV; S.V. – stanovište veliteľstva
 (veliteľské stanovište)
 sz.; severozáp. – severozápad,
 severozápadný, severozá-
 padne
 šifr. – šifrovací
 škpt. gšt. – štábny kapitán gene-
 rálného štábu
 škpt. pech. – štábny kapitán
 pechoty
 škpt.; št. kpt. – štábny kapitán
 šrtm. – štábny rotmajster
 šštrážm. – štábny strážmajster
 št. ľud. škola – štátna ľudová
 škola
 št.; štát. – štátny
 štát. taj. – štátny tajomník
 t.č. – toho času
 t.j. – to je
 t.m. – tohto mesiaca
 t.r. – tohto roku
 t.zv.; tzv.; takz.; tak zv.; tak sv. –
 takzvaný
 taj. – tajné
 tam. – tamojší; tamojšie
 tank. prapor – tankový prapor
 tech. – technický

tel. – telefónny, telefonický
 tlg.; telegr. – telegrafický
 ter. – terénny
 ter. os. vozidlo – terénne osobné
 vozidlo
 TG; t.g.; TK; ŤK – ťažký guľomet
 trig. – trigonometer
 TS – taktická skupina
 tun. – tunajší, tunajšie
 ubyt. – ubytovanie, ubytovacie
 (miesto)
 UHVR; UHWR; U.H.W.R. –
 Ukrajinská Holovna Vyzvolna
 Rada (ukr.) – Ukrajinská hlav-
 ná oslobodenecká rada
 ukr.; ukraj. – ukrajinský
 UNRRA – United Nations
 Relief and Rehabilitation
 Administration (ang.) –
 Administrácia Spojených
 národov pre pomoc a obno-
 vu
 ÚPZ – Ústredňa politického spra-
 vodajstva (súdobo – zpravo-
 dajstva)
 USA – Spojené štáty americké
 USSR – Ukrajinská sovietska socia-
 listická republika
 ÚV – útočná vozba
 UVO – Ukrajinská vojenská orga-
 nizácia
 v to.; vto. – v tom (vrátane)
 v.r. – vlastnou rukou
 vd. – vdova
 vel. stan. – veliteľ stanice (NB
 alebo FS)
 vel.; velit. – veliteľ, veliteľstvo
 veliteľ. – veliteľstvo
 vet. – veterinárny

vl. vlád. - vládný	z.; záp. - západ, západný, západ- ne
vlast. - vlastný	zah. - zahraničný
VO-4 - Vojenská oblast - 4, resp. 4. vojenská oblast	zák. čís. - zákon číslo
voj. - vojenský; vojenskej	zál. - záloha; záložný; (v) zálohe
Voj. kanc. prez. rep. - Vojenská kancelária prezidenta repub- liky	zást. - zástupca
voj. zprav. - vojenský spravodaj- ský (orgán), vojenské spra- vodajstvo	zdrav. - zdravotníctvo, zdravot- nícky
VÚ - vojenský útvar	ZH - zaistenie (zabezpečenie) hra- níc
výcv. - výcvikový	zn. - značka
vých. - východ, východný, východ- ne	ZO; Z.O. - zvláštny oddiel
výp. - výpomoc, výpomocný (člen, sila NB, FS)	zpráv. - správa (súdobu - správa)
vyšetr. kom. - vyšetrovacía komi- sia	zprav. - spravodajstvo, spravodaj- ský
vz. - vzor (zbrane)	zprav. dôst. - spravodajský dôst- ojník
vz; v.z.; v zast. - v zastúpení	zprav. sekc. - spravodajská sekcia
WIN - Wolność i Niezawisłość (poľ) - Vôľa a Nezávislosť	ZPÚ - zabezpečenie pohraničné- ho územia
WOP - Wojska Ochrony Pogranicza (poľ.) - Vojsko pohraničnej ochrany	ZSO - zvláštny spojovací oddiel
WP; W.P. - Wojsko Polskie (poľ.) - Poľské vojsko (armáda)	ZU - Zakarpatská Ukrajina
	zv. - zvaný
	žel. - železničný
	žen. - ženijný
	žid. - židovský
	ŽTV (ŽVT) - Železničné traťové veliteľstvo

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ДОКУМЕНТІВ

Частина І. Перший рейд українських повстанців на Словаччині (серпень – вересень 1945 р.)

[1]. 17.IV.1945 – Протокол Реферату безпеки Установи Окружного національного комітету /ОНК/ в Снині з нагоди розслідування діяльності відділів УПА /бандерівців/ в прикордонному Снинському окрузі.	127
[2]. 9.VIII.1945 – Повідомлення Окружного командування Народної безпеки /НБ/ в Снині Головному командуванню НБ – 2-ге відділення /інформаційна секція/ в Братиславі про перехід відділів УПА північною окраїною округу Снина.	129
[3]. 19.VIII.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ в Медзілаборцях Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про наявність невідомих озброєних груп /бандерівців/ в окрузі Медзілаборце.	131
[4]. 25.VIII.1945. – Звіт станиці НБ в Свиднику Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про зайняття села Суха Свидницького округу 23 – 24.8.1945 р. відділом УПА та здобутих розвідчих інформацій.	132
[5]. 25.VIII.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ в Медзілаборцях Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про появлення бандерівських відділів в декотрих селах округу Медзілаборце 24 – 25.8.1945 р.	135
[6]. 25.VIII.1945 – Повідомлення Обласного командування НБ в Гуменному Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про наявність озброєних осіб в лісах Гуменського округу 23 – 25.8.1945 р.	136
[7]. 26.VIII.1945 – Повідомлення Обласного командування НБ в Гуменному Головному командуванню НБ в Братиславі про наявність бандерівських відділів в окрузі та зосередженні військових асистенських частин до Гуменного.	138
[8]. 25.VIII.1945 – Наказ командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ про направлення асистенських військових підрозділів до простору Гуменне – Стрпков для перешкодження діяльності УПА в регіоні.	142
[9]. 27.VIII.1945 – Звіт командира Асистенського батальйону в Гуменному командуванню 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ – 1-ше відділення про розпочаття діяльності батальйону 26.8.1945 р.	144
[10]. 28.VIII.1945 – Додаток до наказу командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ з 25.8.1945 р. щодо військової асистенції в просторі Гуменне – Стрпков для перешкодження діяльності УПА в регіоні.	147

[11]. 28.VIII.1945 – Повідомлення станиці НБ Олька /округ Медзілаборце/ Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про появу бандерівського відділу в Притулянах та Рускій Порубі Медзілаборецького округу 27 – 28.8.1945 р.....	148
[12]. 29.VIII.1945 – Ситуаційний звіт Обласного командування НБ в Гуменному Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про діяльність УПА в області та ситуацію в окрузі Гуменне.....	149
[13]. 29.VIII.1945 – Наказ командира Асистенського батальйону в Гуменному підпорядкованим військовим підрозділам про зайняття позицій та завдання на обмеження діяльності нелегальних груп в регіоні.....	150
[14]. 31.VIII.1945 – Звіт політичного заступника Обласного командування НБ в Гуменному Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про наявність та діяльність відділів УПА в регіоні в часі 23 – 28.8.1945 р.....	153
[15]. 10.IX.1945 – Повідомлення станиці НБ Люботин /округ Сабінов/ Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про наявність незнайомих озброєних чоловіків, що вештаються в лісах.....	155
[16]. 5.IX.1945 – Повідомлення Головного командування НБ в Братиславі Уповноваженню Словацької Національної Ради /CHP/ для внутрішніх справ в Братиславі про ситуацію у Стропковському та Прешовському округах відносно діяльності нелегальних груп.....	156
[17]. 1.IX.1945 – Копія повідомлення Окружного командування НБ в Стропкові Окружному суду в Стропкові про результат розслідування вбивства Міхала Потоми з села Брезниця Стропковського округу.....	157
[18]. 8.IX.1945 – Справа начальника Головного управління Оборонної інформаційної служби /OIC/ Міністерства національної оборони (МНО) Чехословацької республіки (ЧСР) в Празі Військовій канцелярії президента ЧСР, Головному штабу МНО, окремим міністрам та членам уряду ЧСР про діяльність бандерівців на Східній Словаччині в часі від 23.8 до 6.9.1945 р.....	160
[19]. 2.IX.1945 – Повідомлення командира Асистенського батальйону в Гуменному командуванню 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ – 2-ге відділення про рух та діяльність нелегальних груп в Північно-Східній Словаччині.....	163
[20]. 6.I.1948 – Протокол з допиту Петра Пачуту на станиці НБ Чертижне /округ Медзілаборце/ про наявність озброєної групи УПА в Чертижному 1.9.1945 р.....	165
[21]. 5.I.1948 – Повідомлення станиці НБ Крайня Поляна /округ Свидник/ розслідувальній комісії військової частини 8961 в Кошицях про діяльність УПА на території станиці на кінці серпня – початку вересня 1945 р.	166

[22]. 28.XII.1947 – Протокол, написаний на станиці НБ Крайня Поляна /округ Свидник/ з Яном Бліхом, колишнім головою Місцевого Національного Комітету /МНК/ у Прикрій, про пропагандивну діяльність відділу УПА в селі під кінець серпня 1945 р.	169
[23]. 5.IX.1945 – Окремий наказ № 4 командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ військовим частинам, зосередженим проти УПА в Північно-Східній Словаччині.	170
[24]. 6.IX.1945 – Справа начальника Головного управління ОІС МНО ЧСР в Празі про ситуацію на Східній Словаччині та силу відділів УПА станом на 4.9.1945 р.	174
[25]. 6.IX.1945 – Запобіжні заходи безпеки в Снинському окрузі, оголошені Установою ОНК в Снині 6.9.1945 р.	174
[26]. 7.IX.1945 – Повідомлення станиці НБ Брестов /округ Прешов/ Головному командуванню НБ в Братиславі про рух озброєних груп в деяких селах округу 5 – 6.9.1945 р.	175
[27]. 8.IX.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ у Міхаловцях Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про пересування бандерівців Міхаловським округом 4 – 5.8.1945 р. у напрямку Закарпатської України.	176
[28]. 7.IX.1945 – Повідомлення станиці НБ Реметске Гамру /округ Собранце/ Головному командуванню НБ в Братиславі про появу групи УПА в деяких селах округу.	178
[29]. 7.IX.1945 – Повідомлення станиці НБ Тібава /округ Собранце/ Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про появу відділів УПА в окрузі та їх перехід на Закарпатську Україну.	180
[30]. 8.IX.1945 – Окремий наказ № 5 командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ військовим частинам, зосередженим проти УПА в Північно-Східній Словаччині.	181
[31]. 8.IX.1945 – Ситуаційний звіт командира Зосередженої Національної безпеки в Гумennomу Головному командуванню НБ в Братиславі про діяльність відділів НБ в районі наявності УПА.	183
[32]. 10.IX.1945 – Окремий наказ № 6 командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ військовим частинам зосередженим проти УПА в Північно-Східній Словаччині.	185
[33]. 11.IX.1945 – Письмове підтвердження радіограми командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ командуванню 4-ої військової області в Братиславі про ситуацію пов'язану із знешкодженням діяльності відділів УПА на Північно-Східній Словаччині.	187
[34]. 10.IX.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ у Медзілаборцях Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про рух та діяльність озброєних груп в окрузі.	189

[35]. 11.IX.1945 – Повідомлення станиці НБ Широке /округ Прешов/ Головному командуванню НБ в Братиславі про перехід відділу УПА через село Ондрашовце Прешовського округу 9.9.1945 р.....	190
[36]. 12.IX.1945 – Справа начальника Головного управління ОІС МНО ЧСР в Празі Військовій канцелярії президента ЧСР, Головному штабу МНО, окремим міністрам та голові ради міністрів ЧСР про огляд ворожої діяльності на Східній та Північній Словаччині в часі 23.8. – 10.9.1945 р.	191
[37]. 12.IX.1945 – Службова записка начальника Обласного управління ОІС командуванню 4-ої військової області в Братиславі про ситуацію бандерівських відділів на Східній Словаччині в часі від 5 до 10.9.1945 р....	193
[38]. 11.IX.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ в Сабінові Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про захоплення села Островяни відділом УПА 10.8.1945 р.....	195
[39]. 13.IX.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ в Сабінові Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про діяльність УПА в селах Толчемеш та Бодолак Сабіновського округу 11 – 12.9.1945 р.....	197
[40]. 15.IX.1945 – Звіт командира військової групи “Само” командуванню 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ – 1-ше відділення про діяльність групи, введеної проти УПА від 26.8 до 15.9.1945 р.....	200
[41]. 17.IX.1945 – Окремий наказ № 7 командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ військовим частинам зосередженим проти УПА в Північно-Східній Словаччині.	202
[42]. 19.IX.1945 – Окремий наказ № 8 (Забезпечення кордону) командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ військовим частинам зосередженим проти УПА в Північно-Східній Словаччині.	205
[43]. 26.IX.1945 – Ситуаційний звіт начальника Обласного управління ОІС командування 4-ої військової області в Братиславі про рух, ситуацію та організацію бандерівських груп на Східній Словаччині в часі від 6 до 20.9.1945 р.	206
[44]. 20.IX.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ у Стропкові Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про діяльність УПА в деяких селах Стропковського округу 18 – 19.9.1945 р.	211
[45]. 25.IX.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ в Стропкові Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про рух та діяльність відділів УПА в деяких селах Стропковського округу 21 – 22.9.1945 р.	212
[46]. 21.IX.1945 – Окремий наказ № 9 /Наказ для розвідки/ командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ військовим частинам зосередженим проти УПА в Північно-Східній Словаччині.	214

[47]. 22.IX.1945 – Повідомлення станиці НБ Гуменне Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про рух відділів УПА 21.9.1945 р. в Гуменському окрузі.....	215
[48]. 22.IX.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ в Медзілаборцях Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про перебування озброєних відділів /бандерівців/ в селі Палота 20 – 22.9.1945 р.	216
[49]. 31.I.1946 – Протокол переслухання члена НБ Мікулаша Ґеньовського зі станиці НБ Видрань /Медзілаборецький округ/ у справі зустрічі з членами УПА в селі Палота 22.9.1945 р.....	218
[50]. 26.IX.1945 – Повідомлення станиці НБ Папин /округ Снина/ Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про рух бандерівців 22 – 23.9.1945 в ділянці станиці НБ.....	220
[51]. 25.IX.1945 – Повідомлення станиці НБ Телеповце /округ Снина/ про діяльність відділу УПА в селі Телеповце з 23 на 24.9.1945 р.....	222
[52]. 27.IX.1945 – Ситуаційний звіт з ділянки Інспекторату Фінансової варті /ФВ/ в Телеповцях /округ Снина/ Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про захоплення села Телеповце з 23 на 24.9.1945 р. відділом УПА.....	223

Частина II. Між першим та другим рейдом (жовтень 1945 р. – березень 1946 р.)

[53]. 5.X.1945 – Окремий наказ № 10 командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ підпорядкованим військовим частинам зосередженим на забезпечення словацько-польського кордону в межах Північно-Східної Словаччини.....	227
[54]. 7.X.1945 – Повідомлення відділення ФВ в Рунині ОНК в Снині про нелегальний масовий перехід українського населення Південно-Східної Польщі /з села Ветлина/ на територію ЧСР.	229
[55]. 11.X.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ в Медзілаборцях Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про зайняття села Палота бандерівським відділом з 10 на 11.10.1945 р.	231
[56]. 17.X.1945 – Окремий наказ № 11 командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ підпорядкованим військовим частинам, зосередженим на забезпечення словацько-польського кордону в межах Північно-Східної Словаччини.....	232
[57]. 28.X.1945 – Повідомлення станиці НБ Терня /округ Сабінов/ Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про допит затриманих членів УПА Антона Татарського та Василя Маланкевича, які дезертували з “Прутового” відділу підчас першого рейду УПА по Словаччині.....	234

[58]. 30.X.1945 – Службове повідомлення відділення ФВ в Руині та Інспекторату ФВ в Уличі ОНК в Сніні про зустріч вартових ФВ з озброєною групою українців 30.10.1945 р. при виконванні пограничної вартової служби.	236
[59]. 4.XI.1945 – Повідомлення Обласної філії Відділу політичних інформацій (ВПІ) в Гуменному ВПІ в Братиславі про появу бандерівців 30 – 31.10.1945 р. в околиці Руини та в Новій Седлиці (округ Снина)....	238
[60]. 31.X.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ в Медзілаборцях Гловному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про напад на крамницю Івана Дідика в Палоті /округ Медзілаборце/ озброєною групою вночі 31.10.1945 р.	240
[61]. 2.XI.1945 – Повідомлення станиці НБ Улич /округ Снина/ ОНК в Сніні про появу бандерівського відділу в селах Збой та Нова Седлиця 1 – 2.11.1945 р.	241
[62]. 3.XI.1945 – Копія повідомлення відділення ФВ в Новій Седлиці / округ Снина/ Обласному управлінню ОІС командування 4-ої військової області про перестрілку між бандерівцями та членами ФВ 1.11.1945 р. в селі Збой.	242
[63]. 8.XI.1945 – Повідомлення Обласної філії ВПІ в Гуменному ВПІ в Братиславі про озброєні особи, які пересувалися поблизу села Звала /5 – 6.11.1945 р./, та ситуацію в прилеглому польському прикордонні.....	244
[64]. 14.XI.1945 – Повідомлення Окружного командування НБ в Медзілаборцях Головному командуванню НБ – 2-ге відділення в Братиславі про напад на господарства деяких жителів села Видрань вночі з 13 на 14.11.1945 р., який здійснила невідома озброєна група (тзв. польських партизанів).	245
[65]. 26.XI.1945 – Протокол, написаний 26.11.1945 р. в приміщенні Окружного секретаріату Комуністичної партії Словаччини /КПС/ в Сніні, з десятьма жителями Нової Седлиці /округ Снина/, членами КПС, про події в селах Нова Седлиця та Збой відносно нападів на села та вбивства місцевих комуністів Мікулаша Кіреша та Івана Шішкана.	247
[66]. 28.XI.1945 – Повідомлення ОНК в Сніні Уповноваженню СНР для внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про ситуацію в селі Нова Седлиця, яку нападали бандерівські відділи в часі від 31.10 до 26.11.1945 р.	249
[67]. 3.XII.1945 – Ситуаційний звіт Обласного командування НБ в Гуменному Уповноваженню СНР для внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про ситуацію безпеки в регіоні та діяльність бандерівських груп в листопаді 1945 року.	251
[68]. (без дати) – Протокол з допиту Яна Русича з Нової Седлиці /округ Снина/ у справі вбивства Яна /Івана/ Шішкана в Новій Седлиці вночі з 22 на 23.11.1945 р.	253

[69]. 29.XI.1945 – Окремий наказ № 12 командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ про невідкладне переміщення I/14 батальйону з Попраду до простору Гуменне – Снина – Стакчин – Медзілаборце – Телеповце – Руский Поток внаслідок складної ситуації безпеки в регіоні, запричиненої діяльністю нелегальних груп.....	255
[70]. 8.XII.1945 – Повідомлення Обласного реферату безпеки /ОРБ/ в Гуменному Уповноваженню СНР для внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про напади на села Нова Седлиця, Збой, Улич і Колбасов та вбивства місцевих євреїв 4 – 6.12.1945 р.	258
[71]. 3.I.1946 – Справа командування 4-ої військової області в Братиславі командирю групи для Забезпечення прикордонної території /ЗПТ/ Північно-Східної Словаччини в Гуменному про діяльність бандерівців в окрузі Снина в часі від 22.11. до 22.12.1945 р.	262
[72]. 12.IV.1946 – Повідомлення ОРБ в Гуменному Уповноваженню СНР для внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про розслідування єврейського рогрому в селах Улич та Колбасов (округ Снина), вчиненого вночі з 6 на 7.12.1945 р., та розслідування місцевих членів НБ відносно порозуміння з бандерівцями.....	265
[73]. 30.XII.1947 – Повідомлення станиці НБ Улич /округ Снина/ Обласному командуванню НБ в Гуменному про розслідування крадіжок в селах Улич та Колбасов у зв'язку з вбивствами місцевих євреїв з 6 на 7.12.1945 р.	267
[74]. (без дати) – Офіційний запис ОРБ в Гуменному про диспозицію інформації відносно діяльності бандерівців в окрузі Снина та конкретні кроки на стабілізацію безпеки.....	269
[75]. 10.XII.1945 – Розпорядження Головного командування НБ в Братиславі про запровадження заходів відносно безпеки громадян та їх маєтку в округах Гуменне, Снина, Медзілаборце, Строкков, Вишній Свидник, Бардейов та Собранце.....	271
[76]. 11.XII.1945 – Справа референта безпеки ОНК в Снині Міхала Пителя про недоліки органів НБ в окрузі Снина, підозрілих із співпраці з бандерівцями, та пропозиція на радикальні заходи безпеки в регіоні.....	273
[77]. 13.XII.1945 – Спеціальний наказ командира 4-ої військової області для Забезпечення прикордонної території військовими частинами на північному сході та сході Словаччини.....	274
[78]. 14.XII.1945 – Розпорядження командуючого заходами безпеки при Обласному командуванні НБ в Гуменному штабного капітана Еміла Крокавця окружним та обласним командуванням НБ на Північно-Східній Словаччині відносно критичної ситуації безпеки, пов'язаної з діяльністю бандерівців в регіоні.....	277
[79]. 17.XII.1945 – Повідомлення станиці НБ Чертижне /округ Медзілаборце/	

ОІС в Гуменному про рух озброєного загону /бандерівців/ в околиці Чертижного та пограбування господарства Міхала Кушея з Малої Дрічної 16.12.1945 р. польською грабіжницькою бандою.....	279
[80]. 20.XII.1945 – Звіт Головного командування НБ в Братиславі Уповноваженню СНР для внутрішніх справ в Братиславі про протибандерівські заходи на Східній Словаччині в грудні 1945 року.	281
[81]. 20.XII.1945 – Оперативний наказ № 1 командира військової групи для ЗПТ підпорядкованим частинам про забезпечення безпеки населення на північному сході та сході Словаччини.	283
[82]. 20.XII.1945 – Ситуаційний звіт командира військової групи для ЗПТ начальнику штабу 4-ої військової області в Братиславі про стан групи та відносини на словацько-польському прикордонні.	287
[83]. 23.XII.1945 – Ситуаційний звіт № 1 командира 41-го піхотного батальйону командуванню військової групи для ЗПТ на Північно-Східній Словаччині про ситуацію в районі дії батальйону до 23.12.1945 р.	289
[84]. 31.XII.1945 – Повідомлення Інспекторату ФВ в Уличі /округ Снина/ про появу бандерівців в селі Нова Седлиця 21 – 23.12.1945 р.	292
[85]. 24.XII.1945 – Ситуаційний звіт № 2 командира військової групи для ЗПТ командуванню 4-ої військової області в Братиславі про стан і потреби підпорядкованих частин та ситуацію на словацько-польському прикордонні.	294
[86]. 24.XII.1945 – Ситуаційний звіт командира 39-го піхотного батальйону командуванню військової групи для ЗПТ про зайняття позиції та ситуацію в районі розміщення частини.	297
[87]. 27.XII.1945 – Ситуаційний звіт № 3 командира військової групи для ЗПТ командуванню 4-ої військової області в Братиславі про складну ситуацію групи та вимогу на усунення недоліків.	298
[88]. 29.XII.1945 – Повідомлення командира військового відділу “Антон” командуванню групи для ЗПТ про зізнання Міхала Пенціка – “Славко”, який дезертував з УПА.	301
[89]. 30.XII.1945 – Ситуаційний звіт № 4 командира групи для ЗПТ Північно-Східної Словаччини начальнику штабу 4-ої військової області в Братиславі про ситуацію в районі дії групи.	303
[90]. 1.I.1946 – Інформаційний звіт № 1 командира групи для ЗПТ Північно-Східної Словаччини начальникам штабів 4-ої військової області в Братиславі та 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ про ситуацію в районі дії групи і в прилеглому польському прикордонні, та пропозиції на стабілізацію прикордонної території.	306
[91]. 2.I.1946 – Ситуаційний звіт № 3 командира військового відділу “Антон” командуванню військової групи для ЗПТ на Північно-Східній Словаччині про ситуацію в районі дії батальйону до 2.01.1946 р.	310

[93]. 4.I.1946 – Ситуаційний звіт № 2 командира групи для ЗПТ Північно-Східної Словаччини начальникам штабів 4-ої військової області в Братиславі та 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ про ситуацію в районі дії групи та в прилеглому польському прикордонні.....	315
[94]. 5.I.1946 – Додаток до ситуаційного звіту ОРБ в Гуменному Уповноваженню СНР для внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про організацію УПА в Польщі, ситуацію власного населення в регіоні та рух відділів УПА в прикордонні.	317
[95]. 10.I.1946 – Ситуаційний звіт ОРБ в Гуменному Уповноваженню СНР для внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про відомості конфідентів, які були вислані на територію Польщі з метою розвідки....	320
[96]. 10.I.1946 – Ситуаційний звіт командира військового відділу “Антон” командуванню військової групи для ЗПТ “Ярослав” про інформаційну ситуацію в районі дії та ситуацію власних підрозділів станом на 10.01.1946 р.....	321
[97]. 12.I.1946 – Повідомлення командуванню військової групи для ЗПТ на Північно-Східній Словаччині /“Ярослав”/ про перевірку розміщення війська в прикордонні та інформації розвідки, отримані з прилеглої польської території.	324
[98]. 12.I.1946 – Ситуаційний звіт № 3 командира групи для ЗПТ Північно-Східної Словаччини начальнику штабу 4-ої військової області в Братиславі про ситуацію в районі дії групи та в прилеглому польському прокордонні.	327
[99]. 15.I.1946 – Ситуаційний звіт зі службової ділянки Інспекторату ФВ в Медзілаборцях про отримання інформаційних даних з прилеглої польської території.	329
[100]. 16.I.1946 – Повідомлення ОРБ в Гуменному Уповноваженню СНР для внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про перебування чотирьох бандерівських офіцерів в селі Чукаловце Снинського округу.....	331
[101]. 17.I.1946 – Додаток до повідомлення ОРБ в Гуменному /з 16.1.1946 р./ Уповноваженню СНР для внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про перебування чотирьох бандерівських офіцерів в селі Чукаловце Снинського округу.	332
[102]. 17.I.1946 – Повідомлення командування військової групи для підпорядкованих частин ЗПТ “Яношік” про прийняття командування над групою та органами безпеки в округах Снина, Медзілаборце та Гуменне підполковником генерального штабу Яном Станеком.	332
[103]. 21.I.1946 – Телеграма командира групи для ЗПТ “Яношік” командуванню 4-ої військової області в Братиславі про критичну ситуацію в Південно-Східній Польщі, втечі населення на Словаччину та прохання про надання військової допомоги.....	334

[104]. (без дати) – Фонограма командира групи для ЗПТ “Яношік” про критичну ситуацію в Польщі, втечі цивільного населення та заходи на посилення охорони кордону.....	335
[105]. (без дати) – Радіограма командуючого 4-ої військової області в Братиславі командуванню групи для ЗПТ Північно-Східної Словаччини в Гуменному про перевірку інформацій відносно критичної ситуації в Польщі та втечі українського населення на територію Словаччини.....	335
[106]. (без дати) – Радіограма начальника штабу 4-ої військової області в Братиславі командуванню групи для ЗПТ Північно-Східної Словаччини в Гуменному про розпорядження введення стану бойової готовності військовим частинам, розміщеним в прикордонні, та надання підкріплення.....	336
[107]. 23.I.1946 – Повідомлення командування 4-ої військової області в Братиславі групи для ЗПТ Північно-Східної Словаччини в Гуменному про постанову Президії СНР та прийняті заходів на ліквідацію відділів УПА.....	337
[108]. 23.I.1946 – Повідомлення командування військової групи для підпорядкованих частин ЗПТ “Яношік” про підписання угоди між чехословацькою та радянською арміями відносно співпраці при ліквідації відділів УПА.	338
[109]. 18.I.1946 – Угода про взаємний перехід кордону прикордонних частин СРСР та чехословацьких прикордонних частин з метою переслідування і ліквідації банд та співпрацю, з цим пов'язану.....	339
[110]. 24.I.1946 – Звіт Обласного управління ОІС командування 4-ої військової області в Братиславі Уповноваженню СНР для внутрішніх справ в Братиславі про інформації з простору діяльності УПА у Південно-Східній Польщі, ситуацію на Східній Словаччині та пропозиції відносно оголошення надзвичайного стану в округах Собранце, Снина, Гуменне, Медзілаборце, Свидник, Строкков та Бардейов.	341
[111]. 25.I.1946 – Повідомлення командира військової групи для ЗПТ “Яношік” про наявність делегації заступників американської преси на Північно-Східній Словаччині та подання їм інформацій щодо ситуації в словацько-польському прикордонні.....	344
[112]. 26.I.1946 – Інформаційний звіт відділення ОІС групи ЗПТ Північно-Східної Словаччини в Гуменному про відомості з простору діяльності УПА в прилеглому польському прикордонні.....	346
[113]. 27.I.1946 – Додаток до повідомлення ОРБ в Гуменному Уповноваженню СНР для внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі у справі розслідування перебування чотирьох членів УПА – курерів на Північно-Східній Словаччині, та їх розшук.....	348
[114]. 27.I.1946 – Повідомлення ОРБ в Гуменному Уповноваженню СНД для внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про арешт шістьох цивільних	

осіб з Чукаловців та Нижньої Яблонки, підозрілих із співпраці з членами УПА – кур'єрами, які рухаються у Північно-Східній Словаччині.....	350
[115]. 28.I.1946 – Наказ Обласного управління ОІС командування 4-ої військової області в Братиславі про організування спеціальної інформаційної сітки проти бандерівців на Східній Словаччині.	350
[116]. 29.I.1946 – Ситуаційний звіт начальника Головного управління ОІС МНО ЧСР в Празі про відносини на Східній Словаччині та відомості організації УПА в Польщі.	351
[117]. 30.I.1946 – Ситуаційний звіт відділення ОІС групи для ЗПТ на Північно-Східній Словаччині /з районів дії військових відділів/ про відомості з простору діяльності УПА в прилеглому польському прикордонні в часі 25 – 28.1.1946 р.....	354
[118]. 31.I.1946 – Ситуаційний звіт з простору військового відділу “Антон” про ситуацію у власному та прилеглому польському прикордонні.	357
[119]. 4.II.1946 – Повідомлення командуючого 4-ої військової області в Братиславі Уповноваженню СНР для внутрішніх справ в Братиславі про вимогу командира групи для ЗПТ “Яношік” підполк. Яна Станека проголосити надзвичайний стан на Східній Словаччині.	359
[120]. 8.II.1946 – Ситуаційний звіт 2-го відділення (ОІС) командування групи для ЗПТ “Яношік” з місця розташування військових частин про відомості з простору діяльності УПА в прилеглому польському прикордонні в часі 5 – 8.2.1946 р.	360
[121]. 13.II.1946 – Обіжник Установи Президії Корпусу уповноважених СНР в Братиславі про недоліки в діяльності Національної безпеки на Північно-Східній Словаччині /округ Гуменне, Снина, Медзілаборце/.....	364
[122]. 14.II.1946 – “Викриття антидержавних організацій на Словаччині” – справа Уповноваження внутрішніх справ СНР – VI-ий відділ в Братиславі уповноваженому внутрішніх справ СНР в Братиславі в справі нелегальної діяльності озброєних груп бандерівців, “Білої гвардії”, “білих партизанів” і т.п. на Словаччині.....	366
[123]. 29.III.1946 – Повідомлення командування 4-ої військової області в Братиславі Головному штабу – 1-ий відділ МНО ЧСР в Празі про перехід 150 польських військовослужбовців, перенаслідуваних бандерівцями, на Словаччину та прохання про інформації дальшого поступу /з прилученою відповіддю/.....	374
[124]. 29.III.1946 – Ситуаційний звіт Уповноваження внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про діяльність УПА в прилеглому польському прикордонні та оновлення їх переходів на територію Північно-Східної Словаччини.....	375
[125]. 29.III.1946 – Копія з повідомлення станиці НБ Видрань /округ	

Медзілаборці/ про зайняття польського села Яселко відділами УПА 20.3.1946 р.	379
[126]. 29.III.1946 – Ситуаційний звіт офіцера ОІС при військовій групі ЗПТ в Гуменному про ситуацію в словацько-рольському прикордонні в часі від 27.3. до 5.4.1946 р.....	380
[127]. 28.II.1946 – Ситуаційний звіт відділення ОІС командування групи для ЗПТ Північно-Східної Словаччини в Гуменному про політично- економічне та військове становище в Польщі станом на 1.3.1946 р.	381

Частина III. Другий пропагандивний рейд УПА на Словаччині (квітень 1946 р.)

[128]. 6.IV.1946 – Пропозиція командування 10-ої піхотної дивізії / Кошиці/ про забезпечення північно-східного прикордоння ЧСР.....	409
[129]. 9.IV.1946 – Ситуаційний звіт командира військового відділу “Міхал” про появу та рух відділів УПА в селах Медзілаборецького округу 7 – 8.4.1946 р.	411
[130]. 16.IV.1946 – Ситуаційний звіт Уповноваження внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про активізацію УПА та перегляд її діяльності на території Північно-Східної Словаччини від 20.3. до 15.4.1946 р.	414
[131]. 13.IV.1946 – Повідомлення командира групи для ЗПТ “Отто” про протизаходи та зреалізовані акції війська та НБ з метою перешкодження діяльності УПА на Північно-Східній Словаччині в часі 7 – 11.4.1946 р.	420
[132]. 15.IV.1946 – Зведення Головного командування НБ в Братиславі Уповноваженню внутрішніх справ – III-ий відділ в Братиславі про діяльність відділів УПА на Східній Словаччині від 6 до 10.4.1946 р.....	422
[133]. 14.IV.1946 – Ситуаційний звіт офіцера ОІС при військовій групі ЗПТ в Гуменному про рух та діяльність відділів УПА в селах на Північно-Східній Словаччині в часі від 7 до 13.4.1946 р. та здобутих інформаційних даних.	427
[134]. 14.IV.1946 – Повідомлення станиці НБ Грабовчик (округ Свидник) ОНК у Свиднику про захоплення села та станиці НБ членами загону УПА в ночі з 8 на 9.4.1946 р.....	430
[135]. 17.XII.1947 – Повідомлення станиці НБ Кукова (округ Гіралтовце) Військовій частині 8961 в Кошицях про розслідування пропагандивної діяльності бандерівців в селах Дуковце та Желмановце округу Гіралтовце 11.4.1946.	432
[136]. 29.XI.1947 – Протокол, написаний на станиці НБ Оградзани, у тому часі Словенська Волова (округ Гуменне), з Юрайом Федаком, головою Місцевого Національного Комітету в Оградзанах, в справі окруження села членами бандерівської групи 12.4.1946 р.	433
[137]. 22.XII.1947 – Повідомлення станиці НБ Ганушовце на Топлі	

(округ Гіралтовце) Військовій частині 8961 в Кошицях про пропагандивну діяльність відділу УПА в селі Петровце округу Гіралтовце 12.4.1946 р.....	434
[138]. 16.IV.1946 – Ситуаційний звіт офіцера ОІС при військовій групі ЗПТ в Гуменному про рух та діяльність відділів УПА на Північно-Східній Словаччині в часі від 11 до 16.4.1946 р.....	435
[139]. 22.XII.1947 – Протокол, написаний на станиці НБ Словенский Жипов /округ Вранов на Топлі/, з допиту Йозефа Гріца в справі спіткання з членами УПА 13.4.1946 р. в кадастрі села Словенский Жипов.....	438
[140]. 15.IV.1946 – Повідомлення станиці НБ Товарне /округ Вранов на Топлі/ Обласному командуванню НБ в Гуменному про рух відділів УПА та пропагандивну діяльність її членів в селі Матяшовце 14.4.1946 р.	439
[141]. 16.IV.1946 – Повідомлення Оружного командування НБ в Прешові Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про поширення листівок УПА за посередництва пошти.....	440
[142]. 4.XII.1947 – Протокол, написаний на станиці НБ Завадка /округ Гуменне/, з показання свідка Міхала Граца, який був присутній на зібранні населення, організованого бандерівською групою 15.4.1946 р. в селі Лесковець.	441
[143]. 17.IV.1946 – Повідомлення ОРБ в Міхаловцях Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про появу бандерівців в округу дії ОРБ.	442
[144]. 12.IV.1946 – Окремий наказ командування 4-ої військової області в Братиславі з доповненими інструкціями командування 10-ої піхотної дивізії /Кошиці/ командуванню 20-го піхотного полку в Гуменному щодо забезпечення кордону групою ЗПТ та перешкодження прониканню відділів УПА на Північно-Східну Словаччину.....	444
[145]. 12.IV.1946 – Пропозиція та прохання ухвалення підготовленої воєнної акції проти відділам УПА на Північно-Східній Словаччині, яку випрацював заступник командира 4-ої військової області в Братиславі полк. Ян Гержман.	446
[146]. 15.IV.1946 – “Окремий наказ для акцій на Східній Словаччині” – розпорядження командира 4-ої військової області в Братиславі командуванню групи полк. Куна для підлеглих йому частин.....	449
[147]. (без дати) – Телетайп командира 4-ої військової області в Братиславі полк. Я. Гержманові /на командування 10-ої піхотної дивізії/ про розпорядження Головного штабу МНО ЧСР та постанову уряду ЧСР у зв’язку з ліквідацією відділів УПА на Східній Словаччині.....	450
[148]. 16.IV.1946 – Окремий наказ № 1 командування спеціальної військової групи “Оцель” про організацію групи, зайняття наступальних позицій підпорядкованими частинами та завдання на перешкодження	

діяльності відділів УПА на Північно-Східній Словаччині і їх поступове витіснення за державний кордон.....	451
[149]. 22.IV.1946 – Виховний наказ № 1 – додаток до оперативного наказу № 1 військової групи “Оцель” для підпорядкованих частин.....	456
[150]. 18.IV.1946 – Інструкції командира військової групи “Оцель” підпорядкованим частинам на ліквідацію відділів УПА на Північно-Східній Словаччині.....	456
[151]. 18.IV.1946 – Оперативний наказ № 2 командування групи “Оцель” про зайняття позицій підпорядкованими військовими частинами перед розпочаттям широкомасштабної операції на вичищення простору Північно-Східній Словаччині від груп УПА.	458
[152]. 19.IV.1946 – Окремий наказ командування групи “Оцель” черговим підрозділам НБ, зосередженим на Північно-Східній Словаччині, на створення перешкод з метою запобігти проникненню відділів УПА в глибину країни.....	461
[153]. 21.IV.1946 – Оперативний наказ № 3 командування військової групи “Оцель” про зосереджений виступ підпорядкованих частин та відділів НБ проти УПА на лінію Дукля – Нижній Свидник – Стропков – Келча – Яблонь.	462
[154]. 14.VI.1946 – Обіжник Головного командування НБ в Братиславі підпорядкованим формаціям НБ про умови співпраці чехословацьких та радянських військ проти бандерівців, прийняті на нараді військових представників ЧСР та СРСР 22.4.1946 р. в Ужгороді.	466
[155]. 22.IV.1946 – Окремий (таємний) наказ командування підгрупи “Злато” командуванню групи “Отто” про зв’язок з радянськими органами в прикордонні, обмін інформацією та передачу полонених на допит.....	467
[156]. 23.IV.1946 – Оперативний наказ № 4 командування військової групи “Оцель” про зосереджений виступ підпорядкованих частин та відділів НБ проти УПА на лінію Дукля – Суков – Яблонь – Снина.	468
[157]. 29.IV.1946 – Ситуаційна справа VI-го відділу Уповноваження внутрішніх справ в Братиславі щодо відомостей про організацію УПА та огляду подій пов’язаних з рухом та діяльністю бандерівських груп на Північно-Східній Словаччині в часі від 16 до 28.4.1946 року.....	471
[158]. 23.IV.1946 – Ситуаційний звіт офіцера ОІС при групі ЗПТ в Гуменному про рух та діяльність відділів УПА на Північно-Східній Словаччині в часі від 17 до 23.4.1946 р.....	481
[159]. 18.IV.1946 – Повідомлення командира групи ЗПТ командуванню 4-ої військової області в Братиславі про недовіли в складі групи та прохання про надання допомоги.	484
[160]. 18.IV.1946 – Повідомлення станиці НБ Телеповце (округ Снина) Уповноваженню внутрішніх справ в Братиславі про перебування	

членів УПА в селі Нижня Яблонка Снинського округу 17.4.1946 р.	486
[161]. 19.IV.1946 – Ситуаційний звіт командира підгрупи “Глінік” командуванню військової групи “Оцель” про пропагандивну діяльність бандерівців в окрузі Вранов на Топлі та перестрілці з відділом УПА в селі Глинне з 18 на 19.4.1946 р.	487
[162]. 25.IV.1946 – Повідомлення Округного командування НБ в Стропкові Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про рух та діяльність озброєнних бандерівських груп в окрузі 18 – 23.4.1946 р.	488
[163]. 22.IV.1946 – Зведення начальника 2-го відділення командування групи “Оцель” про рух та діяльність УПА в округах Північно-Східної Словаччини 19 – 21.4.1946 р.	493
[164]. 23.IV.1946 – Повідомлення станиці НБ Гіралтовці Уповноваженню внутрішніх справ - VI-ий відділ в Братиславі про захоплення сіл Руска Воля та Руский Кручов /округ Гіралтовці/ відділом УПА 20 – 21.4.1946 р.	496
[165]. 24.IV.1946 – Повідомлення начальника Обласного управління ОІС командування 4-ої військової області в Братиславі про рух відділів УПА та протизаходи на Східній Словаччині станом на 21.4.1946 р.	497
[166]. 23.IV.1946 – Зведення начальника Обласного управління ОІС командування 4-ої військової області в Братиславі про рух відділів УПА у Східній Словаччині станом на 22.4.1946 р.	500
[167]. 9.V.1946 – Радіограма Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про недостатню активність НБ на Північно-Східній Словаччині відносно розслідування діяльності УПА в регіоні.	501
[168]. 24.IV.1946 – Повідомлення начальника Обласного управління ОІС командування 4-ої військової області в Братиславі про появу та рух відділів УПА на Східній Словаччині станом на 23.4.1946 р.	502
[169]. 26.IV.1946 – Зведення начальника 2-го відділення (“Оцель-9”) командування групи “Оцель” про дії власних частин та рух відділів УПА на Північно-Східній Словаччині в часі 24 – 26.4.1946 р.	504
[170]. 1.V.1946 – Ситуаційний звіт ОРБ в Гумennomу Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про наявність членів УПА та їх діяльність в північно-східних округах Словаччини в часі від 23 до 28.4.1946 р.	507
[171]. 27.IV.1946 – Розпорядження командування групи “Оцель” про слідкування та затримання осіб, які підозрюються із співпраці з членами УПА.	509
[172]. 26.IV.1946 – Телеграма начальнику Головного штабу МНО ЧСР про перебіг переговорів представників чехословацьких органів безпеки на чолі з полк. Я. Геррманом з польськими військовими представниками на Дуклі 26.4.1946 р.	509

[173]. 26.IV.1946 – Офіційний запис про перебіг зустрічі військових органів чехословацького та польського війська на Дуклі 26.4.1946 р.....	511
[174]. 27.IV.1946 – Ситуаційна справа № 1 офіцера зв'язку Головного командування НБ при командуванні групи "Оцель" про спільні наради представників чехословацької, польської та радянської армій у зв'язку з операціями проти УПА, та про стан і завдання підрозділів НБ, підпорядкованих військовій групі "Оцель".....	512
[175]. 27.IV.1946 – Повідомлення начальника відділення "Оцель-6" (ОІС) командування групи "Оцель" Головному управлінню ОІС МНО ЧСР в Празі про стан, рух та пропагандивну діяльність УПА та ситуацію органів військової розвідки на Східній Словаччині.....	514
[176]. 8.VII.1946 – Повідомлення 5-го відділення командування 3-ої військової області в Брні 5-му відділенню Головного штабу МНО ЧСР в Празі про відомості організації УПА, добутих допитом полонених членів УПА та Німців, які втікли з таборів військовополонених у Східній Галичині.	517
[177]. 22.VI.1946 – Протокол з допиту Штефана Шатінського, члена рейдуючого відділу УПА "Кармелюка", взятого у полон чехословацьким військом 16.4.1946 р. в околиці Гуменного.....	519

Частина IV. Повстанський пропагандивний матеріал та звіти відділів УПА з другого рейду по Словаччині

[178]. – "Повідомлення" – пропагандивна листівка УПА, поширювана на Східній Словаччині протягом другого рейду, передана віцепрем'єрові уряду ЧСР Клементові Готтвалдові в квітні 1946 року.	525
[179]. – Пропагандивна листівка УПА "Чехо-словацьким солдатам", поширювана рейдуючими відділами УПА на Східній Словаччині в квітні 1946 року.	526
[180]. – Копія "Деклярації Проводу Організації українських націоналістів після закінчення другої світової війни в Європі", поширювана відділами УПА на Східній Словаччині протягом другого рейду.	529
[181]. – Копія летючки "До цілого культурного світи. Відкритий лист українців замешканих за лінією Курзона", поширюваного відділами УПА на Східній Словаччині перед та протягом другого рейду.	542
[182]. – Супровідний лист до перекладу документальних матеріалів, знайдених у кур'єрів УПА "Аркадія" та "Пімсти", взятих у полон на території ЧСР, та копії протоколів допиту полонених бійців УПА, адресовані 5-му відділенню Головного штабу МНО ЧСР 11.3.1948 р.	547
[183]. – "Друже Мирон!" – переклад листа крайового референта пропаганди ОУН на Закерзонні Василя Галаса /"Орлана", "Назара"/ командирів Володимиріу Гошкові – "Миринові" щодо вказівок на	

здійснення другого пропагандивного рейду УПА на територію Словаччини в квітні 1946 р.....	548
[184]. – Переклад листа українських повстанців президентові ЧСР д-р. Едуардові Бенешові, випрацьованого головними представниками ОУН на Закерзоні Ярославом Старухом – “Стягом” та Василем Галасою, який було послано з території Словаччини протягом другого рейду.....	556
[185]. – Переклад “Підсумкового звіту з пропагандивного рейду на території ЧСР, здійсненого відділами УПА в часі від 6 квітня до 22 квітня 1946 року”, випрацьованого Ярославом Пецівою – “Вадимом”.....	561
[186]. – “Мої примітки до походу та попереднього рапорту” – переклад звіту випрацьованого Ярославом Пецівою – “Вадимом”.....	578
[187]. – Переклад звіту про діяльність відділу УПА “Кармелюка” протягом пропагандивного рейду по Словаччині в квітні 1946 р.....	582
[188]. – Зразок посвідки з квітня 1946 р., яка була видана чехословацькому громадянину за надання їжі бійцям УПА на Північно-Східній Словаччині.	603
[189]. – Летючка УПА “Європейський аркан”.....	604
[190]. – Летючка УПА “За перемогу над червоним катом”.	605
[191]. – Летючка УПА “Христос воскрес, воскресне Україна”.	606

Частина V. Інформаційні та ситуаційні звіти, накази, відомості силових структур ЧСР (травень – вересень 1946 р.)

[192]. 1.V.1946 – Інформаційне повідомлення начальника 2-го відділення /“Оцель-9”/ командування групи “Оцель” польському та радянському офіцерам зв'язку про стан та розміщення відділів УПА у Південно-Східній Польщі.	609
[193]. 3.V.1946 – Інформаційний звіт начальника Обласного управління ОІС командування 4-ої військової області в Братиславі про діяльність УПА в прилеглому польському прикордонні та можливій співпраці декотрих членів чехословацької армії з бандерівцями.....	610
[194]. 3.V.1946 – Зведення відділення “Оцель-6” /ОІС/ командування групи “Оцель” про загальну ситуацію відділів УПА в Польщі /їх організації, інформаційну службу/, ситуацію польських та власних військових структур і безпеки в прикордонні станом на 3.5.1946 р.....	612
[195]. (без дати) – Звіт про діяльність Спеціального відділу під командуванням надпоручика Гуґа Реісмана в регіоні Північно-Східної Словаччини в часі від 26.4. до 2.5.1946 р.	618
[196]. 3.V.1946 – Інформаційне повідомлення Спеціального відділу про дислокацію відділів УПА та діяльність польського війська на території Південно-Східної Польщі в просторі Ославиці – Солінка.....	622
[197]. 4.V.1946 – Інструкції начальника Головного штабу МНО ЧСР	

у Празі командирів військової групи "Оцель" відносно переговорів чехословацьких і польських військових представників у Чеському Тешині.	625
[198]. 12.V.1946 – Повідомлення командування групи "Оцель" підпорядкованим військовим частинам про взаємні постанови, прийняті на нараді представників чехословацької та польської армій 6.5.1946 р. та умови співпраці з частинами польського війська.....	627
[199]. 6.V.1946 – Ситуаційний огляд № 13 командира військового відділу "Штефан-2" про ситуацію в прилеглому польському прикордонні та стан власних підрозділів.	628
[200]. 8.V.1946 – Радіограма офіцера безпеки на Північно-Східній Словаччині Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про громадний перехід біженців української національності з Польщі на територію Словаччини.....	629
[201]. 9.V.1946 – Радіограма ОРБ в Гуменному Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про концентрацію великої кількості біженців української національності з Польщі в просторі на північ від Медзілаборців.....	630
[202]. 10.V.1946 – Повідомлення начальника ОРБ в Гуменному Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про нелегальний перехід чехословацько-польського кордону / на медзілаборецькій ділянці/ польськими громадянами української національності та їх поселення на словацькій території в просторі Чертижне – Палота.	630
[203]. 10.V.1946 – Повідомлення Окружного командування НБ в Медзілаборцях Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про обставини на чехословацько-польському кордоні та втечі польського населення української національності на словацьку територію.....	633
[204]. 14.V.1946 – Повідомлення Обласного управління ОІС в Братиславі Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про втечі українського населення з Польщі на територію Північно-Східної Словаччини та тяжкості з їх затриманням і виселенням назад до Польщі.	635
[205]. 9.V.1946 – Окремий наказ командування групи "Оцель" підрозділам командування "Рука" та інструкції для забезпечення кордону у просторі Попрад – Чертижне.....	637
[206]. 15.V.1946 – Ситуаційний звіт ОРБ в Гуменному Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про затримання осіб, запідозрених зі співпраці з УПА, та про перестрілку між відділом УПА та чехословацькою вартою при селі Гавай /округ Медзілаборце/.....	640

[207]. 11.V.1946 – Повідомлення начальника Обласного управління ОІС командування 4-ої військової області про рух озброєного відділу в окрузі Стропков та Медзілаборце, полонених членів УПА та діяльність домашньої нелегальної групи тзв. білих партизанів.....	641
[208]. 12.V.1946 – Агентурні дані начальника 2-го відділення /“Оцель-9”/ командування групи “Оцель” про ситуацію польського війська, відділів УПА та виселення цивільного населення в прилеглому польському прикордонні.	642
[209]. 14.V.1946 – Інформаційне повідомлення відділення “Оцель-6” (ОІС) командування групи “Оцель” радянському офіцеру зв'язку про організування нелегальної озброєної групи на території СРСР та її рух поздовж чехословацько-радянського кордону у напрямку Польщі.....	644
[210]. 15.V.1946 – Огляд даних, придбаних 2-им відділенням /“Оцель-9”/ командування групи “Оцель” від 1.5.1946 р., про дислокацію відділів УПА у Південно-Східній Польщі та діяльність польського війська в прилеглому прикордонні.	645
[211]. 15.V.1946 – Ситуаційний звіт начальника відділення “Оцель-6” (ОІС) командування групи “Оцель” про рух озброєних груп на Східній Словаччині, діяльність польських військ в прилеглому прикордонні, стан власних частин армії і безпеки на Північно-Східній Словаччині та відомості про військову організацію УПА.....	649
[212]. 17.V.1946 – Агентурні дані начальника 2-го відділення /“Оцель-9”/ командування групи “Оцель” про ситуацію відділів УПА, стан та діяльність частин польського війська в прилеглому прикордонні.	653
[213]. 20.V.1946 – Інформаційне повідомлення начальника відділення ОІС при командуванні військової підгрупи “Злато” про ситуацію відділів УПА у Південно-Східній Польщі, ситуацію у власному прикордонні, про особи, запідозрені зі співпраці з УПА, та стан власних підрозділів.....	655
[214]. 21.V.1946 – Агентурні дані начальника 2-го відділення /“Оцель-9”/ командування групи “Оцель” про перебіг акцій виселення українського населення, реалізованих польською армією в прилеглому польському прикордонні.	659
[215]. 18.V.1946 – Окремий наказ командування групи “Оцель” підпорядкованим військовим частинам та НБ про виселення польських біженців української національності, поселених в прикордонні на північ від Медзілаборців.	660
[216]. 19.V.1946 – Повідомлення Концентрованого відділу НБ в Габурі військовому командуванню підгрупи “Железо” в Медзілаборцях про реєстрацію польських біженців української національності, які поселились в просторі на північ від сіл Чертижне – Габур – Калінов (округ Медзілаборце), та їх інформації про ситуацію у Південно-Східній Польщі.	663

[217]. 23.V.1946 – Звіт офіцера зв'язку VI-го відділу Уповноваження внутрішніх справ при командуванні групи "Оцель" Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про перебіг та результати акції виселення українських біженців на польську територію, здійснених НБ та військом 20 – 21.5.1946 р. у просторі на північ від Медзілабірців.....	664
[218]. 24.V.1946 – Додаток до звіту /з 23.5.1946 р/ офіцера зв'язку VI-го відділу Уповноваження внутрішніх справ при командуванні групи "Оцель" Уповноваженню внутрішніх справ – VI-ий відділ в Братиславі про ситуацію українських біженців по їх виселенню 20 – 21.5.1946 р. на територію Польщі.	667
[219]. 22.V.1946 – Розпорядження командира військової групи "Оцель" про відкликання частин, які брали участь в акції виселення польських біженців з території Словаччини 20.5.1946 р.....	668
[220]. 22.V.1946 – Наказ офіцера зв'язку VI-го відділу Уповноваження внутрішніх справ при командуванні групи "Оцель" підпорядкованим формаціям НБ на Східній Словаччині про заходи безпеки пов'язані з відшуком і затриманням біженців та ненадійних осіб з рядів місцевого населення.	668
[221]. 25.V.1946 – Наказ командування групи "Оцель" підпорядкованим військовим частинам в резерві про прочісування передпілля оборонного пасма розташування групи та вишукування чужих громадян, які на території ЧСР задержуються нелегально.	670
[222]. 26.V.1946 – Наказ командування військової групи "Оцель" підпорядкованим частинам про заборону неофіційних контактів чехословацьких та польських військових відділів та неприпустимості переходу польсько-словацького кордону з обох сторін.	672
[223]. 28.V.1946 – Ситуаційний звіт начальника відділення "Оцель-6" (ОІС) командування групи "Оцель" про загальну ситуацію відділів УПА на території Польщі, ситуацію польських частин та українського населення в прилеглому прикордонні, стан військ та НБ на Північно-Східній Словаччині, затримані особи, мораль та погляди власних цивілів в прикордонних округах.....	674
[224]. 1.VI.1946 – Наказ командування групи "Оцель" підпорядкованим військовим частинам в резерві про створення та організацію винищувальних відділів з метою ліквідації нелегальних озброєних груп в прикордонні.	684
[225]. 11.VI.1946 – Огляд даних, придбаних 2-им відділенням ("Оцель-9") командування групи "Оцель" від 15.5.1946 р., про розташування частин УПА у Південно-Східній Польщі та діяльність польського війська в прилеглому прикордонні.....	686
[226]. 8.VII.1946 – Наказ командира групи "Оцель" підпорядкованим	

військовим частинам про вишукування українських біженців в просторі їх дії.....	690
[227]. 10.VII.1946 – Наказ та інструкції командування групи “Оцель” на введення стану бойової готовності у підпорядкованих військових частинах, внаслідок розпочаття польських операцій ліквідації УПА 9.7.1946 р. у просторі на схід від Дуклянського перевалу, та огляд відомостей про акції польської армії проти УПА від 8.6 до 9.7.1946 р. (в додатку наказу).....	691
[228]. 30.VII.1946 – Пропозиція командира військової групи “Теплице” представлена 1-му відділенню Головного штабу МНО ЧСР в Празі про реорганізацію складу групи на Північно-Східній Словаччині при виконанні завдань забезпечення кордону.	695
[229]. 3.VIII.1946 – Зведення відділення “Теплице-6” (ОІС) командування групи “Теплице” про діяльність УПА в Польщі (станом на 31.7.1946 р.) та про нараду представників УПА та Армії Крайової, яка відбулась 22 – 24.7.1946 р., відносно угоди про взаємний ненапад.....	697
[230]. (без дати) – Телетайп командира військової групи “Теплице” 2-му відділенню Головного штабу МНО ЧСР в Празі та 2-му відділенню командування 4-го військового округу в Братиславі про перебіг та результати зустрічі між представниками військової групи “Теплице” та ДГО “Жешув”, яка відбулась 8.8.1946 р. в Гуменному.	701
[231]. 31.VIII.1946 – Огляд даних, придбаних командуванням групи “Теплице” до 1.9.1946 р., про ситуацію відділів УПА у Південно-Східній Польщі (воєводство Краков і Жешув) та діяльність польських військ в прилеглій прикордонній території.....	704
[232]. 10.IX.1946 – Повідомлення командира військової групи “Теплице” 2-му відділенню Головного штабу МНО ЧСР в Празі та 2-му відділенню командування 4-ої військової області в Братиславі про двостороннє відкликання офіцерів зв'язку, які діяли при командуванні “Теплице” та “Жешув”, та копія листа командира оперативної групи “Жешув” ген. Роткевичові з нагоди виїзду польського офіцера зв'язку /в додатку/....	709
[233]. 26.IX.1946 – Копія листа командира військової групи “Теплице” полк. Я. Гержмана командира оперативної групи “Жешув” ген. Роткевичові з нагоди передання командування та відходу на інше службове місце.....	711
[234]. VIII.1946 – “Бій проти банд” – елаборат командира військової групи “Теплице” полк. генерального штабу Я. Гержмана, з оцінкою дотодішнього досвіду з нелегальними озброєними групами та наведенням тактики і способу боротьби для їх ліквідації.	712

ZOOZNAM PUBLIKOVANÝCH DOKUMENTOV

Časť I. Prvý rejď ukrajinských povstalcov na Slovensko (august – september 1945)

- [1]. **17.IV.1945** – Zapisnica bezpečnostného referátu Úradu Okresného národného výboru (ONV) v Snine z príležitosti vyšetrovania činnosti oddielov UPA (banderovcov) v pohraničnom Sninskom okrese..... 127
- [2]. **9.VIII.1945** – Hlásenie Okresného veliteľstva Národnej bezpečnosti (NB) v Snine Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie (spravodajská sekcia) v Bratislave o prechode jednotiek UPA severným okrajom okresu Snina. 129
- [3]. **19.VIII.1945** – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Medzilaborciach Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o výskyte neznámych ozbrojených skupín (banderovcov) v okrese Medzilaborce..... 131
- [4]. **25.VIII.1945.** – Hlásenie stanice NB vo Svidníku Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o obsadení obce Suchá Svidníckeho okresu oddielom UPA v dňoch 23. – 24. 8. 1945 a získaných spravodajských informáciách. 132
- [5]. **25.VIII.1945** – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Medzilaborciach Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o výskyte banderovských jednotiek v niektorých obciach okresu Medzilaborce v dňoch 24. – 25. 8. 1945..... 135
- [6]. **25.VIII.1945** – Hlásenie Oblastného veliteľstva NB v Humennom Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o výskyte ozbrojených mužov v lesoch Humenského okresu 23. – 25. 8. 1945. 136
- [7]. **26.VIII.1945** – Hlásenie Oblastného veliteľstva NB v Humennom Hlavnému veliteľstvu NB v Bratislave o výskyte banderovských oddielov v okrese a sústreďení vojenských asistenčných jednotiek do Humenného..... 138
- [8]. **25.VIII.1945** – Rozkaz veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) o odoslaní asistenčných vojenských jednotiek do priestoru Humenné – Stropkov na zamedzenie činnosti UPA v regióne..... 142
- [9]. **27.VIII.1945** – Hlásenie veliteľa Asistenčného práporu Humenné veliteľstvu 10. pešej divízie (Košice) – 1. oddelenie o začiatku činnosti práporu 26. 8. 1945..... 144
- [10]. **28.VIII.1945** – Dodatok k rozkazu veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) z 25.8. 1945 ohľadom vojenskej asistencie v priestore Humenné – Stropkov na zamedzenie činnosti UPA v regióne. 147
- [11]. **28.VIII.1945** – Hlásenie stanice NB Oľka (okres Medzilaborce) Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o objavení sa banderovskej jednotky v Prituľanoch a Ruskej Porube Medzilaboreckého okresu v dňoch 27. – 28. 8. 1945..... 148
- [12]. **29.VIII.1945** – Situačné hlásenie Oblastného veliteľstva NB

v Humennom Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o činnosti oddielov UPA v oblasti a pomeroch v okrese Humenné.....	149
[13]. 29.VIII.1945 – Rozkaz veliteľa Asistenčného práporu Humenné podriadeným vojenským jednotkám o zaujatí stanovíšť a úlohy pre obmedzenia činnosti ilegálnych skupín v regióne.	150
[14]. 31.VIII.1945 – Hlásenie politického zástupcu Oblastného veliteľstva NB v Humennom Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o výskyte a činnosti oddielov UPA v oblasti v dobe 23. – 28. 8. 1945.	153
[15]. 10.IX.1945 – Hlásenie stanice NB Ľubotín (okres Sabinov) Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o výskyte neznámych ozbrojených mužov potulujúcich sa po lesoch.	155
[16]. 5.IX.1945 – Hlásenie Hlavného veliteľstva NB v Bratislave Povereníctvu Slovenskej národnej rady (SNR) pre veci vnútorné v Bratislave o situácii v Stropkovskom a Prešovskom okrese v súvislosti s činnosťou ilegálnych skupín.	156
[17]. 1.IX.1945 – Prepis oznámenia Okresného veliteľstva NB v Stropkove Okresnému súdu v Stropkove o výsledkoch šetrenia vraždy Michala Potomu z obce Breznica Stropkovského okresu.	157
[18]. 8.IX.1945 – Správa náčelníka Hlavnej správy Obranného spravodajstva (OBZ) Ministerstva národnej obrany (MNO) Československej republiky (ČSR) v Prahe Vojenskej kancelárii prezidenta ČSR, Hlavnému štábu MNO, jednotlivým ministrom a členom vlády ČSR o činnosti banderovcov na východnom Slovensku v dobe 23. 8. – 6. 9. 1945.	160
[19]. 2.IX.1945 – Hlásenie veliteľa Asistenčného práporu Humenné veliteľstvu 10. pešej divízie (Košice) – 2. oddelenie o pohybe a činnosti ilegálnych skupín v oblasti severovýchodného Slovenska.....	163
[20]. 6.I.1948 – Zápisničné vypočutie Petra Pačutu na stanici NB Čertižné (okres Medzilaborce) o objavení sa ozbrojenej skupiny UPA v Čertižnom 1. 9. 1945.	165
[21]. 5.I.1948 – Hlásenie stanice NB Krajná Poľana (okres Svidník) vojenskému útvaru 8961 (vyšetrovacía komisia) v Košiciach o vyšetrovaní činnosti UPA v obvode stanice NB koncom augusta – začiatkom septembra 1945.....	166
[22]. 28.XII.1947 – Protokol spísaný na stanici NB v Krajnej Poľane (okres Svidník) s Jánom Blichom, bývalým predsedom Miestneho národného výboru (MNV) v Príkrej, vo veci propagandistickej činnosti oddielu UPA v obci koncom augusta 1945.	169
[23]. 5.IX.1945 – Osobitný rozkaz č. 4 veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) vojenským jednotkám sústredeným proti UPA v oblasti severovýchodného Slovenska.....	170
[24]. 6.IX.1945 – Správa náčelníka Hlavnej správy OBZ MNO ČSR v Prahe	

o situácii na východnom Slovensku a sile jednotiek UPA k 4. 9. 1945.	174
[25]. 6.IX.1945 – Bezpečnostné opatrenia v Sninskom okrese vyhlásené Úradom ONV v Snine 6. 9. 1945.	174
[26]. 7.IX.1945 – Hlásenie stanice NB Brestov (okres Prešov) Hlavnému veliteľstvu NB v Bratislave o pohybe ozbrojených skupín v niektorých obciach okresu 5. – 6. 9. 1945.....	175
[27]. 8.IX.1945 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB Michalovce Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o postupe banderovcov Michalovským okresom 4. – 5. 8. 1945 smerom na Zakarpatskú Ukrajinu.....	176
[28]. 7.IX.1945 – Hlásenie stanice NB Remetské Hamry (okres Sobrance) Hlavnému veliteľstvu NB v Bratislave o objavení sa skupiny UPA v niektorých obciach okresu.....	178
[29]. 7.IX.1945 – Hlásenie stanice NB Tibava (okres Sobrance) Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o objavení sa oddielov UPA v okrese a ich prechode na Zakarpatskú Ukrajinu.	180
[30]. 8.IX.1945 – Osobitný rozkaz č. 5 veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) vojenským jednotkám nasadeným proti UPA v oblasti severovýchodného Slovenska.....	181
[31]. 8.IX.1945 – Situačná správa veliteľa Sústredenej Národnej bezpečnosti v Humennom Hlavnému veliteľstvu NB v Bratislave o činnosti oddielov NB v oblasti výskytu UPA.	183
[32]. 10.IX.1945 – Osobitný rozkaz č. 6 veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) vojenským jednotkám nasadeným proti UPA v oblasti severovýchodného Slovenska.....	185
[33]. 11.IX.1945 – Písomné potvrdenie rádiogramu veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) veliteľstvu 4. vojenskej oblasti v Bratislave o situácii spojenej s elimináciou činnosti oddielov UPA na severovýchodnom Slovensku.....	187
[34]. 10.IX.1945 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Medzilaborciach Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o pohybe a činnosti ozbrojených skupín v okrese.	189
[35]. 11.IX.1945 – Hlásenie stanice NB Široké (okres Prešov) Hlavnému veliteľstvu NB v Bratislave o prechode oddielu UPA cez obec Ondrašovce Prešovského okresu 9. 9. 1945.	109
[36]. 12.IX.1945 – Hlásenie náčelníka Hlavnej správy OBZ MNO ČSR v Prahe Vojenskej kancelárii prezidenta ČSR, Hlavnému štábu MNO, jednotlivým ministrom a ministerskému predsedovi ČSR o prehľade nepriateľskej činnosti na východnom a severnom Slovensku v dobe 23. 8. – 10. 9. 1945.....	191
[37]. 12.IX.1945 – Služobný lístok náčelníka Oblastnej správy OBZ veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave o situácii banderovských oddielov na východnom Slovensku v dobe od 5. do 10. 9. 1945.	193

[38]. 11.IX.1945 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Sabinove Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o obsadení obce Ostroviany oddielom UPA 10. 8. 1945.....	195
[39]. 13.IX.1945 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Sabinove Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o činnosti oddielu UPA v obciach Tolčemeš a Bodolák Sabinovského okresu 11. – 12. 9. 1945.....	197
[40]. 15.IX.1945 – Hlásenie veliteľa vojenskej skupiny „Samo“ veliteľstvu 10. pešej divízie (Košice) – 1. oddelenie o činnosti skupiny nasadenej proti UPA od 26. 8. do 15. 9. 1945.....	200
[41]. 17.IX.1945 – Osobitný rozkaz č. 7 veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) vojenským jednotkám nasadeným proti UPA v oblasti severovýchodného Slovenska.....	202
[42]. 19.IX.1945 – Osobitný rozkaz č. 8 (Zaistenie hraníc) veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) vojenským jednotkám nasadeným proti UPA v oblasti severovýchodného Slovenska.....	205
[43]. 26.IX.1945 – Situačná správa náčelníka Oblastnej správy OBZ veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave o pohybe a situácii banderovských skupín na východnom Slovensku v dobe od 6. do 20. 9. 1945 a ich organizácii.....	206
[44]. 20.IX.1945 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Stropkove Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o činnosti oddielov UPA v niektorých obciach Stropkovského okresu 18. – 19. 9. 1945.....	211
[45]. 25.IX.1945 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Stropkove Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o pohybe a činnosti oddielov UPA v niektorých obciach Stropkovského okresu v dobe 21. – 24. 9. 1945.....	212
[46]. 21.IX.1945 – Osobitný rozkaz č. 9 (Rozkaz pre prieskum) veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) vojenským jednotkám nasadeným proti UPA v oblasti severovýchodného Slovenska.....	214
[47]. 22.IX.1945 – Hlásenie stanice NB Humenné Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o pohybe oddielov UPA 21. 9. 1945 v Humenskom okrese.....	215
[48]. 22.IX.1945 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Medzilaborciach Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o pobyte ozbrojených oddielov (banderovcov) v obci Palota 20. – 22. 9. 1945.....	216
[49]. 31.I.1946 – Zápisnica spísaná s príslušníkom NB Mikulášom Geňovským zo stanice NB Vydraň (Medzilaborecký okres) vo veci osobného stretnutia s príslušníkmi UPA v obci Palota 22. 9. 1945.....	218
[50]. 26.IX.1945 – Hlásenie stanice NB Papín (okres Snina) Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o pohybe banderovcov 22. – 23. 9. 1945 v obvode stanice NB.....	220

[51]. 25.IX.1945 – Hlásenie stanice NB Telepovce (okres Snina) ONV v Snine o činnosti oddielu UPA v obci Telepovce z 23. na 24. 9. 1945.	222
[52]. 27.IX.1945 – Situačná správa z obvodu Inšpektorátu Finančnej stráže (FS) v Telepovciach (okres Snina) Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o obsadení obce Telepovce z 23. na 24. 9. 1945 oddielom UPA.	223

Časť II. Medzi prvým a druhým rejdom (október 1945 – marec 1946)

[53]. 5.X.1945 – Osobitný rozkaz č. 10 veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) podriadeným vojenským jednotkám nasadeným na zaistenie slovensko-poľských hraníc v oblasti severovýchodného Slovenska.	227
[54]. 7.X.1945 – Hlásenie oddelenia FS v Runine ONV v Snine o ilegálnom hromadnom prechode ukrajinského obyvateľstva juhovýchodného Poľska (z obce Wetlina) na územie ČSR.....	229
[55]. 11.X.1945 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Medzilaborciach Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o obsadení obce Paloty banderovským oddielom z 10. na 11. 10. 1945.....	231
[56]. 17.X.1945 – Osobitný rozkaz č. 11 veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) podriadeným vojenským jednotkám nasadeným na zaistenie slovensko-poľských hraníc v oblasti severovýchodného Slovenska.....	232
[57]. 28.X.1945 – Hlásenie stanice NB Terňa (okres Sabinov) Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o výsluchu zadržaných príslušníkov UPA Antona Tatarského a Vasiľa Malankevicza, dezertovaných z „Prutovho“ oddielu počas prvého rejdu UPA na Slovensku.....	234
[58]. 30.X.1945 – Služobné hlásenie oddelenia FS v Runine a Inšpektorátu FS v Uliči ONV v Snine o stretnutí hliadky FS s ozbrojenou skupinou Ukrajincov 30. 10. 1945 pri výkone hraničnej strážnej služby.....	236
[59]. 4.XI.1945 – Hlásenie Oblastnej odbočky Ústredne politického spravodajstva (ÚPZ) v Humennom ÚPZ v Bratislave o objavení sa banderovcov 30. – 31. 10. 1945 v okolí Runiny a v Novej Sedlici (okres Snina).....	238
[60]. 31.X.1945 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Medzilaborciach Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o prepade obchodu Ivana Didika v Palote (okres Medzilaborce) v noci 31. 10. 1945 ozbrojenou skupinou.....	240
[61]. 2.XI.1945 – Hlásenie stanice NB Ulič (okres Snina) ONV v Snine o objavení sa banderovského oddielu v obciach Zboj a Nová Sedlica v dňoch 1. – 2. 11. 1945.	241
[62]. 3.XI.1945 – Opis hlásenia oddelenia FS v Novej Sedlici (okres Snina) Oblastnej správe OBZ veliteľstva 4. vojenskej oblasti o prestrelke medzi banderovcami a príslušníkmi FS 1. 11. 1945 v obci Zboj.	242

[63]. 8.XI.1945 – Hlásenie Oblastnej odbočky ÚPZ v Humennom ÚPZ v Bratislave o pohybe ozbrojených mužov v okolí obce Zvala (5. – 6. 11. 1945) a situácie v priľahlom poľskom pohraničí.	244
[64]. 14.XI.1945 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Medzilaborciach Hlavnému veliteľstvu NB – 2. oddelenie v Bratislave o prepade v noci z 13. na 14. 11. 1945 domácností niektorých občanov obce Vydraň neznámou ozbrojenou skupinou (tzv. poľských partizánov).	245
[65]. 26.XI.1945 – Zápisnica spísaná dňa 26. novembra 1945 v miestnosti Okresného sekretariátu Komunistickej strany Slovenska (KSS) v Snine s desiatimi obyvateľmi Novej Sedlice (okres Snina) – členmi KSS o udalostiach v obciach Nová Sedlica a Zboj spojených s prepadmi obcí a vraždami miestnych komunistov Mikuláša Kireša a Ivana Šiškana.	247
[66]. 28.XI.1945 – Hlásenie ONV v Snine Poverenictvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor v Bratislave o situácii v obci Nová Sedlica prepádanej banderovskými oddielmi v dobe 31. 10. – 26. 11. 1945.....	249
[67]. 3.XII.1945 – Situačná správa Oblastného veliteľstva NB v Humennom Poverenictvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor v Bratislave o bezpečnostnej situácii v oblasti a činnosti skupín banderovcov v novembri 1945.....	251
[68]. (nedatované) – Zápisnica z vypočúvania Jána Rusiča, obyvateľa Novej Sedlice (okres Snina) vo veci vraždy Jána (Ivana) Šiškana v Novej Sedlici v noci z 22. na 23. 11. 1945.....	253
[69]. 29.XI.1945 – Osobitný rozkaz č. 12 veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) o urýchlennom presune 1/14 práporu z Popradu do priestoru Humenné – Snina – Stakčín – Medzilaborce – Telepovce – Ruský Potok v dôsledku zložitej bezpečnostnej situácie v regióne spôsobenej činnosťou ilegálnych skupín.	255
[70]. 8.XII.1945 – Hlásenie Oblastného bezpečnostného referátu (OBR) v Humennom Poverenictvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor v Bratislave o prepadoch obcí Nová Sedlica, Zboj, Ulič a Kolbasov a vraždách miestnych Židov v dobe 4. – 6. 12. 1945.	258
[71]. 3.I.1946 – Správa veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave veliteľovi skupiny pre Zaisťovanie pohraničného územia (ZPÚ) severovýchodného Slovenska v Humennom o činnosti banderovcov v okrese Snina v dobe od 22. 11. do 22. 12. 1945.	262
[72]. 12.IV.1946 – Hlásenie OBR v Humennom Poverenictvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor v Bratislave o vyšetrovaní židovského pogromu v obciach Ulič a Kolbasov (okres Snina), spáchaného v noci zo 6. na 7. 12. 1945, a vyšetrovaní tamajších príslušníkov NB vo veci dorozumenia sa s banderovcami.	265
[73]. 30.XII.1947 – Hlásenie stanice NB Ulič (okres Snina) Oblastnému veliteľstvu NB v Humennom o šetrení krádeží v obciach Ulič a Kolbasov v súvislosti s vraždami miestnych Židov zo 6. na 7. 12. 1945.	267

[74]. (nedatované) – Úradný záznam OBR v Humennom o dispozícii správ v súvislosti s činnosťou banderovcov v okrese Snina a konkrétnych krokoch na stabilizáciu bezpečnostnej situácie.....	269
[75]. 10.XII.1945 – Nariadenie Hlavného veliteľstva NB v Bratislave o bezpečnostných opatreniach týkajúcich sa bezpečnosti občanov a ich majetku v okresoch Humenné, Snina, Medzilaborce, Stropkov, Vyšný Svidník, Bardejov a Sobrance.....	271
[76]. 11.XII.1945 – Správa bezpečnostného referenta ONV v Snine Michala Pyteľa o pochybení orgánov NB v okrese Snina, podozrivých zo spolupráce s banderovcami, a návrh na radikálne opatrenia v regióne po bezpečnostnej stránke.	273
[77]. 13.XII.1945 – Zvláštny rozkaz veliteľa 4. vojenskej oblasti v Bratislave pre Zaistenie pohraničného územia vojskými jednotkami na severovýchode a východe Slovenska.....	274
[78]. 14.XII.1945 – Nariadenie veliteľa bezpečnostných opatrení pri Oblastnom veliteľstve NB v Humennom škpt. Emila Krokavca okresným a oblastným veliteľstvám NB na severovýchodnom Slovensku v súvislosti s kritikou bezpečnostnou situáciou spojenou s činnosťou banderovcov v regióne.	277
[79]. 17.XII.1945 – Hlásenie stanice NB Čertižné (okres Medzilaborce) OBZ v Humennom o pohybe ozbrojeného oddielu (banderovcov) v okolí Čertižného a lúpežnom prepadaní obyvli Michala Kušaja z Malej Driečnej poľskou lupičskou bandou 16. 12. 1945.....	279
[80]. 20.XII.1945 – Hlásenie Hlavného veliteľstva NB v Bratislave Povereníctvu SNR pre veci vnútorné v Bratislave o protibanderovských opatreniach na východnom Slovensku v decembri 1945.....	281
[81]. 20.XII.1945 – Operačný rozkaz č. 1 veliteľa vojenskej skupiny pre ZPÚ podriadeným jednotkám o zabezpečení bezpečnosti obyvateľstva na severovýchode a východe Slovenska.....	283
[82]. 20.XII.1945 – Situačné hlásenie veliteľa vojenskej skupiny pre ZPÚ náčelníkovi štábu 4. vojenskej oblasti v Bratislave o stave jednotky a pomeroch v slovensko-poľskom pohraničí.....	287
[83]. 23.XII.1945 – Situačné hlásenie č. 1 veliteľa 41. pešieho práporu veliteľstvu vojenskej skupiny pre ZPÚ na severovýchodnom Slovensku o situácii v úseku práporu do 23. 12. 1945.	289
[84]. 31.XII.1945 – Hlásenie Inšpektorátu FS v Ulici (okres Snina) o objavení sa banderovcov v obci Nová Sedlica v dňoch 21. – 23. 12. 1945.	292
[85]. 24.XII.1945 – Situačné hlásenie č. 2 veliteľa vojenskej skupiny pre ZPÚ veliteľstvu 4. vojenskej oblasti v Bratislave o stave a potrebách podriadených vojenských jednotiek a pomeroch v slovensko-poľskom pohraničí.....	294

[86]. 24.XII.1945 – Situačné hlásenie veliteľa 39. pešieho práporu veliteľstvu vojenskej skupiny pre ZPÚ o zaujatí pozície a situácii v priestore rozmiestnenia jednotky.....	297
[87]. 27.XII.1945 – Situačné hlásenie č. 3 veliteľa vojenskej skupiny pre ZPÚ veliteľstvu 4. vojenskej oblasti v Bratislave o zložitej situácii skupiny a požiadavkách na odstránenie nedostatkov.....	298
[88]. 29.XII.1945 – Hlásenie veliteľa vojenského oddielu „Anton“ veliteľstvu skupiny pre ZPÚ o výpovedi Michala Pencíka – „Slavko“, dezertéra z UPA.	301
[89]. 30.XII.1945 – Situačné hlásenie č. 4 veliteľa skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska náčelníkovi štábu 4. vojenskej oblasti v Bratislave o pomeroch v úseku skupiny.....	303
[90]. 1.I.1946 – Spravodajské hlásenie č. 1 veliteľa skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska náčelníkom štábov 4. vojenskej oblasti v Bratislave a 10. pešej divízie (Košice) o situácii vo vlastnom úseku skupiny, v príhlahom poľskom pohraničí a návrhy na stabilizáciu pohraničného územia.	306
[91]. 2.I.1946 – Situačné hlásenie č. 3 veliteľa vojenského oddielu „Anton“ veliteľstvu vojenskej skupiny pre ZPÚ na severovýchodnom Slovensku o situácii v úseku práporu do 2. 1. 1945.....	310
[93]. 4.I.1946 – Spravodajské hlásenie č. 2 veliteľa skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska náčelníkom štábov 4. vojenskej oblasti v Bratislave a 10. pešej divízie (Košice) o situácii vo vlastnom úseku skupiny a v príhlahom poľskom pohraničí.....	315
[94]. 5.I.1946 – Dodatok k situačnej správe OBR v Humennom Povereníctvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor v Bratislave o organizácii UPA v Poľsku, situácii vlastného civilného obyvateľstva v regióne a pohyboch oddielov UPA v pohraničí.....	317
[95]. 10.I.1946 – Situačné hlásenie OBR v Humennom Povereníctvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor v Bratislave o zisteniach konfidetov, vyslaných na územie Poľska za účelom rozvedky.....	320
[96]. 10.I.1946 – Situačné hlásenie veliteľa vojenského oddielu „Anton“ veliteľstvu vojenskej skupiny pre ZPÚ („Jaroslav“) o spravodajskej situácii v úseku činnosti a stave vlastných jednotiek k 10. 1. 1946.....	321
[97]. 12.I.1946 – Hlásenie veliteľstvu vojenskej skupiny pre ZPÚ na severovýchodnom Slovensku („Jaroslav“) o kontrole rozostavenia vojska v pohraničí a spravodajských informáciách získaných z príhláho poľského územia.	324
[98]. 12.I.1946 – Spravodajské hlásenie č. 3 veliteľa skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska náčelníkovi štábu 4. vojenskej oblasti v Bratislave o situácii vo vlastnom úseku skupiny a v príhlahom poľskom pohraničí.....	327

[99]. 15.I.1946 – Situačná správa zo služobného úseku Inšpektorátu FS v Medzilaborciach o získaných spravodajských poznatkoch z priľahlého poľského územia.	329
[100]. 16.I.1946 – Hlásenie OBR v Humennom Povereníctvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor v Bratislave o pobyte štyroch banderovských dôstojníkov v obci Čukalovce Sninského okresu.	331
[101]. 17.I.1946 – Dodatok k hláseniu OBR v Humennom (zo 16. 1. 1946) Povereníctvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor v Bratislave o pobyte štyroch banderovských dôstojníkov v obci Čukalovce Sninského okresu. ...	332
[102]. 17.I.1946 – Upovedomenie veliteľstva vojenskej skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ podriadených jednotiek o prevzatie velenia nad skupinou a bezpečnostnými orgánmi v okresoch Snina, Medzilaborce a Humenné pplk. gšt. Jánom Stanekom.....	332
[103]. 21.I.1946 – Telegram veliteľa skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ veliteľstvu 4. vojenskej oblasti v Bratislave o kritickej situácii v juhovýchodnom Poľsku, útekoch obyvateľstva na Slovensku a žiadosť o vojenské posily.	334
[104]. (недатоване) – Fonogram veliteľa skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ o kritickej situácii v Poľsku, útekoch civilného obyvateľstva a opatrenia na zosilnenie stráženia hraníc.	335
[105]. (недатоване) – Rádiogram veliteľa 4. vojenskej oblasti v Bratislave veliteľstvu skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska v Humennom o preverení správ o kritickej situácii v Poľsku a útekoch ukrajinského obyvateľstva na územie Slovenska.....	335
[106]. (недатоване) – Rádiogram náčelníka štábu 4. vojenskej oblasti v Bratislave veliteľstvu skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska v Humennom o nariadení pohotovosti vojenským oddielom rozmiestneným v pohraničí a prísune posíl.	336
[107]. 23.I.1946 – Oznámenie veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave skupine pre ZPÚ severovýchodného Slovenska v Humennom o uznesení Predsedníctva SNR a prijatých opatreniach na likvidáciu oddielov UPA.....	337
[108]. 23.I.1946 – Upovedomenie veliteľstva vojenskej skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ podriadených jednotiek o podpísaní dohody medzi československým a sovietskym vojskom o vzájomnej spolupráci pri likvidácii oddielov UPA.	338
[109]. 18.I.1946 – Dohoda o vzájomnom prechode štátnych hraníc pohraničnými jednotkami ZSSR a československými pohraničnými jednotkami s cieľom prenasledovania a likvidovania bánd a o vzájomnej spolupráci, spojenej s týmto.....	339
[110]. 24.I.1946 – Hlásenie Oblastnej správy OBZ veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave Povereníctvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor	

v Bratislave o poznatkoch z priestoru činnosti UPA v juhovýchodnom Poľsku, situácii na východnom Slovensku a návrhu na vyhlásenie stanného práva v okresoch Sobrance, Snina, Humenné, Medzilaborce, Svidník, Stropkov a Bardejov.....	341
[111]. 25.I.1946 – Hlásenie veliteľa vojenskej skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ o prítomnosti delegácie zástupcov americkej tlače na severovýchodnom Slovensku a poskytnutí informácií o pomeroch v slovensko-poľskom pohraničí.	344
[112]. 26.I.1946 – Spravodajské hlásenie oddelenia OBZ skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska v Humennom o poznatkoch z priestoru činnosti UPA v príhlom poľskom pohraničí.....	346
[113]. 27.I.1946 – Dodatok k hláseniu OBR v Humennom Povereníctvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor v Bratislave ohľadom vyšetrovania pobytu štyroch príslušníkov UPA – kuriérov pohybujúcich sa na severovýchodnom Slovensku a pátranie po nich.....	348
[114]. 27.I.1946 – Hlásenie OBR v Humennom Povereníctvu SNR pre veci vnútorné – VI. odbor v Bratislave o zatknutí šiestich civilných osôb z Čukaloviec a Nižnej Jablonky podozrivých zo spolupráce z príslušníkmi UPA – kuriérmi pohybujúcimi sa na severovýchodnom Slovensku.	350
[115]. 28.I.1946 – Nariadenie Oblastnej správy OBZ veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave o organizácii zvláštnej spravodajskej siete proti banderovcom na východnom Slovensku.....	350
[116]. 29.I.1946 – Situačná správa náčelníka Hlavnej správy OBZ MNO ČSR v Prahe o pomeroch na východnom Slovensku a poznatkoch o organizácii UPA v Poľsku.....	351
[117]. 30.I.1946 – Situačné hlásenie oddelenia OBZ skupiny pre ZPÚ na severovýchodnom Slovensku (z úsekov vojenských oddielov) o poznatkoch z priestoru činnosti UPA v príhlom poľskom pohraničí v dobe od 25. do 28. 1. 1946.....	354
[118]. 31.I.1946 – Situačné hlásenie z priestoru vojenského oddielu „Anton“ o situácii vo vlastnom a príhlom poľskom pohraničí.....	357
[119]. 4.II.1946 – Upovedomenie veliteľa 4. vojenskej oblasti v Bratislave Povereníctva SNR pre veci vnútorné v Bratislave o požiadavke veliteľa skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ pplk. gšt. Jána Staneka vyhlásiť mimoriadne opatrenia na severovýchodnom Slovensku.	359
[120]. 8.II.1946 – Situačné hlásenie 2. oddelenia (OBZ) veliteľstva skupiny pre ZPÚ „Jánošík“ z úsekov vojenských oddielov o poznatkoch z priestoru činnosti UPA v príhlom poľskom pohraničí v dobe 5. – 8. 2. 1946.....	360
[121]. 13.II.1946 – Obežník Úradu predsedníctva Zboru povereníkov SNR v Bratislave o nedostatkoch v činnosti Národnej bezpečnosti na severovýchodnom Slovensku (okres Humenné, Snina, Medzilaborce).	364

[122]. 14.II.1946 – „Odhalenie protištátnych organizácií na Slovensku“ – správa Povereníctva vnútra SNR – VI. odbor v Bratislave povereníkovi vnútra SNR v Bratislave vo veci ilegálnej činnosti ozbrojených skupín banderovcov, „Bielej gardy“, „bielych partizánov“ a pod. na Slovensku.	366
[123]. 29.III.1946 – Hlásenie veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave Hlavnému štábu – 1. oddelenie MNO ČSR v Prahe o prechode 150 poľských vládnych vojakov prenasledovaných banderovcami na Slovensko a žiadosť o pokyny vo veci (s priloženou odpoveďou).	374
[124]. 29.III.1946 – Situačné hlásenie Povereníctva vnútra – VI. odbor v Bratislave o činnosti UPA v príhlahom poľskom pohraničí a obnovení ich prechodov na územie severovýchodného Slovenska.	375
[125]. 29.III.1946 – Výpis z hlásenia stanice NB Vydraň (okres Medzilaborce) o prepade poľskej obce Jasielko oddielmi UPA 20. 3. 1946.	379
[126]. 29.III.1946 – Situačné hlásenie dôstojníka OBZ pri vojenskej skupine ZPÚ o situácii v slovensko-poľskom pohraničí v dobe od 27. 3. do 5. 4. 1946.	380
[127]. 28.II.1946 – Situačné hlásenie oddelenia OBZ veliteľstva skupiny pre ZPÚ severovýchodného Slovenska v Humennom o politicko-ekonomických a vojenských pomeroch v Poľsku k 1. 3. 1946.	381

Časť III. Druhý propagandistický rejd UPA na Slovensko (apríl 1946)

[128]. 6.IV.1946 – Návrh veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) na zabezpečenie severovýchodného pohraničia ČSR.	409
[129]. 9.IV.1946 – Situačné hlásenie veliteľa vojenského oddielu „Michal“ o objavení sa a pohybe oddielov UPA v obciach Medzilaboreckého okresu v dňoch 7. – 8. 4. 1945.	411
[130]. 16.IV.1946 – Situačné hlásenie Povereníctva vnútra – VI. odbor v Bratislave o aktivizácii UPA a prehľad ich činnosti na území severovýchodného Slovenska od 20. 3. do 15. 4. 1946.	414
[131]. 13.IV.1946 – Hlásenie veliteľa skupiny pre ZPÚ „Otto“ o protiopatreniach a uskutočnených akciách vojska a NB na zamedzenie činnosti UPA na severovýchodnom Slovensku v období 7. – 11. 4. 1946.	420
[132]. 15.IV.1946 – Súhrnná správa Hlavného veliteľstva NB v Bratislave Povereníctvu vnútra – III. odbor v Bratislave o činnosti oddielov UPA na východnom Slovensku od 6. do 10. 4. 1946.	422
[133]. 14.IV.1946 – Situačné hlásenie dôstojníka OBZ pri vojenskej skupine ZPÚ v Humennom o pohybe i činnosti oddielov UPA v obciach na severovýchodnom Slovensku v dobe od 7. do 13. 4. 1946 a získaných spravodajských poznatkoch.	427
[134]. 14.IV.1946 – Hlásenie stanice NB Hrabovčik (okres Svidník) ONV vo Svidníku o obsadení obce a stanice NB príslušníkmi oddielu UPA	

v noci z 8. na 9. 4. 1946.....	430
[135]. 17.XII.1947 – Hlásenie stanice NB Kuková (okres Giraltovce) Vojenskému útvaru 8961 v Košiciach o šetrení propagandistickej činnosti banderovcov v obciach Dukovce a Želmanovce Giraltovského okresu 11. 4. 1946.....	432
[136]. 29.XI.1947 – Protokol spísaný na stanici NB Ohradzany, toho času Slovenská Volová (okres Humenné), s Jurajom Fedákom, predsedom Miestneho národného výboru v Ohradzanoch, vo veci obliehania obce príslušníkmi banderovskej skupiny dňa 12. 4. 1946.....	433
[137]. 22.XII.1947 – Hlásenie stanice NB Hanušovce nad Topľou (okres Giraltovce) Vojenskému útvaru 8961 v Košiciach o propagandistickej činnosti oddielu UPA v obci Petrovce Giraltovského okresu 12. 4. 1946.....	434
[138]. 16.IV.1946 – Situačné hlásenie dôstojníka OBZ pri vojenskej skupine ZPÚ v Humennom o pohybe a činnosti oddielov UPA na severovýchodnom Slovensku v dobe od 11. do 16. 4. 1946.....	435
[139]. 22.XII.1947 – Protokol spísaný na stanici NB Slovenský Žipov (okres Vranov nad Topľou) s vypočúvaným Jozefom Hricom vo veci stretnutia sa s príslušníkmi UPA dňa 13. 4. 1946 v katastri obce Slovenský Žipov.....	438
[140]. 15.IV.1946 – Hlásenie stanice NB Tovarné (okres Vranov nad Topľou) Oblastnému veliteľstvu NB v Humennom o pohybe oddielov UPA a propagandistickej činnosti jeho príslušníkov v obci Matiašovce 14. 4. 1946.....	439
[141]. 16.IV.1946 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Prešove Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o rozširovaní letákov UPA prostredníctvom pošty.....	440
[142]. 4.XII.1947 – Protokol spísaný na stanici NB Závadka (okres Humenné) so svedkom Michalom Gracom, ktorý bol prítomný na schôdzke usporiadanej 15. 4. 1946 banderovskou skupinou v obci Lieskovec.....	441
[143]. 17.IV.1946 – Hlásenie OBR v Michalovciach Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o objavení sa banderovcov v obvode OBR.....	442
[144]. 12.IV.1946 – Osobitný rozkaz veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave a doplnkové pokyny veliteľstva 10. pešej divízie (Košice) veliteľstvu 20. pešieho pluku v Humennom o zabezpečení hraníc a zabránení prieniku oddielov UPA na severovýchodné Slovensko skupinou ZPÚ.....	444
[145]. 12.IV.1946 – Návrh a žiadosť o schválenie pripravovanej vojenskej akcie proti oddielom UPA na severovýchodnom Slovensku, vypracované zástupcom veliteľa 4. vojenskej oblasti v Bratislave plk. gšt. Jánom Heřmanom.....	446
[146]. 15.IV.1946 – „Osobitný rozkaz k akciám na východnom Slovensku“ – nariadenie veliteľa 4. vojenskej oblasti v Bratislave veliteľstvu skupiny plk. Kuna pre podriadené jednotky.....	449
[147]. (nedatované) – Diaľnopis veliteľa 4. vojenskej oblasti v Bratislave plk.	

gšt. J. Heřmanovi (na veliteľstvo 10. pešej divízie) o nariadení Hlavného štábu MNO ČSR a uznesení vlády ČSR v súvislosti s likvidáciou oddielov UPA na východnom Slovensku.	450
[148]. 16.IV.1946 – Osobitný rozkaz č. 1 veliteľstva zvláštnej vojenskej skupiny „Oceľ“ o organizácii skupiny, zaujatí východiskových stanovišť podriadenými jednotkami a úlohách pre obmedzenie činnosti oddielov UPA na severovýchodnom Slovensku a ich postupnom vytlačení za štátne hranice.....	451
[149]. 22.IV.1946 – Osvetový rozkaz č. 1 – príloha k operačnému rozkazu č. 1 vojenskej skupiny „Oceľ“ pre podriadené jednotky.....	456
[150]. 18.IV.1946 – Pokyny veliteľa vojenskej skupiny „Oceľ“ podriadeným jednotkám pre likvidovanie oddielov UPA na severovýchodnom Slovensku.	456
[151]. 18.IV.1946 – Operačný rozkaz č. 2 veliteľstva skupiny „Oceľ“ o zaujatí postavenia podriadených vojenských jednotiek pred začiatkom celoplošnej akcie na vyčistenie priestoru severovýchodného Slovenska od skupín UPA.....	458
[152]. 19.IV.1946 – Osobitný rozkaz veliteľstva skupiny „Oceľ“ pohotovostným oddielom NB sústredeným na severovýchodnom Slovensku na vytvorenie kordónov pre zamedzenie postupu oddielov UPA do vnútrozemia.....	461
[153]. 21.IV.1946 – Operačný rozkaz č. 3 veliteľstva vojenskej skupiny „Oceľ“ o sústredenom postupe podriadených jednotiek a oddielov NB proti UPA na čiaru Dukla – Nižný Svidník – Stropkov – Keľča – Jabloň.....	462
[154]. 14.VI.1946 – Obežník Hlavného veliteľstva NB v Bratislave podriadeným útvarom NB o zásadách spolupráce československých a sovietskych vojsk proti banderovcom, prijatých na porade vojenských predstaviteľov ČSR a ZSSR 22. 4. 1946 v Užhorode.	466
[155]. 22.IV.1946 – Osobitný (tajný) rozkaz veliteľstva podskupiny „Zlato“ veliteľstvu skupiny ZPÚ „Otto“ o styku so sovietskymi orgánmi v pohraničí, výmene informácií a poskytnutí zajatcov na výsluch.....	467
[156]. 23.IV.1946 – Operačný rozkaz č. 4 veliteľstva vojenskej skupiny „Oceľ“ o sústredenom postupe podriadených jednotiek a oddielov NB proti UPA na čiaru Dukla – Sukov – Jabloň – Snina.....	468
[157]. 29.IV.1946 – Situačná správa VI. odboru Povereníctva vnútra v Bratislave zahrňujúca poznatky o organizácii UPA a prehľad udalostí spojených s pohybom a činnosťou banderovských skupín na severovýchodnom Slovensku v dobe od 16. do 28. 4. 1946.....	471
[158]. 23.IV.1946 – Situačné hlásenie dôstojníka OBZ pri vojenskej skupine ZPÚ v Humennom o pohybe a činnosti oddielov UPA na severovýchodnom Slovensku od 17. do 23. 4. 1946.....	481
[159]. 18.IV.1946 – Hlásenie veliteľa skupiny ZPÚ veliteľstvu 4. vojenskej oblasti v Bratislave o nedostatkoch v zostave skupiny a žiadosť o jej zosilnenie.	484

[160]. 18.IV.1946 – Hlásenie stanice NB Telepovce (okres Snina) Povereníctvu vnútra v Bratislave o pobyte príslušníkov UPA 17. 4. 1946 v obci Nižná Jablonka Sninského okresu.	486
[161]. 19.IV.1946 – Situačné hlásenie veliteľa podskupiny „Hliník“ veliteľstvu vojenskej skupiny „Oceľ“ o propagandistickej činnosti banderovcov v okrese Vranov nad Topľou a prestrelke s oddielom UPA v obce Hlinné z 18. na 19. 4. 1946.	487
[162]. 25.IV.1946 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Stropkove Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o pohybe a činnosti ozbrojených banderovských skupín v okrese 18. – 23. 4. 1946.	488
[163]. 22.IV.1946 – Súhrn správ prednostu 2. oddelenia veliteľstva skupiny „Oceľ“ o pohybe a činnosti UPA v okresoch severovýchodného Slovenska v dňoch 19. – 21. 4. 1946.	493
[164]. 23.IV.1946 – Hlásenie stanice NB Giraltovice Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o obsadení obcí Ruská Voľa a Ruský Kručov (okres Giraltovice) oddielom UPA v dňoch 20. – 21. 4. 1946.	496
[165]. 24.IV.1946 – Hlásenie náčelníka Oblastnej správy OBZ veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave o pohybe oddielov UPA a protiopatreniach na východnom Slovensku k 21. 4. 1946.	497
[166]. 23.IV.1946 – Súhrnné hlásenie náčelníka Oblastnej správy OBZ veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave o pohybe oddielov UPA na východnom Slovensku k 22. 4. 1946.	500
[167]. 9.V.1946 – Rádiogram Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o nedostatočných aktivitách NB na severovýchodnom Slovensku v súvislosti s vyšetrením činnosti UPA v regióne.	501
[168]. 24.IV.1946 – Hlásenie náčelníka Oblastnej správy OBZ veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave o výskyte a pohybe oddielov UPA na východnom Slovensku k 23. 4. 1946.	502
[169]. 26.IV.1946 – Súhrn správ prednostu 2. oddelenia („Oceľ-9“) veliteľstva skupiny „Oceľ“ o postupe vlastných jednotiek a pohybe oddielov UPA na severovýchodnom Slovensku v dobe 24. – 26. 4. 1946.	504
[170]. 1.V.1946 – Situačná správa OBR v Humennom Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o výskyte príslušníkov UPA a ich činnosti v severovýchodných okresoch Slovenska v dobe od 23. do 28. 4. 1946.	507
[171]. 27.IV.1946 – Nariadenie veliteľstva vojenskej skupiny „Oceľ“ o sledovaní a zaistení osôb podozrivých zo spolupráce s príslušníkmi UPA. ...	509
[172]. 26.IV.1946 – Telegram náčelníkovi Hlavného štábu MNO ČSR o priebehu rokovania predstaviteľov československých bezpečnostných zložiek na čele s plk. gšt. J. Heřmanom s poľskými vojenskými predstaviteľmi 26. 4. 1946 na Dukle.	509
[173]. 26.IV.1946 – Úradný záznam o priebehu stretnutia vojenských	

orgánov československej a poľskej armády na Dukle 26. 4. 1946.	511
[174]. 27.IV.1946 – Situačná správa č. 1 styčného dôstojníka Hlavného veliteľstva NB pri veliteľstve „Oceľ“ o spoločných poradách predstaviteľov československého, poľského a sovietskeho vojska v súvislosti s operáciami proti UPA, a stave i úlohách oddielov NB podriadených vojenskej skupine „Oceľ“.	512
[175]. 27.IV.1946 – Hlásenie prednostu oddelenia „Oceľ-6“ (OBZ) veliteľstva skupiny „Oceľ“ Hlavnej správy OBZ MNO ČSR v Prahe o stave, pohybe a propagandistickej činnosti UPA a situácii obranno-spravodajských orgánov na východnom Slovensku.....	514
[176]. 8.VII.1946 – Hlásenie 5. oddelenia veliteľstva 3. vojenskej oblasti v Brne 5. oddeleniu Hlavného štábu MNO ČSR v Prahe o poznatkoch organizácie UPA, získaných výsluchom zajatých príslušníkov UPA a Nemcov – zbehov zo zajateckých táborov vo východnej Haliči.....	517
[177]. 22.VI.1946 – Protokol výsluchu Štefana Šatinského – príslušníka rejdujúceho oddielu UPA pod velením „Karmeľuka“, zajatého československým vojskom 16. 4. 1946 v okolí Humenného.....	519

Časť IV.: Povstalecký propagandistický materiál a hlásenia oddielov UPA z druhého rejdú po Slovensku

[178]. – „Vyhláška“ – propagandistický leták UPA, rozširovaný na východnom Slovensku počas druhého rejdú, predložená podpredsedovi vlády ČSR Klementovi Gottwaldovi v apríli 1946.....	525
[179]. – Propagandistický leták UPA „Česko-slovenským vojakom!“, rozširovaný rejdujúcimi oddielmi UPA na východnom Slovensku v apríli 1946.....	526
[180]. – Odpis „Deklarácie vedenia Organizácie ukrajinských nacionalistov po skončení druhej svetovej vojny v Európe“, rozširovanej oddielmi UPA na východnom Slovensku v priebehu druhého rejdú.	529
[181]. – Odpis „Do celého kultúrneho sveta. Otvorený list Ukrajincov bývajúcich za Curzonovou líniou“ – rozširovaného oddielmi UPA na východnom Slovensku pred a v priebehu druhého rejdú.....	542
[182]. – Sprievodný list k prekladom dokumentačného materiálu, nájdených u kuriérov UPA „Arkadija“ a „Pimsty“ zajatých na území ČSR, a odpisy protokolov so zajatými vojakmi UPA adresovaný 5. oddeleniu Hlavného štábu MNO ČSR 11. 3. 1948.....	547
[183]. – „Priateľovi Myronovi!“ – preklad listu krajského referenta propagandy OUN na Zakerzoní Vasyla Halasa („Orlana“, „Nazara“) veliteľovi Volodymyrovi Hoškovi – „Myronovi“ ohľadom pokynov na uskutočnenie druhého propagandistického rejdú UPA na územie Slovenska v apríli 1946.....	548

[184]. – Preklad listu ukrajinských povstalcov prezidentovi ČSR dr. Eduardovi Benešovi, vypracovaného hlavnými predstaviteľmi OUN na Zakerzoni Jaroslavom Staruchom – „Stiahom“ a Vasyľom Halasom, poslaného z územia Slovenska počas druhého rejdú.	556
[185]. – Preklad „Súhrnného hlásenia z propagandistického rejdú na území ČSR, uskutočneného oddielmi UPA v dobe 6. – 22. 4. 1946“, vypracovaného Jaroslavom Pecivom – „Vadymom“.	561
[186]. – „Moje poznámky k pochodu a predošlému raportu“ – preklad hlásenia vypracovaného Jaroslavom Pecivom – „Vadymom“.	578
[187]. – Preklad hlásenia o činnosti oddielu UPA „Karmel'uka“ v priebehu propagandistického rejdú po Slovensku v apríli 1946.	582
[188]. – Ukážka potvrdenky z apríla 1946 vydané československému občanovi za poskytnutie jedla vojakom UPA na severovýchodnom Slovensku.	603
[189]. – Leták UPA „Európska slučka“.	604
[190]. – Leták UPA „Za víťazstvo nad červeným katom“.	605
[191]. – Leták UPA „Kristus vzkriesil, vzkriesi sa Ukrajina“.	606

Časť V. Spravodajské a situačné hlásenia, nariadenia, poznatky silových štruktúr ČSR (máj – september 1946)

[192]. 1.V.1946 – Spravodajské hlásenie prednostu 2. oddelenia („Oceľ-9“) veliteľstva skupiny „Oceľ“ poľskému a sovietskemu styčnému dôstojníkovi o stave a rozložení jednotiek UPA v juhovýchodnom Poľsku.	609
[193]. 3.V.1946 – Spravodajské hlásenie náčelníka Oblastnej správy OBZ veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave o činnosti UPA v priľahlom poľskom pohraničí a údajnej spolupráci niektorých príslušníkov československého vojska s banderovcami.	610
[194]. 3.V.1946 – Súhrnná správa oddelenia „Oceľ-6“ (OBZ) veliteľstva skupiny „Oceľ“ o všeobecnej situácii jednotiek UPA v Poľsku (ich organizácii, spravodajstve), situácii poľských a vlastných vojenských i bezpečnostných štruktúr v pohraničí k 3. 5. 1946.	612
[195]. (nedatované) – Súhrnná správa o činnosti Zvláštneho oddielu pod velením nadporučíka Huga Reismana v oblasti severovýchodného Slovenska v dobe od 26. 4. do 2. 5. 1946.	618
[196]. 3.V.1946 – Spravodajské hlásenie Zvláštneho oddielu o dislokácii jednotiek UPA a činnosti poľského vojska na teritóriu juhovýchodného Poľska v úseku Oslawice – Solinka.	622
[197]. 4.V.1946 – Smernice náčelníka Hlavného štábu MNO ČSR v Prahe veliteľovi vojenskej skupiny „Oceľ“ ohľadom rokovania československých a poľských vojenských predstaviteľov v Českom Těšíne.	625
[198]. 12.V.1946 – Upovedomenie veliteľstva skupiny „Oceľ“ podriadeným	

vojenským jednotkám o vzájomných ustanoveniach prijatých na porade predstaviteľov československej a poľskej armády 6. 5. 1946 a zásadách spolupráce s jednotkami poľského vojska.....	627
[199]. 6.V.1946 – Situačné hlásenie č. 13 veliteľa vojenského oddielu „Štefan – 2“ o situácii v priľahlom poľskom pohraničí a stave vlastných jednotiek.	628
[200]. 8.V.1946 – Rádiogram bezpečnostného dôstojníka na severovýchodnom Slovensku Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o hromadnom prechode utečencov ukrajinskej národnosti z Poľska na územie Slovenska.	629
[201]. 9.V.1946 – Rádiogram OBR v Humennom Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o sústreďovaní sa väčšieho počtu utečencov ukrajinskej národnosti z Poľska v priestore severne od Medzilaboriec.	630
[202]. 10.V.1946 – Hlásenie prednostu OBR v Humennom Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o ilegálnom prechode československo-poľských hraníc (v medzilaboreckom úseku) poľskými štátnymi príslušníkmi ukrajinskej národnosti a ich usadení na slovenskom území v priestore Čertižné – Palota.....	630
[203]. 10.V.1946 – Hlásenie Okresného veliteľstva NB v Medzilaborciach Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o pomeroch na československo-poľských hraniciach a útekoch poľského obyvateľstva ukrajinskej národnosti na slovenské územie.....	633
[204]. 14.V.1946 – Upovedomenie Oblastného veliteľstva OBZ v Bratislave Povereníctva vnútra – VI. odbor v Bratislave o útekoch ukrajinského obyvateľstva z Poľska na územie severovýchodného Slovenska a ťažkostiach s ich zaistením a vypovedaním späť do Poľska.	635
[205]. 9.V.1946 – Osobitný rozkaz veliteľstva vojenskej skupiny „Oceľ“ jednotkám veliteľstva „Ruka“ a smernice pre zabezpečenie hraníc v priestore Poprad – Čertižné.	637
[206]. 15.V.1946 – Situačná správa OBR v Humennom Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o zajatí osôb podozrivých zo spolupráce s UPA a prestrelke medzi oddielom UPA a československou hliadkou pri obci Havaj (okres Medzilaborce).	640
[207]. 11.V.1946 – Hlásenie náčelníka Oblastnej správy OBZ veliteľstva 4. vojenskej oblasti o pohybe ozbrojeného oddielu v Stropkovskom a Medzilaboreckom okrese, zajatých príslušníkov UPA a činnosti domácej ilegálnej skupiny tzv. bielych partizánov.....	641
[208]. 12.V.1946 – Agentúrne správy prednostu 2. oddelenia („Oceľ-9“) veliteľstva skupiny „Oceľ“ o situácii poľského vojska, oddielov UPA a vysťahovaní civilného obyvateľstva z priľahlého poľského pohraničia.....	642
[209]. 14.V.1946 – Spravodajské hlásenie oddelenia „Oceľ-6“ (OBZ) veliteľstva	

skupiny „Oceľ“ sovietskemu styčnému dôstojníkovi o organizovaní nelegálnej ozbrojenej skupiny na území ZSSR a jej pohybe pozdĺž československo-sovietskej hranice k Poľsku.	644
[210]. 15.V.1946 – Prehľad správ získaných 2. oddelením („Oceľ-9“) veliteľstva skupiny „Oceľ“ od 1. 5. 1946 o dislokácii oddielov UPA v juhovýchodnom Poľsku a činnosti poľského vojska v príhlom pohraničí.	645
[211]. 15.V.1946 – Situačné hlásenie prednostu oddelenia „Oceľ-6“ (OBZ) veliteľstva skupiny „Oceľ“ o pohybe ozbrojených skupín na východnom Slovensku, činnosti poľských vojsk v príhlom pohraničí, stave vlastných vojenských i bezpečnostných štruktúr na severovýchodnom Slovensku a poznatky o vojenskej organizácii UPA.	649
[212]. 17.V.1946 – Agentúrne správy prednostu 2. oddelenia („Oceľ-9“) veliteľstva skupiny „Oceľ“ o situácii oddielov UPA a stave i činnosti jednotiek poľského vojska v príhlom pohraničnom pásme.	653
[213]. 20.V.1946 – Spravodajské hlásenie prednosti oddelenia OBZ pri veliteľstve vojenskej podskupiny „Zlato“ o situácii oddielov UPA v juhovýchodnom Poľsku, situácii vo vlastnom pohraničí, osobách podozrivých zo spolupráce z UPA a stave vlastných jednotiek.	655
[214]. 21.V.1946 – Agentúrne správy prednostu 2. oddelenia („Oceľ-9“) veliteľstva skupiny „Oceľ“ o priebehu akcií vysídľovania ukrajinského obyvateľstva, uskutočňovaných poľskou armádou v príhlom poľskom pohraničí.	659
[215]. 18.V.1946 – Osobitný rozkaz veliteľstva skupiny „Oceľ“ podriadeným vojenským oddielom a NB pre odsun poľských utečencov ukrajinskej národnosti usadených v pohraničí severne od Medzilaboriec.	660
[216]. 19.V.1946 – Hlásenie sústredeného oddielu NB v Hanure vojenskému veliteľstvu podskupiny „Železo“ v Medzilaborciach o súpise poľských utečencov ukrajinskej národnosti usadených v priestore severne Čertižné – Habura – Kalinov (okres Medzilaborce) a ich udaniach o situácii v juhovýchodnom Poľsku.	663
[217]. 23.V.1946 – Hlásenie styčného dôstojníka VI. odboru Povereníctva vnútra pri veliteľstve skupiny „Oceľ“ Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o priebehu a výsledkoch akcie odsunu ukrajinských utečencov na poľské teritórium, uskutočnenej NB a vojskom 20. – 21. 5. 1946 v priestore severne od Medzilaboriec.	664
[218]. 24.V.1946 – Dodatok k hláseniu (z 23. 5. 1946) styčného dôstojníka VI. odboru Povereníctva vnútra pri veliteľstve skupiny „Oceľ“ Povereníctvu vnútra – VI. odbor v Bratislave o situácii ukrajinských utečencov po ich odsune 20. – 21. 5. 1946 na územie Poľska.	667
[219]. 22.V.1946 – Nariadenie veliteľa vojenskej skupiny „Oceľ“ o odvolaní	

jednotiek zúčastnených na akcii odsunu poľských utečencov z územia Slovenska 20. 5. 1946.....	668
[220]. 22.V.1946 – Nariadenie styčného dôstojníka VI. odboru Povereníctva vnútra pri veliteľstve skupiny „Oceľ“ podriadeným útvarom NB na východnom Slovensku o bezpečnostných opatreniach v súvislosti s vyhľadávaním a zaistením utečencov a nespoľahlivých osôb z radov miestneho obyvateľstva.	668
[221]. 25.V.1946 – Nariadenie veliteľstva skupiny „Oceľ“ podriadeným vojenským jednotkám v zálohe o prečesávaní predpolia obranného postavenia skupiny a vyhľadávaní cudzích štátnych príslušníkov, ktorí sa ilegálne zdržujú na území ČSR.....	670
[222]. 26.V.1946 – Rozkaz veliteľstva vojenskej skupiny „Oceľ“ podriadeným jednotkám o zákaze neoficiálneho styku československých a poľských vojenských oddielov a neprípustnosti prekročenia poľsko-slovenských hraníc z oboch strán.	672
[223]. 28.V.1946 – Situačná správa prednostu oddelenia „Oceľ-6“ (OBZ) veliteľstva skupiny „Oceľ“ o všeobecnej situácii oddielov UPA na poľskom území, situácii poľských jednotiek a ukrajinského obyvateľstva v príhlom pohraničí, stave vojenských i bezpečnostných štruktúr na severovýchodnom Slovensku, zaistených osobách, morálke a zmýšľaní vlastného civilného obyvateľstva v pohraničných okresoch.	674
[224]. 1.VI.1946 – Rozkaz veliteľstva skupiny „Oceľ“ podriadeným vojenským jednotkám v zálohe o zriadení a organizácii stíhacích oddielov za účelom likvidácie nelegálnych ozbrojených skupín v pohraničí.....	684
[225]. 11.VI.1946 – Prehľad správ získaných 2. oddelením („Oceľ-9“) veliteľstva skupiny „Oceľ“ od 15. 5. 1946 o dislokácii jednotiek UPA v juhovýchodnom Poľsku a činnosti poľského vojska v príhlom pohraničí.	686
[226]. 8.VII.1946 – Nariadenie veliteľa skupiny „Oceľ“ podriadeným vojenským jednotkám o pátraní po ukrajinských utečencoch v priestore ich činnosti.	690
[227]. 10.VII.1946 – Nariadenie a smernice veliteľstva skupiny „Oceľ“ pre uvedenie do pohotovosti podriadených vojenských jednotiek v dôsledku začatia poľských operácií na likvidáciu UPA 9. 7. 1946 v priestore východne od Duklianskeho priesmyku, a prehľad správ o akciách poľskej armády proti UPA od 8. 6. do 9. 7. 1946 (v prílohe nariadenia).....	691
[228]. 30.VII.1946 – Návrh veliteľa vojenskej skupiny „Teplice“ predložený 1. oddeleniu Hlavného štábu MNO ČSR v Prahe o reorganizácii zostavy skupiny na severovýchodnom Slovensku pri plnení úloh Zaistenia hranice.	695
[229]. 3.VIII.1946 – Súhrnná správa oddelenia „Teplice-6“ (OBZ) veliteľstva skupiny „Teplice“ o činnosti UPA v Poľsku (k 31. 7. 1946) a porade medzi predstaviteľmi UPA a Armiji Krajovej ohľadom dohody	

o vzájomnom neútočení, konanej 22. – 24. 7. 1946.....	697
[230]. (nedatované) – Diaľnopis veliteľa vojenskej skupiny „Teplice“ 2. oddeleniu Hlavného štábu MNO ČSR v Prahe a 2. oddeleniu veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave o priebehu a výsledkoch schôdzky medzi predstaviteľmi vojenskej skupiny „Teplice“ a DGO „Rzeszów“, konanej 8. 8. 1946 v Humennom.....	701
[231]. 31.VIII.1946 – Prehľad správ získaných veliteľstvom „Teplice“ k 1. 9. 1946 o situácii jednotiek UPA v juhovýchodnom Poľsku (vojvodstvo Krakow a Rzeszów) a činnosti poľských vojsk v príľahlej pohraničnej oblasti.....	704
[232]. 10.IX.1946 – Hlásenie veliteľa vojenskej skupiny „Teplice“ 2. oddeleniu Hlavného štábu MNO ČSR v Prahe a 2. oddeleniu veliteľstva 4. vojenskej oblasti v Bratislave o vzájomnom odvolaní styčných dôstojníkov pôsobiach pri veliteľstve „Teplice“ a „Rzeszów“ a opis listu veliteľovi operačnej skupiny „Rzeszów“ brig. gen. Rotkiewiczovi pri príležitosti odchodu poľského styčného dôstojníka (v prílohe hlásenia).	709
[233]. 26.IX.1946 – Opis listu veliteľa vojenskej skupiny „Teplice“ plk. gšt. J. Heřmana veliteľovi operačnej skupiny „Rzeszów“ brig. gen. Rotkiewiczovi pri príležitosti odovzdania veliteľskej pozície a odchodu na iné služobné pôsobisko.	711
[234]. VIII.1946 – „Boj proti bandám“ – elaborát veliteľa vojenskej skupiny „Teplice“ plk. gšt. J. Heřmana, zhodnocujúci dovtedajšie skúsenosti s ilegálnymi ozbrojenými skupinami a rozvádzajúci taktiku i spôsoby boja v procese ich likvidácie.	712

THE REGISTRY OF PUBLISHED DOCUMENTS

Part I. The First Raid of the Ukrainian Insurgents in Slovakia (August–September 1945)

- [1]. **17.IV.1945** – A protocol of the Division of Security of the Executive of the Okres National Committee (ONC) in Snina about the investigation of the UPA (banderites) activity in the border Okres of Snina. 127
- [2]. **9.VIII.1945** – An information of the Okres Command of the National Security (NS) in Snina to Main Command of the NS-2nd Section (Information Section) in Bratislava about the movement of the UPA units in the north sector of Okres Snina. 129
- [3]. **19.VIII.1945** – An information of the Okres Command of NS in Medzilaborce to Main Command of NS-2nd Section about the evident presence of unknown armed groups (Banderites) in Okres Medzilaborce. 131
- [4]. **25.VIII.1945**. – A Report of the NS Stanica in Svidnik to the NS Main Command-2nd Section in Bratislava about the occupation by the UPA unit of v. Sucha of Svidnik Okres on 23-24.8.1945 and the obtained intelligence information. 132
- [5]. **25.VIII.1945** – An information of the NS Okres Command in Medzilaborce to the NS Main Command-2nd Section in Bratislava about the appearance of Banderite units in some villages of Okres Medzilaborce 24-25.8.1945. 135
- [6]. **25.VIII.1945** – A Report of the NS Oblast Command in Humenne to the NS Main Command-2nd Section in Bratislava about the presence of armed individuals in the forest of Okres Humenne on 23-25.8.1945. 136
- [7]. **26.VIII.1945** – A Report of the NS Oblast Command in Humenne to the NS Main Command in Bratislava about the presence of Banderite units in the region and the concentration of the military and assisting units in Humenne. 138
- [8]. **25.VIII.1945** – An Order of the 10th Infantry Division Command (Kosice) about the sending of the assisting and military units to the region of Humenne–Stropkov to impede the UPA activity in the region. 142
- [9]. **27.VIII.1945** – A Report of the Commander of the Assistants Battalion in Humenne to the Command of the 10th Infantry Division (Kosice)-1st Section about the initial activity of the Battalion on 26.8.1945. 144
- [10]. **28.VIII.1945** – An addendum to the Order by the 10th Infantry Division Command (Kosice) about the military assistance in the region of Humenne–Stropkov to impede the UPA activity in the region. 147
- [11]. **28.VIII.1945** – An information of the NS Stanica in Olka (Okres Medzilaborce) to the NS Main Command-2nd Section in Bratislava about the appearance of Banderite unit in Pritulany and Ruska Poruba of Okres Medzilaborce 27-28.8.1945. 148

[12]. 29.VIII.1945 – A Situational report of the NS Oblast Command in Humenne to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the activity of the UPA in the region and the situation in Okres Humenne.....	149
[13]. 29.VIII.1945 – An Order of the Assistance Battalion Commander in Humenne to the subordinate military units about their dislocation and the tasks of impeding the activity of illegal groups in the region.....	150
[14]. 31.VIII.1945 – A Report by the Political deputy of the NS Oblast Command in Humenne to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the presence and the activity of the UPA units in the region on 23-28.8.1945.	153
[15]. 10.IX.1945 – An Information of the NS Stanica in Lubotin (Okres Sabinov) to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the presence of unknown armed men that are roaming in the forests.	155
[16]. 5.IX.1945 – An information of the NS Main Command in Bratislava to the Authority for Internal Affairs of the Slovak National Council (SNC) in Bratislava about the situation in Stropkov and Presov Okres on the activity of illegal groups.	156
[17]. 1.IX.1945 – A copy of the information of the NS Okres Command in Stropkov to Okres Court in Stropkov about the results of the investigation into the death of Michal Potoma from v. Breznica of Stropkov Okres.	157
[18]. 8.IX.1945 – A Progress report of the Chief of the Main Directorate of the Defense Information Service (DIS) of the Ministry of National Defense (MND) of the Czechoslovak Republic (CSR) in Prague to the Military Office of the President of CSR, to Main Headquarters of the MND, to separate ministers and members of the Government of the CSR about the activity of Banderites in Eastern Slovakia in the period from 23.8 to 6.9.1945	160
[19]. 2.IX.1945 – An information of the Assistants Battalion Commander in Humenne to the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice)-2 nd Section about the movement and activity of illegal groups in North-Eastern Slovakia.....	163
[20]. 6.I.1948 – Protocols of interrogation of Petro Pachutu at the NS Stanica in Certizne (Okres Medzilaborce) about the appearance of the UPA armed group in Certizne on 1.9.1945	165
[21]. 5.I.1948 – Informational report of the Stanica NS in Krajna Polana (Okres Svidnik) to the intelligence commission of the military unit 8961 in Kosice about the UPA activity on the territory of the Stanica at the end of August-beginning of September 1945.....	166
[22]. 28.XII.1947 – Protocol of interrogation of Jan Blich, former head of the Local National Committee in Prikre about the propaganda activity of the UPA unit in the village at the end of August 1945, written at the NS Stanica in Krajna Polana (Okres Svidnik).	169

[23]. 5.IX.1945 – A separate order No. 4 of the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice) to military units concentrated against the UPA in North-South Slovakia.....	170
[24]. 6.IX.1945 – A Progress report of the Chief of the Main Directorate of the DIS of the MND of the CSR in Prague about the situation in Eastern Slovakia and the strength of the UPA units on 4.9.1945.....	174
[25]. 6.IX.1945 – Preventive security measures in Okres Snina proclaimed by the Executive of the ONC in Snina on 6.9.1945.	174
[26]. 7.IX.1945 – An Information of the NS Stanica in Brestov (Okres Presov) to the NS Main Command in Bratislava about the movement of the armed groups in some villages of the Okres on 5-6.9.1945.....	175
[27]. 8.IX.1945 – An Information of the NS Okres Command in Michalovce to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the movement of Banderites in the Okres Michalovce on 4-5.8.1945 in the direction of Transcarpathian Ukraine.....	176
[28]. 7.IX.1945 – An Information of the NS Stanica in Remetske Hamru (Okres Sobrance) to the NS Main Command in Bratislava about the appearance of the UPA group in some villages of the Okres.	178
[29]. 7.IX.1945 – An Information of the NS Stanica in Tibava (Okres Sobrance) to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the appearance of the UPA group in the Okres and their crossing into Transcarpathian Ukraine.....	180
[30]. 8.IX.1945 – A separate order No. 5 of the 10 th Infantry Division Command (Kosice) to military units concentrated against the UPA in North-Eastern Slovakia.....	181
[31]. 8.IX.1945 – A Situational report of the Commander of the Concentrated NS in Humenne to the NS Main Command in Bratislava about the activity of the NS units in the region of the UPA presence.	183
[32]. 10.IX.1945 – A Separate order No. 6 of the 10 th Infantry Division Command (Kosice) to military units concentrated against the UPA in North-Eastern Slovakia.....	185
[33]. 11.IX.1945 – A written confirmation of the radiogram of the 10 th Infantry Division Command (Kosice) to Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava about the situation connected with the elimination of the activity of the UPA units in North-Eastern Slovakia.	187
[34]. 10.IX.1945 – An Information of the NS Okres Command in Medzilaborce to the NS Main Command - 2 nd Section in Bratislava about the activity of armed groups in the Okres.....	189
[35]. 11.IX.1945 – An Information of the NS Stanica in Siroke (Okres Presov) to the NS Main Command in Bratislava about the movement of the UPA unit through the v. Ondrasovce (Okres Presov) on 9.9.1945.....	190

[36]. 12.IX.1945 – Progress report of the Chief of the Main Administration of the DIS MND of the CSR in Prague to the Military Office of the President of CSR, separate ministers and the Head of the Council of Ministers of CSR about the overview of the enemy activity in Eastern and Northern Slovakia in the period 23.8-10.9.1945.	191
[37]. 12.IX.1945 – An Official note of the Oblast DIS Head to the Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava about the situation of Banderite units in Eastern Slovakia for the period 5 to 10.9.1945.	193
[38]. 11.IX.1945 – An Information of the NS Okres Command in Sabinov to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the occupation of the v. Ostrovian by the UPA unit on 10.8.1945.	195
[39]. 13.IX.1945 – An information of the NS Okres Command in Sabinov to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the activity of the UPA in villages of Tolcemes and Bodolak of Sabinov Okres on 11-12.9.1945.	197
[40]. 15.IX.1945 – A report of the Commander of the Military group “Samo” to the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice)-1 st Section, about the activities of the group against the UPA from 26.8 to 15.9.1945.	200
[41]. 17.IX.1945 – A Separate Order No. 7 by the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice) to military units concentrated against the UPA in North-Eastern Slovakia.	202
[42]. 19.IX.1945 – A Separate Order No.8 (Security of the border) by the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice) to military units concentrated against the UPA in North-Eastern Slovakia.	205
[43]. 26.IX.1945 – A Situational report of the Chief of the DIS Oblast Administration of the Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava about the movement, situation and organization of the Banderite groups in Eastern Slovakia in the period from 6.9 to 20.9.1945.	206
[44]. 20.IX.1945 - An Information of the Okres NS Command in Stropkov to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the activity of the UPA in some villages of the Stropkov Okres on 18-19.9.1945.	211
[45]. 25.IX.1945 – An Information of the NS Okres Command in Stropkov to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the movement and activity of the UPA units in some villages of Stropkov Okres on 21-22.9.1945.	212
[46]. 21.IX.1945 – A Separate order No. 9 (Order for Intelligence) by the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice) to military units concentrated against the UPA in North-Eastern Slovakia.	214
[47]. 22.IX.1945 – An Information of the NS Stanica in Humenne to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the movement of the UPA units on 21.9.1945 in Humenne Okres.	215
[48]. 22.IX.1945 – An Information of the NS Okres Command in	

Medzilaborce to the NS Main Command - 2 nd Section in Bratislava about the presence of the armed units (Banderites) in the v. Palota on 20-22.9.1945.	216
[49]. 31.I.1946 – Protocol of interrogation of the NS member Mikulas Genovsky from the NS Stanica in Vydran (Okres Medzilaborce) regarding his meeting with the UPA members in village Palota on 22.9.1945.	218
[50]. 26.IX.1945 – An Information of the NS Stanica in Papin (Okres Snina) to the NS Main Command - 2 nd Section in Bratislava about the movement of Banderites on 22-23.9.1945 in the area of the NS Stanica.....	220
[51]. 25.IX.1945 – An Information of the NS Stanica in Telepovce (Okres Snin) about the activity of the UPA in v. Telepovce on 23-24.9.1945.....	222
[52]. 27.IX.1945 – A Situational report of the Finance Guard (FG) unit in Telepovce (Okres Snina) to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the occupation of v. Telepovce by the UPA unit on 23-24.9.1945.	223

Part II. Between the first and the second raid (October 1945–March 1946)

[53]. 5.X.1945 – A Separate Order No. 10 by the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice) to subordinate military units concentrated to provide security for the Slovak-Polish border in North-East Slovakia.....	227
[54]. 7.X.1945 – An Information of the FG in Runina of the Snin ONC about an illegal crossing into CSR territory of the Ukrainian population from v. Vetlyna, South-Eastern Poland.	229
[55]. 11.X.1945 – An Information of the Okres NS Command in Medzilaborce to the NS Main Command - 2 nd Section in Bratislava about the occupation of v. Palota by Banderite unit on 10-11.10.1945.....	231
[56]. 17.X.1945 – A Separate Order No. 11 by the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice) to subordinate military units, concentrated on defense of the Slovak-Polish border in North-Eastern Slovakia.....	232
[57]. 28.X.1945 – An Information of the NS Stanica in Terna (Okres Sabinov) to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the interrogation of captured members of the UPA, Anton Tatars'kyi and Vasyl' Malankevych, who deserted from "Prut's" unit during the first raid of the UPA in Slovakia.....	234
[58]. 30.X.1945 – An Official report of the FG department in Runina and of the FG Inspectorate in Ulic to ONC in Snin about the meeting of FG members with the armed group of Ukrainians on 3.10.1945 while performing the border guard duty.....	236
[59]. 4.XI.1945 – An Information of the Oblast branch of the Section of Political Information (SPI) in Humenne to the SPI in Bratislava about the appearance of Banderites on 30-31.10.1945 in the environs of Runina and Nova Sedlica (Okres Snin).	238

[60]. 31.X.1945 – An Information of the NS Okres Command in Medzilaborce to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about the attack on the store of Ivan Didik in Palota (Okres Medzilaborec) by the armed group at night on 31.10.1945.....	240
[61]. 2.XI.1945 – An Information of the NS Stanica in Ulic (Okres Snina) to ONC in Snina about the appearance of the Banderite unit in the villages of Zboj and Nova Sedlica on 1-2.11.1945.	241
[62]. 3.XI.1945 – A copy of the Information of the FG Department in Nova Sedlica (Okres Snin) to the Administration of the DIS of the 4 th Military Oblast Command about the cross firing between the Banderites and members of the FG on 1.11.1945 in v. Zboj.	242
[63]. 8.XI.1945 – An Information of the Oblast branch of the SPI in Humenne to the SPI in Bratislava about the armed individuals who were moving near the v. Zvala 5-6.11.1945, and the situation on the Polish side near the border.....	244
[64]. 14.XI.1945 – An Information of the Okres NS Command in Medzilaborec to the NS Main Command-2 nd Section in Bratislava about an attack on households of some inhabitants of v. Vydran in the night of 13-14.11.1945 by the unknown, armed group of the so called Polish partisans.	245
[65]. 26.XI.1945 – A Protocol written on 26.11.1945 in the office of the Okres Secretariat of the Communist Party of Slovakia (CPS) in Snina with ten inhabitants of Nova Sedlica (Okres Snina), members of the CPS, concerning the attack on the villages of Nova Sedlica and Zboj and the killing of the local Communists Mikulas Kiresa and Ivan Siskan.	247
[66]. 28.XI.1945 – An Information of the ONC in Snina to Administration for Internal Affairs of the SNC-6 th Section in Bratislava about the situation in the v. of Nova Sedlica that was attacked by the Banderite units in the period from 31.10 to 26.11.1945.....	249
[67]. 3.XII.1945 – A Situational Report of the NS Okres Command in Humenne to Administration of the SNC for Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the security situation in the region and the activity of Banderite groups in November 1945.	251
[68]. (no date) – A Protocol of the interrogation of Jan Rusic from v. of Nova Sedlica (Okres Snin) concerning the killing of Jan (Ivan) Siskan in Nova Sedlica at night on 22-23.11.1945.....	153
[69]. 29.XI.1945 – A Separate Order No.12 by the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice) about the immediate relocation of the I/14 Battalion from Poprad to the region of Humenne–Snina–Stakcin–Medzilaborce–Telepovce–Ruskij Potok as a result of a complex security situation in the region that was caused by the activity of illegal groups.....	255

- [70]. 8.XII.1945** – An Information of the Oblast Security Section (OSS) in Humenne to the Administration of the SNC for Internal Affairs-6th Section in Bratislava about the attacks on the v. of Nova Sedlica, Zboj, Ulic and Kolbasov and the killing of the local Jews on 4-6.12.1945..... 258
- [71]. 3.I.1946** – An Report of the Command of the 4th Military Oblast in Bratislava to Commander for the Security of Border Territory (SBT) group of North-Eastern Slovakia in Humenne about the activity of the Banderites in Okres Snin in the period of 22.11 to 22.12.1945. 262
- [72]. 12.IV.1946** – An Information of the OSS in Humenne to Administration of the SNC of Internal Affairs-6th Section in Bratislava about the investigation of the Jewish pogrom in the villages of Ulic and Kolbasov (Okres Snina), that occurred in the night of 6-7.12.1945 and the investigation of the local members of the NS concerning the understanding with the Banderites..... 265
- [73]. 30.XII.1947** – An Information of the NS Stanica in Ulic (Okres Snina) to Oblast NS in Humenne about the investigation of stealing in the villages of Ulic and Kolbasov in connection with the killing of the local Jews on 6-7.12.1945. 267
- [74]. (no date)** – An Official Record of the OSS in Humenne about the disposition of information concerning the activity of the Banderites in Okres Snina and the concrete steps taken to stabilize security..... 269
- [75]. 10.XII.1945** – An Instruction by the NS Main Command in Bratislava about the preparations concerning the security of citizens and their property in the Okres of Humenne, Snina, Medzilaborec, Stropkov, Vysny Svidnik, Bardejov and Sobrance..... 271
- [76]. 11.XII.1945** – A Report of the person responsible for security of the ONC in Snina Michal Pytel about the deficiencies in the NS organs in Okres Snina, suspected for collaboration with the Banderites and the proposal for radical security measures in the region. 273
- [77]. 13.XII.1945** – A Special Order by the Commander of the 4th Military Oblast for the Security of Border Territory by the military units in North East and East Slovakia. 274
- [78]. 14.XII.1945** – An Instruction by the Commander responsible for security at the NS Oblast in Humenne Captain Emil Krokavec to Okres and Oblast NS Commands in North-Eastern Slovakia concerning the critical security situation connected to the Banderite activity in the region..... 277
- [79]. 17.XII.1945** – An Instruction of the NS Stanica in Certizne (Okres Medzilaborec) to DIS in Humenne about the movement of the armed unit (Banderites) in the vicinity of Certizne and the plunder of the property of Michal Kusej from Mala Driecna on 16.12.1945 by the Polish pillaging band. 279
- [80]. 20.XII.1945** – A Report of the NS Main Command in Bratislava to the

Administration for Internal Affairs of the SNC in Bratislava about the counter-Banderite measures in Eastern Slovakia in December 1945.....	281
[81]. 20.XII.1945 – An Operational Order № 1 by the Commander of the military group for SBT to subordinate units regarding the security of the population in the North East and East Slovakia.	283
[82]. 20.XII.1945 – A Situational Report by the Commander of the military group for SBT to the Chief-of-Staff of the 4 th Military Oblast in Bratislava about the condition of the group and the situation in the area of the Slovak-Polish border.....	287
[83]. 23.XII.1945 – A Situational Report No. 1 of the Commander of the 41 st Infantry Battalion to the Command of the military group for the SBT for the North-Eastern Slovakia about the situation in the region of the Battalion activity until 23.12.1945.	289
[84]. 31.XII.1945 – An Information of the Inspectorate of the FG in Ulic (Okres Snina) about the appearance of the Banderites in the v. of Nova Sedlica on 21-23.12.1945.	292
[85]. 24.XII.1945 – A Situational Report № 2 by the Commander of the military group for SBT to the Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava about the condition and needs of the subordinated units and the situation in Slovak-Polish borderland.	294
[86]. 24.XII.1945 – A Situational Report by the Commander of the 39 th infantry battalion to the Command of the military group for SBT about deployment and the situation of the unit's dislocation.	297
[87]. 27.XII.1945 – A Situational Report № 3 by the Commander of the military group for SBT to the Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava, about the complicated situation of the group and the request to remove the deficiencies.....	298
[88]. 29.XII.1945 – An Information of the commander of the military unit "Anton" to the Command of the group for the SBT about the testimony of Michal Pencik ("Slavko") an UPA deserter.	301
[89]. 30.XII.1945 – A Situational Report No. 4 of the Commander of the SBT group for the North-Eastern Slovakia to Chief of Staff of the 4 th Military Oblast in Bratislava about the situation in region of the group activity.	303
[90]. 1.I.1946 – An Informational Report No. 1 of the Group Commander of the SBT for North-Eastern Slovakia to Chiefs-of-Staff of the 4 th Military Oblast in Bratislava and the 10 th Infantry Division (Kosice) about the situation in the region of the group activity in the Polish border region and the proposals concerning the stabilization of the borderland territory.....	306
[91]. 2.I.1946 – An Situational Report No. 3 of the Commander of the military unit "Anton" to the SBT military group in North-Eastern Slovakia about the situation in the region of Battalion activity up to 2.01.1946.	310

[93]. 4.I.1946 – An Situational Report No. 2 of the Group Commander for the SBT of North-Eastern Slovakia to Chiefs-of-Staff of the 4 th Military Oblast in Bratislava and the 10 th Infantry Division (Kosice) about the situation in the region of the group activity and in the neighboring Polish borderland.....	315
[94]. 5.I.1946 – An Addendum to the Situational Report of the OSS in Humenne to the Administration for Internal Affairs of the SNC-6 th Section in Bratislava about the organization of the UPA in Poland, the situation of the home population in the region and the movement of the UPA units in the borderland.	317
[95]. 10.I.1946 – An Situational Report of the OSS in Humenne to the Administration for Internal Affairs of the SNC-6 th Section in Bratislava about the information by informers that were sent to Polish territory to gather intelligence.	320
[96]. 10.I.1946 – A Situational Report by the Commander of the military group „Anton“ to the Command of the military group for SBT „Jaroslav“, about informational situation in the region of its activities and the condition of the units on 10.01.1946.	321
[97]. 12.I.1946 – An Information to the Command of the military group for the SBT in North-Eastern Slovakia („Jaroslav“) about the verification of troop dislocation in borderland and the intelligence information received from the nearby Polish territory.	324
[98]. 12.I.1946 – An Situational Report No. 3 of the SBT Group Commander for North-Eastern Slovakia to Chief-of-Staff of the 4 th Military Oblast in Bratislava about the situation in the the region of group activity and in the neighboring Polish borderland.	327
[99]. 15.I.1946 – An Situational Report from the service section of the FG Inspectorate in Medzilaborce about the receipt of information from the neighboring Polish territory.	329
[100]. 16.I.1946 – An Information of the OSS in Humenne to the Administration for Internal Affairs of the SNC-6 th Section in Bratislava about the four Banderite officers staying in the v. of Cukalovce of the Okres Snina.	331
[101]. 17.I.1946 – An Addendum to the report of OSS in Humenne (from 16.1.1946) to the Administration for Internal Affairs of the SNC-6 th section in Bratislava about the presence of four banderite officers in village Cukalovce in Okres Snina.....	332
[102]. 17.I.1946 – An Information of the Command of the military group for subordinated units of the SBT „Janosik“ about the takeover of command over the group and the security organs in Okres Snina, Medzilaborce and Humenne by the Col. Of General Staff Jan Stanek.	332
[103]. 21.I.1946 – A Telegram by the Commander of the group for SBT „Janosik“ to the Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava about	

the critical situation in South-Eastern Poland, the flight of the population to Slovakia and the request for military support.	334
[104]. (no date) – A Phonogram of the Commander of the group for SBT “Janosik” about the critical situation in Poland, the escape of the civilian population and the measures to strengthen the security of the border.	335
[105]. (no date) – A Radiogram of the Commander of the 4 th Military Oblast in Bratislava to the Group Command for the SBT of the North-East Slovakia in Humenne about the verification of information concerning the critical situation in Poland and the escape of the Ukrainian population to the territory of Slovakia.....	335
[106]. (no date) – A Radiogram of the Chief –of-Staff of the 4 th Military Oblast in Bratislava to the Group Command for the SBT of the North-East Slovakia in Humenne about the order on bringing the military units into the condition of military preparedness dislocated in the borderland and for their strengthening.....	336
[107]. 23.I.1946 – An Information of the Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava to the SBT group for North-Eastern Slovakia in Humenne about the decision of the SNC Presidium about the measures for the liquidation of the UPA units.....	337
[108]. 23.I.1946 – An Information of the Military Command of the group for the subordinated units of the SBT “Janosik” about the signing of an agreement between the Czechoslovak and the Soviet army concerning the collaboration in liquidating the UPA units.....	338
[109]. 18.I.1946 – An Agreement about the mutual crossing of the border by the border units of the USSR and Czechoslovakia in pursuit and liquidation of bands and the cooperation connected with this task.	339
[110]. 24.I.1946 – A Report of the Oblast DIS Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava to the Administration for Internal Affairs of the SNC in Bratislava about the information from the region of the UPA activity in South-Eastern Poland, the situation in Eastern Slovakia and the proposal concerning the declaration of the State of Emergency in Okreses Sobrance, Snina, Humenne, Medzilaborec, Svidnik, Stropkov and Bardejov.	341
[111]. 25.I.1946 – An Informational Report by the Commander of the military group for SBT „Janosik” about the the delegation of American press present in North-Eastern Slovakia, and providing them with information about the situation in Slovak-Polish borderland.....	344
[112]. 26.I.1946 – An Informational Report of the DIS Section of the SBT group of the North-Eastern Slovakia in Humenne about the news from the region of the UPA activity in neighboring Polish borderland.	346
[113]. 27.I.1946 – An Addendum to the information of the OSS in Humenne to the Administration of Internal Affairs of the SNC-6 th Section	

in Bratislava about the investigation of the presence of four UPA members, couriers in the North-Eastern Slovakia and the search for them.	348
[114]. 27.I.1946 – An Information of the OSS in Humenne to the Administration for Internal Affairs of the SNC - 6 th Section in Bratislava about an arrest of six civilians from Cukalovce, and Nizna Jablonka, suspected for cooperation with the UPA members, the couriers who are moving in North-Eastern Slovakia.....	350
[115]. 28.I.1946 – An Order of the DIS Oblast Administration of the Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava about the organization of the special information network against the Banderites in Eastern Slovakia.....	350
[116]. 29.I.1946 – An Situational Report of the Head of the Main DIS Administration of the MND of CSR in Prague about the situation in Eastern Slovakia and the information about the UPA organization in Poland.	351
[117]. 30.I.1946 – An Situational Report of the DIS Administration of the group for SBT in North-Eastern Slovakia (from the region of military activities) about the news from the region of the UPA activity in the neighboring Polish borderland.....	354
[118]. 31.I.1946 – An Situational Report from the territory of the military unit “Anton” about the situation in home and neighboring Polish borderland.	357
[119]. 4.II.1946 – An Information of the Commander of the 4 th Military Oblast in Bratislava to Administration of Internal Affairs of the SNC in Bratislava about the request of Col. Jan Stanek, the Commander of the SBT “Janosik” to proclaim the State of Emergency in Eastern Slovakia.	359
[120]. 8.II.1946 – A Situational Report of the DIS 2 nd Section of the group command for the SBT “Janosik” from the place of dislocation of the military units about the news from the region of the UPA activity in the neighboring Polish borderland in the period 5-8.21946.....	360
[121]. 13.II.1946 – A Circular of the Presidium of the Corps of Administrators of the SNC in Bratislava about the deficiencies in the activity of the National Security in North-Eastern Slovakia (Okres Humenne, Snina, Medzilaborce).....	364
[122]. 14.II.1946 – “A discovery of anti-state organizations in Slovakia”- from the Administration of Internal Affairs of the SNC-6 th Section in Bratislava to the Administrator of Internal Affairs of the SNC in Bratislava about the illegal activity of armed groups of the Banderites, the “White Guard”, the “White Partizans” etc. in Slovakia.	366
[123]. 29.III.1946 – An Information of the 4 th Military Oblast in Bratislava to the Supreme Headquarters – 1 st Section of the MND CSR in Prague about the crossing into Slovakia of the 150 Polish soldiers pursuit by the Banderites and the request for the instructions what to do next (with an appended answer).	374

[124]. 29.III.1946 – An Situational Report of the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the activity of the UPA in the neighboring Polish borderland and the renewal of its crossings into the territory of North-Eastern Slovakia.....	375
[125]. 29.III.1946 – A copy of the report from Stanica NS Vydran (Okres Medzilaborce) about the occupation of the Polish village Jaselko by the UPA units on 20.3.1946.	379
[126]. 29.III.1946 – An Situational Report of the DIS officer of the SBT military group in Humenne about the situation in Slovak-Polish borderland in the period from 27.3. to 5.4.1946.....	380
[127]. 28.II.1946 – An Situational Report of the DIS Section of the Group Command for SBT of North-Eastern Slovakia in Humenne, the political, economic and military situation on 1.3.1946.	381

Part III. The Second Propaganda Raid of the UPA in Slovakia (April 1946)

[128]. 6.IV.1946 – A Proposal of the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice) for the security of the North-Eastern borderland of the CSR.....	409
[129]. 9.IV.1946 – An Situational report by the Commander of the military unit “Michal” about the appearance and the movement of the UPA units in the villages of the Okres Medzilaborce on 7-8.4. 1946.	411
[130]. 16.IV.1946 – An Situational Report of the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the greater activity of the UPA and the review of this activity on the territory of North-Eastern Slovakia from 20.3 to 15.4.1946.....	414
[131]. 13.IV.1946 – An Information of the Commander of the SBT “Otto” about the counter-measures and the actions already undertaken by the military and the NS to impede the activity of the UPA in North-Eastern Slovakia in the period 7-11.4.1946.	420
[132]. 15.IV.1946 – A Summary of the NS Supreme Command in Bratislava to Administration of Internal Affairs-3 rd Section in Bratislava about the activity of the UPA units in Eastern Slovakia from 6.4. to 10.4.1946.	422
[133]. 14.IV.1946 – A Situational Report of the DIS officer with the SBT group in Humenne about the movement and activity of the UPA units in the villages of North-Eastern Slovakia in the period from 7 to 13.4.1946 and the obtained information data.	427
[134]. 14.IV.1946 – An Information of the NS Stanica in v. Hrabovcik (Okres Svidnik) to ONC in Svidnik about the take over of the village and the NS Stanica by the members of the UPA unit at night of 8-9.4.1946.	430
[135]. 17.XII.1947 – An Information of the NS Stanica in Kukova (Okres Giraltovec) to the Military unit 8961 in Kosice about an investigation of the propaganda activity of the Banderites in the villages of Dukovce	

and Zelmanovce in the Okres Giraltovce on 11.4.1946.	432
[136]. 29.XI.1947 – A Protocol written at the NS Stanica in Ohradzany, at that time Slovenska Volova, (Okres Humenne), with Juraj Fedak, the Chairman of the Local National Committee in Ohradzany in the matter of the encirclement by the members of the Banderite group on 12.4.1946.	433
[137]. 22.XII.1947 – A n Information of the NS Stanica in Hanusovce nad Toplou (Okres Giraltovce) to the Military unit 8961 in Kosie about the propaganda activity of the Banderites in the v. Petrovce, Okres Giraltovce on 12.4.1946.	434
[138]. 16.IV.1946 – An Situational Report by the DIS officer at the military group of SBT in Humenne about the movement and activity of the UPA units in North-Eastern Slovakia in the period from 11 to 16.4.1946.	435
[139]. 22.XII.1947 – A Protocol written at the NS Stanica in Slovensky Zipov (Okres Vranov nad Toplou) from the interrogation of Jozef Hric in the matter of meeting with the members of the UPA on 13.4.1946 in the vicinity of Slovensky Zipov.	438
[140]. 15.IV.1946 – An Information of the NS Stanica in Tovarne (Okres Vranov nad Toplou) to the NS Oblast Command in Humenne about the movement of the UPA units and the propaganda activity of its members in v. Matiasovce on 14.4.1946.	439
[141]. 16.IV.1946 – An Information of the NS Okres Command in Presov to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the spreading of the UPA leaflets by means of the post.	440
[142]. 4.XII.1947 – A Protokol written at the NS Stanica in Zavadka (Okres Humenne) with the witness Michal Grac who was present at the meeting organized by the Banderite group on 15.4.1946 in the v. of Lieskovec.	441
[143]. 17.IV.1946 – An Information of the OSS in Michalovce to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the appearance of the Banderites in the the region of the Okres Ns activity.	442
[144]. 12.IV.1946 – A Special Order by the Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava with added instructions by the Command of the 10 th Infantry Division (Kosice) to Command of the 20 th Infantry Battalion in Humenne about securing the border by the SBT group and preventing infiltration of the UPA units into North-Eastern Slovakia.	444
[145]. 12.IV.1946 – A Proposal and a request to approve a military action against the units of the UPA in North-Eastern Slovakia prepared by the Deputy Commander of the 4 th Military Oblast in Bratislava Col. Jan Herman.	446
[146]. 15.IV.1946 – “A Separate Order for the Actions in Eastern Slovakia” – an instruction of the Commander of the 4 th Military Oblast in Bratislava to the Command of Col. Kun for units subordinated to him.	449
[147]. (no date) – A teletype message by the Commander of the 4 th Military	

Oblast in Bratislava to Col. J. Herman (in the Command of the 10 th Infantry Division) about the disposition of the Chief of Staff of the MND CSR about the liquidation of the UPA units in Eastern Slovakia.....	450
[148]. 16.IV.1946 – A Separate Order No. 1 by the Command of the special military group “Ocel” about the group organization, takeover of the attacking positions by the subordinated units, the task of impeding the activity of the UPA units in North-Eastern Slovakia and their gradual forcing out beyond the state boundary.....	451
[149]. 22.IV.1946 – An Educational Order № 1–addendum to an Operational Order № 1 by the military group “Ocel” to subordinated units.....	456
[150]. 18.IV.1946 – Instructions by the Commander of the military group “Ocel” to subordinated units concerning the liquidation of the UPA units in the North-Eastern Slovakia.....	456
[151]. 18.IV.1946 – An Operational Order No. 2 by the Command of the group “Ocel” about the taking of positions by the subordinate military units before the start of the wide scale operation to clear the territory of the North-Eastern Slovakia from the UPA groups.	458
[152]. 19.IV.1946 – An Separate Order by the Command of the group “Ocel” to the alternate NS subunits, concentrated in North-Eastern Slovakia to create impediments to the movement of the UPA units deep into the country.	461
[153]. 21.IV.1946 – An Operational Order No. 3 by the Command of the group “Ocel” about the concentrated move by the subordinated military and NS units against the UPA to the line of Dukla–Nizny Svidnik–Stropkov–Kelca–Jablon.	462
[154]. 14.VI.1946 – An Information of the NS Main Command in Bratislava to the subordinated NS formations about the conditions of the cooperation of the Czechoslovak and Soviet forces against the Banderites adopted at the meeting of the military representatives of the CSR and the USSR on 22.4.1946 in Uzhhorod.....	466
[155]. 22.IV.1946 – A Special (secret) Order by the Command of the Subgroup „Zlato” to Command of the Group SBT “Otto” about the liaison with the Soviet organs in the borderland, exchange of information and transfer of the war prisoners for interrogation.	467
[156]. 23.IV.1946 – An Operational Order No. 4 by the Command of the military group “Ocel” about the concentrated move of the subordinated units and the NS units against the UPA to the line Dukla–Sukov–Jablon–Snina.	468
[157]. 29.IV.1946 – An Situational Report of the 6 th Section of the Administration of Internal Affairs in Bratislava about the organization of the UPA, and the overview of events connected with the movement	

and activity of the Banderite groups in North-Eastern Slovakia in the period from 16 to 28.4. 1946.	471
[158]. 23.IV.1946 – An Situational Report by the NS officer at the SBT group in Humenne about the movement and activity of the UPA units in North-Eastern Slovakia in the period from 17 to 23.4.1946.....	481
[159]. 18.IV.1946 – An Information by the Commander of the SBT group to the Command of the 4 th Military Oblast in Bratislava about deficiencies within the group and request to provide aid.....	484
[160]. 18.IV.1946 – An Information of the NS Stanica in Telepovce (Okres Snina) to the Administration of Internal Affairs about the stay of the UPA members in the v. Nizna Jablonka, Okres Snina on 17.4.1946.....	486
[161]. 19.IV.1946 – An Situational Report by the Commander of the subgroup “Hlinik” to the Command of the military group “Ocel” about the propaganda activity of the Banderites in Okres Vranov nad Toplou and the crossfire with the UPA unit in v. Hlinne on 18-19.4.1946.....	487
[162]. 25.IV.1946 – An Information of the Okres NS Command in Stropkov to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the movement and activity of the armed Banderite groups in the Okres territory between 18-23.4.1946.....	488
[163]. 22.IV.1946 – A Summary of the Chief of the 2 nd Section of the “Ocel” group Command about the activity of the UPA in the Okreses of the North-Eastern Slovakia on 19-21.4.1946.	493
[164]. 23.IV.1946 –An Information of the NS Stanica in Giraltovce to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the occupation of the villages Ruska Vola and Rusky Kruco (Okres Giraltovce) by the UPA unit on 20-21.4.1946.....	496
[165]. 24.IV.1946 – An Information of the Chief of the DIS Oblast Administration of the Command of the 4 th military oblast in Bratislava about the movement of the UPA units and the counter-measures in Eastern Slovakia as of 21.4.1946.....	497
[166]. 23.IV.1946 – A Summary of the DIS Oblast administration Chief of the Command of the 4 th Military oblast in Bratislava about the movement of the UPA units in Eastern Slovakia as of 22.4.1946.	500
[167]. 9.V.1946 – A Radiogram of the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the insufficient NS activity in North-Eastern Slovakia with respect to the investigation of the UPA activity in the region.....	501
[168]. 24.IV.1946 – An Information by the Chief of the DIS Oblast Administration of the Command of the 4 th military oblast in Bratislava about the appearance and the movement of the UPA units and the counter-measures in Eastern Slovakia as of 21.4.1946.....	502
[169]. 26.IV.1946 – A Summary by the Chief of the 2 nd Section (“Ocel-9”)	

of the "Ocel" Command about the activities of its units and the movement of the UPA units in North-Eastern Slovakia in the period 24-26.4.1946.....	504
[170]. 1.V.1946 – An Situational Report of the OSS in Humenne to Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the presence of the UPA members and their activity in the north-eastern Okreses of Slovakia in the period from 23 to 28.4.1946.....	507
[171]. 27.IV.1946 – An Instruction of the "Ocel" Command about spying on and detaining of persons suspected of collaboration with the members of the UPA.	509
[172]. 26.IV.1946 – A Telegram to the Chief of Staff of the MND CSR Headquarters about the course of negotiations of representatives of the Czechoslovak security organs led by Col. J. Herman with the Polish military representatives in Dukla on 26.4.1946.....	509
[173]. 26.IV.1946 – An Official Protocol of the meeting of the military organs of the Czechoslovak and Polish army in Dukla on 26.4. 1946.	511
[174]. 27.IV.1946 – An Situational Report No. 1 of the liaison officer of the NS Main Command at the command of "Ocel" group, about the joint meeting of the representatives of the Czechoslovak, Polish and Soviet armies in connection with the operations against the UPA, and the situation and tasks of the NS subunits subordinated to "Ocel" group.....	512
[175]. 27.IV.1946 – An Information of the DIS Section Chief ("Ocel-6") to NS Main Administration at the MD CSR in Prague about the situation, movement, and propaganda activity of the UPA and the situation of military intelligence in Eastern Slovakia.....	514
[176]. 8.VII.1946 – An Information of the 5 th Section of the 3 rd Military Oblast in Brno to the 5 th Section of the Chief Headquarters of the MD CSR in Prague about the UPA organization obtained through interrogation of the captured UPA members and the Germans who escaped from the Prisoner of War Camps in Eastern Galicia.	517
[177]. 22.VI.1946 – An Protocol of interrogation of Stefan Satinsky, a member of the "Karmeluk" raiding unit of the UPA, captured by the Czechoslovak military on 16.4.1946 in the region of Humenne.....	519

Part IV. The Insurgent's Propaganda Material and the Reports of the UPA Units from the Second Raid in Slovakia

[178]. – "An Information" – an UPA propaganda leaflet distributed in Eastern Slovakia during the Second Raid, that was sent to Vice-Premier of CSR Klement Gottwald in April 1946.....	525
[179]. – An UPA propaganda leaflet "To Czechoslovak soldiers" spread by the UPA units in Eastern Slovakia in April 1946.....	526

[180]. – A copy of the “Declaration of the Leadership of the Organization of Ukrainian Nationalists after the End of the Second World War in Europe” spread by the UPA units in Eastern Slovakia during the Second Raid.	529
[181]. – A copy of the leaflet „To the Whole Cultural World. An Open Letter of Ukrainians Living Beyond the Curzon Line“, distributed by the UPA units in Eastern Slovakia before and during the Second Raid.	542
[182]. – A Covering letter for the translation of the documentary materials that were found with the couriers of the UPA “Arkadii” and “Pimsta” who were captured on the territory of CSR, and the copies of their interrogation protocols addressed to the 5 th Section of the Headquarters of the CSR Ministry of National Defense on 11.3.1948.	547
[183]. – “To Friend Myron” – a translation of the letter by Vasyl Halasa (“Orlan”, “Nazar”) the Krai leader responsible for propaganda in Zakerzonnia to Commander Volodymyr Hoshko (“Myron”) concerning the instructions for carrying out the Second Propaganda Raid into Slovakia in April 1946.	548
[184]. – A translation of the letter by the Ukrainian insurgents to President of CSR dr. Eduard Benes, prepared by the main OUN leaders in Zakerzonnia Iaroslav Starukh (“Stiah”) and Vasyl Halasa, that was sent from the territory of Slovakia during the Second Raid.	556
[185]. – A translation of “The Summary Report from the Propaganda Raid on the Territory of CSR by the UPA Units in the Period from April 6 to April 22, 1946” prepared by Iaroslav Petsiva (“Vadym”).	561
[186]. – “My Comments on the Raid and on the First Report” – a translation of the report prepared by Iaroslav Petsiva (“Vadym”).	578
[187]. – A translation of the report on activities of the UPA unit “Karmeliuk” during the propaganda raid in Slovakia in April 1946.	582
[188]. – A sample of the receipt from April 1946 issued to the Czechoslovak citizen for providing food for UPA soldiers in North-Eastern Slovakia.	603
[189]. – The UPA leaflet “The European Dance”.	604
[190]. – The UPA leaflet “For Victory over the Red Hangman”.	605
[191]. – The UPA leaflet “Christ has risen, Ukraine will also rise”.	606

Part V. The Informational and Situational Reports, Orders, News of the CSR Power Structures (May–September 1946)

[192]. 1.V.1946 – An Information by the Chief of the 2 nd Section (“Ocel-9”) of the “Ocel” Command to Polish and Soviet liaison officers about the condition and dislocation of the UPA units in South-Eastern Poland.	609
[193]. 3.V.1946 – An Informational Report of the Chief of the Oblast Administration of the DIS of the 4 th Military Oblast in Bratislava about the activity of the UPA in the neighboring Polish borderland and the possible cooperation of some members of the Czechoslovak army with the Banderites.	610

[194]. 3.V.1946 – A Summary Report by the DIS Section “Ocel-6” of the “Ocel” Group Command about the general situation of the UPA units in Poland (their organization, security services), the situation of Polish and home military structures and security in borderland as of 3.5.1946.....	612
[195]. (no date) – A report about the activity of the Special unit commanded by First Lt. Hugo Reisman in the region of North-Eastern Slovakia, in the period from 26.4 to 2.5.1946.	618
[196]. 3.V.1946 – An Informational Report by the Special Unit about the dislocation of the UPA units and the activity of the Polish military on the territory of South-Eastern Poland in the region of Oslawica and Solinka.	622
[197]. 4.V.1946 – Instructions by the Chief of Staff of the Headquarters of the CSR Ministry of Defense in Prague to Commander of the military group “Ocel” concerning the negotiations of the Czechoslovak and Polish military representatives in Cesky Tesin.....	625
[198]. 12.V.1946 – An Information by the “Ocel” Command to subordinate military units about the mutual decisions adopted at the meeting of the representatives of the Czechoslovak and Polish armies on 6.5.1946 and the conditions for collaboration with the Polish military.....	627
[199]. 6.V.1946 – A Situational Review № 13 by the Commander of the military unit “Stefan-2” about the situation in the neighbouring Polish borderland and the condition of his subunits.	628
[200]. 8.V.1946 – A Radiogram of the security officer from North-Eastern Slovakia to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about numerous crossings of fugitives of Ukrainian nationality from Poland to the territory of Slovakia.....	629
[201]. 9.V.1946 – A Radiogram of the OSS in Humenne to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the concentration of a large number of fugitives of Ukrainian nationality from Poland in the area north of Medzilaborce.	630
[202]. 10.V.1946 – An Information of the OSS Command in Medzilaborce to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the illegal crossing of the Czechoslovak-Polish border (in Medzilaborce region) by the Polish citizens of Ukrainian nationality and their settlement on the Slovak territory in the area of Certizne–Palota.	630
[203]. 10.V.1946 – An Information of the NS Okres Command in Medzilaborce to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the situation on the Czechoslovak-Polish border and the escape by the Polish citizens of Ukrainian nationality to the Slovak territory.....	633
[204]. 14.V.1946 – A Report by the Oblast Command of the DIS in Bratislava to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the escapes of the Ukrainian population from Poland to the territory of North-	

Eastern Slovakia and the difficulties in apprehending and exiling them back to Poland.....	635
[205]. 9.V.1946 – An Separate Order of the “Ocel” group Command to subunits “Ruka” and the instructions for the securing of the border in the region Poprad–Certizne.....	637
[206]. 15.V.1946 – An Situational Report of the OSS in Humenne to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the apprehension of persons suspected of the collaboration with the UPA, and the cross-fire between the UPA unit and the Czechoslovak guard near the v. Havaj (Okres Medzilaborce).....	640
[207]. 11.V.1946 – An Information by the Chief of the DIS Oblast Administration of the Command of the 4 th Military Oblast about the movement of an armed unit in the Okres Stropkov and Medzilaborec, the captured members of the UPA and the activity of the home illegal group the so called “White partisans”.....	641
[208]. 12.V.1946 – An Intelligence data by the Chief of the 2 nd Section (“Ocel-9”) of the “Ocel” Command Group about the situation of the Polish military forces, the UPA units, and the deportation of the civilian population in the neighboring Polish borderland.....	642
[209]. 14.V.1946 – An Information by the DIS Section “Ocel-6” of the “Ocel” Command Group to the Soviet liaison officer about the organization of an illegal, armed group on the territory of the USSR and its movement along the Czechoslovak-Soviet border in the direction of Poland.	644
[210]. 15.V.1946 – An Overview of data obtained by the 2 nd Section (“Ocel-9”) of the “Ocel” Group Command from 1.5.1946 about the dislocation of The UPA units in South-Eastern Poland and the activity of the Polish military forces in the neighboring borderland.	645
[211]. 15.V.1946 – An Situational Report by the DIS Chief (“Ocel-6”) of the “Ocel” Group Command about the movement of the armed groups in Eastern Slovakia, the activity of the Polish military forces in neighboring borderland, the situation of home army and security units in North-Eastern Slovakia and the information about the UPA military organization.....	649
[212]. 17.V.1946 – An Intelligence data by the Chief of the 2 nd Section (“Ocel-9”) of the “Ocel” Group Command about the situation of the UPA units, and the condition and activity of the Polish military forces in the neighboring borderland.....	653
[213]. 20.V.1946 – An Informational Report by the commander of DIS subsection at the command of the military group “Zlato” about the situation of the UPA units in South-Eastern Poland, the situation in own borderland, the persons suspected in collaborating with the UPA and about the condition of own subunits.....	655

[214]. 21.V.1946 – An Intelligence data by the Chief of the 2 nd Section (“Ocel-9”) of the “Ocel” Group Command about the development of an action in regard to the deportation of Ukrainian population by the Polish army in the neighboring Polish borderland.....	659
[215]. 18.V.1946 – An Special Order by the Command of the “Ocel” Group to subordinated military units and the NS about Polish refugees of the Ukrainian nationality who settled in the borderland north of Medzilaborce.....	660
[216]. 19.V.1946 – An Information by the NS Concentrated unit in Habura to military command of the “Zelezoz” subgroup in Medzilaborce about the registration of Polish refugees of the Ukrainian nationality who have settled in the area north of the villages Certyzne–Habura–Kalinov (Okres Medzilaborce) and their reports about the situation in South-Eastern Poland.	663
[217]. 23.V.1946 – An Report by the liaison officer of the 6 th Section of the Administration of Internal Affairs at the “Ocel” Group Command to the Administration of Internal Affairs-6 th Section in Bratislava about the course and the results of the action of transferring the Ukrainian refugees to the Polish territory, that were carried out vby the NS and the military on 20-21.5.1946 in the region north of Medzilaborce	664
[218]. 24.V.1946 – An Addendum to the Report of 23.5.1946 by the liaison officer of the 6 th Administration of the Internal Affairs at the “Ocel” Group Command to the Administration of the Internal Affairs-6 th Section in Prague about the situation of the Ukrainian rfugees after their transfer on the 20-21.5.1946 to Polish territory.....	667
[219]. 22.V.1946 – An Order of the Commander of the military group „Ocel” about the recall of the units that took part in the action of removal of Polish fugitives from the Sovak territory on 20.5.1945.....	668
[220]. 22.V.1946 – An Order of the liaison officer of the 6 th Section of the Administration of Internal Affairs at the “Ocel” Command Group to the subordinated NS formations in Eastern Slovakia about the security measures connected with the search and apprehending of the refugees and undependable persons from the local population.	668
[221]. 25.V.1946 – An Order by the “Ocel” Command to subordinated, reserve military units about the combing of the land forward of the group’s defense line and the search of foreign citizens, who remain illegally on the territory of CSR.....	670
[222]. 26.V.1946 – An Order of the “Ocel” Military Command to subordinated units about the prohibition of unofficial contacts of Czechoslovak and Polish military units and the inadmissibility of crossing the Polish-Czechoslovak border from both sides.	672
[223]. 28.V.1946 – An Situational Report by the DIS Section Chief	

"Ocel-6" of the "Ocel" Group Command about the general situation of the UPA units on the territory of Poland, the situation of the Polish units and of the Ukrainian population in the neighboring borderland, the condition of military and NS in North-Eastern Slovakia, apprehended persons, morale and the views of home civilians in borderland regions.	674
[224]. 1.VI.1946 – An Order by the "Ocel" Group Command to subordinated military reserve units about the creation of destructive units with a goal to liquidate the illegal, armed groups in the borderland.....	684
[225]. 11.VI.1946 – An Overview of data obtained by the 2 nd Section ("Ocel-9" of the "Ocel" Group Command of 15.5.1946 about the dislocation of the UPA units in South-Eastern Poland and the activity of the Polish military force in the neighboring borderland.....	686
[226]. 8.VII.1946 – An Order of the Commander of the group "Ocel" to subordinate military units about searching for Ukrainian fugitives on the territory of their activities.....	690
[227]. 10.VII.1946 – An Order and instructions by the "Ocel" Group Command on introduction of the Condition of Military Readiness in the subordinated military units on the beginning of the Polish operations for UPA liquidation on 9.7.1946 in the area easterly of the Dukla pass, and an overview of the news about the actions of the Polish Army against the UPA from 8.6 to 9.7.1946. (In the addendum of the order).	691
[228]. 30.VII.1946 – A proposal by the Commander of the military group "Teplice" submitted to the 1 st Section of the Chief-of-Staff of the MND CSR in Prague about the reorganization of the groups's composition in North-Eastern Slovakia with respect to its tasks of border security.....	695
[229]. 3.VIII.1946 – A Summary by the DIS Section "Teplice-6" of the "Teplice" Group Command about the activity of the UPA in Poland (situation on 31.7.1946) and about the meeting of the UPA and Armia Krajowa representatives that took place on 22-24.7.1946 concerning an agreement of mutual non-aggression.	697
[230]. (no date) – A teletype message of the Commander of the "Teplice" military group to 2 nd Section of the Main Headquarters of the MD CSR in Prague and to 2 nd Section of the 4 th Military Onblast in Bratislava about the course and results of the meeting between the rerepresentatives of the military group "Teplice" and the DGO "Rzeszow" that took place on 8.8.1946 in Humenne.....	701
[231]. 31.VIII.1946 – An Overview of data obtained by the "Teplice" Group Command up to 1.9.1946 about the situation of the UPA units in South-Eastern Poland (Wojewodstwo Krakow and Rzeszow) and the activity of the Polish military forces in the neighboring borderland area.....	704
[232]. 10.IX.1946 – An Information by the Commander of the "Teplice" military group to the 2 nd Section of the Main Headquarters of the MD CSR in	

Prague and to 2nd Section of the Command of the 4th Military Oblast in Bratislava about the two-sided recall of the liaison officers who served at the Commands of "Teplice" and "Rzeszow", and the copy of the letter to the Commander of the "Rzeszow" group Gen. Rotkiewicz on the occasion of the return of the Polish liaison officer (In the addendum). 709

[233]. 26.IX.1946 – A copy of the letter of the Commander of the "Teplice" military group Col. J. Herman to the Commander of the "Rzeszow" operational group Gen. Rotkiewicz on the occasion of the transfer of command and accepting another function..... 711

[234]. VIII.1946 – An Elaboration „The Battle against the Bandits“, by the Col. Of General Staff J. Herman with the assessment of the experience gained in the battle against the armed groups and the proposal of the tactics and of the manner of their liquidation. 712

ЗМІСТ • OBSAH • TABLE OF CONTENTS

Рейди УПА в документах війська та апарату безпеки ЧСР (1945-1946 рр.)	7
Rejdy UPA v dokumentoch vojenských a bezpečnostných štruktúr ČSR (1945 – 1946)	47
UPA Raids as Reflected in the Documents of the Army and Security Apparatus of the Czechoslovak Republic (1945–1946)	85
Частина I. Перший рейд українських повстанців на Словаччині (серпень – вересень 1945 р.)	125
Časť I. Prvý rejď ukrajinských povstalcov na Slovensko (august-september 1945).....	125
Part I. The First Raid of the Ukrainian Insurgents in Slovakia (August–September 1945).....	125
Частина II. Між першим та другим рейдом (жовтень 1945 р. – березень 1946 р.)	225
Časť II. Medzi prvým a druhým rejdom (október 1945 – marec 1946)	225
Part II. Between the first and the second raid (October 1945–March 1946)	225
Частина III. Другий пропагандивний рейд УПА на Словаччині (квітень 1946 р.).....	407
Časť III. Druhý propagandistický rejď UPA na Slovensko (apríl 1946).....	407
Part III. The Second Propaganda Raid of the UPA in Slovakia (April 1946)	407
Частина IV. Повстанський пропагандивний матеріал та звіти відділів УПА з другого рейду по Словаччині.....	523
Časť IV.: Povstalecký propagandistický materiál a hlásenia oddielov UPA z druhého rejdu po Slovensku	523
Part IV. The Insurgent's Propaganda Material and the Reports of the UPA Units from the Second Raid in Slovakia.....	523
Частина V. Інформаційні та ситуаційні звіти, накази, відомості силових структур ЧСР (травень – вересень 1946 р.)	607
Časť V. Spravodajské a situačné hlásenia, nariadenia, poznatky silových štruktúr ČSR (máj – september 1946).....	607

Part V. The Informational and Situational Reports, Orders, News of the CSR Power Structures (May-September 1946)	607
Індекс • Index	727
Список скорочень • Zoznam skratiek • List of acronyms.....	775
Список опублікованих документів	781
Zoznam publikovaných dokumentov	803
The Registry of Published Documents.....	822

ВИДАННЯ “ЛІТОПISУ УПА” ЛІТОПIS УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Літопис УПА – це серійне книжкове видання його завдання – опублікувати, з дотриманням джерельної точності, документи й матеріали до історії УПА, а також стимулювати й видавати праці про діяльність УПА та історію України того періоду взагалі. Кожний том або група томів Літопису присвячені окремим темам і мають назву. Частина томів охоплює історію УПА за певний період на більших територіях, як, наприклад, на Волині, в Галичині, на українських землях під Польщею тощо. Кожна з цих територій може мати два-три, а то й більше томів. Додаткова серія книжок буде присвячена загальним темам, або збірникам спогадів, праць, або може бути книжкою одного автора на якусь тему. Збірники появляються не періодично, а в залежності від підготовки й опрацювання наступного тому. Нумерація книжок Літопису може йти інакше, ніж за оголошеним територіальним планом чи хронологією подій. Документи передруковуються з дотриманням джерельної точності, зі збереженням загальної форми оригіналу. Конечні виправлення чи відтворення пошкоджених місць відзначаються квадратними дужками або – де потрібно – пояснені в примітках. Так само відзначаються додані редакцією слова, пояснення чи заголовки в тексті. Інші підпільні матеріали – мемуари, меморандуми, публіцистика тощо – передруковуються без пропусків, проте мовні й правописні виправлення детально не відзначаються, хіба в особливих випадках. Як правило, передруки беруться з оригіналів, але при відсутності оригіналу до уваги береться найвірогідніша копія чи передрук. В усіх випадках точно подається джерело, а у випадку передрукованих архівних матеріалів – теж місце збереження даного матеріалу. Кожний том має довідник осіб та місцевостей і словник неясних слів, скорочень та маловживаних чи незрозумілих слів.

LITOPYS UPA – CHRONICLE OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY

Litopys UPA is a series of books, produced with the aim of publishing source documents and materials relating to the history of the UPA, as well as stimulating and publishing works about the activities of the UPA and, in a more general way, the history of Ukraine of that period. Each volume or group of volumes of Litopys UPA is devoted to a specific theme and has a separate title. Some of the volumes deal with the history of the UPA in a given period of time or in a given region – for example, in Volyn', in Halychyna, in the regions of Ukraine held by Poland and so on. Two, three, or even more volumes may be devoted to general themes, to collections of memories, or to single books by individual authors dealing with particular questions. The appearance of Litopys UPA is not periodic, and depends on the pace at which successive volumes are compiled and prepared for print. The volumes may appear in an order other than indicated above, based on a territorial and chronological principle. In reprinting documents, we adhere strictly to their sources and preserve the general form, language and orthography of the originals. Places in the text where corrections have had to be made, or where the original documents have been damaged or had to be reconstituted, are designated with square brackets, or, if necessary, provided with explanatory footnotes. Words, explanations, or titles inside the texts that have been added by the editors are indicated in a similar manner. Other underground materials – memories, memoranda, works of publicists and the like – are also reprinted without omissions, but only in exceptional cases are linguistic and orthographic corrections indicated. Reprints are based on original texts. In cases where the original text is not available, the reprint is based on the most reliable copy of reprint. The sources of all materials used are clearly indicated and in the case of reprinted archival material, their present locations are also given. Each volume is provided with an index of names of persons and places and a glossary listing names that may not be clear, abbreviations and rarely-used or incomprehensible words.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Серійне книжкове видання документів,
матеріалів і наукових праць
до історії Української Повстанської Армії

Досі появилися такі томи Літопису УПА основної серії:

Том 1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріали. Книга містить політичні й організаційні документи та матеріали до історії УПА на Волині та Поліссі. Третє, виправлене видання, 1989 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 2. Волинь і Полісся: німецька окупація. Книга друга. Книга містить підпільні документи і матеріали про бойові дії УПА на Волині й Поліссі. Друге, виправлене видання, 1985 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 3-4. Чорний Ліс: видання команди Станиславівського тактичного відтинка УПА, 1947 – 1950 роки. Книга перша і друга. Книги містять меморіяли, біографічні нариси й документи про дії відділів УПА Станиславівського ТВ УПА. Частина матеріалів – оповідання, новели й вірші.

Том 3. Книга перша: 1947 – 1948. Друге, виправлене видання, 1987 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 4. Книга друга: 1948 – 1950 (продовження). Друге, виправлене видання, 1989 р., 288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 5. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга третя: спомини учасників. Книга містить спогади, рецензії та додаткові підпільні матеріали про дії УПА. Між мемуарами – повідомлення про договір про ненапад між ГК УПА й угорською армією. 1983 р., 312 стор., мапи, ілюстрації.

Том 6. УПА в світлі німецьких документів, 1942-1945; книга перша: 1942 – липень 1944. Книга містить аналізи, меморандуми, повідомлення, звіти, а також переклади українських документів для центральних політичних, військових і поліцейських установ. 1983 р., 256 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 7. УПА в світлі німецьких документів; 1942-1945; книга друга: серпень 1944-1945 (продовження шостого тому). 1983 р., 272 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 8. Українська Головна Визвольна Рада; документи, офіційні публікації, матеріали; книга перша: 1944-1945. Книга містить основні документи Першого Великого Збору УГВР, передрук органу Президії УГВР *Вісник* (ч. 4 (7), серпень 1945), статті та матеріали з 1944-45 рр., які стосуються цілості визвольного руху. 1980р., 320 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 9. Українська Головна Визвольна Рада; книга друга: 1946-1948. Книга містить видання УГВР *Самостійність і Бюро інформацій УГВР* та інші матеріали. 1982 р., 520 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи, схеми.

Том 10. Українська Головна Визвольна Рада; книга третя: 1949-1952. Книга містить документи, офіційні повідомлення, публікації й матеріали УГВР в Україні, між ними *Бюро інформацій УГВР*, вип. 4, 6 і 9. 1984 р., 424 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 11. Тернопільщина: список впадших героїв української революції в боротьбі з московсько-більшовицьким окупантом за час від 13 березня 1944 до 31 грудня 1948 року. Це підпільне видання містить біографії 725 осіб, які загинули на території Тернопільської округи. Крім того, подає нові дані про смерть близько ста невідомих повстанців, які загинули на території округи. 1985 р., XXXII – 248 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 12. Третя подільська воєнна округа УПА («Лисоня»). Книга містить видані командою воєнної округи короткі описи боїв відділів УПА – «Лисоня» від листопада 1943 р. до серпня 1945 року, збірник підпільних пісень *«Повстанський стяг»* – виданий з нагоди п'ятиріччя УПА в 1947 році, – та інші документи й матеріали групи УПА «Лисоня». 1989 р., 352 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 13. Перемищина – Перемиський курінь; книга перша: Денник відділу «Бурлаки» (Володимира Щигельського) – містить денник цього відділу («Ударники»-4, 94а) за час від жовтня 1946 р. до 24 жовтня 1947 р., ведений бунчужним «Буркуном», з епілогом Богдана Гука («Скали»). Книга має також різні документи сотні – списки вояків, господарські документи тощо. 1986 р., 370 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 14. Перемищина – Перемиський курінь; книга друга: Денники й документи – містить денники сотенного «Крилача» (Ярослава Коцьолка) з 1944 і 1947 років, які продовжував по його смерті сотенний «Бурлака» (Володимир Щигельський), денник сотні «Крилача» (ведений бунчужним «Орестом») і документи обох сотень. 1987 р., 262 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 15. Костянтин Гіммельрайх: Спогади командира відділу особливого призначення «УПА-Схід»; спогади. Автор – киянин – оповідає про свої переживання від вибуху війни 1941 року до «звільнення» з УПА і рейду на Захід в 1945 році: мобілізація до ЧА, німецький полон, окупований Київ, участь у підпіллі ОУНм, к-р вд. УПА (ОУНм) в Карпатах, старшинська школа УПА, мандри по Поділлі й к-р вд. особливого призначення «УПА-Схід». 1987 р., 266 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 16. Підпільні журнали закерзонської України, 1945-1947. Збірник містить передруки таких підпільних журналів: *«Тижневі вісті»*, *«Лісовик»*, *«Інформативні вісті»*, *«Інформатор»* і *«Перемога»*. Всі числа цих журналів супроводяться англomовним резюме. Збірник має статтю про історію підпільної видавничої діяльності на Закерзонні та Акт оскарження Олени Лебедович. 1987 р., 608 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 17. Англomовні видання української підпілля, 1946-1947. Збірник містить передруки підпільних видань: *«Нові Лідіце»*, *«Виселення єпископа Коциловського»*, *«Вибори в СРСР»*, *«Нова голодова катастрофа в Україні»*, *«Фашистське страшило»*, *«До*

братніх чеського і словацького народів». 1988 р., 192 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 18. Карпатська група УПА «Говерля»; книга перша: Документи, звіти та офіційні публікації. Містить передрук підпільного видання командування групи *Шлях перемоги*, звіти команд тактичних відтинків УПА й звіти командирів відділів та підвідділів УПА, 24 ТВ УПА «Маківка». 1990 р., 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 19. Карпатська група УПА «Говерля»; книга друга: Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру. Охоплює збірку нарисів і споминів, друкованих у підпіллі. Майже всі спомини написані старшинами і вояками УПА ще в Україні або відразу після переходу на еміграцію. 1992 р., 357 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 20. Показчик до «Літопису УПА»; книга перша: 1-19 томи. Книга містить показчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, алфавітні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про перших 19 томів «Літопису УПА». 1994 р., 528 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 21. УПА в світлі німецьких документів, 1941-1943; Книга третя: червень 1941 – травень 1943. Книга містить звіти, меморандуми, а також перекази українських документів для центральних політичних і поліцейних установ. 1991 р., 271 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 22. УПА в світлі польських документів; книга перша: Військовий Суд Оперативної Групи «Вісла». Містить вироки, звіти та кореспонденцію Військового суду Оперативної групи «Вісла» за період від травня до вересня 1947 р. 1992 р., 627 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 23. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Більша частина книги – це спомини санітарів, медиків, лікарів й інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). В книзі теж поміщено підпільні документи й біографії працівників УЧХ. 1992 р., 480 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 24. Ідея і чин: орган Проводу ОУН, 1942-1946. У цій книзі передруковано головний політично-інформативний журнал Проводу ОУН на Українських Землях, що видавався 1942-1946рр. Журнал містив важливу інформації про боротьбу УПА, німецьку та російську окупаційну політику, розвиток української політичної думки. 1995 р., 592 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 25. Пісні УПА. Збірка пісень, тематично пов'язаних з боротьбою УПА. Збірник охоплює не тільки властиві пісні вояків УПА, але й укладені пізніше в тюрмах і концтаборах, чи уложені народом. Збірник містить тексти пісень, їх варіанти, мелодію і варіанти, а також дані про саму пісню, її авторів й оспівуваних у піснях героїв чи події. Збірник містить понад 600 пісень і їх варіантів. 1997 р., XXIV+556 стор., тверда обкладинка, ноти.

Том 26. Українська Головна Визвольна Рада. Документи, офіційні публікації, матеріали. Книга четверта: Документи і

спогади. Збірник містить протокол ВЗ УГВР, доповідь на цьому зборі й інші документи: вибір з листування президента УГВР Кирила Осьмака, переговори з польським підпіллям, Угорщиною й Румунією, слідчу справу Миколи та Петра Дужих й інші документи. У книзі також спогади членів УГВР й інших осіб про утворення та діяльність УГВР 2001 р., 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 27. Роман Петренко. За Україну, за її волю; спогади. Автор – волиняк – оповідає про свою діяльність від часу війни у 1939 р. до відходу на Захід у 1945 р.. Спочатку автор був діячем ОУН Сарненської округи (від січня 1942 р. у підпіллі), згодом – шефом господарського відділу ШВО УПА «Заграва», від літа 1943 р. – ГВШ (потім КВШ УПА-Північ, командир Дм. Клячківський) і від літа 1944 р. – старшиною для особливих доручень при ГСЗС УГВР під керівництвом М. Лебеда. 1997 р., 279 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, мапи.

Том 28. Марія Савчин. Тисяча доріг; спомини. Автор оповідає про свої переживання від вибуху війни (від 1944 р. до 1953 р. – у підпіллі) до свого приходу на еміграцію у 1954 р.. Від 1945 р. була дружиною В. Галаси, заступника пров. ОУН Закерзонського краю, від 1947 р. співробітника ГОСП в Карпатах, і від 1948 р. – пров. ОУН ПЗУЗ. Авторка перебувала разом з ним на Закерзонні, в Карпатах, на Волині, а також – в тюрмі КГБ у Києві. 1995 р., 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 29. Іван Гарасимів («Палій»). 3 юнацьких мрій — у ряди УПА, це розповідь учасника підстаршинської школи УПА в Карпатах та ройового в сотні У-І (94), про його бойовий шлях в УПА від осені 1943 р. до осені 1947 р. в Карпатах та на Лемківщині. Спогади дають цікаву картину зі щоденного життя повстанців та їхніх командирів, та про важке становище українського населення на цих теренах. 1999 р., 336 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 30. Степан Хрін (Степан Стебельський). Крізь сміх заліза; спогади. Книга містить два спогади Степана Стебельського («Хріна»), к-ра ТВ УПА 24 «Маківка» – «Крізь сміх заліза», «Зимою в бункері» та спогади Олекси Конопадського («Островерха») – «Спомини чотового УПА Островерха». Автори оповідають про свої дії в УПА від 1944 р. до 1949 р. року на Лемківщині та Дрогобиччині. 2000 р., 552 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 31. УПА на Львівщині і Ярославщині. Спогади і документи вояків УПА ТВ «Розточчя», 1943 – 1947. Книга містить спогади «Сої», «Спартака», «Зенона Семеніва» та інших членів відділу УПА к-ра «Бриля». Також подано оперативні звіти к-ра «Бриля» та к-ра «Гамалії» («Переяслави І» та «Переяслави ІІ») з Тактичного Відтинку УПА «Розточчя». 2000 р., 324 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 32. Медична опіка в УПА: документи, матеріали і спогади. Книга друга. Велика частина книги – це спомини санітарів, медсестер, медиків, лікарів та інших працівників санітарної служби й Українського Червоного Хреста (УЧХ). 2001 р., 581 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 33. Тактичний Відтинок УПА 26-ий «Лемко»: Лемківщина і Перемищина (Документи і матеріали). Книга містить документи і матеріали, що стосуються історії та діяльності відділів УПА ТВ-«Лемко» в 1944-1947 рр., оперативні звіти, накази інструкції та вказівки, рейди УПА, та документи Підстаршинської школи ім. полк. «Коника». 2001 р., 900 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації, мапи.

Том 34. Лемківщина і Перемищина – «Холодний Яр», «Бескид», «Верховина»: Політичні звіти. Книга містить організаційний розподіл підпільної мережі Лемківщини і Перемищини, кадрову обсяду підпільної сітки та політичні й інформативні звіти з терену за роки 1944-1947 рр.. 2001 р., 974 стор., тверда обкладинка, організаційні схеми, ілюстрації.

Том 35. Показчик до «Літопису УПА»; книга 2: томи 21-34, томи та 1-3 Нової Серії та томи 1-3 серії «Бібліотека». Книга містить показчики псевдонімів, прізвищ, географічних назв, інституцій, поазбучні списки авторів та надрукованих матеріалів й інші дані про томи «Літопису УПА» Основної та Нової Серій, також книги «Повстанські могили» т.1 за ред. Євгена Місила. 2002 р., 870 стор., тверда обкладинка.

Том 36. «Книга полеглих членів ОУН і вояків УПА Львівщини». Книга містить отримані з радянських архівів короткі біографії членів ОУН і УПА, які загинули на Львівщині. 2002 р., 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 37. Іван Лико. На грані мрії і дійсності: спогади підпільника. 1945-1955. Книга містить спогади Івана Лика («Скали», «Богдана») – «На грані мрії і дійсності» та спогади Миколи Терефенка («Медведя») – «На грані двох світів». Автори оповідають про пережите ними в підпіллі на Лемківщині та в польських тюрмах. 2002 р., 644 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 38. Петро Й. Потічний. Архітектура резистансу: криївки і бункри УПА в світлі радянських документів. Книга містить схеми та описи різних криївок УПА й запілля, та перелік з'єднань Червоної Армії та Внутрішніх Військ НКВД, які були залучені до боротьби проти підпілля, зібраних в Архіві Внутрішніх військ Українського Округу за рр. 1944-1954 рр., який знаходиться в Колекції ім. Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2002 р., 430 стор., тверда обкладинка, схеми, ілюстрації.

Том 39. Тактичний відтинок УПА 28-й «Данилів»: Холмщина і Підляшся. Документи і матеріали. Містить огляди й документи про дії УПА на Холмщині й Підляшші в 1945 – 1948 роках. Між документами – звіти Холмського ТВ УПА, хроніки (денники) сотень УПА, звіти зі зустрічей представників УПА з представниками польського резистансу з ВіН-у («Вольносьць і Незавіслосьць»), звіт із зустрічі з англійським кореспондентом, та інше. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2003 р., 1058 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 40. Тактичний Відтинок УПА 27-й «Бастіон»: Любачівщина, Ярославщина, Томашівщина. Документи і матері-

яли. Містить огляди й документи про дії УПА в 1945–1948 роках. Серед документів — звіти Команди Тактичного Відтинку, хроніки відділів куреня УПА “Месники”, звіти й огляди керівництва ІІ Округу ОУН “Батурин”, господарські звіти тощо. Більшість документів походить з Колекції Петра Й. Потічного при Університеті Торонто. 2004 р., 600 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 41. Президент УГВР Кирило Осьмак. Книга містить документи та матеріали про Президента УГВР Кирила Осьмака, його життя, наукову діяльність і смерть. 2004 р., 880 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 42. Петро Й. Потічний. Літопис УПА – Історія: Документи і матеріали. Вояки УПА, які в 1947–1949 роках пробилися рейдом у Західну Європу, вважали своїм обов’язком залишити для історії та майбутніх поколінь пам’ять про визвольні змагання в часі Другої світової війни та після її закінчення. Це стало реальністю в 1974 р., коли було створено видавництво “Літопис УПА”. Книга містить документи та матеріали про нелегкі будні становлення та діяльності видавництва “Літопис УПА” за 30-літній період діяльності, короткі біографії членів видавничого комітету, адміністрації видавництва, редакторів, авторів, упорядників і фундаторів томів. 2005 р., 658 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Томи 43–44. Боротьба з агентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946–1948. Книги містять протоколи переслухань працівниками Служби Безпеки (СБ) ОУН Тернопільської області осіб, підозрілих у співпраці з органами державної безпеки СРСР. Матеріали походять з підпільного архіву, віднайденого у 2004 р. в селі Озерна Зборівського р-ну Тернопільської обл., завдяки с. п. Софрону Кутному. На їх базі можна вивчати організацію, обсяг та дії підпільних структур щонайменше в межах однієї області у 1946–1948 рр., коли тиск на підпілля радянських силових структур був надзвичайно потужний. Також матеріали протоколів яскраво відображають жорстокість, нелюдяність та брутальність радянських репресивних органів, які шляхом терору та насилля снували павутину імперії зла на теренах Західної України.

Том 43. Книга 1: В першій книзі поміщено 85 з 193 наявних протоколів допитів, що охоплюють 13 районів Тернопільщини, зокрема: Бережанський, Білобожницький, Борщівський, Бучацький, Великобірківський, Великоглибочоцький, Великодедеркальський, Вишнівецький, Заліщицький, Залозецький, Збаразький і Зборівський райони. 2006 р., 1332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації, схеми.

Том 44. Книга 2: Книга є продовженням 43 тому та містить подальших 108 протоколів переслухань СБ ОУН, зокрема, з теренів таких районів як: Золотопотіцький, Золотниківський, Козівський, Козлівський, Коропецький, Кременецький, Ланівецький, Микулинецький, Новосільський, Підволочиський, Підгаєцький, Почаївський, Пробіжнянський, Скала-Подільський, Скалатський, Теремовлянський, Товстецький, Чортківський, Шумський, та з Рогатинського району Станіславівської області. Тут також поміщені Протоколи ТОС-у, Протоколи смерті, Лист підпільників на Далекий

Схід, Протокол однієї події, список функціонерів МВД і МГБ та список слідчих СБ. Вступна стаття до обох книг поміщена в т. 43. 2006 р., 1288 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 45. Генерал Роман Шухевич – “Тарас Чупринка” Головний Командир УПА. Книга містить спогади про ген. Романа Шухевича–Тараса Чупринку, його життя, підпільну діяльність і смерть. 2006 р., 572 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 46. Боротьба з агентурою: Протоколи допитів Служби Безпеки ОУН в Тернопільщині. 1946-1948. Книга 3. Книга є важливим доповненням і продовженням тт. 43-44 та містить протоколи переслухань СБ ОУН з п’яти районів Тернопільської обл., зокрема: Великодедеркальського, Вишнівецького, Збаразького, Золотниківського та Кременецького. Документи походять з повстанських архівів, віднайдених в околицях сіл Пліхів, Краснопуща Бережанського р-ну та Петриків Тернопільського р-ну. 2007 р., 896 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 47. Підпільна Пошта України. Видання присвячене діяльності Підпільної Пошти України містить ілюстрації філателістичної колекції Петра Й. Потічного про підпільну і протипідпільну боротьбу в Україні з коротким описом рисунків марок і блоків, а також вступні статті, що привідкривають історію діяльності ППУ. Книжка розрахована на широке коло читачів, які цікавляться філателістичною справою, а також історією та культурою України. 2009 р., 328 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Том 48. УПА в світлі словацьких та чеських документів (1945-1948); книга перша: Рейди УПА в документах війська та апарату безпеки ЧСР (1945-1946). Дві головні теми книги – перебіг пропагандивних рейдів УПА теренами Північно-Східної Словаччини в серпні-вересні 1945 р. і в квітні 1946 р. (стратегія, цілі, поведінка відділів) та заходи чехословацької армії і органів безпеки ЧСР на припинення діяльності УПА в країні (до вересня 1946 р.). Книга також містить матеріали про чехословацько-радянську та чехословацько-польську співпраці стосовно УПА, звіти та відомості військової розвідки і національної безпеки ЧСР про дії повстанців, ситуацію українського населення на Закерзонні та документи про реакцію чехословацького суспільства до УПА. 2010 р., 864 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку:

– Тернопільщина: “Вістки з Терену” та “Вістки з Тернопільщини”.

– УПА в світлі словацьких та чеських документів (1945-1948); книга друга (1947-1948).

У новій серії, т. зв. Київській, у співпраці з Інститутом української археографії та джерелознавства Національної Академії Наук України Державним комітетом архівів України та Центральним державним архівом громадських об'єднань (ЦДАГО) України появились такі томи «Літопису УПА»:

1. Видання Головного Командування УПА. Книга містить такі видання: «*До зброї*», № 16, 1943, «*Повстанець*», № 1-6, 1944-1945, «*Український перець*», № 1-3, 1943-1945 та «*Бойовий правильник піхоти*». Київ – Торонто, 1995 р., 482 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

2. Волинь і Полісся: УПА та запілля 1943 – 1944. Документи і матеріали. Книга містить документи Головної Команди УПА-Північ та документи Військових Округ «Заграва», «Богун», «Турів» та «Тютюнник». Київ – Торонто. 1999, 724 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943-1959. Збірник містить найповніше зібрання документів ЦК КП(б)У – постанови з'їздів, пленумів політбюро, оргбюро, секретаріату, які супроводжуються інформативними записками, повідомленнями та довідками. У книзі також подано листи, стенограми засідань та виступів членів ЦК КП(б)У. Київ-Торонто. 2001, 652 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ (1943–1959). Книга перша: (1943–1945). У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1943–1945 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто. 2002, 597 стор., тверда обкладинка.

5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга друга: 1946–1947. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1946–1947 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто. 2002, 574 стор., тверда обкладинка.

6. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга третя: 1948. У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно–визвольного руху протягом 1948 р. Усі подані матеріали мають інформаційно–звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 523 стор., тверда обкладинка.

7. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС–МВС, МДБ–КДБ. (1943–1959). Книга четверта: 1949–1959.

У книзі зібрані документи з історії боротьби сталінського режиму проти українського національно-визвольного руху протягом 1949–1959 рр. Усі подані матеріали мають інформаційно-звітний характер. Київ–Торонто, 2003, 716 стор., тверда обкладинка.

8. Волинь, Полісся, Поділля: УПА та Запілля 1944–1946. Документи і матеріали. Збірник містить документи керівництва УПА–Північ і УПА–Південь, Краєвого проводу ОУН ПЗУЗ і НВРО та груп (Воєнних Округ) «Заграва», «Богун», «Тютюнник» і з'єднань груп «33» (ПЗК «Москва»), «44» (ПСК «Одеса»). Київ–Торонто. 2006, 1448 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

9. Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1944–1945. Книга містить архівні документи з переслухань радянськими репресивними органами таких осіб, як: Михайло Степаняк, Євген Басюк, Мирослав Гайдук, Ярослав Білинський, Артемізія Галицька, Олександр Луцький, Юрій Стельмашук, Петро Дужий, Микола Дужий, Володимир Павлик, Омелян Польовий, Федір Воробець, Дмитро Вітовський, Василь Левкович. Київ–Торонто, 2007, 912 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

10. Життя і боротьба генерала «Тараса Чупринки» (1907–1950). Документи і матеріали. У книзі зібрані документи та матеріали за 1907–2005 рр., які характеризують основні віхи життя і діяльності керівника українського визвольно-революційного руху в 1943–1950 рр. ген. Романа Шухевича («Тараса Чупринки») та присвячені його пам'яті. Поряд з документами Галузевого державного архіву СБ України до збірника увійшли документи Державного історичного архіву України у Львові і, частково, – ЦДАВО України, а також матеріали, які публікувалися в «Літописі Української Повстанської Армії» (Торонто) та в інших виданнях. Київ–Торонто, 2007, 832 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

11. Мережа ОУН(б) і запілля УПА на території ВО «Заграва», «Турів», «Богун» (серпень 1942 — грудень 1943 рр.). До книги увійшли 353 раніше не опублікованих документи з різних територіальних осередків ОУН(б) і запілля УПА на Волині й Південному Поліссі за серпень 1942 — грудень 1943 рр., які відображають діловодство КП, округ, районів ОУН(б) на ПЗУЗ (серпень 1942 — вересень 1943 рр.), а також округ, надрайонів, районів, кушів, підрайонів і станиць запілля УПА на ПЗУЗ (вересень — грудень 1943 р.). Київ–Торонто, 2007, 848 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

12. Воєнна Округа УПА «Буг» 1944–1948. Документи і матеріали. Книга 1. Том містить документи командування воєнної округи і окремих підрозділів, пресові видання «Буг», як також звітно-інформативні документи керівництва ОУН на Львівщині. Київ–Торонто, 2009 р., 800 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

13. Воєнна Округа УПА «Буг» 1943–1952. Документи і матеріали. Книга 2. Том містить документи командування Воєнної Округи і окремих підрозділів, пресові видання, як також звітно-

інформативні документи керівництва ОУН на Львівщині. Київ–Торонто, 2009 р., 1232 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

14. УПА і запілля на ПЗУЗ. 1943-1945. Невідомі документи. До збірника увійшли нещодавно виявлені у різних архівах України історичні джерела УПА (УПА–Північ) (266 документів, світ-лини), що раніше були не відомі широкому загалові. У них висвітлюється історія керівництва, військових підрозділів, армійського запілля за 1943–1945 рр. Територіальний ареал: північний захід, центр, північний схід Волині, Південне Полісся. Київ – Торонто, 2010 р., 640 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

Готуються до друку томи НС:

– **Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки керівників ОУН і УПА. 1946–1952. Книга 2.**

Серія «Літопис УПА» – Бібліотека

1. Юрій Ступницький. Спогади про пережите. Автор – волиняк – оповідає про свою родину та переживання від юнацьких років (кінець 30-х) до виходу з ув'язнення в середині 50-х років. Автор є сином начальника штабу УПА полк. Леоніда Ступницького, разом з яким у 1943 р. пішов до УПА, де навчався у старшинській школі «Дружинники». Після арешту в 1944 р. поневірявся по тюрмах і таборах Радянського Союзу. Київ, 2000, 128 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

2. Володимир В'ятрович. Рейди УПА теренами Чехословаччини. Монографію присвячено одному з маловідомих аспектів історії українського національно-визвольного руху 1940-1950 років – рейдам УПА чехословацькими теренами. Обрана тема дозволяє авторові показати розмах національно-визвольної боротьби в Україні, її вплив на події у післявоєнній Європі, без чого неможливе правильне і об'єктивне тлумачення суспільних процесів того часу. Львів, 2001, 208 стор., м'яка обкладинка, мапи, ілюстрації.

3. Ярослав Грицай – «Чорнота», Параскевія Грицай. А рани не гоїлися: Спомини «Чорноти». У книзі описані спогади чотового командира УПА «Чорноти» про події, що відбувалися в 1943–1945 роках на Закерзонні, та про його страдницьке життя в більшовицьких тюрмах і концтаборах Сибіру. Мемуари підготовлені до друку дружиною автора Параскою Грицай (з дому Ротко), яка протягом довгих років відтворювала розповіді свого чоловіка, уточнювала, доповнювала та систематизувала їх. Львів, 2001, 332 стор., тверда обкладинка, ілюстрації.

4. Спогади вояків УПА та учасників збройного підпілля Львівщини і Любачівщини. Книга містить спогади Василя Левковича («Вороного»), його дружини Ярослави, сотенного Миколи Тарабана («Тучі»), вояків УПА Івана Філя («Шеремети»), Івана Василевського–Путко («Вуса»), оргмоба Костя Міхалика («Думи») та

зв'язкової Катерини Когут–Лялюк (“Грізної”). В книзі подана коротка згадка про Якова І. Чорнія (“Кулю”, “Мушку”, “Ударника”), командира Перемиської 6 ВО УПА, авторства Федора Лопадчака. Львів, 2003, 448 стор., тверда палітурка в суперобкладинці, ілюстрації.

5. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуковець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобищини). 1944–1947 (за архівними документами). Книга є підсумком опрацювання архівних документів з фондів Державного архіву Львівської області за 1944–1947 роки. Ці документи мають інформаційно-звітний характер (також плани заходів, стенограми нарад, протоколи засідань та допитів, підпільні документи, прокурорські аналізи, агентурні справи тощо) й викривають суть боротьби комуністичного режиму проти національно-визвольного руху на вказаних теренах. У довіднику подані ключові ідентифікаційні дані про осіб, які були пов'язані з тим рухом, та джерела інформації цих даних. Львів, 2003, 416 стор., м'яка палітурка.

6. Мирослав Горбаль. Довідник-пошуковець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Дрогобищини. 1939–1950 (за архівними документами). У цій праці зібрана трагічна інформація про особи та події, що, безпосередньо чи опосередковано, у позитивному чи негативному плані, були пов'язані з визвольною боротьбою на території тодішньої Дрогобицької області у 1939–50-х роках. Основна інформація – результат опрацювання документів архівних справ Державного архіву Львівської області (ДАЛО) та інших архівів, а також видань, публікацій і машинописів з цієї тематики; дописів, свідчень, спогадів та листів. Львів, 2005, 1312 стор., ілюстрації, тверда палітурка.

7. Володимир Ковальчук. Діяльність ОУН (б) та Запілля УПА на Волині та південному Поліссі (1941–1944 рр.). В книзі досліджено інформативний потенціал джерел з історії діяльності мережі ОУН і запілля УПА на ПЗУЗ. Обговорюється формування первісної джерельної бази, особливості фондоутворення, діловодство, проводиться класифікація документального масиву джерел та з'ясовано особливості діяльності референтур ОУН(б) і запілля УПА. Львів, 2006, 512 стор., тверда палітурка.

8. Онишко Леся. «Нам сонце всміхалось крізь ржавії ґрати». Катерина Зарицька в українському національно-визвольному русі. У цій монографії на основі архівних документів та матеріалів, спогадів учасників подій досліджено етапи становлення світогляду Катерини Зарицької, її участь в формуванні Українського Червоного Хреста; діяльність в референтурі пропаганди ОУН (б) та налагодження зв'язків головнокомандувача УПА Романа Шухевича; показано її життєвий шлях в тюрмах і таборах СРСР, а потім на волі. Львів, 2007, 928 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

9. Коханська Галина. З Україною у серці. Спомини присвячені історії національно-визвольного руху на Волині 1930–1950 рр. Вони відображають діяльність польського окупаційного режиму та більшовицькі репресії 1939–1941 рр. Авторка детально розповідає про свій вступ в ряди ОУН, проходження вишколів,

свою діяльність в Колківській республіці УПА у відділі розвідки. Окремий розділ споминів присвячений ув'язненню в комуністичних таборах. Львів, 2008, 400 стор., тверда палітурка, суперобкладинка, ілюстрації.

Серія «Події і люди»

1. Посівнич Микола. Нескорений командир. У нарисі висвітлюється життєвий шлях провідного члена ОУН та Головного командира УПА Романа Шухевича, незламного лідера національно-визвольної боротьби українського народу. Торонто – Львів, Видання 2-е, доповнене. 2008, 80 стор., ілюстрації.

2. Осьмак Наталка. Кирило Осьмак – нескорений Президент УГВР. Пропоноване дослідження розкриває на основі архівних документів і матеріалів невідомі сторінки життя і діяльності одного з цільних керівників українського визвольного руху 1940-х років. – Торонто – Львів, 2008, 128 стор., ілюстрації.

3. Посівнич Микола. Степан Бандера. Життя присвячене свободі. Пропоноване дослідження присвячене життю та діяльності Провідника ОУН та ЗЧ ОУН Степана Бандери в 1920–1959 рр. На основі спогадів та документів у книзі висвітлено боротьбу і роль ОУН і ЗЧ ОУН та її лідера у тогочасних суспільно–політичних процесах. Крім того, читач зможе довідатися про родинне, шкільне, студентське оточення, в якому формувалася особистість майбутнього Голови проводу ОУН та ЗЧ ОУН. Торонто – Львів, 2008, 112 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

4. Петро Й. Потічний. Моя дорога. Короткий біографічний спомин Петра-Йосифа Потічного, написаний англійською мовою, охоплює період від народження до часу, коли він, як юнак, вояк УПА, прибув зі своїм відділом до Західної Німеччини під кінець 1947 р. Торонто – Львів, 2008, 124 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

5. «Грім» – полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали. / **Упорядник Роман Грицьків.** Видання присвячене полковнику Української Повстанської Армії Миколі Твердохлібу – «Грому». Крізь призму спогадів безпосередніх учасників подій та інших матеріалів у збірнику зображено життя і діяльності видатного повстанського командира, а також висвітлено національно-визвольну боротьбу 1930-х – 1950-х років у Карпатах. Торонто – Львів, 2008, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

6. Михайло Романюк. Петро Федун – «Полтава» – провідний ідеолог ОУН та УПА. Пропоноване видання присвячене життю та діяльності одного із керівників збройного підпілля ОУН та УПА Петра Федуну – «Полтави». На основі архівних документів висвітлено процес формування світоглядних позицій, національно-патріотичних переконань та його творчої спадщини. Торонто – Львів, 2009, 128 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

7. Українська Голівна Визвольна Рада / Упорядники П. Й. Потічний, М. Посівнич. У книзі про УГВР поміщено статті Р. Шухевича, М. Дужого і А. Камінського, спогади Л. Шанковського, Д. Ребет, у яких висвітлено боротьбу і роль УГВР у тогочасних укра-

їнських суспільно-політичних процесах. Торонто – Львів, 2009, 136 стор., м'яка палітурка, ілюстрації.

8. Володимир Іванченко. Квітка у червоному пеклі: життєвий шлях Людмили Фої. Брошура присвячена життю Людмили Фої (“Оксана”, “М. Перелесник”), 1923–1950, котра була одним з організаторів підпілля ОУН(б) у м. Києві під час Другої світової війни. Як ключова фігура у протистоянні радянських спецслужб з СБ ОУН, Фоя зірвала потужну чекістську операцію з виявлення та знищення керівників українського визвольного руху. Перебуваючи під арештом, вона мужньо витримала тортури в’язниці НКДБ. Людмила Фоя стала авторкою чудових літературних творів. Загинула в нерівному бою з військовою групою МДБ, рятуючи пораненого друга. Торонто – Львів, 2009, 128 стор., м’яка палітурка, ілюстрації.

9. Олександр Ішук. Життя та доля Михайла Дяченка – “Марка Боєслава”. Книга присвячена життю та долі поета, письменника, підпільника, одного з керівників Карпатського КП ОУН. М. Дяченко – автор багатьох поетичних творів та оповідань, у яких чітко продемонстровано мету та завдання українського визвольного руху середини ХХ століття. Вперше оприлюднено раніше невідому інформацію про заходи радянських каральних органів із розшуку М. Дяченка, виявлену в ГДА СБУ, окремі його твори та маловідомі фотографії. Торонто – Львів, 2010, 140 стор., м’яка палітурка, ілюстрації.

10. Олександр Ішук, Володимир Іванченко. Життєвий шлях Галини Голояд – «Марти Гай». У книзі чинено вперше на основі архівних документів МДБ УРСР, збережених в Галузевому державному архіві СБ України, детально висвітлено життя та долю однієї з чільних діячок українського визвольного руху Галини Голояд – «Марти Гай». Книгу доповнено творами письменниці, маловідомими фотографіями та документами з архівів радянської державної безпеки. Торонто – Львів, 2010, 128 стор., м’яка палітурка, ілюстрації.

“ЛІТОПИС УПА” В МЕРЕЖІ INTERNET

Заходами Адміністрації видавництва “Літопис УПА” детальну інформацію українською та англійською мовами про видання та споріднені матеріали можна знайти в мережі Internet за адресою:

<http://www.litopysupa.com>

Ця інформація складається з чотирьох груп.

1. Вступ до серій (*Introduction to the Series*), який дає загальні інформації про “Літопис УПА” та цілі видавництва.

2. Інформації про замовлення (*Ordering information*), які дають короткі інформації про кожний том серій та як їх замовляти.

3. Книги “Літопис УПА” (*Litopys UPA volumes*), де про кожний том подано не тільки повну бібліографічну інформацію (титульна сторінка, дата і місце публікації, число ISBN, ціна та редактор книги), але також повний текст вступної статті та резюме матеріалів тому. Текст ілюстрований знімками, які знаходяться в книзі.

4. Споріднені матеріали (*Related Materials*). У цій групі подані публікації інших видавництв, що відносяться до теми УПА та Збройного підпілля в Україні.

Аналогічну інформацію англійською мовою можна знайти також на web сторінці за адресою:

<http://www.infoukes.com/commercial/litopysupa/index.html>

*Про подальші інформації можна звертатися на адресу
Адміністрації:*

— Микола Кулик — **mykola.kulyk@litopysupa.com**

або Редакції:

— Петро Й. Потічний — **peter.potichnyj@litopysupa.com**

Адміністрація в Україні — **litopys@bs.lviv.ua**

Будемо вдячні за відгуки читачів на наше видання.

Пишіть на подані адреси або також на
mail@litopysupa.com

**ОБ'ЄДНАННЯ КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА В США Й КАНАДІ
та**

**ТОВАРИСТВА КОЛИШНІХ ВОЯКІВ УПА
ім. ГЕН. ХОР. ТАРАСА ЧУПРИНКИ В США Й КАНАДІ**

ВИДАВНИЧИЙ КОМІТЕТ "ЛІТОПISУ УПА"

*М. Бохно, І. Василевський-Путко, О. Дольницький, О. Жигар,
Ірина Камінська, Б. Ковалик, М. Ковальчин, М. Кошик,
М. Кулик, Р. Кулик, М. Луцзак, М. Мігус, П. Мицак, Емілія Нагірна Зінько,
Марія Пискір, П. Потічний, С. Рогатинський, І. Росіл, Ярослав Філь,
О. Циліупа, С. Шпак, Є. Штендера.*

Адміністрація:

М. Кулик, Р. Кулик, Емілія Нагірна Зінько, Наталка Солтис

Адреса:

*LITOPYS U.P.A.
P.O. Box 97, Station "C"
Toronto, Ontario, M6J 3M7, Canada
E-mail: mail@litopysupa.com*

Адміністрація в Україні:

Ігор Гомзяк, Богдан Столяр

**Благодійний Громадський Фонд "Літопис УПА"
ім. Володимира Макара**

Микола Посівнич

Адреса: "Літопис УПА"

*пл. Міцкевича, 6/7, Львів 79000 Україна
тел.(38-032) 235-8485 e-mail: litopys@bs.lviv.ua*

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

том 48

**УПА В СВІТЛІ СЛОВАЦЬКИХ ТА ЧЕСЬКИХ
ДОКУМЕНТІВ (1945 – 1948)**

**UPA VO SVETLE SLOVENSKÝCH A ČESKÝCH
DOKUMENTOV (1945 – 1948)**

Редактор:
Міхал Шмігель

Підписано до друку 14.04.2010. Формат 70 x 100¹/₁₆

Папір офсетний. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 23,17. Обл.-видавн. арк. 18,12.

Наклад 1000. Зам. № 4-14/10

Фундатором цього тому є

добродій ТЕОДОР БЕШ

Народився 30 січня 1909 року в селі Розгадові Зборівського р-ну Тернопільської обл. в Україні.

Усе своє активне життя присвятив обороні України і українства. З ранніх літ належав до “Просвіти”, “Лугу”, був членом ОУН. В Парижі очолював філію Об’єднання Українців у Франції. На теренах Північної Америки діяльний в СУМ, НТШ, КУК, Братстві Українців Католиків Канади (БУК), тривалий час очолював Зборівський Комітет, був одним із засновників Українського Осередку Культури на Флориді (США).

Знаний як Фундатор та меценат чисельних національних проєктів. Так, зокрема, разом з дружиною Анною Козерема стали спонсорами чотирьох томів “Літопису УПА” у різних серіях. Заснували у 2004 році фундацію “Калина” для підтримки українського студентства, яка діяла при Національному Університеті ім. Івана Франка та Університеті “Львівська Політехніка” у Львові (Голова – проф. Петро Й. Потічний, заступник – Микола Кулик, секретар – Богдан Гоґусь, касир – Роман Кулик). 21 вересня 2008 р. з ініціативи та коштом п-ва Теодора і Анни Беш у с. Розгадів на Тернопільщині споруджено пам’ятник “Борцям за Волю України”, в пам’ять полеглих вояків Українських Військових Формаций, зокрема УСС, Армії УНР, УГА, Карпатської Січі, УПА (скульптор – Петро Кулик, менеджер – Ігор Гомзяк).

В січні 2009 р. урочисто відзначено 100-літній ювілей добродія Теодора Беша, організований і проведений опікуном Миколою Куликом і Наталією Солтис. Серед гостей, які вітали шановного Ювілята, був і д-р Е. С. Лілкер з родиною, батька якого, разом з іншими єврейськими сім’ями, у роки воєнного лихоліття врятував від загибелі Теодор Беш.

З нагоди 101-х роковин від дня свого народження став Фундатором цього 48 тому Основної Серії “Літопису УПА”.

Відійшов у вічність 11 квітня 2010 р. у Торонто. Похований на секції УПА цвинтаря св. Володимира в Оквил, Онтаріо, Канада.

Деталі біографії висвітлено на сторінках 42 тому основної серії Літопису УПА.

Teodor Besh was born on 30 January 1909 in the village of Rozhadiv, Zboriv raion, Ternopil' oblast (Ukraine).

He devoted his entire life to the defense of Ukraine and its people. In his youth he joined the Prosvita and Luh societies and became a member of the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN). In Paris he headed a branch of the Union of Ukrainians in France. In North America he was active in the Ukrainian Youth Association (SUM), Shevchenko Scientific Society (NTSh), Ukrainian Canadian Congress (KUK), and the Ukrainian Catholic Brotherhood of Canada (BUK). For many years he was the head of the Zboriv Committee and one of the founders of the Ukrainian Cultural Center in Florida (USA).

He was renowned as a generous patron of numerous national projects. Together with his wife Anna (née Kozerema), he sponsored four volumes of *Litopys UPA* (various series), and in 2004 the couple created the Kalyna Foundation, whose goal is to assist Ukrainian students attending Ivan Franko National University and Lviv Polytechnic University in Lviv (Head: Prof. Peter J. Potichnyj; vice-head: Mykola Kulyk; secretary: Bohdan Gogus'; treasurer: Roman Kulyk). On 21 September 2008, on the initiative of Teodor and Anna Besh, a monument commemorating the fallen soldiers of various Ukrainian military formations, including the Ukrainian Sich Sharpshooters (USS), Ukrainian Galician Army (UHA), the Carpathian Sich, and the Ukrainian Insurgent Army (UPA) was erected in the village of Rozhadiv, Ternopil' oblast, the costs of which were completely underwritten by the couple. (Sculptor: Petro Kulyk; manager: Ihor Homziak).

Teodor Besh's 100th birthday was celebrated with great pomp in January 2009. The celebration was organized and emceed by his guardian Mykola Kulyk and Natalia Soltys. Among the guests who gathered to congratulate the centenarian were Dr. E. S. Lilker, and the members of his family, whose father as well as other Jewish families were rescued during the Second World War by Teodor Besh.

On the occasion of his 101st birthday Mr. Besh funded the publication of the present volume (no. 48) of *Litopys UPA*, Main Series.

Teodor Besh died on 11 April 2010 in Toronto and is buried in the UPA section of St. Volodymyr Ukrainian Cemetery in Oakville, Ontario, Canada.

His biographical details appear in vol. 42 of *Litopys UPA*, Main Series.

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

48